

MILITAIR-RECHTELIJK TIJDSCHRIFT.

GEDRUKTEN UITGEGEVEN OP
LAST VAN DE DEPARTEMENTEN
VAN MARINE EN VAN OORLOG.

DEEL XIX.

's-GRAVENHAGE. — MOUTON & Co.

OFFICIEEL GEDEELTE.

Strafbevoegdheid.

(Koninklijk Besluit van 24 Maart 1923. No. 66, L. O. 1923 No. 179).

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Op de voordracht van Onzen Minister van Oorlog van 21 Maart 1923, IIe Afd., Nr. 63;

Hebben goedgevonden en verstaan te bepalen:

I. Onder de formaties, bedoeld in art. 39 van de Wet op de Krijgstucht worden gerekend:

- a. het Instructie-bataljon,
- b. het Bataljon wielrijders,
- c. een Landstormverband,
- d. het Cavalerie-paardendepot,
- e. het Artillerie-paardendepot,
- f. het Artillerie-schietkamp,
- g. de Luchtvaartafdeeling,
- h. een Divisie Koninklijke Marechaussee,
- i. het Depot Koninklijke Marechaussee,
- j. de Militair geneeskundige dienst in het garnizoen;

II. Onder de formaties, bedoeld in art. 41 van de Wet op de Krijgstucht, worden gerekend:

- a. het Peloton spoorwegtroepen,
- b. een District van de Koninklijke Marechaussee,
- c. het militair personeel, behoorende tot het dienstvak van den Militair pharmaceutischen dienst, werkzaam in een militaire apotheek,
- d. het militaire personeel, behoorende tot het dienstvak van den Militair pharmaceutischen dienst, werkzaam in het Rijksmagazijn van geneesmiddelen,
- e. het muziekkorps van een regiment infanterie;

III. In te trekken de Koninklijke Besluiten van:

- 17 Juli 1913, Nr. 90 ¹⁾;
 voor zoover betreft het bepaalde onder I;
 10 Maart 1916, Nr. 32; (Zie M. R. T. Deel XI blz. 444 Red.).
 4 Juni 1917, Nr. 48 ²⁾;
 24 April 1920, Nr. 31; (Zie M. R. T. Deel XVI blz. 1 Red.).
 10 Augustus 1920, Nr. 62 ³⁾;
 6 September 1920, Nr. 44 ⁴⁾;
 11 November 1921, Nr. 106; (Zie M. R. T. Deel XVII blz. 417 Red.).
 26 Mei 1922, Nr. 225; (Zie M. R. T. Deel XVIII blz. 103 Red.).
 11 Juli 1922, Nr. 42 ⁵⁾;
 28 September 1922, Nr. 103; (Zie M. R. T. Deel XVIII blz. 199 Red.).

Onze Minister van Oorlog is belast met de uitvoering van dit Besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan de Algemeene Rekenkamer.

's-Gravenhage, den 24 Maart 1923.

WILHELMINA.

De Minister van Oorlog,
 VAN DIJK.

*Ministerieele Beschikking van 18 April 1923, IIe Afd., Nr. 98,
 ter uitvoering van vorenvermeld Koninklijk Besluit.*

In verband met het Koninklijk Besluit van 24 Maart 1923, Nr. 66 zullen de volgende legerorders vervallen.

- L. O. 1916, A 22.
 „ 1917, A 50.
 „ 1920, Nrs. 231, 411 en 452.
 „ 1921, Nr. 506.
 „ 1922, Nrs. 272 voor zoover betreft het daarin overgenomen Koninklijk Besluit, 326 en 426.

¹⁾ Dit Koninklijk Besluit bepaalde onder I, dat door het Hoofd van de IVde afdeling van het Departement van Oorlog het gezag van korpscommandant zou worden uitgeoefend over het militaire personeel der Artillerie-inrichtingen, voor zoover betrof het opleggen van straffen aan officieren en onderofficieren en het bekrachtigen van engagementsakten van militairen beneden den rang van officier.

²⁾ Hierbij werd het gezag van korpscommandant toegekend aan den commandant van de luchtafweerafdeling in de stelling van Amsterdam.

³⁾ Dit K. B. bepaalde dat de Directeur van den Cursus bij het Wapen der Infanterie, behoudens eene aangegeven beperking, het gezag uitoefende van korpscommandant over het personeel aan dien cursus verbonden.

⁴⁾ Waardoor een wijziging werd aangebracht in het hiervoor genoemde Koninklijk besluit van 17 Juli 1913, no. 90.

⁵⁾ Waarbij de strafbevoegdheid van korpscommandant werd toegekend aan den commandant van het Artillerie-Paardendepot. Red. M. R. T.

In het K. B. van 17 Juli 1913, Nr. 90, voorkomende in de beschikking van 23 Juli 1913, IVe Afd., Nr. 125 (V. B. U. blz. 3147) vervalt het gestelde onder I.

Voorts wordt bepaald:

De oudste of hoogst in rang zijnde militaire apotheker, die het beheer voert over de militaire apothek, treedt op als commandant van het personeel bedoeld onder IIc. Indien geen militaire apotheker in de apothek werkzaam is, of deze door ontstentenis afwezig is, zal de Chef van den militairen geneeskundigen dienst in het garnizoen optreden als commandant van dat personeel.

De oudste of hoogst in rang zijnde militaire apotheker, werkzaam onder den Directeur van het Rijksmagazijn van geneesmiddelen, treedt op als commandant van het personeel bedoeld onder II*d*.

De regiments-adjutant treedt op als commandant van het personeel bedoeld onder IIe.

MEDEDEELINGEN VAN DE REDACTIE.

Reizen in verband met beklag van krijgstuuchtelijk gestraften.

*Ministerieele Beschikking van 7 Mei 1923, VIIIe Afd., Nr. 54,
(Legerorder 1923, Nr. 208).*

In het vóórlaatste lid van L. O. 1921, Nr. 360 ¹⁾ worden de woorden „of om door den rechter te worden gehoord als klager over een opgelegde disciplinaire straf” vervangen door: „of om door den in artikel 61 der Wet op de Krijgstucht bedoelden meerdere, dan wel door het Hoog Militair Gerechtshof te worden gehoord als klager over een opgelegde krijgstuuchtelijke straf of over de omschrijving van de strafreden”.

Voorwaardelijk veroordeelde militairen.

*Kennisgeving van 9 Mei 1923, IIIe Afd., Nr. 44.
(Legerorder 1923, Nr. 212.)*

De proeftijd, welke aan eene voorwaardelijke veroordeeling wordt verbonden, dient slechts om te kunnen nagaan of de tenuitvoerlegging van het vonnis achterwege kan worden gelaten. Het vonnis zelf stelt onomstootelijk vast, dat het misdrijf of de overtreding heeft plaats gehad.

Houdt het vonnis verband met handelingen, welke in strijd zijn met de begrippen „eerlijkheid” en „trouw”, dan kan van toekenning der onderscheidingsteekenen en medailles geen sprake zijn en moet van den datum af, waarop het vonnis is geveld, opnieuw gedurende zes jaren van voldoende eerlijkheid en trouw zijn gebleken.

Vermits het uit den aard der zaak niet mogelijk is om vooraf met juistheid aan te geven in welke gevallen de toekenning al of niet kan plaats hebben, behoort in deze gevallen de beslissing aan het Departement van Oorlog te worden gevraagd.

Komt een voorwaardelijk veroordeelde gedurende zijn proeftijd voor bevordering in aanmerking, dan zal steeds ter zake de beslissing van den Minister van Oorlog moeten worden gevraagd.

Van voorwaardelijke veroordeeling behoort in de straflijst aantekening te worden gehouden.

---

¹⁾ Zie M. R. T. Deel XVII, bldz. 205.

Rechtspleging bij de Zee- en Landmacht.

Het Comité tot behartiging van de algemeene belangen van het Marine Personeel beneden den rang van Officier (C. A. M. B. O.) heeft het navolgende verzoekschrift gezonden aan de Ministers van Marine, van Oorlog en van Justitie.

Aan

Hunne Excellentien de Ministers van
Marine, van Oorlog en van Justitie

te

's-Gravenhage.

Geeft met den meesten eerbied te kennen: het Comité tot behartiging van de algemeene belangen van het Marine-Personeel beneden den rang van Officier (C. A. M. B. O.), gevestigd Hoofdgracht 58 te Helder:

dat adressant den 9en Maart 1921 tot Uwe Excellentien een verzoekschrift richtte, vergezeld van eene uitvoerige memorie van toelichting, waarin werd verzocht om de wenschelijk geacht wordende wijzigingen in het militaire straf- en tuchtstelsel te doen bestudeeren en spoedig herzieningsvoorstellen te doen indienen en voorts om zoo spoedig mogelijk een aanvang te doen maken met de algeheele herziening van de militaire rechtspleging, zulks na eerst ernstig de vraag te hebben overwogen of de afzonderlijke militaire rechtspraak, althans in tijd van vrede, niet zoude kunnen worden afgeschaft;

dat adressant op dit verzoekschrift eene beschikking nimmer mocht ontvangen;

dat blijkens de Handelingen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal 1920—1921, blz. 2450, op den 18en Mei 1921 door Zijne Excellentie den Minister van Justitie o.m. het navolgende werd gezegd:

„De geachte afgevaardigde (hiermede werd de Heer Hugenholtz „bedoeld) heeft een motie voorgesteld, welke hierop neerkomt, dat „de Kamer een onderzoek vraagt naar de mogelijkheid en wensche- „lijkheid om tuchtraden in het leven te roepen, benevens de voor- „waardelijke veroordeeling in de militaire krijgstucht, en van den „uitslag aan de Kamer mededeeling te doen.

„De Heer Dresselhuijs heeft een andere vraag gesteld, namelijk „of de Regeering wil bevorderen, dat wij een wetboek krijgen van „militaire strafvordering.

„Daarvoor is alle reden. Toen in 1912 de noodige hervorming in „de militaire strafrechtspleging is aangebracht, erkenden mijn ge- „achte toenmalige ambtsvoorganger, mijn betreunde vriend Regout, „en de Regeeringscommissaris, die destijds Minister Regout bij-

„stond, de Heer Dresselhuijs, dat de wijze, waarop nu in de militaire „strafrechtspleging wijziging was aangebracht, verre van elegant „was; dat het was wat men kon noemen een lappendeken, en dat het „eigenlijk noodzakelijk was de regeling in een behoorlijken vorm te „gieten.

„Nu ligt het in mijn gedachte, dat men de Commissie, die zoo „verdienstelijk deze invoeringswet heeft samengesteld, zou kunnen „uitnoodigen zich nu ook onledig te houden met het ontwerpen van „een Militair Wetboek van Strafvordering, ten einde de militaire „strafrechtspleging in den vereischten vorm te gieten en dat men „haar dan tevens zou kunnen uitnoodigen haar aandacht te wijden „aan de vragen van tuchtraden en van voorwaardelijke veroordeeling „bij de militaire tucht, vragen, waarover op dit oogenblik toch niet „een grondig debat gevoerd zou kunnen worden en ten aanzien waar- „van allerminst vaststaat, dat het wenschelijk is te komen tot maat- „regelen als door den Heer Hugenholtz gewenscht worden, doch „welke toch te zijner tijd in debat zullen behooren te komen en waar- „omtrent men te zijner tijd zich rekenschap zal moeten geven, of „het gewenscht is dan wel niet.

„Of nu de Kamer de motie van den Heer Hugenholtz aanneemt „of niet, het is onverschillig, want, indien de door mij aangegeven „weg gevolgd wordt, dan komt de zaak te zijner tijd tot klaarheid; „dan komt er te zijner tijd een rapport, dat tot basis van gedachten- „wisseling kan strekken. Ook zonder de motie van den Heer Hugen- „holtz lag het toch in de meening der Regeering, dat de Commissie, „waarvan ik sprak, op die wijze en bij die gelegenheid zou kunnen „uitgenoodigd worden haar aandacht aan deze vragen te wijden.”;

dat, naar adressant vermeent te weten, de uitnoodiging, waarvan de Minister van Justitie op 18 Mei 1921 sprak als in de bedoeling der Regeering te liggen, nu, twee jaren later, nog niet tot de Commissie, welke de Invoeringswet Militair Straf- en Tuchtrecht voorbereidde, is gericht;

Reden, waarom requestrant zich tot Uwe Excellentien wendt met het eerbiedig verzoek aan het bij bovengenoemde gelegenheid kenbaar gemaakte voornemen der Regeering spoedig uitvoering te willen geven.

*Namens het Comité tot behartiging van de
algemeene belangen van het Marinepersoneel
beneden den rang van Officier
(C. A. M. B. O.)*

(get.) C. F. AMSTERDAM, *Voorzitter.*

(get.) J. H. DE NIJS, *Secretaris.*

Helder, den 10en Mei 1923.

Krijgstucht en overtreding.

Wij kregen onder de oogen een circulaire van 6 Maart jl. no. 49, uitgegaan van den Bevelhebber in de 2de Militaire Afdeeling, tevens Commandeereud Officier in het 2de Militaire Arrondissement van den volgenden inhoud:

„Naar aanleiding van een vraag van den Garnizoens-Commandant Arnhem, of bij eene overtreding van art. 25 van het Motor- en Rijwielreglement, een *krijgstuchtelijk* element aanwezig is, val- lende onder Artikel 2 ten 6e van de Wet op de Krijgstucht van 27 April 1903, won ik het advies in van den Auditeur-Militair in het 2de Militaire Arrondissement.

„Bij zijn bericht van 3 dezer no. 330 deelde de Auditeur-Militair mij mede, dat bij overtreding van art. 25 van het Motor- en Rijwielreglement z.i. *niet een* krijgstuchtelijk element aanwezig is, zoodat art. 2, 6e van de Wet op de Krijgstucht niet toepasselijk is. Tevens berichtte deze autoriteit mij, dat het aanbeveling verdient, in deze aangelegenheid een eenvormige regeling te treffen voor de geheele militaire afdeeling.

„Ik verzoek U met het vorenstaande in Uw Garnizoen rekening te doen houden.

„Ik vestig hierbij de aandacht op L. O. 1922 no. 272 1).

„De Generaal-Majoor,

„J. van der Grinten.”

Met teleurstelling namen wij van bovenstaande circulaire kennis, omdat daarin tot uiting komt de naar onze meening verwerpelijke scheiding tusschen groepen van strafbare feiten, waarbij de krijgstucht wèl, en andere, waarbij die niet betrokken zou zijn, maar bovendien kan het advies van den auditeur-militair, omdat het generaliseert, ook aan hen voor wie die scheidingslijn wèl bestaat, geen bevrediging schenken. Laten wij eens onderstellen dat de meerdere den overtreder juist nog op het strafbare en, voor een militair onbehoorlijke van de overtreding heeft gewezen, of dat de overtreder tegenover zijne kameraden de „branie” wil uithangen, „omdat men hem toch niets maakt”. Zijn er in dergelijke gevallen, en zoo zijn er vele te construeeren, geen elementen van krijgstucht aanwezig?

Wij hopen dan ook dat de Korpscommandanten uit het arrondissement — niet uit de afdeeling, — bij overtredingen van bedoeld art. 25 van het Motor- en Rijwielreglement niet steeds disciplinaire afdoening, op grond van het in deze circulaire opgenomen advies uitgesloten zullen achten, maar dat zij zich, aan de hand van wat het Reglement betreffende de krijgstucht omtrent het wezen van de

1) Het in deze Legerorder opgenomen Koninklijk Besluit is inmiddels ingetrokken blijkens L. O. 179 van dit jaar.

krijgstucht zegt, nauwgezet zullen overwegen of er in de overtreding zooals die begaan is, een krijgstuchtelijk element is gelegen, en de overtreding dus, indien zij licht genoeg van aard is, disciplinair mag worden gestraft.

Afschaffing van de Militaire Rechtspraak in Zweden.

Eenigen tijd geleden brachten de dagbladen ons het bericht dat in Zweden, eene commissie, aan wie de vraag was voorgelegd in hoeverre de militaire rechtspraak in vredestijd kan worden afgeschaft, in haar aan de regeering uitgebracht rapport, die vraag bevestigend had beantwoord.

Het interesseerde ons bijzonder welke motieven deze commissie wel voor haar bevestigend antwoord had aangegeven. Op ons verzoek ontvingen wij door bemiddeling van de Departementen van Marine en van Buitenlandsche Zaken een exemplaar van het bedoelde, zeer lijvige, rapport, waaraan wij het onderstaande hebben ontleend.

De regeling van het militaire strafproces is in haar bestaanden vorm in Zweden nog van jongen datum, zij werd n.l. vastgesteld door de Wet van 23 October 1914, welke den 1en Januari 1916 in werking trad. Deze regeling is gegrond op het rapport van eene commissie van 1901 en waar dit rapport, een aantal motieven bevat voor behoud van de militaire rechtspraak en deze motieven door de latere commissie worden bestreden, is het wenschelijk eerst de beweegredenen te leeren kennen, die de commissie van 1901 vóór de militaire rechtspraak aanvoerde. Deze beweegredenen zijn:

a. naast wetskennis moet de rechter over militairen ook bezitten bijzondere militaire inzichten en militaire ervaring;

b. de afstand tusschen de plaats waar het feit wordt gepleegd en waar de rechter zetelt, moet niet te groot zijn; dit schaadt ook de snelheid waarmede de zaak kan worden afgedaan;

c. voor een dienstplichtige heeft de behandeling van een zaak voor een krijgsraad voor zijn toekomst minder nadeelige gevolgen, dan een dergelijke behandeling voor een burgerlijk gerecht;

d. waar in tijd van oorlog militaire rechtspraak onmogelijk kan worden gemist, moet die rechtspraak in vredestijd eveneens bestaan omdat anders de militaire rechters in oorlogstijd, geheel vreemd en onkundig tegenover de hun op te dragen taak staan;

e. in alle beschaafde staten van welker wetgeving de commissie zich op de hoogte heeft kunnen stellen, bestaan bijzondere militaire rechtscolleges zoowel in oorlogstijd als in vredestijd. ¹⁾

¹⁾ Men houde hierbij in het oog dat het rapport dateert van 1901.

Deze beweegredenen werden in bedoeld rapport van de commissie van 1901 als volgt toegelicht:

ad a. De bijzondere aard der militaire verhoudingen brengt mede dat bij de behandeling en bestraffing van strafbare feiten door militairen gepleegd, bijzondere omstandigheden in aanmerking moeten worden genomen, hetgeen niet behoorlijk kan geschieden tenzij militaire vakkennis en ervaring gelegenheid krijgen om aan die behandeling en bestraffing in een of anderen vorm mede te werken. In het bijzonder geldt dit voor die gevallen waarin de strafbaarheid van den beklagde wordt gegrond op wat de militaire dienst, in een voorliggend geval, geacht kan worden te hebben geëischt. Hiervan is een voorbeeld, het door de strafwet met straf bedreigen van onachtzaamheid, verzuim, onverstand of onbekwaamheid in de uitvoering van dienstplichten, die volgens reglementen of andere algemeene verordeningen, instructies of bijzondere voorschriften op hem rusten, of door den aard van den toestand van hem geëischt worden, eene bepaling die van groote practische beteekenis is en dikwijls wordt toegepast.

De burgerrechter moet zeer zeker, zal hij geschikt zijn voor zijn ambt, niet alleen een zuiver inzicht hebben in de wetten en verordeningen die hij heeft toe te passen en een heldere opvatting van de gronden waarop deze berusten, maar ook eene veelzijdige, algemeene ontwikkeling. Doch men kan moeilijk van hem eischen of verwachten dat hij zonder gelegenheid tot samenwerken met militaire bijzitters in staat zal zijn zich de kennis van de militaire verhoudingen te verschaffen, die van een rechter in militaire zaken geëischt moet worden.

ad b. Het is duidelijk dat de militaire dienst naar zijn aard zoodanig is, dat het moeilijk als doelmatig of dienstig kan worden beschouwd, dat hij die tot de krijgsmacht behoort voor langeren tijd dan strikt noodig, aan zijn dienst wordt onttrokken om zich wegens een feit in zijn beroep of dienst te verantwoorden voor een rechtscollege, dat op aanzienlijken afstand is gevestigd van de plaats waar de militair dient.

Zelfs als men de stadsgerechten in aanmerking brengt om het werk van de bestaande krijgsraden over te nemen, blijft dit bezwaar bestaan, omdat verschillende afdeelingen van de krijgsmacht zijn gelegd op plaatsen waar geen stadsgerecht wordt gevonden, terwijl een belangrijk deel van de krijgsmacht, gedurende een groot deel van het jaar dient op oefenplaatsen en in oefenkampen op grooten afstand van de naaste stad gelegen. Dat de snelheid in de behandeling der zaken, vooral voor de militaire zaken gewenscht. hieronder zou lijden, kan moeilijk worden weersproken.

ad c. De groote massa van hen die aan de militaire rechtspraak onderworpen zijn, wordt gevormd door de dienstplichtigen. Schenden zij de wet, zoodat zij terecht moeten staan, dan moet men er zich zooveel mogelijk voor hoeden dat door de wijze waarop zij terecht staan, hun goeden naam en het aanzien dat zij, als zij uit den dienst

ontslagen zijn, als medeburger zullen genieten, worden geschaad. Zulks zal zeker het geval zijn als de militaire zaken aan de gewone rechtbanken worden voorgelegd. De dienstplichtige die zich aan een zuiver militair vergrijp heeft schuldig gemaakt, zal dan op de oproepingslijst van de rechtbank prijken tusschen de grove misdadigers.

Zijn handeling zal onderzocht worden in het bijzijn van het groote publiek dat zich als toekijkers en toehoorders bij de gewone terechtzittingen pleegt te verzamelen en zijn, met dergelijke groote openbaarheid afgekondigde straf, zal, in plaats van beschouwd te worden als een straf zonder gevolgen voor zijn, na afloop van zijn dienstplicht, zuiver burgerlijke loopbaan, licht een werkelijke smet op zijn naam kunnen werpen;

ad d. Ook al laat het zich intusschen denken, dat de gewone rechtbanken, op een of andere wijze versterkt met militaire krachten, in vredetijd, zonder al te groote bezwaren, de zaken zouden kunnen behandelen, die nu tot de taak der krijgsraden behooren, zoo is het evenwel duidelijk, dat dit moeilijk mogelijk zou zijn in tijd van oorlog. De beweeglijkheid van de verschillende afdeelingen der krijgsmacht, die de oorlog onwillekeurig medebrengt, en de omstandigheid, dat in zulk een toestand de beschuldigten of getuigen, die tot de krijgsmacht behooren, niet verder dan noodig is van hun dienst verwijderd moeten worden om zich te verantwoorden of gehoord te worden voor de rechtbank, misschien gelegen op grooten afstand van de plaats waar de oorlogsoperaties geschieden, eischen klaarblijkelijk andere, beweeglijker organen voor de handhaving van de militaire rechtsorde dan de gewone rechtbanken.

Duidelijk is ook, dat de behoefte aan militair vakinzicht en kennis van militaire verhoudingen voor de rechtbanken, aan welke de bescherming van deze rechtsorde wordt toevertrouwd, in oorlogstijd nog meer op den voorgrond treedt dan in tijd van vrede.

Mag dus worden aangenomen, dat de gewone rechtbanken zich niet leenen tot oordeelen over militaire strafzaken in oorlogstijd, maar dat hiervoor bijzondere krijgsraden geëischt worden, zoo is het tevens duidelijk, dat van deze moeilijk verwacht kan worden, dat ze hun taak op bevredigende wijze zullen vervullen, als niet een dergelijke organisatie ook in tijd van vrede wordt gevonden. Zouden n.l. de militaire strafzaken in vredetijd behandeld worden door de gewone rechtbanken, maar bij het uitbreken van den oorlog overgaan naar andere nieuw te scheppen rechtscolleges, dan is het te vreezen dat de vertrouwdheid en het gewend zijn met de behandeling van deze zaken, hetgeen zonder twijfel noodig is als de handhaving der wet in oorlogstijd ook maar aan bescheiden eischen zal beantwoorden, geheel zal komen te ontbreken. Terwijl daarentegen in geval een organisatie, gelijksoortig met die in oorlogstijd te gebruiken, reeds in tijd van vrede bestaat, de ervaring bij de in vredetijd werkzame krijgsraden opgedaan, ook in oorlogstijd kan worden benut.

Wel ligt het misschien in den aard der zaak, dat men moeilijk

in den oorlog in alle opzichten ongestoord een organisatie van krijgsraden kan behouden, die in vreedstijd mogelijk en dienstig wordt gevonden, vooral als men in tijd van vrede — zooals gewenscht wordt — in de krijgsraden aan het burgerlijk element een ruimer plaats toekent, maar het is duidelijk dat, ingeval de bijzondere schikkingen, die voor de behandeling van militaire zaken in oorlogstijd moeten worden getroffen, zich zooveel mogelijk aansluiten aan een reeds tevoren aanwezige bijzondere organisatie voor gelijk doel, ook de overgang naar den mobilisatie-toestand, voor zoover het rechtswezen betreft, gemakkelijker en eenvoudiger zal gaan, dan ingeval een overeenkomstige organisatie vooraf ontbreekt en dat ook de organen, die bedoeld zijn onder den nieuwen toestand in werking te treden, beter zullen functionneeren, wanneer men over hen kan verdeelen personen, die reeds in vreedstijd hun sporen op het gebied der militaire rechtspraak hebben verdiend.

ad e. De toestanden in Zweden zijn niet zóó verschillend van die bestaande in andere landen, dat daaruit tot afwijking van de blijkbaar algemeen gevolgde gedragslijn moet worden geconcludeerd.

Werden bij de behandeling van het wetsontwerp in 1914 reeds stemmen vernomen die op afschaffing van de militaire rechtspraak aandrongen, deze konden geen meerderheid verwerven en in de wet van 1914 werd het systeem van krijgsraden behouden. Reeds in 1920 bleek de meening der meerderheid evenwel te zijn veranderd. In dat jaar werden bij den Rijksdag twee moties, beide van de strekking om de krijgsraden af te schaffen, ingediend, één in de Eerste en één in de Tweede Kamer. Hetgeen tot steun van die moties werd aangevoerd, maakt iedere aanduiding omtrent de politieke overtuiging harer voorstellers overbodig, zoo werd ten gunste van de motie bij de Eerste Kamer ingediend, gezegd:

„Bij de wet van 1 October 1919 zijn in Denemarken de krijgsraden in vreedstijd opgeheven. In Noorwegen zal aan het Storting in 1920 een regeeringsvoorstel dezelfde materie betreffende, worden voorgelegd. Waarom moet Zweden altijd achteraan komen? Als men spreekt van zijn vredeswil en zoekt naar besparing, heeft men hier een gelegenheid om van beiden te getuigen. Daar wij ons voornemen ons niet met oorlog in te laten, kunnen wij aan dat voornemen een veelbelovende uitdrukking geven door het afschaffen van de regeling der krijgsraden in oorlogstijd”.

Terwijl het ten aanzien van die bij de Tweede Kamer ingediend, luidde:

„Het Zweedsche volk moet rijp zijn om onmiddellijk af te schaffen alles wat militair recht heet en principieel vast te stellen dat er gelijke wet en gelijke rechtsorde moet zijn voor alle burgers, hetzij zij uniform dragen of zich in het burgerlijk leven bevinden. In dezen tijd, nu de wil tot democratisering van het Zweedsche volk doorbrak en het persoonlijkheidsprincipe sterker dan ooit naar voren komt, moet het een vanzelfsprekend gevolg van deze democrati-

seeringsarbeid zijn dat de burgers, die gedwongen zijn een wapenrok te dragen, hunne positie als vrije burgers blijven behouden en niet beroofd worden van hun burgerlijke vrijheid. Nu, meer dan ooit, is het ellendig dat mondige medeburgers zouden worden bestempeld als minderwaardig en zouden worden geplaatst onder voogdijschap van meerderen, die verstokt in militairen kaste-geest, niet eens schromen hun macht te misbruiken tot ernstigen inbreuk op de zelfstandige meeningvorming hunner ondergeschikten. . . . enz.”

Ondanks de gezwollen stijl kunnen wij hierin en ook in wat hierop volgt — en waaruit wij als stijlbloempje slechts willen plukken „de militaire rechtspraak is slechts een middel om de kaste-geest te bevorderen en de menselijke waardigheid neer te drukken, zij is een staat in een staat en onmiddellijk moeten maatregelen worden genomen om den medeburger de rechtszekerheid terug te schenken, die hij gedeeltelijk bij zijn binnentreden in de kazerne heeft verloren” — weinig argumenten ontdekken; alleen dit eene, dat zich richt tegen het motief *e*, dat in meerdere staten stappen op den weg naar afschaffing van de militaire rechtspraak zijn gezet, zoodat aan de algemeenheid van het instituut der militaire rechtspraak geen argument meer mag worden ontleend.

Eene commissie uit den Rijksdag bracht over de moties rapport uit en adviseerde den Rijksdag aan den Koning te verzoeken om, nadat uitgewerkt zou zijn in hoeverre de militaire rechtspraak in vredetijd kon worden afgeschaft, aan den Rijksdag het wetsontwerp voor te leggen waartoe die uitwerking aanleiding zou geven. De Rijksdag besloot overeenkomstig dit advies en richtte den 14en Mei 1920 dienovereenkomstig een verzoek tot den Koning.

Gelijk uit het bovenstaande blijkt was de commissie, die over de moties rapport uitbracht vóór afschaffing der militaire rechtspraak in vredetijd en voerde daartoe verschillende gronden aan; ook de commissie die naar aanleiding van het schrijven van den Rijksdag van 14 Mei 1920 werd benoemd en wier conclusie haar weg ook tot in de Nederlandsche pers vond, was, zooals wij reeds zagen, vóór afschaffing deels op de zelfde motieven als de eerste commissie, deels op nieuwe. Waar het ons alleen om de waarde der motieven te doen is en niet welke commissie het was die ze aanvoerde, laten wij ze hieronder — zonder vermelding van de bijzondere commissie aan welker rapport zij ontleend zijn — in de volgorde van de gronden die in 1901 tot behoud der militaire rechtspraak leidden volgen:

Ad a. Als grond voor het behouden van de tegenwoordige militaire rechtspraak is in de eerste plaats een beroep gedaan op de behoefte, dat de speciale militaire vakkennis vertegenwoordigd zou zijn bij de militaire rechtbanken.

De commissie wil hiertegenover eraan herinneren, dat er in vele andere zaken een even hooge graad van vakkennis moet worden geëischt als in militaire zaken, zonder dat het daarom noodzakelijk wordt geacht, dat voor zulke zaken bijzondere rechtbanken worden

ingericht. Zou al eens speciale militaire vakkennis in zekere gevallen onontbeerlijk zijn, dan staat deze uitweg open, om, zooals de Deensche wet bepaalt, de rechtbanken te machtigen voor zulke gevallen een of meer deskundige leden aan zich toe te voegen, die na afgelegden rechterseed vak-inlichtingen geven aan de overige leden en verder deelnemen aan de behandeling en afdoening van de zaak.

De inlichtingen van feitelyken aard en de kennis noodig tot de beoordeeling van technische omstandigheden kan de rechtbank zich verschaffen deels door getuigenissen van deskundigen en getuigen, deels door het overleggen aan het gerecht van reglementen, instructies, handboeken e.d. en ten slotte, als de rechtbank door dit al nog niet voldoende op de hoogte is, door inlichtingen, te geven door de militaire leden die zij aan zichzelf heeft toegevoegd.

De vraag blijft nog ter beantwoording over in hoeverre deze laatste bijzondere regeling om aan de rechtbank militaire vakkennis bij te brengen, onontbeerlijk is, of liever in hoeverre een zoodanige regeling meer onontbeerlijk is dan bij andere strafzaken, m. a. w. of het voorbeeld door de Deensche wet gegeven werkelijk wel moet worden nagevolgd. En dan mag er in dit verband wel aan herinnerd worden dat in het algemeen de rechtbank zich nauwkeurig in den feitelyken toestand moet verplaatsen zonder hulp van eenigen deskundigen bijzitter, ofschoon de zaak dikwijls van even ingewikkelde en bijzonderen aard kan zijn als in militaire strafzaken. Zoo nemen b.v. geen marine-deskundigen deel aan de afdoening van zaken betreffende stranding of aanvaring van handelsschepen. Evenmin wordt er aan gedacht deskundige bijzitters te doen optreden inzake dienstvergrepen door spoorwegpersoneel gepleegd; noch bij zaken betreffende zeer speciale en ingewikkelde machines, of bij ingewikkelde boekhoudingskwesties. Men zou zoodoende aan de hand van de ervaring bij de behandeling van deze en soortgelijke kwesties opgedaan, tot de conclusie komen dat het met die speciale vakkennis noodig bij de behandeling van militaire misdrijven, zoo een vaart niet zal loopen, en dat de militaire bijzitters in het overgrootste deel der zaken wel zullen kunnen worden gemist. Hierbij dient nog opgemerkt te worden, dat bij de behandeling van marine-krijgsraad-zaken bij de vlootafdeeling van Öresund het in de oorlogsjaren herhaaldelijk is voorgekomen dat als militaire leden fungeerden. . . . officieren en onderofficieren van de cavalerie en dat er nimmer eenige aanmerking gemaakt is op de wijze waarop die krijgsraad haar taak vervulde.

Als men nu de betreffende auditeur als aanklager laat fungeeren, dan zal de rechtbank zich steeds kunnen wenden tot een persoon, die in de meeste gevallen de militaire en andere technische gezichtspunten die in de zaak van belang zijn, voor haar duidelijk moet kunnen maken. Door zijn dienst als auditeur en zijn nauw contact met de bevelhebbers, moet het den auditeur gemakkelijk vallen zich alle voor de berechting der zaak vereischte kennis betreffende de

militaire verhoudingen en betreffende de verschillende gezichtspunten in kwestie, te verschaffen.

Wat het instituut der bijzitters betreft worde nog opgemerkt, dat de Noorsche en Deutsche wetten geen representant voor de militaire of technische zaakkennis kennen en dat zulks in de Deensche wet alleen in zoover het geval is, dat zaken, waarbij vakkennis in zeezaken van belang wordt geacht, ter behandeling kunnen verwezen worden naar het Zee- en Handelsgerecht te Kopenhagen en dat in zaken, waarin technische of andere vakkennis van belang mocht zijn, de betreffende rechtbank twee vakkundige mederechters kan bijeenroepen volgens regelen die nader zijn vastgesteld in eene bijzondere verordening. Deze mederechters behoeven echter geen militairen te zijn en men heeft in de motiveering duidelijk uitgesproken, dat enkel het militaire karakter van een feit, geen aanleiding moet geven tot eene bijzondere samenstelling van het gerecht.

Voor de zeldzame gevallen dat noch door getuigen, noch door deskundigen, noch door het overleggen van instructies enz. de rechtbank genoegzaam zal zijn ingelicht om met voldoende kennis van zaken te kunnen beslissen, acht de commissie het instituut der bijzitters noodzakelijk, waarbij zij echter opmerkt dat het, omdat het niet gaat om die geringe vergrijpen die disciplinair moeten worden gestraft, noch noodzakelijk, noch wenschelijk voorkomt, superieuren te stellen tot rechters over hunne ondergeschikten, op grond van de tegenstelling die algemeen gevonden wordt tusschen bevelende en bevolene, tusschen bevelgevers, zelfs van den laagsten rang, eenerzijds en minderen anderzijds, in het bijzonder als het betreft insubordinatie-delicten en verzuim van dienstplichtigen. Dikwijls toch is de ondergeschikte geneigd het vermogen van zijn superieur te wantrouwen om zich geheel los te maken van een zeker vooroordeel als hij als rechter in zulk een zaak zit, hetgeen zooals van zelf spreekt, schadelijk werkt op het aanzien van de rechtspraak.

Als steun voor den eisch, militaire rechtbanken te behouden of tenminste militaire mederechters aan te stellen in de gewone rechtbanken, ingeval de militaire strafzaken daarheen worden overgebracht, heeft men verder aangevoerd, dat de discipline in de weermacht anders verzwakt wordt, daar de burgerlijke rechters niet genoeg zouden kunnen worden doordrongen van de beteekenis eener strenge handhaving der krijgstucht.

Zeker is het duidelijk dat nauwgezette handhaving van de krijgstucht een onmisbare voorwaarde is voor de deugdelijkheid van de weermacht, maar als voor het handhaven der discipline het optreden van den rechter noodig is, kan deze hulp even goed gegeven worden door gewone rechtbanken als door de krijgswraden. De uiteenzetting van de slechte werking eener begane handeling op de krijgstucht, kan, zooals vroeger reeds werd ontwikkeld, voor de rechtbank geschieden door het hooren van militaire deskundigen. De rechtsorde in dit, evenals in alle andere gevallen, eischt intusschen een onpar-

tijdige en objectieve afdoening van iedere te beslissen vraag, zonder rekening te houden met de meer of minder strenge opvatting van het karakter van het misdrijf, die in een speciaal geval gekoesterd kan worden door een zekere categorie van medeburgers, hetzij militair-bevelenden, of andere groepen der gemeenschap.

ad b. Wat dit motief tot behoud der militaire rechtspraak betreft wordt opgemerkt:

Dat het verschijnen voor een rechtbank voor een militair niet bezwaarlijker is dan voor een burger en dat de militaire dienst er over het algemeen niet door gehinderd wordt als een militair, die zich aan een of ander feit heeft schuldig gemaakt, genoodzaakt wordt voor een rechtbank te verschijnen. Het is verder moeilijk in te zien waarom de behandeling der zaak niet even snel kan geschieden bij den burgerrechter als bij een krijgsraad; waar de stadsgerechten minstens één, en dikwijls twee of meer malen in de week zitting hebben en extra-zittingen naar behoefte kunnen worden bepaald.

Tegenover het feit dat afdeelingen van de krijgsmacht blijvend of tijdelijk zijn gelegerd op plaatsen waar geen burgerrechter aanwezig is, moet de aandacht er op worden gevestigd, dat de militaire rechter juist vaak verder van de troepenafdeeling is verwijderd dan de eventueel voor hem in de plaats komende burgerrechter. Indien slechts wordt toegezien dat het voorloopig onderzoek, dat plaats vindt vóór de zaak bij de rechtbank aanhangig wordt gemaakt, met voldoende nauwgezetheid en volledigheid geschiedt en er nog bepalingen worden vastgesteld die tegen onnoodig tijdverlies bij het behandelen van de zaak waken, is geen minder snelle berechting te vreezen.

ad c. Het behoud van een speciale militaire rechtspraak wordt door de commissie van 1901 ook aangeprezen als een geenszins onbelangrijk humaniteitsbelang. Waar het in breede kringen, men mag wel zeggen in het algemeen onder *alle* dienstplichtigen, steeds als een voordeel werd beschouwd, dat feiten vóór de indiensttreding gepleegd, door de gewone rechtbanken en niet door de krijgsraden werden behandeld, behoeft aan deze bewering weinig aandacht te worden geschonken.

Wat de wenschelijkheid der openbaarheid van de militaire strafzittingen betreft, daarover is indertijd zoowel in Denemarken als in Zweden veel te doen geweest en men heeft toen ook beweerd, dat door die openbaarheid een onnoodig leed zou worden veroorzaakt aan hen, die zich in het openbaar voor onbeduidende militaire vergrijpen zouden moeten verantwoorden.

Wat het huidige militaire proces aangaat, dit is in principe even openbaar als het proces bij de gewone rechtbanken, hoewel op grond van den feitelijken toestand de rechtsgedingen in een kazerne niet de aandacht van het publiek trekken. De openbaarheid wordt daar door feitelijk een doode letter en dit zal natuurlijk anders worden als de militaire strafzaken worden behandeld in de lokalen der

gewone rechtbanken. Er kan evenwel geen aanleiding bestaan de militairen in een andere positie te plaatsen als de overige burgers.

ad d. Veel aandacht behoeft evenmin te worden geschonken aan wat de commissie aanvoerde, dat de bijzondere militaire rechtbanken, die in oorlogstijd vereischt worden, bezwaarlijk hun taak kunnen vervullen, als niet een dergelijke organisatie ook in vreedstijd gevonden wordt. Neemt men op grond van het bovenaangevoerde aan, dat bijzondere militaire rechtbanken niet behoeven te bestaan, dan staat het zonder meer vast, dat deze rechtbanken (krijgsraden) niet alleen behouden dienen te worden om de reden, dat het in geval van oorlog noodig kan zijn zulke organen te gebruiken voor het handhaven van de militaire rechtsorde. Eenig bezwaar, in oorlogstijd een voor zijn taak geschikte rechtbank te verkrijgen mag niet gevreesd worden, maar nader zal dienen te worden overwogen, welke organisatie het best aan deze rechtbanken kan worden gegeven. Vermeld moge nog worden, dat in de Deensche wet geen enkele bepaling voor oorlogstoestand wordt gegeven. In de motiveering van het voorstel der commissie dat aan die wet ten grondslag lag, werd intusschen uitgesproken dat het in oorlogstijd verwacht kon worden noodzakelijk te zijn van de bepalingen van de wet af te wijken, maar dat het niet noodzakelijk geacht werd daarvoor thans regels vast te stellen; eene dergelijke afwijking behoorde in geval van oorlog door de wet plaats te hebben, eventueel door een provisorische.

ad e. Een steun voor de wenschelijkheid van het afschaffen van de afzonderlijke militaire rechtspraak in vreedstijd, kan ook daarin worden gevonden dat deze hervorming zoowel in Denemarken en Noorwegen als in Duitschland en Oostenrijk is aangenomen.

In Duitschland en Denemarken waar het systeem reeds eenige jaren lang wordt toegepast, is, voor zoover de commissie heeft kunnen naspeuren, van eenige noemenswaardige moeilijkheid bij de toepassing niet gebleken, hoewel men van militair standpunt de wenschelijkheid ervan nog steeds min of meer in twijfel trekt.

Tenslotte wordt, nadat er op gewezen is dat de tegenwoordige krijgsraden een onnoodig groot en zwaar apparaat uitmaken, in het bijzonder met het oog op het geringe aantal militaire misdrijven dat nu, na de verkorting van den diensttijd, nog voorkomt, nog stelling genomen tegen een tweetal argumenten die — ofschoon de commissie van 1901 ze niet had gebezigd — toch wel tot behoud van krijgsraden in vreedstijd worden aangevoerd n.l:

I het milder straffen door de militaire rechtbanken en

II de specialiseeringseisch die men meer en meer aan de rechtspraak gaat stellen en waaraan de krijgsraden reeds voldoen.

Wat I betreft wordt opgemerkt, dat de wenschelijkheid van de een of andere rechtbank *niet* daarop berust in hoeverre zij in speciale gevallen strenger of milder zal oordeelen, maar dat de hoofdzak is, dat voor militairen een gerechtigheid geordend worde naar dezelfde regelen als voor de overige medeburgers in de gemeenschap, zoodat de rechtspraak door het volk met vertrouwen en gerustheid

wordt aanvaard. Bij een groot deel van het volk wordt thans een diep wantrouwen jegens de militaire rechtbanken gevonden, die beschouwd worden als een soort klasse-rechtbanken, waardoor zij, die er aan onderworpen zijn, worden verplaatst in een andere en onvoordeelijker positie dan andere medeburgers. Al is dit wantrouwen naar de meening van de commissies niet gerechtvaardigd, toch kan er een zekere beteekenis niet aan worden ontzegd, daar het vertrouwen van het publiek in de rechtspraak van het allergrootste belang is.

Door het afschaffen van de militaire rechtbanken in vreedetijd zou er bovendien een sedert lang bestaande toestand verdwijnen, die oorspronkelijk het karakter had van een privilegie voor den militairen stand of ten minste voor de militaire gezagdragers. Deze stand is n.l. daardoor in judicieel opzicht een uitzonderingspositie gaan innemen tegenover andere medeburgers. De opheffing van deze uitzonderingstoestand is te meer gerechtvaardigd, nu het grootste deel van onze militaire macht tegenwoordig gevormd wordt door dienstplichtige medeburgers en niet door beroepsmilitairen.

Wat punt II aangaat vervolgt een der commissies:

De vraag of men het behouden van krijgsgaden gewenscht mag achten, hangt ook samen met het principe van de wenschelijkheid in het algemeen van speciale rechtbanken. Hieromtrent wordt eenerzijds onder het oog gebracht dat specialiseeren de leus is van den tijd en men wijst erop dat de wetgever voor verschillende zaken speciale rechtbanken invoerde, het laatst voor scheepvaartzaken. Aan den anderen kant doet men daarentegen gelden, dat speciale rechtbanken licht een al te eenzijdige blik op de dingen krijgen en niet altijd de zaak van het objectieve en alzijdige standpunt vermogen te zien, zooals de gewone rechtbanken.

Overeenkomstig de meening der commissie zou het noodig zijn hierbij om te beginnen, een onderscheid te maken tusschen civiele en strafzaken. Wat de civiele zaken aangaat, vindt de commissie geen aanleiding om nader in te gaan op de vraag, in hoever aan het een of het andere principe de voorkeur zal worden gegeven, daar die vraag buiten dit onderwerp ligt.

Betreffende strafzaken vindt de commissie, dat er weinig is op te merken tegen zulke speciale rechtbanken, die op zuiver practische gronden zijn ingesteld tot behandeling van zekere *groepen van misdrijven* zonder er mee rekening te houden, door welke personen deze misdrijven werden begaan, zooals politie-rechtbanken en politiekamers voor bagatel-zaken en het grenstolgerecht in de Noordelijke landschappen voor overtredingen van de in- en uitvoerbepalingen. In het eerste geval heeft men in groote steden willen ontgaan de kostbaardere collegiale rechtbanken te belasten met de behandeling van bepaalde eenvoudige zaken, die zonder bezwaar afgedaan kunnen worden door een enkelen juridisch geschoolden recher. In het laatste geval is de aanleiding geweest de afgelegenheid van de douane-stations van het naaste stadsgerecht, dat anders de aangewezen rechter

zou zijn in douane-zaken. Daarentegen vindt de commissie het niet overeenkomen met den algemeen gestelden eisch van aller gelijkheid voor de wet, dat speciale rechtbanken, zooals de krijgsraden in de eerste plaats ingericht worden voor zekere *groepen van medeburgers*. n.l. militairen hetzij van beroep, of voor zekeren tijd geroepen om dienst te doen bij de weermacht, al moge het zijn, dat men voor dit personeel ook een bijzondere strafwet invoerde.

Speciale rechtbanken van deze soort kunnen principiëel niet verdedigd worden dan ingeval zou kunnen worden aangetoond, dat de gewone rechtbanken niet in staat waren op bevredigende wijze dezelfde taak te vervullen.

Beide commissies zijn van oordeel dat de afschaffing van de militaire rechtbanken in vredetijd geenszins aanleiding mag geven tot vermindering van het recht dat toekomt aan de militaire bevelhebbers om langs disciplinaire weg kleinere vergrijpen tegen de krijgstuicht te straffen.

Hiermede zijn wij aan het eind gekomen van de aangevoerde en bestreden argumenten. Een nieuw geluid hebben wij niet gehoord en overtuigt heeft ons de bestrijding geenszins. Naar onze meening staat het werk van de commissies die tot afschaffing van de militaire rechtspraak in vredetijd concludeerden, sterk onder den invloed van den na-oorlogs-psychose, van de bij velen bestaande stille vijandigheid tegen alles wat militair is, of wat daarmede in verband staat en daarom is er alle gewicht gehecht aan theoretische gelijkstelling van militairen met burgers, aan rechtvaardigheids-gevoelens enz., maar heeft men verzuimd *dit eene* zich af te vragen: Wat is eisch voor een goede krijgsmacht? Slechts daardoor is te verklaren dat de commissies zich van het argument: „afzonderlijke militaire rechtspraak in vredetijd hebt gij noodig om straks in oorlogstijd uw rechtspraak te kunnen inrichten”, afmaken met den dooddoener dat hieraan weinig aandacht behoeft te worden geschonken, omdat dit nooit een reden mag zijn om die rechtspraak te handhaven als zij op andere gronden moet verdwijnen. De zaak wordt hierdoor geheel omgekeerd en de rechtspraak over militairen losgemaakt van de belangen van de krijgsmacht. Zulks is naar onze meening volkomen ontoelaatbaar. De krijgsmacht bestaat slechts voor den krijg, een ieder heeft zich in vredetijd te bekwamen voor zijn oorlogswerkzaamheden, zou alleen de *militaire* rechtspraak daarop eene uitzondering moeten maken? De vraag stellen is o. i. haar beantwoorden. Zelfs al was de militaire rechtspraak slechter dan de burgerlijke, dan zou men haar toch *moeten* behouden, doende wat men kan om haar te verbeteren, opdat straks in den oorlog niet het toppunt van ellende en tuchteloosheid in de weermacht zal worden bereikt.

Naast dit o.i. alles overheerschend en volkomen afdoend argument. hechten wij ook nog waarde aan motief *a*, dat naast wetskennis, de militaire rechter — en hij alleen — bezit de noodige ervaring om te

kunnen zijn een goed rechter over militairen. Wij laten hierbij de naar voren geschoven militaire vakkennis buiten beschouwing, maar leggen den nadruk op de krijgstucht. Misschien is het mogelijk dat een enkele burgerrechter die krijgstucht evenzoo in zijne vonnissen in aanmerking neemt als een militaire-, maar veel grooter is de kans dat zij, die niet dagelijks voelen hoe met de handhaving van die krijgstucht, de bruikbaarheid van de weermacht staat en valt, de krijgstuchtelijke zijde van de zaak in hunne uitspraak niet tot uiting zullen brengen. Waar de staat een dergelijk risico niet *mag* loopen, omdat hij anders de kans vergroot dat het instrument, dat hij behoeft, ondeugdelijk wordt, is het naar onze meening ook om deze reden noodig dat de rechtspraak over militairen blijft een afzonderlijke rechtspraak waaraan militairen uitsluitend, althans in overwegende mate, aandeel hebben.

De Begrafenis van den Arnhemschen Krijgsraad.

Op 15 Juni j.l. is in de groote zittingzaal van het gerechtshof te Arnhem de laatste zitting gehouden van den, bij Kon. besluit van 26 Maart 1923 opgeheven krijgsraad in het tweede militaire arrondissement. De krijgsraad was samengesteld als volgt: president Mr. Th. Evekink; leden: kapiteins Th. L. van Maare, A. Fischer, W. J. Arriens en Mr. Dr. I. S. Barbas; auditeur-militair Mr. W. F. van Meurs. De plaatsvervangende presidenten Mr. van Tienhoven, Mr. Everts en Mr. van Ditzhuyzen, benevens de plaatsvervangende auditoren Mr. R. van Mare en Jhr. Mr. H. C. M. van Nispen tot Pannerden hadden op de verhooring achter den krijgsraad plaats genomen. Als secretaris fungeerde kapitein W. Boswijk.

Er was zeer veel belangstelling; onder de aanwezigen waren luitenant-generaal J. J. G. Baron van Voorst tot Voorst, Voorzitter van de Eerste Kamer der Staten-Generaal, generaal Wittert, kolonel P. G. van Drunen, burgemeester Mr. S. J. R. de Monchy, de vice-president van het Hof, Mr. J. R. H. van Schaik, procureur-generaal Mr. H. J. van Lulofs Umbgrove, advocaat-generaal Mr. A. A. Cnopius, de president van de rechtbank, Jhr. Mr. J. A. van der Does, de officier van justitie Mr. H. C. van Kleffens, de kantonrechter Mr. E. G. C. Scheidius, benevens talrijke militaire en burgerlijke autoriteiten.

Nadat de krijgsraad de zaal was binnengetreden en eerst uitspraak had gedaan in een tweetal strafzaken, de laatste welke voor dezen krijgsraad behandeld werden, deed de secretaris voorlezing van het Koninklijk besluit waarbij de Arnhemsche krijgsraad wordt opgeheven.

Daarna verleende de president het woord aan den auditeur militair Mr. W. F. van Meurs die een kort afscheidswoord wilde spreken.

Spr. wees er op dat dit spreken in den krijgsraad niet dikwijls

voorkwam; de laatste maal gebeurde dit tien jaar geleden bij den ingang van de nieuwe rechtsbedeeling. Er is toen veel anders geworden; spreker noemde in dit verband de openbaarheid der zittingen, de verdediging en de aanstelling van den rechtsgeleerden voorzitter. Wij hebben toen een procedure gekregen, welke het licht kan velen, verklaarde hij, en waarbij niet de omslag noodig is, welke vaak in burgerlijke zaken voorkomt. Vervolgens wees hij op de plotselinge, overstelpende drukte, die de mobilisatie voor den krijgsraad bracht en dankte de plaatsvervangers die het hem mogelijk maakten in dien tijd zijn taak te vervullen. Door de geheele leiding is het mogelijk geweest de omvangrijke taak in den mobilisatietijd te verrichten. Spr. wilde niets zeggen over de wijze waarop deze auditie verdwijnt. Er zou critiek op zijn uit te oefenen, maar gedane zaken nemen geen keer. In elk geval: onze juridische levensdraad is afgesneden. Spr. nam afscheid van de leden en sprak wat den president betreft, de hoop uit, dat deze zijn functie bij het gerechtshof nog lang zal blijven waarnemen.

De president van den krijgsraad Mr. Th. Evekink hield daarop de navolgende rede:

Zeer geacht Auditorium!

Ongeveer 9½ jaar geleden hield ik in deze zelfde zaal den pasgeboren krijgsraad ten doop; op dit oogenblik breng ik dienzelfden krijgsraad ten grave. Een groote teleurstelling voor ons was het in het vorige jaar, kennis te nemen van het wetsontwerp, waarbij de krijgsraad te Arnhem zou worden ontbonden; een straal van hoop drong tot ons door toen de Tweede Kamer tot ontbinding van de drie krijgsraden bij de landmacht besloot, met het perspectief van vestiging van één centralen krijgsraad elders; helaas, die straal verdween maar al te ras, toen de regeering als standplaats van dien zoodoelenden centralen krijgsraad de gemeente 's Hertogenbosch aanwees. Hoe weinig bevredigend voor ons die beslissing ook uitviel, we hebben ons er bij neer te leggen, maar gij zult er u in kunnen denken dat het een pijnlijk oogenblik was, meer in het bijzonder voor den president van dezen krijgsraad, te ondervinden dat een instelling, waaraan hij ruim negen jaren alle krachten had gegeven, die hij in zeer moeilijke jaren had geleid en tot ontwikkeling had gebracht, plotseling werd opgeheven, met een pennestreek werd uitgewischt.

Het zij mij op dit oogenblik dan vergund met u nog eens kort de fata van dien ten doode opgeschreven krijgsraad na te gaan en u tevens mijn persoonlijke indrukken en ervaringen over het verloopen tijdvak mede te deelen.

Zooals ik bij u allen als bekend mag veronderstellen, deed in het begin van 1914 in de militaire rechtspraak, na veel strijd, een nieuw element zijn intrede en wel het te voren onbekende instituut van rechtsgeleerde burgerpresidenten als voorzitter der krijgsraden.

Omnium consensu zou ik wel kunnen zeggen, heeft de proef met dat instituut genomen voldaan; op den militairen juristendag in October 1919 te Utrecht gehouden, werden wel naar voren gebracht de gebreken die tijdens de mobilisatie, in de militaire rechtspraak aan het licht waren getreden, doch geen stem werd daar vernomen tegen het instituut der burgerpresidenten, integendeel.

En als ik hier nu eens mijn persoonlijk oordeel zou mogen weer-geven omtrent deze aangelegenheid, dan zou ik willen zeggen dat de wetgever in 1912, als het ware, een zienersblik heeft gehad, toen hij, de krijgswaarden aldus reorganiseerende tot richtsnoer nam een op komst zijnde wereldoorlog. Aan die organisatie toch is het te danken geweest dat in de mobilisatie de militaire rechtspraak aan redelijke eischen heeft kunnen voldoen en haar taak naar behooren heeft kunnen verrichten; terwijl, ware die reorganisatie niet tot stand gekomen, de militaire rechtspraak reddeloos vastgelopen zoude zijn en in een hoopeloze verwarring zoude zijn geëindigd.

Om dit aan te toonen, behoeft ik u enkel maar te wijzen op de positie van den auditeur-militair vóór en na bedoelde reorganisatie. Daarvóór was de auditeur-militair de spil waarom alles draaide, hij was aanklager, de vraagbaak en juridische mentor van den krijgswaard, hij trad op als verdediger der beklagden, maakte zelfs de vonnissen. Na de intrede van den burgerpresident in den krijgswaard kwam de zoo noodige splitsing tot stand, werd de taak van den rechter en dien van het O. M. scherp gescheiden en bewoog ieder zich, en terecht, op eigen terrein. Stel u nu eens voor dat het oude systeem nog gegolden had gedurende de mobilisatie met haren reusachtigen aanwas van te behandelen zaken. Dan zoude de geheele afdoening van dat zeer omvangrijke materiaal, dat met inspanning van alle krachten, tenauwernood door den president en den auditeur kon worden beheerscht, feitelijk op de schouders van den auditeur zijn komen te rusten en behoeft het geen betoog, als te zwaar voor één persoon, tot mislukking voorbestemd zijn gebleken, als gevolg waarvan de militaire jurisdictie met lamheid zou zijn geslagen.

Daarom is het een groot geluk geweest dat juist vóór de mobilisatie die scheiding tusschen rechter en O. M. bij de krijgswaarden haar beslag gekregen had en het mogelijk is geworden, met vereende krachten, het hoofd te bieden aan den overstelpenden arbeid, welke die mobilisatie heeft meegebracht.

Maar er zijn ook andere factoren, waarop ik even uw aandacht wil vestigen, die medegewerkt hebben om gedurende die mobilisatie, de militaire rechtspraak behoorlijk te doen functioneeren. In de eerste plaats heb ik daarbij het oog op de rechters, meer speciaal de oud-officieren die, bij onstentenis van actief dienende officieren, geen oogenblik geaarzeld hebben hun tijd en werkkracht geheel vrijwillig in dienst te stellen van het vaderland. Een woord van grooten dank aan die mannen, die tegen een zeer karige vergoeding, vanaf Augustus 1914 tot einde 1919 de taak overgenomen hebben van hunne vroegere wapenbroeders, wier plaats toen bij het leger te velde

was; voor den grooten ijver en de groote toewijding bij het volbrengen van die taak betoond; de namen van kolonel L. A. H. Lamie en kolonel B. Land, beiden helaas nog in de mobilisatie overleden, van kolonel A. Gelderman, overste G. W. de Wendt en Jhr. H. M. van der Goes en van de kapiteins B. W. Kraake en Z. J. van der Vegte en overste W. P. C. Fabius mogen hier met eere worden herdacht.

Op *mijn* woord, zeer geacht Auditorium zult gij wel willen aannemen, dat deze hulde niet behoort tot de gebruikelijke officiële plichtplegingen, maar de oprechte uiting geeft van groote waardeering voor den ijver en moeite welke die heeren zich als leden van den krijgsraad bij voortduring hebben gegeven. Waarlijk het mobilisatie-tijdvak heeft van talrijke Nederlanders buitengewone inspanning gevorderd, heeft van hen vaak zeer groote opofferingen geëischt, maar genoemde heeren hebben zeker het volste recht te zeggen: „at quorum pars magna fui” d.w.z.: „daarvan heb ik ook ruimschoots mijn deel gehad”.

Het spreekt van zelf dat ik in die dank en hulde hierbij tevens betrek de plaatsvervangende presidenten van den krijgsraad, ook op hunne medewerking werd nimmer tevergeefs een beroep gedaan, en met toewijding en ambitie kweten zij zich van een taak, dikwijls voor hen zooveel te moeilijker, omdat die in vele opzichten buiten de eigenlijke sfeer hunner gewone werkzaamheden viel. De heeren Mrs. van Tienhoven, Everts en van Ditzhuyzen mogen deze dankbetuiging aanvaarden; zij wordt hierbij tevens gebracht aan de nagedachtenis van de kloeke figuur van Mr. Dr. de Visser, wiens naam als jurist ook bij dezen krijgsraad zulk een goeden klank had.

Nog rest mij hierbij dankbaar te herdenken de groote verdienste van de gefungeerd hebbende secretarissen bij dezen krijgsraad, gedurende het kortstondige bestaan daarvan. Ieder die wel eens met rechtspraak belast is geweest, zal hebben ervaren van welk overwegend belang het was daarbij te worden geassisteerd door bekwame, accurate, geroutineerde en ijverige griffiers of secretarissen.

Nu is het altijd een zwak punt in de militaire rechtspraak, speciaal bij de Landmacht, dat men, voor wat betreft den secretaris, aangewezen was op officieren, niet-juristen.

Hoe bekwaam, accuraat en ijverig overigens ook, aan die secretarissen ontbrak routine, een gemis, misschien op den duur nog wel aan te vullen, doch wat ernstiger is, hun ontbrak juridische kennis en ervaring als ondergrond voor hun kunnen en weten, een en ander natuurlijk als gevolg van hun opleiding. Nu behoeft het geen betoog, dat in normale omstandigheden de presidenten van een krijgsraad voldoende tijd hadden, de werkzaamheden van hun secretarissen, voor zoover deze op juridisch gebied lagen, aan zich te trekken, maar dit moest noodwendig ophouden toen door de overstelpende drukte van zaken tijdens de mobilisatie, de daarvoor anders beschikbare tijd van die presidenten geheel in beslag genomen werd door andere functies en bezigheden.

Toen bleek de toevoeging van juridisch gevormde secretarissen aan de presidenten van den krijgsraad een onafwijsbare eisch te zijn geworden, waaraan gelukkig kon worden voldaan door van de reserve-officieren, tevens jurist, er enkele bij de krijgsraden te detachieren. Een groot voordeel was het toen in die moeilijke dagen beslag te kunnen leggen op juridische krachten als van een Mr. M. H. de Boer, reserve-luitenant, geadmitteerd als procureur bij het Hoog Militair Gerechtshof, van een Mr. C. W. de Vries, reserve-luitenant, toen commies bij den Raad van State, en moge het hier openlijk getuigd worden dat door hun intensieven arbeid en hunne bekwaamheden het aldus mogelijk is geworden aan den steeds wassenden vloed van zaken het hoofd te kunnen bieden en dien te kunnen beheerschen.

Dat met deze betuiging niets te kort wordt gedaan aan de verdiensten van de andere tijdelijke secretarissen bij dezen krijgsraad, als van Mrs. Levy, Bijdendijk en Schölvink behoeft zeker geen betoog, al blijft het plicht ook van deze plaats met erkentelijkheid te memoreeren de goede diensten van den secretaris D. P. Brondgeest, die van het begin der mobilisatie tot 1921 onverpoosd zijn administratieve gaven en kundigheden in dienst van den krijgsraad heeft gesteld.

Ook zij hier een eere-saluut gebracht aan de gefungeerd hebbende secretarissen luitenants K. R. Lankenau en N. Smit en aan den tegenwoordigen secretaris kapitein W. Boswijk en eveneens aan de officier-commissarissen majoor Drabbe en ritmeester C. J. G. L. van den Berg van Saparoea.

Ten slotte ook de dei minores, den rijksklerk Groenema, de prooost-geweldige Keer en de concierge van Goeverden zij hier een woord van lof voor hun arbeid gebracht.

Betrof het hiervoren medegedeelde meer in het bijzonder de interne aangelegenheden van den krijgsraad, waarbij het eigenlijk overbodig is nog even aan te stippen de beproefde goede verstandhouding tusschen krijgsraad en auditie, toch zou ik meenen in mijn plicht te kort te schieten, wanneer ik stilzwijgend de externe verhoudingen voorbijging.

In de eerste plaats moge dan hier een woord van dank gebracht worden aan den president van het gerechtshof voor de huisvesting aan den krijgsraad verleend in het Paleis van Justitie, onmiddellijk gevolgd door een woord van erkentelijkheid aan den heer kantonrechter voor de gewaardeerde wijze, waarop hij zijne localiteiten aan den krijgsraad afstond, toen de brandstoffen nood verhuizing van de groote zaal van het Hof, naar de zittingzaal van het Kanton-gerecht noodzakelijk maakte.

Maar dan mag ook niet achterwege blijven het memoreeren, van dezen zetel, van de ruime medewerking die de krijgsraad alhier gedurende zijn bestaan heeft mogen ondervinden van de militaire autoriteiten hier ter stede, meer in het bijzonder van de zijde der elkaar opvolgende garnizoenscommandanten, de kolonels Giel, Kist,

van der Heggen Zijnen, van 't Sant, Storm van 's Gravesande, van der Palm en van Drunen.

Zeer geacht Auditorium! Ik zoude het hierbij kunnen laten, ware het niet, dat ik mij nog geroepen voel enkele indrukken en evaringen, verkregen en opgedaan gedurende mijn presidiaat, weer te geven.

Voor mij, die nu omstreeks 9½ jaar geleden het ambt van kanton-rechter (altijd door mij ongevat in de goede beteekenis van juge de paix) verwisselde voor dat van president van den krijgsraad, was die overgang wel groot, en behoef ik U niet te zeggen, dat die nieuwe omgeving mij in den beginne wel eenigszins vreemd aandeed. Dat is toch niet anders dan zeer natuurlijk. De burgermaatschappij en de militaire verschillen in vele opzichten van elkaar, en hoe langer ik in laatstgenemde heb verkeerd, hoe meer ik mij er van bewust ben geworden, dat beiden elkaar tot op heden toe op talrijke punten totaal vreemd zijn gebleven. Ik wil wel toegeven, dat de militaire stand niet meer een kaste op zich zelf vormt, maar het valt nu eenmaal niet te ontkennen dat de levensopvattingen, de begrippen en gedachten, die den militairen stand beheerschen, geenszins parallel loopen met die, welke in den burgerstand de gangbare zijn. Zou het daaraan misschien toe te schrijven zijn dat de overgrootste meerderheid van het Nederlandsche volk, ik zeg niet vijandig, maar dan toch zeer zeker weinig sympathiek staat tegenover alles wat „het Militaire” in den Staat betreft; dat die overgrootste meerderheid daarvoor niets voelt, daarvan niets afweet, zich geen moeite geeft daarvan op de hoogte te komen, liefst het geheel zag verdwijnen omdat het zooveel geld kost? Ik zou het niet kunnen zeggen, maar het valt nu eenmaal niet te ontkennen dat hier te lande, tot op heden toe, de burger- en de militaire maatschappij vrijwel gescheiden naast elkaar hebben geleefd. De burgerij, in 't algemeen gesproken, interesseert zich weinig voor het militaire en omgekeerd neemt de militair er weinig notitie van hoe het in het civiele leven toegaat.

Dit openbaart zich ook op juridisch terrein, het meerendeel der juristen voelt weinig voor het militaire recht, komt er weinig mee in aanraking en geeft zich dus geen moeite er in thuis te geraken.

Nu eigent de betrekking van president van een krijgsraad er zich bijzonder toe niet alleen om zich in te werken in het militaire recht, maar ook om zich in te leven in die militaire maatschappij, dieper in te dringen in het karakter daarvan; en dat laatste is toch ontegenzeggelijk een eerste vereischte voor hem, die geroepen is recht te spreken over de subjecten, waaruit die militaire maatschappij is samengesteld.

Zoo heb ik mijn taak dan ook steeds ongevat; toen ik mij met die maatschappij heb moeten bezig houden, heb ik getracht de mentaliteit daarvan te verstaan en steeds gepoogd de psyche daarvan te doorgronden, omdat ik voelde dat slechts op die wijze de levende

stof, het menschenmateriaal daarvan, kon worden gekend en begrepen en met kennis van zaken kon worden berecht.

Aan materiaal om zich die onmisbare kennis te verschaffen heeft het mij in die ruim negen jaren praktijk als president, zeker niet ontbroken, ook niet aan gelegenheid ook vaak dieper door te dringen in de psychologie van den soldaat, in de bestaansredenen van militaire verhoudingen, in de begrippen van subordina tie en discipline. Vooral de behandeling van de z.g.n. reclamezaken, appels van opgelegde krijgstu chtelijke straffen, bij den krijgsraad in raadkamer, bood daartoe een uitnemende leerschool.

Die geleidelijk verworven kennis is gaandeweg aangegroeid tot een kostbaar bezit, al behoort het tot de imponderabilia; uit boeken is het niet te vergaren; bij het volle leven moet men ter schole gaan om die kennis deelachtig te worden, edoch, met wat opmerkingsgave, eenig onderscheidingsvermogen en wat gezond verstand is het wel te vinden, al ligt het niet altijd aan de oppervlakte.

Met dat al, die kennis bleef tot nu toe vrijwel „terra incognita” voor de burger-juristen en dat zou voor mij een van de redenen zijn waarom ik geheele afschaffing van de militaire rechtspraak en onderwerping van den soldaat aan de gewone burgerlijke jurisdictie, bezwaarlijk zou kunnen toejuichen.

Om maar eens bij het fundament van het militaire leven te blijven en wel bij de discipline of militaire tucht, wie voelt niet dat dit woord voor den militair-jurist een geheel ander begrip daartelt dan voor den burger-jurist, en welk burger-jurist, die een geval van insubordina tie, een, de meest vitale belangen van het leger rakend onderwerp, alleen zou moeten berechten, zou al niet aanstonds voelen dat hem een helder inzicht en een juisten blik in het wezen der militaire ondergeschiktheid ontbreekt, en daarom bij die berechting niet gaarne daaromtrent te rade gaan met militaire mederechters?

Ik haal deze gevallen slechts aan om te doen uitkomen dat aan berechting van militairen nog iets meer is verbonden, dat daarbij nog iets anders komt kijken als bij de berechting van gewone burgers.

Is het voor den gewonen strafrechter van het allerhoogste voordeel dat hij de maatschappij, wier individuen hij heeft te berechten, „in al haar schakeeringen” kent en begrijpt, van niet minder nadeel zal het voor hem zijn, wanneer hij, alleen, voortaan geroepen zou worden om recht te spreken over justitiabelen, behoorende tot eene organisatie met al haar eigenaardige toestanden en bijzondere verhoudingen, genaamd „het leger”, tegenover welke hij de eerste zou zijn om te erkennen „welfremd” te staan.

Geacht auditorium, een bekend spreekwoord zegt: „Pour savoir quelque chose, il faut l'avoir apprise”; dit geldt, naar mijn bescheiden oordeel, in dubbele mate voor hem die belast is met militaire rechtspraak.

Ook ik heb die leerschool moeten doorloopen, maar laat ik er

dadelijk bij zeggen, het is geen harde leerschool geweest, eendeels omdat ik van het principe uitging „dat iemand nooit te oud is om iets te leeren”, anderdeels omdat ik steeds aan mijn zijde had mijn militaire medeleden van den krijgswaad, die mij wel wilden opvoeden in de militaire wereld en stuurwijs maken in de militaire zaken.

Ik breng den tegenwoordigen leden, en hunnen voorgangers, meer in het bijzonder kapitein Mr. Dr. Barbas, het eenig overgebleven lid van den krijgswaad van 1914, hiervoor te dezer plaatse mijn besten dank, herdenk met genoeg de samenwerking die tusschen ons heeft bestaan en wensch hun alle succes toe in hun verdere carrière.

En hiermede zeer geachte toehoorderessen en toehoorders is mijn taak als voorzitter van den ontbonden krijgswaad te Arnhem afgesponnen. Ik dank U allen zeer voor de belangstelling die gij in het lot van dien krijgswaad getoond hebt door tegenwoordig te zijn bij de uitvaart daarvan.

Ik hoop dat deze uitvaart op U een niet al te droeven indruk zal gemaakt hebben, mocht dit evenwel toch het geval zijn, laten wij dan ons troosten met de woorden uit de Faust: „denn alles was entsteht ist wert das es zu grunde geht”, al hoop ik dat gij allen met mij het jammer zult vinden, dat het „zu grunde gehen” van den Arnhemschen krijgswaad wel wat heel spoedig is gekomen.

Ik heb gezegd.

Het lid van den krijgswaad, kapitein Mr. Dr. J. S. Barbas was de laatste spreker. Hij herdacht hetgeen de krijgswaad, in den loop van de 19 jaren die hij bestond, heeft verricht en zeide het te betreuren dat de Regeering niet overtuigd is geworden door de zoo duidelijk gestelde artikelen van Mr. Evekink, waarin volkomen duidelijk is aangetoond dat de opheffing van den krijgswaad te Arnhem geen bezuiniging zal brengen, maar wel de positie van de militaire justitiabelen aanmerkelijk slechter zal maken. Spreker achtte het geenszins onmogelijk dat de krijgswaad, die thans wordt ontbonden, weer uit zijn asch zal herrijzen, tenminste wanneer de eerste voorwaarde voor het bestaan van een krijgswaad vervuld blijft, n.l. dat Arnhem blijft voortbestaan als garnizoensplaats. De inperking van de Veluwe door de stichting van een wildpark in het Noorden, de uitbreiding van de gemeente Arnhem in het Zuiden, maken de oefeningsterreinen voortdurend schaarscher en onveiliger, terwijl daarnaast het gemeentebestuur zich blijkbaar niet voldoende bewust is, dat, met het laatste oefenterrein, ook het garnizoen zal verdwijnen.

Namens de leden zeide spreker den president dank voor diens voortreffelijke leiding, niet het minste voor de wijze, waarop deze in de raadkamer bij de beraadslagingen is voorgegaan.

Vervolgens richtte spreker zich tot den auditeur-militair van 1914, diens taak een buitengewoon gewichtige noemende. Ook toen diens positie in 1914 geheel veranderde, bleef de auditeur-militair

steeds de hooggewaardeerde voorlichter. Dank bracht spreker hem voor diens hulp en prettigen omgang.

Daarna dankte de president voor de betoonde belangstelling en klonken te Arnhem voor het laatst de woorden: „niets meer aan de orde zijnde, sluit ik bij dezen de openbare zitting van den krijgsraad”.

Militaire Rechtspraak.

Wij nemen hieronder over een hoofdartikel onder bovenstaanden titel uit de Nederlander van 7 Juni 1923. Niet omdat er veel belangrijks in staat, maar omdat het een stem uit het publiek weergeeft, die ten slotte over onze geldende militaire rechtspraak niet slecht oordeelt. Zij herinnert onze militaire rechters eraan, dat zij onpartijdig moeten oordeelen over wat hun ter beslissing wordt voorgelegd, zelfs wanneer politieke omstandigheden een krachtigen drang in tegengestelden zin zouden uitoefenen. Het aanzien van de weermacht, wordt alleen door zoodanige onpartijdige rechtspraak gediend, daar zij onvermijdelijk terugwerkt op het nemen van gerechtvaardigde beslissingen door de militaire overheid.

Het artikel luidt als volgt:

Het proces tegen de directeurs der Krupfabriek en andere dergelijke processen in het Ruhrgebied hebben opnieuw de aandacht gevestigd op de gebreken der militaire rechtspraak.

Militairen hebben gewoonlijk meer begrip van geweld dan van recht. Het is hun meer om het handhaven der tucht dan van het recht te doen. De veroordeeling is voor hen in de eerste plaats een machtsmiddel. Zij willen niet recht doen, maar schrik aanjagen. Zij zullen, desnoods, onschuldigen veroordeelen opdat de schuldigen des te meer zullen sidderen. Als zelfs de onschuldigen niet veilig zijn, hoe zal het dan niet met de schuldigen gaan? Zij zijn ook niet onafhankelijk en niet genoeg zelfstandig. De minderen zijn te veel gewoon de meerderen naar de oogen te zien dan dat zij het zouden durven wagen tegen deze in te gaan, al moeten zij ook vóór hun meerderen in den krijgsraad hunne meening zeggen.

Vandaar, dat de krijgsraad soms letterlijk op bevel veroordeelt.

Wij zagen, dat bij ons zelf in 1672, toen Montbas en Paint-et-Vin in de troeven der Franschen hadden gespeeld door de hun toevertrouwde zeer gewichtige posten te verlaten. Ook de duc d'Enghien is, op bevel van Napoleon, door een krijgsraad ter dood veroordeeld en diezelfde gedweehheid der militaire rechters zagen wij in het zoo beruchte Dreyfus-proces. Zelfs de auditeur was toen een militair en geen onafhankelijk en zelfstandig burger zooals hij had moeten zijn en bij ons ook altijd is.

Ten slotte bleek het in 1917, dat de Oostenrijksche krijgsraden,

gedurende den oorlog, bevel hadden ontvangen onvoorwaardelijk te veroordeelen. Ook de kameraderie speelt een groote rol. In de zoo bekende Zabernzaak, die kort voor het uitbarsten van den wereldoorlog zooveel gerucht maakte en geen gunstig licht wierp op het Duitsche officierskorps, werden de schuldige officieren door hun kameraden vrijgesproken en hetzelfde gebeurde in de dagen van onzen Stadhouder Willem III, toen de Engelsche admiraal Torrington, die onzen Evertsen, in den zeeslag bij Beachy Head, verraderlijk in den steek gelaten had, zoodat hij bijna door de Fransche overmacht was verpletterd, door een Engelschen krijgsraad vrijgesproken werd.

Waar ook een officier tegenover een mindere staat, zal ook niet licht die mindere gelijk krijgen. De officieren in den krijgsraad voelen zich met hun kameraden solidair en meenen allereerst het gezag der officieren te moeten hoog houden. De eischen der onpartijdigheid in het algemeen worden ook niet altijd voldoende in het oog gehouden.

De krijgsraad bijv., die Andreas Hofer, den beroemden aanvoerder der Tirolers, ter dood veroordeelde, stond onder leiding van den Franschen generaal Bisson, die eens door Hofer tot capituleeren was gedwongen en dus onmogelijk met voldoende objectiviteit kon leiden.

Daarbij komt, dat militaire rechters gewoonlijk volstrekt niet voor de taak van rechtspreken zijn opgeleid en van die taak ook niet hun gewoon beroep maken. Zij missen dus zoowel de theorie, als de practijk. Vroeger was er in St. Petersburg een soort rechtsschool voor militairen en tegenwoordig zijn er ook bij ons officieren, die de rechtswetenschap hebben bestudeerd. Generaal den Beer Poortugael bijv. schreef een zeer goed boek over oorlogsrecht, maar een goed jurist is daarom alleen nog geen goed rechter.

Velen achten dan ook de afzonderlijke militaire rechtspraak uit den boeze. Zij zouden haar, in tijden van vrede ten minste, liefst geheel doen vervallen. Waarom, aldus redeneeren zij, kunnen wij niet bij de gewone rechtbanken afzonderlijke kamers hebben voor militaire zaken, zooals wij er nu reeds hebben voor handelszaken, voor strafzaken enz. Een burgerrechter krijgt eerder begrip van militaire toestanden dan een militair van recht, en verder kan hij zich door deskundigen doen voorlichten.

Zij beschouwen de afzonderlijke militaire rechtspraak nog als een overblijfsel uit den tijd, toen er een afzonderlijke militaire kaste was. Toen het leger werd samengesteld uit de minstwaardige elementen. Toen het leger nog stond buiten en soms ook tegenover de maatschappij, terwijl thans de persoonlijke dienstplicht, en het stelsel der verlofsofficieren, het midden in de maatschappij hebben geplaatst. De beste en edelste burgers des lands dienen thans als gewoon soldaat. Twee zoons van Bismarck maakten als gewone ruiters den veldtocht van 1870 mee en een rechtspraak, die goed genoeg was voor het gespuis, dat vroeger diende, is nu geheel onvoldoende.

In die redeneering ligt veel waars, maar onze grondwet wil nu

eenmaal, dat er een afzonderlijk militair strafrecht zijn zal. Het recht om te straffen kan men ook aan de militaire chefs evenmin ontnemen, als aan de onderwijzers. Zonder het recht om te straffen, al is het ook maar alleen op het gebied van de tucht, kan geen chef zich handhaven en zoo men slechts de militaire rechtspraak met de noodige waarborgen omringt, zooals bij ons het geval is, kan zij niet geheel worden gemist. Zij moet er tot een minimum worden beperkt. De delicten door militairen in vereeniging met burgers begaan en zuiver civiele delicten van militairen moeten er buiten vallen en het burgerement moet in elken krijgstraad, zooveel mogelijk vertegenwoordigd zijn, zelfs als het leger te velde is.

De militaire rechtspraak mag ook niet het middel zijn om een burger aan zijn wettigen rechter te onttrekken, dien de wet hem aanwijst, en militaire rechters mogen evenmin als burgerlijke, eerst worden aangewezen, als het misdrijf reeds gepleegd is. Onze grondwet zegt uitdrukkelijk dat niemand van zijn wettigen rechter mag worden afgetrokken en ofschoon diezelfde grondwet toestaat, dat in geval van oorlog van dat grondbeginsel wordt afgeweken, moet dat toch ook in oorlogstijd zooveel mogelijk blijven gehandhaafd. Een der voornaamste grieven van de Amerikaansche opstandelingen tegen Engeland was, dat Amerikanen dikwijls naar Engeland waren opgezonden om daar terecht te staan, en ook Egmond en Hoorne beklaagden zich, dat zij van hun wettigen rechter waren afgetrokken. Als vliesridders hadden zij door hun Pairs moeten worden geoordeeld.

In de dagen van Napoleon is ook menig Nederlander naar Frankrijk gevoerd en daar gevonnisd en gestraft en den bekenden dichter Helmers zou vermoedelijk dat lot hebben getroffen, als hij niet juist gestorven was, toen de Fransche politie hem kwam halen. De rechtspraak van gedelegeerde rechters zoogenaamd, heeft ook altijd nog slechter naam gehad dan de militaire rechtspraak. Wanneer dus de militaire rechters tevens gedelegeerde rechters, die niet reeds waren aangewezen voordat het strafbare feit was gepleegd, maar eerst na dat feit en speciaal voor dat geval zijn benoemd, dan is ook de laatste kans op een goede rechtspraak verloren. Gedelegeerde rechters toch worden gewoonlijk niet benoemd om te oordeelen, maar om te veroordeelen. Zij zijn geen rechters maar beschuldigers.

„Wij zullen 't zoo bestellen
Dat zijn doodvijanden en haters 't vonnis vellen.”

Dat is de bittere aanklacht van Vondel in zijn Palamedes, tegen de vervolgers van Oldenbarneveldt en ofschoon niet al diens rechters zijn persoonlijke vijanden waren, bevat die aanklacht toch veel waars.

De rechters van Konradijn van Hohenstaufen, Savonarola, Maria Stuart en Karel I, waren gedelegeerd en hoe zij optraden is bekend genoeg.

C'est surtout pour les cas extraordinaires que les tribunaux ordinaires sont établis.

Les justices extraordinaires suivent la direction du gouvernement qui les nomme. Dat is volkomen juist en terecht heeft dan ook onze Admiraal: Wassenaar van Obdam, voordat hij zijn gewichtigen post aanvaardde, bedongen, dat hij nooit voor gedelegeerde rechters zou worden gesteld.

V.

INGEKOMEN BIJDRAGEN.

Artikel 58 van de Wet op de Krijgstucht.

Van de twee leden van artikel 58 van de Wet op de Krijgstucht wordt alleen het eerste lid (als artikel 61) aangetroffen in het Regeerings-ontwerp van 1897 en in dat van 1898, hetwelk in de Bijlagen van de Handelingen der Staten-Generaal niet is opgenomen, doch gelijkloidend moet zijn met het ontwerp van 1897 ¹⁾. Het luidt: „Wanneer de militaire rechter bij het onderzoek van eene „aan zijne kennismening onderworpen zaak bevindt, dat het feit een „krijgstuchtelijk vergrijp volgens de daarvan in artikel 2 n°. 1 „gegeven omschrijving oplevert of dat het, een der in artikel 2 „nos. 2—6 vermelde feiten opleverende, buiten strafrechtelijke be„handeling had behooren te zijn afgedaan, verwijst hij onder mede„deeling van alle stukken de zaak ter verdere behandeling naar den „tot straffen bevoegden commandeerenden officier.”

Het volgende artikel van de Wet, artikel 59, zoo goed als gelijkloidend met art. 62 van het ontwerp van 1897, leert dat den dader geene krijgstuchtelijke straf wordt opgelegd ²⁾ — boven de bij het vonnis uit te spreken of uitgesproken straf — ter zake van een door een militair begaan strafbaar feit, waarvan de militaire rechter kennis moet nemen of waarvoor hij hem veroordeeld heeft.

De vraag of het geoorloofd zou zijn eene krijgstuchtelijke straf op te leggen, indien de militaire rechter, rechtsprekende in strafzaken, den beklagde niet tot straf had veroordeeld, vindt men in het ontwerp niet, althans niet explicite, beslist. Geen wonder dan ook dat bij de schriftelijke behandeling van het ontwerp in de Tweede Kamer de Regeering werd verzocht zich hierover nader te verklaren. Geantwoord werd: Wanneer de man later niet wordt veroordeeld, hetzij op grond dat het feit niet bewezen is, hetzij op grond dat het hem te laste gelegde feit geen delict oplevert, dan is het artikel niet toepasselijk, want dan is er ten aanzien van den betrokkene niet „een door „een militair begaan strafbaar feit.” ³⁾

Voorzoover de Regeering hiermede heeft willen te kennen geven, dat in artikel 62 van het ontwerp implicite wordt gezegd dat niet alleen bij verwijzing naar de krijgstuchtelijke autoriteit in de gevallen in artikel 61 genoemd eene krijgstuchtelijke straf kan worden

¹⁾ Aldus van der Hoeven, militair straf- en tuchtrecht III blz. 3 noot. Het enige verschil ten deze tusschen de wet en de ontwerpen van 1897 en 1898 is, dat de woorden „zal hij . . . verwijzen” in de wet zijn vervangen door „verwijst hij”, hetgeen in den zin van de bepaling geene wijziging brengt.

²⁾ In de ontwerpen: „zal . . . worden opgelegd”.

³⁾ v. d. Hoeven, ibidem III, blz. 378.

opgelegd ter zake van een feit, waarvoor een militair naar den militairen rechter is verwezen, maar ook bij vrijspraak op grond dat het tenlastegelegde niet is bewezen of geen strafbaar feit oplevert, komt in het systeem van het ontwerp haar antwoord ons niet onjuist voor. Wij zijn dan ook van meening, dat, ware het ontwerp ongewijzigd wet geworden, men onder de werking van de nieuwe tuchtwet zich aan dezen regel zou hebben te houden.

Tijdens de mondelinge behandeling in de Tweede Kamer bleef evenwel het ontwerp niet ongewijzigd. Mr. Fock stelde voor, om na artikel 61 in te voegen een nieuw artikel 61bis, luidende: „Wanneer „de militaire rechter bij het onderzoek van eene aan zijne kennis „neming onderworpen zaak geen termen heeft gevonden om artikel „61 toe te passen, en hij in die zaak beslist dat niet is bewezen dat „de beklaagde zich aan het telastegelegde feit heeft schuldig ge „maakt dan wel dat het telastegelegde feit geen strafbaar feit is, „kan te dier zake geen krijgstuchtelijke straf worden opgelegd”, waarop bij nota van wijzigingen door de Regeering aan artikel 61 werd toegevoegd een nieuw tweede lid, hetwelk thans vormt het tweede lid van artikel 58 van de Wet op de Krijgstucht: „Heeft de „militaire rechter de zaak niet ter verdere behandeling verwezen „naar den tot straffen bevoegden commandeerenden officier, dan „wordt ter zake van het feit geen krijgstuchtelijke straf opgelegd.” De Regeering geeft hierbij deze sobere toelichting: „Aan de bedoe „ling van het amendement van den heer Fock wordt door deze wijzi „ging tegemoet gekomen.”¹⁾ Mr. Fock, zijn amendement daarop intrekken, sprak het vertrouwen uit, dat door de Regeering nu in de wet was neergelegd hetgeen door hem is bedoeld.²⁾ De Regeering weersprak hem niet. Men mag derhalve aannemen, dat de zin van het tweede lid van artikel 58 der wet in hoofdzaak dezelfde is als die van het amendement.

Ingevolge artikel 58 is de militaire rechter dus gehouden zich in elke zaak af te vragen: is het begane feit bloot een eigenlijk of oneigenlijk krijgstuchtelijk vergrijp in den zin der wet? Zoo ja, dan verwijst hij de zaak ter verdere behandeling naar den tot straffen bevoegden commandeerenden officier. Zoo neen, dan past hij het eerste lid van artikel 58 van de Wet op de Krijgstucht niet toe, maar handelt hij overeenkomstig het bepaalde bij artikel 193 van de Regtspleging bij de Landmagt (art. 185 R. Z.), terwijl volgens de bepaling van het tweede lid van art. 58 meergenoemd de disciplinaire autoriteit alsdan ter zake van dat feit geene straf zal mogen opleggen.

Artikel 193 R. L. zegt, dat bij schuldigverklaring wordt opgelegd de straf, op het feit gesteld. In de Tweede Kamer is reeds opgemerkt door het lid van de Commissie van Voorbereiding Willinge, dat naar de meening der Commissie het tweede lid van artikel 58 meergemeld ruimer is dan de redactie van Mr. Fock, immers alle gevallen omvat

¹⁾ v. d. Hoeven, *ibidem* blz. 360.

²⁾ v. d. Hoeven, *ibidem*, blz. 363.

waarin de rechter niet heeft verwezen en alzoo, behalve vrijspraak en ontslag van rechtsvervolging, ook de veroordeeling; dat het volgende artikel uitdrukkelijk zegt, dat bij veroordeeling tot straf geene krijgstuchtelijke straf, wordt opgelegd en dus voorzoo veel dit voorschift betreft overbodig is. ¹⁾ Ook ons mag het niet gelukken in het tweede lid van artikel 58 iets anders te lezen. Neen, heeft de Minister van Justitie gezegd, de bedoeling van dat tweede lid is geene andere dan om een terugslag te zijn op het eerste lid van dat artikel; nl. om te zeggen, dat wanneer in de bepaalde in het eerste lid genoemde gevallen de rechter de zaak niet verwijst, ter zake van het feit geene krijgstuchtelijke straf wordt opgelegd. ²⁾ Maar wanneer een van die gevallen zich voordoet, m. a. w. wanneer de rechter bevindt dat het tenlastegelegde feit is een eigenlijk of een oneigenlijk krijgstuchtelijk vergrijp, dan is het uitgesloten dat hij de zaak niet naar den commandeerenden officier verwijst; want het voorschift van het eerste lid is imperatief: hij zal dan verwijzen, volgens de redactie van het ontwerp van wet; hij verwijst dan, zoo gebiedt thans de wet. Met die verklaring van den Minister nam de heer Willinge terecht dan ook geen genoegen, en het is te betreuren, dat hij die Regeeringsverklaring niet onder het ontleedmes heeft genomen. Beteekenis heeft dat tweede lid alleen, als men het leest zooals de heer Fock heeft verklaard te vertrouwen dat het gelezen zal worden, t.w. naar de omschrijving daarvan neergelegd in het amendement, waarvoor dat tweede lid in de plaats is gekomen. En, doet zich nu niet een van de gevallen in het eerste lid bepaaldelijk genoemd voor, en verwijst de rechter derhalve niet, wat staat hem dan anders te doen dan handelen naar de voorschriften van artikel 193 R. L.? Leidt de beraadslaging alsdan tot schuldigverklaring en wordt dientengevolge straf opgelegd, dan zal reeds ingevolge artikel 59 van de Wet op de Krijgstucht van eene disciplinaire straf ter zake van hetzelfde feit geen sprake kunnen zijn. Nu dit revera ook in het nieuwe lid van artikel 58 wordt gezegd, is het dus feitelijk tweemaal gezegd, waaruit wederom blijkt dat alle verandering geen verbetering is.

Legt de militaire rechter na schuldigverklaring aan een minderjarigen militair in werkelijken dienst met toepassing van artikel 38 van het Wetboek van Strafrecht geen straf op, doch gelast hij dat de schuldige aan den commandeerenden officier wordt teruggegeven (art. 40 Wetboek van Militair Strafrecht), dan zal ingevolge het tweede lid van artikel 58 van de Wet op de Krijgstucht mede geen krijgstuchtelijke straf ter zake van het feit, waarvoor hij heeft terechtstaan, mogen worden opgelegd.

Artikel 193 R. L. zegt voorts, dat de beklaagde wordt vrijgesproken:

a) indien de rechter niet uit wettige bewijsmiddelen de overtuiging heeft geput, dat de beklaagde het tenlastegelegde feit heeft begaan;

¹⁾ v. d. Hoeven, *ibidem*, blz. 368 en 373.

²⁾ v. d. Hoeven, *ibidem*, blz. 370.

- b) indien hij vermeent, dat het feit of de dader niet strafbaar is;
 c) indien uit anderen hoofde geen recht tot strafvordering ter zake van het feit aanwezig is.

De onder a) en b) vermelde beslissingen zijn die, waarvan men in het amendement—Fock leest, dat zij tengevolge hebben dat ter zake van het feit waarvan is vrijgesproken, geen krijgstuchtelijke straf mag worden opgelegd. Hebben politie en justitie zich van elke vervolging te onthouden wegens een feit, waarover ten aanzien van den beklaagde onherroepelijk is beslist (art. 68 W. v. S.) bij vonnis houdende schuldigverklaring, vrijspraak of ontslag van rechtsvervolging, dezelfde eerbied voor een zoodanig rechterlijk gewijsde vordert de wet in het tweede lid van artikel 58 van de Wet op de Krijgstucht van de disciplinaire autoriteit: dan wordt ter zake van het feit geen krijgstuchtelijke straf opgelegd. Ook voor deze autoriteit staat thans in de wet geschreven het non bis in idem.

Bevindt de rechter, dat van het tenlastegelegde feit eenig bestanddeel niet is bewezen en het overblijvende wel bewezen gedeelte geen strafbaar feit maar een krijgstuchtelijk vergrijp oplevert, dan zou bij vrijspraak van het den beklaagde tenlastegelegde deze beslissing door de disciplinaire autoriteit ten volle moeten worden geëerbiedigd en zou derhalve het opleggen van eene krijgstuchtelijke straf ter zake van het in dat overblijvende gedeelte van de tenlastelegging voorkomende niet geoorloofd zijn. Hij zal daarom den beklaagde van de tenlastelegging ten deele hebben vrij te spreken en hem voor het overige, in het vonnis te omschrijven gedeelte, verwijzen naar den commandeerenden officier.

Zal nu in de bovengenoemde gevallen van vrijspraak geen krijgstuchtelijke straf mogen worden opgelegd ter zake van het feit waarvan is vrijgesproken, ¹⁾ niets belet den rechter ook onder de nieuwe

¹⁾ Hoe onder de oude wetgeving de opvatting te dezen aanzien was, kan blijken uit de gemotiveerde sententie van het Hoog Militair Gerechtshof van 28 Juni 1912, waarin na de beslissing dat terecht is vrijgesproken van de valsheid en van den diefstal, is overwogen:

Ov. dat het vonnis, nadat het den beklaagde heeft vrijgesproken en zijn ontslag uit het arrest gelast, bevat: Laat aan den Commandeerenden Officier de beslissing in hoeverre beklaagdes handelingen en gedragingen bestaanbaar zijn met de instandhouding eener goede discipline en krijgstucht in den militairen dienst;

Ov. dat verwijzing naar den Krijgstuchtelijken Chef ter beoordeeling van handelingen van een beklaagde, die het onderwerp van een rechterlijk onderzoek hebben uitgemaakt, slechts dan is geboden wanneer de telastgelegde feiten zijn gebleken, maar door den rechter zijn bevonden niet te vallen onder het bereik der strafwet;

dat in deze niet is gebleken de aanwezigheid van alle vereischten van eene der misdrijven van valsheid den beklaagde telastgelegd, en ook niet van eene door beklaagde gepleegde ontvreemding van goederen in zijn bezit gevonden, zoodat de rechter zich bij zijn uitspraak heeft te bepalen tot vrijspraak van den beklaagde van het hem telastgelegde;

dat echter 's rechtens uitspraak, dat niet is gebleken dat beklaagde de in zijn bezit bevonden voorwerpen heeft ontvreemd, niets beslist omtrent de wijze waarop hij heeft getracht zich omtrent zijn bezit dier voorwerpen te verantwoorden en de militaire Chef van beklaagde door de rechterlijke be-

wetgeving in het vonnis te bepalen — in het midden gelaten of een vonnis voor eene zoodanige vingerwijzing wel de geëigende plaats is — dat aan den commandeerenden officier ter beoordeeling wordt overgelaten of de beklaagde ter zake van andere feiten en omstandigheden dan in de tenlastelegging zijn omschreven en waarvan is gebleken bij het onderzoek van het eerstbedoelde feit, krijgstuchtelijk behoort te worden gestraft.

Buiten beschouwing is gebleven het in het amendement-Fock niet vermelde boven onder *c)* genoemde geval, dat vrijgesproken wordt op grond dat uit anderen hoofde ter zake van het feit geen recht tot strafvordering bestaat. Deze vrijspraak, in het wezen der zaak de niet-ontvankelijk-verklaring van het openbaar ministerie (zie het laatste lid van artikel 216 van het Wetboek van Strafvordering), mag met de vrijspraak onder *a)* en *b)* vermeld den naam gemeen hebben, inderdaad is zij van geheel andere natuur, daar bij deze uitspraak niet wordt gegeven eene beslissing over het al of niet bewezene van het tenlastegelegde. Geldt nu niettemin ook voor deze vrijspraak de regel van het tweede lid van artikel 58 van de Wet op de Krijgstucht, dat geen krijgstuchtelijke straf zal worden opgelegd? Bij het opstellen van dit voorschrift zal van de redactie van het amendement-Fock vermoedelijk zijn afgeweken teneinde ook deze vrijspraak er onder te doen vallen. Doch hoe dit zij, het wetsvoorschrift is zoo ruim mogelijk gesteld, zoodat ook in dit geval de tot straffen bevoegde meerdere zich zal hebben neer te leggen bij het rechterlijk gewijsde door zich van het opleggen van straf ter zake van dat feit te onthouden. Valt hier aan vrijspraak op grond, dat is vervolgd voor een klachtdelict terwijl eene klacht niet is ingediend, niet te denken omdat van al of niet opleggen van eene krijgstuchtelijke straf voor een strafbaar feit alleen sprake kan wezen wanneer het feit ingevolge eene der bepalingen van nos. 2—6 van artikel 2 van de Wet op de Krijgstucht een krijgstuchtelijk vergrijp is en klachtdelicten daaronder niet kunnen worden begrepen, het spreekt wel vanzelf dat ter zake van een feit, waarvan is vrijgesproken op grond dat daarover reeds bij gewijsde was beslist, niet krijgstuchtelijk kan worden gestraft, daar toch die meerdere zich alsdan naar die vorige uitspraak, voorzoover daarbij is veroordeeld of vrijgesproken, zal hebben te gedragen. En uit den aard der zaak zal na eene vrijspraak op grond dat het feit was verjaard, de omstandigheid dat het recht om den dader voor hetzelfde feit te vervolgen is tenietgegaan, er toe moeten leiden dat de disciplinaire autoriteit zich er van onthoudt voor dat reeds zoo lang geleden feit straf op te leggen.

Welke is in het eerste lid van artikel 58 van de Wet op de Krijgs-

slissing niet verkort wordt in zijne bevoegdheid om dat bezit te beoordeelen naar de eischen der krijgstucht en desgeraden te bestraffen, ook al is zulks bij de rechterlijke uitspraak niet uitdrukkelijk bepaald:

Ov. dat mitsdien voormeld gedeelte van 's krijgsraads vonnis behoort te vervallen.

tucht de zin van de woorden „bij het onderzoek van eene aan zijne „kennisneming onderworpen zaak”? Het gebruik van het bepalend lidwoord wijst op eene bekende zaak. In de voorafgaande artikelen der wet is zij evenwel onbekend. De woorden moeten dus wel een terugslag zijn op het onderzoek waarvan men in de Regtspleging bij de Landmagt de regeling aantreft.

Is met de uitdrukking „bij het onderzoek” dan bedoeld: terwijl de rechter op de terechtzitting aan het onderzoeken is? of: als hij ingevolge artikel 193 R. L. tot het wijzen van het vonnis overgaat en dus, zooals men in dit artikel leest „na het sluiten van het onderzoek” (ter terechtzitting), m. a. w. „bij” het onderzoek in raadkamer?

De verwijzing naar den commandeerenden officier gelijkt alleszins op de ambtshalve onbevoegdverklaring des rechters. In beide gevallen onthoudt de rechter zich van eene beslissing ten aanzien van de zaak zelve, en verwijst hij ambtshalve haar ter afdoening naar eene andere autoriteit. En hoe is het nu gelegen met de ambtshalve onbevoegdverklaring?

Waar in de militaire rechtspleging eene regeling dienaangaande ontbreekt, zullen wij ons moeten richten naar de voorschriften van het burgerlijk strafprocesrecht. En dan zien wij, dat het voorschrift van het Wetboek van Strafvordering (artikel 218) inhoudende dat, indien blijkt dat de kennisneming der zaak behoort tot de bevoegdheid van een anderen rechter, de rechtbank haar verwijst naar den bevoegden rechter, is geplaatst in de paragraaf van de beraadslaging en uitspraak. Die beslissing valt dus, wanneer de rechtbank gaat beraadslagen na het sluiten van het onderzoek der zaak zelve, en zij wordt gegeven bij vonnis. Zoolang het onderzoek duurt, kan eene aanvankelijke meening des rechters ten aanzien van zijne bevoegdheid om in de zaak à fond te beslissen door de resultaten van het onderzoek wijziging ondergaan. Zoo werd beslist, dat een kanton-gerecht, schijnbaar bevoegd om van de zaak kennis te nemen omdat eenvoudige strooperij was tenlastegelegd, onbevoegd was omdat het onderzoek ter terechtzitting aan het licht had gebracht dat de strooperij was gepleegd met behulp van een wagen ¹⁾, en evenzoo toen was tenlastegelegd straatschenderij door het afsnijden van takken van het plantsoen en op de zitting van opzet bij den dader was gebleken en dus van het plegen van het misdrijf van artikel 350 van het Wetboek van Strafrecht. ²⁾ Eene deugdelijke eindbeslissing over zijne bevoegdheid zal de rechter veelal pas kunnen geven, wanneer hij de zaak degelijk tot het einde toe heeft onderzocht.

Waarom zou het nu bij verwijzing van de zaak door den rechter naar den commandeerenden officier anders zijn? Toch niet omdat het voorschrift van het eerste lid van artikel 58 van de Wet op de Krijgstucht niet is geplaatst in het hoofdstuk: van de vonnissen van de Regtspleging bij de Landmagt? De plaatsing in de Wet op de Krijgstucht is eveneens gerechtvaardigd. Had men het opgenomen

¹⁾ Arrest H. R. van 3 Mei 1897 W. no. 6965.

²⁾ Arrest H. R. van 23 Mei 1887 W. no. 5437.

in de Regtspleging, dan zouden niet alle voorschriften handelende over krijgstuchtelijke vergrijpen in de Wet op de Krijgstucht zijn bijeengebracht, en dat heeft men toch gewild.

Ook toch niet omdat in de militaire rechtspleging eene onbevoegdverklaring des rechters bekend is vóór het sluiten van het onderzoek, in sommige gevallen zelfs bij dispositie? Voor eene nadere beschouwing komt hier alleen in aanmerking de onbevoegdverklaring des rechters, in den Krijgsraad na den afloop der informatiën door den beklagde voorgesteld (artikel 229 R. L.). Evenals bij artikel 153 van het Wetboek van Strafvordering staat men hier voor het bijzondere geval dat reeds bij de behandeling van de zaak ter terechtzitting voor den rechter vaststaat dat de zaak niet tot zijne kennisneming behoort. Men heeft hier dus te doen met eene uitdrukkelijke in de wet neergelegde uitzondering op den regel, dat over de bevoegdheid des rechters eerst wordt beslist na het onderzoek der zaak. In het artikel van het Wetboek van Strafvordering wordt dan ook het geval onder de oogen gezien, dat het opgeworpen verweer ontijdig wordt bevonden, immers is daarin bepaald, dat alsdan het onderzoek van de zaak zelve onmiddellijk wordt voortgezet.

Is eene zaak eenmaal naar den Krijgsraad verwezen, dan moet het recht zijn loop hebben. Het onderzoek van de zaak zal niet mogen worden afgebroken dan wanneer de wet dat met zooveel woorden toestaat. Dit laatste is ten aanzien van eene beslissing tot verwijzing naar den commandeerenden officier niet geschied: eene zoodanige uitspraak vóór het sluiten van het onderzoek is daarom niet toelaatbaar. En liet men haar toe, men zou de partijen verkorten in hare rechten. Den Auditeur-Militair, die aanstuurt op veroordeeling door den rechter, zou de gelegenheid zijn benomen (in zijne conclusie van eisch) front te maken tegen eene mogelijke verwijzing naar den commandeerenden officier, en evenzoo den beklagde, die vrijspraak door den rechter wenscht. Debat over de bevoegdheidsvraag, in de wet geëischt bij de exceptie van onbevoegdheid des rechters, opgeworpen bij den aanvang van de terechtzitting, en anders zich vanzelf ontspinnende bij het voordragen van de verdediging, zoude zijn uitgesloten.

En is het onderzoek afgelopen, en dus terdege vastgesteld dat het gepleegde feit geen strafbaar feit is maar een krijgstuchtelijk vergrijp als omschreven in n°. 1 van artikel 2 van de Wet op de Krijgstucht dan wel dat het feit, opleverende een van de strafbare feiten vermeld in nos. 2—6 van hetzelfde artikel, inderdaad van zóó lichten aard is dat de Garnizoenscommandant, in stede van de zaak naar den rechter te verwijzen, had moeten beslissen dat het feit buiten strafrechtelijke behandeling werd afgedaan, dan zal de Krijgsraad, zonder uitspraak te doen over het bewezene van de tenlastelegging, bij vonnis de zaak, zooals die zich, naar hetgeen hem uit het onderzoek ter terechtzitting gebleken is, heeft toegedragen, verwijzen naar den commandeerenden officier.

De woorden „bij het onderzoek” kunnen derhalve in het eerste lid van artikel 58 van evengenoemde wet, evenals in het amendement—

Fock dat tot het tweede lid van dat artikel heeft geleid, niet anders beteekenen dan: na het sluiten van het onderzoek.

B.

Eenige beschouwingen over art. 357 W. v. S.

door

C. B. VAN BAREN, jur. Cand.

Reserve-eerste-luitenant der Infanterie.

Het op 1 Januari 1923 ingevoerde Wetboek van militair strafrecht beoogt een regeling te geven van strafrechtelijke aansprakelijkheid der militairen van land- en zeemacht. Het ligt dus voor de hand, dat het o.a. omvat de z.g.n. zuiver-militaire delicten, waaronder te verstaan zijn die strafbare feiten, welke slechts door militairen kunnen worden begaan; en dat hierbij naar volledigheid gestreefd is, mag zeker een eerste eisch voor een strafwetboek worden genoemd.

Slaan we nu echter het Wetboek van Strafrecht van 1886 open, en meer bepaald den 28sten titel van het 2e boek, over ambtsmisdrijven, dan lezen we in art. 357:

De bevelhebber der gewapende macht, die weigert of opzettelijk nalaat, op de wettige vordering van het bevoegde burgerlijk gezag, de onder zijn bevel staande macht aan te wenden, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste drie jaren.

De belangrijke en praealabele vraag die zich thans voordoet is deze: Wat moeten we verstaan onder „gewapende macht”? Omvat deze uitdrukking ook de veldwacht en de rijkspolitie, naast leger en vloot? De al of niet enge interpretatie is n.l. beslissend ten aanzien van het cardinale punt, of art. 357 een zuiver-militair delict behelst.

Gaan we dus na, in welken zin „gewapende macht” moet worden begrepen.

De Memorie van Toelichting (Smidt III blz. 56) wijst er op, dat art. 357 W. v. S. zich aansluit bij art. 184 Gemeentewet, en zegt voorts: „De schutterij en het krijgsvolk, daar afzonderlijk genoemd, „zijn begrepen onder de algemeene uitdrukking „gewapende macht”.”

Evenzoo Noyon in deel III van zijn bekende commentaar.

Oppenheim (Ned. Gemeenterecht 2e deel) verstaat er onder: „krijgsvolk, daar de schutterij tot de geschiedenis behoort”.

De artt. 28 sub 2° en 29 W. v. S. betreffen de ontzetting van het recht om bij de gewapende macht te dienen. Dat hiermede bedoeld wordt het dienen bij de weermacht, het krijgsvolk, wordt algemeen aangenomen.

Verder bepaalt art. 3 der Wet van 9 Mei 1890 S. 81, houdende verbodsbepalingen tegen het dragen van wapenen, dat daaronder niet vallen: „zij die deel uitmaken van de gewapende macht, van de „rijks- of van de gemeentepolitie.”

Ten overvloede wijs ik nog op de artt. 27 en 106 Strafvordering, waar, naast de openbare burgerlijke macht, afzonderlijk de gewapende macht wordt genoemd, naast de politie dus de krijgsmacht. ¹⁾

Ook Mr. Eysten, in zijn belangrijk proefschrift over ons artikel, geeft aan de uitdrukking „gewapende macht” een beperkte uitlegging.

Vast staat dus, dat onder de meer vermelde uitdrukking enkel te verstaan is het krijgsvolk, dat zijn de militairen. En dat de bevelhebber van dat krijgsvolk ook een militair is, zal wel aan geen twijfel onderhevig zijn.

De conclusie, die zich nu laat trekken is deze: art. 357 W. v. S. richt zijn norm tot den militair, het stelt dus strafbaar een zuiver-militair delict, en behoort daarom thuis in het Wetboek van Militair Strafrecht. ²⁾

Wat kan dan wel de reden zijn, dat art. 357 desondanks in het W. v. S. plaatsing heeft gevonden?

Algemeen wordt aangenomen, dat het artikel correspondeert met de artt. 184 e.v. der Gemeentewet. Waar deze artt. betreffen de handhaving der orde in de gemeente, een taak, die aan het burgerlijk gezag is opgedragen, is het dan wellicht mogelijk, dat art. 357 strekt ter verzekering van dat belang van handhaving der orde, dat aan den burgemeester ter behartiging is toevertrouwd, zoodat het artikel burgerlijke belangen beschermt? Heeft men misschien door opneming in het W. v. S. de positie van het burgerlijk gezag willen versterken?

Nu zou men wel kunnen zeggen, dat het hier gaat om de strafrechtelijke sanctie van een voorschrift der Gemeentewet, doch naar mijn meening is het geenszins een gebiedende eisch, dat een bepaling der Gemeentewet haar strafrechtelijk complement ontvangt in het burgerlijke, en niet in het militaire wetboek van strafrecht.

Overigens kan een versterking van de positie van het burgerlijk gezag om deze reden niet in art. 357 worden gezien, omdat de weigerachtige bevelhebber, wegens zijn hoedanigheid van militair, toch voor den militairen rechter zal terechtstaan. En men zal mij moeten toegeven, dat deze rechter nu niet bepaald belast is met de behartiging van direct-burgerlijke belangen. Van versterking der positie van het burgerlijk gezag is dus geen sprake.

Uit het bovenstaande volgt, dat, beschouwd van uit systematisch

¹⁾ De burgemeester, het bevoegde burgerlijk gezag van art. 357 W. v. S. is blijkens art. 190 der Gemeentewet bevelhebber der politie en veldwacht — voorzoo veel de gemeentepolitie betreft —. Uit het feit daarentegen, dat de gewapende macht door den burgemeester gerequireerd moet worden, laat zich afleiden, dat genoemde macht tegenover dezen een meer zelfstandige positie inneemt.

²⁾ Zoolang althans niet een civiel persoon met het commando over gewapende macht wordt belast!

oogpunt, de plaatsing van art. 357 in het W. v. S. allerm minst logisch, en reeds daarom te veroordeelen is. Doch er is meer.

De strafmaat van het artikel strekt zich uit tot drie jaren gevangenisstraf. Vergelijken wij nu deze bedreigde straf met de hoeveelheden en de soorten van straffen, die het W. v. M. S. ten toon spreidt, dan valt terstond op, dat art. 357 W. v. S. zich door een veel grootere gestrengheid kenmerkt. Want terwijl het W. v. M. S. bij vele zware militaire delicten de mogelijkheid van krijgstuchtelijke afdoening openstelt, ziet de ongelukkige overtreder van art. 357 W. v. S. zich verstoken van zoo'n betrekkelijk gunstig alternatief, en heeft hij slechts de poorten der gevangenis voor oogen.

Voor zoover mij bekend is, bestaat er geen jurisprudentie over art. 357; toch behoort een requisitie door het burgerlijk gezag, als daarin bedoeld, niet tot de zeldzaamheden. Waarschijnlijk heeft men aan de vorderingen der burgerlijke overheid steeds getrouw gevolg gegeven. Doch moet de verklaring hiervan alleen gezocht worden in het bestaan van een art. 357 W. v. S.? Zou men wellicht een zoo hooge strafbepaling noodig achten om het militair gezag tot naking van zijn plichten te nopen?

Dit alles neemt niet weg, dat de strafpositie, zooals die ter plaatse omschreven is, zeer onvoordeelig afsteekt bij het Wetb. van Militair Strafrecht; en verbetering is in deze te bereiken, door in laatstgenoemd wetboek een strafbepaling op te nemen van de zelfde strekking, doch met verandering, of liever aanvulling van de bedreigde straf.

Resumeerende kom ik dan tot de volgende slotsom:

Art. 357 W. v. S. kan slechts door een militair worden overtreden, het omvat een zuiver-militair delict, en wordt, ten onrechte, in het W. v. S. aangetroffen; zijn bepaling is derhalve slechts in het Wetb. van Militair Strafr. op haar plaats.

Overplaatsing naar dit laatste wetboek zou o.a. dit klaarblijkelijk voordeel hebben, dat alsdan terzelfder tijd de mogelijkheid van krijgstuchtelijke afdoening kan worden geschapen.

* *

Nu wij toch over artikel 357 spreken, wordt tevens de gelegenheid benut, om dit artikel eens te bezien in het licht van het „Verslag „van de Staats-Commissie tot voorbereiding van de herziening der „Gemeentewet, ingesteld bij K. B. van 6 Dec. 1918 no. 7” (Ontwerp Staatscommissie Oppenheim).

Boven werd reeds uiteengezet, dat ons artikel in nauw verband staat tot de artt. 184 e. v. der Gemeentewet. Deze ondergingen in het ontwerp belangrijke wijzigingen, op welke, in verband met art. 357 W. v. S., hier kortelijk zal worden gewezen.

In de eerste plaats stuiten we op een moeilijkheid bij de beoordeeling, wie de in art. 357 bedoelde „bevelhebber der gewapende macht” is. Art. 184 Gem. wet vermeldt niet, tot welke militaire autoriteit de

burgemeester zich wenden moet. Uit art. 185 *ibid.* zou men besluiten, dat dit de plaatselijke of naastbijzijnde plaatselijke commandant is.

Een missive der Ministers van Oorlog en Justitie d.d. 24—29 April 1890 zegt o.a. „voor krijgsvolk worde de aanvraag, zoo eenigszins mogelijk, steeds gericht tot den bevelhebber in de betrokken „militaire afdeeling.”

In de praktijk geschiedt de aanvraag ook wel bij den garnizoenscommandant. Het verslag der Staatscommissie geeft hier een oplossing door in art. 183 lid 2 (ontwerp) te bepalen: „De vordering „wordt gericht tot het door Ons aan te wijzen gezag”.

Zoolang dit ontwerp niet tot wet verheven is, kunnen dus allereerst de zoo juist vermelde autoriteiten subject van de strafbare handeling zijn.

Moet ook de bevelhebber van het gedetacheerde troepengedeelte onder de bepaling van art. 357 worden begrepen?

Het antwoord op deze vraag hangt geheel af van de beteekenis der uitdrukking: „de onder zijn bevel staande macht aan te wenden”.

Eerstens is hieronder te verstaan de handeling van den algemeenen bevelhebber, die een afdeeling detacheert. Immers de vordering des burgemeesters wordt tot hem gericht, en het dirigeeren van de noodige troepen, naar de plaats waar hun aanwezigheid vereischt wordt, is gevolg geven aan de wettige requisitie.

Doch ook de werkzaamheden van den ondercommandant, waar het geldt het bestrijden der onlusten, in samenwerking met het burgerlijk gezag, zijn niet anders op te vatten dan als het „aanwenden van de onder „zijn bevel staande macht”. Deze ruime uitlegging van de uitdrukking „aanwenden”, tot welke de tekst van art. 357 alle aanleiding geeft, is, naar het mij voorkomt, de eenige, die praktisch tot gewenschte resultaten voert ¹⁾.

Wie stelt sterkte en wapensoort vast der toe te zenden troepen? Men kan den burgemeesters in het algemeen geen deskundigheid toeschrijven in deze materie; art. 184 Gem. wet zegt slechts, dat de burgemeester bevoegd is: „de hulp der schutterij en van het in de „gemeente aanwezige of naastbijzijnde krijgsvolk te vorderen”. De wet zwijgt over soort en sterkte. Hieruit volgt naar mijn meening a contrario, dat de gerequireerde militaire autoriteit zulks vaststelt; alsdan kan deze ook ten volle met de belangen van den dienst rekening houden. Niets zal hem natuurlijk beletten om, zoo mogelijk, den burgemeester ter wille te zijn.

Toch heeft wel eens het burgerlijk gezag zich zeggenschap aangematig ten aanzien van de wapensoort der gevorderde troepen, door n.l. ten behoeve van een onzer groote steden, zelf een garnizoen bezittend, cavalerie aan te vragen uit een ander vrij ver verwijderd garnizoen. Hoewel de superioriteit van bereden wapens bij het beteu-

¹⁾ Natuurlijk zou er onder bepaalde omstandigheden, met name als de gedetacheerde troepencommandant van zijn chef ook nog eenig bevel had medegekregen, sprake kunnen zijn van samenloop der artt. 114 W. v. M. S. en 357 W. v. S.

gelen van onlusten de kennelijke reden van deze aanvraag was, zou een afwijzende beschikking zich wel hebben laten verdedigen met een beroep op het boven geciteerde art. 184 Gem. wet, dat immers spreekt van „naastbijzijnde krijgsvolk”.

Het 2e lid van art. 184 Ontwerp der Staatscommissie beoogt, zooals de memorie van toelichting zegt, de oplossing van de twistvraag, wie de sterkte en den aard der door den burgemeester noodig geoordeelde krijgsmacht moet bepalen. Erkend wordt verder, dat hierbij naar voren treden, eenerzijds de verantwoordelijkheid van den burgemeester en diens bekendheid met de plaatselijke verhoudingen, en anderzijds de noodzakelijkheid, dat het militaire gezag rekening houde met de elders bestaande behoefte aan krijgsvolk.

Daarom luidt het 2e lid: „De Burgemeester bepaalt, zooveel mogelijk in overleg met het gezag tot hetwelk de vordering moet worden gericht, de sterkte en de soort van het krijgsvolk of van de rijks-politie. Bij gemis aan overeenstemming beslist de Burgemeester, behoudens beroep van het gezag, tot hetwelk de vordering is gericht, op Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken”. Het 3e lid zegt: „Hangende de beslissing van den Minister wordt aan de vordering van den Burgemeester gevolg gegeven.”

Mij dunkt, deze bepalingen ruimen inderdaad vele moeilijkheden uit den weg, alhoewel ze evengoed, misschien zelfs met meer reden, hadden kunnen inhouden, dat het gezag tot hetwelk de vordering gericht is, in overleg met den burgemeester de sterkte enz. vaststelt.

De Mem. van Toel. vertrouwt erop, dat de burgemeester, indien hij, bij verschil van meening, nader door het militair gezag is ingelicht, zijn eischen zal matigen. Het is echter m.i. te betwijfelen, of dit gezag dan steeds een open oor zal vinden, daar het zeer goed mogelijk is, dat de burgemeester in dergelijke enerverende omstandigheden voor geen overreding vatbaar blijkt.

Mr. Eysten (proefschr. blz. 24 e.v.) acht een wetswijziging in den aangegeven zin beslist verkeerd, en grondt deze meening op de z. i. geringe kennis, die men ten onzent in niet militaire kringen heeft ten opzichte van het tactisch gebruik van troepen; hij illustreert dit met eenige voorbeelden.

Het mag zeker eigenaardig heeten dat, wordt art. 184 van het ontwerp wet, de minister van Binnenlandsche zaken in hoogste instantie te beslissen krijgt in aangelegenheden, louter van technisch-militaire aard. Naar mijn meening dient te worden voorgeschreven, dat daarover ook gehoord wordt de Minister van Oorlog of de Minister van Marine, naar gelang de vordering van het burgerlijk gezag een deel van leger of vloot betref.

Art. 357 W. v. S. spreekt van: „weigeren de onder zijn bevel staande macht aan te wenden”. Omtrent dat „aanwenden” valt nog het volgende op te merken. Boven zagen wij reeds dat de uitdrukking zoowel omvat het toezenden van troepen, als de gestie van den gedetacheerden bevelhebber. Ten aanzien van dezen laatste rijst de vraag:

Inhoever staat hij onder de bevelen van den burgemeester, en in hoever is hij zelfstandig?

Algeheele onderworpenheid aan het civiel gezag zou in de praktijk vaak tot zeer bedenkelijke uitkomsten kunnen leiden, immers, toegegeven dat de burgemeester t. a. v. sterkte en wapensoort een beslissende stem in het kapittel heeft, dan zal toch moeten worden erkend, dat de wijze van aanwenden der troepen, d. i. de tactiek, slechts aan den vakman, populair gesproken, mag worden overgelaten.

Art. 186 Gem. wet geeft den burgemeester bevoegdheid „alle bevelen, die hij ter handhaving der orde noodig acht” te geven; dit is m. i. zoo op te vatten, dat hij in groote trekken aangeeft o.a.: den locus operandi, 's burgemeesters eigen inzichten, de intentie's der oproerlingen, en in verband met deze de straten of pleinen, die voor afzetting enz. in aanmerking komen, alsook de gebouwen voor welke bijzondere waakzaamheid is aan te bevelen. Dergelijke mededeelingen van den burgemeester zijn in zooverre noodzakelijk, dat zonder deze het krijgsvolk zich voor een ongelimiteerde taak gesteld ziet. Doch ingrijpen in den *modus* operandi lijkt mij geheel en al uit den boeze.

Waar art. 186 l.l. der Gemeentewet zegt: „hij (n.l. de burgemeester) laat tot maatregelen van geweld niet overgaan, dan na het „doen der vereischte waarschuwingen”, ligt hierin implicite opgesloten, dat hij tevens beslist of er geweld zal worden aangewend. Dit brengt mede, dat het prestige, een niet te onderschatten factor, van het gerequireerde krijgsvolk, grootendeels in handen van den burgemeester berust, daar eventueele onbevoegdheid tot machtsvertoon een zeer belachelijken indruk kan maken.

Vast staat, dat het burgerlijk gezag niet met vrucht kan bevelen om de wapens tegen het luchtruim te richten, of op andere wijze met zooveel mogelijk zachtheid te werk te gaan; de militaire voorschriften beletten zulks.

Dat de afgrenzing der bemoeiingssferen van burgemeester en militairen commandant in de Gemeentewet geenszins een afdoende regeling heeft gevonden, bewijzen ook de vele aanschrijvingen ter aanvulling van deze stof, die in den loop der jaren van de departementen van Oorlog en Marine zijn uitgegaan.

Het Ontwerp der Staatscommissie brengt hierin verbetering, men leze art. 185: „..... is de Burgemeester bevoegd alle bevelen te „geven, of onder eigen verantwoordelijkheid te doen geven, die hij, „behoudens zijn gebondenheid aan de wet, ter handhaving der openbare orde noodig acht”.

Lid 2: „De ter plaatse aanwezige commandant beslist omtrent „hetgeen, tot uitvoering der gegeven bevelen, door het krijgsvolk of „de Rijkspolitie moet worden verricht”.

Lid 3: „Tot maatregelen van geweld wordt alleen overgegaan op „uitdrukkelijk bevel van den Burgemeester, of met zijn machtiging, „en niet dan nadat is gewaarschuwd”.

Lid 4: „De waarschuwing geschiedt door het richten met luider

„stem tot de samengescholenen van de woorden: „gehoorzaamheid „aan de wet, naar huis, of geweld zal worden gebruikt”, en bij een „maal herhalen van deze aanmaning als aan haar niet dadelijk gevolg „wordt gegeven”.

Het derde lid vereischt dus uitdrukkelijke machtiging om eventueel de wapenen te gebruiken. De traditioneele sommatie wordt nu officieel in het Ontwerp erkend, en behoeft dan slechts 1 à 2 maal te worden uitgesproken ¹⁾).

Het imperatief voorschrijven van de waarschuwingen, kan, zooals bekend is, in de praktijk tot vele moeilijkheden aanleiding geven. M. i. is het een zinledige formaliteit, want eerstens zijn de woorden slechts voor de naastbijzijnde oproerlingen, die in den regel van achteren worden opgedrongen, verstaanbaar, en ten tweede kunnen ze naar mijn meening gevoeglijk achterwege blijven, indien de menigte reeds begonnen is met feitelijkheden, want van deze zou mogen gelden, dat ze „interpellant pro homine”. In dit laatste geval laat zich denken dat, bij ontbreken van een machtiging om geweld te gebruiken, de eisch van zelfverdediging, desondanks wapengebruik noodig maakt.

Amsterdam Juni 1923.

---

¹⁾ Het spreekt vanzelf, dat wanneer dit artikel van het ontwerp wet wordt, overeenkomstige wijziging van art. 186 W. v. S. noodig zal zijn.

WETGEVING.

Aanvulling van artikel 8 der wet van 13 Januari 1923 (Staatsblad n°. 6), houdende eenige maatregelen van bezuiniging betreffende de militair-rechterlijke macht.

Bij Koninklijke boodschap van 28 April 1923 heeft H. M. de Koningin aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal het navolgend wetsontwerp met bijbehorende memorie van toelichting aangeboden.

ONTWERP VAN WET.

Zitting 1922—1923 — 444.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, salut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat een aanvulling wenschelijk is van artikel 8 der wet van den 13den Januari 1923 (*Staatsblad* n°. 6), houdende eenige maatregelen van bezuiniging betreffende de militair-rechterlijke macht;

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Artikel I.

Aan het slot van artikel 8, tweede lid, van de wet van den 13den Januari 1923 (*Staatsblad* n°. 6) wordt de punt vervangen door een komma en worden toegevoegd de woorden: „zulks echter met dien verstande, dat voor zooveel die afdoening niet drie maanden na de inwerkingtreding dezer wet heeft plaats gehad, de verdere behandeling geschiedt door den krijgsraad bij de landmacht, welke, ware de zaak eerst op dat tijdstip aanhangig geworden, tot de behandeling bevoegd zou zijn geweest.”

Artikel II.

Deze wet wordt geacht in werking te zijn getreden op 1 April 1923.

Lasten en bevelen, dat deze in het *Staatsblad* zal worden ge-

plaatst, en dat alle Ministerieele Departementen, Autoriteiten, Colleges en Ambtenaren, wie zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven, den

De Minister van Justitie,

De Minister van Marine,

De Minister van Oorlog,

MEMORIE VAN TOELICHTING.

In artikel 8 der wet van 13 Januari 1923 (*Staatsblad* n°. 6), houdende eenige maatregelen van bezuiniging betreffende de militair-rechterlijke macht, is op het voetspoor van de in soortgelijke gevallen van vroegeren datum getroffen regelingen bepaald, dat de ontbonden krijgswraden bij de landmacht alsnog zullen afdoen de zaken, die ten tijde van de inwerkingtreding der wet aanhangig waren.

Gebleken is nu evenwel, dat bij de ontbonden krijgswraden een niet onbelangrijk aantal, voor het overgrootste deel uit den mobilisatietijd dateerende zaken aanhangig zijn, waarvan, meestentijds ten gevolge van de voortvluchtigheid van den betrokken beklagde, de afdoening voor het tegenwoordige niet mogelijk is. Die afdoening kan eerst volgen, naar gelang een beklagde zich opdoet, zoodat de werkzaamheid der ontbonden krijgswraden zich, zij het dan ook sporadisch, nog geruimen tijd, wellicht meerdere jaren, zou moeten voortzetten.

Ofschoon een dergelijke voortgezette werkzaamheid op zich zelve niet bepaald onmogelijk schijnt, worden toch, naar den ondergeteekende uit de ingewonnen ambtsberichten is gebleken, de praktische bezwaren daartegen zoo overwegend geacht, dat het de voorkeur verdient de overgangsbepaling der wet alsnog aan te vullen met een voorschrift, tengevolge waarvan de verdere werkzaamheid der ontbonden krijgswraden tot een bepaald tijdstip zal worden beperkt en de alsdan nog onafgedane zaken in den stand, waarin zij op dat tijdstip verkeerden, bij den nieuwen krijgswraad voor het Rijk in Europa worden overgebracht.

Het hierbij aangeboden wetsvoorstel strekt tot een voorziening in dien zin. Ter verdere toelichting schijnt te kunnen worden volstaan met de mededeeling, dat de wet op 1 April j.l. in werking is getreden en derhalve ingevolge de thans voorgestelde aanvulling de werkzaamheid der ontbonden krijgswraden uiterlijk 1 Juli a.s. zal afloopen.

De Minister van Justitie,

HEEMSKERK.

De Minister van Marine,

E. P. WESTERVELD.

De Minister van Oorlog,

VAN DIJK.

VOORLOOPIG VERSLAG.

Bij het afdelingsonderzoek van het wetsontwerp spraken vele leden er hunne verwondering over uit, dat de krijgswaad voor de landmacht, welke blijkens de toezegging, eenigen tijd geleden door de Regeering zoowel schriftelijk als mondeling aan de Kamer gegeven, te Utrecht zou worden gevestigd, thans 's-Hertogenbosch als standplaats heeft gekregen. De leden, hier aan het woord, verzochten omtrent de redenen, welke tot deze verandering hebben geleid, volledig te worden ingelicht. Zij verklaarden het zeer te betreuren, dat deze inlichtingen moeten worden gevraagd en dat de Regeering niet uit eigen beweging de Kamer op de hoogte heeft gesteld van de afwijking van de door haar aan de Kamer gedane toezegging en van de motieven, welke daarvoor aanwezig waren.

Sommige leden vonden in deze opmerkingen aanleiding er nog eens op te wijzen, dat 's-Hertogenbosch door zijn geografische ligging voor de vestiging van den eenigen krijgswaad voor de landmacht allermint geschikt is. De verre afstand van 's-Hertogenbosch tot vele garnizoenen zal een belangrijke verhooging van reiskosten met zich brengen. Gaarne zou men hieromtrent zoo mogelijk gegevens in de Memorie van Antwoord zien overgelegd.

Gevraagd werd, of het juist is, dat wegens de geringe sterkte van het garnizoen te 's-Hertogenbosch ten behoeve van den dienst van den krijgswaad aldaar telkenmale extra krachten uit andere plaatsen moeten worden gerecruteerd.

Aldus vastgesteld den 8sten Juni 1923.

TILANUS.
BULTEN.
DUYMAER VAN TWIST.
DECKERS.
K. TER LAAN.

MEMORIE VAN ANTWOORD.

(Ingezonden bij brief van 11 Juni 1923.)

Naar aanleiding van hetgeen in het Voorloopig Verslag is opgemerkt over de aanwijzing van 's-Hertogenbosch als hoofdplaats van den krijgswaad voor de landmacht, veroorloven de ondergeteekenden zich onder de aandacht te brengen, dat in het desbetreffend Koninklijk besluit van 12 Maart 1923 (*Staatsblad* no. 65) aan de aanwijzing van 's-Hertogenbosch niet dan een voorloopig karakter is gegeven. Ter toelichting is voorts reeds in de overwegingen van dit besluit te vinden de uitdrukkelijke vermelding, „dat het wenschelijk moet worden geacht als hoofdplaats van het nieuwe arrondissement

voorloopig aan te wijzen een der hoofdplaatsen van de bestaande arrondissementen en daarvoor dan de hoofdplaats van het derde militaire arrondissement in aanmerking te brengen”.

Gaarne maken de ondergeteekenden intusschen van de thans geboden gelegenheid gebruik om te dezer zake alsnog het volgende aan te teekenen.

Bij de voorbereiding van de uitvoering der wet in den aanvankelijk voorgenomen zin — vestiging van den nieuwen krijgsraad te Utrecht — bleek, dat de oplossing van het vraagstuk der huisvesting aldaar van den nieuwen krijgsraad voor het oogenblik moeilijkheden opleverde, zulks vooral in verband met de onzekerheid betreffende de blijvende vestiging te Utrecht van het Hoog Militair Gerechtshof, ten aanzien van welk Hof immers, zooals bij de behandeling van de onderhavige bezuinigingswet is medegedeeld, een gewijzigde organisatie in den zin van een verband met een der bestaande burgerlijke Gerechtshoven in overweging is.

De zaak was n.l. dat de aangewezen plaats voor den nieuwen krijgsraad te Utrecht het gebouw van het Hoog Militair Gerechtshof werd geoordeeld, doch daarin, indien de krijgsraad deze ruimte met het Hoog Militair Gerechtshof zou moeten deelen, vrij ingrijpende verbouwingen zouden moeten worden uitgevoerd, die overbodig zouden blijken geweest te zijn, indien het Hof te zijner tijd uit Utrecht werd verplaatst.

Daarbij kwam dan nog, dat, al zou men desondanks tot die verbouwingen hebben willen besluiten, in elk geval daarmede eenige maanden zouden zijn gemoeid geweest en derhalve de vestiging van den krijgsraad een belangrijke vertraging zou hebben ondergaan. Trouwens ook afgescheiden van het vorenstaande ligt het voor de hand, dat een voorloopige uitvoering der wet bij wijze van feitelijke continuatie van een der bestaande krijgswetten het tijdstip dier uitvoering — en daarmede het bereiken der beoogde bezuiniging — beteekenend kon vervroegen.

Ook de noodzakelijkheid van de afdoening der loopende zaken door de ontbonden krijgswetten wees in dezelfde richting, omdat de nieuwe krijgsraad uiteraard uit de ontbonden krijgswetten moest worden gerecrueteerd en gelijktijdige waarneming van een der ontbonden krijgswetten met een elders gevestigden nieuwen krijgsraad voor de betrokkenen natuurlijk ernstige moeilijkheden moest opleveren.

Op al deze overwegingen is het aangewezen geoordeeld te beginnen met de voorloopige vestiging ter hoofdplaats van een der bestaande krijgswetten, waarbij opgemerkt zij, dat wijziging van die hoofdplaats zonder meer door de Kroon kan geschieden. Van de bestaande hoofdplaatsen kwam dan 's Hertogenbosch reeds daarom bij voorkeur in aanmerking, wijl de krijgsraad aldaar, als zetelend in het gerechtshof ter plaatse, het meest economisch was gehuisvest.

Te minder bezwaar behoefde naar het oordeel van de ondergeteekenden tegen deze oplossing te bestaan, omdat — en daarmede wordt de in het Voorloopig Verslag voorkomende opmerking van

sommige leden beantwoord — de meerdere reiskosten bij een voorloopige vestiging te 's Hertogenbosch niet van overwegende betekenis waren. Op de ten dienste staande gegevens werd n.l. berekend, dat die meerdere kosten een bedrag van plm. f 350 per jaar niet zonden overschrijden zoodat deze tegenover de beduidende baten, welke van de vervroegde invoering der wet mochten worden verwacht, geen gewicht in de schaal konden leggen.

De ondergeteekenden vertrouwen in het vorenstaande de genomen beslissing voldoende te hebben toegelicht. Een besluit tot blijvende vestiging te 's Hertogenbosch is, zooals blijkt, niet genomen. Integendeel zijn de ondergeteekenden ook thans nog van oordeel, dat op zichzelf Utrecht meer aangewezen is, zoodat zij op overplaatsing naar die gemeente, zoodra de omstandigheden zulks zullen veroorloven, het oog gevestigd houden.

Naar aanleiding van de aan het slot van het Voorloopig Verslag gestelde vraag kan nog worden medegedeeld, dat de bezetting van den krijgsraad uitsluitend met officieren uit het garnizoen te 's Hertogenbosch geschiedt, zoodat het daaromtrent in het Verslag vermelde niet juist is.

De Minister van Justitie,

HEEMSKERK.

De Minister van Marine,

E. P. WESTERVELD.

De Minister van Oorlog,

VAN DIJK.

VERSLAG.

De Commissie van Rapporteurs voor het wetsontwerp tot aanvulling van artikel 8 der wet van 13 Januari 1923 (*Staatsblad* no. 6), houdende eenige maatregelen van bezuiniging betreffende de militair-rechterlijke macht is, na kennis genomen te hebben van de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag wegens dit wetsontwerp, van oordeel, dat door deze gewisselde schrifturen de openbare beraadslaging over het voorstel genoegzaam is voorbereid.

Vastgesteld 13 Juni 1923.

TILANUS.

BULTEN.

DUYMAER VAN TWIST.

DECKERS.

K. TER LAAN.

De Tweede Kamer der Staten-Generaal heeft het ontwerp in hare vergadering van 19 Juni 1923, na goedkeuring van de onderdeelen, zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

EERSTE KAMER DER STATEN-GENERAAL.

ZITTING 1922—1923.

EINDVERSLAG van de Commissie van Rapporteurs over het ontwerp van wet tot aanvulling van artikel 8 der wet van 13 Januari 1923 (*Staatsblad* n°. 6), houdende eenige maatregelen van bezuiniging betreffende de militair-rechterlijke macht.

Verschillende leden waren met de Regeering van oordeel, dat de vestiging van den Krijgsraad te 's Hertogenbosch thans het minst bezwarend is voor 's Rijks schatkist.

Nu de wet, houdende eenige maatregelen van bezuiniging betreffende de militair-rechterlijke macht, zooals haar titel het reeds aanduidt, ten doel had de militaire rechtspraak op zoo min mogelijk kostbaren voet in te richten, achtten deze leden de vestiging van het college te 's Hertogenbosch thans alleszins gerechtvaardigd.

Aldus vastgesteld den 27sten Juni 1923.

HEERKENS THIJSSSEN.

BEELAERTS VAN BLOKLAND.

SLOTEMAKER DE BRUINE.

ANEMA.

JANSSEN.

De Eerste Kamer der Staten-Generaal heeft het ontwerp in hare vergadering van 28 Juni 1923 zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

Het ontwerp is als Wet van den 2^{den} Juli 1923 opgenomen in *Staatsblad* no. 314 (uitgegeven 11 Juli 1923).

TWEEDE KAMER DER STATEN-GENERAAL.

ZITTING 1922—1923—77.

Dienstweigering.

MEMORIE VAN ANTWOORD.

(Ingezonden bij brief van 11 April 1923).

(De vroegere stukken zijn gedrukt onder n°. 433
der Zitting 1921—1922.) ¹⁾**Algemeene beschouwingen.**

Ad § 1. De indruk bij eenige leden gewekt alsof de Regeering het standpunt zou innemen, dat het hebben van gewetensbezwaren tegen den militairen dienst een misdraad is, welke gestraft behoort te worden, en wel zwaarder naar mate de bezwaren ernstiger zijn, is niet juist. Het wetsontwerp heeft juist een tegenovergestelde strekking. De verlenging van den dienstdienst is dan ook niet als straf bedoeld, doch als een middel, waardoor den gewetensbezwaarde die zich — zij het op zijn verzoek en na beslissing van de Overheid — onttrekt aan den primairen staatsplicht om mede te werken aan de handhaving van onze onafhankelijkheid, een zoodanige andere plicht kan worden opgelegd, dat hij daarvan geen voordeel geniet, integendeel een offer brengt waardoor mede eenigermate een waarborg wordt verkregen voor den ernst der bezwaren.

Dat de Regeering bij de motiveering van den langeren dienstdienst op een uitlating van den heer Ter Laan heeft gewezen, mag uiteraard niet als een beroep op de beginselen van dien afgevaardigde worden beschouwd, maar had alleen ten doel vast te leggen, dat zelfs door hen die het bestaan van de krijgsmacht bestrijden, de rechtmatigheid van het opleggen van andere, zelfs zware, verplichtingen wordt erkend.

Aan de ernstige bedenking tegen het ontwerp door sommige leden geuit, dat het van te beperkte strekking zou zijn en dat huns inziens de regeling moet worden uitgebreid tot hen, die het bestaan van leger en vloot veroordeelen, omdat zij dit slechte instellingen achten in het belang van een slechte zaak, de instandhouding van de kapitalistische maatschappij, kan niet worden tegemoet gekomen. Het gaat hier om roeping en taak van de Overheid; de Overheid heeft de haar van God opgelegde roeping te vervullen, ook in het verplichten tot den dienst dien de handhaving van 's lands onafhankelijkheid vordert, en wijke slechts voor de uitspraak van het geweten, niet voor afwijkende staats- en maatschappij-beschouwing, die gericht is tegen het Overheidsgezag als zoodanig.

Voorts kan niet worden ingestemd met de meening, dat onder „gewetensbezwaren” waarvan wordt gesproken in (nieuw) art. 183 der

1) Zie M. R. T. deel XVII bladz. 550 e. v.

Grondwet, en zelfs onder de „gemoedsbezwaren” waarvan sprake is in de motie-Drion, bezwaren van politieken aard eene plaats zouden kunnen vinden.

Ad § 2. Met de hier aan het woord zijnde leden zijn de ondergeteekenden van oordeel — hoezeer principieel blijkbaar van verschillend standpunt wordt uitgegaan —, dat bij de beantwoording van de vraag of gewetensbezwaren mogen leiden tot vrijstelling van een wettelijke verplichting, de uiterste voorzichtigheid in acht moet worden genomen, ook in verband met de verschillende consequenties tot welke de te nemen beslissing kan leiden.

Het onderhavige ontwerp voldoet naar de meening van de ondergeteekenden ook aan de eischen van voorzichtigheid, vooreerst door de vrijstelling te beperken tot hen die zich in strikten zin in hun geweten gebonden achten en voorts door dezen dan alleen van hun wettelijke verplichting vrij te stellen, wanneer zij daartegenover gedurende een langeren tijd diensten aan de gemeenschap bewijzen.

Waarom deze poging zeer weinig geslaagd kan worden genoemd, is zonder nadere motivering niet duidelijk.

Zou het zijn, omdat gemeend wordt, dat de gewetensbezwaarden „in aanmerkelijk ongunstiger positie” worden gebracht, terwijl men van oordeel is dat de grens zou moeten worden getrokken bij „vooral niet in gunstiger conditie”, dan worde daartegen opgemerkt vooreerst dat hier slechts een gradueel verschil ligt van allerminst beslissende beteekenis, en voorts dat het spreken van „aanmerkelijk ongunstiger positie” blijkbaar resultaat is van de vergelijking der in vreedstijd te verrichten diensten. Dat zij, die den werkelijken militairen dienst vervullen, in oorlogstijd hun leven hebben in te zetten, ook voor hen aan wie wegens gewetensbezwaren de vervangende staatsdienst is opgelegd, is blijkbaar aan de aandacht ontgaan of althans niet voldoende gerealiseerd.

De ondergeteekenden vertrouwen dat, wanneer de hier aan het woord zijnde leden een bevredigend antwoord ontvangen op de bij de verschillende artikelen gestelde vragen, zij zich alsnog met de algemeene strekking van het ontwerp zullen kunnen vereenigen.

Ad § 3. Het was den ondergeteekenden aangenaam te mogen vernemen, dat vele andere leden zich zeer goed met het wetsontwerp kunnen vereenigen; zij sluiten zich gaarne aan bij hetgeen door deze leden ter zake werd aangevoerd.

Met betrekking tot het gedeelte van de toelichting, waarmede sommige leden zich minder ingenomen verklaarden, merken ondergeteekenden op, dat het wetsontwerp blijkens artikel 1 aldus is opgezet, dat vrijstelling niet wordt verleend dan aan hem, voor wiens bewustzijn — zij het dan ook, wijl God aan de Overheid het zwaard heeft gegeven, ten onrechte — de vervulling van den dienst een conflict zou doen ontstaan met het gebod: „Gij zult niet dooden”. Moet nu echter nog nader de eisch worden gesteld, dat het conflict ook door den be-

trokkene zelf als van godsdienstigen aard wordt beschouwd, dat m. a. w. hij den goddelijken oorsprong van het evenbedoelde gebod uitdrukkelijk erkent? De ondergeteekenden zouden meenen — en een verdere beteekenis komt aan de gewraakte onderscheiding in de Memorie van Toelichting niet toe —, dat zoover niet moet worden gegaan, doch dat voldoende is, dat het gebod als norm met volstrekt gezag zich aan den betrokkene oplegt.

Ad § 4. Aanvankelijk was de gedachte van ondergeteekenden, dat de ingevolge artikel 3, sub *b*, te werk gestelden wel ontheven zouden worden van den militairen dienst, doch dat zij overigens als militair zouden moeten worden beschouwd en dus ook voor eventueele vergrijpen voor den militairen rechter zouden moeten verschijnen, uitgezonderd voor de feiten in de artt. 5 en 6 van het ontwerp omschreven. Intusschen heeft nadere overweging mede van den tweeslachtigen toestand, die aldus met betrekking tot de jurisdictie zou worden geschapen, tot de slotsom geleid, dat het beter is — en trouwens ook, in verband met den aard der in dezen bedoelde gewetensbezwaren, principieel juister — vrijstelling van den militairen dienst te verleen en c. q. het militair verband van de betrokkenen op te heffen.

Hun positie behoeft dan echter nadere regeling, welke intusschen gereedelijk bij een voorziening ingevolge artikel 9 kan geschieden. Wat verpleging, voeding, toelage betreft, zal daarbij zijn aan te sluiten aan de militaire regelingen, terwijl mede bepalingen omtrent de tucht zullen kunnen worden vastgesteld. In de wet moet dan alleen nog een strafbepaling ook tegen het zich onttrekken aan de tewerkstelling worden opgenomen. Artikel 5 is aldus aangevuld.

Ad § 5. Eene regeling voor dienstweigeraars, wier belangen niet door dit ontwerp beschermd worden, zou zeker in dit ontwerp niet op hare plaats zijn. Al ware zulks het geval, dan nog zouden de ondergeteekenden tegen eene berechting als voor politieke gevangenen, zooals die in andere landen bestaat, bezwaar maken, omdat — en hierbij sluiten zij zich geheel aan bij hetgeen van andere zijde werd opgemerkt — een dergelijk stelsel zou ontaarden in een propagandamiddel voor politieke dienstweigering.

Ad § 6. De Regeering is niet bevoegd om de dienstweigeraars, die zich thans in arrest mochten bevinden, in vrijheid te doen stellen; wel wordt aan den dienstplichtige, die meent onder de bepalingen van dit ontwerp te zullen vallen, op zijn verzoek uitstel van eerste-oefening verleend.

Artikelen.

Ad art. 1. De onderscheiding in dit artikel is niet theoretisch gezocht, maar is aan de werkelijkheid ontleend. De gewetensbezwaarden vallen in twee groepen uiteen: zij, wier bezwaren uitsluitend zijn

gericht tegen het persoonlijk deelnemen aan het dooden van den evenmensch, derhalve tegen den strijd met de wapenen, en zij, die volgens hun conscientie geen enkelen militairen dienst mogen verrichten, omdat zij daardoor indirect tot het dooden zouden medewerken.

Ondergeteekenden blijven van meening, en zulks in overeenstemming met hetgeen door vele andere leden is verklaard, dat de onderscheiding op goede gronden is gemaakt en niet kan worden gemist.

Overeenkomstig den door eenige leden uitgesproken wensch is aan artikel 1 een tweede lid toegevoegd, houdende eene omschrijving wie voor de toepassing van deze wet als „militair” zullen worden aangemerkt.

Zoolang niet nader gemotiveerd wordt waarom bezwaren bestaan tegen het woord „evenmensch”, meenen ondergeteekenden dit woord te kunnen behouden.

Het woord „rechtmatig” was gekozen om tegenover de subjectieve overtuiging van den bezwaarde te doen uitkomen de objectieve rechtmatigheid, ook in hoogerem zin, van het dooden, waartegen zijn bezwaar zich richt. Intusschen schijnt desniettemin den ondergeteekenden bij nadere overweging het gebruik van het woord, zij het op anderen grond dan in het Voorloopig Verslag aangegeven, toch minder juist. Het zinsverband moet n.l. twijfel doen rijzen of men den tusschenzin wel anders kan opvatten dan als een weergave van den inhoud van de overtuiging van den bezwaarde, van wien uiteraard eene erkenning van de rechtmatigheid in hoogerem zin van het dooden bezwaarlijk kan worden verlangd. Om alle misverstand af te snijden, is daarom „rechtmatig is” alsnog gewijzigd in „geschiedt”. De objectieve rechtmatigheid wordt door deze wijziging uit den aard der zaak niet aangetast.

Tegen bijvoeging van de woorden „om vrijstelling van den militairen dienst” in de laatste alinea van artikel 1 bestaat bezwaar met het oog op de gemaakte onderscheiding in *a* en *b*; intusschen is ingevoegd eene verwijzing naar artikel 3.

Met de woorden „met redenen omkleed” is bedoeld een motiveering van de gewetensbezwaren; het is gewenscht dat de verzoeker zich bij het indienen van zijn verzoek rekenschap geeft van den ernst van zijne bezwaren, terwijl uit het „met redenen omkleed” verzoek de commissie zich reeds een indruk kan vormen, die aan het in te stellen onderzoek ten goede kan komen.

Ad art. 2. De ondergeteekenden zijn het volkomen eens met de leden, die van oordeel zijn dat het met deze wet te verkrijgen resultaat grootendeels afhankelijk zal zijn van de wijze waarop de in dit artikel genoemde commissie haar taak zal vervullen, zoodat dan ook de samenstelling dezer commissie met groote zorg zal moeten geschieden. Hoewel het niet wel mogelijk is om de eischen, aan de commissieleden te stellen, te omschrijven, kunnen de ondergeteekenden wel mededeelen, dat de ervaring heeft geleerd, dat de commissie niet te groot moet zijn, dat het militaire element niet mag ontbreken doch niet de

meerderheid mag vormen, dat de commissie permanent moet zijn en uit hoogstaande en deskundige mannen moet bestaan. Het is echter niet wenschelijk om de wijze van samenstelling dezer commissie in de wet vast te leggen en nog veel minder naar welken maatstaf de commissie de geopperde bezwaren zal hebben te beoordeelen. Het onderzoek der bezwaren is niet te reglementeeren; dit moet geheel individueel plaats hebben, wil men de voorgewende gewetensbezwaren onderkennen. Aan de commissie zullen dan ook geen voorschriften worden gegeven omtrent werkwijze en de bij het onderzoek te volgen methode.

Het komt den ondergeteekenden voor, dat de benoeming der commissie minder eigenaardig behoort tot de taak van de Tweede Kamer. Voorloopig zal ééne commissie voor het geheele land worden ingesteld; de ondergeteekenden vertrouwen dat de ervaring zal leeren, dat de raming: „ongeveer een paar honderd per lichting”, door eenige leden gemaakt, zeer overdreven is.

Het openstellen van beroep op de uitspraak van den Minister wordt niet aanbevelenswaardig geacht. Waarborg van eene juiste beslissing wordt gezocht in voorafgaand onderzoek door de commissie van advies.

Van de veertig personen in de Memorie van Toelichting genoemd zijn zestien vrijgesteld. De vrijstelling berustte op bezwaren van godsdienstigen of zedelijken aard.

De dossiers betreffende de behandelende gevallen worden ter griffie der Kamer neergelegd ter inzage van de leden.

Het tweedè lid van het artikel is op de voorgestelde wijze aangevuld.

Ad art. 3. Ten einde duidelijk te doen uitkomen, dat niet worden bedoeld staatsbedrijven in engeren zin, is de redactie gewijzigd; de staatsmijnen vallen ongetwijfeld onder de in aanmerking komende takken van dienst en bedrijven.

Wat betreft de positie van de tewerkgestelden moge verwezen worden naar het antwoord op § 4 der Algemeene Beschouwingen. In aansluiting daaraan moge te dezer plaatse worden vermeld, dat het in de bedoeling ligt om de van militairen dienst vrijgestelden — voor zoover bij een zelfden dienst of in een zelfde bedrijf werkzaam gesteld — indien mogelijk in één gebouw samen te brengen; zij zullen de vrijheid van beweging genieten zooals die aan militairen is toegestaan. Zij worden als militair behandeld wat de verzorging betreft.

Evenals dit voor den militair het geval is, zal ook voor den vrijgestelde kunnen gelden, dat de kosten van huisvesting, voeding, kleeding, enz. vrij wel overeenkomen met het bedrag dat hij in de vrije maatschappij zou kunnen verdienen. Evenmin als voor den militair is er dan voor hem van achteruitgang in inkomsten sprake, doch dit is ook niet de bedoeling van het wetsontwerp, dat alleen wil: vrijstelling van den militairen dienst tegen een langeren dienstdienst in staatsdienst of staatsbedrijf. Het spreekt wel vanzelf, dat wanneer de

vrijgestelde reeds rijksambtenaar of rijkswerkman mocht zijn, hij gedurende zijn diensttijd bij een anderen dienst of in een ander bedrijf te werk zal worden gesteld, zoodat van „een bestending van zijn normaal bezoldigde betrekking” dan ook nooit sprake zal zijn; de vervangende dienst zal zoo moeten worden gekozen, dat er een offer moet worden gebracht.

Het is zeker niet noodig in de wet vast te leggen, dat aan den vrijgestelde, die arbeid verricht, geen loon zal worden uitbetaald; immers recht op loon bestaat alleen dan, wanneer zulks bij een publiek-rechtelijke verhouding in een wettelijke regeling is vastgelegd, of bij een privaatrechtelijke verhouding in de overeenkomst is opgenomen.

Ad art. 4. Tegenover de meening van hen die geen verlenging van diensttijd willen, sluiten ondergeteekenden zich aan bij de meening van andere leden, die verlenging noodzakelijk achten; zonder deze verlenging zouden de vrijgestelden in gunstiger positie komen dan degenen die hun dienst als militair vervullen, aangezien de militaire dienst meer levensgevaar medebrengt, terwijl de vervangende dienst juist eenigen waarborg moet verschaffen omtrent den ernst der bezwaren.

Tegenover hen, die van oordeel zijn, dat wanneer eenmaal gewetensbezwaren zijn erkend, de bezwaarden niet ongelijk moeten worden behandeld, handhaven de ondergeteekenden het verschil, in het wetsontwerp neergelegd, omdat de bezwaren van de beide groepen van personen inderdaad een belangrijk verschil vertoonen; de in art. 3 onder *a* genoemden blijven militairen dienst verrichten, terwijl de onder *b* genoemden slechts tot burgerlijken dienst verplicht worden.

De verlenging van den diensttijd meenen de ondergeteekenden alzo te moeten handhaven. Op zichzelf zijn zij het weliswaar eens met de leden, die van oordeel zijn, dat de verlenging zou kunnen vervallen — aannemende, dat omtrent den ernst der gewetensbezwaren geen twijfel zou bestaan —, indien een werkkring zou kunnen worden gevonden, waarin een volstreekte compensatie van de lasten en gevaren verbonden aan den militairen dienst is gelegen; zoodanige werkkring is echter den ondergeteekenden niet bekend. Ook wat de termijnen van verlenging betreft zien zij voor een ingrijpende wijziging geen aanleiding. Wel wordt het, gelet op het feit, dat bij de nieuwe Dienstplichtwet de onderlinge verhouding van den duur van den dienst bij de verschillende wapens is gewijzigd, noodzakelijk geacht den termijn van 6 maanden tot 8 maanden te verlengen. Anders zou bijv. de verlengde dienst van een voor de infanterie ingelijfd en gewetensbezwaarde al te zeer afsteken bij den normalen dienst van een cavale-rist.

Het ligt in de bedoeling om den tijd voor eerste-oefening onderscheidenlijk met 8 en 12 maanden te verlengen, ongeacht het verschil in eerste-oefentijd volgens de wet, terwijl verder de vrijgestelde dienst zal moeten doen telkens wanneer de dienstplichtige van zijn lichting en van zijn groep wordt opgeroepen en wel voor even langen tijd.

Ad artt. 5 en 6. De hier gestelde vraag is in hare algemeenheid noch voor bevestigende, noch voor ontkennende beantwoording vatbaar. Ieder geval zal op zich zelf beoordeeld moeten worden. Wel kan worden gezegd, dat er een zeer bijzondere aanleiding zal moeten bestaan om den gestrafte elders te werk te stellen dan waar hij zich strafschuldig heeft gemaakt. Voor de aanvulling der strafbepaling vgl. ad § 4 der Algemeene beschouwingen.

Ad art. 7. De bijkomende straf van plaatsing in een Rijkswerkinrichting is zeer gewenscht, omdat juist deze straf moet kunnen worden opgelegd aan hen, die zich onttrekken of niet behoorlijk voldoen aan de hun opgelegde arbeidsverplichting.

Ad art. 8. Het laatste lid van dit artikel bedoelt in een kortere redactie uitdrukking te geven aan hetzelfde, dat in de aangehaalde wet meer uitvoerig is omschreven. Toepassing van voorloopige aanhouding, gevangenneming en gevangenhouding zal kunnen geschieden op denzelfden voet als zulks in het Wetboek van Strafvordering is geregeld voor verdachten of beklaagden van een misdrijf, waarop een gevangenisstraf van in maximum vier jaren of meer is gesteld. Verduidelijking der redactie schijnt den ondergeteekenden niet bepaald noodig. De bestaande redactie heeft bovendien het voordeel, dat zij — in tegenstelling met die der wet van 1917 — ook past bij het nieuwe Wetboek van Strafvordering.

Ad art. 9. Er zullen met name voorschriften noodig zijn ter aanwijzing van de takken van dienst en van de bedrijven, bedoeld in de artikelen 3, 5 en 6, zoomede omtrent de wijze, waarop de tewerkstelling zal plaats hebben. Zie ook ad § 4 der Algemeene beschouwingen.

Ad considerans. Ten aanzien van het hier gestelde moge worden verwezen naar hetgeen te dier zake werd opgemerkt bij artikel 1.

De Minister van Oorlog,
VAN DIJK.

De Minister van Marine,
E. P. WESTERVELD.

De Minister van Justitie,
HEEMSKERK.

NOTA VAN WIJZIGING.

(Ingezonden bij brief van 11 April 1923.)

In het wetsontwerp worden de volgende wijzigingen aangebracht:

1°. In den considerans wordt inplaats van „ook wanneer dit in-gevolge overheidsbevel rechtmatig is” gelezen: „ook wanneer dit in-gevolge overheidsbevel geschiedt”.

2°. Artikel 1 wordt gelezen:

Hij, die voor inlijving als dienstplichtige is aangewezen of de militair, die op grond van zijn overtuiging, dat hij den evenmensch niet mag dooden, ook wanneer dit ingevolge overheidsbevel geschiedt, gewetensbezwaren heeft tegen de vervulling van militairen dienst,

a. bepaaldelijk gericht op strijd met de wapenen,

b. van welken aard ook,

kan zich, met een met redenen omkleed verzoekschrift, tot het verkrijgen van toepassing van artikel 3, wenden tot Onzen Minister van Oorlog, wanneer hij voor de landmacht bestemd is of daartoe behoort; tot Onzen Minister van Marine, wanneer hij voor de zeemacht bestemd is of daartoe behoort.

Voor de toepassing van deze wet wordt onder militair verstaan hij die, hetzij als vrijwilliger, hetzij als dienstplichtige, tot de land- of tot de zeemacht behoort, ook gedurende den tijd dat hij met groot verlof is.

3°. De tweede alinea van Artikel 2 wordt gelezen:

Deze commissie is verplicht den verzoeker op te roepen en hem, bij verschijning, te hooren.

4°. Het gestelde sub *b* van artikel 3 wordt gelezen:

b. hij, die een beroep heeft gedaan op artikel 1 sub *b*, onder vrijstelling van den militairen dienst of onder opheffing van het militair verband, te werk gesteld bij een anderen tak van Staatsdienst.

Aan dit artikel wordt voorts toegevoegd de volgende alinea:

Onder takken van Staatsdienst zijn voor de toepassing van deze wet begrepen de bedrijven onder beheer van den Staat, wapen- en munitiefabrieken uitgezonderd.

5°. Artikel 4 wordt gelezen:

Voor de onder artikel 3 sub *a* genoemden duurt de in het geheel te vervullen werkelijke dienst acht maanden langer dan deze dienst zonder toepassing van artikel 3 zou duren.

De onder artikel 3 sub *b* bedoelde tewerkstelling duurt twaalf maanden langer dan de werkelijke dienst van den betrokkene zonder toepassing van artikel 3 zou duren.

De betrokken Minister bepaalt, wanneer de krachtens dit artikel te volbrengen dienst zal worden vervuld.

6°. Artikel 5 wordt gelezen:

Hij die, ingevolge deze wet bij een tak van Staatsdienst te werk gesteld, opzettelijk niet voldoet aan eene wettige oproeping om bij dien dienst zijne tewerkstelling te vervullen, of zich verwijderd met het oogmerk zich voorgoed aan de tewerkstelling te onttrekken, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste één jaar.

Blijkt niet, dat het feit opzettelijk of met het aangegeven oogmerk is gepleegd, dan wordt hij gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste zes maanden.

7°. In artikel 6 wordt het woord „Staatsbedrijf” vervangen door

„tak van Staatsdienst” en vervallen in den tweeden regel de woorden „bij dat bedrijf”.

8°. Artikel 8 wordt gelezen:

De strafbare feiten, in de artikelen 5 en 6 omschreven, worden als misdrijven aangemerkt.

Wat betreft de voorloopige hechtenis, worden zij gelijkgesteld met misdrijven, waarop als maximum een gevangenisstraf van vier jaar of meer is gesteld.

GEWIJZIGD ONTWERP VAN WET.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, salut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat een regeling noodig is voor hen, die op grond van hunne overtuiging, dat zij den evenmensch niet mogen dooden, ook wanneer dit ingevolge overheidsbevel geschiedt, gewetensbezwaren hebben tegen den militairen dienst;

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Artikel 1.

Hij, die voor inlijving als dienstplichtige is aangewezen of de militair, die op grond van zijn overtuiging dat hij den evenmensch niet mag dooden, ook wanneer dit ingevolge overheidsbevel geschiedt, gewetensbezwaren heeft tegen de vervulling van militairen dienst,

a. bepaaldelijk gericht op strijd met de wapenen,

b. van welken aard ook,

kan zich, met een met redenen omkleed verzoekschrift, tot het verkrijgen van toepassing van artikel 3, wenden tot Onzen Minister van Oorlog, wanneer hij voor de landmacht bestemd is of daartoe behoort; tot Onzen Minister van Marine, wanneer hij voor de zee-macht bestemd is of daartoe behoort.

Voor de toepassing van deze wet wordt onder militair verstaan hij die, hetzij als vrijwilliger, hetzij als dienstplichtige, tot de land- of tot de zeemacht behoort, ook gedurende den tijd dat hij met groot verlof is.

Artikel 2.

De betrokken Minister beslist op dit verzoekschrift, na advies van een door Ons ingestelde commissie.

Deze commissie is verplicht den verzoeker op te roepen en hem, bij verschijning, te hooren.

Vanaf den dag, waarop het verzoekschrift is ingediend, tot dien, waarop de beslissing door den betrokken Minister is genomen, kan de verzoeker van dienstverrichtingen vrijgesteld worden en kan, in-

dien tegen hem wegens ongehoorzaamheid aan eenig dienstbevel of dienstvoorschrift een strafvervolging aanhangig is, deze geschorst worden.

Bij gunstige beschikking op het verzoekschrift wordt de strafvervolging gestaakt.

Artikel 3.

Bij erkenning van de gewetensbezwaren door den betrokken Minister wordt:

a. hij, die een beroep heeft gedaan op het gestelde bij artikel 1 sub a, belast met militairen dienst, die niet gericht is op strijd met de wapenen,

b. hij, die een beroep heeft gedaan op artikel 1 sub b, onder vrijstelling van den militairen dienst of onder opheffing van het militair verband, te werk gesteld bij een anderen tak van Staatsdienst.

Onder takken van Staatsdienst zijn voor de toepassing van deze wet begrepen de bedrijven onder beheer van den Staat, wapen- en munitiefabrieken uitgezonderd.

Artikel 4.

Voor de onder artikel 3 sub a genoemden duurt de in het geheel te vervullen werkelijke dienst acht maanden langer dan deze dienst zonder toepassing van artikel 3 zou duren. De onder artikel 3 sub b bedoelde tewerkstelling duurt twaalf maanden langer dan de werkelijke dienst van den betrokkene zonder toepassing van artikel 3 zou duren.

De betrokken Minister bepaalt wanneer de krachtens dit artikel te volbrengen dienst zal worden vervuld.

Artikel 5.

Hij die, ingevolge deze wet bij een tak van Staatsdienst te werk gesteld, opzettelijk niet voldoet aan eene wettige oproeping om bij dien dienst zijn tewerkstelling te vervullen, of zich verwijdert met het oogmerk zich voorgoed aan de tewerkstelling te onttrekken, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste één jaar.

Blijkt niet, dat het feit opzettelijk of met het aangegeven oogmerk is gepleegd, dan wordt hij gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste zes maanden.

Artikel 6.

Hij die, ingevolge deze wet bij een tak van Staatsdienst te werk gesteld, zijn dienst bij voortduring of in ernstige mate veronachtzaamt, of zich daarin bij voortduring misdraagt, wordt gestraft met gevangenisstraf of hechtenis van ten hoogste één jaar.

Artikel 7.

De schuldige aan een der in de beide voorafgaande artikelen om-

schreven strafbare feiten kan bovendien tot plaatsing in een rijks-
werkinrichting worden veroordeeld voor ten hoogste één jaar.

Indien tijdens het plegen van het feit nog geen jaar is verlopen
sedert een vroegere veroordeeling van den schuldige wegens een der
in de beide voorafgaande artikelen omschreven strafbare feiten on-
herroepelijk is geworden, wordt hij bovendien veroordeeld tot plaat-
sing in een rijkswerkinrichting voor ten hoogste één jaar.

Artikel 8.

De strafbare feiten, in de artikelen 5 en 6 omschreven, worden als
misdrijven aangemerkt.

Wat betreft de voorloopige hechtenis, worden zij gelijkgesteld met
misdrijven, waarop als maximum een gevangenisstraf van vier jaar
of meer is gesteld.

Artikel 9.

De voor de uitvoering van deze wet noodige maatregelen worden
door Ons vastgesteld.

Artikel 10.

Deze wet treedt in werking op een nader door Ons te bepalen
tijdstip.

Lasten en bevelen, dat deze in het *Staatsblad* zal worden geplaatst,
en dat alle Ministerieele Departementen, Autoriteiten, Colleges en
Ambtenaren, wie zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de
hand zullen houden.

Gegeven te

De Minister van Oorlog,

De Minister van Marine,

De Minister van Justitie,

VERSLAG.

De Commissie van Rapporteurs voor het wetsontwerp betreffende
dienstweigering is, na kennis genomen te hebben van de Memorie
van Antwoord op het Voorloopig Verslag wegens dit wetsontwerp,
van oordeel, dat door deze gewisselde schrifturen de openbare be-
raadslaging over het voorstel genoegzaam is voorbereid.

Vastgesteld den 17den April 1923.

VAN SASSE VAN YSSELT.

BEUMER.

VAN DER VOORT VAN ZIJP.

SCHOUTEN.

VAN DE BILT.

VRAGENBUS.

Toepassing van art. 74 W. v. Sr.

Men schrijft ons:

„Eenigen tijd geleden deed zich het volgende geval voor: Een militair beging een overtreding en wendde zich tot den auditeur-militair om de voorwaarden te mogen vernemen waarop de strafvervolgung zou kunnen worden voorkomen. Deze antwoordde daarop dat door betaling van een genoemd bedrag zulks zou kunnen geschieden. Hierop had verwijzing van den militair naar den krijgsraad plaats ter zake:

„,dat hij in den nacht van..... te omstreeks 1 uur te..... op den openbaren weg, de..... straat, zoodanig heeft geschreeuwd en rumoer gemaakt, dat daardoor de nachtrust kon worden verstoord”,

„terwijl de verwijzing tevens inhield:

„,Bepaalt dat overeenkomstig het advies van den auditeur-militair in deze zaak geen informatiën zullen worden genomen.”

„De militair betaalde het vastgestelde bedrag, maar zulks voor kwam echter niet dat hij ook nog disciplinair werd gestraft. De auditeur-militair had n.l. aan den tot straffen bevoegden meerdere gemeld — langs den gebruikelijken weg — dat, indien deze zulks noodig oordeelde, tevens een krijgstuchtelijke straf kon worden opgelegd; waarop door dien meerdere art. 2, sub 5 W. K. werd toegepast, al zal zulks misschien uit de strafreden niet overduidelijk blijken, en de militair in kwestie disciplinair werd gestraft.

„Hoewel het zeer juist kan zijn dat elke overtreding ook een grijp tegen de krijgstucht inhoudt, komt mij deze toepassing van art. 74 W. v. Sr. toch zeer zonderling voor en stel ik er prijs op de meening van uwe redactie dienaangaande te mogen vernemen.”

Ook ons komt, met den geachten inzender, een toepassing van art. 74 W. v. Sr. als hierboven bedoeld, zonderling voor. Wij vermoeden dat deze wijze van wetstoepassing nog berust op de eerste aanschrijving van den Advocaat-Fiscaal voor de Zee- en Landmacht, opgenomen op bladz. 207 van den vorigen jaargang van ons tijdschrift, maar dan blijkt uit die toepassing ook wel zeer duidelijk, hoe in die aanschrijving den auditeur-militair in het militaire strafproces eene plaats wordt aangewezen, die hij in werkelijkheid niet inneemt, en hoe men, als gedeeltelijk correctief daarop, tot een zoo weinig aantrekkelijk middel als dubbele afdoening van dezelfde zaak, zijn toevlucht moest nemen.

Om niet in herhalingen te vervallen, verwijzen wij naar hetgeen Mr. P. J. Stigter op bladz. 472 van deel XVIII van dit tijdschrift schreef omtrent de mogelijkheid en ook omtrent de zeer geringe aantrekkelijkheid van disciplinaire bestraffing **na** eene transactie als bedoeld in art. 74 Sr. Wij kunnen die meening deelen, maar voor een dergelijke bestraffing is toch alleen plaats, wanneer de zaak **nog niet** naar den krijgsraad is verwezen, wanneer de gerechtsofficier — de eenige die hierover ten slotte heeft te oordeelen — **nog niet** heeft uitgemaakt dat het in casu een feit betreft dat juist **niet** krijgstuchtelijk behoort te worden gestraft.

Maar in casu was dit laatste juist **wel** het geval. De auditeur-militair was van meening dat het feit vallende onder art. 431 Sr. en dus onder 2, sub 5°. W. K. van dien aard was, dat strafrechtelijke behandeling der zaak **wel** vereischt werd, en de gerechtsofficier had zich daarmede vereenigd, want hij verwees de verdachte naar den krijgsraad. De door art. 2, sub 5°. W. K. onderstelde mogelijkheid van krijgstuchtelijke behandeling was daarmede van de baan.

Hoe of daarna nog „de tot straffen bevoegde meerdere” (waarmede waarschijnlijk niet de gerechtsofficier, maar de rechtstreeks boven den verdachte gestelde, tot straffen bevoegde meerdere is bedoeld) zich gerechtigd achtte die krijgstuchtelijke afdoening weder op te vatten, hoe de auditeur-militair daarop als op iets toelaatbaars kon wijzen en hoe ten slotte de betrokken gerechtsofficier — aan wien van de strafoplegging toch gerapporteerd moest worden¹⁾ niet gevoelde, als hij het niet wist, dat deze strafoplegging, na den afkoop, niet van kracht mocht blijven, begrijpen wij niet.

---

¹⁾ Verwezen wordt naar wat wij hieromtrent schreven op blz. 303 van den vorigen jaargang en naar de Beschikking van het Hoog Militair Gerechtshof van 15 Mei 1923, hierna opgenomen op bladz. 88 e.v.

MILITAIRE RECHTSPRAAK.

HOOG MILITAIR GERECHTSHOF.

Sententie van 27 Maart 1923.

President: Mr. H. W. van Sandick.

Leden: C. J. G. de Booij, J. C. H. A. Quack, P. P. C. Collette,
N. J. J. van Rijn van Alkemade en Dr. W. Boekhoudt.

Advocaat-Fiscaal: Jhr. Dr. C. A. J. van Sasse van Ysselt.

Raadsman: Dr. D. A. L. M. Schretlen.

Art. 308 W. v. Sr.

De Krijgsraad veroordeelde gedaagde wegens overtreding van de Algemeene Politie-verordening voor de gemeente Breda; het Hoog Militair Gerechtshof wegens overtreding van bovengenoemd artikel. Voorwaardelijke veroordeeling.

In de zaak, aanhangig voor het Hoog Militair Gerechtshof

tusschen

den Advocaat-Fiscaal voor de Zee- en Landmacht, ambtshalve, bij 's Hofs beschikking van 26 Januari 1923 gemachtigd hooger beroep te doen instellen en vervolgen van het vonnis, door den Krijgsraad te 's-Hertogenbosch op 29 December 1922 gewezen, in de zaak

tegen

W. van der M., oud 21 jaar, geboren te Oosterland, gewoon dienstplichtig-huzaar bij het IIde Regiment, gerequireerde in persoon,

Welke Advocaat-Fiscaal, verzocht en bij beschikking van 23 Februari 1923 verkregen hebbende 's Hofs lastgeving aan den exploitateur bij het Hof om te dagvaarden den voornoemden van der M., ter rolle van den Hove heeft eisch gedaan en geconcludeerd tot tenietdoening van het vonnis van den Krijgsraad, wat betreft het dictum van het vonnis, en dat de gedaagde alsnog bij sententie van den Hove, met aanhaling tevens der artikelen 84, 308, 309 van het Wetboek van Strafrecht, en weglating der artikelen 3 der Wet van 14 November 1879 (Staatsblad Nr. 191), 23, 91 van het Wetboek van Strafrecht, 31a en 44 der Algemeene Politie-verordening voor

de gemeente Breda, zal worden schuldig verklaard aan: „In de „uitoefening van eenig ambt door schuld veroorzaken, van zóódanig „lichamelijk letsel aan een ander, dat daaruit voor dezen tijdelijke „ziekte ontstaat”, en deswege veroordeeld tot veertien dagen hechtenis; overigens met instandhouding van het beroepen vonnis, alzoo eischer in hooger beroep, ter eene,

en

genoemden van der M. gedaagde in hooger beroep, ter andere zijde, voor wien schriftelijk ter rolle is geconcludeerd, dat het den Hove behage, het vonnis waarvan appèl, te vernietigen en den gedaagde alsnog vrij te spreken van het hem te laste gelegde.

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF,

Gelet op de verklaring, door beide partijen ter rolle gedaan, dat zij afstand doen van pleidooi, en gezien de stukken van het geding;

Gelet op hetgeen gedaagde, bij zijn verhoor voor het Hof, heeft in het midden gebracht en op de verklaringen van de ter terechtzitting van het Hof gehoorde getuigen J. M. B., machinist bij de Nederlandsche Spoorwegen, en B. H. G. M. L., schilder, beiden wonende te Breda, en J. H. M. L., zonder beroep, echtgenoot van J. van H., wonende te Arnhem;

Overwegende dat gedaagde voor den Krijgsraad in het derde Militaire Arrondissement, hoofdplaats 's-Hertogenbosch, heeft terechtstaan ter zake, dat hij op 15 September 1922 te Breda, als bestuurder van een met twee paarden bespannen vierwielig militair voertuig van den openbaren rijweg, de Eindstraat, den openbaren rijweg, de Ginnekenstraat, inrijdende, hoogst roekeloos en onvoorzichtig en zonder tevoren uit te zien, of de wegen daartoe voldoende vrij waren, op het kruispunt van deze beide genoemde straten met de Houtmarkt en de Karnemelkstraat, alwaar op dat tijdstip een druk verkeer plaats had van voetgangers en voertuigen, zijn paarden in draf heeft doen gaan, althans anders dan stapvoets of in ingehouden draf, en is overgestoken van de rechterzijde naar de linkerzijde van den weg, althans aan de linkerzijde van den weg is blijven rijden, teneinde een mede aldaar rijdend voertuig voorbij te rijden, tengevolge van welke handelingen zijne paarden in botsing zijn gekomen met een rijwiel, dat op het kruispunt kwam aanrijden van de Houtmarkt uit, waardoor dit rijwiel met zijn bestuurder en een jongetje, dat mede daardoor werd vervoerd, zijn komen te vallen, waardoor het rijwiel ernstig werd beschadigd en het jongetje zoodanig aan het been werd verwond, dat het daardoor gedurende ruim een week is verpleegd moeten worden;

Overwegende dat de Krijgsraad, bij op 29 December 1922 gewezen vonnis, op grond van de bewijsmiddelen in het vonnis genoemd, wettig en overtuigend bewezen heeft verklaard:

dat gedaagde op 15 September 1922 te Breda, als bestuurder van een met twee paarden bespannen vierwielig militair voertuig van den openbaren rijweg, de Eindstraat, den openbaren rijweg, de Ginnekenstraat, inrijdende, zijn paarden anders dan stapvoets of in ingehouden draf heeft doen gaan,

alsmede gedaagde's schuld daaraan; het aldus bewezen verklaarde heeft gequalificeerd als: „Het te Breda met een bespannen voertuig anders rijden dan in stap of matigen draf”, en deswege gedaagde heeft veroordeeld tot eene geldboete van twee gulden, bij gebreke van betaling te vervangen door twee dagen hechtenis, met vrijspraak van gedaagde van hetgeen hem meer of anders is te laste gelegd, dan als bewezen is aangenomen;

Overwegende dat gedaagde heeft opgegeven:

dat hij op 15 September 1922, omstreeks 11 uur voormiddag, als bestuurder van een met twee paarden bespannen voertuig van het IIde Regiment Huzaren, niet onder militair geleide, in matigen draf te Breda over den openbaren weg, de Eindstraat, in de richting van de Ginnekenstraat reed;

dat nabij het kruispunt Eindstraat—Ginnekenstraat en Houtmarkt—Karnemelkstraat, dat hij als een op dat uur druk verkeerspunt kent, een vierwielig motorrijtuig en een verhuiswagen van Verlegh vóór hem uit reden; dat genoemd motorrijtuig den verhuiswagen voorbijreed; dat hij daarna eveneens den verhuiswagen voorbijreed en daarbij naar links uitweek, waardoor hij op het te zijnen opzichte linker-gedeelte van den weg kwam te rijden, en de beide voertuigen toen de geheele breedte van de straat in beslag namen;

dat het voorbijrijden van den verhuiswagen door hem oock in draf geschiedde;

dat op het kruispunt een wielrijder kwam aanrijden van de Houtmarkt;

dat deze wielrijder, die een knaapje achter op het rijwiel vervoerde, bij het paardenspan kwam vóórdat hij, gedaagde, naar rechts kon gaan;

dat de paarden tegen het rijwiel aanliepen, waardoor de wielrijder met het kind en het rijwiel tegen den grond kwamen te vallen;

dat hij deze aanrijding niet kon voorkomen, doch onmiddellijk de paarden tot stilstand bracht door aan de teugels te trekken;

dat na de aanrijding een agent van politie ter plaatse kwam, met wien hij, gedaagde, medeging naar het bureau van politie, waar hij den wielrijder leerde kennen als J. M. B.;

Overwegende dat de volgende getuigen onder eede hebben verklaard:

1. J. M. B.:

dat hij in den voormiddag van den 15den September 1922, omstreeks elf uur, per rijwiel te Breda over den openbaren weg, de Houtmarkt, in de richting van de Karnemelkstraat reed en zijn zesjarig zootje achter op den bagagedrager van het rijwiel vervoerde;

dat hij het kruispunt Eindstraat-Ginnekenstraat en Houtmarkt-Karnemelkstraat in kalme vaart en voorzichtig naderde;

dat hij bij aankomst op het kruispunt een met twee paarden bespannen militair voertuig zag, hetwelk op het kruispunt aan de linkerzijde van de Eindstraat reed in zeer snelle vaart, althans harder dan in matigen draf;

dat hij, getuige, niet in de gelegenheid was, tijdig van het rijwiel af te stappen om de rij- en voertuigen zoo noodig vóór hem, getuige, het kruispunt te laten passeeren;

dat de paarden tegen zijn, getuige's, rijwiel aanliepen, waardoor hij omver gereden werd, tegen den grond viel en met het kind en het rijwiel onder de paarden geraakte;

dat hij, getuige, daarbij geen letsel bekwam, doch dat zijn zoontje aan het linkerbeen bloedend werd verwond, terwijl het rijwiel zwaar beschadigd werd en daardoor niet meer berijdbaar was;

dat zijn, getuige's, zoontje ter genezing van de bekomen verwondingen, drie weken onder behandeling was van den geneesheer Dr. H. K. M. S.;

2. B. H. G. M. L.:

dat hij in den morgen van den 15den September 1922, omstreeks elf uur, per rijwiel komende uit de Ginnekenstraat te Breda, het kruispunt Ginnekenstraat-Eindstraat en Houtmarkt-Karnemelkstraat gepasseerd was;

dat hem even voorbij dit kruispunt een voertuig, dat zich stapvoets voortbewoog, in tegengestelde richting passeerde;

dat hij te zijnen opzichte geheel op het rechtergedeelte van den rijweg reed;

dat hij, tegenover het genoemde voertuig zijnde, zag dat daarachter een door een militair bestuurd en met twee paarden bespannen vierwielig voertuig reed;

dat de bestuurder van laatstgenoemd voertuig plotseling naar links uitweek en harder begon te rijden, en ten opzichte van den bestuurder van het voertuig geheel links van den weg kwam te rijden;

dat hij, getuige, om eene aanrijding te voorkomen, overhaast van zijn rijwiel moest springen en met het rijwiel aan de hand op het trottoir moest vluchten;

dat hij den militair wegens diens woeste rijden toeriep: „Kerel, kijk toch uit je oogen en rijd niet zoo hard” of iets dergelijks;

dat hij, getuige, op het trottoir staande en achteromkijkende zag, dat een wielrijder, achter op diens rijwiel een kind vervoerende, kwam aanrijden van de Houtmarkt af in de richting van de Karnemelkstraat;

dat deze wielrijder omver gereden werd en met het kind en het rijwiel onder de paarden van het door genoemden militair bestuurde voertuig geraakte; dat het kind bloedend verwond werd;

3. J. H. M. L., echtgenoot van J. van H.:

dat zij in den voormiddag van den 15den September 1922 in een

door haar echtgenoot bestuurde auto ongeveer in het midden van de Eindstraat te Breda een verhuishwagen voorbij reed;

dat op het oogenblik, dat de auto het kruispunt Eindstraat-Ginnekenstraat en Houtmarkt-Karnemelkstraat inreed, een wielrijder van de Houtmarkt kwam aanrijden; dat deze wielrijder, die een kind achter op het rijwiel vervoerde, aan de rechterzijde van de Houtmarkt reed;

dat de auto en de wielrijder bijna gelijktijdig op het genoemde kruispunt waren;

dat zij vreesde, dat de wielrijder tegen het achtergedeelte van den auto zou aanrijden en daarom door de achterraut van den auto keek, hoe dat zou afloopen;

dat zij toen zag, dat de wielrijder naar rechts was uitgeweken in de richting van de Eindstraat en een oogenblik later zag, dat de wielrijder en het kind op den grond lagen en dat het linkerpaard van een dicht achter den auto rijdend militair voertuig op het rijwiel en op het kind trapte;

dat de snelheid van den auto toen 10 à 15 K.M. per uur bedroeg en het militaire voertuig naar hare waarneming even hard heeft gereden;

dat de paarden erg wild waren;

4. J. van B.:

dat hij in den voormiddag van den 15den September 1922, omstreeks elf uur, op den bok van een verhuishwagen van Verlegh over den openbaren weg, de Eindstraat, in de richting van de Ginnekenstraat te Breda reed;

dat de verhuishwagen zich stapvoets voortbewoog op het te zijnen opzichte rechtergedeelte van de Eindstraat;

dat hem op het kruispunt Eindstraat-Ginnekenstraat en Houtmarkt-Karnemelkstraat een met twee paarden bespannen vierwielig militair voertuig, hetwelk door een militair werd bestuurd, in dezelfde richting in snelle vaart voorbijreed;

dat een der paarden daarbij in galop was en het andere in gestrekten draf;

dat op dit oogenblik, toen de militair met zijn paardenspan op het kruispunt te zijnen opzichte op het linkergedeelte van den rijweg reed, een van de Houtmarkt komende wielrijder die achter op zijn rijwiel een kind vervoerde, met het kind onder de paarden van bedoelden militair geraakte;

5. Dr. H. K. M. S.:

dat hij in het midden der maand September 1922 het zontje van den machinist J. M. B. in behandeling heeft gehad voor een wonde aan het linkerbeen onder de knie;

dat deze wonde ongeveer 8 c.M. lang was en tot op het scheenbeen doordrong;

dat de wonde door hem, getuige, te zijnen huis werd gehecht, en dat de genezing een normaal verloop heeft gehad;

Overwegende dat door de in onderling verband en samenhang

beschouwde aanwijzingen, voortvloeiende uit de voormelde opgaven van gedaagde en uit de beëdigde getuigenverklaringen, wettig en overtuigend is bewezen, hetgeen gedaagde is te laste gelegd, alsmede diens schuld daaraan, met dien verstande, dat hij zijn paarden anders dan stapvoets of in ingehouden draf heeft doen gaan en is overgestoken van de rechterzijde naar de linkerzijde van den weg;

Overwegende dat het hoogst roekeloze en onvoorzichtige van gedaagde's wijze van handelen hierin is gelegen, dat hij in de niet breede Eindstraat den verhuishwagen hard is voorbij gereden, daardoor op het verkeerde gedeelte van die straat het kruispunt heeft bereikt en toen niet kon uitzien, of van de linkerzijde voertuigen en voetgangers naderden, terwijl hij wist, dat op meergemeld uur daar ter plaatse een druk verkeer is, zoodat de aanrijding aan zijn schuld te wijten is;

Overwegende dat dit feit behoort te worden gequalificeerd als:

„Aan zijn schuld te wijten hebben, dat een ander zoodanig lichamelijk letsel bekomt, waaruit tijdelijke ziekte ontstaat”;

Overwegende dat derhalve de geldboete, waartoe gedaagde bij het vonnis is veroordeeld, niet in stand kan blijven en dat 's Krijgsraads vonnis behoort te worden teniet gedaan;

Overwegende dat het feit, alle omstandigheden, waaronder het is gepleegd, met eene hechtenis voor den tijd van acht dagen behoort te worden geboet;

Overwegende dat het militair belang zich er evenwel niet tegen verzet, dat met betrekking tot gedaagde wordt gebruik gemaakt van de bevoegdheid, bedoeld in artikel 14a van het Wetboek van Strafrecht, waartoe de omstandigheid aanleiding geeft, dat vóór gedaagde de auto den verhuishwagen voorbijreed en daardoor de onjuiste meening bij hem kan hebben postgevat, dat hij nu ook dien wagen zonder gevaar wel kon voorbijrijden;

Gezien de artikelen 14a, 84, 91, 308 van het Wetboek van Strafrecht ¹⁾ en artikel 15 van het Wetboek van Militair Strafrecht;

Recht doende in hooger beroep in Naam der Koningin!

Doet teniet het vonnis, door den Krijgsraad in het derde Militaire Arrondissement, hoofdplaats 's-Hertogenbosch, op 29 December 1922 ten laste van gedaagde gewezen;

Verklaart wettig en overtuigend bewezen, hetgeen gedaagde is te laste gelegd, alsmede zijne schuld daaraan, met dien verstande, dat hij zijne paarden anders dan stapvoets of in ingehouden draf heeft doen gaan en is overgestoken van de rechterzijde naar de linkerzijde van den weg;

Qualificeert dit feit als:

„Aan zijne schuld te wijten hebben, dat een ander zoodanig lichamelijk letsel bekomt, waaruit tijdelijke ziekte ontstaat”;

¹⁾ Wij zouden meenen dat — gezien de qualificatie aan het feit gegeven — art. 84 W. v. Sr. hier had kunnen worden gemist, terwijl aanhaling van art. 55 W. v. Sr., waar hier toch een geval van eendaadsche samenloop voorligt, daarentegen o. i. wel wenschelijk was geweest.

Veroordeelt gedaagde deswege tot eene hechtenisstraf voor den tijd van acht dagen;

Beveelt evenwel, dat deze straf niet zal worden ondergaan, tenzij het Hof later anders mocht gelasten op grond, dat de veroordeelde zich vóór het einde van een proeftijd, hierbij bepaald op zes maanden, heeft schuldig gemaakt aan een strafbaar feit, of, militair zijnde, aan een krijgstuchtelijk vergrijp, vallende onder artikel 2, No. 1, der Wet op de Krijgstucht, dat van ernstigen aard is, of aan een krijgstuchtelijk vergrijp, vallende onder artikel 2, Nos. 2—6 dier Wet;

Ontzegt allen anderen eisch.

HOOG MILITAIR GERECHTSHOF.

Sententie van 20 April 1923.

President: Mr. H. W. van Sandiek.

Leden: C. J. G. de Booy, J. C. H. A. Quack, P. P. C. Collette,
N. J. J. van Rijn van Alkemade en Dr. W. Boekhoudt.

Advocaat Fiskaal: Jhr. Dr. C. A. J. van Sasse van IJsselt.

Raadsman: Dr. F. A. C. Schröder.

Het woord „wederrechtelijk” in art. 444 W. v. Sr. beteekent: „zonder geldige reden van versooning”.

Het op den dag, waartegen beklaagde was opgeroepen, plaats hebben van de Rooms-Katholieke kerkelijke inzegening van zijn op den vorigen dag voltrokken huwelijk — welke dag van inzegening daartoe geruimen tijd van te voren was vastgesteld — is een zoodanige geldige reden van wegblijven.

In de zaak, aanhangig voor het Hoog Militair Gerechtshof

tusschen

W. J., oud 26 jaar, geboren te Brüggen (Duitschland), marinier 1ste (tijdelijk 3de) klasse, gerequireerde in persoon, appellaat van een door den Krijgsraad voor de Zeemacht te Willemsoord op 21 Februari 1923 gewezen vonnis, ter eenre, voor wien schriftelijk ter rolle is geconcludeerd, dat het den Hove behage, appellant van het hem te laste gelegde vrij te spreken,

en

den Advocaat-Fiskaal voor de Zee- en Landmacht, bij 's Hofs beschikking van 13 Maart 1923 gemachtigd om dit hooger beroep

voor den Fiskaal bij genoemden Krijgsraad ambtshalve te vervolgen, mitsdien gedaagde, ter andere zijde, door wien schriftelijk ter rolle, bij eisch a minima, is geconcludeerd tot tenietdoening van het vonnis van den Krijgsraad en dat alsnog, bij sententie van den Hove, de appellant, met aanhaling van artikel 185 der Rechtspleging bij de Zeemacht, zal worden vrijgesproken.

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF,

Gelet op den eisch a minima van den Advocaat-Fiskaal;

Gelet op de verklaring, door beide partijen ter rolle gedaan, dat zij afstand doen van pleidooi, en gezien de stukken van het geding;

Gelet op hetgeen appellant bij zijn verhoor voor het Hof, heeft in het midden gebracht;

Overwegende dat appellant voor den Krijgsraad voor de Zeemacht te Willemsoord heeft terechtgestaan ter zake, dat hij op de vordering van den Officier van Justitie bij de Arrondissements-Rechtbank te Alkmaar bij exploit van 6 Januari 1923 van den deurwaarder bij gemelde rechtbank W. B. behoorlijk opgeroepen om op Dinsdag 16 Januari 1923, des voormiddags ten elf uur, te verschijnen ter terechtzitting van die rechtbank in het gerechtsgebouw te Alkmaar, ten einde getuigenis der waarheid te geven in de strafzaak tegen E. C. W., vervolgd ter zake van overtreding van artikel 250, 2°., van het Wetboek van Strafrecht, te dien tijde en te dier plaatse wederrechtelijk is weggebleven;

Overwegende dat de Krijgsraad, bij op 21 Februari 1923 gewezen vonnis, op grond van de bewijsmiddelen in het vonnis genoemd, het aan appellant te laste gelegde wettig en overtuigend bewezen heeft verklaard, met appellant's schuld daaraan; het aldus bewezen verklaarde heeft gequalificeerd als: „wettelijk als getuige opgeroepen, wederrechtelijk wegblijven”, en te dier zake appellant heeft veroordeeld tot eene geldboete van tien gulden, bij niet-betaling te vervangen door 10 dagen hechtenis;

Overwegende dat appellant voor zijn wegblijven op 16 Januari 1923 van de terechtzitting der Arrondissements-Rechtbank te Alkmaar als reden heeft aangevoerd het plaats hebben op dien, daartoe geruimen tijd te voren vastgestelden dag van de Rooms-Katholieke kerkelijke inzegening van zijn op den vorigen dag voltrokken huwelijk, welke opgave gebleken is juist te zijn;

Overwegende dat aan het woord „wederrechtelijk” in artikel 444 van het Wetboek van Strafrecht de beteekenis gehecht moet worden van: „zonder geldige reden van versoening”, en de bovenvermelde omstandigheid eene geldige reden van versoening oplevert; dat appellant mitsdien niet „wederrechtelijk” is weggebleven, en derhalve niet wettig en overtuigend is bewezen, hetgeen aan appellant is te laste gelegd, zoodat het vonnis, waarmede appellant is bezwaard, niet in stand kan blijven;

Gezien de in het vonnis genoemde wets-artikelen;

Recht doende in hooger beroep in Naam der Koningin!

Doet te niet het vonnis, door den Krijgsraad voor de Zeemacht te Willemsoord op 21 Februari 1923 ten laste van appellant gewezen, voor zooverre betreft de bewezen- en schuldigverklaring, qualificatie en strafoplegging;

Verklaart niet wettig en overtuigend bewezen, hetgeen aan appellant is te laste gelegd en door den Krijgsraad wettig en overtuigend bewezen is verklaard;

Spreekt appellant vrij.

De Advocaat-Fisikaal voerde aan:

dat die schuldigverklaring en veroordeeling niet verantwoord zijn; dat de beteekenis van „wederrechtelijk” in artikel 444 van het Wetboek van Strafrecht is:

„zonder geldige reden van verhindering of versooning”;

ter ondersteuning hiervan wordt verwezen naar den tekst der artikelen 158 en 159 van het Wetboek van Strafvordering;

de verhandeling van Mr. F. A. R. A. Baron van Ittersum, in Tijdschrift van Strafrecht, IV, pag 57 en die van Mr. J. Roessingh, in Tijdschrift van Strafrecht V, blz. 323;

dat de beklaagde als reden van verhindering of versooning heeft opgegeven: zijn kerkelijk huwelijk te *Vento* op 16 Januari 1923;

dat dit inderdaad is een geldend excuus;

zulks is ook de meening van den Commandant van den beklaagde; (zie diens schrijven van 19 Januari 1923, n°. 23 aan den Officier van Justitie te Alkmaar);

en concludeerde tot tenietdoening van het vonnis voornoemd van 21 Februari 1923, alhier in geschil en doende etc.

dat alsnog bij sententie van den Hove de Eischer- en Verweerder à minima met aanhaling van artikel 185 der Rechtspleging bij de Zeemacht, zal worden vrijgesproken

terwijl

de raadsman betoogde:

dat de procureur van gedaagde het geheel eens is met den Heer Advocaat-Fisikaal, dat wederrechtelijk in artikel 444 van het Wetboek van Strafrecht beteekent „zonder geldige reden” (Zie ook leerboek Simons II, blz. 345);

dat hier, met den heer Commandant van gedaagde, moet worden aangenomen, dat in casu voor gedaagde een geldige reden tot wegblijven aanwezig was;

dat op 6 Januari is gedagvaard en aan gedaagde daarna verlof is gegeven van 13 tot 18 Januari om te gaan trouwen;

dat de dagvaarding in het bezit was der verlofgevende autoriteiten, zoodat kon worden nagegaan of er reden was om het verlof, niet of onder beperkende bepalingen toe te staan;

dat de dagbepaling voor het trouwen gewoonlijk geruimen tijd

tevorens geschiedt en alle voorbereidselen, zooveel voor het burgerlijk als voor het kerkelijk huwelijk, veel tijd eischen, zoodat indien eenmaal alles is geregeld en ook de familieleden zich voor dien grooten dag hebben vrijgemaakt en hunne bezigheden daarnaar hebben ingericht, het slechts zeer moeilijk gaat in deze regeling zoo kort tevoren nog verandering te brengen;

Het mitsdien den Hove behage gedaagde van het hem te laste gelegde vrij te spreken.

HOOG MILITAIR GERECHTSHOF.

Sententie van 18 Mei 1923.

President: Mr. H. W. van Sandick.

Leden: C. J. G. de Booij, J. C. H. A. Quack, P. P. C. Collette,
N. J. J. van Rijn van Alkemade en Dr. W. Boekhoudt.

Advocaat-Fiscaal: Jhr. Dr. C. A. J. van Sasse van IJsselt.

Raadsman: Dr. H. Th. Gerlings.

Toepassing van artt. 102, 106 en 111 Inv. Wet Mil. Straf- en Tuchtrect. De strafbepaling van art. 134 C. W. L. 1°. art. 30 Dienstplichtwet is minder ongunstig dan die van art. 150, 3de lid Mil. Swb. en moet mitsdien worden toegepast. Ten onrechte heeft de Krijgsraad art. 96 aanhef en 1°. Mil. Swb. in vergelijking gebracht; dit artikel is in casu niet toepasselijk.

In de zaak, aanhangig voor het Hoog Militair Gerechtshof,

tusschen

den Advocaat-Fiscaal voor de Zee- en Landmacht, ambtshalve, bij 's Hof's beschikking van 6 April 1923 gemachtigd, hooger beroep te doen instellen en vervolgen van het vonnis, door den Krijgsraad te 's-Hertogenbosch op 9 Maart 1923 gewezen in de zaak tegen T. van H., oud 25 jaar, geboren te Tilburg, eertijds miliciensoldaat, thans gewoon dienstplichtig-soldaat bij het 17de Regiment Infanterie,

gerequireerde in persoon,

Welke Advocaat-Fiscaal, verzocht en bij beschikking van 23 April 1923 verkregen hebbende 's Hof's lastgeving aan den exploitateur bij het Hof om te dagvaarden den voornoemden van H., ter rolle van den Hove heeft eisch gedaan en geconcludeerd tot tenietdoening van het vonnis van den Krijgsraad, wat betreft het dictum,

en dat de gedaagde alsnog bij sententie van den Hove, met aanhaling der artikelen 30, 51, 54 der Dienstplichtwet, 10, 150 van het Wetboek van Militair Strafrecht, zal worden schuldig verklaard aan: „Als militair opzettelijk niet voldoen aan eene wettige oproeping „voor den werkelijken dienst”, en deswege veroordeeld tot twee maanden gevangenisstraf, onder aftrek van het voorarrest van 17 Januari 1923 tot 26 Januari 1923,

overigens met instandhouding van het beroepen vonnis,
 alzoo eischer in hooger beroep, ter eenre,

en

genoemden T. A. van H., gedaagde in hooger beroep, ter andere zijde, voor wien schriftelijk ter rolle is geconcludeerd tot vermindering van straf.

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF,

Gelet op de verklaring, door beide partijen ter rolle gedaan, dat zij afstand doen van pleidooi, en gezien de stukken van het geding;

Overwegende dat gedaagde voor den Krijgsraad in het derde Militaire Arrondissement, hoofdplaats 's-Hertogenbosch, heeft terechtstaan ter zake, dat hij als verlofganger der Militie, lichting 1918, niet heeft voldaan aan eene te zijnen aanzien gedane oproeping in werkelijken dienst tegen 27 December 1921, bij welke oproeping was bepaald, dat hij zich op dien dag bij zijn korps, destijds in garnizoen te 's-Hertogenbosch, moest aanmelden, doch sinds dien tijd ongeoorloofd zonder verlof en onafgebroken van zijn korps afwezig is gebleven, totdat hij op 17 Januari 1923 te Amsterdam is aangehouden;

Overwegende dat de Krijgsraad, bij op 9 Maart 1923 gewezen vonnis, op grond van de bewijsmiddelen in het vonnis genoemd, het aan gedaagde te laste gelegde wettig en overtuigend bewezen heeft verklaard, alsmede gedaagde's schuld daaraan; het aldus bewezen verklaarde heeft gequalificeerd als: „Ongeoorloofde afwezigheid „van een militair, welke afwezigheid aan zijne schuld te wijten is”, en deswege gedaagde heeft veroordeeld tot eene gevangenisstraf van één maand met bepaling, dat de tijd, door den veroordeelde vóór de tenuitvoerlegging van dit vonnis voorloopig in verzekerde bewaring doorgebracht, bij de uitvoering van de opgelegde gevangenisstraf van den 17den tot den 26sten Januari 1923 in mindering zal worden gebracht;

Overwegende dat de bewezen- en schuldigverklaring te recht is geschied, hebbende de behandeling van de zaak in hooger beroep het Hof te dezen opzichte niet tot een ander inzicht dan dat des eersten rechters geleid, terwijl de straf staat in goede verhouding tot den ernst van het gepleegde feit; dat dus het vonnis in zooverre behoort te worden bevestigd;

Overwegende echter, dat 's Krijgsraads qualificatie, ontleend aan artikel 96 aanhef en lo. van het Wetboek van Militair Strafrecht,

niet in stand kan blijven, vermits dit artikel straf bedreigt tegen het als militair zich tijdens den werkelijken dienst onttrekken aan de *alsdan* op hem rustende dienstverplichtingen, doch dat, nu het feit is gepleegd vóór het in werking treden van het Wetboek van Militair Strafrecht, ten deze met artikel 134 van het Crimineel Wetboek voor het Krijgsvolk te Lande in vergelijking moet worden gebracht artikel 150, 3de lid, van het Wetboek van Militair Strafrecht, waaruit, met inachtneming van artikel 106 der Invoeringswet Militair Straf- en Tucht recht, blijkt, dat de oude wetgeving moet worden toegepast en de qualificatie behoort te luiden:

„Eerste desertie in tijd van vrede, gepleegd door een soldaat, door „als verlofganger der Militie niet te voldoen aan eene te zijnen aanzien gedane oproeping voor den werkelijken dienst, opgevolgd door arrestatie”;

Overwegende dat dus het vonnis, voor zooverre de qualificatie betreft, behoort te worden teniet gedaan;

Gezien, behalve de in het vonnis genoemde wetsartikelen, (met uitzondering van de artikelen 96 lo. en 106 van het Wetboek van Militair Strafrecht en 106 der Invoeringswet Militair Straf- en Tucht recht) — de in deze sententie bereids aangehaalde wetsartikelen;

Rechtdoende in hooger beroep in Naam der Koningin!

Doet teniet het vonnis, door den Krijgsraad in het derde Militaire Arrondissement, hoofdplaats 's-Hertogenbosch, op 9 Maart 1923 ten laste van gedaagde gewezen, voor zooverre de qualificatie betreft;

Qualificeert het te laste gelegde en bewezen feit als:

„Eerste desertie in tijd van vrede, gepleegd door een soldaat, door „als verlofganger der Militie niet te voldoen aan eene te zijnen aanzien gedane oproeping voor den werkelijken dienst, opgevolgd „door arrestatie”;

Houdt het vonnis voor al het overige in stand, mede ten aanzien van de aan gedaagde opgelegde gevangenisstraf voor den tijd van één maand en de bepaling omtrent het in mindering brengen van den door gedaagde van 17 tot 26 Januari 1923 voorloopig in verzekerde bewaring doorgebrachten tijd;

Ontzegt allen anderen eisch.

HOOG MILITAIR GERECHTSHOF.

Sententie van 29 Mei 1923.

President: Mr. H. W. van Sandick.

Leden: C. J. G. de Booij, J. C. H. A. Quack, P. P. C. Collette,
N. J. J. van Rijn van Alkemade en Dr. W. Boekhoudt.

Advocaat-Fiscaal: Jhr. Dr. C. A. J. van Sasse van IJsselt.

Raadsman: Dr. H. N. J. Bink.

Wegens de rangschikking van gedaagde in categorie C wordt de straf van verlaging — die anders gerechtvaardigd zou zijn — niet opgelegd, daar deze een te ernstig geldelijk nadeel ten gevolge zou hebben.

In de zaak, aanhangig voor het Hoog Militair Gerechtshof

tusschen

den Advocaat-Fiscaal voor de Zee- en Landmacht, ambtshalve, bij 's Hofs beschikking van 6 Februari 1923 gemachtigd hooger beroep te doen instellen en vervolgen van het vonnis, door den Krijgsraad te 's-Hertogenbosch op 26 Januari 1923 gewezen in de zaak tegen H. J. J., oud 34 jaar, geboren te Maastricht, sergeant 1e klasse bij het 13de Regiment Infanterie, gerequireerde in persoon,

Welke Advocaat-Fiscaal, verzocht en bij beschikking van 27 Februari 1923 verkregen hebbende 's Hofs lastgeving aan den exploitateur bij het Hof om te dagvaarden den voornoemden J., ter rolle van den Hove heeft eisch gedaan en geconcludeerd tot tenietdoening van het vonnis van den Krijgsraad, wat betreft de qualificatie en de bestraffing, en dat de gedaagde alsnog bij sententie van den Hove, met aanhaling tevens der artikelen 44 en 84, 3de lid, van het Wetboek van Strafrecht, 25, 1ste, van het Wetboek van Militair Strafrecht, zal worden schuldig verklaard aan: „diefstal, bij het begaan „van welk strafbaar feit de dader, een ambtenaar, tot de gewapende „macht behoorend persoon, heeft gebruik gemaakt van macht, hem „door zijn ambt geschonken”, en deswege veroordeeld tot tien dagen gevangenisstraf, met bepaling, dat de tijd, door den gedaagde vóór de tenuitvoerlegging van 's Hofs uitspraak voorloopig in verzekerde bewaring doorgebracht, bij de uitvoering dier gevangenisstraf van 5 Juli 1922 tot 8 Juli d. a. v. in mindering zal worden gebracht;

voorts de gedaagde zal worden verlaagd tot den stand van soldaat, met instandhouding van het beroepen vonnis voor al het overige, alzoo eischer in hooger beroep, ter eenre,

en

genoemden H. J. J., gedaagde in hooger beroep, ter andere zijde, voor wien schriftelijk ter rolle is geconcludeerd tot bevestiging van het vonnis, waarvan beroep, wat de opgelegde straf betreft;

HET HOOG MILITAÏR GERECHTSHOF.

Gelet op de verklaring, door beide partijen ter rolle gedaan, dat zij afstand doen van pleidooi, en gezien de stukken van het geding;

Gelet op hetgeen gedaagde, bij zijn verhoor voor het Hof, heeft in het midden gebracht;

Overwegende dat gedaagde voor den Krijgsraad in het derde Militaire Arrondissement, hoofdplaats 's-Hertogenbosch, heeft terechtgestaan ter zake, dat hij omstreeks het einde van het jaar 1921 en de eerste helft van het jaar 1922 te Maastricht heeft weggenomen en heeft doen wegnemen door aan hem ondergeschikte militairen eene hoeveelheid hout, afkomstig van een schietbaan, welk hout toebehoorde aan de Burgerwacht te Maastricht, althans aan een ander dan aan hem, gedaagde, met het oogmerk zich dat hout wederrechtelijk toe te eigenen;

Overwegende dat de Krijgsraad, bij op 26 Januari 1923 gewezen vonnis, op grond van de bewijsmiddelen, in het vonnis genoemd, het aan gedaagde te laste gelegde — met den verstande als in het vonnis aangegeven — wettig en overtuigend bewezen heeft verklaard, alsmede gedaagde's schuld daaraan; het aldus bewezen verklaarde heeft gequalificeerd als: „diefstal”, en te dier zake gedaagde heeft veroordeeld tot eene gevangenisstraf van tien dagen met bepaling, dat de tijd, door den veroordeelde vóór de tenuitvoerlegging van deze rechterlijke uitspraak voorloopig in verzekerde bewaring doorgebracht, bij de uitvoering van de hem opgelegde straf in mindering zal worden gebracht van 5 tot 8 Juli 1922, met vrijspraak van gedaagde van hetgeen hem meer of anders is te laste gelegd, dan als bewezen is aangenomen;

Overwegende dat de bewezen- en schuldigverklaring, alsmede de vrijspraak van gedaagde van hetgeen hem meer of anders is te laste gelegd, dan als bewezen is aangenomen, te recht is geschied, hebbende de behandeling van de zaak in hooger beroep het Hof te dezen opzichte niet tot een ander inzicht dan dat des eersten rechters geleid, terwijl de qualificatie op de Wet is gegrond; dat dus het vonnis in zooverre behoort te worden bevestigd;

Overwegende dat de Krijgsraad, den gedaagde ten onrechte als slechts verminderd toerekenbaar aanmerkend, eene te lichte straf heeft opgelegd, en het feit, alle omstandigheden, waaronder het is

gepleegd, in aanmerking genomen, met eene gevangenisstraf voor den tijd van drie weken behoort te worden geboet;

Overwegende dat bij den ernst van het feit en de wijze, waarop het is gepleegd, de oplegging van de bijkomende straf van verlaging alleszins gerechtvaardigd zoude zijn; dat echter — (nu gedaagde bij de rangschikking der onderofficieren van het 13de Regiment Infanterie geplaatst is in categorie C, zoodat hij binnen korten tijd den militairen dienst zal verlaten) — de oplegging van deze bijkomende straf voor den gedaagde een te ernstig geldelijk nadeel tengevolge zoude hebben en mitsdien den gedaagde te zwaar zoude drukken; dat dus termen aanwezig zijn, gedaagde niet te verlagen tot den stand van soldaat;

Gezien de in het vonnis aangehaalde wetsartikelen;

Recht doende in hooger beroep in Naam der Koningin!

Doet teniet het vonnis, door den Krijgsraad te 's-Hertogenbosch op 26 Januari 1923 ten laste van gedaagde gewezen, ten aanzien van de aan gedaagde opgelegde straf en ten aanzien van de overweging, dat eene lichte straf behoort te worden opgelegd, doordien hij slechts verminderd toerekenbaar is;

Veroordeelt gedaagde, ter zake als in het vonnis aangegeven, tot een gevangenisstraf voor den tijd van drie weken;

Houdt het vonnis voor al het overige in stand, mede ten aanzien van de bepaling, dat de tijd door den veroordeelde voorloopig in verzekerde bewaring doorgebracht, bij de uitvoering van de hem opgelegde straf in mindering zal worden gebracht van 5 tot 8 Juli 1922;

Ontzegt allen anderen eisch.

HOOG MILITAIR GERECHTSHOF.

Sententie van 1 Juni 1923.

President: Mr. H. W. van Sandick,

Leden: C. J. G. de Booij, J. C. H. A. Quack, P. P. C. Collette, N. J. J. van Rijn van Alkemade en Dr. W. Boekhoudt.

Advocaat-Fiscaal: Jhr. Dr. C. A. J. van Sasse van IJsselt.

Raadsman: Dr. J. Hamburger A.Dzn.

Toepassing van artt. 102, 104 en 111 Inv. Wet Mil. Straf- en Tuchtrecht. De strafbepaling van art. 136 C. W. L. j° de Wet van 14 Februari 1887 (Stbl. n°. 35) en art. 17 C. W. L. is minder ongunstig dan die van art. 98 aanhef en 2°. Mil. Swb.

In de zaak, aanhangig voor het Hoog Militair Gerechtshof
tusschen

den Advocaat-Fiscaal voor de Zee- en Landmacht, ambtshalve, bij 's Hofs beschikking van 27 April 1923 gemachtigd hooger beroep te doen instellen en vervolgen van het vonnis, door den Krijgsraad te 's-Gravenhage op 6 April 1923 gewezen in de zaak tegen M. R., oud 31 jaar, geboren te Beemster, eertijds milicien-soldaat, thans gewoon dienstplichtig-soldaat, bij het 18de Regiment Infanterie, gedetineerd te Utrecht,

Welke Advocaat-Fiscaal, verzocht en bij beschikking van 15 Mei 1923 verkregen hebbende 's Hofs lastgeving aan den exploitateur bij het Hof om te dagvaarden den voornoemden R., ter rolle van den Hove heeft eisch gedaan en geconcludeerd tot tenietdoening van het vonnis van den Krijgsraad, wat betreft de qualificatie en de bestraffing, en dat de gedaagde alsnog, bij sententie van den Hove, met weglating der artikelen 110 der Invoeringswet Militair Straf- en Tuchtrecht, 98 2° van het Wetboek van Militair Strafrecht en aanhaling van artikel 111 der gezegde invoeringswet en van de Wet van 14 Februari 1887 (Staatsblad Nr. 35), zal worden schuldig verklaard aan:
„tweede desertie in tijd van vrede door een soldaat, tweemaal ge-
„pleegd, door, na krijgstuchtelijke bestraffing wegens eerste desertie:
„1°. zonder verlof langer dan twee dagen van zijn korps afwezig te
„blijven, zonder de reden van afwezigheid ten genoegens des rechters
„te kunnen bewijzen, gevolgd door arrestatie; 2°. zonder verlof
„langer dan twee dagen van zijn korps afwezig te blijven, zonder de
„reden van afwezigheid ten genoegens des rechters te kunnen be-
„wijzen, gevolgd door vrijwillige terugkomst, zonder achterhaald te
„wezen, doch niet binnen vier weken, misdrijf ten aanzien van het
„misdadige de meeste overeenkomst hebbende met tweede desertie,
„gevolgd door arrestatie”, en deswege veroordeeld tot zes maanden
gevangenisstraf, met aftrek van het voorarrest van 27 Januari 1923 af tot 30 Januari d.a.v. en van 13 Februari 1923 af,

voorts de gedaagde zal worden ontslagen uit den militairen dienst met ontzetting van de bevoegdheid om bij de gewapende macht te dienen,

met instandhouding van het beroepen vonnis voor al het overige;
alzo eischer in hooger beroep, ter eenre,

en

genoemden M. R., gedaagde in hooger beroep, ter andere zijde, voor wien schriftelijk ter rolle is verzocht, gedaagde lichter te straffen.

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF,

Gelet op de verklaring door beide partijen ter rolle gedaan, dat zij afstand doen van pleidooi, en gezien de stukken van het geding;

Gelet op hetgeen gedaagde, bij zijn verhoor voor het Hof, heeft in het midden gebracht;

Overwegende dat gedaagde voor den Krijgsraad in het eerste Militaire Arrondissement, hoofdplaats 's-Gravenhage, heeft terechtgestaan ter zake, dat hij:

1°. te Oisterwijk of elders in Nederland op of omstreeks 10 September 1916 opzettelijk zonder verlof zijn korps heeft verlaten en daarvan sedert voortdurend zonder verlof is afwezig gebleven, tot hij op of omstreeks 19 Juni 1919 is gearresteerd en ingesloten in het Militair provoosthuis te Utrecht;

2°. te Amsterdam of elders in Nederland op of omstreeks 31 Juli 1919 opzettelijk zonder verlof zijn korps heeft verlaten en daarvan sedert voortdurend zonder verlof is afwezig gebleven, tot hij zich op of omstreeks 27 Januari 1923 vrijwillig heeft aangemeld aan de kazernewacht der Oranje-Nassaukazerne te Amsterdam;

beide feiten gepleegd, na reeds ter zake van eerste desertie disciplinair te zijn gestraft;

Overwegende dat de Krijgsraad, bij op 6 April 1923 gewezen vonnis, op grond van de bewijsmiddelen in het vonnis genoemd, het aan gedaagde te laste gelegde — met dien verstande als in het vonnis aangegeven — wettig en overtuigend bewezen heeft verklaard, alsmede gedaagde's schuld daaraan; het aldus bewezen verklaarde heeft gequalificeerd als: „Desertie, tweemaal gepleegd”, en deswege gedaagde heeft veroordeeld tot eene gevangenisstraf van vier maanden met bepaling, dat de tijd van 27 Januari 1923 tot 30 Januari d.a.v. en van 13 Februari 1923 af door den veroordeelde voorloopig in verzekerde bewaring doorgebracht, in mindering zal worden gebracht bij de uitvoering van de hem opgelegde straf, met ontslag uit den militairen dienst met ontzetting van de bevoegdheid om bij de gewapende macht te dienen;

Overwegende dat de bewezen- en schuldigverklaring te recht is geschied, en dat de Krijgsraad te recht de bijkomende straf van ontslag uit den militairen dienst met ontzetting van de bevoegdheid om bij de gewapende macht te dienen heeft uitgesproken; dat dus het vonnis in zooverre behoort te worden bevestigd;

Overwegende dat, nu de feiten zijn gepleegd vóór het in werking treden van het Wetboek van Militair Strafrecht, de Krijgsraad, onderzoekende welke wetgeving voor den schuldige de minder ongunstige is, de juiste artikelen der oude en der nieuwe wetgeving in vergelijking heeft gebracht;

dat echter 's Krijgsraads conclusie onjuist is, vermits de strafbepalingen van het Crimineel Wetboek voor het Krijgsvolk te Lande voor den schuldige minder ongunstig zijn dan de overeenkomstige strafbepalingen van het Wetboek van Militair Strafrecht, en derhalve de qualificatie behoort te luiden:

„Tweede desertie in tijd van vrede door een soldaat, tweemaal gepleegd, door, na krijgstuchtelijke bestraffing wegens eerste desertie: „1e. zonder verlof langer dan twee dagen van zijn korps afwezig te „zijn, zonder de reden van afwezigheid ten genoegten des rechters te „kunnen bewijzen, gevolgd door arrestatie; 2e. zonder verlof langer

„dan twee dagen van zijn korps afwezig te zijn, zonder de reden „van afwezigheid ten genoegen des rechters te kunnen bewijzen, gevolgd door vrijwillige terugkomst, zonder achterhaald te zijn, doch „niet binnen vier weken, misdrijf ten aanzien van het misdadige de „meeste overeenkomst hebbende met tweede desertie in tijd van „vrede, gevolgd door arrestatie”;

Overwegende dat eene gevangenisstraf voor den tijd van vier maanden, waartoe gedaagde bij het vonnis is veroordeeld, te licht is, alle omstandigheden, waaronder de feiten zijn gepleegd, in aanmerking genomen, en de feiten met eene gevangenisstraf voor den tijd van zes maanden behooren te worden geboet;

Overwegende dat dus het vonnis, voor zooverre betreft de qualificatie en de opgelegde staf, behoort te worden teniet gedaan;

Gezien de in het vonnis genoemde wets-artikelen en bovendien de artikelen 104 en 111 der Invoeringswet Militair Straf- en Tucht recht en de Wet van 14 Februari 1887 (Staatsblad nr. 35);

Rechtdoende in hooger beroep in Naam der Koningin!

Doet teniet het vonnis, door den Krijgsraad in het eerste Militaire Arrondissement, hoofdplaats 's-Gravenhage, op 6 April 1923 ten laste van gedaagde gewezen, voorzoover betreft de qualificatie en de strafoplegging;

Qualificeert de te laste gelegde en bewezen feiten als:

„Tweede desertie in tijd van vrede door een soldaat, tweemaal gepleegd, door, na krijgstucltelijke bestraffing wegens eerste desertie: „1e. zonder verlof langer dan twee dagen van zijn korps afwezig „te zijn, zonder de reden van afwezigheid ten genoegen des rechters „te kunnen bewijzen, gevolgd door arrestatie; 2e. zonder verlof langer „dan twee dagen van zijn korps afwezig te zijn, zonder de reden „van afwezigheid ten genoegen des rechters te kunnen bewijzen, ge- „volgd door vrijwillige terugkomst, doch niet binnen vier weken, mis- „drijf ten aanzien van het misdadige de meeste overeenkomst „hebbende met tweede desertie in tijd van vrede, gevolgd door „arrestatie”;

Veroordeelt gedaagde deswege tot eene gevangenisstraf voor den tijd van zes maanden;

Houdt het vonnis voor al het overige in stand, mede ten aanzien van de aan gedaagde opgelegde bijkomende straf van ontslag uit den militairen dienst met ontzetting van de bevoegdheid om bij de gewapende macht te dienen, en ten aanzien van de bepaling omtrent het in mindering brengen, bij de uitvoering van de aan gedaagde opgelegde straf, van den tijd van 27 Januari 1923 tot 30 Januari d.a.v. en sedert 13 Februari 1923 door gedaagde voorloopig in verzekerde bewaring doorgebracht.

**Krijgsraad voor de Landmacht voor het Rijk in Europa
te 's Hertogenbosch.**

Vonnis van 12 Juni 1923.

Geapprobeerd door het Hoog Militair Gerechtshof 22 Juni 1923.

President: Dr. W. M. van Lanschot.

Leden: Kapitein O. C. G. Beelaerts van Emmichoven; Eerste-Luitenants A. R. van de Woude, C. van de Woude en H. L. G. Lambert.

Auditeur-Militair: Dr. J. S. L. Aghina.

Vrijspraak van een telastegelegde overtreding omdat beklaagde zonder eenige schuld heeft gehandeld.

In de zaak van den Auditeur-Militair bij den Krijgsraad voor de Landmacht voor het Rijk in Europa te 's Hertogenbosch r. o. eischer,

op en jegens

W. A. K., oud 18 jaar, geboren te Haarlem, soldaat-volontair bij de 1e Compagnie van het Instructie-Bataljon te Kampen, beklaagde en gerequireerde in persoon.

De Krijgsraad voor de Landmacht voor het Rijk in Europa te 's-Hertogenbosch,

Gezien de processale stukken, door den eischer r. o. met zijne genomen conclusie onder behoorlijken inventaris overgelegd;

Overwegende dat de beklaagde heeft erkend, dat hij het Rijk in bovengenoemde hoedanigheid dient;

Overwegende dat blijkens overgelegd extract-stamboek de beklaagde zich op 1 October 1922 vrijwillig heeft verbonden als soldaat voor vier jaar;

Overwegende dat den beklaagde aan den voet van het hem op 30 Mei 1923 betekende schriftelijk bevel tot bijeenkomen van den Krijgsraad is te laste gelegd: dat hij op 3 April 1923 te Amsterdam als reiziger in een rijtuig van trein No. 119 der Nederlandsche Spoorwegen heeft gebruik gemaakt van een in dat rijtuig geplaatste inrichting tot het doen stilstaan van den trein zonder bemiddeling van het trein- of locomotiefpersoneel, zulks buiten het geval van gegrond vermoeden van gevaar, hetzij voor den trein, hetzij voor de zich daarin bevindende personen;

Overwegende dat ten processe is komen vast te staan, dat beklaagde om te voorkomen, dat hij uit het rijtuig zou vallen, zich aan de noodrem heeft vastgegrepen, zonder echter zich er rekenschap van te geven, dat het de noodrem was, waaraan hij trok;

dat mitsdien beklaagde in dier voege de noodrem gebruikende, zonder eenige schuld heeft gehandeld en het hem ten laste gelegde alzoo niet wettig en overtuigend is bewezen, zoodat hij behoort te worden vrijgesproken;

Gezien art. 193 en 197 van de Rechtspleging bij de Landmacht;
Recht doende in Naam der Koningin!

Verklaart niet wettig en overtuigend bewezen hetgeen beklaagde is ten laste gelegd;

Spreekt hem daarvan vrij!

HOOG MILITAIR GERECHTSHOF.

Beschikking van 4 Mei 1923.

President: Mr. H. W. van Sandick.

Leden: C. J. G. de Booi, J. C. A. H. Quack, P. P. C. Collette,
N. J. J. van Rijn van Alkemade en Dr. W. Boekhoudt.

Advocaat-Fiscaal: Jhr. Dr. C. A. J. van Sasse van Ysselt.

Achterblijven van verlof, op grond van eene schriftelijke verklaring, afgegeven door een burger-geneeskundige, volgens welke verklaring klager niet naar zijn garnizoen kon terugkeeren. Deze verklaring had een andere beteekenis dan daarin letterlijk was uitgedrukt en klager, zulks wetende, en overtuigd dat hij zonder schade voor zijne gezondheid naar zijn garnizoen kon terugkeeren, had dien geneesheer daarop opmerkzaam moeten maken.

Klacht gedeeltelijk gegrond verklaard.

Gelezen de verklaring, gedagteekend 8 Maart 1923, van den gewoon dienstplichtig-korporaal Jhr. O. R., dienende bij de 1ste compagnie der 2de School voor Verlofsofficieren der Infanterie, waarin deze langs den hiërarchieken weg de eindbeslissing van het Hoog Militair Gerechtshof inroept op het beklag, door genoemden korporaal ingebracht over eene dezen op 28 Februari 1923 door zijn compagnies-commandant, den Eerste-Luitenant S. V., opgelegde straf van zes dagen verzuwaard arrest en over de omschrijving van de strafreden, luidende: „Om een ongesteldheid twee dagen te laat „van verlof teruggekeerd, terwijl geconstateerd werd door den „controleerenden officier van gezondheid, dat die ongesteldheid „hem geen beletsel gevormd had, op tijd terug te keeren.”;

Gezien de stukken, op dit beklag betrekking hebbende;

Gehoord klager, strafoplegger en als getuigen onder eede den officier van gezondheid 1ste klasse bij de Koninklijke Marine G. C. van N. en den geneesheer Dr. L. B. de M.;

Gelet op het advies van den Advocaat-Fiscaal voor de Zee- en Landmacht;

Overwegende dat klager tijdig langs den hiërarchieken weg zijn verlangens heeft kenbaar gemaakt, 's Hof's eindbeslissing in te roepen;

Overwegende dat bij het onderzoek is gebleken:

dat klager in de maand Februari 1923 in behandeling is geweest bij den officier van gezondheid te Breda wegens een wondje aan het linker scheenbeen;

dat hij in verband hiermede door den officier van gezondheid op Donderdag 22 Februari 1923 vrijgesteld is van practischen dienst; dat hij dientengevolge ook buiten de diensturen de kazerne niet mocht verlaten;

dat hij niettemin in den avond van den 22sten Februari 1923 de kazerne heeft verlaten en toen door een van de officieren van de School voor Verlof-officieren op een rijwiel is gezien; dat deze officier ter zake rapport heeft uitgebracht aan den compagnies-commandant;

dat hij op Vrijdag 23 Februari 1923 vóór het rapportuur op het ziekenrapport is geweest en den officier van gezondheid heeft gevraagd om, ofschoon hebbende vrij van practischen dienst, toch in den vrijen tijd de kazerne te mogen verlaten;

dat bij den officier van gezondheid tegen inwilliging van dit verzoek geen bezwaar bestond;

dat hij daarna op het rapport van zijn compagnies-commandant tot rechtvaardiging van zijn uitgaan op Donderdag 22 Februari 1923 heeft aangevoerd, dat het wondje aan het linker scheenbeen klein en onbeduidend was en dat fietsen en wandelen daaraan niet zouden hinderen;

dat de compagnies-commandant dit verweer niet heeft aanvaard en klager ter zake van het gepleegde vergrijp onder dagteekening van Vrijdag 23 Februari 1923 heeft gestraft met twee dagen licht arrest;

dat klager zich op Zondag 25 Februari 1923, na het ondergaan van de hem opgelegde straf, met eendaagsch verlof ten huize van zijne tante te Rotterdam heeft begeven, moettende hij in den avond van dien dag weder in zijn garnizoen terug zijn;

dat hij aldaar onder behandeling is geweest van den door zijne tante ontboden geneesheer Dr. de M.;

dat deze geneesheer op Zondag 25 Februari 1923 eene door hem geteekende verklaring aan klager heeft ter hand gesteld, luidende: „L. S. Ondergeteekende verklaart, dat korporaal O. R. wegens een „geïnfecteerd wondje aan het linker scheenbeen niet naar zijn garnizoen vertrekken kan”;

dat klager dien Zondagavond niet naar zijn korps is teruggekeerd;

dat hij de vorengenoemde verklaring nog in den avond zelven naar zijn commandant te Breda heeft gezonden;

dat op verzoek van dezen commandant door den officier van gezondheid der 1ste klasse bij de Koninklijke Marine van N., wonende te Rotterdam, op Dinsdag 27 Februari 1923 eene contrôle is gehouden;

dat genoemde officier van gezondheid, op grond van hetgeen hem bij onderzoek van het wondje is gebleken, aan klager de opdracht heeft gegeven, zich onverwijld bij zijn korps terug te melden;

dat klager aan deze opdracht heeft voldaan en zich op Dinsdag 27 Februari heeft teruggemeld;

dat, volgens beslissing van den officier van gezondheid van de 2de School voor Verlofsofficieren te Breda, het wondje op Woensdag 28 Februari 1923 voor klager geen beletsel heeft gevormd, op dien dag alle diensten te verrichten;

Overwegende dat ter terechtzitting van het Hof onder eede is verklaard door de navolgende getuigen:

1. Dr. L. B. de M.:

dat hij op Zondag 25 Februari 1923 de wonde heeft onderzocht, daartoe aangezocht, naar hij zich meent te herinneren, door eene tante van klager;

dat hij eene infectie constateerde van deze wonde aan het linker scheenbeen;

dat hem, vermits de wonde reeds geruimen tijd tevoren ontstaan was, de toepassing van eene krachtige behandeling gewenscht is voorgekomen, weshalve hij klager mede heeft voorgeschreven, eenige dagen rust te houden;

dat de omstandigheden in Rotterdam voor eene spoedige genezing der wonde zéér gunstig waren, mede doordat klager's tante, te wier huize deze verblijf hield, directrice geweest is van een ziekenhuis;

dat hij daarom de vorenbedoelde geneeskundige verklaring heeft afgegeven;

2. G. C. van N.:

dat hij op Dinsdag 27 Februari 1923 een klein geïnfecteerd wondje aan klager's linker scheenbeen heeft bevonden;

dat deze zeer vermoedelijk desondanks op Zondag 25 Februari 1923 volkomen in staat is geweest, naar zijn garnizoen terug te keeren;

dat hij, getuige, bij deze verklaring rekening houdt met de omstandigheid, dat het wondje reeds eenige weken tevoren was ontstaan;

Overwegende dat strafoplegger heeft aangevoerd:

dat hij, zich herinnerende de antwoorden door klager gegeven naar aanleiding van de hem op Vrijdag 23 Februari opgelegde straf, de onjuistheid van de schriftelijke verklaring van Dr. de M. reeds aanstonds na ontvangst daarvan heeft vermoed;

dat hij dit vermoeden bevestigd zag door een op Dinsdag 27 Februari 1923 aan hem door den officier van gezondheid van N. gericht schrijven, den klager betreffend, vermits dit schrijven onder meer inhoudt: „dat het wondje (ook) Zondag 25 Februari 1923 geen

„afdoend beletsel kan hebben gevormd tot terugkeer naar zijn stand-
„plaats”;

dat, nadat op Woensdag 28 Februari 1923, dus den ochtend na klager's terugkeer te Breda, de officier van gezondheid te dier plaats heeft bevonden, dat de wonde voor klager geen beletsel vormde, op dien dag alle diensten te verrichten;

dat hij, strafoplegger, hierdoor ten tweeden male zijn vermoeden, dat de wonde geenszins van ernstigen aard was, bevestigd heeft gezien;

dat klager bij het door hem, strafoplegger, op Woensdag 28 Februari 1923 gehouden verhoor, erkend heeft, zichzelf volkomen in staat geacht te hebben, naar Breda terug te reizen;

dat hij, strafoplegger, bij dit verhoor, door eenige gezegden van klager, de overtuiging heeft gekregen, dat deze heeft geweten, dat de intrinsieke beteekenis van de door Dr. de M. afgegeven verklaring eene andere is, dan daarin naar den letter wordt uitgedrukt;

Overwegende dat klager heeft aangevoerd:

dat zich reeds Donderdag 22 Februari 1923 eene complicatie van zijne wonde heeft voorgedaan;

dat de officier van gezondheid te Breda hem vrij van practischen dienst heeft gegeven;

dat hij, klager, over de infectie der wond aan zijne familie te Rotterdam heeft geschreven; dat zijne tante zich in verband met dit schrijven, geheel uit eigen beweging tot Dr. de M. heeft gewend met het verzoek, Zondag 25 Februari 1923 de wonde te willen onderzoeken;

dat de wonde des Zondagsochtends tijdens de heenreis naar Rotterdam was, zooals bij het achterblijven des Zondagsavonds;

dat hij dien Zondagochtend heeft gereisd, vermits hij toen zelf heeft geoordeeld, dat hij daartoe in staat was;

dat hij echter 's avonds niet naar Breda teruggereisd is, omdat Dr. de M. schriftelijk had verklaard, dat hij, klager, daartoe niet in staat was;

dat hij geen invloed heeft uitgeoefend op de door den geneesheer de M. eigener beweging afgegeven schriftelijke verklaring;

Overwegende dat naar 's Hof's oordeel uit het vorenstaande volgt, dat klager zonder eenig gevaar voor zijne gezondheid op Zondag 25 Februari 1923 naar zijn garnizoen had kunnen terugkeeren;

dat hij geweten heeft, dat Dr. de M. zijne schriftelijke verklaring slechts heeft afgegeven, omdat deze het gewenscht oordeelde, dat klager te Rotterdam zoude behandeld en verpleegd worden, nu alle omstandigheden aldaar voor eene spoedige genezing der wond zéér gunstig waren;

Overwegende dat klager's plicht zou geweest zijn, niet stilzwijgend in de naar den letter onjuiste verklaring van Dr. de M. te berusten;

dat hij echter, in stede van dien geneesheer opmerkzaam te maken op de feitelijke onjuistheid van de afgegeven schriftelijke verkla-

ring, van deze verklaring heeft gebruik gemaakt om, zich daardoor formeel verantwoord achtend, niet den bewusten Zondagavond, toen zijn verlof eindigde, naar zijn garnizoen terug te keeren;

dat hij daardoor onvoldoend besef van de militaire verplichtingen, zich uitend door zijne onvoldoende plichtsbetrachting, heeft getoond en zich heeft schuldig gemaakt aan een feit, onbestaanbaar met de militaire tucht, als bedoeld in artikel 2, No. 1, der Wet op de Krijgstucht;

Overwegende dat hij deswege te recht is gestraft, doch dat de opgelegde straf, alle omstandigheden in aanmerking genomen, te zwaar is;

Overwegende dat hetgeen aan klager verweten moet worden, in de strafreden niet geheel juist wordt uitgedrukt, weshalve deze strafreden niet gehandhaafd kan blijven;

Overwegende dat derhalve ook de op het beklag door den waarnemend-commandant van de 2de School voor Verlofsofficieren der Infanterie, den Eerste-Luitenant J. G. van der V., op 6 Maart 1923 genomen beslissing, waarbij het beklag ongegrond is verklaard, niet in stand kan blijven;

Krachtens artikel 67 der Wet op de Krijgstucht, nemende eindbeslissing op het beklag;

Doet teniet de beslissing, door den waarnemend-commandant der 2de School voor Verlofsofficieren der Infanterie den 6den Maart 1923 op het beklag genomen;

Verklaart het beklag gedeeltelijk gegrond;

Wijzig de strafreden, zoodat deze zal luiden:

„Van een hem verleend ééndaagsch verlof achtergebleven op „grond van eene schriftelijke verklaring, afgegeven door een „burger-geneesheer, die door een familielid ontboden was, volgens „welke verklaring hij wegens een geïnfecteerd wondje (waarvoor „hij in zijn garnizoen reeds onder geneeskundige behandeling was) „niet naar zijn garnizoen kon terugkeeren; zulks terwijl die ver- „klaring de aan hem bekende beteekenis had, dat die geneesheer „het slechts wenschelijk achtte, dat hij ten huize van zijne familie „eenige dagen rust nam en behandeld werd, en hij bovendien ook „zelf overtuigd was, zonder schade voor zijne gezondheid naar zijn „garnizoen terug te kunnen keeren.”;

Vermindert de straf tot drie dagen verzuwaard arrest;

Bepaalt, dat deze straf met de gewijzigde strafreden zal worden ingeschreven in de straflijst van den klager, in stede van straf en strafreden, thans daarin vermeld.

HOOG MILITAIR GERECHTSHOF.

Beschikking van 25 Mei 1923.

President: Mr. H. W. van Sandick.

Leden: C. J. G. de Booij, J. C. H. A. Quack, P. P. C. Collette,
N. J. J. van Rijn van Alkemade en Dr. W. Boekhoudt.

Advocaat-Fiscaal: Jhr. Dr. C. A. J. van Sasse van IJsselt.

De auditeur-militair die kennis draagt van een door een militair gepleegd strafbaar feit, moet dit overeenkomstig art. 292 R. L. ter kennis brengen van den Garnizoenscommandant, doch moet daarbij niet tevens zijn advies voegen.

Ten aanzien van een feit, niet vallende onder artikel 2 No. 1 W. K., moet de Garnizoenscommandant, vóórdat hij zijne beslissing vaststelt nopens de juistheid van hetgeen door den commandeerenden officier van den verdachte, ten opzichte van de al of niet krijgstuuchtelijke afdoening van het feit is bepaald, het advies van den auditeur-militair inwinnen.

Overtreding van art. 461 W. v. Sr. mag, als niet vallende onder art. 2 W. K., niet krijgstuuchtelijk worden afgedaan.

Gelezen het schrijven d.d. 23 April 1923 No. 82 J. Geheim van den Kolonel, Plaatselijke-Commandant A., daarbij, overeenkomstig het bepaalde in artikel 15 van de Rechtspleging bij de Landmacht, inzeggende de stukken betreffende eene zaak tegen den Kapitein X, met de beschouwingen van genoemden Plaatselijke-Commandant over die zaak, benevens een afschrift van het schriftelijk en met opgaaf van redenen gedaan verzoek d.d. 19 April 1923 No. 277 Geheim van den Auditeur-Militair B. om, nu meergenoemde Plaatselijke-Commandant geen termen vindt de bedoelde zaak naar den Krijgsraad te verwijzen, terwijl hij, Auditeur-Militair, van meening is, dat het belang der Justitie zoodanige verwijzing vereischt, het Hoog Militair Gerechtshof daarover te doen beslissen;

Gelet op het te dezer zake uitgebracht advies d.d. 28 April 1923 La. H. No. 29 van den Advocaat-Fiscaal voor de Zee- en Landmacht;

Overwegende dat uit de overgelegde stukken is gebleken:

dat de Auditeur-Militair B., bij schrijven d.d. 5 April 1923 aan dien Plaatselijke-Commandant heeft medegedeeld, dat door hem, Auditeur-Militair, eene vervolging was ingesteld tegen den Kapitein X., ter zake: „dat hij op 29 Maart 1923 te Wassenaar, als bestuurder van een rijwiel, daarmede, zonder daartoe gerechtigd te zijn, heeft gereden over een perceel grond, gelegen naast den 2den Schouwweg. in gebruik bij M. M. baronesse van B., althans bij een ander dan bij hem, beklagde, waarvan de toegang op eene voor

hem blijkbare wijze was verboden door borden met het opschrift: „Verboden voor rijwielen en motorrijwielen, Art. 461 W. v. Sr.”, zulks onder toezending van het desbetreffende proces-verbaal en met verzoek genoemden Kapitein naar den Krijgsraad te verwijzen;

dat de Plaatselijke-Commandant voornoemd op 7 April 1923 het hem aldus toegezonden proces-verbaal gesteld heeft in handen van den Luitenant-Kolonel C., onder wiens bevel de Kapitein X. stond, ter kennisneming en e.g. ter verdere behandeling en met verwijzing naar artikel 2 No. 6 van de Wet op de Krijgstucht, en daarvan mededeeling heeft gedaan aan den Auditeur-Militair met opmerking, dat, naar zijne meening, op grond van artikel 292 van de Rechtspleging bij de Landmacht hem enkel van het feit kennis gegeven behoorde te worden en de betrokken Plaatselijke- of Garnizoens-Commandant over de al of niet strafrechtelijke vervolging van een militair beslist na ter zake het advies van den Auditeur-Militair te hebben ingewonnen;

dat de Auditeur-Militair op 10 April 1923 aan den Plaatselijke-Commandant voornoemd heeft bericht, dat zijn schrijven van 5 April 1923, gesteld in den sedert jaren in zijne auditie gebruikelijken vorm, niet bedoelde inbreuk te maken op de bevoegdheid van die autoriteit; dat hij echter, kennis bekomende van een strafbaar feit door een militair gepleegd, daarvan mededeeling doet aan den betrokken Garnizoens-Commandant met bijvoeging spoedshalve van zijn advies, zijnde zulks in overeenstemming met de wettelijke voorschriften en bovendien zeer wenschelijk, ten einde de beslissing omtrent de vervolging van een strafbaar feit niet onnoodig te vertragen; dat hij in het onderhavige geval krijgstuchtelijke afdoening uitgesloten achtte, omdat z.i. eenig krijgstuchtelijk element, dat tot gelding gebracht moet worden, niet aanwezig was, en verzocht de beslissing van den Plaatselijke-Commandant in dit geval te mogen vernemen;

dat op 14 April 1923 de Luitenant-Kolonel C. de zaak krijgstuchtelijk heeft afgedaan met toepassing van artikel 2 No. 6 van de Wet op de Krijgstucht, door den Kapitein X. deswege te straffen met eene mondelinge berisping;

dat de Plaatselijke-Commandant voornoemd op 17 April 1923 den Auditeur-Militair, naar aanleiding van diens schrijven van 10 April 1923, met die afdoening heeft in kennis gesteld, onder mededeeling, dat hij zich vereenigde met die afdoening en derhalve verwijzing naar den Krijgsraad niet zou geschieden;

dat de Auditeur-Militair zich niet heeft kunnen vereenigen met deze beslissing, omdat artikel 2 No. 6 van de Wet op de Krijgstucht bepaalde strafbare feiten rangschikt onder de krijgstuchtelijke vergripen „indien het begane feit naar het oordeel van den tot straffen bevoegden meerdere onbestaanbaar is met de militaire tucht”, doch voor krijgstuchtelijke afdoening van zoodanige feiten wordt vereischt, dat het strafrechtelijk karakter daarvan op den achtergrond en de strijd met de eischen van de krijgstucht op den

voorgond treedt; dat het laatste naar zijn oordeel in het onderhavige geval a priori niet vaststaat en ook niet is gebleken, zoodat de zaak voor krijgstuchtelijke afdoening niet vatbaar was en voor den Krijgsraad gebracht moest worden;

Overwegende dat, zooals de Auditeur-Militair in zijne brieven van 7 en 19 April 1923 ook klaarblijkelijk toegeeft, de Rechtspleging bij de Landmacht aan den Auditeur-Militair niet de bevoegdheid toekent eene strafvervolging tegen een militair in te stellen, zijnde daartoe — immers tot verwijzing naar den Krijgsraad — ingevolge artikel 11 der Rechtspleging bij de Landmacht uitsluitend bevoegd, en, enkel in het geval bedoeld in het derde lid van artikel 15 der Rechtspleging bij de Landmacht, verplicht de betrokken Garnizoens- (of Plaatselijke-) Commandant; dat derhalve in den brief van 5 April 1923 van den Auditeur-Militair ten onrechte is vermeld, dat hij, Auditeur-Militair, eene vervolging tegen den Kapitein X. had ingesteld;

Overwegende dat ingevolge het bepaalde in het eerste lid (eerste volzin) van artikel 292 van de Rechtspleging bij de Landmacht de Auditeur-Militair, zoodra hem aangebracht of bekend wordt eenig strafbaar feit, dat zou zijn begaan door een militair, die aan de rechtsmacht van den Krijgsraad in zijne auditie onderworpen is, daarvan schriftelijk moet kennis geven aan den Commandeerende-Officier van het garnizoen, waaronder de verdachte behoort; dat daarbij echter niet is voorgeschreven, dat de Auditeur-Militair aan die kennisgeving zal toevoegen zijn advies nopens de al of niet strafrechtelijke vervolging (verwijzing) van den verdachte; dat een advies nopens het aan de zaak te geven gevolg alsdan ook geen zin heeft, althans voorbarig is, omdat ingevolge het bepaalde in den tweeden volzin van het eerste lid en in het tweede lid van artikel 292 de Garnizoens- (of Plaatselijke-) Commandant dan toch de stukken moet stellen in handen van den Commandeerenden Officier (den tot straffen bevoegden meerdere) onder welken de verdachte ressorteert, vervolgens die Commandeerende Officier de zaak moet onderzoeken en daarna moet handelen overeenkomstig het bepaalde in de artikelen 8, 9 en 10 der Rechtspleging bij de Landmacht, zulks, bij krijgstuchtelijke afdoening van de zaak, met inachtneming tevens van artikel 2 van de Wet op de Krijgstucht, en eerst nadat die Commandeerende Officier volgens het bepaalde in artikel 10 van zijne beslissing en bevinding heeft kennis gegeven aan den Garnizoens- (of Plaatselijke-) Commandant, laatstgenoemde autoriteit ingevolge artikel 11, alvorens tot het nemen van de beslissing, in dat artikel of in artikel 12 van de Rechtspleging bij de Landmacht bedoeld, over te gaan, het advies inwint van den Auditeur-Militair; dat wel aanvankelijk, bij het (derde gewijzigd) Ontwerp van Wet tot wijziging van de Rechtspleging bij de Landmacht en van die bij de Zeemacht, alsmede van de Provisioneele Instructie voor het Hoog Militair Gerechtshof (stukken Staten-Generaal, Zitting 1911—1912 21 Nos. 1, 2, 5) het in artikel 1 onder V voorgestelde

nieuwe artikel 316 (nu: 292) van de Rechtspleging bij de Landmacht inhield, dat de Auditeurs-Militair van hun aangebrachte of bekend geworden strafbare feiten dadelijk en met hun advies bericht zouden geven aan den betrokken Garnizoens-Commandant, doch daarna, bij Nota van Wijzigingen door de Regeering ingediend in Juni 1912 (stukken Staten-Generaal, Zitting 1911—1912—21 Nos. 9, 10), de woorden „met hun advies” geschrapt en door het woord „schriftelijk” vervangen zijn, zulks, blijkens de toelichting van de Regeering, als gevolg van de bij die gelegenheid aan het eerste lid van het artikel toegevoegden tweeden volzin en het, in verband daarmee, gewijzigde tweede lid;

Overwegende op grond van het vorenstaande, dat onjuist is zoowel de opvatting van den Auditeur-Militair, dat het dadelijk dienen van advies in overeenstemming zou zijn met artikel 292 van de Rechtspleging bij de Landmacht, als de opvatting van den Plaatselijke-Commandant der Residentie — blijkende uit diens aan het Hof gericht schrijven van 23 April 1923 — dat, indien een feit, niet vallende onder artikel 2 No. 1 van de Wet op de Krijgstucht, door den Commandeerende-Officier, onder welken de verdachte ressorteert, krijgstuhtelijk is afgedaan, de Garnizoens-Commandant zijne beslissing nopens de al of niet juistheid van die afdoening vaststelt zonder dat hij verplicht is vooraf daaromtrent het advies van den Auditeur-Militair in te winnen; dat laatstbedoelde opvatting ook in strijd is met het bepaalde in het tweede lid van artikel 292 en met het beginsel, dat ten grondslag ligt aan artikel 15 van de Rechtspleging bij de Landmacht;

Overwegende dat zoowel de Plaatselijke-Commandant der Residentie en de strafoplegger als de Auditeur-Militair hebben voorbij gezien, dat in het onderhavige geval artikel 2 No. 6 van de Wet op de Krijgstucht niet van toepassing is, immers onder dat nummer sprake is van „feiten vallende in de bepalingen van eene der *buiten* het Wetboek van Strafrecht omschreven overtredingen”, terwijl het ten laste van den Kapitein X. ingekomen proces-verbaal betreft eene overtreding, omschreven en strafbaar gesteld in artikel 461 van het Wetboek van Strafrecht;

Overwegende dat dit feit ook niet is opgenomen onder een der nummers 3—5 van artikel 2 van de Wet op de Krijgstucht, derhalve niet kon opleveren een krijgstuhtelijk vergriep en dus ook de Kapitein X. ten onrechte deswege krijgstuhtelijk is gestraft;

Gezien artikel 15 van de Rechtspleging bij de Landmacht en artikel 57 van de Wet op de Krijgstucht;

Bepaalt, dat de Kapitein X. alsnog zal worden verwezen naar den militairen rechter ter zake als vermeld in het schrijven van 5 April 1923 van den Auditeur-Militair;

Door den Advocaat-Fiscaal voor de Zee- en Landmacht werd in zijn advies d.d. 28 April 1923. La. H. no. 29 ter zake betoogd:
In antwoord op Uw besluit van 27 dezer in zake tegen den

Kapitein X, heb ik de eer te berichten, dat het betoog van den Plaatselijke Commandant onjuist is;

immers, wat heeft de Kapitein misdaan?

hij heeft het in artikel 461 van het Wetboek van Strafrecht omschreven en strafbaar gesteld feit begaan;

onder art. 2, 1o. der Wet op de Krijgstucht valt derhalve zijne overtreding niet,

die overtreding behoort evenmin tot de feiten, in gezegd artikel onder 2o. a, b, 3o, 4o, 5o en 6o genoemd;

waarom ik voorstel alsnog de verwijzing van den Kapitein X. naar den Militairen-Rechter, wegens overtreding van artikel 461 van het Wetboek van Strafrecht te bepalen.

Afgescheiden van het bovenstaande merk ik nog op, dat, zooals ik reeds herhaaldelijk aan uw Hof heb uiteengezet, dat de Auditeur-Militair wel degelijk vervolgingsambtenaar is, hij kan nasporen en doen nasporen!

het adviseeren van den Garnizoens-Commandant is slechts een onderdeel van de taak, welke den Auditeur Militair is opgedragen en die hij na te komen heeft;

met dit te zeggen, wordt allerminst onderschat de gewichtigheid van dit onderdeel.

Wij teekenen hierbij aan, dat wij het niet eens zijn met de beslissing, neergelegd in de overweging dat het gepleegde feit „niet kon opleveren een krijgstuchtelijk vergrijp.” Dit achten wij zeer goed mogelijk, al gaan wij geheel akkoord met de conclusie dat de Kapitein „ten onrechte deswege krijgstuchtelijk is gestraft.” Ware het een overtreding van een plaatselijke verordening geweest en betrof het hier niet een particulieren weg, waarvoor art. 461 Sr. te hulp geroepen moest worden, dan zou art. 2, 6o. W. K. van toepassing hebben kunnen zijn.
(Red. M. R. T.)

HOOG MILITAIR GERECHTSHOF.

Beschikking van 15 Juni 1923.

President: Mr. H. W. van Sandick.

Leden: C. J. G. de Booy, J. C. H. A. Quack. P. P. C. Collette.
N. J. J. van Rijn van Alkemade en Dr. W. Boekhoudt.

Advocaat-Fiscaal: Jhr. Dr. C. A. J. van Sasse van IJsselt.

Het door een militair in uniform gekleed, in het openbaar, ten verkoop aanbieden van het blad „De Strijdkreet”, is krijgstuchtelijk strafbaar.

Gelezen de verklaring, gedagteekend 19 April 1923, van den gewoon dienstplichtig-wachtmeester H. V., dienende bij het 4de eskadron van het 1ste Regiment Huzaren, waarin deze langs den hiërarchie weg de eindbeslissing van het Hoog Militair Gerechtshof inroept op het beklag, door genoemden wachtmeester ingebracht over eene dezen op 27 Maart 1923 door den Commandant van het 3de en 4de eskadron van het 1ste Regiment Huzaren, den Majoor A. W. E. G., opgelegde straf van vier dagen licht arrest, en over de omschrijving van de strafreden, luidende: „Wegens het in strijd „met de waardigheid van den militairen stand in het openbaar te „koop aanbieden van het blaadje „De Strijdkreet””;

Gelet op hetgeen klager bij zijn verhoor voor het Hof heeft verklaard;

Gezien de stukken, op dit beklag betrekking hebbende;

Gelet op het advies van den Advocaat-Fiscaal voor de Zee- en Landmacht;

Overwegende dat bij het onderzoek is gebleken en door klager is erkend:

dat klager, gekleed in zijn uniform van wachtmeester van het Wapen der Cavalerie, op ongeveer drie verschillende dagen omstreeks begin April 1923 in het openbaar ten verkoop heeft aangeboden het blad „De Strijdkreet”, orgaan van het Leger des Heils;

Overwegende dat klager ter terechtzitting van het Hof heeft aangevoerd, dat het weliswaar een eenigszins vreemden indruk wekt, een wachtmeester van het Wapen der Cavalerie in uniform gekleed in het openbaar te zien colporteerden met het blad „De Strijdkreet”, doch dat hij, klager, nooit gewaarschuwd is en vermeent zich niet te hebben schuldig gemaakt aan een vergrijp tegen de krijgstucht;

Overwegende te dien aanzien, dat aan klager het ten verkoop aanbieden van genoemd orgaan van het Leger des Heils niet geoorloofd is, zoolang hij in werkelijken dienst was, en dat hij door te handelen, zooals hij deed, zich heeft schuldig gemaakt aan eene gedraging, onvereinigbaar met de militaire orde, als bedoeld in artikel 2 No. 1 der Wet op de Krijgstucht;

dat hij mitsdien te recht is gestraft;

Overwegende dat de strafreden niet in stand kan blijven, vermits daaruit niet blijkt, dat klager ten tijde, dat hij het blad ten verkoop aanbood, gekleed was in uniform en evenmin, dat het blad was het orgaan van het Leger des Heils, welke beide omstandigheden, zoowel bij het vaststellen van de straf, als voor eene juiste beoordeeling van klager's straflijst, van belang zijn;

Overwegende dat de opgelegde straf, alle omstandigheden in aanmerking genomen, te zwaar is en dat klager met de straf van berisping voldoende zou zijn gecorrigeerd;

Overwegende dat derhalve ook de op het beklag door den Commandant van het 1ste Regiment Huzaren, den Kolonel T. L. S. N.,

ridder van R., op 28 April 1923 genomen beslissing, waarbij het beklag ongegrond is verklaard, niet in stand kan blijven;

Krachtens artikel 67 der Wet op de Krijgstucht, nemende de eindbeslissing op het beklag;

Doet teniet de beslissing door den Commandant van het 1ste Regiment Huzaren den 28sten April 1923 op het beklag genomen;

Verklaart het beklag gedeeltelijk gegrond;

Wijzigd de strafreden, zoodat deze zal luiden:

„In uniform gekleed, in het openbaar ten verkoop aanbieden van „het blad „De Strijdkreet”, orgaan van het Leger des Heils”;

Verandert de straf van vier dagen licht arrest in de straf van berisping;

Gelast, dat de straf van berisping met de gewijzigde strafreden zal worden ingeschreven in klager's straflijst in stede van straf en strafreden, thans daarin vermeld;

Bepaalt, dat van deze beschikking zullen worden uitgereikt een afschrift aan klager, een aan den strafoplegger, een aan den Commandant van het 1ste Regiment Huzaren, een aan den Minister van Oorlog en een aan den Advocaat-Fiscaal.

PENSIOENZAKEN.

Centrale Raad van Beroep.

Uitspraak van 26 Maart 1923.

(1922. D. No. 92; I. No. 10.)

Fungeerend-Voorzitter: Mr. B. Tellegen.

Leden: Mr. J. Th. Endtz en Mr. A. Burger.

Art. 53 Pensioenwet voor de Landmacht 1922 Stbl. No. 66.

Wegens niet in acht nemen van de in dat artikel genoemde termijn van 3 maanden, is het verzoek van klaagster om herziening van de, op haar verzoek om toekenning van pensioen genomen afwijzende beschikking, terecht afgewezen.

De Centrale Raad van Beroep heeft de volgende uitspraak gegeven in zake:

M. W. G., weduwe D. de J., wonende te Amsterdam, klaagster, in persoon ter openbare terechtzitting verschenen,

tegen:

den Minister van Oorlog, verweerder, niet verschenen.

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

Gezien de stukken en gehoord klaagster;

Wat aangaat de feiten van het twistgeding:

Overwegende dat de Minister van Oorlog bij beslissing van 16 December 1922, krachtens machtiging hem daartoe door de Koningin verleend bij Kabinetsrescript van 30 November 1922, No. 21 heeft afgewezen het door voornoemde weduwe gedaan verzoek, „blijkbaar strekkende om herziening van de afwijzende beschikking, genomen op haar verzoek om toekenning van pensioen”, zulks gezien het advies omtrent haar aanvraag door den Militairen Pensioenraad uitgebracht;

Overwegende dat voornoemde weduwe van deze beslissing tijdig in beroep is gekomen en bij klaagschrift heeft aangevoerd:

dat destijds wijlen haar echtgenoot in en door den dienst ziek is geworden en overleden is, weshalve zij verzocht heeft alsnog voor pensioen in aanmerking te mogen komen;

Overwegende dat niet van contra-memorie is gediend;

In rechte:

Overwegende dat de kennisgeving der beslissing, waarvan klaagster de herziening vraagt, gedagteekend is 13 Juni 1922, terwijl het verzoek om herziening op 27 September 1922 door haar is ingediend;

Overwegende dat klaagster dus niet heeft in acht genomen den termijn van 3 maanden genoemd in art. 53 der Pensioenwet voor de Landmacht (Staatsblad 1922, No. 66), welk artikel krachtens het eenig artikel der wet van 19 Mei 1922 (Staatsblad No. 336) op klaagster, als weduwe van een eervol ontslagen reserve-tweede-luitenant toepasselijk is;

Overwegende dat dus haar aanvraag om pensioen bij de bestreden beslissing terecht is afgewezen;

Recht doende in naam der Koningin!

Stelt vast dat de voormelde beslissing van 16 December 1922 zal behooren te worden gehandhaafd.

Centrale Raad van Beroep.

Uitspraak van 10 April 1923.

(1922. D. No. 53; I. No. 19).

Fungeerend-Voorzitter: Mr. B. Tellegen.

Leden: Mr. J. Th. Endtz en Mr. A. Burger.

Art. 173, XII b. der Pensioenwet 1922 (Staatsbl. No. 240).

De verplichting tot storten der bijdrage genoemd in het derde lid van Art. 27 der Weduwenwet voor de Rijkswerklieden 1914 vervalt voor hem, die als ambtenaar komt te vallen onder de Pensioenwet 1922, vanaf den datum van inwerkingtreding der laatstgenoemde wet. Het gedeelte der laatstbetaalde jaarlijkse bijdrage dat strekte voor den tijd na 30 Juni 1922 moet als niet verschuldigd worden beschouwd en klager heeft te dien opzichte aanspraak op terugbetaling.

De Centrale Raad van Beroep heeft de volgende uitspraak gegeven in zake:

P. L., te Amsterdam, klager, niet verschenen,

tegen:

den Pensioenraad, verweerder, voor welken ter openbare terechtzitting als gemachtigde is opgetreden: M. J. J., commies bij dien Raad, wonende te 's Gravenhage.

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

Gezien de stukken en gehoord den bovengenoemden gemachtigde;
Wat aangaat de feiten van het twistgeding:

Overwegende dat klager, met ingang van 7 Januari 1920 als Rijkswerkman ontslagen zonder recht op pensioen, zich op den voet van art. 3 der thans vervallen weduwenwet voor de Rijkswerklieden 1914 voor zijn na te laten betrekkingen het behoud heeft verzekerd van uitzicht op pensioen, waardoor hij jaarlijks de in het derde lid van art. 27 dier wet bedoelde bijdrage verschuldigd is geworden;

Overwegende dat hij, in 1920 aangesteld als tijdelijk schrijver bij de Rijksverzekeringsbank, welke betrekking hij nog bekleedt, met de betaling dier bijdrage is doorgegaan, daar aan zijn nieuwe betrekking geen uitzicht op pensioen voor zijn na te laten betrekkingen verbonden was en laatstelijk vóór 7 Januari 1922 heeft betaald de bijdrage over den tijd van 7 Januari 1922 tot en met 6 Januari 1923;

Overwegende dat hij zich bij brief van 17 September 1922 tot den Pensioenraad heeft gewend o.m. met verzoek om restitutie van de bedoelde bijdrage over den tijd van 1 Juli 1922 (dag van in werking treden van de Pensioenwet 1922) tot 7 Januari 1923;

Overwegende dat de Pensioenraad daarop onder dagteekening van 13 Februari 1923 de volgende beslissing heeft gegeven:

De Pensioenraad;

Gelezen een adres van P. L. te Amsterdam, houdende verzoek om van de door hem over het tijdvak van 7 Januari 1922 tot en met 6 Januari 1923, krachtens artikel 27, derde lid, der thans vervallen Weduwenwet voor de Rijkswerklieden 1914, gestorte bijdrage het gedeelte over het tijdvak van 1 Juli 1922 — datum waarop hij, als tijdelijk ambtenaar bij de Rijksverzekeringsbank, ambtenaar in den zin der Pensioenwet 1922 is geworden en dus voor de toepassing van den laatsten volzin van artikel 173, XII b. dier wet geacht moet worden als ambtenaar te zijn herplaatst — tot 7 Januari 1923 te restitueeren;

Overwegende, dat adressant bovenbedoelde bijdrage op 6 Januari 1922 bij vooruitbetaling in haar geheel verschuldigd was;

dat de Pensioenwet 1922 geene bepaling bevat, op grond waarvan die bijdrage voor een deel kan worden gerestitueerd;

Deelt aan adressant mede, dat zijn verzoek niet voor inwilliging vatbaar is;

Overwegende dat klager, van deze beslissing in beroep is gekomen, daartegen bij klaagschrift heeft aangevoerd, dat de op 1 Juli 1922 in werking getreden Pensioenwet bepaalt, dat ook tijdelijke ambtenaren pensioengerechtigd zijn, waaruit volgt, dat de betaling over den tijd van 1 Juli 1922 tot 7 Januari 1923 niet noodig is geweest, waarna hij dezen Raad heeft verzocht, deze aangelegenheid voor hem te willen behandelen;

Overwegende dat de Pensioenraad bij contra-memorïe het volgende heeft aangevoerd:

Ter aanvulling van de in de bestreden beschikking voor de afwijzing van appellants verzoek aangevoerde gronden moge er nog op worden gewezen, dat onder de werking van de Weduwenwet voor de Rijkswerklieden 1914 een gewezen Rijkswerkman die, gebruik gemaakt hebbende van de bij artikel 3 dier wet verleende bevoegdheid, binnen een jaar na de betaling van de in artikel 27, derde lid, bedoelde jaarlijkse bijdrage, als Rijkswerkman werd herplaatst, van den dag van ingang zijner herplaatsing de in artikel 27, eerste lid, a bedoelde contributie betaalde en evenmin van eerstgenoemde bijdrage het over het tijdvak na zijne herplaatsing berekend deel terug ontving;

Wat het recht betreft:

Overwegende dat de laatste door klager gedane betaling der in de beroepen beslissing bedoelde bijdrage strekte tot voldoening van de jaarlijkse bijdrage over den termijn van 7 Januari 1922 tot en met 6 Januari 1923;

Overwegende dat door het in werking treden der Pensioenwet 1922 op 1 Juli 1922 klager met ingang van dien dag werd ambtenaar in den zin dier wet, zoodat naar de bepaling van art. 173, onder XII, b, zijn verplichting tot bijdragen verviel;

Overwegende dat dus het gedeelte der laatst betaalde bijdrage, dat strekte voor den tijd na 30 Juni 1922, als niet verschuldigd moet worden beschouwd en hij aanspraak heeft op terugbetaling daarvan;

Overwegende dat hiertoe niet afdoet, dat, gelijk de Pensioenraad bij contra-memorïe mededeelt, vóór 1 Juli 1922 de praktijk medebracht, dat aan oud-ambtenaren als klager, die als ambtenaar werden herplaatst, teruggaaf van het te veel betaalde niet placht te geschieden;

Recht doende in naam der Koningin!

Vernietigt de beslissing, waartegen het beroep is gericht;

Verstaat, dat klager aanspraak heeft op terugbetaling van dat deel der laatst door hem ingeolge art. 27 (3) der Weduwenwet voor de Rijkswerklieden 1914 betaalde jaarlijkse bijdrage, dat strekte voor den tijd na 30 Juni 1922.

Centrale Raad van Beroep.

Uitspraak van 10 April 1923.

(1922. D. No. 83; I. No. 13).

Fungeerend-Voorzitter: Mr. B. Tellegen.

Leden: Mr. J. Th. Endtz en Mr. A. Burger.

Art. 145 der Pensioenwet 1922 (Staatsbl. No. 240).

Waar de pensioensgrondslag van klager nog slechts voorloopig was vastgesteld, ontbrak een der gegevens, noodig voor het onderzoek om te beslissen, of op grond van dit artikel, met ingang van 1 Juli 1922, pensioensverhooging behoorde te worden toegekend. De beslissing waarbij die verhooging plaats had, moet worden vernietigd.

De Centrale Raad van Beroep heeft de volgende uitspraak gegeven in zake:

F. P. v. M., wonende te 's Hertogenbosch, klager, in persoon ter openbare terechtzitting verschenen,

tegen:

den Pensioenraad, verweerder, voor welken ter openbare terechtzitting als gemachtigde is opgetreden: M. J. J., commies bij dien Raad, wonende te 's Gravenhage.

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

Gezien de stukken en gehoord bovengenoemde personen;

Wat aangaat de feiten van het twistgeding:

Overwegende dat verweerder bij beslissing van 16 November 1922 aan klager, die schatter en pandbewaarder bij de Gemeentelijke Bank van Leening te 's Hertogenbosch was, heeft toegekend ingaande 1 Mei 1922 een jaarlijksch pensioen van *f* 1115.— en dat pensioen krachtens art. 145 der Pensioenwet 1922, ingaande 1 Juli 1922 heeft verhoogd tot *f* 1295.— berekend naar de middelsom der pensioensgrondslagen over het tijdvak van 1 Januari 1920 tot 1 Mei 1922 (*f* 1849,15) en een diensttijd van meer dan 35 jaren;

Overwegende dat F. P. v. M. van deze beslissing, voor zoover daarbij zijn pensioen op 1 Juli 1922 is gesteld op *f* 1295.—, tijdig in beroep is gekomen, bij klaagschrift aanvoerende:

dat dit pensioen is berekend naar zijn jaarlijksch genoten wedden van 1 Januari 1920 tot 1 Mei 1922 en wel:

van 1 Januari 1920 tot 1 Januari 1921 naar eene

wedde	ad <i>f</i> 1834,58
van 1 Januari 1921 tot 1 Januari 1922	ad „ 1868,58
en van 1 Januari 1922 tot 1 Mei 1922	ad „ 1834,58

dat hij niet weet waaraan deze cijfers zijn ontleend, welke een verschil van *f* 216,16 met zijn genoten salaris doen ontstaan en hij alzoo met bovenaangehaalde wedden niet accoord gaat;

dat zijn werkelijk genoten salaris in de laatste drie functie-jaren 1920, '21 en '22 bedragen heeft respectievelijk *f* 1903,22, *f* 1950,18 en *f* 1900,50, hetgeen naar zijn berekening voor hem een nadeelig saldo op zijn pensioen van *f* 50,43 's jaars zou te weeg brengen;

weshalve hij verzocht heeft bedoeld pensioen naar zijn werkelijk genoten salaris der 3 laatste functie-jaren te wijzigen;

Overwegende dat niet van contra-memorie is gediend;

In rechte:

Overwegende dat uit de stukken blijkt:

dat Burgemeester en Wethouders van 's Hertogenbosch op 16 Mei 1922 een verklaring hebben afgegeven, inhoudende o. m. dat de pensioensgrondslag van klager, met ingang van 1 Januari 1922 voorloopig is bevestigd op *f* 1881.—;

dat Burgemeester en Wethouders voormeld bij besluit van 12 Februari 1923 klager's pensioensgrondslag met ingang van 1 Januari 1922 hebben bevestigd op *f* 1868,58;

Overwegende dat dus toen voormelde beslissing van 16 November 1922 door verweerder werd genomen nog slechts voorloopig door Burgemeester en Wethouders voormeld beslist was omtrent een der grondslagen noodig bij het onderzoek of met ingang van 1 Juli 1922 aan klager op grond van art. 145 van voormelde wet pensioensverhooging behoorde te worden toegekend, zoodat verweerder op eerstgemelden datum nog niet tot die toekenning had behooren over te gaan;

Overwegende dat voormelde beslissing, voorzoover klager daartegen beroep heeft ingesteld, derhalve moet worden vernietigd, terwijl deze Raad over een met ingang van 1 Juli 1922 aan klager toe te kennen verhooging van pensioen eerst een uitspraak geven kan als het beroep gericht wordt tegen een dienaangaande door verweerder nader te geven beslissing;

Recht doende in naam der Koningin!

Vernietigt de bestreden beslissing van 16 November 1922 voorzoover daarbij met ingang van 1 Juli 1922 klager's pensioen tot *f* 1295.— is verhoogd;

Verklaart dat omtrent de aanspraken van klager op verhooging van pensioen met ingang van 1 Juli 1922 in dit geding geen uitspraak kan worden gedaan.

Centrale Raad van Beroep.

Uitspraak van 8 Mei 1923.

(1923. D. No. 1; I. No. 13).

Fungeerend-Voorzitter: Mr. B. Tellegen.

Leden: Mrs. J. Th. Endtz en A. Burger.

Art. 56 Militaire Weduwenwet 1922, Stbl. No. 337.

Het voorschrift van dit artikel moet ruim worden opgevat en in dien zin worden verstaan dat:

1°. de bedragen der pensioenen van de in den aanhef van het artikel genoemde personen, wier recht op pensioen met of na 1

Januari 1918 doch vóór 1 Juli 1922 is ingegaan, van laatstgenoemden datum af steeds zullen worden geregeld naar de bepalingen der nieuwe wet, wanneer de toepassing daarvan leidt tot een hooger pensioensbedrag, dan hun naar de vroeger geldende bepalingen zou toekomen,

en 2°. onder de in den aanhef van het artikel genoemde personen óók vallen de kinderen, te wier behoefte aan hunne moeder een pensioen is toegekend, zoodat, indien door het overlijden van die moeder aan hen zelven pensioen moet worden toegekend, ook indien dit overlijden na 1 Juli 1922 heeft plaats gehad, het bedrag daarvan naar de bepalingen der nieuwe wet moet worden berekend, wanneer de toepassing daarvan leidt tot een hooger pensioensbedrag, dan hun naar de vroeger geldende bepalingen zou toekomen.

De Centrale Raad van Beroep heeft de volgende uitspraak gegeven in zake:

A. X., B. X., C. X. en D. X., minderjarigen, vertegenwoordigd door hun voogd R. X. te Q, klagers, niet verschenen,

tegen:

den Militairen Pensioenraad, verweerder, voor welken ter openbare terechtzitting als gemachtigde is opgetreden J. H., hoofdcommissies bij dien Raad, wonende te 's Gravenhage.

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

Gezien de stukken en gehoord den bovengenoemden gemachtigde; Wat aangaat de feiten van het twistgeding:

Overwegende dat E. X., in leven luitenant-kolonel provinciaal adjudant en vader van de klagers, op 18 October 1918 is overleden, waarop aan zijne weduwe J. Z. voor zich en hare voormelde kinderen een pensioen is toegekend ten laste van de Weduwen- en Weezenkas voor de Officieren van de Landmacht;

Overwegende dat de Militaire Pensioenraad op grond van art. 56 der Militaire Weduwenwet 1922 bij beslissing van 1 Februari 1923 aan voornoemde J. Z. voor haar en hare kinderen bovengenoemd, met ingang van 1 Juli 1922, een jaarlijksch pensioen heeft toegekend van f 2400;

Overwegende dat voormelde J. Z. den 20 November 1922 is overleden, waarna de Militaire Pensioenraad — overwegende dat door het overlijden der moeder de kinderen krachtens evengenoemde wet recht hebben op een pensioen van f 1000.—, doch op grond van art. 70 dier wet, juncto art. 40 der Statuten van de Weduwen- en Weezenkas voor de officieren van de Landmacht aanspraak kunnen maken op een onderstaand van f 1400.— 's jaars — bij nadere beslissing van 1 Februari 1923, met ingang van 1 Januari 1923, aan de klagers gezamenlijk een jaarlijkschen onderstand heeft toegekend van f 1400.—;

Overwegende dat namens de klagers tegen deze beslissing tijdig beroep is ingesteld en bij klaagschrift in hoofdzaak is aangevoerd: dat het pensioen van mevrouw X. terecht is herzien volgens art. 56 der aangehaalde wet; dat de aanhef van het eerste lid niet alleen over weduwen, doch ook over weezen handelt en dat met de slotwoorden van dat lid, luidende „tot dat bedrag verhoogd”, zeker wordt bedield verhooging tot het bedrag, vastgesteld in de nieuwe wet; dat dus de klagers volgens art. 21, ad. 3b dier wet recht hebben op f 2400.— pensioen in plaats van f 1400.—;

Overwegende dat de Militaire Pensioenraad bij contra-memorico het volgende heeft aangevoerd:

Artikel 56 der Militaire Weduwenwet 1922 bepaalt, dat het bedrag der pensioenen, die op 1 Juli 1922 uit de in dat artikel genoemde fondsen worden genoten en waarop recht is ontstaan na 1 Januari 1918, met ingang van eerstgenoemd tijdstip, zal worden verhoogd.

Deze verhooging van het *bedrag* van het pensioen brengt geene wijziging in de bepalingen, regelende het *recht*, welke op 1 Juli 1922 op die pensioenen van toepassing waren.

Derhalve zijn op de krachtens genoemd artikel 56 verhoogde pensioenen de bepalingen van de wet 1922 verder niet van toepassing.

De verhooging nu geschiedt alleen dan, indien het bedrag, dat op 1 Juli 1922 wordt genoten, lager is dan het bedrag, dat op dien datum genoten zou zijn, indien op het tijdstip, waarop het recht op pensioen ontstond, de Militaire Weduwenwet 1922 van kracht ware geweest.

In dat geval wordt het hoogere bedrag met ingang van 1 Juli 1922 verleend.

Zulks is dan ook zoowel ten aanzien van Mevrouw X. als ten aanzien van hare kinderen geschied bij besluit van den Militairen Pensioenraad d.d. 1 Februari 1923, No. 43 L.

Verder dan eene verhooging van het pensioensbedrag, waarop op 1 Juli 1922 recht bestond, gaat het voorschift van artikel 56, dat in strikten zin behoort te worden toegepast, niet.

Op grond van het bovenstaande kan derhalve van eene nadere *regeling* van het pensioen krachtens artikel 25 (lees: 24) der wet van 1922, bij het overlijden der moeder, immers op een tijdstip na 1 Juli 1922, geen sprake zijn.

Voor die nadere regeling van het pensioen in verband met het overlijden der moeder, blijven krachtens het bepaalde in artikel 70 der wet van 1922, de voorschriften der statuten van kracht en wel met name artikel 40 dier statuten.

Volgens dit artikel hebben de kinderen aanspraak op een pensioen van f 1400.—.

Eene andere bepaling dan die van artikel 56, krachtens welke het pensioen der kinderen zou kunnen worden opgevoerd tot het bedrag, waarop zij aanspraak zouden hebben gehad, indien zij hun

recht op pensioen aan de wet 1922 hadden ontleend, komt in deze wet niet voor;

Overwegende dat bij de behandeling der zaak ter openbare terechtzitting de gemachtigde van den verweerder heeft medegedeeld, dat de overwegingen van de beroepen beslissingen niet juist zijn in zover daarin zou kunnen worden gelezen, dat de klagers recht hebben op *f* 1000.— en bovendien *f* 1400.—, terwijl de bedoeling is dat hun alleen de daarbij verleende *f* 1400.—, per jaar zal toekomen;

Wat het recht betreft:

Overwegende dat deze Raad zich niet kan vereenigen met de uiterst beperkte uitlegging, door den verweerder gegeven aan de bepaling van art. 56 der Militaire Weduwenwet 1922, waarbij zeker aan de bedoeling van den wetgever geen recht wordt gedaan en die bepaling aldus opvat, dat

1o. de bedragen der pensioenen, waarop de in den aanhef van het artikel genoemde peronen aanspraak hebben, terwijl hun recht op pensioen met of na 1 Januari 1918 doch vóór 1 Juli 1922 is ingegaan, van laatstgemelden datum af steeds zullen worden geregeld naar de bepalingen der nieuwe wet, wanneer de toepassing daarvan leidt tot een hooger pensioensbedrag, dan hun naar de vroeger geldende bepalingen zou toekomen,

en 2o. onder de in den aanhef van het artikel genoemde personen ook vallen de kinderen, te wier behoefte aan hunne moeder een pensioen is toegekend, zoodat, indien door het overlijden dier moeder aan hen zelve pensioen moet worden toegekend, ook indien dit overlijden na 1 Juli 1922 heeft plaats gehad, het bedrag daarvan naar de bepalingen der nieuwe wet moet worden berekend, wanneer de toepassing daarvan leidt tot een hooger pensioensbedrag, dan hun naar de vroeger geldende bepalingen zou toekomen;

Overwegende dat bij deze opvatting van art. 56 art. 24 ten aanzien van de klagers in dit geding van toepassing is, zoodat hun een pensioen moet worden toegekend, bedragende voor ieder hunner 20% van den naar art. 22 tot *f* 3000.— beperkten pensioensgrondslag van hun overleden vader, makende voor de klagers te zamen een bedrag van *f* 2400.— per jaar;

Overwegende dat, waar ingevolge art 34 der wet het aan J. Z. verleende pensioen is geëindigd met het einde der maand December 1922, het aan de klagers toe te kennen pensioen moet ingaan den 1 Januari 1923;

Recht doende in naam der Koningin!

Vernietigt de beslissing van den Militairen Pensioenraad, waartegen het beroep is gericht;

Verleent met ingang van 1 Januari 1923 aan de klagers gezamenlijk een weezenpensioen van *f* 2400.— per jaar.

Centrale Raad van Beroep.

Uitspraak van 8 Mei 1923.

(1923. D. No. 36; I. No. 14).

Fungeerend-Voorzitter: Mr. B. Tellegen.

Leden: Mrs. J. Th. Endtz en A. Burger.

*Art. 61 Pensioenwet 1922, Stbl. no. 240.**Berekening van het pensioen bij ontslag uit één betrekking, terwijl uit een andere, mede vervulde, betrekking geen ontslag plaats vindt.**Alleen de diensttijd en de pensioensgrondslagen in die laatste betrekking tellen dan voor de bepaling van het pensioen **niet** mee.*

De Centrale Raad van Beroep heeft de volgende uitspraak gegeven in zake:

M. te Rotterdam, klager, voor wien ter openbare terechtzitting als gemachtigde is opgetreden: J., algemeen secretaris van den Bond van Nederlandsche Onderwijzers, wonende te Amsterdam,

tegen:

den Pensioenraad, verweerder, voor welken ter openbare terechtzitting als gemachtigde is opgetreden M. J. J., commies bij dien Raad, wonende te 's-Gravenhage.

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

Gezien de stukken en gehoord de bovengenoemde gemachtigden:
Wat aangaat de feiten van het twistgeding:

Overwegende dat klager — die van 11 Februari 1889 tot 1 Februari 1893 onderwijzer is geweest bij het openbaar lager onderwijs te Ridderkerk, uit welke betrekking hij is ontslagen zonder recht op pensioen, en sedert 1 December 1893 onderwijzer is bij het openbaar lager onderwijs te Rotterdam, bovendien van 20 October 1903 tot 16 April 1909 en van 16 April 1913 tot 1 September 1922 de betrekking heeft vervuld van onderwijzer bij het herhalings- en vervolgonderwijs te Rotterdam, uit welke laatstgemelde betrekking hij zonder toekenning van wachtgeld eervol is ontslagen wegens opheffing der betrekking — onder dagteekening van 26 September 1922 aan den Pensioenraad heeft verzocht, met ingang van den eersten dier maand in het genot van pensioen te worden gesteld krachtens art. 48 (2) der Pensioenwet 1922;

Overwegende dat de Pensioenraad hem bij beslissing van 3 Fe-

bruari 1923 als laatstelijk onderwijzer aan een cursus voor vervolgonderwijs te Rotterdam krachtens de artt. 48 (2), 54, 56 (1) A, 108 en 143 der Pensioenwet 1922 met ingang van 1 September 1922 een jaarlijksch pensioen heeft toegekend van *f* 221.— berekend naar een diensttijd van 18 jaren, 10 maanden en 1 dag, zijnde de diensttijd als onderwijzer bij het openbaar lager onderwijs te Ridderkerk en bij het herhalings- en vervolgonderwijs te Rotterdam;

Overwegende dat klager in zijn tegen deze beslissing gericht klaagschrift daartegen de volgende bezwaren heeft aangevoerd:

„In de eerste plaats heb ik, meen ik, maar recht op circa *f* 175.—. Dat meerdere bedrag (*f* 46.—) is verkregen door mijn vier dienstjaren als onderwijzer op Ridderkerk doorgebracht, mee te tellen. Dit zou mij nu een voordeel van *f* 46.— geven en daar tegenover een nadeel in mijn hoofdpensioen van ca. *f* 350.—

In de 2e plaats: in de jaren 1889—1893 heb ik van mijn salaris als onderwijzer (*f* 475.— per jaar) trouw 2% gestort met de vaststaande belofte, dat dit mij ten goede zou komen aan mijn pensioen als onderwijzer. Ik ben van meening, dat geen enkele wet of verordening zoo'n belofte waardeloos kan maken”;

Overwegende dat de Pensioenraad bij contra-memorïe het volgende heeft aangevoerd:

Reclament hield, toen hij met ingang van 1 September 1922 als onderwijzer bij het vervolgonderwijs te Rotterdam met recht op pensioen werd ontslagen, de betrekking van onderwijzer aan eene openbare lagere school aldaar aan.

Op grond van artikel 56, juncto artikel 61 der Pensioenwet 1922 moesten bij de regeling van zijn pensioen voor eerstgencemde betrekking ook de door hem in andere betrekkingen — waaronder die van onderwijzer bij het openbaar lager onderwijs te Ridderkerk — bewezen diensten met pensioen worden vergolden, met uitzondering alleen van die, welke hij reeds bewezen had in de betrekking die hij bleef vervullen. Hem moest dus pensioen worden verleend over zijn diensttijd bij het herhalingsonderwijs en het vervolgonderwijs te Rotterdam van 20 October 1903 tot 16 April 1909 en van 16 April 1913 tot 1 September 1922 en over zijn diensttijd bij het openbaar onderwijs te Ridderkerk van 11 Februari 1889 tot 1 Februari 1893.

Hij heeft te Ridderkerk als onderwijzer aan eene openbare lagere school voor pensioen bijgedragen. Maar dit hield niet in dat de tijd dien hij aldaar als onderwijzer zou doorbrengen, uitsluitend bij de regeling van een pensioen, waarop hij als oud-onderwijzer bij het openbaar lager onderwijs recht mocht verkrijgen, als diensttijd in aanmerking zou kunnen komen. Ware hij met ingang van 1 September 1922 ontslagen uit eene Rijksbetrekking waarin hij een hooger pensioensgrondslag had, dan zou zijn diensttijd te Ridderkerk bij de regeling van zijn pensioen als oud-Rijksambtenaar hebben medegegeld;

Wat het recht betreft:

Overwegende dat de eenige vraag, waarover tusschen partijen ge-

schil bestaat, is of de Pensioenraad in deze terecht bij de berekening van den diensttijd, waarnaar het bedrag van het toegekende pensioen moest worden berekend, behalve den tijd, gedurende welken klager als onderwijzer bij het herhalings- en vervolgonderwijs te Rotterdam werkzaam is geweest, ook in rekening heeft gebracht den tijd zijner werkzaamheid als onderwijzer bij het openbaar lager onderwijs te Ridderkerk.

Overwegende dat de oplossing van deze vraag moet worden gevonden in art. 61 der Pensioenwet 1922, luidende:

„Wanneer een ambtenaar, die meer dan één betrekking gelijktijdig bekleedt, niet uit alle betrekkingen met ingang van denzelfden dag wordt ontslagen, tellen voor de bepaling van het recht op en het bedrag van pensioen niet mede de diensttijd en de grondslagen in die betrekkingen welke hij blijft bekleeden”;

Overwegende dat de eenige betrekking, die klager op 1 September 1922 bleef bekleeden, is die van onderwijzer bij het openbaar lager onderwijs te Rotterdam en dat het namens hem ter terechtzitting gevoerde betoog, dat zijn vroegere gelijksoortige functie te Ridderkerk, waaruit hij met ingang van 1 Februari 1893 is ontslagen, daarmee een zoodanig geheel vormt, dat zij te zamen slechts één betrekking in den zin van art. 61 zouden uitmaken, dezen Raad niet houdbaar voorkomt;

Overwegende dat dus de hierboven gestelde vraag in toestemmen-den zin moet worden beantwoord;

Overwegende dat verder door klagers gemachtigde ter terechtzitting is betoogd, dat tegenover personen, die gedurende vele jaren wisselende behoorlijk bezoldigde betrekkingen als ambtenaar hebben en daarnevens gedurende korten tijd tegen geringe bezoldiging een bijbetrekking hebben vervuld, waaruit zij vroeger dan uit de hoofdbetrekking worden ontslagen, bij deze toepassing van art. 61 de billijkheid niet wordt betracht, daar hun eindpensioen in vele gevallen aanmerkelijk lager zal worden dan wanneer zij geen nevenbetrekking hadden vervuld;

Overwegende dat tegenover de duidelijke bewoordingen der wet dit betoog — waarvan de juistheid wordt in het midden gelaten — geen invloed mag hebben op de uitspraak van dezen Raad, die immers als rechter de wet heeft toe te passen en haar billijkheid niet mag beoordeelen;

Overwegende dat de beslissing, waartegen het beroep is gericht, dezen Raad ook overigens juist voorkomt;

Recht doende in naam der Koningin!

Bevestigt de beslissing, waartegen het beroep is gericht.

Centrale Raad van Beroep.

Uitspraak van 24 Mei 1923.

(1923. D. No. 7; I. No. 13).

Voorzitter: Mr. H. Reuyl.

Leden: Mrs. J. Th. Endtz en A. I. M. J. baron van Wijnbergen.

Art. 26 jo. art. 71 Pensioenwet voor de Landmacht 1922 (Stbl. no. 66) jo. art. 9 Pensioenwet voor de Landmacht 1902 en art. 76 Bevorderingswet voor de Landmacht 1902. Trad klager, toen hij bij het interneeringskamp te Groningen in functie werd gesteld weder in militairen dienst? Militaire Pensioenraad: Neen; Centrale Raad van Beroep: Ja. ¹⁾.

De Centrale Raad van Beroep heeft de volgende uitspraak gegeven in zake:

X., gepensionneerd officier van administratie der 2e klasse van de Koninklijke Marine, wonende te 's-Gravenhage, klager, in persoon ter openbare terechtzitting verschenen, bijgestaan door zijn raadsman Mr. H. P. M., advocaat te 's-Gravenhage,

tegen

den Minister van Oorlog, verweerder, voor wien ter openbare terechtzitting als gemachtigde is opgetreden: Mr. R. E. K., administrateur aan het departement van oorlog, wonende te 's-Gravenhage.

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

Gezien de stukken en gehoord de bovengenoemde verschenen personen, alsmede als getuigen-deskundigen J. P. A. T., gepensionneerd luitenant-kolonel der Mariniers, wonende te Hilversum en G. van R., kapitein bij de infanterie, wonende te 's-Gravenhage;

Wat aangaat de feiten van het twistgeding:

Overwegende dat de Minister van Oorlog — krachtens de machtiging hem daartoe verleend door H. M. de Koningin bij Kabinets-rescript van 25 Juli 1922, No. 35 — bij schrijven van 12 Augustus 1922 aan X. voornoemd namens Hare Majesteit de Koningin heeft bericht, dat er geen termen zijn gevonden om een gunstig gevolg

¹⁾ De kleeren maakten hierbij den man dus niet, want deze gepensionneerde officier van administratie der zeemacht, in uniform van reserve-kapitein der Infanterie, was — volgens de beslissing van den C. R. v. B. — in werkelijkheid gewoon actief dienend officier der Landmacht.

te verleenen aan zijn verzoek hem voor herpensionneering in aanmerking te willen brengen;

Overwegende dat X. daarop bij request van 30 October 1922 aan Hare Majesteit de Koningin heeft verzocht, de bovengenoemde beslissing te willen herzien en in zijn verzoek om herpensionneering alsnog te willen bewilligen, doch de Minister van Oorlog — krachtens de machtiging hem daartoe verleend bij Kabinetsrescript van 31 Januari 1923, No. 35 — den 10en Februari 1923 namens Hare Majesteit afwijzend op dit verzoek heeft beschikt;

Overwegende dat X. tijdig van deze beschikking in beroep is gekomen bij den Centralen Raad van Beroep en bij klaagschrift heeft aangevoerd, dat het motief van de afwijzende beschikking, kennelijk overgenomen uit het advies van den Militairen Pensioenraad, hierin is gelegen, dat hij bij de benoeming tot zijne functie bij het interneeringsdepot te Groningen niet weder in dienst zou zijn gesteld krachtens het bepaalde in de slotalinea van art. 76 der Bevorderingswet voor de Landmacht 1902 en dienovereenkomstig niet, bij zijne ontheffing uit die functie, andermaal eervol uit den militairen dienst zou zijn ontslagen, dat hieruit dan de conclusie wordt getrokken, dat hij in die functie niet was militair bij de landmacht, welke conclusie echter, naar in het klaagschrift uitvoerig wordt uiteengezet, niet juist en volslagen in strijd met de feiten zou zijn;

weshalve hij ten slotte heeft verzocht, dat de Centrale Raad van Beroep de afwijzende beschikking, waarvan beroep, zal vernietigen en zal uitspreken, dat het militair pensioen van klager opnieuw zal worden vastgesteld met inachtneming van den duur van den militairen dienst, welken hij als reserve-kapitein der infanterie heeft verricht bij het interneeringsdepôt te Groningen van 12 Januari 1918 tot 29 November 1918;

Overwegende dat geen contra-memorïe is ingediend;

In rechte:

Overwegende dat voor dezen Raad op grond van den inhoud der processtukken en de verklaringen ter terechtzitting afgelegd vaststaat, dat de gepensionneerde officier van administratie der 2e klasse bij de Koninklijke Marine X. na van October 1914 tot Februari 1917 als reserve-eerste-luitenant-kwartiermeester met den titulair rang van kapitein werkzaam te zijn gesteld, eerst aan het interneeringsdepôt te Leeuwarden, daarna aan dat te Groningen, bij Koninklijk Besluit van 12 Januari 1918, No. 43, bestemd is voor den dienst bij een interneeringsdepôt, zulks met bepaling, dat hij de uniform van reserve-kapitein der infanterie zal kunnen dragen en dat hem eene uitrustingsstoelage van f 100.— zal worden toegekend; van welken dienst hij bij Koninklijk Besluit van 29 November 1918, No. 21, met ingang van 1 December 1918 eervol is ontheven;

dat hij, alvorens wederom werkzaam te zijn gesteld aan het interneeringsdepôt te Groningen, op last van den Generaal-Majoor, hoofd der afdeeling „Interneering” militair is gekeurd en, mede op last van

genoemden Generaal-Majoor, in handen van den commandant van het interneeringsdepôt den eed heeft afgelegd, zooals die voor officieren is vastgesteld;

dat hij in het interneeringsdepôt belast was met den inwendigen en administratieven dienst en militair gezag heeft uitgeoefend, zoo wel over de in het interneeringsdepôt dienstdoende Nederlandsche militairen als over de Britsche geïnterneerden;

Overwegende dat in dezen in geschil is of X. ingevolge art. 26 der Pensioenwet voor de Landmacht aanspraak kan doen gelden op herpensionneering;

Overwegende dat ingevolge art. 71 dier wet alleen van zoodanige herpensionneering krachtens deze wet sprake zal kunnen zijn, indien hij, aan het interneeringsdepôt te Groningen werkzaam geweest zijnde tusschen 1 Januari 1918 en 1 Januari 1920, ingevolge de gedurende dien tijd nog geldende wet van 9 Juni 1902, Stbl. No. 90, tot regeling van de militaire pensioenen bij de landmacht aanspraak kon doen gelden op herpensionneering;

Overwegende dienaangaande, dat art. 9 dier wet bepaalt, dat een militair, die bij de landmacht is in dienst getreden, terwijl hij in het genot was van pensioen ter zake van vorigen militairen dienst bij land- of zeemacht, bij ontslag opnieuw wordt gepensionneerd, tenzij hij het recht op pensioen mocht hebben verloren;

Overwegende dat van dit laatste geen sprake is, zoodat de beslissing van het geschil hiervan afhankelijk is of X. in Januari 1918 opnieuw als militair is in dienst getreden en met ingang van 1 December d.a.v. weder is ontslagen;

Overwegende dat deze Raad — lettende op hetgeen te dier zake ter terechtzitting is verklaard — van oordeel is, dat X. van 12 Januari tot 1 December 1918 heeft uitgeoefend eene militaire functie en dus geacht moet worden gedurende dien tijd weder als militair in dienst te zijn geweest;

Overwegende dat hij dus ingevolge art. 71 der Pensioenwet voor de Landmacht opnieuw behoort te worden gepensionneerd met toepassing van art. 26, al. 1 dier wet;

Recht doende in naam der Koningin!

Stelt vast, dat de voormelde beslissing van 10 Februari 1923 behoort te worden vernietigd en klager alsnog opnieuw zal behoo ren te worden gepensionneerd met toepassing van art. 26, al. 1, der Pensioenwet voor de Landmacht.

Centrale Raad van Beroep.

Uitspraak van 29 Mei 1923.

(1923. D. No. 44; I. No. 8).

Fungeerend-Voorzitter: Mr. B. Tellegen.

Leden: Mrs. J. Th. Endtz en A. Burger.

*Art. 18 (2). Pensioenwet voor de gemeenteambtenaren 1913.**Het hoofd eener school, die aan die school ook onderwijs geeft bekleedt slechts één betrekking, onverschillig of hij bij één besluit is benoemd tot hoofd, tevens onderwijzer, of bij twee achtereenvolgende besluiten eerst tot onderwijzer en daarna tot hoofd. Genoemd artikel is dus niet op hem van toepassing.*

De Centrale Raad van Beroep heeft de volgende uitspraak gegeven in zake:

X te Utrecht, klager, in persoon ter openbare terechtzitting verschenen,

tegen:

den Pensioenraad, verweerder, voor welken ter openbare terechtzitting als gemachtigde is opgetreden: M. J. J., commies bij dien Raad, wonende te 's Gravenhage.

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

Gezien de stukken en gehoord de bovengenoemde personen;

Wat aangaat de feiten van het twistgeding:

Overwegende dat klager bij besluit van Burgemeester en Wethouders der gemeente Utrecht van 22 October 1909 met ingang van 1 October 1909 is benoemd tot onderwijzer aan de herhalingschool aan de Poortstraat aldaar en van 1 Januari 1919 af in die betrekking een jaarwedde genoot van f 624.—;

Overwegende dat hij bij besluit van Burgemeester en Wethouders voornoemd van 23 September 1920 met ingang van 1 September 1920 tevens is benoemd tot hoofd dier school, als hoedanig hij een beloning geniet van f 260.— per jaar;

Overwegende dat Burgemeester en Wethouders voornoemd bij besluit van 29 December 1922 klagers pensioensgrondslag als hoofd, tevens onderwijzer bij het herhalingsonderwijs, met ingang van 1 September 1920 hebben vastgesteld op f 884.—;

Overwegende dat de Pensioenraad bij beslissing van 20 Februari 1923 — waartegen het beroep is gericht — in afwijking van laatstgemeld besluit klagers pensioensgrondslag als hoofd van de herhalingschool aan de Poortstraat te Utrecht met ingang van 1 September 1920 heeft vastgesteld op *f* 260.—, zulks op grond, dat hij, achtereenvolgens in twee gemeentelijke betrekkingen benoemd, ingevolge art. 18 (2) der Pensioenwet voor de gemeente-ambtenaren 1913 voor elke betrekking afzonderlijk een pensioensgrondslag moest ontvangen;

Overwegende dat klager bij klaagschrift hiertegen aanvoert, dat naar zijne meening de betrekking van hoofd, tevens belast met het geven van onderwijs bij het herhalingsonderwijs geen twee afzonderlijke functies zijn en dat het voormelde besluit van Burgemeester en Wethouders der gemeente Utrecht dd. 29 December 1922, waarbij voor hem één pensioensgrondslag is vastgesteld van *f* 884.— volgens de gemeentelijke verordening de juiste opvatting is;

Overwegende dat geen contra-memorie is ingediend;

Wat het recht betreft:

Overwegende dat de eenige in deze te beslissen vraag is, of klager, die eerst als onderwijzer en daarna als hoofd aan een herhalingschool is benoemd, als zoodanig geacht moet worden in twee gemeentelijke betrekkingen te zijn geplaatst, zoodat hij ingevolge art. 18 (2) der Pensioenwet voor de gemeente-ambtenaren 1913 voor elke betrekking afzonderlijk een pensioensgrondslag behoort te ontvangen, of wel als hoofd, tevens onderwijzer, slechts één gemeentelijke betrekking bekleedt, zoodat daarvoor slechts één pensioensgrondslag behoort te gelden;

Overwegende dat deze Raad geen grond vindt om aan te nemen, dat het hoofd eener school, die aan die school ook onderwijs geeft, daarmede twee betrekkingen zou bekleeden, zulks geheel onverschillig of hij bij één besluit is benoemd tot hoofd, tevens onderwijzer, of bij twee achtereenvolgende besluiten eerst tot onderwijzer en daarna tot hoofd;

Overwegende dat dus de gestelde vraag in laatstgemelden zin wordt beantwoord, waaruit volgt, dat er voor den Pensioenraad geen aanleiding bestond om in afwijking van het besluit van Burgemeester en Wethouders van Utrecht van 29 December 1922 voor klager een afzonderlijken pensioensgrondslag als hoofd van een herhalingschool vast te stellen;

Recht doende in Naam der Koningin!

Vernietigt de beslissing, waartegen het beroep is gericht;

Verstaat dat de pensioensgrondslag van X als hoofd, tevens onderwijzer, bij het herhalingsonderwijs te Utrecht met ingang van 1 September 1920 blijft vastgesteld op *f* 884.—.

**Niet in acht nemen van den termijn van 3 maanden genoemd
in art. 4 lid 2 van de Wet van 21 Maart 1896 (Stbl. n°. 50).**

Bij uitspraak van 8 Mei 1923 (1923. D. N°. 6, I. N°. 10) heeft de Centrale Raad van Beroep eene beslissing gegeven in het navolgende geval.

De Minister van Oorlog had — krachtens machtiging bij Kabinetsrescript — bij beslissing van 4 Januari 1922 afgewezen een verzoek van een gewezen dienstplichtige om toekenning van pensioen en tevens den verzoeker kennis gegeven dat deze bevoegd was, volgens art. 4 der Wet van 21 Maart 1896 (Stbl. N°. 50) binnen 3 maanden na dagteekening dier beslissing, aan H. M. de Koningin te verzoeken, dat omtrent zijn bezwaren ter zake het gevoelen zou worden ingewonnen van de Afdeling van den Raad van State voor de geschillen van Bestuur.

Eerst bij schrijven van 16 November 1922 wendde verzoeker zich andermaal tot Hare Majesteit om toekenning van pensioen. De Minister van Oorlog heeft daarop bij beslissing van 7 Februari 1923 — krachtens machtiging hem daartoe wederom door de Koningin bij Kabinetsrescript verleend — dat verzoek om herziening van de afwijzende beschikking van 4 Januari 1922 afgewezen.

Verzoeker wendde zich daarop tot den C. R. v. B. die, overwegende dat klager niet heeft in acht genomen voormelden termijn van drie maanden binnen welken zijn verzoek om een nieuwe beslissing had moeten zijn ingediend, besliste dat de aanvraag om pensioen bij de bestreden beslissing terecht was afgewezen.

1898—1923.

De Redactie opent deze aflevering met een woord van eerbiedige hulde aan Hare Majesteit de Koningin ter gelegenheid van de herdenking door ons Volk van het feit dat de Landsvrouwe een kwart eeuw het schip van Staat bestuurd heeft.

Wij doen dat met groote erkentelijkheid voor wat onder Hare leiding in dien tijd tot stand is gebracht, aanvankelijk in rustige voorspoedige tijden, doch in het laatste decennium onder bijzonder moeilijke omstandigheden, die wij nog steeds niet te boven zijn.

De Weermacht heeft dezen crisistijd meegemaakt en het daarin samengebrachte deel van ons Volk heeft, tot verwezenlijking van haar doel, menig offer plichtsgetrouw en met vreugde gebracht. Wij zijn buiten den wereldoorlog gebleven en wij danken dat eenerzijds aan die Weermacht, maar anderzijds ook voor een zeer groot deel aan Haar, die onzen Staat naar buiten vertegenwoordigde en, uiterlijk rustig, den goeden koers hield te midden van den oorlogstorm.

Mocht het Hoofd van onzen Staat vertrouwen op de Weermacht, die langen tijd ten koste van vele persoonlijke offers gereed stond om op het woord van Haar, die het oppergezag over Zee- en Landmacht uitoefent, onze hoogste goederen te verdedigen, dat vertrouwen was wederkeerig. De banden die Oranje aan Nederland binden, de herinnering aan alles wat de Oranjes voor ons Volk in het algemeen en voor onze Weermacht in het bijzonder gedaan hebben, waren oorzaak dat allen met vertrouwen Haar volgden op Haar weg tot het hoog houden in den wereldkrijg van Nederlands goeden naam en eer.

Wel heeft de Weermacht onder de regeering van Koningin Wilhelmina een groote evolutie doorgemaakt.

Het begon op het gebied van de organisatie der Weermacht, met den uitbouw van het reservekader en met een nieuwe militie- en een landweernet, waarop een betere organisatie van de Landmacht moest worden opgetrokken, terwijl spoedig daarop de herziening van de wetgeving op zeer voorname onderdeelen van de rechtspositie der militairen, bevordering, ontslag en op pensioen stellen van officieren en pensionneering van alle militairen, haar beslag kreeg. Ook werd een poging gewaagd tot betere omschrijving van de verhouding tusschen het burgerlijk en het militair gezag, waarvoor

echter weinig belangstelling meer bestond en die dan ook weldra werd gestaakt.

Hoe langer hoe meer concentreerde zich de aandacht op een ander belangrijk deel der rechtspositie, de regeling van het militair straffen tuchtrecht. De sedert 1886 in gang gebrachte herziening van deze wetgeving bracht het in 1903 tot de afkondiging van de wetboeken van prof. *van der Hoeven*, terwijl toen reeds eene moderniseering van het militair strafprocesrecht in vollen gang was. Wel heeft deze laatste langen tijd vereischt om het Staatsblad te bereiken, maar zij is er ten slotte gekomen en de Weermacht mag er zich over verheugen dat alle pogingen die voor en na in het werk zijn gesteld om de militaire rechtspraak af te schaffen of te kortwieken niet geslaagd zijn. In het bijzonder moge herinnerd worden aan de poging van Minister *van Raalte* om de militaire rechtspraak in vreedstijd af te schaffen en die rechtspraak op te dragen aan burgerlijke rechtscolleges met militairen bijzitters. Twee wetsontwerpen waren al gereed en de toelichting zou worden ter hand genomen, toen verandering van Regeering den ouden weg deed terugvinden.

Intusschen was de belangstelling voor dit deel van ons strafrecht ook in de Weermacht meer en meer levendig geworden. De van ouds voor de Zeemacht bestaande Justitieele Voorschriften werden in 1907 voor de Landmacht nagevolgd. Aldus werd ook aan de officieren der Landmacht die met de militaire rechtspraak te maken hadden, een compendium in handen gegeven, waarin de practijk van de bijna honderdjarige wetgeving te vinden was. Jammer genoeg werden deze Justiteele Voorschriften toen zij in 1913 moesten worden ingetrokken, niet hernieuwd. Voorts nam het aantal lezers van ons tijdschrift langzamerhand toe en werd de officieele verspreiding ervan meer en meer bevorderd. Ook werd van Overheidswege de eerste hand gelegd aan het organiseeren van een rechtsgeleerde opleiding voor officieren, welke ten slotte op aandrang van wijlen Prof. *G. A. van Hamel* leidde tot het stichten, met medewerking van de gemeente Amsterdam, van een lectoraat in het militair straffen procesrecht aan de Gemeentelijke Universiteit aldaar, waardoor die studie als onderdeel van een speciaal daartoe samengestelde rechtsgeleerde opleiding voor officieren van Zee- en Landmacht in een academische omgeving mogelijk werd gemaakt.

Het uitbreken van den grooten oorlog is op dit alles ook van invloed geweest. Nog geen vol jaar te voren was de gemoderniseerde rechtspleging in werking getreden, en was het hoogste militaire

rechtscollege met nieuwe krachten bezet, als had men de overstelpende drukte, welke de mobilisatie van 1914 voor de militaire justitie zou meebrengen, voorzien. Van de werkelijk buitengewoon zware taak, waarvoor de militaire rechtspraak toen gesteld werd, heeft zij zich, het honderdjarig Hoog Militair Gerechtshof aan het hoofd, met eere gekweten. Aan de militaire justiciabelen is onpartijdig recht gedaan in naam van Haar, Wier wensch het is dat de ondergeschiktheid op rechtvaardigheid en standvastigheid gegrondvest blijft, met uitsluiting van alle onderdrukking; dat hun nimmer onrecht wordt aangedaan en dat de straffen, welke sommigen hunner misschien verdienen, overeenkomstig de wet worden toegepast.

Doch de wetgeving moest op de hoogte van haren tijd worden gehouden en die tijden veranderden en veranderen nog met groote snelheid.

Zonder aanspraak op volledigheid te maken, vermelden wij het notulen-noodwetje, waardoor een oud en goed gebruik, welker bestaan bedreigd werd, wettelijke sanctie ontving; de regeling van het hooger beroep van zee krijgsraden in Nederlandsch-Indië op het Hoog Militair Gerechtshof aldaar; de herziening van het tarief van gerechtskosten in militaire strafzaken; het in het leven roepen van een strafbepaling tegen het samenrotten van militairen der zee-macht en de voorwaardelijke veroordeeling van militairen.

Naast deze op het gebied van het strafrecht liggende wetten, vroeg eene nieuwe regeling van de dienstplicht 's wetgevers aandacht; de trits van drie wetten werd door de Dienstplichtwet vervangen, waarnaast nu weer onlangs de behandeling van principieele dienstweigeraars aan een nieuwe maatschappelijke behoefte is komen voldoen. Ook de pensioenwetgeving onderging andermaal een algeheele hernieuwing.

De oorlogswetgeving, die omtrent de geïnterneerde vreemde militairen in het bijzonder, en de temporaire krijgsraden hebben hunne diensten gedaan en zijn met de amnestiewet na afloop van den oorlog grootendeels van historische beteekenis geworden.

Maar aan het begin van zijn ontwikkeling staat nog een ander onderdeel van de rechtspositie van den militair, dat van het georganiseerd overleg.

Dit instituut, dat steunt op de erkenning van vereenigingen van militairen, is werkelijk een symptoom van den nieuweren tijd. De strijd tegen de erkenning van de „militaire vakvereeniging” is daarmee beslecht en dit aan het burgerlijk leven om ons heen ontleend

organisatiemiddel, dat vroeger strijdig werd geacht met de zorg voor de belangen van de ondergeschikten, welke op de meerderen rust, heeft de zege behaald. Hiermede is men gekomen tot een nieuwen vorm van gezamenlijk overleg bij de regeling van de dienstvoorwaarden, waardoor de belanghebbenden meer of minder invloed bij de vaststelling daarvan kunnen uitoefenen. De strijd in de toekomst zal zonder twijfel gaan over dit „meer of minder” en ook lijkt het waarschijnlijk dat in dat „overleg” krachtige druk zal worden uitgeoefend tot het verkrijgen van eene regeling bij de wet van de rechtspositie in haar geheelen omvang.

Dat wij nog niet zoover zijn gevorderd dat een allen bevredigende oplossing in aantocht kan worden geacht, blijkt af en toe overduidelijk. Laten wij hopen dat de atmosfeer waarin partijen zich bewegen niet te zeer door overprikkeldheid vertroebeld wordt en dat, in het nieuwe instituut het middel moge gevonden zijn, om in den vervolge de steeds voortgaande verandering in de samenleving ook in de Weermacht zonder scherp strijd tot uiting te doen komen.

Ten slotte nog een enkel woord over de naweeën van den oorlog, over den drang naar bezuiniging. Ook deze factor heeft zijn invloed laten gelden. De drie krijgswapens bij de Landmacht zijn tot één teruggebracht. Opheffing van het Hoog Militair Gerechtshof als afzonderlijk instituut wordt, naar men zegt, nog steeds overwogen. Wij moeten deze financieel noodzakelijke hervormingen — bovendien mogelijk door terugloop van het aantal onder de wapenen gehouden justiciabelen — als onafwendbaar aanvaarden en hopen dat daarnaast een behoorlijke mobilisatie van de militaire justitie (die des te meer noodig blijft) zal worden gereed gemaakt.

Want zoolang men prijs stelt op het behoud van een krachtige Weermacht, is een goed werkende militaire justitie onmisbaar. Dat de maatregelen, die te dezen aanzien in de laatste kwart-eeuw getroffen zijn, over het algemeen in die richting hebben gewerkt, erkennen wij met dankbaarheid. Ook mogen wij met erkentelijkheid vaststellen dat de belangstelling onder de officieren in alles wat de sociale en economische belangen van de militairen betreft, is vooruitgegaan. Men is er zich van bewust geworden dat de „roem” van den officier niet kan steunen op het gedrag van hunne ondergeschikten, zonder dat daar iets tegenover staat. Met bevelen alleen komt men er niet.

Indien de opkomst van de militaire vakvereniging mocht zijn toe te schrijven aan een gevoel bij de mindere militairen dat hunne be-

langen bij hoogerhand niet meer voldoende aandacht vonden, laat men dan deze vingerwijzing aanvaarden en waar dat noodig is zijn gedragslijn herzien. Want het is ook de wensch van Haar die nu een kwart-eeuw het oppergezag over de Weermacht gehad heeft, dat de meerderen de minderen leiden, besturen, beschermen en opvoeden in de behoorlijke vervulling van hunne zedelijke en maatschappelijke verplichtingen.

Deze wensch van Hare Majesteit de Koningin is van vrij ouden datum; toch mogen wij haar nog eens in herinnering brengen en daaraan toevoegen dat de tijden er wel naar zijn om in deze richting zoo krachtig mogelijk verder te gaan ook in het belang van het behoud van een behoorlijk haar plicht uitoefende Weermacht. Zoodanige Weermacht vormt voor ons onafhankelijk volksbestaan een voorlooppig nog onmisbaren grondslag.

Daarom richten wij tot onze militaire lezers den aansporing: doe wat ge kunt om in de nu aanbreekende periode van de regeering onzer Vorstin dit oude doch nog steeds jonge verlangen te verwezenlijken. Vooral gij, onder de jongere generatie der officieren, die het voorrecht hebt genoten door studie in rechtswetenschappen de ware beteekenis van dat verlangen te benaderen, geeft het voorbeeld en stoort er U niet aan, dat minder in die richting georiënteerden uit verklaarbaar conservatisme niet aanstonds mee kunnen. Hervormt den geest in de Weermacht en geeft wijding aan de sociale taak van den officier.

Gij vervult aldus een wensch van Haar, aan Wie ook wij thans toeroepen:

„Lang leve Koningin Wilhelmina!”

OFFICIEEL GEDEELTE.

Krijgstuchtelijke straffen.

*Ministerieele Beschikking van 16 Juli 1923,
Ile Afd., Nr. 80 L. O. 296.*

Gebleken zijnde, dat verschil van opvatting bestaat in de wijze waarop de krijgstuchtelijke straffen moeten worden ondergaan, wordt — teneinde eenheid te dezer zake te bevorderen — het volgende bepaald:

ad art. 8 van de Wet op de Krijgstucht.

Licht arrest wordt ondergaan:
door den officier in zijn woonverblijf;
door den onderofficier in de kazerne of in zijn woonverblijf, alnaarmate hij in of buiten de kazerne woont;
door den minderen militair als voren.

Militairen, die de vergunning hebben verkregen om ingevolge L. O. 1920, Nr. 91, sedert herhaaldelijk gewijzigd, buiten de kazerne te overnachten, ondergaan de straf in de kazerne.

ad art. 9.

Verzwaard arrest wordt ondergaan:
door den onderofficier, in of buiten de kazerne wonende, in een onderofficierskamer of in het vertrek hem tot het verrichten zijner administratieve werkzaamheden aangewezen, doch *niet* in zijn woning;
door den korporaal, in of buiten de kazerne wonende, in de kazerne in de kamer waar hij gehuisvest is of wordt;
door den minderen militair in eèn daartoe bestemd vertrek, doch niet op de chambrée. Gedurende den nacht *zooveel doenlijk* in afzondering.

De nacht wordt gerekend in te gaan met het avondappèl en te eindigen met de reveille.

Buiten de kazerne *wonende* onderofficieren en korporaals mogen in de gelegenheid gesteld worden het middagmaal in hunne woning te gebruiken. De Commandeerende-Officier bepaalt, naar gelang van den afstand van de kazerne tot hun woning, den tijd, gedurende welke zij tot dit doel de kazerne mogen verlaten.

Zij die, ingevolge L. O. Nr. 91 buiten de kazerne mogen overnachten, vallen niet onder deze gunstige bepaling.

Aangaande de arrestlokalen wordt het volgende bepaald:

De vertrekken, waarin het verzwaard en het streng arrest moeten worden ondergaan, moeten verlicht en verwarmd kunnen worden. Het meubilair in die vertrekken, waarin de mindere militairen het verzwaard en het streng arrest en de onderofficieren het streng arrest ondergaan, zal kunnen bestaan uit een bank (onderofficieren: stoel) brits (onderofficieren: krib) en zoo mogelijk een tafel.

De Commandeerende-Officier kan bepalen, wanneer zulks hem gewenscht voorkomt, dat geen bank en/of tafel in het vertrek wordt geplaatst.

In de arrestlokalen wordt het gewone nachtleger, t. w. bedzak, kussenzak, deken(s) en lakens verstrekt.

Indien voorloopig arrest wordt ondergaan in een afzonderlijk vertrek, zal het meubilair in dat vertrek moeten bestaan uit een tafel, een stoel en een krib.

Ontvangen van bezoeken door gestraften.

De met licht arrest gestrafte militairen mogen bezoeken ontvangen.

De met verzwaard en streng arrest gestrafte militairen mogen alleen bezoeken ontvangen van personen, die met de geestelijke verzorging van militairen belast zijn.

De Commandeerende-Officier is echter bevoegd bezoeken van andere personen toe te staan.

Aan een met licht of met verzwaard arrest gestraften militair kan worden toegestaan godsdienstoefeningen van de godsdienstige gezindheid of instelling waartoe hij behoort of waarbij hij is aangesloten bij te wonen.

De Commandeerende-Officier bepaalt of zulks onder geleide moet geschieden en zoo ja, of het geleide gedurende de godsdienst-oefening aanwezig moet blijven.

Aan de met verzwaard of streng arrest gestrafte militairen kan worden vergund passende lectuur in het arrestlokaal mede te nemen of te ontvangen.

Aan de met streng arrest gestrafte militairen kunnen diensten worden opgedragen, die in het arrestlokaal kunnen worden verricht, bijv. schrijfwerk, wijzigen van reglementen en voorschriften enz.

MEDEDEELINGEN VAN DE REDACTIE.

Commissiën tot het instellen van een onderzoek naar de bijzondere rechtskennis van officieren der zee- en der landmacht.

Ten vervolge op wat wij omtrent het bovenstaande mededeelden op bladz. 431 van deel XVII van ons tijdschrift, vestigen wij thans de aandacht op de Beschikking van den Minister van Oorlog van 29 Juni 1923, Ie Afd., Nr. 90. (L. O. 1923 no. 275) waarbij aan den Heer Prof. Mr. B. M. Taverne, op zijn verzoek eervol ontslag is verleend als lid van de Commissie tot het instellen van een onderzoek naar de bijzondere rechtskennis van officieren der landmacht en in zijn plaats wordt benoemd de Heer Prof. Mr. J. V. van Dijk, Hoogleraar aan de Gemeentelijke Universiteit te Amsterdam.

Gelijke vervanging had, voor zoover de gelijksoortige commissie der zeemacht betreft, plaats bij Beschikking van den Minister van Marine van 21 Juni 1923, Afd. B., 2de Bureau, Nr. 52, terwijl in de samenstelling van laatstgenoemde commissie bij Beschikking van dien zelfden bewindsman van 11 April 1923, Afd. B., 1ste Bureau, Nr. 62, reeds deze wijziging was gebracht dat aan den Hoofdofficier van Administratie der 1ste klasse N. J. J. van Rijn van Alkemade, lid van het Hoog Militair Gerechtshof te Utrecht op zijn verzoek eervol ontslag werd verleend en in zijn plaats werd benoemd de Hoofdofficier van Administratie der 1ste klasse E. G. de Wijs.

Rechtsgeleerde studie van Officieren bij de Landmacht.

De Minister van Oorlog heeft den Eerste-Luitenant der Artillerie P. M. W. J. van der Slikke, Eerste-Luitenant der Infanterie J. A. Geensen, Tweede-Luitenant der Artillerie A. Baretta en Tweede-Luitenant der Infanterie A. P. J. Berger aangewezen om op den voet van het bepaalde in L. O. 1921, Nr. 391 in de gelegenheid te worden gesteld tot het maken van bijzondere studie in rechtskundige vakken.

De Minister van Marine heeft dit jaar geen officieren voor een zoodanige studie aangewezen.

Reiskosten van militaire beklagden en klagers met groot verlof.

Op bladzijde 205 e. v. van den XVIIden jaargang van ons tijdschrift vestigden wij, naar aanleiding van bovenstaand onderwerp, de aandacht op art. 36 van het toen nog bij de Staten-Generaal ahangige ontwerp-„Dienstplichtwet” en spraken de hoop uit dat, wanneer de bepaling eenmaal wet zou zijn geworden, daardoor een einde zou worden gemaakt aan de onbillijkheid dat dienstplichtigen met groot verlof, die als beklagden voor den militairen rechter hadden te verschijnen, verplicht waren hunne reiskosten zelf te betalen.

Het ontwerp-„Dienstplichtwet” is op het onderhavige punt ongewijzigd wet geworden. De bepaling van art. 36 lid 2, inhoudende dat de niet in werkelijken dienst zijnde dienstplichtige, voor het onderzoek omtrent een strafbaar feit of een krijgstuchtelijk vergrijp waarvan hij verdacht of beklaagd wordt, in werkelijken dienst kan worden geroepen, bleek evenwel in de praktijk nog geen afdoende remedie omdat zij, als te omslachtig, vaak buiten toepassing werd gelaten, met als gevolg bestendiging van de bedoelde onbillijkheid. Het is ons daarom een genoegen thans te kunnen wijzen op de Beschikking van den Minister van Oorlog van 30 Juli 1923, VIIIe Afdeling, No. 94 (Legerorders No. 316) luidende:

„Dienstplichtigen met groot verlof, die als beklagden of als klagers voor den militairen rechter moeten verschijnen — eerstbedoelden ook voor zoover zij niet krachtens het bepaalde in artikel „36, tweede lid, der Dienstplichtwet in werkelijken dienst worden „geroepen — hebben aanspraak op vervoer voor rijksrekening van „hun woonplaats naar de standplaats van den krijgswaard enz. en „terug, zoodat aan hen voor zoodanige reizen vervoerbewijzen „hooren te worden verstrekt.”

Wij kunnen hier nog aan toevoegen dat dezelfde kwestie bij de marine op geheel overeenkomstige wijze is geregeld bij Ministerieele Beschikking van 23 Augustus 1923, Afdeling B. 1e bureau, No. 63.

Art. 71 van de Wet op de Krijgstucht.

Eenigen tijd geleden strafte de Commandant van een oorlogsvaartuig een stoker-olieman met eenige dagen licht arrest wegens: „het slecht dienst doen als olieman”.

De stoker deed zijn beklag over de straf en strafreden bij den boven den strafoplegger gestelden meerdere; deze verklaarde de klacht gegrond en bepaalde dat zoowel straf als strafreden in het conduiteboekje zouden worden geroyeerd, op grond dat door de gebleken feiten het slecht dienst doen als olieman niet bewezen was.

De strafoplegger diende nu overeenkomstig art. 71 W.K. en art. 2 van het Koninklijk Besluit van 21 April 1922 (Staatsblad no. 204) een bezwaarschrift in aan den Minister van Marine, waarop deze de volgende beslissing heeft genomen die wij om het belang der zaak n.l. om de grenzen die daarin aan het klachtrecht van den strafoplegger worden gesteld, goed meenen te doen hier op te nemen; zij luidde:

De Minister van Marine,

Gelezen het bezwaarschrift in dato . . . . . 1923, opgemaakt door den Luitenant ter zee X, waarbij deze officier zijn wensch te kennen geeft om zich, ingevolge art. 71 der Wet op de Krijgstucht, bij den Minister van Marine te beklagen over de beslissing in de klachtaak van den stoker-olieman A, genomen door den Schout-bij-Nacht, Commandant der marine te Z., bij beschikking van . . . . . No. . . . .

Gelezen de verschillende tot deze klacht betrekkelijke bescheiden; Overwegende dat genoemd art. 71 der Wet op de Krijgstucht wel in het algemeen spreekt over een beklag te doen door een militair die zich bezwaard acht over eene uitspraak waarin hij als strafoplegger betrokken is geweest, en deze woorden ook in het ter uitvoering van dat artikel vastgestelde Koninklijk besluit van 21 April 1922 (Stbl. no. 204) zijn overgenomen, doch dat dit recht van beklag, gelijk ook bij de behandeling van de Wet op de Krijgstucht in de Tweede Kamer der Staten-Generaal in het licht is gesteld, den strafoplegger is gegeven om „tegenover zijn meerdere zich te kunnen verantwoorden” en zijne houding tegenover den meerdere te kunnen verdedigen, m. a. w. de strafoplegger alleen dan dit beklag kan doen en dit alleen dan voor behandeling vatbaar is, wanneer door de beslissing in de oorspronkelijke klachtaak een blaam op den strafoplegger wordt geworpen of diens beleid bepaaldelijk wordt gewraakt;

dat, ware het anders, het aan iederen strafoplegger, om het enkele feit dat hij het met eene beslissing in eene klachtaak niet eens is, vrij zou staan in beroep te komen bij den Minister van Marine en daardoor naast de beide instanties van het klachtproces een derde zoude worden geschapen, hetgeen allerminst de bedoeling is van meergenoemd art. 71 der Wet op de Krijgstucht.

Overwegende dat van het werpen van een blaam op den strafoplegger of van eene afkeuring van diens beleid in casu geen sprake is geweest, daar het in het onderhavige geval uitsluitend ging om de vraag of uit de feiten al of niet de conclusie kon worden getrokken dat de stoker-olieman A zijn dienst als olieman slecht had verricht;

dat nu wel is waar door den Commandant der Marine uit de feiten eene andere conclusie getrokken is dan door den strafoplegger, maar dat dit voor den vlootvoogd geen aanleiding is geweest om over het beleid van den strafoplegger eenige afkeuring uit te

spreken en van een minder goed beleid, voor zóover de strafoplegging aan A betreft, ook aan ondergeteekende niet is gebleken;

Beschikkende op de in den aanhef dezes vermelde klacht;

Verklaart de ingediende klacht niet voor behandeling vatbaar.

Mandament van dagvaarding in persoon wegens feiten die ook krijgstuchtelijk kunnen worden gestraft.

Wegens overtreding van artikel 25 van het Motor- en Rijwielreglement werd tegen een hoofdofficier proces-verbaal opgemaakt door een onderofficier der maréchaussée en dit proces-verbaal bereikte, via den Officier van Justitie, den Advocaat-Fiscaal voor de Zee- en Landmacht.

Deze autoriteit verzoekt daarop ten aanzien van bedoelden hoofdofficier mandament van dagvaarding in persoon, welk mandament door het Hoog Militair Gerechtshof vooralsnog *niet* werd verleend. De desbetreffende beschikking luidde:

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF,

Voorgenomen op heden, 25 Mei 1923, het op 24 April 1923 den Hove door den Advocaat-Fiscaal voor de Zee- en Landmacht gedaan verzoek om mandament van dagvaarding in persoon tegen A., Luitenant-Kolonel bij het . . . Regiment Huzaren;

Overwegende dat artikel 1 der Wet op de Krijgstucht de mogelijkheid van disciplinaire correctie ter zake van krijgstuchtelijke vergrijpen, bedoeld in artikel 2 der Wet op de Krijgstucht, niet heeft beperkt tot militairen beneden den rang van hoofdofficier;

Overwegende dat dienvolgens de tot straffen bevoegde meerdere, onder wiens bevel de verdachte staat, alsnog zijn zienswijze moet te kennen geven nopens de vraag: „of het begane feit onbestaanbaar is met de militaire tucht of orde, doch tevens van zóó lichten aard, dat de zaak buiten strafrechtelijke behandeling kan worden afgedaan?";

Heeft besloten,

den Advocaat-Fiscaal te berichten, dat vooralsnog geen termen bestaan tot het verleenen van mandament van dagvaarding in persoon; en voorts uit te noodigen, in dezen eerst te handelen op overeenkomstige wijze, als in artikel 292, eerste lid, eerste volzin, der Rechtspleging bij de Landmacht voor den Auditeur-Militair is aangegeven, kunnende vervolgens, — nadat hij van den betrokken Commandeerende-Officier bericht zal hebben ontvangen nopens de afdoening der zaak of nopens het oordeel van den in artikel 2 No. 2 der Wet op de Krijgstucht vermelden meerdere — mandament van

dagvaarding in persoon worden verzocht, indien daartoe alsdan nog, in verband met artikel 57, eerste lid, der Wet op de Krijgstucht aanleiding bestaat.

Het verder verloop der zaak was, dat, nadat overeenkomstig deze beschikking de stukken in handen waren gesteld van den betrokken Commandeerende-Officier, deze den Advocaat-Fiscaal berichtte dat naar zijne meening in de gepleegde overtreding geen krijgstuchtelijk element aanwezig was. De Advocaat-Fiscaal verzocht daarop opnieuw mandament van dagvaarding in persoon hetgeen nu door het Hoog Militair Gerechtshof werd verleend. Door toepassing van art. 74 W. v. Sr. — waarbij het initiatief aan de zijde van den Advocaat-Fiscaal was — werd daarop de zaak beëindigd. De in dat artikel bedoelde voorwaarde (betaling van een geldsom) werd door den Advocaat-Fiscaal gesteld en het bedrag door den hoofdofficier bij een ontvanger der registratie voldaan.

Wanneer moeten de feiten genoemd in art. 2, 6°, W. K. krijgstuchtelijk en wanneer moeten zij strafrechtelijk worden behandeld?

Bij Beschikking van 29 Juni 1923 besliste het Hoog Militair Gerechtshof naar aanleiding van een, overeenkomstig art. 15 R.L., door den Auditeur-Militair te 's Hertogenbosch gedaan verzoek, dat eenige militairen die werden verdacht hetzij van overtreding van artikel 25 van het Motor- en Rijwielreglement, hetzij van overtreding van art. 22 van dat Reglement en van overtreding van een artikel der Algemeene Politie-verordening te 's Gravenhage naar den militairen rechter behoorden te worden verwezen op grond van deze overweging:

„dat van geen dezer zaken is gebleken, dat de overtreding is „gepleegd onder zóó verlichtende omstandigheden, dat gevoegelijk „met dicitulaire afdoening kan worden volstaan, en evenmin, dat, „wegens de omstandigheden, waaronder de overtreding is gepleegd, „de strijd tegen de eischen der krijgstucht op den voorgrond en het „strafrechtelijk karakter op den achtergrond treedt.”

Wij vestigen speciaal de aandacht op den tweeden, in deze overweging genoemden grond voor dicitulaire bestraffing n.l. het op den voorgrond treden van den strijd tegen de eischen der krijgstucht, welke grond in deze uitspraak door het Hoog Militair Gerechtshof wordt gesteld, naast het in de wet vermelde motief van lichten aard der overtreding.

Ongeoorloofde afwezigheid van een schildwacht.

Een dienstplichtig-hulpstoker stond voor den Zeekrijgsraad terecht ter zake:

„dat hij, dienende in het vliegekamp „de Kooy” te Helder, op 9 Maart 1923 opzettelijk ongeoorloofd, terwijl hij als schildwacht, althans gewapend, op post stond voor voormeld vliegekamp, zich met achterlating van zijn wapen (scheepssabel) uit dat vliegekamp heeft verwijderd en sindsdien voortdurend en zonder vergunning afwezig is gebleven, totdat hij zich op 15 Maart 1923 vrijwillig heeft aangemeld in de marinierskazerne te Rotterdam”.

De krijgsraad verklaarde wettig en overtuigend bewezen hetgeen beklaagde primair was telastegelegd en veroordeelde hem onder aanhaling van art. 69 en 129 Mil. Swb. en van art. 55 W. v. Sr. wegens het: „als schildwacht zijn post eigendunkelijk verlaten” tot 3 maanden gevangenisstraf.

De Fiscaal bij den Krijgsraad, óók het primair telastegelegde wettig en overtuigend bewezen achtende, had onder aanhaling van de artikelen 69; 97, 1°; 99, 4°; en 129 Mil. Swb. en 55 W. v. Sr. geconcludeerd tot schuldigverklaring aan „1e Opzettelijke ongeoorloofde afwezigheid, gepleegd terwijl de schuldlige is dienstdoende, en 2e als schildwacht zijn post eigendunkelijk verlaten” en tot veroordeeling tot een gevangenisstraf van 6 weken.

De Advocaat-Fiscaal voor de Zee- en Landmacht in hooger beroep komende, was de zienswijze van den Fiscaal toegedaan met deze uitzondering dat hij tot toepassing van art. 56 W. v. Sr. en tot veroordeeling tot 2 maanden gevangenisstraf concludeerde, terwijl bij de qualificatie een omgekeerde volgorde plaats had en het „als schildwacht zijn post eigendunkelijk verlaten” het eerst werd vermeld.

Het Hoog Militair Gerechtshof bevestigde bij Sententie van 29 Juni 1923 zonder nadere motiveering, in zijn geheel het vonnis van den Zeekrijgsraad.

Ongeoorloofde afwezigheid aangevangen vóór 1 Januari 1923 en daarna geeindigd.

Op bladz. 73 der eerste aflevering van dezen jaargang, plaatsten wij eene sententie van het Hoog Militair Gerechtshof waarbij de qualificatie door den krijgsraad aan het bewezen verklaarde feit gegeven, en welke qualificatie was ontleend aan art. 96 (1) van het Mil. Swb., werd gewijzigd in eene qualificatie overeenkomstig artikel 150, 3de lid, van dat wetboek.

In het onderhavige geval ving de ongeoorloofde afwezigheid 27 December 1921 aan en kwam te eindigen 17 Januari 1923; eene afwezigheid van langer dan 1 jaar werd dus in 's krijgsraads vonnis

gequalificeerd als te zijn eene afwezigheid van niet langer dan dertig dagen. Deze op het eerste gezicht vreemd schijnende toepassing van bedoeld artikel 96 (1) Mil. Swb. vond in de gepubliceerde sententie geen verklaring, omdat daarin de redenen die den krijgsraad tot toepassing van dat artikel aanleiding gaven, niet werden vermeld.

Van zeer geachte zijde ontvingen wij ter opheldering hiervan afschrift van het vonnis van den krijgsraad, in welk vonnis, in de laatste overweging, 's krijgsraads standpunt wordt gemotiveerd. De desbetreffende overweging luidt:

„Overwegende dat alzoo de afwezigheid van beklagde is aangevallen vóór, en een einde heeft genomen na, de invoering van het „Wetboek van Militair Strafrecht, zoodat — mede volgens de opvatting der Regeering, zooals die blijkt uit het Eindverslag der „Eerste Kamer, ad artikel 110 der Wet van 5 Juli 1921 (Stbl. no. „841) ¹⁾ — alleen de nieuwe Wetgeving dient te worden toegepast „ter zake van de ongeoorloofde afwezigheid na de invoering van het „Wetboek van Militair Strafrecht gepleegd en dus — nu niet blijkt „dat het feit opzettelijk is gepleegd, doch aan de schuld van beklagde te wijten is — artikel 96, 1e lid, van dat Wetboek behoort „te worden toegepast”.

Berechting van principieele dienstweigeraars.

De Heer van Zadelhoff, Lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, heeft tot den Minister van Justitie de navolgende vragen gericht (ingezonden 8 Juni 1923):

1. Is het den Minister bekend:

a. dat principieele dienstweigeraars tegenwoordig, na hun straf te hebben ondergaan, opnieuw voor het feit van de weigering worden geplaast en bij volharding ten tweeden male worden veroordeeld, terwijl ze voorheen hun straf onafgebroken ondergingen?

b. dat de advocaat-fiscaal van het Hoog Militair Gerechtshof den laatsten tijd van verschillende vonnissen van den krijgsraad in appèl gaat en dan de appellanten-dienstweigeraars laat overbrengen uit de hulpgevangenis voor militairen te Scheveningen naar het huis van bewaring te Utrecht, waar ze een behandeling ondergaan in niets verschillend van die van gewone misdadigers?

2. Zoo ja, wil de Minister dan bevorderen, dat de vroegere wijze van berechting, waarbij de dienstweigeraars de hun opgelegde straf onafgebroken konden ondergaan, weer als regel worde ingevoerd?

3. Wil Zijn Excellentie er toe medewerken, dat voortaan appellanten-dienstweigeraars, indien zij voor het Hoog Militair Gerechts-

---

¹⁾ Zie M. R. T. deel XVII bladz. 506. (Red. M. R. T.).

hof te Utrecht moeten verschijnen, niet meer worden ingesloten in het huis van bewaring te Utrecht — welke insluiting niet noodig is, noch voor den rechter van instructie, door wien ze niet meer worden gehoord, noch voor den verdediger, die hen ook niet hoort, of slechts eenige oogenblikken vóór de openbare zitting —, maar blijven gedetineerd in de hulpgevangenis voor militairen, waar ze een bijzondere behandeling genieten?

4. Wil de Minister er tevens toe medewerken, dat de zeven dienstweigeraars, die thans in het huis van bewaring te Utrecht zijn opgesloten, onmiddellijk weer worden overgebracht naar de hulpgevangenis voor militairen te Scheveningen?

Het antwoord van den Heer Heemskerck, Minister van Justitie, (ingezonden 3 Juli 1923) luidde als volgt:

Ad 1a. Zijn de door den ondergeteekende verkregen inlichtingen juist, dan moet deze vraag op een misverstand berusten. Dat niet steeds bij eerste veroordeeling een langere vrijheidsstraf wordt opgelegd met ontslag uit den dienst, doch somtijds een veroordeeling tot kortere vrijheidsstraf zonder ontslag wordt uitgesproken, die dan dus den betrokkene gelegenheid geeft op zijn aanvankelijke houding terug te komen, is niet een verschijnsel van den laatsten tijd, doch heeft ook vroeger aldus gegolden.

Ad 1b. Evenmin is het instellen door den advocaat-fiscaal, ingevolge autorisatie van het hof op den voet der provisioneele instructie, van appél tegen vonnissen der krijgsraden in zake dienstweigeraars, iets van den laatsten tijd. Alleen is oogenblikkelijk het aantal appellen wat hooger geweest dan gewoonlijk, hetgeen schijnt samengehangen te hebben met de omstandigheid, dat geoordeeld werd, dat de krijgsraden ten onrechte geen gebruik hadden gemaakt van de sinds 1 Januari j.l door het nieuwe Wetboek van Militair Strafrecht geopende mogelijkheid om ontslag uit den militairen dienst te geven, zonder ontzetting van de bevoegdheid om bij de gewapende macht te dienen.

Ad 2. Noch over de vonnissen van krijgsraden en hof, noch over het uitlokken van appellen door het hof, komt den ondergeteekende eenigerlei zeggenschap toe. Reeds uit dien hoofde kan, daargelaten, dat ingevolge het vorenstaande de feitelijke grond aan de vraag ontbreekt, een gevolggeving aan deze vraag door den ondergeteekende niet in overweging genomen worden. Overigens komt ook den betrokkenen zelf het recht van beroep van de vonnissen der krijgsraden toe.

Ad 3 en 4. De overbrenging van dienstweigeraars, wier zaak in appél moet worden behandeld, naar Utrecht wordt noodig geacht, opdat voor de verdedigers gelegenheid tot beraad met hun cliënten zij, terwijl voorts het hof de persoonlijke verschijning van de klaagden wenscht en dezen zelf blijkens de ervaring op tegenwoordigheid bij de uitspraak prijs stellen. Heeft derhalve die overbrenging alleszins redelijken grond, de ondergeteekende is desniette-

min bereid in nader overleg te treden over de vraag of een verblijf der dienstweigeraars te Utrecht gedurende den ganschen tijd, van af de instelling van het appèl tot op de uitspraak, wel door het voren-aangegeven doel wordt geboden. Overigens heeft die vraag voor het oogenblik haar belang verloren, omdat de in vraag 4 bedoelde gedetineerden allen reeds in verband met de te hunnen aanzien gevallen eenduitspraak weder te 's Gravenhage zijn teruggekeerd en thans geen enkele dienstweigeringszaak in hooger beroep ahangig is.

(Handelingen der Staten-Generaal. — 1922—1923. — II. Aanhangsel bladz. 251).

INGEKOMEN BIJDAGEN.

Verband tusschen de beschikking tot verwijzing en de telastlegging

door

D. B. A. FRANKEN.

Officier van Administratie der 2e klasse K. M.

Voor eenige jaren is in het M. R. T. ¹⁾ tusschen de redactie en een zich niet noemend Inzender een polemieek gevoerd over bovenstaand onderwerp. De redactie meende, dat de verwijzing alleen dient om beklaagde te doen weten, dat van zijn zaak een krijgsraadzaak is gemaakt en zij daarom op straffe van nietigheid *schriftelijk* moet geschieden. Wat omtrent de feiten in de verwijzingsbeschikking staat is onverschillig; de plaats daarvoor is de telastlegging aan den voet van het bevelschrift tot bijeenkomen van den krijgsraad. De Inzender daarentegen meende, dat het feit in de telastlegging door den fiscaal omschreven *hetzelfde feit* moet zijn als dat, hetwelk door den Vlootvoogd in de verwijzing is omschreven. Het enig verschil is, dat de Vlootvoogd met een feitelijke omschrijving kan volstaan, terwijl de fiscaal dit feit moet hullen in het juridische kleed. Beide feiten echter moeten identiek zijn. Ware het anders, de krijgsraad kreeg niet te oordeelen over een feit, waarvoor den beklaagde door den Vlootvoogd naar den krijgsraad was verwezen, doch over een, waarvoor hij door den fiscaal naar denzelfde was verwezen, en dit zou in strijd zijn met het hoofdbeginsel van het militaire strafproces, waar de beslissing over de al of niet strafrechtelijke vervolging — de tusschenkomst van het Hof in een enkel geval daargelaten — uitsluitend in handen van eerstgenoemde is gesteld.

Heeft verwijzing plaats gevonden ter zake van rijden met een rijwiel zonder licht, dan mag enkel dit feit worden telastgelegd en niet het rijden met een vierwielig motorrijtuig zonder verlichting van nummer, waarvoor de Vlootvoogd *niet* naar den krijgsraad heeft verwezen. Deed men dit wel, een tweede hoofdbeginsel van het militaire strafproces ware geschonden, daar beklaagde dan a. h. w. voor het eerste feit *buiten vervolging* zou zijn gesteld, terwijl juist de R. Z. deze niet kent, doch de krijgsraad den beklaagden ter zake van het feit, waarvoor hij naar den krijgsraad is verwezen, slechts kan veroordeelen of vrijspreken. In de derde plaats dient de beschikking tot verwijzing niet alleen om den beklaagde te doen weten, dat hij voor den krijgsraad zal hebben terecht te staan, doch ook om beklaagde van stonde aan te doen weten, waarvoor hij zal hebben

¹⁾ Zie M. R. T., deel XVI blz. 18 het opstel „Formalisme?” en de daar opgegeven litteratuur.

terecht te staan, zoodat hij direct zijn verdediging te dien opzichte zal kunnen bepalen. De Inzender verdedigt de opvatting van het H. M. G., zooals die in verschillende sententies is neergelegd. Hij doet dit op scherpe en klare wijze en zijn betoog getuigt van diepe en grondige kennis van het militaire strafproces.

Het wil mij echter voorkomen, dat de Inzender in zijn opstel te luchtig is heengeglijpt over de beteekenis van het begrip hetzelfde feit zooals dit in de R. Z. (R. L.) en trouwens in het geheele straf- en strafprocesrecht voorkomt. Jammer genoeg schenkt Inzender aan deze toch inderdaad van belang zijnde quaestie geen aandacht. Dat dit te betreuren is, moge blijken, wanneer men eens de rechtspraak en litteratuur omtrent art. 68 Wetboek van Strafrecht opslaat. Men zal dan ontwaren, dat omtrent dit begrip drieërlei opvattingen bestaan nl.:

1e. *de ruime opvatting*, die hetzelfde feit identiek verklaart in den zin van hetzelfde misdadige voorval in zijn geheelen omvang, zoodat al verrichtte de dader meerdere handelingen, die van juridisch en van feitelijk gezichtspunt te onderscheiden zijn — bv. verkrachting en moord, wegnemen en verbergen van goederen — een vervolging en beslissing van *één* dier handelingen een vervolging wegens de andere handeling zou uitsluiten.

2e. *de enge opvatting*, waar feit beteekent de handeling, zooals die is telastgelegd. Hierdoor zou dus een vrijspraak of ontslag wegens onjuistheid, onvolledigheid of onnauwkeurigheid van de feitelijke voorstelling of van de dagvaarding een nieuwe vervolging met verbetering van deze fouten mogelijk maken.

3e. *de tusschenliggende opvatting* van het materiële feit, waarbij onder hetzelfde feit wordt verstaan hetzelfde doen of laten, dat onderwerp is van beide vervolgingen.

Ieder der opvattingen heeft haar vóór- en tegenstanders en wordt in de rechtspraak hetzij met meer, hetzij met minder succes toegepast. Ik kan dan ook de opvatting van Mr. Besier niet deelen, wanneer hij veronderstelt, dat de uitdrukking *hetzelfde feit* in rechtspraak en litteratuur een zoo vaste beteekenis heeft verkregen, dat de wetgever haar in art. 309 van het nieuwe Wetboek van Strafvordering als bekend veronderstellen kon en gerust naar art. 68 Wetboek van Strafrecht kon verwijzen. ¹⁾ Integendeel, de vraag rijst of het uit een oogpunt van elegantia legis wel aanbeveling verdiende, dat de wetgever in bedoeld artikel 309 verwijst naar een begrip omtrent welker beteekenis nog zooveel meningsverschil heerscht.

Gaan we nu de verschillende artikelen der R. Z. waarin het woord feit voorkomt, eens na. We komen het dan allereerst tegen in artikel 9 R. Z. (14 R. L.) waar staat voorgeschreven, dat de beschikking tot verwijzing, welke door den *Vlootvoogd* wordt opgemaakt een beschrijving moet behelzen van het *feit*, hetwelk beklaagd wordt telastgelegd. Daaraan sluit zich aan artikel 112 R. Z. (114 R. L.)

¹⁾ Zie Weekblad van het Recht no. 10976: „Twee arresten betreffende alternatieve Telastlegging”.

hetwelk bepaalt, dat de *fiscaal* aan den voet van het bevelschrift tot bijeenroeping van den krijgsraad het *feit* vermeldt, dat door *hem* telast wordt gelegd, met bijvoeging omstreeks welken tijd en waar ter plaatse het zou zijn begaan, alles op straffe van nietigheid, alsmede de omstandigheden, waaronder het feit zou zijn gepleegd.

Heeft nu zoo, betoogt Inzender, verwijzing plaats gevonden terzake van het rijden op een rijwiel zonder licht, dan mag niet telast worden gelegd aan den voet van het bevelschrift, het rijden met een vierwielig motorrijtuig zonder verlichting van nummer en letter.

Welke opvatting huldigt hier de Inzender van het begrip *hetzelfde feit*? Naar mijn meening de allerengste! Hier beteekent dus feit het doen of laten, zooals dit in de beschikking is omschreven. Een onjuistheid, onvolledigheid of onnauwkeurigheid in de omschrijving van de beschikking tot verwijzing maakt, dat, wanneer die fout in de telastlegging wordt verbeterd, daardoor *een ander feit* wordt telastgelegd. Ik kan met deze enge opvatting medegaan, het zij echter erkend zonder veel enthousiasme.

Gesteld nu echter de fout is gemaakt. Bij de omschrijving van het feit in de beschikking tot verwijzing heeft men een absoluut verkeerd inzicht gehad in de feitelijke toedracht der zaak, hetgeen tijdens de informatiën ontdekt wordt. De omschrijving luidde: rijden op een fiets zonder licht, terwijl blijkt dat er is gereden met een vierwielig motorrijtuig zonder verlichting van nummer en letter. Hoe is deze fout te herstellen? De juiste feitelijke toedracht aan den voet van het bevelschrift telastleggen mag niet, want dan wordt door den *fiscaal* een ander feit telastgelegd dan waarvoor de *Vlootvoogd* heeft verwezen.

Men zou nu zoo zeggen: „Wanneer het dan werkelijk waar is, dat de *fiscaal* in dit geval een ander feit zou telastleggen, dan waarvoor beklaagde door den *Vlootvoogd* naar den krijgsraad is verwezen, dan doet zich hier één der gevallen van artt: 67 of 68 der R. Z. (69 of 70 der R. L.) voor en zal dus de procedure van artikel 70 R. Z. (71 R. L.) moeten volgen, of m. a. w. op voorstel van den *fiscaal* zal een nieuwe verwijzing door den *Vlootvoogd* moeten geschieden. Zeer duidelijk zegt toch de Inzender op blz. 23 en 24 M. R. T. deel XVI.: „Wordt tijdens de informatiën een beschuldigde verdacht van „*een ander feit*” ¹⁾ (d. i. dus een feit in de verwijzing *niet* omschreven) of belijdt hij uit zichzelf zoodanig feit „(waarvoor hij dus *niet* was verwezen) dan mag dit strafbare feit „, van hetwelk de beschuldigde nader verdacht wordt” niet tevens „, in de telastlegging door den Auditeur-Militair worden opgenomen, „, maar zal deze onverwijld de noodige maatregelen nemen, dat om „, trent de vervolging ook van dit feit wordt beslist m. a. w. zal hij „, van den Garnizoenscommandant daarvoor verwijzing vragen.” Maar wat lezen we nu op blz. 27 en 28? Hier verklaart de Inzender een dergelijke wijze van doen voor ongeoorloofd. „Terecht” zoo meent

¹⁾ Ik cursiveer.

hij „overweegt het Hof in de sententie van 13 Juli 1917: „dat een „ „*nadere* verwijzing *enkel* is toegelaten in de gevallen bedoeld in de „ „artikelen 69 en 70 der Rechtspleging bij de Landmacht, met be- „ „trekking dus tot nieuwe strafbare feiten, waarvan aanleiding be- „ „staat de beschuldigde te verdenken of die hij zelf belijdt; dat deze „ „opvatting ook voortvloeit uit het samenstel der bepalingen van „ „genoemde wet; dat toch artikel 14 dier wet slechts één verwijzing „ „naar den krijgsraad kent, die den grondslag uitmaakt van de in te „ „winnen informatiën en waarvan een afschrift zal worden ter hand „ „gesteld aan den beklaagde en aan den Auditeur-Militair; dat de „ „bemoeienissen van den Garnizoenscommandant met de procedure „ „daarmede zijn afgevoerd tot tijd en wijle, dat hij rapport zal „ „hebben ontvangen omtrent den afloop der informatiën, waarna hij „ „zal hebben te handelen als in artikel 114 der Rechtspleging bij de „ „Landmacht is aangegeven; dat de bevoegdheid om een nadere ver- „ „wijzing te doen die autoriteit, behoudens in de hooger aangeduide „ „gevallen nergens is gegeven en dan ook niet bestaat; dat een „ „tegenovergestelde opvatting zoude strijden ook met de beginselen „ „van hooger genoemd artikel 14; dat de beklaagde bij het inwinnen „ „der informatiën, waarvan de verwijzing den grondslag uitmaakt „ „van stonde af weet, waarover het zal gaan.” ”

Toetsen we nu het meergenoemde voorbeeld aan deze criteria. Verwezen is voor het rijden op een rijwiel zonder licht. Tijdens de informatiën wordt de beschuldigde verdacht van rijden met een vierwielig motorrijtuig zonder verlichting van nummer en letter (d. i. dus een feit in de verwijzing *niet* omschreven) of belijdt hij uit zich zelve laatstgenoemd feit (waarvoor hij dus *niet* was verwezen) dan mag dit strafbare feit van hetwelk de schuldige *nader* verdacht wordt niet tevens in de telastlegging door den Auditeur-Militair worden opgenomen, maar zal deze onverwijld de nodige maatregelen nemen, dat omtrent de vervolging, ook van dit feit, worde beslist m. a. w. zal hij van den Garnizoenscommandant verwijzing vragen. Maar het Hof zal getrouw aan den gedachtengang van haar sententie van 13 Juli 1917, de schuldige ter zake van deze laatste verwijzing vrijspreken en terecht overwegen, dat een *nadere* verwijzing *enkel* is toegelaten in de gevallen bedoeld in de artikelen 69 en 70 der Rechtspleging bij de Landmacht, met betrekking dus tot nieuwe strafbare feiten, waarvan aanleiding bestaat den beschuldigde te verdenken, of die hij zelf belijdt.

Ik moet dus aannemen, dat het Hof het rijden met een vierwielig motorrijtuig enz. wel als een *ander feit* beschouwt dan het rijden op een rijwiel enz. maar niet als een *nieuw feit*. Maar ik moet dan tevens aannemen, dat het Hof omtrent het begrip feit een dubbelzinnige opvatting heeft n.l. de enge opvatting wanneer het betreft het verband tusschen de verwijzing en de telastlegging in het bevelschrift tot bijeenroeping van den krijgsraad en de tusschenliggende opvatting wanneer het geldt een eventueele nieuwe verwijzing. Dit is m.i. een onaanvaardbaar dualisme.

Nu geef ik toe, dat de artikelen 67 en 68 R. Z. het Hof als het ware in deze richting hebben gedrongen. Artikel 67 spreekt b.v. dat men de beschuldigde *ook* van een ander strafbaar feit moet verdenken. Dit geval is hier niet aanwezig. Men verdenkt hem *in plaats van* het feit zooals dit in de verwijzingsbeschikking is omschreven van het feit, zooals dit zich nu nader blijkt te hebben toegedragen. Artikel 68 zegt dat de beschuldigde uit zich zelve belijdt een strafbaar feit, waarvan geen of geen genoegzame informatiën zijn ingewonnen. Ook dit geval is hier niet aanwezig. Juist doordat over het feit wél genoegzame informatiën zijn ingewonnen, blijkt dat het zich geheel anders heeft toegedragen dan zooals het in de beschikking tot verwijzing staat omschreven. Inderdaad geen nieuw strafbaar feit is aanwezig, maar hetzelfde *materiële feit*. Zeer zeker acht ik dan ook voor het hier ons bezighoudende geval, de artikelen 67 en 68 R. Z. niet geschreven.

Dat het Hof met de door haar gevolgde leer zelf in het gedrang komt, blijkt m.i. uit de sententie van 21 Juni 1918 te vinden op blz. 183 M. R. T. deel XIV. Het geval is als volgt. De Garnizoenscommandant heeft verwezen ter zake dat beklagde *ná* het avondappel zijn garnizoen en korps heeft verlaten. Deze verwijzing is gewijzigd in dien zin, dat beklagde *vóór* het avondappel dat feit zou hebben gepleegd. Het Hof heeft bij sententie op 13 Juli 1917 gewezen, deze wijziging wettelijk ontoelaatbaar geoordeeld en *enkel die oorspronkelijke verwijzing in aanmerking nemende*, overwogen dat de telastlegging aan den voet van het bevelschrift tot het bijeenkomen van den krijgsraad den gedaagde betreffende, niet wordt gedekt door den inhoud dezer verwijzing; heeft verstaan dat er ter zake van het aan gedaagde te laste gelegde geen recht tot strafvordering aanwezig is en gedaagde mitsdien vrijgesproken.

De Garnizoenscommandant laat het er niet bij en verwijst opnieuw en omschrijft het feit conform de gewijzigde oorspronkelijke telastlegging. Maar wat overweegt het Hof nu? Dat de oorspronkelijke verwijzing door hooger genoemde sententie van het Hof onaangetast is gebleven en ook thans enkel met deze verwijzing rekening mag worden gehouden.

Het Hof heeft dus bij haar sententie van 13 Juli 1917 *enkel de oorspronkelijke verwijzing in aanmerking genomen*, doch verklaart in haar sententie van 21 Juni 1918, dat *die oorspronkelijke verwijzing* door de sententie van 13 Juli 1917 *onaangetast* is gebleven. De oorspronkelijke verwijzing is dus berecht, neen niet berecht, of niet berecht neen wel berecht. Kruis of munt!

Er blijft nog een derde mogelijkheid open om de schuldige zijn gerechte straf niet te doen ontgaan, doch ook deze zal stranden. Men kan n.l. doen alsof er niets gebeurd is. Aan den voet van het bevelschrift komt te staan, dat beklagde op een fiets zonder licht heeft gereden. De krijgsraad spreekt natuurlijk vrij. Nu gaat de Vlootvoogd opnieuw en wel, voor het rijden met een vierwielig motorrijtuig zonder verlichting van nummer en letter, vervolgen. Helaas

ook dit zal niet baten. Ook hier zal het Hof, die bij het *non bis in idem* de leer van het materiële feit huldigt, tot beklagde zeggen: „Ga heen en zondig niet weer!” Of wordt het ook hier kruis of munt en zal het Hof zeggen, dat de eerste verwijzing door het vrijspreekende vonnis of de sententie niet is aangetast?

Professor Taverne noemt in zijn rede: „De taak van den strafrechter” de macht van de dagvaarding van het thans nog geldende wetboek van strafrecht tyranniek. Maar de macht van de verwijzing is volgens de leer van Inzender en het Hof slechts te vergelijken met de willekeurige macht van Mohamed.

Het noodlottige in die leer is, waartoe men zich ook bepaalt, hetzij tot wijziging van de verwijzingsbeschikking, al of niet met opnieuw vervolging, hetzij tot telastlegging van een ander (?) feit aan den voet van het bevelschrift, hetzij tot rustig laten vrijspreken en opnieuw vervolgen voor dat andere feit, steeds zal de schuldige in een rijtuig met vier paarden door de maasjes van het net rijden, waardoor het *doel* van het strafproces wordt voorbijgestreefd. Inderdaad door het krampachtig vasthouden aan de drie beginselen van de R. Z. wordt het doel van het strafproces, dus ook van de R. Z. losgelaten. Max Rumpf zegt het zoo vlijmscherp: „Alle sachlige Auslegung Strafprozessualer Normen musz ausgehen von dem Satze: Der Strafprozess musz dazu helfen, dasz nur Schuldige bestraft werden, dasz aber auch *jeder* Schuldige seine *gerechte*, d. h. der Schwere seiner Tat angemessene Strafe erhalte. Dies Ziel musz der Auslegung vorschweben. Freilich zeigt sich ihr dann alsbald dasz dies Ziel sich nicht überall erreichen lässt, aber dies Ziel musz doch für sie stets den Wert behalten, dasz ihm gemäsz überall da entschieden wird, wo nicht das positive Gesetz absolut hindernd im Wege steht.”¹⁾

Staat om in ons geval het *doel* van het strafproces te bereiken de R. Z. (R. L.) absoluut hinderend in den weg? Ik meen dit te mogen betwijfelen.

Vergelijken we den inhoud der R. Z. zooals die luidde vóór de herziening van 1912 met dien van na de herziening, dan kan men scherp onderscheiden de vroegere vóórliberale en de tegenwoordige liberale strafrechtsopvattingen.

De eisch waaraan de bepalingen van het strafproces in de vóór-liberale periode hadden te voldoen, om het haar gestelde doel te bereiken, was, dat zij een betrouwbare opheldering der feiten en een betrouwbaar oordeel mogelijk maakten. Voor de liberale periode moet aan dien eisch direct worden toegevoegd, dat die bepalingen de bescherming van den burger tegen de mogelijke willekeur van de overheid, tegen de mogelijkheid eener onrechtmatige veroordeeling, ja zelfs tegen de mogelijkheid eener onrechtmatige strafvervolging niet uit het oog mogen verliezen.

Ik wil er echter op wijzen, dat ook voor het strafproces het spreek-

¹⁾ Max Rumpf „Der Strafrichter” II blz. 354.

woord schijnt te gelden „L'histoire se répète”. Achttē men toch de absolutie van de instantie, zooals de oude R. Z. die in de artt. 159 en 164 kende en welke uitspraak inhield, dat beklaagde noch werd vrijgesproken, noch werd veroordeeld, maar dat de krijgsraad elk oogenblik het onderzoek kon hervatten, wanneer het berekenbaar mogelijk was, dat te eeniger tijd nog nadere bewijzen met betrekking tot de misdaad, aan den beklaagde ten laste gelegd zouden kunnen worden ingewonnen, absoluut in strijd met bovengenoemd liberaal rechtsbeginsel en moest deze vorm in 1912 het allereerst uit de R. Z. verdwijnen, de moderne strafrechtschool staat niet zoo afwijzend tegenover dien vorm. Zij wil dat de jurij de vraag van het schuldig niet slechts zal hebben te beantwoorden met een ja of neen, doch wenscht ook een derde antwoord nl. *non liquet*, waarop de uitspraak van den rechter zal zijn de z.g. *plus ample informé*, hetzij voor een bepaalden, hetzij voor een onbepaalden tijd ¹⁾.

Zoo ijvert Dr. Heindl voor het z.g. strenge proces. Bij dit instituut werkt de recidive niet alleen als een verzwarende omstandigheid, doch ook als een wettelijk vermoeden van schuld. Bovendien geniet de chronische misdadiger niet alle waarborgen, die het strafproces aan andere verdachten geeft ²⁾.

Gaan we nu de geschiedenis van art. 14 eens na. De Inzender verwijst naar de Memorie van Toelichting en citeert als volgt: „De „eigenlijke beslissing, krachtens welke een zaak naar den krijgsraad „wordt verwezen, wordt thans nimmer ter kennis van den belang- „hebbende gebracht. Bovendien bepaalt de wet niet, wat die beslis- „sing moet inhouden, zoodat bv. bij de Landmacht een verwijzing „zelfs zonder de minste aanduiding van het feit, hetwelk wordt te „laste gelegd geen zeldzaamheid is. Nu aan beklaagde volgens dit „ontwerp zal worden vergund om zich tijdens de behandeling van zijn „zaak voor den krijgsraad, op het voetspoor van hetgeen dienaan- „gaande in het gewone strafproces geldt, door een raadsman te doen „bijstaan, komt het wenschelijk voor hem reeds terstond na het nemen „van de beslissing tot verwijzing zijner zaak naar zoodanigen raad „een afschrift te doen toekomen van die beslissing, welke voor de „voorloopige informatiën tot grondslag zal moeten dienen. Het voor- „gestelde art. 14a (thans art. 14 van de Rechtspleging bij de Land- „macht) bevat vooreerst de bepaling, wat onder meer de inhoud „moet zijn van een beschikking tot verwijzing naar den krijgsraad. „Zij moet bevatten een *nauwkeurige omschrijving — geen straf- „rechterlijke qualificatie — van het materiële feit*, waaromtrent in- „formatiën zullen worden ingewonnen. Een afschrift van die be- „beschikking zal aan den beklaagden worden uitgereikt: daardoor

¹⁾ Zie Ferri „Sociologie criminelle” 4e edit. p 734—737 en Tarde „La philosophie pénale” 4e edit. p 458—464.

²⁾ Dr. Robert Heindl: „Strafprozessuale Sonderbehandlung der chronischen Verbrecher” in het Archiv für Kriminologie Deel 72 blz. 255 en zie ook de bestrijding door Prof. Taverne in Tijdschrift voor strafrecht: deel 31 blz. 309 vgl. „Chronische criminaliteit en strafproces.”

„weet hij officieel waarvan hij verdacht wordt. Zijnerzijds kan hij „dan nagaan, wat tijdens de voorloopige informatiën in zijn belang „moet worden gedaan”.

De Inzender leest nu uit deze toelichting, dat de beklagde uit de beschikking tot verwijzing precies moet kunnen lezen, hetgeen hem wordt telastgelegd. Logische eisch zou ik zeggen. Maar niet logisch vindt ik het, dat wanneer blijkt, in de informatiën dat in de feitelijke voorstelling van die telastlegging een onjuistheid, ja zelfs een grove fout staat, dat dan geen redres meer mogelijk is. Men eischt hier te veel van het kenvermogen van den Vlootvoogd en zijn adviseur den fiscaal. Uit een dikwijls onvolledig verbaal van den politieagent of de commissie van voorloopig onderzoek, gebaseerd op de zeer eenzijdige verklaring van een verdachte en onbeëdigde verklaringen van getuigen, moet de Vlootvoogd nu maar eens een omschrijving samenstellen, waarin haarfijn staat vermeld de feitelijke toedracht der zaak. Wel is waar, behoeft de Vlootvoogd geen juridische omhaal te vermelden en mag hij zijn telastlegging in de meest algemeene termen samenvatten (mits slechts geen enkele qualificatie) maar wat wordt telastgelegd moet een juiste reconstructie zijn van het feitelijk gebeurde, een absoluut volledig spiegelbeeld van de werkelijkheid. En dat *moet*, terwijl de wet is gebaseerd op een streng doorgevoerde, de werkelijkheid trotseerende dogmatiek, men denke aan het prachtig opgetrokken psychologisch aansprakelijkheidsgebouw van de deelnemingsleer, dat bij de eerste aanraking met de werkelijkheid in puin stort. En dat moet, terwijl de wet een scherpe delictsomschrijving huldigt, ook bij onderling verwante strafbare feiten, men denke aan diefstal, verduistering en oplichting. En dat moet, terwijl de wet onmogelijke eischen stelt voor de vaststelling der feiten, doch er zich in art. 185 R. Z. niet over uitlaat, wat die feiten zijn. En dat moet, terwijl de wet tenslotte, volgens de nu eenmaal heerschende uitlegging, geen andere zekerheid kent, dan die van het naadje van de kous ¹⁾.

Het is alsof voor den Vlootvoogd die groote vraag uit de bewijsleer niet bestaat, vraag die menig ernstig rechter zooveel hoofdbrekens kost nl. „hoever ben ik overtuigd, dat de beschuldigde het hem telastgelegde werkelijk bedreven heeft; vraag, die de rechter niet-tegenstaande de hem ten dienste staande bewijsmiddelen dikwijls niet anders schijnt te kunnen oplossen dan met een *onwaar vonnis*.

Het wil mij echter voorkomen, dat noch de wet, noch de Memorie van Toelichting van den Vlootvoogd de taak van helderziende eischen. Wat leert ons de Memorie van Toelichting op art. 14 der R. Z. Niets anders dan het verschil in opvatting van de vóórliberale en de liberale periode. Vóór 1912 kreeg de belanghebbende geen kennis van de beslissing krachtens welke hij naar den Krijgsraad verwezen werd. Bovendien bepaalde de wet niet, wat die beslissing moest inhouden, zoodat iemand werd verwezen zonder dat ook maar eenigszins werd bepaald waarvoor eigenlijk. Dit was je reinste wille-

¹⁾ Zie rede Profesor Taverne „De taak van den strafrechter”.

keur, waartegen in 1912 werd gereageerd. De verdachte moest niet alleen weten, dat hij in een strafproces werd betrokken, doch hij moest ook weten dat hij naar den krijgsraad werd verwezen door den persoon, die daartoe alleen gerechtigd was, zoodat de informatiën niet konden aanvragen op initiatief van den auditeur-militair of fiscaal of van welke autoriteit dan ook, die meende zich dat initiatief te kunnen aanmatigen. Hiertoe diende de door den gerechtsofficier (Garnizoens-commandant of Vlootvoogd) opgemaakte en ondertee-kende beschikking tot verwijzing, waarvan beklaagde een afschrift krijgt. Bovendien moest verdachte weten, waarvoor hij eigenlijk in rechten werd betrokken. Geen beschikking tot verwijzing zonder meer. Neen een nauwkeurige omschrijving van het *materiële feit*, waarvan hij *verdacht wordt*. Hij moet dus weten en daarin ligt inderdaad een voor den verdachte groote waarborg, dat de militaire overheid hem van een *strafbaar* feit verdenkt en een nauwkeurige omschrijving van het *materiële feit* weet te geven.

Iemand dus maar niet op vage vermoedens, of alleen om het onaangename van de zaak, of om hem maar eens schrik aan te jagen aan de onaangenaamheden van een strafproces blootstellen, neen een bepaalde materiële handeling, die volgens de wet tot straf kan leiden moet worden telastgelegd. Dit is de taak van den Vlootvoogd. Te waken tegen willekeurige vervolging, doch zoodra er ook maar termen bestaan om iemand van een strafbaar feit te *verdenken*, te zorgen dat hij zijn gerechte straf niet zal ontloopen ¹⁾.

Blijkt nu in de informatiën, dat het feit zich anders heeft toege-dragen dan in de verwijzingsbeschikking is omschreven, welnu daarvoor dienden immers de informatiën nl. om meer licht over de zaak te verspreiden en het materiële feit te persen in het keurslijf van de scherpe, veelal te scherpe, delictsomschrijving van de wet, zoodat de fiscaal dit materiële feit in zijn telastlegging kan hullen in het voor haar bestemde juridische kleed.

Wordt hierdoor nu te kort gedaan aan de drie door Inzender verdedigde beginselen van de R.Z.? Ik meen dit te moeten betwijfelen.

1e. Het feit aan den voet van het bevelschrift zou niet zijn hetzelfde feit, waarvoor beklaagde door den Vlootvoogd was verwezen. Waar de Memorie van Toelichting onder het feit verstaat het materiële feit, zal dus, waar zoowel in de verwijzing als in het bevel-schrift, de telastlegging hetzelfde doen of laten betreft, in beide gevallen hetzelfde en niet een ander feit zijn telastgelegd. Er is ge-reden zonder licht op bepaalde tijd en plaats. In de verwijzing meende men, dat beklaagde zijn rijwiel niet had voorzien van een lantaarn. In het bevelschrift zegt men dat beklaagde geen lantaarn bij het nummer en letterbord van een vierwielig motorrijtuig heeft geplaatst. Ik geef toe, het is geen alledaagsch voorbeeld, maar hoe onmogelijk ook, het is gebeurd.

¹⁾ Waar in het militaire strafproces evenals in het burgerlijk strafproces het opportuniteitsprincipe wordt aangenomen, kan de Vlootvoogd om redenen van opportuniteit ook *niet* verwijzen.

2e. Voor het feit waarvoor beklaagde was verwezen zou hij stilzwijgend buiten vervolging zijn gesteld, welke uitspraak de R.Z. niet kent. Ik kan volstaan hiervoor naar sub 1o. te verwijzen.

3e. Beklaagde zou van stonde aan in zijn verdediging zijn geschaad. Hij weet zelf wat hij gedaan heeft, de verwijzing zegt hem waarvan hij *verdacht* wordt. Hoewel de informatiën een inquisitoir karakter dragen, meen ik, dat ze beklaagde wel volop de gelegenheid laten van stonde aan de zaak recht te zetten. Het imaginaire geval kan worden geconstrueerd dat beklaagde op ongeveer dezelfde tijd en plaats èn heeft gereden op een rijwiel zonder licht, en heeft gereden met een vierwielig motorrijtuig zonder verlichting van nummer en letter. Inderdaad kan, wanneer nu wordt verwezen voor het rijden op een rijwiel zonder licht, terwijl wordt bedoeld het rijden met een vierwielig motorrijtuig zonder verlichting van nummer en letter, de beklaagde in de war raken, doch hier zullen dan toch de artikelen 67 en 68 R.Z. uitkomst geven.

Bovendien de informatiën voor den officier-commissaris dienen niet *alleen om den beschuldigde* in de gelegenheid te stellen eens na te gaan wat er in zijn belang gedaan dient te worden. Het strafproces is een *partij*-proces en de informatiën worden gehouden zoowel in het belang van beklaagde, als in het belang van den fiscaal, opdat beide partijen zich kunnen voorbereiden voor den strijd op de openbare terechtzitting. Het belang van beklaagde brengt mede, dat hij uit dit *vooronderzoek* te weten komt, tegen wat, tegen welke feiten hij zich te verdedigen zal hebben. Het belang van den fiscaal als vertegenwoordiger van den Staat brengt mede, dat het vooronderzoek hem de gegevens verschaft, opdat hij wete, wat, welke feiten, hij te laste zal leggen. Volgens de leer van het Hof zouden de informatiën niet zijn, het onderzoek ter orienteering van beide partijen, doch een bedrijgelijke nabootsing van het eindonderzoek. Wanneer aan de verwijzingsbeschikking werkelijk die kracht gegeven moet worden, dat elke tittel en jota harer telastlegging dient te worden verantwoord, kan m.i. het onderzoek voor den officier-commissaris gevoegelijk vervallen, mits de Vlootvoogd dan maar de beschikking krijgt over de dwangmiddelen, welke thans een officier-commissaris ten dienste staan, opdat hij zich beter zal kunnen orienteeren voor een eventueele telastlegging. De strijd of de telastlegging al dan niet juist is, kan dan in het hoofdonderzoek tusschen beklaagde en fiscaal worden uitgevochten. Wellicht zal men mij tegenvoeren, dat het vooronderzoek ook in het belang van den krijgsraad wordt gehouden. Dit wordt grif toegegeven, maar vergeet niet, dat ik voor den Vlootvoogd ook de beschikking heb gevraagd over meerdere dwangmiddelen, zoodat uit de verballen der politie enz. ook meer te distilleeren valt dan uit de dikwijls zeer onvolledige gegevens, welke den Vlootvoogd thans ten dienste staan.

Dat de wet niet op dat strenge standpunt staat, dat de krijgsraad alleen maar zou hebben te oordeelen over het feit waarvoor beklaagde door den *Vlootvoogd* naar den krijgsraad is verwezen, blijkt m.i.

ook uit art. 172 R. Z., alwaar is bepaald, dat indien uit het onderzoek (voor den krijgsraad) omstandigheden mochten zijn bekend geworden, die niet in het, aan den voet van het bevel tot bijeenroeping van den krijgsraad, (dus ook niet in de beschikking) tenlastegelegde zijn vermeld, rechtens tot verzwaring van straf grond geven, de krijgsraad, wanneer hij door den fiscaal daarop mondeling opmerkszaam is gemaakt, daarop acht mag slaan. Zoo zal dus wanneer is telastgelegd diefstal en het blijkt den krijgsraad, dat het is geweest diefstal met braak, of diefstal gedurende den voor de nachtrust bestemden tijd, voor dat laatste worden veroordeeld en gestraft. De tegenwerping dat de krijgsraad in genoemd geval juist niet mag veroordeelen, omdat diefstal met braak een ander *feit* zou zijn dan diefstal gaat m.i. niet op. De braak toch is niet een constitutief element, doch uitsluitend een rechtens tot verzwaring van straf, grond gevend element.

De Bosch Kemper zegt omtrent deze quaestie, welke voorkwam in art. 203 S. V. (1830): „de handhaving van het recht en het belang „van den Staat vorderen, dat de rechter het feit met al deszelfs aankleven moet kunnen onderzoeken en dat geen misdaden ongestraft „mogen blijven. De vraag: wat een hoofdfeit, wat een verzwarende „omstandigheid is, behoort beoordeeld te worden naar dezelfde beginselen als de rechtsregel: „Non bis in idem”. Wanneer uit het „onderzoek een feit is gebleken, hetwelk zoo zeer met het misdrijf „verbonden is, dat het afzonderlijk later niet kan vervolgd worden, „omdat niemand twee malen mag terecht gesteld worden wegens hetzelfde „feit, behoort dat feit als een bijkomende omstandigheid van „het telastgelegde hoofdfeit aangemerkt te worden. Is daarentegen „het nieuw gebleken feit, door den tijd waarop, door den persoon „tegen wien, door de plaats waar en de bedoeling waarmede, hetzelfde „gepleegd is, als een op zich zelf staande handeling te beschouwen, „dan komt niet dat art. 203, maar komen artt. 220 en 221 te pas”¹⁾. Een zelfde meening is Mr. A. de Pinto toegedaan²⁾.

Past dit artikel nu wel in de leer van Inzender en Hof. De vraag stellen, is haar beantwoorden en wel met volmondig „neen”.

Ook dit artikel leert ons dus, dat de bepalingen van het strafproces slechts zijn te beschouwen als *middel* om het *doel* van het strafproces te verwezenlijken, doch nooit zelf *doel* zijn.

Wanneer men aan art. 9 R. Z. de uitlegging geeft, dat het slechts *ten doel* heeft de verdediging van bekaagde te waarborgen, dan overdrijft men. Haar inhoud is niets anders dan een middel van het strafproces om het doel van hetzelfde nl. „te zorgen dat iedere schuldige zijn gerechte straf niet ontgaat” te verwezenlijken, zij het ook, dat dit middel gebonden is aan de liberale eischen „der individueele rechtszekerheid”.

We hebben art. 172 R. Z. dus op te vatten in dien zin, dat het

¹⁾ De Bosch Kemper, „Het Wetboek van Strafvordering”, deel II blz. 531 en 532.

²⁾ Mr. A. de Pinto, „Handleiding”, 2e druk, deel II blz. 312.

artikel toestaat de telastlegging aan den voet van het bevelschrift, die volgens art. 185 R. Z. den grondslag der beraadslagingen in raadkamer uitmaakt, in *bepaalde gevallen aan te vullen*. Deze zelfde bevoegdheid geeft het Wetboek van Strafvordering ook aan den burgerrechter in art. 191 S. V. en art. 308 S. V. (nieuw). Daarnaast brengt art. 309 S. V. (nieuw) het nieuwe beginsel, dat de dagvaarding ook kan worden *gewijzigd*, indien deze wijziging ten minste niet tot gevolg heeft, dat de telastlegging niet langer hetzelfde feit in den zin van art. 68 van het Wetboek van Strafrecht zou inhouden. Dit nieuwe beginsel is opgenomen, daar de tegenwoordige toestand volgens welke de dagvaarding, op de uitzondering van art. 191 na, onbeperkt is, niet bevredigt.

Vergelijken we nu dit nieuwe beginsel eens met de leer van Inzender en het Hof, dan blijkt toch wel het onhoudbare daarvan. Waar voor de dagvaarding van het burgerlijk strafproces, welke is opgemaakt nadat de Voorloopige Informatiën en (of) de Gerechtelijke Instructie door een deskundig rechter-commissaris met al de hem ten dienste staande dwangmiddelen zijn gehouden, een eventuele wijziging wordt toegestaan, is het m. i. toch onaannemelijk, dat men in 1912 bedoeld zou hebben om een dergelijke wijziging niet toe te staan voor een telastlegging welke is opgemaakt uit gegevens verkregen door een onderzoek van dikwijls *ondeskundige* personen, die *niet* beschikken over dwangmiddelen om de volledigheid hunner verbalen te verhoogen. Tusschen 1912 en 1921 liggen slechts 9 jaar en zou in dien betrekkelijk korten tijd de behoefte aan eventuele wijziging der telastlegging zoo zeer zijn toegenomen, dat evengenoemde schrille tegenstelling daardoor logisch te verklaren is?

Ten slotte wil ik nog de vraag behandelen of in de R. Z. een overeenkomstig artikel als 309 S. V., (nieuw) gewenscht is.

Blijft men de leer van den Inzender en Hof volgen, dan antwoord ik: „hoe eer hoe liever”.

Aanvaardt men de door mij gegeven uitlegging van het verband tusschen de beschikking tot verwijzing en de telastlegging, dan is een dergelijk artikel niet zoo urgent, aangezien we in de Informatiën voor Officier-Commissaris *beëdigde* getuigen kennen en het m. i. wel zelden zal voorkomen, zoolang men in het hoofdonderzoek het onmiddellijkheidsbeginsel niet toepast, dat men aldaar nog veel nieuws zal vernemen.

Eischt men echter voor het strafproces de grootst mogelijke *volledigheid* en *waarheid* dan kan een artikel als 309 S. V. (nieuw) in de R. Z. niet worden gemist.

Misschien opent de Invoeringswet van het nieuwe Wetboek van Strafvordering de mogelijkheid tot opneming van een dergelijk artikel in de R. Z.

WETGEVING.

TWEEDE KAMER DER STATEN-GENERAAL.

ZITTING 1922—1923.

Dienstweigering.

De openbare behandeling van dit wetsontwerp had in de Tweede Kamer der Staten-Generaal plaats op 4 en 8 Mei 1923.

Uit de Handelingen 1922—1923 II; bladz. 2253 e.v. citeeren wij:

De heer VAN ZADELHOFF: Mijnheer de Voorzitter! Alvorens eenige beschouwingen te wijden aan dit wetsontwerp en de bezwaren, die er onzerzijds tegen in gebracht worden naar voren te brengen, wensch ik met een enkel woord aan te geven het standpunt van onze partij en van de moderne vakbeweging ten opzichte van de dienstweigeraars en het vraagstuk van de individuele dienstweigering. Wij hebben hier namens onze partij er steeds op aangedrongen, dat de dienstweigeraars menschkundig en menschwaardig zouden worden behandeld. We hebben onzerzijds meermalen geprotesteerd tegen de vervolgingen, waaraan de dienstweigeraars blootstonden en tegen de zware straffen en onmenselijke behandelingen, welke men hun deed ondergaan. Vooral kwamen wij er tegen op, dat die menschen werden behandeld als misdadigers. Herhaaldelijk is er door ons op aangedrongen, dat er een aparte regeling voor hen zou worden gemaakt. Wij kwamen daarbij niet op voor onze partijgenooten, want de meeste dienstweigeraars staan tot nog toe vijandig tegenover de S. D. A. P. en de moderne vakbeweging. Waar wij het dus voor hen opnamen, preekten wij niet voor eigen parochie, al zou dat op zich zelf geen bezwaar hebben wanneer de zaak waartegen wij opkwamen bestrijding verdiende. Maar toch meen ik dit even uitdrukkelijk te moeten vastleggen. Ook voerden wij het pleit niet voor hen, omdat wij de zaak zelf wilden. Integendeel, de individuele dienstweigering is door onze partij nooit als een strijdmiddel, als een middel ter bestrijding van het militarisme, aangevaard. Wij hebben steeds de individuele dienstweigering afgeraden en veroordeeld, omdat zij in wezen anarchistisch is en ingaat tegen de methode van georganiseerd optreden, zooals wij die bij de S. D. A. P. en de moderne vakbeweging zien. De S. D. A. P. bouwt op de actie van de georganiseerde arbeiders; zij is geen club van los naast elkaar staande menschen, die ieder op eigen hand den strijd voeren. Onze partij wil zijn een massa-partij, is een strijd-

organisatie, die de verdedigster is van de eischen en verlangens, zooals die door de arbeiders georganiseerd worden gesteld, en die daarom strijdt voor de machtsvorming van het proletariaat door organisatie. Daarin past individueel optreden niet. En op dien grond veroordeelen wij de individueele dienstweigering, evenals men in de moderne arbeidersbeweging ook wilde stakingen, die buiten de organisaties om uitbreken, veroordeelt. In den economischen strijd hebben de arbeiders geleerd, dat individueel optreden niet baat, dikwijls anderen schaadt, en dat dit de machtsvorming door organisatie in den weg staat. Al spreekt soms uit individueele daden groote geestkracht, al zijn die individueele daden soms uitingen van grooten zedelijken moed, in den vakstrijd zoowel als in den politieken strijd moeten wij ze afraden, omdat dat optreden over het algemeen niets uithaalt. Daarom is men ook in de vakbeweging er toe gekomen om de arbeiders te leeren en te overtuigen, dat zij die geestkracht en dien zedelijken moed, die uit die individueele daden vaak spreken, moeten bewaren en aanwenden in den georganiseerden strijd. Wanneer de organisaties de arbeiders oproepen tot een daad van strijd, is er vaak groote geestkracht noodig om zoo'n daad te volvoeren, worden groote opofferingen en toewijding van de strijders gevorderd.

Zoo staat ook onze partij in den strijd tegen het militarisme, dat geweld is, neen erger, dat georganiseerd geweld is. Daartegen kan alleen het georganiseerd optreden iets bereiken. Maar bovendien, wanneer men dienst weigert op grond van zijn Tolstoïaansche overtuiging, dat alle geweld afgezworen moet worden, is dat in strijd met het wezen van onze organisatie, met haar doel en methode van strijd. Al verwerpen wij het geweld — het is door ons meermalen naar voren gebracht, dat wij van geweld niets moeten hebben, dat het geweld door ons niet als methode wordt aanvaard —, toch willen wij zijn een strijdorganisatie, en omdat wij dat willen zijn, sluiten wij niet elk verzet en elken strijd uit, zooals de dienstweigeraars, die dat doen op grond van hun Tolstoïaansche overtuiging.

Het partijbestuur van de S. D. A. P. heeft zich, in overleg met het hoofdbestuur van het N. V. V., ten opzichte van dit individueel optreden georiënteerd en daaromtrent als zijn meening doen kennen:

„De bezwaren van de individueele dienstweigeraars, berustende op de aanvaarding van het Tolstoïaansche begrip van afzwering in alle omstandigheden van geweld en dwang, kunnen niet worden aanvaard door een strijdende arbeidersbeweging, zoolang zij zich het recht moet voorbehouden tegenover aanvallend geweld van den onderdrukker, dat der onderdrukten — als tegenover den economischen dwang op het proletariaat in het kapitalisme — het verweer zijner strijdorganisatie te stellen. Dit vooral in dezen tijd, nu allerwege in de bourgeoisie de neiging opkomt om de democratische instellin-

gen, die de mogelijkheid bieden tot geleidelijke ontwikkeling, te belagen. Het fascisme vindt overal aanhangers en bewonderaars.

De S. D. A. P. en het N. V. V. streven, met de andere partijen en de vakbeweging der andere landen, naar internationale ontwapening, door middel bovenal van de versterking der socialistische partijen en der moderne vakbeweging, wier groei noodig is om de Regeeringen, en daarmee internationale organisaties als den Volkenbond tot wezenlijke organen voor het behoud van den wereldvrede te maken. Daarnaast plaatsten zij ook op gronden, aan de eigen politieke en economische gesteldheid van ons land en volk ontleend, de *nationale ontwapening* op haar program."

Waarom wij ons afwijzend standpunt in zake de individueele dienstweigerig innemen, wordt met deze woorden duidelijk gedemonstreerd. Ook vroeger, voordat wij het standpunt van de ontwapening hadden ingenomen, toen wij voorstanders waren van het volksleger, was de individueele dienstweigerig in strijd met onze organisatie en vooral met haar doel en paste zij niet in het kader van onzen antimilitaristischen strijd. Vóór den corlog meenden wij, dat het leger moest worden een volksleger, en dat het moest worden omgevormd tot een instrument in handen van de strijdende arbeiders, en het spreekt vanzelf, dat met die opvatting de individueele dienstweigerig in strijd was.

Ook thans kunnen wij in den strijd tegen het militarisme de individueele dienstweigerig niet gebruiken. Wij staan nu op het standpunt der ontwapening. Daarmee staan wij lijnrecht tegenover de communisten, die, zooals onlangs in hun manifesten werd vermeld, den eisch van ontwapening een reactionnair eisch noemen. De communisten zeggen: wilt gij werkelijk ontwapening der bourgeoisie, bedenkt dan, dat gij de bewapening der arbeiders moet willen. Wij staan diametraal daartegenover. Vroeger gingen ook in onze rijen wel zulke stemmen op. In den ouden tijd, in de dagen der romantiek, toen de revolutionnaire phrase nog opgeld deed, toen we de schrikkelijke ervaringen van den wereldoorlog niet hadden, meenden velen onzer, dat wij den klassenstrijd gewapend moesten voeren en dat in den eindstrijd twee gewapende machten tegenover elkander zouden staan. Thans echter staan wij op het standpunt van de ontwapening. Wij willen niet tegenover het militaristische geweld van de heerschende klasse de arbeidersklasse gaan wapenen, om zoo twee legers tegenover elkander te plaatsen. Maar de strijd voor ontwapening kan niet individueel gevoerd worden. Als er één strijd is, die gevoerd moet worden georganiseerd en internationaal, dan is het de strijd tegen het militarisme en voor de ontwapening. Onze partij steunt in dien strijd dan ook de actie van het I. V. V. Dat groote verbond aanvaardt als uiterste middel in den strijd tegen den oorlog de werkstaking en de algemeene dienst-

weigering. Maar dat heeft met individueele dienstweigering niets te maken. De algemeene massale dienstweigering wordt niet voorbereid door individueele daden, maar door versterking der organisatie, door scholing in den strijd, door voorbereiding op massaal verzet bij het uitbreken van een oorlog. Deze gedachte is door onze partij en door het N. V. V. in de volgende woorden belichaamd:

„Het standpunt der S. D. A. P. ten opzichte van militaire dienstweigering wordt bepaald door haar karakter als politieke partij der socialistische arbeidersklasse.

Als zoodanig erkent zij, dat het kapitalistische stelsel van voortbrenging geleid heeft tot de politieke en economische heerschappij der bezittende klasse, die haar macht, zoowel over de productie als over de regeeringen, dienstbaar maakt aan haar streven naar winst. Dit leidde tot het imperialisme, als drijfveer tot steeds verdere opvoering van het militarisme, welke geweldpolitiek en nationalistische ophitsing een vrede-lievende ontwikkeling der maatschappij verhindert en de wereld voortdurend met nieuwe oorlogen bedreigt.

De massa der arbeiders en van allen, die de onhoudbaarheid van dezen toestand inzien, tegen het kapitalisme en zijn dragers te organiseren — ziedaar de eerste voorwaarde van den internationalen strijd van het proletariaat tegen den oorlog.

De vakbeweging, die voorheen dezen strijd met warme sympathie steunde, besloot de laatste jaren op hare congressen te Londen, Rome en den Haag, naast de socialistische partijen actief aan dien strijd deel te nemen en onder de arbeiders te propageeren, tegenover het geweld van het militarisme het economisch verweer der arbeidersklasse te stellen.

Slechts in verband met deze internationale actie tegen oorlog en militarisme kunnen S. D. A. P. en N. V. V. de dienstweigering erkennen als liggende in de sfeer harer bemoeiingen. Deze kan echter niet anders zijn bedoeld dan als massale dienstweigering tegen acuut oorlogsgevaar, als natuurlijk deel van internationale directe actie tegen den oorlog.”

Uit dit alles blijkt, dat wij de individueele dienstweigering afwijzen, ze in politieken zin verwerpelijk achten.

En toch zijn wij de verdedigers der dienstweigeraars en zullen steeds voor hen op de bres staan. En wel om twee redenen. Ten eerste, omdat, als iemand individueel dienst weigert en hij is een ernstig dienstweigeraar, uit die weigering spreekt een antimilitaristische geest, en daaromtrent staan onze partij en onze vakbeweging sympathiek, want van dien geest willen wij allen doordringen. En ten tweede, en dit achten wij ook een zeer voorname reden: wij zien in die dienstweigering een gewetensconflict, een persoonlijke uiting van het menschelijk geweten. Meestal is die uiting ook en vooral een daad van zedelijken moed en omdat wij eerbied vragen voor de

rechten van de menselijke persoonlijkheid, staan wij in dat gewetensconflict aan de zijde van de individueele dienstweigeraars, zonder nog hun daad goed te keuren of haar als een van de middelen in den strijd tegen het militarisme te kunnen aanvaarden.

De conclusie, waartoe partijbestuur en N. V. V.-bestuur zijn gekomen, is aldus samen te vatten:

„De S. D. A. P. en de moderne vakbeweging voeren hun actie voor de ontwapening als onderdeel van hunne algemeene politieke actie en van hunne propaganda tegen het kapitalisme. Zij verwerpen daarom elke deelneming aan op zich zelf staande antimilitaristische acties, die door antipolitieke of anarchistische overwegingen worden geleid en deswege de arbeidersklasse in haar strijd tegen de machten van het kapitalisme slechts kunnen verzwakken. Het eenzijdig steunen op gevoelsoverwegingen, dat dergelijke acties kenmerkt, leidt tot verwarring en teleurstelling.

Voor al de opgroeiende arbeidersjeugd zal zich moeten weten vrij te houden van deze verwarring, die steeds haar organisatie, haar scholing en opvoeding tot deelneming aan den strijd harer klasse in den weg zal staan.”

Nog eens, Mijnheer de Voorzitter, omdat wij te doen hebben met een gewetensconflict, staan wij aan de zijde van hen, die trots onze waarschuwing, op grond dat hun geweten het hun verbiedt, meenen den dienst te moeten weigeren.

Toen wij het vorig jaar bij onze interpellatie over de behandeling der dienstweigeraars over dit gewetensconflict spraken, haalden wij enkele uitspraken van groote mannen uit de partijen van rechts aan, om die partijen te overtuigen, dat zij ten deze aan onze zijde moesten staan. Wij beriepen ons toen op het woord van dr. Kuyper, luidende:

„Zoodra een onderdaan zich op zijne consciëntie beroept, wijke de Overheid uit eerbied voor het heilige terug. Dan dwinge ze nooit, noch tot de eedsaflegging, noch tot den krijgsdienst.”

Thans voegen wij daarbij een ander woord van dezen zelfden Staatsman, waarmee deze ook voor de vrijheid van consciëntie opkomt, nl.:

„Tienmaal beter een Staat, waarin enkele zonderlingheden een tijdlang door misbruik van de consciëntievrijheid zich zelf belachelijk kunnen maken, dan zulk een, waarin men, om deze excentriciteiten te voorkomen, de consciëntie zelve dorst aan te tasten.”

Wij gaan met die uitspraken akkoord en als wij daaraan het wetsontwerp op de „dienstweigering” toetsen, dan willen wij wel bekennen, dat de gedachte, die spreekt uit die aanhalingen van

dr. Kuyper, ook voor de Regeering de leidende gedachte is geweest bij het ontwerpen van dit wetsontwerp. Al bevredigt het ons in verschillende opzichten niet, toch hebben wij het ontwerp met blijdschap begroet, omdat wij er in zien de erkenning en de overwinning van een beginsel. Uit de opvatting van de Regeering, dat de dienstweigering voor haar niet is een strafbaar feit, en uit het pogen van haar, om het mogelijk te maken, dat zij, die gewetensbezwaren hebben, ontheffing kunnen krijgen van den militairen dienst, spreekt, wij willen het gaarne erkennen, een milde geest.

Maar, Mijnheer de Voorzitter, toch bevredigt het wetsontwerp ons niet, omdat het niet ver genoeg gaat. Nu het beginsel van gewetensvrijheid is erkend en een eerste stap is gezet, mag het daarbij niet blijven. We mogen niet volstaan met aan de gewetensbezwaren van enkelen te gemoet te komen en anderen uit te sluiten. Voor alle ernstige gewetensbezwaarden dient nu, zooals de Grondwet aangeeft, een wettelijke regeling te komen. Wel is het aantal dienstweigeraars op het oogenblik niet groot, maar een gedeelte van hen valt nu al buiten de wet, en al zullen wij niemand aansporen om individueel dienst te weigeren, toch voorzie ik, dat het aantal in de toekomst veel grooter zal worden, en daarom kunnen en mogen wij niet volstaan met deze gedeeltelijke regeling. Al zullen wij als partij tot menschen, die dienst willen weigeren, zeggen: het offer, dat gij wilt brengen, hebben wij niet noodig in onzen strijd voor de ontwapening en tegen het militarisme, toch geloof ik, dat onder den indruk en den invloed van allerlei factoren er in de toekomst meerderen zullen komen tot dienstweigering op grond van gewetensbezwaren. Van die factoren noem ik in de eerste plaats onze propaganda voor de ontwapening, die aan alle kanten inslaat. Tal van pacifistische vereenigingen maken mede propaganda voor de ontwapening. Onlangs herinnerde ik aan het manifest van den Wereldbond van de Kerken. Daarin werd gezegd, dat men zich ernstig moest afvragen, of er eigenlijk wel één oorlog is, die uit zijn eigen motieven kan worden verklaard. Men gaat daar een richting uit, waaraan men in die kringen vroeger nooit had gedacht. Dat is een versterking van het antimilitarisme. Ook de indruk en de gevolgen van de gruwelijke menschenlaching, die achter ons ligt, hebben den weerzin tegen het militarisme versterkt. En velen van hen, die zich rekenschap geven van de wijze, waarop een komende oorlog zal worden gevoerd, van de ontzettende barbaarschheid, die deze zal brengen, zullen tot de overtuiging komen, dat zij aan de voorbereiding van zoo'n oorlog niet mogen medewerken en het met hun geweten niet kunnen overeenbrengen om dienst te nemen en dus den dienst zullen weigeren. Ook als gevolg van de opvoeding, die meer en meer van een antimilitaristischen geest wordt doortrokken, vooral ook, omdat de vrouwen in den strijd tegen het militarisme en voor de ontwapening een factor van zoo groote beteekenis zijn geworden, zal het aantal toenemen. Ook in onze rijen groeit door dit alles, trots onze waarschuwing, het aantal van hen, die het met

hun geweten niet kunnen overeenbrengen, in het leger dienst te nemen.

Herhaaldelijk overkomt het ons, nu al, dat een moeder tot ons komt en vraagt: Wat moet ik tot mijn jongen zeggen, die dienst wil weigeren? Dan weet ik, welk antwoord ik als vertegenwoordiger van mijn partij moet geven. Maar ik weet ook, dat ik dan als mensch eigenlijk moet zeggen: Als de drang tot dienstweigering een gevolg is van uw eigen anti-militaristische opvoeding en als gij meent, dat de jongen het offer, dat hij brengen wil, kan dragen, dan moogt gij hem eigenlijk niet weerstaan. Zoo zou ik als mensch spreken, al zou ik als lid van onze partij zeggen: Het is niet noodig; het offer, dat hij brengen wil, is nutteloos. Maar begrijpen en verklaren kan ik dit alles heel goed.

Want de propaganda voor de ontwapening, die in onze kringen een zoo zuiveren klankbodem vindt, heeft daar groote geestdrift gewekt, meer nog om de zedelijke, dan om de politieke en financieele motieven, die er aan ten grondslag liggen. En daarom geloof ik, dat in de naaste toekomst ook in onze rijen het aantal menschen, die op grond van hun geweten bezwaar zullen maken om in dienst te gaan, grooter zal worden.

Ik meen daarom, dat de Regeering, èn om dat grooter wordende aantal, maar ook reeds om het aantal, dat er nu al is, niet kan volstaan met alleen die bezwaren te erkennen, die voortspruiten uit zedelijke en godsdienstige motieven.

Die vallen er eigenlijk nog niet eens allemaal onder. Wanneer iemand godsdienstige of zedelijke bezwaren heeft tegen den dienst, dan kan hij nog buiten dit wetsontwerp vallen, wanneer die bezwaren niet voortspruiten uit een bepaalde overtuiging. Want er staat heel duidelijk in de Memorie van Toelichting:

„..... zij die gewetensbezwaren hebben, hetzij van *godsdienstigen* hetzij van *zedelijken* aard, mits die gewetensbezwaren voortvloeien uit hunne overtuiging, dat zij den evenmensch niet mogen dooden, ook wanneer dit ingevolge overheidsbevel rechtmatig is.”

Hier hebben wij dus een beperking van een bepaalde groep van gewetensbezwaarden, terwijl bovendien uitgesloten worden, en dat zijn naar onze meening de talrijksten, zooals in de Memorie van Toelichting staat:

„de politieke dienstweigeraars, zij, die de dienstweigerings als propagandamiddel gebruiken, om aldus tot geheele ontwapening te geraken, of zij, die het Staatsgezag bestrijden, dat hun plichten oplegt.”

Blijft de considerans van het wetsontwerp, zooals die op het oogenschijnlijk luidt, dan zullen zeer velen er buiten vallen.

Ik hoop, wanneer wij straks een door ons ingediend amendement zullen behandelen, om te maken dat dit wetsontwerp in overeenstemming wordt gebracht met art. 183 van de Grondwet, dat de Regeering daartegen geen bezwaren zal inbrengen. De bedoeling van het

Grondwetsartikel is, om voor allen, die „ernstige” gewetensbezwaren hebben, een wettelijke regeling te maken. De Grondwet maakt geen onderscheid tusschen de verschillende bezwaren, legt daarvan geen norm aan, stelt alleen den eisch, dat de gewetensbezwaren „ernstig” moeten zijn. En als daarmee het wetsontwerp in overeenstemming wordt gebracht, zal het voor ons meer aannemelijk worden en ook veel meer doel treffen dan nu.

Onze grootste grief tegen dit ontwerp is dan ook, dat het hen uitzondert, die de eigenlijke gangmakers er voor zijn geweest. Dat zijn zij, voor wie wij het hier hebben opgenomen. Dat zijn die menschen, die, omdat zij dienst weigerden, in de gevangenis werden gestopt. Zij hebben door hun optreden een algemeene overtuiging gevestigd. Door hun daden is in het volk sterk de overtuiging gaan leven, dat met die gewetensbezwaren rekening moest worden gehouden. Zij zijn het geweest, waardoor in deze Kamer de noodzakelijkheid van een wettelijke regeling ten slotte werd erkend. Maar nu die regeling wordt voorgesteld, worden zij juist uitgesloten. Van de ruim 25 dienstweigeraars, die op dit oogenblik gestraft zijn en tot onze schande, neen tot schande van de Regeering in de gevangenis zitten, vallen maar zeer enkelen onder dit wetsontwerp.

Ik vraag zeer nadrukkelijk, en kom daar aanstonds nog op terug: Wat is de Minister van plan voor die menschen te doen? Wanneer in de naaste toekomst dat aantal groter wordt, maar ook wanneer het niet groter mocht worden, wat zal er dan gebeuren met de dienstweigeraars, die buiten het kader van deze wet vallen? Wij hebben gezien, dat de bekende legerorder voor het overgrootste deel der dienstweigeraars geen oplossing bracht en onvoldoende was. En al gaat dit ontwerp verder en al worden nu ook anderen dan die alleen bezwaar hebben tegen het dragen van wapenen, in de regeling betrokken, toch voorzie ik, dat we er niet veel verder mee komen dan met die legerorder. Van de 40 personen, wier gewetensbezwaren door de commissie zijn onderzocht, kwamen maar 16 in aanmerking.

Ik vrees zeer, als de strekking van het aanhangige wetsontwerp zoo beperkt blijft, dat de verhouding niet gunstiger zal worden en het aantal gewetensbezwaarden, dat buiten de wet valt, groter zal zijn dan het aantal van hen, dat er onder zal vallen. Dit bezwaar wordt ook buiten onze kringen gevoeld.

Van alle kanten is op verruiming van dit wetsontwerp aangedrongen en ik herinner mij een artikel, dat gestaan heeft in de *Nieuwe Rotterdamsche Courant* van 9 Maart 1922, toen dit wetsontwerp was verschenen en waarin o.a. stond:

„Niet allen die principieel tegen den militairen dienst zijn, wier geweten daartegen in opstand komt, zullen in hun overtuiging worden ontzien. Niet immers de stem van het geweten zal den doorslag geven bij de beslissing, doch de gronden, waarop het geweten tot spreken komt, zullen het doen. Alleen wie tegen den militairen dienst is op grond, dat men zijn evenmensch niet mag dooden, zal zich op het ontwerp kunnen be-

roepen. Alleen de vrije overtuiging van dezen zal worden geëerbiedigd. Uitgesloten worden dus wie in de memorie van toelichting „politieke dienstweigeraars” worden genoemd, zij, die de dienstweigeringszaken zouden willen gebruiken als middel om tot algeheele ontwapening te geraken, of die het staatsgezag zelf bestrijden, dat hun plichten oplegt.

Wij nemen onmiddellijk aan, dat het ontwerp practisch niet verder kan gaan dan het doet, maar het is duidelijk, dat de grens theoretisch volstrekt willekeurig getrokken is. De overtuiging, zeg nu maar van den anarchist, of anders van dengeen, die algeheele ontwapening een bereikbaar ideaal acht, kan even ernstig, even bezonnen, even „heilig” zijn, als die van dengeen, die slechts dienstweigeringszaken is, omdat hij zijn evenmenschen niet wenschte te dooden, ook wanneer de overheid dit rechtmatig acht.

Het ontwerp doet slechts tusschen de verschillende overtuigingen, de onderscheidene gewetensbezwaren tegen den dienstplicht een greep: het bevat eenig opportunistisch geschipper, en komt zonder leidende gedachte aan de gewetensbezwaren van sommigen tegemoet, aan die van anderen niet.”

Mijnheer de Voorzitter! Ik ben het geheel eens met wat de *Nieuwe Rotterdamse Courant* in dit hoofdartikel schrijft, alleen meen ik, dat men wel verder kon gaan dan nu wordt gegaan. Uit dat artikel valt echter te zien, dat meerderen het met ons eens zijn, wanneer wij op verruiming aandringen in den geest, zooals ons amendement heeft aangegeven.

Een andere grief, bij dit wetsontwerp naar voren gekomen, is, dat, wanneer ten slotte de gewetensbezwaren worden erkend, het ééne gewetensbezwaar zwaarder wordt gestraft dan het andere en ik ben het in dat opzicht volkomen eens met wat in dat zelfde artikel van de *Nieuwe Rotterdamse Courant* staat, nl.:

„Het verschil in overtuiging tusschen de twee komt, practisch gesproken, hierop neer, dat de een gewetensbezwaren tegen het zelf dooden heeft, doch het wel lijden kan zoo een ander zijn evenmenschen doodt, terwijl de tweede het levensrecht van zijn evenmenschen zoo hoog acht, dat hij ook aan een ander het recht zijn evenmenschen te dooden ontzegt, en dus niet indirect daaraan debet wil zijn. Wij kunnen niet inzien, dat de overtuiging van den laatste zoo veel lager staat, dat hij daarom met zes maanden extra tewerkstelling zou behooren te worden gestraft.”

Waar wij daaromtrent een amendement hebben ingediend, hoop ik, dat wij in dit opzicht de medewerking zullen krijgen der Regeering, opdat beide soorten van dienstweigeraars met dezelfde maat zullen worden gemeten.

Nu ik enkele bezwaren, die wij tegen dit wetsontwerp hebben en die in onze amendementen naar voren zijn gekomen, heb uiteenzet, kom ik terug op de vraag, die ik zooeven heb gedaan: Wat is de Regeering van plan te doen met hen, die in de toekomst opnieuw buiten de wet zullen vallen of met hen wier gewetensbezwaren door

de commissie zijn onderzocht, maar van welke bezwaren de Minister zegt: het zijn voor mij geen gewetensbezwaren, ik erken ze niet als zoodanig, ge valt dus ook buiten deze wet?

Mijnheer de Voorzitter! De vraag doet zich voor: zullen deze menschen, wanneer dit ontwerp tot wet is geworden, zwaarder gestraft worden dan nu? Wanneer dat het gevolg zou zijn van deze wet, dan is dat een resultaat, dat wij zeker niet willen, ja, dat wij onduldbaar achten.

Wij zijn tegen de zware straffen, die de dienstweigeraars nu moeten ondergaan, herhaaldelijk opgekomen. Zal nu het gevolg van dit wetsontwerp zijn, dat de straf zwaarder zal worden? Het is mij bekend, dat nu reeds tegen een paar dienstweigeraars is gezegd: „weet wat ge doet! Tot nog toe is dienstweigering gestraft met tien maanden gevangenisstraf, maar dat zal anders worden. De mogelijkheid bestaat, dat ge een gevangenisstraf krijgt van 1 jaar en 9 maanden. Ja”, voegde men er bij, „dat kan zelfs verdubbeld worden. Op wat ge nu gaat beginnen, staat een maximum-straf van 3 jaar en 6 maanden.”

Mijnheer de Voorzitter! Ik vrees, dat, wanneer dit ontwerp wet geworden is, men zal zeggen tot hen, die den dienst weigeren op grond van gewetensbezwaren, welke door den Minister niet worden erkend, of zij, die buiten de wet vallen, omdat hun gewetensbezwaren niet zijn van godsdienstigen of zedelijken aard: „Gij zijt juridisch geen dienstweigeraar, want gij zijt het niet in den zin der wet, gij kunt dus niet als zoodanig gestraft worden, maar gij pleegt „opzettelijke ongehoorzaamheid” en daarop staat een straf in maximum van 3 jaar en 6 maanden.” Zoo zal dus de positie van het grootste deel der dienstweigeraars na invoering van deze wet beduidend worden verslechterd.

Daartegen komen wij op. Ik hoop, dat de Minister het zal weten te voorkomen. Hij zegge niet: ik heb over die menschen niets te zeggen, want de krijgsraad moet over hen oordeelen. Ook weet ik, dat in deze wet voor hen geen regeling kan worden opgenomen. Maar een aparte regeling is toch wel mogelijk en als wij vragen: zorg er voor, dat zij niet in slechter conditie komen, dat hun positie niet slechter wordt, dan vragen we iets, dat volkomen billijk en rationeel is.

Mijnheer de Voorzitter! Ik geloof, dat wij de dienstweigeraars, die buiten deze wet vallen, ongeveer gelijk kunnen stellen met politieke gevangenen. Ik heb reeds vroeger aan den Minister gevraagd, of van hem een regeling was te verwachten waarbij de positie van hen, die eigenlijk politieke gevangenen zijn, zou worden geregeld. Ik begrijp, dat hij niet dadelijk die toezegging kan doen, al meen ik, dat ons land ten opzichte van de politieke gevangenen en de regeling daarvoor in verzuim is. Bij een vorige gelegenheid heb ik daarvoor voorbeelden aangehaald. Wanneer de Regeering ook nu nog bezwaar heeft een regeling in uitzicht te stellen, waarbij de positie van de politieke gevangenen zal worden geregeld, dan hoop ik, dat ze in

elk geval voor de dienstweigeraars, die buiten deze wet vallen, een regeling zal treffen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik hoop van de Regeering althans eenige toezegging te zullen krijgen.

Indien ik die niet krijg, zal ik overwegen een motie in te dienen, waarin de Regeering gevraagd wordt een aparte regeling voor die menschen te treffen, terwijl er tevens in wordt uitgesproken, dat wij niet wenschen, dat deze menschen voortaan als misdadigers zullen worden behandeld en in de gewone gevangenis zullen worden opgesloten.

Ik zal die motie thans nog niet indienen, omdat ik eenig vertrouwen heb, dat de Minister van Justitie mij te gemoet zal komen.

Toen wij bij het laatste debat over de dienstweigeringsvraag vroegen, of de positie van de gestraften wegens dienstweigeringsvraag nader onder de oogen zou worden gezien, en er op wezen, dat zij in de laatste jaren veel verslechterd was bij die gedurende de mobilisatie, zeide de Minister van Justitie: De quaestie van de regeling, welke ten aanzien van deze gevangenen moet worden getroffen, is inderdaad een zaak, die onder de oogen moet worden gezien. De wettige toestand is, dat zij onderworpen zijn aan den algemeenen maatregel van bestuur van 1886, maar de historische toestand is, dat zij hoofdzakelijk leven onder de oorspronkelijke regeling, die onwettig is geworden.

De Minister voegde er bij: Daarom is op het oogenblik in bewerking een nadere regeling, waarin de positie van deze gevangenen opnieuw zal worden geregeld.

En nu geloof ik het beste te doen ten aanzien van die nadere regeling niet te veel te zeggen. Alleen dit, dat naar mijn meening als grondslag daarbij moet worden genomen, dat men zich zooveel mogelijk houdt aan den historisch geworden toestand. De dienstweigeraars, waarover wij het toen hadden, vielen buiten de legerorde en zullen in de toekomst ook buiten deze wet vallen.

Ik hoop, dat de Minister zich aan zijn woord zal houden en deze menschen niet meer naar de gewone gevangenis zullen gaan, maar voor hen een betere toestand in het leven zal worden geroepen.

Thans nog een enkel woord over de positie van hen, die op het oogenblik straf ondergaan.

Ik wil wel erkennen, dat de Minister zich aan de toezegging, welke hij bij onze interpellatie heeft gedaan, gehouden heeft. De toestand is inderdaad eenigszins verbeterd. De kleeding, waarover ik het toen had, is veranderd en verbeterd; ook het eten wordt tegenwoordig op borden toegediend, wat eerst het geval niet was. Heeft de Minister derhalve aan zijn toezeggingen voldaan, zoo blijft mijn grief, dat hij te weinig toezeggingen deed en ik hoop, dat hij, nu duidelijk is geworden, welke bezwaren er aan verbonden zijn, dat deze jonge menschen hun straf moeten ondergaan in inrichtingen die vallen onder de wet tot vaststelling der beginselen van het gevangeniswezen van 1886, thans nog een stap verder zal willen gaan en ook voor hen, die thans zitten, den toestand zal willen verbeteren.

Zoolang zij blijven onder dat reglement van 1886, is het niet mogelijk om de verbeteringen voor hen aan te brengen, welke noodzakelijk zijn. Zelfs de eenvoudigste dingen mogen niet. Wanneer de dienstweigeraars b. v. vragen, of zij in de cantine van hun eigen geld suiker mogen koopen, dan is het antwoord van de heeren regenten: het reglement verbiedt het; ge zijt gewone gevangenen; het kan niet.

Het eten is berekend naar de behoefte van den gemiddelden gevangene; dat is van een man, die zoo ongeveer den leeftijd heeft tusschen 16 en 80 jaar; de dienstweigeraars zijn echter allen jonge menschen. De kost, die aan een soldaat wordt gegeven, is, wat betreft hoeveelheid en vetgehalte, anders dan de kost, die aan den gemiddelden gevangene wordt gegeven. Er is herhaaldelijk gevraagd: kan nu niet, wat dat eten betreft, er rekening mede gehouden worden, dat het hier louter jongelieden betreft? Kan het eten, dat hun verstrekt wordt, niet zijn zooals bij de soldaten? Het antwoord was dan steeds: het kan niet, want het reglement van 1886 verbiedt het.

Wanneer die dienstweigeraars vragen, of zij op hun eigen kosten boter mogen koopen om het vetgehalte van het hun verstrekte eten aan te vullen, dan zeggen regenten: ge moogt driemaal per week een ons boter in de cantine koopen. Die menschen krijgen 42 sneden droog brood per week en daarvoor hebben zij drie ons boter hard noodig. Daarvan houden zij niets over om het tekort aan vet van hun eten aan te vullen, maar de regenten zeggen maar steeds op grond van het reglement: wij mogen niet toestaan, om op eigen kosten nog meer boter te koopen.

De letterlijke toepassing van de reglementen, en daarvan schijnen sommige colleges van regenten groote liefhebbers te zijn, maakt dat die dienstweigeraars op allerlei wijzen kleine plagerijen en onaangenaamheden hebben te verduren.

Tegen de nadering van de laatste Paschen richtte een van de dienstweigeraars, die eenigen tijd te voren uit de hulpgevangenis was ontslagen omdat zijn tijd om was, het verzoek tot den directeur van die hulpgevangenis, of hij zijn kameraden, met wie hij had „gezeten”, met Paschen een herinnering mocht sturen in den vorm van een aantal eieren, opdat zij zouden weten, dat het daarbuiten Paschen was. Toen daarop één van de dienstweigeraars aan het college van regenten vroeg: Mogen wij die eieren aannemen om ze ter gelegenheid van Paschen op te eten?, zeide dat college: Het kan absoluut niet; dat zou in strijd zijn met het reglement; wij staan het niet toe. En toen die menschen vroegen: Mogen wij althans één ei koopen voor ons eigen geld, want wij willen op een of andere wijze het Paaschfeest vieren?, werd weder geantwoord: Neen, dat mag niet; het reglement verbiedt het.

Ik noem deze dingen om te doen zien, hoe men optreedt tegenover deze jonge menschen, die toch geen misdadigers, geen boeven zijn; het zijn geen menschen, die gevaarlijk zijn, zooals tal van menschen, die in de gevangenis opgesloten zijn, maar voor het meerendeel —

de Minister van Justitie zal dat ook wel vernomen hebben van den predikant, die daar is — fatsoenlijke menschen, die op grond van hun overtuiging, hun idealistische overtuiging, een offer brengen en die, omdat zij naar die overtuiging willen handelen, worden gestraft en behandeld op de manier, waarop misdadigers behandeld worden.

Als misdadigers, Mijnheer de Voorzitter, want deze week is het nog weer gebeurd — de Minister zal misschien weer zeggen: ik kan er niets aan doen; maar toch hoop ik, dat de Minister hierover een afkeurend woord zal uitspreken —, dat twee van die jonge menschen uit de hulpgevangenis te Scheveningen voor den krijgsraad moesten komen in den Bosch; zij waren krijgsraad-arrestanten en moesten veroordeeld worden. Hoewel het zeer fatsoenlijke jongens waren, werden zij aan kettingen vastgeklonken en in een celwagen als de grootste misdadigers weggevoerd. Daartegen protesteeren wij, Mijnheer de Voorzitter! Die behandeling zal zoo blijven, neen, zij zal erger worden, indien daartegen niet door de Regeering wordt gewaakt door een aparte regeling.

Ik geloof, dat ik hiermede kan volstaan; ik heb onze bezwaren uiteengezet tegen dit wetsontwerp en ons standpunt aangegeven ten aanzien van de individueele dienstweigering. Met dit wetsontwerp wordt de deur van de gewetensvrijheid op een kier gezet. Ik hoop, dat de Regeering zal willen medewerken om die deur wijd open te zetten, door als criterium voor de dienstweigeraars de woorden „ernstige gewetensbezwaren” in de wet op te nemen, opdat allen, die principieel bezwaren tegen de vervulling van den militairen dienst hebben, binnen deze wettelijke regeling zullen vallen.

Wanneer daarbij een eenigszins bevredigende toezegging komt ten aanzien van hen, die in de toekomst gestraft zullen worden, omdat zij, hoewel „dienstweigeraar”, toch buiten deze wet vallen, dan geloof ik, dat wij met de oplossing van dit vraagstuk op den goeden weg zijn.

De heer ZIJLSTRA: Mijnheer de Voorzitter! Het probleem van de dienstweigering heeft blijkbaar wel iets aan belangstelling en belangrijkheid verloren, want wie zich herinnert de agitatie, die enkele jaren geleden gevoerd werd en die zelfs leidde tot een meer of minder luidruchtig indringen van propagandisten van buiten hier in de Parlementszaal, en wie thans de belangstelling ziet, welke de behandeling van dit wetsontwerp vergezelt, die kan in elk geval wel dit constateeren, dat de agitatie voor deze zaak meer of minder ingezonken is.

Ik klaag daarover niet, omdat het ontbreken van die agitatie een goede behandeling van dit wetsontwerp stellig niet zal tegenstaan.

Het vraagstuk van de dienstweigering blijft ook voor ons anti-revolutionnair een interessant vraagstuk, en wij kunnen de indiening van dit wetsontwerp dan ook waardeeren. Maar ik wil mij niet ontveinzen, dat de voorgestelde regeling mij niet geheel kan bevredigen, al voeg ik er aanstonds aan toe, dat aan degenen, die op ons

standpunt staan, toch de omstandigheid niet mag voorbijgaan, dat dient te worden erkend het uiterst moeilijke van deze materie, de buitengewone moeilijkheid voor de Regeering om een regeling te treffen. En eveneens staat wel vast — men zal dat ook gevoeld hebben tijdens de rede van den heer van Zadelhoff —, dat wij een materie vóór ons hebben, die om verschillende redenen met de grootste omzichtigheid dient te worden behandeld door een Regeering, welke er op staat haar positie en haar gezag onder het volk te handhaven. Hier komt immers niet alleen de positie van den dienstweigeraar in het geding, maar wel degelijk ook die van de Overheid.

Gezien nu de groote moeilijkheid, wil ik wel beginnen met te verklaren, dat de oplossing, in dit wetsontwerp geboden, in menig opzicht niet kwaad is. Wij zullen dus met dit wetsontwerp, zooals het daar ligt, indien het althans niet verslechterd wordt, kunnen meegaan, maar van dat meegaan en dat niet bevredigd zijn wil ik toch kortelijks rekenschap geven.

De bezwaren, welke ik tegen dit wetsontwerp heb, gelden de kern van de zaak, d. i. het standpunt, door de Regeering ingenomen in zake den inhoud van de gewetensbezwaren. Ik voeg er met blijdschap bij, dat die bezwaren nog meer gelden de toelichting dan het wetsontwerp zelf. In de toelichting wordt door de Regeering gewezen op de Zweedsche wet van 21 Mei 1920, waarin alleen op grond van op godsdienstige overtuiging berustende bezwaren gerekend kan worden met de belangen van de dienstweigeraars; zij mogen geen andere bezwaren te berde brengen. Nu is dat m. i. een juist standpunt, maar de Regeering onderscheidt in de toelichting tusschen gewetensbezwaren van godsdienstigen en van zedelijken aard, mits voortvloeiende uit de overweging, dat men zijn evenmensch niet mag dooden. Nu is m. i. in het Voorloopig Verslag de antirevolutionnaire meening uiteengezet in deze woorden van de leden, die van oordeel waren:

„dat gewetensbezwaren steeds van godsdienstigen aard zijn en ook slechts daarom behooren te worden geëerbiedigd. Het bevel der Overheid is bindend voor het individu, met uitzondering alléén van het geval, waarin het individu zich aan de nakoming van dit bevel onttrekken moet, omdat hij voor eene hoogere macht moet buigen.”

Op dat bezwaar is een antwoord gekomen van de Regeering, dat mij ten deele, maar ook slechts ten deele, bevredigt. Er wordt namelijk gezegd:

„dat vrijstelling niet wordt verleend dan aan hem, voor wiens bewustzijn — zij het dan ook, wijl God aan de Overheid het zwaard heeft gegeven, ten onrechte — de vervulling van den dienst een conflict zou doen ontstaan met het gebod: „Gij zult niet dooden”.”

Daarna wordt echter de vraag gesteld:

„Moet nu echter nog nader de eisch worden gesteld, dat het conflict ook door den betrokkene zelf als van godsdienstigen

aard wordt beschouwd, dat, m.a.w., hij den goddelijken oorsprong van het evenbedoelde gebod uitdrukkelijk erkent?"

De Regeering antwoordt:

„De ondergeteekenden zouden meenen — en een verdere beteekenis komt aan de gewraakte onderscheiding in de Memorie van Toelichting niet toe —, dat zoover niet moet worden gegaan, doch dat voldoende is, dat het gebod als norm met volstrekt gezag zich aan den betrokkene oplegt.”

Mijnheer de Voorzitter! Misschien was het verschil in opvatting tot geringe proporties terug te brengen, indien men een onderzoek instelde of zulk een zich met volstrekt gezag opleggend gebod iets anders dan een goddelijk gebod, een gebod van hoogere macht kan zijn.

Bij de dienstweigering is gesproken van een conflict tusschen de Overheid en den onderdaan, en nu wil het mij voorkomen, dat de aard van dit conflict op uitnemende wijze in de Memorie van Antwoord is uiteengezet. Immers daar wordt gezegd, dat de Overheid de haar van God opgelegde roeping heeft te vervullen, ook in het verplichten tot den dienst, dien de handhaving van 's Lands onafhankelijkheid vordert. Staat nu aan de eene zijde de Overheid aldus met den haar opgelegden plicht, die haar dwingt een plicht te leggen op de onderdanen, aan de andere zijde staat de onderdaan, die zegt, dat hij aan dien plicht niet kan voldoen en dus aan de Overheid weigert om te gehoorzamen. Zoo staan Overheid en onderdaan tegenover elkander. Men mag nu niet vergeten — en dit geschiedt toch meer dan eens — dat er in dezen tijd niet alleen een gewetensconflict bestaat bij den onderdaan, maar dat dit gewetensconflict bestaat ook aan de zijde van de Overheid. De Overheid heeft openlijk uitgesproken, dat zij een roeping van God heeft ontvangen in de verplichting tot handhaving van 's Lands onafhankelijkheid, en de verplichting daartoe moet de Overheid weer aan den burger opleggen. Maar nu komt er een burger, die zegt: ik aanvaard die verplichting niet, ik weiger te gehoorzamen. Nu komt dus de vraag, of de Overheid daaraan mag toegeven, of zij daarvoor wijken mag, en, zoo ja, waarom en wanneer. Als de Overheid sterk staat in het besef van haar roeping, van Godswege opgelegd, dan zal zij niet spoedig tot de conclusie kunnen komen, dat zij mag wijken voor een onderdaan, die haar in deze toch niet volgen wil.

Inzonderheid wordt dit van beteekenis, wanneer wij staan tegenover een verschijnsel, waarvan de heer van Zadelhoff de beteekenis zoo duidelijk heeft uiteengezet, een verschijnsel van het antimilitarisme, dat in eersten aanleg met gewetensvrijheid niets te maken heeft, maar alleen een verzet is tegen de bestaande orde. Zeker, ook hier kan de opvatting zich toespitsen naar de meening van den heer van Zadelhoff tot een gewetenszaak, maar in eersten aanleg is zij dat niet. En nu moet er, dunkt mij, vooral in een tijd als dezen, waarin zulk een beweging opkomt, niet in de eerste plaats gezorgd worden voor de belangen van de dienstweigeraars, maar voor de positie van

de Overheid. Nu moet allereerst het gezag van de Overheid worden gesterkt tegen den onwil om haar te helpen in het vervullen van haar taak, uit welken oorsprong die onwil ook voortkomt.

Nu staat m. i. de zaak zoo, dat er hier Eén is, die een plicht oplegt. Dat is God, Die aan de Overheid de roeping heeft gegeven om 's Lands onafhankelijkheid te handhaven, en Die dus alleen ook ontheffing van dien plicht kan geven. Voor mijn gevoelen kan dat dus alleen het geval zijn, wanneer de Overheid staat tegenover een burger, die zich beroept op het gebod van God, van wien de Overheid haar roeping heeft ontvangen. Alleen dan komt er voor de Overheid een moment van voorzichtige overweging, of zij geen uitweg moet trachten te vinden.

Hoe staat de zaak nu ten aanzien van den onderdaan? Ik vestig er de aandacht op, dat wij hier niet te doen hebben met één enkel gewetensoordeel, nl. of men de Overheid ten dienste zal zijn in de verdediging des Lands of niet, maar dat er ook nog een ander gewetensoordeel is, nl. hoe de onderdaan staat tegenover de Overheid. Dat is in deze van groote beteekenis. De onderdaan is geroepen, de Overheid te gehoorzamen. Dat is een zedelijke plicht, die zeer zwaar weegt. Het gezag van de Overheid staat alleen sterk, wanneer dit vastligt in de consciëntie van de burgerij. Een Overheid, wier gansche positie louter berust op geweld, staat niet sterk. De Overheid weet haar positie alléén sterk, wanneer die vastligt in de consciëntie van de onderdanen. De consciëntie moet de onderdanen verplichten, de Overheid te gehoorzamen; dat is het eerste gewetensoordeel. Maar nu gaat dezelfde consciëntie verklaren, dat de onderdaan tegen dien plicht moet ingaan. Tegenover het eerste consciëntieoordeel komt nu een tweede te staan, en de vraag is, welk het zwaarste weegt. Naar mijn overtuiging kan hier niet gelden de een of andere opvatting omtrent leger of vloot, ook geen maatschappij-beschouwing. Dat alles legt geen voldoende gewicht in de schaal. Alleen wanneer het tweede consciëntieoordeel zich grondt op een gebod van een hoogere macht, dat zich met volstrekt gezag aan den onderdaan oplegt, een gebod dus van God, alleen wanneer komt het: men moet Gode meer gehoorzaam zijn dan den mensch, dan is er een gewetensbezwaar, dat het eerste oordeel kan opheffen.

Mijnheer de Voorzitter! Het is noodig, bij deze begrippen een oogenblik stil te staan, aangezien het in onzen tijd langzamerhand de gewoonte wordt, alle begrippen vloeibaar te maken en daarna te doen vervluchtigen. Het verheugt mij, dat hier geen sprake is van gewoontesbezwaren, gelijk indertijd in de motie-Drion, maar van gewetensbezwaren. Voor den heer van Zadelhoff moge dat hetzelfde zijn, voor mij niet. De vraag is: wat is het geweten; ik moet daarbij stilstaan, omdat men het oordeel van dr. Kuyper heeft aangehaald. Ik wil niet wijzen op alle mogelijke opvattingen omtrent het geweten, maar naast de Christelijke opvatting alleen op die, welke zich het langst tegenover die Christelijke opvatting van het geweten heeft gehandhaafd: de rationalistische, die ook ten grond-

slag ligt aan de meening en aan het amendement van den heer van Zadelhoff.

In de sfeer van het rationalisme acht men het geweten een vermogen te zijn, iets aparts in den mensch, een macht, waarop de mensch zich beroepen kan tegenover alle machten in de wereld, zoowel tegenover menschelijken macht als tegenover het Goddelijk gezag. Dat is de rationalistische opvatting van het geweten, die ten grondslag ligt aan het amendement van den heer van Zadelhoff. Men zegt nu, dat dit in de Grondwet staat, maar ik merk op, dat er tweeërlei is: een Grondwetsartikel en de verklaring van het Grondwetsartikel. Bij de behandeling van de Grondwetsherziening is niet, en zeker niet dezerzijds, gehandeld naar de rationalistische opvatting van het geweten, zooals ik die geschetst heb, dat men dus zou moeten letten alleen op de functie en niet op den inhoud. De heer van Zadelhoff zegt: met den inhoud van de gewetensbezwaren heeft de Regeering niets te maken, het gaat alleen over de vraag of de man serieus is, en dan moet men met zijn bezwaren rekening houden, maar dat staat niet in het Grondwetsartikel, dat is alleen de verklaring, die de heeren van dat artikel geven, maar in werkelijkheid wordt er heel iets anders gezegd. Naar onze meening is het geweten niet een vermogen, niet een inklevende hebbelijkheid, zooals de psychologen zeggen, maar een daad van het bewustzijn. Het geweten is niet te denken buiten de zonde, het is een telkens terugkeerende daad van het bewustzijn. Ik wil hier wijzen op de bepaling, die Bavinck in zijn „Beginselen der Psychologie” van het geweten geeft, waar hij schrijft:

„Het geweten, conscientia, is geen medeweten met God aangaande zich zelve, maar een medeweten van den mensch met zich zelve aangaande de zedelijke qualiteit van zijn zijn of doen, een bewustzijn van zijn verhouding tot de zedewet. In het geweten beoordeelt de mensch zich zelf; echter naar eene wet, die onder Goddelijke sanctie staat, daàrom alleen zedewet is, en absoluut verplichten kan.”

In de tweede plaats wensch ik te wijzen op hetgeen dr. Kuyper omtrent de consciëntie zegt, omdat de heer van Zadelhoff zich op dr. Kuyper heeft beroepen. Voor mij is het volkomen duidelijk, dat dr. Kuyper, toen hij „Ons Program” schreef, een geheel ander standpunt innam. In de eerste plaats wijs ik er op, dat hetgeen hij schreef over den krijgsveld, eigenlijk alleen zag op de Mennonieten. Maar dr. Kuyper schrijft, dat de consciëntie voor dwang ongeschikt is, wijl:

„deze intiemste uiting van het leven der menschelijken persoonlijkheden: 1. weet dat ze haar macht onmiddellijk van God ontving; 2. bij geschillen, die voorkomen, op onbedwingbare wijs tegen elke onrechtvaardige beslissing revolteert; en 3. de Overheid rusteloos in haar bezit stoort, indien ze, als haar toe-

behoorende, aan zich trok een akker, dien ze slechts onder zich had om te bebouwen.

Deze uitnemendheid nu ontleent de consciëntie dààraan, dat ze, van oogenblik tot oogenblik, rechtstreeks de aanraking aan 's menschen ziel is van Gods heilige tegenwoordigheid".

Hier is dus een objectief gegeven der zedenwet en voor het forum van die zedenwet plaatst zich de mensch en oordeelt de daden, die hij gedaan heeft of doen wil.

Dit geldt voor beide partijen, want ook de Overheid, ik wees er reeds op, ontleent haar roeping volgens haar eigen besef aan God, van Godswege wordt haar de roeping opgelegd te zorgen voor de onafhankelijkheid van het land, waardoor zij een plicht moet leggen op de burgerij.

Nu zegt de Regeering, dat zij alleen wijken wil voor de uitspraak van het geweten. Het komt er dus niet in de eerste plaats op aan of de onderdaan serieus is, ook daarop natuurlijk, doch vooral op den inhoud van het gewetensbezwaar, en in dat opzicht staat het wetsontwerp lijnrecht tegen de opvatting van den heer van Zadelhoff, omdat het wel degelijk rekent met het gebod: gij zult niet dooden. Nu zegt de heer Kleerekoper, dat dan in de Grondwet nooit het woord „ernstig" had kunnen komen, maar dat woord „ernstig" kan nooit die beteekenis hebben, die de heeren er nu aan willen toekennen, alleen reeds omdat dit woord „ernstig" staat voor het woord „gewetensbezwaren". Natuurlijk is ook de vraag, of de onderdaan serieus is, van waarde. Indien de Overheid kon zien, of een dienstweigeraar inderdaad serieus was, zou wellicht de reden vervallen zijn, om van hem een zwaarderen diensttijd te vergen, maar omdat de Overheid dat niet weet en het een teere zaak geldt, zegt de Overheid: ik zal den man op de proef stellen en hem aan een zwaardere dienst onderwerpen.

De Overheid mag m. i. niet wijken voor de menschelijke overtuiging, maar alleen voor de wet Gods. Maar wanneer de onderdaan op grond van zijn geweten tegen het Overheidsgebod ingaat, is het oogenblik gekomen voor de Overheid om voorzichtig te zijn, omdat de Overheid in de consciëntie van den onderdaan een grens erkent voor haar gezag, omdat het daar God zelf is, die haar een „halt" toeroept.

Voor den onderdaan staat de zaak evenzoo; zijn geweten moet zeggen: ik heb de Overheid te gehoorzamen. Er is gezegd, dat men den dienstweigeraar niet moet beschouwen als misdadiger. Dan moet eerst worden vastgesteld wat een misdadiger is. Hier is een onderdaan, die de Overheid niet wil gehoorzamen, en dat is op zich zelf een strafbare daad. Of hij dat gevoelt of niet, doet er niet toe; voor den onderdaan moet vaststaan: ik heb de Overheid te gehoorzamen, en zijn geweten, als het goed werkt, moet hem zeggen: gij hebt de Overheid te gehoorzamen.

Maar hier is tevens een uitspraak van het geweten, die dit in een

bepaald geval moeilijk maakt, en dan kan de onderdaan besluiten: gij moet Gode meer gehoorzamen dan den mensch. Dat behoeft niet met eenige revolutionnaire bedoeling in verband te staan, want uit de historie blijkt, dat zij, die voor het conflict kwamen te staan: het bevel van de Overheid of de uitspraak van het geweten, het menigmaal de Overheid niet kwalijk hebben genomen, ja, zelfs haar den plicht hebben opgelegd, hen te straffen. Zij stonden op het standpunt, dat de Overheid op haar standpunt geroepen was, hen te straffen, en hebben die straf ook gedragen, ten slotte de uitspraak overlatende aan Hem, van Wien de Overheid haar roeping en zij hun strijdig inzicht ontvingen.

Nu ligt het voor de hand, dat zij, die op het standpunt staan, dat ik zoo kort mogelijk getracht heb te omschrijven, liever hadden gezien, dat dit wetsontwerp meer dan thans het geval is, ware georiënteerd in de richting van het anti-revolutionnaire inzicht. Daarop is reeds gewezen en ik zou er voor gevoelen, dat dit ook uitkwam, al is het m. i. niet bij wijze van amendement aan te brengen.

Maar daarnaast wil ik erkennen, dat de oriëntering van dit wetsontwerp gaat in de richting van het beginsel, dat ik zoo pas heb omschreven, en daarom kan ik met de oplossing, die hier geboden wordt, meegaan. Waar mijn bezwaren voor een deel gericht waren tegen de toelichting, zou die oriëntering bij de bespreking van het wetsontwerp zelfs meer in de door mij gewenschte richting kunnen ombuigen, maar elke verzwakking van die oriëntering zou voor mij het wetsontwerp onaannemelijk maken.

Mijnheer de voorzitter! Ik zal dus met dit wetsontwerp kunnen meegaan, maar ik meende over mijn gevoelen omtrent het vraagstuk, dat thans aan de orde is, niet te mogen zwijgen.

MEVROUW BAKKER—NORT: Mijnheer de Voorzitter! Na de uitvoerige rede van den heer van Zadelhoff, met wiens critiek op en bezwaren tegen het wetsontwerp ik mij in hoofdzaak kan vereenigen, zal ik het geduld van de Kamer niet op de proef stellen, en trachten niet in herhaling te vallen, en mij beperken tot enkele opmerkingen.

Ook onze fractie heeft de indiening van het wetsontwerp met instemming begroet. Reeds geruimen tijd hebben wij onze aandacht aan dit vraagstuk gewijd, en wij hebben uit ons midden een commissie benoemd, onder voorzitterschap van prof. Kohnstamm, die een rapport heeft opgemaakt, waarvan de bescherming van de wetensvrijheid in hoofdzaak overeenkomt met dit ontwerp.

Met ingenomenheid stel ik voorop, dat er een einde zal komen aan het martelaarschap van jongemannen, wier trouw aan hun idealen en godsdienstige beginselen tot nu toe gestraft werd met langdurige gevangenisstraf, alsof zij ernstige misdadigers waren. De strijd tusschen militarisme en antimilitarisme behoort niet uitgestreden te worden door jongemannen van 19 tot 20 jaar, een leeftijd, waarin men al te zeer brandt van geestdrift voor bepaalde

idealen, zonder dat men de noodige rijpheid heeft, om de gevolgen van eigen daden te kunnen peilen, om de quaestie in vollen omvang te kunnen doorgronden.

Toch geeft dit ontwerp aanleiding tot enkele opmerkingen. In de eerste plaats over de te beperkte strekking van artikel 1. Het spreekt vanzelf, dat wij in dit opzicht lijnrecht moeten staan tegenover den heer Zijlstra, in zoover, dat wij de toelichting te ruim achten, maar wij de strekking van artikel 1 veel te beperkt achten.

Inderdaad voldoet hierin het ontwerp niet aan de redelijke eischen, die in dit opzicht daaraan kunnen worden gesteld. Gewetensbezwaren tegen militairen dienst o. a. van algemeen pacifistischen aard zouden, indien dit ontwerp wet wordt, niet leiden tot vrijstelling van militairen dienst. Toch voorzie ik, dat voornamelijk in de toekomst de dienstweigeraars uit dat milieu zullen voortkomen. De groote gruwelen, die wij hebben doorleefd, en de nog grooter barbaarsheid, die een eventueele nieuwe oorlog zou brengen, zullen ongetwijfeld vele jongemannen er toe brengen om te zeggen: voor alles dient wapengeweld voorkomen te worden en zal het recht moeten zegevieren. Dergelijke pacifistische gemoedsbezwaren zullen dan niet leiden tot vrijstelling van den militairen dienst.

Toch wordt de ernst dezer gemoedsbezwaren voldoende op de proef gesteld, hetgeen ik volkomen juist acht, door den veel langeren dienstdienst in Staatsbedrijven van degenen, die vrijgesteld zullen worden van militairen dienst.

In den veel langeren duur van dezen burgerlijken dienst ligt voldoende waarborg tegen simulatie en lichtvaardig geuite en oppervlakkige bezwaren tegen den militairen dienst. Al wil het ook mij voorkomen, dat het onbillijk is, dat dit ontwerp verschil maakt in de verlenging van dienst voor de groepen sub *a* en sub *b*, de volledige en onvolledige dienstweigeraars.

De Regeering beroept zich in de Memorie van Toelichting ten opzichte van de beperkte strekking der vrijstelling van militairen dienst op de Scandinavische wetgeving omtrent dienstweigering, m. i. niet volkomen juist, want wel is het waar, dat dit ontwerp een breeder schare omvat dan de Zweedsche wet van 21 Mei 1920, die alleen vrijstelling van militairen dienst verleent aan hen, die op grond van godsdienstige overtuiging bezwaren te berde brengen. maar de wetten zoowel van Noorwegen als van Denemarken zijn veel ruimer.

De Noorsche wet van Maart 1922 zegt:

„Art. 1. Les réfractaires pour cause de conscience ou de conviction religieuse, sont astreints à un service. . . .”, enz.

Uitdrukkelijk dus noemt de Noorsche wet als redenen van vrijstelling gewetensbezwaren of bezwaren wegens godsdienstige beginselen naast elkaar.

Ook de Deensche wet gaat veel verder dan dit wetsontwerp, want daarin lees ik:

„Art. 1. Le ministre de la défense nationale peut dispenser du service militaire les personnes qui présentent des renseignements permettant de constater que leur conscience leur interdit de faire le service militaire, quelle qu'en soit la nature.”

Hierin wordt dus uitdrukkelijk gezegd, dat gewetensbezwaren van welken aard ook tot vrijstelling aanleiding kunnen geven. Den Minister wordt de bevoegdheid gegeven te onderscheiden.

Deze beide Scandinavische wetten gaan dus veel verder dan dit ontwerp.

Ook is het volkomen waar, wat de heer van Zadelhoff heeft gezegd, dat dit wetsontwerp een veel beperkter strekking heeft dan waartoe het Grondwetsartikel 183 aanleiding zou geven. Dat spreekt van „ernstige” gewetensbezwaren, d. w. z. innerlijke bezwaren, mits van serieuzen aard, terwijl het ontwerp slechts één bezwaar erkent. Ook m. i. zal dit ontwerp een groote verbetering ondergaan, wanneer het amendement van den heer van Zadelhoff wordt aangenomen; de door de Regeering voorgestelde regeling maakt geen einde aan het groote moreele conflict tusschen dienstplicht en gemoedsbezwaren van vele ernstige dienstweigeraars, omdat te veel jongelieden er buiten kunnen vallen.

Ten slotte, Mijnheer de Voorzitter, zou ik deze vraag willen stellen aan de Regeering: Staat het vast, dat de nieuwe lichter van dit jaar in alle gevallen zal komen te staan onder de toepassing van deze wet?

Ik hoop, dat de Minister mij hierop een bevredigend antwoord zal kunnen geven.

De heer DECKERS: Mijnheer de Voorzitter! In de Troonrede van 20 September 1921 kwamen o. a. deze woorden voor:

„In voorbereiding is een wetsontwerp dat beoogt de mogelijkheid te openen om vrijstelling van militairen dienst te verleenen aan hen, die daartegen ernstige gewetensbezwaren koesteren.”

Kort te voren, op 14 Juni 1921, had de Kamer zonder hoofdelijke stemming een motie aangenomen, voorgesteld door den heer Drion, waarbij de Kamer de wenschelijkheid uitsprak, dat vrijstelling van dienstplicht zou worden verleend wegens gemoedsbezwaren naar bij de wet te stellen regelen.

Vervolgens hebben wij gekregen het bekende Grondwetsartikel krachtens hetwelk de materie der dienstweigering om ernstige gewetensbezwaren bij de wet zou worden geregeld.

Mijnheer de Voorzitter! Ik verheug mij er over, dat dit ontwerp eerst thans in behandeling komt, nu wij, daar de actie van allerlei aard, die rondom enkele gevallen van dienstweigering zich heeft afgespeeld, reeds vrij geruimen tijd achter ons ligt, die actie reeds bijna weer zijn vergeten.

Het vraagstuk van de dienstweigering is er een van zeer delicaaten aard. Dit vraagstuk der dienstweigering, of beter gezegd, dat van het nemen van wettelijke maatregelen in verband met de dienstweigering, is van een zoodanigen aard, dat het een rustige behandeling vraagt en een beoordeeling, waarvan niet in het minste gevreesd behoeft te worden, dat zij ook maar eenigszins staat onder den invloed van eenigerlei agitatie.

Bij deze materie rijzen verschillende vragen, die ik aldus zou willen samenvatten:

Ten eerste: wat moet gerekend worden tot gewetensbezwaren, die vrijstelling geven van den militairen dienst?

Ten tweede: wat moet gebeuren om misbruik te voorkomen?

De derde vraag is deze: Besluit men tot de tewerkstelling in een anderen tak van Staatsdienst dan leger of vloot, hoe waarborgt men dan, dat die andere dienst in lasten overeenkomt met de lasten van den militairen dienst, dat die dienst nochtans geen straf zal worden en dat arbeid in dien dienst verzekerd zij?

Dat verder vaststaat, dat de kosten voor den Staat niet hooger zijn dan die voor den militairen dienst?

Voor wat het eerste punt aangaat, Mijnheer de Voorzitter, het heeft mijn instemming, dat de wet niet heeft overgenomen het woord „gemoedsbezwaren” van de motie-Drion; naar mijn oordeel toch is de beteekenis van gemoedsbezwaren voor een veel bredere uitlegging vatbaar dan het woord „gewetensbezwaren”, al ben ik het eens met de Regeering in haar Memorie van Antwoord, dat in elk geval ook onder gemoedsbezwaren toch nog maar heel moeilijk te brengen zouden zijn die bezwaren, welke zijn van politieken aard.

Ware dit wel het geval, het woord gemoedsbezwaren zou zonder meer voor mij, om die reden alleen al, onaanvaardbaar zijn.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb er geen behoefte aan om geruimen tijd te spreken over hetgeen gebeuren kan of gebeuren moet met degenen, die dienstweigering plegen op grond van politieke overwegingen.

Ik zie de zaak eenvoudig zoo. Wanneer wij een wet hebben, dan behoort die wet te worden nageleefd en de politieke dienstweigeraar handelt in strijd met wettelijke voorzieningen, stelt zich dus bloot aan de straffen, waarmede de overtreders van de wet worden bedreigd.

Wij willen door het thans in behandeling zijnde wetsontwerp te gemoet komen aan degenen, die meenen te moeten weigeren militairen dienst te verrichten krachtens ernstige gewetensbezwaren. Hiertoe werk ik zeer gaarne mede.

Is het woord „gewetensbezwaren” beter dan het woord „gemoedsbezwaren”, het is ondoenlijk, vind ik, een nauwkeurige aanduiding te geven van die bezwaren, welke er onder gebracht zullen kunnen worden. De considerans van het wetsontwerp en art. 1 geven intusschen een aanwijzing, die mijn volle instemming heeft.

Als gewetensbezwaren worden bij deze wet alleen erkend die ge-

wetensbezwaren, die hun grond vinden in de overtuiging, dat men den evenmensch niet dooden mag, zelfs niet wanneer de Overheid daartoe het bevel geeft.

Wij hebben hier inderdaad reeds aanstonds een belangrijke beperking; eenerzijds moet er de overtuiging zijn, anderzijds geldt het uitsluitend het dooden van den evenmensch op Overheidsbevel. Vast staat dus, dat slechts dan vrijstelling wordt gegeven, indien vervulling van den militairen dienst naar de overtuiging van den dienstplichtige of den militair in strijd is met het Goddelijke gebod: gij zult niet dooden.

Dit is het in de wet te vinden antwoord op de eerste vraag, welke voor mij rees naar aanleiding van dit ontwerp, en ik erken, dat dit antwoord voor mij niet onbevredigend is.

De tweede vraag is: Hoe wordt misbruik voorkomen? Het spreekt helaas vanzelf, dat van tijd tot tijd getracht zal worden, misbruik te maken van deze wet. De commissie, die volgens het ontwerp den Minister van advies heeft te dienen, heeft een moeilijke taak. Zij zal bedrog van waarheid moeten trachten te onderscheiden. De psychiater zal in deze commissie, naar het mij toeschijnt, niet mogen ontbreken.

Ik zie niet in — ik wil dit er even tusschen voegen — de noodzakelijkheid van de uitsluiting van de vrouw uit deze commissie. Uit de Memorie van Antwoord valt het tegenovergestelde af te leiden. De Memorie van Antwoord zegt nl., dat de commissie moet zijn samengesteld uit bekwame mannen. De mogelijkheid is niet uitgesloten, dat hieruit wordt gelezen — ik lees het er niet uit —: de bedoeling van de Regeering is bij voorbaat reeds te zeggen, dat een vrouw niet in de commissie kan worden benoemd. Deze meening zou ik in geen geval kunnen deelen.

De commissie zal verder ernstige gewetensbezwaren als zoodanig moeten erkennen, wat zeer moeilijk is.

Moeilijker nog is het voor haar misbruik te voorkomen. Ik wil rekening houden met de mogelijkheid, dat dit dikwijls door het onderzoek zelf zal kunnen gebeuren. De wet behoort hierbij echter aan de commissie steun te verleen door te zorgen, dat in de plaats van den militairen dienst, waarvoor men wordt vrijgesteld, een andere kome, die niet minder zwaar is dan de eerste.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom hiermede vanzelf tot mijn derde vraagpunt: hoe waarborgt men, dat de andere dienst in last met den militairen dienst overeenkomt?

De dienstweigeraars worden naar het mij voorkomt te recht door het ontwerp van wet gesplitst in twee groepen: groep A, de dienstweigeraars, die nog wel eenigen arbeid van militairen aard willen verrichten, en groep B, de dienstweigeraars, die dat in geen geval willen doen.

Deze splitsing is ten eerste billijk tegenover de dienstweigeraars, want voor de tweede groep van dienstweigeraars is mijns inziens werkelijk plaats.

Ik kan mij voorstellen, dat er dienstweigeraars zijn, die zeggen: ik heb gewetensbezwaar tegen het verrichten van iederen arbeid, die in verband staat met het oorlogswerk, en zoo heb ik ook bezwaar tegen den arbeid van hospitaalsoldaten, ziekenverplegers en zieken-dragers, want zonder dien arbeid kan een modern leger niet bestaan; steun ik dien arbeid, dan steun ik indirect het oorlogsbedrijf.

Aan den anderen kant is de splitsing ook billijk in dit opzicht, dat de eerste groep bestaat uit diegenen, die minder volledig dienst weigeren dan degenen, die tot de tweede groep behooren.

De vraag moet gesteld worden: wat moet er staan aan tegenprestatie van de zijde dergenen, die in die twee verschillende groepen zijn ingedeeld?

Waar de een meer volledig den dienst weigert dan de ander, ligt het in de rede, dat bij de bepaling van de tegenprestatie voor de beide groepen de verschillende maten van dienstweigerering in het oog moeten worden gehouden.

Bij de vaststelling van de maat der tegenprestatie hebben wij te vragen: wat komt tegenover den arbeid van den militair in tijd van vrede en wat komt tegenover dat, wat van den militair in tijd van oorlog kan worden gevraagd?

Mijnheer de Voorzitter! Ik zou, wat de beantwoording van de eerste vraag aangaat, voor de dienstweigeraars van groep A geen andere maat willen hebben dan voor die van groep B. Naar mijn oordeel moet voor wat dit betreft de burgerdiensttijd dezelfde zijn voor den volledigen als voor den niet volledigen dienstweigeraar.

Anders staat het met de tegenprestatie van het zich beschikbaar stellen voor het verrichten van arbeid in tijd van oorlog. De dienstweigeraars van groep A doen in tijd van oorlog ook nog een dienst, waaraan een zeker levensgevaar verbonden is, zij dan ook dit levensgevaar veel geringer dan dat waaraan is blootgesteld de gewone soldaat, die in het vuur komt.

Vandaar dat men krijgt drie groepen van gevaar: gevaar voor den gewonen militair, gevaar voor den dienstweigeraar, die nog eenigen militairen arbeid verricht, en absolute afwezigheid van eenig gevaar voor den volledigen dienstweigeraar.

Hieruit volgt logisch — ik kan dit niet anders inzien — dat van den volledigen dienstweigeraar langduriger tegenprestatie moet worden verlangd dan van den niet volledigen en dat de duur der tegenprestatie van dezen langer moet zijn dan de duur van den militairen diensttijd van den niet-dienstweigeraar. Trouwens, men heeft ook in andere landen, waar het vraagstuk van de dienstweigerering bij de wet is geregeld, het standpunt ingenomen, dat de tegenprestatie van den dienstweigeraar van langeren duur moest zijn dan de gewone militaire diensttijd.

Wanneer wij de wetgeving inzien van Zweden, Noorwegen en Denemarken, dan vindt men, dat men daar van degenen, die dienst weigeren, een prestatie aan burgerdiensten vergt, welke van langer duur is dan de tijd, dien men moet dienen in het leger.

Een van die landen — Zweden namelijk — gaat ook zeer ver in het onderscheiden van diensten, welke verricht worden door dienstweigeraars. Diensten nl. van militairen aard en diensten, welke in geenerlei verband staan met de landsverdediging. Uit het verschil in gevaar dus volgt, dat alleen reeds uit billijkheidsoverwegingen de burgerdiensten van den volledigen dienstweigeraar langer moeten duren dan die van anderen.

Eindelijk moet ik er op wijzen, dat de burgerdienst niet mag krijgen het karakter van straf. Natuurlijk moet hij ook geen premie zijn op de dienstweigering. Dat zou het omgekeerde effect hebben. Wat de zwaarte betreft, moet de burgerdienst ongeveer overeenkomen met dien van den militairen dienst.

Ik wil er op aandringen — deze geheele materie wordt zoo ongeveer ter regeling overgelaten aan nog te ontwerpen maatregelen — dat bij het toewijzen van den dienstweigeraar aan een of ander burgerwerk rekening worde gehouden met aard en aanleg van den man. De winkelbediende moet niet gezonden worden naar de mijnen. Men moet rekening houden met den aanleg, dien de man heeft voor een zeker werk.

Verder een enkel woord over de kosten. De Memorie van Antwoord zegt daarvan niet veel. Ik wil er op aandringen, dat er naar gestreefd worde, dat de kosten voor de groep dienstweigeraars voor den Staat niet grooter zijn dan die, welke wij hebben voor een gelijke groep niet-dienstweigeraars. Er zijn wel aanwijzingen in de stukken, die er op duiden, dat de kosten misschien wat belangrijk zouden worden. Ik wil daartegen bij voorbaat waarschuwen. Ik lees in de stukken, dat de dienstweigeraars zoo mogelijk in één gebouw ondergebracht zullen worden.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zou willen vragen, om daarvoor toch vooral geen nieuwe gebouwen te stichten. In Denemarken heeft men dat wel gedaan; men heeft daar de dienstweigeraars in barakken ondergebracht en het is misschien wel goed, om er even op te wijzen, dat alleen aan het onderbrengen van de dienstweigeraars in die barakken het eerste jaar een som van 67.000 kronen is ten koste gelegd; het 2de jaar, dat de wet in werking was, 38.000 kronen en het 3de jaar 30.000 kronen. Die huisvesting is daar dus nogal kostbaar en kan voor ons wellicht een baken in zee zijn.

Ten slotte laat het ontwerp een moeilijkheid onopgelost. In de stukken is die quaestie niet aangeroerd en ik zal er dan ook slechts enkele woorden aan wijden, om althans de aandacht van de Regeering daarop te vestigen.

Ik heb het oog op onze jeugdige vrijwilligers, die in dienst zijn getreden met toestemming van hun ouders of voogden. Men denke b.v. eens aan de jongens, die bij de zeemacht dienen, en verder aan de jongelieden, die in dienst zijn getreden bij onze opleidingsinstituten, het Instructiebataljon en de Cadettenschool. Het zijn jeugdige personen, die tot hun indiensttreding toestemming hebben erlangd van ouders of voogden.

Nu vraagt zoo'n jongen vrijstelling wegens gemoedsbezwaren. Deze gemoedsbezwaren worden door de commissie en ook door den Minister erkend en de jongen wordt vrijgesteld van militairen dienst. Maar daaruit volgt krachtens deze wet, dat behalve de vrijstelling van militairen dienst, er ook komt het in dienst stellen bij het een of andere vak. Zoo'n jongen krijgt 12 maanden langer dan zijn diensttijd werk te verrichten in een of anderen Overheidsdienst. Dat kan voor dien jongen worden een mislukt leven. Hij zou veel beter kunnen gaan naar een werkplaats, naar de ambachtsschool, de handelsschool of wat dan ook; hij moet elders opleiding kunnen vinden om zich voor te bereiden voor het verdere leven; dat eischt het belang van dien jongen; dat eischt ook het belang van de maatschappij. Kan de Overheid dat aan die menschen verzekeren? Ik betwijfel het.

Daarnaast rijst de vraag, of de ouders of voogden, die wel toestemming gaven voor het in militairen dienst treden van dien jongen, niet een woordje moeten meespreken, als de Overheid gaat bepalen, wat er nu met hem zal gebeuren. De ouders of voogden hebben nooit hun toestemming gegeven om dien jongen te brengen in de mijnen of naar een fabriek; zij hebben alleen toestemming gegeven voor het in militairen dienst treden en daarmee uit. Nemen wij den jongen weg uit het leger en plaatsen wij hem, zonder toestemming, elders, dan komen wij op den weg der ouders. Ik zie het waarlijk niet anders. Het is duidelijk, dat het hier een geheel ander geval betreft dan dienstweigering door een dienstplichtige. De dienstplichtige wordt krachtens de wet onder de wapenen geroepen; de jeugdige vrijwilliger — de naam geeft het reeds aan — meldt zich zelf vrijwillig aan en legt een bewijs van toestemming over van ouders of voogden. Zijn er dus omstandigheden, waardoor de Overheid tot de erkenning komt: uw gewetensbezwaren zijn van dien aard, dat gij die vrijwillige overeenkomst verder niet behoeft na te komen, dan vraag ik mij af, of het maar gaat, om zonder medeweten van de ouders dien jongeling in een of anderen dienst te plaatsen.

Ik heb deze gedachte niet in een amendement tot uitdrukking willen brengen, omdat ik er van overtuigd ben, dat zeer veel van mijn bezwaren zullen kunnen worden ondervangen door een toepassing van milde maatregelen tegenover de jeugdige militairen, op wie ik het oog heb gehad. Ik weet bij ervaring, dat ook thans reeds zich tal van gevallen voordoen met jeugdige militairen, zonder dat zij vallen binnen het kader van deze wet en zonder dat zij ook in de toekomst daaronder zullen vallen.

Alvorens mij nader uit te spreken over de bezwaren, door mij in het midden gebracht, zou ik op prijs stellen er het oordeel van den Minister over te vernemen en te hooren, hoe men ze denkt te ondervangen.

De heer WIJNKOP: Mijnheer de Voorzitter! Ook mijnerzijds eenige woorden om deze wet te karakteriseeren. Er staat in de Memorie van

Antwoord een zinsnede, welke m. i. het allerbest het karakter van dit wetsontwerp uitdrukt. Die zinsnede is deze:

„De Overheid wijke slechts voor de uitspraak van het geweten, niet voor afwijkende Staats- en maatschappij-beschouwing, die gericht is tegen het Overheidsgezag als zoodanig.”

Haalt men dezen zin aan om daaruit het karakter van de wet te krijgen, dan ligt het voor de hand, dat uit dien zin wel iets te begrijpen valt. Tracht men echter dien zin logisch te begrijpen, dan strijden de drie zinsneden, welke men er in vindt, volslagen tegen elkander en door die tegenstrijdigheid wordt misschien juist het ware karakter der wet aangegeven. Men doet, alsof men een wet geeft, waarbij de Overheid dan een keer wijkt; maar waarvoor? Alleen voor de uitspraak van het geweten. De heer Zijlstra sprak van zijn standpunt uitvoerig over dat geweten en daarbij bleek, dat dat woord „geweten” vroeger wel eens anders werd geheeten en ook thans nog wel eens anders heet. De drie woorden, welke men naast elkander krijgt, geven eigenlijk den werkelijken inhoud van hetgeen men onder „geweten” verstaat. Vroeger noemde men dat in Holland „consciëntie” en eigenlijk is het ongeveer hetzelfde als wat het proletariaat tegenwoordig noemt „bewustzijn”. Dat is trouwens ook uitgekomen in de rede van den heer Zijlstra, die zoowel het woord „consciëntie” als het woord „bewustzijn” bezigde.

Indien gezegd wordt, dat deze wet hieraan haar ontstaan te danken heeft, dat de Overheid voor de uitspraak van het geweten wil wijken, wat is dan de tegenstelling om plotseling te zeggen: „niet voor afwijkende Staats- en maatschappijbeschouwing”? Is dat iets, dat tegenover het geweten staat? Vaak is het geweten iets, dat, hoe men het ook beschouwt, juist ten nauwste samenhangt met de Staats- en de maatschappijbeschouwing.

Juist als men de heer Zijlstra hierover heeft hooren theoretiseeren en theologiseeren, weet men uit de historie, dat het zoo is en niet anders. De geheele opvatting van het geweten, die de Calvinisten nu eenmaal hebben, is gevormd door hun strijd tegen de toenmalige Overheid vóór een Staat en maatschappij, afwijkend van de toen bestaande. Maar als dat zoo is, hoe kan men dan „geweten” stellen tegenover „Staat en maatschappij”? De Regeering zegt dus hier iets, dat een contradictie is, want dat geweten, waarop de Regeering zich beroept voor een bepaalde Staats- en maatschappijbeschouwing, is niet anders dan te begrijpen in verband met een afwijkende Staats- en maatschappijbeschouwing. Men zegt dus een contradictie, die alleen te verklaren is als men het niet zoo nauw met de letterlijke bewoording neemt, en die dan ook karakteristiek is. Men zegt eenvoudig: ons geweten, dat gevormd is op een bepaalde maatschappijbeschouwing, dáárvoor wijken wij bij gelegenheid, maar die andere gewetens, die gebaseerd zijn op andere ook afwijkende maatschappijbeschouwingen, daar denken wij niet aan.

Gaat men nu over tot de derde zinsnede, dan is de logica voor het ontwerp zoek, want er staat, dat men zal wijken voor de uitspraak

van een geweten, maar niet voor een afwijkende Staats- en maatschappijbeschouwing, die gericht is tegen het Overheidsgezag als zoodanig. Maar ik maak mij sterk, dat ik onze Regeering eenige afwijkende Staats- en maatschappijbeschouwingen zou kunnen noemen, die heelemaal niet gericht zijn tegen Overheidsgezag als zoodanig, maar waarvoor de Regeering toch niet uit den weg wil gaan, b.v. de onze. Geen van de partijen, die hier in de Kamer vertegenwoordigd zijn, zijn werkelijk tegen het Overheidsgezag als zoodanig. Ik voor mij meen, dat er een maatschappij denkbaar is, waarin het Overheidsgezag als zoodanig niet zal bestaan, ik meen ook, dat die maatschappij zal komen, maar of men dat wel of niet met mij eens is, de weg naar die andere maatschappij gaat toch over den weg van het gebruiken van het Overheidsgezag, zooals de Calvinisten juist dat steeds heel erg hebben gedaan. Hoewel ik meen, dat op den duur het Overheidsgezag verdwijnen kan, weet ik toch zeker, dat ik er een afwijkende Staats- en maatschappijbeschouwing op na houd, die niet gericht is tegen het Overheidsgezag als zoodanig, maar enkel tegen het gezag van de thans zittende Overheid. Maar als het daarom juist gaat, zooals dominee Schokking nu ook zegt, dan had de Regeering dat ook moeten zeggen. Het logisch besef leert echter, dat de Regeering dat juist liever niet zegt.

Maar dit besef leert op zich zelf niet, dat wij van deze wet geen gebruik zouden mogen maken, als wij ten minste logisch afgaan op wat er staat in de Memorie van Antwoord; terwijl wij intusschen heel goed weten, dat deze wet niet van toepassing zal zijn op onze menschen, al richt zij zich niet tegen het Overheidsgezag als zoodanig, maar tegen dit Overheidsgezag hier, te wier aanzien zij geen enkelen plicht, ook geen militairen dienstplicht, erkennen. Dat is het groote bezwaar van ons tegen deze wet, dat zij — maar laat men het dan ook zeggen — alleen maar zekere onaangenaamheden, die deze klasseregeering met haar eigen medestanders heeft, uit den weg wil ruimen. Ik sta op het standpunt, dat, wie een Staat of maatschappij lief heeft, die ook moet verdedigen; ik heb voor hen meer respect dan voor degenen, die den Staat wel willen behouden, maar niet willen verdedigen. Maar de Regeering staat niet op dat algemeene standpunt. Zij wil het aan haar menschen, in haar eigen klasse, die den Staat en maatschappij wel zoo ongeveer willen handhaven, maar toch om allerlei — misschien heel uitmuntende — redenen liever geen dienstplicht verrichten, wat gemakkelijker maken. Maar laat zij dat dan ook zeggen; de heer van Zadelhoff had dan in zijn lange rede korter kunnen zijn. Men bedoelt eigenlijk dit: laat de menschen, die wat sputteren, wat vrijheid; maar niet aan degenen, die dit Overheidsgezag niet erkennen. Had men dat gezegd, wij zouden er ons niet druk over hoeven te maken. Maar daarmee karakteriseert deze wet zich tevens als een conserveerende wet voor de eigen klasse van deze Regeering.

Mijnheer de Voorzitter! Dit wilde ik in het algemeen in het licht stellen. Ik beweer, dat de eigenlijke, de politieke aard van de dienst-

weigering alleen schuilt in de klassenverschillen, in het standpunt, dat men ten aanzien van de huidige maatschappij inneemt.

Nu ons standpunt ten aanzien van de dienstweigering. De heer van Zadelhoff, ik weet niet of het noodig was in zijn ontboezeming, heeft te recht gezegd, dat de communisten niet staan op zijn standpunt. Wij zijn — dat is wel gebleken uit wat ik reeds zeide — ook geen bijzondere bewonderaars van de individueele dienstweigering. Maar wij erkennen wel zeer beslist, dat op bepaalde momenten, onder bepaalde omstandigheden, de individueele dienstweigering het signaal kan zijn voor datgene, wat wij juist willen: de ondermijning van deze maatschappij. In het algemeen is het niet onze propaganda; zijn wij er geen voorstanders en bewonderaars van, maar wij erkennen, dat er zeer vele gevallen zijn, niet alleen in Holland, maar ook in Engeland en andere landen, dat de individueele dienstweigering is geworden het middel om den klassenstrijd tegen deze klasse zoo scherp mogelijk te maken. De heer van Zadelhoff begrijpt dit alles zeer best, want hij heeft zelf een voorbeeld aangehaald uit een andere orde van zaken, waar precies hetzelfde voorkomt.

Hij zegt, hij is tegen wilde stakingen. Ik ga daarop natuurlijk thans niet verder in, maar wij onzerzijds zijn voor wilde stakingen, indien die maar het middel zijn om den klassenstrijd te ontwikkelen en te ontbinden. Ik breng hulde aan de klaarheid van begrip van den heer van Zadelhoff over de communisten. Het doet mij intusschen genoegen, dat wij daarin tegenover zijn standpunt staan, omdat wij deze middelen op hun tijd apprecieeren, al zullen wij ze niet propageeren.

De heer van Zadelhoff heeft ook gesproken over dienstweigering en ontwapening. Als ooit een spreker van de S. D. A. P. onlogisch is geweest, dan was het nu de heer van Zadelhoff. Ik begrijp, dat men den heer van Zadelhoff, met zijn oude liefde voor die revolutionnaire romantiek, die hij nu veroordeeld heeft, uitverkoren heeft om deze romantiek, al is zij nu niet meer bepaald revolutionnaire, te verdedigen, maar de werkelijkheid is, zooals ook de heer van Zadelhoff zeide, ontwapening is de bodem waarop de individueele dienstweigering welig groeit, omdat zij een zelfden bodem hebben, de negatie van de realiteit. Wij spreken hier niet over de vraag, of men eigenlijk ten slotte niet wil: ontwapening en wereldvrede. Ik wil niet zoo slecht over mijn medemensen denken en gelooven dat wij allen in de Kamer zonder uitzondering persoonlijk ten slotte werkelijk wel willen ontwapening, wereldvrede en al die mooie dingen. Daarop krijg ik de instemming van de bourgeoisie, van de S. D. A. P., van ieder. Maar de vraag is niet, wat wij in een verren blauwen tijd eens zouden willen, maar hoe wij het zullen krijgen. Door ontwapening, zooals de heer van Zadelhoff aanbeveelt ten aanzien van deze dienstweigering, door ontwapening waarvan hij zegt dat zij de grond zal zijn voor vele dienstweigeringen, krijgen wij het niet. De ontwapening die de heer van Zadelhoff voorstaat is niet anders dan de ontwapening van zijn eigen klasse, de ontwapening van het prole-

tariaat, want in de andere klasse heeft de S. D. A. P. niets in te brengen, al verbeeldt zij zich wel eens anders, en die andere klasse gaat voort met zich te wapenen op de vreeselijkste wijze. Men mag dat willen of niet, men moet het zien dat tegen dat voortdurend en groeiend geweld van wapenen van de andere klasse wij geen afstand kunnen doen, principieel niet en practisch niet, van het georganiseerd geweld, van de georganiseerde bewapening van de arbeidersklasse. In den tegenwoordigen tijd staan de vreeselijkste oorlogen weer voor de deur, zooals mevrouw Bakker—Nort te recht heeft opgemerkt erger oorlogen dan te voren, maar nog erger staat ons te wachten: de burgeroorlog, die overal bezig is op te komen, die reeds een historisch verschijnsel is. En hoe dan de heer van Zadelhoff tegen zijn eigen klasse kan zeggen: ontwapen, begrijp ik niet, althans indien men niet meer doet aan revolutionnaire romantiek, aan romantische praatjes en phrasen, maar werkelijk de eindelijke macht wil krijgen voor de klasse, die men lief heeft, het proletariaat.

Zoo staat voor mij de zaak. Als de heer van Zadelhoff zegt: die oude leuze (waarvoor nota bene onze toenmalige kameraad van der Goes door de Nederlandsche Regeering met gevangenisstraf is gestraft) „de wapens hier” heeft bij ons afgedaan dan beteekent dat, dat bij de S. D. A. P. ook heeft afgedaan de strijd om de macht; men voelt zich machteloos! Dat stemt overeen met de internationale positie van de S. D. A. P., die op zich zelf machteloos is, en dáárom dankt men daar datgene af, wat mede tot macht kan leiden.

De heer van Zadelhoff heeft deze zaak er bij gehaald — ik weet niet, waarvoor het noodig was — en ten slotte den nadruk gelegd op de eenheid van de vakbeweging en de politieke partij, waartoe hij behoort, in den strijd tegen het kapitaal voor den eindelijken vrede. Dat was wel een buitengewoon ongelukkig moment! Ik wil niet nalaten, er op te wijzen, dat iemand als Edo Fimmen, die ganschelijk niet aan mijn kant staat — ik heb nog dezer dagen gezegd hoe ik persoonlijk over hem oordeel — uitdrukkelijk gezegd heeft, dat het oogenblik, waarop Amsterdam en Moskou naast elkaar zullen gaan staan als eerlijke strijders, het grootste moment van de arbeidersbeweging zal zijn en dat daaruit slechts zal voortkomen de werkelijke revolutionnaire opmarsch van de arbeiders.

Welnu, Mijnheer de Voorzitter, als dat in de eigen rijen van de S. D. A. P. gezegd wordt — dat de heer Edo Fimmen de consequenties daarvan misschien nog niet volledig begrijpt laat ik daar, maar hij bedoelt het wél, en dat weten degenen, die naast den heer van Zadelhoff staan, want daarvoor hebben zij hem te veel bestreden —, dan moet, als men werkelijk wil, zooals men beweert, den vrede, het ideaal, dat de dienstweigeraars zich ook voorstellen, dan, Mijnheer de Voorzitter, moet men zich niet zoo in een hokje opsluiten, zooals de heer van Zadelhoff gedaan heeft, en zeggen: wij S. D. A. P. en moderne vakbeweging, wij hebben in dezen zin besloten en in dien zin, — hij heeft tal van formules voorgelezen en ik heb die al honderdmaal gehoord! —, maar dan moet men zeggen: wij scheiden

uit met al de zinnestjes samen te flansen, wij kijken er niet naar, wie in onderdeelen gelijk of ongelijk heeft, maar wij willen, dat het eene deel en het andere deel, desnoods met hun verschillen, naast elkaar gaan staan tegenover de andere klasse, waarvan deze wet niets anders is dan de uitdrukking, dat zij wat pacifistische elementen van haar eigen klasse liever niet tegen zich in het harnas wil jagen.

De heer KLEEREKOPER: Mijnheer de Voorzitter! Het karakter, dat een wetsontwerp als dit uitsluitend hebben kan en dat het ook heeft, is volkomen te recht geschetst door de opmerkingen, die en de heer Zijlstra en de heer Deckers hebben gemaakt: dat in de kringen van de individueele dienstweigeraars naar aanleiding van de behandeling van dit wetsontwerp van agitatie niets is gebleken. Die opmerking is juist. Dat die agitatie hier ontbreekt, klopt ook met den aard van de individueele dienstweigering, want een wettelijke regeling, min of meer tot bescherming van die dienstweigeraars, kan moeilijk een uitgangspunt zijn voor agitatie van die menschen, die in hun verzet tegen de wet de kracht vinden voor hun agitatie. Als ik behoorde tot de individueele dienstweigeraars, dan zou ik in een wetsontwerp als dit geen versterking voelen van de agitatie, die ik voerde. Maar wij bekijken deze zaak uitsluitend, zooals wij bezien de bezwaren van menschen, die anders denken en voelen dan wij. Nu heeft de heer Zijlstra m. i. deze fout gemaakt, dat hij redeneeringen heeft gehouden, die niet betreffen de materie van dit wetsontwerp, maar die alleen de vraag raken, hoe de heer Zijlstra over de individueele dienstweigeraars denkt. Dat was onjuist. De heer van Zadelhoff heeft het standpunt van onze partij uiteengezet tegenover de individueele dienstweigering, niet echter als criterium van beoordeeling van dit wetsontwerp. Als echter de heer Zijlstra zegt: een gewetensbezwaar erken ik als antirevolutionnair alleen, als het ontleend is aan een direct bevel der godheid, dat tot mij spreekt en dat ik dus nog hooger moet stellen dan mijn plicht om te gehoorzamen aan de Regeering, die haar gezag aan God ontleent, dan kan de conclusie daaruit slechts zijn: ik, Zijlstra, en allen, die denken als ik, verwerpen voor ons zelf de individueele dienstweigering, want God gebiedt mij niet om dienst te weigeren, en dus heb ik te gehoorzamen aan een Regeering, die de taak op zich heeft genomen om het land te verdedigen. Met een dergelijke redeneering schiet men echter absoluut niet op voor de waardeering van ander-mans gewetensbezwaren. Het is volkomen juist — ik erken het met den heer Zijlstra en de Memorie van Toelichting —, dat men geen wet kan maken, om de gevolgen te regelen van het ingaan tegen de wet. Als het doel is om tegen de wet in te gaan, niet omdat gewetensbezwaren beletten de wet te volgen, maar omdat men als politiek strijder tegen de wet wenscht in te gaan om aldus haar doorvoering te beletten, dan is dat een standpunt, maar dat men zou willen regelen de rechtspositie van dergelijke menschen, acht ik de quadratuur van den cirkel. Daarover kan men het eens zijn, maar

dat zegt dan alleen, dat zij, die over die gewetensbezwaren moeten oordeelen, met dergelijke onderscheidingen rekening moeten houden.

Nu komt de vraag, wie over het gewetensbezwaar moet oordeelen. De Regeering heeft die vraag beantwoord met: wij, als wij een gewone wet maken als uitvloeisel van het nieuwe Grondwetsartikel. De Regeering is bij de opstelling van een wetsontwerp een keuze gaan doen tusschen de verschillende gewetensbezwaren die zij wél en die zij niet zou erkennen. En zij heeft haar keuze gevestigd op wat wij met gerustheid kunnen noemen: de Tolstoyanen. De min of meer semi-Tolstoyanen zeggen: ik wil geen geweer, bajonet of sabel opnemen, maar als gij mij bij de ziekenverpleging of fouragedienst brengt, ben ik tevreden. De volledige Tolstoyanen zeggen: ik wil met het geheele apparaat van het leger niets te maken hebben, want ik wil de wapenen niet opnemen.

Ik zou de opmerking willen maken tot den heer Zijlstra, dat men voorzichtig moet zijn met te zeggen, dat dit wat anders is dan een gewetensbezwaar, dat direct uit het Godsgebod wordt afgeleid, als hoogste wet. Er zijn Christenen, die er op grond van het Christendom anders over denken.

Een Kwaker in Engeland zal heftig protesteeren, wanneer hij hier als orthodox Protestantisme de stelling hoort ontwikkelen, die door den heer Zijlstra, is uitgesproken. Daarom wil ik mij niet zetten op den rechterstoel tusschen dien Kwaker en den heer Zijlstra. Ik ben de minst aangewezen persoon, om dit rechtersambt te vervullen. Maar ik heb mij toch deze opmerking willen veroorlooven, omdat daaruit blijkt, hoe subjectief een dergelijke onderscheiding is.

Hetzelfde geldt voor de moraal-theologie, welke de heer Deckers heeft gedoceerd, die hier geïntroduceerd heeft het verschil tusschen de gewetensbezwaren, die uit geloofsoverwegingen voortkomen, en de politieke bezwaren, en die daarbij dus volkomen tegenover elkaar stelt ter eene zijde de politiek en ter andere zijde geloof, als twee verschillende categorieën.

Zonder dat ik mij ook hier opwerp als rechter, meen ik mij de opmerking te moeten veroorlooven, dat ik uit de geschriften van volkomen bevoegde schrijvers de zekerheid heb geput, dat politiek volgens de Katholieke geloofsleer een zaak is van geweten. Dat dus een politiek oordeel als zoodanig iets anders zou zijn dan een gewetensoordeel, een politiek bezwaar iets anders dan een gewetensbezwaar, is naar mijn overtuiging in strijd met de Katholieke moraal-theologie, zooals die door bevoegde schrijvers wordt gedoceerd, en hetgeen ik meen te mogen stellen boven hetgeen zooeven door den heer Deckers is in het midden gebracht.

Nu heeft de Regeering in haar wetsontwerp gekozen tusschen de gewetensbezwaren en zij zegt: de geweldlooze kan ik erkennen, de andere niet.

Ik heb mij afgevraagd, maar heb het antwoord op dit punt niet kunnen vinden: op grond van welke bevoegdheid heeft de Regeering in haar wetsontwerp die onderscheiding gemaakt?

Art. 183 van de Grondwet, zooals het nu luidt, geeft het recht tot het maken van die selectie volstrekt en ten eenenmale niet. Er staat niet in dat artikel, dat bij de wet zal worden geregeld, welke gewetensbezwaren aanleiding zouden geven tot vrijstelling van den krijgsdienst, neen, er staat categorisch voorgeschreven, dat ernstige gewetensbezwaren grond geven tot vrijstelling van den krijgsdienst, waaraan dan het Grondwettelijk voorschrift wordt verbonden, dat nu de gewone wetgever zal moeten regelen de voorwaarden, waarop die vrijstelling zal worden verleend.

Artikel 183 is in dit opzicht niet dubieus. Ik kan mij het betoog niet voorstellen, dat zou moeten dienen tot rechtvaardiging van de keuze in de gewone wet tusschen gewetensbezwaren. Ik wil gulweg erkennen, dat men aldus de quaestie slechts verplaatst, daar toch de commissie voor de keuze zal worden gesteld. Ik geef het toe, een commissie, die automatisch maar klaar is te zeggen tot ieder, die voor haar verschijnt: „gij beroept u op uw gewetensbezwaar, hier is een formulier om in te vullen, om naar een Staatsbedrijf te vertrekken”, kan men zich niet voorstellen; dat ligt buiten de redelijkheid! Ook als men, gelijk de heer Wijnkoop, zegt: „mijn ideaal is, dat alle Overheidsgezag verdwijnen moet, en ik strijd tegen dat Overheidsgezag, maar de bourgeoisie wil mij geen wet geven, om mij te beschermen in den strijd tegen het Overheidsgezag”, dan is dat een verwijt, dat buiten de grens ligt van elke mogelijke redelijkheid. Ik kan het echter verklaren uit den mond van iemand, die zegt: ik ben voor ontwapening in dien zin, dat ieder moet worden ontwapend, behalve de bolsjewiki.

Maar op grond van welke bepaling heeft de Regeering in haar wetsontwerp gekozen tusschen verschillende gewetensbezwaren? Immers, moet ik de opmerking maken aan den heer Zijlstra, die ik straks ook reeds bij interruptie heb gemaakt, dat uit het Grondwetsartikel blijkt, dat zijn redeneering over gewetensbezwaren niet juist is, dat die nooit juist kan zijn in den zin van art. 183 der Grondwet, want wanneer gewetensbezwaren alleen zouden kunnen heeten de bezwaren, die de heer Zijlstra daar noemde, dat men op grond van een goddelijk bevel zich stelt boven het goddelijk gezag zelfs der Regeering, dan zou men bij een dergelijk begrip zich de qualificatie: „ernstige” niet kunnen voorstellen; dan is het gewetensbezwaar *qua talis* altijd ernstig.

Wanneer men echter in de Grondwet spreekt van ernstige gewetensbezwaren, dan beteekent dat gewetensbezwaren, waarvan blijkt, dat zij ernstig moeten worden genomen en dan moet dus ieder worden vrijgesteld van den plicht om te dienen, wanneer zijn gewetensbezwaar ernstig moet worden genomen.

Wij kunnen hier alleen een wet maken, waarin wordt geregeld wat de voorwaarden zijn, waarop dan die personen uit den krijgsdienst zullen worden ontslagen.

Wanneer wij dat amendement hebben voorgesteld, dan moeten wij bij voorbaat wraken elke redeneering tegen dat amendement, waarbij

men dit of dat gemoedsbezwaar als onlogisch in het licht stelt en waarbij men zegt: hier laat ik u nu gemoedsbezwaren zien, waarvan men toch niet kan beweren, dat men daarmede rekening kan houden.

Dat zijn overwegingen, die zeer juist kunnen zijn, ik kan die voorbeelden ook wel construeeren, maar waarmede dan de commissie, die moet schiften, rekening moet houden.

De wetgever echter heeft in artikel 183 het categorische voorschrift — dat beteekent hier letterlijk: het voorschrift, dat de geheele categorie omvat, namelijk de categorie der ernstige gewetensbezwaren, — gesteld en dit categorische voorschrift verplicht ons, om de voorwaarden te regelen, waarop die gansche categorie voor vrijstelling van den dienst in aanmerking zal kunnen komen.

Ik heb het van belang geacht om in deze discussies, vóór de Regeering spreekt, te voorkomen, dat men door het construeeren van zonderlinge gevallen van dienstweigering zou willen aantoonen, dat niet alle gewetensbezwaren als ernstig kunnen worden genomen. Die argumentatie kan juist zijn, maar zij geeft geen bevoegdheid tot selecties in de gewone wet. Die moet de algemeene voorwaarden regelen en dan moet de commissie maar uitzoeken, welke bezwaren als ernstig zullen gelden en welke niet. Ik ben overtuigd, dat die keuze niet altijd zal strekken tot bevrediging van de individueele dienstweigeraars, maar wie dezen strijdvorm kiest en daarbij nochtans een wettelijke regeling wenscht in een dergelijke materie, dien zal men niet gemakkelijk kunnen bevredigen.

Het is voor mij een motief te meer om vast te houden aan de zeer strikte bepaling, die in de Grondwet is opgenomen en waaromtrent de Regeering in de schriftelijke gedachtenwisseling niet aannemelijk heeft gemaakt, met welk recht zij daarvan kon afwijken door een keuze te doen tusschen die gemoedsbezwaren, welke wel ernstig, en andere, die niet serieus moeten worden genomen.

De heer SCHOKKING: Mijnheer de Voorzitter! Ik wensch een paar opmerkingen te maken, zoowel naar aanleiding van de gehouden discussies als in verband met enkele uitingen in de stukken bij het wetsontwerp, zooals het thans voor ons ligt.

In het begin van het Voorloopig Verslag is de opmerking te vinden, dat het wel schijnt alsof een dienstweigeraar als een misdadiger wordt beschouwd hetgeen dan blijkbaar vooral steunt op de bepaling, die in het wetsontwerp is opgenomen, dat wie op grond van gewetensbezwaren krachtens dit wetsontwerp zal worden vrijgesteld, daartegenover zich zal moeten onderwerpen aan een anderen dienst van langeren duur.

Ja, er wordt zelfs in dat verband gesproken van een weinig Christelijke opvatting.

Het komt mij voor, dat, wat die opmerking betreft, de Regeering in de Memorie van Antwoord een voldoende duidelijke weerlegging gegeven heeft.

Ook ik zou niet graag zonder meer willen zeggen, dat een dienst-

weigeraar een misdadiger is en allerminst in het verband, waarin op het oogenblik het woord dienstweigeraar voor ons komt.

Maar toch wil ik voor een juiste opvatting van de zaak die ons bezighoudt er op wijzen, dat iemand, die dienstweigeraar is, die dus een hem opgelegden dienst weigert, in elk geval een daad doet, welke nu niet de meest gunstige qualificatie verdient, maar eer het omgekeerde.

Iemand, die een hem opgelegden dienst weigert, is inderdaad in gebreke, in verzuim en maakt zich schuldig aan een overtreding.

Mijnheer de Voorzitter! Ik leg daar den nadruk op, in dezelfde mate als ik er van uitga, dat wij te doen hebben met een rechtmatig opgelegden dienst, zoodat de vraag naar de qualificatie van een dienstweigeraar afhangt van die geheel andere vraag, of de dienst, die geweigerd wordt, al of niet rechtmatig is opgelegd.

Ik ga uit van het standpunt, dat, wanneer de Overheid een dienst oplegt, zij daartoe het recht heeft; dat zij dit ook niet anders doet dan in den wettigen weg. Daarbij is in onze constitutie aan de Volksvertegenwoordiging het recht voorbehouden om, wanneer haar eenige opgelegde dienst onrechtvaardig voorkomt, dit niet alleen aan te wijzen, maar hierin langs den daarvoor aangewezen weg ook verandering te krijgen. Er is volle gelegenheid om het bestaande recht te wijzigen, zoodat wat wij meenen, dat onrecht is, veranderd wordt en in recht wordt omgezet.

Niets bijzonders, Mijnheer de Voorzitter, en toch meen ik, dat het niet overbodig is voor een juiste beoordeeling van het vraagstuk, dat ons thans bezighoudt, aan dat a b c van ons Staatsrecht even te herinneren.

Wanneer ik dit doe en mij veroorloof dat even uit te spreken, wil ik er echter aanstonds aan toevoegen — al is het op zich zelf niet noodig, wanneer men elkaar juist wil verstaan, doch het dient om mogelijke misduiding te voorkomen — dat wij zeer nauwkeurig hebben toe te zien, welke diensten en lasten bij de wet worden opgelegd. Dikwijls doen we dan misschien niet nauwkeurig genoeg en gebeurt het, dat de Overheid lasten oplegt, waarvan het twijfelachtig is, of de Overheid daartoe het recht wel heeft, of inderdaad naar juiste, naar Christelijke opvatting te werk wordt gegaan. M. a. w., wanneer ik het zoeven aangeduide standpunt inneem, zeg ik niet, dat de Overheid alles doen kan, zooals er groepen in en buiten deze Kamer zijn, die eenvoudig op grond van het algemeen belang meenen, dat dit wel het geval is. De Overheid kan dan naar willekeur met de burgers handelen; zij kan b.v. willekeurig kerken sluiten en openen, wanneer maar op het vermeend algemeen belang een beroep kan worden gedaan.

Wij gaan er veeleer van uit, dat de Overheid, wanneer zij diensten oplegt, en vooral, wanneer die diensten ernstige lasten zijn, dubbel moet toezien, of zij daartoe het recht heeft en, zoo ja, dat zij die lasten niet grooter maakt dan eenigszins noodzakelijk is.

Nu zal ik niet in breede beschouwingen treden, ofschoon daartoe —

vooral na hetgeen de heer van Zadelhoff heeft gezegd — wel aanleiding zou zijn. Ik volsta met op te merken, dat hetgeen hij ter bestrijding van de opvatting van dit ontwerp heeft gesproken, uitgaat van praemissen, welke ik als ten eenenmale onjuist moet afwijzen. Om een enkel voorbeeld te noemen, de heer van Zadelhoff weet bij den dienst van leger en vloot niet anders dan van militarisme te spreken. Maar wie het opneemt, voor de roeping van de Overheid om het recht van het volksbestaan en de onafhankelijkheid des lands te verdedigen, zal zich, neen, ik ga verder, moet zich tegen het militarisme verklaren, daar dit geen recht, doch alleen macht kent. Ik twijfel niet licht aan de woorden van den heer van Zadelhoff, dien ik trouwens reeds langen tijd ken en dien ik gaarne beschouw als een gemoedlijken mede-afgevaardigde, die niet licht iemand kwaad zal doen, maar wanneer ik hem van pacificatie hoor spreken en, zooals het dezen middag weer heette: Wij willen niets weten van geweld, dan kijk ik hem eens even aan, niet omdat ik aan zijn woorden twijfel, maar om de naïveteit in verband met zijn algemeen standpunt, ook om het onbegrijpelijke daarvan. Want die zelfde geachte afgevaardigde pleit te gelijk voor massaal optreden, massale organisatie, voor massale dienstweigering, in onderscheiding juist van individueele, en nu zou ik toch willen vragen, wat dit anders is dan uiting van geweld. Trouwens, hoe behoort, ofschoon gelukkig niet altijd, gebruik van de macht tot de stellingen juist van de S. D. A. P.!

Ik zal echter op dit alles niet verder ingaan, evenmin als op hetgeen gezegd is door den heer Wijnkoop, wat er principieel, naar mijn opvatting, niet zooveel van verschilt. Het gaat bij de dienstweigering, welke die geachte afgevaardigde in bescherming neemt, niet zoozeer tegen het Overheidsgezag als zoodanig, maar tegen de klasseregeering; alweer een praemisse, Mijnheer de Voorzitter, waarvan ik de juistheid beslist ontken. Wanneer eenmaal — en het is volstrekt niet uitgesloten, dat dit nog eens gebeurt — leden van de S. D. A. P. achter de groene tafel mochten zitten, zou ik juist zoo spreken als ik op het oogenblik doe, omdat voor ons de beteekenis van het Overheidsgezag niet afhangt van de Ministers, die tijdelijk zitting hebben, maar eenvoudig van den aard van dat gezag zelf. Daarom interrumppeerde ik den heer Wijnkoop, toen hij zeide, dat hij ook niet tegen het Overheidsgezag ingaat; dat doet die geachte afgevaardigde wel, Mijnheer de Voorzitter, wanneer hij dat gezag tot een abstractie maakt en van de Regeering hier spreekt als een klasseregeering. Of meent hij, dat ik in zijn gedachtengang alleen zou pleiten voor een Overheidsgezag, dat precies dezelfde meening huldigt als ik omtrent de maatschappelijke en Staatkundige vraagstukken? Neen, hoewel ik het tot zekere hoogte een eer acht, dat ik met mijn groep behoor tot de Regeeringspartijen, wil dat zelfs nog niet zeggen, dat wij in alle opzichten en in elk onderdeel zouden instemmen met de opvatting van dit Kabinet. Die instemming is geen grondslag voor de erkenning van de Regeering.

Ik zeg dit alleen om duidelijk te maken, dat het niet gaat om de

vraag, of er meer of minder overeenstemming is met wat op een gegeven oogenblik van Regeeringswege wordt voorgestaan. Maar zoo betwist ik ook ten eenenmale, dat wij zouden hebben een klasseregeering, de regeering van een bepaalden maatschappelijken kring. Men mag dit zich zelf en anderen suggereeren, het is in strijd met den aard van ons Staatskundig leven, van onze wetten.

Ik zal dit niet verder ontwikkelen. Ik heb het alleen noodig om duidelijk te maken, wat ik nader betoogen wil.

Zooals ik reeds zeide, wanneer de Overheid een last oplegt, dan moet de allereerste vraag zijn, of zulks noodig is, en is vervolgens zeer bijzonder na te gaan, in welke mate dat zal gebeuren. Misschien dringt die vraag nergens sterker dan met betrekking tot den dienst, die gevraagd wordt in het belang van de verdediging van de zelfstandigheid en onafhankelijkheid van het land.

Wanneer deze op een andere wijze kan gesauveerd worden, niets zou mij liever zijn. Ik zeg ook niet, dat ik daartoe niet zou willen medewerken; integendeel. Alleen, wij wenschen reëel te zijn en dat in dezelfde mate als wij het willen zijn met betrekking tot de handhaving van onze civiele rechten. En tenzij men dat wil uitschakelen, dat men vraagt niet alleen erkenning van het recht van ons volksbestaan en onze onafhankelijkheid, maar eventueel ook handhaving daarvan, noch de heer van Zadelhoff, noch de heer Wijnkoop, noch ook mevrouw Bakker—Nort zullen er dan van tusschen kunnen om een antwoord te geven op de vraag, hoe dat zal moeten geschieden. Niet fantastisch, niet zooals men het liefst wenschen zou, maar in realiteit.

Wij hebben hier te doen met een last, die wordt opgelegd aan de burgerij, niet in het belang van enkele personen of van enkele groepen, maar in het belang van de geheele bevolking, in het belang van den Staat, die als zoodanig ondeelbaar is, die zich niet laat verdeelen in een meerderheid en een minderheid, maar die als zoodanig een geheel vormt. Waar nu de zaak zoo staat, kan de Overheid, zal zij geen onrechtvaardigheid begaan, geen vrijstelling geven aan dezen of dien, alleen omdat hij dien dienst minder aangenaam vindt of liever onder andere omstandigheden zou willen volbrengen.

Wanneer men dien weg opging, zou dat eenvoudig abdicatie zijn van de Overheid zelf; het zou niet alleen leiden tot ondermijning van het gezag, maar in beginsel den Staat aan vernietiging overgeven. In plaats van handhaving van de orde, waartoe de Overheid in den Staat geroepen is, zou het een te voorschijn roepen van de wanorde zijn. In zooverre — dit gebeurt mij niet dikwijls — kan ik mij aansluiten bij het zooeven gesproken zeer juiste woord van den heer Kleerekoper: rechtsgevolgen te willen regelen van het verzet tegen de wet, dat is van het ingaan tegen de lasten, door de Overheid krachtens wettelijke regeling opgelegd, dat is de quadratuur van den cirkel. Dit ben ik geheel met dien geachten afgevaardigde eens.

Inderdaad, Mijnheer de Voorzitter, dat is een onmogelijkheid. Indien men het gezag van de wet wil handhaven, kan men niet zelf

als Overheid de rechtsgevolgen gaan regelen van ongehoorzaamheid aan de wet.

Nu kan zich intusschen het geval voordoen — en het doet zich voor —, dat er zijn, die zeggen: liever lijd ik en draag de gevolgen van een overtreding, dan dat ik deze of die wet gehoorzaam. Dat komt dikwijls voor, meer dan men zich misschien wel voorstelt. Ik ben de eerste om te erkennen, dat wij met betrekking tot den militairen dienst met een der ernstigste gewetensconflicten te doen hebben. Maar men vergist zich, wanneer men meenen zou, dat dit het eenige was en dat niet op tal van andere gebieden gewetensconflicten voorkomen met betrekking tot de wet. Het is alleen de eigenaardigheid van de quaestie, die ons hier bezighoudt, dat het gewetensconflict daarbij sterk in het oog valt en door de groote moeilijkheden, daaraan verbonden, een bijzonder scherp karakter krijgt.

Het wil mij echter voorkomen, dat de Overheid voor de bezwaren, welke die ook zijn, niet uit den weg kan gaan, tenzij zij zelf meent, dat het bezwaar van dien aard is, dat zij het niet alleen doen kan, zonder haar eigen gezag aan te tasten, maar in verband met den grondslag daarvan ook doen moet, d. w. z. dat zij komt te staan voor een beroep op hooger gezag. Er is voor de Overheid geen hooger gezag dan dat van God zelf, waaraan zij alleen het hare, het recht om de wet te stellen, ontleent. Dit recht is een geweldig recht. Of dat altijd voldoende wordt bedacht, waag ik te betwijfelen, maar het is geweldig, dat de Regeering de wet stelt, waaraan allen onderworpen zijn. Wij als Christelijk-historischen erkennen, zooals bekend is — en de antirevolutionnaires denken hier precies zoo over —, dat de Overheid zulks alleen kan doen krachtens Gods wil. Anders zouden wij zeggen: waarom is de meening van Minister van Dijk bijv. meer waard dan de mijne? Het is ook niet de meening van den heer van Dijk — Zijn Excellentie zal mij wel vergunnen, dat ik het zoo even zeg —, maar de wil van de Regeering, dien wij krachtens Gods wil erkennen. Daarom is de wet als wet niet maar de uitdrukking van een gewone meening van menschen, misschien van wijze, van voortreffelijke menschen, ook niet de uitdrukking van de meening van velen, neen, Mijnheer de Voorzitter, zij is de uitdrukking van hetgeen op grond van den wil Gods als regel voor allen gelden moet.

Nu kan de Regeering wijken voor een zoodanig bezwaar, dat een beroep doet op een hooger gezag, omdat dit wijken, ook al wordt het bezwaar niet als juist erkend, den grondslag van haar bestaan niet deert. De erkenning van een dusdanig bezwaar ligt geheel in de lijn van de eenig juiste opvatting van het gezag.

In het gezegde ligt nu intusschen te gelijker tijd een antwoord op de vraag: waar is de grens voor de erkenning van die bezwaren? Ik wensch niet, tenzij het noodig mocht wezen, in allerlei beschouwingen te treden over de beteekenis van het geweten, maar ik wil dit zeggen: *verba valent usu*, hetgeen beteekent: men moet de woorden nemen naar het gewone gebruik er van. En nu is tot nog toe een beroep

op het geweten nog altijd geweest een beroep op een hogere norm, op een hooger gezag.

In dit verband wil ik opmerken, dat ook ik heb behoord tot degenen, die met meer dan gewone aandacht hebben uitgezien naar het antwoord der Regeering op hetgeen in het Voorloopig Verslag gezegd was geworden omtrent het door haar gemaakt onderscheid tusschen godsdienstige en zedelijke bezwaren. Daarin had een zoodanige opvatting van het gewetensbezwaar — ik spreek hier zeer voorzichtig — kunnen liggen, die m. i. over de grens zou gaan van de bezwaren, welke de Regeering erkennen kan en blijkens de verdere uitwerking zelf erkennen wil. Omtrent dit punt lees ik nu op bladz. 2 van de Memorie van Antwoord, nadat gesproken is over beroep op het gebod: „Gij zult niet dooden”, het volgende:

„Moet nu echter nog nader de eisch worden gesteld, dat het conflict ook door den betrokkene zelf als van godsdienstigen aard wordt beschouwd, dat m. a. w. hij den goddelijken oorsprong van het evenbedoelde gebod uitdrukkelijk erkent? De ondergeteekenden zouden meenen — en een verdere beteekenis komt aan de gewraakte onderscheiding in de Memorie van Toelichting niet toe —, dat zoover niet moet worden gegaan, doch dat voldoende is, dat het gebod als norm met volstrekt gezag zich aan den betrokkene oplegt.”

Ik wil wel zeggen, dat ik met dat antwoord ten volle bevredigd ben, omdat daarin ligt uitgedrukt, dat, al erkent de bezwaarde niet subjectief dat het gebod „Gij zult niet dooden” onmiddellijk van God afkomstig is, dit voor hem toch een zoodanige beteekenis heeft, dat het inderdaad als norm geldt.

Ik herinner hierbij aan hetgeen Paulus in het tweede hoofdstuk van den brief aan de Romeinen schrijft over degenen, die de wet wel, en degenen, die de wet niet hebben, waarbij bedoeld wordt op de natuurlijke inwerking Gods met betrekking tot het onderscheid tusschen goed en kwaad. Bij deze opvatting van de zedelijke bezwaren in onderscheid van de godsdienstige erken ik, dat de Overheid ze aanvaarden kan. Het betreft dan bezwaarden, die het gezag van de wet wel willen erkennen, maar die zich aan haar in dit bijzondere geval niet kunnen onderwerpen, omdat zij daarmede in conflict meenen te komen met een hogere norm, waarop zij zich beroepen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zou nu een enkel woord willen zeggen over hetgeen de heer Kleerekoper over het woord „ernstig” in het midden heeft gebracht. Ik heb dit zoo opgevat, dat moeilijk als gewetensbezwaren kunnen gelden bezwaren, die plotseling opkomen als iemand tot den dienst opgeroepen wordt. Men kan op elke flesch een etiket plakken, zonder dat daarom de inhoud er mede overeenstemt; zoo is het ook mogelijk een bepaalde meening naar voren te brengen, omdat die op een gegeven oogenblik zich aanbeveelt, zonder dat zij de uitdrukking van een bepaalde overtuiging is. Ik meen nu het woord „ernstig” zoo te verstaan, dat de bezwaren van dien aard moeten blijken, dat zij niet als een middel worden gebruikt om zich

gemakkelijk van den dienst af te maken. De commissie van onderzoek, die bij dit wetsontwerp wordt ingesteld, zal niet het minst ook daarop te letten hebben.

Dit „ernstig” hangt ook samen met het feit van de compensatie in geval van vrijstelling. Die behoefte aan een compensatie is lastig genoeg. Het kan zijn, dat men, hoewel er bij vrijstelling wegens gewetensbezwaar 8 of 12 maanden langer gediend moet worden, daaraan toch de voorkeur geeft boven den gewonen dienst. Het geldt hier jongelieden en wij leven in een moeilijken tijd, zoodat de zekerheid van gedurende langeren tijd niet slechts onderdak, maar behoorlijke voeding, kleeding en geneeskundige hulp te krijgen, eenige aantrekking zou kunnen hebben. Daarom moet wel degelijk op den ernst van de gewetensbezwaren worden gelet.

Nog op een ander punt wil ik even de aandacht vestigen. Ik heb mij gaarne vereenigd met de poging om te gemoet te komen aan de gewetensbezwaarden ten opzichte van de verplichte verzekering en begroet daarom à fortiori een regeling voor hen, die tegen den militairen dienst gewetensbezwaren hebben. Ik ben er alzoo ook de Regeering dankbaar voor, dat zij spoedig uitvoering heeft gegeven aan hetgeen thans in de Grondwet daaromtrent voorkomt. Maar bij de beoordeeling van deze materie mogen wij niet vergeten, dat wanneer iemand wordt vrijgesteld van den dienst op grond van gewetensbezwaren, een ander moet opkomen, die anders vrij zou zijn. De heer Kleerekoper zegt, dat de Regeering dit ontkent, maar dan zou het amendement van den heer van Zadelhoff niet noodig zijn. In elk geval heeft de heer van Zadelhoff het ontwerp blijkbaar opgevat zooals ik het doe. Ik meen dus, dat voor ieder, die vrijgesteld wordt wegens gewetensbezwaren, een ander zal moeten opkomen, evenals dat het geval is voor ieder, die wegens lichaamsgebreken wordt afgekeurd.

Ik wil niet vooruitloopen op wat de Regeering hieromtrent zal zeggen, maar ik kan voor het oogenblik moeilijk aannemen, dat dit onjuist is. Anders toch zou de Regeering de geheele inrichting van den dienst laten aantasten. Wij kunnen hopen, dat er niet vele gewetensbezwaarden zullen komen, maar dat weet ook de Minister niet. Ik ben er altijd van uitgegaan, dat de getalsterkte van ons leger het uiterste minimum is, dat wij eenvoudig niet verder naar beneden kunnen gaan. Kan de Minister er wel missen, dan zou er aanleiding zijn om te vragen, hoe het nu met dat minimum staat. Ik geloof daarom, dat de heer van Zadelhoff de wet wel degelijk goed gelezen heeft en in verband daarmee zijn amendement heeft ingediend. Hij wil deze gelegenheid te baat nemen om er nog wat mannetjes af te krijgen; ik begrijp dat van zijn standpunt, maar dit is niet het onze. Daarom: ieder, die wegens gewetensbezwaren wordt vrijgesteld, is oorzaak, dat een ander moet opkomen. En indien weer eens naar de grenzen zou moeten worden getrokken om de neutraliteit te handhaven — God beware er ons voor, maar voor een ander doel verwacht ik, dat de Regeering ons leger nimmer zal gebruiken, alzoo alleen

om het bestaansrecht te verdedigen tegenover dengene, die het mocht willen aanranden —, dan zullen anderen staan in de plaats van hen, die wegens gewetensbezwaren zijn vrijgesteld. Wij zullen stemmen voor dit wetontwerp, omdat het echte gewetensbezwaren wil eerbiedigen — niet om wat anders, want waar zou dan de grens zijn, niet alleen hier, maar bij elke wet — en daaraan zoover mogelijk wil te gemoet komen, maar ik heb gemeend op een der gevolgen van de vrijstelling, verplichten dienst voor anderen, nu reeds even scherp het licht te moeten laten vervallen.

De heer TROELSTRA: Mijnheer de Voorzitter! Van de verschillende redevoeringen heeft mij voornamelijk geïnteresseerd die van den heer Zijlstra, die blijk gaf, dat hij de materie vrij ver had doordacht. Het was een redevoering, waarmede ik het in alle opzichten oneens ben, maar toch wil ik die erkenning niet achterwege laten.

De heer Zijlstra heeft duidelijker en scherper dan door een der andere sprekers van de rechterzijde is geschied het vraagstuk beschouwd, niet alleen van den kant van het individu, dat den dienst weigert, maar ook van de Overheid, die den dienst eischt. Ook zij, die niet staan op het standpunt, door den heer Zijlstra en andere sprekers van rechts ingenomen, kunnen erkennen, zooals ook met mij als sociaal-democraat het geval is, dat de Staat zich en zijn wetgeving moet handhaven en dat in het algemeen, bij een botsing tusschen het recht en den plicht van den Staat met den wil van verschillende individuen, de Staat den voorrang moet hebben. Zoolang het economische en politieke leven van een volk zich organiseert in een geordend Staatswezen zal van dezen regel niet kunnen worden afgeweken. Ik heb dan ook met genoegen gehoord, dat mijn partijgenoot de heer van Zadelhoff anarchistische opvattingen in deze volledig heeft afgewezen. Wanneer ik dat gaarne vooropstel, wil ik daaraan toevoegen, dat in deze materie niemand van den Staat, van de Overheid, van de Regeering het tegendeel eischt. Niemand eischt, dat de Staat een zekere verplichting, die aan de burgers is opgelegd, zal opgeven. Over den aard dier verplichting spreek ik op het oogenblik niet. Ik constateer alleen, dat het in den geest van onze wetgeving en van onze Regeering een verplichting is van zeer primaire aard, die dan ook in art. 181 der Grondwet is vastgelegd. Bij dit wetsontwerp eischt niemand, dat de Regeering die verplichting zal opgeven. Ook indien dit wetsontwerp wordt aangenomen, zelfs in eenigszins uitgebreideren vorm, zal de Staat zich doen gelden tegenover de burgers. Er is geen sprake van dat met dit wetsontwerp zou vervallen de verplichting tot landsverdediging, maar er is wel sprake van, dat die verplichting in speciale gevallen op grond van de wetgeving en met medewerking van de Regeering een eenigszins gewijzigden vorm zal aannemen.

De Regeering in ons land is een Regeering in een democratisch land en wanneer men mij nu vraagt wat voor de Regeering de Staatsrechtelijke grond moet zijn, om in deze te komen tot zekere concessies

sies voor bepaald aangewezen bijzondere gevallen, dan meen ik die vraag aldus te kunnen beantwoorden: de Regeering van een democratisch geregeerd land moet alles doen wat eenigszins mogelijk is om binnen de grenzen der wetgeving met de heiligste rechten van de burgers de noodige rekening te houden, hetgeen berust op art. 183 der Grondwet. Ik meen dan ook, dat dit de wezenlijke rechtsgrond is voor de indiening van dit wetsontwerp; dat hierbij dus geen sprake is van het opgeven door den Staat van een recht tegen bepaalde burgers, maar wel van het omzetten door den wetgever van bepaalde verplichtingen, aan de burgers opgelegd, in andere, de oorspronkelijke zeer nabijkomende, op grond van ernstige gewetensbezwaren. Van abdicatie door den Staat is naar mij voorkomt hierbij geen sprake, wel van het besef, dat de Regeering in de uitoefening van haar taak rekening heeft te houden met ernstige gewetensbezwaren.

De heer Zijlstra — en dat was een interessant gedeelte van zijn betoog — heeft tegenover het geweten van den burger gesteld het geweten van de Overheid en beweerd, dat het geweten van de Overheid gebonden is door het Goddelijk gebod, dat de Overheid moet zorgen voor de landsverdediging. In zooverre zou er sprake zijn van het geweten van de Overheid, en daartegenover wijst die geachte spreker op het geweten van het individu, steunende op het eveneens Goddelijk gebod, dat men niet mag dooden. Indien aldus het conflict juist ware geschetst, zou het vrijwel onoplosbaar zijn. Kan de Overheid, steunende op het Goddelijk gebod, ooit wijken voor eenig burger, die steunt op een ander Goddelijk gebod? Is hier sprake van twee tegenover elkaar staande Goddelijke geboden en indien dat het geval is, wie zal dan de rechter zijn, die over de prioriteit van een van beide Goddelijke geboden zal beslissen? Om deze reden komt mij de voorstelling, die de geachte afgevaardigde van het conflict gegeven heeft, niet juist voor en een oplossing van dit conflict zou ik, bij gemis van een hoogere instantie, die zegt welk gebod de prioriteit moet hebben, niet kunnen vinden.

Intusschen veroorloof ik mij de vraag aan dien spreker, en ook aan den heer Schokking, die een dergelijke stelling heeft verkondigd: waar is het Goddelijk gebod te vinden, dat de Overheid verplicht tot landsverdediging? Wij hebben hier te doen met een zeer gewone zaak van Staatsrechtelijken of politieken aard, in de Grondwet geregeld, maar ik zou willen weten van de heeren, die beter bekend zijn in de Schrift dan met mij het geval is, wat zij in dit opzicht kunnen stellen tegenover het Goddelijk gebod: gij zult uwen evennaasten niet dooden. Men kan natuurlijk komen met afgeleide redeneeringen, maar ik vraag aan die beide sprekers, waar het Goddelijk gebod zelf is te vinden. Met afgeleide redeneeringen kan ik mij in deze niet vergenoegen.

Men is reeds zoover gekomen, dat men zelfs de veiligstelling van den gulden door middel van een afgeleide redeneering heeft weten vast te maken aan allerlei Christelijke plichten en geboden. Maar ik herhaal, tegenover hét absoluut verbod om te dooden, dat in de

Schrift voorkomt, kan een afgeleide redeneering, die hierop neerkomt, dat de Overheid den plicht heeft, het land te verdedigen, m. i. niet dezelfde kracht hebben. Wanneer wij de werkelijkheid zien, komen wij tot een zelfde conclusie.

Ook de landsdefensie is onderhevig aan al de veranderingen, financieele overwegingen, omstandigheden van economischen, politieken, nationalen en internationalen aard, die over het algemeen gelden voor zaken van wetgeving. Waar is de Christelijke Staatsman of theoloog, die de stelling zou durven uitspreken, dat, als de wereld eenmaal mocht komen tot het oogenblik, dat men tot ontwapening overgaat, of als de financieele en technische mogelijkheid ontbreekt, er in de Christelijke zedenleer of theologie een of ander voorschrift te vinden zou zijn, dat de Regeering van een bepaald land zou dwingen om desondanks met bewapening door te gaan? Daarom geloof ik, dat het conflict, dat de heer Zijlstra geschilderd heeft, niet zoo onoplosbaar is als deze schijnt te meenen.

In zijn stelling zou dus ontwapening indruischen tegen Gods gebod? Ik weiger die conclusie te aanvaarden. Wat nu betreft het oordeel van den heer Zijlstra en blijkbaar ook van den heer Schokking over het voorstel der Regeering, zoo blijkt, dat men daar niet volkomen bevredigd is.

De redeneering van deze beide heeren komt feitelijk hierop neer: er kan alleen sprake zijn van ernstige gewetensbezwaren in den zin van godsdienstige bezwaren. Men moet zijn bezwaren kunnen en opzettelijk willen vastkoppelen aan een bevel van de Godheid; dan heeft men houvast. Dat laatste laat ik daar. In de 26 jaar, die ik in deze Kamer heb gezeten, waaronder jaren waren, waarin vrij wat meer over theologie werd gesproken dan tegenwoordig, heb ik genoeg stellingen als godsdienstige waarheden zien bestempelen, om tot de conclusie te komen, dat zeer menschelijke, zeer tijdelijke, zeer alledaagsche redeneeringen plegen te worden vastgemaakt door onze Christelijke Staatslieden aan allerlei Goddelijke geboden, die in werkelijkheid niet meer waren dan persoonlijke opvattingen, precies als dat bij ons aan de linkerzijde het geval is, waar wij voor de eischen van ons geweten, voor de regelen van onze moraal, niet gewoon zijn, ons op een absolute Godheid te beroepen. Wie de vroegere jaargangen van de *Handelingen* eens wil nalezen, zal verschillende uitingen daaromtrent kunnen vinden.

Ik kom er echter tegen op, dat hier aan de zijde van de meerderheid als het ware het stigma wordt gelegd der zedelijke minderwaardigheid op dat deel der Kamer en op dat deel van het volk, dat ook pretendeert een geweten te hebben, dat zich ook bij zijn optreden door zedelijke normen laat leiden, maar dat niet den moed of niet den wil heeft, om, bij wat het voor zich zelf zedelijk vindt en wat voor hen is een inspraak van het geweten, zich te beroepen op een bevel van een boven hen staande macht.

Het zou er toch zeker betreurenswaardig met de maatschappij uitzien, indien het waar ware, wat wij straks hebben hooren verklaren:

er is een gedeelte van het volk, dat een zekere levensbeschouwing heeft; dat zijn de menschen met een geweten, daar zij steunen op Goddelijke uitspraken, maar er is een ander gedeelte, dat zich daarop niet kan beroepen, en dezen zijn zonder eenigen steun, hun zoogenaamd geweten is van geen wezenlijke beteekenis; zij hebben zoo nu en dan wel eens egn inval, zij willen wel eens dit of dat, maar dat is allemaal zuiver persoonlijk, dat heeft geen dieperen grond, dat zijn tijdelijke opvattingen, waarmede men geen rekening heeft te houden.

Mijnheer de Voorzitter! Als Nederlander wensch ik, dat met mijn zedelijke overtuiging, dat met mijn geweten precies dezelfde rekening wordt gehouden als met het geweten van diegenen, die te recht of ten onrechte zich beroepen op een Goddelijke uitspraak.

Ik vond het noodig, daartegen nog eens een krachtig woord te zeggen.

De Regeering gaat niet zoo ver in haar wetsontwerp, als door hen, die op het standpunt staan van den heer Zijlstra, wordt verlangd. Volgens den heer Zijlstra behoort het zoo te zijn: een gewetensbezwaar, dat aanleiding kan geven tot ontslag uit den dienst, moet zijn een bezwaar, rustende op de overtuiging, zijn evenmensch niet te mogen dooden als Goddelijk bevel. Degenen dus, die er een zelfde beschouwing op nahouden, maar die niet afleiden uitdrukkelijk en bewust uit een Goddelijk bevel die zouden volgens het standpunt van den heer Zijlstra eigenlijk niet van deze wet mogen profiteeren.

Het is zeer moeilijk om dat in de wet nader uit te drukken; de geachte afgevaardigde en zijn vrienden hebben daarvan nota genomen en daarom komen zij niet met een amendement, maar de bedoeling, de geest, de opvatting is zoo duidelijk hier weergegeven, dat eenige twijfel daaraan niet mogelijk is.

De Regeering evenwel gaat gelukkig een klein beetje verder in democratische richting en zegt: neen, er zijn er, die die overtuiging afleiden uit een Goddelijk verbod, er zijn er ook, die deze overtuiging hebben en voor wie die overtuiging is een sterk richtsnoer voor hun handelingen, dus een ernstig gewetensbezwaar vormt, maar die zich daarvoor op een Goddelijk verbod niet beroepen.

Er wordt dus een verschil gemaakt tusschen godsdienstige gewetensbezwaren in deze en zedelijke gewetensbezwaren en de Regeering is wel zoo verstandig, het zedelijke gewetensbezwaar in deze naast het godsdienstige te accepteren. Maar toch gaat de Regeering in deze, naar het mij voorkomt, niet ver genoeg en wat daaromtrent door den heer van Zadelhoff is gezegd, beaam ik volkomen. Wij hebben bij het debat verschil hooren maken tuschen godsdienstige en zedelijke gewetensbezwaren eenerzijds en politieke gewetensbezwaren anderzijds en wij hebben de stelling hooren verkondigen — en die stelling wordt blijkbaar door de Regeering volkomen gedeeld — dat met die zoogenaamde politieke gewetensbezwaren geen rekening behoeft te worden gehouden.

Met die politieke gewetensbezwaren heeft men blijkbaar op het

oog ten eerste het bezwaar van den anarchist, die te goeder trouw van den Staat niets wil weten, en wie een klein beetje voeling heeft gehad met menschen uit die categorie, weet, hoe zwaar dit bij die menschen weegt, hoe dit al hun beschouwingen als het ware door-dringt en hoe zij het gevoel hebben, dat zij zich eigenlijk aan iets minderwaardigs schuldig maken, wanneer zij met den Staat de noodige rekening houden.

Maar men heeft daaronder blijkbaar mede gerangschikt den socialist, die voornamelijk in en door den strijd tegen het kapitalisme langzamerhand gekomen is — misschien ook doordat zijn ouders reeds lang dien strijd hebben medegevoerd — in een atmosfeer van ethische begrippen, die hem het kapitalisme als den grootsten hinderpaal ook voor de ethische ontwikkeling van zijn en anderer persoonlijkheid heeft doen leeren kennen; ook die wordt dan onder de politiek-bezwaarden — om ze zoo maar eens te noemen — gerangschikt.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom tegen een dergelijke starre scheidung tusschen godsdienstige, zedelijke en zoogenaamd politieke of sociale bezwaren in deze op. Ik geloof, dat men dat veel te ver drijft.

Iemand die een groot gedeelte van zijn leven heeft gegeven aan den strijd tegen het kapitalisme, heeft dat niet alleen gedaan op grond van quaesties van loon en arbeidsduur, enz., maar voor hem is de groote zedelijke draagkracht in dien strijd steeds geweest de overtuiging, dat het kapitalisme de zedelijke waarde van het volk niet tot haar recht doet komen; de overtuiging, dat het kapitalisme in zijn noodzakelijke tendenz drijft naar demoralisatie van het volk; de overtuiging, dat, zoolang wij van het kapitalisme als systeem van economie en wetgeving niet zijn verlost, de zedelijke mensch zich niet volkomen zal kunnen ontwikkelen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zal op dit late uur geen uitvoerige beschouwingen geven over de zedelijke nadeelen van het kapitalisme, maar ik wil eenvoudig dit zeggen, dat men zich vergist, wanneer men meent, dat degene, die den strijd tegen het kapitalisme heeft aangebonden, eenvoudig gedreven wordt door politieke overwegingen, of overwegingen van lager allooi.

Neen, mijne heeren, tegenwoordig is een gedeelte van de bevolking opgegroeid in dezen strijd, zoodat voor menigeen die strijd belichaamt het hoogste en het meest zedelijke van zijn geheele leven.

Het is ook niet juist, bij de beoordeeling van het gewetensbezwaar alleen te vragen: wat is de inhoud van het gewetensbezwaar?

Er kunnen denkbeelden en opvattingen zijn, ontsprongen niet aan den godsdienst op zich zelf, primair misschien zelfs niet ontsprongen aan zedelijke overwegingen, doch welke zich zoodanig hebben vereenzelvigd met het hoogste bewustzijn van den mensch, dat zij een deel vormen van wat wij het recht hebben het geweten te noemen.

Het is de vraag: hoe staat de individueele mensch tegenover verschillende vraagstukken; is het een onverbreekelijk stuk van zijn ethische persoonlijkheid of niet, en dan zou het zeer onjuist zijn ten

opzichte bij voorbeeld van den strijd tegen het kapitalisme te zeggen: de mensch, die zich daaraan geeft en zich daardoor laat leiden, och dat is eenvoudig maar politiek en dat gaat buiten de inwendige hoogste persoonlijkheid van den mensch om.

Ik vindiceer dus voor diegenen, die wegens hun strijd tegen, wegens hun opvatting van het kapitalisme niet willen dienen — hoewel ik, als sociaal-democraat, als politicus, met alle kracht zal waarschuwen, om wegens die overtuiging tot persoonlijke daden over te gaan — dezelfde bescherming welke het ontwerp van de Regeering, bij uitsluiting, toekent aan degenen, die eenvoudig door een algemeen, humanitair, zedelijk of, zooals de Regeering meent, Goddelijk beginsel van niet te willen dooden worden gedreven.

Het is voor mij de groote vraag, wanneer er over geweten gesproken wordt, wanneer er gevraagd wordt, of met gewetensuitspraken rekening mag worden gehouden, of wij dan te doen hebben met personen, die feitelijk gedreven worden door een categorischen imperatief, die zich zelf ondergeschikt gevoelen aan een zeker beginsel, die zich verplicht gevoelen, in naam van dat beginsel, hun tegenstand tegen den dienst op feitelijke wijze te openbaren. Wanneer men aanneemt — en men is daartoe verplicht, naar het mij voorkomt, al staat men nog zoozeer op theologisch standpunt — in dezen democratischen Staat te aanvaarden, dat zóó bij een gedeelte van het volk het geweten is, dan is daarmede veroordeeld de uitsluiting, welke de Regeering in haar criterium heeft aangebracht en dan volgt daaruit, dat niet alleen uit fatsoen tegen de Grondwet, maar ook ten opzichte van democratisch verdraagzaam Staatsbeleid, van erkenning van gelijkheid van recht zoowel ten opzichte van zich noemende Christenen als van het gedeelte des volks, dat op dien naam niet prat gaat, het amendement-van Zadelhoff moet worden aangenomen.

Laat men dit nog eens bedenken, want men gaat met deze willekeurige toepassing van wat men aan de vrijheid van geweten is verschuldigd, den verkeerden kant uit. Men mag niet aan de rechterzijde degenen, die niet tot haar behooren, beschouwen als minderwaardige menschen, met wier zedelijke opvattingen en uitspraken minder rekening behoeft gehouden te worden dan met die, welke aan de rechterzijde voorkomen. Dat is geen democratie, geen gelijkheid. Dat komt ten slotte neder op een zeker begin van clericaal terrorisme, waartegen op alle manieren moet ingegaan worden.

In naam van de vrijheid van geweten voor geheel het Nederlandsche volk eisch ik, dat het amendement-van Zadelhoff in deze zal worden aangenomen.

De heer DRESSSELHUIS: Mijnheer de Voorzitter: Ik vrees, dat ik bij mijn korte opmerkingen belangrijk zal vallen uit den toon, die tot dusver deze debatten heeft beheerscht.

Het is niet mijn plan, de wijsgeerige en godsdienstige vraagstukken aan te roeren, die met zooveel kunde en op zoo interessante wijze zijn besproken, o.a. door de heeren Zijlstra, Schokking en Troelstra. Ik

wil intusschen wel zeggen, dat zij naar mijn meening soms langs elkander heen gesproken hebben. De heer Troelstra zeide o.a. dat de heer Schokking betoogd zou hebben, dat het Goddelijk verbod ontwapening in den weg stond. Ik heb dat niet begrepen uit het betoog van den heer Schokking; ik meen, dat zijn betoog was, dat in het algemeen de Staat bevoegd is, ook in verband met het Goddelijk gezagsbeginsel, gehoorzaamheid aan zijn wetten te vorderen en dus ook aan die, welke den krijgsveld voorschrijven tot behoud der onafhankelijkheid.

Ik ga echter op dat debat niet in, omdat ik het voor mijn betoog niet noodig heb.

Ik meen, dat dit wetsontwerp, dat als zoodanig in zijn basis door niemand bestreden is, waarvan niemand den wettelijken of zedelijken grondslag heeft ontkend, doch waaraan sommigen nog uitbreiding willen geven, geboren is uit twee omstandigheden.

Vooreerst uit het imperatief voorschrift van art. 183 der Grondwet, dat zegt, dat de wetgever verplicht is om wegens ernstige gewetensbezwaren vrijstelling van den krijgsveld mogelijk te maken, en in de tweede plaats — want de plannen der Regeering waren zelfs anterior aan het nieuwe Grondwetsartikel — omdat men de praktische noodzakelijkheid gevoeld heeft, wat betreft zeer ernstig zich uitende gemoeds- of gewetensbezwaren, de mogelijkheid van vrijstelling te openen.

Welnu, wanneer men dien grondslag als juist erkent, dan wil ik wel zeggen dat, indien men gaat doorredeneeren in consequenties zooals de heeren van Zadelhoff, Wijnkoop en Troelstra hebben gedaan, men dan komt uit een oogpunt van veiligheid van het bestaan van den Staat tot een redeneering in absurdum.

Het spreekt vanzelf, dat de Staat als Staat het recht moet hebben, van de burgers te vorderen medewerking om den Staat in stand te houden. Zoolang dat noodig zal zijn dat te doen — ik hoop, dat het kort zal zijn — met geweld van wapenen, spreekt het vanzelf, dat de Staat als zoodanig zou abdiceeren, indien hij van de burgers niet kon en moest vragen die hulp, welke noodzakelijk is voor het bestaan van den Staat. Het kan niet anders, of in het algemeen moet de Staat een recht hebben om daartoe ook dienstplicht te vorderen.

Wanneer nu aan de andere zijde het recht van den burger, van den privaatspersoon wordt erkend, dat voor zooveel mogelijk met zijn gemoedsbezwaren of gewetensbezwaren rekening zal worden gehouden, dan spreekt het vanzelf, dat de Staat altijd een soort van evenwicht zal moeten afmeten tusschen de beteekenis van die gemoedsbezwaren en het primaire belang: het in stand houden van den Staat zelf. Vandaar dat dit wetsontwerp in een artikel van de *Nieuwe Rotterdamse Courant* van 9 Maart 1922 — de heer van Zadelhoff heeft het reeds aangehaald — wordt genoemd een „opportunistisch ontwerp”. Ik vind dat voor het ontwerp in casu geen schimpnaam. Het spreekt immers vanzelf, dat hier opportunisme moet zijn. De Staat zal moeten kiezen tusschen het eene belang — het bestaan van den

Staat zelf — en het andere belang: het zedelijk belang, dat rekening wordt gehouden met de bezwaren van zijn burgers, belangen, die vaak met elkaar moeten botsen. Zoo bezien kan de Staat ten slotte niet met alle gewetensbezwaren rekening houden.

In genoemd artikel — trouwens alle sprekers hebben dat erkend — wordt gezegd, dat indien men tot de uiterste consequentie gaat, men dan al heel spoedig zou kunnen komen tot afschaffing van allen dienstplicht en verdediging. De heer Troelstra heeft reeds zooveel als mogelijk geponoerd, dat zij, die zich op sociaal-democratisch standpunt stellen, er dan ook recht op hebben, dat rekening worde gehouden met hun bezwaren in het algemeen tegen een kapitalistisch stelsel, bezwaren, die zich morgen zouden kunnen ontwikkelen in praktische dienstweigering. Wanneer dat gebeurt, dan komen natuurlijk — want zulke zaken zijn zeer besmettelijk — ook andere groepen met dergelijke bezwaren, zoodat dan daardoor de Regeering misschien zou moeten komen tot daadwerkelijke ontwapening, maar hoe aangenaam de heer van Zadelhoff dat misschien ook zou vinden, daarvoor is dit wetje niet geschreven, dat is duidelijk. De heer van Zadelhoff gelooft het ook zelf niet, zooals hij nu zegt. Reden te meer om te moeten constateeren, dat wij langs dezen weg die conclusie niet moeten, niet kunnen bereiken.

Welke andere oplossing is er dan dat de Regeering een keuze moet doen, een practische keuze, en zeggen: wij kunnen onmogelijk met al die gemoeds- en gewetensbezwaren — ik vind het debat over wat gemoedsbezwaren en wat gewetensbezwaren zijn, eigenlijk stroodorschen — rekening houden; anders zou het misschien morgen zoo ver komen, dat er menschen zijn, die zeggen, dat zij weigeren belasting te betalen, om de eenvoudige reden, dat belastingen ook dienen om een leger te onderhouden. Dat is wel de meest aangename vorm van dienstweigering, maar men zal mij toegeven, dat een Regeering tot dergelijke consequentie niet komen mag of komen kan. Wanneer men derhalve besloten heeft een keuze te doen, wanneer men een stelsel van opportuniteit heeft aanvaard, dan vraag ik mij af: is de Regeering gekomen in dit ontwerp tot een verstandige en goede keuze? Ik zeg er bij, dat keuzen als deze uiteraard afhangen van de omstandigheden. Ik kan begrijpen, dat de Minister eenige jaren later een andere keuze doet dan op dit oogenblik. Het komt mij voor, dat de Regeering, die aanvankelijk de keuze heeft bepaald tot die gemoedsbezwaarden, die hun medemenschen niet willen dooden, wel de meest ernstige groep van gemoedsbezwaarden heeft getroffen en dat zij inderdaad is begonnen of geëindigd met althans de keuze te bepalen tot de groep, welke in de allereerste plaats in aanmerking komt. En wanneer nu door den heer Troelstra en anderen scherp naar voren wordt gebracht, dat dit zou zijn een kniebuiging voor de rechterzijde, dan lees ik dat niet in de Memorie van Antwoord van het wetsontwerp, waarin de Regeering met zooveel woorden zegt: dat de eenige eisch is, dat het gebod als norm met volstrekt gezag zich aan den betrokkene oplegt.

Als men derhalve uit zedelijke overtuiging komt tot de conclusie: „ik wil mijn medemensch niet dooden en daarom wil ik geen wapenen dragen”, valt men onder dit ontwerp. De vraag of daarmede de categorieën moeten zijn uitgeput, laat ik onbeantwoord. Ik neem aan, dat de Regeering op dit oogenblik de ernstigste en duidelijkste gevallen heeft genomen, en in de toekomst zal de practijk er misschien toe moeten leiden andere groepen er in op te nemen. Ik wil echter wel zeggen, dat naar mijn smaak de laatste categorie, welke zou moeten worden opgenomen, zou zijn die van de menschen met politieke bezwaren, omdat deze van veel minder beteekenis zijn dan de bezwaren, welke uit een persoonlijk besef voortkomen, aangezien de politieke bezwaren veel meer langs redeneering dan langs besef zich opdringen. Voor politieke bezwaren, speciaal van hen, zooals de heer Wijnkoop ze heeft geschilderd, die zeggen: ik wil de wapens wel dragen, maar niet voor deze Regeering, wel voor een Regeering van mijn smaak, zou ik allerminst willen wijken; een dergelijke categorie zou ik in de allerlaatste plaats willen opnemen. Dit beteekent, dat men alleen wil leven in een Staatsverband, waarin de minderheid aan de meerderheid de wetten kan stellen. Evenmin gevoel ik iets voor de bezwaren van hen, die zeggen, dat zij hier de wapenen niet willen dragen, maar het toejuichen, als zij hun partijgenooten in andere landen het militarisme op de meest krasse wijze zien toepassen. Ik las vanmorgen in een van de couranten het volgende bericht:

„1 Mei in Rusland.

Frankfort a/d M., 3 Mei. (Part.) Volgens bericht uit Moskou heeft Trotski, bij een toespraak op het 1 Meifeest tot de troepen gericht, verklaard, dat het roode leger, de roode vloot en de roode luchtvloot dit jaar sterker waren dan ooit.

Sowjet-Rusland moet, bij de weigering van de andere landen, in het bijzonder van de buurstaten, tot ontwapening over te gaan, den 1 Mei-dag met bajonetten en met de blanke sabel vieren.”

Wanneer men zich op dat standpunt stelt en te gelijker tijd zegt: mijn geweten verbiedt mij hier wapens te dragen, dan ontken ik niet, dat het geweten misschien in dien zin spreekt, maar dan ga ik voor die gewetensbezwaren niet uit den weg. Dit zijn de gewetensbezwaren van de laagste orde, hoezeer natuurlijk gewetensbezwaren op zich zelf altijd van hoog kaliber zijn.

En wanneer de Regeering dus een keuze doet, zou ik zeggen: laat die dan in de allerlaatste plaats in aanmerking komen; misschien over eenige eeuwen, maar nu niet. Dan blijft als laatste vraag over die, welke in het amendement van den heer van Zadelhoff is uitgewerkt, namelijk of de Regeering met dit ontwerp al dan niet in strijd is met de Grondwet. De heer van Zadelhoff zegt in zijn toelichting . . . .

De Voorzitter: Ik zou den geachten spreker willen verzoeken, nu niet te spreken over de toelichting van het amendement van den heer van Zadelhoff.

De heer DRESSSELHUYTS: Ik sprak over zijn amendement.

De Voorzitter: Neen, de geachte afgevaardigde sprak over de toelichting van het amendement van den heer van Zadelhoff en dat is nu niet aan de orde.

De heer DRESSSELHUYTS: Ik wil alleen dit zeggen, dat de heer van Zadelhoff uitgaat van het standpunt, dat artikel 183 van de Grondwet nu eenmaal zegt dat met ernstige gewetensbezwaren rekening moet worden gehouden. Hij interpreteert dan de Grondwet in dien zin, dat de Regeering geen keus zou mogen doen, zooals zij gedaan heeft.

Naar mijn bescheiden meening is de heer van Zadelhoff bij deze interpretatie niet op den goeden weg. Ik heb nog even nagekeken wat bij het debat over het Grondwetsartikel gezegd is, maar men vindt daarin bitter weinig licht. Er is een amendement overgenomen door den Minister van Binnenlandsche Zaken, zonder dat er veel over gesproken is en terwijl de Regeering zeide, dat deze zaak bij haar reeds in een vergevorderd stadium van voorbereiding was. Wat eigenlijk ernstige gewetensbezwaren zijn, kan men althans uit dat debat van Regeeringszijde niet afleiden.

Ik neem daarom de woorden, zooals ik ze zelf lees en neem dan ernstige bezwaren in dien zin, dat zij niet moeten zijn relatief, maar absoluut ernstig. Ik bedoel, dat men niet vragen moet of de persoon, die de bezwaren heeft, deze ernstig gevoelt, maar of men die objectief kan beschouwen als ernstig. Ik kan mij voorstellen, dat bijv. iemand niet de wapenen wil dragen, omdat hij ernstig bezwaar heeft tegen het dragen van een uniform, maar dit zou naar mijn overtuiging niet een ernstig bezwaar zijn in den zin der Grondwet. Daaruit lees ik slechts de bezwaren, die naar ieders inzicht van een ernstig karakter zijn, zoodat een commissie, die deze bezwaren moet toetsen, niet, zooals de heer Deckers heeft gezegd, zou moeten bestaan uit psychiaters, maar zou kunnen bestaan uit gewone menschen met redelijk inzicht en gezond verstand. De heer Deckers voegt mij toe, dat het toch tevens psychiaters kunnen zijn. Psychiaters kunnen ook wel verstandige menschen zijn, dat spreek ik hiermede natuurlijk niet tegen; de bekende uitspraak van prof. Bolland over psychiaters zal ik allerminst herhalen, maar den eisch te stellen dat de commissie uit psychiaters moet bestaan, gaat naar mijn meening te ver. De commissie zal moeten uitmaken of de ingebrachte bezwaren inderdaad naar redelijk inzicht als objectief ernstige bezwaren kunnen worden gekenmerkt, terwijl het vanzelf spreekt, dat degenen, die de bezwaren inbrengen, deze ook ernstig moeten meenen. Met voorgewende bezwaren kan men natuurlijk geen rekening houden. Ik stel dus aan de bezwaren tweeërlei eisch: ten eerste dat zij gemeend zijn, ten tweede dat zij zijn van algemeen ernstig karakter.

De heer van Zadelhoff merkt op, dat er nog andere ernstige bezwaren kunnen zijn dan door de Regeering zijn genoemd. Zeker, maar waar de Grondwet aan den wetgever opdraagt, slechts met

ernstige bezwaren rekening te houden, en ik uitga van de stelling, dat een keuze moet worden gedaan, omdat men anders tot absurde consequenties zou komen, zie ik er geen bezwaar in, dat de wetgever het woord „ernstig” zelfstandig interpreteert en toepast naar gelang van de omstandigheden en practische mogelijkheden. Ik kom dus tot de slotsom, dat de Regeering, door op dit moment slechts als „ernstig” aan te nemen het bezwaar om zijn evenmensch te dooden, aan de bedoeling van de Grondwet niet te kort doet.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zal over dit wetsontwerp in het algemeen niet veel meer zeggen. Ik ben het er dus mee eens, dat het hier een opportunistische uitwerking betreft, maar dat die nu eenmaal opportunistisch moet zijn, omdat wij anders tot dwaze toepassingen komen. Hierop lettende, meen ik, dat de Regeering in beginsel er niet slecht in is geslaagd. Ik begrijp, dat zeer velen meer willen, maar voorshands ben ik tevreden, dat de Regeering, toegevend ook aan de motie-Drion, met dit wetsontwerp is gekomen. Vooral de keuze van de commissie zal van groote beteekenis zijn; is zij inderdaad samengesteld uit ernstige mensen, die gevoelen dat men voor redelijke bezwaren grooten eerbied moet hebben, dan vertrouw ik, dat zij, waar immers de grondslag van bijna alle ernstige bezwaren terug te brengen is tot een verzet tegen het dooden van mensen, zeker die bevrediging zal kunnen schenken aan ons volk, zooals verlangd werd toen op dit wetsontwerp werd aangedrongen. Ik zie dus geen reden om aan dit ontwerp, al is het zeker niet volmaakt, mijn stem te onthouden.

(Vervolg in afl. 3).

VRAGENBUS.

Art. 25 W.K. en Art. 8 R.Z.

Van den Officier van Administratie der 2de klasse J. M. Tinga ontvingen wij onderstaande vragen:

1°. *artikel 25 W. K.*

Omtrent de uitdrukking „een oorlogsvaartuig buitengaats”, voorkomende in de 1e en 2e alinea van dat artikel, schijnt verschil van opvatting te bestaan.

Een opvatting is, dat indien de bijkomende straf van inhouding der soldij buitengaats wordt *opgelegd*, het er niet toe doet of de gestrafte schepeling vóór het einde van den straftijd, gedurende welke die inhouding is opgelegd, binnengaats verblijf gaat houden.

Uit de geschiedenis van de bijkomende straf van inhouding der soldij blijkt het volgende:

„In art. 25 was de inhouding eerst voorgesteld voor de land- en „zeemacht. Daarna alleen voor de zeemacht en ten slotte alleen voor „de zeemacht buitengaats.

„Voor de zeemacht buitengaats kon men die bijkomende straf „niet missen omdat vooral bij licht arrest op zee van de uitwerking „van de straf niet veel overbleef.

„De in de havens vertoevende schepelingen verkeerden in geen „anderen toestand dan het personeel van het leger. Voor hen was „de inhouding niet noodig, omdat te land hun het volle arrest kon „worden toegemeten”.

Blijkt uit het bovenstaande nu, dat het 1e en het 2e lid van art. 25 zoodanig moeten worden toegepast, dat de schepeling tijdens den straftijd gedurende welke de inhouding wordt opgelegd, buitengaats moet vertoeven?

Indien de gestrafte vóór het einde van bovengenoemden straftijd binnengaats komt te vertoeven, is hier dan een geval aanwezig, dat de strafoplegger een onjuist gebleken gebruik van de bevoegdheid tot oplegging van de bijkomende straf van inhouding van soldij heeft gemaakt, zoodat met toepassing van art. 50 W. K. de bijkomende straf ten deele te niet gedaan moet worden?

Ten slotte nog deze vraag:

Kan een zich binnengaats bevindende commandant, die weet dat hij over 2 dagen naar zee vertrekt, bij het opleggen van 10 dagen licht arrest bepalen dat de laatste 7 dagen gepaard gaan met inhouding van 1/4 soldij?

Artikel 8 R. Z.

Welke beteekenis moet gehecht worden aan het voorschrift genoemd onder b „en bepaalt, dat de verdachte krijgstuhtelijk ge„straff zal worden”.

Volgens de oude redactie van genoemd artikel was er niets voorgeschreven wat er met den verdachte moest gebeuren indien de vlootvoogd beslist had, dat de zaak buiten den rechter zou worden gehouden. De practijk was, dat de vlootvoogd de stukken wederom in handen stelde van den commandant met de mededeeling dat de krijgstuhtelijke afdoening aan het oordeel van den commandant werd overgelaten.

Deze mededeeling was een uitvloeisel van het in het oude tuchtrecht gehuldigde beginsel, dat de hoogere autoriteit geen opdracht tot strafoplegging mocht geven. In de oude militaire strafwetten was dit beginsel niet met woorden neergelegd.

Bij de zeemacht werd dit beginsel bij circulaire no. 644 nog eens ter algemeene kennis gebracht.

Bij de invoeringswet mil. straf- en tuchtrecht is noch bij art. 8 R. Z. noch bij eenig ander artikel over genoemd beginsel gesproken. Artikel 8 R. Z. is gewijzigd in verband met de artikelen 2 en 57 W. K.

Men zou daaruit kunnen afleiden dat aan het door mij aangehaalde voorschrift van het gewijzigde artikel 8 R. Z. niet de beteekenis moet worden toegekend van *opdracht* tot strafopleggen. Doch welke beteekenis moet men er dan wel aan toekennen?

Wordt aan het artikel niet de beteekenis toegekend van opdracht tot strafoplegging geven, dan stel ik mij de zaak als volgt voor, waarbij ik echter weer tot een moeilijkheid kom.

Na ontvangst van het advies van den fiscaal zal in het geval van art. 8 *b* R. Z. de vlootvoogd bepalen, dat de zaak buiten den rechter zal worden afgedaan en de stukken wederom in handen stellen van den commandant ter verdere behandeling onder uitnoodiging de wijze van afdoening te berichten.

Uit dat bericht zal het den vlootvoogd blijken of de verdachte ongemoeid gelaten dan wel krijgstuhtelijk gestraft is. Is de vlootvoogd het met deze wijze van afdoening niet eens, dan zal hij zelf met toepassing van art. 39 1° of 2° W. K. den verdachte, die door zijn commandant niet gestraft is, alsnog krijgstuhtelijk straffen.

Tot dezen maatregel zal een vlootvoogd niet spoedig overgaan omdat de tuchthandhaving in de eerste plaats berust bij den commandant.

Is de vlootvoogd het met de wijze van afdoening door den commandant eens, dan zal hij ingevolge art. 8 *b* R. Z. bepalen, dat de verdachte ongemoeid gelaten dan wel dat krijgstuhtelijke bestraffing behoort plaats te vinden. Doch in art. 8 *b* R. Z. staat voorgescreven dat de vlootvoogd moet bepalen, dat de verdachte krijgs-

tuchtelijk gestraft *zal* worden d.w.z. dat we hier te doen hebben, met een verdachte die *nog niet* gestraft is.

De moeilijkheid ligt dus hier dat de vlootvoogd *vóór* hij de stukken ter verdere behandeling aan den commandant zendt, moet bepalen of de verdachte al dan niet krijgstuchtelijk gestraft zal worden.

Hieraan zijn twee bezwaren verbonden n.l.

- 1°. dat de vlootvoogd in dat geval, *verplicht* is zelf te straffen indien hij de stukken van den commandant terug ontvangt met de mededeeling, dat er niet gestraft is. Door deze wijze van behandeling zal de vlootvoogd vaker van zijn bevoegdheid tot zelfstandig straf opleggen moeten gebruik maken dan wanneer hij handelt als hierboven is aangegeven.

Aan dat vaker gebruik maken zijn, zooals hierboven is aangegeven, juist vele bezwaren verbonden omdat een vlootvoogd in uiterste gevallen betreffende de tuchthandhaving zal ingrijpen.

- 2°. dat het bepalen dat de verdachte gestraft zal worden d.w.z. dat de vlootvoogd in de uitzonderingsgevallen moet ingrijpen door zelfstandig te straffen, beter kan plaats hebben *nadat* hij de stukken weder van den commandant heeft terugontvangen met de mededeeling dat er geen aanleiding was tot straffen, *de reden daartoe zoo noodig nader toegelicht*, dan op het tijdstip dat de vlootvoogd de stukken van den fiscaal heeft terugontvangen en nog niet weer aan den commandant heeft toegezonden en ook niet weet, hoe die commandant met den verdachte zal handelen en de vlootvoogd mogelijk nog niet voldoende op de hoogte is van het gepleegde feit.

Ik teeken hierbij nog aan dat het somtijds voor een vlootvoogd gemakkelijker is te bepalen of een zaak al dan niet buiten den rechter zal worden afgedaan, dan of een verdachte al dan niet krijgstuchtelijk gestraft behoort te worden.

Ook het door den vlootvoogd bepalen, dat een verdachte ongemeid zal worden gelaten, *vóórd*at hij de stukken naar den commandant ter verdere behandeling heeft toegezonden, is m.i. aan bezwaren onderhevig, omdat hij daardoor den commandant, die in de eerste plaats belast is met de tuchthandhaving, de gelegenheid ontnemt om den verdachte te straffen.

Wat de eerste vraag aangaat zouden wij meenen dat de inhouding van soldij, door den commandant van een oorlogsschip buitengaats opgelegd, doorloopt, ook al komt het schip binnen het aantal dagen waarvoor die straf is opgelegd binnen; óók zelfs als de gestrafte schepeling binnen den bedoelden termijn wordt overgeplaatst aan boord van een niet-varend schip.

Van toepassing van art. 50 W.K. op grond van „een onjuist „gebruik van de bevoegdheid tot strafoplegging” kan o.i. geen sprake zijn, omdat die onjuistheid moet worden beoordeeld naar het tijdstip waarop van de bevoegdheid werd gebruik gemaakt, dus naar het tijdstip van straffen.

Wel mag evenwel, in verband met de duidelijk gebleken bedoeling van den wetgever om de bijkomende straf van inhouding der soldij alleen te koppelen aan de straffen van licht of verzaamd arrest buitengaats te ondergaan, van de commandanten worden verwacht, dat zij bij het opleggen van die straffen rekening zullen houden met bestaande plannen en dat zij b.v. wanneer zij weten over 2 dagen naar binnen te gaan, te voren niet zullen straffen met 21 dagen licht arrest met inhouding van $\frac{1}{4}$ gedeelte der soldij. Een strafbepaling als door den inzender genoemd aan het slot van zijne beschouwing over bedoeld artikel 25 W. K. komt ons dan ook volkomen rationeel en geoorloofd voor.

Alleszins wenschelijk lijkt het ons om over deze quaestie spoedig een beslissing van het Hoog Militair Gerechtshof uit te lokken.

Wat de vraag betreft gesteld naar aanleiding van art. 8 R.Z. meenen wij dan uit die bepaling niet anders is te lezen dan dat de Vlootvoogd bepaalt of dat de zaak buiten den rechter zal worden afgedaan en de verdachte ongemoeid zal worden gelaten, of dat de zaak buiten den rechter zal worden afgedaan en de verdachte krijgstucltelijk zal worden gestraft. Nu is het evenwel ook naar onze meening hoogst ongewenscht dat in de gevallen, bedoeld in art. 8 R. Z. onder b de handhaving van de krijgstuclt uit handen van de commandanten zou worden genomen. Wij zouden dan ook in de beslissing van den Vlootvoogd geen opdracht tot ongemoeid laten of tot bestraffing willen zien. Het beste ware o.i. de bestaande practijk te bestendigen en in zoo'n geval de stukken terug te zenden naar den commandant van den verdachte, doch dan niet met de door het Hoog Militair Gerechtshof veelal gebruikte woordenkeus: „dat aan het oordeel van den commandeerenden officier wordt overgelaten in hoeverre er aanleiding is alsnog een krijgstucltelijke straf op te leggen”, maar „ter verdere afdoening”. De commandant blijft dan vrij — overeenkomstig zijn eigen inzichten — al dan niet te straffen, doch de Vlootvoogd zal zich door te verzoeken „bericht omtrent de wijze waarop de zaak is afgedaan”, op de hoogte kunnen houden van het verdere verloop der zaak en dan hetzij zelf disciplinair straffen, hetzij door toepassing van art. 50 W. K. de opgelegde straf te niet doen. Op deze wijze wordt eenerzijds zooveel mogelijk de handhaving van de krijgstuclt gelaten in handen van de commandanten en anderzijds zooveel mogelijk aan de bepalingen der wet voldaan.

Daardoor zou dan tevens het bezwaar van den inzender komen te vervallen dat de Vlootvoogd, door de bepaling dat de verdachte

ongemoeid moet worden gelaten of krijgstucltelijk moet worden gestraft, zich heeft vastgelegd en naderhand als hij bericht van den commandant heeft ontvangen dat deze een andere meening heeft, hoe klemmend de redenen die tot dat oordeel leidden ook mogen zijn, op zijn eenmaal vastgestelde „bepaling” niet zou mogen terugkomen.

Intusschen wij herhalen wat wij in verband met de eerste vraag schreven: Het is zeer wenschelijk dat zoo spoedig mogelijk op dit punt een beslissing van het H. M. G. wordt uitgelokt, slechts daardoor kan men in vragen als deze komen tot een vaststaande gedragslijn.

MILITAIRE RECHTSPRAAK.

Hoog Militair Gerechtshof van Nederlandsch-Indië.

Sententie Definitief van 13 Februari 1920.

Vice-President: Mr. A. Klein.

Leden: R. B. M. de Wijs, gepensionneerd Luitenant-Kolonel der Infanterie; Mr. J. Th. Stok; J. de Gelder, gepensionneerd Luitenant-Kolonel der Infanterie en Mr. A. J. Matthes.

Advocaat-Fiscaal: Mr. G. W. Uhlenbeck.

Samenspanning tot de misdrijven: „het ondernemen van een aanslag met het oogmerk om den wettigen Regeeringsvorm van Nederlandsch-Indië op onwettige wijze te veranderen” en „opstand”.

In de zaak, hangende voor het Hoog-Militair-Gerechtshof van Nederlandsch-Indië, tusschen H. W. A., algemeen stamboek, no. 76720, oud 26 jaar, geboren te 's-Gravenhage (Z.H.), laatstelijk dienende als Europeesch-soldaat-schrijver van de 3e en Subsistenten-Compagnie 19e Bataljon Infanterie te Ngawi, appellant.

en

den Advocaat Fiscaal voor de Land- en Zeemacht in Nederlandsch-Indië, R. O., geappelleerde.

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF,

Gezien het vonnis van eenen daartoe benoemden Krijgsraad te Magelang, tegen den in hoofde dezer genoemden beklaagde geweest en uitgesproken den 23en October 1919, waarbij hij is schuldig verklaard aan: Samenspanning tot de misdrijven: „het ondernemen van een aanslag met het oogmerk om den wettigen Regeeringsvorm van Nederlandsch-Indië op onwettige wijze te veranderen” en „opstand”, deswege veroordeeld tot de straf van gevangenis voor den tijd van zes jaren en vervallenverklaring van den militair stand, met last, dat hij gedurende het verdere onderzoek van zijn zaak in preventieve hechtenis zal blijven en met verwijzing van hem in de kosten en misen der Justitie, mitsgaders in die van den processe.

Gelezen de namens den appellant op den 20en November 1919 gediende schriftuur van eisch in appèl, waarbij wordt geconcludeerd: tot referte aan 's Hof's prudentie;

Nog gelezen de door den geappelleerde R. O. op 31 December 1919 gediende schriftuur van antwoord in appèl, waarbij wordt geconcludeerd dat het Hof met ontvangst van het appèl zal vernietigen het vonnis a quo ten aanzien van de opgelegde vrijheidstraf, den beklagde zal veroordeelen met handhaving der tegen hem uitgesproken vervallenverklaring van den militairen stand, tot de straf van gevangenis voor den tijd van vier jaren, te vervangen door militaire gevangenis van gelijken duur;

overigens dat vonnis zal bekrachtigen met verwijzing van den beklagde nog in de kosten der appellatoire instantie;

Gezien de verdere stukken van den processe, zoo ter eerste instantie, als in appèl gediend;

Overwegende dat beklagde, thans appellant, te bekwaamer tijd van het tegen hem gewezen vonnis is gekomen in hooger beroep;

Overwegende dat het vonnis van den Krijgsraad, op gronden en bewijsmiddelen daarin vermeld, als wel en terecht gewezen, kan worden bekrachtigd;

Gelet op de in het vonnis aangehaalde wetsbepalingen;

Recht doende in Naam en van wege de Koningin!

Ontzegt den eisch in appèl;

Bekrachtigt het vonnis, waarvan appèl;

Gelast dat het naar zijnen inhoud behoorlijk zal worden ten uitvoer gelegd;

Verwijst appellant in de kosten dezer instantie.

KRIJGSRAAD TE MAGELANG.

Vonnis van 23 October 1919.

President: E. P. A. van Gheel Gildemeester, Majoor der Infanterie.

Leden: C. Hillebron, Kapitein der Infanterie; C. B. van Gent, Kapitein der Infanterie; G. Bakker, Kapitein der Infanterie; P. G. H. van der Harst, 1e Luitenant der Artillerie; A. Gottschal, 1e Luitenant der Infanterie; M. Dijkstra, 1e Luitenant der Infanterie.

Auditeur-Militair: Mr. P. A. F. Blom.

Gewezen door den daartoe benoemden Krijgsraad te Magelang in zake den Auditeur-Militair, Eischer R. O. ,

Contra

H. W. A., alg. stamboek no. 76720, oud 26 jaren, geboren te 's Gravenhage (Z.H.), laatstelijk dienende als Europeesch-soldaat-schrijver van de 3e en Subsistenten-Compagnie 19e Bataljon-Infanterie te Ngawi;

van en met den 22en November 1918, tot en met den 3en Maart 1919 in verzekerde bewaring;

sedert de verwijzing naar den Krijgsraad op den 21en Mei 1919 niet in preventieve hechtenis, —
 van 22 Mei 1919 tot 7 Juni 1919 in preventieve hechtenis, —
 op 7 Juni 1919 op vrije voeten gesteld;
 op 4 October 1919 weder in preventieve hechtenis gesteld;

DE KRIJGSRAAD, .

Gezien de stukken van den processe;

Gehoord den Auditeur-Militair, in zijn schriftelijk gediende conclusie van eisch, daartoe strekkende, dat de Krijgsraad den in hoofde dezes genoemden beklaagde H. W. A., alg. st.b. no. 76720, zal schuldig verklaren aan samenspanning tot de misdrijven:

„Het ondernemen van een aanslag met het oogmerk om den wettigen Regeeringsvorm van Nederlandsch-Indië, op onwettige wijze „te veranderen” — en „Opstand”, hem deswege, veroordeelen tot de straf van gevangenis voor den tijd van twee jaren, met vervallenverklaring van hem van den militairen stand, met last dat hij gedurende het verder onderzoek zijner zaak in preventieve hechtenis zal blijven, of tot zulke andere straffe als de Krijgsraad in goede Justitie verstaan zal te behooren, en eindelijk den beklaagde zal condeemneeren in de kosten en misen der Justitie, alsmede in die van den processe;

Gehoord den beklaagde in zijne middelen van verdediging;

Overwegende dat bij klacht d.d.^o. Ngawi, 19 Mei 1919, opge maakt door R. a.s. n.º. 61354, Sergeant-majoor-administrateur van het Strafdetachment te Ngawi, aan den beklaagde, die thans voor dezen Krijgsraad terechtstaat, wordt ten laste gelegd, dat hij met zijn medebeklaagden v. d. K. no. 70727, L. no. 74415, A. no. 73825, V. no. 73255, M. no. 74565, N. no. 74101, M. no. 73253, v. d. K. no. 74510, v. d. B., no. 77261, M. no. 76237, S. no. 74195, K. no. 75568 allen Europeesche fuseliers, W. no. 69421 Europeesch kanonnier 1e klasse, W. no. 73747, Eur. kanonnier 2e klasse en J. no. 78455, Europeesch fuselier, allen van de 3e en Subsistenten-Compagnie van het 19e Bataljon Infanterie te Ngawi, eerst in den vooravond van den 22en November d.a.v. te samen en in vereeniging in daartoe belegde vergaderingen in het gebouw voor Minder Marine-Personeel ter gewestelijke hoofdplaats Soerabaia, overeengekomen zijn, met het oogmerk om zich te verzetten tegen het in Nederlandsch-Indië gevestigde gezag en met het oogmerk bovendien om den wettigen Regeeringsvorm van Nederlandsch-Indië, opgenomen in de Grondwet en in het Reglement op het Beleid der Regeering van Nederlandsch-Indië te vernietigen dan wel op onwettige wijze te veranderen, zich te vereenigen in soldatenraden en wel den soldatenraad **A.** gevormd bij de 1e Compagnie van het 13e Bataljon Infanterie, bestaande uit de beklaagden van der K. en L.; **B.** gevormd bij de 2e Compagnie van het 13e Bataljon Infanterie, bestaande uit de beklaagde A., V. en M.; **C.** gevormd bij de 3e Compagnie v. h. 13e Bataljon Infanterie, bestaande uit de beklaagden N.,

M. v. d. K. en v. d. B.; **D.** gevormd bij de 4e Compagnie van het 13e Bataljon Infanterie bestaande uit de beklaagden J., M., S., en K.; **E.** gevormd bij de 16e Compagnie Artillerie te Soerabaia, bestaande uit de beklaagde W. en **F.** gevormd bij het subsistenten kader te Soerabaia, bestaande uit de beklaagden A. en W., die, zoodra het bericht uit Nederland dat aldaar dan wel in Nederlandsch-Indië de revolutie zoude zijn uitgebroken, ontvangen was, den Resident als Hoofd van Gewestelijk Bestuur; den burgemeester als hoofd der gemeente Soerabaia, den Assistent-Resident voor de politie te Soerabaia als hoofd der Politie aldaar, afzetten en de uitoefening van het door meergenoemde functionarissen bekleede gezag zelve overnemen zouden, zullende de raad genoemd sub **A.** de stations en die sub **B.** de gebouwen van het Binnenlandsch Bestuur, alsmede de burgemeesterswoning ter meergenoemde gewestelijke hoofdplaats bezetten, die sub **C.** de voeding van geheel Soerabaia tot zich trekken, die sub **D.** het post- en telegraafkantoor aldaar bezetten en beheeren, die sub **E.** de handhaving der orde door de politie onmogelijk maken, door de straten te bezetten en te bestrijken met kanonnen en Madsengeweren en de functiën der politie zelve over te nemen, die sub **F.** wapenen en munitie verschaffen om kracht bij te zetten bij de te nemen maatregelen door voorzegde soldatenraden;

Overwegende, dat beklaagde ter zake bij garnizoensorder van den Plaatselijk Militair Commandant te Ngawi, d.d. 21 Mei 1919 no. 82/III, naar den Krijgsraad is verwezen en het onderzoek aldaar en elders heeft plaats gehad;

I. **a.** Overwegende dat beklaagde heeft erkend en in verband met de verklaring dien aangaande van den onder eede gehoorde, geloofwaardigen getuige Europeesch-korporaal-werkman S. no. 73372, dan ook bewezen is, dat beklaagde in den avond van den 20en November 1918 in de achtergalerij van het gebouw voor Minder Marine-Personeel te Soerabaia een door hem — beklaagde — belegde vergadering van den soldatenbond heeft bijgewoond;

b. overwegende, dat beklaagde heeft erkend en in verband met de zelfstandig afgelegde opgaven van den onder eede gehoorde, geloofwaardigen getuige Europeesch fuselier van G. no. 73799, dan ook bewezen is, dat beklaagde in den avond van den 22en November 1918, in de achtergalerij van het gebouw voor Minder Marine-Personeel te Soerabaia een door hem — beklaagde — belegde vergadering van den soldatenbond heeft bijgewoond;

II. Overwegende, dat de onder eede gehoorde, betrouwbare getuigen, Europeesch korporaal K. no. 71621, en Europeesch-korporaal-werkman S. no. 73372, ieder voor zich, doch gelijkluidend hebben verklaard en dan ook bewezen is dat in de sub **Ia** genoemde vergadering onmiddellijk, nadat door den matroos K. over de revolutie gesproken was, tot de oprichting van de soldatenraden is overgegaan en dit door beklaagde bevestigd wordt;

III. Overwegende, dat de geloofwaardige getuigen Europeesch korporaal K. no. 71621 en de Europeesch-korporaal-werkman S. no. 73372, ieder voor zich, doch gelijkluidend hebben verklaard, en dan ook bewezen is, dat de inleiding tot de oprichting van de soldatenraden op de sub **Ia** bedoelde vergadering, van den matroos K. is uitgegaan en dit door beklaagde wordt bevestigd;

IV. Overwegende, dat de onder eede gehoorde, betrouwbare getuigen, ieder voor zich, doch gelijkluidend hebben verklaard en dan ook bewezen is, de Europeesche fuseliers V. no. 75304 en v. d. P. no. 71587, ten aanzien van de sub **Ia**, de Europeesche fuseliers v. G. no. 73799 en R. no. 67246 ten aanzien van de sub **Ib** bedoelde vergadering, dat de leiding dier voornoemde vergaderingen bij beklaagde berustte en deze zulks ook erkend heeft;

V. Overwegende, dat de onder eede gehoorde, betrouwbare getuige Europeesch korporaal K. no. 71621 verklaard heeft en de onder eede gehoorde getuige Europeesch-korporaal-werkman S. no. 73372 dit bevestigt en dan ook bewezen is, dat eerstgenoemde getuige de op de sub **Ia** vermelde vergadering aanwezig en nog gewaarschuwd heeft voor de oprichting van soldatenraden;

VI. Overwegende, dat beklaagde verklaard heeft op de sub **Ia** bedoelde vergadering zitting genomen te hebben, in den toen opgerichten soldatenraad bij het subsistenten-kader te Soerabaia en dit in verband met de verklaring van den onder eede gehoorde geloofwaardigen getuige Europeesch korporaal S. no. 73372 dan ook bewezen is;

VII. Overwegende, dat de navolgende getuige, Europeesch-fuselier v. G. no. 73799, onder eede heeft opgegeven op de sub **Ib** bedoelde vergadering gehoord te hebben, dat de soldatenraden in de sub **Ia** bedoelde vergadering opgericht, optreden zouden en zulks in verband met de verklaring van den geloofwaardigen, onder eede gehoorde getuige Commissaris van Politie S., dat beklaagde op de sub **Ib** bedoelde vergadering verklaarde: „dat de tijd nog niet gekomen was, we moeten de gelegenheid afwachten, we moeten eerst wachten tot . . . .,” en „ik zal jullie zeggen wat er gedaan moet worden als we zoover zijn” en de erkenning van dit feit door beklaagde, dan ook bewezen is;

VIII. Overwegende, dat de onder eede gehoorde, geloofwaardige getuige Europeesch fuselier van G. no. 73799 heeft verklaard, op de sub **Ib** bedoelde vergadering gehoord te hebben, dat de persoon van B., die de werkzaamheden van de op de sub **Ia** bedoelde vergadering opgerichte soldatenraden uiteen zou zetten, uit vrees voor de politie niet durfde verschijnen, hetgeen door beklaagde bevestigd is;

IX. Overwegende, dat de navolgende onder eede gehoorde getuigen hebben verklaard: de geloofwaardige getuige Eur. fuselier

C. no. 76357, dat hij gehoord heeft dat op de sub **Ib** bedoelde vergadering, nadat door beklagde over de revolutie in Europa gesproken was, tot de verdeeling van werkzaamheden der in de sub **Ia** bedoelde vergadering opgerichte soldatenraden, door beklagde is overgegaan, hetwelk door den onder eede gehoorde betrouwbaren getuige van G. no. 73799 wordt bevestigd; de geloofwaardige getuige Europeesch fuselier R. no. 67246: dat de matroos K. over de revolutie in Europa sprak, en zulks dan ook bewezen is;

X. Overwegende, dat de onder eede gehoorde betrouwbare getuigen, de Eur. fuseliers V. no. 75304 en v. d. P. no. 71587, ieder voor zich, doch gelijkkluidend, hebben verklaard en dan ook bewezen is, dat op de sub **Ia** bedoelde vergadering door den matroos K. een pamflet „Honger en Machtsvertoon”, aan beklagde vertoond en voorgehouden en een overdruk vormende van „Het Vrije Woord”, van 16 November 1918 no. 7, is voorgelezen, welk geschrift volgens getuige v. d. P. een opruiënd karakter draagt en waarin tot dienstweigering wordt aangezet en in welke vergadering besloten is tot de verspreiding daarvan, inzonderheid in het garnizoen Soerabaia, onder de inlandsche militairen en waaraan dan ook gevolg is gegeven, hetgeen door beklagde niet weersproken wordt;

XI. Overwegende, dat de navolgende geloofwaardige getuigen, ieder voor zich, onder eede hebben verklaard en dan ook bewezen is, V. van O., Politieopziener, S., Commissaris van Politie, en de Eur. fuselier C. no. 76357, de beide laatsten onderscheidenlijk alleen voor wat de werkzaamheden van de 2e Compagnie en van de 1e en 2e Compagnie van het 13e Bataljon Infanterie te Soerabaia betreft, alsmede de Europeesche fuseliers van G. no. 73799 en R. no. 67246, dat beklagde in de sub **Ib**, bedoelde vergadering de werkzaamheden der op de sub **Ia** vermelde vergadering opgerichte soldatenraden heeft verdeeld, hetgeen door beklagde zelven bevestigd is, en wel aan den bij de 1e Compagnie v. h. 13e Bataljon Infanterie opgerichte soldatenraad toebedeeld werd de stations te Soerabaia te bezetten, aan dien bij de 2e Compagnie van het 13e Bataljon Infanterie te Soerabaia het bezetten van het residentie-kantoor, residents- en burgemeesterswoning te Soerabaia, terwijl de medebeklaagde A. burgemeester zou worden, in verband met de door beklagde geuite woorden: „een Resident is er nu niet, alleen een Assistent-Resident, ook aan den burgemeester moeten we denken, die heb je hier in Soerabaia ook”, alsmede de van beklagden afkomstige aan v. d. P. gedane mededeeling: „dat de autoriteiten in de Regeeringsgebouwen in hechtenis zouden genomen worden”, aan dien bij de 3e Compagnie van het 13e Bataljon Infanterie te Soerabaia het vervoerwezen en de voeding van de stad Soerabaia, aan dien bij de 4e Compagnie van het 13e Bataljon Infanterie te Soerabaia de bezetting van post- en telegraafkantoren te Soerabaia;

XII. Overwegende, dat de onder eede gehoorde, geloofwaardige

getuige Eur. fuselier van G. no. 73799 verklaard heeft op de sub **Ib** bedoelde vergadering, gehoord te hebben, dat de bij de 16e Compagnie Artillerie gevormde soldatenraad de hoofdwegen en pleinen te Soerabaia met kanonnen te bestrijken had en zulks door de verklaringen van de onder eede gehoorde geloofwaardige getuigen V. van O., Politieopziener, S., Commissaris van Politie, in hoofdzaak bevestigd, dan ook bewezen is;

XIII. Overwegende, dat de onder eede gehoorde, betrouwbare getuige Politieopziener V. van O., verklaard heeft, dat een hem onbekend fuselier op de sub. **Ib** vermelde vergadering zeide, dat de Madsengeweren niet vergeten moesten worden, de onder eede gehoorde getuige Europeesch fuselier van G. no. 73799, dat besloten werd op de sub **Ib** bedoelde vergadering, dat de Madsengeweren tegen de politie te Soerabaia zouden aangewend worden, en zulks dan ook bewezen is;

XIV. Overwegende, dat de onder eede gehoorde, geloofwaardige getuigen, de Eur. fuseliers van G. no. 73799 en C. no. 76257, Commissaris van Politie S. en de Hoofdrechercheur J., ieder voor zich, doch gelijkkluidend, hebben verklaard en dan ook bewezen is, dat beklagde als zitting nemende in den, op de sub **Ia** bedoelde vergadering opgericht, soldatenraad bij het subsistenten-kader te Soerabaia, op de sub **Ib** vermelde vergadering verklaard heeft, dat hij de wapens en munitie in handen had en er voor zoude zorgen en zulks door beklagde bevestigd wordt;

XV. Overwegende, dat de, in den, op de sub **Ia** bedoelde vergadering, opgericht soldatenraad bij het subsistenten-kader te Soerabaia, zitting genomen hebbende medebeklaagde W. verklaard heeft, dat hem de opdracht is verstrekt op de sub **Ib** bedoelde vergadering, door beklagde, om naar het huis naast de infirmerie te Soerabaia te gaan, waar de sleutel van het munitiemagazijn hing, zonder bijvoeging van verdere bevelen;

XVI. Overwegende, dat de navolgende betrouwbare getuigen ieder voor zich, doch gelijkkluidend, hebben verklaard V. van O., Politieopziener en Eur. fuselier van G. no. 73799, dat beklagde in de sub **Ib** bedoelde vergadering heeft verklaard, dat de soldaten de macht in handen hadden en dit door beklagde zelven erkend wordende, dan ook bewezen is;

XVII. Overwegende, dat beklagde op de sub **Ib** bedoelde vergadering verklaard heeft, dat op de onderofficieren viel te rekenen, en dat de Inlandsche- en Amboineesche militairen bij de revolutie wel mee zouden gaan en zulks in verband met de verklaring van den onder eede gehoorde, betrouwbare getuige Eur. fuselier van G. no. 73799, dat hij gehoord heeft op de sub **Ib** bedoelde vergadering, dat beklagde zeide, dat enkele onderofficieren in de gaten gehouden moesten worden en dat de Amboineezen en Inlanders ook wel zouden

meegaan als ze maar door de onderofficieren gecommandeerd zouden worden, dan ook bewezen is;

XVIII. Overwegende, dat de onder eede gehoorde geloofwaardige getuigen, de Eur. fuseliers V. no. 75304 en v. d. P. no. 71587 ieder voor zich, doch gelijkkluidend, hebben verklaard, dat de leden van de, op de sub **Ia** bedoelde vergadering gevormde, soldatenraden slechts raadsgewijze op te staan hadden en elkander voor herkenning hadden aan te kijken, zonder dat namen genoemd mochten worden en zulks door beklaagde erkend wordende, bewezen is;

XIX. Overwegende, dat de onder eede gehoorde, betrouwbaar voorgekomen getuige, Politieopziener V. van O., verklaard heeft, dat beklaagde op de sub **Ib** bedoelde vergadering, de aanwezigen uitdrukkelijk verzocht, dat zij van het gesprokene op die vergadering niets zouden uitlaten en mocht een zich daaraan schuldig maken, dat hij dan terstond door hem (beklaagde) doodgeschoten zou worden, en dit door beklaagde erkend wordende, dan ook bewezen is;

XX. Overwegende, dat de Krijgsraad na lezing van het aan beklaagde vertoond en voorgehouden pamflet „Honger en Machtsvertoon” tot de overtuiging is gekomen, dat de inhoud daarvan op-ruiend is en dat daarin tot dienstweigering wordt aangezet;

XXI. Overwegende, dat het den krijgsraad uit eigen wetenschap bekend is, en uit de in judicio aan beklaagde voorgehouden nummers van „Het Vrije Woord” evenzoo te lezen valt, dat de partij waartoe o.m. B. en K. behooren, als een revolutionnaire is aan te merken en, gelet op het sub. II, VIII en IX overwogene, de soldatenbond van achter de schermen leiding gaf;

XXII. Overwegende, dat uit het sub II, III, VIII, IX, X en XX overwogene de Krijgsraad dan ook aanneemt, in verband met de overweging XXI, dat de geheele opzet van de sub **Ia** en **b** vermelde vergaderingen van die partij is uitgegaan;

XXIII. Overwegende, dat uit het sub II, III, V, VII, VIII, IX, X, XI, XIV, XV, XVI, XVII, XVIII, XIX en XXI overwogene den Krijgsraad is gebleken, dat de opzet dan ook van de, in voornoemde vergaderingen opgerichte en van werkzaamheden voorzien, soldatenraden een bij uitstek revolutionnair karakter draagt, waarbij beklaagde met zijn medebeklaagden — op gezegde vergaderingen bijeengekomen — omverwerping van het bestaande gezag, verandering van den wettigen Regeeringsvorm van Nederlandsch-Indië beoogden en tevens het oogmerk om anderen in de wapens te brengen, ten einde zich te verzetten tegen het hier te Lande gevestigde gezag, voorzat;

XXIV. Overwegende, dat, gelet op het voren overwogene in onderling verband en samenhang beschouwd, dan ook wettig en overtuigend bewezen is, hetgeen aan beklaagde is ten laste gelegd, met

dien verstande dat uit het gehouden onderzoek is gebleken, dat de uitbarsting van de revolutie in Nederland zoude afgewacht worden, om dan deze hier te Lande in te zetten, terwijl niet vast is komen te staan dat de politie te Soerabaia door den sub **E.** genoemden soldatenraad zou uitgeoefend worden:

XXV. Overwegende, dat uit vorenstaande bewijsmiddelen de schuld van beklaagde ten aanzien van het hem ten laste gelegde evenzoo rechtens is komen vast te staan;

XXVI. Overwegende, dat die ten laste gelegde, rechtens bewezen, feiten behooren te worden omschreven als: „Samenspanning tot „de misdrijven: „Het ondernemen van een aanslag met het oogmerk „om den wettigen regeeringsvorm van Nederlandsch-Indië op on- „wettige wijze te veranderen —” en „Opstand”, strafbaar gesteld bij de artikelen 110 jo. 108 en 109, 1o. van het Wetboek van Strafrecht voor Nederlandsch-Indië, terwijl de Krijgsraad artikel 169 van dat Wetboek niet toepasselijk acht;

XXVII. Overwegende, dat de Krijgsraad het door beklaagde aangevoerd verweer verwerpt als zijnde in strijd met de waarheid, daar beklaagde en diens medebeklaagden hadden moeten en kunnen begrijpen, waar getuige K., gelijk vermeld in het sub V overwogene, hen nog gewaarschuwd heeft voor het avontuur, dat de aanwezigen gingen ondernemen, dat zij zich aan misdrijven tegen de veiligheid van den Staat, in allen gevalle bij niet tot uitvoering komen der plannen, aan samenspanning tot die misdrijven schuldig maakten;

XXVIII. Overwegende, dat de Krijgsraad van oordeel is, dat beklaagde ter zake van het door hem misdrevene, niet langer in den militairen stand gehandhaafd kan blijven;

XXIX. Overwegende, dat de Krijgsraad van meening is, dat beklaagde gedurende het verdere onderzoek zijner zaak in preventieve hechtenis behoort te blijven;

Overwegende dat uit het sub IV, IX, X en XI overwogene blijkt dat beklaagde als de leider van de sub **Ia** en **b** vermelde vergaderingen moet worden beschouwd, — al zal moeten toegegeven worden, dat hij geheel beïnvloed is geworden door den matroos K., die door den Krijgsraad als de hoofdschuldige wordt aangemerkt — en dan ook aan beklaagde een strenge straf behoort te worden opgelegd;

Gelet op de artikelen 160; 183 en volgende en 203 en volgende van het Reglement op de Rechtspleging bij de Landmacht, op artikel 210 van het Crimineel Wetboek voor het Krijgsvolk te Lande, art. 110; 109, 1o; 108; 65 van het Wetboek van strafrecht, art. 2; 12 van Staatsblad 1890 no. 58, gewijzigd bij Staatsblad 1899, no. 178, — 1906 no. 206, — 1915 no. 355 en 1917 no. 497 en artikelen 370 en volgende; 411 van het Reglement op de Strafvordering;

Recht doende in naam en van wege de Koningin,

Verklaart den in hoofde dezes genoemden beklaagde H. W. A., algemeen stamboek no. 76720 schuldig aan:

Samenspanning tot de misdrijven: „het ondernemen van een aanslag met het oogmerk om den wettigen regeeringsvorm van Nederlandsch-Indië op onwettige wijze te veranderen” en „opstand”;

Veroordeelt hem overzulks tot de straf van:

Gevangenis voor den tijd van zes jaren;

Verklaart hem vervallen van den militairen stand;

Gelast dat hij gedurende het verdere onderzoek van zijn zaak in preventieve hechtenis zal blijven;

Verwijst hem in de kosten en missen der Justitie, mitsgaders in die van den processe.

HOOG MILITAIR GERECHTSHOF.

Sententie van 27 April 1923.

President: Mr. H. W. van Sandick.

Leden: Vice-Adm. C. J. G. de Booij, Lt. Gen^{ls}. J. C. H. A. Quack, P. P. C. Collette, Schout-bij-Nacht N. J. J. van Rijn van Alkemade en Dr. W. Boekhoudt.

Advocaat-Fiscaal: Jhr. Dr. C. A. J. van Sasse van Ysselt.

Raadsman: Dr. F. C. M. Boenders.

Toepassing van artt. 102, 106 en 111 Inv. Wet Mil. Straf- en Tuchtrecht. De strafbepaling van art. 134 C. W. L. jo. artt. 17 en 132a C. W. L. is minder ongunstig dan die van art. 98 aanhef en 1°. Mil. Swb.

Wijziging van de qualificatie door het Hoog Militair Gerechtshof. Indien bij rechterlijk vonnis het ontslag van een onderofficier wordt uitgesproken, bestaat voor het vooraf-opleggen van een verlagening geen reden.

Beklaagde is wel, op grond van het begane misdrijf, ongeschikt om in den militairen stand te blijven, maar niet zóódanig ongeschikt dat hij voor goed van dienst bij de gewapende macht moet worden uitgesloten, daarom wordt ontslag uit den militairen dienst zonder ontzetting opgelegd.

In de zaak, aanhangig voor het Hoog Militair Gerechtshof
tusschen

F. C. R., oud 20 jaar, geboren te Kats, sergeant bij het Regiment Grenadiers, gerequireerde in persoon,
appellant van een door den Krijgsraad te 's Gravenhage op 23

Februari 1923 gewezen vonnis, ter eenre, — voor wien schriftelijk ter rolle, onder referte aan het oordeel van het Hof, eene gevangenisstraf van drie weken en ontslag uit den militairen dienst zonder ontzetting is gevraagd,

en

den Advocaat-Fiscaal voor de Zee- en Landmacht, bij 's Hof's beschikking van 13 Maart 1923 gemachtigd om dit hooger beroep voor den Auditeur-Militair bij genoemden Krijgsraad ambtshalve te vervolgen, mitsdien gedaagde, ter andere zijde, door wien schriftelijk ter rolle, bij eisch à minima, is geconcludeerd tot tenietdoening van het vonnis van den Krijgsraad, wat betreft de qualificatie, den duur der opgelegde gevangenisstraf, de verlaging en de ontzetting, en dat alsnog bij sententie van den Hove de appellant, met aanhaling van artikel 132a van het Crimineel Wetboek voor het Krijgsvolk te Lande, zal worden schuldig verklaard aan: „desertie in tijd van „vrede, door als militair zich schuldig te maken aan ongeoorloofde „verwijdering met het oogmerk 's Lands dienst voor goed te ver„laten”, en deswege veroordeeld tot twee maanden gevangenisstraf, met ontslag uit den militairen dienst, doch zonder ontzetting van de bevoegdheid om bij de gewapende macht te dienen; overigens met instandhouding van het beroepen vonnis, inzonderheid wat betreft den aftrek van het voorarrest.

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF,

Gelet op den eisch à minima van den Advocaat-Fiscaal;

Gelet op de verklaring, door beide partijen ter rolle gedaan, dat zij afstand doen van pleidooi, en gezien de stukken van het geding;

Gelet op hetgeen appellant, bij zijn verhoor voor het Hof, heeft in het midden gebracht;

Overwegende dat appellant voor den Krijgsraad in het eerste Militaire Arrondissement, hoofdplaats 's-Gravenhage, heeft terechtstaan ter zake, dat hij te Kamp van Waalsdorp, gemeenten 's-Gravenhage en Wassenaar, op of omstreeks 29 November 1922 opzettelijk zonder verlof zijn korps heeft verlaten met het oogmerk 's Lands dienst voor goed te verlaten en sedert voortdurend zonder verlof van zijn korps afwezig is gebleven, tot hij zich op of omstreeks 30 December 1922 vrijwillig heeft aangemeld bij de Koninklijke Marechaussée te Roosendaal, hebbende hij zich tijdens zijne desertie naar het buitenland (België), verwijderd;

Overwegende dat de Krijgsraad, bij op 23 Februari 1923 gewezen vonnis, op grond van de bewijsmiddelen in het vonnis genoemd, het aan appellant te laste gelegde — met dien verstande als in het vonnis aangegeven — wettig en overtuigend bewezen heeft verklaard, met appellant's schuld daaraan; het aldus bewezen verklaarde heeft gequalificeerd als: „eerste desertie in tijd van vrede, „gepleegd door een onderofficier, door zonder verlof langer dan twee

„dagen van zijn korps afwezig te zijn, zonder de reden van afwezigheid ten genoegen des rechters te kunnen bewijzen, opgevolgd door „vrijwillige aanmelding, doch niet binnen vier weken, misdrijf „ten aanzien van het misdadige de meeste overeenkomst hebbende „met eerste desertie in tijd van vrede, gepleegd door een onderofficier, opgevolgd door arrestatie”, en te dier zake appellant heeft veroordeeld tot eene gevangenisstraf van drie weken, met bepaling, dat de tijd, door appellant vóór de tenuitvoerlegging van deze rechterlijke uitspraak voorloopig in verzekerde bewaring doorgebracht, bij de uitvoering der hem opgelegde straf in mindering zal worden gebracht van 2 tot 15 Januari 1923, met verlaging tot den stand van soldaat en ontslag uit den militairen dienst met ontzetting van de bevoegdheid om bij de gewapende macht te dienen;

Overwegende dat de bewezen- en schuldigverklaring te recht is geschied, hebbende de behandeling van de zaak in hooger beroep het Hof te dezen opzichte niet tot een ander inzicht dan dat des eersten rechters geleid, terwijl de straf van drie weken gevangenis staat in goede verhouding tot den ernst van het gepleegde feit; dat derhalve appellant in zooverre met het vonnis niet is bezwaard;

Overwegende echter, dat het Hof zich niet kan vereenigen met de qualificatie, door den Krijgsraad aan het te laste gelegde en bewezen verklaarde feit gegeven, en dit behoort te worden gequalificeerd als: „desertie in tijd van vrede”;

Overwegende dat het Hof appellant, op grond van het begane misdrijf, wel ongeschikt acht om in den militairen stand te blijven, doch niet zoodanig ongeschikt, dat hij voor goed van dienst bij de gewapende macht zoude behooren te worden uitgesloten;

Overwegende dat, indien bij rechterlijk vonnis het ontslag van een onderofficier wordt uitgesproken, voor eene voorafgaande verlaging geen reden bestaat;

Overwegende dat het vonnis, voorzoover betreft de qualificatie, het ontslag uit den militairen dienst met ontzetting van de bevoegdheid om bij de gewapende macht te dienen en ten aanzien van de straf van verlaging tot den stand van soldaat, behoort te worden teniet gedaan;

Gezien de in het vonnis bereids aangehaalde wetsartikelen — (met uitzondering van artikel 25 van het Wetboek van Militair Strafrecht en de artikelen 17 en 134 van het Crimineel Wetboek voor het Krijgsvolk te Lande) — en bovendien artikel 132a van laatstgemeld Wetboek; ¹⁾

Recht doende in hooger beroep in Naam der Koningin!

Doet te niet het vonnis, door den Krijgsraad in het eerste Militaire Arrondissement, hoofdplaats 's-Gravenhage, op 23 Februari 1923

¹⁾ In het vonnis van den Krijgsraad werden de artikelen 17, 134 en 159 C. W. L. aangehaald. Het Hof voegde daaraan art. 132a toe, maar had dan o.i. in casu art. 159 C. W. L. moeten weglaten, *niet* artikel 17 en 134, welk laatste artikel de sanctie inhoudt op art. 132a.

ten laste van appellant geweest, voor zooverre betreft de qualificatie, de daarbij aan appellant opgelegde bijkomende straffen van ontslag uit den militairen dienst met ontzetting van de bevoegdheid om bij de gewapende macht te dienen en van verlaging tot den stand van soldaat;

Qualificeert het aan appellant te laste gelegde en bewezen feit als: „desertie in tijd van vrede”;

Ontslaat appellant uit den militairen dienst zonder ontzetting van de bevoegdheid om bij de gewapende macht te dienen;

Houdt het vonnis voor het overige in stand, mede ten aanzien van de aan appellant opgelegde hoofdstraf van drie weken gevangenis met bepaling, dat de tijd van 2 tot 15 Januari 1923 door appellant voorloopig in verzekerde bewaring doorgebracht, in mindering zal worden gebracht bij de uitvoering dier straf;

Ontzegt allen anderen eisch.

HOOG MILITAIR GERECHTSHOF.

Sententie van 15 Juni 1923.

President: Mr. H. W. van Sandick.

Leden: Vice-Adm. C. J. G. de Booi, Lt.-Gen^{ls}. J. C. H. A. Quack,
P. P. C. Collette, Schout-bij-Nacht N. J. J. van Rijn van Alkemade en Dr. W. Boekhoudt.

Advocaat-Fiscaal: Jhr. Dr. C. A. J. van Sasse van Ysselt.

Raadsman: Dr. J. A. Rozenveldt.

Het door een onderofficier aannemen van een gift, wetende dat zij hem gedaan wordt naar aanleiding van hetgeen door hem in strijd met zijn plicht, in zijne bediening is gedaan en nagelaten (het per Rijksradio-toestel overbrengen van particuliere cijfertelegammen aan derden).

Hoewel vóór het afzenden van de cijfertelegammen geen bepaald station is opgeroepen en dus in zuiver theoretischen zin van het „overbrengen van een telegram” niet kan worden gesproken, toch aangenomen dat zulk een „overbrengen” heeft plaats gehad.

Vernietiging van het vonnis op enkele punten.

De voorwaardelijke veroordeeling van den Krijgsraad door het H. M. G. veranderd in eene onverwaardelijke.

Indien tot verlaging wordt veroordeeld en de veroordeelde behoort tot een onderdeel der krijgsmacht waarbij de mindere militairen in klassen zijn verdeeld, moet in het vonnis worden vermeld tot welke klasse de veroordeelde wordt verlaagd. (Art. 25 Mil. Swb.).

In de zaak, aanhangig voor het Hoog Militair Gerechtshof
tusschen

B. S., oud 35 jaar, geboren te Amsterdam, sergeant bij het Regiment Genietroepen,

appellant van een door den Krijgsraad te 's Gravenhage op 23 Maart 1923 gewezen vonnis, ter eenre, voor wien schriftelijk ter rolle is geconcludeerd, dat het den Hove behage, het bestreden vonnis te vernietigen en den appellant vrij te spreken, subsidiair, dat de voorwaardelijke veroordeeling van den appellant zal worden gehandhaafd, doch de bijkomende straf van terugstelling tot den stand van soldaat zal worden te niet gedaan,

en

den Advocaat-Fiscaal voor de Zee- en Landmacht, bij 's Hofs Beschikking van 24 April 1923 gemachtigd om dit hooger beroep voor den Auditeur-Militair bij genoemden Krijgsraad ambtshalve te vervolgen, mitsdien gedaagde, ter andere zijde, door wien schriftelijk ter rolle, bij eisch à minima, is geconcludeerd tot tenietdoening van het vonnis, wat betreft de bestraffing, en dat alsnog bij sententie van den Hove, de appellant, met weglating der artikelen, welke op de voorwaardelijke veroordeeling en de verlaging betrekking hebben, en aanhaling der artikelen 23 van het Wetboek van Militair Strafrecht en 193 der Rechtspleging bij de Landmacht, onvoorwaardelijk zal worden veroordeeld tot vier maanden gevangenisstraf, voorts ontslagen uit den militairen dienst, met ontzetting van de bevoegdheid om bij de gewapende macht te dienen;

wijders de appellant zal worden vrijgesproken van hetgeen hem meer of anders is te laste gelegd, dan als bewezen aangenomen, met instandhouding van het beroepen vonnis voor al het overige.

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF,

Gelet op den eisch à minima van den Advocaat-Fiscaal;

Gehoord de pleidooien, en gezien de stukken van het geding;

Gelet op hetgeen appellant bij zijn verhoor voor het Hof heeft in het midden gebracht en op de verklaringen van den ter terechtzitting van het Hof gehoorde deskundige P. J. H. A. N., reserve-eerste-luitenant, Ingenieur van den Militairen Radiotelegraafdienst bij het Regiment Genietroepen;

Overwegende dat appellant voor den Krijgsraad in het eerste Militaire Arrondissement, hoofdplaats 's Gravenhage, heeft terechtstaan ter zake, dat hij te 's Gravenhage of elders in Nederland in of omstreeks het jaar negentienhonderd een en twintig, althans in het eerste kwartaal van 1921, als wanneer appellant als sergeant der Genie belast was met de functie van chef van het Militair Radio-station 's Gravenhage van den Generalen Staf, verschillende malen, althans éénmaal, eene gift heeft aangenomen, wetende, dat

zij hem gedaan werd, ten einde hem te bewegen om, in strijd met zijn plicht, in zijne voormelde bediening iets te doen of na te laten, en wel door ten verzoeken van een der leden of van een der employées van de firma A. G. te 's Gravenhage en ten behoeve van die firma in appellant's diensttijd en per Rijks radio-toestel cijfertelegrammen aan derden over te brengen of die van derden op te vangen, te ontcijferen, althans ter kennis van voormelde firma A. G. te brengen, voor welke handelingen, in strijd met appellant's plicht — welke hem gebod van alle verzonden telegrammen in het dagboek van het Radio-station aanteekeningen te maken en welke plicht hem verbood ontvangen of gegeven berichten aan anderen dan aan zijn, appellant's chef mede te deelen — gedaan in zijne voormelde bediening, appellant van of vanwege genoemde firma G. heeft ontvangen geldsommen, varierende tusschen f 15.— en meer per week, althans geldswaardige bedragen;

althans, dat appellant ten tijde, ter plaatse, onder omstandigheden en in hoedanigheid als voormeld, voornoemde giften heeft aangenomen, wetende, dat ze hem werden gedaan ten gevolge of naar aanleiding van hetgeen door appellant, op de wijze als hiervoren nader omschreven, in strijd met zijn plicht, in zijne bediening was gedaan of nagelaten;

Overwegende dat de Krijgsraad, bij op 23 Maart 1923 gewezen vonnis, op grond van de bewijsmiddelen in het vonnis genoemd, het subsidiair te laste gelegde — met dien verstande als in het vonnis aangegeven — wettig en overtuigend bewezen heeft verklaard, alsmede appellant's schuld daaraan; het aldus bewezen verklaarde heeft gequalificeerd als: „Als ambtenaar eene gift aannemen, wetende dat zij hem gedaan wordt naar aanleiding van hetgeen door hem in strijd met zijn plicht in zijne bediening is gedaan en nagelaten”, en deswege appellant heeft veroordeeld tot eene gevangenisstraf voor den tijd van drie maanden met bevel, dat de opgelegde straf niet zal worden ondergaan, tenzij de Krijgsraad later anders mocht gelasten op grond, dat de veroordeelde zich vóór het einde van een proeftijd van drie jaren heeft schuldig gemaakt aan een strafbaar feit, of, militair zijnde, aan een krijgstuchtelijk vergrijp, vallende onder artikel 2 No. 1 van de Wet op de Krijgstucht, dat van ernstigen aard is, noch aan een krijgstuchtelijk vergrijp, vallende onder artikel 2 Nos. 2—6 dier wet, met bepaling, dat de tijd van 28 tot 30 Juni 1922 door den veroordeelde voorloopig in verzekerde bewaring doorgebracht, in mindering zal worden gebracht bij de uitvoering van de hem opgelegde straf, en met verlaging tot den stand van soldaat;

Overwegende dat de Krijgsraad te recht heeft overwogen, dat niet wettig en overtuigend is bewezen, dat beklaagde het hem primair te laste gelegde heeft gepleegd, weshalve hij daarvan moet worden vrijgesproken; dat echter de Krijgsraad heeft verzuimd, in het dictum van het vonnis deze vrijspraak op te nemen;

Overwegende ten aanzien van het subsidiair hem te laste gelegde,

dat op de gronden en bewijsmiddelen in 's Krijgsraads vonnis aangegeven te recht als wettig en overtuigend bewezen is verklaard, dat beklagde als sergeant der Genie belast met de functie van chef van het militair radio-station te 's Gravenhage van den Generalen Staf, in het eerste kwartaal van 1921 te 's Gravenhage verschillende malen van de firma G. eene gift heeft aangenomen, wetende dat ze hem werd gedaan naar aanleiding van hetgeen door hem in strijd met zijn plicht in zijne bediening was verricht, t. w. het in zijn diensttijd per Rijksradiotoestel overbrengen van cijfertelegrammen aan derden;

Overwegende dat door appellant's procureur als grief tegen deze beslissing is aangevoerd, dat de Krijgsraad onder het overbrengen van cijfertelegrammen door den beklagde aan derden heeft verstaan handelingen, welke door dat begrip niet worden gedekt, daar toch van het overbrengen van een telegram pas sprake kan wezen, wanneer door het station van afzending verbinding is verkregen met het station van geadresseerde, en appellant niets anders heeft gedaan, dan cijfergroepen de lucht in te zenden zonder tevoren eenig station op te roepen;

Overwegende dat, waar het bewijs van het oproepen van eenig station voor het ontvangen van de door hem afgezonden cijfergroepen niet is geleverd, van het overbrengen van een „telegram” in zuiver technischen zin weliswaar niet kan worden gesproken;

dat evenwel het overbrengen door appellant van telegrammen aan derden, opgevat in den ruimen zin in het spraakgebruik daaraan toegekend, wel degelijk is geschied;

dat toch door appellant's eigen erkentenis is komen vast te staan, dat hij wist, dat die „cijfertelegrammen” beursberichten bevatten, en dat hij uit de uitlatingen van H. heeft kunnen opmerken, dat die telegrammen te Londen, waar genoemde persoon verblijf hield, werden opgevangen, alsook dat de opdrachten tot het zenden van zoodanige telegrammen zich geregeld herhaalden en appellant voor het uitvoeren van die opdrachten bij voortdurend zich groote bedragen in geld heeft doen uitbetalen, uit welk een en ander volgt, dat appellant bij het seinen van de cijfergroepen voor de firma G. wist, dat ze werden opgevangen door dengene, die in het bezit was van den sleutel om ze te ontcijferen, m. a. w. dat hij desbewust aan een derde de cijfertelegrammen heeft overgebracht, en aldus in strijd met zijn ambtsplicht heeft gehandeld;

Overwegende dat de Krijgsraad ten onrechte wettig en overtuigend bewezen heeft verklaard, dat appellant cijfertelegrammen heeft opgevangen van derden, ontcijferd en ter kennis van de firma G. heeft gebracht, en mede naar aanleiding van deze handelingen giften heeft aangenomen, zoodat hij van dit gedeelte van de subsidiaire telastlegging alsnog behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende dat de qualificatie op de Wet is gegrond en de gevangenisstraf voor den tijd van drie maanden, waartoe appellant bij

het vonnis is veroordeeld, staat in goede verhouding tot den ernst der feiten;

Overwegende echter, dat het Hof geen termen aanwezig acht om gebruik te maken van de bevoegdheid, bedoeld in artikel 14 a van het Wetboek van Strafrecht;

Overwegende dat de Krijgsraad te recht appellant, op grond van de begane feiten, ongeschikt heeft geacht om in den door hem bekleeden rang te blijven dienen; dat echter, vermits appellant behoort tot een onderdeel der krijgsmacht, waarbij de mindere militairen in klassen zijn verdeeld, de Krijgsraad ten onrechte niet in het vonnis heeft vermeld, tot welke klasse van soldaat appellant is verlaagd; dat het vonnis mitsdien in zooverre aanvulling behoeft;

Overwegende dat het vonnis, voorzoover daarbij van het subsidiair te laste gelegde meer bewezen is verklaard, dan hiervoren als bewezen is aangenomen, en voorzoover daarbij is bevolen, dat de aan appellant opgelegde straf niet zal worden ondergaan, tenzij later anders mocht worden gelast, behoort te worden te niet gedaan, en dit eenige aanvulling behoeft;

Gezien de in het vonnis aangehaalde wetsartikelen, met uitzondering van de artikelen 14a en 14b van het Wetboek van Strafrecht, 13 en 15 van het Wetboek van Militair Strafrecht;

Recht doende in hooger beroep in Naam der Koningin!

Doet te niet het vonnis, door den Krijgsraad in het eerste Militaire Arrondissement, hoofdplaats 's Gravenhage, op 23 Maart 1923 ten laste van appellant gewezen, voorzoover daarbij van het subsidiair te laste gelegde meer bewezen is verklaard, dan hiervoren als bewezen is aangenomen, en voorzoover daarbij is bevolen, dat de aan appellant opgelegde straf niet zal worden ondergaan, tenzij later anders mocht worden gelast;

Verklaart niet wettig en overtuigend bewezen, hetgeen appellant primair is te laste gelegd en hetgeen appellant subsidiair meer is te laste gelegd, dan bij deze sententie als bewezen is aangenomen;

Spreekt appellant daarvan vrij;

Houdt het vonnis voor al het overige in stand, mede ten aanzien van de aan appellant opgelegde gevangenisstraf voor den tijd van drie maanden met bepaling, dat de tijd van 28 tot 30 Juni 1922 door den veroordeelde voorloopig in verzekerde bewaring doorgebracht, bij de uitvoering dier straf in mindering zal worden gebracht, en ten aanzien van de aan appellant opgelegde bijkomende straf van verlagings met dien verstande evenwel, dat de klasse, waartoe appellant wordt verlaagd, is die van geniesoldaat 1ste klasse;

Ontzegt allen anderen eisch.

HOOG MILITAIR GERECHTSHOF.

Sententie van 29 Juni 1923.

Waarnemend President: Dr. W. Boekhoudt.

Leden: Vice-Adm. C. J. G. de Booij, Lt.-Gen^{ls}. J. C. H. A. Quack,
P. P. C. Collette, Schout-bij-Nacht N. J. J. van Rijn van Alkemade.

Advocaat-Fiscaal: Jhr. Dr. C. A. J. van Sasse van Ysselt.

Raadsman: Dr. H. N. J. Bink.

Heeft gedaagde, die geen toestemming tot uitoefening van de buitenlandsche zeevaart had gevraagd en bekomen en die krachtens art. 91 der Militiewet in werkelijken dienst was geroepen, doch van die oproeping, welke ook aan het door hem opgegeven domicilie onbekend was, geen kennis heeft gedragen in casu de reden zijner afwezigheid ten genoegen des rechters bewezen? Krijgsraad: Ja. H. M. G.: Neen.

Toepassing van de artikelen 102, 106 en 111 Invoeringswet Mil. Straf- en Tuchtrecht. De bepaling van art. 134 jo. 159 C. W. L. is minder ongunstig dan die van art. 150, 3de lid Mil. Swb. en moet mitsdien worden toegepast.

Voorwaardelijke veroordeeling.

In de zaak, aanhangig voor het Hoog Militair Gerechtshof
tusschen

den Advocaat-Fiscaal voor de Zee- en Landmacht, ambtshalve, bij 's Hof's beschikking van 27 April 1923 gemachtigd hooger beroep te doen instellen en vervolgen van het vonnis, door den Krijgsraad te 's-Gravenhage op 2 Maart 1923 gewezen in de zaak tegen P. A. de G., oud 24 jaar, geboren te Amsterdam, eertijds miliciensoldaat, thans gewoon dienstplichtig-soldaat, bij het 18de Regiment Infanterie, gerequireerde in persoon,

Welke Advocaat-Fiscaal, verzocht en bij beschikking van 24 Mei 1923 verkregen hebbende 's Hof's lastgeving aan den exploitateur bij het Hof om te dagvaarden den voornoemden de G., ter rolle van den Hove heeft eisch gedaan en geconcludeerd tot tenietdoening van het vonnis van den Krijgsraad, en dat de gedaagde alsnog bij sententie van den Hove, met aanhaling der artikelen 134 Crimineel Wetboek voor het Krijgsvolk te Lande, 159 van dat Wetboek, zooals het is gewijzigd bij de Wet van 14 Februari 1887 (Staatsblad Nr. 35), 51 der Dienstplichtwet, 102, 106, 111 der Invoeringswet Militair Straf- en Tuchtrecht, 27 van het Wetboek van Strafrecht, 193 der Rechtspleging bij de Landmacht, en met dien verstande, dat de wederrechtelijke afwezigheid heeft geduurd van 31 October 1921

— 16 Januari 1923, — zal worden schuldig verklaard aan: „eerste „desertie in tijd van vrede door een soldaat, door als verlofganger „der Militie niet te voldoen aan eene oproeping in werkelijken dienst „en langer dan twee dagen van zijn korps afwezig te zijn, zonder de „reden van afwezigheid ten genoegten des rechters te kunnen be- „wijzen, gevolgd door aanhouding”, en deswege veroordeeld tot eene maand gevangenisstraf, met bepaling, dat de tijd, door den gedaagde vóór de tenuitvoerlegging van 's Hofs uitspraak voorloopig in verzekerde bewaring doorgebracht, bij de uitvoering dier gevangenisstraf van af 16 Januari 1923 tot 18 Januari d. a. v. in mindering zal worden gebracht, met vrijspraak van den gedaagde van hetgeen hem meer of anders is te laste gelegd, dan als bewezen aangenomen,

en

genoemden P. A. de G., gedaagde in hooger beroep, ter andere zijde, voor wien schriftelijk ter rolle is geconcludeerd tot bevestiging van het vonnis, waarvan beroep, subsidiair tot het opleggen van eene gevangenisstraf van 2 dagen met aftrek van den tijd, in voorloopige verzekerde bewaring doorgebracht.

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF,

Gelet op de verklaring, door beide partijen ter rolle gedaan, dat zij afstand doen van pleidooi, en gezien de stukken van het geding;

Gelet op hetgeen gedaagde, bij zijn verhoor voor het Hof, heeft in het midden gebracht;

Overwegende dat gedaagde voor den Krijgsraad in het eerste Militaire Arrondissement, hoofdplaats 's Gravenhage, heeft terechtstaan ter zake, dat hij te Amsterdam of elders in Nederland op of omstreeks 31 October 1921, als verlofganger der Militie niet heeft voldaan aan de te zijnen aanzien gedane oproeping in werkelijken dienst bij het 7de Regiment Infanterie, geschied krachtens artikel 91 der Militiewet, wegens het niet naleven van artikel 90 dier wet, zijnde gedaagde deswege op 6 December 1921 als deserteur afgevoerd, en sedert voortdurend zonder verlof van zijn korps, het 18de Regiment Infanterie en het 7de Regiment Infanterie, afwezig is gebleven, tot hij op of omstreeks 16 Januari 1923 door de Militaire Politie te Amsterdam is gearresteerd;

Overwegende dat de Krijgsraad, bij op 2 Maart 1923 gewezen vonnis, op grond van de bewijsmiddelen in het vonnis genoemd, het aan gedaagde te laste gelegde wettig en overtuigend bewezen heeft verklaard, echter heeft verstaan, dat gedaagde de reden van afwezigheid ten genoegten des rechters heeft kunnen bewijzen, en gedaagde mitsdien heeft vrijgesproken;

Overwegende dat de Krijgsraad te recht het aan gedaagde te laste gelegde, op de gronden en bewijsmiddelen in het vonnis aange-

geven, wettig en overtuigend bewezen heeft verklaard, met dien verstande evenwel, dat gedaagde op 31 October 1921 niet aan de te zijnen aanzien gedane oproeping in werkelijken dienst heeft voldaan en dat hij op 16 Januari 1923 is gearresteerd;

Overwegende dat gedaagde bij zijn verhoor voor het Hof als reden van zijne afwezigheid heeft opgegeven, dat hij van eene oproeping in werkelijken dienst niets heeft vernomen ten gevolge van de omstandigheid, dat het stoomschip Saleier, waarmede hij op 26 Januari 1921 was uitgevaren voor tien maanden, gedurende een en twintig maanden is uitgebleven, en aan het adres van zijne ouders, door hem als zijn domicilie opgegeven, geene kennisgeving is ontvangen;

dat hij evenwel heeft erkend, de voorschriften van artikel 90 der Militiewet ten aanzien van het bekomen der vereischte toestemming tot het aangaan van eene verbintenis tot uitoefening van de buitenlandsche zeevaart, niet te hebben in acht genomen;

Overwegende dat deze erkenntenis bevestigd wordt door een ten processe aanwezig schrijven van het Departement van Oorlog d.d. 21 April 1923, VIIde Afdeling, No. 35 T, inhoudende, dat aan gedaagde na 1 November 1919 vorenbedoelde toestemming niet is verleend;

Overwegende dat, vermits het adres van gedaagde tijdens zijn verblijf buitenslands niet bekend was, oproeping bij persoonlijke kennisgeving ingevolge artikel 71 Militie-Besluit II was uitgesloten, terwijl eene zoodanige oproeping van iemand, die buitenslands zich ophoudt, aan een adres hier te lande bij de wet niet bekend is;

Overwegende dat gedaagde het derhalve aan zichzelf te wijten heeft, dat hij zich aan de hem te laste gelegde desertie heeft schuldig gemaakt; dat hij de reden van afwezigheid niet ten genoegen des rechters heeft bewezen;

Overwegende dat het vonnis van den Krijgsraad, vrijspraak inhoudende, niet in stand kan blijven;

Overwegende dat, nu het feit is gepleegd vóór het in werking treden van het Wetboek van Militair Strafrecht, moet worden nagegaan, welke strafbepaling voor den schuldige de minst ongunstige is; dat ten deze in vergelijking moeten worden gebracht artikel 134 juncto artikel 159 van het Crimineel Wetboek voor het Krijgsvolk te Lande en artikel 150, 3de lid, van het Wetboek van Militair Strafrecht, waaruit, na inachtneming der artikelen 102 en 106 der Invoeringswet Militair Straf- en Tuchtrecht, blijkt, dat de oude wetgeving moet worden toegepast;

Overwegende dat het te laste gelegde en bewezen verklaarde feit behoort te worden gequalificeerd als: „Eerste desertie in tijd van „vrede door een soldaat, door als verlofganger der Militie niet te „voldoen aan eene oproeping voor den werkelijken dienst, opgevolgd „door arrestatie”, en met eene gevangenisstraf voor den tijd van één maand behoort te worden geboet;

Overwegende dat, alle omstandigheden in aanmerking genomen, termen aanwezig zijn voor toepassing van artikel 14a van het Wetboek van Strafrecht, en dat ook het militair belang zich daartegen niet verzet;

Gezien de artikelen 134 van het Crimineel Wetboek voor het Krijgsvolk te Lande, 51 der Dienstplichtwet, 102, 106, 111 Invoeringswet Militair Straf- en Tucht recht, 14a, 14b en 27 van het Wetboek van Strafrecht, 13 en 15 van het Wetboek van Militair Strafrecht en 193 der Rechtpleging bij de Landmacht;

Recht doende in hooger beroep in Naam der Koningin!

Doet te niet het vonnis, door den Krijgsraad in het eerste Militaire Arrondissement, hoofdplaats 's-Gravenhage, op 2 Maart 1923 in deze zaak gewezen, voorzover daarbij de Krijgsraad heeft verstaan, dat gedaagde de reden van afwezigheid ten genoegen des rechters heeft kunnen bewijzen, en gedaagde heeft vrijgesproken;

Verklaart wettig en overtuigend bewezen, hetgeen gedaagde is te laste gelegd, — met dien verstande als hiervóór aangegeven, — alsmede gedaagde's schuld daaraan;

Qualificeert het aan gedaagde te laste gelegde en bewezen feit als: „Eerste desertie in tijd van vrede door een soldaat, door als „verlofganger der Militie niet te voldoen aan eene oproeping voor „den werkelijken dienst, opgevolgd door arrestatie”;

Veroordeelt gedaagde deswege tot eene gevangenisstraf voor den tijd van één maand;

Bepaalt, dat de tijd, door den veroordeelde vóór de tenuitvoerlegging van deze rechterlijke uitspraak voorloopig in verzekerde bewaring doorgebracht, bij de uitvoering van de hem opgelegde straf in mindering zal worden gebracht van 16 Januari 1923 tot 18 Januari d.a.v.;

Houdt het vonnis voor al het overige in stand;

Beveelt, dat de straf, aan den veroordeelde opgelegd, niet zal worden ondergaan, tenzij het Hof later anders mocht gelasten op grond, dat de veroordeelde zich vóór het einde van een proeftijd, hierbij bepaald op twee jaren, heeft schuldig gemaakt aan een strafbaar feit, of, militair zijnde, aan een krijgstuchtelijk vergrijp, vallende onder artikel 2 No. 1 der Wet op de Krijgstucht, dat van ernstigen aard is, of aan een krijgstuchtelijk vergrijp, vallende onder artikel 2 Nos. 2—6 dier wet;

Spreekt gedaagde vrij van hetgeen hem meer of anders is te laste gelegd, dan bij deze sententie als bewezen is aangenomen;

Ontzegt allen anderen eisch.

PENSIOENZAKEN.

Centrale Raad van Beroep.

Uitspraak van 29 Mei 1923.

(1923. D. No. 84; I. No. 12).

Fungeerend-Voorzitter: Mr. B. Tellegen.

Leden: Mrs. J. Th. Endtz en A. Burger.

Art. 48(2) Pensioenwet 1922 (Stbl. No. 240).

Deze wetsbepaling ziet alleen op gevallen, waarin een ambtenaar een voor onbepaalden tijd vervuld wordende betrekking door opheffing verliest; zulks is in casu niet het geval.

De Centrale Raad van Beroep heeft de volgende uitspraak gegeven in zake:

X. te A., klager, niet verschenen,

tegen:

den Pensioenraad, verweerder, voor welken ter openbare terechtzitting als gemachtigde is opgetreden: M. J. J., commies bij dien Raad, wonende te 's-Gravenhage.

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

Gezien de stukken en gehoord bovengenoemden gemachtigde;

Wat aangaat de feiten van het twistgeding:

Overwegende dat klagers beroep is gericht tegen een beslissing van den Pensioenraad, gedagteekend 20 November 1922, van den volgenden inhoud:

„DE PENSIOENRAAD,

Beschikkende op eene aanvraag om pensioen van X., laatstelijk belast met een onderzoek naar de arbeidsverhoudingen van het machinekamer- en dekpersoneel in de binnenscheepvaart;

Gelet op artikel 48 der Pensioenwet 1922 (Staatsblad No. 240):

Overwegende dat adressant den leeftijd van 65 jaren nog niet heeft bereikt en niet uit hoofde van ziekten of gebreken ongeschikt is verklaard voor het verrichten van de werkzaamheden, die hem werden opgedragen;

dat hij dus zijn recht op pensioen zou moeten ontleenen aan het tweede lid van artikel 48 der Pensioenwet 1922;

dat hij wel is waar met ingang van 1 September 1922 eervol werd ontslagen als tijdelijk enquêteur in 's Rijks dienst, maar dat hij nooit als zoodanig werd aangesteld en ook niet doorlopend als enquêteur werkzaam is geweest;

dat hij, naar uit de bij zijne pensioensaanvraag overgelegde Koninklijke en Ministerieele besluiten blijkt, telkenmale werkzaam werd gesteld voor het instellen van een bepaald omschreven, op zich zelf staand onderzoek;

dat telkens zoodra een onderzoek was afgelopen, de functie, die hij daarbij vervulde, kwam te vervallen en zoo ook zijne laatste functie door de beëindiging van het onderzoek, dat hem bij besluit van den Minister van Arbeid van 20 Mei 1919 werd opgedragen. 1 September 1922 van zelf ophield te bestaan;

dat dus ten aanzien van die, met ingang van 1 September 1922 van zelf vervallen, functie, van opheffing, met ingang van dat tijdstip, in den zin van het tweede lid van bovengenoemd artikel, dat het oog heeft op gevallen, waarin de doorlopende werkkring van een voor onbepaalden tijd aangesteld ambtenaar wordt afgebroken, geen sprake is geweest;

dat dus ook die wetsbepaling hier niet van toepassing is;

deelt den adressant, met terugzending van de overgelegde bijlagen bij afschrift dezer mede, dat hij geen recht heeft op pensioen”;

Overwegende dat klager tegen deze beslissing bij klaagschrift heeft aangevoerd:

„dat de Pensioenraad in de aangevallen beslissing, z. i. ten onrechte, overweegt: „dat hij wel is waar met ingang van 1 September 1922 eervol werd ontslagen als tijdelijk enquêteur in 's Rijks dienst, maar dat hij nooit als zoodanig werd aangesteld en ook niet doorlopend als enquêteur werkzaam is geweest”;

dat het hem toch wil voorkomen, dat hij niet, eervol, als tijdelijk enquêteur in 's Rijks dienst, zou kunnen zijn ontslagen — gelijk de Pensioenraad erkent, dat is geschied — indien hij niet als zoodanig ware aangesteld;

dat hij in dit verband de aandacht van den Centralen Raad wenscht te vestigen, op het Kon. Besluit van 28 Sept. 1922, No. 90, waarbij zijn pensioensgrondslag *als tijdelijk Onderzoekings-ambtenaar*, te rekenen van 1 Juli 1922 is vastgesteld op twee duizend vier honderd gulden;

dat hij voorts nadrukkelijk moet betwisten, dat hij niet doorlopend als enquêteur is werkzaam geweest;

dat hij immers van 1 November 1909 tot 1 September 1922 voortdurend en onafgebroken is werkzaam geweest als tijdelijk onderzoekings-ambtenaar, gelijk uit de overgelegde stukken kan blijken;

dat hij zich evenmin kan vereenigen met de overweging van den Pensioenraad „dat zijn laatste functie door de beëindiging van het onderzoek, dat hem bij besluit van den Minister van Arbeid van

20 Mei 1919 werd opgedragen, 1 September 1922 van zelf ophield te bestaan”;

dat toch het onderzoek, hem bij bedoeld besluit van 20 Mei 1919 opgedragen, op 1 September 1922 — met ingang van welken datum hem eervol ontslag is verleend als tijdelijk enquêteur in 's Rijks dienst — nog niet was beëindigd;

dat er dus geen sprake van kan wezen, dat zijne functie 1 September 1922 van zelf ophield te bestaan;

dat integendeel, de door hem bekleede functie is opgeheven en hem ontslag is verleend uit bezuinigingsoverwegingen en de taak, welke door hem niet had kunnen worden beëindigd, ter voltooiing is opgedragen aan den dienst der inspectie van den Havenarbeid”;

Overwegende dat klager op deze gronden heeft gevorderd, dat deze Raad, met vernietiging der beslissing, waartegen het beroep is gericht, zal verstaan, dat hem met ingang van 1 September 1922 pensioen toekomt krachtens de Pensioenwet 1922, tot door dezen Raad vast te stellen bedrag;

Overwegende dat de Pensioenraad bij contra-memorie het volgende heeft aangevoerd:

„Reclamant heeft nooit eene benoeming gehad tot tijdelijk enquêteur voor onbepaalden tijd. Enquêtes worden gehouden door de Arbeidsinspectie. Voor eene bepaalde enquête worden haar, zoo noodig, hulpkrachten toegewezen die onder hare leiding onderzoeken instellen. Zulk eene hulpkracht was reclamant. Zooals ook uit de overgelegde stukken duidelijk blijkt, werd hij telkens voor het instellen van een bepaald onderzoek werkzaam gesteld onder de bevelen van den Directeur-Generaal van den Arbeid en werd zijne belooning voor elk onderzoek afzonderlijk geregeld. Hij heeft dus krachtens verschillende opdrachten, achtereenvolgens, bij op zich zelf staande enquêtes diensten bewezen. Van eene, op één aanstelling berustende doorlopende werkzaamheid als tijdelijk enquêteur, die 1 September 1922 wegens opheffing van die functie zou zijn afgebroken, is geen sprake geweest.

Dat met ingang van 1 Juli 1922 voor reclamant als tijdelijk onderzoekings-ambtenaar een pensioensgrondslag van *f* 2400.— werd vastgesteld, bewijst niets voor de juistheid van zijn standpunt. Daar hij op het tijdstip van het in werking treden van de Pensioenwet 1922 als tijdelijk enquêteur, werkzaam was en dus ambtenaar in den zin dier wet werd, moest hem een pensioensgrondslag worden gegeven.

Niet juist is zijne bewering dat zijne werkzaamheden 1 September 1922 niet afgelopen waren en zijne functie dus niet op dien datum van zelf ophield te bestaan. De arbeidsinspectie had zijne diensten niet meer noodig en derhalve was zijne taak beëindigd.

Doch ook al ware dit anders geweest, zou hiermede toch niet het bezwaar tegen onze afwijzende beschikking zijn gemotiveerd. Hij die voor een bepaald werk wordt benoemd, doch voordat het voltooid is zijne functie ziet opgeheven, kan geen aanspraak maken op

pensioen volgens het tweede lid van artikel 48 der Pensioenwet. Die bepaling kan uiteraard alleen betrekking hebben op gevallen, waarin een ambtenaar eene voor onbepaalden tijd vervuld wordende betrekking door opheffing verliest”;

Wat het recht betreft:

Overwegende dat blijkens den inhoud der gedingstukken klager

1o. door den Minister van Landbouw, Nijverheid en Handel met ingang van 1 November 1909 onder de bevelen van den Directeur-Generaal van den Arbeid is werkzaam gesteld ten behoeve van het instellen van een onderzoek naar het voorkomen van gedwongen winkelnering in Nederland;

2o. door denzelfden Minister met ingang van den datum, waarop het onder 1o. bedoelde onderzoek zou zijn afgelopen, onder de bevelen van den Directeur-Generaal van den Arbeid is werkzaam gesteld ten behoeve van het instellen van een onderzoek naar de arbeidsverhoudingen, in het bijzonder de werktijden, van koffiehuisbedienden en hotelpersoneel;

3o. door den Minister van Arbeid den 25 October 1918 is belast met het instellen van een onderzoek naar de arbeidstoestanden in de bruinkoolindustrie, waarnevens de onder 2o. bedoelde werkzaamstelling van kracht bleef;

4o. door den Minister van Landbouw, Nijverheid en Handel met ingang van 1 Februari 1919 eervol is ontheven van de werkzaamstelling, onder 2o. bedoeld;

5o. door den Minister van Arbeid met ingang van 20 Mei 1919 eervol is ontheven van het onder 3o. bedoelde onderzoek en onder de bevelen van den Directeur-Generaal van den Arbeid is werkzaam gesteld ten behoeve van het instellen van een onderzoek naar de arbeidsverhoudingen van het machinekamer- en dekpersoneel in de binnenscheepvaart;

6o. door denzelfden Minister met ingang van 1 September 1922 is ontheven van zijne werkzaamstelling, bedoeld onder 5o. en derhalve met ingang van genoemden datum eervol is ontslagen als tijdelijk enquêteur in 's Rijks dienst;

Overwegende dat telkens in verband met de onder 1o., 2o., 3o. en 5o. bedoelde aan klager verstrekte opdrachten, bij Koninklijke Besluiten aan hem een maandelijksche geldelijke belooning is toegekend;

Overwegende dat bij Koninklijk Besluit van 28 September 1922 te rekenen van 1 Juli 1922 de pensioensgrondslag van X., tijdelijk onderzoekings-ambtenaar, is vastgesteld op f 2400.—;

Overwegende dat klager, die op 2 November 1858 is geboren en dus op 1 September 1922 den leeftijd van 65 jaren niet had bereikt, niet aan art. 48 (1) der Pensioenwet 1922 aanspraak op pensioen kan ontleenen;

Overwegende dat hij dan ook zijn aanspraak op pensioen uitsluitend grondt op de bepaling van art. 48 (2);

Overwegende dat, al wordt in de hierboven onder 6o. bedoelde

ministerieele beschikking aan klager ontslag verleend als tijdelijk enquêteur in 's Rijks dienst, hetgeen doet denken aan een door hem vervulde bepaalde betrekking, inderdaad de door hem voor het Rijk verrichte arbeid niet is verricht in zoodanige betrekking, doch krachtens verschillende hem telkens afzonderlijk verstrekte bepaalde en op zich zelf staande opdrachten, welke uit haren aard geheel tijdelijk waren en bestemd om te eindigen zoodra de opdracht was voltooid of om andere redenen zijn diensten niet meer werden verlangd;

Overwegende dat, wanneer een dergelijke opdracht eindigt, daarbij geen sprake is van opheffing eener betrekking in den zin van art. 48 (2), welke wetsbepaling — gelijk in de contra-memorïe terecht wordt opgemerkt — alleen betrekking heeft op gevallen, waarin een ambtenaar een voor onbepaalden tijd vervuld wordende betrekking door opheffing verliest;

Overwegende dat dus bij de beslissing waartegen het beroep is gericht, terecht en op goede gronden is geoordeeld dat klager geen recht heeft op pensioen;

Rechtdoende in Naam der Koningin!

Bevestigt de beslissing, waartegen het beroep is gericht.

Centrale Raad van Beroep.

Uitspraak van 14 Juni 1923.

(1922, D. No. 91; I. No. 17).

Voorzitter: Mr. H. Reuyl.

Leden: Mrs. J. Th. Endtz en A. Burger.

Artt. 125 en 170 der Pensioenwet 1922, (Stbl. No. 240) en Art. VI der Wet van 21 Juni 1913 (Stbl. No. 303).

Op grond van art. 170 der Pensioenwet 1922 is de Pensioenraad de aangewezen autoriteit voor het nemen van beslissingen omtrent inhouding op een pensioen, ook als is, voor wat het materieele recht betreft, de oude pensioenwetgeving voor dat pensioen toepasselijk.

Van eene beslissing omtrent inhouding op pensioen als bedoeld in art. 117 der Pensioenwet 1922, staat hooger beroep op den Centralen Raad van Beroep open.

Art. VI der Wet van 21 Juni 1913 (Stbl. No. 303) sluit verhaal anders dan door korting op wedde of pensioen van den betrokken ambtenaar, of op andere hem van de betrokken gemeente toekomstende inkomsten uit.

De Centrale Raad van Beroep heeft de volgende uitspraak gegeven in zake:

X., weduwe van Mr. Y., klaagster, ten deze domicilie kiezende

bij Dr. T. te M., zijnde laatstgenoemde als gemachtigde ter openbare terechtzitting verschenen,

tegen:

den Pensioenraad, verweerder, voor welken ter openbare terechtzitting als gemachtigde is opgetreden: Mr. E. G. van B., commies bij dien Raad, wonende te 's-Gravenhage.

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

Gezien de stukken en gehoord de bovengenoemde gemachtigden;

Wat aangaat de feiten van het twistgeding:

Overwegende dat wijlen Mr. Y., klaagsters echtgenoot, die in 1913 burgerlijk ambtenaar was, tijdig aan den Burgerlijken Pensioenraad heeft ingezonden de bij art. III der wet van 21 Juni 1913, Stbl. 303, bedoelde stukken, betreffende door hem in dienst van de gemeente Groningen doorgebrachten diensttijd als ambtenaar, waardoor die gemeente is verschuldigd geworden de bij art. IV dier wet bedoelde bijdrage;

Overwegende dat die gemeente heeft gebruik gemaakt van de haar naar art. VI dier wet toekomende bevoegdheid om een deel dier bijdragen, ten bedrage van *f* 636,90, op den bedoelden ambtenaar te verhalen door inhouding op zijn jaarwedde als Rijksambtenaar, doch dat in verband met zijn overlijden in het voorjaar van 1920 aldus slechts een bedrag van *f* 238,90 is kunnen worden verhaald;

Overwegende dat de Pensioenraad, naar aanleiding van een door de gemeente Groningen gedaan verzoek om het resteerende bedrag groot *f* 398.—op klaagsters weduwenpensioen te verhalen, bij beslissing van 21 Maart 1923 aan die gemeente inhouding op dat pensioen heeft verleend tot een bedrag van *f* 199.—;

Overwegende dat het beroep tegen deze beslissing is gericht;

Overwegende dat klaagster in het klaagschrift en ter openbare terechtzitting bij monde van haar gemachtigde hiertegen heeft aangevoerd:

1o. dat, waar klaagsters pensioen is ingegaan op 1 Juli 1920 de Pensioenwet 1922 daarop niet van toepassing is en de Pensioenraad dus niet bevoegd is om daarop korting te verleen;

2o. dat zij niet gehouden is tot voldoening van het op de wedde van haar echtgenoot niet verhaalde gedeelte der bijdrage of van enig deel daarvan;

en 3o. dat in ieder geval haar verplichting om enig deel van die bijdrage te betalen evenals de betalingsverplichting van haar echtgenoot is van civielrechtelijken aard en alleen voor den burgerlijken rechter is geldig te maken;

Overwegende dat klaagster onder uitvoerige toelichtingen van deze stellingen heeft geconcludeerd tot vernietiging van de beslissing, waartegen het beroep is gericht en verklaring dat de verleende inhouding ten onrechte is verleend;

Overwegende dat de Pensioenraad bij contra-memorïe en ter openbare terechtzitting bij monde van haar gemachtigde heeft betoogd, dat de beroepen beslissing niet behoort tot die, waartegen naar art. 125 der Pensioenwet 1922 beroep op dezen Raad openstaat en voorts uitvoerig het tot staving van het beroep aangevoerde heeft bestreden en de beslissing verdedigd;

Wat het recht betreft:

Overwegende ten aanzien van de vraag of deze Raad bevoegd is om van het beroep kennis te nemen:

dat naar art. 125 der Pensioenwet 1922 ¹⁾ beroep op den Centralen Raad van Beroep openstaat tegen alle beslissingen van den Pensioenraad, die van belang kunnen zijn onder meer voor de betaalbaarheid van pensioen;

dat hieronder zeker valt een beslissing omtrent inhouding op pensioen als bedoeld in art. 117 der wet, waardoor immers het pensioen tot zekere hoogte niet betaalbaar wordt verklaard;

dat trouwens de ratio van art. 125 geen grond oplevert om aan te nemen dat de bedoeling van den wetgever zou zijn geweest om tegen beslissingen als de onderhavige beroep niet toe te staan;

Overwegende ten aanzien van de bevoegdheid van den Pensioenraad om in deze een beslissing omtrent inhouding te geven:

dat klaagster deze bevoegdheid betwist op grond, dat naar art. 4 der wet houdende Algemeene Bepalingen der Wetgeving en art. 176 der Pensioenwet 1922 op haar pensioen, ingegaan vóór de inwerking-treding van deze laatste wet, niet die wet, doch de oude wetgeving, en wel wat de inhouding betreft, art. 22 der Weduwenwet voor de Ambtenaren 1890, jct. art. 42 der Burgerlijke Pensioenwet van toepassing zijn;

dat inderdaad voor wat het materiele recht betreft de oude wetgeving voor klaagsters pensioen geldigheid heeft behouden, doch dat ingevolge de bepaling van art. 170 der Pensioenwet 1922 toepassing moeten vinden de op het formeele recht betrekking hebbende bepalingen dier wet, waartoe zeker behoort de bepaling van art. 117(2), zoodat de Pensioenraad thans ook voor klaagsters pensioen is de aangewezen autoriteit voor het nemen van beslissingen omtrent inhouding;

Overwegende ten aanzien van de hoofdzaak:

dat art. VI der wet van 21 Juni 1913, Stbl. 303, waarop het verhaalrecht van de gemeente Groningen voor een deel der door haar voor wijlen Mr. Y. verschuldigde bijdrage berust, dat recht omstandig regelt en op zoodanige wijze dat ten eenen male is uitgesloten verhaal anders dan door korting op wedde of pensioen van den betrokken ambtenaar of op andere hem van de betrokken gemeente toekomende inkomsten;

dat, waar dus van verhaal door inhouding op klaagsters pensioen

---

¹⁾ Bedoeld wordt het artikel zooals het luidde vóór de daarin bij de wet van 30 Juni 1923 (Stbl. no. 307) aangebrachte wijziging. Red. M. R. T.

geen sprake kan zijn, de beslissing, waartegen het beroep is gericht moet worden vernietigd;

Recht doende in Naam der Koningin!

Vernietigt de beslissing, waartegen het beroep is gericht.

Centrale Raad van Beroep.

Uitspraak van 26 Juni 1923.

(1923. D. n°. 65; I. n°. 14).

Fungeerend-Voorzitter: Mr. B. Tellegen.

Leden: Mrs. J. Th. Endtz en A. Burger.

Art. 125 j°. art. 102 Pensioenwet 1922, (Stbl. no. 240) en artt. 23 en 24 van het K. B. van 22 December 1922 (Stbl. no. 684).

Eene beslissing van den Pensioenraad ingevolge genoemd art. 102 waarbij een verzoek om verhooging van het weduwenpensioen wordt afgewezen, is een voor hooger beroep bij den C. R. v. B., vatbare beslissing. In casu is echter geen den klager toekomend recht geschonden, zoodat het ingesteld beroep — waar de opdracht aan een rechterlijk college om in beroep te oordeelen over beslissingen van eene administratieve autoriteit, enkel ten doel heeft te waken tegen krenking van een recht door zoodanige beslissing — wordt afgewezen.

De Centrale Raad van Beroep heeft de volgende uitspraak gegeven in zake:

X. te Y., klager, niet verschenen,

tegen:

den Pensioenraad, verweerder, voor welken ter openbare terechtzitting als gemachtigde is opgetreden: Mr. E. G. van B., commies bij dien Raad, wonende te 's Gravenhage.

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

Gezien de stukken en gehoord den bovengenoemden gemachtigde;
Wat aangaat de feiten van het twistgeding:

Overwegende dat verweerder bij beslissing van 24 April 1923 niet voor inwilliging vatbaar heeft verklaard het verzoek van klager om gebruik te mogen maken van de bevoegdheid toegekend in art. 102 der Pensioenwet 1922 S. 240, daarbij overwegende dat op gronden, ontleend aan de geneeskundige verklaring, belanghebbende niet tot het aangaan der verzekering kan worden toegelaten;

Overwegende dat klager van deze beslissing tijdig in beroep is gekomen en dezen Raad verzocht heeft om, met vernietiging der bestreden beslissing, alsnog tot het aangaan der verzekering voor verhooging van weduwenpensioen te worden toegelaten;

Overwegende dat verweerder tijdig een contra-memorïe heeft ingediend, luidende:

„Van de bestreden beschikking staat, naar onze meening, geen beroep open op den Centralen Raad van Beroep.

De Centrale Raad oordeelt, krachtens artikel 125 der Pensioenwet 1922, in hooger beroep over de vraag of een gewezen ambtenaar aan die wet recht op pensioen ontleent of wel of een hem verleend pensioen met inachtneming van de betrokken voorschriften op het juiste bedrag is vastgesteld.

Aan het oordeel van dien Raad is echter onttrokken de vraag of de Pensioenraad een ambtenaar in de gelegenheid moet stellen door het sluiten van eene geheel vrijwillige verzekering aan zijne na te laten betrekkingen het uitzicht te openen op een pensioensbedrag, hooger dan dat, waarop de wet hun uitzicht geeft.

De bevoegdheid die artikel 102 der Pensioenwet verleent, is uitgewerkt in het Koninklijk Besluit van 22 December 1922 (Staatsblad no. 684) en volgens dat besluit kan van die bevoegdheid slechts met toestemming van den Pensioenraad gebruik worden gemaakt. Het laat het geheel aan het oordeel van dat college over of de ambtenaar die zich voor de verzekering aanmeldt, moet worden toegelaten of afgewezen. De omstandigheid dat het hier eene geheel vrijwillige verzekering betreft en de Pensioenraad bij zijne hierop betrekking hebbende bemoeiingen zich meer op het terrein eener particuliere levensverzekeringmaatschappij beweegt, sluit in dat aan het college ten aanzien van de toelating tot het sluiten van zoodanige verzekering volkomen vrijheid van beslissing moet worden gelaten en dus eene op medisch advies steunende afwijzing van een ambtenaar, tegen wiens toelating, naar 's Raads meening, de belangen van het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds zich verzetten, niet door een ander College moet kunnen worden vernietigd.”;

waarna verweerder verwezen heeft naar de overgelegde nota van zijn medischen adviseur, welke hij geheel onderschrijft;

In rechte:

Overwegende wat de vraag betreft of van voormelde beslissing beroep op dezen Raad open staat:

dat een ingevolge art. 102 van voormelde wet genomen beslissing, als de bestredene, waarbij afgewezen is het verzoek van een ambtenaar die zich voor zijn echtgenoot recht wil verzekeren op een verhoogd weduwenpensioen, is eene die van belang kan zijn voor het bedrag van een toe te kennen pensioen, zoodat zij valt onder de in art. 125 dier wet genoemde, voor beroep bij dezen Raad vatbare beslissingen;

Overwegende voorts dat volgens voormeld art. 102 een gehuwd ambtenaar zich, naar regelen bij algemeenen maatregel van bestuur

te stellen, voor zijn weduwe het recht kan verzekeren op een verhooging van haar weduwenpensioen;

Overwegende dat klager overeenkomstig art. 23 van dien algemeen maatregel (K. B. van 22 December 1922 No. 684) aan verweerder de daar bedoelde opgaven heeft verstrekt, waarna — overeenkomstig het 1e lid van artikel 24 — een geneeskundig onderzoek door verweerder is gelast, van welk onderzoek een rapport dd. 26 Maart 1923 is opgemaakt;

Overwegende dat verweerder vervolgens, na kennis genomen te hebben van deze geneeskundige verklaring, gebruik heeft gemaakt van de bevoegdheid hem in het 2e lid van laatstbedoeld artikel toegekend en beslist heeft, dat klager tot het aangaan van de bedoelde verzekering niet wordt toegelaten;

Overwegende dat gemeld 2e lid den verweerder bij het nemen van zijn beslissing tot niet-toelating aan geen andere beperking bindt dan dat de gronden zijner weigering ontleend moeten zijn aan de geneeskundige verklaring, hetgeen ten deze het geval is;

Overwegende dat verweerder dus bij het nemen van zijne op het geneeskundige rapport gegronde afwijzende beslissing, welke overeenkomstig de wettelijke bepalingen tot stand is gekomen, niet heeft geschonden een den klager toekomend *recht*, zoodat — nu de opdracht aan een rechterlijk college om in beroep te oordeelen over beslissingen van een administratieve autoriteit enkel ten doel heeft te waken tegen krenking van een *recht* door zoodanige beslissingen — zijn beroep tegen de bestreden beslissing dient te worden afgewezen;

Recht doende in Naam der Koningin!

Wijst het tegen voormelde beslissing ingestelde beroep af.

Centrale Raad van Beroep.

Uitspraak van 26 Juni 1923.

(1923. D. No. 16; I. No. 17).

Fungeerend-Voorzitter: Mr. B. Tellegen.

Leden: Mrs. J. Th. Endtz en A. Burger.

Art. 48, 1ste lid, sub c jo. artt. 74 en 76 Pensioenwet 1922, (Stbl. no. 240.)

Hoewel klager door een commissie van geneeskundigen ongeschikt wordt geacht tot waarneming van zijn ambt, wordt deze conclusie, mede op grond van den uitslag van vroeger geneeskundig onderzoek, door den Pensioenraad en den Centralen Raad van Beroep niet overgenomen en aan klager, die buiten dienst is gesteld om redenen met

zijn gezondheid geen verband houdende, geen invaliditeitspensioen toegekend.

De Centrale Raad van Beroep heeft de volgende uitspraak gegeven in zake:

X. te Y., klager, voor wien ter openbare terechtzitting als gemachtigde is opgetreden: Mr. L. H. C. K. te Amsterdam,

tegen:

den Pensioenraad, verweerder, voor welken ter openbare terechtzitting als gemachtigden zijn opgetreden: Dr. H. J. L. C., medisch adviseur en M. J. J., commies bij dien Raad, beiden wonende te 's Gravenhage.

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

Gezien de stukken en gehoord de bovengenoemde gemachtigden;
Wat aangaat de feiten van het twistgeding:

Overwegende dat klager, hoofdcommies der posterijen, met ingang van 1 Augustus 1922 als zoodanig eervol is ontslagen;

Overwegende dat de Pensioenraad hem bij beslissing van 21 December 1922 heeft medegedeeld, dat het door de geneeskundigen uitgebracht rapport omtrent zijn gezondheidstoestand geen grond oplevert tot toekenning van pensioen;

Overwegende dat klager in zijn tegen deze beslissing gericht klaagschrift aanvoert:

dat hij zeker weet, dat hij door de beide officieele geneeskundigen, bijgestaan door den adviseerenden arts C. van T., absoluut onbekwaam werd geoordeeld voor de betrekking, waaruit hij 1 Augustus 1922 eervol ontslag bekwam en deze ongeschiktheid reeds eerder op 13 Januari 1922 werd uitgesproken bij een toen plaats gehad hebbend onderzoek naar zijn gezondheidstoestand en welke verklaring hem werd voorgelezen;

dat de keuring op 20 November 1922 geschiedde ingevolge artikelen 170, juncto 75 en 76 der Pensioenwet 1922 en klaarblijkelijk naar aanleiding van zijn schrijven aan Z.E. den Minister van Financiën d.d. 30 September 1922 en waarvan afschrift wordt overgelegd;

dat aan deze keuring, geschied onder de strengere bepalingen voor het geneeskundig onderzoek van de Pensioenwet 1922, blijkens het door de Regeering in de Memorie van Antwoord I op het wetsontwerp medegedeelde, een groot gewicht wordt gehecht;

dat naar zijn bescheiden meening een groote rechtsonzekerheid wordt geschapen, indien de geneeskundige uitspraken, tenzij het tegendeel aannemelijk wordt gemaakt, niet onvoorwaardelijk worden aangenomen;

dat hem is gebleken, dat door de afdeeling van den Raad van State voor Geschillen van Bestuur aan de geneeskundige verkla-

ringen steeds den beslissenden factor werd toegekend, laatstelijk blijkende uit toekenning van pensioen bij Koninklijke Besluiten van 6 en 25 April 1922, aan door den Pensioenraad afgewezen aanspraken van belanghebbenden;

dat deze erkenningen personen betreffen, die slechts éénmaal waren gekeurd, terwijl hij èn bij het eerste èn bij het tweede onderzoek werd afgekeurd;

dat zijn aanspraak op pensioen ingevolge invaliditeit volgens zijne meening reeds op 13 Januari 1923, met ingang van den dag van zijn eervol ontslag, was ontstaan op grond van gelijke rechtsaanspraken als de door de genoemde Koninklijke Besluiten bevoordeelde personen;

dat hij den Centralen Raad eerbiedig verzoekt de beslissing van den Pensioenraad te willen vernietigen en hem aanspraak op pensioen te willen verleen;

Overwegende dat de Pensioenraad bij contra-memorie tot verdediging van zijn beslissing het volgende aanvoert:

X. werd in December 1920 voor de eerste maal, blijkbaar op verzoek van zijn chef, geneeskundig onderzocht. Hij had toen geen enkele klacht omtrent zijn gezondheidstoestand en achtte zich volkomen in staat zijn werk te verrichten. De geneeskundigen vonden geen afwijkingen en verklaarden hem niet ongeschikt voor de verdere waarneming van zijne betrekking.

Uit het schrijven van den Directeur-Generaal der Posterijen en Telegrafie, d.d. 3 April 1922, aan den voormaligen Burgerlijken Pensioenraad blijkt, dat, om de daarin genoemde reden, aan appellant, met ingang van 14 Mei 1921 de deelneming aan den dienst werd ontzegd. Toen het vast stond, dat hij niet in zijne betrekking kon worden gehandhaafd, heeft hij getracht zich te doen afkeuren om althans pensioen te verkrijgen. Het tweede geneeskundig onderzoek had 26 September 1921 plaats. Verklaarde hij bij de eerste keuring, dat zijn gezondheidstoestand hem geen enkele reden tot klagen gaf, thans deelde hij den keurenden geneesheeren mede „altijd „zenuwpatient te zijn geweest”. Hij beweerde bovendien doof te zijn op het rechteroor en het tikken van een hard tikkend horloge, vlak bij het oor gehouden, niet te hooren. Geconstateerd werd echter, dat hij wel zacht gefluister verstond. De doktoren overwogen, dat „belanghebbende blijkbaar aggraveert”. Zij achtten hem bovendien om de in hunne, overgelegde verklaring aangevoerde redenen „niet vol- „komen betrouwbaar”. Ook naar hunne meening was hij geschikt voor het vervullen van zijn ambt.

Het derde geneeskundig onderzoek had plaats 13 Januari en 18 November 1922. Het hierop betrekking hebbend rapport vermeldt bijna uitsluitend klachten over bezwaren, waaromtrent het objectief onderzoek niets aan het licht kon brengen en die dus, met het oog op de antecedenten van reclamant — ook door zijn vroegeren chef, den directeur van het Telegraafkantoor te Amsterdam, G. K. zeer onbetrouwbaar genoemd — niet zonder meer als reëel kunnen worden

beschouwd, al nemen wij gaarne aan, dat reclamant door de onzekerheid van zijne toekomst na zijn gedwongen ontslag uit den Staatsdienst in een ietwat nerveuzen toestand verkeert.

Ook laat hij niet na om, ter bereiking van zijn doel, het verkrijgen van pensioen alles bij te brengen, wat zijn gezondheidstoestand in een minder gunstig licht kan stellen. Zoo wordt het oorgebrek uitgespeeld, waarmee hij dan toch in elk geval vele jaren goed zijn dienst heeft kunnen vervullen.

Voorts wordt vermeld hoe hij in *vroegere* jaren een paar maal onder behandeling van zenuwspecialisten is geweest, eene omstandigheid, die evenwel voor de beoordeeling van den *tegenwoordigen* toestand weinig gewicht in de schaal legt. Het is opvallend, hoe hij deze gebeurtenissen uit het verleden weet te verzwijgen of te vermelden, al naar zijn belang eischt. Bij het eerste onderzoek, toen hij blijkbaar niet ongeschikt wilde worden verklaard, heeft hij met geen woord er van gerept.

Naar onze meening moet op grond van het hier aangevoerde worden aangenomen, dat de invaliditeit van reclamant, wiens gezondheidstoestand volgens de ontvangen ambtsberichten in de jaren 1918, 1919, 1920 én 1921, tot zijne buitendienststelling, niets te wenschen liet en die in dien tijd, slechts vier dagen wegens ongesteldheid geen dienst heeft gedaan, slechts schijn is; dat, werd hij, gesteld dat het mogelijk ware, in de laatstelijk door hem bekleede betrekking herplaatst, zijne klachten aanstonds zouden verdwijnen en dat hij dus allerminst ongeschikt is voor het vervullen van die betrekking.

Wat het recht betreft:

Overwegende dat klager ter beoordeeling van de vraag, of hij door ziekten of gebreken ongeschikt was voor de waarneming van zijn ambt drie maal geneeskundig is onderzocht en wel:

- 1o. op 2 December 1920 door de geneeskundigen A. R. C. en A. J. J. W.,
- 2o. op 26 September 1921 door de geneeskundigen H. J. D. en G. D. G., en
- 3o. op 13 Januari 1922 door de geneeskundigen A. R. C. en C. van T. en nader op 18 November 1922 door den geneeskundige E. H. B.;

Overwegende dat bij het eerste onderzoek klager heeft verklaard, dat hij nooit ernstig ziek is geweest, geen enkele klacht over zijn gezondheid heeft, in de laatste zes jaar wegens lichte ongesteldheid drie dagen heeft verzuimd en zich volkomen in staat acht zijn werk te verrichten; dat de onderzoekende geneeskundigen bij klager geenerlei afwijking hebben gevonden, als diagnose hebben gesteld nihil en hebben geconcludeerd, dat klager voor de waarneming van zijn ambt uit hoofde van ziels- of lichaamsgebreken *niet ongeschikt* wordt geacht;

Overwegende dat bij het tweede onderzoek klager heeft verklaard, dat hij altijd zenuwpatient is geweest, dat hij jaren geleden te A. onder het loopen schokken had en in B. (1904-1907) weer iets

dergelijks, dat hij nu erg prikkelbaar is, slecht slaapt, zich 's morgens lam voelt en 's avonds beter, geen lust heeft in zijn werk, maar zoo ver hij weet geen fouten maakt, dat hij veel plannen maakt, waarvan gewoonlijk niets terecht komt, dat hij geen lichamelijke klachten heeft en verband zoekt tusschen zijn zenuwlijden en onaan-genaamheden met zijn chefs;

Overwegende dat de met dit onderzoek belaste geneeskundigen op grond van eenige door hen bij klager waargenomen afwijkingen als diagnose hebben gesteld neurasthenia levior en arteriosklerosis levior en de prognose quoad sanationem completam infaust hebben gesteld, waarna zij tot het besluit zijn gekomen, dat belanghebbende voor de waarneming van zijn ambt uit hoofde van ziels- of lichaams-gebreken *geschikt* wordt geacht, waarbij door hen is overwogen, dat, zoo er al een geringe neurasthenie aanwezig mocht zijn en een arteriosklerose, die niet uitgaat boven de mate van arteriosklerose, zooals die bij iemand van zijn leeftijd pleegt voor te komen, deze afwijkingen hem geenszins ongeschikt maken, terwijl hij blijkbaar aggraveert en erkent, uit den dienst te willen;

Overwegende dat bij het derde onderzoek, voor zoo ver op 13 Januari 1922 verricht, klager zijn vroegere klachten heeft herhaald en nog heeft medegedeeld, dat hij in 1902 en 1903 onder behandeling is geweest van Dr. W. B. te Nijmegen en toen 5 maanden buiten dienst is geweest, dat hij in 1906 ook voor zijn zenuwen en voor seinkramp is behandeld door Dr. T. P. te 's-Gravenhage, dat hij sinds 14 Mei 1920 (bedoeld is blijkbaar 1921) buiten dienst is en niet in staat is zijn dienst te doen;

Overwegende dat de onderzoekende geneeskundigen, geen afwijkingen der inwendige organen aanwezig vindende en doofheid op het rechter oor constateerende, op grond van de door hen bij klager waargenomen nerveuze verschijnselen als diagnose hebben gesteld psychasthenie met prognose infaust en op grond daarvan hebben geconcludeerd, dat klager voor de waarneming van zijn ambt uit hoofde van ziels- of lichaamsgebreken *ongeschikt* is, terwijl zij voorts hebben vermeld, dat wegens klagers verklaringen, afwijkende van die bij het eerste onderzoek, inlichtingen zijn gevraagd aan den directeur van het telegraafkantoor te Amsterdam en aan Dr. W. B., die mededeelde, dat klager hem in 1901 en 1902 herhaaldelijk bezocht en in 1905 ook hem een paar maal raadpleegde;

Overwegende dat de eenige onder de gedingstukken aanwezige verklaring van den directeur van het telegraafkantoor te Amsterdam inhoudt, dat klagers gezondheidstoestand in de jaren 1918, 1919, 1920 en 1921 tot den datum van zijn buitendienststelling (14 Mei 1921) niet te wenschen overliet, wat blijkt uit het feit, dat hij in die jaren slechts van 17—21 November 1920 wegens ziekte buiten dienst was;

Overwegende dat de geneeskundige E. H. B. onder het rapport omtrent het derde onderzoek heeft verklaard, zich daarmee en met de conclusie daarvan geheel te kunnen vereenigen;

Overwegende dat blijkens den inhoud der gedingstukken klager op 14 Mei 1921 buiten dienst is gesteld om redenen met zijn gezondheidstoestand geen verband houdende;

Overwegende dat deze Raad, voor de beoordeeling van klagers geschiktheid voor de waarneming van zijn ambt tijdens zijn ontslag geen gewicht hechtende aan het feit, dat hij meer dan 15 jaar te voren eenige malen wegens zenuwziekte in behandeling is geweest, van oordeel is, dat de bij hem waargenomen afwijkingen, de eenzijdige doofheid daarin begrepen, de conclusie van ongeschiktheid voor de waarneming van zijn ambt niet wettigen, zulks bepaaldelijk omdat hij in de ruim drie jaren, onmiddellijk voorafgegaan aan zijn buitendienststelling op 14 Mei 1921, blijkbaar geregeld ziju dienst behoorlijk heeft kunnen waarnemen en in dien tijd slechts éénmaal wegens ziekte gedurende vijf dagen geen dienst heeft gedaan;

Overwegende dat dus de beslissing, waartegen het beroep is gericht, juist wordt geacht, zoodat zij moet worden bevestigd;

Recht doende in Naam der Koningin!

Bevestigt de beslissing, waartegen het beroep is gericht.

Centrale Raad van Beroep.

Uitspraak van 3 Juli 1923.

(1923. D. No. 2; I. No. 13).

Fungeerend-Voorzitter Mr. B. Tellegen.

Leden: Mrs. J. Th. Endtz en A. Burger.

Art. 2, 2°. Pensioenwet voor de Landmacht 1922, Stbl. no. 66.

Op de gronden neergelegd in het rapport van den deskundige is de C. R. v. B. van oordeel, dat de ziekte waaraan klager lijdende is en die hem ongeschikt maakte tot verdere waarneming van den militairen dienst, niet het gevolg is van een der oorzaken genoemd in bovenstaand artikel.

De Centrale Raad van Beroep heeft de volgende uitspraak gegeven in zake:

X, wonende te Y, klager, niet verschenen,

tegen:

den Minister van Oorlog, verweerder, niet verschenen.

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

Gezien de stukken en daaronder een ingevolge art. 93, 95 en 96 der Beroepswet j°. art. 56 van de Pensioenwet voor de Landmacht

1922, Stbl. no. 66 opgemaakt rapport van Dr. A. A. H. v. d. B., Hoogleraar te Utrecht dd. 22 Mei 1923, luidende:

„Volgens de opgave van X, zou deze in 1917, in militairen dienst zijnde, tijdens een spel een bal tegen de linker borsthelft hebben gekregen, waardoor hij veel pijn had, en nadat hij er drie dagen kwartierziek voor had gelegen, nog langen tijd pijn bleef houden. Voorts is hij, nadat hij bij den étappe-dienst te Y. was gekomen op 3 Jan. 1918 bij het vleesch dragen over een drempel gestruikeld, zoodat hij met de linker borst op den hoek van een kist terecht kwam. Hij werd naar het St. Franciscus-gesticht vervoerd, waar hij 4 maanden plat moest blijven liggen. In het verloop van dien tijd zijn de verschijnselen ontstaan, waarover hij thans klaagt: hartkloppingen, sterk beven, transpireeren, en het uitpuilen der oogen. Hij begon te vermageren, zoodat hij ten slotte slechts 54 Kg. woog, terwijl hij het Ziekenhuis binnenkwam met een gewicht van 90 Kg. Na nog 5 maanden tehuis te zijn gebleven, knapte hij langzamerhand wat op, zoodat hij eerst wat licht administratie-werk kon verrichten, later ook iets zwaarder werk als filiaalhouder eener slagerij. Eind Augustus 1920 ontwikkelde er zich eene met geelzucht gepaard gaande ziekte, die hem opnieuw noopte zich in een ziekenhuis te Y. te laten opnemen. Na van deze ziekte, die hem zeer had aangegrepen, genezen te zijn, raadpleegde hij verschillende geneesheeren, met het oog op een operatie, die hem was aangeraden. Aangezien Dr. R. daartoe niet kon besluiten, werd hij den laatsten tijd, met goed gevolg, met X-stralen behandeld. Niettemin heeft hij nog veel klachten.

Bij de observatie van X in de Geneeskundige Kliniek te Utrecht bleek er een ernstige vorm van de ziekte van Basedow te bestaan. Behalve de zichtbare vergrooting der schildklier, blijkt er bij het onderzoek met X-stralen ook ter hoogte van het bovenste deel van het borstbeen een schaduw aanwezig te zijn, die als het beeld eener retro-sternale struma moet worden beschouwd. Het hart is, ongetwijfeld tengevolge van de ziekte, naar links en ook eenigermate naar rechts uitgezet.

De vraag, of het ontstaan dezer ziekte in oorzakelijk verband moet worden gebracht met de, vermoedelijk niet zeer ernstige traumata, die de patient heeft geleden en waarvan de bijzonderheden niet meer met nauwkeurigheid zijn na te gaan, is niet met zekerheid te beantwoorden.

Naar het mij voorkomt zal men het best handelen, wil men de grootst mogelijke waarschijnlijkheid verkrijgen, zich niet zoozeer te laten leiden door de theoriën omtrent het ontstaan dezer ziekte dan wel door hetgeen de ervaring leert. Want juist in zake de pathogenese van de ziekten der organen met inwendige secretie, waartoe men ook de ziekte van Basedow mag rekenen, bestaan verschillende meeningen, en schijnen ook die theoriën, die vele aanhangers tellen, nog alles behalve voldoende gegrondvest. Daarentegen wordt op grond van de ondervinding vrij algemeen aangenomen, dat heftige

plotselinge emoties of ook een langdurend diep ingrijpend verdriet, het ontstaan der ziekte kan teweegbrengen of bevorderen. Het spreekt van zelf, dat vele lichamelijke traumata met psychische schokken gepaard gaan, en de mogelijkheid bestaat dus, dat ook een physisch ongeval — ook indien dit niet de schildklier noch den schedel heeft getroffen — door den daarmede gepaard gaanden schrik, de ziekte van Basedow doet uitbreken, desnoods bij iemand die daartoe voorbereid is. Toch wil het mij voorkomen, dat men bij het aannemen van zulk een schrik als oorzaak van de ziekte van Basedow voorzichtig zal moeten zijn. Het is algemeen bekend, hoe het een algemeen menselijke eigenschap is, in elk geval van ziekte naar een oorzaak te zoeken.

De emotioneele Basedow-patienten, zullen in hun verleden, op een oogeblik dat zij zich nog niet ziek wisten, ofschoon het lijden zich toch reeds in ontwikkeling bevond, altijd wel een heftige emotie, of een schrik terug vinden. Indien ik mijn eigen ervaring raadpleeg, dan herinner ik mij niet één geval, waar een psychisch trauma zóó duidelijk aan het begin der ziekte vooraf was gegaan, dat met groote waarschijnlijkheid tot een oorzakelijken samenhang moest worden besloten, ofschoon deze ziekte vrij veelvuldig voorkomt, bij mannen weliswaar minder dan bij vrouwen.

Ook de studie der literatuur zal de overtuiging geven, al wordt de mogelijke samenhang tusschen trauma (vooral psychisch trauma) en ziekte van Basedow erkend, dat dit in de aetiologie der ziekte bij de meeste schrijvers geen zeer groote plaats inneemt. Waar nu de traumata, die X. zegt geleden te hebben, vrij onbeduidend zijn geweest, en althans naar vermoed mag worden, niet van heftige, psychische emoties werden vergezeld (zooals bijv. het geval is bij spoorweg- of auto-ongevallen, bij schouwburg-branden en derg.), schijnt het mij niet geoorloofd het ontstaan zijner ziekte met waarschijnlijkheid aan deze traumata toe te schrijven."

Wat aangaat de feiten van het twistgeding:

Overwegende dat verweerder bij beslissing van 14 December 1922, krachtens machtiging hem daartoe door de Koningin verleend bij Kabinetsrescript van 27 November 1922, heeft afgewezen het verzoek van klager om herziening van de afwijzende beschikking genomen op zijn aanvraag om toekenning van pensioen;

Overwegende dat klager van deze beslissing tijdig in beroep is gekomen bij klaagschrift luidende:

dat hij in zijn verzoekschrift aan de Koningin van 13 Maart 1922 niet alleen over pensioen heeft gesproken, maar ook verzocht heeft eventueel voor een ondersteuning in aanmerking te komen, waardoor zijn vrouw in staat zal zijn door het inrichten van een pensioen of iets dergelijks in het onderhoud van het gezin te voorzien;

dat hij daar nog steeds geen antwoord op heeft ontvangen, terwijl de omstandigheden genoemd in zijn vorig request nog steeds dezelfde zijn, ja door den langen duur steeds nijpender worden;

Reden waarom hij verzoekt hem, als Nederlander die in de mobili-

satie-jaren zijn plicht heeft vervuld, voor algeheele armoede te behoeden, door hem zoo spoedig mogelijk met een voldoende som gelds te helpen;

Overwegende dat niet van contra-memorie is gediend;

In rechte:

Overwegende dat uit de stukken blijkt:

dat klager, die landstormplichtig soldaat was, met ingang van 17 November 1921 uit den militairen dienst is ontslagen, nadat bij een militair geneeskundig onderzoek op 12 Augustus 1921 was geconstateerd, dat hij ten gevolge van de bij hem waargenomen „ziekte van Basedow” ongeschikt was tot de verdere waarneming van den militairen dienst;

dat hij bij ontslag een werkelijken dienst had van minder dan 5 jaren;

Overwegende dat klager dus enkel recht op pensioen zou hebben wanneer voormelde ziekte gevolg is van een der oorzaken genoemd in art. 2, 2°. der Pensioenwet voor de Landmacht 1922, Stbl. n°. 66;

Overwegende dat deze Raad niet de overtuiging bekwam dat dit het geval is, zulks op de gronden neergelegd in voormeld rapport van Prof. H. van den B., met welk rapport de Raad zich vereenigt;

Overwegende dat dus de aanvraag om pensioen bij voormelde beslissing van 14 December 1922 terecht is afgewezen;

Overwegende voorts dat deze Raad, die enkel over klager's aanspraak op pensioen heeft te oordeelen, niet bevoegd is een beslissing te nemen aangaande het bij klaagschrift gedaan verzoek om een geldsom in eens;

Recht doende in Naam der Koningin!

Stelt vast dat voormelde beslissing van 14 December 1922 zal behooren te worden gehandhaafd.

Centrale Raad van Beroep.

Uitspraak van 10 Juli 1923.

(1923. D. No. 8; I. No. 15).

Fungeerend-Voorzitter: Mr. B. Tellegen.

Leden: Mrs. J. Th. Endtz en A. Burger.

Art. 14 (6) Pensioenwet voor de Landmacht 1922, Stbl. No. 66. jo. het Koninklijk Besluit van 20 December 1918, No. 125.

Het voor 1 Januari 1918 in dienst zijnde beroepspersoneel der Landmacht had als j a a r w e d d e over 1918 slechts aanspraak op

het, naar de overgangsbepalingen van genoemd K. B. voor ieder vast te stellen bedrag, niet op het volle in de regeling zelve naar hun rang en dienstdtijd bepaald bedrag; van eene inhouding in den zin van bovenvermeld art. 14 (6) der Pensioenwet voor de Landmacht 1922 is dan ook geen sprake.

De Centrale Raad van Beroep heeft de volgende uitspraak gegeven in zake:

X. te Y., klager, niet verschenen,

tegen

den Minister van Oorlog, verweerder, niet verschenen.

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

Gezien de stukken;

Wat aangaat de feiten van het twistgeding:

Overwegende dat klager bij Koninklijk Besluit van 24 April 1919 ter zake van langdurigen dienst met ingang van 1 Mei 1919 eervol is ontslagen als luitenant-kolonel, provinciaal adjudant, en dat hem bij hetzelfde besluit met ingang van laatstgemelden datum een voortdurend pensioen is toegekend van *f* 2300.— per jaar, welk pensioen nader krachtens de wet van 29 Mei 1920, Stbl. No. 283 met ingang van 1 Januari 1920 is verhoogd tot *f* 3220.— per jaar;

Overwegende dat ingevolge de Pensioenwet voor de Landmacht 1922 bij Koninklijk Besluit van 9 Augustus 1922 dit pensioen is herzien en aan klager te rekenen van 1 Januari 1920, een levenslang pensioen is toegekend ten bedrage van *f* 3729.—;

Overwegende dat klager ingevolge art. 53 der laatstgenoemde wet aan Hare Majesteit de Koningin een verzoek om herziening van Hare desbetreffende beslissing heeft ingediend steunende op den hierna te behandelen grond;

Overwegende dat de Minister van Oorlog, daartoe door Hare Majesteit de Koningin gemachtigd, gezien het advies van den Militairen Pensioenraad, bij beslissing van 8 Februari 1923 aan klager heeft te kennen gegeven, dat er geen termen zijn gevonden om aan zijn verzoek een gunstig gevolg te geven;

Overwegende dat klager, van deze beslissing in beroep gekomen, bij klaagschrift heeft verzocht, dat het bedrag van zijn pensioen zal worden gebracht op *f* 3962.— 's jaars, ingaande 1 Januari 1920;

Overwegende dat geen contra-memorïe is ingediend;

Wat het recht betreft:

Overwegende dat het laatst aan klager toegekende pensioen is gesteld op 70 % van een pensioensgrondslag groot *f* 5327.— naar art. 14 (2) der Pensioenwet voor de Landmacht 1922 berekend als volgt:

vaste geldelijke inkomsten van 1 Mei 1918 tot 1 Januari 1919 naar een jaarwedde van <i>f</i> 5100.—	<i>f</i> 3400.—
idem van 1 Januari tot 1 Mei 1919 naar een jaarwedde van <i>f</i> 5600.—	„ 1867.—

Totaal aan vaste geldelijke inkomsten over het laatste jaar werkelijken dienst	<i>f</i> 5267.—
vermeerderd wegens vrije geneeskundige hulp met	„ 60.—
	maakt <i>f</i> 5327.—;

Overwegende dat klager meent, dat ingevolge art. 14 (6) der Pensioenwet voor de Landmacht 1922 zijn vaste geldelijke inkomsten ook over het jaar 1918 moeten worden gesteld op *f* 5600.—, zoodat de pensioensgrondslag had moeten worden bepaald op *f* 5660.— en het jaarlijksch pensioenbedrag op 70 % van *f* 5660.— of *f* 3962.—;

Overwegende dat bij Koninklijk Besluit van 20 December 1918, No. 125, dat geacht wordt in werking getreden te zijn op 1 Januari 1918, is vastgesteld een „Regeling van de bezoldigingen enz. voor het militair personeel der Landmacht”, waarbij de jaarlijksche bezoldiging van een luitenant-kolonel met 28 dienstjaren is bepaald op *f* 5600.—;

Overwegende dat in de overgangsbepalingen van dit besluit *voor de berekening van de jaarwedden* van het beroepspersoneel, dat vóór 1 Januari 1918 in dienst was, onder meer is bepaald:

onder 1o. dat bij het traktement (de jaarwedde) door belanghebbenden op 1 Januari 1918 volgens de oude regeling, wordt opgeteld het in volle maanden nauwkeurig berekende deel der eerstvolgende periodieke verhooging volgens die oude regeling;

onder 2o. dat bij de jaarwedde, welke op 1 Januari 1918 genoten zou worden volgens de nieuwe regeling, wanneer deze reeds op 1 Januari 1918 *ten volle ware ingevoerd* geweest, eveneens wordt opgeteld het in volle maanden nauwkeurig berekende deel der eerstvolgende periodieke verhooging volgens deze nieuwe regeling;

onder 3o. dat van het verschil tusschen de bedragen, onder 2o. en 1o. berekend, $\frac{3}{4}$ deel wordt opgeteld bij het bedrag onder 1o. genoemd en deze som naar boven wordt afgerond tot een tienvoud van guldens;

onder 4o. dat boven de *jaarwedde, berekend op de hiervoren aangegeven wijze*, eventueel een schadeloosstelling zal worden verleend,

en *onder 5o.* dat *de jaarwedde* nimmer minder zal bedragen dan de aanvangsjaarwedde, bij de nieuwe regeling vastgesteld voor den rang door den belanghebbende bekleed;

Overwegende dat vaststaat, dat klager over het jaar 1918 aan vaste geldelijke inkomsten heeft genoten *f* 5100.—, berekend volgens voormelde overgangsbepalingen en van 1 Januari 1919 af een jaarwedde van *f* 5600.—;

Overwegende dat hem naar zijne opvattingen over 1918 een wedde toekwam van *f* 5600.—, waarop ingevolge de overgangsbepalingen

een bedrag van *f* 500.— werd ingehouden, zoodat hij naar art. 14 (6) der Pensioenwet voor de Landmacht 1922 voor de vaststelling van de pensioensgrondslag geacht zou moeten worden, de wedde tot het volle bedrag van *f* 5600.— onverminderd te hebben genoten;

Overwegende dat deze opvatting niet juist is;

Overwegende dat immers naar de duidelijke woorden der overgangsbepalingen de nieuwe regeling der bezoldigingen slechts geleidelijk in volle werking trad en dat in den overgangstijd het beroepspersoneel, dat vóór 1 Januari 1918 in dienst was als *jaarwedde* slechts aanspraak had op het naar de overgangsbepalingen voor ieder vast te stellen bedrag en niet op het in de regeling zelve naar hun rang en diensttijd bepaalde bedrag, zoodat hier van inhouding in den zin van art. 14 (6) der Pensioenwet voor de Landmacht 1922 geen sprake is;

Overwegende dat dus klagers bezwaar tegen de beroepen beslissing ongegrond is, terwijl die beslissing ook overigens juist is;

Recht doende in Naam der Koningin!

Verstaat dat de bestreden beslissing zal behooren te worden gehandhaafd.

Art. 145 van de Pensioenwet 1922 (Stbl. n°. 240).

Bij uitspraak van 3 Juli 1923 (1923. D. No. 3. No. 14) besliste de Centrale Raad van Beroep dat voor hem, die op onderscheidene tijdstippen tusschen 1 Januari 1920 en 1 Juli 1922 is gepensionneerd eerst als gewoon onderwijzer bij het lager onderwijs en later als onderwijzer bij het herhalingsonderwijs, bij de beantwoording van de vraag of op grond van bovengenoemd artikel, pensioensverhooging moet plaats hebben, alleen het *totaalbedrag aan pensioen* in aanmerking komt en dat niet bij toepassing van art. 145 elk pensioen afzonderlijk moet worden beoordeeld.

De desbetreffende overwegingen luiden:

Overwegende dat klagers bezwaar niet is gericht tegen het bedrag van het hem bij de beroepen beslissing met ingang van 1 April 1922 toegekende pensioen (als onderwijzer bij het vervolgonderwijs) — welk bedrag ook naar het oordeel van dezen Raad juist is berekend — doch uitsluitend tegen het feit, dat dit bedrag niet met ingang van 1 Juli 1922 is verhoogd ingevolge art. 145 der Pensioenwet 1922;

Overwegende dat dit artikel inderdaad op hem van toepassing is, doch hem op verhooging van pensioen alleen dan aanspraak geeft, wanneer het toegekende pensioen lager is dan het bedrag, dat hij op 1 Juli 1922 *aan pensioen zou hebben genoten*, indien de Pensioenwet 1922 in werking ware geweest op het tijdstip, waarop zijn recht op pensioen inging, dat is hetzij 1 April 1922, (datum waarop hij als onderwijzer bij het vervolg onderwijs werd gepen-

sionneerd), hetzij 29 Augustus 1920; (datum waarop hij als onderwijzer bij het lager onderwijs werd gepensionneerd).

Overwegende dat de woorden van het artikel met volkomen duidelijkheid aanwijzen dat — in overeenstemming trouwens met het stelsel der nieuwe wet, die zooveel mogelijk oude en nieuwe pensioenen tot één pensioen doet samensmelten — niet moet worden gevraagd, welk bedrag aan pensioen klager *als onderwijzer bij het vervolgonderwijs*, doch welk *totaalbedrag* aan pensioen hij zou hebben genoten indien de nieuwe wet reeds op 1 April 1922 of op 29 Augustus 1920 in werking ware geweest;

Overwegende dat dus klagers bezwaar, gegrond op de meening, dat bij toepassing van art. 145 elk pensioen afzonderlijk zou moeten worden beoordeeld en dat met het hem met ingang van 29 Augustus 1920 toegekende pensioen geen rekening moest worden gehouden, ongegrond is.

Art. 173 XIa der Pensioenwet 1922 (Stbl. n°. 240).

Bij uitspraak van 3 Juli 1923 (1923, D. No. 60; I. No. 13) heeft de Centrale Raad van Beroep op grond van bovenstaand artikel de beslissing van den Pensioenraad bevestigd, waarbij aan de weduwe van een in October 1922 overleden werkman aan een gemeentelijke gasfabriek, die intertijd, bij zijn ontslag zonder pensioen of wachtgeld, heeft gebruik gemaakt van de hem naar art. 3 der Weduwenwet voor de gemeente-ambtenaren 1913 toekomende bevoegdheid, een pensioen werd toegekend, berekend naar laatstgenoemde Weduwenwet en niet naar art. 97 der Pensioenwet 1922, zooals door de weduwe — klaagster — werd verlangd.

OFFICIEEL GEDEELTE.

Rechtspleging bij de Landmacht.

*Ministerieele Kennisgeving van 8 September 1923,
Ie Afd., Nr. 8. L. O. No. 375.*

De aandacht wordt er op gevestigd, dat de Garnizoens-Commandanten niet steeds de hand houden aan het voorschrift vervat in den slotzin van het eerste lid van art. 292 der Rechtspleging bij de Landmacht.

Mitsdien wordt er bij deze uitdrukkelijk op gewezen, dat bedoelde Commandanten, wanneer zij eene bij den Auditeur-Militair aangebrachte zaak van dezen ontvangen, de desbetreffende stukken steeds ten spoedigste in handen dienen te stellen van den Commandeerende-Officier van de verdachten, die daarna heeft te handelen overeenkomstig de voorschriften van de artikelen 6 tot en met 10 der Rechtspleging bij de Landmacht.

Arrestlokalen.

*Ministerieele Beschikking van 6 October 1923,
Ile Afd., Nr. 57. L. O. No. 399.*

Aangezien het bepaalde in L. O. 1923, Nr. 296 ¹⁾ omtrent het verlicht en verwarmd kunnen worden van de vertrekken, waarin het verzuwaard en het streng arrest moet worden ondergaan, aanleiding geeft tot het indienen van voorstellen tot het doen uitvoeren van voorzieningen, waaraan groote uitgaven verbonden zijn, zal, indien de inrichting van de thans voor dit doel in gebruik zijnde localiteiten zulks in verband met de temperatuur noodig maakt, voorschands het ondergaan van die straffen kunnen geschieden op andere wijze of op een andere plaats, een en ander op grond van het K. B. van 21 April 1922 (*Stbl.* nr. 205) (zie verzameling wetten enz. blz. 349).

---

¹⁾ Zie M. R. T. Dl. XIX, bladz. 118. Red. M. R. T.

MEDEDEELINGEN VAN DE REDACTIE.

J. W. Groeneijk. †

Al naar men ouder wordt beginnen de vrienden rond ons heen sneller te vallen. Zoo is het in 's menschen leven en zoo is het ook in het leven van een tijdschrift, en waar het onze, met de 2 jaargangen Militaire Jurisprudentie medegerekend, reeds zijn 21ste jaar is ingegaan, hebben wij er in te berusten dat ook van ons sommige vrienden uit onze jeugd zijn heengegaan. Was het verleden jaar de Kolonel Krol van der Hoek die ons ontviel, thans bereikt ons het bericht dat de gepensioneerde Hoofdinspecteur van Administratie der Koninklijke Marine J. W. Groeneijk op 77 jarigen ouderdom te 's-Gravenhage is overleden.

Wel mogen wij zeggen dat ons Tijdschrift in hem een ouden vriend zal missen, want hij toch was een dergenen, die van den beginne af geijverd hebben voor de totstandkoming daarvan, en al heeft er nimmer een redactioneele band bestaan, het was ons bekend dat alles wat met het militair recht in verband stond zijne warme belangstelling had.

Na het uitvoerig en warm gesteld artikel van den tegenwoordigen Schout-bij-Nacht N. J. J. van Rijn van Alkemade in Deel II van het Militair Rechtelijk Tijdschrift, zullen wij niet treden in eene levensbeschrijving van den ontslapene, noch in eene bijzondere bespreking van zijne werkzaamheden op het gebied van de Militaire Justitie en van de desbetreffende wetgeving, alleen mogen wij er aan herinneren dat de ouderen onder de Officieren van Administratie der Zeemacht die het voorrecht hebben gehad een bijzondere rechtsgeleerde opleiding te ontvangen, het voor een niet gering deel aan de krachtige pogingen van den Heer Groeneijk hebben te danken dat die opleiding in het leven geroepen is. Ook daardoor zal de nagedachtenis van den ontslapene en bij ons en in het Korps waartoe hij behoorde in erkentelijke herinnering blijven.

Rapport bij krijgstuuchtelijke afdoening van feiten omschreven in art. 2, 2°, 3°, 4°, 5° en 6° W. K. ¹⁾

Naar aanleiding van een ons gestelde vraag of een tot straffen bevoegde meerdere die een feit, vallende onder art. 2, 2°, 3°, 4°, 5° en 6° W. K. krijgstuuchtelijk afdoet, verplicht is hiervan te rappor-

---

¹⁾ Zie ook hierna blad. 300.

teeren aan den Commandeerende-Officier van het Korps, waaronder de militair die het vergriep beging, ressorteert, spraken wij op bladz. 303 van den vorigen jaargang van ons tijdschrift de meening uit dat zulk een rapport inderdaad vereischt werd, al ontbrak hieromtrent bij de Landmacht dan ook nog eene uitdrukkelijke bepaling.

Bij ministerieele kennisgeving van 20 September 1923, 1e Afd. Nr. 83 (Legerorder No. 383) is thans in die leemte voorzien en in de bedoelde gevallen een dusdanig rapport van het gepleegde feit en de opgelegde straf gebiedend voorgeschreven onder toevoeging dat, de Commandeerende-Officier van het korps daarna, overeenkomstig art. 10 R. L. van een en ander moet kennis geven aan den betrokken Garnizoenscommandant, die vervolgens het advies van den Auditeur-militair zal hebben in te winnen.

Verbod tot het nemen van belangrijke administratieve beslissingen ten aanzien van terecht staande militairen der Landmacht zonder toestemming van den Minister van Oorlog.

Een sententie van het Hoog Militair Gerechtshof van 14 Maart 1922 (gepubliceerd in M. R. T. deel XVIII bladz. 85 e. v.), waarbij ten aanzien van een onderofficier geen degradatie werd uitgesproken, op grond dat, ofschoon voor oplegging van die straf anders alleszins reden zou zijn, die onderofficier gedurende de anderhalf jaar, verlopen tusschen het plegen van het feit en het vonnis van den krijgsraad, tot groote tevredenheid van zijn chefs had gediend, onder meer hieruit blijkende dat hem een bijzondere post van vertrouwen werd opgedragen, nl. het voeren van een detachements-administratie, deed ons in een onderschrift wijzen op het verkeerde van een practijk die eenvoudig het terechtstaan voor een ernstig misdrijf wegcijferde en daardoor den rechter vaak in een uiterst moeilijk parket moest brengen.

Het is ons thans een voldoening de aandacht te mogen vestigen op de Beschikking van den Minister van Oorlog van 25 September 1923, 1e Afd., Nr. 58 (Legerorder Nr. 390) luidende:

„Teneinde te voorkomen, dat de militaire rechter in de uitoefening „van zijn taak wordt bemoeijkt, wordt bij deze bepaald, dat ten „aanzien van militairen, tegen wie een gerechtelijke instructie is „geopend, geen belangrijke administratieve beslissingen mogen wor- „den genomen zonder verkregen toestemming van den Minister van „Oorlog”.

Wij betreuren het echter dat de hoogere militaire autoriteiten hier onder 's Ministers curateele worden gesteld. Dat doet aan het prestige van die autoriteiten geen goed.

Inbeslagneming in militaire strafzaken van brieven enz. op de postkantoren in Nederlandsch-Indië.

Bij het Koninklijk Besluit van 7 April 1923, No. 24, geplaatst in No. 317 van het Staatsblad van Nederlandsch-Indië over dat jaar, is een regeling vastgesteld omtrent de bevoegdheid tot het, in militaire strafzaken, aanhouden en in beslag nemen van brieven en andere stukken op de postkantoren in Nederlandsch-Indië.

Het bestaande Koninklijk Besluit van 25 Juli 1893 No. 36 (Indisch Staatsblad No. 240) dat gelijke bevoegdheid ten opzichte van burgerlijke strafzaken regelt, wordt door dit nieuwe besluit aangevuld met een slotartikel luidende:

„In militaire strafzaken, waarin de verdachte naar den krijgsraad, hetzij van de landmacht, hetzij van de zeemacht is verwezen, zijn de officieren-commissarissen, belast met het inwinnen van infor-matiën, zoomede de auditeurs-militair en de fiscaals, bevoegd tot het doen van de in artikel 1 van dit besluit omschreven ver-de-ringen.”

„Ook overigens vinden de bepalingen van dit besluit in militaire strafzaken, overeenkomstige toepassing met dien verstande, dat als de rechter, bedoeld in artikel 3, wordt aangemerkt de krijgsraad.”

De regeling komt in het kort hierop neer: dat de officieren-commissarissen, auditeurs-militair en fiscaals van den chef van een post- of hulp-postkantoor schriftelijk kunnen vorderen, dat in het belang der Justitie aanteekening worde gehouden van brieven of andere aan de post toevertrouwde stukken, bestemd voor of vermoedelijk afkomstig van personen, tegen wie ernstige verdenking bestaat dat zij zich aan een misdrijf (medeplichtigheid en poging daaronder begrepen) hebben schuldig gemaakt, terwijl op gelijke wijze kan worden gevorderd dat die brieven voorloopig ten kantore worden aangehouden (art. 1).

Van de aanteekening of aanhouding van brieven enz. wordt door den chef van het postkantoor zoo spoedig mogelijk bericht gezonden aan de autoriteit die de aanteekening of aanhouding heeft gevorderd, waarna in geval van aanhouding, wederom zoo spoedig mogelijk, door „den betrokken ambtenaar van het openbaar ministerie” (in militaire strafzaken dus den auditeur-militair of fiscaal) bij een met redenen omkleed verzoekschrift, de last des rechters (krijgsraad) wordt gevraagd om de brieven, enz. in beslag te nemen en te openen (art. 3). De last van den rechter tot inbeslagneming en opening moet op Java en Madoera binnen 8, en op de buitenbezittingen binnen 30 dagen na indiening van dit verzoekschrift zijn gegeven en strekt zich uit tot al datgene wat na het vragen van den last en gedurende den verderen loop der instructie, ingevolge de gedane vordering wordt aangehouden.

Indien het belang der Justitie het toelaat, zal de autoriteit die de aanhouding heeft gevorderd, van de aanhouding of inbeslagneming mededeeling doen aan den geadresseerde; brieven, enz., wier terughouding niet door het belang der Justitie wordt gevorderd, ver-

zenden of uitreiken, of aan den afzender teruggeven, en die gedeelten van in beslag genomen brieven, waarvan de kennisneming niet aan den geadresseerde moet worden onthouden, in afschrift aan dezen mededeelen.

Art. 2 van de Kortingwet (Wet van 24 Januari 1815, Stbl. no. 5).

In eene beschouwing omtrent art. 23 lid 2 van het Reglement betreffende de Krijgstucht, voorkomende op bladz. 514 en 515 van den vorigen jaargang, vermeldden wij kortelings dat, wat betreft het verhaal op tractementen van militairen, van schade door particulieren geleden, art. 2 van bovengenoemde wet zoude kunnen helpen, doch voegden daaraan toe dat van de bij dat artikel gegeven bevoegdheid niet dan bij hooge uitzondering was gebruik gemaakt en haalden als voorbeeld aan een Koninklijk besluit van 28 December 1899, no. 50, waarbij machtiging werd verleend om op traktementen, soldijen enz. van militairen en militaire geëmployeerden der Landmacht beneden den rang van officier korting te verleen ten behoeve van hunne echtgenooten, wanneer aan deze door den rechter eene uitkeering tot levensonderhoud is toegelegd.

Een belangstellend lezer vestigt thans onze aandacht op het Koninklijk besluit van 11 September 1923 no. 62 waarbij krachtens meergenoemd artikel machtiging werd verleend om, ten behoeve van een woningbouwvereniging die met rijkssubsidie heeft gebouwd en 10% der woningen voor personeel in rijkdienst beschikbaar moet houden, voor een vierde korting te verleen, op de soldij van een onderofficier der Zeemacht tot zoodanig totaal, als 's mans achterstallige huurschuld bedroeg.

Inderdaad blijkt ons dat, voor zoover het Departement van Marine betreft, niet meer kan gezegd worden dat slechts bij hooge uitzondering een Koninklijk besluit op grond van art. 2 der Kortingwet wordt genomen. Een algemeen geformuleerde regeling in den geest van het aangehaalde Koninklijk besluit van 28 December 1899 bestaat evenwel niet, ieder geval wordt apart beoordeeld en indien de persoon in kwestie weigerachtig blijft de schuld vrijwillig te voldoen, wordt de korting telkens bij afzonderlijk Koninklijk besluit verleend. In het algemeen mag uit de gevallen waarin korting werd verleend worden afgeleid dat bedoeld Departement als eisch stelt dat van de gehoudenheid tot betalen uit een vonnis blijkt, doch ook is een enkele keer zonder vonnis, b.v. in het geval door den inzender bedoeld, art. 2 der Kortingwet toegepast.

De sociale taak van den officier.

Wij vonden in de Nieuwe Rotterdamsche Courant van 27 October 1923, Avondblad D, melding gemaakt van eenige hervormingen, welke in Spanje onder invloed van Generaal Primo de Rivera zijn ingevoerd.

Een vierde besluit — zoo luidt het laatste deel van het bericht — benoemt in elk district gedelegeerden, wier taak het is de nieuwe gemeentebesturen raad en leiding te geven en hen te helpen aan de overheersching van de „caciques”, de plaatselijke politieke chefs, een eind te maken. Deze delegaties omvatten honderden staatsbetrekkingen, waarvoor officieren uit het leger in aanmerking komen. Dezen worden dus politieke en administratieve controleurs, wier inspectie zich over alle takken van openbaren dienst uitstrekt. De gedelegeerden moeten in het bijzonder de organisatie der plaatselijke burgerwachten steunen evenals die der padvinders, der sportverenigingen, der vereenigingen, zoowel van mannen als vrouwen, die naar intellectueele ontwikkeling streven en zij moeten door het houden van lezingen de onwetendheid bestrijden en de plichten van den burger in het licht stellen. De gedelegeerden zullen dus spreken over den eerbied, dien ieder burger aan de wet verschuldigd is, evenals aan het hoofd van den staat en de autoriteiten; over den plicht nauwgezet belasting te betalen, den militairen dienst te vervullen; te stemmen zonder zijn geweten te verkoopen, enz. De gedelegeerden moeten voorts liefde voor boomen, planten en bloemen en vogels inprenten en in het algemeen propaganda maken voor alles wat „ziel en lichaam van den burger kan versterken.”

Het bericht is o.i. merkwaardig omdat het doet zien, hoe ook in Spanje een beroep op de officieren wordt gedaan wanneer het gaat om opvoeding van het volk tot goede staatsburgers. Zonder in vergelijking van toestanden hier en ginds te treden, moge de vraag worden gesteld: zouden de officieren bij ons ook wel eens aan zoodanige taak hebben gedacht en acht men het mogelijk dat zij die kunnen vervullen?

Art. 11 van het Tramwegreglement en art. 6 van de Locaal Spoor- en Tramwegwet.

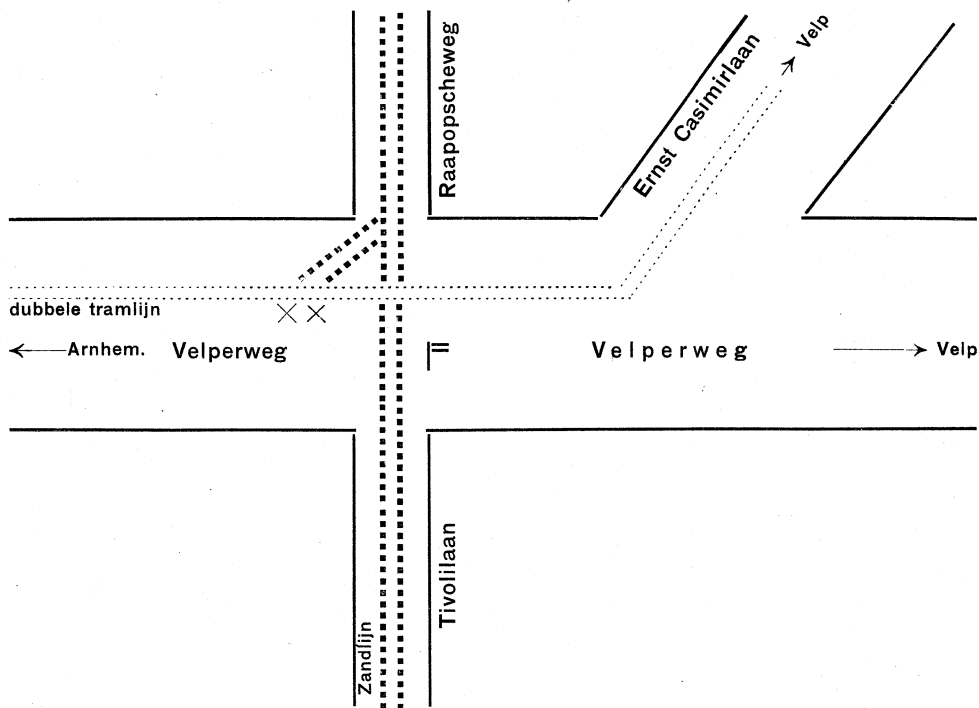
De door ons op bladz. 542 e.v. van Deel XVIII gepubliceerde sententie van het Hoog Militair Gerechtshof is tevens opgenomen in no. 11088 van het Weekblad van het Recht met het volgend onderschrift van den ongenoemden „Inzender”:

„Het komt mij s. o. r. voor dat het H. M. G. het vrijsprekend „vonnis van den Krijgsraad had behooren te bevestigen. M. i. „heeft het Hof ten onrechte art. 11 van het Tramwegreglement

„toegepast en art. 6 der Locaalspoor- en Tramwegwet over het hoofd
„gezien. Laatstgenoemd artikel zegt toch o.a. dat onder *tramwegen*
„niet zijn te verstaan spoorwegen welke niet voor openbaar vervoer
„van personen of van goederen zijn opengesteld.

„Waar het Hof den verbalisant gehoord heeft, had het van dezen
„kunnen vernemen welk verkeer er op de lijn Raapopscheweg-Tivoli-
„laan met kruising Velperweg feitelijk plaats heeft en zou hem dan
„gebleken zijn dat bedoeld lijntje van de elektrische Arnhemsche
„gemeentetram geenszins is opengesteld voor *openbaar* verkeer van
„personen of van goederen, doch enkel door de gemeente geëxploi-
„teerd wordt tot vervoer van zand, benoodigd tot ophooging harer
„industrie-terreinen in het z.g.n. Broek, een lijntje derhalve vallende
„buiten bereik van art. 11 Tramwegreglement.”

Dit onderschrift gaf ons aanleiding ons op de hoogte te stellen van den plaatselijken toestand, dien wij in bovenstaand schetskaartje in beeld brachten.

Van alleszins bevoegde zijde werd ons bij informatie medegedeeld dat de z.g. „zandlijn” is een lange lijn, loopende van gronden achter het hooggelegen Sonsbeek naar de lage Broeklanden, en dienende tot vervoer van zand voor ophooging van die laaggelegen landen; eene werkzaamheid die door de Gemeente Arnhem en de Mij. tot Expl. v.

Staatsspoorwegen gezamenlijk ter hand genomen is. Van die „zandlijn” worden stukken benut om personen of bouwmaterialen te vervoeren, doch *in geen geval met kruising* van den Velperweg. Zoo rijdt b.v. lijn IV over den Velperweg om bij het met $\times\times$ aangeduide punt af te buigen naar de „zandlijn”, waarbij men dus zou kunnen spreken van een soort „running power” over een gedeelte van de „zandlijn”, maar het stuk van die lijn loopende *over* den Velperweg en door de Tivolilaan heeft nog nimmer gediend voor openbaar vervoer van personen en goederen.

Hieruit volgt dus dat, zoo al de „zandlijn” tot $\times\times$ als een gewone tramlijn zou mogen worden beschouwd, dit zeker niet gezegd mag worden van het stuk dat den Velperweg kruist, waaruit volgt dat iemand die op de plaats met $\overline{\text{I}}$ aangeduid over de „zandlijn” rijdt of loopt, zulks doet over een lijn welke *niet* voor openbaar vervoer van personen of goederen is opengesteld, zoodat — gelijk „Inzender” opmerkt — op grond van art. 6, eerste lid, van de Locaal Spoor- en Tramwegwet, art. 11 van het Tramwegreglement hier niet toepasselijk is. Een algemeene maatregel, als bedoeld in het tweede lid van genoemd art. 6 is nog niet vastgesteld.

De vraag zou nog kunnen worden gesteld of de beklagde dan niet in strijd met de gemeentelijke politieverordening heeft gehandeld, doch ook deze vraag moet o. i. ontkennend worden beantwoord; daar van overtreding van art. 15 van de Verordening op de Straatpolitie te Arnhem, de eenige bepaling die voor toepassing in aanmerking zou kunnen komen, wel geen sprake zal zijn geweest.

Bedoeld artikel toch luidt:

„Ieder bestuurder van een . . . . . rijwiel . . . . ., wien bij gelegenheid van een druk verkeer of eene opeenhooping van menschen „of vervoermiddelen op den openbaren weg, in het belang van het „verkeer, door de *Politie* wordt gelast door te rijden, stil te staan, van „zijn vervoermiddel af te stappen, het rijwiel aan de hand te voeren, „of zich in een bepaalde richting te verwijderen, is verplicht onmiddellijk aan dien last te voldoen”.

Uit de sententie valt niet af te leiden dat de hier genoemde omstandigheden zich hebben voorgedaan.

Onze voorlichter besluit derhalve dat de gegeven beslissing van het Hof onjuist moet worden geacht.

Eenige vragen naar aanleiding van de Wet op de Krijgstucht.

Van zeer geachte zijde werd ons verzocht onze meening kenbaar te maken over eenige vragen naar aanleiding van de toepassing van enkele artikelen van de Wet op de Krijgstucht. Gaarne voldoen wij aan dat verzoek en laten de vragen met onze antwoorden daarop dan ook hieronder volgen, maar zouden er tevens nogmaals op willen wijzen dat alleen uitspraken van het Hoog Militair Gerechtshof in

dezen vasten grond onder de voeten geven en het dus wenschelijk is dat hoe eerder hoe beter beslissingen van dat rechtcollege op dubieuze punten worden uitgelokt.

1. Indien zich bij eene militaire inrichting aan den wal van de marine, b.v. een vliegekamp, een detachement van de Landmacht bevindt onder bevel van een subaltern officier, is dan deze, op grond van art. 41, 4° W. K., bevoegd tot het opleggen van krijgstuchtelijke straffen aan zijne onderofficieren en manschappen, behoudens dan de uitzonderingen vermeld in de laatste alinea van art. 41 W. K.?

De inzender teekent hierbij aan dat naar zijne meening die vraag op grond van art. 70 Mil. Swb. jo. art. 72 W.K. bevestigend is te beantwoorden, maar dat hem is gebleken, dat die opvatting niet algemeen wordt gehuldigd, daar sommige commandanten aannemen dat onder „oorlogsvaarttuig” in dat geval ook een militaire inrichting der zeemacht is te begrijpen en dus alleen de commandant van een dergelijke inrichting de tot straffen bevoegde meerdere is van de bedoelde militairen der Landmacht.

De door den inzender verdedigde opvatting is o.i. juist, op grond van art. 70 Mil. Swb. Hiermede is in overeenstemming dat in lid 2 van artikel 3 van het Reglement op den Inwendigen Dienst aan boord van Hr. Ms. Oorlogsschepen wordt gezegd dat de bevoegdheid tot het opleggen van krijgstuchtelijke straffen uitsluitend toekomt aan de autoriteiten genoemd in art. 39 no. 1, 2 en 3 W. K., waaruit mag worden afgeleid dat commandanten van vliegekampen, kazernes en dergelijke inrichtingen niet zijn commandanten van een oorlogsvaarttuig, maar commandant van eene inrichting der zeemacht.

2. Is een Commandant van een militaire inrichting aan den wal van de marine, waar geen hut of slaappleats voor officieren overeenkomstig hun rang beschikbaar is, bevoegd te bepalen dat de straffen van streng en van licht arrest aan de onder zijne bevelen dienende officieren opgelegd, zullen worden ondergaan aan boord van Hr. Ms. Wachtschip ter plaatse?

Waarbij wordt aangeteekend: M. i. is zulks uitgesloten door de redactie van de artikelen 8 A. 1° en 10 A 1° W. K. in verband ook met de tegenstelling in redactie van art. 8 B sub 1° W. K. eenerzijds, waar gesproken wordt van: „kazerne, kwartier of woonverblijf” en van de artt. 9 A sub 1 en 10 B. — W. K. anderzijds, waar het woord „woonverblijf” wordt gemist. De door mij bestreden meening heb ik hooren verdedigen met de opmerking dat de uitdrukking „te land” uitsluitend slaat op de Landmacht.

Ook wij achten het onjuist in een dergelijk geval de officieren op het wachtschip ter plaatse onder te brengen. De bewoordingen van de wet zijn o.i. duidelijk; bovendien werd in de Memorie van Toelichting nog opgemerkt dat voor den officier het licht en het streng

arrest alleen hierin van elkaar verschillen dat bij het laatste de gestrafte is uitgesloten van het verrichten van dienst. Wel werd er bijgevoegd dat aan boord het streng arrest door hem die een hut bewoont, daarin moet worden ondergaan, maar bedoelde officieren zijn *niet* aan boord en bewonen *geen* hut, zij dienen „te land” want dat „te land” identiek zou zijn met „bij de landmacht” blijkt niet. De o.i. verkeerde opvatting vloeit natuurlijk voort uit de eertijds met het oog op de desertiebepalingen steeds voorgestane meening dat een kazerne, een vliegekamp enz. een bodem was waarop men diende; laat men die meening varen, dan worden de dingen weer wat zij zijn, een kazerne wordt weer een kazerne en een vliegekamp een vliegekamp, die wel organiek tot de zeemacht behooren, maar desalniettemin blijven inrichtingen te land.

3. Is een commandant bevoegd op grond van de slotalinea van art. 7 in verband met art. 55 alinea 2 W. K. de straf van b.v. 4 dagen strafdienst te doen uitvoeren op verschillende dagen, waarvan de eerste niet valt op den dag der aanzegging van de straf en welke dagen ook onderling niet direct op elkaar volgen?

Inzender merkt hierbij op: Mij lijkt zulks niet wenschelijk met het oog op den in het algemeen, voor het tuchtrecht aangenomen regel, ook al blijkende uit art. 45 W. K., dat de straf zoo spoedig mogelijk op het vergrijp moet volgen. Dit principe vindt bovendien bevestiging in art. 59 sub 7° van 2 V. K. M. V. Toch zou een commandant in de noodzakelijkheid kunnen verkeerden een eenmaal opgelegde straf van strafdienst aldus ten uitvoer te leggen, indien b.v. alle hens moeten kolenladen en daardoor uitvoering van deze straf bezwaarlijk is; indien de delinquent om dringende dienstredenen ter andere plaatse moet aanwezig zijn, enz. Wel zou op grond van art. 50 W.K. de straf kunnen worden geschorst, maar ik betwijfel of hier sprake is van „bij hooge uitzondering, in een bijzonder geval”.

Het valt niet te ontkennen dat er een zekere tegenspraak bestaat tusschen de slotalinea van art. 7 en art. 55 W. K., welke tegenspraak men terug vindt in de op deze wetsbepalingen steunende artikelen van het Reglement op den Inwendigen Dienst aan boord van Hr. Ms. Oorlogsschepen nl. de artt. 93 (1) en 59 (7). Het wil ons voorkomen dat de bepaling van art. 7 slotalinea het best zoodanig zal worden opgevat, dat het aan den Commandant vrij staat de aanvang van de straf te doen geschieden op een door hem te bepalen werkdag, maar dat, eenmaal aangevangen, de uitvoering niet moet worden onderbroken en zulks op grond van het beginsel van niet-onderbreking van straf maar ook op grond van de mogelijke combinatie van strafdienst met licht arrest, dat op grond van art. 52 W.K. onafgebroken moet worden ondergaan.

Art. 50 W.K. is o.i. niet voor een dergelijk geval geschreven.

4. Is de Ondercommandant der Marine te Amsterdam, zijnde een hoofdofficier, wel een „tot straffen bevoegde meerdere”?

Naar mijne meening is art. 39 sub 2 W.K. niet toepasselijk daar hij niet een of meerdere oorlogsvaartuigen onder zijn bevel heeft; wel de Marinekazerne ter plaatse, maar dat is geen oorlogsvaartuig. Ook is genoemde autoriteit niet onder een der andere rubrieken van art. 39, noch ook onder artt. 41, 42 of 43 W. K. te rangschikken.

Toegegeven worde aan den inzender dat op grond van wat onder 1 werd betoogd de Ondercommandant niet is commandant van een of meer oorlogsvaartuigen, maar het woord „dienstafdeeling” in art. 39 sub 3° W. K. is dunkt ons algemeen genoeg om daar een Ondercommandement onder te begrijpen (zie bij v. d. Hoeven I bladz. 487 de enunciatieve aanduiding van de Memorie van Toelichting van „dienstafdeelingen” o.a. het ressort van een eerst-aanwezend ingenieur). Deelt men deze opvatting niet, dan zal door het buiten dienst stellen van een oorlogsvaartuig de Ondercommandant plotseling zijn qualiteit van „tot straffen bevoegde meerdere” kunnen verliezen, met gevolg dat geen klachten over disciplinaire straffen meer bij hem kunnen worden ingebracht; hetgeen weinig gewenscht moet worden geoordeeld.

5. Begint de termijn van vier dagen, bedoeld in art. 62 W. K. op grond van de redactie van dat artikel, te loopen direct na 12 uur van den nacht van den eersten op den tweeden dag na dien, waarop de oplegging der straf ter kennis van den klager is gekomen?

Bij welke vraag nog wordt aangeteekend: Ik heb echter een andere opinie hooren verkondigen, nl. dat, wanneer de straf 's morgens om 7 uur is aangezegd, de bedoelde termijn eerst begint te loopen v.m. 7 uur van den tweeden dag na dien, waarop de strafoplegging ter kennis van den gestrafte is gekomen. Mij is een geval bekend dat de hogere militaire autoriteit een klacht in behandeling nam, hoewel die eerst bij den strafoplegger was ingediend 7 uur v.m. van den zesden dag na dien waarop de straf ter kennis van den klager was gekomen. Artikel 67 W. K. huldigt naar mijne meening wel de *computatio naturalis*, aangezien in het artikel gesproken wordt van „twee dagen *nadat*” in tegenstelling met art. 62 W. K. waar sprake is van „den tweeden dag *na dien*”.

Op grond van art. 88 S.r. wordt ook in de militaire wetboeken onder dag verstaan een tijd van vier en twintig uur; het is nu slechts de vraag of het woordje „dien” in art. 62 W. K. ook beteekent: „termijn van 24 uur”. Wij zouden met den inzender van meening zijn dat dit niet het geval is, omdat de woorden: „na dien waarop” taalkundig veeleer wijzen op aanduiding van een bepaalden datum, dan op aanwijzing van een tijdsduur. Bij deze opvatting zal dus bij aanzegging van een straf op 10 October v.m. 11 uur, de termijn van 4 dagen aanvangen in den nacht van 11 op 12 October om 12 uur en zijn geeindigd in den nacht van 15 op 16 October om 12 uur. De hogere militaire autoriteit door inzender bedoeld, heeft den klager

dus een langeren termijn toegestaan dan volgens de wet geoorloofd is.

Wat art. 67 W. K. betreft zouden wij ook meenen dat er geen reden is om daar „dag” niet te nemen in de beteekenis van art. 88 Swb. Artikel 23 (4) Justitieele Zaken is intusschen voor den klager voordeelijker, doordat daarin met zooveel woorden wordt gezegd dat de dag volgende op het ter kennis brengen van de beslissing moet worden beschouwd als de eerste dag.

WETGEVING.

TWEEDE KAMER DER STATEN-GENERAAL.

ZITTING 1922—1923.

Dienstweigering. (vervolg). ¹⁾

De heer HEEMSKERK, Minister van Justitie: Mijnheer de Voorzitter! Het is mij aangenaam te mogen constateeren, dat het wetsontwerp, dat thans aan de orde is, vrijwel algemeene instemming heeft gevonden. Of de heer Wijnkoop er voor of tegen is, durf ik niet met zekerheid te zeggen. Ik wil dus op zijn rekening geen meening dienaangaande zetten. Maar naar het mij voorkomt heeft overigens het wetsontwerp algemeene instemming gevonden, behoudens den drang van de sociaal-democratische sprekers, gesteund door de woordvoerdster van de vrijzinnig-democratische partij, om het wetsontwerp uit te breiden. Het gaat dus in het debat niet in de eerste plaats om het wetsontwerp, maar om het beginsel, en dan vervolgens over de uitbreiding, die door de S. D. A. P. wordt verlangd.

Aan het beginsel wil ik dus allereerst een korte beschouwing wijden en de Kamer zal mij wel toestaan, dat te doen van anti-revolutionnair standpunt, zij het ook, dat naar mijn overtuiging menige grondstelling, die ik daarbij zal aannemen, geen monopolie is van de antirevolutionnaire partij, ook niet een monopolie van rechts, maar dat veel daarvan ook door menigeen aan de linkerzijde zal worden beaamd.

Nu dient men bij deze materie voorop te stellen, dat de regel is: gehoorzaamheid aan de Overheid, ook waar de Overheid den burger oproept tot gewapenden dienst ter handhaving van onze onafhankelijkheid. Dit te doen is Overheidsplicht, waarmede ik echter niet wil zeggen, dat er *in abstracto* geen andere middelen zijn om de onafhankelijkheid, desnoods met wapengeweld, te handhaven dan door middel van den dienstplicht. Er is een tijd in de historie geweest, dat er geen conscriptie bestond en dat de oorlogvoerende Mogendheden zich legers huurden. Het had zijn voordeelen, het had ook zijn nadeelen. Het staat voor den onderdaan, die geroepen is zijn vaderland te verdedigen krachtens door de wet opgelegde plicht, als hij dat doet hooger dan wanneer hij dat doet door zich te laten werven in een gehuurd leger. Maar het had het voordeel, dat de legers veel

---

¹⁾ Zie M. R. T. Deel XIX, bladz. 191.

kleiner waren en op een veel kleiner gebied opereerden. Maar zooals de historie zich ontwikkeld heeft, vloeit het uit den plicht van de Overheid, om voor de onafhankelijkheid te waken, voort, dat zij de burgers moet oproepen tot gewapenden dienst. Deze Overheidsplicht moet worden nagekomen, niet dan met de uiterste noodzakelijkheid ingekort wegens bezwaren van de burgers en moet ook geëerbiedigd worden.* De Overheid moet hierin ook in haar geweten geëerbiedigd worden, want zij zou immers nooit de burgers tot gewapenden dienst oproepen en maatregelen nemen, waaruit het dooden van menschen zou kunnen voortvloeien, als zij niet de overtuiging had, dat zij daartoe verplicht was. Naast den plicht tot onderwerping aan de Overheid is dus allereerste plicht de eerbiediging van de gewetenseischen, waaraan de Overheid zelf voldoet.

Hier ontmoet ik een vraag, door den heer Troelstra zoo terloops in het debat geworpen: waar staat eigenlijk het voorschrift, dat de Overheid de zelfstandigheid van de natie moet verdedigen, is dat niet een afgeleid beginsel?

Mijnheer de Voorzitter! Ik zou kunnen vragen: twijfelt de heer Troelstra er aan? Bestrijdt hij de bevoegdheid en den plicht als regel om de zelfstandigheid van het volk te verdedigen? Of leidt hij zelf haar af met nagemoeg iedereen uit de positie van de Overheid?

Wil de heer Troelstra bij ontwapening afzien van landsdefensie of is het hem alleen te doen om een vraag aan hen, die de taak van de Overheid in hoofdzaak aangewezen zien door hetgeen men daaromtrent vindt in de Heilige Schrift en haar beschouwen als een Goddelijke roeping?

Er is menig beginsel, dat men in de Heilige Schrift niet zoo uitdrukkelijk als in een wetsartikel vindt uitgedrukt, maar dat er uit afgeleid moet worden. De afleiding ligt soms zeer dicht bij den tekst. Uit de roeping van de Overheid in het algemeen leidt eigenlijk ieder af, dat de Overheid behalve de rechtsorde in het binnenland ook moet handhaven de rechtsorde tegenover het buitenland. Die afleiding ligt zóó voor de hand, dat men bijna kan zeggen, dat zij gemeengoed is.

Mijnheer de Voorzitter! Ik vroeg daarom ook: twijfelt de heer Troelstra er aan? omdat ik inderdaad niet zeker ben, dat de heer Troelstra het niet ook beaamt. De practijk is tot nog toe geweest, dat, waar Ministers van sociaal-democratische gezindheid aan het bewind waren, zij zich aan dien plicht evenmin onttrokken hebben als ieder ander.

De heer TROELSTRA: De vraag, die ik stelde, was deze, of dat krachtens Goddelijk recht was.

De heer HEEMSKERK, Minister van Justitie: Indien de Overheid haar roeping in het algemeen ontleent aan een Goddelijk gebod, vloeit bij afleiding uit dat Goddelijk gebod voort het verdedigen van de onafhankelijkheid. Die afleiding is voor hen, die op dat

standpunt staan, even sterk en voor de hand liggend als de afleiding voor allen, die overtuigd zijn, dat de Overheid haar gezag behoort te handhaven en dat zij èn voor de orde naar binnen èn voor de orde naar buiten heeft te zorgen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik behoef er hier niet aan te herinneren, dat in de Heilige Schrift overduidelijke aanwijzingen staan omtrent het gezag van de Overheid, den plicht van de onderdanen om te gehoorzamen, het dragen van het zwaard door de Overheid en het straffen van den misdadiger. Er wordt dan bij gezegd, dat de Overheid is Gods dienares, en dus heeft zij een heilige roeping en een Goddelijk gebod te volgen.

Wanneer nu de roeping van de Overheid is het gezag en de rechtsorde te handhaven, ook door kracht van wapenen, spreekt het toch vanzelf, dat zij ook haar eigen bestaan heeft te handhaven en niet heeft heen te gaan op de eerste sommatie, wanneer die komt van binnen, maar ook niet op de eerste sommatie, wanneer die van buiten komt, want dan zou het met het gezag en de rechtsorde ook uit zijn, en waar zou dan het volkenrecht wezen?

Zou dan het volkenrecht niets meer zijn dan deze chimère, dat zoodra er iemand komt, die tot de Overheid van het eene volk zegt: Ga heen en laat u door mij overweldigen, die Overheid verplicht zou zijn onmiddellijk aan die sommatie gevolg te geven en te zeggen: Ja, dat is waar, het is eigenlijk mijn roeping niet om u te weerstaan? De basis van het volkenrecht is dan alleen het toegeven aan dengene, die het stoutmoedigst een eisch stelt.

Er zijn oogenblikken, waarin wij ons vragen, wat de grondslag van de beschouwingen van den heer Troelstra en zijn medestanders is, maar voor zoo sceptisch houd ik dien geachten afgevaardigde niet, dat ik hem zonder nader bewijs zou durven toedichten, dat dit eigenlijk zijn theorie is aangaande het volkenrecht.

Ik geloof mij dus te mogen houden aan de gangbare leer, dat de Overheid verplicht is, gerechtigd is en van Godswege geroepen is om ook zoo noodig gewapenderhand de onafhankelijkheid van het land te handhaven, en derhalve gerechtigd is en, bij den loop dien de zaken genomen hebben in den tegenwoordigen tijd, verplicht is de burgers tot den militairen dienst op te roepen.

Het is eigenlijk niet meer noodig, dat ik hierbij nog deze kantteekening maak, dat daaruit niet volgt, dat men ontwapening verboden zou moeten achten. Reeds heeft de heer Dresselhuys te recht opgemerkt, dat de heer Schokking, wien de heer Troelstra dat meende te kunnen toedichten, dit noch gezegd noch bedoeld heeft. Iets anders is, of die ontwapening heel waarschijnlijk is, en iets anders is, of die ontwapening beginnen moet bij de kleine naties, van welke immers geen gevaar voor den vrede te duchten is. Maar indien het mogelijk ware een rechtstoestand in het leven te roepen, waarbij ieders recht werd gehandhaafd, zonder dat het noodig was het gewapenderhand te handhaven, dan zouden wij ons daarin verheugen, maar ik vrees, dat dat nog zeer lang tot de *pia vota* zal

behooren. Het is, dunkt mij, niet van practisch belang om daarbij langer stil te staan; ik heb het alleen uit een formeel oogpunt willen opmerken.

De Overheid heeft dus zich zelf te handhaven ter bescherming van de binnenlandsche en de internationale rechtsorde.

Nu komen wij tot de eerbiediging van gewetensbezwaren.

De Overheid kan onder omstandigheden geroepen zijn gewetensbezwaren te eerbiedigen. Waarom moet zij gewetensbezwaren eerbiedigen? Uit eerbied voor God, daar wij in het geweten te doen hebben met de innerlijken aanraking van den mensch met God, aan geen menschelijke macht onderworpen. Niet te onpas heeft de heer Zijlstra gevraagd: Wat is het geweten? en hij heeft ons daarbij gegeven een kort citaat van dr. Bavinck uit diens „Beginnselen der Psychologie”. Ik zal daaruit iets meer voorlezen:

„Het geweten, *συνείδησις*, conscientia, is geen medeweten met God aangaande zich zelve, maar een medeweten van den mensch met zich zelve aangaande de zedelijke qualiteiten van zijn zijn of doen, een bewustzijn van zijn verhouding tot de zedewet. In het geweten beoordeelt de mensch zich zelf; echter naar eene wet, die onder Goddelijke sanctie staat, daàrom alleen zedewet is, en absoluut verplichten kan; om die reden is het zonde, iets tegen het geweten te doen, ook al ware de daad op zich zelve geen zonde.”

Een andere formule vindt men in „System der Ethik” van Friedrich Paulsen, die op een humanitair standpunt staat. Hij noemt het geweten:

„ein Wissen um einen höheren Willen, durch den sich der Eigenwille des Individuums innerlich gebunden fühlt. Überall wird zuletzt dieser höhere Wille als der Wille einer übermenschlichen, einer göttlichen Macht gedeutet.”

Een weinig verder blijkt, dat de schrijver dat zelf niet ten volle beaamt, maar niettemin schrijft hij de door mij aangehaalde woorden neer.

Het geweten ontstaat dus in den mensch door te luisteren naar de stem van God, maar de stem van God vindt in het hart, in den geest van den mensch niet altijd een zuiver klankbord. Vandaar dat men een gewetensbezwaar kan hebben, dat wel eerbiedwaardig, doch niet juist is, maar daarom is het toch van Goddelijken oorsprong. Hierbij zijn nu ongeloofigen niet uitgesloten. De heer Troelstra vroeg: hebben die dan geen geweten en moet men gewetensbezwaren alleen eerbiedigen van de geestverwanten van den heer Zijlstra? Daarvan is hier in het geheel geen quaestie, want het gewetensbezwaar, dat wij hier willen eerbiedigen, is niet het gewetensbezwaar van de geestverwanten van den heer Zijlstra en mij, niet het ge-

wetensbezwaar van hen, die aan de rechterzijde zitten, maar het gewetensbezwaar van menschen, die, hoezeer geloovig, op dit punt naar onze meening in dwaling verkeeren. Op die vraag: moeten gewetensbezwaren van geloovigen alleen geërbiedigd worden?, kan een ongeloofige geen geweten hebben?, zou ik willen antwoorden: een ongeloofige kan ook een geweten hebben en heeft dat gelukkig dikwijls. Ja, dat is, zoo men wil, een inconsequentie. Indien men niet zou gelooven in God, zoover zou gaan van niet te beseffen, dat God, Die het heelal en ons allen heeft gemaakt, bestaat, en van niet een hoogere orde uit den Beheerscher van het heelal af te leiden, zou het consequent zijn, dat men meende, dat een mensch alles mocht doen wat hij wilde, maar die consequentie wordt gelukkig bij weinigen gevonden. De waarheid is, dat zij, die zoover gaan — en dat is verbazend ver — van ongeloofig te zijn, toch een geweten kunnen hebben, omdat zij in hun hart gegrepen worden door een Goddelijk gebod, dat zij als zedelijken eisch erkennen, al beseffen zij dan niet, dat het een Goddelijk gebod is. Een Goddelijk gebod blijft precies evenzeer een Goddelijk gebod, of de mensch het beseft of niet; het is in zijn wezen toch precies hetzelfde. Dat wordt in theologicis wel eens genoemd de gemeene gratie.

Dat is niet om te lachen, mijne heeren, men kan er nog iets van leeren, als men er over nadenkt.

De heer Schokking heeft reeds gewezen op enkele plaatsen in Romeinen II; ook dr. Kuyper, waar hij leert van de gemeene gratie, heeft een dergelijke plaats geciteerd:

„In het hart van den gevallen zondaar is er nog altijd iets van het oorspronkelijke Goddelijk handschrift over”; zooals geschreven staat: „als die betoonen het werk der wet geschreven in hunne harten, hun geweten medegetuigende”.

Die laatste woorden komen voor in een van de verzen van Romeinen II. Het gewetensbezwaar kan dus objectief zijn, al ontbreekt schijnbaar de subjectieve grondslag.

En nu kom ik op de vriendschappelijke critiek, die de heer Zijlstra op de Memorie van Toelichting geleverd heeft en die ik als zoodanig gaarne aanvaard, al kan ik de juistheid van de beschouwingen van den heer Zijlstra niet geheel erkennen. Ik spreek dus over de oriëntering op het antirevolutionnair beginsel. Is het antirevolutionnair beginsel, dat men, om een gewetensbezwaar te hebben, voor eigen bewustzijn, met een Goddelijk gebod te doen moet hebben? Op die vraag is in één zin onmiddellijk ja te antwoorden. Voor den geloovige, die een gewetensbezwaar tegenover de Overheid wil geldig maken, is dat een vereischte. Dat is juist; een geloovige moet de Overheid gehoorzamen, tenzij hij overtuigd is, dat een Goddelijk gebod daartegenover staat. Maar hoe staat het voor de Overheid, die zelf niets wil doen tegen een Goddelijk gebod en een bezwaar heeft te eerbiedigen, dat zij niet juist acht, ook al komt het van een ge-

loovige? Dan heeft de Overheid te vragen naar den oorsprong van het bezwaar. Nu heeft het Voorloopig Verslag een aanmerking gemaakt op een passus in de Memorie van Toelichting. Ik kan mij van die aanmerking wel iets begrijpen, maar zij leidde toch tot onvolledig citeeren. In het Voorloopig Verslag staat:

„Intusschen verklaarden sommige dezer leden zich met de toelichting, meer in het bijzonder met dat gedeelte daarvan, waarin wordt medegedeeld, dat het ontwerp eene andere wijze van dienstvervulling open stelt voor hen, die tegen de vervulling van militairen dienst gewetensbezwaren hebben, hetzij van godsdienstigen hetzij van zedelijken aard, minder ingenomen.”

Maar er stond in de Memorie van Toelichting iets bij, er stond:

„zij willen m. a. w., in aansluiting met de op 9 November 1917 uitgevaardigde L. O. (1917, Deel A, n°. 99), in het ontwerp eene andere wijze van dienstvervulling openstellen voor hen, die tegen de vervulling van den militairen dienst gewetensbezwaren hebben, hetzij van godsdienstigen hetzij van zedelijken aard, mits de gewetensbezwaren voortvloeien uit hunne overtuiging, dat zij den evenmensch niet mogen dooden, ook wanneer dit ingevolge overheidsbevel rechtmatig is.”

Die bezwaren van godsdienstigen en zedelijken aard waren dus in de Memorie van Toelichting gekoppeld aan de overtuiging, dat men zijn evenmensch niet mag dooden en dus aan een Goddelijk gebod: Gij zult niet dooden. Nu laat ik een oogenblik daar, of de formulering op de meest voortreffelijke wijze in de Memorie van Toelichting gevonden wordt, maar de strekking is toch duidelijk. Vooreerst moet ik opmerken, dat de woorden „zedelijk” en „zedewet” in de definitie van „het geweten” van dr. Bavinck ook voorkomen, maar dat er te recht bij gezegd wordt, dat de zedewet haar oorsprong vindt in God, maar dat weten wij ook wel. Maar in ieder geval, of die formulering volkomen op de meest duidelijke wijze heeft plaats gehad, dit staat vast, dat de bezwaren gekoppeld werden aan het Goddelijk gebod: Gij zult niet dooden.

En dus is ook in de Memorie van Antwoord dit nader in het licht gesteld. Indien dit Goddelijk gebod zich als norm aan den mensch oplegt, dan heeft men niet te vragen of hij nu zelf insiet dat het een Goddelijk gebod is, mits dat Goddelijk gebod maar zoo tot hem spreekt, dat hij begrijpt dat hij het gehoorzamen moet. Ik meen, dat men daarmede de zaak in het juiste licht heeft gesteld. Gesteld was dat men, in plaats van haar aldus te construeeren, gezegd zou hebben, dat geëerbiedigd moeten worden godsdienstige bezwaren, zouden wij dan een betere bepaling gemaakt hebben? Neen, een slechtere bepaling, want wat godsdienstige bezwaren zijn kan men te voren zonder nadere preciseering niet zeggen. Veel dient zich in den tegen-

woordigen tijd aan onder den naam godsdienstige bezwaren, wat de gevaarlijkste dwalingen behelst, en waaromtrent men zeer moeilijk een duidelijke omschrijving kan vinden. Van zeer veel beteekenis is zeker de innerlijke stem Gods. Maar het allerduidelijkste is een gebod Gods, dat geschreven is en waarvan ieder ziet en daarenboven gevoelt, dat het werkelijk is een gebod Gods. Maar wilde nu de heer Zijlstra (ik ben er niet zeker van dat dit zijn bedoeling was) dezelfde concrete beperking als de Regeering heeft gegeven, nl. dat het gewetensbezwaar moet ontleend zijn aan het: Gij zult niet dooden, maar dat het dan alleen zou gelden voor een geloovige, voor hem, die inziet, dat dit is een gebod Gods, dan moeten in de beschouwingen van den heer Zijlstra dunkt mij twee korrels zout gelegd worden. Ten eerste, dat een ongeloovige door een gebod Gods, al beeft hij den Goddelijken oorsprong niet, zich toch gebonden kan achten, en ten tweede, dat de bezwaren zoowel van den geloovige als van den ongeloovige, zich in dit verband op het Goddelijk gebod beroepende, wel eerbiedwaardig zijn, maar dat hun bezwaren toch niet juist kunnen worden geacht, omdat zij de Goddelijke opdracht aan de Overheid, om de wapenen te dragen, voorbijzien. En wanneer nu de geachte spreker mij uitnodigt om mij te oriënteren op het antirevolutionnair beginsel, dan zal hij mij altijd daartoe bereid vinden, maar zou ik ook niet eens in overweging mogen geven aan andere antirevolutionnair dan ik, ook aan leden van de antirevolutionnaire Kamerfractie, om zich somwijlen ook eens te oriënteren op beschouwingen, eventueel door een antirevolutionnair Minister ontwikkeld?

Ik kom nu tot de uitbreiding van de wet, die door de sociaal-democratische sprekers wordt verlangd. Het wetsontwerp raakt niet alle gewetensbezwaarden, gewetensbezwaar is hetzelfde als gemoedsbezwaar, en gij moet dus eenvoudig in dit wetsontwerp herhalen de terminologie van de Grondwet en spreken van ernstige gewetensbezwaren. Mijnheer de Voorzitter! Uit het voorafgaande volgt eigenlijk reeds, dat er voor inwilliging van dit verlangen geen grond is.

Gewetensbezwaar is niet hetzelfde als gemoedsbezwaar. Het gemoedsbezwaar kan alles wezen. Het gemoed van den mensch is een van de meest vlottende elementen in het leven. Wij hebben daaraan geen houvast, maar het gewetensbezwaar biedt ons een hoogere norm.

Het schijnt, dat de S. D. A. P. de wet wil uitbreiden tot andere categorieën dan de eigenlijk gewetensbezwaarden, tot anarchisten, tot — de uitdrukking is niet van mij, maar als ik mij niet vergis van den heer van Zadelhoff — anarchistisch optredende individuen.....

De heer KLEEREKOPER: Hier was „individu” tegenover de massa gebruikt.

De heer HEEMSKERK, Minister van Justitie: Het woord „individu”

is hier tegenover massa gebruikt, maar het is tevens gebruikt in den zin van „individu”, want een individu is nu eenmaal een individu. Ik heb eens een bekwaam advocaat zich zeer beleedigd zien gevoelen, omdat een andere advocaat hem een „persoon” genoemd had. De gegrondheid van dien toorn heb ik nimmer kunnen beseffen.

De S. D. A. P. wil dus het ontwerp uitbreiden tot „anarchistisch optredende individuen”, die niet willen dienen onder een Overheid, die de tegenwoordige rechtsorde handhaaft.

Die menschen treden niet op als gewetensbezwaarden, maar met een politiek-revolutionnaire daad. Wie aan de Overheid gehoorzaamheid weigert, omdat hij anarchist is, en dus in het geheel geen Overheid over zich wenscht, die doet een politiek-revolutionnaire daad. Die daad mag niet onmiddellijk groote gevolgen hebben, omdat hij het individueel doet, maar als het massaal gebeurde, zou het natuurlijk een groote revolutionnaire gebeurtenis zijn. En personen, die niet willen gehoorzamen aan een Overheid, die de tegenwoordige rechtsorde — die men gaarne de kapitalistische noemt — handhaaft, die doen ook een revolutionnaire daad, die wederom, omdat zij individueel geschiedt, niet zoo heel veel indruk maakt, maar die, als zij massaal geschiedde, een groote revolutionnaire beweging zou zijn. Nu neem ik aan, dat de personen, die dat doen, individueel of massaal, dat maakt geen verschil, dat doen uit overtuiging, maar daarmee is nog niet aanwezig een gewetensbezwaar, waarvan ik mij beijverd heb de beteekenis uiteen te zetten.

Wel zeker is het, dat die personen direct optreden tegen het gezag van de Overheid, terwijl de gewetensbezwaarden tot hun leedwezen, hoe gaarne zij het ook wilden, niet voor de Overheid kunnen buigen, omdat zij staan voor een Goddelijk gebod. Maar hier is het den personen, die het doen, te doen om ongehoorzaamheid en verzet tegen de Overheid en daarvoor mag de Overheid niet wijken.

Nu schijnt de S. D. A. P. veel te hechten aan dezen wensch en ook hieraan, dat er voor dien wensch is een constitutioneele basis. Er is betoogd, dat de Grondwet de uibreiding van het wetsontwerp zou eischen, dat wij de woorden van de Grondwet maar moesten overschrijven, en dat daaraan de beteekenis zou moeten worden gehecht, dat de personen, die ik genoemd heb, onder de gewetensbezwaarden zouden moeten worden opgenomen.

Art. 183 is in de Grondwet gekomen door overneming van een amendement van den heer Troelstra door de Regeering. Indien dat amendement dit gevolg zou hebben, dan zou er dus plaats hebben gehad een overrompeling van de Regeering en de Kamer door den heer Troelstra.

Mijnheer de Voorzitter! Dat het den voorstellers daarom te doen is geweest, de beraadslaging levert geen spoor daarvan op, maar men zou dan misschien bij ongeluk de Regeering en de Kamer hebben kunnen overrompelen.

Intusschen is dat niet zoo.

In het amendement werd eerst gesproken van ernstige gemoeds-

bezwaren en vrijstelling van den dienst. Op verzoek van de Regeering is „gemoedsbezwaren” veranderd in „gewetensbezwaren” en „vrijstelling van den dienst” in „vrijstelling van den krijgsveld”.

Waarom is dat geschiedt? Omdat op dat oogenblik de Regeering nagenoeg gereed was met het tegenwoordige ontwerp en een redactie van het Grondwetsartikel wenschte, die niet met het ontwerp van wet, dat in den maak was, in strijd zou zijn.

De kennelijke bedoeling was, dat men een bepaling zou hebben, die in overeenstemming was met het ontwerp van wet, dat voor ons ligt.

Indien er gestaan had: „gemoedsbezwaren”, zouden wij in de noodzakelijkheid hebben verkeerd ons wetsontwerp te wijzigen en een dergelijk voorstel zou onaannemelijk zijn geweest. Het wetsontwerp klopt nu dan ook op het Grondwetsartikel, vooreerst omdat wij ons beijverd hebben in het wetsontwerp het begrip gewetensbezwaar op de juiste wijze te begrenzen en in de tweede plaats, ook al zou het Grondwetsartikel een ruimere beteekenis toelaten, dan toch nog in de wet de beteekenis behoort te worden aangeduid.

Mijnheer de Voorzitter! Stel, dat er in het wetsontwerp niets anders stond dan ernstige gewetensbezwaren, zou men dan, vooral in het licht van de debatten, die hier gevoerd zijn, kunnen vragen: wat zal eigenlijk de toetssteen zijn voor de commissie, die zal hebben te beoordeelen of iemand een gewetensbezwaar heeft of niet? De commissie zou zich dan hebben zien geplaatst voor een moeilijkheid, waarvoor tot nog toe de commissie, die is ingesteld ingevolge de Ministerieele beschikking van den Minister de Jonge, zich niet heeft geplaatst gezien, omdat in die beschikking een dergelijke omschrijving is gegeven als thans in dit wetsontwerp staat.

In dit verband is er een argumentatie ontleend aan het woord „ernstige” in tweeërlei zin: in den eenen zin door den heer Kleerekoper en in den anderen zin door den heer Dresselhuys.

De heer Kleerekoper meende uit het woord ernstige te mogen afleiden, dat iemand, die een gewetensbezwaar heeft en dat ernstig meende, dat gewetensbezwaar zou moeten erkend zien.

De heer Dresselhuys heeft — en mijns inziens volkomen te recht — aangetoond, dat, wanneer men aan het woord „ernstige” een beteekenis wil hechten, men moet aannemen, dat het bezwaar objectief ernstig moet zijn en ook ernstig gemeend moet zijn, beide. Dat is evident.

Het woord „ernstige” is echter niet noodig.

Het zou noodig zijn bij „gemoedsbezwaren”, want waar men te doen heeft met een zoo zwevend begrip als „gemoedsbezwaren”, mag er wel iets bij voor een zekere veiligheid, voor een slot op de deur. Bij „gewetensbezwaren” is het een *epitheton ornans* en aan *epitheta ornantia* heeft men niet veel.

De zaak komt eenvoudig neer op de vraag: wat zijn gewetensbezwaren? Daaromtrent is nu genoegzaam uitlegging gegeven.

Buitendien staat er: vrijstelling van den krijgsveld.

De voorsteller van het amendement, de heer ter Laan, zeide: het was niet noodig te spreken van den krijgsveld, want het gold hier het hoofdstuk defensie en vrijstelling van dienst beteekende vrijstelling van den krijgsveld. Wij zullen dat daar laten. Het was in elk geval noodig vast te leggen, dat vrijstelling van den *krijgsveld* kon worden gegeven, ook alweer, omdat de Regeering voornemens was in plaats van den krijgsveld, waarvan vrijstelling werd gegeven, een anderen dienst op te leggen.

Is nu het bezwaar van den anarchist en van den persoon, die wel een niet-kapitalistische Overheid wil dienen, maar niet de tegenwoordige vuige kapitalistische Overheid, een gewetensbezwaar, dan zou dat niet ondervangen worden door vrijstelling van krijgsveld; de geheele Staat kan niet gediend worden. Dan zou dus dit wetsontwerp ook een geheel andere constructie moeten hebben en dan zou in de Grondwet niet moeten gesproken worden van „vrijstelling van krijgsveld” of van „vrijstelling van dienst”, maar van „vrijstelling van Staatsdienst”, of, omdat er ook andere dienstweigeraars zijn, van „vrijstelling hetzij van krijgsveld, hetzij van iederen Staatsdienst”.

Daaraan heeft niemand gedacht en dit toont reeds, dat bij de vaststelling van dit Grondwetsartikel aan dergelijke gewetensbezwaren niet gedacht is. Misschien wel in het geheim van het gemoed bij de S. D. A. P., maar niet bij den wetgever.

De heer van Zadelhoff voegt mij nu toe, dat de heer ter Laan steeds heeft gesproken van vrijstelling van dienst en niet van krijgsveld, omdat het toen ging over het hoofdstuk van de defensie, en dat men geen andere bedoeling had. Dit maakt mijn argumentatie nog sterker. Daaruit blijkt, dat de sociaal-democraten ook niets anders beoogden dan vrijstelling van den krijgsveld wegens gewetensbezwaren. Indien zij hadden willen vrijstellen degenen, die niet willen dienen de Overheid, welke de tegenwoordige rechtsorde handhaaft, dan hadden zij zich daartoe niet moeten beperken, maar dan hadden zij moeten bedoelen, dat ook vrijstelling van den Staatsdienst gegeven zou moeten kunnen worden. Wat ik zeide was om den heeren nog een eindje te gemoet te komen, maar het blijkt nu, dat mijn veronderstelling geheel juist was. De categorieën van gewetensbezwaren, welke de heeren willen beschermen, zijn ook tamelijk vaag.

In dit debat is openhartig gesproken, ook van sociaal-democratische zijde. Getrouw aan die openhartigheid heeft de heer van Zadelhoff een manifest voorgelezen van de S. D. A. P. en het N. V. V. en de conclusiën, waartoe de besturen van de S. D. A. P. en het N. V. V. zijn gekomen.

Wanneer men die stukken leest, dan krijgt men toch den indruk, dat een Minister van Buitenlandsche Zaken of een ander diplomaat hier een lesje krijgt in het opstellen van een nota, want er blijft ontzaglijk veel geheimzinnigs in. Ik lees o. a.:

„Slechts in verband met deze internationale actie tegen oorlog en militarisme kunnen S. D. A. P. en N. V. V. de dienstweigeren erkennen als liggende in de sfeer harer bemoeiingen. Deze

kan echter niet anders zijn bedoeld dan als massale dienstweigering tegen acut oorlogsgevaar, als natuurlijk deel van internationale directe actie tegen den oorlog."

Dit klinkt zeer grandioos; wat echter eigenlijk de bedoeling is om daarvan te verwezenlijken, dat blijft altijd een vraag! Gelukkig, want het zou kunnen zijn een revolutionnair optreden op groote schaal.

„Uit dit alles blijkt, dat wij de individueele dienstweigering afwijzen, ze in politieken zin verwerpelijk achten.

En toch zijn wij de verdedigers der dienstweigeraars en zullen steeds voor hen op de bres staan."

Hier begint weer het geheimzinnige.

„En wel om twee redenen. Ten eerste, omdat, als iemand individueel dienst weigert en hij is een ernstig dienstweigeraar, uit die weigering spreekt een antimilitaristische geest, en daaromtrent staan onze partij en onze vakbeweging sympathiek, want van dien geest willen wij allen doordringen. En ten tweede, en dit achten wij ook een zeer voorname reden: wij zien in die dienstweigering een gewetensconflict, een persoonlijke uiting van het menschelijk geweten."

Een *epitheton ornans*: „menschelijk geweten."

De antimilitaristische geest is sympathiek. De individueele dienstweigering wordt afgekeurd, maar zij wordt eigenlijk wel goedgekeurd, omdat zij een propagandamiddel is.

Neen, het staat er niet, zooals mij wordt toegevoegd, maar het wordt er uit afgeleid.

En dan de conclusie, waartoe het partijbestuur en het bestuur van het N. V. V. komt. Deze is aldus samengevat:

„De S. D. A. P. en de moderne vakbeweging voeren hun actie voor de ontwapening als onderdeel van hunne algemeene politieke actie en van hunne propaganda tegen het kapitalisme. Zij verwerpen daarom elke deelneming aan op zich zelf staande antimilitaristische acties, die door antipolitieke of anarchistische overwegingen worden geleid en deswege de arbeidersklasse in haar strijd tegen de machten van het kapitalisme slechts kunnen verzwakken. Het eenzijdig steunen op gevoelsoverwegingen, dat dergelijke acties kenmerkt, leidt tot verwarring en teleurstelling.

Voor al de opgroeiende arbeidersjeugd zal zich moeten weten vrij te houden van deze verwarring, die steeds haar organisatie, haar scholing en opvoeding tot deelneming aan den strijd harer klasse in den weg zal staan."

Dat is een duidelijke vermaning. Maar dan verder:

„Nog eens, Mijnheer de Voorzitter, omdat wij te doen hebben met een gewetensconflict, staan wij aan de zijde van hen, die trots onze waarschuwing, op grond dat hun geweten het hun verbiedt, meenen den dienst te moeten weigeren."

Zij worden eerst vermaand om geen individueele dienstweigering

te doen, maar er wordt tevens gezegd: wij strekken de beschermende hand over u uit.

Dan is er nog iets mysterieus in die conclusie. Er wordt gesproken van „deelneming aan op zich zelf staande antimilitaristische acties, die door antipolitieke of anarchistische overwegingen worden geleid”. Maar die individueele acties worden ook door politieke overwegingen geleid; de anarchistische overweging, dat men geen Overheid wil dienen, alsook de overweging, dat men deze Overheid *niet* wil dienen en een andere *wel*, is een politieke overweging, wel een overweging, die de politiek in de war stuurt, maar toch een overweging van politieke aard. Dat worden in die conclusie genoemd antipolitieke overwegingen. De positie van de S. D. A. P. en haar beschermelingen op dit gebied is zeer moeilijk te omlijnen en biedt dus geen grond voor die uitspraak, dat men te doen heeft met een gewetensbezwaar tegen den militairen dienst. En dan moet men wel dit weten — dat is in den grond der zaak hetzelfde — dat een antimilitaristische actie, individueel of massaal, of een actie om het gezag omver te werpen of om deze Overheid niet te dienen, niet alleen zou uitsluiten van deelneming aan den militairen dienst, maar van den geheelen Staatsdienst. En de sociaal-democratische partij zou toch niet gaarne zien, dat niet werd vastgehouden aan de eenigszins ruime traditie, om niet te nauwkeurig te kijken naar de politieke overtuiging van de Staatsdienaren. Daarom zou ik aan de S. D. A. P. in overweging willen geven haar beschermende hand niet meer uit te strekken over de individueele dienstweigeraars uit politieke overwegingen. Onnoodig te zeggen, dat bij den opzet van dit wetsontwerp het volstrekt onmogelijk is om met behoud van een redelijke constructie van de wet die categorieën in het wetsontwerp op te nemen. Dat is een bijkomstige opmerking.

Nu heb ik nog een punt, waarover, dunkt mij, op het oogenblik niet behoeft te worden gesproken: de positie van die soort dienstweigeraars naar aanleiding van dit wetsontwerp. De heer van Zadelhoff heeft de vrees uitgesproken, dat die in een minder gunstige positie zullen komen en zwaarder zullen gestraft worden. Waarom is mij niet zeer duidelijk. Bij een vorige gelegenheid heeft de geachte afgevaardigde zich beklagd over het uniforme tarief, dat de krijgstraad had voor het straffen van dienstweigeraars: tien maanden. Waarom men nu in eens van dat uniforme tarief zou moeten afgaan, is dunkt mij niet gebleken, en wij zullen dat gerustelijk aan de practijk kunnen overlaten.

De beslissing van den rechter is niet aan de autoriteit van de Regeering onderworpen. Indien het O. M. eens mocht blijken overmatige straffen te eischen, dan kunnen wij dat dan onder de oogen zien, maar och, dat is in de tegenwoordige dagen toch niet de hebberlijkheid van het O. M. En wanneer ik de straffen vergelijk, voor zoover zij mij soms onder de oogen komen met die van andere landen, dan meen ik toch altijd, dat in Nederland licht gestraft wordt.

Een andere vraag is het regime, waaronder de dienstweigeraars

behandeld worden. Als historisch geworden toestand hebben nog altijd de dienstweigeraars een eenigszins gunstiger regime dan andere gevangenen, wijl dat indertijd door den commandeerenden officier van de stelling in Noord-Holland tijdens den oorlogstoestand is vastgesteld. Dat is op het oogenblik geregulariseerd door een ministerieele beschikking, die ik nemen kon ten gevolge van de wet van 22 November 1918, *Staatsblad* no. 607. Zij zijn in een eenigszins gunstiger positie, omdat zij in gemeenschap worden opgesloten en verder eenige faciliteiten hebben. Nu is het wel de vraag, of dat op den duur zal kunnen worden bestendigd, in verband met de aanneming van dit wetsontwerp en ook met het nog altijd door mij gehoopte voorloopig rapport van het Centraal college voor de reclasseering omtrent het strafstelsel. Maar onder de dienstweigeraars is er onder het tegenwoordige regime althans een deel, dat ook bezwaren heeft ontleend aan het: Gij zult niet dooden, maar die van den dienst niet vrijgesteld konden worden, omdat natuurlijk de Dienstplichtwet dat niet toeliet; die dus bij den hospitaaldienst zouden worden ingedeeld, terwijl hun bezwaren zich ook daarover uitstrekken, omdat die een onderdeel van den militairen dienst uitmaakt. Die zullen nu voor de commissie kunnen komen en vrijstelling van dienst kunnen vragen volgens dit wetsontwerp, en dan zouden er niet anders overblijven dan, laat ik zeggen willekeurige dienstweigeraars en misschien eenige revolutionnaire. Dan zou inderdaad de vraag kunnen rijzen of dat regime nog behoort te worden bestendigd, dat op historische gronden en niet ten gevolge van algemeene beginselen ten aanzien van politieke gevangenen tot nu toe is in stand gehouden. Er komt ook nog eens een tijd, dat die wet van 22 November 1918 niet moet afgeschaft, maar geliquideerd worden, en dat er eens een meer definitieve regeling voor in de plaats moet komen in verband met zekere ruimte van toepassing, die men in het strafstelsel toch zal willen laten. Bij al die gelegenheden zal er aanleiding kunnen wezen om te overwegen of men dit voortdurend zal bestendigen. Ik moet dat wel opmerken, omdat het inderdaad quaestieus is, of er wel redenen bestaan om op den duur een geprivilegieerde stelling aan die gevangenen te geven.

De geachte afgevaardigde heeft daaraan verbonden den verder strekkenden wensch, dat men zou bepalen, dat politieke gevangenen op andere wijze zouden worden behandeld dan andere gevangenen. Iets dergelijks is in onze wetgeving nog nimmer bepaald, het zou dunkt mij verkeerd zijn indien ik daaromtrent bij dit debat, dat daarover niet loopt, eenig uitzicht zou openen.

De heer VAN DIJK, Minister van Oorlog: Mijnheer de Voorzitter! Na de principieele beschouwingen, die mijn geachte ambtgenoot van Justitie heeft gegeven, rust op mij nog slechts de taak een paar afzonderlijke punten te beantwoorden, die in dit debat te berde zijn gebracht.

In de eerste plaats kom ik dan tot een vraag, die door mevrouw Bakker—Nort is gesteld, en wel deze: zal de nieuwe lichting van dit

jaar reeds onder deze wet komen te ressorteeren? Ik kan daarop antwoorden, dat dit ongetwijfeld het geval zal zijn, voor zoover de betrokken personen zelf dit mochten wenschen. Op het oogenblik kan natuurlijk nog niet met zekerheid worden gezegd, wanneer deze wet tot stand zal zijn gekomen en vóór dien tijd zal althans een deel van de lichting 1923 onder de wapenen zijn geroepen. Ik mag daaraan echter aanstonds toevoegen, dat van af het oogenblik, dat dit wetsontwerp bij de Kamer is ingediend, steeds aan ieder, die meende de wet niet te moeten gehoorzamen, deze vraag is voorgelegd: wilt gij uitstel van eerste-oefening, opdat gij kunt ressorteeren onder de nieuwe wet? Te gelijker tijd werd daarbij kenbaar gemaakt, welke de hoofdbepalingen van de nieuwe wet zouden zijn. Zoo is aan de bezwaren, voor zoover dat mogelijk was, te gemoet gekomen. Ik kan daarbij nog mededeelen, dat er van af 1 Januari 1922 tot 1 Maart 1923 in totaal 18 dienstweigeraars zijn geweest en dat geen hunner gebruik heeft willen maken van de gelegenheid om uitstel van eerste-oefening te verkrijgen.

De heer Deckers heeft een aantal punten genoemd, waaraan naar zijn meening zou moeten worden voldaan, en in het algemeen kan de Regeering daarmede akkoord gaan. Deze geachte afgevaardigde heeft daarbij opgemerkt, dat de Regeering in de Memorie van Antwoord spreekt van een commissie, bestaande uit ernstige „mannen”, en hij heeft daaraan de vraag verbonden, of de bedoeling is, vrouwen uit te sluiten. Die bedoeling heeft bij de Regeering niet voorgezet; zij heeft deze uitdrukking gebezigd — ik kan bezwaarlijk zeggen dat die als genus bedoeld is! — in navolging van wat gebruikelijk is in onze wetten en in andere Staatsstukken, wanneer in het algemeen wordt gedoeld op „personen”.

De heer Deckers heeft er voorts op aangedrongen, dat voor de dienstweigeraars niet meer kosten zullen worden gemaakt dan gemaakt zouden zijn, indien zij op de gewone wijze den dienst hadden vervuld. Het spreekt wel vanzelf, dat het ook de wensch van de Regeering is deze kosten zoo gering mogelijk te doen zijn, maar of het mogelijk zal zijn niet meer uit te geven dan wanneer de dienstweigeraars gewoon in kazernes waren ondergebracht, is een vraag, die nog beantwoording zal moeten vinden. Zeer zeker is het niet de bedoeling, barakken of huizen te bouwen, maar zal men gebruik maken van de middelen, die ter plaatse aanwezig zijn.

De heer Deckers heeft eindelijk nog gewezen op een onopgeloste moeilijkheid, nl. de vraag van de jeugdige vrijwilligers, die met toestemming van ouders of voogden een dienstverband hebben aangegaan. Hij vroeg of, als op hen deze wet wordt toegepast, niet de ouders of voogden een woordje hebben mede te spreken. Daaromtrent het volgende. Reeds thans wordt voor jeugdige vrijwilligers meermalen toegepast een vervroegd ontslag, en het is de bedoeling in die richting voort te gaan. Uiteraard zal de jeugdige vrijwilliger zich niet moeten vergrijpen aan de wet door opzettelijke ongehoorzaamheid, maar hij zal zijn bezwaren tegen den militairen dienst, indien

zij gerezen zijn, tijdig moeten kenbaar maken. Een regeling van deze materie in deze wet zou volstrekt niet alle gevallen dekken, want de bezwaren bij jeugdige militairen tegen den militairen dienst zullen in den regel niet zijn gewetensbezwaren, maar de te groote gebondenheid of iets dergelijks. Vandaar dat een regeling van deze materie in deze wet niet op haar plaats zou zijn.

De heer Schokking heeft gesteld, dat de gewetensbezwaren niet plotseling voor den dag moeten komen, maar dat uit verschillende omstandigheden moet blijken, dat er inderdaad gewetensbezwaren van ernstigen aard zijn. Deze opmerking moet in het algemeen beaamd worden. De commissie zal de bezwaren ernstig moeten onderzoeken en onder meer hebben na te gaan of degenen, die zich op gewetensbezwaren beroepen, door hun leven hebben getoond, dat het geweten voor hen een rechter is, die in hen oordeelt naar de zedewet.

In de tweede plaats heeft de heer Schokking gezegd, dat de vervangende dienst niet een zoodanige moet zijn, dat de vrijgestelden uit dien hoofde daaraan reeds de voorkeur zouden geven boven den militairen dienst. In het algemeen zal reeds de langere duur van den vervangenden Staatsdienst een verscherping zijn, die voor de belanghebbenden *zonder* gewetensbezwaren de keus niet zou doen vallen op dien vervangenden dienst. Wat den vervangenden dienst zelf betreft en het regiem, waaronder zal worden geleefd, daarin zal tot uitdrukking moeten komen, dat de vervangende dienst niet aangename of gemakkelijker is dan de militaire dienst, maar anderzijds zal, wanneer de Overheid eenmaal ter zake van gebleken gewetensbezwaren is teruggeweken, de vervulling van den vervangenden dienst niet noodeloos zwaar moeten worden gemaakt.

Ten slotte heeft de heer Schokking gezegd, dat voor de vrijgestelden anderen in de plaats moeten komen. Inderdaad zal volgens de bepalingen van de Dienstplichtwet iemand anders de plaats van den vrijgestelde moeten innemen soms van dezelfde lichter, soms van een latere lichter. Reden te meer voor de commissie om met ernst de bezwaren te onderzoeken en tot vrijstelling alleen dan te adviseeren, wanneer gebleken is dat een geval aanwezig is, waarvoor de Overheid inderdaad wijken moet.

De algemeene beraadslaging wordt gesloten.

Beraadslaging over **Artikel 1**, luidende:

„Hij, die voor inlijving als dienstplichtige is aangewezen of de militair, die op grond van zijn overtuiging dat hij den evenmensch niet mag doodden, ook wanneer dit ingevolge Overheidsbevel geschiedt, gewetensbezwaren heeft tegen de vervulling van militairen dienst:

- a. bepaaldelijk gericht op strijd met de wapenen;
- b. van welken aard ook,

kan zich, met een met redenen omkleed verzoekschrift, tot het verkrijgen van toepassing van artikel 3, wenden tot Onzen

Minister van Oorlog, wanneer hij voor de landmacht bestemd is of daartoe behoort; tot Onzen Minister van Marine, wanneer hij voor de zeemacht bestemd is of daartoe behoort.

Voor de toepassing van deze wet wordt onder militair verstaan hij, die, hetzij als vrijwilliger, hetzij als dienstplichtige, tot de land- of tot de zeemacht behoort, ook gedurende den tijd dat hij met groot verlof is",

waarop is voorgesteld een amendement van de heeren van Zadelhoff, Duys en K. ter Laan (Stuk n°. 5, I), strekkende om de eerste alinea van dit artikel te doen luiden:

„Hij, die voor inlijving als dienstplichtige is aangewezen of de militair, die ernstige gewetensbezwaren heeft tegen de vervulling van militairen dienst,".....

De heer VAN ZADELHOFF verkrijgt het woord tot toelichting van zijn amendement en zegt: Mijnheer de Voorzitter! Dit amendement behoeft geen uitvoerige toelichting, omdat wij bij de algemeene beraadslaging de beteekenis er van hebben uiteengezet. Het is nl. de bedoeling in dit ontwerp den tekst van het desbetreffend artikel van de Grondwet over te nemen en het mogelijk te maken, dat vrijstelling wordt verleend aan allen, die „ernstige gewetensbezwaren" hebben.

Het wil er bij mij niet in, dat de wet, die de voorwaarden van de vrijstelling zal regelen, een onderscheid gaat maken ten opzichte van de gewetensbezwaren zelf en zal uitmaken wat wel en wat niet ernstige gewetensbezwaren zijn. Ik meen, dat in dat opzicht het ontwerp een veel te beperkte strekking heeft. Op de gronden, die door de heeren Kleerekoper en Troelstra en ook door mij zijn aangegeven, meenen wij dan ook, dat ons amendement ten deze wel voor aanneming vatbaar is.

Er wordt door de Regeering een heel willekeurige beperking gemaakt.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zal niet ingaan op wat bij de Grondwetsherziening hier aan de orde is geweest nl. op het verschil tusschen gewetens- en gemoedsbezwaren. Door den Minister van Binnenlandsche Zaken is toen duidelijk erkend: ik wil het woord gewetensbezwaren hebben en niet het woord gemoedsbezwaren. Maar, voegde hij er aan toe, er schuilt geen addertje onder het gras, er is geen verkeerde bedoeling bij. Het is werkelijk mijn bedoeling voor hen, die ernstige gewetensbezwaren hebben, regelen voor vrijstelling te treffen. Dit nu willen wij mogelijk maken.

Ik ben van oordeel, dat het voldoende is, wanneer de commissie, die ingevolge art. 2 zal worden ingesteld, uitmaakt of het ernstige gewetensbezwaren zijn of niet.

Wanneer wij echter een onderscheid zouden willen maken en alleen spreken van bezwaren van godsdienstigen en zedelijken aard, dan blijft toch de vraag: zijn de andere bezwaren geen gewetensbezwaren? De bezwaren, die niet van godsdienstigen of zedelijken aard zijn,

kunnen evengoed gewetensbezwaren zijn en voor hen, die deze bezwaren hebben, moet ook de gelegenheid tot vrijstelling van den dienst openstaan. Dit nu wil ons amendement mogelijk maken, en daarom beveel ik de aanneming er van ten zeerste aan.

Het amendement wordt ondersteund door de heeren van der Waerden, Troelstra en Vliegen en maakt mitsdien een onderwerp van beraadslaging uit.

De heer TROELSTRA: Mijnheer de Voorzitter! Wij hebben nu van den Minister gehoord, waarom in het wetsontwerp de terminologie van artikel 183 van de Grondwet niet is overgenomen. De Regeering stemt toe, dat art. 183 der Grondwet in het ontwerp een beperking ondergaat.

Ik neem van die verklaring nota. Ik vraag mij echter af, in hoeverre het Staatsrechtelijk geoorloofd is, wanneer een meer uitgebreid criterium, dat betrekking heeft op de mogelijkheid om burgers een zekere vrijstelling te verleen en hen te vrijwaren voor strafrechtelijke gevolgen, in de Grondwet is opgenomen, in de wet ter uitwerking van een dergelijk artikel een beperking van dat criterium aan te leggen. Tot nog toe heb ik altijd gemeend, dat de Grondwet bepaalde de verschillende regelen omtrent de rechten der burgers tegenover de Overheid. Zoo vat ik ook op art. 183, maar wanneer dan ook eenmaal uitdrukkelijk in de Grondwet een bepaling is neergelegd, komt het mij ongrondwettig voor, te doen wat de Regeering thans doet, nl. een beperking op te nemen in de wet.

Ja, zegt de Regeering, maar wij moeten de commissie, die elk geval zal hebben te beoordeelen, een richtsnoer geven.

Waarom, en zoo de Regeering dit doet, dan vraag ik: waarop steunt dit richtsnoer?

Ik heb mij de zaak zóó voorgesteld: de Grondwet bevat de bepaling; de wet werkt de bepaling uit.

Voor de uitvoering der bepaling is noodig — omdat wij hier te doen hebben met hoogst delicate quaesties, die eischen menschkundige behandeling —, dat men ze legt in handen van een bepaald orgaan, bestaande uit hoogstaande mannen, om de zeer ingewikkelde en fijne quaesties, die het betreft, te kunnen beoordeelen. Maar dan dacht ik, dat ook die commissie feitelijk in elk speciaal geval zou kunnen oordeelen, en ik zie niet in, wanneer eenmaal door de Grondwet aan die commissie is gegeven als richtsnoer het bestaan van „ernstige gemoedsbezwaren”, waarom het dan noodig is, bij een speciale wet te verklaren, wat onder die gemoedsbezwaren nader wordt verstaan.

Ik meen dus, dat het richtsnoer, dat art. 183 der Grondwet bevat, voldoende is voor de te benoemen commissie om haar taak uit te voeren. En aan den anderen kant meen ik, dat de beperking, welke de Regeering toepast bij de uitlegging, die door haar gegeven wordt aan het begrip „ernstige gemoedsbezwaren”, volkomen willekeurig is.

Misschien heeft de Regeering gelijk, wanneer zij tegenover gods-

dienstige en zedelijke gewetensbezwaren stelt politieke gewetensbezwaren; misschien heeft ze daarin ongelijk. De Minister, die deze zaak ontworpen en verdedigd heeft, staat op een beslist theologisch standpunt. Dat is zijn recht. Als persoon heeft de heer Heemskerk volkomen het recht, om al die beschouwingen te houden over geweten, over den oorsprong van het geweten, over de beteekenis van het geweten, enz., en om daarover zijn eigen opinie te hebben; maar wanneer het er om gaat, de burgers bij het eerbiedigen van hun gewetensbezwaren te beveiligen, dan gaat het niet aan, dat persoonlijke opvattingen van bepaalden aard, zooals wij die nu weder van de Regeeringstafel hebben hooren verkondigen, feitelijk invloed zullen uitoefenen op de vraag: welk gewetensbezwaar zal nu wel en welk gewetensbezwaar zal nu niet worden geëerbiedigd? Wat zich particulieren kunen veroorlooven, kan zich geen Regeering veroorlooven.

Mijn groot bezwaar tegen de willekeurige beperking, welke door dit wetsontwerp wordt aangebracht in art. 183 der Grondwet, bestaat hierin, dat de Regeering willekeurig gaat schiften volgens de wereldbeschouwing van den toevalligen functionaris, die nu zit aan de Regeeringstafel. en dat dit invloed zal hebben op de rechtspositie van verschillende burgers in deze materie.

Daarom meen ik, dat het amendement van den heer van Zadelhoff moet aangenomen worden; dat de Kamer een zeer verkeerden weg zal inslaan, wanneer zij, op grond van de beschouwingen, die zoowel van de rechterzijde als van de Ministerstafel zijn gehouden, meent een willekeurige beperking te moeten sanctionneeren als nu in dit wetsontwerp wordt aangetroffen.

Men gevoelt, dat elk geval afzonderlijk dient te worden behandeld. Men gevoelt, dat, waar het geldt quaesties van geweten, het nog onmogelijker is dan in menig ander geval, om automatisch en mechanisch algemeene regelen te stellen. Men gevoelt, dat deze materie alleen in de practijk goed kan worden uitgevoerd, wanneer die uitvoering plaats vindt door een college van hoogstaande mannen, van menschkundigen aanleg, vrij van vooroordeel, oog hebbend voor de vrijheid van geweten, den grondslag van deze geheele geschiedenis. Welnu, laat men dan in deze geen willekeurige definitie stellen in de plaats van de algemeene definitie, die in art. 183 der Grondwet voorkomt, en laat elk geval door de commissie speciaal worden bekeken, los van een dwang, als haar nu door dit ontwerp zal worden opgelegd.

De heer VAN RAVENSTEIJN: Mijnheer de Voorzitter! Wij zijn hier gekomen bij dit artikel en bij dit amendement aan het gewichtigste van het wetsontwerp. Ik heb mij zoeven niet verzet tegen uw voorstel om geen replieken toe te staan na de rede van den Minister, maar ik denk, dat gij er wel geen bezwaar tegen zult hebben, wanneer men bij dit artikel terugkomt op een enkel ding, dat door den Minister is te berde gebracht, omdat het ten nauwste met dit artikel en dit amendement samenhangt.

De VOORZITTER: De heer van Ravensteijn zegt te recht, dat alles, wat samenhangt met dit artikel en met het amendement, ter sprake kan komen in dit debat.

De heer VAN RAVENSTEIJN: Mijnheer de Voorzitter! Wij hebben bij dit artikel en bij dit amendement te maken met de vraag, of er nog iets van het wetsontwerp zal terecht komen, in dezen zin, of het nog eenige beteekenis zal hebben, want ik wil den Minister dit wel duidelijk zeggen, dat, als dit amendement wordt verworpen, dit wetsontwerp van absoluut geen enkele waarde zal zijn geworden. Ik wil den Minister daarvan een paar duidelijke bewijzen geven. Dit wetsontwerp — daarop is niet genoeg de nadruk gelegd — is tot stand gekomen vooral door individueele actie en ik mag gerust zeggen: voornamelijk van één persoon. Ik heb dat verleden jaar opgemerkt bij gelegenheid van de interpellatie over de straf van Herman Groenendaal, welke toen een beetje laat heeft plaats gehad, toen het geval van zijn actualiteit iets had verloren. Bij de algemeene beschouwingen zijn er heeren geweest, die hebben gezegd: het is gelukkig, dat wij dit wetsontwerp kunnen beschouwen, onafhankelijk van de incidenten, welke aanleiding tot de indiening hebben gegeven. In elk geval is echter de indiening van dit wetsontwerp niet los te maken van het optreden van dezen jongen man als slot van een reeks van andere gevallen.

Nu blijkt onmiddellijk de gansche waardeloosheid van dit wetsontwerp, als dit amendement niet mocht worden aangenomen, uit het feit, dat die jonge man in quaestie en de anderen, die met hem zijn gelijk te stellen, d. w. z. de reële dienstweigeraars, niet onder dit wetsontwerp zullen vallen. Bovendien zullen er niet onder vallen degenen, die ik zoo vrij ben de „Christenen” te noemen. Ik heb vóór mij een boekje, dat waarschijnlijk eerst hedenmorgen in handen van de meeste Kamerleden is gekomen, van Hilbrandt Boschma: „Gewetensvrijheid voor den Dienstweigeraar”, een uitmuntend betoog van dit standpunt van den Christen, waarin wordt gezegd:

„Het hooge woord moet er uit: reeds voordat men iets van dit Ontwerp gezien heeft, kan men verzekerd wezen, dat het toch nooit iets anders kan wezen dan een vrome verlakkerij.”

Nadat het wetsontwerp bekend was geworden, schreef de schrijver, die op streng Christelijk standpunt staat en tegenover de bolsjewiki even scherp staat als wie ook in deze Kamer, als b.v. de Minister zelf, het volgende:

„Och neen, minister. . . . Pontius Pilatus, laat ik billijk zijn ook tegenover u! Gij kunt overigens toch best een geschikt en goedwillig mensch wezen. Waarom niet?

Als het mogelijk was, dan zoudt gij wel graag. . . .

Maar het is niet mogelijk!

Net zoo min nu, als negentien eeuwen geleden. Let er op: Gij kunt u niet in zooveel bochten wringen, dat ge Christus vrij krijgt.”

Dat is inderdaad heel aardig gezegd van Christelijk standpunt. Hiermede is, dunkt mij, aangetoond, dat evenmin als de reële dienstweigeraars, d. w. z. degenen, die uit hun overtuiging en geweten zich verzetten tegen den militairen dienstplicht en al zijn consequenties en die de Minister heeft gequalificeerd als te hebben politieke bezwaren, wat ik onderschrijf, geholpen worden, worden geholpen zij, die waarlijk Christen zijn. Er schiet hier dus hoogstens over een klein troepje, dat om de een of andere reden te zwak zal zijn om een van die twee standpunten in te nemen. Realiter zal het dus zoo zijn, dat waarschijnlijk deze wet in het geheel geen gevolgen zal hebben, tenzij dit amendement wordt aangenomen; dan wordt het althans iets anders. Deze wet zal dus gaan behooren tot de vele, die wij in den laatsten tijd hebben gekregen en die — ik treur er niet om — geen toepassing vinden. Wij hebben in den laatsten tijd een zeer duidelijk voorbeeld gehad bij een zaak, waarbij ook betrokken was het geweten, van menschen, die niet ver van den Minister staan: den stemdwang. De stemdwang is in de wet geregeld, maar deze schijnt in strijd te zijn met het geweten van velen in den lande (wat niet wil zeggen, dat de groote massa niet gaat stemmen om des gewetens wille). Ik heb gelezen van personen van de Veluwe, die zeker geen anarchisten zijn, misschien streng orthodoxe individuen. De stemdwang staat in de wet, maar wordt niet toegepast. Zoo ook met dit wetje. Indien het in het *Staatsblad* komt, heeft het geen enkele beteekenis. Maar dan moet men niet zeggen, dat deze wet de dienstweigerings te gemoet komt en in dat opzicht eenige beteekenis heeft.

Nu nog iets over de quaestie, die de heer Troelstra te berde bracht en die de kern der zaak betreft, het onderscheid, dat de heer Minister nu weer gemaakt heeft tusschen wat hij noemt gemoedsbezwaren en gewetensbezwaren. In den tekst van het amendement wordt gesproken van gewetensbezwaren. De heer Minister wil iets anders en hij heeft het nu nog eens duidelijk gezegd: de Overheid kan onder omstandigheden geroepen zijn gewetensbezwaren te aanvaarden, maar waarom mag de Overheid die alleen eerbiedigen? Uit eerbied voor God. En daarop volgde dan het betoog, dat andere bezwaren, bezwaren van politieke aard, gemoedsbezwaren, enz. eigenlijk van geen beteekenis zijn. Wij zijn den laatsten tijd in een erg gemoedelijke stemming in dit land, maar hetgeen de heer Minister zeide, zou ik beleedigend kunnen noemen voor een groot deel van de leden dezer Kamer, want al degenen, die niet staan op het theologische standpunt van den Minister, erkennen dit geweten en erkennen dezen God niet, weten zelfs niet eens wat dat woord God beteekent. Het komt niet in mij op om den spot te gaan drijven met iets, waarvan ik mag aannemen, dat het een aantal leden dezer Kamer

heilig is, maar ik verweer mij er tegen, dat de Minister op lichtvaardige wijze spreekt van gemoedsbezwaren, die op andere gronden gebaseerd zijn. Waaraan ontleent de Minister het recht om dat te doen? In de rede, die ik indertijd gehouden heb bij mijn interpellatie over den dienstweigeraar Groenendaal — en die de Minister toen zoo vriendelijk was een erg mooie, academische rede te noemen — heb ik ons standpunt nog eens op den voorgrond gesteld. Wij, communisten, hebben andere bezwaren dan jongelieden als Herman Groenendaal. Wij denken niet aan die soort van dienstweigering, wij zouden hoogstens denken aan die massale, politieke dienstweigering, waarvan de Minister bevreesd is, dat zij eventueel ook bij de sociaal-democraten zou kunnen voorkomen, maar deze soort van gemoedsbezwaren, ik heb dat toen gezegd en ik herhaal het nu, zijn minstens even ernstig en even gegrond in den huidigen tijd, omdat zij voortkomen uit het sociale geweten van dezen tijd, even gegrond als welke gemoedsbezwaren ook. Persoonlijk ben ik geneigd, in dit opzicht nog veel verder te gaan. Ik geloof niet meer aan gemoedsbezwaren op godsdienstige basis, zooals die bijv. in de 16de eeuw voorkwamen bij de voorvaders van dezen Minister, want ik geloof, en dat is een persoonlijk geloof van mij, dat er op het oogenblik nog slechts zeer weinig Christenen zijn. Er zijn nog wel enkele Christenen, zooals deze Hilbrandt Boschma, doch slechts weinigen. Met elkanders particulier geloof hebben wij echter niet te maken, maar de Minister moest erkennen, dat gewetensbezwaren of gemoedsbezwaren, dat is hetzelfde, dat wordt dus ten slotte een woordenspel, van jongelieden als Herman Groenendaal, die gebaseerd zijn op de antimilitaristische, anti-imperialistische sociale gevoelens van dezen tijd, minstens even ernstig zijn en minstens even gefundeerd als elk op godsdienstige bezwaren gefundeerd verzet. Dat heeft de Minister weer met zooveel woorden ontkend; als ik hem goed verstaan heb, gebruikte hij daarvoor het woord flodderend. Het blijkt mij, dat ik niet goed heb gehoord, dat de Minister sprak van vlottend, zwevend.

Mijnheer de Voorzitter! Daar komt het precies op neer. De Minister noemt dat iets vlottends of iets zwevends, maar ik kan hem verzekeren, dat voor zulke jongelieden, die nu eenmaal in deze anti-imperialistische gedachte zijn opgegroeid, juist op dien leeftijd dat niet iets vlottends, iets zwevends is, maar even gefundeerd in hun gemoed als de bezwaren van zuiver Christelijken aard, dus bijv. Tolstoïaansche bezwaren tegen het dooden van menschen in het algemeen. Dat is iets, dat aan deze zijde van de Kamer — ik neem aan, dat de heeren van de S. D. A. P. dat ook meenen — moet worden vooropgesteld, dat wij de Regeering niet het recht toekennen, om over zulke bezwaren heen te stappen, want die bezwaren wortelen in de huidige omstandigheden, die vertegenwoordigen het huidige geweten, terwijl de bezwaren aan de andere zijde hoogstens vertegenwoordigen het geweten van eenige eeuwen geleden. En als wij te kiezen hebben tusschen het geweten van eenige eeuwen ge-

leden en het huidige geweten, dan hebben wij ongetwijfeld het huidige geweten te verdedigen.

Het geweten van nu eischt, dat men op de een of andere wijze stelling neemt tegen het huidige militarisme en imperialisme, tegen den huidige Staat. Ik zeg: op een of andere wijze, want over den *modus* denken de communisten anders dan de sociaal-democraten en de antimilitaristen als Herman Groenendaal denken daar weer anders over. Maar zij hebben dit met elkaar gemeen, dat zij alle wortelen in de tegenwoordige wereld. Als het wetsontwerp iets zou beteekenen, dan zou het de erkenning van die bezwaren inhouden. Als men voor politieke bezwaren terugdeinst, dan zou het gevolg misschien kunnen zijn, dat het instituut „leger” een gevoeligen klap kreeg. Het leger beteekent hier toch niets, het militarisme is hier toch maar een paskwil en het zou dus voor de Nederlandsche Regeering een betrekkelijk gemakkelijke taak zijn geweest om voor dergelijke bezwaren uit den weg te gaan. Maar wij hebben nu van den Minister gehoord, dat daarvan geen sprake zal zijn, hoogstens zal men uit den weg gaan voor theologische bezwaren. Als dit amendement niet wordt aangenomen, dan zal dat voor ons een reden zijn om tegen het Regeeringsvoorstel te stemmen.

Een andere reden, die ons het stemmen vóór dit ontwerp onmogelijk zou maken, is, dat wij van den Minister gehoord hebben, dat de plaatsvervangende op de een of andere wijze zal worden toegepast, zoodat dus, indien een dienstweigeraar zal uitvallen, een ander voor hem in de plaats zal moeten komen. Ook dit zou voor ons een onoverkomelijk bezwaar zijn. Maar ik heb aangetoond, waarom in dit amendement de kern ligt en waarom bij niet-aanneming daarvan het geheele wetsontwerp waardeloos zou zijn.

De heer DECKERS: Mijnheer de Voorzitter! Ik had reeds de gelegenheid er op te wijzen, dat naar mijn meening het vraagstuk, dat ons thans bezighoudt, er een is van moeilijken aard. De moeilijkheden zijn ook hedenmiddag bij de beraadslagingen wel in het oog gesprongen. Intusschen: toen ik sprak van moeilijkheden, had ik slechts op het oog de moeilijkheden in de uitvoering, wanneer men dus de Overheid plaatst voor de vraag: welke wettelijke maatregelen neemt ge met betrekking tot de dienstweigering?

De moeilijkheden van theoretischen aard, hedenmiddag te berde gebracht door de geachte afgevaardigden de heeren Troelstra en van Ravesteijn, deel ik niet. Theoretisch is voor mij deze quaestie in het geheel niet moeilijk. Voor mij staat het vast, dat niemand mag handelen in strijd met zijn geweten. Zoolang hij dus te recht de meening heeft, dat een daad, welke hij zou te verrichten hebben, met zijn geweten in strijd is, mag ook de Overheid een zoodanige daad van hem niet verlangen. Echter kan hij, die meent de stem van zijn geweten te hooren, dwalen. Hij, die meent in geweten verplicht te zijn den militairen dienst te weigeren, kan dwalen. Hij zal op grond van die dwaling weigeren den militairen dienst te verrichten.

Wie moet nu uitmaken of dwaling aanwezig is?

De Overheid heeft hiertoe ook voor mij niet het noodige gezag. De vraag, of zoo iemand dwaalt, kan voor mij slechts worden beantwoord door een onfeilbaar leergezag. Voor hem, die dat onfeilbaar gezag aanvaardt, is het vraagstuk inderdaad ontdaan van elke theoretische moeilijkheid en gelden alle theoretische moeilijkheden, waarop wij de aandacht hebben hooren vestigen, niet.

De theoretische moeilijkheden bestaan slechts voor hen — en de aanwezigheid wordt door mij toegegeven —, die geen onfeilbaar gezag in zake geloofs- en zedenleer erkennen.

De huldiging van het beginsel der absolute gewetensvrijheid is de oorzaak van het ontstaan van velerlei conflicten en in eerste instantie ook de oorzaak van dit conflict, hetwelk rijst, wanneer men staat tegenover den man, die dienst weigert om des gewetens wil, en de Overheid, die den dienstplicht oplegt.

Theoretisch sta ik in dit conflict natuurlijk aan de zijde van de Overheid, die volgens haar Goddelijke roeping ook den dienstplicht mag opleggen, en sta ik geenszins aan de zijde van den dienstweigeraar, ook dan niet, wanneer zijn geweten zich tegen het vervullen van den militairen dienstplicht verzet.

Zeker, deze man mag niet handelen in strijd met zijn geweten, maar hij dwaalt. Een onfeilbaar gezag stelt zijn dwaling vast en hij, dit gezag erkennende, zal dus vanzelf komen tot een herziening van zijn overtuiging en dan kunnen handelen overeenkomstig de bevelen, welke hem door de Overheden worden gegeven.

De practische moeilijkheden zouden dan ook zijn opgelost. Zij blijven in deze materie slechts bestaan daar, waar velen geen onfeilbaar gezag meer erkennen.

Ik sta dus op het standpunt, dat hij, die om gewetensbezwaren den dienst weigert, dwaalt. Ik wil echter aan de totstandkoming van dit artikel, zooals het oorspronkelijk luidde, medewerken, omdat de Overheid daarbij mild is tegenover een aantal personen, die naar mijn overtuiging wel is waar dwalen en zich ten onrechte beroepen op een Goddelijk gebod, maar die meenen te zondigen als zij den evenmensch, zij het ook op Overheidsbevel, zouden dooden.

Ik kan met dit artikel medegaan, omdat de duldigheid van deze dwaling naar mijn meening niet in strijd komt met het algemeen belang, omdat uiteraard het aantal personen, waarop dit artikel ten slotte zal kunnen worden toegepast, niet is van buitengewoon grooten omvang.

Iedere uitbreiding van dit artikel en de openzetting van de deur, zooals dat door sommige heeren wordt gewild, kan aanleiding geven tot een zoo ruime toepassing, dat inderdaad het algemeen belang ernstig zou kunnen worden geschaad. Om te handhaven hetzelfde onderscheid, dat ik heb gemaakt bij de algemeene beschouwingen, waaraan ik mocht deelnemen, daar, waar men er naar mocht streven dit artikel ook van toepassing te doen zijn op de zoogenaamde poli-

tieke dienstweigeraars, meen ik, dat de wet een werking krijgt, waarmede het algemeen belang niet is te vereenigen.

Op deze gronden zal ik mijn stem aan het amendement van den heer van Zadelhoff niet kunnen geven.

De heer KLEEREKOPER: Mijnheer de Voorzitter! Indien er één ding is, dat ons bij de verdediging van het door ons ingediende amendement een onschatbaren dienst kan bewijzen, dan is het dit betoog over het onfeilbaar gezag, zooveen door den geachten vorigen spreker geleverd.

Niemand zal aan den heer Deckers het recht ontzeggen — zelfs den plicht, als hij zoo denkt en voelt —, om dat betoog te leveren, maar het bewijst, dat al die zoogenaamde objectieve, Christelijke normen, welke door den Minister straks namens de Christelijke Regeering hier categorisch voorgedragen zijn, door die twee woorden van den heer Deckers voor de Katholiek denkenden en voelenden buiten de deur worden gezet. Want wanneer daar eens zat een Katholiek Minister van Justitie — en waardige voorgangers van dezen Minister van Justitie hebben tot die belijdenis behoord —, dan zou die Minister krachtens zijn beginsel hebben moeten uitspreken, dat ernstige gewetensbezwaren in den zin der Grondwet slechts die zijn, welke berusten op het onfeilbaar leergezag der Kerk.

De heer SCHOKKING: Maar dr. Deckers is nog niet onfeilbaar verklaard.

De heer KLEEREKOPER: De interruptie van den heer Schokking is niet ter zake om twee redenen.

Vooreerst zou die spreker uit de Katholieke fractie juist op zijn standpunt niet door den heer Schokking, maar door zijn eigen fractie moeten worden gedesavoueed en in de tweede plaats is het een al te goedkoop pogen van den heer Schokking, om hier de voorstelling tegen te spreken, alsof de heer Deckers, erkennende als Katholiek slechts het onfeilbare leergezag der Kerk, daaromtrent zijn persoonlijke subjectieve meening uitsprak in plaats van hetgeen door iederen Katholiek op geestelijk terrein steeds wordt erkend.

De heer SCHOKKING: Het gaat hier toch alleen om de uitspraak der Regeering.

De heer KLEEREKOPER: Dat is nu juist iets, dat de heer Schokking niet begrijpt. Die categorische uitspraak van den Minister van Justitie helpt ons niets, want zoodra men komt op gewetensgebied, zegt de heer Deckers: ik moet hebben het onfeilbaar leergezag van de Kerk; een dienstweigeraar van de categorie van Herman Groenendaal: ik moet hebben mijn persoonlijke overtuiging tegenover het

imperialisme en het militarisme, dat zich in een kapitalistische maatschappij voordoet; een Tolstoiaan: ik moet hebben de dienstweigering, waarbij ik direct noch indirect mij schuldig maak aan het plegen van geweld.

Nu is in deze discussie deze groote fout gemaakt door allerlei sprekers van verschillende richtingen — in zekere zin ook door den heer van Ravesteijn, hoe voortreffelijk deze ook het amendement steun heeft geboden —, dat men meent, dat men hier bij het tot stand komen van deze wet gerechtigd is tot het doen van een keuze tusschen het eene gewetensbezwaar en het andere.

De Minister van Justitie heeft in zijn rede niet één woord gesproken, waardoor hij eenigszins aannemelijk kon maken het recht van den gewone wetgever om inbeuk te plegen bij dit wetsontwerp op de dwingende, strikte regeling, die in de Grondwet is opgenomen.

Historische interpretaties van den Minister van Justitie kunnen zekere waarde hebben, maar dat zij waarde kunnen hebben om den letterlijken tekst van een constitutioneele bepaling te niet te doen, zal niemand beweren. En als dat historisch betoog dan nog zoo averechtsch is, dat een beroep gedaan wordt, niet op een wetsduiding, die was voorafgegaan, maar op een toenmaals in staat van voorbereiding verkeerd wetsontwerp, dan zeg ik: dat is alles zeer interessant voor de historie van het tot stand komen van art. 183 der Grondwet, maar het doet, tot den tekst van dat artikel niets af.

Er staat in dit artikel, na de overneming van het amendement-Troelstra, niet dat de gewone wetgever zal regelen wat als ernstig gewetensbezwaar zal gelden, maar dat in de gewone wet zal geregeld worden op welke voorwaarden degenen, bij wien ernstige gewetensbezwaren worden aangetroffen, zal worden vrijgesteld. De gewone wetgever heeft dus absoluut geen recht de vraag te stellen, wat al dan niet ernstige gewetensbezwaren zijn. En ik verwerp de bewering van den Minister, dat het woord „ernstige” in dit Grondwetsartikel een *epitheton ornans* is.

Indien dit waar was, dan was het de taak geweest van de Regering om geen amendementen over te nemen, waarin *epitheta ornantia* voorkwamen.

Ik meen in alle bescheidenheid te mogen zeggen, dat de Grondwet niet geredigeerd wordt als een gedicht, met bijvoeglijke naamwoorden om de schoonheid van de artikelen te verhoogen. Wanneer in een Grondwetsartikel gesproken wordt van „ernstige gewetensbezwaren”, dan is de eenige mogelijke en eenig geoorloofde interpretatie van die woordenkeus: gewetensbezwaren, die als ernstig gemeend moeten beschouwd worden. Met andere woorden, het Grondwetsartikel schrijft voor, dat rechtspraak door een commissie moet worden ingesteld, waarbij die rechter zich een oordeel moet vormen over den ernst der gewetensbezwaren. Dat staat niet aan den Minister te beoordeelen, op grond van antirevolutionnaire beginselen, niet aan den heer Deckers, op grond van Katholieke beginselen, niet aan den heer van Ravesteijn op grond van communistische beginselen,

noch aan Herman Groenendaal op grond van anarchistische of syndicalistische beginselen. Neen, de Grondwet zegt: elk gewetensbezwaar, dat ernstig is, wordt erkend en de rechter zal moeten uitmaken, of dat bezwaar ernstig is.

Ik geef toe, er zal een rechter zijn, die een gewetensbezwaar ernstig noemt, terwijl ik het als een gewetensbezwaar zou refuteeren, en die rechter zal een gewetensbezwaar refuteeren, dat ik als ernstig zou qualificeeren. Dat is het recht van den rechter; daarvoor is hij geroepen; het is niet het recht van den gewonen wetgever, en zeker niet, nu blijkt welken subjectieven maatstaf ieder naar rato van zijn eigen beginselen daarvoor aanlegt.

Het is voor mij een openbaring, dat de Minister van Justitie het zoo vanzelfsprekend vindt, om een wetsontwerp te verdedigen in strijd met den kennelijken tekst van de Grondwet, en een bijvoegsel, dat hem daarbij lichtelijk in den weg staat, te qualificeeren als een *epitheton ornans*, dat ook wel verdwijnen kon, opdat hij aldus uit een netelig parket verlost kan worden. Ik refuteer elke casuïstiek bij de bestrijding van ons amendement. Wanneer gij komt aandragen met allerlei gevallen van dienstweigering, waarvan gij vraagt: kunt gij dat ernstig vinden?, dan heb ik met al die gevallen niet te maken. Dat zal de rechter hebben te beoordeelen! En als men mij wil tegenvoeren, dat er dan een subjectief element in de rechtspraak komt, dan antwoord ik: dat is geen novum, want als de strafrechter vonnis wijst, op grond, dat hij geleverd acht het wettig en overtuigend bewijs, dan is dat wettig bewijs een objectief bewijs, maar dat overtuigend bewijs een zeer subjectief bewijs. De een is al overtuigd op een oogenblik, waarop een ander niet overtuigd is. De eene rechter, die recht moet doen over een dienstweigering, zal een geval ernstig noemen, dat een andere rechter niet als ernstig beschouwt. Degene, die in de commissie zitting neemt, moet een rechtspraak geven, welke niet gemakkelijk is en waarvoor de wijsheid van Salomo vaak niet voldoende zal zijn, maar dat geeft ons nog niet het recht iets in de wet te zetten, dat in strijd is met den letterlijken tekst van de Grondwet.

Ik herhaal, dat de Minister en de heeren Deckers en van Ravesteijn treffend hebben geïllustreerd, dat, als men met voorbeelden aankomt, aan den letterlijken tekst van de Grondwet afbreuk wordt gedaan. Dat blijkt wel, als men over deze dingen gaat redeneeren, want dan komt aan den dag, dat hier geldt: zooveel hoofden, zooveel zinnen. Het Grondwetsartikel heeft den gemakkelijken weg aan de hand gedaan en tegen die lezing kan geen bezwaar bestaan, zolang de Minister niet aantoot, waarom hij zijn subjectieve qualificaties zet in de plaats van de Grondwettelijke omschrijving.

De heer SCHOKKING: Mijnheer de Voorzitter! Een enkel woord naar aanleiding van de discussie, welke over dit amendement is gevoerd. Ik ben tot mijn grooten spijt niet in de gelegenheid geweest de rede van den Minister in haar geheel te hooren, maar toch waag ik

in verband met de gehoorde opmerking de onderstelling, dat de grondgedachte van hem is geweest, dat het bijgevoegde woord „ernstig” in de Grondwet, wil het beteekenis hebben, slechts deze zijn kan, dat het verscherpt het woord „gewetensbezwaren”. Op zich zelf is een bezwaar van het geweten altijd ernstig en uit die overweging, zou men kunnen zeggen, behoeft het geen nader toevoeging, maar het feit doet zich voor, dat soms bezwaren, die in hun karakter geen gewetensbezwaren zijn, toch als zoodanig worden voorgedragen. In verband hiermee is het niet alleen denkbaar, maar volkomen verdedigbaar, dat men, om te kennen te geven, dat slechts zulke gewetensbezwaren worden bedoeld, die inderdaad gewetensbezwaren zijn, het woord „ernstig” er aan toevoegt. Wanneer het in eenig opzicht de beteekenis zou moeten hebben, welke er door de heeren nu ter verdediging van het amendement aan gegeven wordt, ben ik er zeker van, dat de groep, waartoe ik behoer, niet zou hebben medegewerkt om het artikel van de Grondwet in zijn tegenwoordige redactie te doen tot stand komen. Want dan zou daarmede zijn aanvaard, dat ieder, die zich aandient als te hebben een gewetensbezwaar, ook van den militairen dienst zou moeten worden vrijgesteld.

Men kan in ontkennenden zin het hoofd schudden, maar ik houd het vol en wel op dezen grond, dat aan de Regeering dan slechts een uitsluitend subjectieve beoordeeling zou zijn gelaten. En nu lijkt mij niets bedenkelijker dan dit bij de beoordeeling of iemand al dan niet van den krijgsveld behoort te worden vrijgesteld. Hier moet vooropstaan een objectief criterium, zooals we dat vinden in het wetsontwerp, nl. de overtuiging, welke haar grond vindt in de norm: „gij zult niet dooden”. Als die overtuiging tegen de vervulling van den militairen dienst wordt geldig gemaakt — en dat moet absoluut de opzet blijven — komt bovendien nog de vraag, of de gedragingen van den persoon, die zich op dit objectief criterium beroept, niet in strijd zijn met dat beroep zelf. Wanneer ik te doen heb met iemand, die bekend staat als zich zeer ruw te gedragen en, als het er op aankomt, er niet afkeerig van te zijn om een ander te mishandelen, dan moet men het mij ten goede houden, als ik zeg, niet veel eerbied te hebben voor een beroep op het: „gij zult niet dooden”. M. a. w. het subjectieve gedrag moet in overeenstemming zijn met hetgeen de wet als een objectief criterium vraagt.

Dit standpunt wordt nu sterk naar voren gebracht, als in strijd met de Grondwet te zijn. Het wil mij voorkomen, dat het andere in strijd met de Grondwet moet worden genoemd, omdat wij dan zouden komen tot een opvatting, die in tegenspraak is met andere bepalingen van de Grondwet. De Regeering heeft volgens de Grondwet een bepaalde verplichting met betrekking tot de verdediging des lands; maar te gelijk zou er een bepaling zijn, die deze verplichting tot een belaching kan maken. De interpretatie, die er door het amendement van Zadelhoff aan gegeven wordt, kan niet de juiste zijn, en daarom moet het worden afgewezen.

De heer BEUMER: Mijnheer de Voorzitter! Er is door verschillende leden bij deze discussie gesproken over de beteekenis van art. 183 der Grondwet. De heer Kleerekoper heeft zich veel moeite getroost om ons duidelijk te maken, dat de opvatting, die daarover bij den Minister van Justitie en verschillende leden der rechterzijde bestaat, onjuist is. De geachte afgevaardigde heeft de beteekenis van het artikel trachten in het licht te stellen door te vertellen, dat men met de woorden, die in de Grondwet zijn te vinden, heeft willen aangeven, dat vrij van den krijgsdienst zou kunnen zijn ieder, die zich kan beroepen op een eerlijke overtuiging. Wellicht moet ik, nu er gesproken is over de overtolligheid van het woord „ernstige” in art 183 der Grondwet, in mijn opmerking het woord „eerlijke” nog schrappen en dus eenvoudig zeggen, dat zich beroept op ernstige gewetensbezwaren ieder, die er een overtuiging op na houdt, en op grond daarvan zegt niet te kunnen dienen in het leger. Dat is naar het mij toeschijnt een interpretatie van het Grondwetsartikel, die neerkomt op een huldiging van de subjectiviteit tot het alleruiterste toe, en het is daardoor voor mij een bewijs, dat die interpretatie van het Grondwetsartikel geheel onjuist is. Wat daaromtrent door den heer Schokking is opgemerkt, onderschrijf ik ten volle. Wellicht zou geen lid, aan deze zijde der Kamer gezeten, dat heeft gestemd vóór het hoofdstuk, waarin het artikel voorkomt, zonder tegenspraak hebben toegelaten, dat het amendement destijds door de Regeering werd aangenomen, indien men de interpretatie van den geachten afgevaardigde kon aanvaarden. Integendeel, de wijziging, die gedurende de discussie in het artikel is gebracht, is de reden geweest, waarom vele leden dezer Kamer (ik veronderstel: de geheele rechterzijde) hebben gezegd: nu bestaat bij ons tegen hetgeen voorgesteld wordt geen bezwaar, en wel omdat zeer vele leden dezelfde opvatting huldigden, die vanmiddag bleek uit de rede van den Minister, nl. dat de uitdrukking „gemoedsbezwaren” veel te vlottend was om in het Grondwetsartikel een plaats te vinden en omdat zij van oordeel waren, dat men moest hebben een uitdrukking, die naar de meening van allen of velen, aan de rechterzijde der Kamer gezeten, is een objectieve maatstaf. Naar mijn meening — ik spreek voor mij zelf — is de interpretatie van het artikel het best weer te vinden in hetgeen gezegd is door den heer Zijlstra en op schoone wijze aangevuld door den Minister van Justitie.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb evenveel recht om mijnerzijds het artikel te interpreteeren als de heer Kleerekoper en moet verklaren, dat de wijze, waarop deze geachte afgevaardigde hen, die een andere opvatting huldigen dan door hem wordt aanvaard, bestreed, niet kan worden geaccepteerd. Het is een verschil van meening over de beteekenis van het artikel, maar dat verschil van opinie is geen reden om tegen medeleden op te treden, zooals de geachte afgevaardigde heeft gedaan, zij het dan ook in zoo schoonen vorm.

Dat de interpretatie van dien geachten afgevaardigde toch niet juist kan zijn, blijkt naar het mij voorkomt, allerduidelijkst uit de redevoering van den heer van Ravesteijn.

Meent de heer Kleerekoper inderdaad, dat de rechterzijde bij de Grondwetsherziening in art. 183 heeft willen sanctionneeren de beschouwingen van dien geachten afgevaardigde? Er is gedacht aan een gansch anderen maatstaf dan die hier wordt aangelegd door den heer van Ravesteijn. Deze geachte spreker heeft bij de algemeene beschouwingen over hoofdstuk IV der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1922 eenige uitdrukkingen gebruikt, die hij hedenmiddag nagenoeg in dezelfde bewoordingen heeft herhaald en waarvan ik dus mag aannemen, dat zij weergeven zijn zeer ernstige overtuiging. De heer van Ravesteijn vertelde ons, dat geweten niet anders is dan sociaal gevoel. Men kan die uitdrukking vinden op bladz. 1562 van onze *Handelingen*, 1921/22. Zijn er nu leden in deze Kamer, die van meening zijn, dat de rechterzijde bij het tot stand brengen van de Grondwetsherziening heeft willen erkennen, dat ieder, die zich beroept op zijn sociaal gevoel en die dat meent, op dien grond moet worden vrijgesteld van den krijgsdienst? Het spreekt vanzelf, dat dit niet kan.

Ik wil, nu ik den geachten afgevaardigde den heer van Ravesteijn noemde, nog een enkele opmerking maken over hetgeen hij hedenmiddag heeft gezegd. Deze geachte afgevaardigde is verontwaardigd over het wetsontwerp, dat voor ons ligt, want naar zijn bescheiden meening geeft het alleen baat aan hen, die hun gewetensbezwaren ontleenen aan een geweten, zooals men eenige eeuwen geleden bezat, terwijl niet geholpen worden degenen, die bezwaren er op na houden, ontleend aan het geweten, zooals dat in den tegenwoordigen tijd spreekt. Men zou kunnen vragen, of het dan niet rechtvaardig is, voorloopig te beginnen met degenen te helpen, die al twee eeuwen geleden geholpen hadden moeten worden en eerst over twee eeuwen te denken aan hen, die met nieuwe opvattingen zijn gekomen. Maar het is mogelijk, dat de geachte afgevaardigde zijn opmerking niet al te ernstig heeft bedoeld, en dan wil ik ook de mijne als niet uitgesproken beschouwen.

Wat ten slotte betreft de beperking, door deze wet, van hetgeen in het Grondwetsartikel staat, ik kan de beteekenis van die grief, die met name is uitgesproken door de geachte afgevaardigden de heeren Kleerekoper en Troelstra, niet vatten. In het Grondwetsartikel wordt gesproken van ernstige gewetensbezwaren. Wanneer de beide geachte afgevaardigden hun zin krijgen, ontvangt de commissie, die ingesteld zal worden, een vrijbrief, behoudens wellicht eenige onjuiste voorlichting in de redevoeringen van de heeren Kleerekoper en van Ravesteijn, onjuist, natuurlijk bezien van mijn standpunt. Straks zullen de geachte afgevaardigden, en naar hun meening met recht, betoogen, dat mijn beschouwingen onjuist zijn. De geachte afgevaardigden hebben evenwel eenige voorlichting gegeven aan de commissie, en verder zal de commissie zelf alles mogen uitmaken. Is het nu zoo vreemd, dat ook de wet eenige voorlichting geeft aan de commissie en dat door de wet ten deele wordt uitgemaakt, wat niet mag gelden? Ik kan hierin inderdaad niet zien een

ongeoorloofde beperking, maar niets anders dan een verstandige omschrijving en voorlichting. Op die gronden acht ik het voorstel van wet, als het niet wordt geamendeerd in den zin van den heer van Zadelhoff en de zijnen, niet in strijd met artikel 183 der Grondwet.

De heer HEEMSKERK, Minister van Justitie: Mijnheer de Voorzitter! Nog slechts een kort woord. Het is niet volkomen juist, wat door den geachten afgevaardigde den heer Troelstra is gezegd, dat volgens mijn verklaring dit wetsontwerp den inhoud van het Grondwetsartikel beperkt en voor zijn vraag, of dit Staatsrechtelijk toelaatbaar is, onbreekt dan ook in zooverre voldoende aanleiding.

Er is door mij betoogd, dat in het wetsontwerp is weergegeven, wat behoort te worden verstaan onder gewetensbezwaren.

Maar door mij is gezegd: indien ook al waar was, dat de uitdrukking in de Grondwet: „ernstige gewetensbezwaren” van ruimere strekking is, dan nog zou het toelaatbaar zijn, in de wet te omschrijven, wat daaronder behoort te worden verstaan. Er is dus voor den heer Troelstra in zooverre wel aanleiding om de vraag te stellen, maar zij is van theoretische beteekenis. De bedoeling van het artikel is, om te omschrijven, wat in deze materie is te verstaan onder ernstige gewetensbezwaren. Maar ik herhaal, dat, al ware dat niet zoo, men zich toch niet zou kunnen vergenoegen met het recept van den heer Kleerekoper, om eenvoudig in de wet over te schrijven de bewoordingen van de Grondwet, zonder eenige nadere preciseering voor hem, die de wet heeft toe te passen. Ik geloof, dat na hetgeen bij de algemeene beschouwingen is gezegd, er geen behoefte bestaat om dit nader uiteen te zetten. Alleen heeft de heer Kleerekoper met schrik geconstateerd, dat er een Minister was, die, om zich uit zijn netelige positie te redden, had gezegd, dat er in de Grondwet een *epitheton ornans* was blijven staan. Ik was mij niet zoozeer van de neteligheid mijner positie bewust, dus, als ik het heb gedaan, dan heb ik het in mijn onnoozelheid gedaan. Ik ben ook van meening, dat in de Grondwet geen *epitheta ornantia* behooren te staan, maar een enkele maal is het toch wel gebeurd, dat zij er in zijn gebleven. Als ik b.v. in art. 8, 4de lid, lees, dat wettig bestaande lichamen aan de bevoegde macht verzoekschriften kunnen indienen, doch alleen over onderwerpen, tot hun bepaalden werkkring behorende, dan is het woord „bepaalden” ook een *epitheton ornans*, want als het er niet stond, zouden wij het ook wel weten. Als ik mij wel eens bezighield met het redigeeren van ontwerp-Koninklijke besluiten voor de afdeeling geschillen van bestuur van den Raad van State en ik of een van mijn medeleden dacht, dat het woord „inderdaad” er in moest, dan bleek bij nadere overweging altijd, dat dat woord er beter niet in kon komen. Hetzelfde gold het woord „eigenlijk”, want bij nadere overweging bleek ons meestal, dat dit „eigenlijk” feitelijk: „eigenlijk niet” beteekende. Zoo is het ook met „ernstige” gewetensbezwaren. Een gewetensbezwaar is altijd ernstig. Het is

objectief ernstig en het is altijd ernstig gemeend. Als het een van beide niet is, dan is het geen gewetensbezwaar. De eenige conclusie, die wij kunnen trekken, is dan ook deze, dat, toen de Regeering aan den voorsteller verzocht het woord „gemoedsbezwaren” te vervangen door „gewetensbezwaren”, zij ook had moeten vragen, om het woord „ernstig” te doen wegvallen. Wij moeten het nu elkaar maar vergeven, dat door onderlinge samenwerking dat woord is blijven staan. Maar wij moeten er eenvoudig geen conclusies uit trekken.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zal niet ingaan op de rede van den heer Deckers. Wij hebben hier niet te beslissen, of gewetensbezwaren moeten worden geëerbiedigd. Die vraag is beslist bij de Grondwet. Als wij werkelijk te doen hebben met gewetensbezwaren, zullen die moeten worden geëerbiedigd. Het zou natuurlijk zeer aangenaam zijn, als er een voor een ieder bindend gezag was, dat kon uitmaken, of de gewetensbezwaren juist zijn. Maar dat hebben wij niet. Als iemand gelooft, dat hij onderworpen is aan een onfeilbaar gezag, dat voor hem kan uitmaken, of een gewetensbezwaar gegrond is of niet, dan heeft hij het gemakkelijk.

Hij wendt zich tot het onfeilbaar gezag en daarmee is de zaak uit. Er zijn echter ook nog vele andere menschen, met wie ook rekening moet worden gehouden.

Hiermede kunnen wij ons troosten: met eenigen goeden wil komt men toch wel tot een aannemelijk resultaat. Men kan zeer wel uitmaken of het hier omschreven gewetensbezwaar bestaat en of het ernstig gemeend is.

Dat het juist is, behoeft men niet uit te maken. Ik heb zelfs in mijn vorige rede betoogd, dat de Overheid hier noodzakelijkerwijze moet uitgaan van het standpunt, dat zij het gewetensbezwaar niet juist vindt.

De heer Troelstra zegt: dat zijn de persoonlijke meeningen van den Minister, die op een theologisch standpunt staat, maar zoo kan de Overheid niet redeneeren.

Mijnheer de Voorzitter! Zoo is het toch niet. De Overheid moet inderdaad in de rechtsinstituten, die zij in het leven roept en onderhoudt, uitgaan van een levensbeschouwing, van een rechtsbeschouwing, die niet anders kan ontwikkeld worden dan bij monde van een natuurlijk persoon. Het zal altijd een mensch moeten zijn met een zekere natuurlijke persoonlijkheid, die, als hij Overheidspersoon is, die rechtsbeschouwing ontwikkelt.

Wanneer ik verklaard heb, dat ik deze zaak wilde beschouwen van antirevolutionnair standpunt uit, heb ik natuurlijk bedoeld: van het standpunt uit, waarop de Overheid zich moet plaatsen, als zij antirevolutionnaire beginselen als richtsnoer aanvaardt. Nu is er een tijd geweest, dat men zoo iets verschrikkelijk vond. Maar wanneer nu iemand, die tot de antirevolutionnaire partij behoort, Minister van Justitie is, kan hij zich dunkt mij wel een enkele maal de weelde veroorloven te meenen, dat hij van dat standpunt uit de denkbeelden van de Overheid mag uiteenzetten.

Het wil mij voorkomen, dat hiermede deze zaak voldoende is behandeld.

Mijnheer de Voorzitter! Wij hebben nog weer de klacht van enkele afgevaardigden, met name van den heer van Ravesteijn, dat men zooveel gemoedsbezwaren, die men gewetensbezwaren zou kunnen noemen, niet respecteert. Gewetensbezwaren van vroeger eeuwen respecteert men wel, maar geen huidige gewetensbezwaren.

Mijnheer de Voorzitter! Het stellen van den eenen tijd tegenover den anderen wil er bij mij niet in.

De heer VAN RAVESTEIJN: U erkent bij voorbeeld Mennonitische gewetensbezwaren; dat zijn gewetensbezwaren van eenige eeuwen geleden.

De heer HEEMSKERK. Minister van Justitie: Mijnheer de Voorzitter! In dien tijd waren het Mennonitische gewetensbezwaren. De tegenwoordige Mennonieten zijn er niet allen zoo geheel trouw aan gebleven. Dezelfde bezwaren worden tegenwoordig bij anderen gevonden.

Ik houd er echter niet van den eenen tijd tegenover den anderen te stellen. Och, Mijnheer de Voorzitter, de eeuwigheid is lang en de tijd is kort. Ieder tijdperk is maar een schakel en de verschillende tijdperken worden ten slotte toch beheerscht door dezelfde wetten. Wat Gods ordening is in den eenen tijd, is tenslotte Gods ordening in den anderen tijd, zij het, dat zij op andere wijze wordt toegepast.

Nu begrijp ik zeer goed het aanlokkelijke van den aandrang om alle mogelijke gemoedsbezwaren te eerbiedigen. Of het nu juist ligt in de richting van den geachten afgevaardigde den heer van Ravesteijn en de zijnen, om overal, waar zij de gelegenheid hebben, de gemoedsbezwaren te eerbiedigen, laat ik op het oogenblik in het midden. De heer van Ravesteijn heeft natuurlijk wel een blik op de geheele wereld in internationalen zin, maar hij is toch Nederlander en een Nederlander gevoelt er toch altijd iets voor zooveel mogelijk de zon in ieders water te laten schijnen en allen zooveel mogelijk vrijheid te laten. Daarvoor gevoel ik ook, maar men kan niet uit den weg gaan voor alle mogelijke opvattingen en persoonlijke denkbeelden, die er in de wereld bestaan.

Waarom kan de Overheid dat niet doen? Omdat zij een orde moet handhaven; zij moet de rechtsorde handhaven. Die rechtsorde vindt ten slotte haar oorsprong in God, en het gaat veilig, om uit eerbied voor God zekere bezwaren te eerbiedigen, maar wanneer men uit den weg zou gaan voor alle mogelijke opvattingen, welke in het gemoed van allerhande menschen opkomen, dan zou het met de rechtsorde uit zijn en komt men in een chaos. Daarom meen ik, dat men verstandig zal doen zich te houden aan de grenzen van dit ontwerp.

Wat het amendement betreft, blijkt uit hetgeen ik thans en bij de algemeene beschouwingen gezegd heb, dat zoowel principieel, als met het oog op het kader en den opzet van dit ontwerp het amendement voor de Regeering niet is te aanvaarden.

De **VOORZITTER**: Ik verzoek thans de Commissie van Rapporteurs, haar meening over het amendement mede te deelen.

De heer **BEUMER**, voorzitter van de Commissie van Rapporteurs: Mijnheer de Voorzitter! De Commissie van Rapporteurs, voor zoover in deze vergadering aanwezig, is eenstemmig van oordeel, dat aanneming van het amendement geen aanbeveling verdient.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het amendement van den heer van Zadelhoff e.s. (Stuk no. 5, I) wordt met 41 tegen 24 stemmen verworpen.

Artikel 1 wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

Artikel 2 wordt zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

Beraadslaging over **Artikel 3**, luidende:

„Bij erkenning van de gewetensbezwaren door den betrokken Minister wordt:

a. hij, die een beroep heeft gedaan op het gestelde bij artikel 1, sub *a*, belast met militairen dienst, die niet gericht is op strijd met de wapenen;

b. hij, die een beroep heeft gedaan op artikel 1, sub *b*, onder vrijstelling van den militairen dienst of onder opheffing van het militair verband, te werk gesteld bij een anderen tak van Staatsdienst.

Onder takken van Staatsdienst zijn voor de toepassing van deze wet begrepen de bedrijven onder beheer van den Staat, wapen- en munitiefabrieken uitgezonderd.”

waarop zijn voorgesteld twee amendementen van de heeren van Zadelhoff, Duys en K. ter Laan:

een (Stuk n°. 5, II), strekkende om in de alinea onder *b* tusschen de woorden „verband” en „te” in te voegen:

„voor even langen tijd als de militaire dienst duurt, bedoeld in alinea *a*”;

en een (Stuk n°. 5, III), strekkende om aan het artikel een nieuw lid te voegen, luidende:

„De onder *b* van dit artikel bedoelde personen komen voor de vermeerdering, genoemd in het eerste lid van artikel 27 der Dienstplichtwet, niet in aanmerking.”

De Voorzitter: De heer van Zadelhoff heeft mij medegedeeld, dat het lot van het eerste amendement (Stuk n°. 5, II) afhangt van dat van het tweede amendement (Stuk n°. 5, III), zoodat ik in overweging geef, dat de heer van Zadelhoff in de eerste plaats toelicht zijn amendement sub III.

De heer VAN ZADELHOFF: Mijnheer de Voorzitter! Ons derde amendement luidt als volgt:

„Aan artikel 3 wordt een nieuw lid toegevoegd, luidende:

„De onder *b* van dit artikel bedoelde personen komen voor de vermeerdering, genoemd in het eerste lid van artikel 27 der Dienstplichtwet, niet in aanmerking.” ”

De bedoeling is heel duidelijk. Wij willen daarmee voorkomen, dat, indien iemands gewetensbezwaren zijn erkend en hij behoort tot de tweede categorie der gewetensbezwaarden, nl. zij, die in een Staatsbedrijf te werk worden gesteld, voor hem geen ander in de plaats behoeft op te komen. Wanneer degenen, die bij een Staatsbedrijf worden te werk gesteld, uit de sterkte vallen en hun aantal is beduidend, dan zullen er bij een volgende lichting zooveel meer onder de wapenen moeten komen. Daartegen wil ons amendement waken.

Bij de algemeene beschouwingen is door den heer Schokking ons te dien aanzien een bedoeling toegeschreven, welke niet bestond. Hij zeide, dat voor het geval, dat iemands gewetensbezwaren waren erkend en hij in een Staatsbedrijf was te werk gesteld, niet een ander in zijn plaats moest opkomen, dat door mij wel zou worden toegestaan, omdat daardoor het contingent zou worden verminderd. Het gaat bij dit nieuwe artikel niet om de hoegrootheid van het contingent en ook niet om daarmee een middel te hebben, om dat contingent te verminderen. Wij wenschen dit nieuwe artikel volstrekt niet te gebruiken als een middel om te komen tot ontwapening of tot vermindering van het contingent, ten einde dit steeds kleiner te maken. Wel willen wij al het mogelijke doen, om dit tot nul te reduceeren, maar dat moet langs anderen weg en kan niet door de individueele dienstweigering.

Onze bedoeling is alleen om te voorkomen, nu van een zekere groep de gewetensbezwaren worden erkend en deze daardoor van den militairen dienst wordt ontheven, dat een andere categorie onbillijk zal worden behandeld doordat deze, die onder gewone omstandigheden vrij zou zijn, nu wordt opgeroepen. Wij willen dus niet, dat voor de categorie der te werk gestelden anderen zullen moeten opkomen. Dat was oorspronkelijk ook de bedoeling van den Minister, want in de Memorie van Toelichting staat duidelijk, dat deze tewerkstelling moet worden beschouwd als te zijn werkelijke dienst, zoodat die vrijstelling van broederdienst en kostwinnersvergoeding ten gevolge kan hebben. Was dat in de Memorie van Antwoord niet teruggenomen, dan hadden wij dit nieuwe artikel niet noodig gehad. In de Memorie van Antwoord staat namelijk, dat bij tewerkstelling bij een Staatsbedrijf het dienstverband van den betrokkenen wordt opge-

heven. Dat beteekent, dat voor hen, die behooren tot de categorie *b* der dienstweigeraars, anderen in de plaats onder de wapenen zullen moeten komen. Vallen die vrijgestelden van categorie *b* uit de sterkte, dan vervalt bovendien de vrijstelling wegens broederdienst en het recht op kostwinnersvergoeding.

Wij willen het recht op kostwinnersvergoeding en de vrijstelling wegens broederdienst voor de dienstweigeraars, die vallen onder *b* van artikel 1, handhaven, en voorkomen bovendien, dat anderen in hun plaats worden ingelijfd, en daarom hebben wij dit amendement voorgesteld. Wordt het aangenomen, dan handhaven we ons tweede amendement, en zou ik daarover dan gaarne een enkel woord nog zeggen. De strekking van dit tweede amendement is, om hen, die in Staatsbedrijven te werk worden gesteld, niet langer in dienst te houden, dan hen, die een beroep hebben gedaan op het gestelde bij artikel 1, sub *a*, en met militairen dienst worden belast, waarbij het gebruik of het dragen van wapenen is uitgesloten.

Het amendement van de heer van Zadelhoff e. s. (Stuk n°. 5, III) wordt ondersteund door de heeren Schaper, Gerhard en Troelstra en maakt mitsdien een onderwerp van beraadslaging uit.

De heer VAN DIJK, Minister van Oorlog: Mijnheer de Voorzitter! In aansluiting aan hetgeen zoo straks is geantwoord naar aanleiding van een opmerking van den heer Schokking bij de algemeene beschouwingen, meen ik kort te kunnen zijn bij het weergeven van de meening van de Regeering over dit amendement.

Het is inderdaad juist, zooals de geachte afgevaardigde heeft gezegd: wanneer de postitie van deze dienstweigeraars niet ware veranderd in het gewijzigd ontwerp, dan zouden zij als militairen beschouwd zijn gebleven en had de Regeering gemeend, te hunnen aanzien geen wijziging in de Dienstplichtwet te moeten voorstellen, omdat dan naast en niet in de plaats van degenen, die als militairen te boek blijven staan, anderen in dienst zouden zijn geroepen om den eigenlijken militairen dienst te vervullen. De Regeering meende, dat standpunt niet te moeten innemen. Thans is de zaak anders geworden. De dienstweigeraars, bedoeld in art. 3*b* van het ontwerp, staan niet meer te boek als militairen, maar als burgers, en uit dien hoofde vallen zij dus onder de bepaling van art. 27, eerste lid, der Dienstplichtwet; evenals andere in dat artikel bedoelde vrijstellingen, zal ook deze vrijstelling dezelfde consequenties moeten hebben, omdat men anders zou komen tot een vermindering van het contingent. Nu moge het waar zijn, dat het aantal wellicht betrekkelijk gering zal zijn, het beginsel zou daarmede toch aangetast worden en dat zou de consequentie hebben, dat ook ten opzichte van andere vrijstellingen, zooals kostwinnerschap en persoonlijke onmisbaarheid e. d., een actie zou ontstaan om voor hen evenmin anderen in de plaats te doen treden.

De Regeering kan dan ook het amendement niet aanvaarden, maar

meent er aan te moeten toevoegen: juist het feit, dat voor degenen, die worden vrijgesteld, anderen dienen te worden aangewezen, hetzij van dezelfde, hetzij van een volgende lichting, is een reden te meer voor de commissie, die den ernst van de gewetensbezwaren moet beoordeelen, om zeer scherp en nauwkeurig toe te zien, dat alleen in noodzakelijke gevallen de Overheid vrijstelling van den militairendienst verleene.

De VOORZITTER: Mag ik het oordeel van de Commissie van Rapporteurs over het amendement vernemen?

De heer BEUMER, voorzitter van de Commissie van Rapporteurs: Mijnheer de Voorzitter! De Commissie van Rapporteurs is, voor zover aanwezig, eenstemmig van oordeel, dat zij zich moet vereenigen met het betoog, gehouden door den Minister van Oorlog, en dat op de gronden, zoo uitnemend door dien bewindsman ontwikkeld, het afstemmen van het amendement aan de Kamer moet worden aangeraden.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het amendement van den heer van Zadelhoff e.s. (Stuk n°. 5, III) wordt verworpen met 44 tegen 22 stemmen.

De heer VAN ZADELHOFF: Mijnheer de Voorzitter! Na deze beslissing trek ik, mede namens mijn medevorstellers, het amendement Stuk n°. 5, II, in.

Aangezien de heer van Zadelhoff het amendement Stuk n°. 5, II, mede namens zijn medevorstellers heeft ingetrokken, maakt het geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

Art. 3 wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

Beraadslaging over **Artikel 4**, luidende:

„Voor de onder artikel 3 sub *a* genoemden duurt de in het geheel te vervullen werkelijke dienst acht maanden langer dan deze dienst zonder toepassing van artikel 3 zou duren. De onder artikel 3 sub *b* bedoelde tewerkstelling duurt twaalf maanden langer dan de werkelijke dienst van den betrokkene zonder toepassing van artikel 3 zou duren.

De betrokken Minister bepaalt wanneer de krachtens dit artikel te volbrengen dienst zal worden vervuld”,
 waarop is ingediend door den heer Deckers een amendement (Stuk n°. 6), strekkende om tusschen het eerste en het tweede lid een nieuw lid in te voegen van den volgende inhoud:

„Op den duur van de krachtens dit artikel te volbrengen dienst wordt de verkorting, bedoeld in artikel 32, 2de lid, der Dientplichtwet, niet toegepast.”

De heer DECKERS verkrijgt het woord tot toelichting van zijn amendement en zegt: Mijnheer de Voorzitter! Blijft artikel 4 ongewijzigd, dan zal de man, die met goed gevolg aan de vooroefeningen heeft deelgenomen en die op het oogenblik, dat hij den gewonen militairen dienst moet beginnen, gewetensbezwaren heeft tegen het verrichten van militairen dienst, in totaal een burgerdiensttijd hebben van slechts 1½ maand plus 8 of plus 12 maanden. Het is dus mogelijk, dat een zoodanig dienstplichtige geen langeren burgerdienstplicht heeft dan een van 9½ maand. Naar mijn oordeel wordt daardoor het verschil tusschen den diensttijd van dezen dienstplichtige en dien van een dienstplichtige niet-dienstweigeraar al te groot, vooral indien deze te dienen heeft bij artillerie of cavalerie. Hier zou verloren gaan hetgeen vrij algemeen als noodzakelijk wordt geëischt, nl. dat tegenover de vrijstelling van den militairen dienst een billijke hoeveelheid burgerdienst komt te staan, in zwaarte ongeveer overeenkomende met den militairen dienst, waarvan de dienstplichtige dienstweigeraar is vrijgesteld. Deze moeilijkheid wordt ondervangen door aanneming van mijn amendement, dat ten gevolge zal hebben, dat de voorgeoefende dienstweigeraar ook voor de vier maanden, dat hij van den gewonen militairen dienst wordt vrijgesteld, burgerdienst zal hebben te verrichten.

Mijnheer de Voorzitter! Ik meen met deze enkele woorden tot toelichting te kunnen volstaan.

Het amendement van den heer Deckers is medeondertekend door de heeren Bakker, Wintermans, van Schaik, van Dijk, Michielsen, Suring, van Voorst tot Voorst, Zijlstra en Kuiper en maakt mitsdien een onderwerp van beraadslaging uit.

De heer VAN DIJK, Minister van Oorlog: Mijnheer de Voorzitter! Er is *tegen* en er is *voor* dit amendement. *Tegen* het amendement pleit, dat, wanneer het wordt aangenomen, de voorgeoefende, die zich gedurende een zeker aantal maanden heeft geoefend, om een verkorting van den diensttijd met 4 maanden te verkrijgen, het voordeel zou derven, dat hem te beurt zou vallen, wanneer hij den militairen dienst had vervuld.

Voor het amendement pleit, dat degeen, die zich op die wijze heeft voorgeoefend, zich wel op de aangenaamste en gemakkelijkste wijze van een deel van zijn dienstplicht heeft afgemaakt.

Wanneer die twee dingen tegen elkaar worden gewogen, is het misschien bezwaarlijk een keuze te doen. De Regeering meent, dat het *voor* iets zwaarder weegt dan het *tegen*, maar de Regeering wenscht de beslissing aan de Kamer over te laten.

De **VOORZITTER**: Ik deel mede, dat in het amendement, zooals het gedrukt voor ons ligt, een drukfout voorkomt. Het 5de woord van het nieuw in te voegen lid luidt „de”, dit moet zijn „den”.

Ik verzoek de Commissie van Rapporteurs haar oordeel over het amendement mede te deelen.

De heer **BEUMER**, voorzitter van de Commissie van Rapporteurs: Mijnheer de Voorzitter! De Commissie van Rapporteurs voor zoover aanwezig, heeft zich beziggehouden met de overwegingen, die kunnen hebben geleid tot de indiening van dit amendement en met de gronden, welke zouden kunnen strekken om het bij de Kamer aan te bevelen.

De Commissie van Rapporteurs is, evenals de Minister van Oorlog, tot de conclusie gekomen, dat er voor en tegen het amendement redenen zijn aan te voeren. Op de gronden, door den Minister aangevoerd, is zij van meening, dat er meer voor dan tegen pleit, waarom zij de aanneming van het amendement kan aanraden.

De beraadslaging wordt gesloten en het amendement van den heer Deckers (Stuk n°. 6) zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

Het gewijzigd art. 4, thans luidende:

„Voor de onder artikel 3 sub *a* genoemden duurt de in het geheel te vervullen werkelijke dienst acht maanden langer dan deze dienst zonder toepassing van artikel 3 zou duren. De onder artikel 3 sub *b* bedoelde tewerkstelling duurt twaalf maanden langer dan de werkelijke dienst van den betrokkene zonder toepassing van artikel 3 zou duren.

Op den duur van den krachtens dit artikel te volbrengen dienst wordt de verkorting, bedoeld in artikel 32, 2de lid, der Dienstplichtwet, niet toegepast.

De betrokken Minister bepaalt wanneer de krachtens dit artikel te volbrengen dienst zal worden vervuld.”,
wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Artikelen 5 en 6** worden achtereenvolgens zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

Beraadslaging over **Artikel 7**, luidende:

„De schuldige aan een der in de beide voorafgaande artikelen omschreven strafbare feiten kan bovendien tot plaatsing in een rijkswerkinrichting worden veroordeeld voor ten hoogste één jaar.

Indien tijdens het plegen van het feit nog geen jaar is verlopen sedert een vroegere veroordeeling van den schuldige wegens een der in de beide voorafgaande artikelen omschreven strafbare feiten onherroepelijk is geworden, wordt hij bovendien veroordeeld tot plaatsing in een rijkswerkinrichting voor ten hoogste één jaar.”

De heer Boon: Mijnheer de Voorzitter! Volgens dit art. 7 kan boven de bij de artikelen 5 en 6 bedoelde straffen de straf worden opgelegd van plaatsing in een Rijkswerkinrichting voor ten hoogste een jaar. Tegen het tweede lid van dit artikel heb ik ernstig bezwaar. In dat artikel wordt het opleggen van die straf niet alleen mogelijk gemaakt, maar imperatief voorgeschreven, en dat niet alleen voor een doleus, maar ook voor een culpoos delict. Als in ons Wetboek van Strafrecht gesproken wordt van plaatsing in een Rijkswerkinrichting, dan staat er steeds, dat die straf kan worden opgelegd. Zoo in de artt. 434 en 453 van het Wetboek van Strafrecht. Ik zou willen vragen, waarom hier aan den rechter de verplichting wordt opgelegd, om die straf op te leggen.

Voorts schrijft art. 39 van het Wetboek van Strafrecht voor een minimum van 3 maanden bij plaatsing in een Rijkswerkinrichting, zoodat men voor een culpoos delict, bij herhaling gepleegd, ook aan dit minimum van 3 maanden vastzit.

Ten slotte is in die artikelen de uitdrukking te vinden: „indien hij tot werken in staat is”. Dat staat in dit artikel niet. Dit is een bezwaar, dat niet alleen geldt tegen het tweede lid, maar ook tegen het eerste lid.

Daarom geldt mijn bezwaar ook het eerste lid. Nu zal de Minister misschien zeggen, dat de aspirant-dienstplichtige wel altijd tot werken in staat zal zijn, maar dat behoeft volstrekt niet altijd het geval te zijn, omdat het altijd mogelijk is, dat hij later tot werken ongeschikt is geworden, zoodat ik meen, dat die term wel degelijk in al die artikelen moet worden ingevoerd. Dat is het eenige bezwaar, dat ik heb tegen het eerste lid van art. 7, maar — zooals gezegd — ernstiger bezwaar heb ik tegen het tweede lid van art. 7. Vandaar, dat ik u, Mijnheer de President, zou willen verzoeken, dit artikel gesplitst in stemming te brengen, waarbij ik mij op de aangevoerde gronden tegen het tweede lid zal verklaren.

De heer BEUMER: Mijnheer de Voorzitter! Ik zal mij niet begeven in de bespreking van de orde. De vraag, in hoeveel gedeelten het artikel in stemming moet worden gebracht, kan straks door u worden overwogen. Ik wil mij ook niet begeven in een bespreking van alle argumenten, die de heer Boon heeft bijeengebracht, maar het komt mij voor, dat aan één opmerking van hem eenige steun kan worden verleend. Ik bedoel zijn opmerking over het tweede lid, waar het uitdrukkelijke voorschrift wordt gegeven, dat in geval van recidive, extra gestraft zal moeten worden met plaatsing in een Rijkswerkinrichting voor ten hoogste een jaar. Men kan zich nl. afvragen, waarom in dit geval uitdrukkelijk aan den rechter de verplichting wordt voorgeschreven, om naast het opleggen van een bepaalde straf nog een andere straf toe te deelen. Dat is aanleiding voor mij, niet om te vragen het artikel in tweeën in stemming te brengen, ten einde te kunnen tegenstemmen, maar om der Regeering in overweging te geven, het imperatieve lid twee te doen opgaan in het facultatieve

eerste lid. In dat geval zou misschien ook de heer Boon nog eens zijn zienswijze in nadere overweging kunnen nemen.

De heer HEEMSKERK, Minister van Justitie: Mijnheer de Voorzitter! Ik betreur het eenigszins, dat het bezwaar van den heer Boon thans voor het eerst te berde wordt gebracht. Het is wel in de stukken betwijfeld, of de plaatsing in een Rijkswerkinrichting aanbeveling verdient, maar het bezwaar, zooals dat thans is ontwikkeld, is in de stukken niet te vinden.

Daarom moeten wij in deze zaak met snelheid en zonder voorbereiding beslissen. Nu komt het mij voor, dat die beslissing wel in dezen zin kan uitvallen, dat het tweede lid geschrapt wordt. Het eerste lid kan dan wel blijven zooals het thans is. Ik zie dan ook niet de noodzakelijkheid in, in het eerste lid in te voegen: zoo hij tot werken in staat is. De rechter kan volgens het eerste lid een milicien, die niet is afgekeurd, veroordeelen tot plaatsing in een Rijkswerkinrichting voor ten hoogste een jaar. De rechter zal daarbij wel zijn verstand gebruiken.

Indien het tweede lid vervalt, is ook geen behoefte aan die invoeging, want alleen in het tweede lid werd de plaatsing imperatief voorgeschreven. Daar wordt voorgeschreven dat in geval van recidive die plaatsing in een Rijkswerkinrichting zal moeten geschieden. Wanneer dat nu wordt weggenomen, blijft toch over dat het in geval van recidive kan gebeuren.

Ik ben dus bereid, Mijnheer de Voorzitter, hierbij het tweede lid terug te nemen.

De VOORZITTER: De Regeering heeft het tweede lid van artikel 7 teruggenomen.

De heer Boon: Mijnheer de Voorzitter! Ik ben den Minister zeer dankbaar voor zijn antwoord, maar ik zou Zijn Excellentie toch nog willen vragen of hij alsnog in artikel 7 aan het eerste lid zou willen toevoegen: „als hij tot werken in staat is”, al is het alleen maar voor de elegantie, voor de overeenstemming met de andere artikelen, waarin van plaatsing in een Rijkswerkinrichting sprake is.

De heer HEEMSKERK, Minister van Justitie: Mijnheer de Voorzitter! Ik zie daaraan geen behoefte en blijf er bij, dat deze vraag in de stukken had moeten worden gesteld.

De beraadslaging wordt gesloten en het gewijzigde artikel 7, thans luidende:

„De schuldige aan een der in de beide voorafgaande artikelen omschreven strafbare feiten kan bovendien tot plaatsing in een rijkswerkinrichting worden veroordeeld voor ten hoogste één jaar.”,

zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Artikelen 8 tot en met 10** worden achtereenvolgens zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **VOORZITTER**: Ik geef thans het woord aan den heer van Zadelhoff, die mij heeft medegedeeld, dat hij met andere leden een nieuw artikel 11 wenscht in te dienen.

De heer **VAN ZADELHOFF**: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb de eer voor te stellen een nieuw art. 11 in te voegen, luidende:

„De positie van hen, die wegens ernstige gewetensbezwaren den dienst weigeren, doch niet van den dienst zijn vrijgesteld ingevolge de bepalingen van deze wet, wordt nader geregeld, met dien verstande, dat zij hun straf niet mogen ondergaan in inrichtingen, bedoeld bij de wet tot vaststelling der beginselen van het gevangeniswezen van 14 April 1886.”

Ik zou gaarne dit amendement met een enkel woord toelichten. Wij hebben nu de voorwaarden geregeld, waarop vrijstelling van dienst kan worden gegeven voor sommige gewetensbezwaren, doch het is buiten kijf, dat, wanneer dit ontwerp wet wordt en gaat werken, het overgrootste deel van hen, die dienst weigeren, buiten de wet zullen vallen, omdat zij gewetensbezwaren hebben die niet door de commissie zullen worden erkend, of omdat zij gewetensbezwaren hebben niet in den zin van de wet.

Het aantal dienstweigeraars, dat nu gevangen zit en dat wegens dienstweigering gestraft is, zal in de toekomst niet veel kleiner zijn, omdat tal van aangevoerde gewetensbezwaren volgens de commissie buiten het kader van de wet zullen vallen.

Wie weet, waarom men den dienst weigert, zal het met mij eens zijn, dat het aantal, juist om de beperkte strekking die het wetsontwerp houdt, van hen die er buiten vallen, des te grooter zal zijn en het zijn juist die menschen waarvoor wij hier steeds het pleit hebben gevoerd, die gestraft werden en ook in de toekomst gestraft zullen worden. Voor hen juist hebben wij gevraagd een mildere behandeling en er op aangedrongen, dat zij niet als misdadigers in de gevangenis zullen worden opgesloten en niet zullen komen in inrichtingen die vallen onder de wet op het gevangeniswezen van 1886.

Bij de algemeene beschouwingen heb ik den Minister gevraagd: wilt u er voor waken, dat door deze wet de positie van die menschen niet wordt verslechterd? En toen antwoordde de Minister: waarover maakt gij u ongerust? Waaruit zou blijken dat zij, die wel ernstige gewetensbezwaren hebben, die bezwaren niet door de wet zouden zien erkend? En als zij gestraft worden, waarom zou men dan afwijken van het uniforme tarief van 10 maanden? De Minister meende, dat ze niet zwaarder gestraft zouden worden.

En hij voegde er bij: Wanneer de straffen te zwaar zullen zijn, dan kunnen wij daarover nog nader spreken en daarop misschien

terugkomen. Mijnheer de Voorzitter! Ik zou graag eenige meerdere zekerheid hebben.

Ik heb aan den Minister gevraagd: kunnen wij van u een regeling voor die menschen verwachten, waarbij met den historisch geworden toestand rekening wordt gehouden? Het antwoord luidde: het zal de vraag zijn of op den duur die historisch geworden toestand bestendig kan worden.

Ja, de Minister ging nog een stapje verder en zeide: Ik geloof dat het oogenblik komt dat wij dien toestand moeten liquideeren.

Mijnheer de Voorzitter! Dat is in lijnrechten strijd met de belofte, die de Minister vroeger heeft gedaan.

Toen wij indertijd den Minister vroegen: wilt gij nu de positie van die dienstweigeraars, die in de gevangenis zitten, verbeteren, hen milder doen behandelen en vooral zorgen, dat zij buiten de gevangenis blijven en in een andere inrichting onderdak worden gebracht, antwoordde de Minister:

„Er is in bewerking een regeling te dien aanzien; ik zal er niet veel van zeggen, alleen dit, dat naar mijn meening een nadere regeling moet komen, waarbij men zich zooveel mogelijk houdt aan den historisch geworden toestand.”

Dat is de belofte, die de Minister ruim een jaar geleden heeft afgelegd. Hij zou voor die menschen een regeling maken, waarbij met de historie wordt rekening gehouden, en nu antwoordt de Minister, dat de tijd nabij is, dat wij de geheele zaak gaan liquideeren, en met de historie dus geen rekening meer zal gehouden worden.

Mijnheer de Voorzitter! Wij zullen dus krijgen den toestand, dat het overgrootste gedeelte van de dienstweigeraars buiten de wet zal vallen en dat hun positie slechter zal worden dan ze nu is. Daartegen komen wij op.

Wij hebben steeds voor die gestrafte dienstweigeraars clementie gepleit; wij hebben er herhaaldelijk op aangedrongen, dat zij een betere behandeling zouden ondergaan en niet als misdadigers in de gevangenis zouden worden opgesloten.

Dit wetsontwerp heeft zijn slagschaduw al vooruitgeworpen. Er is nu reeds tot de menschen, die dienst weigeren, gezegd: als ge buiten de wet valt, zult ge kunnen gestraft worden wegens opzettelijke ongehoorzaamheid met 3 jaar en 6 maanden gevangenisstraf, terwijl zij in eersten aanleg al bedreigd zijn met een straf van 1 jaar en 9 maanden. En toch, zegt de Minister: maak u niet ongerust er over, dat het meer dan 10 maanden zal worden. Ik maak mij daaromtrent wel ongerust, Mijnheer de Voorzitter, en geloof, dat wij een regeling hebben gemaakt, die het overgrootste deel van de dienstweigeraars niet zal baten, maar hun toestand zeer zal verslechteren.

Wij hebben daarom het nieuwe artikel voorgesteld. In dit artikel wordt uitdrukkelijk gezegd, dat het menschen moeten zijn, die ernstige gewetensbezwaren hebben, dus geen menschen, die wegens onverschilligheid den dienst weigeren.

Wanneer iemand op grond van zijn gewetensbezwaren den dienst weigert, maar het zijn geen gewetensbezwaren in den zin van de wet, mag hij niet als misdadiger worden gestraft, maar moet hij worden ondergebracht in een inrichting, die niets te maken heeft met gevangenis, zooals wij die op het oogenblik kennen.

Wanneer dit amendement wordt aangenomen, kan de Minister niet zeggen: ik liquideer den toestand en laat den man de gevangenis in gaan. Wij hebben dan voor ieder soort van dienstweigeraars iets gedaan: er is voor hen, wier gewetensbezwaren worden erkend, voor één uitweg gezorgd, terwijl door dit artikel van hen, wier gewetensbezwaren niet worden erkend, wordt gezegd: het zijn geen gewone misdadigers en als zij gestraft worden, zal een aparte regeling en een aparte inrichting voor hen in het leven worden geroepen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik hoop, dat de Kamer, die menigmaal getoond heeft het voor de belangen van de dienstweigeraars op te nemen, die menigmaal met ons geprotesteerd heeft tegen de behandeling, die men den dienstweigeraars laat ondergaan, en welke behandeling in de toekomst ongetwijfeld slechter zal worden, dit artikel wel zal willen aanvaarden.

De VOORZITTER: Door den heer van Zadelhoff is, met mede-ondertekening van de heeren Troelstra, Schaper, Kleerekoper, K. ter Laan, Duys, mevrouw de Vries—Bruins, de heeren Vliegen, J. ter Laan en van der Waerden, een amendement voorgesteld, strekkende om een nieuw artikel 11 in te voegen, luidende:

„De positie van hen, die wegens ernstige gewetensbezwaren den dienst weigeren doch niet van den dienst zijn vrijgesteld ingevolge bepalingen van deze wet, wordt nader geregeld, met dien verstande, dat zij hun straf niet mogen ondergaan in inrichtingen, bedoeld bij de wet tot vaststelling der beginselen van het gevangeniswezen van 14 April 1886.”

Ondertekend door tien leden, maakt dit amendement een onderwerp van beraadslaging uit.

De heer HEEEMSKERK, Minister van Justitie: Mijnheer de Voorzitter! De heer van Zadelhoff heeft tot mij het verwijt gericht, dat ik een belofte, die ik gegeven had, niet zou zijn nagekomen.

Als hetgeen ik destijds bij de behandeling der begroting en der interpellatie over de dienstweigeraars aangaande het regime van de dienstweigeraars gezegd heb, het karakter had van een belofte, dan ben ik die nagekomen, want ik heb een beschikking genomen, waardoor het regime, dat slechts een historischen, maar geen juridischen grondslag had, nevens den historischen ook een juridischen grond-

slag heeft gekregen. Ik kan dus zeggen: indien ik dat beloofd heb, dan ben ik die belofte nagekomen.

Ik heb echter zooveen reeds te kennen gegeven, dat overwogen moet worden, of de omstandigheden nog steeds dezelfde zijn, en daarbij zal na aanneming van dit wetsontwerp ook de vraag onder de oogen gezien moeten worden, of nu die dienstweigeraars nog van denzelfden aard zijn als op het oogenblik.

Er zijn op het oogenblik dienstweigeraars, die gewetensbezwaren hebben en niet kunnen vrijgesteld worden en niet bij den hospitaal-dienst kunnen gebracht worden en daarom zijn gestraft als dienstweigeraars. Die hebben zich niet kunnen aanmelden op grond van gewetensbezwaren en zijn dus gewetensbezwaarde dienstweigeraars. Die categorie zal in het vervolg niet behoeven te bestaan en daarom zijn de omstandigheden veranderd.

Dit alleen wat betreft de quaestie van de belofte. Ik ben intuschen nog verder gegaan door te zeggen, dat de vraag nadere overweging zal vereischen.

Wat het amendement betreft, ik waardeer zeer, dat de geachte afgevaardigde zijn wensch gekleed heeft niet in een motie, maar in een amendement. Als iets wordt voorgesteld, dan verdient een amendement toch altijd de voorkeur boven een motie.

Intusschen, de geachte afgevaardigde zal wel begrijpen, dat dit amendement onaannemelijk is. In dit amendement wordt gesproken van ernstige gewetensbezwaarden, die evenwel niet zijn vrijgesteld. Dat zou dus beteekenen, dat de rechter zal uitmaken, dat die ernstige gewetensbezwaarden, degenen, die zich op een gewetensbezwaar beroepen volgens de wet, die door de commissie gehoord zijn en die volgens den rechter ten onrechte niet vrijgesteld zijn door de administratieve macht, toch zullen gestraft worden, al zullen zij alleen gestraft worden naar een ander regime.

Dat is dus weder niet hooger beroep van den administratieven rechter, maar het is eenvoudig straffen van menschen, die eigenlijk door den rechter verklaard worden onschuldig te zijn. Men moet aannemen, dat degenen, die ernstige gewetensbezwaren heeft, langs administratieven weg zal worden vrijgesteld. Dat is het stelsel van de wet. Wie niet langs administratieven weg is vrijgesteld, is geen ernstig gewetensbezwaarde. De geachte afgevaardigde bedoelt het ook weder zoo niet, maar hij bedoelt er nu weder in te brengen de personen, die hij als ernstige gewetensbezwaarden beschouwt volgens zijn opvatting van het Grondwetsartikel, maar die niet valt onder het eerste artikel van het wetsontwerp. Hij wil dus, nadat de Kamer zich klaarblijkelijk heeft vereenigd met de opvatting van de Regeering omtrent het Grondwetsartikel, zijn opvatting weer in dit amendement neerleggen.

Ik laat verder daar de uitspraak bij de wet over dit exceptioneele regime, dat bestaat ten gevolge van historische wording, maar niet bij wijze van principe zoo plotseling in de wet kan worden neergelegd. Maar dat is bijzaak.

Mijn bezwaren tegen het amendement zijn van dien aard, dat dit amendement volstrekt onaannemelijk is, omdat men door de aanneming daarvan de geheele wet zou omverwerpen.

De heer KLEEREKOPER: Mijnheer de Voorzitter! De Minister verklaart dit amendement voor onaannemelijk en ik merk dat er verschillende leden van de Kamer zijn die dit met buitengewone instemming begroeten. Ik moet zeggen dat op dit oogenblik met dit amendement aan de orde wordt gesteld een quaestie, althans een stuk van een quaestie, die tot schande van ons volk nog steeds op afdoening wacht, die in haar vollen omvang reeds lang aan de orde gesteld en tot afdoening gebracht had moeten zijn. Want men kan zeer gemakkelijk op de techniek van een dergelijk amendement critiek oefenen, zeer gemakkelijk, omdat het een materie is van bijzonder ingewikkelden aard; maar wat is de zaak? Dat de Regeering onder instemming van de rechterzijde, heeft betoogd: slechts een zeer beperkte categorie van bezwaren kan als gewetensbezwaren gelden; de Regeering heeft daarbij gekozen die van „geweldloozen” en sluit andere gewetensbezwaren uit. Wat is nu de positie van degenen, die niet onder dit wetsontwerp zullen vallen? Deze, dat zij als dienstweigeraars niet zullen worden beschouwd in den zin van deze wet, dus als gewone misdadigers zullen worden terechtgesteld. Dit amendement beoogt nu mogelijk te maken, dat de straf, die aan deze menschen wordt opgelegd, een andere is dan die van gewone misdadigers. Er wordt dus door de indiening van dit amendement een eerste poging gedaan om hier in Nederland een afzonderlijke strafrechtelijke behandeling mogelijk te maken voor politieke misdadigers.

De Minister heeft zooeven gesproken over het rapport, dat hij verwacht van de Reclasseeringscommissie over de herziening van ons strafstelsel. Maar ieder is het er toch wel over eens, dat, voordat men die geheele herziening ter hand nam, in ons land met de tradities, waarover men in dit land zoo gaarne spreekt — en niet geheel ten onrechte — reeds lang een regeling had moeten bestaan, waardoor politieke misdadigers aan de gemeene rechtsbeoordeeling van delinquenten kunnen ontsnappen.

Dit staat vast, dat deze menschen, die dan serieuze bezwaren hebben tegen den dienst, maar niet zijn misdadigers, toch als misdadigers zullen gestraft worden, tien maanden of langer. Wie de verklaring van den Minister goed hoorde, kon daarin beluisteren: het kan zijn, dat het zoo blijft, maar het kan onder een andere rechtsbedeeling ook anders worden. Ik heb ook van menschen, die tegen de dienstweigeren en vóór den militairen dienst zijn, die van de behandeling van de dienstweigeraars wel eens wat hebben gezien, de opmerking gehoord, dat hetgeen met dergelijke jonge menschen geschiedt bepaald demoraliseerend moet werken. En nu vraag ik: als dit wetsontwerp in de lezing, welke de meerderheid met de Regeering daaraan heeft willen geven, op niet erkende dienstweige-

raars het cachet drukt van gewone weerspanningen, die strafrechtelijk moeten worden vervolgd en veroordeeld, ontstaat dan niet de toestand, dat politieke delinquenten worden behandeld als misdadigers van de algemeene soort? Indien de Minister het amendement had bestreden door te zeggen: „Het is technisch niet mogelijk, maar ik wil gaarne de verklaring afleggen, dat de Regeering zal overwegen een speciale behandeling van politieke misdadigers en dat dan deze categorie, waarop dit amendement betrekking heeft, onder die algemeene categorie kan worden gebracht”, had men althans met eenige bevrediging die bestrijding kunnen hooren. Daarom doe ik alsnog deze vraag aan den Minister: erkent gij niet, dat degenen, over wie dit amendement loopt, als politieke delinquenten moeten worden aangemerkt en ziet gij niet de noodzakelijkheid om dezen anders te behandelen dan de misdadigers?

Ik zou gaarne een antwoord op die vraag willen ontvangen, omdat dit ook van belang is voor hen, die zoozeer op verwerping van dit amendement gebrand zijn.

De heer DRESSSELHUIS: Mijnheer de Voorzitter! Ik ben het met den Minister volkomen eens, dat dit amendement in het systeem van de wet niet toelaatbaar is, omdat het een element in de wet wil brengen, dat daarin krachtens de natuur dezer wet niet past. Dit neemt echter niet weg, dat ik met de voorstellers voel voor hun gedachte, dat de dienstweigeraars niet moeten worden behandeld als gewone misdadigers. Te recht hebben m. i. die menschen tot dusverre op het fort Spijkerboor een strafregime ondergaan, dat speciaal voor hen paste. Zij hebben geen misdadigen aard in de gewone beteekenis van het woord. Zij hebben een specialen afkeer van den dienst en hun behandeling moet op hun bijzondere mentaliteit passen.

Ik geloof, dat de wijze van behandeling, welke ten aanzien van die menschen is toegepast, tot dusverre voor de Regeering een zeker succes is geweest. Dat systeem heeft elders in het strafstelsel van onze wet navolging gevonden en men was het er over eens, dat dit systeem voor die menschen paste, zonder dat het de preventie of de repressie verloren deed gaan.

Ik zou daarom den geachten voorstellers in overweging willen geven hun amendement in te trekken, doch niet de gedachte geheel prijs te geven.

De Minister heeft in eigenaardigen kieschen vorm, durch die Blumen, in overweging gegeven, deze zaak liever door middel van een motie te behandelen en ik geloof, dat deze suggestie van den Minister aanbeveling verdient.

De heer VAN ZADELHOFF: Mijnheer de Voorzitter! Gehoord de opmerkingen van den Minister van Justitie, lijkt het mij het verstandigste, den gegeven wenk op te volgen en een motie voor te stellen, onder intrekking van het voorgestelde amendement. In deze motie is dezelfde gedachte belichaamd als in het amendement. Zij luidt:

„De Kamer,
den wensch uitsprekende, dat zij die wegens weigering van
den dienst worden gestraft, deze straf zullen ondergaan in bij-
zondere voor hen bestemde inrichtingen,
gaat over tot de orde van den dag.”

De bedoeling is, dat de bestaande toestand ten minste zal blijven
gehandhaafd.

Aangezien het amendement van den heer van Zadelhoff c. s. tot
invoeging van een nieuw artikel 11 door de voorstellers is ingetrok-
ken, maakt het geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

De VOORZITTER: De heer van Zadelhoff heeft nu in plaats van
zijn amendement ingediend een motie van orde.

Deze motie van orde wordt ondersteund door de heeren Hugen-
holtz, Schaper, Troelstra, Ter Hall en K. ter Laan en maakt mits-
dien een onderwerp van beraadslaging uit.

De VOORZITTER: Ik stel voor, deze motie van orde te doen drukken
en ronddeelen en te behandelen op een nader te bepalen dag.

De heer DRESSELHUYTS: Mijnheer de Voorzitter! Het wil mij voor-
komen, dat deze zaak zoo geheel ligt in de sfeer van het debat van
heden, dat er geen bezwaar kan zijn om deze motie, die feitelijk neer-
komt op het handhaven der bestaande practijk, terstond te behan-
delen. Ik meen, dat iedereen de materie geheel meester is en hoop dat
u alsnog zult voorstellen, de motie direct te behandelen.

De VOORZITTER: Het wil mij voorkomen, dat het niet goed is der-
gelijke moties dadelijk te behandelen. De Minister van Justitie heeft
nu medegedeeld, dat hij een voorstel in deze wachtende is van de
reclasseeringscommissie en ik vraag mij af, waarvoor wij anders deze
commissie hebben, als nu niet op haar advies wordt gewacht. Komt
het voorstel, dat de Minister van Justitie verwacht, binnen een paar
weken, dan zouden wij deze motie nog vóór het reces kunnen behan-
delen, maar ik kan niet medegaan met het denkbeeld van den heer
Dresselhuys om dit thans reeds te doen en blijf dus bij mijn voorstel
om de motie te behandelen op een nader te bepalen dag ¹⁾.

De beraadslaging wordt gesloten en het voorstel van den Voor-
zitter zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De beweegreden van het ontwerp van wet wordt zonder beraad-
slaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

Het ontwerp van wet wordt op verzoek van den heer van Rave-
steijn in stemming gebracht en met 62 tegen 2 stemmen aangenomen.

¹⁾ De behandeling van deze motie heeft nog niet plaats gevonden.
Red. M. R. T.

VRAGENBUS.

Artt. 9 en 10 R. L. en art. 74 S.r.

X. verzoekt ons de volgende vragen te beantwoorden:

1°. In verband met L. O. 1923 No. 383 verzoek ik U mij mede te deelen of deze order niet nog een aanvulling vereischt, n.l. deze, dat de commandeerende officier verplicht is den betrokken Garnizoenscommandant ook te rapporteeren, wanneer hij op grond van het in Art. 9 R. L. bedoelde onderzoek de zaak noch disciplinair afdoet, noch strafrechtelijk vervolgt, o.a. omdat hij b.v. twijfelt of er voldoende bewijsmateriaal aanwezig is of dat hij vermeent, dat niet-tegenstaande de aangevoerde beschuldigingen de betrokkene toch onschuldig is.

Waar men het tot het verkrijgen van een goede rechtspleging noodig heeft gevonden L. O. 1923 No. 383 ¹⁾ in het leven te roepen, daar zou het m.i. overweging verdienen het bovenstaande aan die L. O. toe te voegen.

2°. Een dienstplichtige in uniform bestuurde op een Zondagavond om 11 uur n.m., niet in dienst zijnde, een wagen en reed links inplaats van rechts van den weg van A. naar B., zonder een bepaalde reden, als inhalen enz. Het gevolg was, dat hij een auto, waarin een kapitein in uniform gezeten was, aanreed. Alhoewel de schuld geheel bij den dienstplichtige was gelegen, wilde deze dit niet erkennen, was min of meer brutaal en nam geen behoorlijke houding aan toen hij werd toegesproken door zijn meerdere.

Deze overtreding, n.l. de aanrijding, is m.i. niet gepleegd onder zóó verlichtende omstandigheden, dat gevoeglijk met een disciplinaire straf kan worden volstaan. Evenmin treedt wegens de omstandigheden, waaronder de overtreding is gepleegd, de strijd tegen de krijgstucht op den voorgrond en het strafrechtelijk karakter op den achtergrond. De zaak moet dus strafrechtelijk vervolgd worden en moet verwezen worden naar den krijgsraad. De dienstplichtige antwoordde aan den Auditeur-Militair op zijn vraag of hij geneegen was overeenkomstig art. 74 W. v. S. een schikking te treffen, toestemmend en erkende nu wel zijn schuld.

De C. Ct. antwoordde aan den Auditeur-Militair op zijn vraag, of zich in deze zaak een krijgstuchtelijk element bevond, bevestigend, n.l. het onbehoorlijk optreden van den milicien tegenover den kapitein. De practijk is dat de C. Ctn. zeer geneigd zijn om deze elementen te ontdekken als deze vraag gesteld wordt, ook wanneer zij niet aanwezig zijn. In dit geval had de kapitein evenwel gelijk en gaf

---

¹⁾ Zie hiervoor bladz. 242.

aan, dat dit krijgstuchtelijk element tot gelding zou kunnen worden gebracht met 4 dagen verzuwaard arrest.

Aangezien er nu verband bestaat tusschen de overtreding en het krijgstuchtelijk vergrijp, moet de militaire rechter, hier de Auditeur-Militair, van beide feiten gelijktijdig kennisnemen en het krijgstuchtelijk vergrijp beschouwen als een omstandigheid, waarop hij bij de waardeering van het feit, bij het opleggen van de boete heeft te letten, m.a.w. de boete in verband met het krijgstuchtelijk vergrijp verhoogen. Het krijgstuchtelijk vergrijp zou dus hier met een verhoogde boete worden afgedaan. Is dit juist?

Wat vraag 1 betreft meenen wij dat, waar art. 10 R. L., waaruit de plicht tot rapporteeren wordt afgeleid, naast het geval van artikel 8 R. L., ook uitdrukkelijk dat van artikel 9 vermeldt, de Commandeerende Officier ook stellig in beide gevallen verplicht is rapport te doen aan den Garnizoenscommandant. Op zijn beurt moet dan de Commandeerende-Officier hieromtrent bericht ontvangen van onder hem geplaatste strafopleggers. Het bedoelde rapport is volgens art. 9 R. L. noodig wanneer de onschuld van den „verdachte” vaststaat, maar dan à plus forte raison ook wanneer aan die onschuld getwijfeld wordt. Waar evenwel uitdrukkelijk van „verdachte” gesproken wordt, zal de plicht tot rapporteeren alleen dan bestaan, wanneer er niet alleen een feit is gepleegd dat niet valt onder art. 2 1° W. K., maar ook wanneer er een militaire verdachte is. Zoolang er geen genoegzame vermoedens zijn die wijzen in de richting van een bepaald militair, is een rapport onnoodig; het zou ook geen zin hebben. Dit rapporteeren heeft immers tot doel om den Garnizoenscommandant over een eventueel noodige verwijzing naar den krijgsvaad te doen beslissen; daarvan kan, zonder een bepaalden militairen verdachte, natuurlijk geen sprake zijn.

Aanvulling van de bedoelde Legerorder in dien zin dat ook in geval van art. 9 R. L. het in die order bedoelde rapport verplicht wordt gesteld, zou o.i. aanbeveling verdienen. Wanneer althans dergelijke gemakkelijk uit de wet af te leiden gevolgtrekkingen nog voorgeschreven moeten worden.

Vraag 2 voert ons weer terug naar de vele moeilijkheden die de toepassing van art. 74 S.r. in het militaire strafproces scheidt, wanneer men niet voldoende rekening houdt met de bijzondere positie die in dat proces door den Auditeur-Militair wordt ingenomen. Wij hebben daarover in deel XVIII op bladz. 209 en 451 eenige opmerkingen gemaakt, waarop wij thans niet zullen terugkomen, maar, waar in casu blijkbaar is gehandeld in aansluiting aan de voorschriften gegeven in de aanschrijving van den Advocaat-Fiscaal van 24 Januari 1923, La. J. No. 55 ¹⁾, zullen wij ons ook op dien

¹⁾ Zie M. R. T. Deel XVIII, bladz. 451.

basis stellen, al willen wij nogmaals zeggen dat wij het met die bewuste aanschrijving in geenen deele eens zijn.

Wij merken dan op dat in de eerste plaats het door den inzender gesignaleerde kwaad (want dat een ernstig krijgstuchtelijk vergrijp alleen met geldboete kan worden gestraft kan ook o.i. niet door den beugel) bestaat, los van art. 74 S.r., n. 1. bij die overtredingen waarop alleen geldboete als straf is gesteld, indien het geval van art. 60 W. K. zich voordoet. De rechter heeft dan — volgens de Memorie van Toelichting — „het krijgstuchtelijk vergrijp eenvoudig „te beschouwen als één van de vele omstandigheden, waarop de „rechter bij de waardeering van het strafbare feit heeft te letten en „die hij bij de bepaling van de straf in aanmerking heeft te nemen”.

Men kan zulks onjuist achten, maar de wet heeft eenmaal dit stelsel gekozen en men heeft er zich bij neer te leggen, wat men des te gereedelijker doen kan, omdat bij vele overtredingen naast geldboete, ook hechtenis als straf is gesteld. Zoo zou b.v. in het onderhavige geval de krijgsraad wellicht wegens overtreding van artikel 3 van het Motor- en Rijwielreglement ¹⁾ hebben kunnen veroordeelen, en daardoor oplegging van hechtenis ook mogelijk zijn geweest.

Door toepassing van art. 74 S. r. is de kwestie eenigszins gecompliceerd geworden, vooral dáárom, omdat wat door den Auditeur-Militair als één geheel werd opgevat, door den Garnizoenscommandant is gescheiden in een gewone overtreding en het brutaliseeren van zijn meerdere in rang. In eerste instantie ligt hier de oorzaak van het onbevredigend verloop der kwestie. Ook volgens de aanschrijving van den Advocaat-Fiscaal kan afkoop niet plaats hebben wanneer de tot krijgstuchtelijke bestraffing bevoegde meerdere zulks niet wenscht. Waar er tusschen de overtreding en het brutaliseeren samenhang bestaat, had in casu de Garnizoenscommandant geen afkoop moeten toelaten, in ieder geval, toen hem bleek dat de Auditeur-Militair het brutaliseeren tegelijkertijd wilde afdoen, tegen de voorwaarde door den Auditeur-Militair voorgesteld, bezwaar moeten maken, zoodat overeenstemming niet tot stand kon komen, met het gevolg dat afdoening buiten proces was uitgesloten.

Maar het overleg over de te stellen voorwaarde is blijkbaar niet met den Garnizoenscommandant gevoerd, maar met den Compagniescommandant.

Reeds op bladz. 453 van Deel XVIII vroegen wij naar aanleiding van de meerbedoelde aanschrijving van den Advocaat-Fiscaal: „Wie „is de tot krijgstuchtelijke bestraffing bevoegde meerdere met wien „overleg zou moeten worden gepleegd? Zijn dit ook de compagnies- „commandant en de met hem gelijkgestelde commandanten?” en wij concludeerden dat, omdat de openbare aanklager tot die laatsten in

¹⁾ Intusschen is deze bepaling door den Auditeur-Militair blijkbaar niet toepasselijk geacht, daar het maximum der hechtenisstraf hier 20 dagen is en toepassing van art. 74 Sr. alleen mogelijk is wanneer naast geldboete, hechtenis tot een maximum van 14 dagen is gesteld.

geen enkele betrekking stond, de gerechtsofficieren wel bedoeld zouden zijn.

Wij zijn nog steeds van de meening dat zulks inderdaad het geval is, maar wij hebben dan toch vóór ons een voorbeeld waaruit blijkt dat de praktijk met die bedoeling geen rekening houdt, met gevolg dat over het stellen van de voorwaarde en dus ten slotte over de vraag of de verwijzing naar den krijgsraad door den Garnizoenscommandant, al dan niet een proces voor den krijgsraad ten gevolge zal hebben, wordt beslist door een Compagniescommandant en niet door dien gerechtsofficier zelf. Dit is naar onze meening een volkomen averechtsche opvatting, maar zoo wij haar een oogenblik als juist willen aannemen, dan moeten wij verklaren niet te begrijpen hoe de Compagniescommandant die 4 dagen verzwaaard arrest noodig achtte om het krijgstuchtelijk element tot gelding te brengen, ten slotte tot overeenstemming kon komen met den Auditeur-Militair over een voorwaarde die alleen de betaling van een geldsom bevatte. O. i. had ook tusschen den Compagniescommandant en den Auditeur-Militair nimmer overeenstemming kunnen zijn verkregen, met het gevolg dat de krijgsraad uitspraak had *moeten* doen.

Met het oog op het sterk op den voorgrond tredend krijgstuchtelijk element in het gebeurde, element dat niet door verhooging van de afkoopsom voldoende tot gelding kon worden gebracht, had de militaire autoriteit in casu, naar onze meening, tot toepassing van art. 74 S. r. zijne toestemming niet moeten verleen.

Ten slotte nog deze vraag: zou het niet op den weg van de gerechtsofficieren liggen om hunne onderhoorige strafopleggers aan te schrijven het overleg met den Auditeur-Militair over toepassing van art. 74 van het Wetboek van Strafrecht steeds over hem te laten loopen? Dat zou ook de eenheid in de toepassing zeer zeker bevorderen en zou in elk geval er toe bijdragen om de militaire zijde van deze beslissing niet in de verdrukking te laten.

MILITAIRE RECHTSPRAAK.

Krijgsraad te Paramaribo.

Vonnis van den 8en Juni 1923.

President: Mr. S. D. de Vries.

Leden: N. Smit, Eerste-Luitenant der Infanterie, en J. A. P. Hille
Ris Lambers, Officier van Gez. 2e klasse.

Auditeur-Militair: vertegenwoordigd door den Advocaat-Generaal
Mr. Dr. F. D. J. van Haaren.

Raadsman: practizijn A. C. J. M. Alberga.

HOOG MILITAIR GERECHTSHOF.

Sententie van 21 September 1923.

President: Mr. H. W. van Sandick.

Leden: Vice-Adm. (tit.) C. J. G. de Booy, Lt. Gen^{ls}. J. C. H. A.
Quack, P. P. C. Collette, Schout-bij-Nacht (tit.) N. J. J. van Rijn
van Alkemade en Dr. W. Boekhoudt.

Advocaat-Fiscaal: Jhr. Dr. C. A. J. van Sasse van Ysselt.

Raadsman: Dr. D. A. L. M. Schretlen.

*De Krijgsraad veroordeelt wegens overtreding van Art. 95 C. W. L.¹⁾
Het H. M. G. spreekt vrij omdat, hoe algemeen de bevoordingen van
Art. 95 C. W. L. ook mogen zijn, onder de daar bedoelde orders niet*

¹⁾ De nieuwe militaire strafwetgeving is in Suriname in werking getreden op 8 Mei 1923. Het Koninklijk Besluit van 16 October 1922 (Stbl. no. 554) — afgekondigd in Gouvernementsblad 1923 No. 6 — bevat in deel IV „Invoeringsbepalingen Militair Straf- en Tuchtrect Suriname”, eenige overgangsbepalingen die vrijwel geheel overeenkomen met die, vervat in Titel IX van de Invoeringswet Militair Straf- en Tuchtrect. Het is ons niet duidelijk hoe de krijgsraad ondanks art. 28 dier „Invoeringsbepalingen”, dat gelijkkluidend is met art. 110 van de Invoeringswet, kwam tot schuldigverklaring aan art. 95 C. W. L. en niet de nieuwe wetgeving toepaste, waartoe ook door den Advocaat-Fiscaal werd geconcludeerd.

kunnen vallen die, tegen wier niet nakoming reeds andere wetsbepalingen bijzonderlijk voorzien en in casu de niet opgevolgde order opleverde het zonder verlof van zijn korps afwezig zijn en blijven, waarmtrent de wetgever bijzondere bepalingen heeft gegeven, terwijl het te laste gelegde, in den vorm waarin het is te laste gelegd, ook niet valt onder eenige andere voorafgegane wettelijke strafbepaling.

Vonnis

tusschen den Auditeur-Militair, Eischer bij exploit van den deurwaarder J. G. Elmont d d. 28 Mei 1923, vertegenwoordigd door den Advocaat Generaal,

en

1. L. B., oud 19 jaren, geboren te Huizen,
2. H. de B., oud 22 jaren, geboren te Martenshoek, gemeente Hoogezand, charge: fuseliers in garnizoen en wonende te Paramaribo, Beklaagden bij voormeld exploit.

In Naam der Koningin!

De Krijgsraad in Suriname.

Gezien de stukken van het proces;

Gelet op de verwijzing door den Commandant der troepen in Suriname dd. 5 Mei 1923 van de beklaagden naar den Krijgsraad; Gelet op de ordonnantie van den Commandant der Troepen in Suriname en van het Garnizoen te Paramaribo d.d. 28 Mei 1923, waarbij de Krijgsraad is bijeengeroepen tegen 8 Juni 1923, aan de beklaagden beteekend, zooals hierboven is vermeld;

Gehoord de voorlezing van de volgende stukken:

- a. het verhoor van den sub 1 genoemden beklaagde, voor den Officier-Commissaris, ondergaan den 7^{en} Mei 1923;
- b. het verhoor van den sub 2 genoemde beklaagde, voor den Officier-Commissaris, ondergaan der 7^{en} Mei 1923;
- c. het verhoor van den getuige J. K., afgelegd voor den Officier-Commissaris den 7^{en} Mei 1923;
- d. het verhoor van den getuige G. I. P., afgelegd voor den Officier-Commissaris den 7^{en} Mei 1923;
- e. het verhoor van den getuige T. K., afgelegd voor den Officier-Commissaris den 8^{en} Mei 1923;
- f. het verhoor van den getuige H. J. L., afgelegd voor den Officier-Commissaris den 8sten Mei 1923;
- g. het verhoor van den getuige G. B., afgelegd voor den Officier-Commissaris den 9^{en} Mei 1923;

Gelet op het onderzoek ter terechtzitting;

Gehoord de voorlezing van de schrifturen van eisch, voorgedragen

door den Auditeur-Militair en in geschriften overgelegd, waarvan de conclusiën luiden: „dat de beklaagden zullen worden schuldig verklaard:

de sub 1 genoemde: aan het opzettelijk nalaten de orders van dengene, die boven hem gesteld is, te gehoorzamen, welk feit is gepleegd in eene andere gelegenheid dan in eene affaire tegen den vijand of in eene plaats, welke dadelijk belegerd of berend is;

de sub 2 genoemde: aan het uitdrukkelijk weigeren de orders van dengene, die boven hem gesteld is, te gehoorzamen, welk feit is gepleegd in eene andere gelegenheid dan in eene affaire tegen den vijand of in eene plaats, welke dadelijk belegerd of berend is;

en mitsdien veroordeeld tot gevangenisstraf:

de sub 1 genoemde: voor den tijd van *twee maanden*;

de sub 2 genoemde: voor den tijd van *drie maanden*;

Gelet op de verklaring van de beklaagden en hun raadsman, practizijn A. C. J. M. Alberga, dat hij afstand doet van het indienen van een schriftuur van antwoord;

Gehoord de beklaagden in hunne verdediging, volgens hunne opgaven genaamd:

de sub 1 genoemde: L. B., geb. te Huizen, Alg. Stamb. no. 7225;

de sub 2 genoemde: H. de B., geboren te Martenshoek, Alg. Stamb. no. 7215, en voorts, zooals in het hoofd dezes staat vermeld;

Overwegende, dat, blijkens overgelegde extracten-stamboek *de sub 1 genoemde* beklaagde op 20 Maart 1921 is verbonden als soldaat voor zeven jaren bij de Koloniale Troepen in en buiten Europa, ingaande den 20 Maart 1921, op 18 Aug. 1921 te Paramaribo is aangekomen en in de sterkte der troepen is opgenomen;

de sub 2 genoemde beklaagde op 1 Februari 1921 is verbonden als soldaat voor 6 jaren bij de Koloniale Troepen in en buiten Europa, ingaande den 10^{en} Februari 1921, op 18 Augustus 1921 te Paramaribo is aangekomen en in de sterkte der troepen is opgenomen;

en blijkens mede overgelegde akten op 30 Maart 1921 en op 7 Februari 1923, respectievelijk in het garnizoen Nijmegen en Paramaribo ongemaakt en respectievelijk door den kapitein Chr. G. M. en den fourier A. B. en door den adjudant-onderofficier-instructeur P. H. de J. en den fourier W. G. G., met respectievelijk de sub 1o en sub 2o genoemde beklaagden onderteekend, de krijgsartikelen voor het Krijgsvolk te Lande vastgesteld, op laatstgenoemden dag aan de beklaagden zijn voorgelezen en hun daardoor is bekend gemaakt, dat zij staan onder de militaire tucht, weshalve op hen van toepassing is het Crimineel Wetboek voor het Krijgsvolk te Lande, zooals dat voor de Kolonie Suriname is gewijzigd bij publicatie van 21 Maart 1915 (G. B. 1915 no. 13), welke beide stukken ter terechtzitting aan ieder der beklaagden zijn voorgehouden;

Overwegende, dat den beklaagden aan den voet van het bevel tot bijeenkomst van den Krijgsraad is telastgelegd, dat zij op of omstreeks 22 April 1923 te Kassabaholo, district beneden-Suriname, uitdrukkelijk hebben geweigerd, althans opzettelijk hebben nagelaten, de orders van iemand die boven hen gesteld was, te gehoorzamen,

zij nl. niet hebben voldaan aan het tot hen, zoo gezamenlijk als ieder afzonderlijk, door den brigadier P. tot meerdere malen toe gericht bevel om met hem mede te gaan naar de kazerne te Paramaribo en te blijven staan en vervolgens naar hem terug te keeren, toen zij ter plaatse als vermeld, van hem wegliepen, en de wijk namen in het aldaar gelegen bosch, welke genoemde brigadier daarbij handelde ter uitvoering van de hem door den sergeant en wachtcommandant K. gegeven order om met een patrouille van twee man zich naar Kassabaholo te begeven, ten einde bovengenoemde fuseliers, die in de kazerne mankeerden te arresteeren en daarheen terug te brengen, zijnde het feit gepleegd in eene andere gelegenheid dan in een affaire tegen den vijand of in een plaats welke dadelijk belegerd of berend is;"

Overwegende dat de beklagden bij hun verhoor voor den Officier-Commissaris hebben opgeven:

L. B.:

dat hij erkent op Zaterdag 21 April 1923 des namiddags omstreeks half een uur te zijn uitgegaan;

dat hij erkent te weten, dat dit uitgaan niet geoorloofd was;

dat hij erkent onwettig buiten de kazerne te zijn verbleven tot het tijdstip zijner arrestatie op Zondag 22 April d.a.v. des avonds tusschen 9 en 10 uur;

dat hij weet, dat hij dien Zondagmiddag met de soldaten B. en de B. op den Kassabaholoweg door een militaire patrouille is gearresteerd;

dat hij zich niet meer herinneren kan, of de brigadier, getuige P., commandant van die patrouille was;

dat hij er niets meer van weet, of deze brigadier hem en den beiden met hem gearresteerden, gelast heeft om met hem, brigadier, mee te gaan naar de kazerne te Paramaribo;

dat hij er niets meer van weet, of door hem aan dien last is voldaan;

dat hij er niets van weet, of hij, na $\pm$ 50 Meter te hebben meegeloopen, geweigerd heeft verder mee te gaan;

dat hij er niets van weet, of hij in die weigering heeft volhard, totdat de brigadier, getuige P., hem uitdrukkelijk gelast heeft, om verder mee te gaan;

dat hij zich herinnert met beklagde de B. te zijn weggeloopen, maar niet meer weet waarheen;

dat hij niet gehoord heeft, dat de brigadier, getuige P., toen hij wegliep, onmiddellijk en bij herhaling, terwijl hij nog op korten afstand van hem was, gelast heeft te blijven staan en naar hem terug te keeren;

dat hij heel goed weet aan dergelijke orders te moeten gehoorzamen; dat hij alleen gezien heeft, dat beklagde de B. met hem meegeloopen is;

dat hij zich niet herinnert, beklagde de B. onder het wegloopen iets te hebben hooren roepen;

dat hij tijdens het voorloopig onderzoek op 24 April 1923, zich de navolgende feiten kon herinneren, t.w. dat de brigadier, getuige P., de patrouille-commandant was, dat deze hem aangemaand heeft mee te loopen en dat hij meegelopen heeft, doch hij zich deze feiten daarna niet meer herinneren kan en dit misschien komt, omdat hij te veel over deze zaak gepiekerd heeft;

dat hij tijdens het gebeurde dronken was en niet heeft geweten wat of hij deed;

H. de B.:

dat hij erkent, dat hij te Paramaribo op 19 April 1923, geplaatst was in den strengen strafcursus van de tuchtklasse;

dat hij erkent te weten dat hij op grond daarvan de kazerne niet mocht verlaten;

dat hij erkent desondanks op genoemden datum, des namiddags omstreeks half negen, met den soldaat, getuige B., te zijn uitgegaan;

dat hij erkent van af genoemd tijdstip tot den 22en April d. a. v. des avonds omstreeks 10 uur, onwettig buiten de kazerne te zijn gebleven;

dat hij niet weet of hij op Zondag den 22en April 1923 omstreeks half drie uur des namiddags, met de soldaten, getuige B. en beklaagde B., op den Kassabaholweg, door eene militaire patrouille gearresteerd is;

dat hij niet weet, wie dien middag patrouille-commandant was, doch wel, dat de brigadier, getuige P., des avonds patrouille-commandant was;

dat hij niet weet, of deze hem en de beiden met hem gearresteerden gelast heeft, om met hem mee te gaan naar de kazerne;

dat hij niet weet, of hij daaraan voldaan heeft;

dat hij niet weet of hij, na $\pm$ 50 M. te hebben medegelopen, daarna geweigerd heeft om verder mee te gaan;

dat hij niet weet of hij in die weigering volhard heeft, totdat de brigadier, getuige P., hem uitdrukkelijk gelast had om verder mee te gaan;

dat hij niet weet, of hij den brigadier, getuige P., toen deze hem bedoelden last gegeven had, toegevoegd heeft: „al gelast je duizend maal, ik doe het toch niet”, althans iets van dezelfde strekking;

dat hij niet weet, of hij desniettemin nog een 15 Meters is meegegaan, met den soldaat, beklaagde B., weggelopen, en in het bosch ontkomen is;

dat hij zich er niets van kan herinneren, dat de brigadier, getuige P., toen hij wegliep onmiddellijk en bij herhaling, terwijl hij nog op korten afstand van hem was, gelast heeft te blijven staan en naar hem terug te keeren;

dat hij niet weet, of hij in antwoord daarop geroepen heeft:

„gelast maar hoor, ik doe het toch niet”; dat hij weet, dat hij aan dergelijke orders moet gehoorzamen, dat hij echter toen dronken was en het daaraan te wijten is, dat hij zich het een en ander niet meer kan herinneren;

Overwegende, dat de getuigen voor den Officier-Commissaris hebben verklaard:

J. K.:

dat hij Zaterdag op Zondag (21 op 22 April 1923) commandant van de kazernewacht te Paramaribo was;

dat hij als zoodanig den Commandant der Troepen telefonisch meegedeeld heeft, dat volgens ingekomen bericht de fuseliers getuige B. en de beklaagden de B. en B. zich op den Kassabaholweg bevonden;

dat hij wist, dat deze soldaten ten onrechte in hun kwartier mankeerden;

dat na de hiervoren bedoelde mededeeling de Commandant der Troepen hem, als commandant van de kazernewacht, de dienstorder gegeven heeft, om een patrouille uit te sturen, ten einde — aldus luidde de uitdrukkelijke last — de drie genoemde fuseliers te arresteeren en naar de kazerne terug te brengen;

dat hij daaraan voldaan heeft door den brigadier, getuige P., met twee man per fiets uit te zenden om genoemde soldaten te zoeken, te arresteeren en hem daarvan telefonisch mededeeling te doen, waarna hij hun, zoo noodig, een patrouille te voet achterna zou kunnen zenden;

G. I. P.:

dat hij op Zondag, den 22en April 1923, ongeveer 1 uur 45 minuten des namiddags, van den sergeant, wachtcommandant, getuige K., de orde ontvangen heeft om met een patrouille van twee man per rijwiel zich naar Kassabaholo te begeven;

dat die order strekte om aldaar drie soldaten, die in de kazerne mankeerden, te arresteeren en naar de kazerne terug te brengen;

dat hij toen onmiddellijk gereden is naar Kassabaholo en aldaar o.m. de fuseliers, beklaagden B. en de B., aangetroffen heeft, terwijl zij aan den weg lagen te slapen;

dat hij beklaagden de B. en B., zoowel gezamenlijk, als ieder afzonderlijk, meermalen het bevel gegeven heeft om met hem naar de kazerne te Paramaribo mee te gaan;

dat zij aan de eerste lastgeving aanvankelijk voldeden, doch daarna wegliepen en wilden uitwijken naar het bosch en hij hun het bevel gegeven heeft, om te blijven staan en naar hem terug te keeren;

dat zij aan deze zijne orders, niet voldaan hebben;

dat zij niet bepaald dronken waren, doch hij merken kon dat zij gedronken hadden, omdat zij onderweg behoorlijk en beleefd met hem gesproken hebben;

dat hij beklaagde de B. den eersten keer gelast heeft mee te gaan naar de kazerne met de woorden: „de B., ik gelast je mee te gaan”;

dat toen de beide beklaagden van hem wegliepen, hij hun, zoowel gezamenlijk als ieder afzonderlijk, gelast heeft te blijven staan en naar hem terug te keeren met de woorden: „de B. en B., ik gelast jelui te blijven staan, anders zullen er strengere maatregelen worden genomen”;

dat beklaagden toen geen 5 meters van hem af waren en hij voldoende luid gesproken heeft;

dat zij zijn last dus wel moeten gehoord hebben;

dat beklaagde de B. op de eerstbedoelde lastgeving geantwoord heeft: „al gelast je mij duizendmaal, ik ga toch niet mee”, en op de tweede voormelde lastgeving: „gelast maar raak, ik doe het toch niet;”

dat toen beklaagde de B. dit laatste zeide, beklaagde B. ongeveer een Meter van hem, de B., af was;

dat toen zijne lastgevingen niet uitgevoerd werden, hij de beide mannen van de patrouille L. en K. beklaagden achterna gezonden heeft, om hen te achterhalen, doch deze de beklaagden niet te pakken hebben kunnen krijgen.

T. K.:

dat hij op Zondag 22 April 1923 ongeveer 1 uur en 45 minuten in den namiddag, onder commando van den brigadier, getuige P., naar Kassabaholo gezonden is om de drie fuseliers, getuige B. en de beklaagden de B. en B., te arresteren;

dat hij wist dat die fuseliers in de kazerne mankeerden;

dat hij wist, dat na eventueele arrestatie genoemde fuseliers door de patrouille, waarvan hij deel uitmaakte, naar de kazerne moesten worden teruggebracht;

dat hij de beklaagden slapende op Kassabaholo aangetroffen heeft en zij, toen zij wakker gemaakt werden, op zijn gestaan; dat beklaagde de B. niet bepaald dronken was, doch klaarblijkelijk wat gedronken had, daar hij een beetje waggelde;

dat beklaagde B. op hem heelemaal niet den indruk maakte van dronken te zijn en gewoon liep; dat hij gezien heeft, dat beklaagde de B., toen de patrouille met de drie gearresteerden naar hij meent 25 Meters onder weg was, geweigerd heeft om verder mee te gaan;

dat de brigadier, getuige P., de B. toen gelast heeft om verder mee te gaan, door te zeggen: „de B. ik gelast je mee te gaan;”

dat beklaagde de B. deze lastgeving moet hebben gehoord en begrepen, omdat, nadat deze eenigen tijd doorgelopen had, hij op die lastgeving geantwoord heeft: „al gelast je mij duizend maal, dan ga ik toch niet mee,” en toch doorgelopen heeft;

dat hij gezien heeft, dat beide beklaagden kort daarop naar het bosch zijn weggelopen;

dat hij ongeveer 10 Meters van den Brigadier, getuige P., af was en dezen op bevelenden toon wel iets tot beklaagden heeft hooren roepen, maar niet precies weet, wat de brigadier geroepen heeft;

dat de beklaagden de stem van den brigadier, getuige P., moeten hebben gehoord;

dat hij en getuige L. den beklaagden onmiddellijk achterna zijn gegaan;

dat hij en getuige L. echter de beklaagden niet te pakken konden krijgen, omdat zij $\pm$ 50 Meters vóór waren en dadelijk in het bosch verdwenen zijn;

dat hij wel verklaren kan, dat de beklaagden, ondanks het roepen van den brigadier, toch doorgelopen zijn.

H. J. L.:

dat hij op Zondag 22 April 1923, ongeveer 1 uur en 45 minuten in den namiddag, onder commando van den brigadier, getuige P., naar Kassabaholo gezonden is om de drie fuseliers, getuige B. en de beklaagden de B. en B., te arresteeren;

dat hij wist, dat na eventueele arrestatie genoemde fuseliers, door de patrouille, waarvan hij deel uitmaakte, naar de kazerne moesten worden teruggebracht;

dat bij de beklaagden slapende op Kassabaholo aangetroffen heeft;

dat toen de beklaagden wakker gemaakt werden beklaagde de B. wel onder invloed van sterken drank bleek te zijn, maar niet bepaald dronken was;

dat beklaagde B. naar sterken drank riekte, doch niet dronken was;

dat hij aan hunne spraak en aan hunne oogen kon zien, dat zij wel wisten, wat zij deden;

dat hij gehoord heeft, dat getuige P. den beklaagden, nadat zij waren wakker gemaakt, gelast heeft mede te gaan;

dat beklaagden aan dien last wel hebben voldaan, doch niet onmiddellijk;

dat hij gezien heeft, dat beklaagde de B., toen de patrouille met de drie gearresteerden reeds ongeveer $\pm$ 50 Meter op weg was, geweigerd heeft om verder mee te gaan;

dat de brigadier, getuige P., hem toen gelast heeft, om verder mee te gaan door op luiden en bevelenden toon te zeggen: „de B. ik gelast je mee te gaan”;

dat beklaagde de B. namelijk dadelijk is meegegaan, daarbij tot den brigadier, getuige P., zeggende: „al gelast je mij duizend maal, ik ga toch niet mee”;

dat hij gezien heeft, dat beide beklaagden kort daarop naar het bosch weggelopen zijn;

dat de brigadier, getuige P., de beklaagden zoo gezamenlijk als ieder afzonderlijk toen gelast heeft, om te blijven staan en tot hem terug te keeren;

dat hij aan den toon van getuige P. merken kon dat het een lastgeving was, maar hij niet zeggen kan onder welke bewoordingen die geuit werd;

dat beklaagden die lastgeving moeten gehoord hebben, doch desondanks toch doorgelopen zijn;

dat hij op last van den brigadier, getuige P., samen met getuige K. de beklaagden achterna gegaan is;

dat de beklaagden hem en getuige K. ongeveer 25 Meters voor waren, en zij de beklaagden door het slechte en moeilijke terrein niet te pakken hebben kunnen krijgen;

G. B.:

dat hij en beklaagde de B. op 19 April jl., des avonds ongeveer half negen uur, de kazerne hebben verlaten;

dat beklagde B. zich op Zaterdag den 12en April d.a.v. ongeveer 1 uur 30 minuten des namiddags, bij hen gevoegd heeft;

dat hij en de beide genoemde fuseliers, sedert ten onrechte uit de kazerne te Paramaribo mankeerden;

dat zij sedert samen zijn gebleven;

dat beklagden hem in den nacht van Zaterdag op Zondag (21 op 22 April 1923) in het Javanenkamp van de plantage Ma-Retraite afgehaald hebben, van waar zij gewandeld hebben naar den tweeden rijweg;

dat zij des morgens om vijf uur 45 minuten, daar weer drank gebruikt hebben, en van daar geloopt hebben naar den Gemeenen Landsweg, waar zij weer gedronken hebben;

dat zij ten slotte gekomen zijn in de Kassabaholo en daar zijn gaan slapen;

dat hij, dien Zondagmiddag, daar ter plaatse, met de beklagden door eene patrouille onder den brigadier, getuige P., gearresteerd is;

dat de beklagden wel dronken, maar niet wat men noemt stom-dronken waren;

dat hij niet weet, of zij in een zoodanigen toestand waren, dat zij niet wisten wat of zij deden;

dat beklagden met getuigen K. en L. ongeveer 20 Meters voor den brigadier, getuige P., en hem liepen, dat hij plotseling gezien heeft, dat beklagden aanstalten maakten om weg te loopen;

dat beklagden kalm over den berm langs den weg heen liepen, vervolgens onder de draadversperring gingen, waarna zij het terrein achter die draadversperring hard ingeloopt zijn;

dat eerst toen beklagden ongeveer 10 Meters dat terrein waren ingeloopt, de brigadier, getuige P., hun gelast heeft om te blijven staan;

dat beklagden die last moeten hebben gehoord, maar toch door-geloopt zijn;

dat hij gezien heeft, dat beklagde de B. toen de patrouille met hem en beklagden reeds ongeveer een 50 Meter op weg was, een beetje weigerachtig werd om verder door te loopen;

dat de brigadier, getuige P., hem toen gelast heeft om verder mee te gaan, door op bevelenden toon te zeggen: „de B. ik gelast je door te loopen”, althans iets dergelijks;

dat beklagde de B. die lastgeving zeker moet hebben gehoord en begrepen, omdat hij doorgeloopt is en den brigadier, getuige P., daarop een antwoord gegeven heeft;

dat namelijk beklagde de B. iets van „wat heb ik met je gelasten te maken, al gelast je nog zooveel” gezegd heeft;

dat hij gezien heeft, dat beide beklagden kort daarop naar het bosch weggeloopt zijn;

dat de brigadier, getuige P., beklagden toen gelast heeft om te blijven staan, door op duidelijken en luiden toon te zeggen: „de B. en B. ik gelast jullie staan te blijven”;

dat hij niet gehoord heeft, dat hij beklagden gelast heeft om tot hem terug te keeren;

dat hij, wel eenigermate onder den invloed van sterken drank was, maar heel goed wist, wat er om hem heen gebeurde;

Overwegende, dat door de aanwijzingen, voortvloeiende uit de erkentnissen van ieder der beklaagden en uit de verklaringen der getuigen voornoemd, in onderling verband en samenhang beschouwd, wettig en overtuigend is bewezen, met de schuld, van ieder der beklaagden daaraan, het feit, aan de beklaagden aan den voet van het bevel tot bijeenkoming van den Krijgsraad telastgelegd, met dien verstande dat de *sub 1 genoemde* opzettelijk heeft nagelaten en de *sub 2 genoemde* uitdrukkelijk heeft geweigerd de bedoelde orders van dengene die boven hem gesteld was te gehoorzamen;

Verklaart, met dien verstande als hiervoren is overwogen de feiten aan de beklaagden aan den voet van het bevel tot bijeenkoming van den krijgsraad telastgelegd, alsmede hun schuld daaraan, wettig en overtuigend bewezen en dat het aldus bewezene uitmaakt:

voor wat betreft den sub 1° genoemde: het als minder militair, in eene andere gelegenheid dan in een affaire tegen den vijand of in eene plaats, welke dadelijk belegerd of berend is, opzettelijk nalaten, de orders van dengene, die boven hem gesteld is, te gehoorzamen;

voor wat betreft den sub 2° genoemde: het als minder militair, in eene andere gelegenheid dan in eene affaire tegen den vijand of in eene plaats, welke dadelijk belegerd of berend is, uitdrukkelijk weigeren de orders van dengene, die boven hem gesteld is te gehoorzamen;

verklaart de beklaagden schuldig aan deze misdrijven:

Gezien de artikelen 1 en 2 van den eersten titel, artikelen 95 en 210 van het Crimineel Wetboek voor het Krijgsvolk te Lande; artikelen 1 en 35 van het Kon. Besluit van 30 Januari 1915 n°. 29 (G.B. 1915 n°. 11) artt. 19, 20 en 22 van de Invoeringsbepalingen Militair Straf- en Tucht recht Suriname (G.B. 1923 n°. 6), art. 193 en 197 van de Rechtspleging bij de Landmacht;

Veroordeelt de alzoo schuldig verklaarde beklaagden:

L. B. en H. de B. beiden voornoemd:

de sub 1° genoemde tot gevangenisstraf voor den tijd van twee maanden, met bepaling, dat de tijd, door den veroordeelde voor de tenuitvoerlegging van deze uitspraak voorloopig in verzekerde bewaring doorgebracht, bij de uitvoering van de hem opgelegde gevangenisstraf, geheel zal worden in mindering gebracht;

de sub 2° genoemde tot gevangenisstraf voor den tijd van drie maanden.

Sententie.

In de zaak, aanhangig voor het Hoog Militair Gerechtshof
tusschen

H. de B., oud 22 jaar, geboren te Martenshoek, gemeente Hoogezand, fuselier bij de troepen in Suriname,

appellant van een door den Krijgsraad in Suriname, te Paramaribo,

op 8 Juni 1923 gewezen vonnis, ten eenre, voor wien schriftelijk ter rolle is geconcludeerd, dat het den Hove behage, het vonnis waarvan appèl te vernietigen en den appellant alsnog vrij te spreken van het hem te laste gelegde,

en

den Advocaat-Fiscaal voor de Zee- en Landmacht, bij 's Hofs beschikking van 17 Augustus 1923 gemachtigd om dit hooger beroep voor den Auditeur-Militair bij genoemden Krijgsraad ambtshalve te vervolgen, mitsdien gedaagde, door wien schriftelijk ter rolle, bij eisch à minima, is geconcludeerd tot verbetering van het vonnis van den Krijgsraad, wat betreft de qualificatie, en dat alsnog bij sententie van den Hove de appellant, met aanhaling der artikelen 85 van het Wetboek van Militair Strafrecht voor de Kolonie Suriname en 28 der Invoeringsbepalingen Militair Straf- en Tuchtrecht Suriname (Gouvernementsblad 1923 nr. 6), zal worden schuldig verklaard aan: opzettelijke ongehoorzaamheid;

met instandhouding overigens van het beroepen vonnis; welk vonnis, voorzoover betreft den mede in deze zaak betrokken L. B., oud 19 jaar, geboren te Huizen, fuselier bij de troepen in Suriname, op 7 Juli 1923 door den Gouverneur van Suriname is geaprobeerd.

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF,

Gelet op de verklaring, door beide partijen ter rolle gedaan, dat zij afstand doen van pleidooi, en gezien de stukken van het geding;

Overwegende dat appellant en zijn medebeklaagde B. voor den krijgsraad in Suriname, te Paramaribo, hebben terechtgestaan ter zake, dat zij, ieder voor zich, op of omstreeks 22 April 1923 te Kassabaholo, district Beneden-Suriname, uitdrukkelijk hebben geweigerd, althans opzettelijk hebben nagelaten, de orders van iemand, die boven hen gesteld was, te gehoorzamen, zij n.l. niet hebben voldaan aan het tot hen, zoo gezamenlijk als ieder afzonderlijk, door den brigadier P. tot meerdere malen toe gericht bevel om met hem mee te gaan naar de kazerne te Paramaribo en te blijven staan en vervolgens naar hem terug te keeren, toen zij ter plaatse als vermeld, van hem wegliepen en de wijk namen in het aldaar gelegen bosch, welke genoemde brigadier daarbij handelde ter uitvoering van de hem door den sergeant en wachtcommandant K. gegeven order om met een patrouille van twee man zich naar Kassabaholo te begeben, ten einde o.m. bovengenoemde fuseliers, die in de kazerne mankeerden, te arresteeren en daarheen terug te brengen, zijnde het feit gepleegd in eene andere gelegenheid, dan in eene affaire tegen den vijand of in eene plaats, welke dadelijk belegerd of berend is;

Overwegende dat de Krijgsraad, bij op 8 Juni 1923 gewezen vonnis, op grond van de bewijsmiddelen in het vonnis genoemd, het aan appellant te laste gelegde — met dien verstande als in het vonnis aangegeven — wettig en overtuigend bewezen heeft verklaard,

alsmede appellant's schuld daaraan; het aldus bewezen verklaarde heeft gequalificeerd als:

„Het als minder militair in eene andere gelegenheid, dan in eene „affaire tegen den vijand, of in eene plaats, welke dadelijk belegerd „of berend is, uitdrukkelijk weigeren de orders van dengene, die „boven hem gesteld is, te gehoorzamen”,
en te dier zake appellant heeft veroordeeld tot eene gevangenisstraf voor den tijd van drie maanden;

Overwegende dat de bewezen- en schuldigverklaring, op de gronden en bewijsmiddelen in het vonnis aangegeven, te recht is geschied, hebbende de behandeling van de zaak in hooger beroep het Hof te dezen opzichte niet tot een ander inzicht dan dat des eersten rechters geleid, en het vonnis dus in zooverre in stand kan blijven; dat echter de Krijgsraad ten onrechte het bewezen verklaarde heeft gequalificeerd als vallende onder artikel 95 van het Crimineel Wetboek voor het Krijgsvolk te Lande, en te dier zake aan appellant straf heeft opgelegd;

dat toch, hoe algemeen de bewoordingen van genoemd wets-artikel ook mogen zijn, onder de daar bedoelde orders niet kunnen vallen die, tegen wier niet-nakoming reeds andere wetsbepalingen bijzonderlijk voorzien, hetgeen het geval is met de orders, 'als in de telastlegging in deze zaak omschreven, door een brigadier, commandant van eene patrouille, aan een zonder verlof afwezig fuselier gegeven om de terugkeer van dien fuselier naar de kazerne te bewerkstelligen; dat immers het niet voldoen aan die orders oplevert het zonder verlof van zijn korps afwezig zijn en blijven, waaromtrent de wetgever bijzondere bepalingen heeft gegeven, ten gevolge waarvan, al naar gelang van den duur van de ongeoorloofde afwezigheid, tegen den afwezig geblevene strafrechtelijk dan wel krijgstuchtelijk kan worden opgetreden;

Overwegende dat het te laste gelegde in den vorm, waarin het is te laste gelegd, ook niet valt onder eenige andere voorafgegane wettelijke strafbepaling en dus niet volgens de strafwet strafbaar is; dat derhalve het vonnis van den Krijgsraad, voorzoover betreft de qualificatie, aan het bewezen verklaarde gegeven en de strafoplegging, moet worden teniet gedaan;

Gezien, behalve de in het vonnis genoemde wetsartikelen, artikel 1, eerste lid, van het Wetboek van Strafrecht;

Rechtdoende in hooger beroep in Naam der Koningin!

Doet teniet het vonnis, door den Krijgsraad in Suriname, te Paramaribo, op 8 Juni 1923 ten laste van appellant gegeven, wat betreft de qualificatie en de strafoplegging;

Houdt het vonnis voor al het overige in stand;

Verklaart het aan appellant te laste gelegde en bewezen verklaarde feit niet strafbaar en spreekt appellant mitsdien vrij;

Ontzegt allen anderen eisch.

Jammer dat het Hoog Militair Gerechtshof nog altijd geen termen vindt om, evenals vroeger, de telastlegging te doen wijzigen en de beklagde op de nieuwe telastlegging te doen terechtstaan. De beklagde had niet verdiend vrij uit te gaan en de zaak strandt nu op een vormvraagstuk, waarmede men vroeger wel raad wist. Maar het rechtsgevoel blijft onbevredeigd.

Red. M. R. T.

Krijgsraad voor de Landmacht voor het Rijk in Europa.

Vonnis van den 19en September 1923.

Geapprobeerd door het Hoog Militair Gerechtshof 2 October 1923.

President plv.: Dr. J. S. Loke.

Leden: Kapitein O. C. G. Beelaerts van Emmichoven; 1e Luitenant C. van der Woude; 1e Luitenant A. R. van der Woude; 1e Luitenant H. L. G. Lambert.

Auditeur-Militair: Dr. J. S. L. Aghina.

Het, in de uitoefening van eenig beroep, door schuld veroorzaken van zwaar lichamelijk letsel.

In de zaak van den Auditeur-Militair bij den Krijgsraad voor de Landmacht voor het Rijk in Europa ter standplaats 's Hertogenbosch, r.o. eischer,

op en jegens

B. J. van G., oud 36 jaar, geboren te Arnhem, wachtmeester v/h 3e eskadron, 1e Regiment Huzaren te D., beklagde en gerequireerde in persoon.

De Krijgsraad voor de Landmacht voor het Rijk in Europa te 's Hertogenbosch,

Gezien de processale stukken, door den eischer r.o. met zijne genomen conclusie onder behoorlijken inventaris overgelegd;

Overwegende dat de beklagde heeft erkend, dat hij het Rijk in bovengenoemde hoedanigheid dient;

Overwegende dat blijkens overgelegd extract-stamboek de beklagde 24 December 1919 zich vrijwillig heeft verbonden als wachtmeester bij het 1e Regiment Huzaren voor den tijd van 4 jaar;

Overwegende dat den beklagde aan den voet van het hem op 16 Augustus 1923 betekende schriftelijk bevel tot bijeenkomen van den Krijgsraad is te laste gelegd:

dat aan zijne schuld te wijten is, dat op 23 Maart 1923 te

D. de gewoon dienstplichtige huzaar B. door een uit een mitrailleur afgeschoten kogel aan het linkeronderbeen een schotverwonding heeft bekomen, tengevolge waarvan splinterbreuk aan linkerscheenbeen en kuitbeen is ontstaan, en deze militair zwaar lichamelijk letsel heeft bekomen, althans zoodanig lichamelijk letsel, waaruit voor hem gedurende geruimen tijd vermindering is ontstaan in de uitoefening zijner militaire diensten en hij gedurende dien tijd in een ziekeninrichting verpleegd is moeten worden, zulks doordat beklagde op dien datum bij eene schietoefening met mitrailleurs, waarbij op twee evenwijdig naast elkander liggende schietbanen met een zoodanig wapen met scherp werd geschoten en waarbij was voorgeschreven, dat telkens wanneer op een der banen de treffers opgenomen werden, op beide banen met schieten moest worden opgehouden en het nazien of eventueel herstellen van haperingen aan een mitrailleur gestaakt moest worden, hoogst onvoorzichtig en roekeloos met het nazien en herstellen van den mitrailleur in gebruik op de baan, waar hij de oefening leidde, is doorgegaan, terwijl de resultaten op een der schijven of op beide schijven werden gecontroleerd en niet-tegenstaande de commandant der andere baan hem nog uitdrukkelijk gevraagd had of hij de treffers kon gaan opnemen en beklagde daarop bevestigend had geantwoord, zoodat toen tijdens hij, beklagde, bezig was als boven aangegeven de hapering aan een mitrailleur na te gaan en daarbij dat wapen gedeeltelijk uit elkander had genomen en daarna een of meermalen de spangreep had achteruitgebracht, zonder eerst naar behooren eventueel in het wapen aanwezige scherpe patronen daaruit te nemen, terwijl hij wist, althans had behooren te weten, dat er nog scherpe patronen in aanwezig waren en dat door zijne bovenomschreven manipulaties een schot af kon gaan, uit dat wapen daardoor inderdaad een scherp schot afgegaan is, waardoor voornoemde B. die in de nabijheid van de schijf zich bevond voor den loop van den mitrailleur, waarmede beklagde bezig was, door dit schot is getroffen met de gevolgen als boven aangegeven;

Overwegende dat de beklagde heeft opgegeven:

dat hij op 23 Maart 1923 des morgens omstreeks 10.30 uur bezig was een hapering te herstellen aan den L. mitrailleur 1920, n°. 338, op de schietbaan te D.; dat terwijl hij, beklagde, daarmede bezig was, de wachtmeester v. d. K., die de oefening met een anderen mitrailleur leidde op een baan, die evenwijdig aan en rechts naast de baan lag, waar hij, beklagde, de oefening leidde, tegen hem zeide: „Je hebt de boel uit elkaar liggen, ik kan wel naar voren gaan” waarop hij, beklagde, antwoordde: „ga je gang”; dat er plotseling een schot afging en hij een der manschappen, die bij de schijf stonden, hoorde schreeuwen; dat hij er heen liep en den dienstplichtige B. zag liggen met een schot in het linkerbeen;

Overwegende dat de navolgende getuigen hebben verklaard en met eede bevestigd:

1. H. van de K. 34 jaar, wachtmeester bij 3—1 R. H. te D.:

dat op 23 Maart 1923 omstreeks 10.30 v.m. op de schietbaan te D. werd geschoten met den L. mitrailleur;

dat de opstelling van beide mitrailleurs was als aangegeven op schets 5;

dat hij als oudste onder-officier baancommandant was en toezicht hield bij het schieten met mitrailleur A;

dat links van hem stond de mitrailleur B, waarbij beklaagde; dat nadat bij hem 4 à 5 menschen geschoten hadden, hij, getuige, de treffers wilde gaan opnemen en daartoe aan beklaagde vroeg of hij naar voren kon gaan;

dat op dat oogenblik beklaagde naast diens mitrailleur zat en de afsluiter in zijn hand had en bezig was de patroontrekker daar weer in te plaatsen;

dat toen beklaagde „ja” antwoordde, hij, getuige, met de menschen, die geschoten hadden, naar de schijf is gegaan; dat terwijl zij voor de schijf stonden, er een schot afging en de dienstplichtige B. riep: „Ze schieten mij door de beenen”, waarop deze hem, getuige, vastgreep en waarna hij hem op zijn rug in het gras legde;

dat op het oogenblik, dat hij, getuige, naar voren ging de mitrailleur A ongeladen was en in de rust stond;

dat nadat de luitenant C. op het terrein was gekomen en maatregelen waren getroffen voor het vervoer van den gewonde, hij met den luitenant naar den mitrailleur van beklaagde is gegaan; dat op dat oogenblik bij dien mitrailleur het huis en ronsel los waren, doch de afsluiter er in geplaatst;

dat bij zijn, getuige's, mitrailleur gekomen, deze nog in de rust stond en de trommel leeg en de mitrailleur ongeladen was; dat door den Eskadrons-Commandant uitdrukkelijk was verboden en zulks ook bij het Eskadron algemeen bekend was, dat het niet geoorloofd is een hapering aan een mitrailleur te herstellen, terwijl het personeel naar de schijf is om treffers op te nemen;

2. A. B. S., 20 jaar, gew. dienstpl. huzaar bij 3—I R.H.:

dat op 23 Maart 1923 des morgens omstreeks 10.30 uur werd geschoten op de schietbaan te D. met den L. mitrailleur; dat hij zich bevond links achter mitrailleur B; en zoo dicht er bij, dat hij over den schouder van beklaagde trachtte te zien, op welke wijze deze een hapering van den mitrailleur weer in orde bracht; dat op het oogenblik, dat van den mitrailleur was afgenomen de kolfbodem en het deksel, de wachtmeester v. d. K. vroeg of hij naar voren kon gaan, om treffers op te nemen; dat daarna de wachtmeester van de K. naar zijn schijf (A.) liep; dat beklaagde onderwijl doorging en het huis met ronsel op zijn plaats bracht, daarna de beugelkrop naar voren bracht en de veerspanning afmat; dat, toen beklaagde dit laatste deed, de spanning te groot was en deze aan den trekker trok, zoodat de beugelkrop achteruit ging en het ronsel naar beneden viel; dat beklaagde daarna de slagpin een eindje achteruit haalde, ronsel en beugelkrop weer aansloot en tegelijkertijd de slagpin weer naar voren ging; dat hij, getuige, daarna een knal hoorde en de mitrailleur

zag trillen; dat hij B. een schreeuw hoorde geven en zag, dat deze den wachtmeester v. d. K. om den hals greep; dat nadat het ongeluk gebeurd was en vóórdat er weer met den mitrailleur geschoten werd, deze in een anderen toestand was; dat n.l. het huis met ronsel los hing en de beugelkrop weer naar achteren was geschoven;

3. A. S., 19 jaar, gew. dienstpl. huzaar 3—1 R. H.:

dat zij op 23 Maart 1923 aan het schieten waren met den L. mitrailleur op het schietterrein te D.; dat de opstelling was, zooals in schets 5 aangegeven; dat hij, getuige, zich bevond rechts achter mitrailleur B., terwijl de wachtmeester v. G. zich links naast den mitrailleur bevond; dat, nadat eenige schoten waren gedaan, de mitrailleur weigerde, waarop beklaagde den mitrailleur uit elkander nam om de oorzaak van de hapering na te gaan; dat hij uit nieuwsgierigheid er naar keek; dat de wachtmeester v. d. K. aan beklagde vroeg of hij treffers kon gaan opnemen; dat, toen beklagde daarop gezegd had „ja”, de wachtmeester v. d. K. naar voren is gegaan met zijn menschen;

dat hij heeft gezien, dat beklagde is doorgestaan met het herstellen van den mitrailleur en dat deze de slagpin er uit haalde en daarna den afsluiter er afnam, waarvan de patroontrekker er een eindje was uitgegaan; dat, toen beklagde dit hersteld had, deze de slagpin er weer in heeft gedaan en de spanning er weer heeft opgemaakt; dat de beklagde daarna de spangreep naar achteren heeft getrokken en de ronsel en beugelkrop heeft losgemaakt; dat deze daarna het ronsel en de beugelkrop weer in elkaar heeft gedrukt en toen het schot uit den mitrailleur afgang, waarmede beklagde bezig was; dat hij zag, dat de mitrailleur schudde en er een beetje damp uit den loop kwam; dat hij, na het vallen van het schot, naar de schijf is geloopt en dat, toen hij daarna weer bij den mitrailleur kwam, het ronsel naar beneden hing en de beugelkrop er naast lag;

4. H. K., 20 jaar, gew. dienstpl. huzaar bij 3—1 R. H.:

dat zij op 23 Maart 1923 aan het schieten waren met den L. mitrailleur op de schietbaan te D.; dat de opstelling was als aangegeven op schets 5; dat hij, getuige, schoot met mitrailleur B. en deze, nadat hij 7 à 8 schoten had gedaan, weigerde;

dat om te zien, wat de reden van de hapering was, beklagde de kolfbodem, ronsel en veer er afnam; dat op dat oogenblik de wachtmeester v. d. K., die met mitrailleur A. had geschoten, vroeg of hij treffers kon gaan opnemen; dat, toen beklagde hierop „ja” had gezegd, de wachtmeester v. d. K. met zijn menschen naar voren is gegaan; dat beklagde toen tegen hem zeide: „K. ga jij ook maar kijken”, dat hij toen naar de schijf is geloopt en beklagde op dat oogenblik nog aan den mitrailleur bezig was;

dat hij nauwelijks voor de schijf stond of er ging een schot af en B., die vlak naast hem stond, riep, dat hij geraakt was; dat hij toen na eenigen tijd naar mitrailleur B. is teruggestaan en hij zeker weet, dat beklagde steeds bij dien mitrailleur is gebleven, totdat hij,

getuige, weer terugkwam; dat deze daarna zelf naar de plaats van het ongeval is gegaan;

5. J. J. C., 23 jaar, 2e luitenant bij 3—I. R. H.:

dat hij op 23 Maart 1923, omstreeks 10.40 v.m., na geroepen te zijn, kwam op het schietterrein te D.; dat bij schijf A (zie schets 5) zich bevond de dienstplichtige B., getroffen in het linker onderbeen, wat aan het beenstuk te zien was;

dat bij A. een mitrailleur stond met veiligheidsschuif omhoog en trommel zonder patronen; dat bij B. stond een mitrailleur, ontdaan van kolf en deksel en het huis met ronsel los en de spangreep naar voren; dat bij dezen mitrailleur zich bevonden beklagde en de dienstplichtige K.; dat de mitrailleur A. op veilig stond;

6. L. H. A. C., 44 jaar, Ritmeester, Commandant 3—1 R. H.: dat bij het schieten met 2 mitrailleurs naast elkaar, iedere mitrailleur in een raam is geplaatst en dat, doordat op iedere schijf eenige doelen zijn aangebracht, op beide banen enkele mensen achter elkaar schieten:

dat, wanneer met den mitrailleur geschoten is, op beide banen de treffers worden opgenomen, nadat de wapens in rust zijn gebracht;

dat, indien er haperingen bij een der mitrailleurs komen, deze wel hersteld mogen worden; dat, terwijl de andere vuurt, de loop van den te herstellen mitrailleur op de schijf gericht wordt gehouden; dat, indien de andere mitrailleur het vuur eindigt om treffers op te gaan nemen, het herstellen geschorst moet worden tot alle mensen weer achter de mitrailleurs terug zijn; dat zulks steeds zoo geschied is en hij zulks zoo bij zijn Eskadron wenschte; dat beklagde, die een mitrailleurcursus gevolgd heeft, geheel op de hoogte van dat wapen is en bij het schieten steeds een mitrailleur gecommandeerd heeft;

Overwegende dat J. W. W., 38 jaar, 1e luitenant, werkzaam bij de Normaal Schietschool te 's-Gravenhage als getuige-deskundige, na beëdigd te zijn, heeft verklaard:

dat het afgaan van een schot uit een mitrailleur, die uit elkaar staat, heel goed mogelijk is, mits het huis met ronsel omhoog is geduwd en tijdens het schot wordt vastgehouden met de hand; dat bij het heen en weer bewegen van de spangreep, bij het opheffen der storing: „afsluiter onvoldoende achteruit”, meestal een patroon in de kamer wordt gebracht; dat bij het opmeten der veerspanning zoowel als bij het wijzigen der veerspanning, vooral op de wijze zooals beklagde dat heeft gedaan, bijna altijd een patroon, die zich in de kamer bevindt, zal afgaan, indien het vooruitgaan van de slagpin zuigerstang en afsluiter met kracht geschiedt, dat uit de verklaring van getuige H. K., — waarin voorkomt dat na 7 à 8 schoten een storing is ontstaan — volgt, dat op het oogenblik der storing een patroon op den lader of in het staartstuk van het wapen zich moet hebben bevonden, aangezien de series uit 10 of 15 patronen bestaan; dat hij de verklaringen van getuige A. S. en A. B. S., voor wat betreft het afgaan van het schot, schiettechnisch juist acht; dat hij het niet mogelijk acht, dat uit

mitrailleur A. kan zijn geschoten, indien de veiligheidsschuif daar steeds omhoog is gebleven; dat het zijn vaste overtuiging is, dat in den toestand, waarin de mitrailleur is aangetroffen, een schot kan afgaan; dat bij het afgaan van een schot, het wapen eene beweging maakt en een weinig rook wordt ontwikkeld;

Overwegende dat S. W. P., 47 jaar, Officier van gezondheid 1e klasse te Utrecht als getuige-deskundige onder eede heeft verklaard:

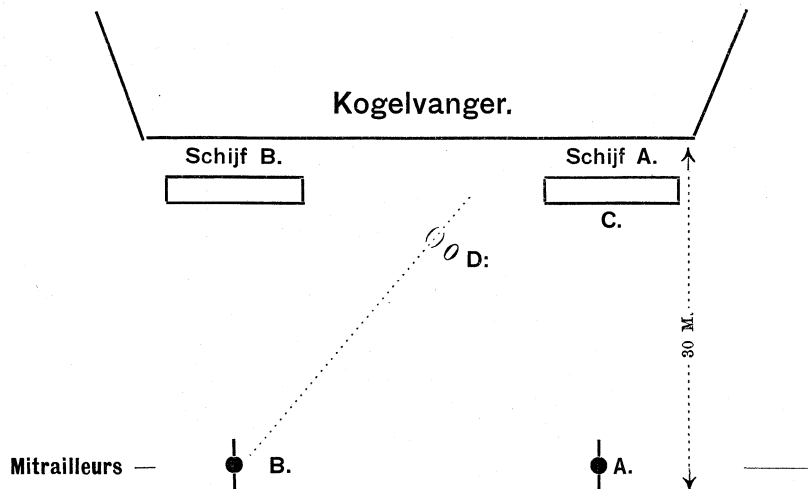
dat op 23 Maart 1923 in het Militair Hospitaal te Utrecht is opgenomen de mil.-huzaar L. R. B., van 1 R. H. te D.;

dat hij bij het onderzoek van dezen het volgende bevond: „Er „bestond een zwelling van het linker onderbeen aan de binnenzijde. „Vier vingers boven het binnen-enkel gewricht bevond zich een wond, „die voor de ingangsopening van een kogel wordt gehouden en aan „de buitenzijde een iets grootere wond, die voor de uitgangsopening „van den kogel wordt gehouden.”

„De ingangsopening had een ronde vorm ter grootte van $\pm$ een „halve centimeter en bevond zich 14 centimeter boven den voetzool. „De uitgangsopening had een meer ovale vorm, de grootste afmeting „ $\pm$ 1 centimeter en bevond zich $\pm$ 17 centimeter boven den voet- „zool. Bij het Röntgen-onderzoek bleek er te bestaan een zooge- „naamde splinterbreuk van scheenbeen en kuitbeen. De ingangsopening „bevond zich op het linkeronderbeen aan de achterzijde en de uit- „gangsopening aan de voorzijde iets naar buiten. De verwonding moet „als een zwaar lichamelijk letsel worden beschouwd.”;

dat B. nog steeds onder zijne behandeling is en er tot heden een verkorting is ontstaan van het been van ongeveer $1\frac{1}{2}$ c.M.;

Overwegende dat de ten processe aanwezige, den beklaagde ver- toond en voorgehouden, schets gemerkt 5, van de navolgende con- structie en inhoud is:

Overwegende dat door de in onderling verband en samenhang beschouwde aanwijzingen, voortvloeiende uit de eigen opgave van beklaagde, de beeedigde verklaringen der getuigen en de bovengemaakte ten processe overgelegde schets, — in verband met de beeedigde verklaringen der getuigen-deskundigen, — welke de krijgsraad overneemt en tot de hare maakt, — wettig en overtuigend is bewezen, zoodat de beklaagde schuld daaraan;

dat aan zijne schuld te wijten is, dat op 23 Maart 1923 te D. de gewoon-dienstplichtige huzaar B. door een uit een mitrailleur afgeschoten kogel aan het linkeronderbeen een schotverwonding heeft bekomen, tengevolge waarvan splinterbreuk aan linkerscheenbeen en kuitbeen is ontstaan, en deze militair zwaar lichamelijk letsel heeft bekomen, zulks doordat beklaagde op dien datum bij een schiet-oefening met mitrailleurs, waarbij op twee evenwijdig naast elkander liggende schietbanen met een zoodanig wapen met scherp werd geschoten en waarbij was voorgeschreven, dat telkens, wanneer op een der banen de treffers opgenomen werden, op beide banen met schieten moest worden opgehouden en het nazien of eventueel herstellen van haperingen aan een mitrailleur gestaakt moest worden, hoogst onvoorzichtig en roekeloos met het nazien en herstellen van den mitrailleur in gebruik op de baan, waar hij de oefening leidde, is doorgegaan, terwijl de resultaten op een der schijven werden gecontroleerd en niettegenstaande de commandant der andere baan hem nog uitdrukkelijk gevraagd had of hij de treffers kon gaan opnemen en beklaagde daarop bevestigend had geantwoord, zoodat toen hij, beklaagde, bezig was als boven aangegeven de hapering aan een mitrailleur na te gaan en daarbij dat wapen gedeeltelijk uit elkander had genomen en daarna de spangreep achteruit had gebracht, zonder eerst naar behooren eventueel in het wapen aanwezige scherpe patronen daaruit te nemen, terwijl hij had behooren te weten, dat er nog een scherpe patroon in aanwezig was en dat door zijne bovenomschreven manipulaties een schot af kon gaan, uit dat wapen daardoor inderdaad een scherp schot afgegaan is, waardoor voornoemde B., die in de nabijheid van de schijf zich bevond voor den loop van den mitrailleur, waarmede beklaagde bezig was, door dit schot is getroffen met de gevolgen als boven aangegeven;

Overwegende dat niet wettig en overtuigend is bewezen, hetgeen beklaagde meer of anders is te laste gelegd, dan hierboven als bewezen is aangenomen, zoodat hij daarvan behoort te worden vrijgesproken;

Overwegende dat het militair belang er zich niet tegen verzet, dat ten aanzien van beklaagde wordt gebruik gemaakt van de bevoegdheid bedoeld in art. 14a van het Wetboek van Strafrecht;

Gezien art. 2, 15 en 60 Wetboek van Militair Strafrecht, 76 en 93 Invoeringswet Militair Straf- en Tucht recht, 10, 14a—b, 308 en 309 Wetboek van Strafrecht, 193 en art. 197 van de Rechtspleging bij de Landmacht;

Rechtdoende in naam der Koningin!

Verklaart wettig en overtuigend bewezen hetgeen hierboven als zoodanig is aangenomen, zoomede de schuld van beklaagde daaraan.

Qualificeert het als:

het door schuld veroorzaken, dat een ander zwaar lichamelijk letsel bekomt, gepleegd in de uitoefening van eenig beroep;

Veroordeelt den beklaagde tot eene gevangenisstraf van twee weken.

Verklaart niet wettig en overtuigend bewezen, hetgeen beklaagde meer of anders is ten laste gelegd, dan hierboven als bewezen is aangenomen en spreekt hem daarvan vrij.

Beveelt dat de gevangenisstraf niet zal worden ondergaan, tenzij de Krijgsraad later anders mocht gelasten op grond, dat de veroordeelde zich vóór het einde van een proeftijd, hierbij bepaald op een jaar, heeft schuldig gemaakt aan een strafbaar feit, of militair zijnde, aan een krijgstuchtelijk vergrijp, vallende onder artikel 20 no. 1, van de Wet op de Krijgstucht, dat van ernstigen aard is, of aan een krijgstuchtelijk vergrijp, vallende onder artikel 2 nos. 2 tot en met 6 van deze wet.

HOOG MILITAIR GERECHTSHOF.

Sententie van 11 September 1923.

President: Mr. H. W. van Sandick.

Leden: Vice-Adm. (tit.) C. J. G. de Booy, Lt. Gen^{ls}. J. C. H. A. Quack, P. P. C. Collette, Schout-bij-Nacht (tit) N. J. J. van Rijn van Alkemade en Dr. W. Boekhoudt.

Advocaat-Fiscaal: Jhr. Dr. C. A. J. van Sasse van Ysselt.

Raadsman: Dr. J. H. Vuijstingh.

Toepassing van artt. 102, 104 en 110 Inv. Wet Mil. Straf- en Tuchtrect. De formuleering der recidive in de telastlegging luidende: „beide feiten gepleegd na reeds ter zake van tweede desertie in „tijd van vrede te zijn gestraft”, levert bezwaar op voor de toepassing van art. 99 aanhef en 1° Mil. Swb., daarom moet niet dát artikel maar de artikelen 97 aanhef en 1° en 98 aanhef en 2° met art. 138 jo. art. 159 C. W. L. in vergelijking worden gebracht en, daar zij voor beklaagde minder ongunstig zijn, worden toegepast.

Beklaagde is wel, op grond van de begane feiten, ongeschikt om in den militairen stand te blijven, maar niet zóódanig ongeschikt dat hij voor goed van dienst bij de gewapende macht moet worden uitgesloten; daarom wordt ontslag uit den militairen dienst zonder ontzetting opgelegd.

In de zaak, aanhangig voor het Hoog Militair Gerechtshof

tusschen

den Advocaat-Fiscaal voor de Zee- en Landmacht, ambtshalve, bij 's Hof's beschikking van 1 Juni 1923 gemachtigd hooger beroep te doen instellen en vervolgen van het vonnis, door den Krijgsraad te 's Gravenhage op 27 April 1923 gewezen in de zaak tegen

G. H. v. d. V., oud 27 jaar, geboren te Rotterdam, eertijds dienstplichtig-soldaat bij den Landstorm, thans buitengewoon dienstplichtig-soldaat bij het 10de Regiment Infanterie,

gerequireerde in persoon,

Welke Advocaat-Fiscaal, verzocht en bij beschikking van 20 Juni 1923 verkregen hebbende 's Hof's lastgeving aan den exploitateur bij het Hof om te dagvaarden den voornoemden v. d. V., ter rolle van den Hove heeft eisch gedaan en geconcludeerd tot tenietdoening van het vonnis van den Krijgsraad, wat betreft het dictum, en dat de gedaagde alsnog bij sententie van den Hove, met weglating van artikel 99 van het Wetboek van Militair Strafrecht, zal worden schuldig verklaard aan: „1o. opzettelijke ongeoorloofde afwezigheid; 2o. „desertie, in tijd van vrede gepleegd”, en deswege veroordeeld tot vier maanden gevangenisstraf, met bepaling, dat de tijd door den gedaagde vóór de tenuitvoerlegging van 's Hof's uitspraak voorloopig in verzekerde bewaring doorgebracht, bij de uitvoering dier gevangenisstraf van 21 October 1918 tot 10 December 1918 in mindering zal worden gebracht;

voorts de gedaagde zal worden ontslagen uit den militairen dienst zonder ontzetting van de bevoegdheid om bij de gewapende macht te dienen, met instandhouding van het beroepen vonnis voor al het overige,

alzoö eischer in hooger beroep, ter eenre,

en

genoemden G. H. v. d. V., gedaagde in hooger beroep, ter andere zijde, voor wien schriftelijk ter rolle is geconcludeerd tot eene veroordeeling tot een gevangenisstraf van 3 maanden met aftrek der preventieve hechtenis.

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF,

Gelet op de verklaring, door beide partijen ter rolle gedaan, dat zij afstand doen van pleidooi, en gezien de stukken van het geding;

Gelet op hetgeen gedaagde, bij zijn verhoor voor het Hof, heeft in het midden gebracht;

Overwegende dat gedaagde voor den Krijgsraad in het eerste Militaire Arrondissement, hoofdplaats 's-Gravenhage, heeft terechtstaan ter zake, dat hij te Haarlem:

1o. op of omstreeks 17 September 1917 de militaire ziekeninrich-

ting, waarin gedaagde werd verpleegd, alsmede zijn korps, zonder verlof heeft verlaten en daarvan sedert voortdurend zonder verlof is afwezig gebleven, totdat gedaagde op 1 October 1917 door de politie te Rotterdam is gearresteerd;

2o. op of omstreeks 2 October 1917 zonder verlof zijn korps en garnizoen heeft verlaten en daarvan sedert voortdurend zonder verlof afwezig is gebleven, totdat gedaagde op 21 October 1918 door de politie te Rotterdam is gearresteerd;

beide feiten gepleegd na reeds ter zake van tweede desertie in tijd van vrede te zijn gestraft;

Overwegende dat de Krijgsraad, bij op 27 April 1923 gewezen vonnis, op grond van de bewijsmiddelen in het vonnis genoemd, het aan gedaagde te laste gelegde — met dien verstande als in het vonnis aangegeven — wettig en overtuigend bewezen heeft verklaard, alsmede gedaagde's schuld daaraan; het aldus bewezen verklaarde heeft gequalificeerd als: „Derde desertie in tijd van vrede, gepleegd „door een soldaat, door zonder verlof langer dan twee dagen van „zijn korps afwezig te zijn, zonder de reden van afwezigheid ten „genoegen des rechters te kunnen bewijzen, tweemaal gepleegd”, en deswege gedaagde heeft veroordeeld tot eene gevangenisstraf van drie maanden met bepaling, dat de tijd van 22 October 1918 tot 10 December 1918 door den veroordeelde voorloopig in verzekerde bewaring doorgebracht, in mindering zal worden gebracht bij de uitvoering van de hem opgelegde straf, met ontslag uit den militairen dienst met ontzegging van de bevoegdheid om bij de gewapende macht te dienen;

Overwegende dat de bewezen- en schuldigverklaring, op de gronden en bewijsmiddelen in het vonnis aangegeven, te recht is geschied, hebbende de behandeling van de zaak in hooger beroep het Hof te dezen opzichte niet tot een ander inzicht dan dat des eersten rechters geleid;

Overwegende dat, vermits de formulering der recidive in de te lastlegging een bezwaar oplevert voor de toepassing van artikel 99 1o. van het Wetboek van Militair Strafrecht, de Krijgsraad ten onrechte dit artikel heeft in vergelijking gebracht en dienvolgens ten onrechte heeft overwogen, dat de strafbepalingen der oude wetgeving voor den schuldige minder ongunstig zijn dan die der nieuwe wetgeving; dat toch, bij vergelijking van artikel 138 juncto artikel 159 van het Crimineel Wetboek voor het Krijgsvolk te Lande met de artikelen 97 1o en 98 2o. van het Wetboek van Militair Strafrecht en na inachtneming van de artikelen 102 en 104 der Invoeringswet Militair Straf- en Tucht recht blijkt, dat de strafbepaling der nieuwe wetgeving voor den schuldige de minst ongunstige is en derhalve deze wetgeving moet worden toegepast;

Overwegende dat de te laste gelegde en bewezen verklaarde feiten behooren te worden gequalificeerd als:

- „1o. opzettelijke ongeoorloofde afwezigheid;
- „2o. desertie in tijd van vrede gepleegd”;

Overwegende dat, alle omstandigheden, waaronder de feiten zijn gepleegd, in aanmerking genomen, deze met eene gevangenisstraf voor den tijd van vier maanden behooren te worden geboet;

Overwegende dat het Hof gedaagde op grond van de begane feiten wel ongeschikt acht om in den militairen dienst te blijven, doch niet zoodanig ongeschikt, dat hij voor goed van dienst bij de gewapende macht zoude behooren te worden uitgesloten;

Overwegende dat het vonnis, voorzoover betreft de qualificatie, de opgelegde gevangenisstraf voor den tijd van drie maanden en de opgelegde bijkomende straf van ontslag uit den militairen dienst met ontzetting van de bevoegdheid om bij de gewapende macht te dienen, behoort te worden teniet gedaan en deze bijkomende straf behoort te worden vervangen door ontslag uit den militairen dienst zonder ontzetting van de bevoegdheid om bij de gewapende macht te dienen;

Gezien de in het vonnis genoemde wetsartikelen, met weglating van de artikelen 99 1o. van het Wetboek van Militair Strafrecht en 111 der Invoeringswet Militair Straf- en Tucht recht en bovendien artikel 97 1o. van gemeld Wetboek;

Recht doende in hooger beroep in Naam der Koningin!

Doet teniet het vonnis, door den Krijgsraad in het eerste Militaire Arrondissement, hoofdplaats 's-Gravenhage, op 27 April 1923 ten laste van gedaagde gewezen, voorzoover betreft de qualificatie, de opgelegde gevangenisstraf voor den tijd van drie maanden en de opgelegde bijkomende straf van ontslag uit den militairen dienst met ontzetting van de bevoegdheid om bij de gewapende macht te dienen;

Qualificeert de te laste gelegde en bewezen verklaarde feiten als:

„1o. opzettelijke ongeoorloofde afwezigheid;

„2o. desertie in tijd van vrede gepleegd”.

Veroordeelt gedaagde deswege tot eene gevangenisstraf voor den tijd van vier maanden;

Ontslaat hem uit den militairen dienst zonder ontzetting van de bevoegdheid om bij de gewapende macht te dienen;

Houdt het vonnis voor al het overige in stand, mede ten aanzien van de bepaling, dat de tijd van 22 October 1918 tot 10 December d. a. v. door den veroordeelde voorloopig in verzekerde bewaring doorgebracht, in mindering zal worden gebracht bij de uitvoering van de hem opgelegde gevangenisstraf.

HOOG MILITAIR GERECHTSHOF.

Sententie van 18 September 1923.

President: Mr. H. W. van Sandick.

Leden: Vice-Adm. (tit.) C. J. G. de Booy, Lt. Gen^{ls}. J. C. H. A. Quack, P. P. C. Collette, Schout-bij-Nacht (tit.) N. J. J. van Rijn van Alkemade en Dr. W. Boekhoudt.

Advocaat-Fiscaal: Jhr. Dr. C. A. J. van Sasse van Ysselt.

Raadsman: Dr. H. N. J. Bink.

Verwijzing naar den Krijgsraad is een daad van vervolging, zij stuit — indien zij den beklagde bekend is — de verjaring.

De vermelding van de uitreiking van een afschrift van de beschikking tot verwijzing aan beklagde is in casu niet geschied aan den voet van die beschikking, maar staat daarin zelve vermeld; zulks is onjuist, doch daaruit kan niet anders worden gelezen dan dat de uitreiking heeft plaats gehad dadelijk na de onderteekening van de beschikking.

Het recht tot strafvordering is vervallen omdat tusschen bedoelde uitreiking op 5 Augustus 1921 en de volgende daad van vervolging, de op 2 Mei 1923 aan beklagde beteekende beschikking tot het bijeenroepen van den Krijgsraad, meer dan een jaar is verlopen.

In de zaak, aanhangig voor het Hoog Militair Gerechtshof

tusschen

den Advocaat-Fiscaal voor de Zee- en Landmacht, ambtshalve, bij 's Hofs beschikking van 15 Juni 1923 gemachtigd hooger beroep te doen instellen en vervolgen van het vonnis, door den Krijgsraad te 's-Gravenhage op 11 Mei 1923 gewezen in de zaak tegen N. H. K., oud 21 jaar, geboren te 's-Gravenhage, eertijds milicien-kanonnier, thans gewoon dienstplichtig-kanonnier, bij het Regiment Vesting-Artillerie,

gerequireerde in persoon,

Welke Advocaat-Fiscaal, verzocht en bij beschikking van 2 Juli 1923 verkregen hebbende 's Hofs lastgeving aan den exploitateur bij het Hof om te dagvaarden den voornoemden K., ter rolle van den Hove heeft eisch gedaan en geconcludeerd tot tenietdoening van het vonnis van den Krijgsraad, en dat de gedaagde alsnog bij sententie van den Hove, met aanhaling van artikel 193 der Rechtspleging bij de Landmacht, zal worden vrijgesproken,

alzo eischer in hooger beroep, ter eenre,

en

genoemden N. H. K.,
gedaagde in hooger beroep, ter andere zijde, voor wien schriftelijk ter rolle is geconcludeerd tot vrijspraak van gedaagde.

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF,

Gelet op de verklaring, door beide partijen ter rolle gedaan, dat zij afstand doen van pleidooi, en gezien de stukken van het geding;

Overwegende dat gedaagde voor den Krijgsraad in het eerste Militaire Arrondissement, hoofdplaats 's-Gravenhage, heeft terechtgestaan ter zake, dat hij te Helder op den 26sten Juli 1921, des namiddags omstreeks 10 uur, over den openbaren weg, Spoorstraat aldaar, als bestuurder van een rijwiel daarmede heeft gereden, zonder dat het rijwiel was voorzien van minstens één lantaarn, die voorwaarts een helder wit licht uitstraalde;

Overwegende dat de Krijgsraad, bij op 11 Mei 1923 gewezen vonnis, op grond van het in het vonnis genoemde bewijsmiddel wettig en overtuigend bewezen heeft verklaard, hetgeen aan gedaagde is te laste gelegd, alsmede gedaagde's schuld daaraan; het aldus bewezen verklaarde heeft gequalificeerd als: „Het als bestuurder van een „rijwiel, daarmede rijden over een weg tusschen een half uur na zons-, ondergang en een half uur vóór zonsopgang, zonder dat het rijwiel „voorzien was van minstens één lantaarn, die voorwaarts een helder „wit licht uitstraalde”, en deswege gedaagde heeft veroordeeld tot eene geldboete van vijf gulden, bij gebreke van betaling te vervangen door eene hechtenis van drie dagen;

Overwegende dat de verwijzing naar den Krijgsraad de dato 5 Augustus 1921, evenals in het burgerlijk strafproces de beschikking van rechtsingang met last tot instructie, grondslag uitmakende voor de gerechtelijke vervolging van den verdachte, daarenboven is eene **daad** van vervolging, daar zij uitgaat van de vervolgende autoriteit zelve;

Overwegende dat van die beschikking tot verwijzing naar den Krijgsraad ingevolge het derde lid van artikel 14 der Rechtspleging bij de Landmacht een afschrift wordt ter hand gesteld aan den beklagde en dat, zoo dit is geschied, genoemde daad van vervolging van af die terhandstelling, als aan den vervolgde bekend, de verjaring stuit en een nieuwe verjaringstermijn doet aanvangen (artikel 72 van het Wetboek van Strafrecht);

Overwegende dat, in stede van aan den voet van de onderteekende akte, in de beschikking van verwijzing zelve is vermeld: „Van deze beschikking is een afschrift aan den beklagde uitgereikt”, ten onrechte weliswaar daar eerst na de onderteekening van het origineel een stuk voor afschrift kan worden geteekend en de uitreiking van het afschrift pas daarna kan geschieden, doch de even aangehaalde woorden niet anders kunnen worden gelezen dan in dezen zin dat de uitreiking heeft plaats gehad dadelijk na de onderteekening van de beschikking;

Overwegende dat, waar in deze zaak de uitreiking derhalve heeft plaats gehad op 5 Augustus 1921 en het strafbare feit, ter zake waarvan vervolgd wordt, is eene overtreding, terwijl de eerstvolgende daad van vervolging is geweest de op 2 Mei 1923 aan gedaagde beteekende beschikking tot het bijeenroepen van den Krijgs-

raad in deze zaak, het recht tot strafvordering op laatstgenoemden datum reeds was vervallen (artikel 70 van het Wetboek van Strafrecht);

Overwegende dat, nu geen recht tot strafvordering aanwezig was, de Krijgsraad den beklagde had moeten vrijspreken, hetgeen thans, met vernietiging van 's Krijgsraads vonnis, in hooger beroep alsnog zal behooren te geschieden;

Gezien artikel 193 der Rechtspleging bij de Landmacht;

Recht doende in hooger beroep in Naam der Koningin!

Doet teniet het vonnis, door den Krijgsraad in het eerste Militaire Arrondissement, hoofdplaats 's-Gravenhage, op 11 Mei 1923 ten laste van gedaagde geweest;

Verstaat, dat te dezer zake geen recht tot strafvordering aanwezig is;

Spreekt gedaagde mitsdien vrij.

HOOG MILITAIR GERECHTSHOF.

Sententie van 18 September 1923.

President: Mr. H. W. van Sandick.

Leden: Vice-Adm. (tit.) C. J. G. de Booy, Lt. Gen^{ls}. J. C. H. A. Quack, P. P. C. Collette, Schout-bij-Nacht (tit.) N. J. J. van Rijn van Alkemade en Dr. W. Boekhoudt.

Advocaat-Fiscaal: Jhr. Dr. C. A. J. van Sasse van Ysselt.

Raadsman: Dr. A. Ph. W. Alta.

Art. 113 Inv. Wet Militair Straf- en Tuchtrecht is ook voor den militairen rechter geschreven en sluit ten aanzien van krijgstuchtelijke vergrijpen de toepassing der nieuwe wetgeving in haar vollen omvang uit, ingeval eenig feit niet onder de werking van die nieuwe wetgeving is begaan.

Het ligt in de rede dat feiten genoemd in art. 2, N°. 2 W. K. alleen dan krijgstuchtelijk worden afgedaan, indien zij onder voor den dader verlichtende omstandigheden zijn begaan en tevens de zaak van zóó eenvoudigen aard is, dat zonder omstandig onderzoek door den tot straffen bevoegde meerdere, eene beslissing over de zaak zelve kan worden genomen. Was het feit onder de nieuwe wetgeving begaan en art. 113 Inv.wet dus niet toepasselijk, dan zou, waar de zaak naar het oordeel van het H. M. G., niet van zulk een eenvoudigen aard was, toch toepassing van art. 58 W. K. zijn uitgesloten.

Op een verlofganger van de Landweër rust als zoodanig geen wettelijke verplichting om van eene verhuizing binnen de gemeente

aan den Burgemeester kennis te geven. Waar beklagde's adresverandering wel in het gemeentelijk bevolkingsregister was ingeschreven, moet dit worden geacht ook bij den Burgemeester bekend te zijn geweest, zoodat beklagde op grond van § 51 alinea 5 in fine van de Landweer-Instructie I van zijne oproeping bij openbare kennisgeving een persoonlijke kennisgeving had moeten ontvangen. Waar zulks niet is geschied, is beklagde's afwezigheid ten genoegen des rechters bewezen.

In de zaak, aanhangig voor het Hoog Militair Gerechtshof,

tusschen

den Advocaat-Fiscaal voor de Zee- en Landmacht, ambtshalve, bij 's Hofs beschikking van 27 Maart 1923 gemachtigd hooger beroep te doen instellen en vervolgen van het vonnis, door den Krijgsraad te 's-Gravenhage op 9 Februari 1923 gewezen in de zaak tegen J. van T., oud 28 jaar, geboren te Amsterdam, eertijds dienstplichtig-kanonnier bij de Landweer, thans gewoon dienstplichtig-kanonnier bij het Regiment Vesting-Artillerie, gerequireerde in persoon,

Welke Advocaat-Fiscaal, verzocht en bij beschikking van 16 Mei 1923 verkregen hebbende 's Hofs lastgeving aan den exploitateur bij het Hof om te dagvaarden den voornoemden van T., ter rolle van den Hove heeft eisch gedaan en geconcludeerd tot tenietdoening van het vonnis van den Krijgsraad, en dat de gedaagde alsnog bij sententie van den Hove, met aanhaling der artikelen 100, 101, 102, 106, 111 der Invoeringswet Militair Straf- en Tucht recht, 28 der Landweerwet, 134 van het Crimineel Wetboek voor het Krijgsvolk te Lande, 159 van dat Wetboek, zooals het is gewijzigd bij de Wet van 14 Februari 1887 (Staatsblad Nr. 35) en 193 der Rechtspleging bij de Landmacht, zal worden schuldig verklaard, — met dien verstande, dat hij te Amsterdam op 30 Januari 1922 niet onder de wapenen is gekomen en afwezig is gebleven tot 4 Januari 1923, — aan: „Eerste desertie in tijd van vrede, door als verlofganger der „Landweer, niet te voldoen aan de te zijnen aanzien gedane oproeping voor den werkelijken dienst en daarna langer dan acht dagen „van zijn korps afwezig te blijven, zonder de reden van afwezigheid ten genoegen des rechters te kunnen bewijzen, gevolgd door „aanhouding”, en deswege veroordeeld tot drie weken gevangenisstraf, met vrijspraak van den gedaagde van hetgeen hem meer of anders is te laste gelegd, dan als bewezen aangenomen,

alzo eischer in hooger beroep, ter eenre,

en

genoemden J. van T., gedaagde in hooger beroep, ter andere zijde, voor wien schriftelijk ter rolle is geconcludeerd, dat het den Hove behage, het vonnis van den Krijgsraad te bevestigen, subsidiair gedaagde eene voorwaardelijke straf op te leggen.

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF,

Gelet op de verklaring, door beide partijen ter rolle gedaan, dat zij afstand doen van pleidooi, en gezien de stukken van het geding;

Gelet op hetgeen gedaagde, bij zijn verhoor voor het Hof, heeft in het midden gebracht, en op de inlichtingen, ter terechtzitting van het Hof gegeven door L. H., Luitenant-Kolonel, Commandant van het Regiment Vesting-Artillerie te Utrecht;

Overwegende dat gedaagde voor den Krijgsraad in het eerste Militaire Arrondissement, hoofdplaats 's-Gravenhage, heeft toegestaan ter zake, dat hij te Amsterdam of elders in Nederland op of omstreeks 30 Januari 1922, als verlofganger der Landweer, niet heeft voldaan aan de te zijnen aanzien gedane oproeping in werkelijken dienst bij het 2de Regiment Vesting-Artillerie, geschied krachtens artikel 28 der Landweerwet wegens het niet naleven van artikel 24 dier wet, en sedert voortdurend zonder verlof van zijn korps, het 25ste Bataljon Landweer-Infanterie, afwezig is gebleven, tot hij op of omstreeks 4 Januari 1923 door de Militaire Politie te Amsterdam is gearresteerd;

Overwegende dat de Krijgsraad, bij op 9 Februari 1923 gewezen vonnis, op grond van de bewijsmiddelen in het vonnis genoemd, het aan gedaagde te laste gelegde — met dien verstande als in het vonnis aangegeven — wettig en overtuigend bewezen heeft verklaard, alsmede gedaagde's schuld daaraan; het aldus bewezen verklaarde heeft gequalificeerd als: „Eerste desertie in tijd van vrede, „gepleegd door een soldaat, door niet te voldoen aan eene te zijnen „aanzien gedane oproeping in werkelijken dienst en langer dan 8 „dagen na het eindigen van zijn verlof van zijn korps afwezig te blijven, zonder de reden van afwezigheid ten genoegen des rechters te „kunnen bewijzen, opgevolgd door arrestatie”, met de verklaring, dat dit feit in het Wetboek van Militair Strafrecht is te brengen onder de qualificatie van het niet voldoen aan eene wettige oproeping voor den werkelijken dienst, waarvan niet is gebleken, dat het feit opzettelijk is gepleegd,

doch, onder mededeeling van alle stukken, de zaak ter verdere behandeling naar den tot straffen bevoegden meerdere, commandeerende-officier, heeft verwezen;

Overwegende dat de Krijgsraad, beslissende, dat het aan gedaagde te laste gelegde in het derde lid van artikel 150 van het Wetboek van Militair Strafrecht omschreven feit, hetwelk is genoemd in No. 2a van artikel 2 van de Wet op de Krijgstucht, en zou zijn begaan vóór het in werking treden van de Invoeringswet Militair Straf- en Tuchtrecht, als krijgstuchtelijk vergrijp had behooren te zijn afgedaan, daarbij heeft overwogen, dat artikel 113 der Invoeringswet niet is geschreven voor den militairen rechter, doch alleen betrekking heeft op de toepassing van straffen door disciplinaire strafopleggers, zulks met een beroep op de Memorie van Toelichting van het ontwerp van wet;

Overwegende dat het beroep op deze Memorie faalt, omdat in die toelichting de vraag of overgangsbepalingen waren te maken betreffende krijgstuchtelijke vergrijpen, is bezien niet alleen uit het oogpunt van toe te passen straffen en bevoegdheid van verschillende autoriteiten tot strafoplegging, maar eveneens uit dat van beklag over opgelegde krijgstuchtelijke straf, terwijl bij de toepassing van de regelen, het beklag betreffende, toch ook de militaire rechter gemeoid kan zijn;

dat de opvatting des eersten rechters, als zoude artikel 113 der Invoeringswet enkel toepassing kunnen vinden bij bestraffing door de militaire autoriteit, zou leiden tot de niet te aanvaarden gevolgtrekking, dat in een geval van overgang van wetgeving de bepalingen van de nieuwe wetgeving, handelende over het beklag voorzoo veel ze betrekking hebben op den militairen rechter van kracht zijn, doch niet voorzooover die bepalingen betreffen de disciplinaire autoriteit, en eveneens dat na de verandering van wetgeving de voorschriften van Nos. 2—6 van artikel 2 van de Wet op de Krijgstucht geacht moeten worden geschreven te zijn wèl voor den militairen rechter (bij toepassing van artikel 58 van evengenoemde wet), waar niet voor den tot straffen bevoegden meerdere;

Overwegende dat artikel 113 der Invoeringswet ten aanzien van „de krijgstuchtelijke vergrijpen”, welke zijn begaan vóór het in werking treden der nieuwe wetgeving, uitsluitend van toepassing verklarende „de wetgeving” in werking op het tijdstip, waarop het feit is begaan, daarmede de toepassing der nieuwe wetgeving in haar vollen omvang uitsluit, ingeval eenig feit niet onder de werking van die nieuwe wetgeving is begaan;

Overwegende dat derhalve toepassing van artikel 58 van de Wet op de Krijgstucht, waarvan in verband met het beginsel neergelegd in het tweede lid van artikel 1 van het Wetboek van Strafrecht sprake zou kunnen zijn, wanneer artikel 113 meergenoemd niet bestond of niet toepasselijk werd geoordeeld, nu is uitgesloten;

Overwegende dat ook uit anderen hoofde de beslissing van den Krijgsraad, dat het feit buiten strafrechtelijke behandeling had behooren te zijn afgedaan, is onjuist;

Overwegende dat artikel 58 van de Wet op de Krijgstucht waarop de Krijgsraad deze beslissing doet steunen, ten nauwste samenhangt met het in die bepaling vermelde No. 2 van artikel 2 dier wet, waarin het feit tot krijgstuchtelijk vergrijp wordt gestempeld, indien het naar het oordeel van den tot straffen bevoegden meerdere van zóó lichten aard is, dat de zaak buiten strafrechtelijke behandeling kan worden afgedaan, m. a. w. indien het feit onder voor den dader verlichtende omstandigheden is begaan en tevens, hetgeen in de rede ligt, de zaak van zóó eenvoudigen aard is, dat zonder omstandig onderzoek door den tot straffen bevoegden meerdere eene beslissing over de zaak zelve kan worden genomen;

Overwegende dat blijkens een ten processe overgelegd rapport dd. 4 Januari 1923 van den toenmaligen Commandant van het

Detachement Regiment Vesting-Artillerie te Naarden den Luitenant-Kolonel L. H., gedaagde op genoemden datum, na te Naarden aangebracht te zijn door de militaire politie, heeft opgegeven: dat hij zich in het geheel niet bewust was deserteur te zijn; dat hij inder tijd op verzoek van het Mobilisatie-bureau van het Regiment Vesting-Artillerie te Naarden zijn zakboekje ter wijziging opgezonden had; dat hij zich ook niet kon begrijpen, dat zijn adres niet bekend was, vermits het adres waar de oproeping in werkelijken dienst op 12 Januari 1922 bij kennisgeving van het Gemeentebestuur te Amsterdam ter kennis werd gebracht, hetzelfde is als dat, waar hij de persoonlijke oproeping voor inspectie ontving; (voor welke in den zomer van 1921 gehouden inspectie gedaagde, volgens zijne voor den Officier-Commissaris afgelegde verklaring, werd opgeroepen aan het adres van zijn vader, 2de van Swindenstraat 51 II te Amsterdam);

dat de Luitenant-Kolonel H. voornoemd, door het Hof gehoord tot het geven van nadere inlichtingen nopens de verwijzing van gedaagde naar den Krijgsraad door hem, als Garnizoens-commandant te Naarden, heeft medegedeeld: dat hij het niet onaannemelijk achtte, dat gedaagde inderdaad zich niet van schuld bewust was, omdat blijkens het ten processe overgelegde, door hem, Luitenant-Kolonel, den 28sten November 1922 opgemaakte rapport betreffende het niet voldoen door gedaagde aan de oproeping om op 30 Januari 1922 in werkelijken dienst te komen, bij het ter wijziging opvragen van de zakboekjes na aanvraag ook is toegezonden het zakboekje van gedaagde en in dat boekje was aangeteekend, dat gedaagde toen woonde te Amsterdam, Sterrenplein 17; dat hij, alhoewel hij de zaak voor afdoening buiten strafrechtelijke behandeling vatbaar achtte, voor krijgstuuchtelijke afdoening geen termen vond, niet alleen omdat gedaagde, na bijna een jaar lang zonder verlof van zijn korps afwezig te zijn geweest, daarbij eerst na arrestatie is teruggekeerd, maar ook omdat de zaak hem, in verband met het door gedaagde gevoerde verweer, te ingewikkeld voorkwam om over de juistheid van dat verweer een oordeel te kunnen vormen zonder dat eerst informatiën waren ingewonnen; dat, naar zijn oordeel, onder deze omstandigheden eene beslissing niet dan na gerechtelijke instructie kon worden genomen;

dat het evenbedoelde zakboekje niet kan zijn het Landweezakboekje, waarin, naar 's Hof's bevinding, als adres van gedaagde staat vermeld 2de van Swindenstraat 51 II, en het dus geenszins onwaarschijnlijk is, dat het is geweest, zooals gedaagde beweert, het niet tijdig ingenomen Militiezakboekje;

Overwegende dat het Hof, zich verenigende met de opvatting van den Luitenant-Kolonel H. voornoemd, van oordeel is, dat, ware het niet dat het feit is begaan vóór het in werking treden der nieuwe militaire straf- en tuchtwetgeving en dientengevolge ook de toepasselijkheid van artikel 2 van de Wet op de Krijgstucht in het onderhavige geval is uitgesloten, de Garnizoens-commandant te

recht zou hebben overwogen en beslist, dat de zaak niet was van zoo eenvoudigen aard, dat ze buiten strafrechtelijke behandeling kon worden afgedaan;

Overwegende dat mitsdien met betrekking tot dit punt 's Krijgsraads vonnis behoort te worden teniet gedaan;

Overwegende wat de zaak zelve betreft, dat het aan gedaagde te laste gelegde wettig en overtuigend is bewezen door de bewijsmiddelen, welke met de gronden uit het vonnis van den Krijgsraad worden overgenomen, zoodat de bewezenverklaring van het te laste gelegde, hoezeer onvereinigbaar met de beslissing tot verwijzing, door den Krijgsraad te recht is geschied;

Overwegende dat aan gedaagde, die als verlofganger bij openbare kennisgeving in werkelijken dienst werd geroepen, door de zorg van den Burgemeester een persoonlijke kennisgeving had moeten zijn gezonden nopens de bij evenbedoelde openbare kennisgeving gedane oproeping, indien hij zich destijds niet buitenslands ophield en zijn adres bij den Burgemeester bekend was (§ 51, alinea 5 in fine Landweer-Instructie I);

Overwegende dat gedaagde heeft opgegeven, dat hij, alhoewel hij na zijn huwelijk in November 1921 aan het bureau bevolkingsregister Amsterdam heeft kennis gegeven van zijne verhuizing van de 2de van Swindenstraat 51 II naar Sterrenplein 17 en hij daar nog woont, geene persoonlijke kennisgeving als evenbedoeld heeft ontvangen;

Overwegende dat weliswaar op de openbare kennisgeving, waarbij gedaagde als verlofganger bij de Landweer is opgeroepen tot opkomst op 30 Januari 1922 in werkelijken dienst, door het Hoofd der Afdeeling Dienstplicht van het Departement van Oorlog is aange tekend, dat aan gedaagde geen persoonlijke kennisgeving is uitgereikt kunnen worden omdat, naar mededeeling van den Burgemeester van Amsterdam aan den Commandant van het 2de Regiment Vesting-Artillerie, het adres van gedaagde onbekend was, doch de Burgemeester van Amsterdam door het Hof uitgenoodigd, zulks nader toe te lichten, bij schrijven van 11 Juli 1923, No. 5824a M. Z. heeft medegedeeld, dat de aan dien Commandant afgegeven verklaring steunde op het vermoeden, dat het in het verlofgangersregister voorkomende adres van gedaagde (2de van Swindenstraat 51), werwaarts de uitnodigingen om ter voldoening aan het bepaalde bij artikel 24 der Landweernet ter Secretarie (Afdeeling Militaire Zaken) te komen, waren gezonden, niet juist meer was, nu gedaagde aan die oproepingen geen gevolg had gegeven, en voorts dat gedaagde ter gelegenheid van zijn huwelijk (15 November 1921) zijn adresverandering (Sterrenplein 17) wel in het bevolkingsregister heeft doen aanteekenen, maar heeft verzuimd in het verlofgangersregister van deze verhuizing aanteekening te doen houden;

Overwegende dat op den verlofganger van de Landweer als zoodanig geen wettelijke verplichting rust, van eene verhuizing *binnen* de gemeente aan den Burgemeester kennis te geven, zoodat het niet

kennis geven daarvan ter Gemeente-Secretarie, Afdeling Militaire Zaken, waar het verlofgangersregister van de Landweer wordt aangehouden, hem niet als verzuim kan worden aangerekend;

dat voor de toepassing van het 5de lid van § 51 der Landweer-Instructie I trouwens niet wordt gevorderd, dat het adres door den verlofganger aan den Burgemeester worde bekend gemaakt, maar de bepaling toepasselijk is zoo slechts blijkende, dat zijn adres bij den Burgemeester bekend was;

Overwegende dat, waar het bevolkingsregister in elke gemeente wordt gehouden door het gemeentebestuur en de verhuizing van gedaagde, toen deze bij openbare kennisgeving in werkelijken dienst werd geroepen, was ingeschreven in het gemeentelijk bevolkingsregister, het nieuwe adres van gedaagde moet worden beschouwd toen ook bekend te zijn geweest bij den Burgemeester, terwijl mede is komen vast te staan, dat gedaagde zich toen niet buitenslands ophield;

Overwegende dat derhalve de oproeping van gedaagde bij openbare kennisgeving, niet gevolgd door eene persoonlijke kennisgeving, ongenoegzaam was, zoodat gedaagde de reden van afwezigheid ten genoegen des rechters heeft kunnen bewijzen;

Gezien de in het vonnis genoemde wetsartikelen, met uitzondering van de artikelen 150 3de alinea van het Wetboek van Militair Strafrecht, 2 en 58 der Wet op de Krijgstucht;

Recht doende in hooger beroep in Naam der Koningin!

Doet teniet het vonnis door den Krijgsraad in het eerste Militaire Arrondissement, hoofdplaats 's-Gravenhage, op 9 Februari 1923 in deze zaak gewezen,

a. voorzoover daarbij is overwogen, dat de Krijgsraad bevindt, dat de zaak buiten strafrechtelijke behandeling had behooren te zijn afgedaan, en dat de Krijgsraad, gezien de Memorie van Toelichting op artikel 113 der Wet van 5 Juli 1921 (Staatsblad No. 841), van oordeel is, dat voornoemd artikel niet is geschreven voor den militairen rechter, doch alleen betrekking heeft op de toepassing van straffen door disciplinaire strafopleggers;

b. voorzoover betreft de schuldigverklaring en de qualificatie;

c. voorzoover de zaak, onder mededeeling van alle stukken, is verwezen naar den tot straffen bevoegden meerdere ter verdere behandeling;

Houdt het vonnis voor al het overige in stand;

Verstaat, dat gedaagde de reden van afwezigheid ten genoegen des rechters heeft bewezen;

Spreekt gedaagde mitsdien vrij;

Ontzegt allen anderen eisch.

HOOG MILITAIR GERECHTSHOF.

Sententie van 25 September 1923.

President: Mr. H. W. van Sandick.

Leden: Vice-Adm. (tit.) C. J. G. de Booij, Lt. Gen^{ls}. J. C. H. A. Quack, P. P. C. Collette en Dr. W. Boekhoudt.

Advocaat-Fiscaal: Jhr. Dr. C. A. J. van Sasse van Ysselt.

Raadsman: Dr. H. W. de Vink.

Indien art. 58 W.K. wordt toegepast en de militaire rechter de zaak ter verdere behandeling naar den tot straffen bevoegden commandeerenden officier verwijst, moet die rechter niet eerst een bewezenverklaring van — en schuldigverklaring aan het ten laste gelegde feit uitspreken. In zoodanig geval behoort hij tevens aan het oordeel van dien meerdere over te laten of een krijgstuchtelijke straf zal worden opgelegd en of het ondergane voorloopig arrest in mindering zal worden gebracht.

's Krijgsraads verwijzing naar den commandeerenden officier door het H. M. G. te niet gedaan; met gedeeltelijke vrijspraak, gedaagde wegens verduistering en diefstal veroordeeld tot een maand gevangenisstraf en, op grond van de overweging, dat hij zóódanig ongeschikt is dat hij voor goed van dienst bij de gewapende macht behoort te worden uitgesloten, tot ontslag uit den militairen dienst met ontzetting van de bevoegdheid om bij de gewapende macht te dienen.

In de zaak, aanhangig voor het Hoog Militair Gerechtshof

tusschen

den Advocaat-Fiscaal voor de Zee- en Landmacht, ambtshalve, bij 's Hof's beschikking van 18 Mei 1923 gemachtigd hooger beroep te doen instellen en vervolgen van het vonnis, door den Krijgsraad te 's-Gravenhage op 13 April 1923 gewezen in de zaak tegen

J. J. H. S. oud 20 jaar, geboren te Arnhem, soldaat bij het 4de Regiment Infanterie, gerequireerde in persoon,

Welke Advocaat-Fiscaal, verzocht en bij beschikking van 13 Juni 1923, verkregen hebbende 's Hof's lastgeving aan den exploitateur bij het Hof om te dagvaarden den voornoemden S., ter rolle van den Hove heeft eisch gedaan en geconcludeerd tot tenietdoening van het vonnis van den Krijgsraad, wat betreft de schuldigverklaring en veroordeeling van den gedaagde aan- en wegens het hem onder 1° te laste gelegde, en dat de gedaagde alsnog bij sententie van den Hove, met aanhaling van artikel 193 der Rechtspleging bij de Landmacht, van het hem onder 1° te laste gelegde zal worden vrijgesproken; dat het beroepen vonnis echter in stand zal worden gehouden voor

wat betreft de schuldigverklaring van den gedaagde aan het hem onder 2° te laste gelegde en de verwijzing der zaak naar den tot straffen bevoegden commandeerende-officier, alzoo eischer in hooger beroep, ter eenre,

en

genoemden J. J. H. S. gedaagde in hooger beroep, ter andere zijde, voor wien schriftelijk ter rolle is geconcludeerd tot toewijzing van den eisch van den Advocaat-Fisikaal.

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF,

Gelet op de verklaring, door beide partijen ter rolle gedaan, dat zij afstand doen van pleidooi, en gezien de stukken van het geding;

Gelet op hetgeen gedaagde bij zijn verhoor voor het Hof heeft in het midden gebracht en op de verklaringen van den ter terechtzitting van het Hof gehoorde getuige R. A. W. V., fourier bij de Opleidings-compagnie van het 4de Regiment Infanterie;

Overwegende dat gedaagde voor den Krijgsraad in het eerste Militaire Arrondissement, hoofdplaats 's Gravenhage, heeft terechtgestaan terzake, dat hij te Leiden op of omstreeks 25 Februari 1923:

1°. opzettelijk een korte grijze broek en een werkbroek, welke goederen toebehoorden aan het Rijk, althans aan een ander dan hem, gedaagde, en welke goederen aan hem van Rijkswegen in bruikleen waren verstrekt en welke hij alzoo anders dan door misdrijf onder zich had, wederrechtelijk zich heeft toegeëigend;

2°. heeft weggenomen met het oogmerk van wederrechtelijke toe-eigening op de rustkamer der compagnie een of meer doosjes schoensmeer en één of meer doosjes lederwas, welke goederen toebehoorden aan het Rijk, althans aan een ander dan hem, gedaagde;

Overwegende dat de Krijgsraad, bij op 13 April 1923 gewezen vonnis, op grond van de bewijsmiddelen in het vonnis genoemd, het aan gedaagde te laste gelegde — met dien verstande als in het vonnis aangegeven — wettig en overtuigend bewezen heeft verklaard, alsmede gedaagde's schuld daaraan; het aldus bewezen verklaarde heeft gequalificeerd als:

„1°. verduistering, tweemaal gepleegd;

„2°. diefstal”.

en, onder mededeeling van alle stukken, de zaak ter verdere behandeling naar den tot straffen bevoegden meerdere heeft verwezen met de bepaling, dat de tijd van 27 Februari tot 13 April 1923 door den veroordeelde voorloopig in verzekerde bewaring doorgebracht, bij de uitvoering van de hem opgelegde straf in mindering zal worden gebracht;

Overwegende dat de begane feiten, alle omstandigheden waaronder de feiten zijn gepleegd in aanmerking genomen, geenszins van zoo lichten aard zijn, dat artikel 2 aanhef en 4°. der Wet op de Krijgstucht toepassing kan vinden, en het vonnis voorzover

daarin de zaak ter verdere behandeling naar den tot straffen bevoegden commandeerende-officier wordt verwezen, — eene beslissing, welke bovendien met eene bewezenverklaring van- en schuldigverklaring aan het te laste gelegde niet vereenigbaar is, — niet in stand kan blijven;

Overwegende dat de bewezen- en schuldigverklaring ten aanzien van het sub 1° met betrekking tot de korte grijze broek te laste gelegde en ten aanzien van het sub 2° te laste gelegde, op de gronden en bewijsmiddelen in het vonnis aangegeven, te recht is geschied, hebbende de behandeling van de zaak in hooger beroep het Hof te dezen opzichte niet tot een ander inzicht dan dat des eersten rechters geleid;

Overwegende echter dat de Krijgsraad ten onrechte wettig en overtuigend bewezen heeft verklaard, hetgeen gedaagde onder 1° ten aanzien van de werkbroom is te laste gelegd, vermits niet is komen vast te staan, dat gedaagde deze werkbroom anders dan door misdrijf onder zich heeft gehad;

Overwegende dat dienvolgens de qualificatie sub 1° „verduistering, tweemaal gepleegd”, niet in stand kan blijven en deze behoort te luiden: „verduistering”;

Overwegende dat de qualificatie sub 2° op de Wet is gegrond;

Overwegende dat de gepleegde feiten met eene gevangenisstraf voor den tijd van één maand behooren te worden geboet, en het Hof den gedaagde op grond dier feiten ongeschikt acht om in den militairen dienst te blijven, en wel zoodanig ongeschikt, dat hij voor goed van dienst bij de gewapende macht behoort te worden uitgesloten;

Overwegende dat de Krijgsraad, eene zaak ter verdere behandeling naar den tot straffen bevoegden meerdere verwijzende, niet slechts aan het oordeel van dien meerdere behoort over te laten, of de voorloopig in verzeerde bewaring doorgebrachte tijd in mindering zal worden gebracht bij de uitvoering van de opgelegde straf, doch ook of eene krijgstuchtelijke straf zal worden opgelegd; dat de in het vonnis bereids vermelde bepaling betreffende het in mindering brengen van het preventieve arrest evenwel, nu in hooger beroep straf wordt opgelegd, in stand kan blijven;

Gezien de in het vonnis genoemde wetsartikelen en bovendien artikel 23 van het Wetboek van Militair Strafrecht;

Recht doende in hooger beroep in Naam der Koningin!

Doet teniet van het vonnis, door den Krijgsraad in het eerste Militaire Arrondissement, hoofdplaats 's-Gravenhage, op 13 April 1923 in deze zaak gewezen:

a. hetgeen te laste van gedaagde ten aanzien van de in de telastlegging sub 1° genoemde werkbroom wettig en overtuigend bewezen is verklaard;

b. de overweging, dat de Krijgsraad bevindt, dat de aan zijne kennismeming onderworpen zaak buiten strafrechtelijke behandeling had behooren te zijn afgedaan;

c. de qualificatie sub 1°;
 d. de verwijzing der zaak, onder mededeeling van alle stukken, ter verdere behandeling naar den tot straffen bevoegden commandeerende-officier;

Houdt het vonnis voor al het overige in stand, mede ten aanzien van de bepaling omtrent het in mindering brengen, bij de uitvoering van de op te leggen gevangenisstraf, van den door gedaagde van 27 Februari 1923 tot 13 April d.a.v., voorloopig in verzekerde bewaring doorgebracht tijd;

Spreekt gedaagde vrij van hetgeen hem sub 1° ten aanzien van de werkbroek is te laste gelegd;

Qualificeert het sub 1° ten aanzien van de korte grijze broek te laste gelegde en bewezen verklaarde feit als: „verduistering”;

Veroordeelt gedaagde ter zake van de door hem gepleegde feiten tot eene gevangenisstraf voor den tijd van één maand met ontslag uit den militairen dienst met ontzetting van de bevoegdheid om bij de gewapende macht te dienen;

Ontzegt allen anderen eisch.

De Advocaat-Fiscaal voerde voor zijne conclusie de volgende gronden aan:

dat het onder 1° telastgelegde niet bewezen is;

immers fourier V. heeft niet kunnen vaststellen aan wien de korte grijze broek toebehoort, terwijl de werkbroek, volgens dezen fourier, door den hospitaalsoldaat Z. op de rustkamer zou zijn ingeleverd

terwijl de raadsman betoogde:

dat volkomen terecht door den Heer Advocaat-Fiscaal wordt betoogd, dat het aan gedaagde sub 1° te laste gelegde niet is bewezen, weshalve zijne schuldigverklaring daaraan ten onrechte is geschied;

dat overigens het vonnis van den Krijgsraad behoort in stand te blijven, in het bijzonder voor wat betreft de verwijzing der zaak naar den tot straffen bevoegden commandeerende-officier, ten einde te worden afgedaan in overeenstemming met wat in de procedure als bewezen mag worden aangenomen;

en concludeerde daartoe;

en bij nadere conclusie:

dat door het hooren van den getuige V. geen nader bewijs voor de te laste gelegde feiten is bijgebracht; dat toch reeds vaststond, dat naar het uiterlijk te oordeelen de grijze pantalon Rijks eigendom zou zijn geweest, doch ten processe steeds is bewezen, dat beklaagde een pantalon in eigendom had geheel gelijkend op een modelpantalon uit den tijd dat beklaagde als onderofficier diende, en dat in casu alleen een verwisseling tusschen die geheel gelijksoortige pantalone heeft plaats gehad;

dat toch de getuige geenerlei getuigenis op waarneming of weten-

schap gegrond heeft kunnen afleggen (betreffende herkomst, uitgifte etc.), waaruit mag worden afgeleid dat bedoelde pantalon inderdaad Rijks eigendom was;

dat uit de getuigenis omtrent de werkbroek wèl is gebleken, dat het met het nummeren der werkkleding bij dat onderdeel niet nauw genomen werd (meerdere wapennummers bevonden zich in die kleding zonder dat de niet-juiste waren doorgeslagen), zoodat aan de verklaring van den getuige omtrent het inleveren van een werkbroek gelijk genummerd als de werkbroek in het bezit van B. gevonden, niet veel gewicht gehecht kan worden;

dat voor het geval het Hof van oordeel mocht zijn, dat de te laste gelegde feiten wel zouden zijn bewezen, uit de omstandigheden waaronder de gebeurtenissen zich afspeelden, in ieder geval wel is gebleken, dat het gebeurde, indien al strafbaar, dan in zulke geringe mate strafbaar is, dat een overlaten aan den commandeerende-officier ter correctie van beklaagde alleszins gewettigd is te achten.

Weshalve te persisteeren bij zijn bereids genomen conclusie.

PENSIOENZAKEN.

Centrale Raad van Beroep.

Uitspraak van 10 Juli 1923.

(1923. D. No. 12; I. No. 10).

Fungeerend-Voorzitter: Mr. B. Tellegen.

Leden: Mrs. J. Th. Endtz en A. Burger.

Art. 78 (1) Pensioenwet voor de Landmacht 1922, Stbl. No. 66, jo. art. 28 Pensioenwet voor de Landmacht 1902.

Wegens niet in acht nemen van den, in laatstgenoemd artikel vermelden termijn van 5 jaren, is het verzoek van klager om herziening van de, op zijn verzoek om toekenning van pensioen genomen afwijzende beschikking, terecht afgewezen.

De Centrale Raad van Beroep heeft de volgende uitspraak gegeven in zake:

X., wonende te L., klager, niet verschenen,

tegen:

den Minister van Oorlog, verweerder, niet verschenen.

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

Gezien de stukken;

Wat aangaat de feiten van het twistgeding;

Overwegende dat verweerder bij beslissing van 23 April 1923 — krachtens machtiging hem daartoe door de Koningin verleend bij Kabinetsrescript van 4 April 1923 — afgewezen heeft klagers verzoek om herziening der beschikking waarbij zijn aanvraag om toekenning van pensioen was afgewezen;

Overwegende dat klager van deze beslissing tijdig in beroep is gekomen, bij klaagschrift aanvoerende:

dat hij verzoekt andermaal een onderzoek in te stellen naar zijn in en door den dienst ontstane ongeschiktheid;

Overwegende dat niet van contra-memorie is gediend;

In rechte:

Overwegende dat de dienstplichtige bij de Landmacht X. met

ingang van 18 Augustus 1916 wegens lichaamsgebreken, welke buiten den dienst ontstaan zouden zijn, uit den militairen dienst ontslagen is;

Overwegende dat hij zich bij verzoekschrift van 8 Juli 1922 tot de Koningin heeft gewend en daarbij blijkbaar verzocht heeft hem een pensioen toe te kennen, op grond dat zijn ongeschiktheid gevolg zou zijn van een ongeval hem in Juli 1916 in den militairen dienst overkomen;

Overwegende dat klager dus niet heeft in acht genomen den termijn van 5 jaren genoemd in art. 28 der Pensioenwet voor de Landmacht 1902, welk artikel ten deze van toepassing is krachtens art. 78 (1) der Pensioenwet voor de landmacht 1922, Staatsblad No. 66;

Overwegende voorts dat klager in zijn verzoekschrift van 27 December 1922 nog heeft aangevoerd, dat hij „reeds vrij kort” na zijn ontslag gereclameerd heeft en op zijn aanvraag een geneeskundig onderzoek heeft plaats gehad;

Overwegende echter, dat uit de stukken blijkt, dat klager voor het eerst op 26 September 1921 — bij aan den Minister van Oorlog gericht verzoek — aanspraak op een uitkeering of op pensioen maakt heeft; waarna een geneeskundig onderzoek — ingevolge aanschrijving van den Inspecteur van den Geneeskundigen dienst der landmacht van 5 October 1921 — heeft plaats gehad op 1 December 1921;

Overwegende dat dus — gelijk de Militaire Pensioenraad in zijn advies van 26 Februari 1923 terecht aanvoert — ook al werd dit aan den Minister van Oorlog gericht verzoek van 26 September 1921 beschouwd als een aanvraag als bedoeld in voormeld art. 28, toch ook deze aanvraag niet binnen voormelden termijn van 5 jaren zou zijn ingediend;

Recht doende in Naam der Koningin!

Stelt vast, dat de bestreden beslissing zal behooren te worden gehandhaafd.

Centrale Raad van Beroep.

Uitspraak van 10 Juli 1923.

(1923. D. No. 62; I. No. 10).

Fungeerend-Voorzitter: Mr. B. Tellegen.

Leden: Mrs. J. Th. Endtz en A. Burger.

*Art. 91, 1e lid b en art. 9 Pensioenwet 1922, Stbl. No. 240 j^o.
art. 5 a der Weduwenwet voor de Gemeenteambtenaren 1913.*

Op de vraag, wat voor de toepassing van den zevenden Titel der

Pensioenwet 1922, onder „gepensionneerd ambtenaar” moet worden verstaan, geeft art. 9 dier wet antwoord.

Waar in casu de echtgenoot van klaagster, die gehuwd is na het intreden van zijn 60e levensjaar ingevolge art. 5a der Weduwenwet voor de Gemeenteambtenaren 1913, geen uitzicht had op pensioen voor zijne na te laten betrekkingen, valt deze niet onder genoemd artikel 9 sub a en — als reeds vóór 1 Juli 1922 eervol ontslagen ambtenaar — ook niet sub b van dit artikel. Aan klaagster is dus terecht de toekenning van weduwenpensioen geweigerd.

De Centrale Raad van Beroep heeft de volgende uitspraak gegeven in zake:

X., weduwe Y., wonende te Z., klaagster, niet verschenen,

tegen

den Pensioenraad, verweerder, voor welken ter openbare terechtzitting als gemachtigde is opgetreden: Mr. E. G. van B., commies bij dien Raad, wonende te 's Gravenhage.

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

Gezien de stukken en gehoord den bovengenoemden gemachtigde; Wat aangaat de feiten van het twistgeding:

Overwegende dat verweerder bij beslissing van 23 Maart 1923 heeft bepaald dat klaagster geen recht heeft op pensioen als weduwe van den met ingang van 1 Januari 1916 gepensionneerden brigadier van Politie Y, daarbij overwegende:

dat Y is geboren den 20en April 1852 en met adressante den 7en November 1913, derhalve nadat hij den 60 jarigen leeftijd was ingetreden is gehuwd;

dat hij dus voor haar op grond van artikel 5a der Weduwenwet voor de Gemeenteambtenaren 1913 geen uitzicht had op pensioen ten laste van het Pensioenfonds voor de Gemeenteambtenaren en derhalve niet was een gepensionneerd ambtenaar, bedoeld in artikel 9a van de Pensioenwet 1922;

Overwegende dat klaagster van deze beslissing tijdig in beroep is gekomen bij klaagschrift luidende:

dat zij zich, in verband met de omstandigheid, dat haar echtgenoot, aan wien bij Koninklijk Besluit van 27 April 1916, met ingang van 1 Januari 1916, een pensioen van f 582.— per jaar was toegekend, op 25 November 1922 is overleden, onder overlegging van de daarvoor benodigde stukken, tot den Pensioenraad heeft gewend met het verzoek in het genot van weduwe-pensioen te worden gesteld;

dat haar echter bij beschikking van 23 Maart j.l., P. No. 6614, welke beschikking wordt overgelegd, is medegedeeld, dat zij geen recht op pensioen heeft, omdat zij met wijlen haar echtgenoot den 7den November 1913, derhalve nadat hij den 60-jarigen leeftijd was ingetreden, is gehuwd;

dat het huwelijk evenwel was gesloten voordat haar echtgenoot was ontslagen of den leeftijd van 65 jaar had bereikt, zoodat zij meent op grond van het bepaalde in art. 91, 1e lid *b*, alsnog recht op pensioen te hebben, welke meening ook door anderen wordt gedeeld (Zie o. a. blz. 35 van het boekje: „Wat ieder die in overheidsdienst werkzaam is, van de Pensioenwet 1922 behoort te weten” door M. Ort);

weshalve zij verzocht heeft haar alsnog in het genot van pensioen te stellen;

Overwegende dat verweerder tijdig een contra-memorie heeft ingediend, luidende:

Volgens artikel 91, eerste lid *b*, der Pensioenwet 1922, heeft, met de daar genoemde beperking, recht op weduwepensioen, de weduwe van een gepensionneerd ambtenaar.

Op de vraag wat, voor de toepassing van deze bepaling onder gepensionneerd ambtenaar moet worden verstaan, geeft antwoord artikel 9.

De vraag is dus of de echtgenoot van appellante, de gepensionneerde brigadier van politie Y, behoorde tot een der in laatstgenoemd artikel genoemde categorieën van gepensionneerden.

Tot de gepensionneerden sub *b* behoorde hij niet, omdat hij met ingang van een datum vóór 1 Juli 1922 werd gepensionneerd.

Hij viel ook niet onder *a* omdat hij, na het intreden van het 60ste levensjaar gehuwd zijnde, op grond van artikel 5*a* der thans vervallen Weduwenwet voor de gemeenteambtenaren 1913, niet, als gepensionneerd ambtenaar in den zin dier wet, voor zijne weduwe uitzicht had op pensioen ten laste van het Pensioenfonds voor de gemeenteambtenaren.

Zijne weduwe heeft dus geen recht op pensioen;

In rechte:

Overwegende dat klaagster stelt dat zij is weduwe van een gepensionneerd ambtenaar, met wien zij vóór diens ontslag en vóórdat hij den leeftijd van 65 jaar had bereikt, een huwelijk had gesloten, zoodat zij recht meent te hebben op weduwenpensioen volgens art. 91 (1*b*) der Pensioenwet 1922, Staatsblad No. 240;

Overwegende dat art. 9 dezer wet aangeeft wat voor de toepassing van de bepalingen van haren 7den titel (handelende over het pensioen der weduwen en weezen, tot welken titel art. 91 behoort) te verstaan is onder „gepensionneerde ambtenaren”, te weten:

1o. gewezen ambtenaren, die reeds vóór 1 Juli 1922 in het genot waren van pensioen (hetgeen met den echtgenoot van klaagster het geval was) en die vóór dezen datum tevens uitzicht hadden op pensioen voor hun na te laten betrekkingen;

Overwegende nu dat de echtgenoot van klaagster dit uitzicht niet had, daar hij met haar — op 7 November 1913 — gehuwd was na het intreden van zijn 60ste levensjaar, zoodat zijn weduwe volgens art. 5*a* der toen geldende weduwenwet voor de gemeenteambtenaren 1913 geen recht op pensioen zou hebben;

Overwegende dat de echtgenoot van klaagster dus niet was „gepensionneerd ambtenaar” in den zin van art. 9a der wet van 1922, terwijl hij — als reeds met ingang van 1 Januari 1916 eervol ontslagen ambtenaar — evenmin viel onder de met of na 1 Juli 1922 ontslagen „gepensionneerde ambtenaren” bedoeld onder *b* van voormeld art. 9;

Overwegende dat dus terecht bij de bestreden beslissing aan klaagster weduwenpensioen is geweigerd;

Recht doende in Naam der Koningin!

Bevestigt de bestreden beslissing.

Centrale Raad van Beroep.

Uitspraak van 10 Juli 1923.

(1923: D. No. 9; I. No. 13).

Fungeerend-Voorzitter: Mr. B. Tellegen.

Leden: Mrs. J. Th. Endtz en A. Burger.

Art. 15 Pensioenwet voor de Landmacht 1922, Stbl. No. 66 en het Koninklijk Besluit van 25 Juni 1915, No. 40.

*Moet bij de vaststelling van den pensioensgrondslag van een weder in dienst gesteld gepensionneerd officier, die bij zijne weder-indienststelling, krachtens bovengenoemd K. B., boven zijn vroeger pensioenbedrag een dagelijksche toelage, vrije woning enz. genoot, dat vroeger pensioen worden beschouwd als te dragen het karakter van belooning van diensten door hem in zijn laatste betrekking be-
wezen?*

Militaire Pensioenraad en C. R. v. B.: Neen.

Vaststelling van den pensioensgrondslag overeenkomstig bovenaangehaald art. 15.

De Centrale Raad van Beroep heeft de volgende uitspraak gegeven in zake:

X te Y, klager, niet verschenen,

tegen:

den Minister van Oorlog, verweerder, niet verschenen.

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

Gezien de stukken;

Wat aangaat de feiten van het twistgeding:

Overwegende dat klager, gepensionneerd kolonel bij Koninklijk Besluit van 10 Maart 1915 op aanvraag weder in dienst is gesteld en van 15 Juni 1915 af belast is geweest met het commando over een

interneeringsdépôt in welke functie hij boven zijn vroeger pensioenbedrag van *f* 1800.— per jaar krachtens het Koninklijk Besluit van 25 Januari 1915, No. 40 een dagelijksche toelage genoot van *f* 12.— per dag, terwijl hem bovendien gratis werden verstrekt twee gemeubileerde vertrekken als woning, vuur, licht en geneeskundige behandeling;

Overwegende dat hij bij Koninklijk Besluit van 23 October 1918 op aanvraag opnieuw eervol uit den militairen dienst is ontslagen met ingang van 1 November 1918, onder intrekking van het hem vroeger verleende pensioen en met toekenning van een voortdurend pensioen van *f* 2500.— 's jaars;

Overwegende dat dit inmiddels krachtens de wet van 29 Mei 1920, Stbl. No. 283, verhoogde pensioen bij Koninklijk Besluit van 9 Augustus 1922 is herzien ingevolge de Pensioenwet voor de Landmacht 1922 en dat daarbij aan klager met ingang van 1 Januari 1920 op grond van langdurigen dienst een levenslang pensioen is toegekend van *f* 3852.— 's jaars, zijnde 70 % van den op *f* 5502.— gestelden pensioensgrondslag;

Overwegende dat klager ingevolge art. 53 der laatstgemelde wet aan Hare Majesteit de Koningin een verzoek om herziening van Hare desbetreffende beslissing heeft ingediend, steunende op de hierna te behandelen gronden;

Overwegende dat de Minister van Oorlog, daartoe door Hare Majesteit de Koningin gemachtigd, gezien het advies van den Militairen Pensioenraad, bij beslissing van 19 Maart 1923 aan klager heeft te kennen gegeven, dat er geen termen zijn gevonden om aan zijn verzoek een gunstig gevolg te verlenen;

Overwegende dat klager, van deze beslissing in beroep gekomen, bij klaagschrift vordert berekening van zijn pensioen naar een grondslag van *f* 6180.—, vermeerderd met het geldbedrag als equivalent van vrije huisvesting, verlichting, verwarming en geneeskundige behandeling;

Overwegende dat geen contra-memorïe is ingediend;

Wat het recht betreft:

Overwegende dat de pensioensgrondslag van *f* 5502.—, waarnaar bij de bestreden beslissing klagers pensioen is berekend, overeenkomstig art. 15 der Pensioenwet voor de Landmacht 1922 is bepaald als die voor een actief dienend officier van gelijken rang en hetzelfde aantal dienstjaren, namelijk:

van 1 November 1917 tot 1 Januari 1918 naar een jaarwedde van <i>f</i> 4500.—	<i>f</i> 750.—
en van 1 Januari tot 1 November 1918 naar een jaarwedde van <i>f</i> 5630.—	<i>f</i> 4691.67

te zamen . . . . . *f* 5441.67

vermeerderd met *f* 60.— voor vrije geneeskundige behandeling;

Overwegende dat klager meent, dat niet art. 15 doch art. 14 der wet had moeten worden toegepast, daar hij als commandant van een

interneeringsdépôt een hooger vast bedrag aan geldelijke inkomsten dan *f* 5441.67 zou hebben genoten, namelijk:

1°. zijn vroeger pensioen groot *f* 1800.— per jaar.

2°. de hierboven vermelde dagelijksche toelage van *f* 12.— per dag, waarbij dan nog zou komen het equivalent in geld van vrije woning, vuur, licht en geneeskundige behandeling;

Overwegende dat hij ter weerlegging van de meening van den Militairen Pensioenraad, dat het pensioen niet het karakter droeg van een belooning van diensten door hem in zijn laatste betrekking bewezen, uitvoerig heeft betoogd:

1°. dat het woord „toelage” taalkundig de beteekenis heeft van een bijslag op eenig traktement, belooning enz., zoodat het verstreken van een toelage veronderstelt, dat reeds een belooning wordt genoten, wat dan in casu zijn pensioen zou moeten zijn;

2°. dat bij andere opvatting de belooning voor de als kolonel-commandant van het interneeringsdépôt te bewijzen diensten buitengewoon laag zou zijn;

3°. dat uit art. 1 van het Koninklijk Besluit van 25 Januari 1915, No. 40, regelende de belooning voor het waarnemen van een militaire functie tijdens de mobilisatie, voor zoover hier toepasselijk luidende:

„Gewezen officieren, al dan niet in het genot van pensioen, die voor den duur der mobilisatie in eenigerlei militaire betrekking zijn of worden werkzaam gesteld, genieten — voor zoover zij niet krachtens de wet aanspraak hebben op de gewone bezoldiging als officier — gedurende den tijd, dat zij ter beschikking van Onzen Minister van Oorlog zijn gesteld, c.q. boven hun pensioen . . . eene toelage per dag . . .” enz.,

niet anders kan worden afgeleid, dan dat het pensioenbedrag, vermeerderd met toelage, de bezoldiging vormt van de weer in actieven dienst herstelde officieren;

Overwegende naar aanleiding van dit betoog:

dat „toelage” taalkundig zeker niet de beperkte beteekenis heeft, door klager daaraan toegekend, doch, waar het een belooning geldt, gelijk staat met „toekenning”, waarbij een daarnevens bestaande belooning niet wordt ondersteld;

dat geheel in overeenstemming daarmede het aangehaalde artikel van het besluit van 1915 een „toelage per dag” uitlooft voor gewezen officieren, *al dan niet in het genot van pensioen*, dus ook aan hen, die geen pensioen of andere belooning genieten;

dat het onder 2°. weergegevene rechten van geen beteekenis is en deze Raad, daarop ingaande, zijn bevoegdheid zou overschrijden;

Overwegende dat dus het hier besproken bezwaar van klager ongegrond is en dat, waar, ook bij aanvulling van het werkelijk genoten vaste bedrag aan geldelijke inkomsten met een equivalent voor het genot van vrije woning enz., dit bedrag zou blijven beneden

dat van den overeenkomstig art. 15 der wet berekenden pensioensgrondslag, terecht dit laatste artikel is toegepast;

Overwegende dat klagers bezwaar, gericht tegen het niet meerekenen van een equivalent voor het genot van vrije woning enz., bij deze beslissing alle belang verliest;

Overwegende dat de bestreden beslissing ook overigens juist is;

Recht doende in Naam der Koningin!

Verstaat dat de bestreden beslissing zal behooren te worden gehandhaafd.

Centrale Raad van Beroep.

Uitspraak van 10 Juli 1923.

(1923. D. No. 58; I. No. 10).

Fungeerend-Voorzitter: Mr. B. Tellegen.

Leden: Mrs. J. Th. Endtz en A. Burger.

Art. 3 (2) j°. art. 134 (1) Pensioenwet 1922, Stbl. no. 240.

Bovengenoemd art. 3 (2) werkt niet terug en losse dienst van vóór 1 Juli 1922 van méér dan het aantal maanden als daar genoemd, wordt daardoor niet gestempeld tot dienst als ambtenaar. Tijd vóór 1 Juli 1922 in lossen dienst doorgebracht kan niet voor pensioen worden ingekocht, die mogelijkheid bestaat volgens bedoeld art. 134 (1) alleen voor den tijd vóór 1 Juli 1922 als ambtenaar, of in zijdelingschen of in onbezoldigden dienst doorgebracht.

De Centrale Raad van Beroep heeft de volgende uitspraak gegeven in zake:

X, wonende te Y, klager, niet verschenen,

tegen:

den Pensioenraad, verweerder, voor welken ter openbare terechtzitting als gemachtigde is opgetreden: Mr. E. G. van B., commies bij dien Raad, wonende te 's-Gravenhage.

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

Gezien de stukken en gehoord den bovengenoemden gemachtigde;
Wat aangaat de feiten van het twistgeding:

Overwegende dat verweerder bij beslissing van 12 Maart 1923 aan klager heeft medegedeeld, dat het tijdvak van 15 Maart 1878 — 12 October 1886, doorgebracht in lossen dienst bij den Grooten IJpolder te Amsterdam, niet voor pensioen kan worden ingekocht, omdat klager als zoodanig geen ambtenaar was in den zin der Pensioenwet 1922, Stbl. no. 240;

Overwegende dat klager van deze beslissing tijdig in beroep is gekomen, bij klaagschrift luidende:

Deze afwijzende beschikking is voor hem eene groote teleurstelling. Hij meende toch stellig, dat hij den desbetreffenden diensttijd ingevolge art. 134, 1e lid der Pensioenwet 1922 (Stbl. N°. 240) voor pensioen kon inkoop, temeer, waar in art. 3 der genoemde wet omschreven wordt, wat onder „losse dienst” moet worden verstaan. Daar hij langer dan 3 maanden in lossen dienst is geweest bij den Grooten IJpolder, moet deze tijd z.i. opgevat worden als „tijdelijke dienst”, als bedoeld in art. 134, 1e lid van bovengenoemde wet.

Het kan toch bovendien zeker niet de bedoeling van genoemde wet zijn, dat een dienstverband van zoo langen duur niet als diensttijd voor pensioen zou kunnen medetellen;

weshalve hij dezen Raad verzocht heeft in dit geschil uitspraak te doen;

Overwegende dat verweerder tijdig een contra-memorie heeft ingediend, luidende:

Appellant is zooals uit de verklaring van het bestuur van den Grooten IJpolder blijkt, van 15 Maart 1878 tot 12 October 1886 bij dien polder in *lossen* dienst geweest. Hij wil dien tijd op grond van artikel 134 der Pensioenwet 1922 voor pensioen ingekocht zien.

Volgens dat artikel kan echter alleen tijd vóór 1 Juli 1922 als ambtenaar, of in zijdelingschen of in onbezoldigden dienst doorgebracht, voor pensioen worden ingekocht.

Appellant meent dat hij, aangezien de duur van bedoelden diensttijd meer dan drie maanden bedraagt, krachtens het tweede lid van artikel 3 der Pensioenwet, voor de toepassing van die wet geacht moet worden gedurende dien tijd niet in lossen dienst, doch als ambtenaar werkzaam te zijn geweest. Die meening is onjuist omdat laatstgenoemde wetsbepaling niet terugwerkt en dus lossen dienst van meer dan drie maanden van vóór 1 Juli 1922 niet stempelt tot dienst als ambtenaar.

Van den door appellant verlangden inkoop kan derhalve geen sprake zijn.

In rechte:

Overwegende dat in de contra-memorie, met welke inhoud deze Raad zich vereenigt, op goeden grond wordt uiteengezet waarom het tijdvak van 15 Maart 1878 tot 12 October 1886, door klager in lossen dienst doorgebracht, niet voor pensioen kan worden ingekocht;

Overwegende dat de bestreden beslissing dus behoort te worden bevestigd;

Recht doende in Naam der Koningin!

Bevestigt de bestreden beslissing.

Centrale Raad van Beroep.

Uitspraak van 10 Juli 1923.

(1923, D. No. 66; I. No. 12).

Fungeerend-Voorzitter: Mr. B. Tellegen.

Leden: Mrs. J. Th. Endtz en A. Burger.

*Art. 97, 4e lid a. en b. Pensioenwet 1922, Stbl. n°. 240.**In casu moet, nu uit niets blijkt dat de moeder overleden is, het pensioen van de minderjarige kinderen worden berekend met toepassing van bovengenoemd artikel 97, 4e lid a. Scheiding van tafel en bed, noch ontzetting uit de ouderlijke macht ontnemen aan de moeder haar aanspraak op weduwenpensioen.*

De Centrale Raad van Beroep heeft de volgende uitspraak gegeven in zake:

Y, wonende te X, klager, als voogd over: A. D., B. D. en C. D., niet verschenen.

tegen:

den Pensioenraad, verweerder, voor welchen ter openbare terechtzitting als gemachtigde is opgetreden: Mr. E. G. van B., commies bij dien Raad, wonende te 's Gravenhage.

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

Gezien de stukken en gehoord den bovengenoemden gemachtigde; Wat aangaat de feiten van het twistgeding:

Overwegende dat verweerder bij beslissing van 22 Maart 1923 aan A. D., B. D., C. D. voornoemd, kinderen uit het huwelijk van wijlen D. met E., een jaarlijksch pensioen heeft verleend van f 900.— ingaande 14 November 1922, zulks krachtens de artt. 92, 1e lid, a; 97, 4e lid, a; 98 en 108 der Pensioenwet 1922 S. 240;

Overwegende dat klager van deze beslissing tijdig in beroep is gekomen en bij klaagschrift heeft aangevoerd:

dat hij van oordeel is, dat het pensioen had moeten zijn toegekend, berekend naar het voorschrift van art. 97 sub 4b;

dat immers de echtgenote van wijlen D., tevens moeder der minderjarige kinderen, is overleden, althans moet worden geacht overleden te zijn, dat daarenboven die moeder bij vonnis van de Arrondissements-Rechtbank te Arnhem van haren echtgenoot is gescheiden van tafel en bed, terwijl zij bovendien bij beschikking dierzelfde Rechtbank is ontzet uit de ouderlijke macht over hare minderjarige kinderen; dat de moeder ook geen aanspraak op pensioen ontleent aan het overlijden van den vader, zooals art. 97 sub 4a dit voorschrijft;

weshalve hij heeft verzocht, dat met vernietiging van voormelde beslissing, het pensioen van opgemelde kinderen worde vastgesteld naar het voorschrift van art. 97 sub 4b;

Overwegende dat verweerder tijdig een contra-memorie heeft ingediend, luidende:

„Voor de weezen A. D., B. D. en C. D., moest het pensioen worden berekend met toepassing van artikel 97, 4e lid a der Pensioenwet 1922, omdat hunne moeder aan het overlijden van den vader aanspraak op pensioen ontleende. De scheiding van tafel en bed ontbond het huwelijk niet; evenmin kon het feit dat de moeder uit de ouderlijke macht werd ontzet haar de aanspraak op weduwenpensioen ontnemen. De bewering van appellanten dat de moeder waarschijnlijk niet meer in leven is, steunt op geen enkelen grond; eene verklaring van vermoedelijk overlijden is niet overgelegd.

Wordt alsnog zulk eene verklaring overgelegd, dan kan het pensioen op grond van artikel 131 der Pensioenwet worden herzien.”;

In rechte:

Overwegende dat bij de bestreden beslissing aan voormelde kinderen weezenpensioen is verleend krachtens art. 97 (4a) der Pensioenwet 1922 S. 240, waarbij aangenomen werd dat hun moeder aan het overlijden van hun vader aanspraak op pensioen ontleent;

Overwegende dat klager van meening is, dat het weezenpensioen berekend had moeten zijn volgens art. 97 (4b) dezer wet;

Overwegende dat deze meening is onjuist, gelijk op goeden grond in de contra-memorie, waarmede deze Raad zich vereenigt, wordt betoogd;

Overwegende dat dus de bestreden beslissing, waarbij terecht een jaarlijksch pensioen van f 900.— ingaande 14 November 1922 is toegekend, behoort te worden bevestigd;

Recht doende in Naam der Koningin!

Bevestigt de bestreden beslissing.

Centrale Raad van Beroep.

Uitspraak van 9 October 1923.

(1923. D. No. 14; I. No. 8).

Fungeerend-Voorzitter: Mr. B. Tellegen.

Leden: Mrs. J. Th. Endtz en A. Burger.

Art. 77 Pensioenwet voor de Landmacht 1922, Stbl. No. 66.

De C. R. v. B. heeft het feit van het ontslag van klager te aanvaarden en is onbevoegd te oordeelen over klagers bezwaar dat hem ontslag uit den dienst is verleend vóór het verstrijken van den, in zijn dienstverbintenis vermelden termijn. Terecht is aan klager met

ingang van den datum van ontslag pensioen toegekend; het feit dat klager na zijn ontslag zijne medewerking is blijven verleen en bij alle concerten die nog gegeven moesten worden, doet daaraan niet af.

De Centrale Raad van Beroep heeft de volgende uitspraak gegeven in zake:

X. te A., klager, niet verschenen.

tegen:

den Minister van Oorlog, verweerder, niet verschenen.

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

Gezien de stukken;

Wat de feiten aangaat:

Overwegende dat klager met ingang van 26 Juni 1920 als muzikant bij de infanterie is ontslagen wegens langdurigen dienst en dat hem te dier zake een pensioen is toegekend, aanvankelijk tot een bedrag van f 672.— per jaar;

Overwegende dat bij Koninklijk besluit van 23 Augustus 1922 no. 49, dit pensioen ingevolge de bepalingen der Pensioenwet voor de Landmacht 1922 is herzien en aan klager met ingang van 26 Juni 1920 een levenslang pensioen is toegekend van f 1409.— per jaar;

Overwegende dat klager aan Hare Majesteit de Koningin, ingevolge art. 53 der wet, een verzoek tot herziening van deze beslissing heeft ingediend, waarop de Minister van Oorlog, daartoe door de Koningin gemachtigd, bij beslissing van 23 April 1923 aan klager heeft te kennen gegeven, dat er geen termen zijn gevonden om aan zijn verzoek een gunstig gevolg te verleen en;

Overwegende dat in het advies van den Militairen Pensioenraad, in overeenstemming waarmede deze beslissing is gegeven, wordt overwogen:

„dat de belanghebbende.... herziening.... vraagt op grond dat zijn dienstverbintenis is verbroken vóór het verstrijken van den daarin vermelden termijn;

dat het ontslag uit den militairen dienst was bepaald op 26 Juni 1920 en dat in dezen datum geen verandering is gebracht;

dat door belanghebbende geen nadere gegevens zijn verstrekt of bescheiden zijn overgelegd, welke aanleiding zouden kunnen geven de genomen beslissing te herzien”;

Overwegende dat klager in zijn tegen voormelde beslissing van 23 April 1923 gericht klaagschrift heeft aangevoerd, dat zijn aanvraag om herziening niet enkel was gegrond op het feit, dat zijn dienstverbintenis verbroken is vóór het verstrijken van den daarin vermelden termijn, doch mede op grond hiervan, dat hij na zijn gedwongen, geheel niet gemotiveerd tusschentijdsch ontslag dienst is blijven doen, welke gronden hij voorts uitvoerig heeft toegelicht;

Overwegende dat geen contra-memorie is ingediend;

Wat het recht betreft:

Overwegende dat deze Raad onbevoegd is te oordeelen over klagers bezwaar tegen het hem met ingang van 26 Juni 1920 gegeven ontslag, doch het feit van dit ontslag heeft te aanvaarden, waaruit in verband met de bepaling van art. 77 der Pensioenwet voor de Landmacht 1922 volgt, dat klagers pensioen terecht met ingang van gemelden datum is toegekend;

Overwegende dat hieraan ook niet afdoet het feit dat klager na zijn ontslag zooals hij het uitdrukt „dienst is blijven doen”, wat blijkens den inhoud der gedingstukken hierop neerkomt, dat hij na het verlaten van den dienst bij alle concerten, die toen nog gegeven moesten worden, zijne medewerking heeft verleend;

Overwegende dat dus de tegen de beroepen beslissing ingebrachte bezwaren ongegrond zijn;

Recht doende in Naam der Koningin!

Stelt vast, dat de bestreden beslissing zal behooren te worden gehandhaafd.

OFFICIEEL GEDEELTE.

Georganiseerd overleg bij de Zeemacht.

BESLUIT van den 24sten November 1923, (Staatsblad No. 527) tot wijziging van het Koninklijk besluit van 28 December 1922 (Staatsblad No. 746) ¹⁾ houdende voorloopige voorzieningen omtrent het georganiseerd overleg voor het militaire personeel der zeemacht.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Op de voordracht van Onzen Minister van Marine van den 22sten November 1923, Afdeeling B, 1ste Bureau, n°. 50;

Hebben goedgevonden en verstaan:

In Ons besluit van 28 December 1922 (*Staatsblad n°. 746*) worden de volgende wijzigingen aangebracht:

Aan artikel 2 wordt een nieuw vierde lid toegevoegd, luidende:

4. Door de commissiën kunnen op verzoek van een of meer leden ook andere personen in de vergadering worden toegelaten. In bijzondere of spoedeisende gevallen kan zulks ook door den voorzitter geschieden.

Artikel 6 wordt gelezen:

Artikel 6.

1. De commissiën dienen van advies over de onderwerpen, haar door Onzen Minister van Marine voorgelegd. Zij zijn bovendien bevoegd aan hem ambtshalve advies uit te brengen nopens aangelegenheden, als bedoeld in artikel 1.

2. Over de in de commissiën aanhangige of aanhangig te maken onderwerpen kunnen de door Onzen Minister van Marine aangewezen leden, afzonderlijk of gezamenlijk, met dien Minister, en de door de organisaties aangewezen leden met de organisatie, die hen aanwees, in bespreking treden, een en ander voor zooveel niet de betrokken commissie ten aanzien van eenig onderwerp in anderen zin besluit. Het overleg door de vertegenwoordigers met hun organi-

---

¹⁾ Zie M. R. T. Deel XVIII, bladz. 437.

satie mag slechts worden gevoerd op eene wijze, die het behoud der geheimhouding verzekert.

3. Onverminderd de mogelijkheid van eene bespreking door de door Onzen Minister van Marine aangewezen leden, als in het vorig lid bedoeld, kan de betrokken commissie, alvorens omtrent eenig onderwerp een advies uit te brengen, den voorzitter uitnoodigen met dien Minister daaromtrent in bespreking te treden.

4. Indien zij, door wie gevoelens zijn uitgebracht, afwijkende van dat der meerderheid, zich hebben voorbehouden afzonderlijke adviezen over te leggen om te worden gevoegd bij het advies eener commissie, zijn zij verplicht die adviezen, onderteekend, zoo tijdig aan den secretaris ter hand te stellen, dat de inzending van het advies der commissie daardoor geenerlei vertraging onderga.

5. Indien de stemmen over een advies staken, of indien een voorstel om over eenig onderwerp ambtshalve advies uit te brengen met meerderheid van stemmen wordt verworpen, worden nota's ingediend, inhoudende het oordeel zoowel van hen, die vóór, als van hen, die tegen stemden.

6. Indien zulks door een of meer leden wordt verlangd, wordt in een advies melding gemaakt van de uitgebrachte stemmen met opgave van de aantallen leden, die blijkens de in artikel 4 bedoelde kennisgeving de aldaar vermelde organisaties onder de militairen hebben.

7. Adviezen, door Onzen Minister van Marine gevraagd, worden uitgebracht binnen den tijd, in het verzoek om advies bepaald.

8. Indien wordt afgeweken van het advies eener commissie, worden de redenen dier afwijking door Onzen Minister van Marine ter kennis van de betrokken commissie gebracht.

Het vijfde lid van artikel 7 vervalt.

Het zesde lid wordt vijfde lid.

Het eerste lid van artikel 9 wordt gelezen:

1. Zoo dikwijls Onze Minister van Marine of de voorzitter zulks noodig oordeelt, of wanneer een der commissiën van oordeel is, dat eene aangelegenheid de gemeenschappelijke rechtstoestandbelangen van officieren, onderofficieren en manschappen raakt, wordt eene gemeenschappelijke vergadering van beide commissiën gehouden. Indien in laatstgenoemd geval bij den voorzitter twijfel bestaat of de aangelegenheid onder de vorengenoemde is te rangschikken, treedt hij mondeling dan wel schriftelijk in overleg met de commissiën en neemt hij eene beslissing, rekening houdende met de door haar te kennen gegeven zienswijzen.

Het derde lid van artikel 9 wordt gelezen:

3. Artikel 2, lid 4, artikel 6, artikel 7, lid 1, 2, 4, 5 en artikel 8, lid 2 laatste volzin en lid 3, vinden op deze vergaderingen overeenkomstige toepassing.

Onze Minister van Marine is belast met de uitvoering van dit besluit, hetwelk in het *Staatsblad* zal worden geplaatst.

's-Gravenhage, den 24sten November 1923.

W I L H E L M I N A.

De Minister van Marine,

E. P. W E S T E R V E L D.

Uitgegeven den *zesden* December 1923.

De Minister van Justitie,

H E E M S K E R K.

Rechtspleging bij de Landmacht.

*Ministerieele Beschikking van 21 December 1923,
Ie Afd., Nr. 10. (L. O. No. 498).*

Het is bij de behandeling van aan het oordeel van het Hoog Militair Gerechtshof onderworpen strafzaken meermalen gebleken, dat in een door Plaatselijke- en Garnizoenscommandanten gebruikt imprimé der beschikking tot verwijzing naar den Krijgsraad in het lichaam der beschikking voorkomt de zin: „Van deze beschikking is een afschrift aan den beklaagde uitgereikt”.

Het is echter duidelijk, dat vóór de bekrachtiging (ondertekening) van eene beschikking een afschrift daarvan niet uitgereikt kan zijn, zoodat aan bedoelden zin geen andere beteekenis is te hechten, dan dat een afschrift *zal* worden uitgereikt.

Voorts is gebleken, dat van eene beschikking tot verwijzing naar den Krijgsraad waarin bovenbedoelde zin eveneens voorkwam, een afschrift *niet* was uitgereikt aan den beklaagde. Vermits dus aan meerbedoelden zin geenerlei bewijskracht ten aanzien van de uitreiking kan worden toegekend, wordt bij deze bepaald, dat voortaan een schriftelijk bewijs der gedane uitreiking, opgemaakt naar onderstaand model, aan den Officier Commissaris behoort te worden afgegeven of toegezonden ten einde bij de processtukken te worden gevoegd.

MEDEDEELINGEN VAN DE REDACTIE.

Benoeming van een lid van het Hoog Militair Gerechtshof.

Bij Koninklijk besluit van 21 November 1923 No. 28, (Staatscourant 26 Nov. 1923 No. 229) is, met ingang van 1 Januari 1924, aan den vice-admiraal (tit.) C. J. G. de Booy, wegens het bereiken van den vollen ouderdom van 70 jaren, eervol ontslag verleend uit zijne betrekking van lid van het Hoog Militair Gerechtshof, onder dankbetuiging voor de in die betrekking bewezen diensten en is benoemd tot lid van het Hoog Militair Gerechtshof, de Schout-bij-Nacht, J. H. O. Graaf van den Bosch tot 1 Januari 1924 commandant der marine te Middelburg.

Afscheid van het lid van het Hoog Militair Gerechtshof Vice-Admiraal (tit.) C. J. G. de Booy.

In de op Vrijdag 28 December 1923 gehouden zitting van het Hoog Militair Gerechtshof, de laatste welke door den Vice-Admiraal C. J. G. de Booy, als lid van dit College werd bijgewoond, richtte de president van het Hof, Mr. H. W. van Sandick, het woord tot den scheidende, alvorens over te gaan tot de behandeling der zaken. Van de leden, die wij in het Hof aantroffen, toen wij hier nu tien jaren geleden zitting namen, zijt gij de eenig overgeblevene, aldus Mr. van Sandick. Door het bereiken van den wettelijken leeftijdsgrens zijt gij gedwongen af te treden. Van den aanvang af heeft het onze aandacht getrokken met hoe buitengewone nauwkeurigheid door U steeds de stukken werden bestudeerd en trof het ons hoezeer christelijke zachtheid van gemoed altijd Uw votum bepaalde en welk een helder bezadigd oordeel gij bezit. Dikwijls als het vuur der debatten omhoog was gelaaid, wist gij door een ernstig woord de kalme te doen wederkeeren. Na een eervollen loopbaan bij den actieven dienst der Marine werd gij bij Kon. Besl. van 17 Juni 1901 als Kapitein ter Zee benoemd tot de sedentaire betrekking van lid van ons Hof en hebt gij alzoo bijkans 23 jaren daarin zitting gehad. De dank, die U bij Kon. Besl. van 21 Nov. j.l. voor de in die betrekking bewezen diensten is gebracht en de Koninklijke onderscheiding, die U te voren is ten deel gevallen, zijn zeer zeker wel verdiend. Zware slagen hebben U tijdens Uw verblijf in Utrecht getroffen en nog onlangs hadt gij het verlies van eene liefdevolle gade te betreuren. Al zal daardoor Uw rusttijd anders zijn dan gij U te zamen vroeger hadt voorgesteld, toch wenschen wij U nog tal van vredige ambtlooze jaren toe. Het ga U bij voortdoring wel.

De Advocaat-Fiscaal voor de Zee- en Landmacht, Jhr. Dr. C. A. J. van Sasse van Ysselt sprak hierna als volgt: Mijnheer de Booij. Uwe taak bij het Hoog Militair Gerechtshof is volbracht en laat ik er dadelijk bijvoegen zij is goed volbracht. Voor U zij en blijve dit eene voldoening, het vergemakkelijke nu het afscheid. Mijnheer de Booij, het ga U verder wel.

Namens de Vereeniging van Advocaten geadmitteerd bij het Hoog Militair Gerechtshof sprak als voorzitter Mr. H. Th. Gerlings: Het zij mij vergund ook namens onze vereeniging een enkel woord tot U te richten. Ofschoon wij als advocaten meer te maken hebben met het Hof dan met elk der leden individueel, hebben wij toch meermalen Uwe gaven kunnen opmerken en hebben U daarom gewaardeerd. Met leedwezen zien wij U dan ook uit het Hof vertrekken en wenschen U in Uwe rust alle goeds.

Vice-Admiraal de Booij bedankte de sprekers voor hunne beste wenschen. In verband met de geruchten omtrent de wijziging in de organisatie van het Hof en de daarmede verband houdende verplaatsing van dit College valt het hem moeilijk wederkeerig wenschen uit te spreken. Hij hoopte, dat sommige leden, die eene teleurstelling zullen ondervinden in hunne levensidealen, daarvoor zoo spoedig mogelijk gecompenseerd zullen worden, terwijl den leden die van het Hof zullen blijven deel uitmaken, werd toegewenscht dat dit nog gedurende vele jaren het geval zal mogen zijn.

Artikel 13 van de Regtspleging bij de Landmagt.

Meermalen kwam ons, in den laatsten tijd, ter oore dat de vraag wie een gewezen militair (dienstplichtige met groot verlof) naar den Krijgsraad had te verwijzen voor een strafbaar feit gepleegd terwijl hij zich nog in dienst (werkelyken dienst) bevond, tot eene weinig-wenschelijke nietigverklaring van de desbetreffend verwijzing naar den Krijgsraad had geleid.

Het is ons dan ook een genoegen in deze aflevering een drietal beschikkingen van het Hoog Militair Gerechtshof te kunnen publiceeren (bladz. 437 e. v.) waarin deze strijdvraag door ons hoogste militair-rechterlijk college is beslist. Volkomen terecht wordt, dunkt ons, door het Hof het zwaartepunt gezocht in het tijdstip waarop het strafbaar feit gepleegd is en verstaan dat dit tijdstip — dat ook voor de absolute militair-rechterlijke competentie beslissend is — tevens ten grondslag ligt aan de regeling van de relatieve competentie. Bij het korps en het garnizoen, waar de verdachte diende of dient moet derhalve het eerste onderzoek plaats vinden, terwijl alleen de commandant van dat garnizoen bevoegd is den verdachte naar den militairen rechter te verwijzen. Een volkomen logische gedachtengang, welke vermoedelijk wel niet meer zal worden bestreden en waarop alleen in geval van overplaatsing een uitzondering erkend is.

Gedeeltelijke afschaffing van de militaire rechtspraak in België.

In de Nieuwe Rotterdamsche Courant van 19 December 1923, Ochtendblad A trof ons onder het hoofd „België” het volgende bericht:

„Katholieke en liberale leden van den senaat hebben een wetsvoorstel ingediend, waarbij de militaire rechtspraak opgeheven wordt voor vergripen tegen het gemeene recht, gepleegd door „militairen.

„Het indienen van dit ontwerp vindt zijn oorsprong in het drama, „dat eenigen tijd geleden te Bergen plaats gevonden heeft, waar een „majoor zijn vrouw doodgeschoten had omdat zij zich misdragen had, „en die toen door den krijgsraad vrijgesproken was”.

Naar wij meenen te weten bestaat in België voor burgers de jury-rechtspraak; het zal zeker interessant zijn te vernemen in hoeverre de voorstellers van het ingediende wetsontwerp juist van die jury-rechtspraak, in tegenstelling met de hier ongunstig beoordeelde militaire rechtspraak, het correctief verwachten tegen dergelijke vrijspraken als waarvan in het bericht wordt gesproken. Is het dan geen grief meer tegen de jury-rechtspraak dat zij juist ten aanzien van „crimes passionnels” vaak tot weinig gewenschte vrijspraken voert?

Wij hopen onzen lezers t. z. t. meer hieromtrent te kunnen mededeelen.

De ambtshalve vervolgingsbevoegdheid van den Auditeur-Militair.

In den laatsten tijd vernamen wij meermalen berichten waaruit blijkt dat sommigen den Auditeur-Militair nog steeds een zelfstandige vervolgingsbevoegdheid toedenken. De Advocaat-Fiscaal voor de Zee- en Landmacht onderschrijft, helaas zonder wetenschappelijke motiveering, in zijn advies van 28 April 1923, La. H. no. 29 (Zie M. R. T. deel XIX bladz. 91) deze stelling der ambtshalve vervolgingsbevoegdheid, terwijl zij ook ten grondslag ligt aan zijne bekende circulaire over toepassing van art. 74 S.r. in het militaire strafproces. Ongetwijfeld bezit zij bekoring voor den modernen jurist, die met het achttiende eeuwsche strafproces geen rekening houdt en dientengevolge vreemd staat tegenover de grondbeginselen van onze militaire strafwetgeving, zij is evenwel naar onze stellige overtuiging onjuist en daarom meenen wij goed te doen deze kwestie, ook in het licht van de wordingsgeschiedenis der wijzigingswet van de Rechtsplegingen van 31 October 1912 (Stbl. no. 337) nogmaals te bezien en uiteen te zetten, waarom o.i. die ambtshalve vervolgingsbevoegdheid niet bestaat.

Onder de werking van de Rechtspleging bij de Landmacht, zooals

deze werd vastgesteld bij besluit van den Souvereinen Vorst van 20 Juli 1814 (Stbl. no. 85), heeft over die vraag of de Auditeur-Militair ambtshalve bevoegd was eene strafvervolging tegen een militair in te stellen, althans van den betrokken Garnizoens-Commandant een verwijzing naar den Krijgsraad te vorderen, verschil van opvatting bestaan en in aansluiting daaraan mede over de kwestie of de Advocaat-Fisikaal, — c.q. het Hoog Militair Gerechtshof, den Advocaat-Fisikaal gehoord — bevoegd was den Auditeur-Militair te gelasten ambtshalve eene strafvervolging in te stellen.

Zij die de gestelde vraag bevestigend beantwoordden, grondden hunne meening op het bepaalde in artikel 316 (oud) R. L., terwijl de tegenstanders ontkenden dat de bepaling van dat artikel te kort mocht doen aan die van artikel 12 (oud) R. L. en concludeerden dat de beslissing over het al of niet verwijzen van een strafzaak naar den Krijgsraad (verleenen van rechtsingang) uitsluitend bij den betrokken Garnizoens-Commandant berustte. (Zie „Militaire Rechtspleging. Beknopte handleiding ten dienste van officieren en aanstaande officieren” door P. P. C. Collette en J. C. van Dijk; 1901, bladz. 141—143, en daartegenover de aankondiging van dit boek in den „Militairen Spectator” 1901, bladz. 525 e.v.).

Het Hoog Militair Gerechtshof erkende bij verschillende gelegenheden, doch zonder motiveering, de vervolgingsbevoegdheid van den Auditeur-Militair. (Zie M. R. T. Deel VII, bladz. 263 en 266). Daartegenover is echter te stellen de autoriteit van Mr. M. S. Pols die in zijn in 1881 aan de Nederlandsche Juristenvereniging uitgebracht praeadvies (bladz. 254 e.v.) en vóór dien in zijn nota aan den Referendaris bij het Departement van Justitie Jhr. Mr. P. J. van Beyma, een dergelijke bevoegdheid afwijst. (Zie voor deze nota M. R. T. Deel II, bladz. 250 e.v.).

De hooggeleerde schrijver bespreekt in bedoeld praeadvies de medewerking van rechtsgeleerden aan de militaire strafrechtspleging en zegt, dat die medewerking tweëerlei is, ter adsistentie of voorlichting van de militairen en tot toezicht of contrôle over hunne beslissingen. Met de laatste zijn natuurlijk bedoeld de president en de rechtsgeleerde leden van het Hoog Militair Gerechtshof en ten deele ook de Advocaat-Fisikaal voor de Zee- en Landmacht. Ten aanzien van de andere groep rechtsgeleerden en hunne werkzaamheden vervolgt Prof. Pols dan aldus: „Het eerste, adsistentie en „voorlichting, behoort tot de taak van de eigenaardige instelling „der Auditeurs-Militair. Ik noem die instelling eene eigenaardige, „en eenige nadere verklaring is wellicht niet overbodig omdat men „zich meestal van die instelling een onjuist denkbeeld vormt. Ge- „woonlijk ziet men in de Auditeurs ambtenaren van het Openbaar „Ministerie, iets dergelijks als bij de gemeene strafvordering de „Officieren van Justitie zijn, behalve dat ze bovendien met allerlei, „met dat ambt onvereinigbare functiën zijn belast. Deze opvatting „is onjuist. Zoowel feitelijk als rechtens is het ambt van Auditeur-

„Militair in vele opzichten geheel verschillend van dat van de ambtenaren van het Openbaar Ministerie.

„Wilde men dat ambt in enkele woorden karakteriseeren, dan zou men de Auditeurs moeten noemen de rechtskundige adviseurs en assistenten der militaire autoriteiten en vierscharen, met de rechtspleging belast. Behoudens de vrijheid en onafhankelijkheid hunner adviezen, spelen zij bij de rechtspleging geene eigenlijk zelfstandige rol. Met het voorloopig onderzoek, met de opsporing der misdrijven en de instructie hebben zij niets te maken, behalve dat ze, desgevraagd, advies geven. Dat onderzoek is bij de wet uitsluitend opgedragen aan de bevelvoerende Officieren, die ook uitsluitend over de verwijzing naar den Krijgsraad beslissen. De praktijk, gesteund door de administratieve voorschriften, heeft de gewoonte ingevoerd, dat zij omtrent die verwijzing vooraf het advies van den Auditeur-Militair inwinnen, teneinde verwijzingen te voorkomen, die op rechtskundige gronden toch niet tot veroordeeling kunnen leiden; maar het advies van den Auditeur bindt hen in geen enkel opzicht. Zij blijven vrij om te verwijzen of niet te verwijzen, in lijnrechten strijd met het advies; en hoewel dit advies in den regel wordt gevolgd, is dit toch niet altijd het geval. Is nu een zaak naar den Krijgsraad verwezen, ook dan blijft de Auditeur er nog buiten. De instructie en wel het eind-onderzoek, waarop recht wordt gedaan, geschiedt door Officieren-Commissarissen, bijgestaan door een ander Officier, die als secretaris fungeert. Alleen wanneer het eene zaak betreft, waarvan de instructie moet geschieden in het garnizoen, waar de Auditeur resideert, wordt geen secretaris benoemd, maar worden de functiën van secretaris van rechtswege door hem waargenomen. Dit maakt natuurlijk enig verschil, ook bij de verdere behandeling. Ik bepaal mij dus tot den regel, dat het eene zaak betreft buiten de residentie van den Auditeur. Is de zaak naar de meening van den bevelvoerenden Officier, wien Officieren-Commissarissen rapport moeten doen, rijp voor eene beslissing, dat zij is voldongen, dan zendt hij de stukken aan den Auditeur-Militair en stelt de beklagde te zijner beschikking. Is de Auditeur van meening, dat de zaak nog eene nadere instructie vereischt, dan provoceert hij de benoeming van Officieren-Commissarissen in de residentie der Audite, en fungeert ook bij dit nader onderzoek als secretaris. Ook hierbij is de Auditeur niet de openbare aanklager, de ambtenaar die met de vervolging belast is en die requireert, maar de rechtsgeleerde assistent en adviseur van Commissarissen. Hij stelt de vraagartikelen, die door Commissarissen worden vastgesteld en aan den beklagde worden voorgehouden, schrijft de antwoorden op en stelt alle andere stukken. Hij is dan ook gedurende de instructie evenmin partij tegen den beklagde als Commissarissen dit zijn, of als in de gewone strafvordering de Rechter-Commissaris, de President van het College of de griffier partij is tegen den beklagde. Is nu de zaak voldoende geïnstrueerd, dan wordt daarvan rapport gedaan aan den bevelvoerenden Officier,

„die daarop een Krijgsraad benoemt. En ook in dien Krijgsraad „is de Auditeur niet de aanklager, de partij tegen den beklaagde, „maar de secretaris en rechtsgeleerde adsistent en adviseur van den „Krijgsraad. Hij vervolgt niet de beklaagden, maar de zaken die „naar den Krijgsraad zijn verwezen. Vandaar dat hij zoowel bij de „beraadslagingen assisteert, als belast wordt met de redactie van „het vonnis en dat hij geen recht van appèl heeft. Hij moet zich dan „ook onthouden van zich partij te stellen en, evenzeer als de rechter „verplicht is te doen, steeds het recht van den beklaagde zoowel als „dat van de openbare orde in het oog houden. Vandaar ook dat hij „geen eigenlijk requisitoir neemt, maar alleen conclusiën, en dat „wel nadat de beklaagde is gehoord, zijne verdediging heeft voor- „gedragen en verwijderd is, in raadkamer om zoo te zeggen. Die „conclusiën zijn meer een rechtsgeleerd advies dan een requisitoir.”

Wanneer men bij deze o.i. juiste karakteristiek van het ambt van Auditeur-Militair leest wat b.v. Prof. Bavius Voorda op bladz. 257 e.v. van zijn bekend werk over de Crimineele Ordonnantiën van 1570 schrijft ten aanzien van het ambt van openbaren aanklager, dan gevoelt men dat een rechtshistoricus als Mr. Pols niet anders schrijven kon en dat het gegeven beeld van de positie van den Auditeur-Militair historisch juist is.

Zooals in de bovenaangehaalde aankondiging van de Handleiding van de Heeren Collette en van Dijk reeds is aangetoond, heeft het ontwerp-C. W. L. 1807 de ambtshalve vervolgingsbevoegdheid van den Auditeur-Militair gekend. Behalve naar de artt. 25 en 26 van het XIe Kapittel had ook nog verwezen kunnen worden naar art. 2 van het Xde Kapittel over het inwinnen van precedente informatiën. Art. 1 van dit Kapittel komt overeen met art. 19 (oud) R. L.: rechtsingang verleend door den Garnizoens-Commandant of geopend door aanhouding op heeterdaad opent de precedente informatiën. Daarbij aansluitend bepaalde art. 2 dat ook in het geval van art. 25 van het elfde (*Vreede* heeft hier ten onrechte „hetzelfde”) Kapittel op verzoek van den Auditeur-Militair het onderzoek in gang wordt gezet. Dit artikel is evenals alle andere hier bedoelde sporen van die vervolgingsbevoegdheid uit het ontwerp-1810 geschrapt: art. 516, bijna letterlijk overeenkomend met art. 19 R. L. (oud) is alleen behouden, terwijl art. 517 overeenkomt met art. 3 van Kapittel X van het ontwerp-1807. Uit deze argumentatie blijkt duidelijk dat de R. L. de ambtshalve-vervolgingsbevoegdheid van den Auditeur-Militair niet gewild heeft en dat het opnemen van art. 316 (oud) alleen aan een gedachtenlooze slordigheid van den wetgever moet worden geweten.

Daarmede strookt ook geheel het oude art. 240 R. Z. waarin eveneens het vervolgen van ter cognitie van de Zeekrijgsraden staande feiten aan de Fiscaals werd opgedragen, terwijl de Fiscaals eerst werden benoemd *nadat* de Vlootvoogden de strafzaken naar den krijgsraden hadden verwezen (art. 16, (oud), R. Z.).

De geschiedenis van de herziening van de R. L. bij de wet van 31 October 1912 (Stbl. no. 337) toont aan dat de wetgever in onzen tijd dit standpunt heeft bevestigd en versterkt. Onder verwijzing naar de hierachter op blz. 373 e. v. afgedrukte overzichten, moge daaromtrent het navolgende in herinnering worden gebracht.

In het oorspronkelijke wetsontwerp (Maart 1904) werd wijziging van de artt. 296, 316 en 317 (oud) R. L. en 240 (oud) R. Z. niet voorgesteld en liet de Regeering ook de (oude) artikelen 8-11, 13-14 R. L., geheel en 8 R. Z. behoudens eene hier niet van belang zijnde verandering ongewijzigd. De Mem. v. Toel. zweeg over de vervolgingsbevoegdheid van den A.-M. Echter gaf de Regeering (Loeff, Ellis, Bergansius) in een ander verband, n.l. met betrekking tot art. 12 (oud) R. L., uitdrukking aan hare opvatting, dat de „Garnizoens-Commandant” de „beslissing” moest hebben of eene zaak al of niet door een Krijgsraad moest worden berecht. Zou zou dus de toen bestaande gang van zaken bestendig blijven, welke in het kort hierop neêrkwam, dat, na afloop van het onderzoek in art. 8 R. L. bedoeld, de C. O. zonder meer afhandelde de zuiver krijgstuchtelijke zaken, doch in andere gevallen van de afdoening der zaak (ongemoeid laten of krijgstuchtelijke bestraffing van den betrokken militair) of van zijne bevinding (meening, dat de zaak niet buiten Krijgsraad afgedaan kon worden of dat zulks twijfelachtig was) moest rapporteeren aan den betrokken Garnizoens-Commandant, die daarna had te beslissen of de afdoening der zaak juist was, dan wel welk gevolg aan de zaak moest worden gegeven. Die beslissing kon dan ook leiden tot strafrechtelijke vervolging van (verleenen van rechtsingang tegen) den betrokken militair, óók al was deze aanvankelijk door den C. O. ongemoeid gelaten of krijgstuchtelijk gestraft; overeenkomstig de desbetreffende Kon. besl. had de Garn. Comm. evenwel omtrent strafrechtelijke vervolging vooraf het advies in te winnen van den A.-M.; hij was echter aan dat advies niet gebonden en besliste zelfstandig. Bij de zeemacht nu, was een rapport nopens de afdoening eener zaak door den C. O. niet zoo imperatief voorgeschreven; ingevolge de artt. 5 en 8 (oud) R. Z. behoefde de C. O. na onderzoek der zaak slechts rapport te doen van zijne bevinding, indien hij zulks „noodig oordeelde”, doch was verplicht aan den Vlootvoogd te rapporteeren wanneer z. i. de zaak niet buiten Krijgsraad kon worden afgedaan. Hierin bracht het wetsontwerp-1904 wijziging, o.a. door aanvulling van art. 7 (oud) R. Z. met een tweede lid, strekkende om de verwijzing naar den Krijgsraad van een schepeling ter zake van een feit, waarvoor hij reeds krijgstuchtelijk was gestraft, mogelijk te maken. De Mem. v. Toel. bevatte daaromtrent het volgende: „Ter voorziening in de” (n.l. door de zoo aangevochten Sent. H. M. G. 16 Juni 1902, Mil. Jurisprudentie I, blz. 8) „gebleken leemte, dat zelfs tegen eene genomen onjuiste beslissing tot disciplinaire afdoening door geen boven de betrokken autoriteit gestelde macht redres mogelijk is.

geeft dit wetsontwerp drie wijzigingen in overweging, één van art. 5, één van art. 7 en één van art. 8 R. Z. De commandant moet nu van elke zaak, die niet zuiver disciplinair is, rapport doen aan zijn superieur, aan wien door het tweede lid van art. 7 de bevoegdheid wordt toegekend om, ongeacht eene disciplinaire afdoening der zaak, de verwijzing naar den krijgsraad van den betrokken schepeling alsnog te gelasten". Alzoo bracht het wetsontwerp overeenstemming op dit punt tusschen de R. L. en R. Z., al verzuimde men dan ook, in het nieuwe tweede lid van art. 7 R. Z. de beoogde verplichting tot rapporteeren van den C. O. tot uitdrukking te brengen.

De opvatting van de Regeering, dat de Garn. Comm. de beslissing moest hebben over de verwijzing, vond bestrijding bij de Tweede Kamer. Blijkens het Voorl. Verslag (Mei 1904) waren verscheidene leden van oordeel, dat het de voorkeur verdiende, de beslissing, of eene zaak door den krijgsraad berecht dan wel krijgstuuchtelijk afgedaan zal worden, op te dragen aan den Auditeur-Militair, o.m. omdat deze beter dan een officier kan beoordeelen, of een zaak voor den krijgsraad behoort te worden gebracht. Wijzende op een geval (omstreeks 1840), waarin een A.-M. „krachtens art. 316 zijnerzijds eene strafvervolgving (had) ingesteld", meende men voorts „dat de A.-M. in militaire strafzaken dezelfde positie behoort te hebben als de officier van justitie in burgerlijke strafzaken". „Dat ter zake zijn advies moet worden ingewonnen, is reeds bepaald bij het Koninklijk besluit van 16 November 1818, maar in de wet zelve is het niet voorgeschreven en eene wet kan niet aangevuld worden bij Koninklijk besluit; overigens is het thans reeds vrij algemeen regel, dat de A.-M. de verdachten naar den krijgsraad verwijst. Brengt men de beslissing niet bij den A.-M., dan zal in elk geval het voorschrift van het besluit van 1818 — en ook dat van de ministerieele aanschrijving van 9 Augustus 1883 — in de wet opgenomen moeten worden en zal tevens geregeld moeten worden wat moet geschieden, indien de A.-M. krachtens art. 316 het initiatief neemt tot strafvervolgving." Andere leden waren echter van oordeel „dat, hoewel in sommige gevallen de *tusschenkomst* van den A.-M. wenschelijk of noodzakelijk kan zijn, toch de *beslissing* over de vraag, of eene zaak krijgstuuchtelijk zal worden behandeld of strafrechtelijk zal worden vervolgd, in de eerste plaats bij de militaire autoriteit thuis behoort."

In de Mem. v. Antw. van Augustus 1905, welke vergezeld ging van een gewijzigd wetsontwerp, gaf de Regeering te kennen, „dat aan den Auditeur-Militair in het militaire strafproces geenszins dezelfde positie *is* of *behoort te worden toegekend* als aan den officier van justitie in het burgerlijk strafgeding. Een van de groote voordeelen die het formeele militaire strafrecht bezit is juist deze, dat de beslissing over de wijze, waarop eenig vergrijp zal worden afgedaan, *in één hand is*. Het *militaire belang* eischt, dat deze toestand behouden blijft. Waar thans op grond van art. 316 R. L., *hetwelk abusievelijk niet werd geschrap*t toen de zelfstandige ver-

volgings-bevoegdheid in een vroeger ontwerp van deze Rechtspleging aan den Auditeur-Militair werd *ontnomen*, en dat naast art. 296 R. L. overbodig mag heeten, twijfel mogelijk is of, en het inderdaad ook enkele malen is voorgekomen, dat eene strafvervolging aanhangig is gemaakt *buiten voorkennis van de meerderen van den beklaagde*, daar was het noodig, dat aan dien twijfel en aan die mogelijkheid een einde werd gemaakt." Bij het wetsontwerp-1905 werd daarom art. 316 R. L. alsnog geschrapt; de artt. 8-14 (oud) R. L. en 5-6 (oud) R. Z. werden overeenkomstig het ontwerp-1904 gehandhaafd.

Zooals bekend, is na het optreden van Mr. van Raalte als Minister van Justitie het wetsontwerp blijven rusten, omdat deze de voorkeur gaf aan eene algeheele herziening van de militaire rechtspleging overeenkomstig zijne denkbeelden, welke toen belichaamd werden in de door Justitie/Marine/Oorlog samengestelde ontwerpen van eene regeling-mil. recht. organisatie en een wetboek van militaire strafvordering, een — zooals te voorzien was — nutteloos werk. In het zittingjaar 1907-1908, onder het Ministerie-Heemskerk, werd de partiele wijziging weder opgevat.

Een brief van de Ministers van Justitie, van Marine en van Oorlog, met nota van wijzigingen en gewijzigd wetsontwerp, zou in dat zittingjaar aan de Tweede Kamer worden ingezonden; hoewel reeds gedrukt (stukken no. 15) is echter de brief met de bijlagen door de Regeering aangehouden. In dit, alzoo niet gepubliceerde nader gewijzigde wetsontwerp en ook in dat, hetwelk in het zittingjaar 1909-1910 (stukken no. 17) door de Ministers van Justitie (Heemskerk, a. i.), van Marine (Wentholt) en van Oorlog (Kool) werd ingezonden bij brief van 20/23/30 Mei 1910, bleef art. 316 R. L. *vervallen*. Bij dit wetsontwerp-1910 werden echter in de artt. 12 en 14 R. L. ingevoegd de woorden „na bekomen advies van den Auditeur-Militair” en werd aan art. 8 R. Z. toegevoegd een tweede lid, in 1904 gesteld bij art. 7, zie hiervoor bladz. 366, doch waarbij nu het inwinnen van het advies van den Fiscaal werd voorgeschreven. In den brief der Regeering werden deze wijzigingen echter niet toegelicht; blijkbaar vond zij die „van ondergeschikten aard en voor zich zelf sprekende” (par. 1, laatste volzin van den brief)!

In Mei 1911 deed de Comm. v. Rapp. aan de Regeering toekomen eene nota, houdende tal van punten waaromtrent zij met de Regeering nader overleg wenschte te plegen. Dat overleg werd door de Regeering (Regout-Wentholt-Colijn) uitgesteld totdat de destijds aanhangige Militiewet zou zijn afgedaan; in het begin 1912 werden de verschillende punten voorloopig schriftelijk beantwoord; 10 Februari 1912 ving het mondeling overleg aan.

De „Punten van Oveleg” hielden o.m. in de volgende opmerking van de Comm. v. Rapp.: „Bij de Memorie van Antwoord heeft de Regeering, zonder dat daarop van de zijde der Kamer was aangedrongen, voorgesteld art. 316 te doen vervallen. Daardoor zou den Auditeur-Militair de bevoegdheid ontnomen worden het initiatief

tot strafvervolgving te nemen, en de vraag, of een vervolgving zal worden ingesteld, geheel worden overgelaten aan den Garnizoens-Commandant, die geen rechtsgeleerde is. De Commissie acht deze wijziging van den bestaanden toestand ongewenscht." Het aanvankelijk schriftelijk antwoord der Regeering luidde: „Het schijnt in strijd met het stelsel der R. L. en R. Z. om naast den Commandeerenden Officier ook nog de Auditeur-Militair of Fiscaal de bevoegdheid, om de zaak naar den Krijgsraad te verwijzen, te geven"; ter tegemoetkoming aan de bezwaren zou de Regeering echter aan de R. L. willen toevoegen een nieuw art. 14b (zie nu: 15) en aan de R. Z. een nieuw art. 8b (zie nu: 10). In verband hiermede maakte de Regeering ook bezwaar om te voldoen aan den wensch der Comm. v. Rapp., waar deze meende „dat art. 316 gehandhaafd behoort te worden en dat, in verband daarmede, in art. 29a, 1ste lid (zie nu: 29), de woorden „ten einde in alle door dien Commandant naar den Krijgsraad verwezen (zaken)", behooren vervangen te worden door de woorden „ten einde in de door den Commandant naar den Krijgsraad verwezen of daarbij *door den Auditeur-Militair aanhangig gemaakte* (zaken)".

Naar aanleiding van het mondeling overleg met de Comm. v. Rapp. werd — einde Februari 1912 — door de Regeering, bij Nota van nadere wijzigingen (stukken zitting 1911-1912-21-nos. 1, 2), in de R. L. ingevoegd een nieuw art. 14b (zie nu: 15), strekkende om aan den A.-M., indien, in afwijking van zijn advies, de Garn. Comm. eene zaak niet naar den Krijgsraad mocht verwijzen, de gelegenheid te openen ter zake de beslissing van het H. M. G. in te roepen via den Garn. Comm. De toelichting luidde aldus: „De bepaling van art. 316 is in de praktijk aldus opgevat, dat de Auditeurs-Militair zelfstandig vervolgingen konden instellen, en zulks zoowel ten aanzien van militairen, die tot geen garnizoen behoorden, als ook in enkele gevallen, wanneer tusschen hen en de garnizoens-commandanten verschil omtrent de opportuniteit eener vervolging bestond. In het laatste geval werd de beslissing van het Hoog Militair Gerechtshof, den Auditeur-Militair eene strafvervolgving gelastende, uitgelokt. *De thans gegeven regeling wenscht het eigen vervolgingsrecht van den Auditeur-Militair recht te doen wedervaren, zonder nochtans den Commandeerenden Officier als de autoriteit, welke de verwijzing beveelt, ter zijde te stellen.* Het adieeren van het Hoog Militair Gerechtshof sluit zich aan zoowel bij *de bestaande praktijk*, als bij de analoge regeling van artikel 33 van het Wetboek van Strafvordering. Artikel 316 is in verband met deze regeling gewijzigd en is daardoor tevens de waarborg gegeven, dat de Commandeerende Officier van alle binnen zijn commandement gepleegde strafbare feiten behoorlijk op de hoogte blijft." Alzoo herleefde weder art. 316 R. L., doch nu gewijzigd in dier voege, dat de A.-M. van eventueel hem aangebrachte of bekend geworden strafbare feiten aanstonds en *met bijvoeging van zijn advies* behoorde kennis te geven aan den betrokken Garn. Comm. en dat alsdan art. 14b

(nu: 15) R. L. van toepassing was. In aansluiting hiermede werd (stukken nos. 3, 4) in de R. Z. ingevoegd een nieuw artikel 8b (nu: 10) en een nieuw artikel 240a, overeenkomende onderscheidenlijk met de artt. 14b. en 316 R. L.

De dezerzijds in bovenvermelde toelichting gecursiveerde woorden verdienen wel de aandacht. Terwijl toch in 1905 de toenmalige Regeering opzettelijk en terecht, omdat zij in de *militaire* rechtspleging van die (beweerde) vervolgingsbevoegdheid van den „openbaren aanklager” (A.-M.) *niets* wilde weten, artikel 316 R. L. schrapte, wil in 1912 de Regeering aan die (beweerde) eigen vervolgingsbevoegdheid van den A.-M. recht doen wedervaren. En zij spreekt daarbij, voor wat betreft het H. M. G., van bestaande militaire practijk en van aansluiting bij het Wetboek van Strafvordering, hoewel volstrekt niet vaststond, integendeel hoogst twijfelachtig was, of die practijk was in overeenstemming met de *wet* (mil. rechtspl.) en terwijl de militaire rechtspleging en de gewone strafvordering op zoo geheel verschillende grondslagen steunden, dat aansluiting van de eerste bij de laatste tot de meest absurde consequenties zou moeten leiden. In dit stadium der herziening van de R. L. en R. Z. bleek duidelijk de veronachtzaming van de grondbeginselen van het militaire strafproces (om niet te zeggen: de onbekendheid daarmede), alsmede het streven van de zijde der Regeering om toe te geven aan de wenschen van de Comm. v. Rapp. en zodoende, zonder den schijn te wekken alsof het militair gezag geheel in den hoek werd gezet, van de zaak af te komen. De resultaten van het z.g. „mondeling overleg” wijzen het uit, hoe in het wilde weg het mes werd gezet in de R. L. en de R. Z., zonder systeem, althans met volkomen verbreking van het systeem dier rechtsplegingen. Eén voorbeeld van de wilde werkwijze is, dat terwijl bij bovengenoemde Nota van wijzigingen het woord „ambtshalve” in art. 316 R. L. werd geschrapt (waarom, werd niet gezegd), in het daarbij voorgestelde overeenkomstige (nieuwe) art. 240a R. Z. dat woord wél voorkwam, doch in het, in het gew. wetsontwerp zelf opgenomen art. 240a R. Z. weder werd weggelaten. Het was toen voor de Comm. v. Rapp. inderdaad prettig werken met de betrokken Ministers (nà 14 Mei 1912 enkel Mr. Regout-Justitie en Colijn-Oorlog en a.i. Marine); het Kamerlid Verheij, lid comm. v. rapp., kon dan ook met voldoening zeggen: „De Regeering was op tal van punten *zeer toeschietelijk*; in menig opzicht heeft zij ons verrast door *zelf* voorstellen te doen *die wij niet hadden verwacht*, die echter dankbaar zijn geaccepteerd” (Hand. St. Gen. 1911-1912-II-bladz. 2669). Veel van die dankbaar geaccepteerde voorstellen zijn aan het militaire belang en aan de militaire justitie echter niet ten goede gekomen!

Nog op het laatst, bij brief van 6 Juni 1912, nadat 2 Maart t.v. de Comm. v. Rapp. reeds eindverslag had uitgebracht, stelde de Regeering (z. g. in overleg met de Comm. v. Rapp.) nog eenige nieuwe „nadere” wijzigingen voor.

Zoo werd nu art. 316 R. L. weder gewijzigd in dier voege, dat de

A.-M. nopens hem aangebrachte of bekend geworden strafbare feiten schriftelijk doch *zonder* zijn advies zou moeten kennisgeven aan den Garn. Comm., terwijl die autoriteit dan de stukken behoorde te stellen in handen van den Comm. Off. onder wien de verdachte ressorteert en de zaak daarna zou worden behandeld als aangegeven in de artt. 8-14b R. L. Deze wijziging werd aldus toegelicht: „Nu den Auditeur-Militair zijne bevoegdheid tot „*inquireeren*” — men vergelijkte het geldende artikel 316 — zal worden *ontnomen*, schijnt het noodzakelijk waarborgen te scheppen, dat *een onderzoek naar de feiten*, welke door hem ingevolge het nieuw voorgestelde artikel ter kennis van den Garnizoens-Commandant zullen worden gebracht, niet zal kunnen achterwege blijven. Die waarborgen worden door de thans aangebrachte wijzigingen in het leven geroepen. *Na afloop van het onderzoek wordt* omtrent het aan de zaak *te geven* gevolg reeds ingevolge de bepalingen van den Eersten Titel *het advies van den Auditeur-Militair ingewonnen, terwijl bovendien vóór dien afloop de gegevens voor zoodanig advies wellicht nog zullen ontbreken*; vandaar de weglating der woorden „met hun advijs,” terwijl de nieuw gestelde eisch van een „schriftelijk” bericht alleszins gegrond schijnt”. Om overeenkomstige redenen werd ook art. 240a R. Z. gewijzigd. Bij vergelijking van het gewijzigde art. 316 (nu: 292) R. L. en het gewijzigde art. 240a (nu: 243) R. Z. blijkt echter aanstonds, dat de redactie van beide artikelen zeer verschillend is en het laatste *wel*, doch het eerste *niet* is in overeenstemming met de toelichting.

Gelijktijdig werd ook nog voorgesteld eene nadere wijziging van art. 12 (nu: 11) R. L. in diër voege, dat de Garn. Comm., *na bekomen advies van den A.-M. van oordeel zijnde*, „ook in de gevallen, in de artikelen 9 en 10 bedoeld”, dat de zaak door den militairen rechter moest worden onderzocht en beoordeeld, den — reeds ongemoeid gelaten of krijgstuuchtelijk gestraften — verdachte alsnog naar den krijgsraad zou hebben te verwijzen. Deze wijziging werd aangebracht „ten einde, in overeenstemming met het tweede lid van artikel 8 (nieuw) R. Z. duidelijk te doen uitkomen, dat de zelfstandige bevoegdheid van den Commandeerenden Officier, onder wien de verdachte ressorteert, om — naar gelang van den uitslag van het door hem ingestelde onderzoek — een verdachte disciplinair te straffen of onschuldig te oordeelen en c.q. uit het arrest te ontslaan, niet belet de verwijzing van den verdachte naar den Krijgsraad door den Garnizoenscommandant, *indien* deze autoriteit *na bekomen advies van den Auditeur-Militair* van oordeel is, dat de zaak niet buiten den militairen rechter had kunnen worden afgestaan.” Als gevolg van de minder gelukkige redactie van het gewijzigde art. 12 (nu: 11) R. L. kwam wel is waar de overeenstemming met het tweede lid van art. 8 R. Z. volstrekt niet duidelijk uit, doch de bedoeling was toch inderdaad eene gelijke regeling voor de landmacht als voor de zeemacht. Bij de Nota van wijzigingen van Februari 1912 waren in het eerste lid van art. 8 R. Z. ingevoegd de woorden „na bekomen

advies van den Fiscaal", omdat het, blijkens de toelichting, der Regeering gewenscht voorkwam, dat ook over de beslissingen in dat lid bedoeld, het advies van den Fiscaal zou worden ingewonnen. Het gold hier de beslissing van den Vlootvoogd of eene zaak, omtrent welke afdoening bij den C. O. twijfel bestond of welke naar het aanvankelijk oordeel van den C. O. niet buiten strafrechtelijke behandeling afgedaan zou kunnen worden, krijgstuuchtelijk afgedaan dan wel strafrechtelijk behandeld moest worden. Uit de redactie en uit de toelichting volgt, en het spreekt ook wel van zelf, dat in dit geval de Vlootvoogd eene beslissing niet vermocht te nemen alvorens het advies van den Fiscaal ingewonnen te hebben. In het geval van het tweede lid echter is het duidelijk, dat een advies van den Fiscaal slechts dan gevraagd behoefde te worden, indien de Vlootvoogd voor zich reeds aanstonds van oordeel was, dat de C. O. ten onrechte de onschuld van een verdachte aangenomen of de zaak krijgstuuchtelijk afgedaan had en dat de zaak vermoedelijk strafrechtelijk behandeld zou moeten worden; ging de Vlootvoogd accoord met de wijze, waarop de C. O. aanvankelijk de zaak behandeld of afgedaan had, dan was daarmee de zaak uit.

Ten aanzien van de verschillende redactie van sommige artikelen der R. L. en der R. Z. moet men wel in het oog houden, dat in het stadium van overleg tusschen Regeering en Comm. v. Rapp. de wijzigingen in het wetsontwerp in overhaasting werden aangebracht; nadat omtrent die wijzigingen, wat de strekking betreft, overeenstemming was verkregen, werden de te wijzigen artikelen R. L. bij Oorlog, die der R. Z. bij Marine geredigeerd en de daarbij vereischte toelichtingen in hoofdzaak bij Justitie bewerkt.

In Juni 1912 bracht de Regeering nog eene geheel onverwachte wijziging van art. 296 (nu: 274) R. L. en art. 240 (nu: 242) R. Z., gevende aan den A.-M. en den Fiscaal de bevoegdheid tot „nasporing" van strafbare feiten. Deze wijziging, waarschijnlijk eene nieuwe toeschietelijkheid van Minister Regout, beoogde wederom aanpassing van bepalingen der gewone strafvordering bij de militaire rechtspleging, doch was met het systeem dier rechtspleging in strijd. In de toelichting werd gezegd: „Indien de gegevens, welke de hier bedoelde nasporing den Auditeur-Militair (Fiscaal) zal verschaffen, daartoe aanleiding geven, zal toepassing van artikel 316 (240a) hebben te volgen". Dus hield de wijziging eigenlijk verband met het gewijzigde art. 316 R. L. en het nieuwe art. 240a R. Z. en diende zij dan ook verder, volgens de toelichting, om „met het wegvallen van de *bevoegdheid* van den Auditeur-Militair tot *inquireeren*", diens „recht tot nasporing buiten allen twijfel te stellen".

Tenzij men — taalkundig — onder „nasporen" nog iets anders kan verstaan als „inquireeren", is hier eenvoudig de in art. 316 (oud) R. L. aan den A.-M. toegekende bevoegdheid overgebracht naar een ander artikel, waarin zij, zooals uit de geschiedenis der militaire rechtspleging blijkt, *niet* thuis behoort. Was echter, zooals het behoorde, dat naspingsrecht van den A.-M. en den Fiscaal

in de artt. 316 R. L. en 240a R. Z. ingevoerd en bij die artikelen toegelicht, dan zou het ondoordachte van de wijziging wel aanstonds in het oog gevallen zijn. Het is toch te mal voor te schrijven, eenerzijds dat de A.-M. (Fiscaal) strafbare feiten, hem aangebracht of bekend geworden, naspoort, ten einde, indien de resultaten van zijne nasporing (onderzoek) hem daartoe aanleiding geven, daarmee den betrokken Garn. Comm. (Vlootvoogd) in kennis te stellen, anderzijds dat de A.-M. (Fiscaal) van bij hem aangebrachte of hem bekend geworden strafbare feiten *dadelijk* — doch *zonder advies* — den betrokken Carn. Comm. (Vlootvoogd) zal hebben te berichten, ten einde de zaak, *tot het noodige onderzoek*, in handen te stellen van den C. O. van den verdachte (zie hiervoor bladz. 370, regel 6-12 v.b.).

Uit hetgeen hierboven omtrent de wijziging van artt. 296 (nu: 274) en 316 (nu: 292) R. L. werd medegedeeld, blijkt o.i. duidelijk dat de aan den Auditeur-Militair (Fiscaal) in 1919 toegekende bevoegdheid tot „opsporing” van strafbare feiten niets te maken heeft met het vervolgen van strafbare feiten en dat de bevoegdheid tot dit laatste opzettelijk uit art. 316 (nu: 292) R. L. is verwijderd. Een beroep op de woorden „nasporen” in art. 274 R. L. ter adstructie van de bevoegdheid tot ambtshalve vervolging — een beroep dat wij ook meenen te lezen in het in den aanvang van dit artikel vermelde advies van den Advocaat-Fiskaal van 28 April 1923 (M. R. T., Deel XIX bladz. 91) — moet dan ook o.i. falen.

Rest nu nog de beantwoording van de vraag wat de beteekenis is van het woord „vervolgen” in art. 274 R. L. (242 R. Z.). Met de wetenschap dat men de ambtshalve vervolgingsbevoegdheid oorspronkelijk en bij de wijziging van de Rechtsplegingen in 1912 *niet* gewild heeft, voor oogen, mag hier slechts worden gedacht aan het bevorderen van den geregelden voortgang van zaken, welke bij den Krijgsraad aanhangig zijn gemaakt, d.w.z. waarin de betrokken Garnizoens-Commandant had beslist dat de verdachte militair voor den Krijgsraad zou moeten terechtstaan. Vóór de verwijzing naar den Krijgsraad viel en valt er voor den Auditeur-Militair niets te vervolgen.

Noch vóór, noch nà het in werking treden van de Wet van 31 October 1912 (Stbl. no. 357) heeft de Auditeur-Militair de bevoegdheid bezeten eene strafvervolging in te stellen. Hij mag zelfs niet den betrokken Garnizoens-Commandant adviseeren omtrent het verwijzen van een van een strafbaar feit verdacht militair naar den Krijgsraad, vóórdat dit hem gevraagd wordt. (Zie de beschikking van het H. M. G. van 25 Mei 1923, hiervóór bladz. 88).

Wij durven niet hopen dat wij den Advocaat-Fiskaal en den Auditeur-Militair van ongelijk hebben overtuigd. Slechts moge de vraag worden gesteld, of eerstgenoemde aan den aard der positie, waarin hij in vergelijking met een ambtenaar van het openbaar ministerie verkeert, niet is gaan twijfelen na de weigering door het

Hoog Militair Gerechtshof van een door hem verzocht mandament van dagvaarding in persoon, in het bijzonder in een geval als dat van de o.i. in hoofdzaak volkomen juiste beschikking vermeld op bladz. 123 van dezen jaargang?

Wij richten ons met het bovenstaande voornamelijk tot de militaire autoriteiten, in het bijzonder tot de Garnizoenscommandanten. Zij moeten in het militair belang zorgen dat aan hun bevoegdheid geen afbreuk wordt gedaan en behooren de argumenten te kennen die in deze, voor hunne positie zeer belangrijke militair-justitieele quaestie naar voren mogen worden gebracht, wanneer zij inbreuk op hunne praerogatieven zakelijk willen bestrijden.

Bijlage I.

Rechtspleging bij de Landmacht.

EERSTE TITEL.

Artikel 8. (nu: 7).

- 1814 : De Commandeerende Officier van het Corps, waartoe de gearresteerde behoort zal daarop de zaak onderzoeken.
- 1910 : Die Commandeerende Officier zal daarop de zaak onderzoeken.
- 1912, Febr.: Die Commandeerende Officier zal daarop de zaak onderzoeken en bepalen of de verdagte al dan niet aanvankelijk in arrest zal worden gesteld of gehouden.

Artikel 9. (nu: 8).

- 1814 : Bijaldien de Commandeerende Officier bevindt, dat de gearresteerde wel schuldig is aan het gene hem is ten laste gelegd, doch dat de zaak den dienst van het Regiment of van het Corps betreft, en niet van dien aard is dat daarin, door een Krijgsraad, moet worden regt gedaan, zal hij de straf zelve bepalen, en daarvan rapport doen aan den Commandant van het Garnizoen.
- 1910 : Bijaldien de Commandeerende Officier bevindt, dat de verdagte wel schuldig is aan ..... van het Garnizoen.
- 1912, Febr.: Bijaldien de Commandeerende Officier bevindt, dat de verdagte wel schuldig is aan het gene hem is ten laste gelegd, doch dat de zaak den dienst van het Regiment of van het Corps betreft, en niet is van dien aard dat daarin, door den Regter, moet ..... van het Garnizoen.

- 1921, I. W.: Bijaldien de Commandeerende Officier bevindt, dat de verdagte wel schuldig is aan het gene hem is ten laste gelegd, doch dat de zaak den dienst van het Regiment of van het Corps betreft, dan wel den dienst van het Garnizoen buiten de gevallen bedoeld in artikel 42 van de Wet op de Krijgstucht, en de daad of overtreding niet is van dien aard dat daarin, door den Regter, moet worden regt gedaan, zal hij de straf zelve bepalen.

Artikel 10. (nu: 9).

- 1814 : Indien, bij het voorschreven onderzoek, gebleken is, dat de gearresteerde onschuldig is, zal dezelve direct moeten worden ontslagen, en daarvan rapport worden gedaan aan den Commandeerenden Officier van het Garnizoen.
- 1910 : Indien, bij het voorschreven onderzoek, gebleken is, dat de verdagte onschuldig is, ... van het Garnizoen.
- 1912, Febr.: Indien, bij het voorschreven onderzoek, gebleken is, dat de verdagte onschuldig is, zal dezelve, in arrest zijnde, direct ..... van het Garnizoen.
- 1921, I. W.: Indien, bij het voorschreven onderzoek, gebleken is, dat de verdagte onschuldig is, zal dezelve, in arrest zijnde, direct moeten worden ontslagen.

Artikel 11. (nu: 10).

- 1814 : Indien daarentegen bij het gemelde onderzoek gebleken is, dat de gearresteerde vermoedelijk aan de hem ten laste gelegde daad of overtreding schuldig staat, en dat dezelve is van dien aard, dat, daarin, door een Krijgsraad uitspraak moet worden gedaan, zal, door den Commandeerenden Officier van het Corps, daarvan dadelijk moeten worden kennis gegeven aan den Commandeerenden Officier van het Garnizoen.
- 1910 : Indien daarentegen bij het gemelde onderzoek gebleken is, dat de verdagte ..... van het Garnizoen.
- 1912, Febr.: Indien daarentegen bij het gemelde onderzoek gebleken is, dat de verdagte vermoedelijk aan de hem ten laste gelegde daad of overtreding schuldig staat, en dat dezelve is van dien aard, dat daarin, door den Regter, uitspraak ..... van het Garnizoen.

1921, I. W.: Indien op grond van het gemelde onderzoek, omtrent een feit niet vallende onder artikel 2, 1°. van de Wet op de Krijgstucht, door den Commandeerenden Officier *van het Corps* eene beslissing is genomen, als bedoeld in de artikelen 8 of 9, of indien bij hem twijfel bestaat of de zaak buiten strafregtelijke behandeling kan worden afgedaan, zoo ook indien hij van oordeel is, dat een der gevallen, bedoeld in artikel 42 van de Wet op de Krijgstucht, aanwezig is, of wel, dat de zaak voor den Militairen Regter moet worden gebragt, zal hij van zijne beslissing en bevinding moeten kennisgeven aan den Commandeerenden Officier *van het Garnizoen*.

Artikel 12. (nu: 11).

- 1814 : Indien de Commandeerende Officier van het Garnizoen, mede van oordeel is, dat de zaak door een Krijgsraad moet worden onderzocht en beoordeeld, zal de gearresteerde provisioneel in verzekerde bewaring worden gehouden, ten einde, tegen denzelfden zal kunnen worden geprocedeerd in maniere als bij deze wet is bepaald.
- 1904 : Indien de Commandeerende Officier van het Garnizoen, van oordeel is, dat de zaak door den Militairen Regter moet worden onderzocht en beoordeeld, zal de verdachte naar den Krijgsraad worden verwezen en provisioneel in verzekerde bewaring worden gehouden of teruggesteld, ten einde, ...
- 1905 : Indien de Commandeerende Officier van het Garnizoen, van oordeel is, dat de zaak door den Militairen Regter moet worden onderzocht en beoordeeld, zal de verdachte naar den Krijgsraad worden verwezen, ten einde, ...
- 1910 : Indien de Commandeerende Officier van het Garnizoen *na bekomen advies van den Auditeur-Militair*, van oordeel is, dat de zaak door den Regter .....
- 1912, Febr.: Indien de Commandeerende Officier van het Garnizoen *na bekomen advies van den Auditeur-Militair*, van oordeel is, dat de zaak door den militairen Regter .....
- 1912, Juni : Indien de Commandeerende Officier van het Garnizoen *na bekomen advies van den Auditeur-Militair*, van oordeel is, dat de zaak door den militairen Regter moet worden onderzocht en beoordeeld, zal, *ook in de gevallen, in de artikelen 9 en 10 bedoeld*, de verdachte naar den Krijgsraad worden verwezen, ten einde, ...

1921, I. W.: Indien de Commandeerende Officier van het Garnizoen na bekomen advies van den Auditeur-Militair, *en nadat de verdagte zoo mogelijk is gehoord*, van oordeel is, dat de zaak .....

• **Artikel 13. (nu: 12).**

1814 : Ingevalle de Commandeerende Officier van het Garnizoen daarentegen de zaak bevindt van die natuur, dat dezelve, buiten den Krijgsraad, kan worden afgedaan, zal hij zelve, na dat hem van de schuld genoegzaam zal zijn gebleken, de straf kunnen en moeten bepalen, wanneer de daad of overtreding den Garnizoensdienst betreft, maar bijaldien de daad of overtreding den Regiments-dienst aangaat, zal hij de bepaling der straf aan den Commandeerenden Officier van het Corps overlaten.

1912, Febr.: Ingevalle de Commandeerende Officier van het Garnizoen daarentegen de zaak bevindt van die natuur, dat dezelve, buiten den Regter, kan worden afgedaan, ...

1921, I. W.: Ingevalle de Commandeerende Officier van het Garnizoen daarentegen de zaak bevindt van die natuur, dat dezelve, buiten den Regter, kan worden afgedaan, zal hij zelve, na dat hem van de schuld genoegzaam zal zijn gebleken, in de gevallen, bedoeld in artikel 42 van de Wet op de Krijgstucht, de straf kunnen en moeten bepalen, maar zal hij in alle andere gevallen de bepaling der straf aan den Commandeerenden Officier van het Corps overlaten.

Artikel 14b. (nu: 15).

1912, Febr.: Wanneer de Commandeerende Officier, tegen het advies van den Auditeur-Militair, mogt nalaten, de zaak naar den Krijgsraad te verwijzen, kan de Auditeur-Militair, indien hij nogtans mogt vermeenen, dat het belang van de Justitie zoodanige verwijzing vereischt, aan den Commandeerenden Officier, schriftelijk en met opgave van redenen, het verzoek doen, daarover door het Hoog Militair Gerechtshof te doen beslissen.

De Commandeerende Officier zal alsdan de stukken, welke tot de zaak betrekking hebben, mitsgaders het verzoek van den Auditeur-Militair, binnen vijf dagen na ontvangst van het verzoek aan het Hoog Militair Gerechtshof inzenden, ten einde het Hof daarop, na bekomen advies van den Advocaat-Fiscaal, dispo-
nere

zoo als het, naar bevind van zaken, zal vermeenen te behooren.

In geval bij resolutie van het Hof de verwijzing van den verdagte naar den militairen Regter mogt zijn bepaald, zal enz.

Bijlage II.

Rechtspleging bij de Zeemacht.

EERSTE TITEL.

Artikel 5. (nu: 5).

- 1814 : De Commanderende Officier van het Schip, waartoe de gearresteerde behoort, zal daar op de zaak onderzoeken, en, zulks noodig oordeelende, van zijne bevinding rapport doen aan den Commandierenden Officier van het Eskader of minder Smaldeel.
- 1904 : De Commanderende Officier van het Schip, waartoe de gearresteerde behoort, zal daar op de zaak onderzoeken.
- 1910 : Die Commanderende Officier ¹⁾ zal daar op de zaak onderzoeken.
- 1912, Febr.: Die Commanderende Officier zal daar op de zaak onderzoeken en bepalen, of de verdagte al dan niet aanvankelijk in arrest zal worden gesteld of gehouden.

Artikel 6. (nu: 6).

- 1814 : Indien, bij dat onderzoek, gebleken is, dat de gearresteerde onschuldig is, zal dezelve direct worden ontslagen.
- 1910 : Indien, bij dat onderzoek, gebleken is, dat de verdagte onschuldig is, zal .....
- 1912, Febr.: Indien, bij dat onderzoek, gebleken is, dat de verdagte onschuldig is, zal dezelve, in arrest zijnde, direct worden ontslagen.

Artikel 7. (nu: 7).

- 1814 : Wanneer het blijkt dat de zaak van dien aard is, dat dezelve, buiten Krijgsraad, kan worden afgedaan, zal de Commanderende Officier de straf zelve kunnen en moeten bepalen.

---

¹⁾ Waarmede wordt bedoeld de in art. 4 genoemde Comm. Officier t.w. die „onder welken de verdagte ressorteert“.

- 1904 : Wanneer het blijkt dat .....
 Ongeacht de in het eerste lid bedoelde beslissing kan de Commanderende Officier van het Eskader of minder Smaldeel bepalen, dat de gestrafte alsnog te dier zake voor een Krijgsraad zal worden te regt gesteld.
- 1910 : Wanneer het blijkt dat de zaak van dien aard is, dat dezelve, buiten Krijgsraad, kan worden afgedaan, zal de Commanderende Officier de straf zelve kunnen en moeten bepalen.
- 1912, Febr.: Wanneer het blijkt dat de zaak van die aard is, dat dezelve, buiten den Regter; .....

Artikel 8. (nu: 8).

- 1814 : Doch wanneer de Commanderende Officier oordeelt dat de zaak niet buiten Krijgsraad kan worden afgedaan, zal hij daarvan dadelijk moeten kennis geven aan den Commandierenden Officier van het Eskader of minder Smaldeel, door welchen laatstgemelden zal bepaald worden of de gearresteerde voor een Krijgsraad moet worden te regt gesteld, dan of de zaak buiten Krijgsraad kan worden afgedaan.
- 1904 : Wanneer bij den Commandierenden Officier twijfel heeft bestaan of de fout, waaraan de gearresteerde zich heeft schuldig gemaakt, inderdaad een krijgstuuchtelijk vergrijp was, zoo ook wanneer hij van oordeel is, dat de zaak voor den Militairen Regter moet worden gebracht, zal hij van zijne beslissing en bevinding dadelijk moeten kennis geven aan den Commandierenden Officier van het Eskader of minder Smaldeel, door welke laatstgemelde autoriteit zal worden beslist, of de zaak buiten den Militairen Regter is kunnen of alsnog kan worden afgedaan, dan wel of de gearresteerde naar dien regter moet worden verwezen.
- 1910 : Wanneer bij den Commandierenden Officier twijfel bestaat of de fout, waaraan de verdagte zich heeft schuldig gemaakt, inderdaad een krijgstuuchtelijk vergrijp is, zoo ook wanneer hij van oordeel is, dat de zaak voor den Regter moet worden gebracht, zal hij van zijne bevinding dadelijk moeten kennis geven aan den Commandierenden Officier van de Directie, de Vloot, het Eskader of minder Smaldeel, door welke autoriteit zal worden beslist, of de zaak buiten den Regter kan worden afgedaan, dan wel of de verdagte naar den Regter moet worden verwezen.
 Ongeacht de in de artikelen 6 en 7 bedoelde beslissing kan de Vlootvoogd, den Fiscaal of den Officier-

Commissaris gehoord, bepalen dat de onschuldig geoordeelde of de krijgstuchtelijk gestrafte alsnog ter zake van het feit waarvan hij verdagt of waarvoor hij gestraft werd, naar den Regter zal worden verwezen.

1912, Febr.: Wanneer bij den Commandierenden Officier twijfel bestaat of de fout, waaraan de verdagte zich heeft schuldig gemaakt, inderdaad een krijgstuchtelijk vergrijp is, zoo ook wanneer hij van oordeel is, dat de zaak voor den *militairen* Regter moet worden gebragt, zal hij van zijne bevinding dadelijk moeten kennis geven aan den Commandierenden Officier van de Directie, de Vloot, het Eskader of minder Smaldeel, door welke autoriteit, *na bekomen advies van den Fiscaal*, zal worden beslist, of de zaak buiten den Regter kan worden afgedaan, dan wel of de verdagte naar den *militairen* Regter moet worden verwezen.

Ongeacht de in de artikelen 6 en 7 bedoelde beslissing kan de Vlootvoogd, *na bekomen advies* van den Fiscaal, bepalen dat de onschuldig geoordeelde of de krijgstuchtelijk gestrafte alsnog ter zake van het feit waarvan hij verdagt of waarvoor hij gestraft werd, naar den *militairen* Regter zal worden verwezen.

1921, I. W.: Wanneer door den Commandierenden Officier, omtrent een feit niet vallende onder artikel 2, 1°. van de Wet op de Krijgstucht, eene beslissing is genomen als bedoeld in artikel 6 of 7, of wanneer bij hem twijfel bestaat of de zaak buiten strafregtelijke behandeling kan worden afgedaan, zoo ook wanneer hij van oordeel is, dat de zaak voor den *militairen* Regter moet worden gebragt, zal hij van zijne beslissing en bevinding moeten kennis geven aan den Commandierenden Officier van de Directie, de Vloot, het Eskader of minder Smaldeel.

Onverminderd zijne bevoegdheid krachtens de Wet op de Krijgstucht zal daarop de laatstgenoemde Commanderende Officier het advies van den Fiscaal inwinnen en, naar bevind van zaken:

a. ongeacht de ingeolge artikel 6 of 7 genomen beslissing, den onschuldig geoordeelde of den krijgstuchtelijk gestrafte, nadat deze zoo mogelijk is gehoord, alsnog ter zake van het feit, waarvan hij werd verdagt of waarvoor hij gestraft werd, naar den *militairen* Regter verwijzen, of

b. bepalen, dat de zaak buiten den Regter zal worden afgedaan en de verdagte hetzij verder ongemoeid gelaten hetzij krijgstuchtelijk gestraft zal worden, dan

wel den verdagte, nadat deze zoo mogelijk is gehoord, naar den militairen Regter verwijzen.

Artikel 8b. (nu: 10).

1912, Febr.: Wanneer de Commanderende Officier van de Directie, de Vloot, het Eskader of minder Smaldeel, enz. enz. .
/cf. art. 14b (15) R. L. behoudens verandering van „Auditeur-Militair” in „Fiscaal” en — in het tweede lid — van de woorden: „*binnen vijf dagen na ontvangst van het verzoek*” in: „*ten spoedigste*”./

---

g Rechtspleging
i Zeemacht en
H. M. G.
04.

Ontwerp wijziging Rechtspleging
Landmacht, idem Zeemacht en
Prov. Instr. H. M. G.
II. 1905.

Ontwerp wijziging Rechtspleging
Landmacht, idem Zeemacht en
Prov. Instr. H. M. G.
III. 1910.

Ontwerp wijziging Rechtspleging
Landmacht, idem Zeemacht en
Prov. Instr. H. M. G.
IV. Febr. 1912.

Ontwerp wijziging Rechtspleging
Landmacht, idem Zeemacht en
Prov. Instr. H. M. G.
V. Juni 1912.

•
•
296. L.
Art. 296.
ongewijzigd.

L.
Art. 296.
De Auditeurs-Militair zullen,
bij de Krijgsraden, vervolgen,
alle zoodanige **strafbare feiten**,
als .....

L.
Art. 296.
cf. ontw. — 1910.

L.
Art. 296. (Nu: 274).
De Auditeurs-Militair z
nasporen en bij de Krijgsr
vervolgen alle zoodanige s
bare feiten, waarvan de cog
aan dezelve is opgedragen.
Zij kunnen de nasporing
dragen aan de Hulp-Offic
van Justitie — de Kantone
ters uitgezonderd — zoomede
de beambten, genoemd in a
1°, en 7°, van het Wetboek
Strafvordering.
De nasporing vindt niet p
in gebouwen, vaartuigen, i
tingen en terreinen, welke c
militair gezag staan, dan met
stemming van de daarover
stelde Militaire Autoriteit.

316. Art. 316.
Vervallen.

Art. 316.
Blijft vervallen.

Art. 316.

Art. 316. (Nu: 292).

Ingevalle hun mogt worden
aangebragt of bekend worden
zoodanig strafbaar feit als door
de militairen, aan de militaire
Justitie binnen hun arrondisse
ment of district onderworpen,
mocht zijn begaan en ter cog
nitie van den Krijgsraad be
hoort, zullen zij gehouden zijn
daarvan dadelijk, met hun ad
vijs, berigt te geven aan den
Commanderenden Officier van
het Garnizoen, waartoe de ver
dachte behoort.
Artikel 14b is alsdan van toe
passing.

Ingevalle .....
.....zullen zij
houden zijn daarvan dat
schriftelijk berigt te geven
den Commanderenden Off
van het Garnizoen, waartoe
verdachte behoort. **Die Com
derende Officier is gehouden
stukken ten spoedigste te st
in handen van den Com
derenden Officier onder we
de verdachte ressorteert.**
De artikelen 8—14b zijn al
van toepassing.

317. Art. 317.
ongewijzigd.

Art. 317.
Ingevalle hun eenig **strafbaar
feit** ambtshalve mogt worden
aangebragt of bekend gemaakt...

Art. 317.
Ingevalle hun eenig strafbaar
feit mogt worden aangebragt
of .....

Art. 317. (Nu: 293).
cf. ontw. IV. Febr. 1912.

240. Z.
Art. 240.
ongewijzigd.

Z.
Art. 240.
De Fiscaals zullen, bij de
Krijgsraden, vervolgen alle zoo
danige **strafbare feiten**, als ....

Z.
Art. 240.
cf. ontw. — 1910.

Z.
Art. 240a. (Nu: 242).
De Fiscaals zullen nas
en .....
(cf. art. 296 L.).

Art. 240a.
In gevalle hun **ambtshalve** *)
mocht worden aangebragt of be
kend worden zoodanig straf
baar feit, als door militairen van
de Zeemagt, aan de regtsmagt
van den Krijgsraad in hun res
sort onderworpen, mogt zijn be
gaan, en ter cognitie van den
Krijgsraad behoort, zullen zij ge
houden zijn daarvan dadelijk,
met hun advijs, berigt te geven
aan den Commanderenden Offi
cier, welke over de verwijzing
van den verdachte naar den
Krijgsraad heeft te beslissen.
Artikel 8b is van toepassing.

Art. 240a. (Nu: 243).
In gevalle hun mogt we
aangebragt of .....
.....zullen zij
houden zijn daarvan dat
schriftelijk berigt te gaven
.....**Die Command
Officier is gehouden, de stu
ten spoedigste te stellen in
den van den Commandeere
Officier, onder welken de
dage ressorteert, ten einde
onderzoek in te stellen ove
komstig de bepalingen van
eersten titel.**
Na afloop van het onder
worden de stukken gestel
handen van den Fiscaal,
einde daarop te dienen van
vijs. Artikel 8b is van toepas

*) Het woord „ambtshalve”
kwam voor in de Nota v. Wijz.,
doch is niet overgenomen in
Ontw. IV.

I.
84. P. I.
Art. 84.
ongewijzigd.

P. I.
Art. 84.
ongewijzigd.

P. I.
Art. 84.
ongewijzigd.

P. I.
Art. 84.
ongewijzigd.

Mededeeling naar aanleiding van de sententie van het H. M. G. van 7 November 1922.

Op bladz. 531 e. v. van den vorigen jaargang publiceerden wij een sententie van het Hoog Militair Gerechtshof van 7 November 1922, waarbij de nietigverklaring werd uitgesproken van twee beschikkingen tot verwijzing naar den krijgsraad denzelfden beklagde en hetzelfde feit betreffende. Wij beloofden toen t. z. t. den afloop der zaak te zullen mededeelen. Daartoe zijn wij thans in staat.

De beklagde W. werd door den Garnizoenscommandant te Amersfoort andermaal naar den Krijgsraad in het 1ste Militaire Arrondissement, hoofdplaats 's-Gravenhage verwezen en stond voor dien Krijgsraad terecht ter zake: „dat hij te Amersfoort in den loop „der maand Mei 1922 of omstreeks dien tijd op een of verschillende „tijdstoppen, op de soldatenkamer van het 2de paviljoen kazerne III „der Infanterie-kazerne, heeft weggenomen met het oogmerk van „wederrechtelijke toeëigening een of meerdere doosjes sigaretten en „een of meerdere stukken kwatta-chocolade, toebehorende aan zijn „kameraad, den gewoon dienstplichtig-soldaat D. v. W., mede- „bewoner dier kamer, althans aan een ander dan hem, gedaagde, „en wel uit diens gesloten kast aldaar, na met een schroevendraaier „het slot dier kast te hebben geopend.”

Bij vonnis van 26 Januari 1923 oordeelde de Krijgsraad het te laste gelegde wettig en overtuigend bewezen, verklaarde beklagde schuldig aan: „Diefstal waarbij de schuldige zich den toegang tot „het weg te nemen goed heeft verschaft door middel van verbreking, „tweemaal gepleegd, beide feiten als één voortgezette handeling be- „schouwd”, en veroordeelde hem te dier zake tot een gevangenis- straf voor den tijd van 66 dagen, met inminderingbrenging van het preventief arrest van 22 Augustus 1922 tot 27 October d. a. v.

Bij sententie in appèl van 14 December 1923 heeft het Hoog Militair Gerechtshof daarop genoemd vonnis, voorzoover de qualificatie betreft, vernietigd en de te laste gelegde en bewezen feiten gequalificeerd als: „Diefstal, waarbij de schuldige het weg te nemen „goed onder zijn bereik heeft gebracht door middel van verbreking, „tweemaal gepleegd, beide feiten als ééne voortgezette handeling „beschouwd”, terwijl voor het vorige het vonnis in stand werd gehouden.

Beschouwingen over Krijgstucht.

In de December-aflevering van het Orgaan van de Vereeniging van Officieren van de Nederlandsche Landmacht, vonden wij met instemming uit het Orgaan van de N. I. O. V. onderstaand stukje overgenomen, dat, hoewel slechts enkele losse, bij den schrijver opgekomen gedachten bevattende, toch in ieder geval toont dat ook

in Indië belangstelling bij de officieren ontstaat in de goede richting en dat wij daarom dan ook niet met stilzwijgen willen voorbijgaan.

Eén opmerking wenschen wij evenwel te maken, n.l. dat wij opponeeren tegen het, zij het dan ook bedektelijk, door schrijver in gebreke stellen óók van ons tijdschrift voor wat betreft belangstelling in het nieuwe Reglement betreffende de Krijgstucht, in het wezen van de krijgstucht en in de betere opleiding van den officier tot het verrichten van zijn taak van leider, strafoplegger en rechter. Wij willen slechts wijzen op de uitvoerige besprekingen in de pers (Weekblad van het Recht) en in de Tweede Kamer der Staten-Generaal gewijd in het bijzonder aan artikel 17 van bedoeld Reglement, welke in extenso door ons werden overgenomen, op het feit dat wij herhaaldelijk in den geest van den schrijver hebben geschreven over de sociale en opvoedkundige taak van den officier, op onze belangstelling in de rechtsstudie van officieren, waarvan wij meermalen getuigden en thans weder op de in deze aflevering opgenomen beschouwingen van den Eerste-Luitenant der Infanterie J. ter Maten.

Maar laten wij in onze oratio pro domo kort zijn; onbekendheid met den inhoud van ons tijdschrift zal er wel de oorzaak van zijn dat het verwijt door den schrijver wat te algemeen werd geformuleerd, en wij kunnen slechts den wensch uitspreken dat ook in Oost-Indië meer belangstelling voor ons tijdschrift moge ontstaan.

En nu geven wij den schrijver het woord:

GEDACHTEN NAAR AANLEIDING VAN HET NIEUWE R. v. K.

Eenigen tijd geleden publiceerden de bladen het volledige nieuwe R. v. K. Ik had beslist hierover uitgebreide beschouwingen in militaire tijdschriften verwacht, speciaal van militair-rechtskundige zijde. Slechts omdat dit tot nu toe niet is geschied, ben ik zoo vrijmoedig eenige opmerkingen te maken, in het bijzonder over de „Beginnelen der Krijgstucht”, zooals die in Hfdst. I zijn vervat.

Al dadelijk stuit men bij de lezing van art. 1 op een m. i. minder juiste gedachte. Er staat „De krijgstucht berust op het bestaan van orde en regelmaat in alle, zelfs in de schijnbaar nietigste zaken, enz.”

Is dit wel waar? M. i. niet. Immers de krijgstucht is iets *wat dieper zit*. Het is het gevoel, zetelende in het binnenste van ieder militair, van saam te werken voor èen zaak en het in het belang daarvan op zij schuiven van persoonlijke neigingen en belangen. Het is het opgaan van het individu in de massa, terwille van het bereiken van èen doel; hetgeen den man ertoe brengt zijn eigen ik tot zwijgen te brengen, opdat het onderdeel, waartoe hij behoort, uitgroeit tot een eenheid en hem nochtans in gevallen van gevaar maakt tot een persoonlijkheid met anders niet gekende eigenschappen; dat is krijgstucht. *Een gevolg daarvan* is het bestaan van orde

en regelmaat. De militair heeft voor oogen het belang van den dienst; zijn gevoel van krijgstucht zegt hem, dat dit hoofdzaak is en *daarom* neemt hij orde in acht, daarom komt hij tot groote regelmaat ook in, wat een buitenstaander noemt, kleinigheden.

In verband hiermede zou ik ook de redactie van art. 1, punt 2, gewijzigd willen zien. Daar lezen we o.m.: „Zij eischt een voortdurend besef van ondergeschiktheid aan iederen hooger geplaatste.”

M. i. wordt hierin — zooals trouwens op meer andere plaatsen — te weinig voor den milicien de nadruk gelegd op het speciaal karakter van zijn onder de wapens komen. Hij komt op, omdat de G. W. hem de nationaal-ideëele plicht oplegt desnoods met de wapenen zijn land te verdedigen en omdat het noodzakelijk is, zich hierop in vredetijd voor te bereiden. Dit *kàn* hem niet genoeg voor oogen worden gehouden, waar hij hieruit in moeilijke oogenblikken toch de kracht zal moeten putten zijn plicht te blijven doen. Daarom zou ik dit punt ongeveer willen redigeeren als volgt: „Zij eischt een voortdurend besef van ondergeschiktheid van alle *eigen* belangen *aan het belang van het vaderland*. Hieruit volgt voor ieder militair de noodzakelijkheid van „ondergeschiktheid aan iederen hooger geplaatste”. Dan wordt meer de nadruk gelegd op de *ideëele* zijde van den dienstplicht, iets wat in dezen tijd van materialisme en geldzucht niet overbodig wordt geacht.

Art. 2 (1): „De ondergeschiktheid is de ziel van den militairen dienst”, kan dan gevoegelijk komen te vervallen, waar het m. i. in deze redactie minder juist is.

In art. 9—3 wordt den meerdere uitdrukkelijk het uitvloeken en bezigen van krenkende uitdrukkingen tegenover zijn minderen verboden. Inderdaad geen weelde dit artikel! Het g.v.d.-systeem is voorwaar voor velen nog het ideaal van militaire paedagogiek¹⁾. Ligt de fout hier — voor wat betreft de officieren — reeds niet in de K. M. A.? Het is nog niet zoo lang geleden, dat een bekend Bredaasch predikant mij verklaarde: „de K. M. A. is het instituut waar het vloeken inheemsch is”. Dat hierin geen overdrijving schuilt, zal ieder officier, die het genoeg heeft gehad leeraar te zijn, volkomen beamen.

Zeer juist is hier de zin: „De meerdere, die zich daaraan schuldig maakt, ondermijnt het gezag en vernedert bovendien zichzelf”. De hogere in rang is en blijft te allen tijde opvoeder, onverschillig of hij dient in een vrijwilligers- of militieleger. Eerste eisch voor een opvoeder is, dat zijn leerlingen *tot hem, opzien* door zijn meerdere ontwikkeling en beschaving, vooral innerlijke beschaving. Deze meerderheid verliest hij door in zijn uitlatingen en gesprekken ruw, grof of onzedelijk te zijn en bovendien vernedert hij daardoor het door hem vertegenwoordigd gezag.

Het is ook zoo jammer, dat in het nieuwe R. v. K. absoluut niet

¹⁾ Noot van de Redactie van het Orgaan der V. O. N. L.:

Wij achten, althans voor het leger hier te lande, deze meening al zeer onjuist.

over den godsdienst gesproken wordt. Ik bedoel hier niet de binnen de kerkgenootschappen opgesloten overtuigingen, maar het besef dat een hooger wezen ons leven beheerscht en dat wij, menschen, ons doen en laten hebben te richten naar den wil van het opperwezen. Een erkenning van de waarde van den godsdienst is in een R. v. K. volkomen op zijn plaats. Het zal den militair een steun zijn te weten, dat de overheid de waarde van zijn geestelijk leven, ook voor het land, erkent, daaruit zal hij het besef putten, dat hij — ook volgens de wet — recht heeft op eerbiediging zijner overtuiging, onverschillig welke deze ook zij. Het R. v. K. erkenne slechts het algemeen Godsbesef als van groote waarde voor het individu en voor het geheel, het kan daarom toch geheel neutraal tegenover de vele uit dezen grondslag voortgekomen richtingen staan.

Zeer dik onderstreepen wil ik art. 22, dat ieder militair uitdrukkelijk het bezigen van vloeken, godslasteringen e. d. verbiedt. Maar al te vaak zijn de bestaande bepalingen op dit gebied een wassen neus. Geen enkele bepaling wordt zoo vaak overtreden en zoo weinig bestraft. Er zijn eenige bezwaren tegen de algemeenheid van deze orders, maar dat mag geen reden zijn om ze vrijwel geheel te verwaarloosen. Dat ook hierin *het voorbeeld* der meerderen van buitengewoon groot belang is, spreekt vanzelf, te meer waar men als meerdere toch slecht kan straffen voor een fout, die men onophoudelijk zelf begaat. Het is een buitengemeen lastig iets, daar men bij een geregeld verblijf in de kazerne maar al te spoedig besmet wordt met het kwaad. En heeft men het zich eenmaal tot een gewoonte gemaakt, dan is het uitermate lastig om het zich wederom af te wenen. Ook hier is voorkomen beter dan genezen.

In Hfdst. II (art. 23) worden eenige dingen genoemd, die door den meerdere in acht zijn te nemen of waardoor hij zich moet laten leiden. Als men het zoo leest, krijgt men den indruk, met een buitengewoon, een ideaal mensch te doen te hebben. Kracht, menschkunde, gestrengheid, zorg voor zedelijke vorming, geestelijke en lichamelijke ontwikkeling; ziedaar eenige der aan den meerdere gestelde eischen.

Hier wordt het moeilijkste deel van onze taak — vooral in vredes-tijd — omschreven. Zeer veel noodige eigenschappen zal men nooit kunnen aanleeren, maar daarnaast staat als voorwaarde ter voldoening aan de gestelde eischen het kennen en begrijpen van zijn minderen. De meerdere moet op de hoogte zijn van de onder hen heersche meeningen en opvattingen, hij moet zich inwerken in de vraagstukken, die hen bezighouden. In het bijzonder zal hij op gepaste en tactvolle wijze belangstelling toonen voor wat er op Godsdienstig en Staatkundig gebied in hen omgaat. Hierdoor immers wordt hun moreele waarde voor een gedeelte bepaald, terwijl hun daden toch veelal onder den invloed zullen staan van hun gedachten omtrent God en den Staat. Om een goed opvoeder te zijn, zal hij deze zaken *moeten beheerschen*, teneinde de daden zijner ondergeschikten te kunnen begrijpen.

In het bijzonder zijn deze zaken van belang voor den meerdere in een leger als het onze, waar wij, westerlingen, buitengewoon moeilijk den inlander begrijpen.

Reeds bij de opleiding zal daarom de grondslag gelegd moeten worden voor latere grondige zelfstudie van Land- en Volkenkunde, psychologie en paedagogiek. Men zal moeten breken met het stelsel, waarbij het onderwijs in Land- en Volkenkunde op de K. M. A. naast de Staatsinrichting van Indië alleen omvat een zeer algemeen overzicht der verschillende bevolkingsgroepen en een oppervlakkige beschouwing over wapens en woningen. Allereerst dienen de geestelijke stroomingen — in den ruimsten zin des woords — op het programma geplaatst te worden, hetgeen als noodzakelijk gevolg met zich draagt een groote uitbreiding van het aantal voor dit vak uitgetrokken uren. Willen de eischen in het R. v. K. aan den meerdere gesteld, niet grootendeels doode letters blijven, *dan zal het onderwijs in psychologie en paedagogiek met meer ernst ter hand moeten worden genomen*. Voor de Indische cadetten zal een Indisch officier voor dit onderwijs moeten worden aangewezen, terwijl dit vak ook van de stiefmoederlijke plaats, die het op het oogenblik nog inneemt, gebracht zal moeten worden op de plaats waar het hoort. Dat de keuze van het onderwijzend personeel hier ook van uiterst groot belang is, ligt voor de hand. In het bijzonder, waar de laatste oorlog de taak in tijd van oorlog en de tegenwoordige tijdsomstandigheden het werk in tijd van vrede buitengewoon lastig hebben gemaakt, zullen de leeraren hoogstaande menschen moeten zijn, die in hun vak een roeping zien. Zij moeten in staat zijn den jongen officier naar het leger te sturen met een groote dosis kracht van idealen.

Ik dwaal echter af op het militair onderwijs-gebied, wat op zich zelf stof biedt voor talloze artikelen.

In verband met mijn onderwerp noem ik de volgende m. i. aan te brengen verbeteringen:

1e. Betere keuze van het materiaal, waaruit de officieren gerecrueteerd worden;

2e. De mogelijkheid om, gedurende het opleidingstijdperk, het dienstverband van weerszijden te verbreken op niet te lastige voorwaarden;

3e. Het in contact brengen, meer dan tot nu toe geschiedt, van troep en adsp. officieren;

4e. Het besteden van buitengemeen veel zorg aan *de karaktervorming* der adsp. officieren;

Hoewel de verleiding groot is om over ieder dezer onderwerpen uit te weiden, bepaal ik mij korthedshalve slechts tot een opsomming.

Ik hoop door dit artikel aanleiding te geven tot een gedachtenwisseling over dit zoo bij uitstek belangrijke onderwerp, wat om voor mij niet te vatten redenen tot nu toe wel eens te veel op den achtergrond is gebleven.

M. B.

Georganiseerd overleg. — Commissie voor de regeling van den rechtstoestand van het militair personeel der Zeemacht. — Plaatsing naar geloofsbelijdenis. — Verbod tot aansluiting aan vakorganisaties aan boord van Hr. Ms. Schorpioen. — Militair straf- en tuchtrecht.

In het voorloopig verslag over Hoofdstuk VI der Staatsbegrooting over het dienstjaar 1924 (Marine) treffen wij, wat aangaat bovenstaande onderwerpen, het navolgende aan:

Gevraagd werd, of het georganiseerd overleg bij de zeemacht, dat in den loop van dit jaar tot uitvoering kwam, aan de gestelde verwachtingen voldoet. Men meende, dat herhaaldelijk door den Minister van Marine maatregelen werden getroffen, welke den rechtstoestand van het personeel raken, zonder dat het advies der commissie voor georganiseerd overleg werd ingewonnen. Als zoodanig werden o.a. genoemd het terugbrengen van het verlof aan militaire werklieden van 4 weken op 14 dagen; de afvloeiing der militaire werklieden en de bezuiniging op de voeding. Gevraagd werd, of dit een en ander juist is en, zoo ja, waarom de Minister ten aanzien van deze aangelegenheden het georganiseerd overleg voorbijging.

Gevraagd werd, in welk stadium de werkzaamheden der reeds in 1919 ingestelde commissie voor de regeling van den rechtstoestand van het militair personeel der zeemacht verkeerden. Kan het einde dier werkzaamheden spoedig worden verwacht? Men had vernomen, dat de laatste vergaderingen der commissie met onderbrekingen van een jaar en langer gehouden werden wegens gebrek aan medewerking van de zijde van het Departement van Marine, welke reden mede ten grondslag zou liggen aan het aftreden van den voorzitter dier commissie. Men vroeg, of de Minister de Kamer omstandig wil inlichten omtrent de vervanging van den voorzitter eener zoo belangrijke commissie.

Opgemerkt werd, dat — naar verluidt — de Minister bevel heeft gegeven, dat de jeugdige schepelingen van de opleiding te Gorinchem aan het einde van den laatstbeëindigden cursus volgens hun geloofsbelijdenis naar de verschillende vormingsschepen zullen worden overgeplaatst, in dien zin, dat de Roomsche-Katholieke jongelui naar de *Tromp*, de Protestantsche-Christelijke naar de *Heemskerk* worden geplaatst. Men vroeg of dit juist is en, zoo ja, welke redenen daaraan ten grondslag liggen en of de Minister niet van meening is, dat zoodoende een weg wordt ingeslagen, die tot eigenaardige consequenties moet leiden.

Gevraagd werd, waarom aan de jongelieden van de opleiding te Gorinchem nog steeds het recht van vereeniging geweigerd wordt.

Sommige leden verzochten volledige opheldering omtrent de bestraffing van twee marineschepelingen in Indië wegens het doen drukken van een opruiend geschrift. Men vroeg, of juist is, wat het *Algemeen Marine Weekblad* van 13 September ll. dienaangaande mededeelde.

Ook werd door sommige leden de opmerking gemaakt, dat hun voortdurend klachten ter oore komen over onjuiste toepassing van het voorloopig arrest. Zoo zou op 24 April jl. te Rotterdam aan 28 manschappen voorloopig arrest zijn opgelegd, omdat een hunner in het gelid gesproken had en de dader niet aanstonds bekend was geworden en dit arrest zou zelfs 8 dagen zijn gehandhaafd, een en ander niettegenstaande de Wet op de Krijgstucht het voorloopig arrest slechts toelaat in geval van ernstige vergrijpen en voorschrijft, dat binnen 24 uur na de aanzegging van het arrest de zaak moet zijn onderzocht en afgedaan. De vervulling van de godsdienstplichten zou den manschappen zelfs verboden zijn. Men verwees naar hetgeen daaromtrent voorkomt in het dagblad *De Maasbode* van 5 Mei 1923. De vraag werd gesteld, welke maatregelen door den Minister zijn genomen om een juiste naleving van de Wet op de Krijgstucht te verzekeren.

Gevraagd werd, of de commissie, welke de invoeringswet voor het Wetboek van Militair Strafrecht en de Wet op de Krijgstucht voorbereidde, reeds werd uitgenoodigd een rapport samen te stellen, dat tot basis van gedachtenwisseling kan strekken betreffende het in het leven roepen van tuchtraden, de voorwaardelijke veroordeeling in de militaire krijgstucht en het instellen van een Wetboek van Militaire Strafvordering, waartoe de Minister van Justitie op 18 Mei 1921 (*Handelingen* Tweede Kamer 1920—1921, blz. 2450) het voornemen kenbaar maakte. Mocht aan bedoelde uitnoodiging gevolg zijn gegeven, dan zou men gaarne vernemen, of de commissie haar arbeid reeds heeft aangevangen en of de indiening van het rapport binnen afzienbaren tijd kan worden te gemoet gezien.

Eenige leden verzochten strenger optreden tegen het misbruiken van Gods naam aan boord van de schepen.

Militaire Pensioenwetten. — Pensioenwet voor het personeel van de Vrijwillige Landstorm. — Amnestie voor deserteurs. — Godsdienstige verzorging. — Huwen door maréchaussées. — Dienstweigering. — Rechtspositie der onderofficieren.

In het voorloopig verslag aangaande Hoofdstuk VIII (Oorlog) der Staatsbegrooting 1924 komen o.m. de navolgende opmerkingen voor.

Militaire Pensioenwetten.

Bij de laatste herziening van de militaire pensioenwetten deed de Minister de toezegging, dat zou overwogen worden, of niet enkele

wenschen, welke tijdens de in de Kamer gevoerde beraadslagingen ter kennis van de Regeering waren gebracht, aanleiding zouden kunnen geven tot het doen van wijzigingsvoorstellen, waarin aan die wenschen zou worden te gemoet gekomen. Gevraagd werd, tot welk resultaat de hierbedoelde overweging heeft geleid.

In het bijzonder zouden sommige leden gaarne worden ingelicht omtrent de opvatting van de Regeering over de navolgende wijzigingen:

1. Artikel 2, sub 5, van de Pensioenwet voor de Landmacht worde verruimd in dien zin, dat voor den wachtgelder de gelegenheid wordt geopend om met reserveplicht te worden gepensionneerd;

2. Artikel 10, sub 5, van de Pensioenwet voor de Landmacht worde gewijzigd in dien zin, dat de interpretatie, door het lid der Kamer den heer K. TER LAAN bij de behandeling der wet van de woorden „den tijd op wachtgeld doorgebracht” gegeven, in de wet wordt vastgesteld;

3. Aan art. 14 van de Pensioenwet voor de Landmacht worde toegevoegd: „Indien het jaarlijksch gemiddelde van de pensioensgrondslagen over de laatste drie jaren werkelijken dienst grooter is dan de pensioensgrondslag over het laatste jaar, wordt dat jaarlijksch gemiddelde de pensioensgrondslag, waarnaar het pensioen wordt berekend.”;

4. Aan art. 19 der Militaire Weduwenwet worde een derde lid toegevoegd van ongeveer den navolgenden inhoud: „Indien het ophouden van het pensioen een gevolg is van de vermindering van het pensioen, bedoeld in het eerste lid van art. 23b van de Pensioenwet voor de Landmacht, omdat de inkomsten, die de gepensionneerde geniet of gaat genieten uit arbeid of bedrijf, ter hand genomen na het ontslag, het bedrag van den pensioensgrondslag overschrijden, of indien het ophouden van het wachtgeld een gevolg is van de vermindering van het wachtgeld omdat de inkomsten, die de op wachtgeld gestelde gaat genieten uit arbeid of bedrijf, ter hand genomen na ontslag, de laatstelijk genoten bezoldiging overschrijden, zal voor hem, die van de in het vorige lid bedoelde bevoegdheid gebruik maakt, de in art. 11 bedoelde bijdrage niet hooger zijn dan het bedrag dezer overschrijding.”

Pensioenwet voor het personeel van den Vrijwilligen Landstorm.

Op spoedige indiening van het wetsontwerp, houdende een pensioenregeling voor het personeel van den Vrijwilligen Landstorm, werd aangedrongen.

Amnestie voor deserteurs.

Sommige leden had het getroffen dat, toen ter gelegenheid van het Regeeringsjubileum van H. M. de Koningin aan onderscheidene gestraften gratie werd verleend, niet tevens een wetsontwerp werd ingediend tot het verleenen van amnestie aan hen, die tijdens de

mobilisatie geen gevolg gaven aan de oproeping om van groot verlof terug te keeren en op grond daarvan als deserteurs zijn beschouwd. Men verzocht den Minister, te willen bevorderen, dat zulk een wetsontwerp alsnog bij de Kamer zal worden ingediend.

Godsdienstige verzorging. •

Sommige leden verzochten het oordeel van den Minister te mogen vernemen over het instituut van de legerpredikanten en aalmoezeniers. Deze leden meenden, dat vaste legerpredikanten en aalmoezeniers bij het leger te velde zeer op hun plaats zijn, doch dat in vredetijd de godsdienstige verzorging van de militairen gevoeglijk aan de plaatselijke predikanten en geestelijken kan worden overgelaten. Er zou dan met één legerpredikant en één aalmoezenier kunnen worden volstaan, om als tusschenpersoon te dienen tusschen de militaire overheid eenerzijds en de kerken en geestelijkheid anderzijds. Een zoodanige reorganisatie zou, naar men meende, een niet onaanzienlijke bezuiniging met zich brengen.

Andere leden zouden tegen zulk een reorganisatie bezwaar hebben. Zij waren van meening, dat de legerpredikanten en aalmoezeniers onmisbaar zijn. De geestelijke verzorging — aldus deze leden — behoort door en in het leger te geschieden. Hiertoe zijn alleen de legerpredikanten en aalmoezeniers in staat.

Gevraagd werd, hoeveel thans in het geheel aan traktementen en reis- en verblijfkosten voor de legerpredikanten en aalmoezeniers wordt betaald en welk bedrag daarenboven nog aan de godsdienstige verzorging van de militairen wordt ten koste gelegd. Gaarne zou men al deze uitgaven zooveel mogelijk zien gespecificeerd.

Indien aan den Minister een rapport over den arbeid der legerpredikanten en aalmoezeniers is uitgebracht, zou men dit gaarne aan de Kamer zien overgelegd.

Enkele leden stelden de vraag, of voldoende de hand wordt gehouden aan het voorschrift, dat voor den aanvang der maaltijden een oogenblik stilte behoort te worden gelast.

Huwen door maréchaussées.

Opnieuw werd door sommige leden aangedrongen op intrekking van de bepaling, dat een maréchaussée toestemming moet vragen om in het huwelijk te treden.

De laatste jaren liet men, naar sommige leden in dit verband opmerkten, het traktement van den zonder toestemming gehuwden en daarom bij wijze van straf bij het leger teruggeplaatsten maréchaussée onaangetaast. In strijd echter met het bezuinigingsbeginsel werd in dergelijke gevallen afwijzend beschikt op het verzoek van den belanghebbende om ontslag uit den militairen dienst. De leden, hier aan het woord, wilden de Regeering vragen, in den vervolge op verzoeken van dezen aard een gunstige beschikking te nemen.

Dienstweigering.

Gevraagd werd naar het oordeel der Regeering omtrent de werking van de nieuwe wet betreffende de dienstweigering.

Gaarne zou men vernemen, hoevele dienstweigeraars getracht hebben van de bepalingen van deze wet te profiteeren en hoevelen daarin zijn geslaagd.

Voorts vroeg men, hoe de dienstweigeraars, die niet onder de wet vallen, thans worden berecht.

Rechtspositie der onderofficieren.

Aangedrongen werd op het spoedig tot stand brengen van een regeling van de rechtspositie der onderofficieren. Gevraagd werd in dit verband, of de Regeering voornemens is het advies van de commissie-von SCHMID te volgen. Mocht de Regeering het noodig oordeelen de quaestie der rechtspositie nogmaals aan een commissoriaal onderzoek te onderwerpen, dan zouden, naar men meende, de belanghebbenden in de ter zake te benoemen commissie vertegenwoordigd behooren te zijn.

**Wijziging Wetboek van Strafrecht. — Strafstelsel. —
Toepassing van het recht van gratie. — Toelating van
getuigen in strafzaken. — Amnestie aan deserteurs. —
Verplaatsing van het Hoog Militair Gerechtshof. —
Reclasseering.**

Aan het Voorloopig Verslag van de Tweede Kamer der Staten-Generaal over de begroting van Justitie voor het dienstjaar 1924 ontleenen wij het navolgende:

Wijziging Wetboek van Strafrecht.

In herinnering werd gebracht, dat eenige jaren geleden in de Kamer is aangedrongen op uitbreiding der gevallen, waarin wegens misdrijf, behalve een vrijheidsstraf, geldboete kan worden opgelegd. Nu dit onderwerp in de rechtsgeleerde pers bij vernieuwing de aandacht had getrokken, verzochten sommige leden de Regeering mede te deelen, of van haar een voorstel van deze strekking kan worden verwacht.

Strafstelsel.

Gevraagd werd, of het Centraal College voor de Reclasseering reeds advies heeft uitgebracht over de vraag, in hoever wijziging in ons strafstelsel dient te worden gebracht, zoomede of na de behandeling der vorige begroting nog verbeteringen in ons gevangenisstelsel zijn aangebracht, als waarop aangedrongen werd in het bekende rapport van het Genootschap tot zedelijke verbetering van

gevangenen. Eenige leden uitten de klacht, dat tegen ernstige misstanden in gevangenissen, waar deze aan het licht treden, zoo weinig krachtig wordt opgetreden.

Sommige leden drongen opnieuw aan op wederinvoering van de doodstraf, waarbij ook op de noodzakelijkheid van krachtige preventie in deze tijden van verhoogde criminaliteit werd gewezen.

Verscheiden andere leden voerden tegen deze wederinvoering de bekende bezwaren aan. Deze leden, die met voldoening constateerden, dat de aandrang tot wederinvoering der doodstraf in ons land eer af- dan toeneemt, betoogden nog in het bijzonder, dat men van de preventieve werking dier wederinvoering geen te hooge verwachtingen moet koesteren. Dit blijkt bijv. hieruit, dat zich in Frankrijk gevallen hebben voorgedaan, waarin gevonnisten verzochten liever ter dood te worden gebracht dan tot langdurige gevangenisstraf te worden veroordeeld.

Sommige leden zouden de celstraf zooveel mogelijk willen zien afgeschaft, omdat zij te neerdrakkend werkt, en haar vervangen willen zien door het doen verrichten van productieven arbeid in de natuur, bijv. heideontginning. Deze en andere leden hadden met waardeering kennis genomen van de met een aantal gevangenen gedane proefneming met de „open-lucht-gevangenis” te Veenhuizen. Mede met het oog op de schrikbarende cijfers, welke omtrent de tuberculose in gevangenissen waren ruchtbaar geworden, werd niet slechts op voortzetting, maar ook op uitbreiding van de proef aangedrongen. In het belang der zaak zelf achtte men wettelijke voorziening, welke de rechtmatigheid der proefneming buiten twijfel stelde, zeer gewenscht.

Andere leden, die eveneens — onder verwijzing naar hetgeen dienaangaande voorkomt in het *Weekblad van het Recht* n°. 11090 — de wettigheid van den genomen maatregel niet boven ernstigen twijfel verheven achtten, oordeelden wettelijke voorziening ook hierom noodzakelijk, wijl het huns inziens niet aangaat buiten den rechter om, die de vrijheidsstraf oplegde, te beslissen of deze al of niet in afzondering zal worden doorgebracht. Deze leden maanden ook tot voorzichtigheid met proefnemingen als deze, omdat daarbij het gevaar voor ontvluchting van personen, die tot gevangenisstraf van eenigszins langen duur zijn veroordeeld, groot is, terwijl de straf ook in haar werking zoodanig moet zijn, dat zij als straf wordt gevoeld.

Toepassing van het recht van gratie.

Verscheidene leden waren van oordeel, dat bij Koninklijk besluit van 29 Augustus 1923 (*Staatsblad* n°. 423) een onjuiste toepassing van het gratie-recht heeft plaats gehad. Naar hun meening vordert het recht van gratie individueele en niet massale toepassing. Bovendien vroeg men zich af, of wel in overeenstemming met het Koninklijk besluit van 13 December 1887 (*Staatsblad* n°. 215) is gehandeld. Immers is blijkbaar het advies van het Hoog Militair Gerechts-

hof niet gevraagd, terwijl toch geenszins is uitgesloten, dat ook militairen behooren tot de in art. 1 van het genoemde Koninklijk besluit aangeduide veroordeelden.

Eenige leden opperden voorts als bezwaar tegen evengenoemd Koninklijk besluit, dat het gratie-recht nooit is bedoeld als een instituut om luister bij te zetten aan openbare feesten. Daarentegen betoogden andere leden, dat het verleenen van gratie bij gewichtige momenten in het leven van leden van het Koninklijk huis toejuiching verdient, zij het dan, dat deze verleening individueel dient te geschieden.

Gevraagd werd, of meergenoemd besluit ook toepasselijk is op voorwaardelijk veroordeelden.

Toelating van getuigen in strafzaken.

Door enkele leden werd gevraagd, of de Regeering het niet noodzakelijk acht, dat — nu de bestaande wettelijke bepalingen dit niet konden keeren — in de wet wordt verboden het hooren als getuigen onder eede in strafzaken van personen, die zelf bij het plegen van het in geding zijnde strafbare feit waren betrokken.

Amnestie aan deserteurs.

Verscheidene leden drongen aan op de indiening van een wetsontwerp tot het verleenen van amnestie aan die Nederlandsche dienstplichtigen, die, buiten de grenzen van ons land vertoevende, toen de wereldoorlog uitbrak, hebben nagelaten gevolg te geven aan het bevel, zich bij hun regiment aan te melden. Verscheidene andere leden zagen geenerlei aanleiding om tot dezen maatregel over te gaan.

Kosten van het Hoog Militair Gerechtshof, enz.

Sommige leden stelden de vraag, of de Minister zijn standpunt reeds heeft bepaald ten aanzien van het meermalen bepleite denkbeeld, het Hoog Militair Gerechtshof onder te brengen onder het gerechtshof te 's Gravenhage. Hoe groot zou de besparing zijn, welke daardoor zou kunnen worden verkregen? Kan een wetsontwerp van deze strekking spoedig worden te gemoet gezien?

Andere leden verklaarden, op de reeds meermalen ontwikkelde gronden, tegen het brengen van de militaire onder de burgerlijke rechtspraak ernstig bezwaar te hebben. Ook meenden zij, dat hiervan geen bezuiniging te verwachten zou zijn, omdat het Haagsche gerechtshof reeds te veel met werk is overladen om zonder uitbreiding van personeel ook nog als Militair Gerechtshof te kunnen fungeren, terwijl bovendien 's Gravenhage niet de aangewezen plaats is te achten voor een gerechtshof ten dienste van het geheele land.

Reclasseering.

Sommige leden maakten ernstig bezwaar tegen de ingrijpende bezuiniging, die in de laatste jaren op de reclasseering is toegepast. Voor een zoo eenzijdige beperking van dat deel der Overheidszorg achtten zij een beroep op den toestand van 's lands financiën allerm minst afdoende, niet alleen wegens het gewichtige belang, dat door de reclasseering wordt gediend, doch ook in verband met de toenemende beteekenis, die het instituut der reclasseering in onze strafwetgeving heeft verkregen. Meer dan één hervorming op strafrechtelijk gebied heeft het zwaartepunt van de bestraffing naar de reclasseering verlegd, zoodat uitbouw van dit instituut de rechtsgrond moest heeten, waarop de wetswijzigingen waren verdedigd en aangevaard. De voorstelling, alsof uitbreiding van den werkkring der reclasseering een der vele zaken was, welke, als leidende tot veruiming van de Staatstaak, thans niet doorgevoerd kunnen worden, achtten zij ongeoorloofd, daar het hier veeleer een verplaatsing der Staatszorg gold. Bovendien is de Staat ook uit een economisch oogpunt door voorkoming van misdrijven het meest gebaat. De leden, hier aan 't woord, verzochten een overzicht van de verminderingen, die in de laatste drie jaren op het gebied der reclasseering op de begroeting zijn toegepast.

Andere leden achtten de uitkomsten der reclasseering teleurstellend en meenden, dat de arbeid op dit gebied in 't bijzonder op den weg van particuliere instellingen ligt.

Mislukte uitlokking.

In de rubriek „Wetgeving” van deze aflevering is opgenomen het Wetsontwerp tot wijziging van de bepalingen van het Wetboek van Strafrecht met betrekking tot de uitlokking. Aan dit ontwerp wijdt het Weekblad van het Recht een hoofdartikel in No. 11095, dat wij hieronder doen volgen.

Het bij Koninklijke Boodschap van 28 September j.l. ingediende ontwerp tot wijziging en aanvulling van het Wetboek van Strafrecht is eene onaangename verrassing. Onaangenaam, omdat het wederom eene broksgewijze verandering brengt in onze codificatie, omdat het opnieuw gaat wroeten in het algemeene deel, in het systeem van het strafwetboek, onaangenaam vooral omdat het ons wederom eene nieuwe strafbepaling brengt, en wel, naar de Minister zelf zegt, „van ruime draagwijdte”. Op denzelfden dag, waarop wij voor het eerst van het nieuwe ontwerp lazen, hadden wij in handen een boekje van KITZINGER, hoogleeraar te München, „Juristische Aphorismen”. In den „Anhang” wordt een overzicht gegeven van de strafrechtstheorieën en op grond van de door den

schrijver ontwikkelde meening op uitnemende wijze de stelling verdedigd dat „die Rechtsstrafe schon ihrer Idee nach das allerschlechteste Mittel ist der Verbrechensbekämpfung”. Het eerste probleem der crimineele politiek moet zijn de vermindering der straf. Minister HEEMSKERK blijft klaarblijkelijk van een ander gevoelen en zijn heil zoeken in vermeerdering en uitbreiding van strafbepalingen. Tegenover die neiging past groote voorzichtigheid.

Het eerste voorstel is van betrekkelijk onschuldigen aard. Het wil onder de middelen van uitlokking opnemen „het verschaffen van gelegenheid, middelen of inlichtingen”. Inderdaad heeft de Hooge Raad beslist en wordt in de rechtspraak aangenomen, dat bij wien gelegenheid enz. verschaft aan iemand die nog niet het plan had het misdrijf te plegen, medeplichtigheid niet aanwezig is, terwijl de beperkende bepaling van art. 47, 2°. het aannemen van uitlokking verbiedt. Hier bestaat eene enkele malen gebleken leemte in de strafwet. Aanvulling moge allermint dringend zijn, bezwaar bestaat tegen dit gedeelte van het voorstel niet.

Anders staat het met het tweede voorstel. De Minister herinnert aan het arrest van den H. R. van 1889, waarbij is aangenomen dat voor strafbare uitlokking noodig is een voltooid misdrijf of poging daartoe aan de zijde van den uitgelokte en dat zelfs de strafbaarheid dan vervalt, indien de uitgelokte wel eene strafbare pogingshandeling verricht heeft, doch de strafbaarheid van die handeling door zijn vrijwillig terugtreden vervallen is. Die consequentie gaat te ver. Zij hangt samen met de wijze, waarop bij ons de poging geregeld is. Het vrijwillig terugtreden is niet eene omstandigheid, die de strafbaarheid opheft, zooals naar de Deutsche wet, doch de niet-vrijwillige terugtreding is element van de strafbare poging. Had de Minister nu de consequentie van de uitlokkingsleer van den Hoogen Raad willen afsnijden, dan had hij eene wijziging moeten voorstellen van art. 45. Heel dringend ware ook die wijziging zeker niet, want wij gelooven niet, dat een geval als waarover de H. R. in 1889 besliste, in de practijk zich dikwijls heeft voorgedaan of zal voordoen.

De Minister heeft echter een anderen weg ingeslagen en is veel verder gegaan. Hij reageert tegen de gansche leer van den H. R. en wil de mislukte uitlokking, de poging tot uitlokking, voorzover zij een misdrijf betreft, als een zelfstandig misdrijf strafbaar stellen. Hij stelt de niet-openbare uitlokking aldus op ééne lijn met de openbare opruiing. Waarom deze strafbepaling „van ruime draagwijdte”? Enkele gevallen van den laatsten tijd zijn onder de aandacht van den Minister gebracht. Wij kennen die gevallen niet, doch zijn bereid aan te nemen, dat zij zoodanig waren, dat daarin toepassing van straf gerechtvaardigd zou zijn geweest. Is daarom eene nieuwe strafbepaling gewenscht en gevorderd? Het zou er treurig uitzien, wanneer enkele gevallen van straffeloosheid van wat strafbaar zou behooren te zijn steeds weer tot nieuwe strafbepalingen zouden voeren. Men geve er zich toch eindelijk eens in vollen ernst reukenschap van, dat met overdadig gebruik van strafbepalingen aan de

rechtsorde heel wat meer kwaad geschiedt, dan met het straffeloos blijven van enkele handelingen, waartegen misschien straf gewenscht zou kunnen zijn geweest.

De Minister zegt, dat het weinig betoog schijnt te behoeven, dat het doen van giften enz. met het oogmerk een ander tot een strafbaar feit te bewegen eene handeling is, die afgescheiden van het bereikte gevolg door de strafwet verdient te worden getroffen. Wij zijn van oordeel, dat een dergelijk betoog wel noodig ware geweest, want wij veroorloven ons de stelling van den Minister zeer nadrukkelijk te betwisten. In eene dergelijke mislukte handeling ligt o. i. geen ernstige aanranding of ingevaarbrenging van de rechtsorde; juist de mislukking toont het betrekkelijk weinig gevaarlijke van de handeling. Er is een groot verschil met de openbare opruiing, waarbij in de openbaarheid, in het zich richten tot het publiek het gevaarlijke element gelegen is. Terecht werd daarop bij de M. v. T. op art. 131 (SMIDT II, bl. 67) de nadruk gelegd. Het enkele feit, dat men iemand, bij wien anders de gedachte aan een strafbaar feit wellicht niet zou zijn opgekomen, tot een misdrijf tracht te verleiden, is o. i. juist wanneer die verleiding geenerlei succes heeft, voor de maatschappelijke orde, voor de rechtsorde niet van zoo ernstigen aard, dat ingrijpen van den strafrechter onverbiddelijk gevorderd is. De verleidingshandeling moge op zichzelf strafwaardig zijn, al wat strafwaardig is, behoeft niet te worden strafbaar gesteld. Dit behoort alleen dan te geschieden, wanneer door die handeling de rechtsveiligheid in hooge mate wordt aangetast. Dit is met de niet openbare, zonder gevolg gebleven uitlokking niet het geval. Daarbij komt, dat zoodanige uitlokking in den regel alleen zal geschieden van persoon tot persoon, buiten tegenwoordigheid van getuigen. Zij zal dus wel moeilijk bewijsbaar zijn. Zegt men, dat dus daarom de strafbepaling weinig tot toepassing zal komen en dus weinig nadeel zal veroorzaken, dan is dit insooverre waar, doch dan geldt daartegenover, dat strafbepalingen, die niet of moeilijk kunnen worden toegepast, reeds daarom afkeuring verdienen en dat eene bepaling als de hier bedoelde zal kunnen leiden tot allerlei beschuldigingen, die, al zijn zij niet bewijsbaar, toch voor den beschuldigde hoogst onaangenaam kunnen zijn en die, juist omdat zij niet of moeilijk bewijsbaar zijn, voor de justitie zelf de bron kunnen worden van vele en ernstige moeilijkheden.

De voorgestelde bepaling gaat verder dan eene soortgelijke bepaling in de vreemde wetgeving en de nieuwere ontwerpen. De Deutsche strafwet kent in § 49a de zoogenaamde Duchesne-paraagraaf, indertijd opgenomen naar Belgisch model — wet van 7 Juli 1875 — bij welke de uitlokking tot een *Verbrechen* strafbaar wordt gesteld, onverschillig of het misdrijf volgt, intusschen met deze beperking, dat de mondelinge uitlokking alleen wordt gestraft, wanneer daaraan de toekenning van eenig voordeel verbonden is. Terwijl de in het ontwerp voorgestelde bepaling van toepassing zal zijn bij alle misdrijven, geldt de Deutsche bepaling alleen voor de zwaarste

misdrijven, de Verbrechen. Gelijke beperking vindt men in § 231 van het Duitsche ontwerp 1919. In § 25 van het Zwitsersche ontwerp 1905 wordt de strafbepaling tegen de poging tot uitlokking beperkt tot de Vergehen, waartegen tuchthuis bedreigd is. Bij ons zou die poging strafbaar worden, ook dan wanneer de uitlokking betreft een misdrijf van zeer geringe beteekenis, van zeer geringe strafbaarheid.

De poging tot uitlokking zal strafbaar worden met ten hoogste vijf jaar gevangenisstraf of met geldboete van ten hoogste driehonderd gulden, dezelfde straf als bedreigd tegen de openbare opruiing. Deze gelijkstelling is ongerechtvaardigd. De opruiing is ongetwijfeld een zwaarder misdrijf dan de mislukte uitlokking. Wie een ander uitlokken wil tot het misdrijf van art. 351 — wij nemen nu een willekeurig niet al te onwaarschijnlijk voorbeeld — en in zijne poging slaagt, is als uitlokker strafbaar met gevangenisstraf van ten hoogste twee jaren of geldboete van ten hoogste driehonderd gulden; wie het ongeluk heeft niet te slagen, kan drie jaar meer krijgen en tot vijf jaar gevangenisstraf veroordeeld worden. Eene dergelijke onevenredigheid is onverdedigbaar.

Wij achten op vorenstaande gronden de bezwaren tegen het voorgestelde art. 134 *bis* zoo overwegend, dat wij met den meesten aandrang op verwerping daarvan aandringen. Wij hopen, dat de Tweede Kamer art. 2 van het aangeboden ontwerp als niet gerechtvaardigd en dus onaannemelijk van de hand zal wijzen.

BOEKAANKONDIGING.

Politie-Organisatie.

Het Politie-Vraagstuk kort en scherp belicht, door den Gepens^d. Generaal-Majoor G. A. van Haeften, Oud-Inspecteur der Koninklijke Maréchaussée.
Uitgever N. Samsom, Alphen a. d. Rijn, 1923.

Van de hand van den Gepens^d. Generaal-Majoor G. A. van Haeften, Oud-Inspecteur der Koninklijke Maréchaussée, verscheen onlangs bij N. Samsom te Alphen aan den Rijn bovenvermelde brochure.

Het door de Regeering ingediend ontwerp van wet tot herziening van de Gemeentewet gaf den schrijver aanleiding de daarbij opnieuw aan de orde komende vraag of bestendinging van gemeentelijke-politie naast rijks-politie aanbeveling verdient, in het eerste deel zijner verhandeling, nader te onderzoeken. De ter zake bestaande denkbeelden stelt hij naast elkander, en hij overweegt in hoeverre de voordeelen aan beide soorten van politie verbonden, kunnen worden gecombineerd. Voorts staat hij stil bij het nieuw voorgestelde artikel 186 in het ontwerp van wet tot wijziging van de Gemeentewet, volgens welk artikel, naar regelen gesteld bij algemeenen maatregel van bestuur, door de Kroon kan worden bepaald, dat in eene gemeente beneden de 5000 zielen, tegen een bijdrage door die gemeente in de kosten, in den politiedienst door rijks-politie zal worden voorzien, en ten slotte betoogt hij de wenschelijkheid om, alvorens over te gaan tot toepassing van bedoeld art. 186, aanvankelijk te beginnen met de rijkspolitie geleidelijk uit te breiden, haar op doelmatige wijze plaatsende in weinig belangrijke gemeenten, waar zij de politiedienst geheel zal kunnen uitoefenen opdat de praktijk zal kunnen aantoonen of deze vervanging van gemeentelijke- door rijks-politie doeltreffend werkt en of het geraden is op dien weg voort te gaan en uitvoering te geven aan bedoeld artikel 186, c.q., met handhaving van de gemeentelijke politiekorpsen in gemeenten waar een commissaris van politie is, óók voor wat aangaat gemeenten boven 5000 inwoners.

In het tweede deel der brochure behandelt schrijver de organisatie van de rijks-politie en stelt de vraag of de Rijksveldwacht of de Maréchaussée moet verdwijnen, dan wel of beide plaats moeten maken voor één nieuw op te richten korps. Het door hem op die vraag gegeven antwoord luidt, dat beide thans bestaande korpsen elkander aanvullen en er geen verandering ware te brengen in den

tegenwoordigen toestand, in zooverre, dat de dienst der rijks-politie wordt verricht èn door Rijksveldwacht èn door Maréchaussée. Wat de inrichting van de beide korpsen betreft mag die der Maréchaussée geacht worden aan bereikbare eischen te voldoen, doch dient die der Rijksveldwacht aan een grondige herziening te worden onderworpen. Te dien aanzien acht schrijver de volgende nieuwe voorzieningen in de eerste plaats noodig:

Wijziging van de bevelvoering over de Rijksveldwacht.

Plaatsing van rijks-rechercheurs bij de gemeentelijke-recherche (c.q. uitbreiding van den gemeentelijken dienst der recherche buiten hare grenzen).

Instelling van een recherche-centrale.

Instelling van een generale-directie over de rijks-politie.

Een en ander met de er uit voortvloeiende gevolgen.

Van welke voorzieningen, als de nood der tijden een beletsel is om ze alle op korten termijn in te voeren, een spoedige wijziging van de bevelvoering over de Rijksveldwacht en de oprichting van een recherche-centrale als het meest urgent moeten worden beschouwd.

Na deze korte bespreking van den inhoud in een enkel woord onze meening samenvattend, willen wij constateeren dat met den ondertitel „Het politie-vraagstuk kort en scherp belicht” geen woord te veel is gezegd en de brochure o.i. uitnemend geschikt is om allen die in dat vraagstuk belangstellen in een kort bestek een helder beeld te geven van de stroomingen en van de desiderata op dit gebied.

Militaire Adreslijst.

Vierde, belangrijk vermeerderde druk. Uitgever
N. Samsom, Alphen a. d. Rijn, 1923.

Mede ontvingen wij van denzelfden uitgever de vierde druk van de bekende „Militaire Adreslijst”, de nuttige verzameling van adressen en gegevens betreffende de vele militaire autoriteiten, indeelingen, organisaties, tijdschriften enz. enz., een lijst die zich ongetwijfeld reeds vele vrienden zal hebben verworven.

Hoewel dankbaar voor het gebodene, zouden wij de vraag willen stellen of het werkje niet nog aanmerkelijk in waarde zoude winnen, indien daarin tevens werden opgenomen gegevens over de taak en werking van de verschillende opgenoemde autoriteiten en onderdeelen, eenigszins in den geest als thans, met kleine letter, in de Staatsalmanak geschiedt. Als voorbeeld noemen wij de Politietroepen. Van dit korps wordt ons thans alleen de verdeling in com-

pagniën, afdeelingen en groepen medegedeeld, terwijl het toch, dunkt ons, voor velen, naast de wetenschap waar een onderdeel van de Politietroepen gevestigd is, van belang kan zijn te weten wat eigenlijk de taak van die troepen is, waarin zij zich onderscheiden van de Maréchaussée, welke rol zij in oorlogstijd zullen vervullen enz. enz.

Een uitbreiding in dien zin zou, naar onze meening, de waarde van het werkje, dat zeker nu reeds velen tot vraagbaak is, nog meer doen stijgen.

INGEKOMEN BIJDLAGEN.

De ziekte van de Nederlandsche Krijgstucht en wegen tot herstel,

door

J. TER MATEN,

Eerste-Luitenant der Infanterie.

La discipline fait la force principale
des armées; il n'y a d'armées victo-
rieuses que les armées disciplinées;
sans discipline pas de salut.

Wederom, thans in de lezing van den Kapitein van den Generalen Staf N.-I. L., J. L. Koster, voor de Vereeniging ter beoefening van de Krijgswetenschap, is er op gewezen, dat de *Mensch* hoofdelement in den oorlog is, zeker in den modernen oorlog door den langen duur en den aard der gevechten, waar wordt gestreden in zeer los verband zonder rechtstreekschen moreelen steun van meerderen en lotgenooten. Nogmaals wordt nadruk gelegd op den ingrijpenden invloed der vredesopleiding, op het moreel in den strijd en op het belang voor het leger van een juiste waardeering der psychologische factoren.

Waar aangenomen mag worden, dat alle legerautoriteiten met deze waarheid sinds lang bekend zijn, treft het te meer, dat bij de vredesopleiding zeer weinig aandacht aan de moreele factoren wordt geschonken. En dit geldt ten aanzien van soldaten, onderofficieren en officieren, vrijwilligers of niet.

Het is wonderlijk, dat, vrijwel zonder uitzondering, geen enkel meerdere zijn ondergeschikten kent, noch hun nooden of behoeften. Hoogstens de slechtsten of zwaksten loopen af en toe eens in den kijker, hoogstens bij hen vindt eenige correctieve behandeling plaats, terwijl toch aangenomen mag worden, dat waardeering en belooning van het goede en de goeden veel beter resultaten brengt. Aanmoedigen is nog steeds beter dan breken.

Zonder uitzondering komen de militairen (ook de beroeps- en reserve-militairen en allen, die geroepen zijn een commando te voeren) in dienst, zonder dat men iets van hen af weet en... zoo verlaten zij den dienst ook weer. Dit laatste geldt niet alleen voor dienstplichtigen met korten dienstdtijd, maar zelfs voor de vrij-

willigers met tal van dienstjaren, zie de resultaten der indeeling voor de afvloeiing.

Terwijl het absoluut noodig is, dat ten aanzien van elk militair over een zoo groot mogelijk aantal gegevens wordt beschikt, verzameld over een talrijk aantal momenten en door verschillende meerderen, beschikken we thans alleen over de.... straflijsten, welke alleen enkele slechte of zwakke momenten vereeuwigen en over den conductestaat, welks inhoud zeker aan waarde zou winnen door toevoeging van bedoelde geregeld bijgehouden gegevens. Terwijl dag in dag uit elk militair van den vroegen morgen tot den laten avond voortdurend wordt waargenomen, meestal door tal van meerderen, wordt de schat van feitelijke gegevens, daardoor verkregen, doodgewoon aan de vergetelheid prijsgegeven. En toch zouden die momenteele feitelijke gedragingen tal van diensten kunnen bewijzen. De beoordeelde wordt er door getypeerd, dikwijls ook de beoordeelaar, meer belangstelling groeit van zelf tusschen hoog en laag, terwijl de oorlogscommandanten (die bij de tegenwoordige organisatie niet meer tevens de vredesopleiders zijn) van af het eerste moment inzicht zouden hebben in de hoedanigheden en capaciteiten van hun ondergeschikten. Daarnaast zou, waar noodig, de massale behandeling plaats kunnen maken voor speciale en individueele; ieder zou beter aangewezen kunnen worden voor die militaire taak, waarvoor hij het best geschikt is, terwijl lijntrekkerij, welke thans vaak in en door het leger wordt geleerd, zou verdwijnen door bezigheid naar aanleg en praestatie, alsmede doordat ieder rechtstreeks aan den lijve de voordeelen van het zijn-best-doen zou ondervinden.

De vredesopleiding behoort niet uitsluitend een eng-militair, maar een sociaal karakter te dragen. Alleen door verhooging der burgerdeugden worden militaire eigenschappen aangekweekt. Dit brengt er ons van zelf toe eens na te gaan hoe de vrije tijd wordt besteed. Tal van militairen zijn weggetrokken uit de omgeving, waar ze thuis behooren en allerlei banden hebben, waar hun ouders en vele anderen hen leiden. De militaire overheid en de militaire chefs, die hen wegriepen en onder wie ze weggeroepen zijn, nog wel op een gevaarlijken leeftijd, hebben den plicht die leiding over te nemen. Dit behoorde regel te zijn en is uitzondering. Huiselijke inrichting der verblijven kome in de plaats van de kale lokalen der kazernes en de kille, onpersoonlijke, cantines. Ieder een eigen intiem hoekje waar de herinneringen aan thuis en de ouderlijke portretten een plaatsje vinden (in plaats van aan de binnenzijde van de particuliere kist, het eenige voorwerp, dat thans medegebracht mag worden). Voortzetting van het vakonderwijs, waarvoor dikwijls de grotere garnizoenen bij uitstek geschikt zijn, het houden van lezingen door beroepsmeerderen en reserve-officieren (lezingen, door hen die dikwijls een ruimeren kijk op het burgerleven kunnen geven, waardoor de beroepsmilitair tevens burger blijft), zorg voor behoorlijke ontspanning ook buiten de kazernes, het nagaan van de gangen en gedragingen

buiten dienst, dit alles is *plicht*. En niet uitsluitend jegens dienstplichtigen. Het ontstellend gemis aan besef dezer noodzakelijkheid bleek zelfs te bestaan bij een der hoogste toenmalige autoriteiten bij het militair onderwijs die, toen hij eenige jaren geleden er op attent gemaakt werd dat de aan militaire onderwijsinrichtingen studeerende Indische jongelui, tijdens de vacaties, in een haast leeg gebouw, dat tegelijk werd schoongemaakt, aan hun lot werden overgelaten, waar zij met hun zee van vrijen tijd geen raad wisten en waardoor zij vaak tot het maken van schulden en tot het bedrijven van bandeloosheid vervielen en hem werd verzocht pogingen in het werk te stellen opdat voor die jongelui, gedurende de vacaties, een behoorlijk onderkomen werd verkregen, slechts ten antwoord gaf: dat hij in een dergelijk verzoek niet kon treden. Gelukkig zijn er anderen, die hun taak als opvoeder beter begrijpen, want — en dit als voorbeeld dat lagere commandanten nog veel kunnen goed maken van hetgeen door hoogerhand niet wordt begrepen — de laatste Directeur H. C. begreep dat belang en wist voor zijn Indiërs hun onvolprezen vacantieoord te Apeldoorn te verkrijgen. Deze officier begreep ook het belang van huiselijke inrichting van het gebouw, waarmede een begin werd gemaakt, en de noodzaak om zijn ondergeschikten te kennen, alsmede om tijdig in te grijpen in hun handel en wandel buiten dienst. Zoo wordt erger voorkomen en zoo behoort het.

Hoe slecht de taak der meerderen buiten dienst wordt begrepen blijkt als we b.v. in het belangwekkend boekje van den — toenmaligen — Kapitein C. C. de Gelder „De Taak van den Officier” n.b. ook dezen wenk vinden: „Besef, dat uw dienst niet eindigt met het com., „mando: Ingerukt-Marsch.” Het zou treurig zijn te vernemen in hoeveel (weinig) gevallen de gemiddelde officier in zijn vrijen tijd nog eens contact heeft met zijn ondergeschikten; dit geldt zelfs voor hen, die bij het onderwijs werkzaam zijn. Waarmede ik maar zeggen wil, dat bedoelde wenk nog steeds niet hoeft te worden wegelaten, nog steeds van waarde is, indien het boekje zelf tenminste door de militaire chefs gelezen wordt, want wie van dezen leest iets over opvoeding?

Naast dit alles moet ik er ten slotte nog op wijzen, dat de goede wil dikwijls wel bestaat, vooral bij de jongeren. Hun algeheele onbekendheid echter met wat er in de ondergeschikten leeft en met sociale en psychologische vraagstukken, doet die welwillenden aarzelen om eens vertrouwelijk met hen te praten over onderwerpen, die hun ter harte gaan. En dan: het is geen eisch voor het maken voor promotie; het af en toe eens falen, wat vanzelf het geval is, zou hun zelfs kunnen schaden.

Is het wonder, dat de waardeering over de in dienst ondervonden behandeling miniem is en dat dit allerwege (zelfs bij in den dienst vergrijsden) tot uiting komt? En wie het nog niet mocht weten vrage maar willekeurig om zich heen.

Ik geloof niet, dat juistere opleiding der jongeren (geldt ook voor niet-vrijwilligers en voor kader) alleen reeds op tijd afdoende resul-

taten zal teweegbrengen. Hoezeer ook van belang, meen ik dat meer noodig is, t.w.: voorschrijven van verplichte regels (ev. samengesteld door militaire psychologen en paedagogen) waardoor de ondergeschikten zoo goed mogelijk gekend kunnen worden, waardeering van invloed op minderen in de promotie, zorg voor de particuliere behoeften der minderen.

Leert de militairen kennen, waakt voor en behartigt hunne particuliere belangen, dan kunt gij hen opvoeden tot het: „zonder dralen, „zonder zich een oordeel over de van hooger hand gegeven bevelen „aan te matigen, zonder morren, zonder een oogenblik te denken aan „— of te letten op eigenbelang, zich, met volkomen zelfverloochening handelend, elke opoffering getroosten en zoo noodig een zekeren dood tegemoet te snellen, krachtig door het enkel besef, dat de „plicht tegenover het vaderland het gebiedt.” (M. v. T. Ontw. W. K. 1891 blz. 32). Dit is het *absolute* einddoel, hetwelk door ieder moet benaderd worden en waartoe moet worden *opgevoed*, uitgaande van zeer verschillend aangelegde individuen, die ieder op de voor hem meest geschikte wijze moeten worden behandeld.

De methode van individueele behandeling ter zijde latend, moge ik mijn opvatting over *Belooningen* en *Straffen*, de twee correctieven, kenbaar maken.

Belooningen.

Het moet ons treffen, dat, waar de straffen nauwkeurig omschreven zijn, zulks niet het geval is met de belooningen. Een tweede grief is, dat de opleggers van belooningen niet zijn genoemd. De gevolgen van deze gapingen zijn, dat er in het algemeen aarzeling bestaat om sprekende belooningen te verleenen. Onder sprekende belooningen versta ik die, welke indruk maken op het geheel. Bij uitmuntende praestatie behoort een prix d'excellence te kunnen worden verleend, bv. onderscheidingsteeken, bijzondere functie, bijzonder verlof, commando. Thans werkt het instituut van belooningen niet zoo opvoedend als het kan en behoort te werken. Het leger bestaat bijna geheel uit jonge menschen, bij hun intrede in het leger staat elk hunner plotseling voor een radicalen overgang. Deze twee omstandigheden *moeten* het mogelijk maken door *Waardeering* en *Belooning* zeer veel te bereiken, want alles is nog jong en groen, dus buigzaam, behoeft ergo niet gebroken te worden.

Alvorens verder te kunnen gaan moet ik er den nadruk op leggen, dat er in het leger een ontstellende verwarring bestaat betreffende de begrippen: gunsten, normale vrijheid en straffen. Gunsten en straffen zijn correctieven op de normale vrijheid en behooren te worden verleend, resp. opgelegd wegens getoonde meer of minder dan normale praestatie (per individu, doch zoolang de man niet gekend wordt: t.a.v. het gemiddelde). Normaal behoorde dus geacht te

worden te zijn de positie van hem, die noch in het bezit is van gunsten, noch gestraft is. Maar wat zien we nu in het leger? Daar is thans de normale positie: die *met* zekere gunsten. Voor tal van gunsten behoeft men zich maar op te geven en (indiën tenminste de sergeant van de week het niet vergeet) men heeft ze. Geschraapt worden zij, die te weinig praesteerden. Hoe is die „normale positie met tal van gunsten” te verklaren? Het is iets, dat overgebleven is uit de tijden der huurlegers. Toen had men over de gehuurden *vol* te beschikken en was elke vrijheid een gunst.

We weten, dat thans het leger niet meer door huurlingen wordt bevolkt, maar door burgers, die in den dienstplicht een belasting in natura opbrengen. Door die op hen rustende plicht worden hun rechten in *zooverre* beperkt als het militair belang dit vereischt.

Elke andere beperking der burgervrijheden is *onrechtmatig*, tenzij wederom voortvloeiend uit een wet, bv. straf volgens de W.K. Evenmin als men van den burger meer belasting mag eischen in specie dan de wet hem oplegt, evenmin mag dit het geval zijn met de belasting in natura. Het eenig onderscheid is, dat de grens bij belasting in specie precies is te trekken, terwijl dit niet het geval is bij die in natura. *Objectief* behoort dus te worden beoordeeld wat al dan niet door het dienstbelang wordt gevorderd. Buiten dat door het dienstbelang gevorderde is de militair vrij, tenzij hij gestraft is, hetgeen slechts mag plaats vinden naar de regels van de W.K. Dit inziende vallen de zg. „gunsten, die massaal verleend worden”, plotseling weg. En zoo behoort het ook, want het kan niet juist zijn, dat de wet t.a.v. een deel der niet door den dienst gevorderde vrijheidsbeneming tal van regels gaf, waaraan de opleggers gebonden zijn, terwijl de wet niet rept over het andere deel. Daardoor bestaat er in de praktijk t.a.v. het al dan niet verleenen van die massale gunsten de ergerlijkste willekeur, waardoor een groot deel der ontevredenheid tegen de in dienst ondervonden behandeling valt te verklaren.

Zooals gezegd behoort er een objectieve maatstaf te bestaan ten aanzien van hetgeen door den dienst al dan niet wordt gevorderd. Verschil in aanleg, in taak en in capaciteit zal noodzakelijk maken, dat van den een meer vrijheidsbeperking door den dienst wordt gevorderd dan van den ander. De objectieve maatstaf bevat juridische en militaire factoren. De grens behoort dus in hoogste ressort getrokken te worden door een lichaam, dat door zijn samenstelling beide factoren kan overzien. Dit lichaam is het H. M. G. Dat college heeft reeds het onderzoek en de beslissing in laatste instantie t.a.v. de overige niet door den dienst gevorderde vrijheidsbeperkingen (n.l. reclame over opgelegde krijgstuuchtelijke straffen) en behoort dus in den vervolge te beslissen in laatste instantie over: *alle* vrijheidsbeperkingen, welke een correctief karakter dragen.

Indien overlading van dit college door deze logische aanvulling te vreezen is, richte men het meervoudig in.

Het strafstelsel van de W.K.

Correctieve vrijheidsbeperking mag alleen plaats vinden volgens de regels van deze wet.

Deze wet is echter uit opvoedkundig oogpunt behept met vele gebreken, tevens is zij niet consequent.

De W.K. somt de krijgstuuchtelijke vergrijpen niet op. Daarom trent zegt de M. v. T., dat de wetgever zich van een specifieke opsomming behoort te onthouden wegens de veelvoudigheid en de veelsoortigheid der militaire dienstverplichtingen, deze zijn a priori onmogelijk alle te voorzien, veel minder nog in bijzonderheden te omschrijven.

Dezelfde M. v. T. zegt bij de bespreking der straffen: deze straffen behooren meer in het bijzonder het karakter van maatregelen van militaire vorming en opvoeding te hebben; en dat deze maatregelen van zeer onderscheiden soort zullen moeten zijn en ver uiteenlopende strekking zullen moeten hebben, springt direct in het oog, wanneer men bedenkt, én van hoevelerlei aard de vergrijpen tegen de militaire tucht of orde zijn, ter zake waarvan —, én van hoe verschillende rang, stand en ontwikkeling de personen zijn, op wie zij zullen worden toegepast. De Wet noemt dan *limitatief* de straffen, welke mogen worden opgelegd.

Het is wonderlijk. De overtredingen kent de wetgever niet, de overtreders nog veel minder. De straffen zijn niet bedoeld als willekeurig leed, maar als opvoedingsmiddel. Elk opvoedingsmiddel behoort te zijn *de* reactie op vertoonde actie, anders is het lapwerk. Maar terwijl de wetgever de actie niet overziet, noemt hij enkele der vele mogelijke reacties bij uitzondering op. Zoo doet een kwakzalver ook. Maar een goed dokter wil eerst de oorzaak van de ziekte kennen en 's mans constitutie en dan geeft hij zijn middel, en dat is telkens *het* middel uit alle bekende middelen. Niet relatief het beste, maar absoluut.

Zoo behoort het ook met de opvoeding. Zoo algemeen als de formule betreffende het begrip „krijgstuuchtelijke overtreding” behoort ook die betreffende de oplegbare straffen te zijn (met begrenzing der maxima, want het leger is er niet voor onverbeterlijken), beide om dezelfde reden. (De „weigerings van bovengenoemde, massale, gunsten” valt er dan vanzelf onder en dan is daarmee het lijden uit, want dan gelden ook voor haar alle garanties van de W.K.).

Ik weet, dat deze stelling op het eerste gezicht verzet zal vinden. Immers, zal men zeggen, de wet begrensd *welbewust* het aantal opvoedingsmiddelen, omdat daardoor beter het oog kon worden gehouden op ongewenschte toepassing der strafbevoegdheid. Door die begrenzing werd willekeur beperkt.

Daar tegenover beweer ik, dat met het waschwater toen tevens het kind werd weggeworpen. De methode had behooren te zijn: *Niet* het eens en voorgoed willekeur voorkomen door absoluut een aantal opvoedingsmiddelen uit te schakelen, doch alle opvoedingsmiddelen ter beschikking laten en voor elk geval willekeur uitschakelen.

Dit laatste is mogelijk. De wet stelle als eisch, dat telkens bij het corrigeeren niet alleen de straf en strafreden worden bekend gemaakt, maar tevens het *waarom* van de strafsoort en de *maat* van de straf (waarom lange of korte straf). *Reclame* over deze beide factoren zij in den vervolge ook mogelijk.

Menigeen, die dít leest, zal van meening zijn, dat het waarom van de correctiesoort en de termijn dikwijls niet kan worden aangegeven. Hem sta echter voor oogen, dat elke correctie bedoeld is als opvoedingsmiddel, telkens voor een *bepaald* individu in een *bijzonder* (zich voorgedaan hebbend) geval. Een correctie, welke niet is opvoedingsmiddel is onwettig. De aard van het feit en het karakter van den man *bepalen* den aard van de correctie; indien daaraan in een voorkomend geval niet wordt voldaan, zou men kunnen spreken van *mishandeling*. En zoo is in die gevallen ook de waardeering, niet alleen bij hem, die dit leed moet ondergaan, maar bij de geheele afdeling.

Aan de hand van bovengenoemde, aan te leggen, lijst van gegevens is het aangeven van die twee factoren mogelijk. Belooningen en correctiën worden tusschen die gegevens, in chronologische volgorde, vermeld en de hatelijke eenzijdige straflijst vervalt.

Het verleenen van strafbevoegdheid aan personen, die niet tot bovengenoemde motiveering in staat zijn, lijkt mij een misdaad en een ramp voor het leger.

Schijnt het mij onjuist, dat de wet het geheel der opvoedingsmiddelen bij voorbaat beperkt, daarnaast kan ook het wel toegelaten deel niet mijn sympathie wegdragen.

Bezien we de arreststraffen, verdeeld in streng, verzwaard en licht arrest.

Streng arrest is het best te vergelijken met de cel, verzwaard arrest met hechtenis.

Wederom zij er allereerst op gewezen, dat geen der straffen is bedoeld voor onverbeterlijken, en alle bedoeld als opvoedingsmiddel. Wij behoeven er hier niet op te wijzen, dat er ernstige twijfel over de opvoedkundige waarde van de cel en hechtenis bestaat in de burgermaatschappij. Wel moet ik er hier den nadruk op leggen, dat het gelukkig in de burgermaatschappij nog uitzondering is, dat haar leden met genoemde instituten kennis maken. De meesten kunnen het daar zonder die twee stellen. En zoo behoort het ook in het leger te zijn, want anders is er iets niet gezond. Intusschen maakte ik mee, dat in een depôt tijdens een zesmaandsche recrutentijd geregeld omstreeks de helft der recruten met die inrichtingen kennis maakte.

Intusschen geloof ik, dat deze zware straffen in zeer bijzondere gevallen goede resultaten kunnen opleveren. Ik meen ook aangaande de wijze waarop men dan te werk behoort te gaan mijn standpunt even te moeten toelichten. Ik ga daarbij uit van het begrip berisping. Voor mij is de berisping het bijbrengen van schuldbesef (het zwakke,

slechte, antisociale en oncollegiale) en het mij verzekeren van beterschap voor de toekomst. Ze bestaat dus uit twee deelen: afkeuren en opheffen. Het is wel eens noodig, dat bij *zeer zwakke* of bij *slechte* karakters het schuldbesef dieper moet doordringen dan door woorden bij hen te bereiken valt. Dan moet er over dat schuldbesef gemediteerd worden en dan schakel ik tusschen de mondelinge afkeuring en de opheffing streng of verzwaaard arrest in. Men lette er echter wel op, dat schuldbesef moet zijn bijgebracht alvorens de man dit arrest ondergaat. Daar zet ik alles op. Helpt bespreking onder vier oogen niet, dan verzeker ik mij de medewerking van de afdeeling waarin de man thuis behoort. Zelden bleven dan resultaten uit. En bleven ze uit, dan had de straf geen waarde en zou ik het nog eens probeeren met een overplaatsing naar een andere afdeeling, dan wel zou die man als ongevoelig moeten worden verwijderd. Aan het einde van de straf volgde dan steeds de opheffing. Het terugkeeren in de afdeeling zonder meer, keur ik uit opvoedkundig oogpunt sterk af.

Rest mij thans van de arreststraffen het licht arrest. Deze straf leidt dikwijls tot verplichte werkeloosheid, hetgeen des duivels oorkussen is. Men behoort hierop ter dege te letten en eventueel den man een taak te geven, welke niet per se een uitgesproken onaangenaam karakter behoeft te hebben. Het vinden van zoo'n taak is dikwijls moeilijk. Maar zonder die taak is de straf weer zelf een bron voor tal van ongerechtigheden. Uit een en ander blijkt, dat het licht arrest niet, zooals thans het geval is, de regelmatige straf behoort te zijn.

Bij alle vrijheidsbenemingen, die de wet toelaat, maakt deze een onbegrijpelijke tekortkoming. De inhoud dier straffen is niet enkelvoudig. Het maakt een groot verschil of vrijheidsbeneming plaats vindt op gewone dagen dan wel op Zondagen of feestdagen voor den gestrafte. Dit ziet men algemeen in en vandaar de moeilijkheid om tegen Zon- of feestdagen de gewenschte straf op te leggen, welke moeilijkheid vergroot wordt door de bepalingen in de wet over het snel doen ingaan van de straf. Aan dit bezwaar kan een einde komen door te onderscheiden: vrijheidsbeperking op gewone en op bijzondere dagen. Combinatie zou mogelijk moeten blijven.

Is deze splitsing volbracht, dan is een ernstig bezwaar weggenomen tegen het desgewenscht toestaan van reclame in eerste instantie alvorens de straf ingaat. Het daardoor ontglippen aan straf op een bijzonderen feestdag is geen bezwaar meer. Door deze reclame zou voorts de eenheid van straffen per korps beter verzekerd zijn, terwijl het voordeel ook in het oog springt t.a.v. strafopleggers met weinig ervaring.

De soldaat is een mensch. Ja, hij is gelijk gesteld met den ambtenaar, den burger bij uitstek. De Nederlander is niet anti-militair en vatbaar voor een goede behandeling. En hij doorziet en doorvoelt snel de werkelijkheid. Daarom heeft het gros tegenwoordig afkeer van den dienst. Maar daarom zijn wij, de leiders, ook in staat hierin radicale wijziging te brengen.

Veel moet veranderd, liefst alles tegelijk. Daarop behoeft echter niet gewacht. Ieder beginne met het deel, dat in zijn macht ligt.

WETGEVING.

EERSTE KAMER DER STATEN-GENERAAL.

ZITTING 1922—1923—77 (TWEEDE KAMER).

Dienstweigering. ¹⁾

VOORLOOPIG VERSLAG van de Commissie van Rapporteurs over het ontwerp van wet betreffende dienstweigering.

Het afdelingsonderzoek van dit ontwerp van wet heeft de navolgende uitkomsten gehad.

Verschillende leden konden den rechtsgrond van den hier voorgestelden maatregel niet erkennen. Het wetsontwerp wil tegemoet komen aan gewetensbezwaren tegen de vervulling van den militairen dienst, aldus gelegenheid gevende om, ter wille van (dikwijls vermeende) bezwaren, het algemeen belang, den plicht van den onderdaan om te gehoorzamen aan het wettig gezag en de plicht tot verdediging van land en volk op te offeren aan individueele overwegingen. En deze opoffering van het algemeen belang en van groote beginselen van gezag, gehoorzaamheid en tucht, wordt nog ernstiger, waar zij geschiedt ter wille van de individueele overwegingen van personen, die nauwelijks de kinderjaren zijn ontwassen en wier verstand nog niet geheel tot ontwikkeling is gekomen en die straks hunne „overtuiging” even gemakkelijk verliezen, als zij die eertijds hebben omhelsd.

Dit wetsontwerp getuigt dan ook van de moeilijkheden, waarin men komt als men in groote beginselvraagstukken de onfeilbaarheid niet van een leergezag, maar van elk individu gaat erkennen. Dat de Staat het geweten van zijne burgers eerbiedigt, kan niet worden gelaakt, maar ook te dezen opzichte zijn grenzen. Deze grenzen worden in elk geval overschreden, waar zelfs gewetensbezwaren tegen de vervulling van den militairen dienst „van welken aard ook” (art. 1, sub *b*) worden erkend.

Maar als de Overheid gewetensbezwaren gaat erkennen tegen den militairen dienst, waarom zullen dan niet gewetensbezwaren erkend worden tegen de stemplicht, tegen het betalen van belasting, tegen het opvolgen van wettelijke voorschriften, in het algemeen tegen gehoorzaamheid betoonen aan het wettig gezag?

En wie moet de juistheid van al die bezwaren, als men eenmaal

---

¹⁾ Zie hiervoor bladz. 299.

dien weg is opgegaan, erkennen? Moet er dan voortdurend een gewetensonderzoek plaats hebben door ambtenaren? En wie zal erkennen en op grond waarvan zal moeten worden vastgesteld, of er geen gewetensbezwaren worden voorgewend?

Eenige leden meenden dan ook de vraag te mogen stellen, wat de Overheid moet doen, indien eventueel een zóó groot aantal personen gewetensbezwaren tegen den militairen dienst koestert, dat de voor de verdediging van het vaderland noodzakelijke weerkrachten gaan ontbreken. Moet de Overheid dan voor de door haar geschapen consequenties terugdeinzen of moet zij toezien, dat het algemeen belang geschaad wordt?

Hiertegen werd aangevoerd, dat degenen, die gewetensbezwaren koesterden, dan toch aangewezen zullen worden voor het verrichten van anderen arbeid in Staatsdienst, maar de hiervoren bedoelde leden antwoordden hierop, dat dit slechts een halve maatregel is, want iemands gewetensbezwaar om in een staatsbedrijf te werk gesteld te worden dient niet minder erkend te worden dan een gewetensbezwaar tegen militairen dienst van welken aard ook. Bovendien leidt de consequentie er toe, dat een groot aantal personen, die gewetensbezwaren hebben of voorwenden, het algemeen belang kunnen schaden door de gehoorzaamheid aan de Overheid te weigeren, juist in den tijd, dat het vaderland het meest op de hulp van zijn burgers moet kunnen rekenen.

De hier aan het woord zijnde leden meenden dan ook, dat deze tijd, waarin velerlei symptomen van verslapping van tucht en moreel verval zijn waar te nemen, al heel slecht gekozen is om met zulk een maatregel te komen, die het gebrek aan tucht bevorderen zal.

Om al deze redenen zouden deze leden in geen geval hun stem aan dit wetsontwerp kunnen geven. Zij achten het beter de Regeering te verzoeken het wetsontwerp terug te nemen, ten einde zich zelve eene verwerping te besparen.

Onderscheidene leden waren van oordeel, dat gewetensbezwaar niet mocht zijn eene quaestie van inzicht, niet enkel mocht zijn een verstandelijk bezwaar, maar dat gewetensbezwaar moest insluiten de erkenning van eene hoogere macht, die een norm stelt. In geval een categorisch imperatief voorschrift van het geweten belet aan de Overheid te gehoorzamen, kan de Overheid daaraan tegemoet komen, doch er staat tegenover, dat de Overheid ook háár plicht heeft ten opzichte van eene hoogere wet, die haar is opgelegd. Daarom kan zij niet alle bezwaren opheffen. Alleen voor de zeer ernstige werkelijke gewetensbezwaren, doch niet voor verstandelijk inzicht kan de Overheid wijken; anders zoude zij zelf haar plicht niet kunnen volvoeren. In 's menschen bewustzijn kunnen vele bezwaren rijzen, maar ten slotte gaat het om het begrip geweten, dus om zedelijke motieven, waarvoor men buigt, als voor eene hoogere macht. Als men meent, dat gehoorzaamheid aan de Overheid geen gewetens-

plicht is en weigering van militairen dienst wél zulk eene plicht, dan wordt regeling moeilijk; dan is er eigenlijk geen conflict.

Een juisten regel te stellen ten opzichte van gewetensbezwaren, zal altijd moeilijk zijn bij de groote verscheidenheid van inzicht.

Vele leden waren dan ook van meening, dat de Regeering den juisten weg gekozen had, niet verder kon gaan en deze materie met voorzichtigheid behandeld had.

Eenige leden waren het met de strekking van het wetsontwerp volkomen eens, doch achtten het door de Regeering ingenomen standpunt noodeloos te eng. Weinig menschen hebben het bezwaar, dat de evenmensch nimmer gedood mag worden. Tegen de doodstraf zijn zij uit een doelmatigheidsbezwaar, maar deze lieden kunnen toch zeer ernstige gewetensbezwaren hebben, zelfs als het er om gaat te doden in een oorlog uit zelfverdediging. Zij worden echter door deze wet niet geholpen. De hier aan het woord zijnde leden meenden, dat de Regeering meer had tegemoet kunnen komen aan hen, die werkelijke gewetensbezwaren hebben.

Andere leden vroegen zich af, of het wel voldoende is om slechts twee groepen van dienstweigeraars te erkennen. In het bijzonder betreurden zij het, dat bij de gewetensbezwaren niet duidelijk de pacifistische bezwaren genoemd worden. Deze leden toch waren van gevoelen, dat het de beste van onze jonge mannen waren, die, al zijn zij te jong om eene vaste politieke overtuiging te bezitten, na den wereldoorlog op geenerlei wijze aan het militarisme wilden deelnemen. Zij achtten echter eene groote onrechtvaardigheid gelegen in het feit, dat bij tewerkstelling in een Staatsbedrijf een andere jonge man moet opkomen, die anders vrij zoude zijn en meenden, dat de daad der dienstweigering feitelijk weer te niet gedaan werd, omdat de dienstweigeraar nu door een ander laat verrichten, wat hij zelf onzedelijk vindt. Hierom werd de vraag gesteld, of de in andere landen bestaande dienstweigeringswetten zulks ook voorschrijven. Omtrent deze vraag zoude men van de Regeering gaarne eenig antwoord ontvangen.

Volgens andere leden verdient het wetsontwerp daarom volle instemming, omdat het gebaseerd is op de Christelijke naastenliefde, eene wet, waarmede niet alleen ieder mensch, maar ook elke Regeering rekening moet houden. Zij oordeelden, dat de ernstige mensch, die het als zijn hoogste plicht beschouwt naar de stem van zijn geweten te luisteren en deszelfs inspraken te volgen, altijd in groote moeilijkheden komt, wanneer dat geweten in conflict komt met eenige hem door de wettige Overheid opgelegde plicht. Hij, die dan toch naar geweten handelt, wat ook de gevolgen daarvan mogen zijn, stelt een daad van zedelijken moed, die den hoogsten lof verdient.

Dat de Regeering in het wetsontwerp heeft getoond zoo iemand in zijne moeilijkheden te hulp te willen komen, al oordeelt dat geweten misschien ook onjuist, kan slechts hoogelijk worden gewaar-

deerd. Dat zij zich daarbij heeft beperkt tot de gewetensbezwaren ten opzichte van één bepaalden eisch der Overheid, werd ook door de leden hier aan het woord betreurd. Zij betwijfelden het bovendien of de Regeering het recht heeft van den bezwaarde langeren diensttijd te eischen, als waarborg, dat zijn gewetensbezwaar niet slechts voorgewend is.

Anderen waren van gevoelen, dat het hier behandelde onderwerp tot groote voorzichtigheid maande. Het is nu eenmaal een mensche-lijke eigenschap om zich aan lastige plichten te willen onttrekken. En 's mensen inwendige roerselen zijn moeilijk te ontsluiten. Onder de dienstweigeraars vindt men er, die gewetensbezwaar hebben om op een buitenlandschen vijand te schieten, maar niet op hunne medeburgers. De leden hier aan het woord achtten dan ook verlenging van den burgerlijken dienstplicht volkomen gerechtvaardigd, ten einde misbruiken althans eenigermate te kunnen afwenden. Bovendien is het een kenmerk van een oprecht man, dat hij, zonder al te groote bezwaardheid, voor zijn beginsel een offer weet te brengen. Men vroeg zich zelfs af, of die verlenging van dienstdienst wel voldoende was en wees er op, dat de eerste plicht van de Overheid is om den Staat in stand te houden. Wie dit niet wil — zoo merkte men op — kan heengaan. Het individu heeft te wijken en niet de Staat. Sommigen waren van oordeel, dat in het „*si vis pacem para bellum*” — mits met groote voorzichtigheid toegepast — toch ook nog wel een kern van waarheid ligt. Wanorde bereidt immers oorlog naar buiten en naar binnen voor. Weerloosheid lokt tot aanval uit.

Aldus vastgesteld den 19den Juni 1923.

VAN DER HOEVEN.
CROLES.
HAAZEVOET.
DE VRIES.
DOBBELMANN.

EERSTE KAMER DER STATEN-GENERAAL.

ZITTING 1922—1923, N°. 77 (TWEEDE KAMER)

EINDVERSLAG der Commissie van Rapporteurs over het ontwerp van wet betreffende dienstweigerings.

Nadat het Voorloopig Verslag der Commissie aan de Regeering was medegedeeld, is van haar ontvangen de navolgende

MEMORIE VAN ANTWOORD.

Naar aanleiding van het in het Voorloopig Verslag te berde gebrachte wordt door de ondergeteekenden het navolgende opgemerkt.

Den verschillenden leden, die op grond van de door hen ontwikkel-

de bezwaren terugneming van het ontwerp verzochten, veroorlooven de ondergeteekenden zich onder de aandacht te brengen, dat het ontwerp strekt tot uitvoering van artikel 183 der Grondwet. De beschouwingen dier leden, waarvan immers de kennelijke strekking is het tegemoetkomen aan gewetensbezwaren inzake den militairen dienst in het algemeen te bestrijden, schijnen daarom langs het onderhavige ontwerp heen te gaan om zich te richten tegen het evengenoemde Grondwetsartikel, hetwelk intusschen zoowel den 20sten April 1922 als den 29sten November 1922 door de Eerste Kamer met algemeene stemmen is aanvaard.

De ondergeteekenden willen zich echter desniettemin aan de bespreking der bezwaren, die tegen de terhandneming dezer materie zijn aangevoerd, niet onttrekken. Zij moeten daarbij evenwel aanstonds opmerken, dat de beperkte strekking van het ontwerp al te weinig in het oog schijnt gehouden. Allerminst toch wordt voor „individuele overwegingen” zonder meer uit den weg gegaan, doch met groote omzichtigheid zijn de grenzen getrokken, waarbinnen alleen van ernstige gewetensbezwaren kan worden gesproken en voorts is naar deugdelijke waarborgen gestreefd, dat alleen in de gevallen, waarin de door de wet vereischte voorwaarden ook inderdaad aanwezig zijn, de wet toepassing zal vinden. Slechts — zoo is de opzet van het ontwerp — indien de vervulling van den dienst bij den betrokkene een conflict zou doen ontstaan met de in hem met volstrekt gezag optredende norm: „Gij zult niet dooden”, wordt vrijstelling mogelijk gemaakt.

Dat hiermede door de Overheid de onfeilbaarheid van het individu zou worden erkend, berust op een misverstand. Integendeel de Overheid ziet in den bezwaarde een dwalende ten aanzien van de toepasselijkheid van het gebod op dit geval, doch zij meent het gewetensbezwaar ontleend aan dit Goddelijk gebod te moeten erkennen.

De Regeering sluit zich hierbij ten nauwste aan bij hetgeen reeds bestaat ingevolge de beschikking van Minister DE JONGE. Ook overigens schijnt trouwens in het Verslag ten onrechte verondersteld, dat met de voorgestelde erkenning van gewetensbezwaren een nieuwe weg wordt betreden. Zulks is immers niet het geval. De regeling van den eed, ook vóór de latere wijziging, is daar ten bewijze van het tegendeel. De verzekeringswetgeving kan mede in dit verband worden genoemd. Een verwijzing naar moeilijkheden bij doortrekking der lijn op andere gebieden van Overheidsbemoeiing is dus niet ter zake, nu door dit ontwerp een nieuw beginsel in onze wetgeving niet wordt ingebracht.

Ook hetgeen omtrent de practische consequenties voor onze defensie in het Voorloopig Verslag is aangevoerd, raakt naar het oordeel van ondergeteekenden het ontwerp niet. Wat — zoo wordt gevraagd — moet de Overheid doen, indien eventueel een zoo groot aantal personen gewetensbezwaren tegen militairen dienst koestert, dat de voor de verdediging van het vaderland noodzakelijke weerkrachten gaan ontbreken? Zullen niet een groot aantal personen het

algemeen belang kunnen schaden door de gehoorzaamheid aan de Overheid te weigeren, juist in den tijd, dat het vaderland het meest op de hulp van zijn burgers moet kunnen rekenen? Deze vragen liggen buiten het ontwerp. Immers de daarbij mogelijk gemaakte vrijstelling is beperkt tot zoodanige gevallen, dat bij niet-vrijstelling zonder twijfel dienstweigering zou volgen. De beteekenis van het ontwerp is dus niet, dat het aantal van hen, die aan de verdediging deelnemen, vermindert, doch slechts, dat in plaats van hen een straf-rechterlijke behandeling te doen ondergaan ten aanzien der betrokkenen een andere gedragslijn wordt gevolgd. Zelfs zou men kunnen volhouden, dat het ontwerp de weerkracht ten goede komt, nu, althans voor de bezwaarden tegen elken militairen dienst, in het vervolg een ander zal worden opgeroepen.

Overigens veroorloven de ondergeteekenden zich tegenover de bedenkingen, die nog in het bijzonder zijn aangevoerd ten aanzien van de vrijstelling van hen, die bezwaar maken tegen elken militairen dienst van welken aard ook, op te merken, dat ook in zoodanige gevallen het bezwaar slechts wordt erkend, indien het gegrond is op het conflict met de Goddelijke norm: „Gij zult niet dooden” en reeds uit dien hoofde de veronderstelde consequentie met betrekking tot hen, die iederen Staatsdienst afwijzen, niet aanwezig is.

Uit den aard der zaak zijn de ondergeteekenden niet bereid de terugneming van dit ontwerp te bevorderen. Zij vertrouwen integendeel, dat de Kamer er zich mede zal kunnen vereenigen. Dat dit ontwerp gebrek aan tucht bevorderen zou, duchten zij niet, nu immers het ontwerp juist tegemoetkomt aan hen, wier bezwaar ontleend is aan hun onderworpenheid aan een tucht, waarvan de handhaving der Regeering ter voorkoming van moreel verval van eminent belang schijnt, nl. die van het geweten.

Uit hetgeen in het vorenstaande omtrent opzet en strekking van het ontwerp is gezegd, kan reeds zijn gebleken, dat door de onderscheidene leden, die in het Voorloopig Verslag in de tweede plaats aan het woord zijn, het standpunt ook van ondergeteekenden is weergegeven. Het was den ondergeteekenden dan ook een groote voldoening, dat vele leden van meening bleken, dat de Regeering den juisten weg had gekozen, niet verder kon gaan en deze materie met voorzichtigheid had behandeld.

Daarmede is tevens aangegeven, dat de Regeering niet kan deelen de zienswijze van de leden, die meenden dat de grenzen in het ontwerp al te eng zijn getrokken.

Voorzoover die zienswijze steunt op de stelling, dat zij, die zich door den militairen dienst in conflict meenen gebracht met het zesde gebod, desondanks dat gebod niet absoluut opvatten, omdat zij niet op grond van datzelfde gebod de doodstraf wraken, meenen de ondergeteekenden, dat zij onjuist is, omdat de evengenoemde stelling naar hun oordeel buiten de werkelijkheid omgaat.

Anders staat het met de door andere leden genoemde pacifistische

bezwaren. Inderdaad wordt daarin door de wet niet voorzien, doch zulks wordt ook bepaaldelijk bedoeld. Men heeft hier met afwijkende inzichten omtrent de Overheidstaak en de voor de vervulling van die taak geëigende middelen te doen. De dienstweigering beoogt in deze gevallen niet anders dan de Overheid te contrariereren in hetgeen zij, doch naar het oordeel van den weigeraar ten onrechte, haar plicht acht. Daarvoor te wijken, ware voor de Overheid hare abdicatie als zoodanig. En de consequentie zou zijn, dat — zooals dan ook in het Verslag schijnt te worden bedoeld, doch naar het oordeel van de ondergeteekenden de onjuistheid van dit standpunt des te scherper doet uitkomen — de Overheid niet alleen dit contrariereren van den weigeraar zou moeten dulden, doch bovendien de afwending van de gevolgen daarvan door oproeping van een ander zou moeten achterwege laten, omdat aldus het doel van den weigeraar niet wordt bereikt.

Dit alles ligt echter buiten de strekking van het ontwerp. Houdt men die strekking in het oog, dan blijkt aanstonds, dat het in het Voorloopig Verslag tegen de oproeping van een ander gemaakte bezwaar niet opgaat. Immers wat is het bezwaar, op grond waarvan vrijstelling wordt verleend? Dat de vrijgestelde zou moeten handelen tegen zijn geweten. Doch die grond kan eventueel evenzeer worden aangevoerd voor den ander, die in plaats van den bezwaarde wordt opgeroepen. Zoo kan dus de weigering van den een nimmer het gevolg hebben, dat een ander datgene moet doen, wat voor de eerste de erkende grond van zijn bezwaar is geweest, nl. handelen tegen zijn geweten. Men heeft hier dus inderdaad niet met een punt van principieele beteekenis te doen, zooals trouwens de oproeping van een ander dezerzijds niet opzettelijk is voorgesteld, doch slechts een gevolg is geweest van de omstandigheid, dat in het gewijzigd ontwerp om andere redenen voor de bezwaarden tegen elken militairen dienst het militair verband werd opgeheven. Voor zooveel kon worden nagegaan, wordt ook in de buitenlandsche wetgevingen de quaestie door de al dan niet handhaving van het militair verband van den bezwaarde beheerscht.

Dat de leden, bij wie het wetsontwerp volle instemming vond, omdat het naar hun oordeel is gebaseerd op de Christelijke naastenliefde, verder hadden willen gaan, dan in het ontwerp is geschied, verwondert den ondergeteekenden niet al te zeer. Bij de preciseering toch van wat naar het oordeel dezer leden als gewetensbezwaren kan worden aangemerkt, zoude allicht van verschil van gevoelen met de Regeering blijken. De ondergeteekenden hebben gemeend, dat een gewetensbezwaar, met name in tegenstelling met gevoels- en gemoedsbezwaren, aldus moest worden onderkend, dat het wordt teruggeleid op een norm, die op zichzelf inderdaad als goddelijk gebod is te erkennen, al berust de overtuiging van hare volstreckte toepasselijkheid ook op het onderwerpelijke geval, op een dwaling.

Ook de door deze leden geopperde twijfel, of de Regeering het recht heeft van den bezwaarde een langeren diensttijd te eischen,

schijnt den ondergeteekenden niet gegrond. Daargelaten nog, dat die langere diensttijd mede steunt op den minder gevaarvollen dienst, waartoe de vrijgestelde wordt geroepen, zoo is inderdaad — en de ondergeteekenden vereenigen zich in dit verband gaarne met hetgeen in het slot van het Verslag is opgemerkt — de vrijstelling van den dienst in het gezicht van de beteekenis van den Overheidspllicht, ter verwezenlijking waarvan die dienst wordt gevorderd, een zoo ernstige zaak, dat deugdelijke waarborgen tegen misbruiken alleszins zijn gerechtvaardigd.

De Minister van Oorlog,
VAN DIJK.

De Minister van Marine,
E. P. WESTERVELD.

De Minister van Justitie,
HEEMSKERK.

De Commissie van Rapporteurs heeft gemeend met de mededeeling van dit antwoord aan de Vergadering haar Eindverslag te kunnen sluiten.

Aldus vastgesteld den 27sten Juni 1923.

VAN DER HOEVEN.
CROLES.
HAAZEVOET.
DE VRIES.
DOBBELMANN.

TWEEDE KAMER DER STATEN-GENERAAL.

Zitting 1923—1924.—189.

Wijziging en aanvulling van de bepalingen van het Wetboek van Strafrecht met betrekking tot de uitlokking.

Bij Koninklijke Boodschap van 28 September 1923 is aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal het navolgende ontwerp van wet ter overweging aangeboden:

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, salut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat het wenschelijk is de bepalingen van het Wetboek van Strafrecht met betrekking tot de uitlokking, in het bijzonder van misdrijven, te wijzigen en aan te vullen;

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Artikel 1.

In artikel 47 2° van het Wetboek van Strafrecht worden na „misleiding” ingelascht de woorden: „of door het verschaffen van gelegenheid, middelen of inlichtingen”.

Artikel 2.

Na artikel 134 van het Wetboek van Strafrecht wordt ingelascht een nieuw artikel 134*bis*, luidende aldus:

„Hij die door een der in artikel 47 n°. 2 vermelde middelen een ander tracht te bewegen om een misdrijf te begaan, wordt, indien het misdrijf of eene strafbare poging daartoe niet is gevolgd, gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vijf jaren of geldboete van ten hoogste drie honderd gulden.

De bepaling van het eerste lid is op hem niet van toepassing, indien het misdrijf of eene strafbare poging daartoe niet is gevolgd tengevolge van omstandigheden van zijne wil afhankelijk”.

Lasten en bevelen, dat deze in het *Staatsblad* zal worden geplaatst, en dat alle Ministerieele Departementen, Autoriteiten, Colleges en Ambtenaren, wie zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

De Minister van Justitie,

MEMORIE VAN TOELICHTING.

Ten aanzien van de uitlokking van strafbare feiten is de jurisprudentie over de desbetreffende bepalingen van ons Wetboek van Strafrecht gevestigd in dezen zin, dat, afgescheiden van bijzondere strafbepalingen, voor de strafbaarheid wordt vereischt, dat aan de zijde van hem, op wien zich de uitlokking heeft gericht, een strafbaar feit, derhalve, voor zooveel misdrijven betreft, althans een strafbare poging, moet zijn gevolgd. ¹⁾ Heeft dus iemand tegenover een ander giften of beloften gedaan of misbruik van gezag, geweld, bedreiging of misleiding aangewend, doch weigert deze of komt hij niet tot een begin van uitvoering dan wel treedt hij van de uitvoering alsnog vrijwillig terug, zoo gaat de aanzetter straffeloos uit. In zulke gevallen een poging tot uitlokking aan te nemen, die ingevolge artikel 45, juncto 47, zou kunnen worden bestraft, is een opvatting, welke wel is verdedigd ²⁾, doch in de praktijk niet is aanvaard.

¹⁾ H. R. 17 Juni 1889 W. 5742; vgl. ook H. R. 27 Augustus 1900 W. 7488.

²⁾ Mr. A. J. Blok, *Tijdschrift voor Strafrecht*, Deel XXIX, blz. 336 v.v.

Dat echter het doen van giften of beloften of het aanwenden van misbruik van gezag, geweld, bedreiging of misleiding met het oogmerk een ander tot een strafbaar feit te bewegen, een handeling is, welke, afgescheiden van het bereikte gevolg, althans ten aanzien van misdrijven door de strafwet verdient te worden getroffen, schijnt weinig betoog te behoeven. Het enkele feit, dat men iemand, bij wien anders de gedachte aan een strafbaar feit wellicht niet zou zijn opgekomen, tot een misdrijf tracht te verleiden, is van zoo ernstigen aard, dat ingrijpen van den strafrechter niet achterwege mag blijven. Bovendien kan de praktische overweging gelden, dat men voor het tegenwoordige zich aan de weigering van een derde, tot wien men zich voor het begaan van een misdrijf wendt, zonder gevaar voor straf kan bloot stellen.

Het komt den ondergeteekende, wiens aandacht door enkele hem ter kennis gebrachte voorvallen van den laatsten tijd op deze leemte werd gevestigd, voor, dat de voorziening in dezen niet door een wijziging van de regeling omtrent de uitlokking in het Eerste Boek, maar door de opneming van een bijzondere strafbepaling, zij het van ruime draagwijdte, in het Tweede Boek van het Wetboek van Strafrecht moet worden verkregen. Bij mislukte of zonder gevolg gebleven uitlokking is immers het verband met het strafbare feit, hetwelk werd beoogd, nog te verwijderd, dan dat reeds terzake van dat feit zou kunnen worden gestraft. Grond voor strafbaarstelling is, zooals reeds werd betoogd, veeleer het strafwaardig karakter der verleidingshandeling op zichzelf. De aangewezen plaats is daarbij de aanvang van den vijfden titel van het Tweede Boek, alwaar enkele algemeene strafbepalingen van overeenkomstigen aard (openbare opruiing, openbare aanbieding van inlichtingen, gelegenheid, midde-len) te vinden zijn.

Te dezer gelegenheid zou naar het oordeel van ondergeteekende tevens een aanvulling van artikel 47 2° kunnen worden tot stand gebracht, waarvan de praktijk de noodzakelijkheid heeft doen gevoelen. Aangenomen wordt n.l. dat de bepaling in artikel 48 2° omtrent de strafbaarheid als medeplichtige van hem, die gelegenheid, midde-len of inlichtingen tot het plegen van een strafbaar feit heeft verschafft, alleen geldt, indien bij dengene, aan wien zij worden verschafft, reeds het voornemen tot het plegen van het feit bestond. ¹⁾ Zijn gelegenheid, middelen of inlichtingen verstrekt om daardoor juist het voornemen op te wekken, dan wordt strafbaarheid niet aanwezig geacht, omdat men alsdan in werkelijkheid te doen heeft met uitlokking door een in artikel 47 2° niet genoemd middel, waarvan de strafbaarheid niet kan worden aangenomen, nu de opsomming in artikel 47 2° zeer bepaaldelijk limitatief is bedoeld. Deze opvatting schijnt niet onjuist, maar moet naar het oordeel van den ondergeteekende tot de conclusie leiden, dat artikel 47 2° moet worden aangevuld. ²⁾ Een bepaling van die strekking is in het wetsontwerp opgenomen.

¹⁾ H. R. 13 Juni 1898 W. 7145.

²⁾ In dezen zin ook Noyon I³, pg. 294.

Artikel 134bis. Eerste lid „indien het misdrijf of eene strafbare poging daartoe niet is gevolgd”. Heeft de aanzetting tot resultaat gehad, dat het beoogde misdrijf of een strafbare poging daartoe is ingetreden, terzake waarvan de aanzetter op grond van artikel 47 als dader kan worden gestraft dan schijnt het aangewezen, dat de toepassing van de onderhavige strafbepaling daarvoor in elk geval terugtreedt.

Bij de strafpositie is geen verband gelegd met de straf, die is gesteld op het misdrijf, waartoe wordt aangezet, zulks in navolging van hetgeen in de artikelen 131 v.v. is geschied. Natuurlijk zal bij de strafoplegging rekening moeten worden gehouden met het misdrijf, waartoe werd aangezet, doch, waar de naaste grond van de strafbaarstelling de in de aanzetting gelegen verleidingshandeling is, schijnt in de strafpositie een nuanceering naargelang van het beoogde misdrijf achterwege te kunnen blijven, doch kan deze aan den rechter worden overgelaten.

Tweede lid. Het tweede lid rust op soortgelijke overwegingen als de in artikel 45 voorkomende reserve bij de strafbaarstelling van poging. Men geve den aanzetter een belang de daad alsnog te voorkomen. Wordt door hem in het stadium, waarin de aangezette nog niet tot het misdrijf of een strafbare poging daartoe is gekomen, met goed gevolg ingegrepen, dan is er geen bezwaar hem alsnog vrij te doen uitgaan.

De Minister van Justitie,

HEEMSKERK.

VOORLOOPIG VERSLAG.

Algemeene beschouwingen.

Sommige leden verheelden niet, dat een streven, als in dit wetsontwerp tot uiting komt, om op den enkelen grond, dat iets strafwaardig is, door aanvulling van het Wetboek van Strafrecht te komen tot strafbaarstelling van handelingen, welke tot nog toe niet strafbaar zijn, hun sympathie niet had. Een herziening, gelijk thans ten aanzien van de uitlokking aan de orde wordt gesteld, gaat feitelijk in tegen de meer en meer veld winnende overtuiging, dat vermeerdering en verscherping van strafbepalingen wel het meest ondoeltreffende middel is om de criminaliteit te bestrijden, en zij leidt de aandacht af van de noodzakelijkheid van die andere maatregelen en hervormingen, welke bovenal de strekking hebben de *oorzaken* der misdadigheid op te heffen of te verminderen. Deze leden zouden het dan ook op prijs stellen te vernemen, welke de voorvallen van den laatsten tijd zijn, in de Memorie van Toelichting bedoeld, die den Minister ter kennis zijn gebracht en zijn aandacht hebben doen

vallen op de leemte, welke de Minister door het voorgestelde art. 134*bis* van het Wetboek van Strafrecht wil aanvullen.

Vele andere leden konden dit gevoelen geenszins deelen. De erkenning van het groote belang van andere maatregelen ter bestrijding van de criminaliteit ontheft den wetgever niet van den plicht om het Wetboek van Strafrecht aan te vullen, waar dit, zooals ten aanzien van de mislukte uitlokking of de uitlokking zonder gevolg, ernstige leemten blijkt te bevatten en waar door bestaande straffeloosheid het algemeen belang ernstig wordt bedreigd, dan wel het rechtsgevoel wordt gekrenkt. Deze leden juichten het dan ook niet slechts toe, dat voorgesteld wordt een leemte in art. 47 2° Wetboek van Strafrecht aan te vullen, maar ook dat de Minister door dit wetsontwerp tot oplossing tracht te brengen de rechtsvraag, of naar ons recht strafbaar is hij, die een ander tracht te bewegen tot het begaan van een misdrijf, indien het misdrijf of een strafbare poging daartoe niet is gevolgd — een rechtsvraag, over welke beantwoording reeds sedert de invoering van ons Wetboek van Strafrecht onder de rechtsgeleerde schrijvers groot verschil van gevoelen bestaat.

Artikel 1.

Vrij algemeen kon men zich met dit artikel vereenigen. De voorgestelde aanvulling van art. 47 2° Wetboek van Strafrecht zal een leemte in dat wetboek aanvullen, waarop reeds bij de mondelinge behandeling van het ontwerp-Wetboek van Strafrecht in deze Kamer de aandacht werd gevestigd door het toenmalig lid der Kamer den heer VAN DE WERK, doch in welke leemte toen niet is voorzien, omdat die afgevaardigde had voorgesteld de opsomming van de middelen, waardoor de strafbare uitlokking kan plaats hebben, op het voorbeeld van § 48 van het Duitsche Strafgesetzbuch enunciatief te stellen, terwijl de Regeering er de voorkeur aan gaf, evenals is geschied in den Franschen Code Pénal en den Code Pénal Belge, de middelen limitatief te vermelden. ¹⁾ Ter wille van de rechtszekerheid is toen aan den wenk van genoemden afgevaardigde niet voldaan, hetgeen wellicht wel zou zijn geschied, indien hij in overweging had gegeven een uitbreiding van de opsomming van middelen in artikel 47 2° van het Wetboek van Strafrecht, zooals de Regeering thans voorstelt. Het bezwaar toch, tegen een enunciatieve opsomming van middelen van strafbare uitlokking indertijd terecht door de Regeering aangevoerd, kan daartegen niet gelden, terwijl door de uitbreiding zal worden voorkomen, dat de sluwste uitlokkers tot een strafbaar feit door de mazen der strafwet sluipen, zooals thans zoo vaak gebeurt. Twijfel werd dan ook alleen geopperd, of de voorgestelde aanvulling wel voldoende is, daar, wordt zij in art. 47 2° Wetboek van Strafrecht opgenomen, onder de middelen van straf-

¹⁾ Smidt, Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht I, blz. 409 e.v.

bare uitlokking nog niet zal vallen het „Misbrauch des Ansehens”, dat in § 48 van het Duitsche Strafboek terecht wordt genoemd en dat moeilijk is te brengen onder het begrip „misbruik van gezag”, bedoeld in ons art. 47 2° Wetboek van Strafrecht.

Artikel 2.

Vele leden hadden tegen de hier voorgestelde aanvulling van het Wetboek van Strafrecht ernstig bezwaar. Zij konden niet inzien, dat het gewenscht is, daden van uitlokking tot misdrijf in het algemeen als een zelfstandig delict strafbaar te stellen naast de bijzondere gevallen, voorzien in de artt. 131, 132, 133, 134, 177 en 178 van het Wetboek van Strafrecht. De bij die artikelen strafbaar gestelde daden van uitlokking zijn door haar aard gevaarlijk voor de maatschappelijke- en rechtsorde, ook al hebben zij geenerlei succes; van daden van uitlokking tot misdrijf in het algemeen, indien deze niet tot het plegen van het misdrijf of althans tot een strafbare poging leiden, kan dit echter kwalijk gezegd worden. Van deze zijde werd er op gewezen, dat toen in de zitting van den Franschen Senaat van 9 Juli 1881 de senator LENOËL op een wetsontwerp tot wijziging van den Code Pénal als amendement voorstelde: „Quiconque aura, par les mêmes moyens, provoqué à commettre une ou plusieurs actions qualifiées délits, que ladite provocation ait été ou non suivie d'effet, sera puni d'un emprisonnement de trois jours à deux ans etc.”, dit amendement in die zelfde zitting bestreden werd door den senator NINARD, o. a. met deze woorden: „Sans doute, la provocation peut obéir aux inspirations les plus coupables, sans doute le but qu'il se propose peut être un but essentiellement criminel, mais si sa provocation est accueillie par l'indifférence, ou par le dédain, si rien ne répond à son appel, où donc sera le mal social?” Deze woorden achtten de leden, hier aan het woord, op het nieuwvoorgestelde artikel 134bis Wetboek van Strafrecht ten volle van toepassing. Zij betwistten geenszins, dat de daarin genoemde handelingen op zich zelf afkeurenswaardig, ja strafwaardig zijn, maar een strafbbaarstelling achtten zij slechts dan gerechtvaardigd, indien de rechtsveiligheid in ernstige mate wordt aangerand, en daarvan kan in dezen geen sprake zijn.

Onder verwijzing naar de beschouwingen, voorkomende in het hoofdartikel van het *Weekblad van het Recht* n°. 11095, ¹⁾ werd voorts de aandacht gevestigd op de moeilijkheden ten aanzien van het bewijs, waartoe de voorgestelde strafbepaling in den regel zal leiden. De tegenwerping, dat dientengevolge de toepassing van het artikel tot uitzonderingen zal beperkt blijven, wezen deze leden bij voorbaat van de hand. Een strafbepaling tegen handelingen, die elk naar buiten tredend effect missen, is ondoelmatig en zal zeer licht kunnen leiden tot strafvervolgingen, die, al worden zij niet door een ver-

¹⁾ Zie hiervoor bladz. 395.

oordeeling gevolgd, op den beklaagde een onverdienden blaam werpen.

Eindelijk achtten deze leden het bedreigde maximum te hoog. Daardoor zal men tot deze ongerijmdheid komen, dat tegen de uitlokking tot eenig misdrijf, indien zij niet slaagt, in vele gevallen een hooger strafmaximum zal worden bedreigd, dan indien zij wel slaagt; voorts dat, terwijl poging tot mishandeling ingevolge art. 300 van het Wetboek van Strafrecht niet strafbaar is, wel strafbaar is, en nog wel met een gevangenisstraf van ten hoogste vijf jaren; de uitlokking, die tot zoodanige straffelooze poging leidt.

Op deze verschillende gronden hadden de hier aan het woord zijnde leden tegen de voorgestelde aanvulling overwegend bezwaar. Wel zouden eenige hunner zich er mede kunnen vereenigen, dat de bijzondere gevallen, waarin daden van uitlokking in ons Wetboek van Strafrecht strafbaar worden gesteld, ook al hebben zij geen gevolg, worden uitgebreid, gelijk reeds bij de schriftelijke voorbereiding van het ontwerp van ons tegenwoordig Wetboek van Strafrecht door de Commissie van Rapporteurs dezer Kamer ten aanzien van het misdrijf van meened in overweging werd gegeven.¹⁾

Veel andere leden achtten het nieuwvoorgestelde artikel 134bis Wetboek van Strafrecht in beginsel zeer wel verdedigbaar. Het is in flagranten strijd met het rechtsgevoel van ieder weldenkend mensch, dat pogingen om anderen aan te zetten tot het plegen van eenig misdrijf, buiten de bijzonderlijk in het Wetboek van Strafrecht voorziene gevallen, straffeloos moeten blijven, indien zij niet tot het beoogde gevolg leiden. Scherp kwam dit uit ten aanzien van de meenedeige verklaringen, die op 31 October 1888 voor de strafkamer van het gerechtshof te 's-Hertogenbosch door drie getuigen à décharge ten gevolge van omkoopning door den beklaagde werden afgelegd, welke uitlokking echter niet kon worden gestraft, hoe misdadig ze ook was, omdat de omgekochte getuigen nog op het allerlaatste oogenblik op hun valsche verklaringen terugkwamen.²⁾ Een dergelijk ergerlijk geval speelde zich in 1916 af voor de rechtbank te Rotterdam³⁾; het zal zich nog wel meer hebben voorgedaan en zich stellig in de toekomst, ook ten aanzien van andere strafbare feiten, herhaaldelijk voordoen, indien de strafwet op dit punt niet wordt aangevuld. Door zoodanige, op zich zelf ongetwijfeld strafwaardige handelingen wordt ook de rechtsorde wel degelijk ernstig bedreigd. Immers het niet plegen van het misdrijf, waartoe werd uitgelokt, geschiedde buiten den wil van den uitlokker om. Strafbaarstelling wordt hier niet slechts geëischt door de beginselen der klassieke strafrechtsschool, die van het vergeldingsprincipe uitgaat, maar ook door de nieuwere theorieën, volgens welke tegen hem, die een mis-

¹⁾ Smidt II, blz. 225.

²⁾ Zie *Tijdschrift voor Strafrecht*, dl. III, blz. 475 en dl. IV, blz. 326 e. vgl.; *Weekblad van het Recht* nos. 5742 en 5801.

³⁾ Vonnis van 17 Juni 1916, *Nederlandsche Jurisprudentie* 1916, blz. 1089.

dadig karakter toont, de maatschappij moet worden beschermd. Men heeft dit terecht in België ingezien door art. 66 van den Code Pénal Belge aan te vullen met een bepaling, waarbij zoodanige uitlokking strafbaar wordt gesteld, in Oostenrijk door de inlassching van § 9 in het Oostenrijksche Wetboek van Strafrecht, in Duitschland door opneming in het aldaar geldende Reichsstrafgesetzbuch van § 49a.

Intusschen werd door eenige leden er op gewezen, dat laatstgenoemd voorschrift de mislukte uitlokking of de uitlokking zonder gevolg alleen dan strafbaar stelt, indien zij gericht is op het plegen van een Verbrechen (een misdrijf, waartegen bedreigd is de doodstraf dan wel tuchthuisstraf of vestingstraf van langer dan vijf jaren) en zij gepaard gaat met de toekenning van eenig voordeel. Zij zouden het voorgestelde artikel 134*bis* ook tot daden van uitlokking tot misdrijven, waartegen vijf jaren of meer gevangenisstraf is bedreigd en tot de gevallen, waarin zoodanige uitlokking met de toekenning van eenig voordeel gepaard gaat, beperkt willen zien, omdat zij het alleen bij zeer ernstige misdrijven gewettigd achtten, dat de strafrechter tegen mislukte uitlokking of uitlokking zonder gevolg ingrijpt. Bovendien zullen daardoor de ongewenschte consequenties worden vermeden, waarop huns inziens terecht door de eerst aan het woord zijnde groep van leden werd gewezen.

Verscheidene andere leden konden de wenschelijkheid van deze beperking geenszins inzien. Er is geen enkele reden, waarom daden van uitlokking, indien zij op een minder ernstig misdrijf gericht zijn, straffeloos zouden blijven. Men wees b.v. op de vele gevallen van omkoopning tot uitsmokkelen, die in den afgelopen oorlogstijd plaats hadden van de zijde van vermogende kooplieden, die met het uit-smokkelen wel geld wilden verdienen, doch, door het misdrijf niet zelf te plegen, buiten het bereik der justitie zochten te blijven. Het bezwaar, dat het strafmaximum te hoog zou zijn, verklaarden eenige dezer leden niet te deelen. Men heeft hier te doen met een misdrijf, dat onder bepaalde omstandigheden ernstiger kan zijn dan het misdrijf, waartoe wordt uitgelokt.

Andere dezer leden konden evenwel niet ontkennen, dat de omstandigheid, dat volgens het voorgestelde artikel tegen de mislukte uitlokking of de uitlokking zonder gevolg in vele gevallen een hooger strafmaximum zal zijn bedreigd dan tegen de uitlokking, die wel door het misdrijf of een strafbare poging wordt gevolgd — in welk geval immers de uitlokker als mededader strafbaar zal zijn — tegen de uitwerking van het artikel ernstig bezwaar doet rijzen. Deze leden zouden zich dan ook liever willen aansluiten bij de oplossing, door prof. mr. A. J. BLOK in het *Tijdschrift voor Strafrecht* dl. XXIX, bladz. 369 en vlg., ten aanzien van dit vraagstuk in overweging gegeven. Zij zouden ons Wetboek van Strafrecht willen zien aangevuld met een voorschrift, ontleend aan ons nationaal recht, nl. aan art. 18 van het Crimineel Wetboek voor het Koninkrijk Holland, waarin werd bepaald, dat uitlokking door de aldaar genoemde middelen, wanneer het misdrijf niet mocht zijn gevolgd, als

poging aangemerkt en als zoodanig gestraft zal worden. De gewraakte consequenties worden dan vermeden en de voorziening tegen de poging tot misdrijf door uitlokking verkrijgt alsdan in ons Wetboek van Strafrecht de plaats, waar zij systematisch behoort.

Aldus vastgesteld den 28sten November 1923.

BONGAERTS.

BEUMER.

VAN SASSE VAN YSSELT.

KATZ.

VAN RIJCKEVORSEL.

MILITAIRE RECHTSPRAAK.

HOOG MILITAIR GERECHTSHOF.

Sententie van 9 October 1923.

President: Mr. H. W. van Sandick.

Leden: Vice-Adm. (tit.) C. J. G. de Booij, Lt. Gen^{ls}. J. C. H. A. Quack, P. P. C. Collette, Schout-bij-Nacht (tit.) N. J. J. van Rijn van Alkemade, en Dr. W. Boekhoudt.

Advocaat-Fiscaal: Jhr. Dr. C. A. J. van Sasse van Ysselst.

Raadsman: Dr. J. P. Sieburgh.

Toepassing van artt. 102, 104, 111 Inv. Wet Mil. Straf- en Tucht-recht. De strafbepaling van art. 136 jo. 159 C. W. L. is minder ongunstig dan die van 98 aanhef en 2°. juncto art. 99 aanhef en 1°. Mil. Swb.

Art. 167 R. L. laat ongerept het beginsel neergelegd in art. 114 R. L., dat een beklagde niet aan een ander feit mag worden schuldig verklaard dan hetgeen aan den voet van het bevelschrift tot bijeenkomen van den krijgsraad is te laste gelegd. Waar in casu aan beklagde 2de desertie is te laste gelegd, mag de Advocaat-Fiscaal dus niet op herhaling voor de 2de maal (derde desertie) opmerkzaam maken, daar dit geen omstandigheid is, die rechtens tot verzwaring van straf grond geeft, doch eene die leidt tot telastlegging van een ander misdrijf.

In de zaak, aanhangig voor het Hoog Militair Gerechtshof,

tusschen

H. K. M., oud 28 jaar, geboren te Amsterdam, eertijds miliciensoldaat, thans gewoon dienstplichtig-soldaat, bij het 18de Regiment Infanterie, aanvankelijk gedetineerd te Utrecht, doch ingevolge 's Hof's beschikking van 11 September 1923 op dien dag uit zijn arrest ontslagen, mitsdien thans gerequireerde in persoon, appellant van een door den Krijgsraad in het voormalig derde Militaire Arrondissement, hoofdplaats 's-Hertogenbosch, op 12 Juni 1923 gewezen vonnis, ter eenre, voor wien schriftelijk ter rolle is geconcludeerd, tot vermindering der opgelegde straf zoodanig, dat appellant bij het uitspreken der in deze te wijzen sententie zal kunnen

worden gesteld op vrije voeten, en tot ontslag uit den militairen dienst met ontzetting van de bevoegdheid om bij de gewapende macht te dienen,

en

den Advocaat-Fiscaal voor de Zee- en Landmacht, bij 's Hof's beschikking van 22 Juni 1923 gemachtigd om dit hooger beroep voor den Auditeur-Militair bij genoemden Krijgsraad ambtshalve te vervolgen, mitsdien gedaagde, ter andere zijde, door wien schriftelijk ter rolle, bij eisch a minima, is geconcludeerd tot tenietdoening van het vonnis van den Krijgsraad, wat betreft het dictum, en dat alsnog bij sententie van den Hove de appellant, met weglating van artikel 136 van het Crimineel Wetboek voor het Krijgsvolk te Lande en aanhaling der artikelen 138 van gemeld Wetboek, 6, 23, 24 van het Wetboek van Militair Strafrecht, zal worden schuldig verklaard aan:

„Derde desertie in tijd van vrede door een soldaat, door, na reeds „ter zake van tweede desertie te zijn gestraft, zonder verlof langer „dan twee dagen van zijn korps afwezig te zijn, zonder de reden „van afwezigheid ten genoegen des rechters te kunnen bewijzen, „opgevolgd door arrestatie”,

en deswege veroordeeld tot vijf maanden gevangenisstraf, met bepaling, dat de tijd door den appellant vóór de tenuitvoerlegging van 's Hof's uitspraak voorloopig in verzekerde bewaring doorgebracht, bij de uitvoering dier gevangenisstraf van 14 Mei 1923 af in mindering zal worden gebracht;

voorts de appellant zal worden ontslagen uit den militairen dienst, met ontzetting van de bevoegdheid om bij de gewapende macht te dienen;

met instandhouding van het beroepen vonnis voor al het overige.

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF,

Gelet op den eisch a minima van den Advocaat-Fiscaal;

Gelet op de verklaring, door beide partijen ter rolle gedaan, dat zij afstand doen van pleidooi, en gezien de stukken van het geding;

Gelet op hetgeen appellant, bij zijn verhoor voor het Hof, heeft in het midden gebracht;

Overwegende dat appellant voor den Krijgsraad in het voormalig derde Militaire Arrondissement, hoofdplaats 's-Hertogenbosch, heeft terechtstaan ter zake, dat hij omstreeks 23 October 1918 zijn korps, destijds in garnizoen te Amsterdam, zonder verlof heeft verlaten en sinds dien tijd ongeoorloofd en onafgebroken van zijn korps afwezig is gebleven, totdat hij op 14 Mei 1923 te Amsterdam is aangehouden, terwijl tijdens het plegen van het misdrijf nog geen vijf jaren zijn verlopen, sedert de schuldige eene tegen hem wegens desertie bij vonnis opgelegde straf geheel heeft ondergaan;

Overwegende dat de Krijgsraad, bij op 12 Juni 1923 gewezen vonnis, op grond van de bewijsmiddelen in het vonnis genoemd, het

aan appellant te laste gelegde wettig en overtuigend bewezen heeft verklaard, alsmede appellant's schuld daaraan; het aldus bewezen verklaarde heeft gequalificeerd als:

„Tweede desertie in tijd van vrede door een soldaat, door, na reeds „ter zake van desertie te zijn gestraft, langer dan twee dagen zonder „verlof van zijn korps afwezig te zijn, zonder de reden van afwezigheid ten genoegen des rechters te kunnen bewijzen, opgevolgd van „arrestatie”

en deswege appellant heeft veroordeeld tot eene gevangenisstraf van vier maanden met bepaling, dat de tijd, door den veroordeelde vóór de tenuitvoerlegging van het vonnis voorloopig in verzekerde bewaring doorgebracht, bij de uitvoering van de opgelegde gevangenisstraf van 14 Mei 1923 af in mindering zal worden gebracht;

Overwegende dat de Advocaat-Fiscaal bij de behandeling der zaak ter terechtzitting het Hof opmerkzaam heeft gemaakt op de rechtens tot verzwaring van straf grond gevende omstandigheid, dat appellant de hem wegens *tweede* desertie bij vonnis opgelegde straf geheel heeft ondergaan;

Overwegende dat artikel 167 der Rechtspleging bij de Landmacht den Auditeur-Militair wel de bevoegdheid geeft, den Krijgsraad ter terechtzitting opmerkzaam te maken op omstandigheden, die rechtens tot verzwaring van straf grond geven, doch niet in de telastlegging zijn vermeld, en waarop de Krijgsraad dan heeft acht te slaan, welk voorschrift ook voor de behandeling in hooger beroep moet worden aangenomen, doch deze bepaling het beginsel ongerept laat, in artikel 114 der Rechtspleging bij de Landmacht neergelegd, dat de beklagde aan geen ander feit kan worden schuldig verklaard, dan hem aan den voet van het bevelschrift is te laste gelegd;

Overwegende dat de omstandigheid, waarop de Advocaat-Fiscaal in dezen opmerkzaam heeft gemaakt, echter niet is eene omstandigheid, welke rechtens tot verzwaring van straf grond geeft, doch eene, die leidt tot de telastlegging van een ander misdrijf, dan aan den voet van het bevelschrift is vermeld;

dat toch aan appellant is te laste gelegd „tweede desertie”, voorzien bij artikel 159 juncto artikel 136 van het Crimineel Wetboek voor het Krijgsvolk te Lande, en de Advocaat-Fiscaal opmerkzaam heeft gemaakt op „derde desertie”, voorzien bij artikel 159 juncto artikel 138 van het Crimineel Wetboek voor het Krijgsvolk te Lande, dus op een ander misdrijf, en het Hof op deze omstandigheid geen acht mag slaan;

Overwegende dat de bewezen- en schuldigverklaring, op de gronden en bewijsmiddelen in het vonnis aangegeven, te recht is geschied, hebbende de behandeling van de zaak in hooger beroep het Hof te dezen opzichte niet tot een ander inzicht dan dat des eersten rechters geleid, terwijl de qualificatie op de Wet is gegrond en de aan appellant opgelegde gevangenisstraf voor den tijd van vier maanden staat in goede verhouding tot den ernst van het gepleegde feit; dat dus het vonnis behoort te worden bevestigd;

Gezien de in het vonnis aangehaalde wetsartikelen;
 Recht doende in hooger beroep in Naam der Koningin!
 Verklaart den Advocaat-Fiscaal in de ter terechtzitting gedane
 telastlegging niet-ontvankelijk;
 Bevestigt het vonnis, door den Krijgsraad in het voormalig derde
 Militaire Arrondissement, hoofdplaats 's-Hertogenbosch, op 12 Juni
 1923 ten laste van appellant gewezen;
 Ontzegt allen anderen eisch.

HOOG MILITAIR GERECHTSHOF.

Sententie van 19 October 1923. ¹⁾

President: Mr. H. W. van Sandick.

Leden: Vice-Adm. (tit.) C. J. G. de Booij, Lt. Gen^{ls}. J. C. H. A.
 Quack, P. P. C. Collette, Schout-bij-Nacht (tit.) N. J. J. van Rijn
 van Alkemade en Dr. W. Boekhoudt.

Advocaat-Fiscaal: Jhr. Dr. C. A. J. van Sasse van Ysselst.

Raadsman: Dr. J. Hamburger A. Dzn.

*Toepassing van artt. 102, 104 en 110 Inv. Wet Mil. Straf- en
 Tucht recht. De strafbepaling van art. 97 aanhef en 1° juncto art. 99
 aanhef en 1°. Mil. Swb. is minder ongunstig dan die van art. 138
 juncto art. 159 C. W. L.*

*Sinds de wijziging van de Rechtspleging bij de Landmacht in 1912
 is het brengen van wijziging in de telastlegging niet meer geoor-
 loofd, maar wèl is ook het H. M. G. evenals de Krijgsraad ingeval
 van toepassing van art. 167 R. L. verplicht acht te slaan op de tot
 strafverzwaring grond gevende omstandigheden, waarop de Advocaat-Fiscaal ter terechtzitting het Hof opmerkzaam heeft gemaakt. Eenzelfde verplichting bestaat bij een dusdanig opmerkzaam-maken ook, indien de verzwarende omstandigheid onvolledig is te laste gelegd.*

In de zaak, aanhangig voor het Hoog Militair Gerechtshof,

tusschen

A. A. D., oud 27 jaar, geboren te Gouda, eertijds milicien-soldaat,
 thans gewoon dienstplichtig-soldaat, bij het 15e Regiment Infanterie,
 gerequireerde in persoon,

---

¹⁾ Zie ook de sententie van 11 September 1923, opgenomen op bladz. 323
 e.v. van M. R. T. Deel XIX. Red. M. R. T.

appellant van een door den Krijgsraad te 's-Gravenhage op 27 April 1923 gewezen vonnis, ter eenre, voor wien schriftelijk ter rolle is geconcludeerd, dat het den Hove behage, den appellant te veroordeelen tot eene gevangenisstraf van één dag,

en

den Advocaat-Fisikaal voor de Zee- en Landmacht, bij 's Hof's beschikking van 5 Juli 1923 gemachtigd om dit hooger beroep voor den Auditeur-Militair bij genoemden Krijgsraad ambtshalve te vervolgen, mitsdien gedaagde, ter andere zijde, door wien schriftelijk ter rolle bij eisch a minima is geconcludeerd tot tenietdoening van het vonnis van den Krijgsraad, wat betreft het dictum, en dat alsnog bij sententie van den Hove de appellant, met weglating van artikel 98, 2°, van het Wetboek van Militair Strafrecht, en aanhaling van artikel 97, 1°, van dit Wetboek, zal worden schuldig verklaard aan: „opzettelijke ongeoorloofde afwezigheid”, en deswege veroordeeld tot drie weken gevangenisstraf.

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF,

Gelet op den eisch a minima van den Advocaat-Fisikaal voor de Zee- en Landmacht;

Gelet op hetgeen appellant bij zijn verhoor voor het Hof heeft in het midden gebracht;

Gelet op de verklaring, door beide partijen ter rolle gedaan, dat zij afstand doen van pleidooi, en gezien de stukken van het geding;

Overwegende dat appellant voor den Krijgsraad in het eerste Militaire Arrondissement, hoofdplaats 's-Gravenhage, heeft terechtgestaan ter zake, dat hij op 18 Mei 1918 te K. zijn arrest heeft verbroken en zonder verlof zijn korps heeft verlaten en daarvan sedert voortdurend zonder verlof is afwezig gebleven, tot appellant op 21 Mei 1918 door de politie te M. is gearresteerd;

een en ander na reeds ter zake van tweede desertie in tijd van vrede te zijn gestraft;

Overwegende dat de Krijgsraad, bij op 27 April 1923 gewezen vonnis, op grond van de bewijsmiddelen in het vonnis genoemd, het aan appellant telastegelegde wettig en overtuigend bewezen heeft verklaard, alsmede appellants schuld daaraan; het aldus bewezen verklaarde heeft gequalificeerd als: „Derde desertie in tijd van vrede, gepleegd door een soldaat, door zonder verlof langer dan twee dagen van zijn korps afwezig te zijn, zonder de reden van afwezigheid ten genoegen des rechters te kunnen bewijzen”, en deswege appellant heeft veroordeeld tot eene gevangenisstraf van één dag;

Overwegende dat de Advocaat-Fisikaal bij de behandeling der zaak ter terechtzitting het Hof opmerkzaam gemaakt heeft op de rechtens tot verzwaring van straf grond gevende omstandigheid, dat tijdens

het plegen van het onderwerpelijk misdrijf nog geen vijf jaren zijn verlopen, sedert aan den appellant eene hem, wegens tweede desertie, bij vonnis opgelegde straf, geheel is kwijtgescholden; en heeft gevorderd, dat alsnog op deze omstandigheid acht worde geslagen;

Overwegende dat het, sedert de wijziging van de Rechtspleging bij de Landmacht in 1912, niet meer geoorloofd is in de telastlegging wijziging te brengen; doch dat de Wetgever voor rechtens tot strafverzwaring grond gevende omstandigheden, die bij het onderzoek zijn gebleken en op de voorgeschreven wijze ter terechtzitting voor het eerst en alsnog worden te laste gelegd, zoowel bij de burgerlijke procedure in strafzaken (in artikel 191 en artikel 191 juncto artikel 239 eerste lid van het Wetboek van Strafvordering), als bij de procedure voor den Krijgsraad (in artikel 167 der Rechtspleging bij de Landmacht) heeft vergund, die daarmede aan te vullen;

dat het ook in overeenstemming is met het voorschrift van artikel 75 van 's Hofs Provisioneele Instructie, bij de behandeling in hooger beroep op zoodanige omstandigheden acht te slaan, indien het Hof op de voorgeschreven wijze daarop opmerkzaam gemaakt wordt;

Overwegende dat, waar de bevoegdheid van het Openbaar Ministerie om op die omstandigheden opmerkzaam te maken eenerzijds en de verplichting van den Rechter om daarop acht te slaan anderzijds door de Wet algemeen is gegeven, moet worden aangenomen, dat die bevoegdheid en verplichting ook bestaat, indien de verzwarende omstandigheid onvolledig is te laste gelegd, welk geval zich hier voordoet;

Overwegende dat appellant bij het ten processe aanwezige vonnis, op den 1sten Maart 1918 gewezen door den Krijgsraad in het Iste Militaire Arrondissement, hoofdplaats 's-Gravenhage, en op den 29sten Maart daaraanvolgende geaprobeerd door het Hoog Militair Gerechtshof, wegens tweede desertie is veroordeeld tot eene militaire detentie van tien weken;

Overwegende dat aan appellant, bij artikel 2 van het Koninklijk besluit van 4 November 1919, Staatsblad Nr. 649, van deze vrijheidsstraf gratie is verleend;

Overwegende dat de bewezen- en schuldigverklaring op de gronden en bewijsmiddelen in het vonnis aangegeven, te recht is geschied, hebbende de behandeling van de zaak in hooger beroep het Hof te dezen opzichte niet tot een ander inzicht dan dat des eersten rechters geleid, terwijl op grond van het vorenstaande bovendien wettig en overtuigend is bewezen, dat tijdens het plegen van het misdrijf nog geen vijf jaren waren verlopen, sedert den schuldige de in de telastlegging genoemde, bij vonnis opgelegde straf geheel was kwijtgescholden;

Overwegende dat de Krijgsraad, onderzoekende of de oude dan wel de nieuwe strafwetgeving voor den schuldige minder ongunstig is, ten onrechte de artikelen 98, aanhef en 3°, en artikel 99, 1°, van het Wetboek van Militair Strafrecht in vergelijking heeft gebracht

met de strafbepalingen der oude wetgeving, vermits de ongeoorloofde afwezigheid niet langer dan dertig dagen heeft geduurd en in de telastlegging, naar aanleiding waarvan de Krijgsraad in raadkamer heeft beraadslaagd, de strafverzwarende omstandigheid van recidive onvolledig is te laste gelegd;

dat echter thans, met inachtneming van de bepaling van artikel 104 der Invoeringswet Militair Straf- en Tuchtrecht, in vergelijking moeten worden gebracht de artikelen 159 juncto 138 van het Crimineel Wetboek voor het Krijgsvolk te Lande en artikel 97, aanhef en 1°. juncto artikel 99 aanhef en 1°. van het Wetboek van Militair Strafrecht;

dat uit deze vergelijking blijkt, dat het Wetboek van Militair Strafrecht voor den schuldige minder ongunstig is en dienvolgens moet worden toegepast, zoodat de qualificatie moet luiden:

„opzettelijke ongeoorloofde afwezigheid, terwijl tijdens het plegen van het misdrijf nog geen vijf jaren waren verlopen, sedert den schuldige eene hem wegens desertie bij vonnis opgelegde straf geheel is kwijtgescholden”;

dat derhalve de in het vonnis voorkomende qualificatie en de mede daarop betrekking hebbende zevende en achtste overweging niet in stand kunnen blijven;

Overwegende dat de aan gedaagde bij het vonnis opgelegde straf te licht is, alle omstandigheden waaronder het feit is gepleegd in aanmerking genomen, en dit met eene gevangenisstraf voor den tijd van veertien dagen behoort te worden geboet;

Gezien de in het vonnis vermelde wetsartikelen, — met uitzondering van artikel 98, 2°, van het Wetboek van Militair Strafrecht, — en bovendien artikel 97, aanhef en 1°, van dit Wetboek;

Recht doende in hooger beroep in Naam der Koningin!

Doet teniet het vonnis, door den Krijgsraad in het eerste Militaire Arrondissement, hoofdplaats 's-Gravenhage, op 27 April 1923 ten laste van appellandt geweest, voorzoover betreft de zesde, zevende en achtste overweging van het vonnis, de qualificatie en de opgelegde straf;

Verklaart den Advocaat-Fiscaal in de ter terechtzitting gedane telastlegging ontvankelijk en de te laste gelegde straf verzwarende omstandigheid bewezen;

Qualificeert het — met de vorenvermelde aanvulling — te laste gelegde en bewezen verklaarde feit als:

„opzettelijke ongeoorloofde afwezigheid, terwijl tijdens het plegen van het misdrijf nog geen vijf jaren zijn verlopen, sedert den schuldige eene hem wegens desertie bij vonnis opgelegde straf geheel is kwijtgescholden”;

Veroordeelt appellandt deswege tot eene gevangenisstraf voor den tijd van veertien dagen;

Houdt het vonnis voor al het overige in stand;

Onzegt allen anderen eisch.

de Advocaat-Fisikaal voerde aan:

dat het te last gelegde onder de oude wetgeving opleverde 3°. desertie in tijd van vrede, doch, in verband met de omschrijving der telastlegging, onder de nieuwe wetgeving slechts oplevert: „opzettelijke ongeoorloofde afwezigheid”, en concludeerde tot tenietdoening van het vonnis van den Krijgsraad te 's-Gravenhage van 27 April 1923, wat betreft het dictum en doende enz., dat alsnog bij sententie van den Hove de eischer — en verweerder à-minima — met weglating van art. 98, 2°, van het Wetboek van Militair Strafrecht en aanhaling van artikel 97, 1°, van dit Wetboek, zal worden schuldig verklaard aan: „opzettelijke ongeoorloofde afwezigheid” en, deswege, veroordeeld tot *drie weken* gevangenisstraf.

terwijl

de Raadsman betoogde:

dat de Heer Advocaat-Fisikaal het feit terecht als opzettelijk ongeoorloofde afwezigheid heeft gekwalificeerd,

dat de geeischte straf, evenwel geen rekening houdt met de omstandigheid dat de beklaagde voor verschillende feiten in Augustus 1918 gepleegd, bij door het Hof geaprobeerd vonnis van den Krijgsraad in het 1e Mil. Arrondissement standplaats 's-Gravenhage, d.d.: 20 April 1921 is veroordeeld tot eene militaire gevangenisstraf van een jaar, met ontzegging van het recht om bij de gewapende macht, of als militair geëmployeerde te dienen voor den tijd van 5 jaren;

dat beklaagde thans terechtstaat voor een feit vóór die veroordeeling gepleegd en mitsdien artikel 63 van het Wetboek van Strafrecht behoort te worden toegepast, en concludeerde tot veroordeeling van beklaagde tot een gevangenisstraf van één dag.

Het is ons niet duidelijk op grond waarvan het Hof meent, dat het beginsel van art. 167 R. L. in overeenstemming is met het voorschrift van art. 75 P. I. Het beginsel van art. 167 R. L. is daarin overgebracht in 1912 en werd ontleend aan art. 191 Sv., dat op zijn beurt werd overgenomen uit het Fransche strafprocesrecht, dat via den Code d'Instruction Criminelle bij ons bekendheid had verkregen. Doch het oud-Nederlandsch strafprocesrecht, vóór 1810 bij het Hof van Holland gevolgd, kende niet een telastlegging, welke den rechter bond; daarin was dus ook geen plaats voor het beginsel van het tegenwoordig art. 167 R. L. Integendeel bestond daar veel meer vrijheid voor den rechter, waarvan het Hof vóór 1912 gebruik maakte om nieuwe telastleggingen in hooger beroep aan beklaagden voor te houden en verder als grondslag aan te nemen, al was dit op zich zelf niet voorgeschreven. In deze vrijheid is tot nu toe geen verandering gebracht.

Red. M. R. T.

HOOG MILITAIR GERECHTSHOF.

Sententie van 26 October 1923.

President: Mr. H. W. van Sandick.

Leden: Vice-Adm. (tit.) C. J. G. de Booij, Lt. Gen^{ls}. J. C. H. A. Quack, P. P. C. Collette, Schout-bij-Nacht (tit.) N. J. J. van Rijn van Alkemade, en Dr. W. Boekhoudt.

Advocaat-Fiscaal: Jhr. Dr. C. A. J. van Sasse van Ysselst.

Raadsman: Dr. A. J. Moll.

Het door den Auditeur-militair niet onderteekenen van de telastlegging aan den voet van het beveldschrift tot bijeenkomen van den Krijgsraad, maakt die telastlegging nietig.

In de zaak, aanhangig voor het Hoog Militair Gerechtshof

tusschen

den Advocaat-Fiscaal voor de Zee- en Landmacht, ambtshalve, bij 's Hof's beschikking van 26 Juni 1923 gemachtigd hooger beroep te doen instellen en vervolgen van het vonnis, door den Krijgsraad te 's-Gravenhage op 25 Mei 1923 gewezen in de zaak

tegen

H. Z., oud 26 jaar, geboren te Schiedam, eertijds milicien-soldaat, thans gewoon dienstplichtig-soldaat, bij de 4de Compagnie Hospitaalssoldaten, gerequireerde in persoon,

Welke Advocaat-Fiscaal, verzocht en bij beschikking van 5 October 1923 verkregen hebbende 's Hof's lastgeving aan den exploitateur bij het Hof om te dagvaarden den voornoemden Z., ter rolle van den Hove heeft eisch gedaan en geconcludeerd tot bevestiging van het vonnis van den Krijgsraad, alzoo eischer in hooger beroep, ter eenre,

en

genoemden H. Z., gedaagde in hooger beroep, ter andere zijde, voor wien schriftelijk ter rolle is geconcludeerd, dat het den Hove behage, eene zoodanige sententie te wijzen, dat op gedaagde geen vrijheidsstraf of geldboete worde geëxecuteerd.

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF,

Gelet op de verklaring, door beide partijen ter rolle gedaan, dat zij afstand doen van pleidooi, en gezien de stukken van het geding;

Gelet op hetgeen gedaagde bij zijn verhoor voor het Hof heeft in het midden gebracht en op de verklaringen van de ter terechtzitting van het Hof gehoorde getuigen J. J. H. H., destijds milicien-

sergeant bij het 15de Regiment Infanterie, thans kantoorbediende, wonende te S. en D. de J., arbeider aan een gasfabriek, wonende te S.;

Overwegende dat gedaagde voor den Krijgsraad in het eerste Militaire Arrondissement, hoofdplaats 's-Gravenhage, heeft terechtstaan ter zake, dat hij te S. op 24 December 1918 zijn meerdere in rang, den sergeant J. J. H. H., met woorden heeft bedreigd en beleedigd, door dien meerdere in rang toe te voegen: „Voor zoo'n „snertsergeant, als jij bent, groet ik nooit”, en voorts: „Als je mij „durft rapporteeren, sla ik je, als ik de volgende week burger ben, „nog dood”, althans woorden van gelijke dreigende en beleedigende strekking;

Overwegende dat de Krijgsraad, bij op 25 Mei 1923 gewezen vonnis, op grond van de bewijsmiddelen in het vonnis genoemd, het aan gedaagde te laste gelegde wettig en overtuigend bewezen heeft verklaard, alsmede gedaagde's schuld daaraan; het aldus bewezen verklaarde heeft gequalificeerd als: „Als soldaat zijnen meerdere in „rang met woorden beleedigen en dreigen”, en deswege gedaagde heeft veroordeeld tot eene gevangenisstraf van vier maanden met bevel, dat de opgelegde straf niet zal worden ondergaan, tenzij de Krijgsraad later anders mocht gelasten op grond, dat de veroordeelde zich vóór het einde van een proeftijd van drie jaren heeft schuldig gemaakt aan een strafbaar feit, of, militair zijnde, aan een krijgstuchtelijk vergrijp, vallende onder artikel 2 No. 1 van de Wet op de Krijgstucht, dat van ernstigen aard is, of aan een krijgstuchtelijk vergrijp, vallende onder artikel 2, Nos. 2—6 dier wet;

Overwegende dat de telastlegging aan den voet van het bevelschrift tot het bijeenkomen van den Krijgsraad niet is ondertekend door den Auditeur-Militair; dat derhalve die telastlegging behoort te worden nietig verklaard en het vonnis van den Krijgsraad dus niet in stand kan blijven;

Recht doende in hooger beroep in Naam der Koningin!

Doet teniet het vonnis, door den Krijgsraad in het eerste Militaire Arrondissement, hoofdplaats 's-Gravenhage, op 25 Mei 1923 ten laste van gedaagde gewezen;

Verklaart de telastlegging aan den voet van het bevelschrift tot het bijeenkomen van den Krijgsraad nietig; ¹⁾

Ontzegt allen anderen eisch.

---

de Raadsman betoogde:

dat gedaagde zich omtrent het bewijs, van het te laste gelegde feit aan 's Hofs oordeel refereert;

¹⁾ Naar wij vernemen heeft de Advocaat-Fiscaal den Auditeur-Militair uitgenoodigd de zaak op een nieuwe telastlegging wederom in behandeling te doen nemen. De afloop dezer zaak hopen wij t. z. t. mede te deelen.

dat hij meent, dat het vonnis van den Krijgsraad, waarbij hij voorwaardelijk tot een gevangenisstraf werd veroordeeld (overeenkomstig het requisitoir van den Heer Auditeur) met juistheid gewezen is;

dat immers, daar het delict reeds bijna vijf jaar geleden zou zijn gepleegd, — in een tijd van eenige opgewondenheid der geesten — alle de repressieve werking van een straf door dit lange tijdsverloop teloor is gegaan;

dat gedaagde in elk geval gaarne onder de bepalingen van het algemeen-gratie-besluit zou vallen;

en concludeerde

dat het den Hove behage een zoodanige sententie te wijzen, dat op gedaagde geen vrijheidsstraf of geldboete worde geëxecuteerd.

HOOG MILITAIR GERECHTSHOF.

Beschikking van 11 December 1923.

President: Mr. H. W. van Sandick.

Leden: Vice-Adm. (tit.) C. J. G. de Booij, Lt. Gen^{ls}. J. C. H. A. Quack, P. P. C. Collette, Schout-bij-Nacht (tit.) N. J. J. van Rijn van Alkemade en Dr. W. Boekhoudt.

Wie moet een militair (vrijwilliger), dienende bij een tot eenig garnizoen behoorend Korps of Korpsgedeelte, die een strafbaar feit heeft gepleegd, maar die tusschen het tijdstip waarop het feit gepleegd is en dat waarop over de verwijzing naar den krijgsraad moet worden beslist, uit den militairen dienst is ontslagen, naar den krijgsraad verwijzen?

Krijgsraad: De Commandant van het garnizoen waar de krijgsraad zitting heeft. (Art. 13, laatste lid, R. L.).

Hoog Militair Gerechtshof: De Commandant van het garnizoen waartoe het Korps, waarbij de verdachte dient, — ten tijde waarop het feit zou zijn gepleegd — behoort. Beteekenis van art. 13, laatste lid, R. L.

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF,

Gelezen het den Hove ter approbatie toegezonden vonnis, gewezen op 23 October 1923 door den Krijgsraad voor de Landmacht te 's-Hertogenbosch in de zaak van J., gewezen vrijwilliger (in positie gelijkgesteld met den rang van kapitein) bij den Landstorm; alsmede de verdere, daarbij overgelegde stukken betreffende deze zaak;

Overwegende dat de Krijgsraad bij zijn voormeld vonnis, met

aanhaling van de artikelen 13 en 197 van de Rechtspleging bij de Landmacht, de beschikking tot verwijzing van den beklaagde naar den Krijgsraad nietig verklaard, zulks op grond, dat die beschikking is genomen op 20 *Februari 1923* door den Garnizoens-Commandant te *Haarlem*, terwijl op dien datum de beklaagde uit den dienst was ontslagen en alzoo niet behoorde tot het garnizoen *Haarlem*, en dat mitsdien die beschikking niet voldoet aan het in de Rechtspleging bij de Landmacht dienaangaande bepaalde, aangezien de beklaagde, als niet behoorende tot eenig garnizoen, door den Commandeerende-Officier van het garnizoen, waar de Krijgsraad zitting heeft, had moeten worden verwezen;

Overwegende dat de beklaagde ten tijde, waarop volgens de genoemde beschikking tot verwijzing de daarin omschreven feiten zouden zijn gepleegd, diende als gewoon vrijwilliger (sedert 18 *Februari 1918* in positie gelijkgesteld met den rang van kapitein) bij het Landstormkorps „Kennemerland”, laatstelijk als commandant van dat korps; dat dit korps behoorde tot het garnizoen *Haarlem* en de beklaagde als commandant van dit korps ressorteerde onder de bevelen van den Inspecteur van den Vrijwilligen Landstorm;

dat de Inspecteur van den Vrijwilligen Landstorm, naar aanleiding van aan hem op 18 *Augustus 1921* schriftelijk gerapporteerde onregelmatigheden, welke zouden hebben plaats gehad in de door den beklaagde, als commandant van voormeld Landstormkorps, gevoerde administratie, op 23 *Augustus 1921* eene commissie van officieren heeft benoemd, met opdracht ter zake een onderzoek in te stellen en hem den uitslag van dat onderzoek te berichten;

dat de bedoelde commissie op 13 *September 1921* schriftelijk het resultaat van haar onderzoek heeft medegedeeld aan den Inspecteur van den Vrijwilligen Landstorm en daarbij tevens o.m. ter kennis van die autoriteit heeft gebracht, dat door voortzetting van het onderzoek wellicht meerdere klaarheid verkregen zou kunnen worden omtrent verschillende punten, welke zij niet had kunnen oplossen;

dat de Inspecteur van den Vrijwilligen Landstorm bij beschikking van 14 *September 1921* den beklaagde met ingang van 15 *September d.a.v.* heeft ontheven van het commando over het Landstormkorps „Kennemerland” en de beklaagde vervolgens met ingang van 19 *September 1921* werd ontslagen als vrijwilliger bij den Landstorm wegens het verbreken van zijn dienstverband door voornoemden Inspecteur;

dat echter op 19 *September 1921* de voormelde, den beklaagde betreffende zaak nog in behandeling was bij den Inspecteur van den Vrijwilligen Landstorm en deze — zooals aan het Hof uit daaromtrent nader verkregen inlichtingen gebleken is — die zaak op 20 *Februari 1922* heeft gebracht ter kennis van den Garnizoens-Commandant te *Haarlem*;

da de Garnizoens-Commandant te *Haarlem* daarna omtrent het aan de zaak te geven gevolg, overleg heeft gepleegd (klaarblijkelijk

meermalen) met den Auditeur-Militair in het voormalig 1ste Militaire Arrondissement te 's-Gravenhage en ten slotte, nadat inmiddels nog meerdere gegevens betreffende de zaak bij hem ingekomen waren, na bekomen advies van voornoemden Auditeur-Militair, den beklaagde bij schriftelijke beschikking van 20 Februari 1923 heeft verwezen naar den Krijgsraad in genoemd Militair Arrondissement te 's-Gravenhage;

Overwegende dat de hierboven weergegeven behandeling van deze zaak — de gebleken zéér langdurige vertraging buiten beschouwing gelaten — is geschied geheel in overeenstemming met het in de Rechtspleging bij de Landmacht dienaangaande bepaalde;

dat toch, wanneer een militair, terwijl hij is dienende bij een tot eenig garnizoen behorend korps of korpsonderdeel, verdacht wordt van het plegen van een strafbaar feit, het uitgangspunt voor de beslissing, of de verdachte al dan niet naar den Krijgsraad zal worden verwezen, is het in artikel 7 van de Rechtspleging bij de Landmacht bedoelde onderzoek der zaak door den Commandeerende-Officier, onder welken de verdachte ressorteert;

dat de Inspecteur van den Vrijwilligen Landstorm, op 18 Augustus 1921 in kennis gesteld met onregelmatigheden in de door den toenmaligen, in positie met den rang van kapitein gelijkgestelden, vrijwilliger bij den Landstorm J. gevoerde administratie, aangemerkt moet worden als de Commandeerende-Officier, onder welken de verdachte toen ressorteerde en dus ingevolge artikel 7 van de Rechtspleging bij de Landmacht de zaak behoorde te onderzoeken en dan ook dat onderzoek ingesteld heeft; dat de zaak, eenmaal door die autoriteit overeenkomstig de wet in behandeling genomen zijnde, ook na het ontslag uit den dienst van den verdachte, door die autoriteit verder moest worden behandeld volgens de bepalingen van de artikelen 8-10 van de Rechtspleging bij de Landmacht (zooals die artikelen luidden vóór 1 Januari 1923, zijnde het tijdstip waarop de Wet van 5 Juli 1921, Staatsblad Nr. 841, waarbij o.m. die artikelen van de Rechtspleging bij de Landmacht werden gewijzigd, in werking is getreden); dat ingevolge die bepalingen de Inspecteur van den Vrijwilligen Landstorm zijne bevinding omtrent de zaak behoorde te rapporteeren aan den Commandeerende-Officier van *het* Garnizoen; dat nu dit garnizoen uiteraard was het garnizoen *Haarlem*, behorende immers het korps, waarbij de verdachte diende ten tijde waarop de feiten zouden zijn gepleegd, nog tot het garnizoen *Haarlem*;

dat derhalve de Garnizoens-Commandant te *Haarlem*, toen op 20 Februari 1922 de Inspecteur van den Vrijwilligen Landstorm overeenkomstig de wet aan hem van zijne bevinding over de zaak had kennis gegeven, na bekomen advies van den betrokken Auditeur-Militair had te beoordeelen, of de zaak al dan niet strafrechtelijk afgedaan behoorde te worden;

dat evenzeer op 20 Februari 1923 *die* Garnizoens-Commandant, ingevolge het bepaalde in de artikelen 11 en 12 juncto artikel 10 van

de Rechtspleging bij de Landmacht, bevoegd was den verdachte ter zake van de feiten, welke deze, tijdens hij diende bij een tot het garnizoen *Haarlem* behoorend korps en in dat ressort, zou hebben gepleegd, naar den Krijgsraad te verwijzen;

Overwegende voorts, dat op grond van de in onderling verband beschouwde bepalingen der artikelen 7-12, 13, eerste lid, en 292 van de Rechtspleging bij de Landmacht, de bepaling van artikel 13, laatste lid, van die Rechtspleging geldt voor die gevallen, waarin de verdachte is een militair of ander aan de militaire rechtsmacht onderworpen persoon, die op het tijdstip, waarop het feit gepleegd of ontdekt is, niet ressorteerde onder een Commandeerende-Officier van eenig korps, doch in het onderhavige geval niet van toepassing is;

dat dienvolgens de Krijgsraad voor de Landmacht te 's-Hertogenbosch ten onrechte de in de onderwerpelijke zaak door den Garnizoens-Commandant te *Haarlem* genomen beschikking tot verwijzing heeft nietig verklaard, en derhalve, waar die nietigverklaring leidde tot niet verdere behandeling van de zaak, in die zaak niet behoorlijk is geprocedeerd geworden;

Gezien artikel 58 van 's Hofs Provisioneele Instructie;

Heeft besloten:

1°. aan het voormelde, op 23 October 1923 door den Krijgsraad voor de Landmacht te 's-Hertogenbosch in de zaak van J. gewezen vonnis zijne goedkeuring te onthouden;

2°. dat vonnis met de stukken aan voornoemden Krijgsraad terug te zenden, met uitnoodiging de behandeling van die zaak voort te zetten op de wijze, als bij de Wet bepaald.

HOOG MILITAIR GERECHTSHOF.

Beschikking van 14 December 1923.

President: Mr. H. W. van Sandick.

Leden: Vice-Adm. (tit.) C. J. G. de Booij, Lt. Gen^{ls}. J. C. H. A. Quack, P. P. C. Collette, Schout-bij-Nacht (tit.) N. J. J. van Rijn van Alkemade en Dr. W. Boekhoudt.

Indien, op grond van art. 15 R. L., de beslissing van het H. M. G. wordt ingeroepen, moet, indien het Hof de verwijzing naar den krijgsraad bepaalt, die verwijzing plaats hebben door de autoriteit oorspronkelijk tot de verwijzing bevoegd; of beklagde (dienstplichtige) inmiddels in het genot van groot verlof is gesteld, brengt daarin geen verandering.

Anders Krijgsraad, op grond van art. 13, laatste lid, R. L.

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF,

Gelezen het den Hove ter approbatie toegezonden vonnis, gewezen op 30 October 1923 door den Krijgsraad voor de Landmacht te 's-Hertogenbosch in de zaak tegen H., gewoon dienstplichtig-soldaat bij het Regiment Grenadiers, thans met groot verlof te Dordrecht, alsmede de verdere, daarbij overgelegde stukken betreffende deze zaak;

Overwegende dat de Krijgsraad bij zijn voormeld vonnis, met aanhaling van de artikelen 13, 178, 179 en 197 van de Rechtspleging bij de Landmacht, de beschikking tot verwijzing van den beklaagde naar den Krijgsraad nietig heeft verklaard, zulks op grond, dat die beschikking is genomen op 8 October 1923 door den Plaatselijke-Commandant te 's-Gravenhage, terwijl op dien datum de beklaagde zich met groot verlof bevond en alzoo niet behoorde tot het garnizoen 's-Gravenhage, en dat mitsdien die beschikking niet voldoet aan het in de Rechtspleging bij de Landmacht dienaangaande bepaalde, aangezien de beklaagde, als niet behoorende tot eenig garnizoen, door den Commandeerende-Officier van het garnizoen, waar de Krijgsraad zitting heeft, had moeten worden verwezen;

Overwegende dat de beklaagde op 20 Maart 1923 is ingelijfd en in werkelijken dienst gekomen bij het Regiment Grenadiers (2de Schoolcompagnie), in garnizoen te 's-Gravenhage; dat hij sedert dien datum, alzoo ook ten tijde — 18 Juli 1923 — waarop volgens de genoemde beschikking tot verwijzing te 's-Gravenhage het daarin omschreven feit zou zijn gepleegd, bij dat Korps, in dat garnizoen, zich bevond in werkelijken dienst totdat hij op 30 Augustus 1923 in het genot van groot verlof werd gesteld;

Overwegende dat de verwijzing van den beklaagde naar den Krijgsraad is geschied krachtens 's Hof's resolutie van 21 September 1923, welke resolutie, in afschrift overgelegd bij de stukken, werd genomen naar aanleiding van een schrijven van 25 Augustus 1923 van den Kolonel, Plaatselijke-Commandant der Residentie, te 's-Gravenhage, bij welk schrijven, op het daarbij overgelegd verzoek d.d. 23 Augustus 1923 van den Auditeur-Militair te 's-Hertogenbosch, overeenkomstig het bepaalde in artikel 15 van de Rechtspleging bij de Landmacht 's Hof's beslissing werd ingeroepen, waar de Plaatselijke-Commandant voornoemd, tegen het advies van den Auditeur-Militair van oordeel zijnde, dat de zaak buiten strafrechtelijke behandeling kon worden afgedaan door den Commandeerende-Officier van het Korps (Regiment Grenadiers), had nagelaten de zaak naar den Krijgsraad te verwijzen;

dat blijkens de door den Plaatselijke-Commandant voornoemd bij zijn voormeld schrijven aan het Hof overgelegde stukken, deze zaak overeenkomstig het bepaalde in artikel 292, eerste lid eerste volzin, van de Rechtspleging bij de Landmacht ter kennis van die autoriteit was gebracht door den Auditeur-Militair bij diens schrijven van 6 Augustus 1923 en dat daarop de Plaatselijke-Commandant voor-

noemd, overeenkomstig het bepaalde in den tweeden volzin van het eerste lid van genoemd wetsartikel de zaak had gesteld in handen van den Commandeerende-Officier van het korps (Regiment Grenadiers), onder welken de verdachte ressorteerde;

dat destijds de Plaatselijke-Commandant te 's-Gravenhage, ingevolge het bepaalde in de artikelen 11 en 12 juncto de artikelen 7-10 van de Rechtspleging bij de Landmacht, was de tot verwijzing van de zaak naar den Krijgsraad bevoegde autoriteit; dat het tusschen hem en den Auditeur-Militair gerezen geschil enkel betrof de vraag, of de zaak al dan niet strafrechtelijk behandeld (naar den Krijgsraad verwezen) behoorde te worden, zoodat 's Hofs beslissing, dat zulks behoorde te geschieden, noodwendig — van zelf sprekend — tot gevolg moest hebben, dat die Plaatselijke-Commandant de zaak alsnog naar den Krijgsraad verwees; dat in de bevoegdheid en de uit 's Hofs resolutie voortvloeiende verplichting van dien Plaatselijke-Commandant tot verwijzing van de zaak, geen verandering kon brengen de omstandigheid, dat de beklaagde inmiddels, op 30 Augustus 1923, was gesteld in het genot van groot verlof;

dat dienvolgens de Krijgsraad ten onrechte de in de onderwerpelijke zaak door den Plaatselijke-Commandant te 's-Gravenhage genomen beschikking tot verwijzing heeft nietig verklaard, en derhalve, waar die nietigverklaring leidde tot niet verdere behandeling van de zaak, in die zaak niet behoorlijk geprocedeerd is geworden;

Gezien artikel 58 van 's Hofs Provisioneele Instructie;

Heeft besloten:

1°. aan het voormelde, op 30 October 1923 door den Krijgsraad voor de Landmacht te 's-Hertogenbosch in de zaak tegen H. gewezen vonnis zijne goedkeuring te onthouden;

2°. dat vonnis met de stukken aan voornoemden Krijgsraad terug te zenden, met uitnoodiging de behandeling van die zaak voort te zetten op de wijze, als bij de Wet bepaald.

HOOG MILITAIR GERECHTSHOF.

Beschikking van 18 December 1923.

President: Mr. H. W. van Sandick.

Leden: Vice-Adm. (tit.) C. J. G. de Booij, Lt. Gen^{ls}. J. C. H. A. Quack, P. P. C. Collette, Schout-bij-Nacht (tit.) N. J. J. van Rijn van Alkemade en Dr. W. Boekhoudt.

Wie moet een dienstplichtige voor een feit door hem gepleegd terwijl hij zich in werkelijke dienst bevond, maar welk feit eerst ter kennis van den Commandant van zijn Korps komt als de dienst-

plichtige reeds in het genot van groot verlof is gesteld, naar den Krijgsraad verwijzen?

Krijgsraad: De Commandant van het garnizoen waar de Krijgsraad zitting heeft. (Art. 13, laatste lid R. L.).

Hoog Militair Gerechtshof: Ook tijdens zijn groot verlof blijft een dienstplichtige ressorteeren onder het Korps waarbij hij is ingelijfd of, na zijne inlijving, overgeplaatst wordt. Tot verwijzing naar den Krijgsraad is bevoegd de Commandant van het garnizoen waartoe het Korps van den verdachte — ten tijde waarop het feit zou zijn gepleegd — behoort.

Art. 13, laatste lid, R. L. geldt slechts voor die gevallen dat de verdachte hetzij op het tijdstip waarop het feit gepleegd is niet ressorteerde onder een Commandeerende-Officier van eenig Korps, hetzij behoorde tot een Korps of Korpsonderdeel, dat, op het tijdstip waarop over de verwijzing naar den krijgsraad moet worden beslist, niet bij eenig garnizoen mocht zijn ingedeeld.

Drukfout in de „Verzameling van Wetten en Besluiten betreffende het Militair Straf- en Tuchtrecht”, uitgegeven door de Departementen van Marine en van Oorlog.

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF,

Gelezen het den Hove ter approbatie toegezonden vonnis, gewezen op 30 October 1923 door den Krijgsraad voor de Landmacht te 's-Hertogenbosch in de zaak tegen B., gewoon dienstplichtig-soldaat bij het Regiment Jagers, thans met groot verlof te Eindhoven,

alsmede de verdere daarbij overgelegde stukken;

Overwegende dat de Krijgsraad bij zijn voormeld vonnis, met aanhaling van de artikelen 13, 178, 179 en 197 van de Rechtspleging bij de Landmacht, de beschikking tot verwijzing van den beklagde naar den Krijgsraad nietig heeft verklaard, zulks op grond, dat die beschikking is genomen op 11 October 1923 door den Plaatselijke-Commandant te 's-Gravenhage, terwijl op dien datum de beklagde zich met groot verlof bevond en alzoo niet behoorde tot het garnizoen 's-Gravenhage, en dat mitsdien die beschikking niet voldoet aan het in de Rechtspleging bij de Landmacht dienaangaande bepaalde, aangezien de beklagde, als niet behoorende tot eenig garnizoen, door den Commandeerende-Officier van het garnizoen, waar de Krijgsraad zitting heeft, had moeten worden verwezen;

Overwegende dat de beklagde op 16 Juli 1923 van groot verlof is teruggekeerd in werkelijken dienst bij zijn korps, het Regiment Jagers, in garnizoen te 's-Gravenhage, en sedert dien datum, alzoo ook ten tijde — 21 Augustus 1923 — waarop het in de beschikking tot verwijzing omschreven feit zou zijn gepleegd, tot dat korps, in dat garnizoen, behoorde, totdat hij op 30 Augustus 1923 weder in het genot van groot verlof is gesteld;

Overwegende dat bij het vonnis zijn overgelegd:

a. een door de maréchaussées, tevens onbezoldigd Rijksveld-

wachters, C. P. en D. F., gedetacheerd bij de Brigade Eindhoven van de 1ste Divisie Koninklijke Maréchaussée, op den ambtseel opgemaakt proces-verbaal betreffende het in de beschikking tot verwijzing omschreven en door hen op 21 Augustus 1923 geconstateerde feit, welk proces-verbaal door hen is afgesloten te Eindhoven op 26 Augustus 1923 en overgegeven aan den Brigade-commandant aldaar ter doorzending aan den Officier van Justitie bij de Arrondissementen-Rechtbank te 's-Hertogenbosch;

b. een schrijven van 5 October 1923 van voornoemden Brigade-commandant aan den Commandant van het Regiment Jagers te 's-Gravenhage, waaruit blijkt, dat op het verzoek van laatstgenoemden Commandeerende-Officier, in verband met een schrijven van den Plaatselijke-Commandant te 's-Gravenhage, door dien Brigade-Commandant de in voormeld proces-verbaal genoemde verdachte B. nader was gehoord, tot vaststelling van de identiteit van den verdachte;

Overwegende dat uit een en ander blijkt, dat — en te recht, overeenkomstig het dienaangaande bepaalde in de Rechtspleging bij de Landmacht en in verband met de artikelen 2 en 46 van de Wet op de Krijgstucht — het voormelde proces-verbaal gesteld is geworden in handen van den Commandant van het Regiment Jagers, in garnizoen te 's-Gravenhage, zijnde de Commandeerende-Officier onder welken de verdachte ressorteerde ten tijde, waarop het feit gepleegd en geconstateerd was, en die ter zake het noodige onderzoek had in te stellen;

dat, ingevolge het bepaalde in de artikelen 7-10 van de Rechtspleging bij de Landmacht, de Commandant van het Regiment Jagers van zijne bevinding omtrent de zaak (c.q. van de door hem daarin genomen beslissing) moest rapporteeren aan den Commandeerende-Officier van *het* garnizoen, alzoo, waar het Regiment Jagers behoort tot het garnizoen 's-Gravenhage, aan den Plaatselijke-(Garnizoens-) Commandant aldaar;

dat derhalve, ingevolge de artikelen 11 en 12 juncto artikel 10 van de Rechtspleging bij de Landmacht, de Plaatselijke-Commandant te 's-Gravenhage, na bekomen advies van den Auditeur-Militair, had te beoordeelen, of de zaak al dan niet strafrechtelijk behandeld behoorde te worden en bevoegd was den verdachte ter zake van het feit, hetwelk deze zou hebben gepleegd tijdens hij diende bij een tot het garnizoen 's-Gravenhage behoorend Korps, naar den Krijgsraad te verwijzen;

Overwegende dat in die bevoegdheid van den Plaatselijke-Commandant te 's-Gravenhage geen verandering kon brengen de omstandigheid, dat de verdachte inmiddels, op 30 Augustus 1923, hetzij vóór, hetzij na het tijdstip waarop de zaak ter kennis van den Commandant van het Regiment Jagers was gebracht, in het genot van groot verlof was gesteld;

Overwegende te dien aanzien, dat de gewoon-dienstplichtige wel is waar gedurende den tijd, welken hij niet in werkelijken dienst

doorbrengt, behalve in de gevallen bij de Wet bepaald, niet als *militair* aangemerkt wordt en niet aan de militaire wetten onderworpen is, doch niettemin, zooals blijkt uit de bepalingen van de Dienstplichtwet en van de ter uitvoering van die wet gegeven voorschriften, van het tijdstip, waarop hij als dienstplichtige bij de landmacht wordt ingelijfd, tot het tijdstip, waarop hij als dienstplichtige uit den dienst wordt ontslagen, tot de landmacht behoort en, ook al bevindt hij zich niet in werkelijken dienst, ressorteert onder het Korps, waarbij hij is ingelijfd of na zijne inlijving overgeplaatst mocht zijn, weshalve hij gedurende zijn diensttijd steeds een Korpscommandant heeft; dat dus ook in het onderhavige geval de gewoon-dienstplichtige B. als grootverlofganger bleef ressorteeren onder den Commandant van het Regiment Jagers en die Commandant, ook al mocht het feit tot zijn kennis zijn gebracht nadat de verdachte met groot verlof huiswaarts was gekeerd, had te handelen overeenkomstig het bepaalde in de artikelen 7-10 van de Rechtspleging bij de Landmacht;

Overwegende dat op grond van de in onderling verband beschouwde bepalingen der artikelen 7-12, 13, eerste lid, en 292 van de Rechtspleging bij de Landmacht, de bepaling van artikel 13, tweede lid, van die Rechtspleging (in de „Verzameling van Wetten en Besluiten betreffende het Militair Straf- en Tucht recht”, uitgegeven — October 1922 — door de zorg van de Departementen van Marine en van Oorlog, opgenomen als derde lid van dat artikel) geldt voor die uitzonderingsgevallen, waarin de verdachte is een militair of ander aan de militaire rechtsmacht onderworpen persoon, die op het tijdstip, waarop het feit gepleegd of ontdekt of de verdachte aangehouden is, hetzij niet ressorteerde onder een Commandeerende-Officier van eenig Korps, hetzij behoorde tot een Korps of Korps-onderdeel, dat op het tijdstip, waarop over het al of niet verwijzen van de zaak naar den Krijgsraad eene beslissing genomen moet worden, niet bij eenig garnizoen mocht zijn ingedeeld;

Overwegende dat dienvolgens in het onderhavige geval de bepaling van artikel 13, tweede lid, van de Rechtspleging bij de Landmacht niet van toepassing is en de Krijgsraad dan ook ten onrechte de in deze zaak door den Plaatselijke-Commandant te *'s-Gravenhage* genomen beschikking heeft nietig verklaard, zoodat, waar die nietigverklaring leidde tot niet verdere behandeling van de zaak, in deze niet behoorlijk geprocedeerd is geworden;

Gezien artikel 58 van 's Hofs Provisioneele Instructie;

Heeft besloten:

1°. aan het voormelde, op 30 October 1923 door den Krijgsraad voor de Landmacht te 's-Hertogenbosch in de zaak van B. gewezen vonnis zijne goedkeuring te onthouden;

2°. dat vonnis met de stukken aan voornoemden Krijgsraad terug te zenden, met uitnoodiging de behandeling van die zaak voort te zetten op de wijze als bij de wet bepaald.

BURGERLIJKE RECHTSPRAAK.

HOOGE RAAD DER NEDERLANDEN.

Kamer van Strafzaken.

Zitting van 15 October 1923.

Voorzitter: Dr. A. J. L. Nypels.

Raadsheeren: Drs. A. Fentener van Vlissingen, B. M. Taverne, C. J. H. Schepel en J. van Gelein Vitringa.

Overmacht, waaronder blijkens de geschiedenis ook een toestand van nood wordt verstaan, is terecht aangenomen nu de beklagde heeft gehandeld om volgens de bewezen verklaarde omstandigheden onmiddellijk dringende hulp aan een derde te verleenen, die in zeer hulpbehoevende toestand verkeerde.

De Officier van Justitie bij de Arrond.-Rechtbank te Amsterdam is requirant van cassatie tegen een vonnis dier Rechtbank van den 12en Juni 1923, waarbij in hooger beroep, met gedeeltelijke bevestiging en gedeeltelijke vernietiging van een op 28 Febr. 1923 door het Kantongerecht te Amsterdam gegeven uitspraak, M. A. G., opticien, geboren te Amsterdam 2 Maart 1868 en wonende te 's-Gravenhage, niet strafbaar is verklaard en van alle rechtsvervolging is ontslagen.

Nadat was gehoord het verslag van den raadsheer Taverne, heeft de adv.-gen. Tak de volgende conclusie genomen:

Edele Hoog Achtbare Heeren!

De Arrond.-Rechtbank te Amsterdam, ofschoon met den Kantonrechter aldaar van oordeel, dat gerequireerde zich aan overtreding der te zelfder plaatse geldende Verordening op de Winkelsluiting had schuldig gemaakt, ontsloeg hem deswege op 12 Juni j.l. van alle rechtsvervolging, omdat hij het bewezen verklaarde had begaan daartoe gedrongen door overmacht.

Zij noemt dit begrip weliswaar niet met name of door aanhaling van art. 40 Strafr., doch hare motiveering geeft daarvan ruimschoots blijk. Immers zij overweegt: „dat de Rechtbank van oordeel is, dat beklagde-appellant niet strafbaar is, immers — waar het voor hem vaststond, dat getuige de G. zonder bril of lorgnet niet zien kon en mitsdien in een zoo niet gevaarlijken dan toch in elk geval zeer

hulpbehoevenden toestand verkeerde — het eene voor beklagde als opticien maatschappelijke verplichting was in de onderhavige omstandigheden alleen van hem te verwachten hulp te verleen, eene verplichting, door welke beklagde-appellant geacht moet worden in zoo sterke mate te zijn gedrongen geworden, dat zij zijne strafbaarheid ten aanzien van de noodzakelijk daaruit volgende overtreding, gelijk deze hem is te laste gelegd, opheft.”

Met den Officier van Justitie ben ik van meening, dat deze omkleeding de uitspraak niet dekt. Wanneer voor overmacht nog steeds gevorderd mag worden, dat het overigens strafbare feit gepleegd is onder den invloed eener kracht, waaraan geen weerstand kan worden geboden, welke kracht onmiddellijk dringend zijn moet, dan acht ik dat hier niet gebleken (Vgl. Smidt, Strafwetboek I, blz. 376).

Het gold hier immers volgens de gebezigde bewijsmiddelen iemand, die weliswaar een zeer slecht gezichtsvermogen heeft, maar van wien niet blijkt, dat hij bij gemis aan bril of lorgnet in gevaarlijken toestand verkeert. Waar nu zoo iemand zich de weelde kon veroorloven zich met een auto naar den gerequireerde te begeven om zich een bril of lorgnet uit te zoeken, had hij daarmee misschien kunnen wachten tot den volgenden morgen en wellicht rustig thuis kunnen blijven. Ook staat niet vast, dat hij niet in het bezit was van een reserve-lorgnet.

Onmiddellijke drang en uitschakeling van de vrije wilsbepaling van den dader is dus vooralsnog niet gebleken, veeleer een toegeven van gerequireerde aan zijn goed hart. Dit laatste kan echter nimmer tot straffeloosheid leiden, wel het nut der vervolging of de strafmate beïnvloeden.

Ik acht daardoor geschonden de artt. 221, 223, 246, 247, 256 en 257 Strafv., in verband met art. 40 Strafr., en concludeer mitsdien tot vernietiging van het bestreden vonnis en verwijzing der zaak naar het Gerechtshof te Amsterdam, ten einde haar op het bestaande hooger beroep verder te berechten en af te doen.

De Hooge Raad enz.;

Gelet op het middel van cassatie, door den requirant voorgesteld bij memorie: zie conclusie adv.-gen.;

Overwegende, dat bij het bestreden vonnis, met bevestiging in zooverre van het in eersten aanleg gewezen vonnis, wettig en overtuigend bewezen is verklaard, met gerequireerdes schuld daaraan, dat hij te Amsterdam, op 20 Oct. 1922, des namiddags omstreeks te 9 uur 50 minuten, zijnen in perceel Keizersgracht no. . . gevestigden winkel in optische artikelen voor het publiek geopend heeft gehad, zijnde alstoen aldaar publiek, met name een man, aanwezig geweest;

Overwegende, dat tegen dit feit straf is bedreigd bij art. 9 der Verordening op de Winkelsluiting te Amsterdam, doch de Rechtbank den gerequireerde niet strafbaar heeft verklaard en hem van

alle rechtsvervolging heeft ontslagen, op grond dat — „waar het voor hem vaststond dat getuige de G. (de bij dagvaarding bedoelde man) zonder bril of lorgnet niet zien kon en mitsdien toen in een zoo niet gevaarlijken dan toch in elk geval zeer hulpbehoevenden toestand verkeerde — het eene voor beklaagde als opticien maatschappelijke verplichting was de in de onderhavige omstandigheden alleen van hem te verwachten hulp te verleenen, eene verplichting door welke beklaagde, appellant, geacht moet worden in zoo sterke mate te zijn gedrongen geworden, dat zij zijne strafbaarheid ten aanzien van de noodzakelijk daaruit volgende overtreding, gelijk deze hem is te laste gelegd, opheft;”

Overwegende, dat de Rechtbank den grond voor uitsluiting der strafbaarheid wel niet met zooveel woorden noemt, doch voormelde motiveering aantoont, dat de Rechtbank hier een geval van *overmacht* in den zin der wet aanwezig heeft geacht;

Overwegende, wat het middel van cassatie betreft:

dat de Rechtbank, onder voormelde als vaststaande aangenomen omstandigheden, aan het wettelijk begrip van overmacht, dat blijkens de geschiedenis der wet ook den toestand van nood omvat, geen geweld heeft aangedaan, zoodat het middel niet tot cassatie kan leiden;

Verwerpt het beroep.

W. v. h. R. n°. 11113.

Bij welk arrest de Hoofdredacteur van het Weekblad van het Recht aanteekent:

Al is dit arrest merkwaardig kort gemotiveerd, het is daarom van niet minder belang. Het O. M. wees in zijne conclusie het beroep op overmacht af, ten deele op feitelijke overwegingen, de H. R. aanvaardde het beroep op noodtoestand, vallende onder het begrip van overmacht. Het belang van het arrest ligt nu wel daarin dat noodtoestand werd aangenomen, terwijl niet bij den beklaagde zelf, doch bij een derde de toestand van nood bestond. Straffeloosheid wordt dus verbonden aan de omstandigheid, dat een strafbaar feit wordt gepleegd om aan een derde voor hem onontbeerlijke hulp te verleenen. Of het begrip „noodtoestand” zoover mag worden uitgebreid, is zeker betwistbaar. Vgl. Leerboek, bl. 247 en noot 4. Het arrest is voor de uitlegging van art. 40 van principieele betekenis.

D. S.

PENSIOENZAKEN.

Centrale Raad van Beroep.

Uitspraak van 2 October 1923.

(1923. D. No. 19; I, No. 11).

Fungeerend-Voorzitter: Mr. B. Tellegen.

Leden: Mrs. J. Th. Endtz en A. Burger.

Art. 3 der Pensioenwet 1922, Stbl. No. 240.

Afwijzing van klagers verzoek tot vaststelling van een pensioensgrondslag omdat klager, penningmeester bij de Veenderijbesturen van Tienhoven en Breukeleveen, geen ambtenaar is in den zin van art. 3 der Pensioenwet 1922, daar hij wel is benoemd door de daartoe, ingevolge het Reglement op de Veenderijen in de Provincie Utrecht, bevoegde Gedeputeerde Staten der Provincie Utrecht, en hij ook wèl geniet een „wedde” in den zin van art. 31 der Pensioenwet 1922, maar die „wedde” niet wordt voldaan uit de inkomsten van den betrokken veenpolder.

De Centrale Raad van Beroep heeft de volgende uitspraak gegeven in zake:

J. G. te U., klager, in persoon ter openbare terechtzitting verschenen,

tegen:

den Pensioenraad, verweerder, voor welken ter openbare terechtzitting als gemachtigden zijn opgetreden: Mr. E. G. van B., commies bij die instelling, wonende te 's Gravenhage en Mr. F. E. S., commies ter Provinciale Griffie te Utrecht.

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

Gezien de stukken en gehoord de bovengenoemde verschenen personen;

Wat de feiten aangaat;

Overwegende dat klager, penningmeester bij de Veenderijbesturen van Tienhoven en Breukeleveen, tot welke functies hij door Gedeputeerde Staten van Utrecht is benoemd, dat college heeft verzocht om voor die door hem bekleede betrekkingen een pensioensgrondslag vast te stellen;

Overwegende dat Gedeputeerde Staten voornoemd hierop bij beslissing van 27 December 1922 aan klager hebben bericht, dat in artikel 3 der Pensioenwet 1922 met „veenschap of veenpolder” slechts die veenschappen of veenpolders zijn bedoeld, welke krachtens artikel 190 der Grondwet van 1887 zijn opgericht; dat op de veenderijen van Breukeleveen en Tienhoven en de andere in deze provincie tot nu bestaande veenderijen die niet krachtens genoemd Grondwetsartikel zijn opgericht doch reeds van vóór 1887 dateeren, genoemde wet derhalve niet van toepassing is en dat zij in verband daarmee aan het door klager gedaan verzoek niet kunnen voldoen;

Overwegende dat klager in zijn tegen deze beslissing gericht klaagschrift hiertegen aanvoert:

dat in art. 3 der pensioenwet niet is te lezen, dat ambtenaren van veenschappen en veenpolders, opgericht vóór 1887, van de pensioenwet zouden zijn buitengesloten;

dat hij integendeel van meening is dat de ambtenaren, wier wedden worden gekweten uit de inkomsten dezer lichamen, welker besturen processen-verbaal kunnen opmaken wegens overtredingen, gegrond op het algemeen reglement en die hunne genomen besluiten, zomede de rekeningen van ontvangsten en uitgaven, moeten onderwerpen aan de goedkeuring van het college van Gedeputeerde Staten, in den zin van artikel 3 der pensioenwet als „ambtenaren” kunnen worden beschouwd;

Overwegende dat klager dezen Raad verzoekt, den pensioensgrondslag voor hem te willen vaststellen op de in het klaagschrift aangegeven bedragen;

Overwegende dat de Pensioenraad bij de toezending der stukken, bedoeld in art. 90 der Beroepswet, heeft verklaard zich te kunnen vereenigen met de beslissing, waartegen het beroep is gericht en met de gronden, waarop zij steunt;

Wat het recht betreft:

Overwegende dat de eenige in dit geding te beantwoorden vraag is, of klager in zijn hoedanigheid van penningmeester bij de veenderijbesturen van Tienhoven en Breukeleveen al dan niet is ambtenaar in den zin van art. 3 der Pensioenwet 1922, daar alleen bij bevestigende beantwoording van deze vraag naar art. 33 dier wet voor hem een pensioensgrondslag moet worden vastgesteld;

Overwegende dat, om volgens art. 3 als ambtenaar te worden beschouwd, de betrokkene

primo moet zijn *benoemd door het daartoe bevoegd gezag* van Rijk, provincie, gemeente, waterschap, veenschap of veenpolder,

en *secundo* een betrekking moet bekleeden, waaraan een *wedde* is verbonden *uit de inkomsten van een of meer dier lichamen*;

Overwegende dat klager aan het sub *primo* genoemde vereischte voldoet, daar hij tot de voormelde betrekkingen is benoemd door Gedeputeerde Staten der Provincie Utrecht, welk college tot die benoeming bevoegd is ingevolge de bepaling van art. 12 van het — hierna als „reglement 1859” aan te halen — Reglement op de veen-

derijen in de provincie Utrecht, vastgesteld bij besluit van de Staten dier provincie van 10 November 1859 en goedgekeurd bij Koninklijk Besluit van 21 December 1859; No. 49, zooals dat later is gewijzigd;

Overwegende dat ingevolge art. 30 van dit reglement de penningmeester van een veenderijbestuur, behalve een hier niet in aanmerking komende heffing ten laste van de verveners, geniet een percentage van de door hem geinde — hierna nader te bespreken — waarborg- en consignatiepenningen en van de door hem uitbetaalde renten benevens een toelage voor het opmaken der jaarlijksche rekening;

Overwegende dat deze aan de betrekking van penningmeester vast verbonden inkomsten zijn een *wedde* in den zin van art. 31 der Pensioenwet 1922;

Overwegende dat dus ter beoordeeling van de vraag, of klager ook aan het hierboven sub *secundo* genoemde vereischte voldoet, alleen nog is te onderzoeken, of deze wedde wordt voldaan *uit de inkomsten* van een der in den aanhef van art. 3 der wet genoemde *lichamen*, als hoedanig alleen de veenpolder in aanmerking komt;

Overwegende dat het reglement 1859 in aansluiting aan vroegere reglementen „veenderijbesturen” kent met bevoegdheid voor een bepaald binnen een zekere gemeente en tevens binnen een zekeren polder gelegen gebied, in het reglement als „veenpolder” aangeduid en wier taak bestaat in:

1e. toezicht op de naleving van de in het reglement en bij bijzondere vergunningen of octrooien gegeven voorschriften omtrent vervening, en

2e. zorg voor het beheer en de belegging der beide in het reglement vermelde door de eigenaren der te vervenen gronden opgebrachte fondsen, zijnde dat der *waarborgpenningen* en dat der *consignatiepenningen* en het jaarlijks opmaken en aan de goedkeuring van Gedeputeerde Staten onderwerpen van een rekening en verantwoording van de ontvangsten en uitgaven, die fondsen en de daarvan gekweekte renten betreffende;

Overwegende dat het fonds der *waarborgpenningen* naar art. 18 van het reglement strekt „tot zekerheid der lands-, polder-, binnenlandsche en andere lasten, reëel geheven wordende, alsmede tot goedmaking der administratiekosten”;

dat het door de afzonderlijke verveners wordt bijeengebracht naar een vast tarief en naar de grootte der perceelen;

dat de verveners („veenlieden”) als bewijs der gedane stortingen, renversalen of waterbrieven ontvangen (art. 24), die de perceelen, waarvoor de storting is geschied nauwkeurig aanwijzen en waarop de eigendomsveranderingen van die perceelen worden aangeteekend, van welke rentegevende stukken de eigendom vast is verbonden aan den eigendom der daarin vermelde perceelen;

dat het fonds niet mag worden aangesproken en de daarvan gekweekte renten na aftrek van de administratiekosten, waartoe de wedde van den penningmeester behoort, worden uitgekeerd aan de

houders der waterbrieven — tevens eigenaren van de perceelen, waarvoor zij zijn afgegeven — eventueel na aftrek van de voor ieder perceel verschuldigde lasten, tot zekerheid waarvan het fonds is ingesteld (art. 27);

Overwegende dat hieruit volgt, dat de wedde van den penningmeester van het veenderijbestuur niet wordt voldaan uit inkomsten van den veenpolder, doch uit bijdragen van de eigenaren der verveende of te vervenen perceelen, immers met de overige administratiekosten van het veenderijbestuur wordt gekort op aan de eigenaren van die perceelen toekomende renten;

Overwegende dat, waar klager dus als penningmeester van veenderijbesturen geen wedde geniet uit de inkomsten van een der in art. 3 der Pensioenwet genoemde lichamen, hij niet is ambtenaar in den zin dier wet, zoodat terecht voor hem geen pensioensgrondslag is vastgesteld;

Recht doende in Naam der Koningin!

Bevestigt de beslissing, waartegen het beroep is gericht.

Centrale Raad van Beroep.

Uitspraak van 2 October 1923.

(1923. D. No. 185; I. No. 24).

Fungeerend-Voorzitter: Mr. B. Tellegen.

Leden: Mrs. J. Th. Endtz en A. Burger.

Art. 48, eerste lid d. der Pensioenwet 1922, Stbl. No. 240.

Met den deskundige acht de C. R. v. B. het onwaarschijnlijk dat de ziekte waaraan klager lijdende is, het gevolg is van de uitoefening van zijn beroep; de beslissing van den Pensioenraad waarbij verhoogd invaliditeitspensioen geweigerd werd, wordt dan ook door den C. R. v. B. bevestigd.

De Centrale Raad van Beroep heeft de volgende uitspraak gegeven in zake:

X. te Y. klager, niet verschenen,

tegen:

den Pensioenraad, verweerder, voor welken ter openbare terechtzitting als gemachtigde is opgetreden: Dr. H. J. L. C., medischadviseur bij dien Raad, wonende te 's-Gravenhage.

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

Gezien de stukken en gehoord den bovengenoemden gemachtigde;
Wat aangaat de feiten van het twistgeding;

Overwegende dat verweerder bij beslissing van 26 April 1923 aan klager meegedeeld heeft, dat het door de geneeskundigen, die een 2e onderzoek hebben ingesteld, uitgebracht rapport omtrent zijn gezondheidstoestand voor zooveel den eisch betreft van ongeschiktheid wegens invaliditeit, geen grond oplevert een verhoogd invaliditeitspensioen toe te kennen;

Overwegende dat klager van deze beslissing tijdig in beroep is gekomen, bij klaagschrift aanvoerende:

dat hij voorheen opzichter 1ste klasse te Y was;

dat hij in die functie sinds 17 September 1920 wegens ziekte zijne werkzaamheden niet meer kon verrichten;

dat hij in verband met de wet van 1922, Staatsblad No. 240, den Pensioenraad verzocht hem verhoogd invaliditeitspensioen toe te kennen;

dat hij echter tot tweemaal toe ten antwoord kreeg dat het geneeskundig onderzoek geen grond oplevert tot toekenning van dat pensioen;

redenen waarom hij verzoekt hem het hem volgens de wet toekomende verhoogd invaliditeitspensioen toe te kennen;

Overwegende dat verweerder — onder overlegging van een rapport van zijn geneeskundigen adviseur — tijdig een contra-memoried heeft ingediend, luidende:

„Het geschil loopt over de vraag of de ziekte, die appellant ongeschikt heeft gemaakt om zijne betrekking te blijven vervullen, hierdoor veroorzaakt is, dat hij bij het verrichten van zijne werkzaamheden, in sterke mate blootgesteld is geweest aan koude en vochtigheid.

Appellant is tweemaal geneeskundig onderzocht. De doktoren, die hem de eerste maal keurden, zijn van meening dat zijne ziekte „oorzakelijk verband moet hebben met de uitoefening van zijn dienst als opzichter 1ste klasse (het langdurig en herhaaldelijk blootstaan aan koude en vocht)”.

Dr. B., de op verzoek van appellant aangewezen derde geneesheer is van oordeel dat „in den arbeid door X. in dienst der gemeente Y. verricht, een oorzakelijk moment voor het ontstaan zijner ziekte heeft gelegen”.

De doktoren die het tweede onderzoek hebben verricht verklaren dat „de mogelijkheid van het ontstaan van de multipele sclerose in en door den dienst niet uitgesloten kan worden”. Deze verklaring is zeer zwak. Zij houdt niets positiefs in en heeft als bewijsmateriaal geen waarde.

Om recht te hebben op verhoogd invaliditeitspensioen is het niet voldoende dat tusschen de bij een ambtenaar geconstateerde ziekte en zijne ambtelijke werkzaamheid verband bestaat, doch moet de

ziekte van de uitoefening van zijn dienst en daarvan alleen het *rechtstreeksch* gevolg zijn (artikel 48, eerste lid *d.* der Pensioenwet 1922). Aan dezen eisch wordt voldaan wanneer bij en als gevolg van de uitoefening van den dienst op den ambtenaar voor zijne gezondheid nadeelige invloeden hebben ingewerkt, die zoo sterk waren, dat het aannemelijk is dat fysiek en psychisch normale personen, bij gelijken arbeid, in gelijke mate, aan gelijke invloeden blootgesteld zijnde, daarvan veelal voor hunne gezondheid even nadeelige gevolgen zullen ondervinden. Krijgt een ambtenaar door het verrichten van zijne ambtelijke werkzaamheden een ziekte, die een normaal gezond persoon, gelijken arbeid doende, niet bedreigt, dan ligt de eigenlijke oorzaak van de ziekte niet in de dienstuitoefening maar in 's mans gestel.

Op de gronden, in bijgaand rapport van onzen geneeskundigen adviseur uiteengezet, mag, naar onze meening, niet worden aangenomen, dat de ziekte van appellant rechtstreeks veroorzaakt is door zijne ambtelijke dienstverrichtingen.

Ware dit anders dan zou hem toch verhoogd invaliditeitspensioen moeten worden onthouden. Immers ware in dat geval, aangezien hij door flinke waterlaarzen, wollen kleeding en een goede regenjas aan te trekken, niet nat geworden zou zijn en geen koude geleden zou hebben, door zijn verzuim om deze voor de hand liggende voorzorgsmaatregelen te nemen, zijne ziekte aan eigen schuld of onvoorzichtigheid te wijten”;

In rechte:

Overwegende dat in geschil is of klager — die zou lijden aan multipele sclerose en die voor de verdere waarneming van voormelde betrekking ongeschikt is verklaard — recht heeft op verhoogd invaliditeitspensioen;

Overwegende dat klager meent dat zijn ziekte veroorzaakt is, doordat hij onder ongunstige omstandigheden zeer drukken arbeid heeft verricht, vaak met natte voeten en kleren;

Overwegende dat Dr. H. W. S. te Utrecht in zijn ingevolge de artt. 93, 95, en 96 der Beroepswet uitgebracht rapport van 1 Augustus 1923 mededeelt: dat klager lijdt aan een zich vrij snel uitbreidend proces in het centrale deel van het ruggemerg; dat voor de diagnose multipele sclerose thans geen voldoende motieven aanwezig zijn; dat hij het op grond van de stukken en het door hem ingestelde onderzoek niet waarschijnlijk acht dat de ziekte gevolg is van de uitoefening van het beroep;

Overwegende dat deze Raad zich met voormeld rapport vereenigt, zoodat terecht bij de bestreden beslissing verhoogd invaliditeitspensioen geweigerd is;

Recht doende in Naam der Koningin!

Bevestigt voormelde beslissing van 26 April 1923.

Centrale Raad van Beroep.

Uitspraak van 30 October 1923.

(1923. D. No. 2; I. No. 13.)

Art. 73 jo. art. 51 en 52 (1) der Pensioenwet voor de Zeemacht 1922, Stbl. No. 65.

De C. R. v. B. is niet bevoegd tot kennisneming van een rauwe-lijks tegen de oorspronkelijke afwijzende beschikking op klagers verzoek om herziening van een hem toegekend pensioen ingesteld beroep; klager had op grond van art. 51 (1) van bovengenoemde wet aan de Koningin herziening van de beslissing moeten verzoeken.

De Centrale Raad van Beroep heeft de volgende uitspraak gegeven in zake:

A. te Y., klager, in persoon ter openbare terechtzitting verschenen,

tegen:

den Minister van Marine, verweerder, niet verschenen.

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

Gezien de stukken en gehoord klager;

Wat aangaat de feiten van het twistgeding;

Overwegende dat de Minister van Marine, daartoe door Hare Majesteit de Koningin gemachtigd bij beslissing van 12 Juni 1923. het door klager aan de Koningin gerichte verzoek om herziening van het hem bij Koninklijk besluit van 1 Mei 1919, No. 108, toegekende voortdurende pensioen heeft afgewezen;

Overwegende dat klager van deze beslissing in beroep is gekomen en bij klaagschrift uitvoerig heeft betoogd, dat hem een hooger bedrag aan pensioen toekomt dan hem is toegekend, waarna hij heeft geconcludeerd tot vernietiging van de bestreden beslissing en toewijzing van het door hem gedane verzoek;

Overwegende dat geen contra-memorie is ingediend;

Wat het recht betreft:

Overwegende dat de door klager verzochte herziening van het hem toegekende pensioen is de herziening, bedoeld in art. 69 (1) der Pensioenwet voor de zeemacht 1922;

Overwegende dat ingevolge art. 73 (1) j°. art. 51 dier wet, hij, die met zoodanige beslissing geen genoegen neemt, daarvan aan de Koningin herziening kan vragen en naar art. 52 (1) eerst van de op zoodanig verzoek genomen beslissing beroep op dezen Raad openstaat;

Overwegende dat deze Raad dus niet bevoegd is tot kennisneming

van het rauwelijks tegen de oorspronkelijke niet ingevolge art. 51 genomen beslissing ingestelde beroep;

Recht doende in Naam der Koningin!

Verklaart klager niet-ontvankelijk in het door hem ingestelde beroep.

Centrale Raad van Beroep.

Uitspraak van 30 October 1923.

(1923. D. No. 51; I. No. 19).

Fungeerend-Voorzitter Mr. B. Tellegen.

Leden: Mrs. J. Th. Endtz en A. Burger.

Art. 176 der Pensioenwet 1922, Stbl. No. 240 j°. art. 3, eerste lid c der Burgerlijke Pensioenwet (Wet van 9 Mei 1890, Stbl. No. 78).

Nòch volgens de Burgerlijke Pensioenwet, nòch volgens de Pensioenwet 1922 is het oordeel van de, over de vraag der ongeschiktheid gehoorde, deskundigen, bindend voor de autoriteit die over de pensioensaanvraag heeft te oordeelen.

De vraag of klager voor de waarneming van zijn ambt van onderwijzer ongeschikt was, wordt door den Pensioenraad en door den C. R. v. B., die zich evenwel geenszins vereenigt met de overwegingen van den Pensioenraad, ontkennend beantwoord.

De Centrale Raad van Beroep heeft de volgende uitspraak gegeven in zake:

X. te Y., klager, in persoon ter openbare terechtzittingen van 19 Juni en 9 October 1923 verschenen, bijgestaan door zijn raadsman Mr. J. A. te Z.,

tegen:

den Pensioenraad, verweerder, voor welken op die terechtzittingen als gemachtigden zijn opgetreden: Dr. H. J. L. C., medisch-adviseur en M. J. J., commies bij dien Raad, beiden wonende te 's-Gravenhage.

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

Gezien de stukken en gehoord de bovengenoemde verschenen personen en als getuigen en deskundigen E. S., arts en E. P. Z., leeraar, beiden te Z.;

Wat aangaat de feiten van het twistgeding:

Overwegende dat klager bij Koninklijk besluit van 21 Maart 1922 is benoemd tot schoolopziener in de inspectie Z. met ingang van den dag, waarop hij zijne betrekking aanvaardt, en met ingang van dienzelfden dag eervol is ontslagen als onderwijzer aan de Rijkskweekschool voor Onderwijzers te Z.;

Overwegende dat hij, van oordeel dat hij uit hoofde van ziekten of gebreken voor de waarneming van laatstgemelde betrekking ongeschikt was en dus naar art. 5, eerste lid, in verband met art. 3, eerste lid, c. der thans vervallen Burgerlijke Pensioenwet aanspraak had op pensioen, een verzoek om toekenning van pensioen ter zake van die betrekking heeft ingediend;

Overwegende dat de daartoe aangewezen geneeskundigen E. S. en J. J. W. op 6 en 9 April 1922 en de nader aangewezen geneeskundige A. S. op 17 October 1922 klager hebben onderzocht en op grond van de resultaten van dat onderzoek als diagnose hebben gesteld „beginnende degeneratio cordis met verhoogde bloeddruk en neurasthenie” en klager voor de waarneming van zijn ambt als onderwijzer uit hoofde van ziels- of lichaamsgebreken ongeschikt hebben verklaard;

Overwegende dat de Pensioenraad, bij beslissing van 8 Maart 1923 beschikkende op klagers pensioensaanvraag, hem heeft medegedeeld, dat hij geen recht heeft op pensioen, zulks uit overweging:

dat belanghebbende, die met ingang van 1 Mei 1922 eervol is ontslagen wel volgens eene verklaring bedoeld in artikel 77 van eerstgenoemde wet voor de verdere waarneming van zijn ambt ongeschikt wordt geacht, doch dat hij met den dag van ingang van zijn ontslag is benoemd tot schoolopziener, eene betrekking, die eene niet onbelangrijke mate van werkkraft eischt;

dat met het oog op het bovenstaande, mede in verband met de ontvangen ambtsberichten, niet kan worden aangenomen dat belanghebbende bij zijn ontslag lichamelijk ongeschikt was voor het verder waarnemen van de betrekking van onderwijzer aan de Rijkskweekschool voor Onderwijzers te Z. en hij dus aan artikel 3c der thans vervallen Burgerlijke Pensioenwet geen recht op pensioen kan ontleenen;

Overwegende dat klager tegen deze beslissing in beroep is gekomen en bij klaagschrift heeft aangevoerd:

dat requestrant, na sedert 2 Februari 1895 in opeenvolgende betrekkingen bij het lager onderwijs werkzaam geweest te zijn, bij Koninklijk Besluit dd. 7 Augustus 1919 is benoemd tot onderwijzer aan de Rijkskweekschool voor Onderwijzers te Z.;

dat zijn lichamelijke gesteldheid, die hem reeds eerder in de vervulling van zijn onderwijstaak had gehinderd, hem steeds meer in zijn werk bemoeilijkte, zoodat hij zich te Z. weer onder geneeskundige behandeling stelde;

dat het verder verloop zoodanig is geweest, dat requestrant het geneeskundig advies kreeg, geen onderwijzer te blijven, zijnde hij voor deze functie lichamelijk niet geschikt, wat hem trouwens zelve

meer en meer duidelijk was geworden, en zijne functie daarop is geëindigd met ingang van zijn eervol ontslag als zoodanig den 1sten Mei 1922, welk ontslag hem is verleend bij K. B. dd. 21 Maart 1922;

dat requestrant, teneinde over te kunnen gaan tot het aanvragen van pensioen ingevolge artikel 33 der (oude) Burgerlijke Pensioenwet, zich tot den Burgemeester zijner toenmalige woonplaats Z. heeft gewend om benoeming van twee geneeskundigen voor het instellen van een onderzoek naar requestrants gezondheid;

dat bij missive dd. 13 Juni 1922 van Z. E. den Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen aan requestrant is medegedeeld, overeenkomstig artikel 4, 3e lid van het K. B. van 17 Maart 1914, S. 150, dat de door bedoelde twee geneeskundigen, in verband met artikel 3, 1e lid sub c der Burgerlijke Pensioenwet omtrent requestrants gezondheidstoestand afgegeven verklaringen naar het oordeel van den Minister van Financiën voldeden aan de eischen bij genoemd artikel 3 gesteld voor het verkrijgen van pensioen op grond van ongeschiktheid voor de waarneming van de door requestrant bekleede betrekking uit hoofde van ziekte of gebreken;

dat bij dezelfde missive aan requestrant is medegedeeld, dat de aanvraag om pensioen behoorde te worden ingediend bij den Minister van Financiën;

dat door het in werking treden op 1 Juli 1922 der Pensioenwet 1922 op requestrants pensioenaangelegenheid, waarin nog geen beslissing was genomen, toepassing moesten vinden de op het formeele recht betrekking hebbende bepalingen dezer wet, met inbegrip van die omtrent het geneeskundig onderzoek van hen, die aanspraken meenen te ontleenen aan invaliditeit;

dat alstoen een geneeskundige keuring is gevolgd die hetzelfde resultaat had als de eerste: dat n.l. requestrant ongeschikt was voor de waarneming van de betrekking van onderwijzer, welke ongeschiktverklaring wordt erkend in de missive aan requestrant dd. 8 Maart 1923 van den Pensioenraad;

dat echter bij deze zelfde missive dd. 8 Maart 1923 tot requestrants pijnlijke verbazing is medegedeeld, dat hij geen recht heeft op pensioen, en wel met het oog hierop mede in verband met ontvangen ambtsberichten, dat hij met ingang van zijn ontslag als onderwijzer benoemd is tot schoolopziener;

dat requestrant door deze beschikking van den Pensioenraad ten zeerste is gedupeerd en naar zijn bescheiden meening alleszins gronden heeft, zich door deze beschikking bezwaard te gevoelen, weshalve requestrant zich ingevolge artikel 125 der Pensioenwet 1922 op den Centralen Raad beroept;

dat requestrant vooreerst wil wijzen op het z.i. bestaande formeele bezwaar tegen de betwiste beschikking van den Pensioenraad;

dat vooropgesteld moge worden, dat, voor de regeling van rechten van vóór het in werking treden der Pensioenwet 1922, krachtens artikel 176 dier wet van kracht is gebleven, de (oude) Burgerlijke

Pensioenwet met uitzondering dan van de bepalingen betreffende het formeele recht, bedoeld in art. 170 der Pensioenwet 1922;

dat requestrant er op moge wijzen, dat de Burgerlijke Pensioenwet, art. 5, spreekt van het aannemen van ongeschiktheid door ziekten of gebreken op grond van een geneeskundige *verklaring*, daarop betrekking hebbend, terwijl de Burgerlijke Pensioenraad daarna *adviseerde omtrent haar bewijskracht* volgens art. 4 van het K. B. dd. 17 Maart 1914, S. 150;

dat daartegenover de Pensioenwet 1922 in art. 51 zich aldus uitdrukt, dat het recht op invaliditeitspensioen afhankelijk is van een geneeskundige verklaring, waarbij over ongeschiktheid wegens ziekten of gebreken een *gevoelen* wordt uitgesproken, terwijl de Pensioenraad *beoordeelt*, of de ambtenaar uit hoofde van ziekten of gebreken ongeschikt moet worden geacht;

dat uit het bovenstaande alleszins blijkt, dat onder de werking der Burgerlijke Pensioenwet het zwaartepunt bij de beoordeeling van eventueele ongeschiktheid en van het daarop gebaseerde recht op pensioen in aanzienlijk grootere mate dan onder de werking der Pensioenwet 1922 gelegen was in de geneeskundige verklaring;

dat naar requestrants meening, daar op de regeling van zijn recht op pensioen de Burgerlijke Pensioenwet krachtens artikel 176 der Pensioenwet 1922 van kracht is gebleven, de Pensioenraad in zijn beschikking dd. 8 Maart 1923 het recht van requestrant op pensioen te veel heeft beoordeeld overeenkomstig de Pensioenwet 1922, waarvan ontkrachting der geneeskundige verklaring — hier zij nog terzijde gelaten wat daartegenover van beslissende beteekenis werd geacht — het gevolg is geworden;

dat dit te meer klemt, wijl de eerste — later bevestigde — verklaring der geneeskundigen overeenkomstig artikel 4, 1e en 2e lid van het reeds meergenoemde K. B. van 17 Maart 1914, S. 150, na behandeling door den toenmaligen Burgerlijken Pensioenraad, blijkens meergemelde missive dd. 13 Juni 1922 van Z. E. den Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, geoordeeld werd te voldoen aan de vereischten van art. 5. (1) en 3. (1) c. der Burgerlijke Pensioenwet, welke het materieele recht voor requestrants aangelegenheid inhoudt;

dat requestrant wijders zich over de beschikking van den Pensioenraad bezwaard gevoelt om de hierna volgende redenen:

dat de hoofdgrond dier beschikking blijkbaar bestaat in de reeds genoemde benoeming van requestrant tot schoolopziener, gelijktijdig met zijn ontslag als onderwijzer;

dat deze grond reeds daarom den requestrant twijfelachtig voorkomt, daar toch de Pensioenwet geenszins als vereischte voor het verkrijgen van pensioen stelt ongeschiktheid tot elke werkzaamheid, doch alleen ongeschiktheid tot verdere waarneming van het bekleede ambt, in casu dat van onderwijzer;

dat requestrants blijkens zijn benoeming aangenomen en sedert ook gebleken lichamelijke geschiktheid voor het ambt van *school-*

opziener in geen deele afbreuk doet aan zijn ongeschiktbevinding voor de verdere waarneming der betrekking van *onderwijzer*, omdat juist het voor requestrant bij uitstek afmattende en enerveerende klassikale onderwijs met zijn immer terugkeerenden eisch, bepaalde klassen onder invloed te houden, ook op tijdstippen dat daardoor van de hartwerking bij requestrant reeds te veel bleek gevergd te zijn, datgene is, waartegen hij niet meer bestand bleek;

dat dan ook bij requestrants geneeskundige behandeling hem door zijn medicus is geadviseerd, deze voor hem ten eenenmale fnuikende en ongeschikt geworden betrekking op te geven, terwijl hem werd gezegd, dat voorzoover verbetering mogelijk was, deze alleen zou te wachten zijn bij het aanvaarden van een minder enerveerenden werkring, maar in allen gevalle uitgesloten was bij verdere waarneming der betrekking van *onderwijzer*;

dat in het licht van het bovenstaande de opmerking van den Pensioenraad: dat het ambt van schoolopziener een niet onbelangrijke mate van werkracht vereischt, naar requestrants bescheiden meening geen beletsel had moeten zijn voor den Pensioenraad, om te komen tot het oordeel, dat requestrant ongeschikt geacht moet worden voor verdere waarneming van het onderwijzersambt;

dat de Pensioenraad in zijn beschikking ook gewaagt van ontvangen ambtsberichten, doch dat dan tegenover de verklaringen van geneeskundigen na en op grond van medisch onderzoek, dat requestrant ongeschikt was gebleken, gewicht is gehecht aan verklaringen van niet-geneeskundigen, die konden berichten, dit niet te hebben kunnen constateeren;

dat hieromtrent is op te merken, dat laatstbedoelde berichten zoo zij meer inhielden, en geschiktheid rapporteerden, slechts betrekking konden hebben op het uiterlijke beeld der werkelijke omstandigheden;

dat die uiterlijke schijn, gewekt door buitengewone, geforceerde krachtsinspanning, om het onderwijzersambt nog naar behooren te vervullen, niet geacht mag worden, de geneeskundige verklaringen ook maar eenigszins te ontzenuwen;

dat requestrant te allen overvloede nog overlegt een rapport dd. 27 Maart 1923 van den Specialist-Zenuwarts Dr. J. K. te Z., door wien hij zich op medisch advies heeft laten onderzoeken omtrent zijn fysieke en psychische gesteldheid in verband met de vraag naar al of niet geschiktheid voor de onderwijzersfunctie; dat dit rapport, naar requestrant bescheidenlijk meent, allen twijfel ten deze omtrent de al of niet lichamelijke geschiktheid voor het verder waarnemen van de bedoelde onderwijzersbetrekking opheft;

dat het ook aandacht verdient, dat, ware requestrant geschikt gebleven voor de verdere waarneming van het onderwijzersambt, hij behalve zijn salaris aan de Rijksskweekschool, zou zijn blijven genieten de niet onbeduidende verdiensten van onderwijzer aan den hoofdakte-cursus te Z., van onderwijzer aan den hoofdakte-cursus te R., en van onderwijzer bij de Rijksnormaallessen te S., vermeer-

derd met de belooning voor privaatllessen, waartoe hij voortdurend meer werd aangezoekt;

dat requestrant voor zijn betrekkelijk ruime gezamenlijke verdiensten als voorschreven niet behoefde te begeeren die welke aan zijn ambt als schoolopziener verbonden zijn, ook niet deze vermeerderd met het door requestrant gevraagde pensioen;

dat een en ander te meer klemt, waar, voor geval aan requestrant geen pensioen zou worden toegekend, zijn jaarwedde als schoolopziener ad *f* 4610.— onvoldoende is, om te voorzien in de behoeften van requestrant en zijn gezin, waaronder behooren de niet onbelangrijke kosten van opvoeding van twee zoons, respectievelijk 18 en 13 jaar, beiden leerlingen van een gymnasium, de jongste daarvoor aangegeven zijnde in het vertrouwen dat de missive van Z. E. den Minister voornoemd, dd. 13 Juni 1922 niet zou worden gevolgd door een weigering van het daarop aangevraagde pensioen;

dat hierbij nog komt dat, nu requestrant door zijn benoeming tot schoolopziener in de inspectie Z., gevolgd als zij werd door aanwijzing van Y. als standplaats, in laatstgenoemde gemeente woonplaats heeft moeten nemen, zoodat hierdoor nog speciale onkosten zijn ontstaan voor de opvoeding van requestrants jongsten zoon, die zonder het gymnasium te verlaten niet te Y. zou kunnen gehuisvest worden;

dat uit het bovenstaande alleszins blijkt, dat voor geval de beschikking van den Pensioenraad dd. 8 Maart 1923 gehandhaafd zoude blijven, requestrant daardoor in buitengewoon ernstige mate zoude worden getroffen;

op al welke gronden, nader ter zitting van den Centralen Raad toe te lichten, requestrant dezen Raad eerbiedig verzoekt, de beschikking dd. 8 Maart 1923 van den Pensioenraad te vernietigen, met toekenning aan requestrant van het door hem aangevraagde pensioen;

Overwegende dat de Pensioenraad bij contra-memorie het volgende heeft aangevoerd:

„Appellant is met ingang van een datum vóór 1 Juli 1922 als onderwijzer aan de Rijkskweekschool voor Onderwijzers te Z. ont-slagen. Het antwoord op de vraag of hij recht heeft op pensioen moet dus krachtens artikel 176 der Pensioenwet 1922 ontleend worden aan de thans vervallen Burgerlijke Pensioenwet.

Ook volgens die wet kon geen invaliditeitspensioen worden toegekend voordat de ambtenaar geneeskundig was onderzocht en de doktoren die het onderzoek verrichtten, het resultaat in eene verklaring hadden neergelegd. Onjuist is appellants meening omtrent de bindende kracht die de Burgerlijke Pensioenwet aan de geneeskundige verklaringen zou hebben toegekend. Bindend waren deze, ingevolge het eerste lid van artikel 5 dier wet, slechts in zooverre, dat geen pensioen mocht worden verleend, wanneer de doktoren door invaliditeit veroorzaakte ongeschiktheid voor verdere ambtsvervulling niet aanwezig achtten. Maar de verplichting tot pension-

neeren wanneer zij van eene tegengestelde meening waren, bestond niet. Wij behoeven slechts te wijzen op het vierde lid van artikel 5 dat eene regeling bevatte van het recht van den ambtenaar om zich te doen herkeuren indien hem niet op grond van eene, zijne ongeschiktheid constateerende geneeskundige verklaring, pensioen werd verleend.

Ten opzichte van de hierbedoelde vrijheid van beslissing bestaat geen verschil tusschen den vroegeren en den tegenwoordigen toestand.

Appellant is in April 1922 gekeurd en ongeschikt verklaard. Vóór de keuring had hij echter reeds ontslag gevraagd als onderwijzer.

Bij missive van 13 Juni 1922 deelde de Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen hem mede, dat naar het oordeel van den Minister van Financiën de geneeskundige verklaring grond opleverde tot toekenning van pensioen.

Na het in werking treden van de Pensioenwet 1922 moest hij, met het oog op artikel 170, juncto artikel 76 dier wet nog door een ander geneeskundige worden onderzocht. Ook deze achtte hem ongeschikt.

Den 6den Juli 1922 ontvingen wij zijne pensioensaanvraag. Daarbij bevond zich een afschrift van het Koninklijk besluit van 21 Maart 1922 no. 35 waarbij hij met ingang van den dag, waarop hij zijne betrekking zou aanvaarden, benoemd werd tot schoolopziener in de inspectie Z. en met ingang van denzelfden dag als onderwijzer aan de Rijkskweekschool voor Onderwijzers aldaar eervol werd ontslagen.

De omstandigheid — die den vroegeren Burgerlijken Pensioenraad en den Minister van Financiën niet bekend was — dat hij laatstgenoemde betrekking met eerstgenoemde, voor de richtige vervulling waarvan toch ook eene niet onbelangrijke mate van werkkraft wordt vereischt, had verwisseld, gaf ons aanleiding de vraag of hij voor de verdere waarneming voor bedoeld onderwijzersambt inderdaad ongeschikt moet worden geacht, nog eens ernstig onder de oogen te zien.

Het geneeskundig rapport spreekt van eene beginnende degeneratio cordis, doch deze diagnose vindt niet voldoende steun in de resultaten van het onderzoek. Het vermeldt voorts, behalve een matig verhoogden bloeddruk, slechts subjectieve klachten.

De ingewonnen ambtsberichten, gecombineerd met het feit dat de objectieve resultaten van het medisch onderzoek zoo gering zijn, hebben ons de overtuiging geschonken dat het bestaan van bedoelde ongeschiktheid niet mag worden aangenomen.

De Directeur van de Rijkskweekschool te H., tot 1 September 1921 Directeur der Rijkskweekschool te Z., zegt dat „nimmer in „(hem) eenig vermoeden is gewekt dat (de) gezondheidstoestand van „appellant hem voor de verdere vervulling dier betrekking ongeschikt zou maken”.

De Inspecteur van het lager onderwijs in de Inspectie Z. drukt

zich nog sterker uit: Hij deelt mede dat „noch het personeel dier „school, noch het schooltoezicht, iets van zijn lichamelijken toestand „bevroed hebben”. „Evenzoo”, schrijft die Inspecteur, „verricht hij „zijn arbeid als schoolopziener onverkort en zonder eenige reserve”. Ook als onderwijzer vervulde appellant dus zijn taak ten volle.

De Hoofdinspecteur van het Lager Onderwijs in de 2e Hoofdinspectie schrijft dat hij „zoolang (hij) den heer X* ambtelijk ken (t) „nimmer vernomen (heeft) van ziekte of van bezwaren van welken „aard ook, die hem zouden hebben verhinderd zijn werk goed te „doen, noch eerst als onderwijzer aan de Rijkskweekschool voor On- „derwijzers te Z., noch ook als schoolopziener in de Inspectie Z.”

Alleen de tegenwoordige Directeur der Rijkskweekschool te Z. heeft van appellant soms klachten vernomen over moeheid, congesties en slapeloosheid. Intusschen verzuimde hij nooit en werkte hij ernstig.

Is het, met bovenstaande inlichtingen van de meest bevoegde zijde voor zich, aannemelijk, dat appellant inderdaad niet dan met groote moeite zijn werk als onderwijzer kon blijven verrichten, zoodat de verwisseling van zijn betrekking met het ambt van schoolopziener, voor hem een uitkomst was, en hij, ware de gelegenheid om van betrekking te veranderen hem niet geboden, toch om gezondheidsredenen ontslag als onderwijzer had moeten vragen?

Naar onze meening stellig niet, te minder omdat hij, behalve dat hij zijne taak op school tot volle tevredenheid van zijn chef en van de onderwijsinspectie vervulde, (hij ging gemakkelijk met leerlingen om, en had dus ook blijkbaar niet de minste moeite met orde houden) nog vrijwillig extra-werk op zich nam. Hij was onderwijzer aan den hoofdactecursus te Z., onderwijzer aan den hoofdactecursus te R. en onderwijzer aan de Rijksnormaallessen te S. en gaf bovendien nog privaattlessen „waartoe hij voortdurend meer werd aangezocht”.

Dit doet niet een man wien het lesgeven zoo zwaar valt.

Wij missen in het ziektebeeld van appellant, hetgeen telkens uitkomt in gevallen van neurasthenie bij ambtenaren: een niet dan met de grootste moeite, onder vermijding van alle bijkomstige werkzaamheden kunnen volvoeren van de opgelegde taak, en een ten slotte, ook na lange rusttijden, gedwongen opgeven van die taak.

Hiervan valt in dit geval niets te bespeuren. Er is zelfs geen rustperiode noodig geweest. Appellant toonde zooveel energie, dat hij tegen September 1921 nog solliciteerde naar de toch wel zeer verantwoordelijke betrekking van Directeur der school, waaraan hij onderwijzer was. Hoe hij die sollicitatie ook tegenover den Hoofdinspecteur tracht te verdedigen, wij achten het volkomen onaanneemelijk dat een neurasthenie die iemand ten eenenmale ongeschikt doet zijn als onderwijzer, hem niet de geschiktheid voor Directeur, zou doen missen.

Dit geldt ook voor de betrekking van schoolopziener. Wij willen aannemen dat appellant wel eens over zijn gezondheid te klagen heeft gehad, en dat hij daarom reden had naar een anderen, meer

rustigen werkring, zooals dien van schoolopziener, uit te zien. Maar recht op pensioen bestaat er alleen als van het bestaan van werkelijke invaliditeit duidelijk is gebleken. Een verwisseling van werkring, niet wegens bepaalde invaliditeit, mag niet plaats hebben, ten koste van het pensioenfonds.

Evenmin mogen de geldelijke overwegingen, aan het slot van het klaagschrift van eenigen invloed zijn op de beoordeeling van het recht op pensioen.

De kennisneming van den inhoud der geneeskundige verklaring van Dr. J. K., heeft ons niet van inzicht doen veranderen.

Zij heeft ons niet de overtuiging geschonken, dat niet bij gepaste werkverdeeling met opgeven van bijbetrekkingen appellant zijn ambt als onderwijzer nog lange jaren zonder schade voor zijn gezondheid had kunnen waarnemen.

Behalve een weinig verhoogden bloeddruk vindt ook Dr. K. somatisch geen afwijkingen. Hij constateerde dat de bloeddruk was gedaald en de neurasthenische bezwaren verminderd waren.

Hoe de toestand vóór het ontslag was, kan hij slechts vernemen uit den mond van appellant, wiens objectiviteit in deze zaak toch niet zonder meer is te aanvaarden.

In een geval als dit, waarin op bijna louter subjectieve klachten moet worden afgedaan, heeft de geneeskundige verklaring slechts betrekkelijke waarde.

De ervaring heeft ons geleerd, dat het in vele gevallen den doktoren niet gelukt met de noodige objectiviteit de zaak te overzien.

Telkens kunnen wij constateeren, dat ten opzichte van wachtgelders die van het gepensionneerd worden geldelijk nadeel zouden ondervinden, zelfs reeds jaren bestaande, onmiskenbare invaliditeit, den geneeskundigen geen grond oplevert tot ongeschiktverklaring, terwijl ten aanzien van anderen die er hun voordeel in zien den dienst met pensioen te verlaten tot het bestaan van ongeschiktheid wordt geconcludeerd, zonder dat daarvan in werkelijkheid ooit iets is gebleken.

Op grond van het hier aangevoerde zijn wij van oordeel dat appellant geen recht op pensioen heeft.”;

Overwegende dat deze Raad na behandeling der zaak ter terechtzitting van 19 Juni 1923 een nader onderzoek heeft bevolen, naar aanleiding waarvan klager is onderzocht door den hoogleeraar Dr. A. A. H. v. d. B. en door den zenuwarts Dr. H. W. S., die ieder een uitvoerig deskundig verslag van hun onderzoek en een advies omtrent klagers geschiktheid voor zijn vroeger ambt van onderwijzer hebben uitgebracht;

Overwegende dat eerstgenoemde deskundige de tijdens zijn onderzoek bij klager bestaande hartafwijking als van weinig belang beschouwt, niet den indruk heeft gekregen dat de subjectieve verschijnselen, waarover hij klaagt, daarmede in oorzakelijk verband staan en meent dat die klachten eerder langs psychologischen weg een verklaring zullen moeten vinden;

Overwegende dat de deskundige Dr. S. op grond van de resultaten van zijn onderzoek tot deze conclusies komt:

„1. Dat er geen organische verandering in het centraal zenuwstelsel is aan te toonen;

2. Dat er zonder twijfel symptomen aanwezig zijn, die psychogeen verklaard moeten worden en wijzen op een groote suggestibiliteit;

3. Dat de klachten die de Heer X. gehad heeft en die een zuiver psychogeen karakter dragen, voor verbetering vatbaar zijn, zooals de ervaring uit vroegere jaren reeds leert;

4. Dat ondergeteekende thans geen termen kan vinden de Heer X. ongeschikt te achten voor zijn beroep als leeraar.”

Overwegende dat de behandeling der zaak is hervat ter terechtzitting van 9 October 1923;

Wat het recht betreft:

Overwegende dat, waar klagers ontslag als onderwijzer aan de Rijkskweekschool op 1 Mei 1922 is ingegaan, de vraag, of hij ter zake van dat ambt recht heeft op pensioen, ingevolge art. 176 der Pensioenwet 1922 moet worden beoordeeld naar de thans vervallen Burgerlijke Pensioenwet en dat, nu hij tijdens dat ontslag den ouderdom van 65 jaren niet had vervuld en meer dan 10 dienstjaren had, het antwoord op die vraag ingevolge art. 3, eerste lid c der laatstgenoemde wet hiervan afhangt, of hij uit hoofde van ziekten of gebreken voor de waarneming van dat ambt ongeschikt was;

Overwegende dat naar de Burgerlijke Pensioenwet evenmin als naar de Pensioenwet 1922 het oordeel van de over de vraag der ongeschiktheid gehoorde geneeskundigen bindend is voor de autoriteit, die over de pensioensaanvraag heeft te oordeelen;

Overwegende dat dus de Pensioenraad in deze zelfstandig had te oordeelen over klagers aanspraak op pensioen, waaruit volgt, dat klagers formeele bezwaar tegen de bestreden beslissing, hierin bestaande, dat daarbij is afgeweken van het oordeel van de gehoorde geneeskundigen, den vroegeren Burgerlijken Pensioenraad en den Minister van Onderwijs, geen recht van bestaan heeft;

Overwegende dat het oordeel van de drie geneeskundigen omtrent klagers ongeschiktheid voor de waarneming van zijn ambt berust op de dubbele diagnose: beginnende degeneratio cordis en neurasthenie;

Overwegende dat niet is uit te maken, welk dezer beide gebreken bij dat oordeel den doorslag gaf, doch dat deze Raad op grond van het advies van den hoogleeraar H. v. d. B. en zich met diens conclusie vereenigende, een hartgebrek als oorzaak van ongeschiktheid meent te mogen uitsluiten;

Overwegende dat hier dus alleen in aanmerking komt het bij klager ongetwijfeld aanwezige functioneele zenuwlijden;

Overwegende dat op grond van het rapport der drie geneeskundigen en den verderen inhoud der gedingstukken moet worden aangenomen, dat dit gebrek tijdens klagers ontslag als onderwijzer van

nog al ernstigen aard was, zoodat hij op dat tijdstip als gevolg daarvan zijn ambt niet dan met groote inspanning kon waarnemen, waarom dan ook het hem omstreeks dien tijd door den arts S. gegeven advies om naar een rustiger werkkring om te zien wel als juist mag worden beschouwd;

Overwegende dat hieruit echter niet zonder meer volgt, dat klager toen voor de waarneming van zijn ambt ongeschikt was in den zin der wet, die immers daarmede het oog heeft op ongeschiktheid van blijvenden aard, niet zonder prijsgeving van het ambt te overwinnen door doelmatige behandeling, eventueel een rustkuur daaronder begrepen;

Overwegende dat, nu uit het rapport van Dr. S. blijkt en trouwens door klager ter terechtzitting van 9 October 1923 ronduit is toegegeven, dat diens toestand sedert zijn ontslag als onderwijzer zeer veel is verbeterd, en wel — gelijk deze Raad op gezag van Dr. S. aanneemt — in die mate, dat hij tijdens diens onderzoek, dat is op 19 Juli 1923, niet ongeschikt was voor het ambt van onderwijzer aan de Rijksskweekschool;

Overwegende dat hieruit naar 's Raads oordeel moet worden afgeleid, dat van blijvende ongeschiktheid voor dat ambt op 1 Mei 1922 geen sprake was, doch dat, ook bij behoud van het ambt, klager door doelmatige behandeling in verband met een daartoe te verleenen verlof weder had kunnen komen in den toestand als thans aanwezig, waarbij hij voor de waarneming van het ambt niet ongeschikt is, al had hij dan wellicht in het belang zijner gezondheid goed gedaan door de daarnevens door hem waargenomen betrekkingen op te geven;

Overwegende dat dus het aangevraagde pensioen terecht niet is toegekend, al vereenigt deze Raad zich geenszins met de overwegingen, waarop de Pensioenraad in dien zin heeft beslist;

Recht doende in Naam der Koningin!

Bevestigt, doch op andere gronden, de beslissing, waartegen het beroep is gericht.

Centrale Raad van Beroep.

Uitspraak van 13 November 1923.

(1923. D. No. 13; I. No. 14).

Fungeerend-Voorzitter: Mr. B. Tellegen.

Leden: Mrs. J. Th. Endtz en A. Burger.

Art. 78 (2, 2°) van de Pensioenwet voor de Landmacht 1922, Stbl. No. 66 jo. art. 2, 4° van de Pensioenwet voor de Landmacht 1902, Stbl. No. 90.

Klager kan aan de Pensioenwet voor de Landmacht 1922 geen recht op pensioen over de jaren als vrijwilliger bij den Landstorm

doorgebracht, ontleenen, daar die wet in art. 1 vrijwilligers bij den Landstorm uitsluit. Ook kan hij dit niet aan art. 2, van de Pensioenwet voor de Landmacht 1902, op hem — zoo voor hem voordeelig — krachtens genoemd artikel 78 (2, 2°) toepasselijk, omdat hij als vrijwilliger bij den Landstorm ontslagen is wegens zijne benoeming tot reserve-Eerste-Luitenant en dus niet onder art. 2, 4°, van de Pensioenwet voor de Landmacht 1902, terwijl hij ook aan geen der overige in dat artikel 2 bedoelde bepalingen aanspraak kan ontleenen op een hooger pensioen dan hem reeds is toegekend.

De Centrale Raad van Beroep heeft de volgende uitspraak gegeven in zake:

X., wonende te Y., klager, niet verschenen,

tegen:

den Minister van Oorlog, verweerder, niet verschenen.

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

Gezien de stukken;

Wat aangaat de feiten van het twistgeding:

Overwegende dat verweerder, krachtens machtiging der Koningin, bij beslissing van 23 April 1923 geweigerd heeft te herzien de afwijzende beschikking genomen op klager's „aanvraag om toekenning van pensioen”;

Overwegende dat klager van deze beslissing tijdig in beroep is gekomen, bij klaagschrift aanvoerende:

dat hem is gebleken, dat hij verzuimd heeft toekenning van vernieuwd pensioen te verzoeken op grond van het gestelde in de Pensioenwet voor de Landmacht 1902, art. 2, 4°;

dat hoewel hem ontslag is verleend als gevolg van zijne benoeming tot reserve 1e Luitenant, dd. 15 April 1922 ing. K. B. dd. 20 April 1922 (Staatsblad No. 66), hij ongeschikt was voor de verdere uitoefening van zijn dienst in verband met zijn leeftijd;

dat hij dd. van zijn ontslag den leeftijd had bereikt van 59 jaar en 5½ maand;

dat hij ter oorzaak hiervan heeft dienst gedaan tot November 1920;

dat hij vermeent op grond van het gestelde in de Pensioenwet voor de Landmacht (Staatsblad 1922, No. 66) art. 78 en in de Pensioenwet voor de Landmacht 1902 art. 2, 4°, aanspraak te kunnen maken op pensioen;

dat hij vermeent, zoo hij zijn verzoek had ingediend bij den Heer Commandant Landstormverbanden Amsterdam I, II en III en Haarlem, te Amsterdam langs den militair-hiërarchieken weg, de aandacht gevestigd zou zijn geworden op art. 2, 4°. Pensioenwet 1902;

weshalve hij dezen Raad verzocht heeft een nadere beslissing te nemen;

Overwegende dat niet van contra-memorie is gediend;

In rechte:

Overwegende dat uit de stukken blijkt:

dat klager twee voortdurende pensioenen geniet, het eene — van f 396.— per jaar, toegekend in 1907 — als sergeant-majoor-instructeur; het andere — van f 36.— per jaar, in 1914 verleend — wegens geeindigden landweerdienst;

dat klager in 1915 als vrijwilliger bij den Landstorm in dienst is getreden, en als zoodanig ontslagen is met ingang van 15 April 1922;

dat hij bij Koninklijk Besluit van 20 April 1922: 1°. benoemd is, met ingang van 15 April t.v., tot reserve-Eerste-Luitenant bij het reserve personeel der landmacht; 2°. eervol uit den militairen dienst ontslagen is;

Overwegende dat klager toekenning verzoekt van een „vernieuwd pensioen”, berekend ook over den tijd bij den Landstorm doorgebracht;

Overwegende dat klager aan de Pensioenwet voor de Landmacht 1922 (Staatsblad No. 66) — die geacht wordt op 1 Januari 1920 in werking te zijn getreden — geen recht op pensioen over de jaren bij den Landstorm doorgebracht kan ontleenen, daar deze wet in art. 1 — met het personeel der reserve — vrijwilligers bij den Landstorm uitsluit;

Overwegende voorts dat nu art. 78 (2, 2°.) dezer wet op klager, die als militair tusschen 1 Januari 1920 en den dag harer afkondiging in dienst was, toepasselijk is, hij aan een der in dit artikel genoemde afdelingen der Pensioenwet voor de landmacht 1902 recht zou kunnen ontleenen — zoo voor hem voordeelig — op herpensionneering, met regeling van het pensioen naar zijn geheelen diensttijd, onder inachtneming overigens van de bepalingen dezer wet;

Overwegende dat klager zich beroept op haar art. 2, 4°. ;

Overwegende dat dit beroep reeds hierom niet opgaat; omdat klager als vrijwilliger bij den Landstorm ontslagen is wegens benoeming tot reserve-Eerste-Luitenant bij het reserve personeel, en dus niet omdat hij — zooals art. 2, 4°. eischt — geacht werd in verband met zijn leeftijd voor de waarneming van den militairen dienst niet meer ten volle geschikt te zijn;

Overwegende ten slotte, dat klager bij zijn ontslag uit den Landstorm ook aan geen der overige in dit art. 2 bedoelde bepalingen aanspraak kon ontleenen op een hooger pensioen dan hem reeds in 1907 was toegekend, zoodat terecht geweigerd is de herziening der beschikking, waarbij klager's verzoek „in het genot van een vernieuwd pensioen” te worden gesteld, afgewezen is;

Recht doende in naam der Koningin!

Stelt vast, dat de bestreden beslissing zal behooren te worden gehandhaafd.

OFFICIEEL GEDEELTE.

Strafbevoegdheid.

Koninklijk Besluit van 24 December 1923, nr. 66 (L.O. 1924 No. 20).

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN,
PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Op de voordracht van Onzen Minister van Oorlog van 19 December 1923, IIde Afdeling, nr. 1;

Hebben goedgevonden en verstaan te bepalen:

I. onder de formaties, bedoeld in artikel 41 van de Wet op de Krijgstucht, worden gerekend:

a. het militair personeel van de Artillerie-Inrichtingen te *Hembrug*;

b. het militair personeel van de Artillerie-Inrichtingen te *Delft*;

II. onder de formaties, bedoeld in artikel 39 van de Wet op de Krijgstucht, wordt gerekend:

het gezamenlijk militair personeel van de Artillerie-Inrichtingen te *Hembrug* en *Delft*.

Onze Minister van Oorlog is belast met de uitvoering van dit Besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan de Algemeene Rekenkamer.

's Gravenhage, den 24 December 1923.

WILHELMINA.

De Minister van Oorlog,

VAN DIJK

---

*Ministerieele beschikking van 16 Januari 1924, IIe Afd., nr. 21,
ter uitvoering van vorenstaand Koninklijk Besluit.*

Het militair personeel van de Artillerie-Inrichtingen te *Hembrug* wordt geacht onder de bevelen te staan van den hoogsten of oudsten in rang zijnden beroepsofficier, aldaar werkzaam.

Het militair personeel van de Artillerie-Inrichtingen te *Delft* wordt geacht onder de bevelen te staan van den hoogsten of oudsten in rang zijnden beroepsofficier, aldaar werkzaam.

Het gezamenlijk militair personeel van de Artillerie-Inrichtingen te *Hembrug* en *Delft* wordt geacht onder de bevelen te staan van den Directeur voor het Artilleriematerieel.

Laatstbedoelde autoriteit is, bij deze, ook aangewezen tot het bekrachtigen der reëngementsakten van dat personeel.

Georganiseerd overleg bij de Landmacht.

BESLUIT van den 9den Februari 1924, (*Staatsblad* no. 37), houdende voorloopige voorzieningen omtrent het georganiseerd overleg voor personeel der landmacht.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Op de voordracht van Onzen Minister van Oorlog van 5 Februari 1924, Iste Afdeling, no. 65;

Overwegende, dat het wenschelijk is in afwachting van de totstandkoming van eene definitieve regeling van den rechtstoestand van het militair personeel bij de landmacht voorloopige voorzieningen te treffen omtrent het georganiseerd overleg, in het bijzonder van belang voor den rechtstoestand van de officieren en onderofficieren;

Hebben goedgevonden en verstaan, met intrekking van Ons besluit van 30 Januari 1922 (*Staatsblad* n. 34) ¹⁾ vast te stellen de volgende bepalingen:

Artikel 1.

1. Er worden ingesteld twee commissiën voor georganiseerd overleg in zaken, rakende de belangen onderscheidenlijk:

- A. van de officieren;
- B. van de onderofficieren.

2. De commissiën dienen van advies over aangelegenheden in het bijzonder van belang voor den rechtstoestand onderscheidenlijk van de officieren en van de onderofficieren.

3. Tot deze aangelegenheden worden niet geacht te behooren die, welke uitsluitend betrekking hebben op de uitoefening van het militair gezag.

Artikel 2.

1. Door Onzen Minister van Oorlog worden tot wederopzeggens toe twee personen aangewezen, die onderscheidenlijk als voorzitter en als plaatsvervangend voorzitter der commissiën optreden.

¹⁾ Zie M. R. T. Deel XVII, bladz. 513. Red. M. R. T.

2. Voorts bestaat elke commissie uit:
- a. door Onzen Minister van Oorlog tot wederopzeggens toe aangewezen leden,
  - b. tweetallen van leden, aangewezen door de in art. 3 genoemde organisaties, voor zoover deze van de in dat artikel toegekende bevoegdheid tot aanwijzing gebruik hebben gemaakt.
- Het aantal der onder *a.* bedoelde leden in eene commissie is gelijk aan dat der tweetallen van leden onder *b.* omschreven.
- Op dezelfde wijze en tot gelijke aantallen als hiervoren in dit lid is omschreven, worden voor elk der commissiën plaatsvervangende leden aangewezen.
3. De commissiën worden bijgestaan door een secretaris en, zoo noodig, door één of meer adjunct-secretarissen, door Onzen Minister van Oorlog tot wederopzeggens toe aangewezen.
4. Door de commissiën kunnen, *c. q.* op verzoek van een of meer leden, ook andere personen in de vergadering worden toegelaten. In spoedeisende gevallen kan zulks ook door den voorzitter geschieden.

Artikel 3.

1. Bevoegd tot aanwijzing van een tweetal leden en een tweetal plaatsvervangende leden zijn:
- voor zooveel betreft de in artikel 1, lid 1, sub A bedoelde commissie:
- a. de Vereeniging van Officieren van de Nederlandsche Landmacht;
  - b. de Algemeene Roomsche-Katholieke Officieren-Vereeniging;
  - c. de Nationale Christen Officieren-Vereeniging;
  - d. de Algemeene Vereeniging van Verlofs-officieren der Nederlandsche Land- en Zeemacht;
- voor zooveel betreft de in artikel 1, lid 1, sub B bedoelde commissie:
- a. de Vereeniging van Onderofficieren „Ons Belang”;
  - b. de Nationale Christen Onderofficieren Vereeniging;
  - c. de Nederlandsche Roomsche-Katholieke Onderofficiërsbond „St. Martinus”.
2. Telkens uiterlijk drie maanden vóór den aanvang van den in artikel 5, eerste lid, bedoelden termijn geven de organisaties, vermeld in het eerste lid, schriftelijk aan Onzen Minister van Oorlog kennis, of zij al dan niet gebruik wenschen te maken van de bevoegdheid tot het aanwijzen van leden en plaatsvervangende leden, onder opgave van de namen der dienvolgens aangewezen personen.
3. Een organisatie, die niet langer deel wenscht te nemen aan het georganiseerd overleg, zendt daarvan bericht aan den Minister van Oorlog.
4. Een organisatie, die zonder kennisgeving op twee achtereenvolgende vergaderingen en met kennisgeving op drie achtereenvol-

gende vergaderingen niet vertegenwoordigd is geweest, wordt geacht, het in het derde lid bedoelde bericht te hebben ingezonden.

Artikel 4.

De in artikel 3 bedoelde organisaties, die van de bevoegdheid tot aanwijzing gebruik hebben gemaakt, doen aan Onzen Minister van Oorlog mededeeling van hare, op het oogenblik van de aanwijzing geldende statuten en stellen genoemden Minister voorts onmiddellijk in kennis met wijzigingen, welke eventueel in die statuten worden gebracht. Zij geven voorts in de maand Januari van elk kalenderjaar aan dien Minister kennis van het totaal aantal harer leden, alsmede van dat, hetwelk behoort tot het beroeps- of reserve-personeel der Landmacht.

Artikel 5.

1. De aanwijzing van leden en plaatsvervangende leden door de organisaties geschiedt voor een termijn van ten hoogste twee kalenderjaren, voor het eerst tot 1 Januari 1925.

2. Indien tusschentijds een lid of een plaatsvervangend lid uitvalt, wordt door de organisatie, welke de aanwijzing deed, een nieuw lid of een nieuw plaatsvervangend lid aangewezen voor den tijd, dat de uitgevallene nog zitting zou hebben gehad.

Artikel 6.

1. De commissiën dienen van advies over de onderwerpen, haar door Onzen Minister van Oorlog voorgelegd. Zij zijn bovendien bevoegd aan hem ambtshalve advies uit te brengen nopens aangelegenheden, als bedoeld in artikel 1.

2. Over de in de commissiën aanhangige of aanhangig te maken onderwerpen kunnen de door Onzen Minister van Oorlog aangewezen leden, afzonderlijk of gezamenlijk, in bespreking treden met dien Minister, terwijl de door de organisaties aangewezen leden gerechtigd zijn om nopens die onderwerpen besprekingen te voeren met de organisaties, door welke zij zijn aangewezen, een en ander voor zoveel niet de betrokken commissie, c. q. op verzoek van de voorstellers, ten aanzien van eenig onderwerp in anderen zin besluit. Het overleg door de vertegenwoordigers met hunne organisatie mag slechts worden gevoerd op een wijze, welke het behoud der geheimhouding verzekert.

3. Onverminderd de mogelijkheid van eene bespreking door de door Onzen Minister van Oorlog aangewezen leden, als in het vorig lid bedoeld, kan de betrokken commissie, alvorens omtrent eenig onderwerp een advies uit te brengen, den voorzitter uitnodigen met dien Minister daaromtrent in bespreking te treden.

4. Indien zij, wier meening omtrent een bepaald onderwerp van

die der meerderheid afwijkt, zich hebben voorbehouden afzonderlijke nota's over te leggen om te worden gevoegd bij het advies eener commissie, zijn zij verplicht die nota's, onderteekend, zóó tijdig aan den secretaris ter hand te stellen, dat de inzending van het advies der commissie daardoor geenerlei vertraging onderga.

5. Ongeacht of de stemmen over een advies of een onderdeel daarvan al dan niet staken, wordt zoowel het oordeel van hen, die vóór-, als van hen, die tegenstemden, aan Onzen Minister van Oorlog medegedeeld.

6. Indien zulks door een of meer leden wordt verlangd, wordt in een advies melding gemaakt van de uitgebrachte stemmen, met opgave van de aantallen leden, die blijkens de in artikel 4 bedoelde kennisgeving de aldaar vermelde organisaties onder de militairen hebben.

7. Adviezen, door Onzen Minister van Oorlog gevraagd, worden uitgebracht binnen den tijd, in het verzoek om advies bepaald.

8. Indien wordt afgeweken van het advies eener commissie, worden de redenen dier afwijking door Onzen Minister van Oorlog ter kennis van de betrokken commissie gebracht.

Artikel 7.

1. De commissiën vergaderen op plaats, dag en uur, door den voorzitter te bepalen.

2. De vergaderingen worden in den regel te *'s-Gravenhage* gehouden.

3. De voorzitter is verplicht een commissie bijeen te roepen indien twee organisaties of twee door Onzen Minister van Oorlog aangewezen leden het verlangen daartoe te kennen geven.

4. Hij leidt de vergaderingen; hij heeft eene adviseerende stem.

5. Wettelijk erkende vereenigingen van personen tot de landmacht behoorende, wier belangen niet worden behartigd door de organisaties, die aan het overleg deelnemen, worden op haar verzoek door de betrokken commissie gehoord.

Artikel 8.

1. In de vergaderingen eener commissie brengen de door Onzen Minister van Oorlog aangewezen leden ieder één stem en elk tweetal der door de organisaties aangewezen leden te zamen één stem uit. Indien een tweetal niet tot overeenstemming komt, wordt het geacht blanco te stemmen.

2. Stemmingen kunnen slechts plaats vinden in vergaderingen, waar ten minste twee derden der leden aanwezig zijn. Indien van een door eene organisatie aangewezen tweetal slechts één lid tegenwoordig is, worden de beide leden geacht tegenwoordig te zijn en oefent het aanwezige lid de bevoegdheid tot stemmen van het tweetal uit.

3. De voorzitter doet den secretaris van elke vergadering notulen opmaken, welke in een volgende vergadering worden vastgesteld. Een afschrift van de vastgestelde notulen wordt Onzen Minister van Oorlog aangeboden.

4. De voorzitter doet den secretaris een verslag opmaken, bevattende een beknopte samenvatting van het in elke vergadering verhandelde. Het verslag is voor openbaarmaking bestemd, in verband waarmee het geen zaken mag behandelen, waaromtrent de commissie tot geheimhouding heeft besloten of waarvan de voorzitter met het oog op den geheimen aard dier zaken, openbaarmaking niet toelaatbaar acht.

Artikel 9.

1. Zoo dikwijls Onze Minister van Oorlog of de voorzitter zulks noodig oordeelt, of wanneer een der commissiën van meening is, dat een aangelegenheid de gemeenschappelijke rechtstoestandbelangen van officieren en onderofficieren raakt, wordt eene gemeenschappelijke vergadering van beide commissiën gehouden.

2. Het bijeenroepen van eene gemeenschappelijke vergadering op wensch van Onzen Minister van Oorlog geschiedt door den voorzitter, binnen een maand na ontvangst van de kennisgeving daartoe.

3. Artikel 2, lid 4, artikel 6, artikel 7, lid 1, 2, 4, 5, alsmede artikel 8, lid 2 laatste volzin en lid 3 en 4, vinden op gemeenschappelijke vergaderingen overeenkomstige toepassing.

4. Zij, die door Onzen Minister van Oorlog als lid zijn aangewezen, zoowel van de commissie, bedoeld in artikel 1, lid 1, sub A., als van die, bedoeld in artikel 1, lid 1, sub B., brengen in de gemeenschappelijke vergadering twee stemmen uit. Overigens brengt ieder der leden en der tweetallen leden slechts één stem uit.

5. Stemmingen kunnen in een gemeenschappelijke vergadering slechts plaats hebben wanneer deze zoodanig is samengesteld, dat van de zijde zoowel van het door Onzen Minister van Oorlog aangewezen deel der vergadering als van de door de organisaties aangewezen vertegenwoordiging ten minste twee derden van het totaal aantal stemmen verzekerd zijn.

Artikel 10.

De door de organisaties aangewezen leden, die zitting hebben ingevolge het Koninklijk besluit van 30 Januari 1922 (*Staatsblad* no. 34), worden geacht, volgens dit besluit zitting te hebben tot 1 Januari 1925.

De overige, reeds aangewezen leden worden mede geacht, volgens dit besluit te zijn benoemd.

Onze Minister van Oorlog is belast met de uitvoering van dit besluit, hetwelk in het *Staatsblad* zal worden geplaatst.

's-Gravenhage, den 9den Februari 1924.

W I L H E L M I N A.

De Minister van Oorlog,

V A N D I J K.

Uitgegeven den *een en twintigsten* Februari 1924.

De Minister van Justitie,

H E E M S K E R K.

MEDEDEELINGEN VAN DE REDACTIE.

Commissie tot het instellen van een onderzoek naar de bijzondere rechtskennis van officieren der Landmacht.

Op bladz. 120 van dezen jaargang vermeldde wij dat in de commissie tot het instellen van een onderzoek naar de bijzondere rechtskennis van officieren der Zeemacht, de Hoofdofficier van Administratie der 1ste klasse N. J. J. van Rijn van Alkemade, lid van het Hoog Militair Gerechtshof te Utrecht, was vervangen door den Hoofdofficier van Administratie der 1ste klasse E. G. de Wijs. Gelijke vervanging heeft thans, voor zoover de gelijksoortige commissie der Landmacht betreft, plaats gehad bij beschikking van den Minister van Oorlog van 9 Februari 1924, 1ste Afdeling No. 19. Aan den heer Van Rijn van Alkemade was reeds bij beschikking van dien zelfden bewindsman van 10 Augustus 1923, 1ste Afdeling No. 58, op zijn verzoek eervol ontslag als lid van laatstbedoelde commissie verleend.

Rechtsgeleerde studie bij de Landmacht.

Bij Koninklijk Besluit van 1 Maart 1924, No. 121 is aan de Eerste-Luitenants der Infanterie J. H. van Wermeskerken en W. P. J. A. Heijmans, den Eerste-Luitenant der Cavalerie Jhr. G. A. Strick van Linschoten en den Eerste-Luitenant der Artillerie A. J. Glerum de geldelijke belooning van f 1000.— toegekend, in verband met de omstandigheid dat deze officieren hebben voldaan aan de eischen gesteld ter verkrijging van het getuigschrift van meer uitgebreide kennis op het gebied der rechtswetenschap.

Wij wenschen de genoemde Heeren met dit gunstige resultaat hunner studiën geluk.

Vervanging van den Fiscaal bij den Zeekrijgsraad te Willemsoord.

Bij Koninklijk Besluit van 1 Februari 1924, No. 28 is, met ingang van 7 Maart 1924:

aan den Hoofdofficier van Administratie der 2de klasse bij de Zeemacht te Helder mr. G. J. Jutte, op zijn verzoek, eervol ontslag verleend uit zijne betrekking van fiscaal bij den krijgsraad in de

directie der marine te Willemsoord, onder dankbetuiging voor de door hem als zoodanig bewezen diensten; en benoemd tot fiscaal-plaatsvervanger bij den krijgsraad in de directie der marine te Willemsoord, ter standplaats van den Commandant der Marine in die directie, in de gemeente Helder: de Officier van Administratie der 1ste klasse bij de Zeemacht mr. D. Tollenaar.

Wij stellen er prijs op aan dit bericht, ten aanzien van den scheidenden fiscaal, een woord van dank onzerzijds toe te voegen voor de welwillendheid waarmede mr. Jutte ons steeds tegemoet trad wanneer wij op het gebied van de militaire justitie bij de zeemacht eene inlichting behoefden. Wij hopen dat wij hem, ook ná zijne pensionneering, waarvan de Staatscourant ons inmiddels het bericht heeft gebracht, tot den kring van belangstellenden in ons tijdschrift mogen blijven rekenen en spreken onze beste wenschen uit voor een langdurig otium cum dignitate.

Den nieuw opgetreden fiscaal heeten wij welkom in zijne nieuwe functie; moge hij daarin veel voldoening en waardeering van zijn arbeid oogsten.

De werkzaamheden van het Hoog Militair Gerechtshof gedurende 1923.

Dat sedert de invoering op 1 Januari 1923 der nieuwe Militaire Straf- en Tucht wetten de werkzaamheden bij het Hoog Militair Gerechtshof niet zijn verminderd, doch vergeleken bij de jaren vóór de mobilisatie veeleer zijn toegenomen, moge blijken uit de volgende cijfers:

In het jaar 1913, het laatste normale jaar vóór de mobilisatie, behandelde het Hof 919 approbatiezaken, 126 appèlzaken, 4 zaken in eersten aanleg, 40 klachtzaken over opgelegde disciplinaire straffen en 42 verzoeken om gratie.

Het afgelopen jaar 1923 bracht 962 approbatiezaken, 182 appèlzaken, 3 zaken in eersten aanleg, 25 beklagzaken en 77 gratieverzoeken.

Het eenige wat aanmerkelijk door de invoering der nieuwe Militaire Wetboeken is verminderd, zijn de beklagzaken over opgelegde disciplinaire straffen.

Aanteekenen van het rapport omtrent krijgstucltelijke afdoening van feiten omschreven in art. 2, 2°—6° W.K. in het strafregister.

Teneinde bij inspecties het nagaan of de Commandeerende Officieren de hand houden aan het bepaalde in art. 9 Justitieele Zaken (Verord. Kon. marine) te vergemakkelijken, heeft de Vice-Admiraal,

Commandant der Marine te Willemsoord bij circulaire van 29 Januari 1924, no. 56/239 I.D. bepaald:

„dat betreffende krijgstuhtelijke afdoening van feiten vallende „onder art. 2 [2—6] der Wet op de Krijgstucht, in de laatste kolom „van de strafregisters, zullen worden vermeld de data waarop het „in art. 9 J.Z. bedoelde rapport aan den Vlootvoogd is ingezonden.”

Opzettelijke Ongehoorzaamheid.

Een van de belangrijkste militaire delicten is ongetwijfeld het misdrijf van „Dienstweigering”, thans in het Wetboek van Militair Strafrecht „Opzettelijke Ongehoorzaamheid” geheeten. Het veelvuldig voorkomen van dat delict en de omstandigheid dat vaak op verschillende wijze tegenover de dienstweigeraars werd opgetreden vóórdat het feit der weigering als vaststaand werd beschouwd, gaf bij de marine aanleiding tot het door de Vlootvoogden vaststellen van voorschriften hoe in een geval van dienstweigering moest worden gehandeld. In het commandement der marine te Willemsoord was de te volgen gedragslijn laatstelijk vastgelegd in de circulaire van den Vlootvoogd in dat commandement van 22 September 1916, no. 47/3297, en ook in andere commandementen werd de in die circulaire als richtsnoer aangewezen handelwijze gevolgd.

De in die circulaire vastgestelde gedragslijn was de volgende:

Bij weigering van een schepeling om aan een bevel van een onder-officier te voldoen — het meest voorkomende geval — moest de delinquent voor den officier van de wacht worden gebracht, die hem op de gevolgen van zijn daad had te wijzen en moest mededeelen dat hij in arrest zou worden gesteld om na een uur andermaal te worden voogeropen, teneinde, na kalm nadenken, alsnog in de gelegenheid te worden gesteld op zijne weigering terug te komen. Na verloop van een uur werd de schepeling weder voor den officier van de wacht gebracht en op diens last de order door den betrokken onderofficier nog eens met nadruk herhaald. Na hernieuwde weigering volgde dan in arreststelling en eventueel vervolging voor den krijgsraad.

Bovenbedoelde circulaire is thans door den Commandant der Marine te Willemsoord ingetrokken bij een door hem aan de Commandeerende officieren in dat commandement gericht schrijven van 29 November 1923, no. 51, waarbij onderstaand schrijven van den Fiscaal bij den Zeekrijgsraad ter kennis van die autoriteiten wordt gebracht.

Waar het misdrijf van opzettelijke ongehoorzaamheid, gelijk wij reeds opmerkten, een zeer belangrijk militair misdrijf is, zullen ook zeker zij, aan wie anders dit schrijven zou voorbijgaan, het op prijs stellen van de in deze missive neergelegde beschouwingen van den Fiscaal kennis te kunnen nemen.

Het schrijven luidt als volgt:

Zeekrijgsraad te

Willemsoord, 28 November 1923.

Willemsoord.

Parket van den fiscaal.

Aan

den Heer Schout bij Nacht
Commandant der Marine

No. 554.

te

Willemsoord.

Naar aanleiding van den mij om advies in handen gestelden brief van den Commandant der Marine-kazerne te Amsterdam dd. 13 November j.l. No. 336 A, houdende de mededeeling, ingevolge art. 8 R. Z, dat deze het geval van opzettelijke ongehoorzaamheid van den marinier 1e klasse J. C. F., stamboek No. 2375, disciplinair heeft afgedaan, deel ik Uhoogedelgestrenge beleefd mede dat m.i. zulks terecht is geschied, zoodat ook naar mijne meening rechterlijke tusschenkomst ten deze niet noodig is.

Bij de behandeling dezer aangelegenheid is de vraag gerezen of ten gevolge van de op 1 Januari 1923 ingevoerde militaire strafwetten, speciaal met het oog op den inhoud van artikel 114 W.M.S. het niet raadzaam zoude zijn de circulaire van een Uwer ambtsvoorgangers van 22 September 1916, No. 47/3297, aangevende de gedragslijn (in den regel) te volgen ingeval van dienstweigeren, in te trekken. Ook omtrent dat punt verlangt Uhoogedelgestrenge mijn advies. Ter voldoening daaraan diene het navolgende:

Inderdaad schijnt mij de wetgeving op het stuk van dienstweigeren eenige wijziging te hebben ondergaan. Naar de oude wetgeving vielen de gevallen van dienstweigeren deels onder het bereik der strafwet, deels onder dat van het tuchtrecht. Art. 97 jis. 98 en 84 C. W. W. stelde — om mij nu bij vredestdijd te bepalen — strafbaar als militair misdrijf het uitdrukkelijk weigeren en opzettelijk nalaten de in den dienst gegeven order van een meerdere te volvoeren, terwijl art. 12 R. K. te W. als zondigende tegen de discipline strafbaar stelde hem, die „uit losheid of onachtzaamheid” verzuimde uit te voeren „hetgene waartoe hij gecommandeerd is, of te volbrengen de orders welken aan hem, door iemand in hooger rang gesteld, gegeven zijn”. Nu moge ik er de aandacht op vestigen, dat in het oude recht de scheidingslijn tusschen misdrijf en disciplinair vergrijp niet liep langs de lijn opzet eenerzijds en schuld anderzijds, maar tusschen opzet, geboren uit booze overwegingen eenerzijds en opzet, geboren uit niet bepaald booze overwegingen — de wet noemde dit „uit losheid” — en schuld anderzijds. Ik wil niet beweren dat daardoor een voor de practijk bijster bruikbare scheidingslijn was aangegeven, wel dat een dergelijke scheidingslijn den wetgever voor oogen moet hebben gestaan. Dat door mij genoemde opzet geboren uit booze overwegingen, in het oude recht genoemd „kwaad opzet” (zie ontwerp C.W. 1808 XIII 13 — te vinden o.a. in Pols

tweede uitgave blz. 293 —) is, bedrieg ik mij niet, door de jurisprudentie en practijk vertaald als „bepaalde onwil”. Vandaar dat het bij een zich voorgedaan hebbend geval van dienstweigering er om te doen was te onderzoeken of de bepaalde onwil aanwezig was geweest. Om de beslissing in zoo'n geval te vergemakkelijken was voor de practijk een leidraad geschreven en een der vele geschreven leidraden was de hoögergemelde circulaire.

Volgens het thans vigeerende recht wordt in art. 114 W.M.S. als misdrijf strafbaar gesteld het weigeren of opzettelijk nalaten te gehoorzamen aan eenig dienstbevel of het eigendunkelijk overschrijden van een zoodanig bevel, doch daarnevens wordt in art. 2 No. 2 W.K. bepaald dat ook ten aanzien van dat misdrijf krijgstuchtelijke afdoening kan volgen en wel indien het begane feit naar het oordeel van den tot straffen bevoegden meerdere van zóó lichten aard is, dat de zaak buiten strafrechtelijke behandeling kan worden afgedaan. Ook in het thans geldende recht wordt dus een scheidingslijn tusschen dienstweigering als misdrijf en als krijgstuchtelijk vergrijp aangegeven.

Loopt deze scheidingslijn nu evenwijdig aan die van het oude recht? Ik zoude meenen van niet. Om het verschil aan te duiden moge ik er op wijzen dat bij strafrechtelijke beoordeeling van een geval — en in het tuchtrecht is het niet anders — men te letten heeft op de objectieve zwaarte van het feit en op de subjectieve zwaarte van de schuld des daders. Of om het meer huiselijk en concreet uit te drukken: men heeft er op te letten én in welke mate de dienstweigering den dienst in de war heeft geschopt én in welke mate de dienstweigering de uiting was van kwaadaardigheid van den delinquent. Uit die vereenigde gezichtspunten heeft men de gevallen te beoordeelen en een oordeel te geven over de zwaarte van het geval in zijn geheel, d.w.z. alle omstandigheden in aanmerking genomen, van objectieven en subjectieven aard. En kwamen in het oude recht alle gevallen van dienstweigering, onafhankelijk van hunne objectieve zwaarte, indien zij slechts de uiting waren van „kwaad opzet”, van „bepaalden onwil” (subjectief zwaar) als militair misdrijf aan den eenen kant van de scheidingslijn, de overige gevallen als krijgstuchtelijke overtreding ter andere zijde. Naar het nieuwe recht behooren de gevallen eerst onderzocht te worden op hunne subjectieve en objectieve zwaarte. Moeten zij, naar den uitslag van het onderzoek in beide richtingen, in hun geheel als van lichten aard worden beschouwd, dan is krijgstuchtelijke behandeling op hare plaats, anders behoort de tusschenkomst des rechters te worden ingeroepen.

Nu is het bezwaar tegen die circulaire, beschouwd in het licht van het thans geldend recht, dat zij het onderzoek naar de subjectieve zwaarte van het feit wel heel buitengewoon op den voorgrond

plaatst en zich onaandoenlijk betoont voor de objectieve zwaarte; dat zij door de voorgeschreven behandeling elk geval van dienstweigerings, hoe onbetekenend op zich zelve ook, zoodanig onderstreept, dat, wanneer men het onderzoek van den geheelen loop van het geval onder het oog krijgt, waarbij dan niet zelden 9 à 12 maal dezelfde order is geweigerd, men allicht gaat redeneeren: toegegeven kan worden: de order had niet veel om het lijf, maar de man heeft blijk gegeven van zoo'n hardnekkigen onwil, dat daardoor het geval wel een heel ernstig aanzien krijgt. Nu zie ik niet voorbij dat die circulaire spreekt van het slechts tweemaal geven van die order, doch ik beweer, dat, wanneer men niet als het ware met de circulaire in de hand precies doet wat daar voorgeschreven staat, men onvermijdelijk komt tot een veel grooter aantal keeren herhalen van de order. Het zou mij te ver voeren aan te toonen, hoe dat komt, maar ik kan verzekeren dat ik mij niet kan herinneren, dat in het zeer groot aantal gevallen van dienstweigerings dat gedurende een reeks van jaren mij onder de oogen is gekomen, de circulaire in dat opzicht ooit letterlijk is toegepast. Ik heb wel zeer sterk den indruk gekregen dat het onderstrepen van elk geval van dienstweigerings, hoe onbetekenend ook, zooals dat in de practijk geschiedt, al heel weinig bevorderlijk was voor de handhaving van eene goede krijgstucht.

Het nieuwe militaire recht geeft geen aanleiding om ingeval van opzettelijke ongehoorzaamheid eene bijzondere gedragslijn voor te schrijven. Mij dunkt dat een meerdere die bemerkt dat zijn order niet wordt uitgevoerd, er goed aan zal doen zijn order die naar vorm en inhoud en vooral wat den toon betreft (de meerdere loopt toch niet den geheelen dag te commandeeren ¹⁾ misschien wat te wenschen overliet, correct en precies te herhalen. Volgt dan eene weigerings, dan is er alle aanleiding om, nadat de weigeraar uitdrukkelijk doch te vergeefs op zijn strafbaarheid is gewezen, art. 3 R. Z. toe te passen en den weigeraar in arrest te stellen. Want, hoewel eene order op zich zelve onbelangrijk kan zijn, is het rechtsbelang van een „nauwgezette voldoening aan de ter zake van den dienst gegeven bevelen, ook waar deze slechts kleinigheden betreffen" (art. 1 Regl. betr. de Krijgstucht), welk rechtsbelang art. 114 W. M. S. beschermt, zóó gewichtig, dat onmiddellijke inarreststelling, niet het minst ook ter wille van de omgeving, bijna altijd gerechtvaardigd zal zijn. Is dit alles gebeurd en het geval onderzocht, dan beoordeele de tot straffen bevoegde met overweging van alle omstandigheden van objectieven en subjectieven aard of het geval al dan niet rechterlijke behandeling vereischt.

Omdat de practijk, doordat jarenlang speciaal de aandacht op de dienstweigerings is gevestigd, tot het inzicht is moeten komen dat in een zoodanig geval er iets heel bijzonders moet gebeuren, meende

¹⁾ Wij wijzen in dit verband op de Sententie van het H. M. G. van 18 Januari 1924, hierna opgenomen op bladz. 563.

ik eenigszins uitvoerig te moeten motiveeren, waarom naar mijne meening de meerbedoelde circulaire behoort te worden ingetrokken, zonder dat een nieuwe circulaire, inhoudende een nieuwen leidraad op het stuk van dienstweigering, wordt uitgevaardigd.

De Fiscaal bij den Zeekrijgsraad,

(w.g.) JUTTE.

Militaire Rechtspraak in Spanje.

De waardeering die de militaire rechtspraak ondervindt, is wel zeer verschillend. Namen wij onlangs nog uit de *N. R. Ct.* de mededeeling over dat door leden van den Belgischen Senaat een wetsvoorstel was ingediend tot gedeeltelijke afschaffing van de militaire rechtspraak, in Spanje waait, naar luid van berichten van den Madrileenschenden correspondent van de *Times* (zie „*Het Vaderland*” van 16 Januari 1924, Avondblad B) de wind uit den anderen hoek.

Volgens dien correspondent toch zijn thans in Spanje onder het bewind van Primo de Rivera de jury's afgeschaft, daar deze in den laatsten tijd hun taak buitengewoon slecht hebben vervuld, omdat, uit angst voor wraak, vele juryleden ten aanzien van de bedrivers van sociale moorden, geen „schuldig” durfden uitspreken. Dergelijke daden zullen in den vervolge uitsluitend door de militaire rechtbanken gevonnist worden.

Voor de bedoelde vrees moge in Spanje, onder de huidige omstandigheden misschien alle aanleiding bestaan, in het bericht ligt voor de Spaansche krijgswetten toch, dunkt ons, een testimonium waarop zij trots kunnen zijn.

Gedeeltelijke afschaffing van de militaire rechtspraak in België.

In de vorige aflevering spraken wij de hoop uit onzen lezers spoedig iets meer te kunnen mededeelen over het bij de Belgische Senaat ingediende wetsvoorstel tot wijziging van het wetboek van militaire strafvordering. Door welwillende tuschenkomst van de Departementen van Marine en van Buitenlandsche Zaken, mochten wij in het bezit van bedoeld wetsvoorstel en van de daarbij behoorende memorie van toelichting geraken, welke wij hieronder afdrukken.

SÉNAT DE BELGIQUE.

SÉANCE DU 18 DECEMBRE 1923.

Proposition de Loi modifiant le Code de procédure pénale militaire.

Développements.*Madame, Messieurs,*

Pour justifier le dépôt d'un projet de loi, modifiant la compétence des tribunaux militaires quant aux infractions de droit commun, de longs développements ne sont pas nécessaires. Il s'agit d'une idée qui a eu le temps de mûrir dans l'opinion et d'une réforme réclamée à maintes reprises.

La Constitution prévoit à l'article 105 l'existence de tribunaux militaires et par l'article 139, elle charge le législateur ordinaire de pourvoir à la confection du Code pénal militaire; ce ne fut qu'en 1870 que ce code fut promulgué; encore n'a-t-il qu'un caractère incomplet puisque, pour un grand nombre d'infractions et de peines, il renvoie au Code pénal ordinaire. En fait, la matière dont la connaissance doit être déferée aux juridictions militaires n'a jamais été précisée. On peut donc dire que le texte que nous proposons comble une lacune et répond aux préoccupations des auteurs de la Constitution.

Il ne faut pas s'étonner que la législation en vigueur jusqu'ici ait donné lieu à de nombreuses critiques. Dès 1887, les *Pandectes belges* les résumaient comme suit:

„De bons esprits ont demandé la réforme de cette législation. Ils soutiennent que les tribunaux militaires ne devraient connaître que des délits militaires et se fondent sur ce que les magistrats civils sont plus à même que des magistrats militaires d'apprécier si les éléments constitutifs d'infraction existent dans la cause.

„Ils ajoutent qu'une juridiction spéciale ne peut exister qu'à raison de la nature particulière des délits; les éléments constitutifs de ces derniers peuvent exiger certaines connaissances spéciales de la part des juges et peuvent nécessiter des dérogations aux principes généraux de l'organisation judiciaire. Il n'en est pas de même si l'on se place au point de vue de la position sociale d'un inculpé; tous les citoyens quelle que soit leur profession ont droit aux mêmes garanties. Des tribunaux particuliers peuvent donc être institués pour certaines catégories d'infractions, telles que les délits militaires; non pour certains individus déterminés, tels que les soldats.”

(*P. B.*, vol. *Compét. milit.*, n°. 132.)

A l'appui de cette dernière considération, on eût pu faire remarquer que le commerçant, par exemple, cesse d'être justiciable des tribunaux de commerce, dès qu'il accomplit un acte de la vie civile ordinaire. En effet, ce qui est spécial doit être limité et l'article 6 de la Constitution, proclamant, que tous les Belges sont égaux devant la loi, a une portée générale. Il faut que tous les citoyens placés dans les mêmes conditions soient soumis au même régime.

En 1899, à propos du vote de la loi comprenant le titre I du Code de procédure pénale militaire, divers orateurs ont logiquement demandé qu'en matière d'infractions commises par des militaires, il n'y eût d'autre juge compétent que celui dont la fonction dans l'État est de juger avec une indépendance que lui assure l'inamovibilité et qu'il est difficile de reconnaître au même degré à ceux qui sont exposés à subir l'influence d'une hiérarchie d'ailleurs nécessaire.

On se contenta, toutefois, à cette époque, d'atténuer, par la loi du 15 juin 1899, les inconvénients du régime critiqué. On permit la constitution de parties civiles devant les tribunaux militaires.

Tout récemment, lors de la discussion du Budget de la Justice pour 1922, divers orateurs se sont encore élevés à la Chambre contre l'attribution des infractions de droit commun à une juridiction d'exception et ont demandé que celles-ci fussent soumises à l'appréciation des juges ordinaires.

C'est donc, pensons-nous, en accord avec une opinion presque générale que notre proposition vise à ne déférer aux juridictions militaires que les infractions spéciales à l'armée.

Elle maintient toutefois la situation présente pour l'état de guerre et pour les troupes se trouvant de service en dehors du territoire national. Nous estimons, en effet, qu'en pareil cas, il serait peu pratique de recourir aux tribunaux ordinaires. Il s'agit ici d'une justification de fait, s'imposant indépendamment de toute question de principe.

D'autre part, en laissant aux juridictions militaires, même en temps de paix, leur compétence concernant les infractions militaires, on supprime le seul argument de valeur que l'on pourrait invoquer en faveur du maintien de la situation présente. Les autres raisons qu'on a fait valoir pour étendre la compétence des conseils de guerre à toutes les infractions commises par les militaires sont, en effet, bien faibles, si l'on considère que, même dans l'état actuel de notre législation, toute infraction aux lois militaires elles-mêmes échappe au juge militaire, pour être déférée au juge ordinaire, lorsque ce dernier est saisi à charge d'un civil d'une poursuite du chef de participation à cette infraction ou à une autre, connexe à celle-ci. (Loi du 30 avril 1919, art. 15.) Si l'obligation tirée des nécessités de la discipline militaire ne vaut pas en pareils cas, comment pourrait-elle être invoquée à l'occasion de notre proposition qui demande précisément que, lorsque celle-ci n'est pas en jeu, les règles ordinaires de la compétence en matière répressive reprennent leur empire.

On ne peut non plus objecter que le jugement du délinquant par ses pairs est admis dans un autre cas, celui d'un magistrat inculpé (art. 479 et suiv. du Code d'instruction criminelle). En effet, la loi ne modifie pas ici les règles de la compétence dans le sens des juridictions d'exception et se borne à édicter une procédure spéciale.

Aucun intérêt majeur ne s'oppose donc à l'adoption de la proposition de loi que nous présentons. Elle tend à assurer à la liberté des

citoyens des garanties nouvelles et à la Justice un prestige plus indiscuté.

A. CARNOY.

(ANNEXE AU N° 41.)

Proposition de Loi modifiant le Code de procédure pénale militaire.

Article unique.

La loi du 15 juin 1899, comprenant le Titre 1er du Code de procédure pénale militaire est modifiée comme suit:

„Art. 21. — La juridiction militaire juge toutes les infractions aux lois pénales militaires commises par ceux qui, lors de la perpétration du fait, étaient soumis aux dispositions des articles 1 à 4, 7 à 10, 12 à 14 du présent Code.

„Elle juge, en temps de guerre, les infractions de droit commun commises par les personnes susindiquées.

„En temps de paix, les infractions de droit commun commises par les mêmes personnes sont jugées par les tribunaux ordinaires. Sont toutefois soumises aux tribunaux militaires, les infractions de droit commun commises en territoire occupé, en vertu du Traité de paix avec l'Allemagne, par les personnes visées plus haut.

„Art. 22. — Quand un militaire en congé illimité et un militaire en activité sont poursuivis simultanément, soit comme auteurs, co-auteurs ou complices d'infractions aux lois pénales militaires, soit en raison d'infractions aux mêmes lois qui seraient connexes, ils sont jugés par les tribunaux militaires.

„Art. 25. — Les gendarmes sont justiciables des tribunaux ordinaires ou des tribunaux militaires, dans les limites indiquées dans les articles 21 et suivants.”

A. CARNOY.

G. MEYERS.

A. NERINCX.

H. SPEYER.

M. VAUTHIER.

Ch. DEJACE.

(BIJLAGE VAN Nr. 41.)

Wetsvoorstel tot wijziging van het Wetboek van militaire strafvordering.

Eenig artikel.

De wet van 16 Juni 1899, inhoudende Titel I, van het Wetboek van militaire strafvordering, wordt gewijzigd als volgt:

„Art. 21. ¹⁾ — De militaire rechtbanken doen uitspraak over al de vergripen tegen de militaire strafwetten begaan door hen die, bij het bedrijven van het feit, onder de toepassing vielen van de bepalingen der artikelen 1 tot 4, 7 tot 10, 12 tot 14 van dit Wetboek.

„In tijd van oorlog doen zij uitspraak over de rechtsmisdrifven begaan door bovenbedoelde personen.

„In tijd van vrede worden de rechtsmisdrifven, welke dezelfde personen begaan, door de gewone rechtbanken berecht. De militaire rechtbanken doen echter uitspraak over de rechtsmisdrifven, door hooger bedoelde personen begaan in het gebied, krachtens het Vredesverdrag met Duitschland bezet.

„Art. 22. ¹⁾ — Wanneer een militair met onbepaald verlof en een militair in actieven dienst tegelijkertijd vervolgd worden, hetzij als daders, mededaders of medeplichtigen van vergripen tegen de militaire strafwetten, hetzij wegens samenhangende vergripen tegen deze wetten, dan worden zij door de militaire rechtbanken gevonnist.

„Art. 25. ¹⁾ — De gendarmen zijn aan de gewone rechtbanken of aan de militaire rechtbanken onderworpen binnen de grenzen omschreven in de artikelen 21 en volgende.”

Wat betreft het drama dat tot de indiening van genoemd wetsontwerp aanleiding zou hebben gegeven, ontvingen wij van den Chef van de afdeeling voor gerechtelijke enz. statistiek, Mr. G. L. Suermondt een korte samenvatting van eenige daaromtrent in de Decem-beraflevering 1923 van de „Revue de Droit pénal et de Criminologie” medegedeelde bijzonderheden die wij — daar wij met den heer Suermondt veronderstellen dat onze lezers daarin belang zullen stellen — hieronder doen volgen.

Het geschiedde in den Europeeschen wereldoorlog, dat de majoor van het Belgische leger Scouvemont, een toonbeeld van rechtschapenheid en dapperheid, zich naar het front moest begeven; zijn aangebeden vrouw bleef in België achter. Gedurende deze gedwongen scheiding schijnt de jonge vrouw zich eenige vrijheden te hebben veroorloofd met betrekking tot een geneesheer, welke zij onwillekeurig in de brieven aan haar echtgenoot liet doorschemeren. Het einde van

¹⁾ De artikelen luiden thans:

Art. 21. De kriegsrechtsmacht oordeelt al de misdrijven tegen de kriegsstrafwetten of tegen de wetten van gemeen recht begaan door hen die, op het oogenblik dat het feit bedreven werd, onderworpen waren aan de bepalingen van artikelen 1 tot 4, 7 tot 10, 12 tot 14 van dit Wetboek.

Art. 22. Wanneer een militair, in onbepaald verlof, en een militair in werkelijken dienst gelijktijdig vervolgd worden, hetzij als daders, mededaders of medeplichtigen, hetzij wegens samenhangende misdrijven, dan worden ze, voor al de misdrijven, door de kriegsrechtbanken geoordeeld.

Art. 25. De gendarmen zijn aan de gewone rechtbanken enkel onderworpen wegens de misdrijven betreffende den rechterlijken dienst der rechtbanken en de bestuurspolitie.

den oorlog kwam, maar het kalme geluk, waarin het gezin zich vroeger mocht verheugen, was geschonden; de majoor leed onder een ondragelijke jalousie en zijn vrouw deed niet de minste moeite om hem van de ongegrondheid daarvan te overtuigen. In de jaren, die op den wapenstilstand volgden, werd de verhouding tusschen de echtgenooten nog ongunstiger; de vrouw gaf haar onafhankelijke levenswijze niet op, de man koesterde steeds meer en meer verdenkingen tegen haar. Een en ander moest tot een uitbarsting voeren, maar de omstandigheden waaronder deze geschiedde, zijn zelden in de analen van de misdaad voorgekomen.

De officier verneemt op zekerem dag bij toeval, dat de bewuste geneesheer in de middaguren tijdens zijn afwezigheid zijn vrouw heeft bezocht; hij spoedt zich naar huis, zegt aan de vrouw, dat in een gesprek onder vier oogen, de dokter het bestaan van een liaison bekend heeft, waarop tenslotte ook de vrouw toegeeft, dat het tusschen hen tot een schuldige verhouding is gekomen.

Indien op dat oogenblik Scouvenont een revolver had gegrepen en zijn vrouw had neergeschoten, dan zou dit een drama zijn geweest, zooals meermalen heeft plaats gegrepen. Maar er speelt zich een veel tragischer tooneel af; hij roept zijn kinderen, van wie de oudste 15 jaar is, brengt hen van het gedrag van de moeder op de hoogte en vraagt hun: moet ik haar vergiffenis schenken? Het jongste kind begrijpt de zaak niet, maar het oudste antwoordt bevestigend. De officier let evenwel niet op de woorden van zijn kind, hij beduidt zijn vrouw, dat zij sterven moet en staat haar eenige minuten toe om haar laatsten wil te bepalen en zich op den dood voor te bereiden. Hetzij zij niet gedacht heeft dat deze bedreiging ernstig gemeend was, hetzij zij een afschuw heeft gekregen van haar leven en daarom verkiest te sterven, zij wendt geen enkele poging aan om te vluchten, gaat kalm voor haar schrijftafel zitten en schrijft met vaste hand eenige regelen tot afscheid. Nauwelijks heeft zij zulks gedaan of de majoor komt terug in het vertrek en lost een drietal schoten op haar met doodelijk gevolg.

Over deze strafzaak nu had het Militaire Hof te oordeelen.

Volgens de bij het gerecht adviseerende geneesheeren was hier sprake van een geval van verminderde toerekeningsvatbaarheid.

Na een mild requisitoir en een schitterend pleidooi werd Scouvenont vrijgesproken.

Wij zouden aan de waarheid te kort doen, merkt de schrijver in de *Revue de Droit pénal* enz. op, indien wij niet vermelden, dat de meeningen over dit vonnis zeer verdeeld waren en dat waarschijnlijk, gezien de publieke opinie, ondanks de talentvolle verdediging, een vrijspraak niet zou gegeven zijn, wanneer de zaak voor een civiele jury behandeld ware. Hoe het ook zij, zoo gaat hij verder, een vrijspraak in dit geval is begrijpelijk; men kan aannemen, dat de omstandigheden, waaronder dit delict is gepleegd, er op wijzen, dat de dader niet meer meester was van zijn handelingen. Maar aan den anderen kant valt het zeer te betreuren, dat in het vonnis een over-

weging voorkomt, waaruit volgt, dat het Hof, tegenover het niet op stevige bewijsgronden aangenomen schuldig gedrag van het slachtoffer, den beklaagde op zijn woord heeft geloofd met betrekking tot den rechtvaardigingsgrond, welke hij voor zijn daad heeft opgegeven.

De allernieuwste navolging van het oude art. 17 C. W. L.

In het Weekblad van het Recht, no. 11135, wordt in een bericht onder het opschrift „Vooruitgang of reactie?” de aandacht gevestigd op § 10 van het nieuwe Russische Strafwetboek (waarvan een overzicht in „Zeitschrift für die gesammte Strafrechtswissenschaft” dl. 44, blz. 341 vlgg.) welke paragraaf bepaalt dat in gevallen waarin het strafwetboek geene rechtstreeksche voorschriften over eenig misdrijf geeft, met inachtneming van de voorschriften van het algemeene deel, de straffen of de middelen ter maatschappelijke bescherming worden toegepast in overeenstemming met de artikelen van het wetboek, die de naar zwaarte en soort meest overeenkomende misdrijven regelen.

Zeer zeker een allerinteressantst bericht ter illustratie van het oude spreekwoord „er is niets nieuws onder de zon”.

Georganiseerd overleg. — Commissie voor de regeling van den rechtstoestand van het militair personeel der Zeemacht. —

Plaatsing naar geloofsbelijdenis. — Verbod tot aansluiting aan vakorganisaties aan boord van Hr. Ms.

Schorpioen. — Militair straf- en tuchtrecht.

Wat aangaat de in de vorige aflevering, uit het Voorloopig Verslag van de Tweede Kamer over Hoofdstuk VI der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1924, naar voren gebrachte punten, luidt de desbetreffende Memorie van Antwoord:

De vraag of het georganiseerd overleg bij de zeemacht aan de gestelde verwachtingen heeft beantwoord, is in een tijd als dezen moeilijk te beantwoorden. Immers wordt door de organisaties maar al te dikwijls voorbijgezien, dat de Regeering door den toestand der schatkist gedwongen wordt te gaan in eene richting, welke het personeel niet welgevallig is, en dat de door het georganiseerd overleg uitgebrachte adviezen niet steeds wijziging kunnen brengen in de voornemens der Regeering, welke de verantwoordelijkheid voor de te nemen maatregelen draagt.

Omtrent de bevoegdheid van den Minister om maatregelen te treffen, welke den rechtstoestand van het personeel raken, zonder dat het advies der commissie voor georganiseerd overleg werd inge-

wonnen, schijnt misverstand te bestaan. In het algemeen is het wenschelijk om de commissiën over dergelijke aangelegenheden te hooren; daarvoor zijn zij trouwens ingesteld. Maar dat neemt niet weg, dat de commissiën een recht daarop niet kunnen doen gelden. In artikel 6 van het Koninklijk besluit van 28 December 1922 (*Staatsblad* n°. 746) is bepaald, dat de commissiën dienen van advies over de onderwerpen, haar door den Minister van Marine voorgelegd. Daarnaast zijn zij bevoegd aan hem ambtshalve advies uit te brengen nopens aangelegenheden, den rechtstoestand rakende. Van dit recht maken zij ruim gebruik. Evenwel blijkt uit het bovenstaande, dat de Minister niet ter verantwoording kan worden geroepen wanneer hij in een bepaald geval geen aanleiding vindt om de commissiën te hooren. Er kunnen redenen zijn van bijzonderen of spoedeischeden aard, welke het noodig maken een maatregel in te voeren zonder dat het advies der commissiën is ingewonnen.

Het terugbrengen van het verlof der militaire werklieden van 4 weken op 14 dagen geschiedde, omdat, in verband met den dringenden eisch van bezuiniging op de Staatsuitgaven, inkrimping van het korps militaire werklieden moest plaats hebben, waartoe beperking van het verlof mede noodzakelijk was. In deze beslissing zou het advies van de commissie van overleg geen wijziging hebben kunnen brengen.

Wat betreft de afvloeiing der militaire werklieden, wordt er de aandacht op gevestigd, dat deze militairen slechts een dienstverband hebben van één jaar, dat telkens met een jaar kan worden verlengd. Na het verstrijken van hun dienstverband kunnen zij dus worden ontslagen, hetgeen van de instelling van het korps af in de bedoeling heeft gelegen. Hunne afvloeiing geschiedde om redenen van organisatorischen aard, doch niet voordat hun dienstverband verstreken was. Er bestond derhalve geen aanleiding om hierin de commissiën van overleg te kennen. Omtrent de wijziging van de bijgerechten bij de voeding zijn de commissiën gehoord.

Blijkens ontvangen mededeeling van den voorzitter der commissie voor de regeling van den rechtstoestand van het militaire personeel der zeemacht mag worden verwacht, dat de aanbieding van het verslag der commissie, met wetsontwerp en memorie van toelichting, vóór 1 April a.s. zal kunnen plaats hebben.

Wanneer de vergaderingen der commissie in den laatsten tijd gehouden werden met onderbrekingen van een jaar en langer, zal dit waarschijnlijk moeten worden toegeschreven aan de omstandigheid, dat eerst in de vergaderingen van eene ingestelde subcommissie, bestaande uit den voorzitter en eenige leden, de behandeling van de stof in de pleno-commissie moest worden voorbereid en deze voorbereiding geruimen tijd vorderde. Het Departement van Marine heeft op den arbeid der commissie geenerlei invloed uitgeoefend. Het is den ondergeteekende dan ook niet duidelijk op welken grond men het niet uitschrijven van vergaderingen door den voorzitter kan

wijten aan gebrek aan medewerking van de zijde van dat Departement. In dit verband moet worden geconstateerd, dat de voorzitter reeds in eene nota dd. 31 Mei 1920 twijfel uitsprak, of het werk van de commissie wel eenig nut zou hebben, en meende in overweging te moeten geven eene nieuwe commissie te benoemen voor land- en zeemacht beide, doch hem niet tot voorzitter-lid dier commissie aan te wijzen.

De toenmalige Minister van Marine is echter op dit voorstel niet ingegaan. In Februari 1923 heeft de vroegere voorzitter verzocht hem van zijne functie te ontheffen. De redenen van dit verzoek waren:

1o. dat de arbeid der commissie hem beslist nutteloos voorkomt, op grond van de overweging, dat slechts dan van den arbeid resultaat is te verwachten, indien bij het leger ten aanzien van den rechtstoestand van de militairen dezelfde weg wordt gevolgd als bij de marine, hetgeen naar zijn overtuiging niet zal geschieden, terwijl bij hem ook twijfel bestaat of het ontwerp-rechtstoestandwet ambtenaren wel behandeld zal worden;

2o. dat in de laatste twee jaren contact met het Departement van Marine nagenoeg geheel heeft ontbroken;

3o. de wenschelijkheid, dat de voorzitter der rechtstoestandcommissie tevens zou zijn voorzitter van de commissie voor georganiseerd overleg, waartoe echter niet was besloten, en

4o. dat z. i. niet op voldoende wijze was voorzien in de bezetting van het secretariaat der commissie.

De reden onder 1o. genoemd, overeenkomende met de zienswijze, in de nota van 31 Mei 1920 kenbaar gemaakt, mag feitelijk worden aangemerkt als het hoofdmotief voor de ontslagaanvraag. Wanneer men bij voorbaat overtuigd is van het nuttelooze van de te volbrengen taak, is het begrijpelijk, dat men wenscht van die taak te worden ontheven.

Omtrent de onder 2o. genoemde reden wordt opgemerkt, dat in Februari 1921 het Koninklijk besluit tot stand kwam betreffende de instelling van het overleg voor het militaire personeel der zeemacht. De toenmalige Minister van Marine wenschte de aangelegenheden, den rechtstoestand betreffende, aan de commissiën voor het georganiseerd overleg toe te zenden. Evenwel stuitte de benoeming der commissiën voorloopig af op de houding der neutrale organisaties. Er bestond alstoen weinig geneigdheid om, nu de aangewezen weg van het overleg door toedoen van het personeel niet kon worden bewandeld, de rechtstoestandcommissie de plaats te doen innemen van de commissie van overleg.

Wat betreft het voorzitterschap van laatstbedoelde commissie werd door ondergeteekende overwogen, dat de aanwijzing van den voorzitter der rechtstoestandcommissie voor deze functie ongetwijfeld voordeelen had, doch dat het de voorkeur verdiende om als voorzitter van de overlegcommissie een persoon aan te wijzen, die meer objectief stond ten aanzien van de aan de orde komende vraag-

stukken dan het geval kon zijn bij hem, die door de behandeling van deze vraagstukken in de rechtstoestandcommissie min of meer gebonden was. Door benoeming van een lid der rechtstoestandcommissie als Regeeringsvertegenwoordiger in de Commissie voor het georganiseerd overleg werd de gelegenheid geopend om van de ervaring in eerstbedoelde commissie partij te trekken.

Dat niet voldoende is voorzien in de bezetting van het secretariaat der commissie, is aan verschillende omstandigheden toe te schrijven. Toen in 1920 de secretaris van de commissie, als hoedanig een officier van administratie fungeerde, den zeedienst verliet en er onder het militaire personeel een geschikt vervanger niet beschikbaar was, werd de voorzitter gemachtigd om op andere wijze in de waarneming van het secretariaat te voorzien. Daarop werd zijnerzijds voor de vervulling van de vacature voorgedragen een bekwaam jurist, die 1 November 1920 tot secretaris werd benoemd en thans deze functie nog vervult. Evenwel stond deze functionaris in den aanvang vreemd tegenover de marine-aangelegenheden, zoodat, ook ter bespoediging van den arbeid, hulp van een officier van administratie gewenscht bleef. Getracht is den voorzitter deze hulp te verschaffen; evenwel is zij door verschillende oorzaken, in de eerste plaats wegens gebrek aan daarvoor geschikte officieren, niet blijvend kunnen worden verleend.

Toen de jaarklasse, afkomstig van de matrozenopleiding te Gorinchem, reeds was overgeplaatst aan boord van Hrs. Ms. *Tromp* en *Heemskerck*, werd de vlootaalmoezenier bereid gevonden om de aanstaande kruisreis van eerstgenoemden bodem mede te maken. Vermits het voorts in ondergeteekende's voornemen lag om bij den aanvang van de reis van Hr. Ms. *Heemskerck* in Januari 1924 een Protestantsch geestelijke te belasten met de godsdienstige verzorging aan boord van dien bodem, meende ondergeteekende, dat het den ouders van de jeugdige matrozen niet anders dan aangenaam zou zijn om hunne kinderen onder leiding te weten van een geestelijke van hunne gezindte. Vandaar, dat door hem de order werd uitgevaardigd, om de R. K. jeugdige matrozen van de *Heemskerck* (een zevental) over te plaatsen naar de *Tromp* en een gelijk aantal Protestantsche matrozen naar de *Heemskerck*. Consequenties mogen hier niet uit worden getrokken, omdat het uitsluitend geldt eene handeling in het belang van minderjarige schepelingen in opleiding, voor wier verzorging de marine de taak der ouders heeft overgenomen.

De reden, waarom jongelieden van de opleiding te Gorinchem tijdens het tijdperk van hunne eerste opleiding aldaar nog steeds niet toegestaan wordt om zich aan te sluiten bij eenige vereeniging of bond van marinepersoneel is door ondergeteekende uitvoerig uiteengezet bij de mondelinge behandeling der Marinebegroting voor den dienst 1923 in de Tweede Kamer der Staten-Generaal (zie

Handelingen bladz. 922; *M. R. T. dl. XVIII, blz. 327 Red.*). Er heeft zich sindsdien niets voorgedaan, wat in het toen ingenomen standpunt wijziging zou kunnen brengen.

Aangaande de onder het hoofd *militair straf- en tuchtrecht* in de eerste plaats gestelde vragen worden inlichtingen ingewonnen bij den commandant der zeemacht in Nederlandsch-Indië; die te zijner tijd aan de Kamer zullen worden medegedeeld.

Van voortdurende klachten over onjuiste toepassing van het voorloopig arrest is den ondergeteekende niets bekend. De betrokkenen zouden trouwens het recht hebben daarover hun beklag in te brengen. Het in het Voorloopig Verslag aangehaalde geval te Rotterdam is ondergeteekende bekend; werkelijk zijn daar de wettelijke voorschriften niet juist toegepast, waarop de betrokken commandant dan ook dadelijk is geweest, zoodra ondergeteekende daarvan kennis kreeg. De wet op de krijgstucht eischt, dat binnen 24 uren nadat het voorloopig arrest is aangezegd, „zoo mogelijk” het onderzoek afgevoerd en eene beslissing in de zaak genomen moet zijn. De tusschen aanhalingsteekens geplaatste woorden zijn in het Voorloopig Verslag vergeten.

Door de Regeering is met de commissie, belast geweest met de voorbereiding van de invoeringswet voor het Wetboek van Militair Strafrecht en de Wet op de Krijgstucht, reeds eenigen tijd geleden in correspondentie getreden betreffende de wenschelijkheid der herziening van het formeele militaire strafrecht. Eene beslissing, eventueel gepaard met eene reorganisatie van evengenoemde commissie, is ten gevolge van de ministerieele crisis vertraagd, doch thans spoedig te verwachten. Het ligt in de bedoeling, dat de vraag betreffende ~~tuchtraden~~ en voorwaardelijke veroordeeling in het krijgstuchtelijk recht dan eveneens in de werkingssfeer der commissie wordt betrokken.

Wat betreft het verzoek van eenige leden om strenger op te treden tegen het misbruiken van Gods Naam aan boord van de schepen wordt opgemerkt, dat, ook blijkens van den commandant der marine te Willemsoord ontvangen bericht, er geen aanleiding tot strenger optreden bestaat, aangezien hem hieromtrent geen klachten bereikten. Wanneer de toestanden aan boord in dit opzicht zooveel slechter waren dan in de burgermaatschappij, zoude daarop toch zeker de aandacht zijn gevestigd door de personen, die, in het bijzonder voor de behartiging van de geestelijke belangen van het personeel, de jongste reizen aan boord der schepen medemaakten. Zulks geschiedde niet; op grond van het bovenstaande vindt ondergeteekende geen aanleiding tot een strenger optreden.

Militaire Pensioenwetten. — Pensioenwet voor het personeel van den Vrijwilligen Landstorm. — Amnestie voor deserteurs. — Godsdienstige verzorging. — Huwen door maréchaussées. — Dienstweigering — Rechtspositie der onderofficieren.

In de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag betreffende Hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting 1924 wordt omtrent bovenstaande punten het volgende medegedeeld.

Militaire Pensioenwetten.

Bij de behandeling van de laatste herziening der militaire pensioenwetten in de Tweede Kamer der Staten-Generaal heeft ondergeteekende opgemerkt, dat er zich bij de toepassing van die wetten waarschijnlijk verschillende gevallen zouden voordoen, die het gewenscht zouden doen zijn om bij novelle verschillende zaken te verduidelijken of te veranderen, waarbij uiteraard — evenals ook nu geschied is — verband zou moeten worden gehouden met de burgerlijke pensioenwet.

Aangezien thans die wijziging van laatstbedoelde wet in voorbereiding is en de militaire pensioenwetgeving daarbij zal hebben aan te sluiten, kan in dit stadium ter zake geen nadere mededeeling worden gedaan.

Pensioenwet voor het personeel van den Vrijwilligen Landstorm.

De indiening van een wetsontwerp, houdende een pensioenregeling voor het personeel van den Vrijwilligen Landstorm kan spoedig worden tegemoet gezien.

Amnestie voor deserteurs.

Omtrent deze aangelegenheid is door den Minister van Justitie, naar aanleiding van eene vraag van gelijke strekking als welke hier is gedaan, in het voorloopig verslag op het vierde hoofdstuk der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1924 in overleg met ondergeteekende een antwoord gegeven, waarnaar bij deze moge worden verwezen.

Godsdienstige verzorging.

Ten aanzien van het instituut der legerpredikanten en aalmoezeniers is ondergeteekende van oordeel dat dit, als belangrijk element ten behoeve van de geestelijke verzorging der militairen, in een bepaalde behoefte voorziet en derhalve van groot belang voor het leger is.

De legerpredikanten en aalmoezeniers zijn het toch die in nauw

contact met de legerleiding staan, de nooden en behoeften van den troep zeer grondig leeren kennen en, waar noodig, steun aan de jeugdige militairen kunnen geven.

Het is echter geenszins de bedoeling dat zij de geestelijke verzorging in engeren zin, die immers behoort tot de taak en de roeping der kerken, zouden overnemen; hun taak is een nevenliggende, n.l. eenerzijds de schakel vormen tusschen de kerken en de militaire overheid, ten einde naar beide zijden van raad te dienen in het belang van het geestelijk welzijn der militairen en voorts den kerkelijken arbeid te steunen, anderzijds verschillende arbeid van algemeen geestelijken aard, niet direct op den weg der kerken liggende, te verrichten.

Rapporten over den arbeid van de legerpredikanten en van de aalmoezeniers zullen worden overgelegd.

Ten behoeve van de legerpredikanten en aalmoezeniers werd in 1923 betaald aan:

traktementen	f	59000
kindertoelage	f	982
bureeltoelagen.	f	5650
reis- en verblijfkosten onderscheidenlijk	f	7000 en f 8000

Daarenboven werd aan de godsdienstige verzorging van de militairen ten koste gelegd eene som van f 5000 voor lectuurverspreiding en een bedrag van f 25681 wegens subsidie aan kerkgenootschappen.

Aangeteekend worde, dat de Gereformeerde Kerken voor den vervolge hebben afgezien van het ontvangen van eenigerlei subsidie voor den geestelijken arbeid ten behoeve van de militairen. In verband hiermede is bij de Nota van Wijziging artikel 79b met f 5000 verminderd.

Het is aan ondergeteekende niet bekend — en hij zou daarmede dan ook geenszins kunnen instemmen — dat onvoldoende de hand wordt gehouden aan het voorschrift, dat vóór den aanvang der maaltijden een oogenblik stilte wordt gelast.

Indien zulks onverhoopt mocht blijken, zou ondergeteekende niet aarzelen terstond in te grijpen.

Huwen door maréchaussées.

Opheffing van het verbod om te huwen zonder toestemming is niet mogelijk, aangezien de aard van den dienst bij het wapen der Koninklijke maréchaussée medebrengt dat het personeel der brigades bij elkaar gelegerd worde. De oplossing van het huwelijksvraagstuk is derhalve in de eerste plaats afhankelijk van de gelegenheid die bestaat om in de reeds aanwezige of nieuw te bouwen kazernes gezinnen onder dak te brengen, dan wel om in de *onmiddellijke* nabijheid der kazernementen geschikte woningen voor gehuwden te huren. Voor laatstgenoemd doel is op art. 204 een som van f 12000 uitgetrokken, terwijl, zoodra de omstandigheden gunstiger zullen zijn, in overweging zal worden genomen voor extra aanbouw en huren van woningen hoogere posten op de begrooting uit te trekken.

Verzoeken om ontslag van hen, die wegens huwen zonder toestemming van het wapen zijn verwijderd onder terugplaatsing bij het korps van herkomst, worden in den regel afgewezen. Dit is noodzakelijk, omdat anders het huwen zonder toestemming als middel zou worden gebezigd om, wanneer de gelegenheid zich voordoet een burgerbetrekking te aanvaarden, b.v. bij de gemeentepolitie, tusschen tijds ontslag uit den militairen dienst te verkrijgen, hetgeen de belangen van dien dienst ernstig zou schaden.

Voor de teruggeplaatste maréchaussées wordt bij de korpsen een voor den dienst zoo nuttig mogelijk gebruik gemaakt; intusschen wordt getracht eene meer bevredigende oplossing te vinden.

Dienstweigering.

Aangezien de wet betreffende de dienstweigering nog niet in werking is getreden, kan omtrent hare werking nog geen oordeel worden uitgesproken.

Aan alle dienstweigeraars, die getracht hebben van de bepalingen dezer wet te profiteeren, is, in afwachting van het in werking treden der wet, uitstel van eerste oefening verleend. Hun aantal bedraagt tot dusver zeven.

De berechting van dienstweigeraars, die niet onder de wet vallen, geschiedt op de gewone wijze door den Krijgsraad.

Rechtspositie der onderofficieren.

Waar een gewijzigd stelsel van kadervorming in overweging is, kan de tijd nog niet gekomen worden geacht om de regeling van de rechtspositie tot oplossing te brengen.

Wijziging Wetboek van Strafrecht. — Strafstelsel. — Toepassing van het recht van gratie. — Toelating van getuigen in strafzaken. — Amnestie aan deserteurs. — Verplaatsing van het Hoog Militair Gerechtshof. — Reclasseering. — Dienstweigering.

De Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag van de Tweede Kamer der Staten-Generaal over de begroting van Justitie voor het dienstjaar 1924 houdt, wat bovenvermelde onderwerpen betreft, het navolgende in:

Wijziging Wetboek van Strafrecht.

Het vraagstuk van de verruiming der geldboete-straf maakt een onderdeel uit van de herziening van het strafstelsel, waaromtrent de ondergeteekende alsnog het rapport van het Centraal College

voor de reclasseering wachtende is. Intusschen is hem de overweging van dit onderdeel, hetwelk zich voor zelfstandige behandeling alleszins schijnt te leenen, dermate urgent voorgekomen, dat hij het Centraal College heeft uitgenoodigd omtrent dit punt reeds aanstonds een afzonderlijk advies uit te brengen.

Strafstelsel.

Het Centraal College voor de Reclasseering heeft nog geen advies uitgebracht over de vraag in hoeverre wijziging in ons strafstelsel dient te worden gebracht. Wel zijn door dat College wijzigingsvoorstellen gedaan ten aanzien van de executie van gevangenisstraffen en daarmede verband houdende veranderingen in het gevangenisbeheer. Deze voorstellen zijn bij het Departement in overweging.

Na de behandeling der vorige begrooting zijn, mede in afwachting van de voorstellen als bovenbedoeld, geen veranderingen van bijzondere betekenis aangebracht, behoudens dat ruimer gelegenheid werd gegeven tot het hebben in de cel van planten en photographiën.

Omtrent verbetering, aan te brengen in den arbeid voor vrouwen in strafgestichten, is een onderzoek gaande. Eene voorgenomen samenvoeging der afdelingen in de strafgevangnissen te Rotterdam en Amsterdam is intusschen een feit geworden, hetgeen wellicht op eventueel te nemen maatregelen van gunstigen invloed kan zijn.

Zonder nadere aanduiding welke misstanden hier door eenige leden worden bedoeld, zal het bezwaarlijk zijn daarnaar een onderzoek in te stellen.

De ondergeteekende is persoonlijk voorstander der doodstraf, doch slechts voor enkele zeer zware misdrijven. Niet echter op utiliteitsgronden, doch als eisch der gerechtigheid. Alleen dus, indien hij mocht aannemen, dat een in genoegzame mate veldwinnende overtuiging aanwezig is, dat ter voldoening aan de gerechtigheid de doodstraf weder behoort te worden ingevoerd, zou hij een poging tot wederinvoering wenschen te doen. Die voorwaarde acht hij echter voorshands niet vervuld. Wederinvoering op utiliteitsgronden zou hij bedenkelijk achten.

Wat de te Veenhuizen genomen proef met het verschaffen van landarbeid aan gemeenschappelijk gedetineerden betreft, merkt ondergeteekende op, dat de resultaten tot dusver niet ongunstig schijnen.

Nagegaan zal moeten worden in hoever, — ook met het oog op de noodzakelijke bezuiniging, — bestending of uitbreiding in de door sommige leden gewenschte richting mogelijk zal zijn, al kan reeds nu gezegd worden, dat van een zóó ingrijpende beperking op het cellulair systeem, als zij blijkbaar beoogen, vooralsnog geen sprake kan zijn.

Ook op dit punt worden nadere voorstellen van het Centraal College voor de Reclasseering ingewacht. Inmiddels is ook ondergeteekende van meening, dat voor het verder doorzetten der proef, ook

omdat een meer constant uitblijven van achterstand in de executie van strafvonnissen te wachten is, een wettelijke grondslag voor de afwijking aanbeveling verdient.

Met de opmerkingen, door eenige andere leden overigens ter zake gemaakt, zal daarbij uiteraard rekening moeten worden gehouden.

Volledigheidshalve zij nog opgemerkt, dat ondergeteekende uit de ambtelijke gegevens te zijner beschikking staaftde niet den indruk heeft gekregen, dat de tuberculose in de gevangnissen abnormaal veel zou voorkomen.

Voor gevangenen — lijdens aan tuberculose — bestaat gelegenheid tot overplaatsing naar de Bijzondere Strafgevangenis te 's Gravenhage, — voor zoover het betreft straffen tot een maximum van 5 jaren —, waar een afzonderlijke afdeeling voor verpleging van deze zieken is ingericht. Van deze gelegenheid wordt door de geneesheeren bij de andere gestichten, in wenschelijk geachte gevallen, gebruik gemaakt. In dat gesticht werden als lijdende aan tuberculose opgenomen uit andere gestichten:

in 1919	22	gedetineerden
„ 1920	26	„
„ 1921	25	„
„ 1922	8	„
„ 1923	19	„

Straffen met langeren duur dan 5 jaren worden ten uitvoer gelegd in de bijzondere strafgevangenis te Leeuwarden, waar eveneens in de gemeenschappelijke afdeeling gelegenheid is tot verpleging van lijdens aan tuberculose.

Toepassing van het recht van gratie.

Dat het recht van gratie, zooals verscheidene leden van oordeel waren, individueele en niet massale toepassing vordert, kan de ondergeteekende niet toegeven. Hoewel gratie als regel individueel verleend wordt, bestaat er, naar Nederlandsch recht, na het tot stand komen van het Koninklijk besluit van 21 Maart 1919, *Staatsblad* n°. 127, houdende wijziging van het Koninklijk besluit van 13 December 1887, *Staatsblad* n°. 215, naar het oordeel van den ondergeteekende, waarin hij niet alleen staat, geen bezwaar tegen, bij daarvoor geëigende gelegenheden, massale gratie te verleenen. Reeds eerder is trouwens bij Koninklijk besluit van 4 November 1919 (*Staatsblad* n°. 649), aan veroordeelde militairen massale gratie verleend. Uit een practisch oogpunt is deze vorm van gratieverleening uiteraard te verkiezen, wanneer zij een groot aantal personen betreft, aangezien alsdan het nominatim bevorderen van gratie de administratie belangrijk belasten zoude, zelfs ondoenlijk zoude kunnen zijn.

Wat betreft de vraag of voor de totstandkoming van het Koninklijk besluit van 29 Augustus 1923 (*Staatsblad* n°. 423) ook niet het advies van het Hoog Militair Gerechtshof ingewonnen had moeten worden, zij het volgende opgemerkt.

De aanleiding tot het uitvaardigen van het besluit is geweest, dat door een der parketten van de grens-arrondissementen onder de aandacht werd gebracht de vele uit den crisistijd dateerende veroordeelingen, welke nog onuitgevoerd waren gebleven. Als gevolg van die aanleiding hebben bij de voorbereiding van het besluit alleen de burgerlijke veroordeelden voor oogen gestaan. Uitsluitend van den Hoogen Raad is dan ook, zooals uit den aanhef van het besluit zelf blijkt, advies gevraagd en in verband daarmee zal moeten worden aangenomen, dat alleen burgerlijke veroordeelden onder het besluit vallen. Uit de gemaakte opmerking heeft de ondergeteekende echter gaarne aanleiding genomen om te doen nagaan, of er niet ook militaire veroordeelden zijn, die in de omstandigheden verkeeren, welke in het besluit zijn voorzien. Het is gebleken, dat inderdaad enkele gevallen van dien aard aanwezig zijn. Waar het wenschelijk voorkomt om ook deze veroordeelden in de gratie te doen deelen, heeft de ondergeteekende, tot herstel van het gepleegde verzuim, bereids bevorderd, dat over een alsnog aan dezen ambtshalve te verleenen gratie het advies van het Hoog Militair Gerechtshof wordt ingewonnen.

De ondergeteekende is met de „andere leden” in het Voorloopig Verslag genoemd, van oordeel, dat er reden is bij gewichtige momenten in het leven van de leden van het Koninklijk Huis, gratieverleening te bevorderen, zooals dat ook geschied is bij de troonsbestijging en bij het huwelijk van H. M. de Koningin en ter gelegenheid van de geboorte van H. K. H. Prinses Juliana. De aard van het gratie-instituut verzet zich, naar het oordeel van den ondergeteekende, niet hiertegen. De voornaamste grond voor het Koninklijk besluit van 29 Augustus 1923 (*Staatsblad* n°. 423) was gelegen in de omstandigheid, dat het wenschelijk was de gevolgen te niet te doen van een groot aantal nog niet geëxecuteerde rechterlijke uitspraken, betrekking hebbende op delicten, welke nog stamden uit den oorlogstijd en den tijd kort daarna, en welke veroordeelingen direct samenhangen met de toenmalige abnormale tijdsomstandigheden, terwijl eventuele executie thans onevenredig zwaar zoude drukken; voor het treffen van dien maatregel moest het tijdstip van de 25-jarige herdenking van de troonsbestijging der Vorstin uitermate geschikt geacht worden.

In overeenstemming met de in het algemeen gevolgde gedragslijn, dat aan voorwaardelijk veroordeelden om voor de hand liggende redenen geene gratie verleend wordt, moeten voorwaardelijk veroordeelden geacht worden niet onder de werking van het besluit te vallen, hetgeen uit de slotwoorden van artikel I dan ook kan worden afgeleid.

Toelating van getuigen in strafzaken.

Een volstrekt verbod tot het hooren als getuige van hen, die bij het plegen van het in geding zijnde strafbare feit waren betrokken,

schijnt den ondergeteekende — ook indien aangenomen mag worden, dat daarmede uitsluitend bedoeld worden zij, die aan het plegen van het feit hebben deelgenomen en niet dus ook zij, tegen wie het feit werd gepleegd — met de belangen eener goede justitie niet verenigbaar en trouwens door het belang der betrokkenen ook niet geboden. Heeft b.v. een deelnemer een bekentenis afgelegd of is te zijnen aanzien reeds een onherroepelijke uitspraak gevallen, dan staat de zaak geheel anders dan indien b.v. een vervolging loopende is, waarin een af te leggen verklaring alsnog tegen hem zou kunnen worden gebruikt. In het nieuwe Wetboek van Strafvordering is in gevallen, als laatstbedoeld, voorzien, in zooverre in artikel 219 aan den getuige een verschooningsrecht met betrekking tot de beantwoording van een bepaalde vraag is verleend, indien deze daardoor of zich zelf of een zijner bloed- of aanverwanten in de rechte lijn of in de zijlijn in den tweeden of derden graad of zijn echtgenoot of vroegere echtgenoot aan het gevaar eener strafrechtelijke veroordeeling zou blootstellen. Daarmede is, naar de ondergeteekende meent, een bevredigende oplossing geschapen. Overigens mag ook op het beleid der bij de rechtspraak betrokken autoriteiten worden vertrouwd.

Amnestie aan deserteurs.

De ondergeteekende acht, na overleg met zijn ambtgenoot van Oorlog, geen reden aanwezig, de indiening van een wetsontwerp tot het verlenen van amnestie, als bedoeld, te bevorderen. Het Koninklijk besluit van 4 November 1919 (*Staatsblad* n°. 649) toch verleent reeds gratie, onder de voorwaarden, in dat besluit genoemd, aan de militairen, die, buiten de grenzen van ons land vertoevende toen de wereldoorlog uitbrak, hebben nagelaten gevolg te geven aan het bevel zich bij hun regiment te melden. Eén dier voorwaarden is, dat de ter zake der desertie opgelegde vrijheidsstraf niet zwaarder zij dan drie maanden. Hierbij kan nog worden opgemerkt, dat de ondergeteekende reeds geruimen tijd geleden, voor zoover het in zijn bereik lag, bevorderd heeft, dat zooveel doenlijk de strafvervolgingen achterwege zullen blijven in die gevallen, waarin de toepassing van bovengenoemd Koninklijk besluit is te voorzien. Waar dus in de lichtere gevallen reeds regelingen zijn tot stand gekomen en bevorderd, welke practisch in hare gevolgen eene amnestie naderen en waar voorts, naar het oordeel van den Minister van Oorlog en den ondergeteekende, er geen reden is de bovengenoemde grens van drie maanden verder uit te breiden, sluit de ondergeteekende zich aan bij het oordeel van de „verscheidene andere leden”, die geenerlei aanleiding zagen om tot den maatregel van het verlenen van amnestie over te gaan.

Kosten van het Hoog Militair Gerechtshof, enz.

Een wetsontwerp tot wijziging van de organisatie van het Hoog Militair Gerechtshof is reeds bij den Raad van State aanhangig.

In verband daarmee schijnt het aangewezen thans op de aangelegenheid niet verder in te gaan, doch de te berde gebrachte punten aan een bespreking ter gelegenheid van de behandeling van dat ontwerp voor te houden.

Reclasseering.

Ter voldoening aan het verlangen van die leden, welke eene te ingrijpende bezuiniging op het terrein der reclasseering vreezen, om een overzicht van de vermindering van uitgaven voor deze afdeling gedurende de laatste drie jaren, zij vermeld, dat de post voor subsidie (uitgezonderd bouwsubsidie) is teruggebracht van *f* 282.600 in 1921, tot *f* 1251.557,68⁵ in 1922 en *f* 200.000 in 1923, terwijl thans geen verdere vermindering wordt voorgesteld. De uitgaven voor deze afdeling hebben, voor zooveel thans bekend, in de genoemde jaren bedragen: *f* 395.875,11⁵, *f* 368.820,43⁵, *f* 224.720,32.

Er is ongetwijfeld ook voor den ondergeteekende veel aantrekkelijks in de gedachte, dat op dit terrein niet zou moeten worden bezuinigd, opdat het met zorg en toewijding arbeidende particulier initiatief niet moge inzinken, tot schade der criminaliteit en indirect wellicht tot grootere geldelijke schade voor het Rijk dan het voordeel in de bezuiniging gelegen. Hij moet echter wel zwichten voor de overweging, dat soortgelijke redeneering op zóó menig gebied van Overheidszorg toepasselijk is, dat hare toepassing alleen in zooverre geoorloofd is, dat de bezuiniging niet verder mag gaan, dan voor de instandhouding dezer bemoeiing toelaatbaar is. Dat die grens inderdaad is bereikt, wordt ook door den ondergeteekende ten volle bevestigd. De ervaring van het laatste jaar heeft echter óók getoond, dat met goeden wil de reclasseering ook thans nog in staat blijft haar taak te vervullen, mede voorzooveel betreft de diensten door haar bewezen aan het instituut der voorwaardelijke veroordeeling en dat der voorwaardelijke invrijheidstelling.

Die leden, welke de uitkomsten der reclasseering teleurstellend achtten, en die zich uitspraken over de wenschelijkheid van particuliere bemoeiing op dit terrein, meent de ondergeteekende te mogen verwijzen naar hetgeen over hetzelfde punt gezegd en geantwoord is in Voorloopig Verslag en Memorie van Antwoord, behoorende bij de begroting voor 1923. Dat hij zulks doet met stijgende bevreemding, kan dezen leden niet verwonderen, indien zij hun opmerking van thans willen vergelijken met het toen gegeven antwoord.

Voor wat betreft het, ten aanzien van de in het opschrift genoemde punten, mondeling bij de behandeling van de begroting voor Justitie in de Tweede Kamer der Staten-Generaal aangevoerde, moeten wij naar de Handelingen verwijzen.

Alleen willen wij nog vermelden dat bij de behandeling door de heer *van Zadelhoff* o.m. werd gevraagd, wanneer of naar de meening van den Minister van Justitie de Dienstweigeringswet in werking

zal treden en hoe het staat met de commissie, bedoeld in artikel 2, dier wet, of de leden dier commissie reeds zijn benoemd en zoo neen, of de minister zich al zoo ongeveer een voorstelling heeft gemaakt, welke leden in die commissie zitting zullen nemen.

Ten aanzien van het verblijf van dienstweigeraars in de gevangnissen zeide genoemde afgevaardigde:

Ik lees in de Memorie van Antwoord, en ik breng den Minister daarvoor gaarne een woord van hulde en dank, dat hij heeft bevorderd, dat den dienstweigeraars, die op 29 Augustus 1923 reeds gestraft waren, bij Koninklijk besluit van dien datum gratie is verleend. Ik heb dat toegejuicht, maar al heeft men toen allen, die op dien datum in de gevangenis zaten, vrijgelaten, inmiddels is dat aantal toch weer aangegroeid tot een 18-tal.

Die dienstweigeraars werden tot nog toe onder dak gebracht in de hulpgevangenis voor militairen, maar als ik het goed heb, is die inrichting sedert November geliquideerd en zijn die menschen in de bijzondere strafgevangenis te Scheveningen ondergebracht.

De Minister heeft, het is al een paar jaar geleden, gezegd:

„eer ik er toe overga die hulpgevangenis als afzonderlijk instituut op te heffen, moet ik mij nog wel tweemaal bedenken, want het spreekt vanzelf dat, indien ik daartoe overging, men tot de conclusie zou moeten komen, dat men de gestrafte dienstweigeraars dan eenvoudig in de gevangenis moest onderbrengen en dan zou natuurlijk de historisch geworden toestand dermate worden verstoord, dat het inderdaad een zaak is, waarover men zich wel tweemaal mag bedenken. De opheffing daarvan ligt dan ook niet in mijn voornemen.”

Uit die uitlating meende ik te moeten opmaken, dat dat instituut, de hulpgevangenis voor militairen, voor dienstweigeraars zou blijven bestaan. Er gold voor hen een bijzonder systeem. Wij waren het er hier allen over eens, dat dienstweigeraars geen misdadigers zijn in den gewonen zin des woords, dat zij geen misdadigen aard hebben, en dat het dus onredelijk en onmenselijk is hen als gewone gevangenen te behandelen.

Het systeem, dat ten opzichte van hen gevolgd werd, heeft de Minister tot op zekere hoogte overgenomen en hij heeft het in toepassing gebracht in die hulpgevangenis voor militairen. Toen omtrent dat systeem een Ministerieele beschikking is uitgegaan, is het geregulariseerd en heeft het nevens een historischen ook een juridischen grondslag gekregen.

Zijn mijn inlichtingen nu juist, dan heeft de Minister wel de inrichting geliquideerd, maar het systeem behouden, en indien dat waar is — het is wel het minste wat men ten opzichte van die menschen kan vragen — wil ik gaarne daarvoor den Minister een woord van dank brengen, en wil ik de vraag, of de toestand van die dienstweigeraars niet verbeterd kan worden, nog even opschorten totdat de wet in werking is getreden en wij kunnen zien hoe groot het aantal dienstweigeraars is, dat buiten die wet zal vallen.

Indien er nu niets is veranderd, indien het systeem is blijven bestaan, meen ik, dat met de motie, welke ik 8 Mei 1923 heb ingediend ¹⁾ nog wel even kan worden gewacht. In die motie werd door mij gevraagd, dat de Kamer den wensch zou uitspreken, dat zij, die wegens weigeren van den dienst waren gestraft, die straf zouden ondergaan in een bijzondere, voor hen bestemde inrichting.

Dit is nóg mijn meening, maar ik wil van de Kamer die uitspraak nog niet vragen, omdat de redenen, waarom de behandeling dier motie indertijd verdaagd werd, nog van volle kracht zijn, aangezien de Minister toen zeide:

„ik wacht eerst af het voorstel van de Reclasseeringscommissie en als dat er is, zal ik in verband met hetgeen die commissie voorstelt omtrent de quaestie van de dienstweigeraars een beschikking nemen.”

Ik heb er toen genoeg mede genomen, dat die motie bleef liggen, en meen nu goed te doen haar nog niet aan de orde te stellen, in de eerste plaats, omdat wij de practijk van de wet willen zien, zoodra ze is ingevoerd, en in de tweede plaats, omdat ik meen, dat de voorstellen van de Reclasseeringscommissie niet zoo lang zullen uitblijven en ik daarbij onderstel, dat, indien de voorstellen komen, men van die zijde het er mede eens zal zijn, dat de dienstweigeraars, indien zij wegens dienstweigering worden gestraft, aanspraak mogen en moeten maken op een bijzondere behandeling. Indien dat zoo zal zijn — en ik stel mij geen oogenblik voor, dat het anders zal zijn, daar het tot een algemeene opinie is geworden —, stel ik mij voor, dat de Minister in dien geest zal handelen en de motie straks overbodig zal worden.

Ik doe dat te meer, omdat ik indertijd de vrees heb geuit, dat men misschien de dienstweigeraars, die voortaan gestraft zullen worden, zwaarder zal straffen dan tot nu toe geschied is, en die vrees blijkt ongegrond te zijn. De Minister was daaromtrent niet ongerust. Hij zei indertijd: „laat ons in dat opzicht de practijk afwachten; er is „geen enkele reden voor de vrees, dat de dienstweigeraars zwaarder „zullen gestraft worden.”

Mijnheer de Voorzitter! Ik dank den Minister, dat hij den bestaanden toestand heeft gehandhaafd, en hoop, dat hij zoo spoedig mogelijk voorstellen van de Reclasseeringscommissie zal krijgen. Ik hoop ook, dat de gedachte van de motie zal verwezenlijkt worden, n.l. dat de dienstweigeraars, die buiten de termen van de wet vallen, niet zullen gestraft worden zooals destijds geschiedde, en als gewone gevangenen behandeld worden, maar dat zij een aparte behandeling zullen blijven ondergaan, totdat voor hen andere inrichtingen in het leven zijn geroepen. Ik wacht dus af, ook omdat, als de wet in werking is getreden, wij niet van de dienstweigeraars af zullen zijn.

De Minister heeft zelf bij de behandeling van de wet in de Eerste Kamer gezegd:

¹⁾ Zie M. R. T., Deel XIX, bladz. 299. Red. M. R. T.

„De meesten, die thans als dienstweigeraars zitten, zullen niet onder de termen van de wet vallen, want er zijn dienstweigeraars en dienstweigeraars en er zijn zeer enkelen, die inderdaad gewetensbezwaren hebben.”

Toen de Minister deze woorden sprak, bracht hij mijn vrees onder woorden, nl. dat, als deze wet in werking is getreden, het overgrootste deel van de dienstweigeraars geen gewetensbezwaren zullen hebben in den zin van de wet. Toch kunnen het volkomen ernstige menschen zijn, die om volkomen ernstige redenen den dienst weigeren, maar die toch gestraft zullen worden. Ik geloof dus, dat, als de wet in werking is getreden en wordt toegepast, wij het aantal dienstweigeraars, die gestraft worden, niet zullen zien verminderen. Als wij echter den toestand behouden zooals hij is en wij niet den ellendigen toestand terugkrijgen, waarin de dienstweigeraars vroeger verkeerden, stel ik mij voor, dat in de toekomst voor hen een bevredigende oplossing zal kunnen worden gevonden.

De Heer *Heemskerk*, Minister van Justitie heeft daarop geantwoord:

De heer van Zadelhoff heeft eenige worden gewijd aan de dienstweigeraars en in de eerste plaats gevraagd, wanneer de wet op de dienstweigeren in werking zal treden. Ik wil den geachten afgevaardigde bekennen; het hindert mij, dat die wet nog niet in werking is getreden, maar, alvorens dat kan geschieden, moet er een algemeene maatregel van bestuur worden uitgevaardigd. Over de redactie van dien algemeenen maatregel van bestuur, welke ten slotte vrij eenvoudig kan zijn, is m.i. veel te langdurig overleg gepleegd moeten worden met eenige andere Departementen. Wij zijn nu zoover, dat die algemeene maatregel gereed is, om naar den Raad van State te worden gezonden. Ik hoop te bevorderen, dat dit zoo spoedig mogelijk zal geschieden, en, zoodra het stuk van dat college terug is, zal de algemeene maatregel van bestuur zoodra mogelijk worden uitgevaardigd, terwijl daarna zoo spoedig doenlijk de datum van de inwerkingtreding der wet zal worden bepaald.

Wat de vraag van den geachten afgevaardigde omtrent de commissie betreft, in dat opzicht zal ik hem niet kunnen bevredigen, want de commissie zal volgens de wet door den Koning moeten worden ingesteld. Het ligt in de bedoeling bij algemeenen maatregel van bestuur te bepalen, dat de leden door den Koning moeten worden benoemd, en ik kan dus niet zeggen, wie de Regeering voornemens is daarvoor voor te dragen.

Wat de behandeling der dienstweigeraars aangaat, het verheugt mij van den geachten afgevaardigde te vernemen, dat daarover thans geen quaestie is. Door bij de liquidatie van de hulpgevangenis de dienstweigeraars te plaatsen in de bijzondere strafgevangenis in den Haag, ben ik in staat geweest het regime in hoofdzaak te behouden, zoodat er op dit oogenblik geen bezwaren bestaan.

Krijgstucht.

Eene bijdrage onder bovenstaanden titel in de jongste Decemberaflevering van het Tijdschrift voor Ervarings-Opvoedkunde trok onze bijzondere belangstelling. Met toestemming van de Redactie van dat Tijdschrift en van den schrijver, den 1sten Luitenant der Jagers J. B. de Jongh, nemen wij haar ook in ons tijdschrift op en doen haar hieronder volgen.

Bijna dagelijks, hetzij te pas of te onpas, wordt het woord, „krijgstucht” in onze weermacht gebruikt. Wanneer het begrip krijgstucht voor vele militaire opvoeders al zoo moeilijk onder woorden is te brengen, hoe bezwaarlijk moet het dan den burger, welke zich tijdelijk onder de wapenen bevindt, vallen, zich een juiste voorstelling van dezen bijzonderen tuchtvorm te maken. Het is mij aangenaam voor een kring van niet-militaire opvoeders mijn denkbeelden omtrent de krijgstucht uiteen te zetten.

Tucht moet er zijn, in het huisgezin, in de school, in de fabriek, in de gansche maatschappij. In de weermacht is de juiste tucht-opvatting de eigenlijke ziel van het geheele instituut; zonder een goede tuchtbasis is die weermacht ten doode veroordeeld, een weerloos, zielloos lichaam, voorbeschikt om te worden omvergeworpen of overwonnen. Tucht in de weermacht en tucht in de groote maatschappij zijn identiek, al zijn sommige gezagsverhoudingen bij de eerste strenger en scherper op den voorgrond getreden, voornamelijk met het oog op de groote verzameling van individuen, vogels van zoo diverse pluimage als deze zijn, voortgekomen uit alle klassen van ons Nederlandsche volk. Ik wil er nadrukkelijk op wijzen, dat een goede tucht-opvatting en een juiste toepassing ervan steeds gemeen goed van ons volk behooren te zijn en niet pas in de weermacht kunnen worden aangekweekt. De wil van het individu moet reeds zijn opgevoed voordat het eerst na het bereiken van zijn rijpere jeugdperiode in de weermacht komt. De dienstdtijd is bovendien te kort om den jongeling aan een speciaal opvoedingssysteem te onderwerpen. De officier-opvoeder moet kunnen voortbouwen op den grondslag, die in het burgerleven is gelegd. Daartoe zal vanaf den eersten dag zijn streven erop gericht moeten zijn, den nieuwen militair te doen inzien, dat hij in de vereischte gevallen zijn wil ondergeschikt behoort te maken aan dien van hem, die in militair opzicht boven hem is geplaatst, al staat die persoon ook in vele andere opzichten bij hem ten achter, bijv.: wat algemeene ontwikkeling betreft, (b.v. onderofficier tegenover gepromoveerde of student). Die wilsonderwerping mag nimmer als een gril worden beschouwd, maar moet berusten op het feit, dat men heeft leeren inzien, dat ze de eenige manier is, om gezamenlijk het gewenschte doel te bereiken, het zij in vreedetijd, het zij onverhoopt in tijden van ernstiger aard. Die samenwerking moet voortkomen uit onderling vertrouwen, tegenwoordigheid, eerbied en kameraadschapsgevoel. Men beschouwe dit

toch vooral niet als idealistisch gepraat; in den troep heb ik persoonlijk tal van voorbeelden ontmoet, waarbij de verhouding tusschen minderen en meerderen op die gezonde basis berustte, waar de kaderleden en miliciens nauwgezet de bevelen van hun commandant opvolgden, ook als die er niet bij tegenwoordig was, met terzijdestelling van persoonlijke belangen, zonder overwegen en beoordeelen, eenvoudig omdat ze wisten, dat de persoon van den chef volkomen de noodzakelijkheid van het soms moeilijke bevel, waarborgde. Ook heb ik persoonlijk meegemaakt, dat jonge mannen met zeer lastige karaktereigenschappen, kort nadat ze in dienst waren gekomen, en nadat ze eerst eenige malen gestruikeld waren, hun verzet opgaven en goede bruikbare menschen geworden zijn. Meermalen bleek mij, dat zulke jongemensen een totaal onjuiste voorstelling van tucht hadden, welke echter gelukkig nog bijtijds voor wijziging vatbaar bleek te zijn. Welk een prachtig terrein voor samenwerking tusschen onderwijzer-, leeraar- en officier-opvoeder valt op dit gebied nog te ontginnen. Ik wil geenszins beweren, dat vooral in de weermacht op krijgstuhtelijk gebied zulke ideale toestanden overheerscht hebben en thans heerschen. Dat zulk een groote huishouding gebreken aankleven, valt niet te ontkennen, doch aan den anderen kant mogen we op dit punt ook weer niet overdrijven en moeten we een open oog houden voor het goede, dat er voorvalt.

Hoe doeltreffend zou het ook wezen indien de jongens, voordat ze in dienst gingen door hun opvoeders werden ingelicht omtrent de krijgstuht, haar beteekenis, haar vormen. Ongetwijfeld zullen vele officieren dien opvoeders daarbij van voorlichting willen dienen.

Men verwarre toch nooit krijgstuht met krijgswang; dwang is in onze samenleving en voor ons volksnatureel nutteloos en uit den booze. Ook gedurende het verblijf onder de wapenen moet met de manschappen dikwijls kort en zakelijk over tucht worden gesproken. Vragen moeten hierbij beantwoord worden, schijnbaar eenvoudige kwesties treden dan juist op den voorgrond, dwaalbegrippen worden rechtgezet en een band van vertrouwen tusschen officieren, kader en dienstplichtigen wordt gelegd. Uitsluitend aan oudere ervaren officieren mag het houden van die besprekingen worden toevertrouwd.

Men hoort zoo dikwijls beweren, dat onze jongens in de kazerne worden bedorven, omdat zij daar in nauwe aanraking komen met slechte individuen. Zulks geldt toch alleen ten opzichte van wilswakke personen, die zich vermoedelijk in den maalstroom van het leven ook wel niet op de been zullen kunnen houden, terwijl nu soms nog, door het tijdig ingrijpen van een chef, veel onheil kan worden voorkomen. Het is mij zoo dikwijls opgevallen, dat vele jonge menschen, welke in het leger voor eenzelfde doel bijeengebracht zijn, elkaar zoo aardig aanvullen, helpen, omhoog brengen, dus opvoeden, gesteund, geleid en terzijde gestaan door hun militaire chefs, wier medewerking zij beseffen en waardeeren. Juist na den wereldkrijg, nu we in het teeken der sociale evolutie verkeeren, kan

de officier-opvoeder in samenwerking met zijn burgercollega's zich zoo verdienstelijk maken door bij ons volk het gezonde, juiste tuchtbegrip aan te kweeken. Meerdere zal alleen zijn hij, die uitmunt door kennis, ervaring, tact en welwillendheid.¹⁾

Een tweede, misschien nog veel grootere volkerenstrijd schijnt soms in embryonalen toestand aanwezig te zijn. Daarom zal het „Si vis pacem para bellum” voor ons volk ook voorloopig moeten blijven gelden; zullen we een kleine, goed geoefende en voldoende geoutilleerde weermacht niet kunnen ontberen. De kracht van die weermacht zal niet slechts gelegen moeten zijn in haar bewapening of getalsterkte, daarvoor zijn onze middelen niet toereikend, doch veel, zeer veel zal dit instituut in waarde stijgen, als het is nationaal, dus van en voor ons volk, als het is de verzameling van onze zonen, die door plichts- en saamhoorigheidsgevoel te zamen hun gemeenschappelijke taak volbrengen.²⁾ De taak van die weermacht is te zijn het bolwerk van onze aloude vrijheid en nationale onafhankelijkheid, maar daarnaast heeft die weermacht een neventaak, die niet minder mooi is, welke het voordeel heeft niet indirect te zijn, maar waarneembare resultaten te vertoonen, namelijk te zijn het opvoedingsinstituut voor ons volk, de school waar gehoorzaamheid en tucht worden ontwikkeld en aangeleerd.

Deze toestand moge nog niet bestaan, maar zoo kan en zoo moet hij worden, als het burger en militair opvoedend element de handen maar ineen willen slaan en geraken tot eendracht, die macht maakt.

Jeugdopvoeding, volksopvoeding moeten ervoor zorgen, dat de kiem aanwezig, zelfs voor een groot deel ontwikkeld is.

---

¹⁾ De helaas aan het front gesneuvelde Fransche schrijver Paul Lintier zegt in zijn memoires „Ma Pièce, souvenirs d'un canonnier”: L'autorité n'a qu'une mesure, la confiance des hommes dans la valeur du chef. On ne sait s'il est plus aimé, que respecté ou plus respecté qu'aimé.

²⁾ De Heer D. Pereira, welke zoo vriendelijk was in het April-nummer van dit tijdschrift (*n.l. het Tijdschrift voor Ervarings-Opvoedkunde; zie hiervoor ook M. R. T. Deel XVIII, bladz. 584. Red. M. R. T.*) een opmerking te maken betreffende mijn artikel over „De Militaire straf” zal ook hier wellicht een scheiding in sympathiek en niet sympathiek willen maken. Het zij mij vergund op te merken, dat die niet sympathieke groep in de practijk dikwijls buitengewoon meevalt. Voordat haar leden in dienst kwamen heeft men hen het militarisme soms in schrille kleuren op wezinwekkende wijze afgeschilderd. Meestal valt het reeds de eerste dagen, die, wij beseffen het volkomen, voor een jeugdige, sensitieve natuur zeer moeilijk zijn, wel mee, en dan schuilen onder die jonge mannen soms zeer geschikte krachten, welke goed reageeren op de tuchtvoeding en op wie de bestraffing meestal niet eens behoeft te worden toegepast, maar indien ze wordt toegepast ook wel degelijk een positieve waarde voor hen heeft.

Rest derhalve een zeer klein getal bewust anti-militaristen, tegenover wie noch ons paedagogisch toegepast en uitgewerkt strafsysteem, noch onze moderne wilsoepvoeding iets ten goede vermogen uit te werken. Dit getal is inderdaad zeer gering, want velen, welke zich vurig anti-militarist wanen, blijken, indien ze vanaf den eersten dag correct worden behandeld en indien eens eerlijk en oprecht met hen wordt gesproken, totaal van opvatting veranderd te zijn. Hun „anti” berust ook vaak op zulke losse gronden. Zij kennen ze dikwijls zelf niet eens.

Het is een wondeplek in ons nationaal karakter, dat een groot deel van ons volk wars is van alles, dat zweemt naar tucht of wils-onderwerping. Door goede leiding kunnen hieruit toch bruikbare mannen worden gevormd, die de noodzakelijkheid van gezonde tucht hebben leeren inzien.

Voorals in de weermacht houden discipline, initiatief, saamhoorigheid en wederkeerig vertrouwen zeer nauw verband met elkander.

Discipline mag evenmin ontaarden in lijdzame gehoorzaamheid als het initiatief in een anarchistisch streven om precies te doen, wat men wil. Met de vertrouwensfactor is het vroeger wel eens droevig gesteld geweest, tegenwoordig is die toestand zeer ten gunste gewijzigd. De mobilisatiejaren en die, welke daarop volgden, hebben ons mooie voorbeelden op dit gebied verschaft. Meermalen kon worden geconstateerd, dat oudere dienstplichtigen wier politieke en sociale gevoelens lijnrecht in strijd waren met het militarisme, behoorlijk en plichtsgetrouw de hun opgedragen taak ten uitvoer brachten, niet slechts uit vrees voor straf, maar gesteund door het vertrouwen, hetwelk tusschen hun commandant en henzelf ontstaan was.

In den volksmond heeft het woord „tucht” dikwijls een ongunstige beteekenis. Men verwacht zeer ten onrechte tucht aankweken met tuchtigen, waardoor zij, die volkomen terecht te velde trekken tegen een of anderen verouderden maatregel, welke lijnrecht tegen ons huidige vertrouwens-principe indruischt, dikwijls onbewust den strijd aanbinden tegen de krijgstucht in haar volmaakte beteekenis.

Ook het woord „gehoorzaamheid” wekt bij velen de gedachte aan iets verkeerd, dat bedreven werd en waarvan een gestrenge militaire „tuchtmaatregel” het noodwendig gevolg wel zal zijn. Men meent dan, dat aan gehoorzamen een verzet of een uiting van onwil steeds is voorafgegaan.

Veelvuldig gebezigde uitdrukkingen als disciplinaire afdoening, tuchtschool, tuchtklasse, depot van discipline zijn voor een juiste begripsopvatting dan ook weinig bevorderlijk.

Den tijdelijken militair moet worden duidelijk gemaakt, dat gehoorzaamheid de vrijwillige instemming is met den gewonen regel, discipline de eenheid van handeling ten opzichte van het te bereiken doel. Duidt het eerste begrip op een stilstand, het tweede bevat een handeling. De soldaat, die alles naar behooren doet, maar op het kritieke oogenblik, in het gevecht, bij onlusten, brand of wat ook, zijn doel tracht te bereiken, zonder zich om zijn kameraden en superieuren te bekommeren, is gehoorzaam, maar gedisciplineerd is hij niet. Zijn metgezel, die niet op een blanco strafregister kan bogen, maar op elk gewild moment rekening houdt met de omstandigheden van het geheel, die niet alleen een goede, maar ook de juiste plaats weet in te nemen, is niet dadelijk gehoorzaam, maar wel is hij gedisciplineerd en weet hij initiatief te ontwikkelen, dat is alles te doen wat in zijn vermogen is om de bedoeling van zijn chef te helpen verwezenlijken en daardoor gezamenlijk het gewenschte doel te bereiken.

Een Fransch kapitein gaf eens aan twee ongeoefende elftallen een voetbal en liet hen spelen. Spoedig ontstond wanorde. Men speelde slechts met een voetbal. Toen liet hij diezelfde elftallen een wedstrijd bijwonen tusschen geoefende spelers en wees hun nauwkeurig op de verschilpunten, deed goed uitkomen wat leiding, samenwerking, initiatief, onderling vertrouwen, saamhoorigheid, durf en volharding vermogen tot stand te brengen.

Laten onze mannen ook inzien, dat laf ontduiken van hun plicht, in strijd met hun eergevoel is, al denken ze soms ook helden te zijn in de oogen van hun kameraden.

Nogmaals doe ik een beroep op de samenwerking van alle opvoeders. Onze soldaten van heden zijn de jongelingen, op wier steun onze natie zal moeten kunnen rekenen. Onze staatsburgers van den komenden tijd. Hun sociale eigenschappen zullen onze gemeenschap ruimschoots ten goede komen, onze moeite zal daardoor worden beloond.

Den Haag, Augustus 1923.

INGEKOMEN BIJDRAGEN.

De taak van den officier in de maatschappij,

door

C. C. DE GELDER,

Majoor der Infanterie.

„Welche unendlichen Kräfte schlafen in dem Schosze einer Nation, unentwickelt und unbenützt.“
v. Gneisenau.

Jaarlijks treden 20.000 Nederlandsche jongelieden, van ongeveer twintigjarigen leeftijd, voor een min of meer langdurig verblijf in het leger.

Wij zouden nu mogen verlangen, dat zij, vóór hunne komst aldaar, door het gezin en de school, lichamelijk en geestelijk voldoende waren voorbereid om hun taak naar behooren te *kunnen* vervullen, doch tevens dat zij ook begrepen dezen plicht jegens de gemeenschap te *moeten* vervullen. Wij zouden dan rustig op dezen grondslag kunnen voortbouwen.

Aan ons ware dan allereerst de opdracht hen moreel, fysiek en vak-technisch meer geschikt te maken voor hunne eventueele bijzondere taak, de verdediging van den Staat en van de maatschappelijke rechtsorde.

Maar omgekeerd mag de Staat dan zijnerzijds weer verlangen, dat hij de dienstplichtigen, na afloop van den oefentijd, als betere menschen en staatsburgers terug ontvangt, dan hij ze aan ons afstond en met name ook, dat zij iets meer van hunne veelzijdige sociale plichten zijn gaan begrijpen; dat hun iets meer is meegegeven, dan alleen wat militaire kennis.

Nu heeft de Staat, die ons de recruten geenszins voorbereid aflevert, zooals wij dit zouden wenschen, zijnerzijds qua vooruitgang in intellect en fysiek, zelfs ook qua hygiëne en karaktervorming, in 't algemeen niet te klagen; een leven van orde en regelmaat, van eenvoud en soberheid, van gehoorzaamheid en plichtsbesef, van samenwerken, van zindelijkheid, van training van geest en lichaam enz. enz. kan slechts ten goede komen aan het individu en daarmee ook aan de maatschappij. Slechts op het gebied der *moreele* vorming zou meer kunnen en moeten worden verricht; men zou zich in het leger meer moeite dienen te geven, zoowel om den recruit inzicht te geven in het begrip „vaderland” en zijne wordingsgeschiedenis, in de beteekenis van ons Vorstenhuis daarbij, in de verhouding tusschen Staat en

staatsburger, in de waarde der militaire instellingen en hare grondslagen, als om zijne karaktereigenschappen in gunstigen zin verder te ontwikkelen en het verantwoordelijkheidsgevoel op te wekken voor zijne latere maatschappelijke daden. ¹⁾

Blijft dit alles min of meer achterwege, zoo is er een leemte.

Doch verlaat de soldaat, met zekere onvoldaanheid, of zelfs met zekeren weerzin tegen den volbrachten dienst, de kazerne, zoo is er een fout begaan. Een fout, die zich wreken zal en metterdaad ook wreekt.

Nu zal men natuurlijk komen aandragen met de mededeeling, dat men voor al het opgesomde in het leger geen tijd heeft.

Zulks ware dan primo een aanklacht tegen hen, die den oefentijd dermate besnoeiden dat hij te kort werd, maar toch ook evenzeer tegen hen, die den bekorten oefentijd niet allereerst gebruiken voor datgene, wat het *allervoornaamste* is; immers, wij weten het allen: „Une troupe bien en main, moins instruite, vaut mieux qu' une troupe plus instruite, moins en main”. De moreele factoren overheerschen de materiele nu eenmaal verre. En derhalve....

Gebrek aan tijd?

Maar waarom moet dan de officier zijn taak beperken tot de luttele maanden, gedurende welke de jongeling in het leger komt? Waarom grijpt hij niet vooruit?

Een groot deel der jongelingschap is vóór den dienstplichtigen leeftijd (en zelfs nog daarna) op ambachts- of technische scholen, op inrichtingen van middelbaar- en hooger-onderwijs. Die allen moeten toch, indien men samenwerking zoekt met het leeraarspersoneel, te bereiken zijn?

En bestaan er verder niet tal van jeugdverenigingen, sportlichamen en soortgelijke instituten?

In Zwitserland zijn zeer vele leeraren en onderwijzers zelf (reserve-) officier, in Zweden geven de officieren — meenen wij — gymnastisch onderricht op verschillende scholen; zulks moet invloed ten goede hebben.

Maar ook in het militair-vooronderricht, zooals wij dit kennen, zou men een welkome bate kunnen vinden, mits het zich beperkte tot geestelijke en lichamelijke voorbereiding en mits daarbij een geheel andere mentaliteit heerschte dan ten onzent, waar het arbeid op een benepen technisch programma en is opgetrokken op de factoren „afkeer van de kazerne” en „maar 6 weken behoeven te dienen”.

Wij zouden het alzoo van harte toejuichen, indien wij onze officieren meer aantreffen bij en met onze jeugd, alvorens deze den dienstplicht vervult.

En men zij voor eene afwijzende houding van die zijde niet al te bevreesd. Onze rijpere jeugd toch vraagt, neen hunkert naar leiding. Ziet de verenigingen en associaties, de geïmproviseerde kampen, de godsdienstige jeugd-bijeenkomsten, de idealistische stemmingen....

¹⁾ De gevaren van alcoholisme en geslachtsziekten, niet slechts voor den persoon, doch ook voor het gezin, komen hierbij van zelf ter sprake.

De leeraren — de goeden niet te na gesproken — bepalen zich tot de wetenschap en leven niet al te veel met hunne leerlingen. Zouden zij ons dan a priori afwijzen?

En waarom grijpt de officier ook niet achterna? Waarom laat hij den jongeling, na de eerste oefening, weder geheel los? Is daar niets op te vinden?

O, ik weet het, het aanrakingsvlak wordt dan nog moeilijker te verkrijgen. Maar bestaan er geen turnvereenigingen, geen... kiesvereenigingen; moeten wij als sprekers in de dispuut-colleges der H. S., de volks-universiteiten of in de vakvereeniging immer onbekenden blijven? ¹⁾

De verzuchting gaat ons van 't hart: de plaats van den officier in de moderne maatschappij is, doordien hij te eenzijdig militair is, te uitsluitend in zijn vak leeft, momenteel te onbeduidend; slechts in tijden van gevaar wordt hij geapprecieerd.

Ofschoon hij in staat ware een schitterende sociale taak te vervullen, meent men hem eigenlijk wel te kunnen missen. En toch staat hij er zoo gunstig voor.

In het economisch proces, de tegenstelling werkgever-werknemer, is hij niet betrokken, niemand kan hem verdenken op „winst”, op eigen profijt uit te zijn; hij staat vrij en belangeloos.

Zijne bevoegdheden zijn wettelijk beperkt en vastgelegd, hij kan zijn macht niet misbruiken. Bedenkt men dan verder, hoe nauw hij contact kan hebben met den recruit, die naar leiding en vertrouwelijkheid verlangt, welk een band wordt geschapen door saamgedragen arbeid, vermoeienissen en ongemak, wat gelijklopende belangen beteekenen, zoo durven wij van den officier gerust te zeggen:

hij zou een uitnemend werker op sociaal gebied kunnen zijn!

Maar hij is het niet. En waarom niet?

Wij gelooven allereerst, dat hem het vorenstaande bij zijn eerste opleiding niet voldoende is duidelijk gemaakt; maar zelfs indien hij in den aangegeven zin werkzaam mocht *willen* zijn, is hij er onvoldoende op voorbereid. ²⁾ En in de derde plaats houdt men hem te veel bezig met administratief-, met intern-, met vak-technisch-, en in 't algemeen met te ondergeschikt werk, dan dat hij er licht toe zal komen de vleugels uit te slaan.

Een „volledige dagtaak” staat ietwat vreemd tegenover ideëelen arbeid.

Maar ook denkt de maatschappij niet aan hem, integendeel. Men is dermate bevreesd voor militarisme — alsof daarvoor in ons land ooit eenig gevaar bestond — dat men den officier veelal liefst buiten

¹⁾ Wij verwijzen in dit verband ook naar Mil. Rechtel. Tijdschrift (Deel 19, n°. 3 blz. 246), alwaar de taak van den officier, buiten het leger, in Spanje wordt geschetst.

²⁾ De K. M. A. stelt in het oudste studiejaar één uur per week beschikbaar voor psychologie, paedagogie c.a. Is dit niet typeerend?

een bestuur houdt, zelfs van padvinder-organisaties. En hij berust daarin. . . . misschien niet ongaarne.

Echter zodoende wordt hij schuw en sluit zich op in zijn technischen „dienst”; hier en ook wel elders.

Wij lazzen in een studie van Leroy Beaulieu van 1891 (*La papauté et la démocratie*) het volgende:

„Il y a dans notre Europe, convertie en camp retranché, deux „hommes qui semblent spécialement appelés à une mission sociale. „Ces deux hommes, c'est le curé et l'officier. Nulle part peut-être le „prêtre et l'officier ne valent mieux que chez nous; et nulle part „peut-être ils ne remplissent moins leur mission sociale. C'est que „l'un ne *sait* point, et que l'autre n'*ose* point.

„L'un, tout entier à ses devoirs professionnels et à la technique „du métier ne croit pas avoir autre chose à faire qu'à dresser un „fantassin ou à former un cavalier; il s'imagine avoir rempli toute „sa tâche, quand il a présidé aux évolutions des recrues sur le champ „de manoeuvres, qu'il a veillé à l'alignement et à l'astiquement de „ses hommes et fait partout, dans la caserne, respecter la discipline „et la consigne.

„Il ne se préoccupe *que de l'extérieur*; il ne songe pas que le soldat „puisse apprendre autre chose, sous le drapeau tricolore, que le „maniement du sabre ou du fusil à répétition. Il semble oublier „que, sous la tunique ou le dolman, se cache un coeur d'homme, avec „une âme humaine, sensible aux bonnes paroles et aux bons pro- „cédés, une âme humaine qui mérite un peu d'attention et qui aurait „besoin, qu' on lui donnât une fois par hasard, quelque marque d'in- „térêt; où si l'idée lui en vient, l'officier craint de se singulariser; „il voudrait s'occuper de ses hommes, en dehors des heures de ser- „vice, qu'il ne saurait comment s'y prendre. A peine s'il sait leur „parler; il trouve plus militaire de les traiter comme des machines „à faire l'exercice ou comme il traite ses chevaux, ne soignant dans „le soldat que le corps et la bête, et les meilleurs se disent qu' après „tout, ils n'ont point charge d'âme”.

Men ziet het, noch buiten, noch in den dienst werd begrepen, waar het eigenlijk om gaat; alle aandacht ging naar „l'extérieur”.

In eene studie in de *Rev. d. d. mondes*¹⁾ van 1891 werd iets soortgelijks betoogd. De Schr. deelt daar mede, dat men er bij de cavalerie een eer in stelt de paarden, qua inborst, afkomst en eigenschappen door en door te kennen, maar er gaarne bijvoegt: „Quant à mes hommes, je ne puis pas retenir leurs noms, c'est un genre de mémoire „qui me manque”. En als men verder zou willen gaan dan alleen tot de namen, zou het blijken dat men van hen geen tiende deel weet, van hetgeen van de paarden bekend is en snijdt men alles af met „Du reste, ce sont des brutes”.

²⁾ 15-Maartnummer blz. 450. Schr. was de tegenwoordige maarschalk Lyantey; de studie verscheen echter anoniem.

Schr. lacht er dan wat mede, dat deze instructeurs zulke vreemd-gevormde hersens zouden bezitten, dat daarin alleen plaats zou zijn voor hippische en niet voor menselijke namen en gegevens, en meent wel te mogen aannemen, dat de oorzaak alleen daarin schuilt, dat al hunne zorg en belangstelling naar ééne richting gaan. Nu mag men een diepgaande belangstelling voor wat ook, nooit geheel verwerpen, maar „pour Dieu, qu'ils songent d'abord que, s'ils n'ont avant tout „formé le moral de l'ouvrier et conquis son coeur, ils auront peut-être „bien grand' peine à maintenir ferme sous le feu, face au danger, ce „soldat quelque complet que soit son instruction professionnelle”. Heeft de Schr. niet in allen deele gelijk?

Men is in Frankrijk, zeker ook tengevolge van vorenstaande geschriften, vóór de oorlogsjaren, in het leger reeds veel verder geweest dan bij ons, waar het betrof den officier geschikt te maken voor zijn sociale taak, ¹⁾ waar het gold den soldaat de vereischte moreele vorming te geven. De militaire opleidings-instituten kenden o.a. een handboekje over de „Rôle social de l'officier”; in het leger kwamen zelfs veelvuldig voordrachten van economischen en socialen aard, over landbouw, spaarkassen en wat niet al; kortom er werd ook wel overdreven. Dat laatste bepleiten wij niet, daarvoor ware inderdaad geen tijd; maar het overige verlangen wij dringend.

Wij zouden alzoo wenschen, dat de toekomstige officier bij het regiment aankwam, beziel met feu sacré en liefde voor zijn taak, dat hij voldoende *voorbereid* was om deze volledig, dus ook op moreel gebied, in het leger op zich te nemen; maar daarnevens verlangen wij, dat hem reeds tijdens de opleiding worde geleerd, dat hij ook een taak *buiten* het leger zal hebben te vervullen, ten bate van de toekomst van land en volk. Dit worde aangemoedigd!

En mocht bij hem de vraag ooit rijzen: „Waarom moeten *wij* dat doen”. zoo beantwoorde hij deze voor zichzelf met de wedervraag: „Wie moet het anders doen?”

---

¹⁾ Wij verwijzen naar Décret du 30 juillet 1907, Instruction du 17 août 1907, Circulaire du 27 janvier, id. du 28 juin 1908 enz.

WETGEVING.

TWEEDE KAMER DER STATEN-GENERAAL.

ZITTING 1923—1924. — 38.

Afschaffing der approbatie van vonnissen en dispositiën door krijgsraden gewezen, en, in verband daarmede, toekening van hooger beroep aan de auditeurs-militair en aan de fiscaals.

MEMORIE VAN ANTWOORD.

(Ingezonden 5 Maart 1924).

(De vroegere stukken zijn gedrukt onder n°. 227 der Zitting 1914—1915.) ¹⁾

Zooals de ondergeteekenden in de Memorie van Toelichting op het dezer dagen ingediende wetsontwerp betreffende de wijziging van de organisatie van en de rechtspleging bij het Hoog Militair Gerechtshof reeds hebben medegedeeld, is de overweging van de in dat wetsontwerp voorgestelde reorganisatie van het Hoog Militair Gerechtshof voor hen aanleiding geweest om de vraag onder de oogen te zien, of niet thans het oogenblik is gekomen om aan het nog steeds ahangige wetsontwerp tot afschaffing der approbatie van vonnissen en disposities der krijgsraden verderen voortgang te geven. Over dat wetsontwerp, hetwelk den 12den November 1914 werd ingediend, is een den 24sten Maart 1915 vastgesteld Voorloopig Verslag uitgebracht, dat echter in verband met de bijzondere omstandigheden, waaronder tijdens den oorlog de militaire rechtspraak kwam te verkeeren, onbeantwoord is gebleven. Thans, nu die bijzondere omstandigheden niet meer bestaan en bovendien het wetslagen der voorgenomen reorganisatie van het Hoog Militair Gerechtshof evenals ook van de onlangs tot stand gekomen inkrimping van het aantal krijgsraden tot vereenvoudiging zooveel doenlijk van het militair proces dringt, schijnt deze aangelegenheid tot een beslissing te moeten worden gebracht.

In verband met een en ander veroorloven ondergeteekenden zich daarom naar aanleiding van het Voorloopig Verslag het navolgende aan te tekenen.

---

¹⁾ Zie voor ontwerp van wet, memorie van toelichting en voorloopig verslag van de Tweede Kamer M. R. T. dl. X bladz. 193 e. v. en bladz. 520 e. v.

De taak der beantwoording van het Voorloopig Verslag valt den ondergeteekenden zeer gemakkelijk, nu ten aanzien van het eenige punt, waarop het wetsontwerp bestrijding heeft gevonden — de gedeeltelijke handhaving van het geautoriseerd appèl —, overweging mede van de in het Voorloopig Verslag naar voren gebrachte bezwaren hen tot de slotsom heeft gebracht, dat inderdaad aan het aanvankelijke voorstel op dit punt niet moet worden vastgehouden. Tot die slotsom waren trouwens, naar de ondergeteekenden meenen te weten, ook reeds hun ambtsvoorgangers, die het oorspronkelijk ontwerp hebben ingediend, gekomen.

De ondergeteekenden kunnen zich denken, dat onder omstandigheden de mogelijkheid voor het Hof om in het belang van den beklagde een nieuwe behandeling uit te lokken — aldus was n.l. de strekking van het gehandhaafde appèl — van nut zou kunnen blijken. Toch beslist dat naar hun oordeel niet. De in dit appèl gelegen afwijking van de beginselen, die in het gemeene recht gelden, is zoo belangrijk, dat naar hun oordeel de vraag aldus moet worden gesteld, of in het militaire de verhoudingen dermate anders liggen, dat die afwijking voor het militaire proces gewettigd is.

In de toelichting tot het oorspronkelijke voorstel nu was die afwijking gegrond op de vrees, dat militaire beklagden in verband met het feit, dat zij betrekkelijk d.w.z. in vergelijking met burgerbeklagden veel vaker in voorloopige hechtenis zich bevinden en betrekkelijk veel jonger plegen te zijn, er te spoedig toe zouden komen om in het vonnis van den krijgsraad maar te berusten en, in strijd met hun werkelijk belang, het rechtsmiddel van hooger beroep niet aan te wenden.

Afdoende kunnen de ondergeteekenden die gronden niet achten. In toenemende mate is in den loop van jaren ook in het militaire de toepassing van de preventieve hechtenis beperkt, zoodat de daaraan ontleende overweging aan waarde heeft verloren. En wat de betrekkelijke jeugd der militaire beklagden aangaat, moet in aanmerking worden genomen, dat ook onder de burgerbeklagden de leeftijden van 18—25 jaren in betrekkelijk groote mate vertegenwoordigd zijn, zonder dat ten aanzien van laatstbedoelde beklagden bijzondere beschermende maatregelen, strekkend tot bevordering van de voldoende aanwending van rechtsmiddelen zijn getroffen. Ook voelen de ondergeteekenden voor het in het Voorloopig Verslag aangevoerde argument, dat men van personen van de genoemde of hoogere leeftijden mag verwachten, dat zij, desnoods na ontvangen voorlichting, hun belang zullen beoordeelen. Over dat belang kunnen zij zich laten inlichten door den raadsman, dien zij zich kunnen, en, gelijk de practijk leert, op groote schaal ook inderdaad laten toevoegen. Een beklagde, wien, indien hij bij de uitspraak tegenwoordig is, van het rechtsmiddel, dat tegen het vonnis open staat en van den termijn, binnen welken dat rechtsmiddel kan worden aangewend, mondeling wordt kennis gegeven — een daartoe strekkende bepaling, overeenkomende met art. 225 van het Wetboek van Strafvordering is in het

gewijzigd wetsontwerp opgenomen — wien, indien hij bij de uitspraak *niet* tegenwoordig is, volgens het wetsontwerp, gelijk het thans is aangevuld, gelijke kennisgeving schriftelijk wordt gedaan, en wien ten overvloede, indien hij in arrest is, volgens de nieuw voorgestelde artt. 215 der Regtspleging bij de Landmagt ¹⁾ en 214 der Regtspleging bij de Zeemagt ²⁾ door of vanwege den secretaris van den krijgsraad aan het einde van den appèltermijn wordt afgevraagd, of hij al dan niet wil appelleeren — een overeenkomstig voorschrift bestaat in burgerlijke strafzaken niet —, is alleszins op de hoogte van zijne bevoegdheid ten deze. Of hij, nadat hem tweemaal de weg naar het Hoog Militair Gerechtshof is geweest, dien al of niet wil inslaan, late men hem zelfstandig, voor zoover noodig na advies van zijn raadsman en van de andere personen, in art. 211, tweede lid, R. L. (art. 210, tweede lid, R. Z.), gelijk dat artikel in het gewijzigd wetsontwerp luidt, bedoeld, beoordeelen.

Op grond van een en ander en van argumenten, in het Voorloopig Verslag tegen de aanvankelijk voorgestelde handhaving der autorisatie-bevoegdheid aangevoerd, zijn de ondergeteekenden te rade geworden, gelijk reeds hierboven is vermeld, dat ook de autorisatie-bevoegdheid te dezer gelegenheid zou kunnen vervallen. In het welbeprepen eigenbelang van den omtrent zijne bevoegdheden in ruime mate voorgelichten beklaagde moet ten deze de waarborg voor een voldoende aanwending van het rechtsmiddel van hooger beroep door de vervolgte partij worden gevonden. En terecht wordt er in het Voorloopig Verslag op gewezen, dat tegen beslissingen, waardoor de belangen van den beklaagde zijn verkort, ook de vervolgende partij, daartoe zoo noodig van hooger hand geïnstrueerd, dient op te komen. Voor eene behoorlijke bescherming van die belangen schijnt in het gewijzigd wetsontwerp alleszins te zijn zorg gedragen.

Het door enkele leden geopperde denkbeeld om het geautoriseerd appèl alleen te laten voortbestaan in den vorm van wat die leden noemen „appèl in het belang der wet”, ter correctie dus van onjuiste wetsuitlegging, heeft ontegenzeggelijk eenige bekooring. Intusschen schijnt de noodige rechtseenheid in militaire strafzaken reeds voldoende te zijn verzekerd in verband met de omstandigheid, dat die zaken in hooger beroep steeds door hetzelfde college — het Hof — moeten worden berecht. Bovendien gelden tegen de instelling van een „appèl in het belang der wet”, door den appèlrechter zelven bevolen, voor een deel dezelfde bezwaren, welke tegen de handhaving der autorisatie-bevoegdheid in het algemeen zijn ingebracht.

De „cassatie in het belang der wet”, naar analogie waarvan bedoeld appèl vermoedelijk is gedacht, gaat, gelijk door andere leden terecht wordt opgemerkt, niet van den cassatierechter zelven uit, zoodat de vergelijking met die cassatie juist op het punt, waarop het hier aankomt, niet opgaat. In verband met een en ander zouden de ondergeteekenden op het hier bedoelde denkbeeld niet willen ingaan.

¹⁾ Men vergelijke het bestaande art. 212 R. L.

²⁾ Men vergelijke het bestaande art. 211 R. Z.

De opmerking in het Voorloopig Verslag betreffende een vereenvoudiging in de samenstelling van het Hoog Militair Gerechtshof als gevolg van de afschaffing der approbatie is door de indiening van het in den aanhef bedoeld wetsvoorstel reeds achterhaald.

Aan de door enkele leden gemaakte opmerking, klaarblijkelijk strekkende om in de terminologie van de nieuw ontworpen en van de te wijzigen artikelen meer overeenstemming te zien gebracht met het tegenwoordige spraakgebruik, hebben de ondergeteekenden gevolg gegeven. De uitdrukkingen, welke met name als aanstootelijk werden vermeld, komen in het gewijzigd wetsontwerp niet meer voor, terwijl ook andere termen zijn gemoderniseerd, voor zoover dit kon geschieden zonder te veel van de terminologie der bestaande wetten af te wijken. Zoo is, in plaats van „naar te komen”, in het gewijzigd wetsontwerp gelezen „na te komen”, in plaats van „aan den beklagden”, „aan den beklagde”, in plaats van „ingevalle”, „ingeval”, enz.

Met de gemaakte taalkundige opmerkingen is in het gewijzigd wetsontwerp rekening gehouden.

Met betrekking tot de artikelen van het gewijzigd wetsontwerp moge ten slotte nog het volgende worden vermeld:

Artikel 1.

(Voorgestelde wijzigingen in de Regtspleging bij de Landmagt.)

3°. *Art.* 205. Bepaald is thans, dat de communicatie van de slotsom van het vonnis aan den afwezigen beklagde schriftelijk zal moeten geschieden en onder mededeeling van rechtsmiddel en daarvoor gestelden termijn.

Het nieuw voorgestelde derde lid van dit artikel vindt reeds hierboven vermelding.

6°. *Art.* 211. Aan den beklagde is thans een langere termijn toegestaan om in appèl te komen, dan aan den auditeur-militair. Men vergelijk hierbij artikel 387 van het nieuwe Wetboek van Strafvordering. In verband daarmee is aan artikel 209 een tweede lid toegevoegd van denzelfden inhoud als het eerste lid van artikel 386 van het nieuwe Wetboek van Strafvordering.

Ook deze wijziging zal voor den beklagde een mogelijk beletsel om in appèl te komen, wegnemen, in zoover hij zich na afloop van den appèltermijn voor den auditeur-militair door de vrees voor een eventueele zwaardere straf in hooger beroep niet behoeft te laten weerhouden.

7°. *Artt.* 212 tot en met 215. De redactie van artikel 215 is nader eenigszins gewijzigd, teneinde te voorzien in de gevallen, dat de preventieve hechtenis niet ter residentie van den krijgswaad wordt ondergaan.

Artikel 2.

(Voorgestelde wijzigingen in de Regtspleging bij de Zeemagt).

3°. Ook in artikel 198 behoort het woord „alzo’ te vervallen. In dien zin is de bepaling onder 3°. alsnog aangevuld.

4°. *Art. 204.* Men vergelijke hetgeen hierboven is aangeteekend op n°. 3 van *artikel 1.*

6°. *Art. 209.* In het eerste lid is de nieuwe regeling van het recht van appèl ook op de vonnissen van de krijgswraden in Oost-Indië toepasselijk verklaard, omdat nadere overweging tot de slotsom heeft geleid, dat er geen voldoende reden is, overeenkomstig artikel 4 van het oorspronkelijke ontwerp, voor de vonnissen van die krijgswraden de approbatie te handhaven. Artikel 4 van het ontwerp is dan ook geschrapt, terwijl diensvolgens in artikel II van de Slotbepalingen van de regtspleging bij de zeemagt de vermelding van de approbatie is geschrapt.

7°. *Art. 210.* Men vergelijke hetgeen hierboven is aangeteekend op n°. 6 van *artikel 1.*

8°. *Artt. 211 tot en met 214.* Men vergelijke hetgeen hierboven is aangeteekend op n°. 7 van *artikel 1.*

21°. Men vergelijke onder 6° van dit artikel.

Artikel 3.

(Voorgestelde wijzigingen in de Provisioneele Instructie van het Hoog Militair Gerechtshof.)

Uit dit artikel is geschrapt hetgeen verband hield met de autorisatie-bevoegdheid van het Hoog Militair Gerechtshof.

Het bepaalde in de artikelen 57 (nieuw) en 58 (nieuw) is nader overgebracht naar het derde Hoofdstuk, waar het op zichzelf juister geplaatst schijnt en bovendien beter zal aansluiten aan hetgeen in het wetsontwerp betreffende de wijziging van de rechtspleging bij het Hof terzake van het appèl is opgenomen. Overigens is in den inhoud van 57 (nieuw) (thans 77) ook zakelijk een wijziging aangebracht en wel in dezen zin, dat aan het Hof in het algemeen de beslissing is gelaten, of in gevallen, waarin over de hoofdzaak in eerste instantie niet is beslist, terugwijzing dan wel afdoening zal volgen. Het kan b.v. zijn, dat een krijgsraad bij de zeemacht, die in eerste instantie besliste, bezwaarlijk weder kan bijeenkomen.

In verband met de gewijzigde positie van den Advocaat-Fiscaal, die, ingevolge het bepaalde onder 5°. van dit artikel, onder de bevelen komt van den Minister van Justitie, en waar bovendien de autorisatie-bevoegdheid van het Hof komt te vervallen, kan de slotzinsnede van artikel 91 worden geschrapt (zie n°. 7 nieuw). Uiteraard laat zulks onverlet de bindende kracht, ook voor den Advocaat-Fiscaal, van beslissingen, welke door het Hof binnen den kring zijner bevoegdheid worden genomen.

Artikel 4 (oorspronkelijk ontwerp 5).

Dit artikel is, behoudens een kleine redactioneele wijziging, onveranderd gebleven. Voor de schrapping van artikel 4 van het oorspronkelijk ontwerp vergelijkte men onder 6° van *artikel 2*.

De Minister van Justitie,
HEEMSKERK.

De Minister van Marine,
E. P. WESTERVELD.

De Minister van Oorlog,
VAN DIJK.

De Minister van Koloniën,
DE GRAAFF.

GEWIJZIGD ONTWERP VAN WET.

Afschaffing der approbatie van vonnissen en dispositiën door krijgswaarden gewezen, en in verband daarmee, toekening van hooger beroep aan de auditeurs-militair en aan de fiscaals.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, salut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat het gewenscht is om de approbatie van vonnissen en dispositiën door krijgswaarden gewezen, af te schaffen, en, in verband daarmee, hooger beroep toe te kennen aan de auditeurs-militair en aan de fiscaals;

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Artikel 1.

In de Regtspleging bij de Landmagt worden de navolgende wijzigingen aangebracht:

1°. In artikel 198, eerste lid, wordt, in plaats van de woorden: „nadat het geaprobeerde vonnis zal zijn gepronuntieerd”, gelezen: „nadat het vonnis in kracht van gewijsde zal zijn gegaan”.

2°. De artikelen 203 en 204 vervallen.

3°. In artikel 205 wordt, in plaats van het woord „gecondemneerden”, gelezen: „beklaagde” en, in plaats van het woord „gecondemneerde”, „beklaagde”.

Aan het slot van den eersten zin van het tweede lid van dat artikel wordt, in plaats van de punt, gelezen: „en wordt hem, indien hij daarbij niet tegenwoordig is, de slotsom van het vonnis door den Secretaris onverwijld schriftelijk gecommuniceerd, onder mededeeling van het regtsmiddel, dat tegen het vonnis openstaat en van den termijn, binnen welken dat regtsmiddel kan worden aangewend.”

De laatste zin van het tweede lid van dat artikel wordt gelezen als volgt: „Artikel 157 is alsdan niet van toepassing.”

Aan dat artikel wordt een derde lid toegevoegd, luidende:

„Na het uitspreken van het vonnis geeft de president den beklagde, indien hij tegenwoordig is, kennis van het regtsmiddel, dat tegen het vonnis openstaat en van den termijn, binnen welken dat regtsmiddel kan worden aangewend.”

4°. De aanhef van het eerste lid van artikel 206 tot de woorden „ten ware” wordt gelezen als volgt:

„De vonnissen zullen, zoo spoedig mogelijk, nadat dezelve in kracht van gewijsde zijn gegaan, worden geëxecuteerd.”

In het tweede lid van genoemd artikel wordt in plaats van het woord: „gepronuntieerd”, gelezen: „in kracht van gewijsde gegaan”.

5°. Artikel 209 wordt gelezen als volgt:

„De Auditeurs-Militair en de beklagden zullen het regt van appèl of hooger beroep hebben aan het Hoog Militair Gerechtshof van de vonnissen, bij de Krijgsraden gewezen.

„Dit appel kan slechts tegen het vonnis in zijn geheel worden ingesteld.”

6°. Artikel 211 wordt gelezen als volgt:

„Aan den Auditeur-Militair zal worden toegestaan de tijd van acht dagen, en aan den beklagde de tijd van tien dagen, na den dag der uitspraak, om te appelleren. Zoodra echter een hunner binnen dien tijd aan den Secretaris mocht hebben verklaard, in het vonnis te willen berusten, verstrijkt voor hem de termijn van appèl.

Aan dengene, dien de beklagde, ook ingeval hij in hechtenis buiten acces geplaatst is, zal vermeenen noodig te hebben, om over het al dan niet instellen van appèl met hem te spreken, zal daartoe gelegenheid gegeven worden.”

7°. De artikelen 212 tot en met 215 vervallen en worden vervangen door de navolgende artikelen:

„Artikel 212.

Het appel wordt ingesteld door eene verklaring, af te leggen door dengene, die van dat middel gebruik maakt, bij den Secretaris van den Krijgsraad.

De verklaring van den beklagden kan ook namens hem geschieden door zijn raadsman, of door een bijzonder daartoe schriftelijk gevolmagtigde.

Artikel 213.

Van de verklaringen, in de artikelen 211 en 212 vermeld, wordt door den Secretaris eene akte opgemaakt, die door hem met dengene, die de verklaring aflegt, wordt geteekend. Indien deze niet kan teekenen, wordt de oorzaak van het beletsel in de akte vermeld.

De schriftelijke volmagt, in het tweede lid van artikel 212 bedoeld, of, zoo zij voor een notaris in minuut is verleden, een authentiek afschrift daarvan, wordt aan de akte gehecht.

De akte wordt bij de stukken van het proces gevoegd.

Van het appel wordt door den Secretaris aanteekening gedaan in een daartoe bestemd register.

Artikel 214.

Indien het appel is ingesteld door den Auditeur-Militair, geeft de Secretaris den beklaagde hiervan onverwijld schriftelijk kennis. Is het beroep ingesteld door den beklaagde, dan geschiedt gelijke kennisgeving aan den Auditeur-Militair.

Artikel 215.

Tenzij de beklaagde reeds appel heeft ingesteld of heeft verklaard in het vonnis te willen berusten, zal, alvorens de tijd van tien dagen, bedoeld bij artikel 211, eerste lid, zal zijn verlopen, indien hij in arrest is, hem door of vanwege den Secretaris worden afgevraagd, of hij van het vonnis, ten zijnen aanzien gewezen, begeert te appelleren aan het Hoog Militair Gerechtshof."

8°. In artikel 216 wordt telkens in plaats van het woord „gecondemneerden” gelezen: „beklaagde”.

9°. Artikel 217 wordt gelezen als volgt:

„De Secretaris zal gehouden zijn, om, zoo spoedig mogelijk, het vonnis, met de volmagt van den beklaagde, alsmede al de stukken van het proces en verdere noodige informatiën voor den Advocaat-Fiscaal, in te zenden aan het Hoog Militair Gerechtshof.”

10°. In de artikelen 218 en 219 wordt, in plaats van het woord „gecondemneerde”, gelezen: „beklaagde”; in laatstgenoemd artikel wordt tevens in plaats van het woord „gecondemneerden”, gelezen: „beklaagde”.

11°. In artikel 224 wordt, in plaats van de woorden: „zal zij eene dispositie nemen”, gelezen: „zal hij vonnis wijzen”.

12°. De artikelen 225, 226 en 227 vervallen.

13°. In artikel 235 vervallen de woorden „door den beklaagden” en wordt, in plaats van „heeft de beklaagde den tijd van drie dagen”, gelezen: „hebben de Auditeur-Militair en de beklaagde den tijd van acht dagen”.

14°. De aanhef van artikel 238 tot en met het woord „verloopen” wordt gelezen als volgt:

„Bijaldien de Auditeur-Militair en de beklaagde den termijn tot het appel hebben laten verlopen”.

15°. Artikel 239 vervalt.

16°. In artikel 240 vervallen de woorden „dispositie, of”.

17°. In artikel 242 vervalt het cijfer „239”.

18°. In artikel 257 wordt de zinsnede, volgende op de komma-punt, gelezen als volgt: „zonder dat, van dezelve vonnissen, eenigerlei provocatie zal worden toegelaten.”.

19°. Aan het slot van artikel 270 wordt, in plaats van de punt, gelezen: „, zonder dat, buiten het geval, bedoeld in artikel 273, van dezelve vonnissen, eenigerlei provocatie zal worden toegelaten.”

20°. Artikel 273 wordt gelezen als volgt:

„De stad of plaats nog niet dadelijk belegerd en berend, doch in staat van beleg zijnde gesteld, zullen de vonnissen, door den temporeinen Krijgsraad gewezen, aan het Hoog Militair Geregts-hof appèl-label zijn, in voegen als zulks, ten aanzien der vonnissen van de ordinaire Krijgsraden in de militaire Arrondissementen of Districten, is bepaald.”

21°. Aan artikel 276 wordt een tweede lid toegevoegd, luidende:

„Zij zullen verplicht zijn de bevelen na te komen, welke hun, in hunne ambtsbetrekking, door Onzen Minister van Justitie, het zij regtstreeks, het zij door tusschenkomst van den Advocaat-Fiscaal, of door laatstgenoemden zullen worden gegeven.”

22°. Artikel 301 wordt gelezen als volgt:

„Geene extracten, afschriften of minuten van het verhandelde in den Krijgsraad, waardoor, van de uitgebragte adviezen en stemmen van den President en van de Leden van den Krijgsraad zoude blijken, zullen bij de stukken van het proces worden gevoegd.”

Artikel 2.

In de Regtspleging bij de Zeemagt worden de navolgende wijzigingen aangebracht:

1°. In artikel 190, eerste lid, wordt in plaats van de woorden: „nadat het geapprobeerde vonnis zal zijn gepronuntieerd”, gelezen: „nadat het vonnis in kracht van gewijsde zal zijn gegaan”.

2°. De artikelen 195 en 196 vervallen.

3°. In de artikelen 197 en 198 vervalt telkens het woord: „alzo”.

4°. In artikel 204 wordt, in plaats van het woord „gecondemneerden”, gelezen: „beklaagde” en, in plaats van het woord „gecondemneerde”, „beklaagde”.

Aan het slot van den eersten zin van het tweede lid van dat artikel wordt, in plaats van de punt, gelezen: „en wordt hem, indien hij daarbij niet tegenwoordig is, de slotsom van het vonnis door den Secretaris onverwijld schriftelijk gecommuniceerd, onder mededeeling van het regtsmiddel, dat tegen het vonnis openstaat en van den termijn, binnen welken dat regtsmiddel kan worden aangewend”.

De laatste zin van het tweede lid van dat artikel wordt gelezen als volgt: „Artikel 162 is alsdan niet van toepassing.”

Aan dat artikel wordt een derde lid toegevoegd, luidende:

„Na het uitspreken van het vonnis geeft de president den beklagde, indien hij tegenwoordig is, kennis van het rechtsmiddel, dat tegen het vonnis openstaat en van den termijn, binnen welken dat rechtsmiddel kan worden aangewend.”

5°. De aanhef van het eerste lid van artikel 205 tot de woorden „ten ware” wordt gelezen als volgt:

„De vonnissen zullen, zoo spoedig mogelijk, nadat dezelve in kracht van gewijsde zijn gegaan, worden geëxecuteerd.”

In het tweede lid van genoemd artikel wordt in plaats van het woord „gepronuntieerd” gelezen: „in kracht van gewijsde gegaan”.

6°. Artikel 209 wordt gelezen als volgt:

„De Fiscaals en de beklagden zullen het recht van appel of hooger beroep aan het Hoog Militair Gerechtshof hebben van alle vonnissen, bij de Krijgsraden binnen het Rijk in Europa en in Oost-Indië geweest.

Dit appel kan slechts tegen het vonnis in zijn geheel worden ingesteld.”

7°. Artikel 210 wordt gelezen als volgt:

„Aan den Fiscaal zal worden toegestaan de tijd van acht dagen, en aan den beklagde de tijd van tien dagen na den dag der uitspraak, om te appelleren. Zoodra een hunner binnen dien tijd aan den Secretaris mocht hebben verklaard, in het vonnis te willen berusten, verstrijkt voor hem de termijn van appel.

Aan dengene, dien de beklagde, ook ingeval hij in hechtenis buiten acces geplaatst is, zal vermeenen noodig te hebben, om over het al dan niet instellen van appel met hem te spreken, zal daartoe gelegenheid worden verleend.”

8°. De artikelen 211 tot en met 214 vervallen en worden vervangen door de navolgende artikelen:

„Artikel 211.

Het appel wordt ingesteld door eene verklaring, af te leggen door dengene, die van dat middel gebruik maakt, bij den Secretaris van den Krijgsraad.

De verklaring van den beklagde kan ook namens hem geschieden, door zijn raadsman, of door een bijzonder daartoe schriftelijk gevolmagtigde.

Artikel 212.

Van de verklaringen, in de artikelen 210 en 211 vermeld, wordt door den Secretaris eene akte opgemaakt, die door hem met dengene, die de verklaring aflegt, wordt geteekend. Indien deze niet kan tekenen, wordt de oorzaak van het beletsel in de akte vermeld.

De schriftelijke volmagt, in het tweede lid van artikel 211 bedoeld, of, zoo zij voor een notaris in minuut is verleden, een authentiek afschrift daarvan, wordt aan de akte gehecht.

De akte wordt bij de stukken van het proces gevoegd.

Van het appel wordt door den Secretaris aanteekening gedaan in een daartoe bestemd register.

Artikel 213.

Indien het appel is ingesteld door den Fiscaal, geeft de Secretaris den beklaagde hiervan onverwijld schriftelijk kennis. Is het beroep ingesteld door den beklaagde, dan geschiedt gelijke kennisgeving aan den Fiscaal.

Artikel 214.

Tenzij de beklaagde reeds appel heeft ingesteld of heeft verklaard in het vonnis te willen berusten, zal, alvorens de tijd van tien dagen, bedoeld bij artikel 210, eerste lid, zal zijn verlopen, indien hij in arrest is, hem door of vanwege den Secretaris worden afgevraagd, of hij van het vonnis, ten zijnen aanzien geweest, begeert te appeleren aan het Hoog Militair Gerechtshof.

9°. In artikel 215 wordt telkens in plaats van het woord „gecondemnerden” gelezen: „beklaagde”.

10°. Artikel 216 wordt gelezen als volgt:

„De Secretaris zal gehouden zijn, om, zoo spoedig mogelijk, het vonnis, met de volmagt van den beklaagde, alsmede al de stukken van het proces en verdere noodige informatiën voor den Advocaat-Fiscaal, in te zenden aan het Hoog Militair Gerechtshof.”

11°. In de artikelen 217 en 218 wordt in de plaats van het woord „gecondemnerde”, gelezen: „beklaagde”; in laatstgenoemd artikel wordt tevens in plaats van het woord „gecondemnerden”, gelezen: „beklaagde”.

12°. In artikel 223 wordt, in plaats van de woorden „zal zij eene dispositie nemen”, gelezen: „zal hij vonnis wijzen”.

13°. De artikelen 224, 225 en 226 vervallen.

14°. In artikel 234 vervallen de woorden „door den beklaagden” en wordt, in plaats van „heeft de beklaagde den tijd van drie dagen”, gelezen: „hebben de Fiscaal en de beklaagde den tijd van acht dagen”.

15°. De aanhef van artikel 237 tot en met het woord „verloopen” wordt gelezen als volgt:

„Bijaldien de Fiscaal en de beklaagde den termijn tot het appel hebben laten verlopen”.

16°. Artikel 238 vervalt.

17°. In artikel 239 vervallen de woorden „dispositie of”.

18°. In artikel 241 vervalt het cijfer: „238.”.

19°. Aan artikel 245 wordt een tweede lid toegevoegd, luidende: „De Fiscaals bij de Krijgsraden binnen het Rijk in Europa zullen

verplicht zijn de bevelen na te komen, welke hun, in hunne ambtsbetrekking, door Onzen Minister van Justitie, het zij rechtstreeks, het zij door tusschenkomst van den Advocaat-Fiscaal, of door laatstgenoemden zullen worden gegeven."

20°. Artikel 260 wordt gelezen als volgt:

„Geene extracten, afschriften of minuten van het verhandelde in den Krijgsraad, waardoor, van de uitgebragte adviezen en stemmen van den President en van de leden van den Krijgsraad zoude blijken, zullen bij de stukken van het proces worden gevoegd."

21°. In artikel II van de Slotbepalingen vervallen de woorden „de approbatie”.

Artikel 3.

In de Provisioneele Instructie voor het Hoog Militair Gerechtshof worden de navolgende wijzigingen aangebracht:

1°. In artikel 46 vervallen de woorden: „en op de ap- of improbatie der inkomende vonnissen van de krijgsraden”.

2°. Als eerste artikel van het Tweede Hoofdstuk wordt ingelascht een artikel 55, luidende als volgt:

„De vonnissen, welke in hooger beroep worden ingezonden, zullen door het Hof, met de stukken van het proces, in handen van den Advocaat-Fiscaal worden gesteld, ten einde het appel voor den Auditeur-Militair of voor den Fiscaal te vervolgen."

3°. De artikelen 56 tot en met 60 en 62 tot en met 64 vervallen.

4°. Vóór artikel 78 worden ingelascht de navolgende artikelen:

„Artikel 77.

Het Hof, in appèl sententie wijzende, bevestigt het vonnis hetzij met overneming, hetzij met verbetering van de gronden, of doet, met geheele of gedeeltelijke vernietiging van het vonnis, datgene wat de Krijgsraad had behooren te doen.

Indien echter de hoofdzaak niet door den Krijgsraad is beslist en het onderzoek daarvan het gevolg moet zijn van de vernietiging van het vonnis, kan het daartoe de zaak naar den Krijgsraad terugwijzen. In geval van terugwijzing doet de Krijgsraad regt met inachtneming van 's Hof's sententie.

Artikel 77a.

Indien alleen de beklagde in hooger beroep is gekomen, kan hij tot geene zwaardere straf worden veroordeeld dan hem bij het vonnis van den Krijgsraad is opgelegd."

5°. Aan artikel 84 wordt een tweede lid toegevoegd, luidende:

„Hij zal verplicht zijn de bevelen na te komen, welke hem, in zijne ambtsbetrekking, door den Minister van Justitie worden gegeven."

6°. In artikel 85 wordt onmiddellijk na het woord „Auditeurs-Militair” ingevoegd: „en Fiscaals”.

7°. In artikel 91 vervallen de woorden: „,en zich in de waarneming en uitoefening zijner functiën, naar de dispositie van het Hof en commissarissen te gedragen”.

Artikel 4.

Deze wet treedt in werking op een door Ons te bepalen tijdstip, met dien verstande dat zij niet geldt voor zaken, welke reeds vóór dat tijdstip bij den militairen rechter aanhangig zijn.

Lasten en bevelen, dat deze in het *Staatsblad* zal worden geplaatst, en dat alle Ministerieele Departementen, Autoriteiten, Colleges en Ambtenaren, wie zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven....., den ..... 19..

De Minister van Justitie,

De Minister van Marine,

De Minister van Oorlog,

De Minister van Koloniën,

TWEEDE KAMER DER STATEN-GENERAAL.

ZITTING 1923—1924. — 292.

Wijziging van de organisatie van en de rechtspleging bij het Hoog Militair Gerechtshof.

Bij Koninklijke Boodschap van 25 Februari 1924 is aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal het navolgende ontwerp van wet ter overweging aangeboden:

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN,
PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, salut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat het wenschelijk is de organisatie van en, ook in verband daarmee, de rechtspleging bij het Hoog Militair Gerechtshof te wijzigen;

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Artikel 1.

In de Provisioneele Instructie voor het Hoog Militair Gerechtshof worden de navolgende wijzigingen aangebracht:

1°. Artikel 1 wordt gelezen:

„Het Hoog Militair Gerechtshof zal gevestigd zijn te 's Gravenhage en bestaan uit zes leden, te weten: twee Regtsgeleerden, waarvan een President zal zijn, en vier Officieren, en bij zich hebben een Advocaat-Fiscaal voor de Zee- en Landmagt en een Griffier.”

2°. Artikel 2 wordt gelezen:

„De President evenals het andere Regtsgeleerde Lid zal zijn een raadsheer hetzij in den Hoogen Raad der Nederlanden, hetzij in het Gerechtshof te 's Gravenhage, daartoe door den Vorst op gemeenschappelijke voordragt van de Ministers van Justitie, van Marine en van Oorlog aan te wijzen. De aanwijzing geschiedt voor den tijd dat de aangewezen raadsheer zal zijn in den Hoogen Raad of het Gerechtshof voornoemd, behoudens eerdere beëindiging op zijn verzoek.

Als Advocaat-Fiscaal voor de Zee- en Landmagt zal optreden de Procureur-Generaal, als Griffier de Griffier bij het Gerechtshof te 's Gravenhage.

De artikelen 11, 12, 13 en 15 der Wet op de Regterlijke Organisatie zijn op de Regtsgeleerde Leden van toepassing, met dien verstande, dat de daarbij aan den Hoogen Raad of aan den Procureur-Generaal bij dat College toegekende bevoegdheden toekomen aan het Hoog Militair Gerechtshof of aan den Advocaat-Fiscaal voor de Zee- en Landmagt.

Het costuum van de Regtsgeleerde Leden, den Advocaat-Fiscaal en den Griffier wordt bij algemeenen maatregel van bestuur vastgesteld.”

3°. Artikel 7a wordt artikel 2a en het eerste lid daarvan gelezen:

„De Militaire Leden van het Hof moeten den ouderdom van 30 jaren hebben bereikt. Zij worden door den Vorst op gemeenschappelijke voordracht van de Ministers van Justitie, van Marine en van Oorlog benoemd en, al dan niet op eigen verzoek, ontslagen.”

4°. De artikelen 4, 5, 6 en 7 vervallen.

5°. Artikel 10 wordt gelezen:

„De vergadering van den raad zal gehouden worden, zoo dikwijls zulks voor den goeden gang van zaken bij het Hof noodig zal zijn. Bij door het Hof vast te stellen en door den Vorst goed te keuren reglement worden deswege nadere bepalingen getroffen.”

6°. Artikel 11 vervalt.

7°. De artikelen 45 en 46 vervallen.

8°. Artikel 96 wordt gelezen:

„In geval van afwezigheid, belet of ontstentenis van den advocaat-fiscaal wordt de dienst waargenomen door een advocaat-generaal bij het Gerechtshof te 's Gravenhage, volgens den rang hunner benoeming, en bij afwezigheid, belet of ontstentenis ook van dezen, door een der leden, door den President te benoemen. Op hem die aldus den dienst waarneemt, zijn de bepalingen van dit Hoofdstuk van overeenkomstige toepassing.”

9°. Artikel 105 vervalt.

10°. Artikel 113 wordt gelezen:

„In geval van afwezigheid, belet of ontstentenis van den griffier wordt de dienst waargenomen door een substituut-griffier bij het Gerechtshof te 's Gravenhage, volgens den rang hunner benoeming, en bij afwezigheid, belet of ontstentenis ook van dezen, door een beëdigden klerk ter griffie van voormeld Hof. Op hem die aldus den dienst waarneemt, zijn de bepalingen van dit Hoofdstuk van overeenkomstige toepassing.”

11°. Het opschrift van het Negende Hoofdstuk wordt gelezen: „*Van beampten en bedienden*”, en de artikelen 130, 131 en 132 vervallen en worden vervangen door het navolgend artikel:

„Artikel 130.

De beampten ter griffie van en ten parkette bij het Gerechtshof te 's Gravenhage zijn tevens als zoodanig werkzaam ter griffie van en ten parkette bij het Hof; voorts staan de bedienden van het Gerechtshof te 's Gravenhage mede ten dienste van het Hof op den voet als door den President van het Hof in overleg met den President van het Gerechtshof zal worden bepaald.”

Artikel 2.

I. In de Provisioneele Instructie voor het Hoog Militair Gerechtshof worden de navolgende wijzigingen aangebracht:

1°. In artikel 29 wordt in plaats van: „Tot de rolle, het doen van inspectiën, het verhooren van getuigen of beschuldigten in dergelijke zaken” gelezen: „Tot het nemen van informatiën in zaken waarin zulks vereischt mocht worden.”

2°. De artikelen 75 en 76 vervallen en worden vervangen door de navolgende artikelen:

„Artikel 75.

In zooverre in de regtspleging bij het Hof niet in deze Instructie wordt voorzien, worden gevolgd de beginselen en voorschriften, bij

de rechtspleging voor het krijgsvolk te lande bepaald, voor zooveel aangaat zaken betreffende de zeemagt overeenkomstig toegepast.

Artikel 76.

Indien ten aanzien van een verdagte, die in eersten aanleg voor het Hof terecht moet staan, geen commandeerende officier tot de verwijzing bevoegd mogt zijn, treedt voor de verwijzing in de plaats eene magtiging door het Hof op den advocaat-fiscaal verleend.

Artikel 76a.

In eersten aanleg wordt de zaak ter terechtzitting aanhangig gemaakt door eene dagvaarding, vanwege den advocaat-fiscaal aan den beklagde beteekend.

De dagvaarding geschiedt, zoo in de zaak informatiën zijn genomen, onverwijld na afloop daarvan en anders zoo spoedig mogelijk na de verwijzing.

Artikel 76b.

In geval van appèl kan de beroepende partij binnen veertien dagen na de verklaring van in hooger beroep te komen, aan het Hof indienen eene memorie, behelzende de middelen en gronden waarop zij haar beroep steunt.

Artikel 76c.

In appèl wordt de zaak aanhangig gemaakt door eene oproeping, vanwege den advocaat-fiscaal aan den beklagde, beteekend.

Artikel 76d.

De beraadslaging geschiedt in appèl naar aanleiding zoowel van het onderzoek op de terechtzitting in hooger beroep, als van het onderzoek op de terechtzitting in eersten aanleg, zooals dit volgens de notulen dier terechtzitting heeft plaats gehad.

3°. Artikel 99 vervalt.

4°. Het Zevende Hoofdstuk vervalt.

II. In de Rechtspleging bij de Zeemagt worden de navolgende wijzigingen aangebracht:

1°. In artikel 215 vervalt het slot vanaf de woorden: „, en zal wijders”.

2°. In artikel 216 vervallen de woorden tusschen „vonnis,” en „alsmede”.

3°. Artikel 217 vervalt.

III. In de Regtspleging bij de Landmagt worden de navolgende wijzigingen aangebracht:

1°. In artikel 216 vervalt het slot vanaf de woorden: „, , en zal wijders”.

2°. In artikel 217 vervallen de woorden tusschen „vonnis,” en „alsmede”.

3°. Artikel 218 vervalt.

4°. In artikel II van de Slotbepalingen, toegevoegd bij de wet van 15 Mei 1914 (*Staatsblad* n°. 206), vervallen aan het slot de woorden: „, de Praktizijns bij het Hof”.¹⁾

Artikel 3.

Artikel 4 van de wet van 20 Juni 1913 (*Staatsblad* n°. 292), laatstelijk gewijzigd bij de wet van 17 Maart 1923 (*Staatsblad* n°. 96), wordt gelezen:

„De jaarwedde van de Militaire Leden van het Hoog Militair Gerechtshof wordt vastgesteld op *f* 8000.

De raadsheer in den Hoogen Raad der Nederlanden of het Gerechtshof te 's Gravenhage, die is aangewezen tot Lid van het Hoog Militair Gerechtshof, geniet, boven zijne jaarwedde, eene enkele vergoeding van *f* 1000 's jaars. Eenzelfde vergoeding wordt genoten door den Procureur-Generaal bij het Gerechtshof te 's Gravenhage terzake van de waarneming van het ambt van Advocaat-Fiscaal voor de Zee- en Landmacht, echter met dien verstande dat, voor zoo-veel ook een of meer der Advocaten-Generaal bij het Gerechtshof te 's Gravenhage door die waarneming mocht worden bezwaard, dezen een door Onzen Minister van Justitie te bepalen deel der vergoeding toekomt.”

Indien vóór de inwerkingtreding dezer wet eenigerlei algemeene voorziening betreffende eene vermindering van de wedden en vergoedingen van de leden der militair-rechterlijke macht mocht zijn tot stand gekomen, is die voorziening mede op de in het vorige lid bedoelde wedden en vergoedingen van toepassing.

Artikel 4.

De ambtenaren in vasten dienst bij het Hoog Militair Gerechtshof, daaronder begrepen de President, het Rechtsgeleerde Lid, de Advoc-

¹⁾ Dit sub 4 is een wijziging van de R.Z. en is hier door een drukfout blijkbaar als wijziging van de R.L. vermeld. Red. M. R. T.

caat-Fiscaal en de Griffier, wier werkzaamheden door de in artikel 1 bedoelde reorganisatie van het Hoog Militair Gerechtshof overbodig worden, ontvangen een wachtgeld overeenkomstig bij algemeen maatregel vast te stellen regelen.

Bij die regelen wordt in acht genomen, dat aan den ambtenaar, die voor het leven is aangesteld, tot het einde van het kalenderjaar, waarin hij den zeventigjarigen leeftijd zal hebben bereikt, een inkomen moet verzekerd zijn gelijk aan dat hetwelk hij uit zijne betrekking zou hebben verkregen, indien hij daarin werkzaam ware gebleven, voor zooveel niet eenigerlei inkomst hem door eigen toedoen ontgaat.

Artikel 5.

Deze wet treedt in werking op een nader door Ons te bepalen tijdstip, met dien verstande, dat artikel 2 buiten toepassing blijft voor zaken, waarin op dat tijdstip de behandeling bij het Hof in eersten aanleg reeds is aangevangen dan wel het hooger beroep reeds is ingesteld.

Lasten en bevelen, dat deze in het *Staatsblad* zal worden geplaatst, en dat alle Ministerieele Departementen, Autoriteiten, Colleges en Ambtenaren, wie zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven

De Minister van Justitie,
De Minister van Marine,
De Minister van Oorlog,
De Minister van Koloniën,

MEMORIE VAN TOELICHTING.

Reeds bij de behandeling van het ontwerp der wet van 13 Januari 1923 (*Staatsblad* n°. 6), houdende eenige maatregelen van bezuiniging betreffende de militair-rechterlijke macht, hebben de ondergeteekenden medegedeeld (men zie Memorie van Antwoord, Zitting 1922—23, 108, n°. 2, pg. 5), dat zij in nadere overweging zouden nemen de vraag, of niet de berechting in hoogste instantie der onder de militaire jurisdictie vallende zaken op eenvoudiger leest kon worden geschoeid. Voor het tegenwoordige is daarmede belast het te Utrecht gevestigde Hoog Militair Gerechtshof, doch de diensvolgens aan het Hof opgedragen werkzaamheden zijn van zoodanigen omvang, dat onder de tegenwoordige omstandigheden zich als vanzelf de vraag opdringt, of de instandhouding van een afzonderlijk college wel wordt vereischt. In 1921, 1922 en 1923 toch werden in eersten aanleg behandeld onderscheidenlijk 6, 6 en 0 zaken, terwijl

in hooger beroep werden afgedaan respectievelijk 209, 175 en 165 zaken. In klachtzaken werden in die jaren onderscheidenlijk 54, 62 en 24 beslissingen genomen. ¹⁾

Zooals destijds reeds werd medegedeeld, stond den ondergeteekenden voor oogen, dat het Hof weliswaar als zoodanig zou kunnen blijven bestaan, doch, behoudens voor wat betreft de militaire leden, de functies daarin en daarbij zouden kunnen worden opgedragen aan in andere rechterlijke bedieningen reeds werkzame personen. Op eenvoudige wijze zoude aldus een belangrijke bezuiniging kunnen worden bereikt. Intusschen kon daarbij — zooals mede destijds reeds werd opgemerkt — de vraag niet worden ontgaan, of de sinds 1914 aanhangige aangelegenheid der approbatie niet eerst tot beslissing diende te worden gebracht, terwijl voorts een vernieuwing op zoo groote schaal van het personeel van het Hof als vanzelf tot de overweging moest leiden, of de tegenwoordige procedure, waarover reeds meermalen klacht was gevallen, wel kon worden gehandhaafd.

Als resultaat nu van het overleg omtrent een en ander wordt een ontwerp van wet, strekkende tot wijziging van de organisatie van en de procedure bij het Hoog Militair Gerechtshof, hiernevens aangeboden. Allereerst bedoelt dit ontwerp in de organisatie van het Hof een ingrijpende verandering te brengen. De opzet is, dat het Hof naar 's Gravenhage zal worden verplaatst; dat een lid van den Hoo-gen Raad of het Gerechtshof zal worden aangewezen om nevens dat lidmaatschap het praesidiaat van het Hof waar te nemen; dat op dezelfde wijze gehandeld zal worden ten aanzien van het andere rechtsgeleerde lid; dat voorts de advocaat-fiscaal en de griffier — welke laatste functie overigens voor het tegenwoordige sinds geruimen tijd vacceert — vervangen zullen worden door onderscheidenlijk den procureur-generaal bij en den griffier van het gerechtshof te 's Gravenhage, terwijl eindelijk een afzonderlijk parket- en griffiepersoneel niet zal worden gehandhaafd, doch in al deze diensten door het personeel van het gerechtshof zal worden voorzien. Vertrouwd mag worden, dat deze voorzieningen zonder eenige uitbreiding, althans van beteekenis, van het personeel van het gerechtshof zal kunnen geschieden, zoodat op vorenstaande wijze — behoudens uiter-aard de uit de toe te kennen wachtgelden voortvloeiende lasten — een ingrijpende bezuiniging wordt verkregen, terwijl naar de overtuiging van de ondergeteekenden de deugdelijkheid van de behandeling der aangelegenheden in geenen deele in het gedrang zal behoeven te komen.

---

¹⁾ De hiergenoemde cijfers over het jaar 1923 komen niet geheel overeen met die welke hiervoor op bladz. 477 zijn vermeld. Het verschil wordt veroorzaakt doordat hierboven worden gegeven de cijfers van de door het H. M. G. *afgedane* zaken, terwijl op bladz. 477 de cijfers der *ingekomen* zaken worden genoemd. De daar vermelde 3 zaken in eersten aanleg werden, nadat de Adv.-Fiscaal mandament van dagvaarding in persoon had gevraagd en verkregen, door transactie overeenkomstig art. 74 Sr. beëindigd.

Is met het vorenstaande de opzet der voorgenomen reorganisatie aangegeven, met betrekking tot de beide vorenvermelde punten, die de ondergeteekenden gelijktijdig in hun overwegingen hebben betrokken, is hun conclusie geweest, dat inderdaad een voorziening te dier zake met deze reorganisatie gepaard zal moeten gaan.

Wat de approbatie betreft, behoefde daartoe in het onderhavige ontwerp echter een regeling niet te worden getroffen, omdat een ontwerp, strekkende tot afschaffing dezer approbatie, nog steeds bij de Tweede Kamer aanhangig is. De ondergeteekenden stellen zich voor de Memorie van Antwoord op het omtrent dat ontwerp uitgebrachte Voorloopige Verslag (Zitting 1914—15, 227 n°. 4) deze dagen in te zenden. Zooals daaruit zal blijken zijn de ondergeteekenden, in tegenstelling met hun ambtsvoorgangers, die het ontwerp indienden, van meening, dat de rechtsgang in dezen geheel op denzelfden leest zal zijn te schoeien als bij de burgerrechtelijke colleges en derhalve ook de mogelijk voor het Hof om in het belang van beklaagden appèl uit te lokken, kan vervallen. Vooral administratief zal op deze wijze een werkbesparing worden bereikt, die de voorgenomen reorganisatie des te beter zal kunnen doen verlopen.

Ten aanzien van de procedure is in artikel 75 der Provisioneele Instructie voor de manier van procederen „de stijl van praktijk, bij den Hove van Holland, tot in den jare 1810 in gebruik geweest zijnde” aangegeven. Intusschen is voor belangrijke onderdeelen van de procedure in artikel 76 bereids de regtspleging bij de landmagt tot leidraad aangewezen. Ook hebben de eischen der praktijk de procedure zich in den loop der jaren steeds verder van den in artikel 75 bedoelden „stijl” doen verwijderen. Behouden is daarvan in hoofdzaak alleen de aan de behandeling ter terechtzitting voorafgaande schriftelijke behandeling en in verband daarmede de dubbele rechtsbijstand (procureurs en advocaten). Meermalen reeds heeft het Hof op de vertraging in de afdoening, welke van een en ander het gevolg was, de aandacht gevestigd. De ingrijpende wijziging, die de organisatie van het Hof zal ondergaan en tengevolge waarvan een kring van tegenover de verouderde procedure geheel vreemd staande personen met de behandeling der zaken in aanraking zal komen, schijnt het geëigende moment om met de laatste overblijfselen van den ouden stijl te breken. Een breede voorziening wordt daartoe niet vereischt; aan de reeds in artikel 76 voor belangrijke onderdeelen uitgesproken toepasselijkheid van de regtspleging bij de landmagt kan een zoodanige uitbreiding worden gegeven, dat daarmede in alles, waarvoor de Instructie zelve niet rechtstreeks of zijdelings een regeling geeft, wordt voorzien. Alleen op enkele punten, waarvoor de aard der zaak de toepasselijkheid der regtspleging bij de krijgswaden uitsluit, is een opzettelijke regeling noodig.

Voor de algemeene toelichting van het ontwerp schijnt met het vorenstaande te kunnen worden volstaan. Op de artikelen worde nog het navolgende aangegevend.

Artikel 1. In dit artikel zijn ondergebracht de wijzigingen, die de reorganisatie van het Hof beoogen, terwijl in artikel 2 de veranderingen zijn vervat, die betrekking hebben op de wijziging der procedure.

1°. In de Provisioneele Instructie is voor het tegenwoordige de plaats van vestiging voor het Hof niet vermeld. Utrecht is als zoodanig aangewezen bij artikel 2 van het Souverein besluit van 28 Juli 1814, bij welk besluit de benoeming der leden van het Hof plaats had. Het schijnt regelmatig de plaats der vestiging in de Instructie zelve op te nemen.

2°. Zie onder Algemeen. De redactie van den tweeden zin van het artikel is aldus, dat bij eventueele benoeming van een lid van het Gerechtshof tot raadsheer in den Hoogen Raad de aanwijzing van kracht blijft.

Het derde en vierde lid is ontleend aan het tegenwoordige artikel 7. Echter wordt voor wat betreft het derde lid uitsluitend over de rechtsgeleerde leden gehandeld, wjl de advocaat-fiscaal en griffier niet meer voor het leven benoemde ambtenaren zullen zijn, terwijl bovendien handhaving in de eene functie met verlies van de andere voor hen uitgesloten is. Overigens worde nog aangeteekend, dat uiteraard een toepassing van de artikelen 11, 12 en 13 van de wet op de regterlijke organisatie op de functionarissen in hun qualiteit bij Hoogen Raad of Gerechtshof óók hare consequentie zal hebben voor het Hoog Militair Gerechtshof, waar immers laatstvermelde qualiteit voorwaarde is voor hun functie bij het Hoog Militair Gerechtshof. Het derde lid kon echter in theorie niet worden gemist voor gevallen, waarin bij niet-toepassing der artikelen 11, 12 en 13 in de andere qualiteit, tot zoodanige toepassing desniettemin in de functie bij het Hoog Militair Gerechtshof aanleiding mocht zijn.

3°. Artikel 7a behoort aan artikel 3 vooraf te gaan. De wijziging hangt samen met het vervallen van de vermelding der militaire leden in het tegenwoordige artikel 2.

4°. De artikelen 4 en 5 zijn naast artikel 8 der wet op de regterlijke organisatie overbodig. Artikel 6 is verwerkt in artikel 1. Artikel 7 is vervangen door het nieuwe artikel 2.

5°. Artikel 10 — als regel vijf zittingen per week — is reeds thans een doode letter. De afwijking van den regel zou echter uiteraard bij den nieuwen toestand zoodanige afmetingen aannemen, dat het aangewezen schijnt het artikel te wijzigen. Thans is gevolgd het stelsel, hetwelk ook voor de gewone rechterlijke macht geldt, nl. regeling bij door de Kroon goedgekeurd reglement. In verband met een en ander kunnen ook de bepalingen van de artikelen 45 en 46 betreffende de vacantie van het Hof vervallen. Bestendinging van den

tegenwoordigen toestand, dat de gewone werkzaamheid van het Hof in den zomer gedurende twee maanden wordt onderbroken, schijnt niet wenschelijk, al kan dan ook in dien tijd wellicht met een minder aantal zittingen worden volstaan. Dit laatste punt kan echter bij het reglement onder de oogen worden gezien.

6°. Artikel 11 is naast het gewijzigde artikel 10 overbodig.

7°. Zie de toelichting onder 5°.

8°. In de vervanging van den advocaat-fiscaal is op dezelfde wijze voorzien als voor den procureur-generaal bij het Hof in artikel 6 der wet op de regterlijke organisatie is geschied. Het spreekt vanzelf, dat de procureur-generaal alle vrijheid zal hebben om desgewenscht een der advocaten-generaal meer in het bijzonder met de officie bij het H. M. G. te belasten.

9°. In verband met de ruimere gelegenheid tot vervanging is dit voorschrift niet meer noodig.

10°. Men verg. het ten aanzien van de overeenkomstige wijziging onder 8°. opgemerkte.

11°. Waar de chefs van de griffie van en het parket bij het Gerechtshof in gelijke qualiteit aan het H. M. G. zullen zijn verbonden, behoeft eenige nadere wettelijke voorziening ten aanzien van de verdeeling der werkzaamheden onder het personeel van griffie en parket niet te worden getroffen. Eenigszins anders staat de zaak voor het bedienend personeel van het Gerechtshof, hetwelk immers onder de bevelen staat van den President van het Hof, die niet noodwendig ook President van het H. M. G. is. Vertrouwd mag echter, dat in minnelijk overleg deze aangelegenheid afdoende is te regelen.

Artikel 2. I. Zie onder Algemeen.

1°. De afschaffing (zie onder 2°.) van den ouden „stijl van praktijk” zal de rolbehandeling der zaken doen vervallen. Aan de werkzaamheid van commissarissen zal slechts behoefte zijn voor het nemen van informatiën in zaken, die in eersten aanleg worden berecht, voor zooveel althans op deze niet de vereenvoudigde behandeling (zie art. 178 v.v. van de regtspleging bij de landmagt) wordt toegepast.

2°. Artikel 75. De beginselen en voorschriften van de regtspleging voor het krijgsvolk te lande zullen worden gevolgd. Voor zooveel betreft de zaken, die de zeemacht aangaan, zal de aldus voorgeschreven overeenkomstige toepassing van de regtspleging bij de

landmagt op haar beurt uiteraard een overeenkomstige moeten zijn. Met een en ander is voldoende ruimte gegeven om bij de toepassing met in den aard der zaak gelegen verschillen rekening te houden. Zoo zal b.v. artikel 47 van de regtspleging bij de landmagt voor de informatiën door den raadsheer-commissaris van geen beteekenis zijn. Zoo zullen ook de artikelen 159 en 160 bij de behandeling in hooger beroep niet in aanmerking komen, omdat bij ontstentenis van informatiën in hooger beroep de in deze artikelen veronderstelde voorafgaande verhooren ontbreken.

Anderzijds is het voorbehoud omtrent hetgeen ingevolge de Provisioneele Instructie zelve zal gelden, ruim geredigeerd, zoodat hetgeen min of meer ingewikkeld in de bepalingen der P. I. is vervat, voorrang heeft boven de bepalingen der regtspleging. Zoo zal b.v. artikel 136 onder *b*, alwaar de officier-commissaris van de beraadslagingen in den Krijgsraad wordt uitgesloten, niet op den raadsheer-commissaris van overeenkomstige toepassing zijn, nu de P. I. ten dezen blijkbaar van een ander stelsel uitgaat.

Artikel 76. De procedure in eersten aanleg voor het Hof kan in het algemeen zonder bezwaar op overeenkomstige wijze verlopen als bij de krijgsraden. Zij zal dus, in tegenstelling met hetgeen thans in de praktijk geldt, met een vóór-behandeling door de militaire autoriteit, eindigende eventueel met een verwijzing, beginnen. Aldus zal ook ten aanzien van de in eersten aanleg voor het Hof terechtaastanden de mogelijkheid geopend worden in voorkomende gevallen met een krijgstuuchtelijke afdoening te volstaan. Intusschen levert de toepassing van de beginselen en voorschriften van de regtspleging bij de landmagt, op den voet van het bepaalde in artikel 75 *nieuw*, niet altijd een verwijzingsautoriteit op. Weliswaar wijst artikel 13, tweede lid, dier regtspleging subsidiair den commandeerenden officier van het garnizoen der residentie van den Krijgsraad als verwijzingsautoriteit aan, hetgeen dus voor de justiciabelen van het Hof den commandeerenden officier van het garnizoen te 's Gravenhage bevoegd maakt, doch daarmee is, waar 's Gravenhage onder geenerlei marine-commandement ressorteert, voor de zeemacht geen uitkomst verkregen. Daarom is in artikel 76 alsnog een subsidiaire bepaling ingevoegd. De daarin bedoelde machtiging van het Hof treedt in de plaats der verwijzing, zoodat hetgeen voor de verwijzing is bepaald ook voor die machtiging van toepassing is (advies advocaat-fiscaal; beslissing, tegelijk met de verwijzing, omtrent berechtiging bij verkorte procedure e.d.).

Artikel 76a. Het aanhangig maken der zaak ter terechtzitting geschiedt bij de krijgsraden ingevolge een bevel van den commandeerenden officier van het garnizoen der residentie van den Krijgsraad tot bijeenroeping van den raad. Zulks kan uiteraard voor het Hof niet gelden. Vandaar artikel 76a. Overigens zullen, waar de dagvaarding de plaats inneemt van het evenbedoelde bevel, de bepalingen

omtrent dat bevel — artikel 114, tweede en derde lid, zoomede artikel 116, eerste lid, — van overeenkomstige toepassing zijn.

Artikel 76b. Men vergelijkte artikel 232 Wetboek van Strafvordering.

Artikel 76c. Men vergelijkte bij artikel 76a. Het geldt hier het aanhangig-maken zelf („ter terechtzitting” is daarom niet overgenomen), omdat uit den aard der zaak verwijzing of informatiën bij de behandeling in hooger beroep achterwege blijven.

Artikel 76d. Zie artikel 246 Wetboek van Strafvordering.

3°. Met de afschaffing van den stijl zullen de procureurs bij het Hof verdwijnen. Overigens was artikel 99 reeds thans een doode letter, omdat de advocaat-fiscaal niet meer bij procureur placht op te treden.

4°. De overeenkomstige toepassing van de regtspleging bij de landmagt, alwaar mede het onderwerp der raadslieden is geregeld, zoomede de afschaffing van den ouden stijl, maakt dit geheele hoofdstuk over de praktizijns bij het Hof overbodig. In verband met het feit, dat (zie onder 2°.) bij het volgen van de regtspleging bij de landmagt ten aanzien van de zeemacht uiteraard een overeenkomstige toepassing zal moeten plaats vinden, moge worden aangetekend, dat de toepassing van artikel 116, derde lid, voor tot de zeemacht behoorenden aldus zal moeten zijn, dat te hunnen behoeve onder het aldaar gestelde voorbehoud behalve advocaten als raadslieden mogen optreden officieren van de *zeemacht*.

II en III. Deze wijzigingen zijn een gevolg van de ingevolge I gewijzigde appèl-procedure, waarbij de tusschenkomst van een procureur niet meer zal zijn vereischt. De wijziging onder III 4° is een gevolg van de wijziging onder I 4°.

Artikel 3. Waar alleen de functie van militair lid in het Hoog Militair Gerechtshof een zelfstandige functie zal blijven, is een vaststelling van wedden nog uitsluitend voor deze functionarissen noodig. Daarbij is het tegenwoordige cijfer aangehouden, omdat de vraag, of, mede in het licht van de feiten, die tot de reorganisatie aanleiding geven, de tegenwoordige bezoldiging niet te hoog moet worden geacht, bij de algemeene salarisherziening, welke, zooals bekend, in het voornemen der Regeering ligt, hare beantwoording zal moeten vinden.

Voor den president en het andere rechtsgeleerde lid is een toelage op den voet als reeds thans wordt toegekend aan kantonrechters, aan wie de waarneming van een aangrenzend kanton is opgedragen, redelijk voorgekomen. Hetzelfde geldt voor den Procureur-generaal bij

het Gerechtshof ter zake van de hem opgedragen waarneming van het Advocaat-fiskaalschap; intusschen moest daarbij worden in aanmerking genomen, dat de opdracht van het Advocaat-fiskaalschap waarschijnlijk ook voor de Advocaten-generaal een vermeerdering van werkzaamheden zal beteekenen. De aan het griffierschap verbonden werkzaamheden leggen niet zoodanig beslag op de persoonlijke werkzaamheid, dat te dier zake een toelage gewettigd voorkomt.

Een reserve moest worden gemaakt voor het niet onwaarschijnlijke geval, dat een algemeene vermindering van de wedden en vergoedingen der rechterlijke macht vóór de inwerkingtreding dezer wet haar beslag mocht krijgen.

Artikel 4. Voor dit artikel verg. men artikel 4 der wet van 13 Januari 1923 (*Staatsblad* n°. 6), houdende eenige maatregelen van bezuiniging betreffende de militair-rechterlijke macht.

Artikel 5 schijnt geen toelichting te behoeven.

De Minister van Justitie,
HEEMSKERK.

De Minister van Marine,
E. P. WESTERVELD.

De Minister van Oorlog,
VAN DIJK.

De Minister van Koloniën,
DE GRAAFF.

VRAGENBUS.

Strafbevoegdheid over twee meerderen verdeeld.

Men schrijft ons:

In 1922 werd de Rij- en Hoefsmidschool gesplitst in één Rij-school en één Hoefsmidschool, elk gecommandeerd door een Directeur.

Volgens art. 39, 3o. W. K. hebben beide dus strafbevoegdheid over de onder hunne bevelen staande militairen.

Vanaf 1 Januari 1924 zijn gewoon dienstplichtigen van het 1ste Regiment Huzaren gedetacheerd bij de Hoefsmidschool, maar deze blijven geheel in onderhoud bij bedoeld Regiment Huzaren.

Aangezien er moeilijkheden rezen over de vraag wie deze dienstplichtigen disciplinair had te straffen, de Directeur van de Hoefsmidschool of de Korpscommandant, werd ter zake het advies ingewonnen van het Departement van Oorlog, welk advies luidde:

„Dep. v. Oorlog”

„II Afd. n°. 71”

„Onderwerp”

„Haag, 21-12-'23.”

„Strafbevoegdheid.”

„Naar aanleiding van de bescheiden..... deel ik u mede, dat „zoowel het personeel, dat behoort tot een inrichting, als de militairen, die voor het volgen van cursussen enz. daarbij gedetacheerd zijn „en *niet* in onderhoud zijn gesteld bij die inrichting, feitelijk onder „de bevelen van *twee* chefs staan, die *beide* strafbevoegdheid hebben „over die militairen, voor zoover uiteraard bedoelde chefs voor hun „persoon strafbevoegdheid bezitten.”

„In het onderhavige geval zal de Directeur der H. S. de strafbevoegdheid hebben ten aanzien van overtredingen, betrekking hebbende op den dienst der H. S., terwijl de troepen Ct. bij wiens onderdeel bedoelde militairen in onderhoud zijn gesteld, de strafbevoegdheid heeft ten aanzien van overtredingen betrekking hebbende op den inwendigen dienst van het onderdeel, het gedrag in het openbaar — niet den garnizoensdienst rakende — de krijgstuicht (buiten de H. S.) en de administratie”.

„De *beide tot straffen bevoegde chefs* zijn gehouden elkander op de hoogte te houden van de door hen aan bedoelde militairen opgelegde straffen. Evenmin als de troepen Ct. bemoeienis moet hebben „met de straffen in zake de gedragingen van de militairen op school,

„evenmin moet de Directeur der school bemoeienis hebben met de „straffen in zake gedragingen buiten de school.”

Mijns inziens is deze oplossing niet alleen moeilijk uitvoerbaar maar ook onwettig.

Het is toch in de eerste plaats gewenscht, dat de ondergeschikte *één* rechtstreeks strafbevoegde chef heeft, wil er van de straf opvoedende kracht uitgaan (37 W. K.). *Eenheid* is een noodzakelijk vereischte, dat slechts in bijzondere gevallen opgeofferd mag worden (42 W. K.). Bovendien biedt deze regeling gelegenheid voor tal van conflicten. Welke autoriteit is tot straffen bevoegd zoo de gedetacheerde dienstplichtige het feit van art. 96 W. M. S. begaat in verband met art. 2 W. K., of een krijgstuchtelijk vergrijp pleegt van voortdurenden aard, dat dus zoowel bij zijn onderdeel als in de School begaan wordt?

Tal van dergelijke gevallen zijn nog te bedenken bij deze beperkte gezagsgebieden welke conflict van strafbevoegdheid kunnen veroorzaken, bovendien verbiedt art. 73 W. K. m. i. de voorgestelde regeling te aanvaarden. Immers in artt. 39 en volgende W. K. wordt de strafbevoegdheid van militaire autoriteiten ten aanzien van de onder hunne bevelen staande militairen geregeld *onbeperkt* naar plaats en tijd. In de voorgestelde regeling wordt aan twee chefs, beide strafbevoegdheid hebbende over eenzelfde categorie militairen, groote beperking aangelegd, afwijkende van de W. K. dus volgens art. 73 W. K. bij A. M. v. B. te regelen.

Het ware beter geweest bewuste dienstplichtigen niet „gedetacheerden” te noemen, maar hen slechts gedurende een aantal uren per dag bij de H. S. *werkzaam* te stellen, dan zou vanzelf de Ct. van hun onderdeel de volledige strafbevoegdheid over hen behouden hebben.

U zult mij verplichten, indien u deze aangelegenheid in de rubriek „Vragenbus” van uw tijdschrift zoudt willen behandelen en mij zoudt willen mededeelen of mijn zienswijze in deze verkeerd is.

De aangelegenheid door den inzender ter sprake gebracht is van tweërllei gezichtspunt te bezien, dat van de wenschelijkheid en dat van de wettelijkheid der verdeeling van de strafbevoegdheid.

Wat de wenschelijkheid betreft, wil het ons voorkomen dat die in het geheel niet bestaat, integendeel dat een verdeeling der strafbevoegdheid zeer ongewenscht is. Zooals de inzender reeds opmerkt komt het beginsel waarop de tuchthandhaving moet staan, n.l. dit, dat de militair moet worden opgevoegd tot een goed militair, er zeer door in het gedrang. Die opvoeding bereikt men niet door dien militair een aantal meerderen te geven, die hem kunnen straffen, door hem, als het ware, te waarborgen dat bij iedere verkeerde handeling er dadelijk iemand bij de hand zal zijn om hem te corrigeeren, maar door hem te geven één meerdere die hem leidt en in wiens hand de straf is het uiterst opvoedingsmiddel.

Nu is het wel waar dat in het door den inzender medegedeelde schrĳven van het Departement van Oorlog wordt gezegd dat „de beide tot straffen bevoegde chefs gehouden zijn elkander op de hoogte te houden van de door hen aan de bedoelde militairen opgelegde straffen” en wij willen er zelfs in lezen, dat die chefs ook wel overleg zullen plegen en elkaars meening zullen inwinnen — al staat dat er niet —, maar het principe dat de op te voeden militair, ten aanzien van een der uiterste middelen in het systeem dier opvoeding — de straf — twee hanteerders van dat middel onmiddellĳk boven zich heeft, is naar onze meening verkeerd.

De op te werpen exceptie ligt voor de hand dat bij de opvoeding van het kind toch precies hetzelfde plaats vindt, dat ook daar zoowel de onderwijzer als de ouders straffen. Doch dat ook hier de toestand verre van goed is staat vast. Er is helaas groot gebrek aan samenwerking tusschen huis en school en een ieder, wien deze zaak ter harte gaat, zou het bijzonder toejuichen als die samenwerking ware te verbeteren en daardoor meer eenheid kon worden verkregen in het toepassen van strafmaatregelen. In de militaire maatschappĳ bestaat die samenwerking wel, **moet en kan** zij tenminste bestaan en de scheiding in de strafbevoegdheid — die niet anders dan verkeerd op de opvoeding van den militair kan werken — moet en kan dienen-gevolg daar worden vermeden.

En nu de wettelijke kant. Wij willen niet ontkennen dat de uitdrukking „onder zijne bevelen staande militairen” in art. 39 en art. 41 W. K. zóó kan worden uitgelegd dat strafbevoegdheid zou toekomen aan ieder der, in die artikelen genoemde, autoriteiten onder wiens orders een militair, zij het ook maar tĳdelĳk, is gesteld, maar de wenschelijkheid van de te treffen maatregelen moet, indien deze met de woorden van de wet in overeenstemming is te brengen, o.i. de uitlegging aan die woorden te geven bepalen, en daarom zouden wij de bedoelde uitdrukking dan ook zóó willen opvatten dat tot straffen bevoegd is de commandant van het onderdeel waartoe de man behoort, waarbij hij in voeding is en verblijft, al doet hij dan ook een gedeelte van den dag dienst onder de orders van een anderen commandant.

Houdt men daar niet aan vast, dan zal men nog wel verder moeten gaan en bestaat er geen reden om aan een officier die een oefening commandeert en daartoe één dag, wellicht enkele uren, een aantal manschappen van verschillende onderdeelen onder zijne orders heeft, strafbevoegdheid te onthouden, om ten aanzien van een officier die één uur les aan militairen geeft, te beslissen dat deze die militairen, krijgstuĳtelĳk gesproken, **niet** onder zijne bevelen heeft. Zoo zou men komen tot het geheel verkeerde gevolg, dat de persoon van den misdreven hebbenden militair op den achtergrond raakt, dat niet de dader maar enkel het feit wordt gestraft.

De in de aangehaalde missive getrokken scheidingslijn vindt o.i. geen steun in de wet. Neemt men aan dat er in het voorliggende geval meer dan één tot straffen bevoegde commandant is, dan kan ieder

van deze commandanten alle feiten die disciplinair strafbaar zijn en hem ter kennis komen krijgstuuchtelijk straffen; daarvan bepaalde categorieën van feiten uit te sluiten is dien commandant gedeeltelijk eene bevoegdheid ontnemen die hem — zoo men tenminste aanneemt dat hij de bedoelde militairen onder zijne bevelen heeft — ingevolge de wet volledig toekomt. Een departementale aanschrijving kan zulks niet doen. Men scheidt door bedoelde wijze van wetsuitlegging twee concurrerende bevoegdheden en conflicten zullen daarvan zeker het gevolg zijn. Maar de conclusie waartoe dit leiden moet is, dat de gegeven wetsuitlegging ook daardoor weinig aannemelijk is.

Wat de laatste zinsnede van het schrijven van den inzender betreft meenen wij dat het al of niet gebruiken van het woord „gedetacheerd” van geen beteekenis is. Al gebruikt men dat woord niet, dan vervalt daardoor niet de uitlegging gegeven aan de woorden „onder zijne bevelen hebben.”

Ten slotte lijkt het ons twijfelachtig of een Algemeene Maatregel van Bestuur, de thans gegeven regeling bevattende, zou zijn gegeven ter uitvoering van de Wet op de Krijgstucht (art. 73 W. K.).

Moge ons hoogste militair-rechterlijk college spoedig in de gelegenheid zijn haar oordeel over de hier besprokene, ongetwijfeld belangrijke kwestie te doen kennen.

MILITAIRE RECHTSPRAAK.

HOOG MILITAIR GERECHTSHOF.

Sententie van 9 October 1923.

President: Mr. H. W. van Sandick,

Leden: Vice-Adm. (tit.) C. J. G. de Booij, Lt. Gen^{ls}. J. C. H. A. Quack, P. P. C. Collette, Schout-bij-Nacht (tit.) N. J. J. van Rijn van Alkemade, en Dr. W. Boekhoudt.

Advocaat-Fiscaal: Jhr. Dr. C. A. J. van Sasse van Ysselt.

Raadsman: Dr. H. G. V. Hijmans.

Het als bestuurder van een motorrijtuig op meer dan 3 wielen, tusschen een half uur na zonsondergang en een half uur vóór zonsopkomst over een weg rijden zonder dat het nummer met letter aan de achterzijde van het rijtuig aangebracht helder verlicht is, is strafbaar volgens de artt. 9 jo. 18 van de Motor- en Rijwielwet en art. 5 van het Motor-Kenteekenbesluit 1905. Laatstgenoemd besluit moet op grond van zijn laatste artikel worden aangehaald als Motor-Kenteekenbesluit doch met bijvoeging van het jaar en den datum van de Staatscourant, waarin het werd geplaatst. Wijziging van de door den krijgsraad aangehaalde wetsartikelen.

Verzwareing van de straf.

In de zaak, aanhangig voor het Hoog Militair Gerechtshof

tusschen

den Advocaat-Fiscaal voor de Zee- en Landmacht, ambtshalve, bij 's Hof's beschikking van 17 Augustus 1923 gemachtigd hooger beroep te doen instellen en vervolgen van het vonnis, door den Krijgsraad voor de Landmacht te 's-Hertogenbosch op 17 Juli 1923 gewezen in de zaak

tegen

P. A. D., oud 23 jaar, geboren te Soerakarta (Nederlandsch Oost-Indië), eertijds cadet-vaandrig-titulair bij de Koninklijke Militaire Academie, thans tweede-luitenant bij de Cavalerie van het Nederlandsch-Oost-Indische Leger, gerequireerde in persoon,

Welke Advocaat-Fiscaal, verzocht en bij beschikking van 11 September 1923 verkregen hebbende 's Hofs lastgeving aan den exploitateur bij het Hof om te dagvaarden den voornoemden gedaagde, ter rolle van den Hove heeft eisch gedaan en geconcludeerd tot tenietdoening van het vonnis van den Krijgsraad, wat betreft de bestraffing, en dat de gedaagde alsnog bij sententie van den Hove, met bijvoeging aan het aangehaalde Motor-Kenteeckenbesluit 1905, van: „Staatscourant van 24 November 1905”; waarin het is geplaatst, zal worden veroordeeld tot eene geldboete van dertig gulden, subsidiair tien dagen hechtenis, met instandhouding van het beroepen vonnis voor al het overige,

alzo eischer in hooger beroep, ter eenre,

en

genoemden P. A. D., gedaagde in hooger beroep, ter andere zijde, voor wien schriftelijk ter rolle is verklaard, dat gedaagde zich wil gedragen naar het oordeel van het Hof.

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF,

Gelet op de verklaring, door beide partijen ter rolle gedaan, dat zij afstand doen van pleidooi, en gezien de stukken van het geding;

Gelet op hetgeen gedaagde, bij zijn verhoor voor het Hof, heeft in het midden gebracht;

Overwegende dat gedaagde voor den Krijgsraad voor de Landmacht te 's-Hertogenbosch heeft terechtgestaan ter zake, dat hij op 18 Mei 1923, des namiddags te ongeveer 8.25 uur en 9 uur, te 's-Gravenhage, als bestuurder van het vierwielig motorrijtuig H 13807 daarmede heeft gereden op den openbaren rijweg „het Noordeinde”, zonder dat het nummer met letter, aan de achterzijde van dat motorrijtuig aangebracht, op eenigerlei wijze helder verlicht was;

Overwegende dat de Krijgsraad, bij op 17 Juli 1923 gewezen vonnis, op grond van de bewijsmiddelen in het vonnis genoemd, het aan gedaagde te laste gelegde wettig en overtuigend bewezen heeft verklaard, alsmede gedaagde's schuld daaraan; het aldus bewezen verklaarde heeft gequalificeerd als: „Het als bestuurder van een „motorrijtuig op meer dan drie wielen, daarmede tusschen een half „uur na zonsondergang en een half uur vóór zonsopgang over een „weg rijden, zonder dat het nummer met letter aan de achterzijde „van het rijtuig helder verlicht zijn, hetzij door beschijning, hetzij „door middel van een transparant, tweemaal gepleegd, ééne voort- „gezette handeling uitmakende”, en te dier zake gedaagde heeft veroordeeld tot eene geldboete van vijf gulden, bij gebreke van betaling te vervangen door hechtenis van vijf dagen;

Overwegende dat de bewezen- en schuldigverklaring, op de gronden en bewijsmiddelen in het vonnis aangegeven, te recht is

geschied, hebbende de behandeling van de zaak in hooger beroep het Hof te dezen opzichte niet tot een ander inzicht dan dat des eersten rechters geleid, terwijl de qualificatie op de Wet is gegrond; dat derhalve het vonnis in zooverre moet worden bevestigd;

Overwegende dat gedaagde, blijkens zijne straflijst, reeds eenige malen ter zake van het niet-naleven der wettelijke voorschriften betreffende het gebruik van motorrijtuigen is gestraft en er dus bijzonder nauwlettend voor had moeten waken, niet nogmaals eene zoodanige overtreding te begaan;

dat mitsdien eene geldboete tot een bedrag van vijf gulden, waartoe gedaagde bij het vonnis is veroordeeld, te licht is, en de feiten met eene geldboete van tien gulden, overeenkomstig den eisch van den Auditeur-Militair, behooren te worden geboet, en dus het vonnis, wat de opgelegde straf betreft, behoort te worden teniet gedaan;

Overwegende dat de artikelen 9 en 18 der Motor- en Rijwielwet ten onrechte niet in het vonnis bij de toegepaste wetsartikelen zijn aangehaald en dit verzuim alsnog moet worden hersteld, en

dat artikel 10 van het Motor-Kenteekenbesluit 1905, Nederlandsche Staatscourant No. 276 van 24 November 1905, voorschrijft, dat de aanhaling der bepalingen van genoemd Besluit moet geschieden met bijvoeging van het jaar en den datum van de Staatscourant, waarin ze zijn geplaatst, welke bijvoeging, door den Krijgsraad nagelaten, alsnog moet geschieden;

Gezien de wetsartikelen in het vonnis genoemd, (met uitzondering van de artikelen 2 en 17 der Motor- en Rijwielwet en artikel 9 van het Motor-Kenteekenbesluit 1905, Nederlandsche Staatscourant No. 276 van 24 November 1905), en bovendien de artikelen 9 en 18 der Motor- en Rijwielwet;

Recht doende in hooger beroep in Naam der Koningin!

Doet teniet het vonnis, door den Krijgsraad voor de Landmacht te 's-Hertogenbosch op 17 Juli 1923 ten laste van gedaagde gewezen, voorzover de daarbij aan gedaagde opgelegde straf betreft;

Veroordeelt gedaagde, ter zake als in het vonnis aangegeven, tot eene geldboete van tien gulden;

Bepaalt, dat deze boete bij gebreke van betaling zal worden vervangen door hechtenis voor den tijd van twee dagen;

Houdt het vonnis voor al het overige in stand, met dien verstande, als in deze sententie ten aanzien van de aangehaalde wetsartikelen is overwogen;

Ontzegt allen anderen eisch.

---

de Advocaat-Fiscaal voor de Zee- en Landmacht voerde aan:
 dat de beklagde onvoldoende is gestraft, niet alleen wegens de overtredingen zelve, welke hij heeft begaan, doch ook in verband met zijne antecedenten en zijne houding tijdens zijne bekeuring;
 dat de beklagde, die toch in overtreding was, in plaats van

deemoedig te zijn, het heeft durven bestaan, op het optreden van den verbalisant, ofschoon deze, zonder fout, zijn plicht deed, nog aanmerking te maken;

dat het „Motor-Kenteekenbesluit” moet worden aangehaald met bijvoeging van het jaar en den datum der Staatscourant, waarin het is geplaatst;

en concludeerde tot tenietdoening van het vonnis van den Krijgsraad te 's-Hertogenbosch van 17 Juli 1923 alhier in geschil, wat betreft de bestraffing — en doende enz., dat de gedaagde alsnog, bij sententie van den Hove, met bijvoeging aan het aangehaalde Motor-Kenteekenbesluit 1905, van: „Staatscourant van 24 November 1905”, waarin het is geplaatst, zal worden veroordeeld tot eene geldboete van dertig gulden, subsidiair tien dagen hechtenis, met instandhouding van het beroepen vonnis voor al het overige,

terwijl

de raadsman verklaarde zich ten deze te willen gedragen naar het oordeel van het Hof en afstand te doen van pleidooi.

HOOG MILITAIR GERECHTSHOF.

Sententie van 19 October 1923.

President: Mr. H. W. van Sandick.

Leden: Vice-Adm. (tit.) C. J. G. de Booij, Lt: Gen^{ls}. J. C. H. A. Quack, P. P. C. Collette, Schout-bij-Nacht (tit.) N. J. J. van Rijn van Alkemade en Dr. W. Boekhoudt.

Advocaat-Fisikaal: Jhr. Dr. C. A. J. van Sasse van Ysselst.

Raadsman: Dr. S. J. Pit.

Gedaagde's verweer dat hij bij het oprapen van den gevonden ring niet het voornemen heeft gehad dezen te behouden wordt door het H. M. G. verworpen. Gedaagde door het H. M. G. wegens „diefstal” veroordeeld (anders Krijgsraad, die wegens „verduistering” veroordeelde).

Wijziging in appel van den termijn van teruggave van het overtuigingsstuk.

In de zaak, aanhangig voor het Hoog Militair Gerechtshof,

tusschen

den Advocaat-Fisikaal voor de Zee- en Landmacht, ambtshalve, bij 's Hof's beschikking van 26 Juni 1923 gemachtigd hooger beroep

te doen instellen en vervolgen van het vonnis, door den Krijgsraad voor de Landmacht te 's-Hertogenbosch op 12 Juni 1923 gewezen in de zaak

tegen

R. v. d. W., oud 20 jaar, geboren te Steenberg, gewoon dienstplichtig-huzaar bij het IIde Regiment, gerequireerde in persoon,

Welke Advocaat-Fiscaal, verzocht en bij beschikking van 14 Juli 1923 verkregen hebbende 's Hof's lastgeving aan den exploitateur bij het Hof om te dagvaarden den voornoemden v. d. W., ter rolle van den Hove heeft eisch gedaan en geconcludeerd tot tenietdoening van het vonnis van den Krijgsraad, wat betreft de qualificatie en de bestraffing, en dat de gedaagde alsnog bij sententie van den Hove, met weglating der artikelen 23 en 321 van het Wetboek van Strafrecht en aanhaling van artikel 310 van het Wetboek van Strafrecht, alsmede artikel 193 der Rechtspleging bij de Landmacht, zal worden schuldig verklaard aan „diefstal”, en deswege veroordeeld tot veertien dagen gevangenisstraf;

voorts de gedaagde zal worden vrijgesproken van hetgeen hem meer of anders is te laste gelegd, dan als bewezen aangenomen;

eindelijk zal worden bevolen, dat de ring, als stuk van overtuiging in beslag genomen, onmiddellijk na de uitspraak van 's Hof's sententie, aan G. K. zal worden teruggegeven;

met instandhouding van het beroepen vonnis voor al het overige, alzoo eischer in hooger beroep, ter eenre,

en

genoemden R. v. d. W., gedaagde in hooger beroep, ter andere zijde, voor wien schriftelijk ter rolle is geconcludeerd, dat het den Hove behage, met verbetering van de qualificatie, het beroepen vonnis voor het overige te bevestigen, speciaal wat de opgelegde straf betreft.

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF,

Gelet op de verklaring, door beide partijen ter rolle gedaan, dat zij afstand doen van pleidooi, en gezien de stukken van het geding;

Gelet op hetgeen gedaagde, bij zijn verhoor voor het Hof, heeft in het midden gebracht;

Overwegende dat gedaagde voor den Krijgsraad voor de Landmacht te 's-Hertogenbosch heeft terechtgestaan ter zake, dat hij omstreeks 12 April 1923 te Breda in de militaire manege, althans op een terrein van die manege of de kazerne, waarin hij gelegerd was, heeft weggenomen een ring, toebehoorende aan den gewoon dienstplichtigen huzaar K., met hem in dezelfde kazerne gelegerd, met het oogmerk zich dien ring wederrechtelijk toe te eigenen;

althans, dat hij omstreeks dien tijd aldaar opzettelijk voorschreven

aan genoemden K. toebehoorenden ring, dien hij had gevonden in de militaire manege, althans op een terrein dier manege of der kazerne, waarin hij gelegerd was, wederrechtelijk zich heeft toegeëigend;

Overwegende dat de Krijgsraad, bij op 12 Juni 1923 gewezen vonnis, op grond van de bewijsmiddelen in het vonnis genoemd, het aan gedaagde subsidiair te laste gelegde — met dien verstande als in het vonnis aangegeven — wettig en overtuigend bewezen heeft verklaard, alsmede gedaagde's schuld daaraan; het aldus bewezen verklaarde heeft gequalificeerd als:

„verduistering”, en deswege gedaagde heeft veroordeeld tot eene geldboete van twintig gulden, bij gebreke van betaling te vervangen door tien dagen hechtenis, met bevel tot teruggave van den in beslag genomen ring aan den getuige G. K., aan wien hij wederrechtelijk werd onttrokken, na verloop van acht dagen, nadat het vonnis na approbatie zal zijn gepronuntieerd;

Overwegende dat de Krijgsraad ten onrechte het aan gedaagde subsidiair te laste gelegde met zijne schuld daaraan wettig en overtuigend bewezen heeft verklaard, zoodat het vonnis niet in stand kan blijven;

Overwegende dat gedaagde heeft erkend, dat hij het Rijk in vorengenoemde hoedanigheid dient;

Overwegende dat, blijkens overgelegd extract-stamboek, de gedaagde op 5 April 1923 is ingelijfd bij het IIde Regiment Huzaren en nog niet met groot verlof is gezonden, en, blijkens akte, op 8 Mei 1923 in het garnizoen Breda opgemaakt, gedaagde op 5 April 1923 op de plaats zijner bestemming is aangekomen;

Overwegende, met betrekking tot het primair te laste gelegde, dat gedaagde, zoo in eersten aanleg als in hooger beroep, heeft opgegeven: dat hij omstreeks 12 April 1923 te Breda op het terrein van de manege der Cavalerie-kazerne, waarin hij gelegerd was, den hem vertoonden ring, die van een steen was voorzien en hem niet toebehoorde, heeft gevonden en opgeraapt; dat hij weet en wist, dat gevonden voorwerpen moeten worden ingeleverd, doch hij dit niet heeft gedaan en zich ook geenerlei moeite heeft gegeven, den eigenaar op te sporen; dat hij den ring steeds heeft gedragen met den steen naar binnen, opdat de ring niet door den eigenaar zou worden herkend; dat hij van niemand vergunning had bekomen zich dien ring toe te eigenen;

Overwegende dat onder eede is verklaard door den getuige G. K., gewoon dienstplichtig-huzaar bij het 4de eskadron, IIde Regiment Huzaren:

dat hij ongeveer half April 1923 in of nabij de manege der Cavalerie-kazerne te Breda, waarin hij gelegerd was, een ring heeft verloren; dat hij ongeveer een week na het verliezen van den ring bij het koffiedrinken zag, dat gedaagde een ring aan had, welke geheel overeenstemde met den verloren ring; dat hij aan hem vroeg, dien ring eens te mogen zien; dat hij hem toen direct als zijn eigendom herkende; dat de ring, die hem vertoond is, door hem als zijn

eigendom is herkend, en dat hij aan niemand vergunning had gegeven, dien ring zich toe te eigenen of bij vinden te behouden;

Overwegende dat in het proces-verbaal d.d. 30 April 1923 onder No. 34 op ambtseed opgemaakt door G. N. H., sergeant bij de 3de Compagnie Politietroepen, tevens onbezoldigd Rijksveldwachter, te Breda, staat gerelateerd, dat hij, relatant, voormelden ring heeft in beslag genomen;

Overwegende dat door de in onderling verband en samenhang beschouwde aanwijzingen, voortvloeiende uit de erkenningen van gedaagde, de getuigeverklaring en den inhoud van het proces-verbaal, alles voormeld, wettig en overtuigend is bewezen, hetgeen gedaagde primair is te laste gelegd, alsmede diens schuld daaraan, met dien verstande, dat gedaagde den ring heeft weggenomen op een terrein van de militaire manege;

Overwegende dat gedaagde voor het Hof wel heeft opgegeven, bij het oprapen van den ring aanvankelijk niet het voornemen te hebben gehad, dat voorwerp voor zich te behouden en dit eerst later bij hem is opgekomen, doch deze opgave in strijd is met gedaagde's handelingen en door het Hof niet wordt aanvaard;

Overwegende dat het te laste gelegde en bewezen verklaarde feit behoort te worden gequalificeerd als: „diefstal”, en dat dit feit met eene gevangenisstraf voor den tijd van veertien dagen behoort te worden geboet;

Gezien de artikelen 2, 60, 62 van het Wetboek van Militair Strafrecht, 76 der Invoeringswet Militair Straf- en Tuchtrect, 193, 197, 198, 209 der Rechtspleging bij de Landmacht, 310 van het Wetboek van Strafrecht;

Recht doende in hooger beroep in Naam der Koningin!

Doet teniet het vonnis, door den Krijgsraad voor de Landmacht te 's-Hertogenbosch op 12 Juni 1923 ten laste van gedaagde gewezen;

Verklaart wettig en overtuigend bewezen, hetgeen gedaagde primair is te laste gelegd, alsmede diens schuld daaraan, met dien verstande, dat gedaagde den ring heeft weggenomen op een terrein van de militaire manege;

Qualificeert het te laste gelegde en bewezen verklaarde feit als: „diefstal”;

Spreekt gedaagde vrij van hetgeen hem meer of anders is te laste gelegd, dan als bewezen is aangenomen;

Veroordeelt gedaagde deswege tot eene gevangenisstraf voor den tijd van veertien dagen;

Beveelt, dat de in beslag genomen ring onmiddellijk na de uitspraak van deze sententie zal worden teruggegeven aan G. K., gewoon dienstplichtig-huzaar bij het 4de eskadron, IIde Regiment Huzaren.

De Advocaat-Fisikaal voerde aan:

dat overeenkomstig den eisch van den Auditeur de beklaagde behoort te worden schuldig verklaard aan „diefstal”, en deswege, veroordeeld;

dat de beklaagde immers den ring, dien hij vond liggen, weggenomen heeft, *met de bedoeling dat voorwerp voor zich zelf te behouden*, dat is, uitgedrukt in de bewoordingen der Wet, *met het oogmerk van wederrechtelijke toeëigening*;

dat de termijn voor teruggave van het overtuigingsstuk wijziging behoeft,

en concludeerde tot tenietdoening van het vonnis alhier in geschil, wat betreft de kwalificatie en de bestraffing, en doende enz.;

dat de gedaagde alsnog, bij Sententie van dezen Hove, met weglating der artikelen 23 en 321 van het Wetboek van Strafrecht en aanhaling van artikel 310 van dit Wetboek, alsmede art. 193 der Rechtspleging bij de Landmacht, zal worden schuldig verklaard aan: „diefstal” en, deswege, veroordeeld tot 14 dagen gevangenisstraf;

voorts de beklaagde zal worden vrijgesproken van hetgeen hem meer of anders is te laste gelegd, dan als bewezen aangenomen;

eindelijk zal worden bevolen, dat de ring, als stuk van overtuiging in beslag genomen, onmiddellijk na de uitspraak van 's Hofs sententie, aan G. K. zal worden teruggegeven;

met instandhouding van het beroepen vonnis voor al het overige.
terwijl

de raadsman betoogde:

dat hij met den Heer Advocaat-Fisikaal van meening is, dat het feit, waaraan gedaagde is schuldig verklaard, dient te worden gequalificeerd als *diefstal*, hebbende gedaagde immers *niet* aanvanke-lijk den ring opgeraapt, b.v. met de bedoeling dezen ter daartoe bestemde plaatse, als gevonden voorwerp in te leveren, doch hebbende hij, gedaagde, den ring zich terstond bij het vinden toege-eigend;

dat de straf evenwel dient te worden gehandhaafd, daar de geringe waarde van den ring (*f* 1.25), de jeugdige leeftijd van den gedaagde en diens straffeloos verleden het opleggen van gevangenisstraf niet wettigen;

dat gedaagde blijkbaar iemand is met een zeer beperkte verstandelijke ontwikkeling en hij niet de betrekkelijke ernst van het feit heeft begrepen;

Weshalve hij de eer heeft te concludeeren, dat het den Hove behage, met verbetering van de qualificatie, het beroepen vonnis voor het overige te bevestigen, speciaal voor wat de opgelegde straf betreft.

HOOG MILITAIR GERECHTSHOF.

Sententie van 9 November 1923.

President: Mr. H. W. van Sandick.

Leden: Vice-Adm. (tit.) C. J. G. de Booij, Lt. Gen^{ls}. J. C. H. A. Quack, P. P. C. Collette, Schout bij Nacht (tit.) N. J. J. van Rijn van Alkemade en Dr. W. Boekhoudt.

Advocaat-Fiscaal: Jhr. Dr. C. A. J. van Sasse van Ysselst.

Raadsman: Dr. M. H. de Boer.

Art. 12, 1ste lid, der Dienstplichtwet heeft slechts betrekking op voor den dienstplicht ingeschrevenen en niet op reeds ingelijfd.

Bij oplegging van de bijkomende straf van ontslag uit den militairen dienst moet uit de formuleering blijken of het ontslag al of niet gepaard gaat met ontzetting van de bevoegdheid om bij de gewapende macht te dienen.

Verbetering der bewijsformuleering.

In de zaak, aanhangig voor het Hoog Militair Gerechtshof

tusschen

den Advocaat-Fiscaal voor de Zee- en Landmacht, ambtshalve, bij 's Hof's beschikking van 8 Augustus 1923 gemachtigd hooger beroep te doen instellen en vervolgen van het vonnis, door den Krijgsraad voor de Landmacht te 's-Hertogenbosch op 10 Juli 1923 gewezen in de zaak tegen

P. R., oud 20 jaar, geboren te Krommenie, gewoon dienstplichtig-kanonnier bij het Regiment Kust-Artillerie, gedetineerd te 's-Gravenhage,

Welke Advocaat-Fiscaal, verzocht en bij beschikking van 30 September 1923 verkregen hebbende 's Hof's lastgeving aan den exploitateur bij het Hof om te dagvaarden den voornoemden gedaagde, ter rolle van den Hove heeft eisch gedaan en geconcludeerd tot tenietdoening van het vonnis van den Krijgsraad, wat betreft de bestraffing, en dat de gedaagde alsnog bij sententie van den Hove zal worden veroordeeld tot tien maanden gevangenisstraf, met bepaling, dat de tijd, door den gedaagde vóór de tenuitvoerlegging van 's Hof's uitspraak voorloopig in verzekerde bewaring doorgebracht, bij de uitvoering dier gevangenisstraf van 15 Juni 1923 af in mindering zal worden gebracht;

voorts de gedaagde uit den militairen dienst zal worden ontslagen zonder ontzetting van de bevoegdheid om bij de gewapende macht te dienen;

met instandhouding van het beroepen vonnis voor al het overige, alzoo eischer in hooger beroep, ter eenre,

en

genoemden P. R., gedaagde in hooger beroep, ter andere zijde, voor wien schriftelijk ter rolle is betoogd:

dat gedaagde zich heeft schuldig gemaakt aan eene overtreding van artikel 12 lid 1 der Dienstplichtwet, strafbaar gesteld bij artikel 46, lid 2 sub a, dier wet;

dat dit strafbare feit onder eene bijzondere strafbepaling valt ten opzichte van de algemeene strafbepaling van artikel 114 van het Wetboek van Militair Strafrecht;

dat dus alleen deze strafbepaling krachtens artikel 55, lid 2, van het Wetboek van Strafrecht in aanmerking komt;

dat dus de eisch niet kan worden toegewezen en het vonnis niet in stand kan blijven;

dat de qualiteit van „ingeschrevene” echter een element is van het gepleegde strafbare feit, welke niet is te laste gelegd, zoodat gedaagde zal moeten worden vrijgesproken;

en geconcludeerd mitsdien tot ontzetting van den eisch en a minima tot tenietdoening van het vonnis a quo met vrijspraak van den appellant a minima, subsidiair met veroordeeling van appellant a minima tot eene gevangenisstraf van ten hoogste twee maanden of geldboete van ten hoogste *f* 600.—.

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF,

Gelet op de verklaring, door beide partijen ter rolle gedaan, dat zij afstand doen van pleidooi, en gezien de stukken van het geding;

Gelet op hetgeen gedaagde bij zijn verhoor voor het Hof heeft in het midden gebracht;

Overwegende dat gedaagde voor den Krijgsraad voor de Landmacht te 's-Hertogenbosch heeft terechtgestaan ter zake, dat hij op of omstreeks 6 Juni 1923 te Helder, toen de sergeant T. hem gelastte om aan te treden ten einde zich naar den dokter te begeven om een voorgeschreven geneeskundig onderzoek te ondergaan, heeft geweigerd en opzettelijk nagelaten, aan dat dienstbevel te gehoorzamen en opzettelijk in zijne ongehoorzaamheid heeft volhard, nadat die meerdere hem uitdrukkelijk op zijne strafbaarheid had gewezen;

Overwegende dat de Krijgsraad, bij op 10 Juli 1923 gegeven vonnis, op grond van de bewijsmiddelen in het vonnis genoemd, het aan gedaagde te laste gelegde — met dien verstande als in het vonnis aangegeven — wettig en overtuigend bewezen heeft verklaard, alsmede gedaagde's schuld daaraan; het aldus bewezen verklaarde heeft gequalificeerd als:

„Opzettelijke ongehoorzaamheid, waarbij de schuldige opzettelijk

„in zijne ongehoorzaamheid volhardt, nadat een meerdere hem uit-
„drukkelijk op zijne strafbaarheid heeft gewezen”,
en deswege gedaagde heeft veroordeeld tot eene gevangenisstraf van
zes maanden met ontslag uit den militairen dienst en met bepaling,
dat de tijd, door den veroordeelde vóór de tenuitvoerlegging van het
vonnis in voorloopige bewaring doorgebracht, bij de uitvoering
van de opgelegde gevangenisstraf van den 15den Juni 1923 af in
mindering zal worden gebracht;

Overwegende dat gedaagde's raadsman heeft betoogd, dat ge-
daagde zich heeft schuldig gemaakt aan eene overtreding van artikel
12, lid 1, der Dienstplichtwet, strafbaar gesteld bij artikel 46, lid 2,
sub a, dier wet;

Overwegende dat, ware dit betoog juist, de militaire rechter *onbe-
voegd* zoude zijn van het gepleegde feit kennis te nemen;

dat echter artikel 12, 1ste lid, der Dienstplichtwet betrekking
heeft op „*ingeschrevenen*” voor den Dienstplicht en dus dit artikel
ten deze niet van toepassing kan zijn, vermits gedaagde, — blijkens
het hem betreffende extract-stamboek op 5 Juni 1923 ingelijfd bij
het Regiment Kust-Artillerie, — tijdens het plegen van het feit
reeds bij zijn korps in werkelijken dienst was getreden;

Overwegende dat de verklaringen van gedaagde eene volledige be-
kentenis inhouden, vergezeld van eene nauwkeurige opgaaf van de
omstandigheden, waaronder het feit is gepleegd, zoodat het bewijs
van het te laste gelegde niet wordt geleverd door de in het vonnis
genoemde aanwijzingen, doch door voormelde bekentenis, bevestigd
door de aanwijzingen, voortvloeiende uit de beëdigde verklaring
van den getuige;

Overwegende dat de qualificatie op de Wet is gegrond;

Overwegende echter dat eene gevangenisstraf voor den tijd van
zes maanden, waartoe gedaagde bij het vonnis is veroordeeld te licht
is, alle omstandigheden waaronder het feit is gepleegd in aanmer-
king genomen, en dit met eene gevangenisstraf voor den tijd van tien
maanden behoort te worden geboet;

Overwegende dat het Hof den gedaagde, op grond van het be-
gane misdrijf, ongeschikt acht om in den militairen dienst te blijven;
dat echter de Krijgsraad deze bijkomende straf in het vonnis onvol-
ledig heeft geformuleerd, vermits daaruit niet blijkt, of het ontslag
uit den militairen dienst al dan niet gepaard gaat met ontzetting
van de bevoegdheid om bij de gewapende macht te dienen, tot welke
ontzetting in deze geen termen bestaan, en deze straf dus behoort te
worden geformuleerd: „Ontslaat hem uit den militairen dienst son-
der ontzetting van de bevoegdheid om bij de gewapende macht te
dienen”;

Gezien de in het vonnis genoemde wets-artikelen;

Recht doende in hooger beroep in Naam der Koningin!

Doet teniet het vonnis, door den Krijgsraad voor de Landmacht
te 's-Hertogenbosch op 10 Juli 1923 ten laste van gedaagde gewezen,

voorzoover betreft de daarbij aan hem opgelegde gevangenisstraf voor den tijd van zes maanden;

Veroordeelt gedaagde, ter zake als in het vonnis aangegeven, tot eene gevangenisstraf voor den tijd van tien maanden;

Houdt het vonnis, met verbetering der bewijsvoering als boven gezegd, voor al het overige in stand, mede ten aanzien van de bepaling, dat de tijd, door den veroordeelde vóór de tenuitvoerlegging van deze rechterlijke uitspraak voorloopig in verzekerde bewaring doorgebracht, bij de uitvoering van de hem opgelegde gevangenisstraf van 15 Juni 1923 af in mindering zal worden gebracht, en met dien verstande, dat de formulering der bijkomende straf zal zijn, zooals boven aangegeven;

Spreekt gedaagde vrij van hetgeen hem meer of anders is te laste gelegd, dan bewezen verklaard.

HOOG MILITAIR GERECHTSHOF.

Sententie van 7 December 1923.

President: Mr. H. W. van Sandick.

Leden: Vice-Adm. (tit.) C. J. G. de Booij, Lt.-Gen^{ls}. J. C. H. A. Quack, P. P. C. Collette, Schout-bij-Nacht (tit.) N. J. J. van Rijn van Alkemade en Dr. W. Boekhoudt.

Advocaat-Fiscaal: Jhr. Dr. C. A. J. van Sasse van Ysselst.

Raadsman: Dr. H. N. J. Bink.

Bij vervolging wegens het misdrijf genoemd in art. 150 Mil. Swb. mag (doch hoeft niet te) worden volstaan met, in het algemeen, het niet voldoen aan een wettige oproeping voor den werkelijken dienst te laste te leggen; de rechter heeft dan later uit te maken of het feit al dan niet opzettelijk is gepleegd.

Verbetering van de bewijsformuleering.

In de zaak, aanhangig voor het Hoog Militair Gerechtshof

tusschen

J. L., oud 21 jaar, geboren te Haarlemmermeer, gewoon dienstplichtig-soldaat bij het 10de Regiment Infanterie, gerequireerde in persoon,

appellant van een door den Krijgsraad voor de Landmacht te 's-Hertogenbosch op 9 October 1923 gewezen vonnis, ter eenre, voor wien schriftelijk ter rolle is geconcludeerd, dat het den Hove behage,

appellant een zeer clemente straf op te leggen, in elk geval een straf, den eisch van den Auditeur-Militair niet te boven gaande,

en

den Advocaat-Fiscaal voor de Zee- en Landmacht, bij 's Hofs beschikking van 23 October 1923 gemachtigd om dit hooger beroep voor den Auditeur-Militair bij genoemden Krijgsraad ambtshalve te vervolgen, mitsdien gedaagde, ter andere zijde, door wien schriftelijk ter rolle is geconcludeerd, dat de appellant bij sententie van den Hove zal worden verklaard bij het vonnis van den Krijgsraad niet te zijn bezwaard.

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF,

Gelet op de verklaring, door beide partijen ter rolle gedaan, dat zij afstand doen van pleidooi, en gezien de stukken van het geding;

Gelet op hetgeen appellant, bij zijn verhoor voor het Hof, heeft in het midden gebracht;

Overwegende dat appellant voor den Krijgsraad voor de Landmacht te 's-Hertogenbosch heeft terechtstaan ter zake, dat hij als dienstplichtige der lichting 1922 niet heeft voldaan aan eene te zijnen aanzien gedane oproeping in werkelijken dienst tegen 16 Juli 1923, bij welke oproeping was bepaald, dat hij zich dien dag moest aanmelden bij zijn korps, in garnizoen te Ede, doch sinds dien tijd opzettelijk ongeoorloofd van zijn korps afwezig is gebleven, totdat hij op 7 Augustus 1923 te Haarlemmerliede is aangehouden;

Overwegende dat de Krijgsraad, bij op 9 October 1923 gewezen vonnis, op grond van de bewijsmiddelen in het vonnis genoemd, het aan appellant te laste gelegde wettig en overtuigend bewezen heeft verklaard, alsmede appellant's schuld daaraan; het aldus bewezen verklaarde heeft gequalificeerd als:

„opzettelijk niet voldoen aan eene wettige oproeping voor den werkelijken dienst”,

en te dier zake appellant heeft veroordeeld tot eene gevangenisstraf van één maand;

Overwegende dat niet is te laste gelegd, dat appellant opzettelijk niet heeft voldaan aan de oproeping, doch dat, waar artikel 150 van het Wetboek van Militair Strafrecht strafbaar stelt zoowel het opzettelijk niet voldoen als het niet voldoen, waarbij niet blijkt, dat het feit opzettelijk is gepleegd, volstaan kan (doch niet behoeft te) worden met in het algemeen te laste te leggen het niet voldoen aan eene wettige oproeping voor den werkelijken dienst en de rechter dan heeft uit te maken, of het feit al dan niet opzettelijk is gepleegd;

Overwegende voorts, dat appellant's opgaven in het vonnis eene erkenning zijn genoemd en het te laste gelegde feit is bewezen verklaard door de erkenning van appellant, bevestigd door in het vonnis genoemde bewijsmiddelen (eene bewijsformuleering, die de wet

niet kent), doch appellant's verklaring eene volledige bekentenis van het te laste gelegde feit inhoudt, vergezeld van eene bepaalde en nauwkeurige opgave van omstandigheden, welke ook uit andere bewijsmiddelen bekend zijn;

dat het aan appellant te laste gelegde feit en diens schuld daaraan dan ook wettig en overtuigend bewezen zijn door appellant's bekentenis, bevestigd door de in het vonnis vermelde bewijsmiddelen, welke verbetering der bewijsformuleering bij deze wordt aangebracht;

Overwegende dat de qualificatie op de Wet is gegrond en de straf staat in goede verhouding tot den ernst van het gepleegde feit;

Overwegende dat dus appellant met het vonnis niet is bezwaard en dit behoort te worden bevestigd;

Gezien de in het vonnis genoemde wetsartikelen;

Recht doende in hooger beroep in Naam der Koningin!

Verklaart appellant niet te zijn bezwaard met het vonnis, door den Krijgsraad voor de Landmacht te 's-Hertogenbosch op 9 October 1923 te zijnen laste geweest;

Bevestigt dat vonnis, met verbetering der bewijs-formuleering als bovenvermeld.

de Raadsman betoogde:

dat de redenen, waarom appellant niet aan zijn verplichtingen heeft voldaan, door den Auditeur-Militair van meer belang zijn geoordeeld, dan door den Krijgsraad, gezien het verschil in geëischte en opgelegde straf;

dat de opgegeven reden, — al is die voor appellant dan niet bevredigend — getuigt van eene behoorlijke opvatting van zijn verplichtingen in de maatschappij, daar toch appellant trachtte door arbeid geld te verdienen om zijn schulden, die hij als werklooze had moeten maken, af te betalen;

dat naar een dergelijk streven tegenwoordig bij duizenden tevergeefs kan worden gezocht;

dat al moge dit op zichzelf lofwaardige streven appellant in aanraking met den militairen strafrechter hebben gebracht, toch van dien Rechter kan worden gevraagd een appreciatie van dit streven, welke appreciatie zich bij de bepaling der strafduur kan openbaren;

en concludeerde tot het opleggen van een zeer clemente straf; in elk geval een straf den eisch van den Auditeur-Militair voor den Krijgsraad niet te boven gaande.

HOOG MILITAIR GERECHTSHOF.

Sententie van 28 December 1923.

President: Mr. H. W. van Sandick.

Leden: Vice-Adm. (tit.) C. J. G. de Booij, Lt. Gen^{ls}. J. C. H. A. Quack, P. P. C. Collette, Schout-bij-Nacht (tit.) N. J. J. van Rijn van Alkemade en Dr. W. Boekhoudt.

Advocaat-Fiscaal: Jhr. Dr. C. A. J. van Sasse van Ysselt.

Raadsman: Dr. J. P. Sieburgh.

Bij telastlegging van het feit genoemd in art. 25 van het Motor- en Rijwielreglement behoeft niet met zoo veel woorden te worden vermeld dat gereden is tuschen een half uur na zonsondergang en een half uur vóór zonsopgang; de telastlegging behoeft dit slechts feitelijk in te houden.

Bij feiten, vallende onder art. 2, 6o W. K. moet wel, ingeval van oplegging door den rechter van een straf nadat beklagde reeds disciplinair is gecorrigeerd, ingevolge art. 197, 2de lid R. L., van die omstandigheid en van de disciplinaire straf in het vonnis worden melding gemaakt, maar moet de krijgsraad zich zelfs in een overweging van het vonnis onthouden van het uitspreken van een oordeel omtrent de wijze, waarop de tot disciplinaire bestraffing bevoegde meerdere van die bevoegdheid heeft gebruik gemaakt.

In de zaak, aanhangig voor het Hoog Militair Gerechtshof

tusschen

L. van B., oud 22 jaar, geboren te Veendam, eertijds gewoon dienstplichtig-korporaal, thans gewoon dienstplichtig-sergeant, bij het Regiment Grenadiers, gerequireerde in persoon,

appellant van een door den Krijgsraad voor de Landmacht te 's-Hertogenbosch op 30 October 1923 gewezen vonnis, ter eenre, voor wien schriftelijk ter rolle o.m. is betoogd:

dat, waar de laatste zes jaren in Nederland het noodig is geoordeeld, den zomertijd in te voeren, en eene overtreding als ten deze gepretendeerd juist valt midden in den zomer en het niet gebleken is, dat het tijdstip van 10.10 n.m. op 18 Juli is een tijdstip, vallende tusschen een half uur na zonsondergang en een half uur vóór zonsopgang, weshalve gedaagde niet geacht kan worden in overtreding te zijn geweest of eenige strafbare handeling te hebben begaan, en geconcludeerd, dat het den Hove moge behagen, het vonnis, waar-

van appèl, bij sententie te vernietigen en opnieuw rechtdoende den appellant vrij te spreken,

en

den Advocaat-Fiscaal voor de Zee- en Landmacht, bij 's Hofs beschikking van 16 November 1923 gemachtigd om dit hooger beroep voor den Auditeur-Militair bij genoemden Krijgsraad ambtshalve te vervolgen, mitsdien gedaagde, ter andere zijde, door wien schriftelijk ter rolle is geconcludeerd, dat de appellant bij sententie van den Hove zal worden verklaard, bij het vonnis van den Krijgsraad niet te zijn bezwaard.

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF,

Gelet op de verklaring, door beide partijen ter rolle gedaan, dat zij afstand doen van pleidooi, en gezien de stukken van het geding;

Gelet op hetgeen appellant bij zijn verhoor voor het Hof heeft in het midden gebracht;

Overwegende dat appellant voor den Krijgsraad voor de Landmacht te 's-Hertogenbosch heeft terechtgestaan ter zake, dat hij op 18 Juli 1923, des namiddags te ongeveer 10.10 uur, te 's-Gravenhage als bestuurder heeft gereden op den openbaren rijweg, Waalsdorperweg, op een rijwiel, dat niet was voorzien van een lantaarn, die voorwaarts een helder wit licht uitstraalde;

Overwegende dat de Krijgsraad, bij op 30 October 1923 gewezen vonnis, op grond van de bewijsmiddelen in het vonnis genoemd, het aan appellant te laste gelegde wettig en overtuigend bewezen heeft verklaard, alsmede appellant's schuld daaraan; het aldus bewezen verklaarde heeft gequalificeerd als: „Het tusschen een half uur na „zonsondergang en een half uur vóór zonsopgang als bestuurder over „een weg rijden met een rijwiel, dat niet is voorzien van minstens één „lantaarn, die voorwaarts een helder wit licht uitstraalt”, en deswege appellant heeft veroordeeld tot eene geldboete van vier gulden, bij gebreke van betaling te vervangen door hechtenis van acht dagen;

Overwegende, ten aanzien van hetgeen door appellant's raadsman is betoogd en boven is aangegeven, dat het geenszins noodig is, dat de telastlegging met zooveel woorden inhoudt, dat gereden is tusschen een half uur na zonsondergang en een half uur vóór zonsopgang, indien zij dit slechts feitelijk vermeldt, wat ten dezen volkomen duidelijk is geschied;

Overwegende dat mitsdien de bewezen- en schuldigverklaring, op de gronden en bewijsmiddelen in het vonnis aangegeven, te recht is geschied, hebbende de behandeling van de zaak in hooger beroep het Hof te dezen opzichte niet tot een ander inzicht dan dat des eersten rechters geleid, terwijl de qualificatie op de Wet is gegrond;

Overwegende dat de Krijgsraad te recht ingevolge de bepaling van artikel 197, 2de lid, der Rechtspleging bij de Landmacht in het vonnis heeft melding gemaakt van de omstandigheid, dat aan appel-

lant ter zake van het gepleegde feit reeds de krijgstuchtelijke straf van berisping is opgelegd, doch in de desbetreffende overweging heeft opgenomen, dat deze krijgstuchtelijke straf ten onrechte was opgelegd;

Overwegende dat dit „ten onrechte” niet de beteekenis van wederrechtelijk kan hebben, vermits op grond van artikel 2, 6o., der Wet op de Krijgstucht de onderhavige overtreding krijgstuchtelijk mocht worden gestraft;

Overwegende dat de Krijgsraad dus in deze eene beoordeeling heeft gegeven omtrent de wijze, waarop de tot disciplinaire bestraffing bevoegde meerdere van zijne bevoegdheid heeft gebruik gemaakt;

dat echter de Krijgsraad zich van deze beoordeeling had behooren te onthouden, te meer nu na het in werking treden van de Invoeringswet Militair Straf- en Tucht recht en van de Wet op de Krijgstucht deze beoordeeling, blijkens de regeling van het beklag in disciplinaire zaken aan den Krijgsraad is onttrokken;

Overwegende dat de disciplinaire straf niet komt te vervallen, wanneer ter zake van hetzelfde feit bij vonnis straf wordt opgelegd, en dat deze straf dus, evenmin als de strafreden, uit appellant's straflijst wordt verwijderd; dat derhalve vorenstaande beoordeeling van de opgelegde krijgstuchtelijke straf slechts het — uit krijgstuchtelijk oogpunt zeer ongewenschte — gevolg zoude hebben, dat op appellant's straflijst eene straf voorkomt, waarover de rechter bij vonnis een afkeurend oordeel heeft uitgesproken;

Overwegende dat, in verband met het vorenstaande, de laatste in het vonnis voorkomende overweging, voorzoover inhoudende eene beoordeeling omtrent de wijze, waarop de tot straffen bevoegde meerdere van zijne bevoegdheid heeft gebruik gemaakt, niet in stand kan blijven;

Overwegende dat eene geldboete van vier gulden, aan appellant bij het vonnis opgelegd, mede in verband met de reeds te dezer zake opgelegde krijgstuchtelijke straf, te zwaar is en het feit met eene geldboete van drie gulden behoorlijk wordt geboet;

Gezien de in het vonnis vermelde wetsartikelen;

Recht doende in hooger beroep in naam der Koningin!

Doet teniet het vonnis, door den Krijgsraad voor de Landmacht te 's-Hertogenbosch op 30 October 1923 ten laste van appellant gegeven, voorzoover betreft de daarin in de laatste overweging voorkomende woorden: „zij het dan ook ten onrechte” en ten aanzien van de aan appellant opgelegde straf;

Veroordeelt appellant, terzake als in het vonnis aangegeven, tot eene geldboete van drie gulden;

Bepaalt, dat deze boete bij gebreke van betaling zal worden vervangen door hechtenis voor den tijd van zes dagen;

Ontzegt allen anderen eisch.

HOOG MILITAIR GERECHTSHOF.

Sententie van 4 Januari 1924.

President: Mr. H. W. van Sandick.

Leden: Vice-Adm. (tit.) C. J. G. de Booij, Lt. Gen^{ls}. J. C. H. A. Quack, P. P. C. Collette, Schout-bij-Nacht (tit.) N. J. J. van Rijn van Alkemade en Dr. W. Boekhoudt.

Advocaat-Fiscaal: Jhr. Dr. C. A. J. van Sasse van Ysselt.

Raadsman: Dr. M. H. de Boer.

Toepassing van artt. 102, 106 en 111. Inv. Wet Mil. Straf- en Tuchtrect. De strafbepaling van art. 134 C. W. L. is minder ongunstig dan die van art. 150, 3de lid Mil. Swb.

Art. 30 Dienstplichtwet maakt deel uit van de in art. 110 Inv. Wet Mil. Straf- en Tuchtrect bedoelde „oude wetgeving” welke bij het in werking treden van het Mil. Swb. is afgeschaft; de bepalingen van transitoir recht van de Inv. Wet zijn dus in casu toepasselijk.

In de zaak, aanhangig voor het Hoog Militair Gerechtshof
tusschen

C. H. B., oud 23 jaar, geboren te Rotterdam, eertijds milicien-soldaat, thans gewoon dienstplichtig-soldaat bij het Korps Pontonniers en Torpedisten, gerequireerde in persoon,

appellant van een door den Krijgsraad voor de Landmacht te 's Hertogenbosch op 23 October 1923 gewezen vonnis, ter eenre, voor wien schriftelijk ter rolle is betoogd:

dat onder de woorden „oude wetgeving” in artikel 110 der Invoeringswet moeten worden verstaan die wetten, die bij de Invoeringswet worden afgeschaft;

dat daaronder niet valt artikel 30 der Dienstplichtwet en dus ten aanzien van het onderhavige geval niet de bepalingen van transitoir recht der Invoeringswet, maar slechts artikel 1, lid 2, van het Wetboek van Strafrecht toepasselijk is;

dat nu de strafnorm ligt in artikel 30, lid 3, der Dienstplichtwet, waarin de in andere artikelen geformuleerde normen, houdende een gebod om in bepaalde gevallen op te komen, tot strafrechtelijke norm wordt verklaard;

dat in hetzelfde artikel de sanctie (strafbepaling) ligt, waar tegen hen, die de normen overtreden, een straf wordt bedreigd als tegen deserteurs;

dat daarmede geen andere straf kan zijn bedoeld dan die, gesteld

in de bepalingen van artikel 132 en volgende van het Crimineel Wetboek;

dat echter thans noch de norm van artikel 30 der Dienstplichtwet meer bestaat, noch de daarop gestelde sanctie en er dus verandering in de strafwetgeving heeft plaats gehad in dien zin, dat wat bij het plegen van het feit strafbaar was (het niet-opkomen), thans niet meer strafbaar is, al is daarvoor ook in de plaats een andere strafnorm (ongeoorloofde afwezigheid) getreden;

dat immers deze beide normen elkaar niet volkomen dekken en dus geen gewijzigde strafbepaling voor dezelfde norm is ontstaan, maar de strafbepaling op de toen toepasselijke norm geheel is afgeschafte;

en geconcludeerd tot tenietdoening van het beroepen vonnis met vrijspraak,

en

den Advocaat-Fiscaal voor de Zee- en Landmacht, bij 's Hofs beschikking van 6 November 1923 gemachtigd om dit hooger beroep voor den Auditeur-Militair bij genoemden Krijgsraad ambtshalve te vervolgen, mitsdien gedaagde, ter andere zijde, door wien schriftelijk ter rolle is geconcludeerd, dat de appellante bij sententie van den Hove zal worden verklaard bij het vonnis van den Krijgsraad niet te zijn bezwaard.

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF,

Gelet op de verklaring, door beide partijen ter rolle gedaan, dat zij afstand doen van pleidooi, en gezien de stukken van het geding;

Gelet op hetgeen appellante bij zijn verhoor voor het Hof heeft in het midden gebracht;

Overwegende dat appellante voor den Krijgsraad voor de Landmacht te 's Hertogenbosch heeft terechtgestaan ter zake, dat hij, als dienstplichtige der lichting 1920, niet heeft voldaan aan eene te zijnen aanzien gedane oproeping in werkelijken dienst tegen 16 Maart 1922, bij welke oproeping was bepaald, dat hij zich op dien dag moest aanmelden bij zijn korps, in garnizoen te Dordrecht, doch sinds dien tijd ongeoorloofd en onafgebroken van zijn korps afwezig is gebleven, totdat hij zich op 21 September 1923 te Rotterdam vrijwillig heeft aangemeld;

Overwegende dat de Krijgsraad, bij op 23 October 1923 gewezen vonnis, op grond van de bewijsmiddelen in het vonnis genoemd, het aan appellante te laste gelegde wettig en overtuigend bewezen heeft verklaard, alsmede appellante's schuld daaraan; het aldus bewezen verklaarde heeft gequalificeerd als:

„Eerste desertie in tijd van vrede door een soldaat, door niet te „voldoen aan eene oproeping voor den werkelijken dienst, opgevolgd „door vrijwillige aangifte, doch niet binnen vier weken, misdrijf „ten aanzien van het misdadige de meeste overeenkomst hebbende

„met eerste dersertie in tijd van vrede door een soldaat, opgevolgd „door arrestatie”;

en deswege appellant heeft veroordeeld tot eene gevangenisstraf van drie weken met bepaling, dat de tijd, door den veroordeelde vóór de tenuitvoerlegging van het vonnis voorloopig in verzekerde bewaring doorgebracht, bij de uitvoering van de opgelegde gevangenisstraf van den 21sten tot den 23sten September 1923 in mindering zal worden gebracht;

Overwegende dat de bewezen- en schuldigverklaring, op de gronden en bewijsmiddelen in het vonnis aangegeven, te recht is geschied en de qualificatie op de Wet is gegrond;

Overwegende dat, alhoewel het feit is gepleegd kort na het in werking treden van de Dienstplichtwet en het valt onder de omschrijving van het derde lid van artikel 30 dier wet, de Krijgsraad deze wetsbepaling ten onrechte buiten beschouwing heeft gelaten;

dat ingevolge het derde lid van artikel 54 derzelfde wet, hetwelk is te beschouwen als aanvulling van artikel 32 van de Invoeringswet Militair Straf- en Tuchtrect, de materieel-rechtelijke bepaling van genoemd artikel 30 evenwel slechts geldt zolang het Wetboek van Militair Strafrecht en de Wet op de Krijgstucht niet in werking zijn getreden, zoodat zij deel uitmaakt van de in artikel 110 der Invoeringswet bedoelde oude wetgeving, welke bij het in werking treden van het Wetboek van Militair Strafrecht is afgeschaft;

dat de norm van het derde lid van artikel 30 der Dienstplichtwet dezelfde is als die van artikel 150 van het Wetboek van Militair Strafrecht;

dat mitsdien de Krijgsraad te recht de straffen, gesteld in artikel 134 van het Crimineel Wetboek voor het Krijgsvolk te Lande en artikel 150, derde lid, van het Wetboek van Militair Strafrecht, met elkander heeft vergeleken om te beslissen, dat de oude wetgeving voor den beklaagde in deze zaak minder ongunstig is dan de nieuwe;

Overwegende dat de opgelegde straf staat in goede verhouding tot den ernst van het gepleegde feit;

Overwegende dat dus appellant met het vonnis niet is bezwaard en dit behoort te worden bevestigd;

Gezien de in het vonnis genoemde wets-artikelen en bovendien artikel 30 der Dienstplichtwet;

Recht doende in hooger beroep in Naam der Koningin!

Verklaart appellant niet te zijn bezwaard met het vonnis, door den Krijgsraad voor de Landmacht te 's Hertogenbosch op 23 October 1923 te zijnen laste gewezen;

Bevestigt dat vonnis.

Ontzegt allen anderen eisch.

De Advocaat-Fiscaal voerde aan:
dat de beklaagde, volgens zijn opgave, op 28 April 1923 van een zeereis hier te lande teruggekeerd is;

dat hij ook toen niet in werkelijken dienst is gekomen, doch dit nog tot 21 September 1923 heeft nagelaten;

dat de beklagde tegen 16 Maart 1922 voor eerste oefening opgeroepen was;

dat, onder deze omstandigheden, eene gevangenisstraf van slechts drie weken een clemente straf is en dat, dezerzijds, dan ook niet goed gevat wordt, waarom van dat goedertieren vonnis nog geappelleerd wordt.

HOOG MILITAIR GERECHTSHOF.

Sententie van 18 Januari 1924.

President: Mr. H. W. van Sandick.

Leden: Lt.-Gen^{ls}. J. C. H. A. Quack, P. P. C. Collette, Schout-bij-Nacht (tit.) N. J. J. van Rijn van Alkemade en Dr. W. Boekhoudt.

Advocaat-Fisikaal: Jhr. Dr. C. A. J. van Sasse van Ysselt.

Raadsman: Dr. J. Hamburger A.Dzn.

Voor een dienstbevel is geen vereischte dat het woord „gelasten” of „bevelen” wordt gebruikt, zoo slechts op duidelijke wijze blijkt dat het gezegde als een last of bevel is bedoeld.

In de zaak, aanhangig voor het Hoog Militair Gerechtshof

tusschen

R. O., oud 21 jaar, geboren te Assen, sergeant bij het 1ste Regiment Infanterie, gerequireerde in persoon, appellant van een door den Krijgsraad voor de Landmacht te 's-Hertogenbosch op 20 November 1923 gewezen vonnis, ter eenre, voor wien schriftelijk ter rolle is geconcludeerd tot vrijspraak van appellant,

en

den Advocaat-Fisikaal voor de Zee- en Landmacht, bij 's Hof's beschikking van 4 December 1923 gemachtigd om dit hooger beroep voor den Auditeur-Militair bij genoemden Krijgsraad ambtshalve te vervolgen, mitsdien gedaagde, ter andere zijde, door wien schriftelijk ter rolle bij eisch a minima is geconcludeerd tot tenietdoening van het vonnis van den Krijgsraad, wat betreft de bestraffing, en dat alsnog bij sententie van den Hove de appellant, met aanhaling tevens der artikelen 6a (2°) en 25 van het Wetboek van Militair

Strafrecht, zal worden veroordeeld tot veertien dagen gevangenisstraf;

voorts de appellant zal worden verlaagd tot den stand van soldaat, met instandhouding van het beroepen vonnis voor al het overige.

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF,

Gelet op den eisch a minima van den Advocaat-Fisikaal;

Gelet op de verklaring, door beide partijen ter rolle gedaan, dat zij afstand doen van pleidooi, en gezien de stukken van het geding;

Gelet op hetgeen appellant bij zijn verhoor voor het Hof heeft in het midden gebracht en op de verklaringen van den ter terechtzitting van het Hof onder eede gehoorde getuige R. W. D. van B., eerste-luitenant der Artillerie, gedetacheerd bij de Hoogere Krijgsschool te 's-Gravenhage;

Overwegende dat appellant voor den Krijgsraad voor de Landmacht te 's-Hertogenbosch heeft terechtgestaan ter zake, dat hij op 28 Juni 1923 in de Legerplaats Harskamp, toen de eerste-luitenant D. van B. hem gelastte hem behulpzaam te zijn om manschappen, die samschoolden, te verspreiden en hen naar cantine en tenten te sturen, heeft geweigerd en opzettelijk nagelaten, dat dienstbevel te gehoorzamen;

Overwegende dat de Krijgsraad, bij op 20 November 1923 gewezen vonnis, op grond van de bewijsmiddelen in het vonnis genoemd het aan appellant te laste gelegde — met dien verstande als in het vonnis aangegeven — wettig en overtuigend bewezen heeft verklaard, met appellant's schuld daaraan; het aldus bewezen verklaarde heeft gequalificeerd als: „opzettelijke ongehoorzaamheid”, en deswege appellant heeft veroordeeld tot eene gevangenisstraf voor den tijd van vijf dagen;

Overwegende dat appellant, mede ter terechtzitting van het Hof, tot zijn verweer heeft aangevoerd, dat de eerste-luitenant D. van B. hem niet bepaaldelijk heeft „gelast” behulpzaam te zijn, immers tot hem heeft gezegd: „sergeant, help eens een handje mee, al ben je ook terreinsergeant”, daarmede bedoelende, dat hij den Luitenant zou helpen bij het verspreiden van opdringende militairen, en hij mitsdien niet strafschuldig is; dat dit verweer echter niet kan worden aanvaard;

dat toch door de in het vonnis voorkomende verklaring van vorennoemden officier, welke verklaring geheel overeenstemt met de door dezen ter terechtzitting van het Hof afgelegde, op wettige en overtuigende wijze is bewezen, dat bij het verstrekken der order de ook in het dienzelfden dag geconcipieerde en den volgenden dag uitgebracht rapport van dien Luitenant voorkomende woorden: „Ik gelast je” gebezigd zijn;

Overwegende naar aanleiding van het vorenstaande overigens, dat het voor een dienstbevel geen vereischte is, dat het woord „gelasten” of „bevelen” wordt gebruikt, zoo slechts op duidelijke wijze blijkt,

dat het gezegde als een last of bevel is bedoeld, en dat, ook al had de Luitenant zich uitgedrukt op de wijze als door appellant wordt beweerd, appellant in deze had kunnen en moeten begrijpen, dat aan hem ten tijde en ter plaatse, in de telastlegging genoemd, een dienst-bevel werd verstrekt;

Overwegende dat mitsdien de bewezen- en schuldigverklaring, op de gronden en bewijsmiddelen in het vonnis aangegeven, te recht is geschied, hebbende de behandeling van de zaak in hooger beroep het Hof te dezen opzichte niet tot een ander inzicht dan dat des eersten rechters geleid; dat de qualificatie op de Wet is gegrond en de straf staat in goede verhouding tot den ernst van het gepleegde feit;

Overwegende dat dus appellant met het vonnis niet is bezwaard en dit behoort te worden bevestigd;

Overwegende dat appellant, op grond van het begane feit, ongeschikt is om in den door hem bekleeden rang te blijven dienen;

Gezien, behalve de in het vonnis genoemde wetsartikelen, artikel 25 van het Wetboek van Militair Strafrecht;

Recht doende in hooger beroep in Naam der Koningin!

Verklaart appellant niet te zijn bezwaard met het vonnis, door den Krijgsraad voor de Landmacht te 's-Hertogenbosch op 20 November 1923 te zijnen laste geweest;

Verlaagt appellant tot den stand van soldaat;

Bevestigt dat vonnis voor het overige;

Ontzegt allen anderen eisch.

De Raadsman voerde aan:

dat de Luitenant D. van B. al zeer onvast is in zijne verklaringen omtrent den inhoud van den last, dien hij zou hebben gegeven;

den 14en Augustus 1923 verklaart die getuige, dat de last zou hebben bestaan in het „hem behulpzaam zijn, met de soldaten te doen verspreiden en hun te noodzaken naar het kamp en de tenten te gaan”;

volgens den 29en September d.a.v. afgelegde verklaring zoude die last zakelijk geluid hebben: „hem behulpzaam te zijn de manschappen naar de tenten of naar de cantine te verdrijven”;

volgens de telastlegging heet het dat de Luitenant beklagde zoude hebben gelast hem (d.w.z. den Luitenant) behulpzaam te zijn om de manschappen, die samenschoolden, te verspreiden en hen naar de cantine en tenten te sturen;

dat uit de verklaringen van getuige de last, die getuige zou gegeven hebben, allerminst vaststaat en zeker niet, dat de last, zooals die beklagde is te laste gelegd, bewezen is;

dat omtrent de vraag of de Luitenant wel inderdaad een „last” gegeven heeft, die getuige niet zoo positief is als mag worden verwacht;

zoo verklaart die getuige bij zijn verhoor op 14 Augustus 1923: „zoover ik mij thans herinner”;

bij zijn verhoor op 29 September 1923 verklaart hij (niet stellig te weten, maar) heilig overtuigd te zijn den beklagde den last te hebben gegeven;

wellicht is die onzekerheid te verklaren door de feeststemming op dien avond;

beklaagde zelf en de overige getuigen H. van de H. en X verklaren eenstemmig dat de Luitenant aan beklagde niet een last, als waarvan de Luitenant in zijne verklaringen gewaagt, gegeven heeft en dat noch tengevolge van de jegens beklagde gebezigde uitdrukkingen (kom, help eens een handje mee) noch tengevolge van den toon waarop de Luitenant die uitdrukking aan den beklagde toevoegde, aan een last in den zin van een „bevel” gedacht kan worden;

dat het onbegrijpelijk is wat de Luitenant zegt, dat het hem niet mogelijk was om beklagde op den ernst van het feit en diens strafbaarheid te wijzen, nu immers onmiddellijk na de woordenwiseling tusschen den Luitenant en beklagde, de Luitenant aan beklagde diens naam vroeg en voorts hem beval in de houding te staan;

dat de afzonderlijke getuigenis van den getuige D. v. B., nu diens verklaringen op zoo vele punten zijn tegengesproken, niet een volledig bewijs van schuld kan opleveren,

en concludeerde tot vrijspraak;

en betoogde nader:

dat de Luitenant zich bij zijn verhoor op 28 December 1923 blijkbaar beter herinnert, wat hij tot beklagde op 28 Juni 1923 gezegd heeft, dan bij zijne verhooren eenige maanden geleden;

dat het nu eenmaal gebruik is dat, wanneer een meerdere aan een mindere een dienstbevel geeft, die meerdere daarbij de uitdrukking „gelasten” bezigt;

daardoor weet dan ook de mindere, dat het de bedoeling van den meerdere is hem een dienstbevel te geven, tegen welks overtreding bij het Wetboek van Militair Strafrecht straf is bedreigd;

verba valent usu;

dat de beklagde in alle oprechtheid niet kan erkennen, dat de Luitenant jegens hem de uitdrukking „gelasten” heeft gebezigd; ware het anders, hadde hij die uitdrukking vernomen, dan had hij ook begrepen dat het den Luitenant ernst was in deze en had hij natuurlijk ook niet gearzeld aan dien last gevolg te geven;

dat de beklagde allerminst de bedoeling had om in hetgeen zijn dienst was te kort te schieten en dat het evenmin in zijn opzet lag om aan een dienstbevel niet te gehoorzamen;

dat beklagde vertrouwt, dat ook bij Uw College de overtuiging gevestigd is, dat een zoodanig opzet bij beklagde niet heeft voorgezet; de beklagde, indien hij een feit mocht hebben gepleegd, onbestaanbaar met de militaire tucht, of vallende onder artikel 2

sub 2a, van de Wet op de Krijgstucht, daarvoor krijgstuclitelijk behoort te worden gestraft;

dat beklagde steeds met ijver en toewijding zijn taak heeft vervuld, dat hij zich steeds, zoo in als buiten dienst goed gedragen heeft;

dat Uw College beklagdes carrière toch niet voor zijn geheele leven zal vernietigen en de poorten van de gevangenis voor hem niet zal doen ontsluiten, voor hem, die, nog jonge man zijnde, op een feestavond zich in een oogenblik van onbedachtzaamheid niet zoo gedragen heeft als van hem mocht worden verwacht — en persisteerde bij de genomen conclusie.

---

terwijl de Advocaat-Fisikaal aanvoerde:

dat, tegenover algeheele verzaking van het gegeven bevel, de bestraffing ten eenenmale onvoldoende is;

dat op grond van het begane feit, de beklagde óók onwaardig en ongeschikt is om in den door hem bekleeden rang te blijven dienen.

HOOG MILITAIR GERECHTSHOF.

Sententie van 15 Februari 1924.

Waarnemend President: Dr. W. Boekhoudt.

Leden: Lt. Gen^{ls}. J. C. H. A. Quack, P. P. C. Collette, Schout-bij-Nacht (tit.) N. J. J. van Rijn van Alkemade en Schout-bij-Nacht J. H. O. Graaf van den Bosch.

Advocaat-Fisikaal: Jhr. Dr. C. A. J. van Sasse van Ysselt.

Raadsman: Dr. H. W. de Vink.

Als te laste is gelegd het plegen van feiten „omstreeks 10 September” wordt daardoor mede omvat het plegen van die feiten „op 10 September”.

Onder „dienstbevel” in art. 114 Mil. Swb. moet worden begrepen een bevel eenig militair dienstbelang betreffende.

Het schoppen en slaan naar een meerdere in rang, zonder dien te raken levert niet op „feitelijke insubordinatie” strafbaar gesteld in art. 117 Mil. Swb.

Wijziging van de qualificatie.

In de zaak, aanhangig voor het Hoog Militair Gerechtshof

tusschen

den Advocaat-Fiscaal voor de Zee- en Landmacht, ambtshalve, bij 's Hof's beschikking van 4 October 1923 gemachtigd hooger beroep te doen instellen en vervolgen van het vonnis, door den Krijgsraad voor de Landmacht te 's-Hertogenbosch op 13 November 1923 ge-
wezen in de zaak tegen

J. R., oud 23 jaar, geboren te Groningen, gewoon dienstplichtig soldaat bij het 12de Regiment Infanterie, gerequireerde in persoon,

Welke Advocaat-Fiscaal, verzocht en bij beschikking van 31 December 1923 verkregen hebbende 's Hof's lastgeving aan den exploitateur bij het Hof om te dagvaarden den voornoemden R., ter rolle van den Hove heeft eisch gedaan en geconcludeerd tot verbetering van het vonnis van den Krijgsraad, wat betreft de gronden, waarop het steunt, en tenietdoening van het vonnis, wat het dictum aangaat, dus ook ten opzichte der vrijspraak, en dat de gedaagde alsnog bij sententie van den Hove, onder aanbrenging dier grondenverbetering, met weglating van artikel 121 van het Wetboek van Militair Strafrecht en aanhaling van artikel 76 van dit wetboek, zal worden schuldig verklaart aan:

„1o. opzettelijke ongehoorzaamheid;

„2o. feitelijke insubordinatie.

„staande deze feiten, ofschoon elk op zichzelf misdrijf opleverende, „in zoodanig verband, dat zij moeten worden beschouwd als één „voortgezette handeling”,

en deswege veroordeeld tot zes weken gevangenisstraf, met instandhouding van het beroepen vonnis voor al het overige.

alzo eischer in hooger beroep, ter eenre,

en

genoemden J. H., gedaagde in hooger beroep, ter andere zijde, voor wien schriftelijk ter rolle is geconcludeerd, dat het den Hove behage gedaagde vrij te spreken, subsidiair aan hem eene lichte voorwaardelijke straf op te leggen.

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF,

Gelet op de verklaring, door beide partijen ter rolle gedaan, dat zij afstand doen van pleidooi, en gezien de stukken van het geding;

Gehoord de getuigen B. A. en M. R., wachtmeesters bij de 4de Divisie Koninklijke Maréchaussée, die hunne verklaringen met eede hebben bevestigd, alsmede den gedaagde;

Overwegende dat gedaagde voor den Krijgsraad voor de Landmacht te 's-Hertogenbosch heeft terechtgestaan ter zake, dat hij omstreeks 10 September 1923 te Groningen:

I. nadat de wachtmeesters der Koninklijke Maréchaussée A. en R. hem, omdat hij zich zonder toestemming buiten de kazerne bevond, hadden gelast zich daarheen te begeven, heeft geweigerd en opzettelijk nagelaten aan dat dienstbevel te gehoorzamen;

II. opzettelijk zoodanig gewelddadig een nestel van de uniformjas van voornoemden wachtmeester A. heeft vastgegrepen en daaraan heeft getrokken, dat die nestel geheel van die jas werd afgetrokken, en naar dien meerdere in rang heeft geschopt en geslagen, zonder hem evenwel te raken;

Overwegende dat de Krijgsraad, bij op 13 November 1923 gewezen vonnis, op grond van de bewijsmiddelen in het vonnis genoemd, het aan gedaagde te laste gelegde wettig en overtuigend bewezen heeft verklaard, alsmede gedaagde's schuld daaraan; het aldus bewezen verklaarde heeft gequalificeerd als:

„1. Opzettelijke ongehoorzaamheid,

„2. Feitelijke insubordinatie, buiten dienst gepleegd,

„dit alles ééne voortgezette handeling uitmakende”;

en deswege gedaagde heeft veroordeeld tot eene gevangenisstraf voor den tijd van drie weken, terwijl de Krijgsraad gedaagde heeft vrijgesproken van het gedeelte van het sub II te laste gelegde, luidende: „en naar dien meerdere in rang heeft geschopt en geslagen, zonder hem evenwel te raken”, op grond, dat dit gedeelte der telastlegging niet strafbaar is;

Overwegende dat de beide getuigen eensluidend, doch ieder afzonderlijk, hebben verklaard, dat zij te Groningen op 10 September 1923 surveilleerden ingevolge opdracht van den Districts-commandant der Koninklijke Maréchaussée om toezicht te houden op de militairen, die dien dag voor herhalingsoefeningen moesten opkomen, zulks ten einde ordeverstoring te voorkomen; dat zij te 2.20 n.m. op den Heereweg gedaagde ontmoetten, die blijkbaar onder den invloed was van sterken drank, met losgeknoopte jas, de handen in de zakken, en kwam uit de richting van de kazerne; dat, vermits hun was medege-deeld, dat de militairen na 2 uur n.m. de kazerne niet mochten verlaten, zij hem hebben staande gehouden; dat gedaagde toen verklaarde, geen permissie te hebben om de kazerne te verlaten; dat zij hem daarop hebben bevolen onmiddellijk naar de kazerne te gaan; dat gedaagde aan dezen last niet wilde voldoen, zeggende: „ik wil naar huis en heb niets met jullie te maken”; dat getuige A. gedaagde toen in den kraag heeft gevat en getuigen te zamen hem hebben gebracht naar de kazernewacht; dat, aldaar aangekomen, gedaagde heeft getracht weg te loopen; dat, toen getuige A. hem dit belette, gedaagde dien getuige in de borst heeft gegrepen en een nestel met de knopen, waaraan deze was bevestigd, van zijn jas heeft gerukt en tevens naar hem heeft geschopt en geslagen; dat kort daarop gedaagde op den grond is gevallen;

waaraan getuige R. nog heeft toegevoegd, dat gedaagde is gevallen ten gevolge van een duw, dien hij gedaagde heeft gegeven om verdere gewelddadigheden van gedaagde tegen getuige A. te verhinderen;

Overwegende dat gedaagde heeft opgegeven, dat hij, opgeroepen voor herhalingsoefeningen, te 8 uur v.m. in de kazerne present was; dat hij te 2 uur n.m., toen hij nog niets te eten had gekregen, op weg naar huis is gegaan; dat hij vertrok zonder permissie te vragen, doch dat hij dien dag reeds tweemaal uit de kazerne was gegaan zonder dat hem daarover eene aanmerking was gemaakt; dat hem niets bekend was van een order, dat na 2 uur n.m. niemand de kazerne mocht verlaten; dat hij dan ook geweigerd heeft aan den last van de wachtmeesters, die bovendien zijn meerderen niet zijn, te voldoen om naar de kazerne te gaan; dat hij er tegen heeft geprotesteerd tusschen twee wachtmeesters te worden opgebracht; dat hij van hetgeen daarna in het wachtlokaal van de kazerne is voorgevallen zich niets anders weet te herinneren, dan dat de wachtmeesters hem naar binnen duwende op den grond hebben geworpen;

Overwegende dat door de verklaringen der geloofwaardige getuigen A. en R., beschouwd — voorzoover het onder I te laste gelegde betreft — in onderling verband met de aanwijzingen, gelegen in de erkenning van gedaagde, wettig en overtuigend zijn bewezen de aan gedaagde te laste gelegde feiten;

dat dus de bewezen- en schuldigverklaring door den krijgsraad te recht is geschied;

Overwegende dat de eerste grief van gedaagde's procureur tegen het vonnis, dat gedaagde niet is vrijgesproken, alhoewel andere feiten zijn bewezen dan zijn te laste gelegd, immers zijn te laste gelegd feiten, die zouden zijn gepleegd *omstreeks* 10 September 1923 en bewezen zijn feiten, *op* 10 September 1923 begaan, niet opgaat, daar toch de ruimere tijdsbepaling „omstreeks 10 September 1923” de meer preciese „op 10 September 1923” omvat, zoodat in elk geval bewezen is, wat is te laste gelegd;

Overwegende dat in de tweede plaats tot vrijspraak is geconcludeerd, omdat de last aan een mindere om van den openbaren weg, waar hij zich bevindt en waar hij geenerlei dienstverrichting verricht, naar de kazerne terug te keeren, niet is een bevel tot het verrichten van eene dienstverrichting, weshalve het aan gedaagde gegeven bevel niet als een dienstbevel is aan te merken;

Overwegende te dien aanzien, dat de opvatting, dat een dienstbevel alleen betrekking kan hebben op eene dienstverrichting in engeren zin, geen steun vindt in de wet, en onder dienstbevel moet worden begrepen een bevel, eenig militair dienstbelang betreffende;

dat derhalve het bevel van twee wachtmeesters der Koninklijke Maréchaussée, die ook meerderen zijn van den soldaat der Infanterie, aan dezen gegeven om zich naar de kazerne te begeven omdat deze zich zonder toestemming buiten de kazerne bevond, — zooals de telastlegging luidt — is aan te merken als een dienstbevel;

Overwegende dat de Advocaat-Fiscaal het vonnis van den Krijgsraad heeft bestreden voorzoover het eene vrijspraak inhoudt, op grond dat feitelijke insubordinatie reeds is voltooid door het plegen van geweld ook zonder dat het daarmede beoogde doel is bereikt, en

heeft betoogd, dat het te laste gelegde en bewezen verklaarde schoppen en slaan naar een meerdere in rang, zonder hem evenwel te raken, strafbaar zou zijn als feitelijke insubordinatie;

dat de duidelijke bewoordingen van artikel 117 van het Wetboek van Militair Strafrecht „feitelijk aanrandt” zich hiertegen echter verzetten;

dat derhalve de vrijspraak van dit onderdeel der telastlegging terecht is geschied;

Overwegende dat de qualificatie minder juist is, doch alleen voorzover de gepleegde feiten zijn omschreven als „feitelijke insubordinatie, buiten dienst gepleegd”, strafbaar gesteld in artikel 121 van het Wetboek van Militair Strafrecht;

dat toch niet is bewezen, dat het feit buiten dienst is gepleegd, integendeel is gebleken, dat gedaagde die feitelikheden heeft gepleegd in dienst, immers tegen eene patrouille van twee wachtmeesters, die, na hem staande te hebben gehouden en na het geven van een dienstbevel om naar de kazerne te gaan, hem had overgebracht naar de wacht in de kazerne, werwaarts hij voor herhalingsoefeningen was opgeroepen;

dat de strafbepaling van artikel 117 van het Wetboek van Militair Strafrecht dus van toepassing is en de hierbedoelde feiten moeten worden gequalificeerd als „feitelijke insubordinatie”;

Overwegende dat de opgelegde straf niet in juiste verhouding staat tot het misdrevene, immers te licht is;

Gezien de in het vonnis genoemde wets-artikelen, met weglating van artikel 121 van het Wetboek van Militair Strafrecht;

Rechtdoende in hooger beroep in Naam der Koningin!

Doet teniet het vonnis, door den Krijgsraad voor de Landmacht te 's-Hertogenbosch op 13 November 1923 ten laste van gedaagde gewezen, voorzover betreft de daarbij aan gedaagde opgelegde straf;

Veroordeelt gedaagde tot eene gevangenisstraf voor den tijd van één maand;

Houdt het vonnis voor al het overige in stand, met dien verstande evenwel, dat de qualificaties komen te luiden:

- „1. opzettelijke ongehoorzaamheid,
  - „2. feitelijke insubordinatie,
  - „beide feiten ééne voortgezette handeling uitmakende”;
- Ontzegt allen anderen eisch.

HOOG MILITAIR GERECHTSHOF VAN NEDERLANDSCH-INDIË.

Beschikking van 20 Juli 1923.

Vice-President: Mr. J. Th. Stok.

Leden: J. de Gelder, gep. Lt. Kolonel der Inf^{trie}, J. F. Nijland en H. W. A. Brans, Kapiteins ter Zee en Mr. C. de Roon Swaan.

Approbatie van een vonnis met gelijktijdige verandering van het gedeelte van het preventief arrest, dat bij de uitvoering van de straf in mindering wordt gebracht.

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF VAN NEDERLANDSCH INDIË,

Gezien het vonnis van den Zeekrijgsraad te Soerabaja d.d. 3 Juli 1923, waarbij S. S., inlandsch stoker der 2e klasse, stamboeknummer 15674, oud 22 jaren, geboren te Kiawang (residentie Menado), laatstelijk voor de verwijzing naar den Zeekrijgsraad gediend hebbende als Inlandsch stoker der 2e klasse in de Marinekazerne „Goebeng” te Soerabaja is schuldig verklaard aan:

1°. *„het als schildwacht zijn post eigendunkelijk verlaten”,*
2°. *„opzettelijke ongehoorzaamheid, waarbij de schuldige opzettelijk in zijne ongehoorzaamheid volhardt, nadat een meerdere hem uitdrukkelijk op zijne strafbaarheid heeft gewezen”* en deswege veroordeeld tot eene *gevangenisstraf* voor den tijd van *acht maanden*, met bepaling, dat de tijd door den beklaagde voor de tenuitvoerlegging van het tegen hem gewezen vonnis voorloopig in verzekerde bewaring doorgebracht, bij de uitvoering der hem opgelegde gevangenisstraf zal worden in mindering gebracht van af den 13en Maart 1923 en met ontslag van hem uit den militairen dienst *zonder ontzetting* van de bevoegdheid om bij de gewapende macht te dienen;

Gezien, dat beklaagde heeft verklaard in dit vonnis te berusten;
Nog gezien de stukken van den processe;

Overwegende, dat het vonnis van den Zeekrijgsraad als wel en terecht gewezen behoort te worden geaprobeerd, doch het Hof termen aanwezig acht om den beklaagde een maand van de door hem ondergane preventieve hechtenis als straf toe te rekenen;

Gelet op de in het vonnis aangehaalde Wetsbepalingen, zoomede op de artikelen I, II en III van de Slotbepalingen van de Rechtspleging bij de Zeemacht (Wet van 15 Mei 1914, Nederlandsch Staatsblad No. 206), artikel 85 van de Invoeringswet Militair Strafen en Tucht recht en artikel 56 en volgende van de Provisioneele Instructie voor het Hoog Militair Gerechtshof;

Rechtdoende in Naam en van wege de Koningin!

Approbeert, met behoud van het tegen den beklaagde uitgesproken ontslag uit den militairen dienst zonder ontzetting van de bevoegdheid om bij de gewapende macht te dienen, het voorschreven vonnis om naar zijn inhoud behoorlijk ter executie te worden gelegd, met dien verstande, dat beklaagde van de hem opgelegde straf van acht maanden gevangenis nog zal hebben te ondergaan *zeven maanden*.

Bovenstaande beschikking werd ons toegezonden door den Officier van Administratie der 2de klasse Kon. Marine J. C. Nidelstein Walter bij schrijven van den volgenden inhoud:

Ik heb de eer Uwe Redactie, onder aanbieding van een afschrift van een beschikking door het Hoog-Militair-Gerechtshof in N.I. gegeven op 20 Juli 1923 in zake den inlandschen stoker 2e klasse S., ter bespreking in het Militair-Rechtelijk Tijdschrift de navolgende aangelegenheid voor te leggen:

Bij vonnis van den Zeekrijgsraad te Soerabaja dd. 3 Juli 1923 werd inl. stoker 2e kl. S. veroordeeld wegens: 1o. „het als schuld-wacht zijn post eigendunkelijk verlaten”, 2o. „Opzettelijke ongehoorzaamheid, waarbij de schuldige opzettelijk in zijn ongehoorzaamheid volhardt, nadat een meerdere hem uitdrukkelijk op zijn strafbaarheid heeft gewezen” tot een gevangenisstraf voor den tijd van 8 maanden met aftrek preventief arrest vanaf 13 Maart 1923 en met ontslag uit den milit. dienst zonder ontzetting van de bevoegdheid om bij de gewapende macht te dienen.

Bij tenuitvoerlegging van dit vonnis op 31 Juli '23 zou de veroordeelde dus nog te ondergaan hebben 3 maanden en 10dg. gevangenisstraf.

Evenwel, het H. M. G. approbeert het vonnis van den krijgsraad, doch acht bij de beschikking van approbatie termen aanwezig om den beklaagde één maand van de door hem ondergane preventieve hechtenis als straf toe te rekenen. Bij de tenuitvoerlegging van het geapprobeerde vonnis op 31 Juli '23 heeft de veroordeelde dus nog te ondergaan 7 maanden gevangenisstraf.

Is hier nu sprake van approbatie?

M.i. niet; ik kan mij gevallen denken waarbij bij de beschikking van approbatie onwillekeurig in een vonnis gemaakte foutjes hersteld worden, maar men kan toch moeilijk spreken van approbatie, wanneer de straf door wijziging te brengen in den duur van het af te trekken preventief arrest een geheel andere wordt.

Bovendien acht ik den veroordeelde (beklaagde) benadeeld in zijn recht van appel hem toegekend in art: 209 R. Z.

Want wat is het geval?

Na het resumeeren en arresteeren van het vonnis door den krijgsraad is aan den veroordeelde afgevraagd of hij in zijn vonnis wenschte te berusten of hooger beroep wilde instellen.

De veroordeelde rekende uit dat hij op dat oogenblik (3 Juli '23) nog 4 maanden van zijn vrijheid beroofd zou zijn, voor hem op dat oogenblik de hoofdzaak. Hij vond de straf verdiend en berustte in zijn vonnis.

Maar zou de veroordeelde ook berust hebben wanneer de krijgsraad hem veroordeeld had tot 8 maanden gevangenisstraf met aftrek van 1 maand preventief, zoodat hij op het oogenblik, waarop hij de beslissing omtrent het al- of niet-instellen van hooger beroep, nog 7 maanden van zijn vrijheid beroofd zoude zijn?

Een verzoek om gratie dadelijk gedaan na de pronuntiatie (waarbij de executie opgeschort wordt) waarin de veroordeelde herstel verzoekt van bekorting van recht, zal hem niet baten, integendeel — het preventief arrest gaat dan door en in het ongunstigste geval dat afwijzend beschikt wordt op zijn verzoek, zal de veroordeelde na al dien tijd in voorarrest te hebben gezeten, nog te ondergaan hebben 7 maanden gevangenisstraf.

Door den raadsman van den veroordeelde is nu na executie van het vonnis een verzoek om gratie ingediend namens den veroordeelde.

Wij onderschrijven volkomen het oordeel van den inzender dat hier een verkeerd gebruik is gemaakt van de approbatie. De handelwijze van het Indische Hoog Militair Gerechtshof strjdt, naar ons gevoelen, met art. 62 P. I. dat toch zal moeten worden gelezen naar den geest der wet, d. w. z., dat als „de bij het vonnis bepaalde straf” na de invoering van het Wetb. van Strafr. moet worden beschouwd de door den krijgsraad opgelegde straf én de daarbij krachtens art. 27 S.r. bepaalde toerekening van den tijd door den veroordeelde voorloopig in verzekerde bewaring doorgebracht.

Een dergelijke approbatie met wijziging van de toerekening van de preventieve hechtenis is dan ook, zoover wij weten, in de praktijk van het Hoog Militair Gerechtshof hier te lande onbekend. Wel worden meermalen vonnissen geapprobeerd met opmerkingen, maar dan gaat het om geheel iets anders b.v. verklaring dat het Hof niet instemt met de motiveering, indien het Hof accoord gaat met het dictum van het vonnis (bewezen- en schuldigverklaring, qualificatie en straf). Doch aan den inhoud van het geapprobeerde vonnis mag niet worden geraakt, alzoo geen verandering van qualificatie, geen interpoleering van een verzwarende omstandigheid, enz. In deze en dergelijke gevallen zou misschien art. 58 P. I. mogen worden toegepast en zou het vonnis dan na verbetering, wederom ter approbatie moeten worden ingezonden. In de praktijk wordt zoodanig vonnis

wel eens voorwaardelijk geaprobeerd: aan den Krijgsraad wordt in overweging gegeven, de opgemerkte fout alsnog te herstellen, of wel de approbatie heeft, bij fouten van meer ernstigen aard, plaats onder de voorwaarde dat de Krijgsraad aan 's Hofs opmerking alsnog gevolg geve. Doch het Hof laat het vonnis intact.

In wezen heeft men in het onderhavige geval met een verandering door het Hof zelf van de straf, dat is met den inhoud van het vonnis, te doen; daartoe opent art. 62 P. I. alleen den weg, zoo iets mag niet buiten den veroordeelden om door de vlag van de approbatie worden gedekt.

Ook de opmerking van den inzender over de verkorting van het appelrecht achten wij volkomen juist.

Red. M. R. T.

BURGERLIJKE RECHTSPRAAK.

ARRONDISSEMENTS-RECHTBANK TE ROERMOND.

Kamer van Strafzaken.

Zitting van 22 Januari 1924.

Voorzitter: Mr. J. C. H. Coenegracht.

Rechters: Mrs. C. E. A. Baron van Hövell tot Westerflier en J. H. Bybau.

Verzet tegen militairen van de Politietroepen.

Militairen van de Politietroepen zijn dienaren van de openbare macht. Een dienaar van de openbare macht geniet slechts dan de bescherming van art. 180 Swb. wanneer de verrichte ambtshandeling — ongeacht of art. 41 Sv. hiertoe verplicht — bepaaldelijk behoort tot de bediening waarin hij is aangesteld. Het aanhouden van een burger op grond van art. 41 Sv. behoort niet tot de bediening van een onbeëdigd militair der Politietroepen.

De Arrondissements-Rechtbank te Roermond, rechtdoende in strafzaken,

in de zaak

van den Officier van Justitie, eischer bij dagvaarding van den 6den December 1923 tegen M. B., geboren te Melick Herkenbosch 8 Juli 1900, landarbeider, wonende te Melick Herkenbosch; thans gedetineerd uit anderen hoofde in het Huis van Bewaring te Roermond,

beklaagd, dat hij op 11 November 1923 te Vlodrop, toen de op patrouille zijnde sergeant der militaire politie G. Th. B., zijnde belast met de grensbewaking en een dienaar der openbare macht, hem, daar hij op heeterdaad was ontdekt op diefstal van een rijwiel, had vastgegrepen om hem, via zijn groepscommandant, voor te leiden bij den Officier van Justitie te Roermond, zich opzettelijk gewelddadig tegen dien sergeant heeft verzet door te rukken, te trekken en zich op den grond te laten vallen;

Gelet op de overgelegde vordering van den Officier van Justitie, daartoe strekkende, dat het der Rechtbank behage den beklagde schuldig te verklaren aan het hem bij dagvaarding ten laste gelegde feit, te qualificeeren als wederspanningheid, en te veroordeelen tot eene gevangenisstraf van zes weken;

Gehoord den beklagde in zijne antwoorden en in zijne middelen van verdediging;

Gelezen de stukken van het rechtsgeding;

Overwegende dat de navolgende getuigen bij hun verhoor ter rechtzitting onder eede hebben verklaard, de eerste en derde dat zij hebben waargenomen en bevonden, de tweede dat hij heeft waargenomen en ondervonden:

1e. Th. H. H., dat op 11 November 1923 des namiddags te omstreeks één uur hij in gezelschap van beklagde uit Duitschland per trein is gekomen aan het station Vlodrop en beklagde die alstoen geen rijwiel bij zich had, met hem het stationsgebouw heeft verlaten en toen zij beiden gekomen waren ter hoogte van het tegenover het station gelegen café van Wevers, beklagde aldaar achterbleef en deze hem daarop wat verder op den weg in de richting dorp Vlodrop passeerde, rijdende op een damesrijwiel; dat beklagde hem, getuige, op een zijnerzijds aan hem gerichte vraag, ten antwoord gaf: „die fiets heb ik mij daar bij het café weggepakt”; dat hij, getuige, een oogenblik later twee personen op dien weg ontmoette, gekleed in uniform der militaire politie en hij aan dezen den beklagde heeft aangewezen als dader van een vlak te voren door dezen gepleegden diefstal van een rijwiel;

2e. G. Th. B., dat hij is onbeëdigd sergeant bij de politietroepen te Vlodrop en is belast met de grensbewaking; dat hij zich op 11 November 1923 des namiddags omstreeks één uur te Vlodrop nabij het station met den derden getuige, beiden in uniform gekleed, op patrouille bevond op eenigen afstand van het station, op den landweg leidende vandaar naar het dorp Vlodrop; dat hem aldaar de beklagde passeerde, rijdende op een damesrijwiel en kort daarop de eerste getuige, die aan hem den beklagde aanwees als dader van een vlak te voren door dezen gepleegden diefstal van een rijwiel; dat hij toen onmiddellijk daarop den beklagde heeft achtervolgd en dezen heeft ingehaald en hem, daar hij op heeterdaad was ontdekt op diefstal van een rijwiel, heeft vastgegrepen om hem, via zijn, getuige's, groepscommandant, voor te leiden bij den Officier van Justitie te Roermond; dat de beklagde toen rukte en trok en zich op den grond liet vallen en zich aldus gewelddadig tegen hem, getuige, verzette; dat hij, getuige, in een geval als het onderhavige, ingevolge zijne instructies verplicht is eerst een arrestant bij zijn groepscommandant te brengen, alvorens hij hem mag leiden voor den Officier van Justitie;

3e. P. A. v. B., korporaal der militaire politie, dat hij zich op 11 November 1923 des namiddags omstreeks één uur met den tweeden getuige, beiden in uniform gekleed, op patrouille bevond te Vlodrop, nabij het station, op een weg leidende in de richting van het dorp Vlodrop, en wel op eenigen afstand van voormeld station; dat hem aldaar de beklagde passeerde, rijdende op een damesrijwiel, en kort daarop de eerste getuige, die den beklagde aanwees als dader van een vlak te voren door dezen gepleegden diefstal van een rijwiel; dat hij en de tweede getuige daarop achter den beklagde zijn ge-

gaan en dezen hebben ingehaald en de tweede getuige alstoen den beklagde heeft vastgegrepen; dat de beklagde toen rukte en trok en zich op den grond liet vallen;

Overwegende dat de beklagde bij zijn verhoor ter terechtzitting heeft erkend dat hij op 11 November 1923 des namiddags omstreeks één uur te Vlodrop op een weg nabij het station aldaar heeft gereden op een hem niet toebehoorend damesrijwiel en dat hij alstoen aldaar is doende geweest met een persoon, gekleed in het uniform der militaire politie;

Overwegende, alsnu, dat door de verklaringen van den tweeden en derden getuige en door de aanwijzingen daarin en in de verklaring van den tweeden getuige gelegen, alles in onderling verband en samenhang beschouwd, wettig en overtuigend is bewezen, daar een sergeant der militaire politie is te beschouwen als een dienaar van de openbare macht en uit die bewijsmiddelen mede volgt, dat de beklagde op heeterdaad was ontdekt op diefstal, en de voormelde sergeant den beklagde deswege had vastgegrepen om hem, via zijn groeps-commandant, voor te leiden bij den Officier van Justitie en uit deze bewijsmiddelen mede volgt het bewijs van het opzet bij den beklagde, om zich tegen dien sergeant, handelende als voormeld, gewelddadig te verzetten, hetgeen den beklagde bij dagvaarding is ten laste gelegd, alsmede diens schuld daaraan;

Overwegende, dat alsnu verder zal zijn te beslissen of voormeld bewezen verklaard feit valt onder de bepaling van art. 180 W. v. Sr., daar, zoo zulks niet het geval mocht zijn, de beklagde behoort te worden ontslagen van rechtsvervolging, daar vermeld feit elders niet strafbaar is gesteld;

Overwegende dat de 2e getuige is onbeëdigd sergeant bij de Politietroepen en behoort bij de militaire troepen en hij ingevolge een en ander in bepaalde hem opgelegde functiën is te beschouwen als dienaar van de openbare macht, terwijl wel aan te nemen is, dat ingevolge art. 41 van het W. v. Sv., als zoodanig op hem de plicht rust in dat artikel nader vermeld, zijnde hieromtrent wel eenige twijfel bestaanbaar, waar volgens de hem betreffende voorschriften hij zich heeft te onthouden van handelingen, welke meer speciaal door beroepsrecherche behooren te worden verricht”;

dat echter, wil de 2e getuige, voormelden plicht uitoefenen, onder bescherming van art. 180 W. v. Sr., hiertoe noodig is, dat hij zulks doet als ambtenaar in zijne bediening;

dat hij nu wel ingevolge art. 84 W. v. Sr., als ambtenaar is te beschouwen, behorende hij toch tot de gewapende macht, doch verder is na te gaan of het nakomen van voormelde verplichting valt binnen den kring der werkzaamheden te verrichten door dien getuige, als behorende tot de gewapende macht en meer bijzonder als behorende tot de Politietroepen;

dat alsnu voormelde plicht zeker niet valt binnen den werkkring der gewapende macht in het algemeen, doch evenmin, althans niet waar het hier betrof de aanhouding van een burger, die op heeterdaad

was betrapt op het plegen van diefstal van een rijwiel, binnen den werkkring der Politietroepen, voor zooverre deze zijn onbeëdigd;

dat toch ingevolge de voorschriften van den Opperbevelhebber van Land- en Zeemacht van 26 Juni 1919 de militaire Politietroepen zijn bestemd om toezicht te houden op militaire eigendommen en verder slechts voor zoover er aanleiding bestaat om aan te nemen, dat ook militairen zich daaraan schuldig maken, zij de openbare veiligheid en orde behooren te handhaven, terwijl hun, krachtens art. 8 van de wet van 10 Jan. 1920, *St.bl.* no. 11, opsporingsbevoegdheden zijn gegeven ingevolge en tot uitvoering van het vreemdelingenreglement en zij verder opsporingsbevoegdheid bezitten ten opzichte van strafbare feiten voorzien in de Dienstplichtwet, kunnende de hun tevens gegeven opsporingsbevoegdheid ten aanzien van de Vuurwapenwet hier buiten bespreking blijven, betreffende deze toch slechts de beëdigde officieren en onderofficieren;

Overwegende dat uit al het overwogene derhalve volgt, dat beklagde behoort te worden ontslagen van alle rechtsvervolging;

Gezien de artt. 211 en 216 tweede lid van het W. v. Sv.;

Verklaart voormeld feit ten opzichte van beklagde bewezen, doch niet strafbaar en ontslaat M. B. te dier zake van alle rechtsvervolging.

De Politiegids van 15 Februari 1924, No. 508 bevat onder den titel „Politietroepen” een opstel van J. Th. H. over bovenstaand vonnis, in welk opstel de overwegingen van de rechtbank critisch worden beschouwd. Wij hebben de zaak waarom het gaat van zoo veel belang geacht voor de Politietroepen en ook voor de onbeëdigde maréchaussées dat wij het vonnis in extenso hebben opgenomen.

Met den schrijver in de Politiegids zijn wij van meening dat de beslissing van de Roermondsche rechtbank het rechtsgevoel zeer weinig bevredigt Eenerzijds toch wordt door art. 41 Sv. den ambtenaar een bijzondere verplichting opgelegd ter uitvoering van de wet, maar anderzijds onthoudt men dienzelfden ambtenaar de bijzondere bescherming van de wet.

*Dat een onderofficier der Politietroepen een dienaar van de openbare macht is, wordt ook door de rechtbank aangenomen. Wij zouden in dat verband nog willen wijzen op art. 38 van de Invoeringswet Militair Straf- en Tucht recht, waarbij art. 112 (derde lid) van de Regtspleging bij de Zeemagt werd gewijzigd; om — zooals de M. v. T. het uitdrukt — te voorkomen dat men door het naast elkaar vermelden in bedoeld artikel van „een Deurwaarder, een dienaar der Openbare Magt of een onderofficier” aanleiding zou geven tot de opvatting dat een onderofficier **niet** zou zijn aan te merken als „dienaar der Openbare magt.”*

Het is ons niet duidelijk hoe de rechtbank, de stelling aanvaardende dat een onderofficier van de Politietroepen is een dienaar van de openbare macht, twijfel bestaanbaar acht omtrent de voor dien onderofficier uit art. 41 S.v. voortspuitende verplichting tot aanhouding.

Zelfs al bepaalde de voorschriften voor de Politietroepen geheel iets anders, dan zou die verplichting door de wet hem opgelegd, toch blijven bestaan.

Wat aangaat de beslissing van de rechtbank dat een onbeëdigd onderofficier der Politietroepen, die een burger op grond van art. 41 Sv. aanhoudt, dat niet zou doen als „ambtenaar in zijne bediening” en dus niet door art. 180 Sr. zou worden beschermd, nemen wij met instemming over wat in het bovengenoemd nummer der Politiegids hieromtrent voorkomt.

Volgens de M. v. T. is de strekking van art. 180 W. v. Sr. om aan den ambtenaar een bijzondere bescherming te verleenen, wanneer, waar en zolang hij is **orgaan van de wet**, werkzaam tot hare uitvoering; kan nu als zoodanig slechts de ambtenaar worden beschouwd, wiens speciale „beroep” (bediening) het is, c.q. speciaal is aangesteld, werkzaam te zijn tot uitvoering van de wet?

Het wil mij voorkomen, dat de wetgever geen zwaarder eisch heeft willen stellen, dan dat men **verplicht** werkzaam is tot uitvoering van de wet, ongeacht of zulks al dan niet in het algemeen tot iemands werkzaamheden behoort. Ik grond deze opvatting op hetgeen verder in de M. v. T. staat aangegeven, n.l.:

„Gelijke bescherming als de ambtenaar tegen wederspanning en „ondervindt, is ook verzekerd aan allen, die hem op verzoek daarbij „hulp verstrekken.

„Deze personen toch zijn, zolang zij hun bijstand verleenen, **eveneens werkzaam tot uitvoering van de wet.**”

De wet beschermt dus niet den bijstand verleenen den burger, omdat hij een ambtenaar in de uitoefening zijner bediening helpt, doch omdat hij, verplicht, eveneens werkzaam is tot uitvoering van de wet!

Zou de wet deze bescherming nu onthouden aan den dienaar van de openbare macht, die, niet door de vordering van een **ambtenaar tijdelijk**, doch door de **wet permanent** verplicht wordt in bepaalde gevallen mede te werken „tot uitvoering van de wet”?

Is deze ambtenaar op dat oogenblik **geen** orgaan van de wet?

Ik vraag mij af: „aan welke vereischten moet dan een verrichting voldoen om te kunnen worden gerekend te behooren tot „de bediening” van den ambtenaar?

Wordt die kwestie beheerscht door den eisch, dat de functie van den ambtenaar speciaal voor die verrichtingen in het leven is geroepen? M.i. neen, want vaak worden verrichtingen aan een bepaalden ambtenaar opgedragen, omdat deze er nu eenmaal is; ook die verrichtingen rekent men tot zijn bediening.

Wordt dan vereischt, dat de ambtenaar nadrukkelijk voor die verrichtingen is aangesteld, c.q. beëdigd? Ik vermeen, dat de H. R., hierop bij meerdere arresten een ontkennend antwoord heeft gegeven. Tegen een politie-agent b.v., die een aanhouding doet bij ontdekking op heeterdaad van een misdrijf, kan wel degelijk verzet worden ge-

pleegd, niettegenstaande hij slechts is aangesteld tot opsporing van strafbare feiten, welke opsporing speciaal aan hem is opgedragen (overtredingen tegen gemeenteverordeningen e.d.); de H. R. grondde dan steeds haar uitspraak op de overweging, dat die agent was „dienaar van de openbare macht” en ingevolge art. 41 W. v. Sv. verplicht was tot aanhouding.

Moet dan als eisch worden gesteld, dat de verrichting bepaaldelijk wordt vermeld in de bijzondere wetten of voorschriften, regelende den gewonen werkring van den ambtenaar? Ware dit zoo, dan zou de toepasselijkheid van art. 180 W. v. Sr., afhankelijk zijn van de omstandigheid, dat de verplichting van art. 41 W. v. Sv. al dan niet in de bijzondere wetten of voorschriften is overgenomen, dus zuiver van een formalisme.

Naar mijne opvatting domineert art. 41 W. v. Sv. **alle** andere voorschriften, regelende de „bediening” van de ambtenaren; ik lees uit dat artikel de bedoeling van den wetgever: „gij kunt dienaren van de openbare macht (c.q. ambtenaren) creëren, zooveel gij verkiest, doch allen leg ik de verplichting op, volgens art. 41 W. v. Sv., mede te werken tot de uitvoering van de wet.” Volgens deze opvatting behooren en daaruit voortvloeiende verrichtingen wel degelijk tot de „bediening” van **elken** ambtenaar, dienaar van de openbare macht.

Naar wij vernemen heeft de Officier van Justitie tegen het vonnis appel aangeteekend en wij zullen niet nalaten onze lezers van het verdere verloop der zaak op de hoogte te houden.

PENSIOENZAKEN.

Centrale Raad van Beroep.

Uitspraak van 13 November 1923.

(1923. D. No. 33; I. No. 20).

Fungeerend-Voorzitter: Mr. B. Tellegen.

Leden: Mrs. J. Th. Endtz en A. Burger.

Art. 145 van de Pensioenwet 1922 (Stbl. No. 240) jo. de Wet van 29 Mei 1920 (Stbl. No. 283).

Bij het, ingevolge genoemd art. 145, door den Pensioenraad in te stellen onderzoek of klagers pensioen met de bij de genoemde Wet van 29 Mei 1920 bedoelde „verhooging”, lager was dan het pensioen waarop klager aanspraak zou hebben gehad wanneer reeds op het tijdstip van ingang van zijn recht op pensioen de Pensioenwet 1922 van kracht ware geweest, had de Pensioenraad geen rekening te houden met het feit dat aan klager abusievelijk een te groote „verhooging” was uitbetaald.

De Centrale Raad van Beroep heeft de volgende uitspraak gegeven in zake:

X. te Y., klager, niet verschenen,

tegen:

den Pensioenraad, verweerder, voor welken ter openbare terechtzitting als gemachtigde is opgetreden: Mr. E. G. van B., commies bij dien Raad, wonende te 's-Gravenhage.

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

Gezien de stukken en gehoord den bovengenoemden gemachtigde;
Wat de feiten aangaat:

Overwegende dat aan klager met ingang van 10 Augustus 1921 als gewezen burgemeester van Y. een pensioen van f 1633.— en als gewezen ambtenaar van den burgerlijken stand dier gemeente een pensioen van f 55.— is verleend;

Overwegende dat het gemeentebestuur van Y. ter uitvoering van een ingevolge de wet van 29 Mei 1920, Stbl. 283, genomen besluit

van den Raad dier Gemeente, aan klager boven het hem als burgemeester toegekende pensioen f 576,99⁵ per jaar heeft doen uitbetalen;

Overwegende dat de Pensioenraad bij beslissing van 31 Januari 1923 de beide vorenbedoelde pensioenen, krachtens art. 145 der Pensioenwet 1922 met ingang van 1 Juli 1922 heeft verhoogd tot één gezamenlijk bedrag van f 2168;

Overwegende dat klager in zijn tegen deze beslissing gericht klaagschrift aanvoert, dat hij door de toepassing van art. 7 der voormelde wet van 1920 sedert zijn ontslag op 10 Augustus 1921 aan pensioen heeft genoten:

als gewezen burgemeester f 1633 + f 576,99⁵ = f 2209,99⁵
 en als gewezen ambtenaar van den burgerlijken stand „ 55

totaal alzoo . . . f 2264,99⁵

op welken grond hij blijkbaar bezwaar maakt tegen het feit, dat bij de bestreden beslissing het bedrag van zijn pensioen feitelijk zou zijn verlaagd;

Overwegende dat de Pensioenraad bij contra-memorie het volgende heeft aangevoerd:

Aan appelllant is met ingang van 10 Augustus 1921 als gewezen burgemeester van Y. een pensioen verleend van f 1633 en een van f 55 als gewezen ambtenaar van den Burgerlijken Stand aldaar.

In verband met artikel 145 der Pensioenwet 1922 (Staatsblad No. 240) moesten deze pensioenen worden herzien en tot één pensioen worden vereenigd, zoodat dit pensioen met ingang van 1 Juli 1922 werd bepaald op een bedrag van f 2168, zijne 70 percent van het jaarlijksche gemiddelde van de gezamenlijke grondslagen der laatste drie jaren, vóórafgaande aan 10 Augustus 1921 (70 percent van f 2896,94 $\frac{4}{9}$ + f 200).

Door het pensioen van belanghebbende als gewezen burgemeester met 40 (lees: 35 $\frac{1}{3}$) percent te verhoogen paste het Gemeentebestuur van Y. de wet van 29 Mei 1920 (Staatsblad No. 283) onjuist toe, omdat artikel 7 dier wet, in verband met eene op 1 Januari 1919 tot stand gekomen algemeene salarisherziening o.a. voor den burgemeester dier gemeente slechts eene zoodanige verhooging toestond van 8 percent voor elk aan het tijdstip van ingang dier weddeverhooging voorafgaand jaar, dat deel uitmaakte van de laatste vijf aan het ontslag voorafgaande jaren.

Het pensioen van appelllant als gewezen burgemeester mocht derhalve worden verhoogd met niet meer dan 19 $\frac{1}{3}$ percent van dat pensioen en alzoo worden gebracht op een bedrag van f 1633 + 19 $\frac{1}{3}$ % van f 1633 of f 1949.

Het gemeentebestuur heeft dan ook bij schrijven van 24 Mei erkend, dat aan den man *teveel* pensioen is betaald.

Voor dit teveel is de gemeente aansprakelijk, het kan den Pensioenraad niet binden bij de toepassing der wet.

Het pensioen als gewezen ambtenaar van den burgerlijken stand, in welke hoedanigheid de wedde niet bij eene algemeene salaris-herziening werd verhoogd, had krachtens artikel 8 van genoemde wet van 1920 met 40 percent kunnen worden verhoogd en gebracht op $f\ 55 + 40\%$ van $f\ 55$ of $f\ 77$.

Het maximumbedrag waarop belanghebbende dus met toepassing dier wet aanspraak kon maken; bedroeg $f\ 1949 + f\ 77 = f\ 2026$.

Aangezien die totaalsom van pensioenen en verhoogingen lager is dan het pensioen verleend op den voet van artikel 145 der Pensioenwet 1922 (Staatsblad No. 240), zijnde $f\ 2168$, moest die som met ingang van 1 Juli 1922 tot laatstgenoemd bedrag worden verhoogd.

De opgave van appellant, dat bovenbedoelde algemeene salaris-herziening niet op 1 Januari 1919 doch met ingang van 1 Januari 1920 zou zijn tot stand gekomen, is onjuist, hetgeen blijkt uit het schrijven van Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland van 20 Augustus 1923 B. No. 5687 (3e afdeling) G. S. No. 113.

Wat het recht betreft:

Overwegende dat de Pensioenraad ingevolge art. 145 der Pensioenwet 1922 verplicht was om na te gaan, op welk bedrag aan pensioen klager aanspraak zou hebben gehad, wanneer reeds op het tijdstip van ingang van zijn recht op pensioen die wet van kracht ware geweest en dit bedrag terecht heeft gesteld op $f\ 2168$.

Overwegende dat de Pensioenraad verder had te onderzoeken of klagers pensioen met de bij de wet van 1920 bedoelde verhooging lager was dan het berekende bedrag van $f\ 2168$ en in dat geval zijn pensioen met ingang van 1 Juli 1922 tot dat bedrag had te verhoogen;

Overwegende dat de Pensioenraad bij dit onderzoek uit den aard der zaak geen rekening had te houden met het feit, dat aan klager abusievelijk op zijn pensioen als burgemeester een te groote verhooging was uitbetaald;

Overwegende dat, waar het totaal bedrag aan pensioen, zooals bij de contra-memoried met juistheid is uiteengezet, met toepassing van de wet van 29 Mei 1920 (Staatsblad No. 283) lager was dan het bedrag, dat hem volgens de nieuwe wet toekwam, bij de bestreden beslissing terecht één pensioen tot dit hoogere bedrag is toegekend;

Recht doende in Naam der Koningin!

Bevestigt de beslissing, waartegen het beroep is gericht.

Centrale Raad van Beroep.

Uitspraak van 13 November 1923.

(1923. D. No. 187; I. No. 25).

Fungeerend-Voorzitter: Mr. B. Tellegen.

Leden: Mrs. J. Th. Endtz en A. Burger.

Art. 48 (1) c. der Pensioenwet 1922 (Stbl. No. 240).

Klager, die lijdende is aan zeer slappe voeten, is, naar het oordeel van den C. R. v. B., ongeschikt voor de verdere waarneming van zijne betrekking van politieagent en zal — na zijn ontslag — recht hebben op invaliditeitspensioen.

De Centrale Raad van Beroep heeft de volgende uitspraak gegeven in zake:

X., wonende te Y., klager, in persoon ter openbare terechtzittingen van 11 September en 23 October 1923 verschenen,

tegen:

den Pensioenraad, verweerder, voor welken ter openbare terechtzittingen als gemachtigde is opgetreden: Dr. H. J. L. C., Medisch-Adviseur bij dien Raad, wonende te 's-Gravenhage.

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

Gezien de stukken en gehoord bovengenoemde personen;

Wat aangaat de feiten van het twistgeding:

Overwegende dat verweerder bij beslissing van 20 April 1923 aan klager heeft meegedeeld, dat het door de geneeskundigen uitgebracht rapport omtrent zijn gezondheidstoestand geen grond oplevert tot toekenning van pensioen;

Overwegende dat klager van deze beslissing tijdig in beroep is gekomen, bij klaagschrift verzoekende hem alsnog in het genot van pensioen te stellen wegens invaliditeit;

Overwegende dat verweerder een contra-memorie heeft ingediend daarin in hoofdzaak betoogende, dat klager zijn fysieke bezwaren simuleert, althans zeer sterk aggraveert; dat klager, die wegens platvoeten bij het eerste geneeskundig onderzoek ongeschikt is verklaard voor politie-agent, bij een herkeuring gebleken is te lijden aan een lichten graad van platvoet en niet ongeschikt geacht werd;

In rechte:

Overwegende dat in geschil is of de agent van politie X., die den leeftijd van 55 jaar nog niet heeft bereikt, uit hoofde van ziekten of gebreken ongeschikt is voor de verdere waarneming van zijn betrekking;

Overwegende dat uit het ingevolge art. 74 der Pensioenwet 1922 (Stbl. No. 240) ingesteld geneeskundig onderzoek blijkt, dat klager lijdt aan platvoeten en spreidvoeten;

Overwegende dat Dr. J. van A., orthopaedisch chirurg te Rotterdam, ingevolge opdracht van den fungerend-Voorzitter van dezen Raad, op 6 Juli 1923 een rapport heeft uitgebracht, waarin hij tot de volgende conclusie komt:

„Bij X. kan ik dus vetzucht en zeer slappe voeten (spreidvoeten) vaststellen. Ook is er licht oedeem van het rechter onderbeen.

Dergelijke menschen zijn niet geschikt voor lang staan en loopen. Zij kunnen dit niet volhouden, zoodat de klachten van dezen man mij volkomen aannemelijk voorkomen.

Met steunzolen en geschikt schoeisel bereikt men wel eenige verbetering, maar maakt men deze patienten toch niet geschikt lang te staan en te loopen."

Overwegende dat deze Raad zich vereenigt met de conclusie van dit rapport en aanneemt, dat klager ongeschikt is voor de verdere waarneming van zijn betrekking;

Overwegende dat klager dus — nu zijn diensttijd voldoende is — na ontslag recht zal hebben op invaliditeitspensioen;

Recht doende in Naam der Koningin!

Vernietigt de bestreden beslissing;

Verstaat dat klager na ontslag recht zal hebben op invaliditeitspensioen.

Centrale Raad van Beroep.

Uitspraak van 13 November 1923.

(1923. D. No. 194; I. No. 16).

Fungeerend-Voorzitter: Mr. B. Tellegen.

Leden: Mrs. J. Th. Endtz en A. Burger.

Art. 125 jo. art. 102 Pensioenwet 1922 (Stbl. no. 240) en artt. 23 en 24 van het K. B. van 22 December 1922 (Stbl. no. 684).

Eene beslissing van den Pensioenraad ingevolge art. 24 van bovengenoemd K. B. jo. art. 102 van de Pensioenwet 1922, waarbij een verzoek om verhooging van het weduwenpensioen wordt afgewezen, is een voor hooger beroep bij den C. R. v. B. vatbare beslissing.

Bovengenoemd art. 102 kent niet aan elk gehuwd ambtenaar imperatief het recht toe voor zijn weduwe een verhoogd weduwenpensioen te verzekeren. De algemeene maatregel van bestuur in het eerste lid van dat artikel bedoeld, houdt, door aan den Pensioenraad toe te kennen de bevoegdheid om een zoodanig ambtenaar niet tot zulk een verzekering toe te laten, geen bepaling in strijdig met genoemd art. 102. In casu is geen den klager toekomend recht geschonden, zoodat het ingesteld beroep wordt afgewezen.

De Centrale Raad van Beroep heeft de volgende uitspraak gegeven in zake:

A., wonende te O., klager, niet verschenen,

tegen:

den Pensioenraad, verweerder, voor welken ter openbare terechtzitting als gemachtigde is opgetreden: Mr. E. G. van B., commies bij dien Raad, wonende te 's-Gravenhage.

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

Gezien de stukken en gehoord den bovengenoemden gemachtigde;
Wat aangaat de feiten van het twistgeding:

Overwegende dat verweerder bij beslissing van 24 April 1923 aan klager heeft meegedeeld, dat hij, op grond van het geneeskundig onderzoek, niet tot het aangaan der verzekering voor verhooging van weduwenpensioen wordt toegelaten;

Overwegende dat klager van deze beslissing tijdig in beroep is gekomen en bij klaagschrift toelating tot het aangaan van bovenbedoelde verzekering heeft verzocht, zulks onder verwijzing naar een door hem aan verweerder gezonden schrijven — in afschrift overgelegd — waarin hij betoogt, dat in art. 102 der Pensioenwet het recht op een verhooging van weduwenpensioen den ambtenaar imperatief verzekerd is en de regelen, die bij algemeenen maatregel van bestuur daarvoor gesteld zijn, toch nimmer zulk een imperatief recht kunnen bekorten, zoodat hem op grond van een geneeskundig onderzoek het in art. 102 bedoelde recht niet kan worden ontzegd;

Overwegende dat verweerder heeft ingediend een contra-memorïe, onder overlegging van een nota van zijn medischen adviseur, welke contra-memorïe, waarin verwezen wordt naar de uitspraak van dezen Raad van 26 Juni 1923, D. 65 ¹⁾, in hoofdzaak luidt:

Wij blijven van meening dat van de bestreden beschikking geen beroep op den Centralen Raad van Beroep openstaat en herhalen in dit verband de hiervoor aangevoerde motieven, voorkomende in onze in zake X. te Y. toegezonden memorïe.

De Centrale Raad oordeelt krachtens artikel 125 der Pensioenwet 1922 in hooger beroep over de vraag of een gewezen ambtenaar aan die wet recht op pensioen ontleent of wel of een hem verleend pensioen met inachtneming van de betrokken voorschriften op het juiste bedrag is vastgesteld.

Aan het oordeel van dien Raad is echter onttrokken de vraag of de Pensioenraad een ambtenaar in de gelegenheid moet stellen door het sluiten van eene geheel vrijwillige verzekering aan zijne na te laten betrekkingen het uitzicht te openen op een pensioensbedrag, hooger dan dat, waarop de wet hem uitzicht geeft.

De bevoegdheid, die artikel 102 der Pensioenwet verleent, is uitgewerkt in het Koninklijk besluit van 22 December 1922 (Staatsblad No. 684) en volgens dat besluit kan van die bevoegdheid slechts met toestemming van den Pensioenraad gebruik worden gemaakt. Het laat het geheel aan het oordeel van dat College over, of de ambtenaar, die zich voor de verzekering aanmeldt, moet worden toegelaten of afgewezen. De omstandigheid, dat het hier eene geheel vrijwillige verzekering betreft en de Pensioenraad bij zijne hierop betrekking hebbende bemoeiingen zich meer op het terrein eener particuliere levensverzekering-maatschappij beweegt, sluit in, dat

¹⁾ Zie M. R. T. Deel XIX bladz. 225.

aan het College ten aanzien van de toelating tot het sluiten van zoodanige verzekering volkomen vrijheid van beslissing moet worden gelaten en dus eene op medisch advies steunende afwijzing van een ambtenaar tegen wiens toelating, naar 's Raads meening, de belangen van het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds zich verzetten, niet door een ander College moet kunnen worden vernietigd;

In rechte:

Overwegende dat een beslissing als de bestredene van belang kan zijn voor het bedrag van een toe te kennen pensioen en dus vatbaar is voor beroep bij dezen Raad;

Overwegende wat de opmerking van klager betreft, dat voormeld art. 102 aan elk gehuwd ambtenaar imperatief het recht toekent zich voor zijn weduwe een verhoogd weduwenpensioen te verzekeren;

dat uit de toevoeging in dat artikel van de woorden „naar regelen bij algemeenen maatregel van bestuur te stellen” volgt, dat die algemeene maatregel door ook een bevoegdheid tot niet-toelating aan verweerder toe te kennen, geen bepaling inhoudt strijdende met art. 102 der wet;

Overwegende voorts dat de afwijzende beslissing overeenkomstig de wettelijke bepalingen is tot stand gekomen en verweerder bij het nemen dier beslissing geen aan klager toekomend *recht* heeft geschonden, zoodat klager's beroep tegen de bestreden beslissing dient te worden afgewezen;

Recht doende in Naam der Koningin!

Wijst het tegen voormelde beslissing ingestelde beroep af.

Centrale Raad van Beroep.

Uitspraak van 20 November 1923.

(1923. D. No. 25; I. No. 8).

Fungeerend-Voorzitter: Mr. B. Tellegen.

Leden: Mrs. J. Th. Endtz en A. Burger.

Art. 10, 4° der Pensioenwet voor de Landmacht 1922 (Stbl. no. 66) jo. art. 56, 1e lid A. van de Pensioenwet 1922 (Stbl. no. 240).

Onder de bijzondere eischen in bovengenoemd art. 56, 1e lid A genoemd moet in casu worden verstaan inkoop van den diensttijd en betaling van de uit dien hoofde verschuldigde bijdragen. Ten aanzien van den tijd door klager vóór zijne benoeming tot Paardenarts als tijdelijk assistent aan 's Rijks veeartsenijsschool in 's Rijks dienst doorgebracht is aan die eischen niet voldaan, noch kòn daaraan worden voldaan.

De Centrale Raad van Beroep heeft de volgende uitspraak gegeven in zake:

L. te B., klager, niet verschenen,

tegen:

den Minister van Oorlog, verweerder, niet verschenen.

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

Gezien de stukken;

Wat de feiten aangaat:

Overwegende dat aan klager, met ingang van 1 Maart 1921 eervol ontslagen als paardenarts bij de landmacht, bij Koninklijk besluit van 19 October 1922, met intrekking van een vroeger besluit, is toegekend een levenslang pensioen van f 2526.

Overwegende dat hij tegen het bedrag van dit pensioen bezwaar heeft ingebracht, daar bij de berekening daarvan enkel in aanmerking is gebracht zijn diensttijd als militair en niet tevens de tijd door hem als assistent bij 's Rijks veeartsenijschool in 's Rijks dienst doorgebracht, loopende van 1 October 1897 tot 1 September 1899;

Overwegende dat klager op dien grond herziening van voormeld besluit heeft verzocht;

Overwegende dat de Minister van Oorlog, daartoe door de Koningin gemachtigd, bij beslissing van 8 Augustus 1923, dit verzoek heeft afgewezen, zulks overeenkomstig het ter zake door den Militairen Pensioenraad uitgebrachte advies, berustende op de volgende overwegingen:

dat de diensten als assistent van tijdelijken aard zijn geweest;

dat krachtens artikel 10, 4°. der Pensioenwet voor de landmacht (Staatsblad 1922, No. 66) diensttijd als vorenbedoeld, als werkelijke dienst wordt medegeteld, indien de tijd bij de regeling van burgerlijke pensioenen in den zin van de Burgerlijke Pensioenwet (de Pensioenwet 1922, Staatsblad No. 240) voor vergelding met pensioen in aanmerking komt;

dat krachtens artikel 56, 1e lid A der laatstgenoemde wet, de tijd als ambtenaar in den zin dier wet doorgebracht, voor pensioen medetelt, mits, zoover betreft tijd, ten opzichte van welks geldigheid voor pensioen bijzondere eischen zijn gesteld, aan die eischen is voldaan;

dat onder die eischen ten deze is te verstaan inkoop van den diensttijd en betaling van de uit dien hoofde verschuldigde bijdragen;

dat aan die eischen ten aanzien van den door belanghebbende bedoelden diensttijd niet is voldaan, noch is kunnen worden voldaan, omdat de tijdelijke dienst niet onmiddellijk door dienst als burgerlijk ambtenaar in den zin der vroegere Burgerlijke Pensioenwet, noch later door dienst als ambtenaar in den zin der Pensioenwet 1922, Staatsblad No. 240, is gevolgd;

dat die diensttijd derhalve niet met pensioen volgens de Pensioenwet voor de landmacht (Staatsblad 1922, No. 66) kan worden vergolden;

Overwegende dat klager in zijn tegen gemelde beslissing van 8 Augustus 1923 gericht klaagschrift, daartegen het volgende aanvoert:

Hij meent, dat de tijd door hem in dienst van het Rijk, als assistent aan de voormalige Rijks-veeartsenijschool, doorgebracht mede voor vergelding met pensioen in aanmerking komt, krachtens artikel 10, 4°. der Pensioenwet voor de landmacht. Hierin staat, dat voor vergelding met pensioen in aanmerking komt, de tijd, die bij de regeling van burgerlijke pensioenen *in den zin van de Burgerlijke Pensioenwet*, voor pensioen in aanmerking komt. *In den zin van* dient hier z. i. gelezen . . . volgens de bedoeling van . . . . De bedoeling van de Burgerlijke Pensioenwet 1922 is, om iederen tijd, waarin men den staat rechtstreeks of zijdelings heeft gediend, voor vergelding met pensioen in aanmerking te laten komen (dit blijkt uit Artikel 56 en de geheele burger-pensioenwet 1922).

Voor hem geldt wat voor den ambtenaar in artikel 3, 4°. van de burger-pensioenwet geldt, n.l. hij wiens losse dienst onmiddellijk of met onderbreking van niet meer dan een maand in vast of tijdelijk dienstverband overgaat, wordt geacht van den aanvang van zijn lossen dienst af in vasten dienst te zijn geweest. Zijn 1 jaar en 11 maanden losse staatsdienst zijn onmiddellijk gevolgd door vasten staatsdienst, dus mag geacht worden, dat hij van den aanvang af in vasten staatsdienst is geweest.

Dat in het hier aangehaalde artikel niet van militairen wordt gesproken moet geen verwondering wekken, daar in de Burgerlijke Pensioenwet alleen sprake is van het pensioen der ambtenaren, Artikel 10, 4°. van de Pensioenwet voor de landmacht geeft echter het recht om dit artikel van de Burgerlijke Pensioenwet ook op militairen toe te passen.

De meening van den Militairen Pensioenraad over het inkoop van diensttijd voor pensioen kan hij niet deelen, die zou juist zijn, indien het een ambtenaar betrof, maar voor militairen gelden in dit opzicht andere regels. Hij veronderstelt, dat een cadet, die op zijn 20e jaar officier wordt, geen twee jaar diensttijd behoeft in te koop voor zijn pensioen.

Mocht nochtans de opvatting van den Militairen Pensioenraad in dit opzicht juist zijn, dan geldt wat hierboven ten opzichte van Artikel 3, 4°. van de Burgerlijke Pensioenwet is gezegd, n.l. dat er natuurlijk in deze wet alleen sprake is van ambtenaar, maar door Artikel 10, 4°. van de Pensioenwet voor de landmacht ook op militairen van toepassing kan worden gemaakt.

Overwegende dat geen contra-memorie is ingediend;

Wat het recht betreft:

Overwegende dat deze Raad de beslissing, waartegen het beroep is gericht, juist acht en de hierboven weergegeven overwegingen van

den Militairen Pensioenraad als een geheel afdoende motiveering daarvoor beschouwt en die alzoo overneemt;

Overwegende dat daarmede klagers bezwaren geheel zijn weerlegd;
Recht doende in Naam der Koningin!

Verstaat dat de bestreden beslissing zal behooren te worden gehandhaafd.

Centrale Raad van Beroep.

Uitspraak van 11 December 1923.

(1923. D. No. 11; I. No. 27).

Fungeerend-Voorzitter: Mr. B. Tellegen.

Leden: Mrs. J. Th. Endtz en A. Burger.

Art. 77 Pensioenwet voor de Landmacht 1922 (Stbl. No. 66).

De C. R. v. B. heeft het feit van klagers ontslag te aanvaarden en is onbevoegd te beoordeelen of de Minister van Oorlog ten aanzien van klager de desbetreffende Legerorder (No. 164; Ministerieele beschikking van 25 Maart 1920) juist heeft toegepast.

Klager moet geacht worden te zijn ontslagen op den, in die Legerorder aangegeven, hem bekenden, datum, ook al heeft hij na dien nog bureauwerkzaamheden verricht.

Terecht is aan klager met ingang van den datum van ontslag pensioen toegekend, berekend naar een grondslag loopende over de tot dien datum als militair genoten inkomsten.

De Centrale Raad van Beroep heeft de volgende uitspraak gegeven in zake:

X, wonende te Y., klager, in persoon ter openbare terechtzittingen van 18 September, 30 October en 20 November 1923 verschenen,

tegen:

den Minister van Oorlog, verweerder, niet verschenen ter openbare terechtzittingen van 18 September en 30 October 1923 en ter openbare terechtzitting van 20 November 1923 verschenen bij zijn gemachtigde A. A. L., commies bij het Departement van Oorlog, wonende te 's Gravenhage.

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

Gezien de stukken en gehoord bovengenoemde verschenen personen, benevens als getuige-deskundige ter terechtzitting van 30 October 1923 Z., sergeant-majoor administrateur, wonende te A., en ter

terechtzitting van 20 November 1923 als getuigen-deskundigen R., gep. luitenant-kolonel, wonende te B.; S., gep. luitenant-kolonel, wonende te C. en Z. voornoemd;

Wat aangaat de feiten van het twistgeding:

Overwegende dat bij Koninklijk besluit van 23 Augustus 1922, No. 49, aan klager met ingang van 26 Juni 1920 wegens langdurigen dienst een jaarlijksch pensioen van *f* 2022 werd toegekend, zulks met intrekking van het hem bij Koninklijk besluit van 9 Juli 1920, No. 24, met ingang van 26 Juni 1920 volgens de Pensioenwet voor de landmacht 1902 en de wet van 29 Mei 1920 (Stbl. No. 283) verleend pensioen van *f* 1008;

Overwegende dat verweerder bij beslissing van 23 April 1923, krachtens machtiging hem door de Koningin verleend bij Kabinets-rescript van 4 April t. v., aan klager heeft bericht, dat er geen termen zijn gevonden aan zijn verzoek om herziening der beslissing nopens zijn pensioensaanspraken een gunstig gevolg te verleen;

Overwegende dat klager van voormelde beslissing van 23 April 1923 tijdig in beroep is gekomen en bij klaagschrift heeft aangevoerd:

„dat hij bij Kon. besluit van 9 Juli 1920, No. 24, is gepensionneerd, ingaande op den 26en Juni te voren;

dat dit besluit den 23en Juli 1920 bij het Korps werd ontvangen en hij tot dien datum dienst heeft verricht als Adjudant-Onderofficier;

dat hij, in verband met de herziening van zijn pensioen volgens de wet van 17 Februari 1922 (Stbl. No. 66), op den 14en Maart 1922 tot Z.E. den Minister van Oorlog het verzoek heeft gericht hetwelk in afschrift hierbij gaat (Zie bijlage No. 1);

dat, niettegenstaande dit verzoek, bij de vaststelling van zijn pensioen volgens voormelde wet, zijn militaire dienst van 26 Juni tot en met 23 Juli 1920 toch buiten beschouwing is gelaten, tengevolge waarvan zijn pensioen ruim *f* 50 lager is dan hem volgens de wet toekomt;

dat hij, op grond van het bepaalde in art. 53 der Pensioenwet 1922, op den 29en Sept. 1922 een request tot H. M. de Koningin heeft gericht om herziening van dat pensioen;

dat daarop eene afwijzende beslissing is genomen, welke te zijner kennis is gebracht bij aanschr. v/h D. v. O. d.d. 23 April 1923, IIIe afd. No. 48;

dat in het Advies van den Militairen Pensioenraad van 15 Februari 1923, No. 18 L., als reden voor de afwijzing het navolgende is vermeld:

„dat in den datum van ingang van het ontslag, welke door den „Minister van Oorlog is gesteld op 26 Juni 1920, ondanks herhaald „verzoek van den belanghebbende, geene verandering is gebracht, „zoodat hij moet worden geacht te zijn ontslagen op 26 Juni 1920;

„dat door belanghebbende geene nadere gegevens zijn verstrekt

„of bescheiden zijn overgelegd, welke aanleiding zouden kunnen „geven de genomen beslissing te herzien;”

dat hij tegen deze beslissing bij Uwen Raad in beroep komt, aangezien zijn recht op pensioen niet afhankelijk is van de meening, op welken datum hij geacht moet worden te zijn ontslagen, doch van het feit, op welken datum het ontslag werkelijk heeft plaats gehad;

dat hij, ter beoordeeling van laatstbedoelden datum, de navolgende bescheiden overlegt:

- 1e. Afschrift der aansch. v/h D. v. O. d.d. 1 September 1920, VIIIe afd. No. 182, omtrent de toekenning van eene schadeloosstelling (bijslag op de jaarwedde), wegens het dienst doen als Adjudant-Onderofficier gedurende het tijdvak van 26 Juni tot en met 23 Juli 1920 (Zie bijlage No. 2);
- 2e. Afschrift der aansch. v/h D. v. O. d.d. 29 December 1921, 1^e afd. No. 129, waarbij hem een verhoogden bijslag wordt toegekend om gelijke reden als onder 1e. vermeld, en zulks als gevolg van de verhooging zijner jaarwedde als Adjudant-Onderofficier met f 210, ingaande 1 Januari 1920 (Zie bijlage No. 3);
- 3e. Afschrift van het bewijs dat hij eerst op 24 Juli 1920 is aangenomen als burger-hulpschrijver, hoewel hij onafgebroken werkzaam is geweest op het bureel van den Administrateur der IXe Infanterie Brigade (Zie bijlage No. 4);

dat uit deze bewijzen met volkomen zekerheid blijkt dat adresant tot en met 23 Juli 1920 dienst heeft verricht als Adjudant-Onderofficier, waaruit volgt, dat hij niet op den 26en Juni 1920 uit den militairen dienst is ontslagen;

dat het Advies van den Militairen Pensioenraad hem dan ook totaal onverklaarbaar is, te meer daar adressant bij zijn request aan H. M. de Koningin, op 29 Sept. 1922, gelijke afschriften heeft overgelegd als hierbijgaan onder de bijlagen No. 2, 3 en 4;

dat hij ook nog hierbij voegt drie afschriften van de gevoerde correspondentie omtrent zijn ontslag, van den Commandant van het 9^e Regiment Infanterie (die het ontslag moest verleenen) en den Brigade-Commandant, met het Departement van Oorlog. Uit die correspondentie blijkt, dat op 2 Juli 1920 nog twijfel bestond bij die Chefs of het ontslag van den Adjudant-Onderofficier X. al dan niet moest plaats hebben, zoomede, dat niet alleen door belanghebbende is geprotesteerd tegen zijn ontslag, doch dat ook door zijn Chefs op het onbillijke daarvan is gewezen (Zie bijlage No. 5).

Op grond van het vorenstaande verzoekt adressant herziening zijner pensionneering, naar den grondslag zijner militaire inkomsten als Adjudant-Onderofficier op den datum waarop hij werkelijk uit den militairen dienst is ontslagen (23 Juli 1920).”

Overwegende dat niet van contra-memorie is gediend;

In rechte:

Overwegende dat terecht bij het hiervóór vermelde Koninklijk Besluit van 23 Augustus is overgegaan tot een opnieuw vaststel-

len — overeenkomstig de bepalingen der Pensioenwet voor de landmacht 1922 (Stbl. No. 66) — van het aan klager als adjudant-onderofficier verleende pensioen;

Overwegende dat klager — geboren in 1859 en in dienst getreden in 1876 — van oordeel is, dat het hem, volgens laatstgemelde wet berekend, toekomstige pensioen behoort in te gaan niet op 26 Juni 1920, maar op 24 Juli 1920, daar hij tot en met 23 Juli 1920 als adjudant-onderofficier toegevoegd aan den administrateur der IXe Infanterie-brigade, in werkelijken dienst als militair werkzaam is geweest, en eerst op laatstgemelden datum — waarop te zijner kennis is gekomen het Koninklijk besluit van 9 Juni 1920, No. 24, — is komen vast te staan, dat hem met ingang van 26 Juni t. v. ontslag was verleend;

Overwegende dienaangaande:

dat bij Legerorder No. 164 (ministeriële beschikking van 25 Maart 1920) bepaald is, dat vrijwillig dienende militairen beneden den rang van officier, die in aanmerking komen voor pensioen ter zake van langdurigen dienst en voor wie geen bijzondere bepalingen omtrent dienstverlating bestaan, voortaan den dienst zullen moeten verlaten drie maanden, nadat zij den 56-jarigen leeftijd hebben volbracht en dat zij, die op den datum van deze beschikking den leeftijd van 56 jaar reeds hebben bereikt of overschreden, binnen 3 maanden na dien datum den dienst moeten verlaten;

dat — volgens verklaring van den getuige Z. — aan klager namens den regimentscommandant „lang vóór 26 Juni 1920” van den inhoud dezer legerorder is kennis gegeven, onder aanzegging, dat hij met ingang van laatstgemelden datum den dienst zal moeten verlaten;

Overwegende dat bovendien van de ontslagverleening met ingang van 26 Juni 1920 is gebleken uit:

1o. verweerder's schrijven aan den Commandeerenden Officier van het 9de Regiment Infanterie van 26 April 1920,

2o. verweerder's schrijven aan den administrateur der IXe Infanterie-brigade d.d. 31 Mei 1920, waarin tevens werd meegedeeld, dat er geen bezwaar bestond om klager op 26 Juni 1920 te werk te stellen als burger-hulpschrijver;

3o. verweerder's afwijzende beschikking van 3 Juni 1920 op klager's verzoek om uitstel van pensionneering, omtrent al welke stukken eveneens vaststaat, dat zij vóór 26 Juni 1920 aan klager zijn medegedeeld;

Overwegende dat wel van de zijde van klager en diens superieuren getracht is intrekking van de 26 Juni 1920 ingaande ontslagverleening te verkrijgen, maar intrekking niet heeft plaats gehad, zoodat — gelet op het vorenstaande — het feit, dat aan klager met ingang van laatstgemelden datum ontslag is verleend, vaststaat;

Overwegende dat klager in de eerste plaats hiertegen heeft aangevoerd, dat de Commandant van het 9de Regiment Infanterie hem het ontslag moest verleen en bij dezen, blijkt de in het klaag-

schrift aangehaalde correspondentie, op 2 Juli 1920 nog twijfel bestond, of zijn ontslag al dan niet moest plaats hebben;

Overwegende dienaangaande dat de gemachtigde van verweerder ter terechtzitting heeft betoogd, dat niet genoemde Commandant het ontslag uit den dienst moest verleen, maar dat dit, d. w. z. de verbreking van zijn dienstverband, reeds had plaats gehad bij voormelde Legerorder;

Overwegende dat — wat daarvan zij — in elk geval blijkens bovenaangehaalde verklaring van getuige Z. vaststaat, dat genoemde Commandant klager heeft doen aanzeggen, dat hij met ingang van 26 Juni 1920 den dienst moest verlaten, zoodat dat bezwaar van klager in elk geval is ongegrond;

Overwegende dat klager vervolgens ter terechtzitting heeft betoogd, dat voor hem wel bijzondere bepalingen omtrent dienstverlating bestonden, zoodat genoemde Legerorder niet op hem van toepassing was;

Overwegende ten opzichte van dit bezwaar, dat deze Raad niet bevoegd is te beoordeelen of de Minister van Oorlog ten aanzien van klager die Legerorder met juistheid heeft toegepast, doch het feit van het ontslag met ingang van 26 Juni 1920 heeft te aanvaarden;

Overwegende dat daaraan niet afdoet dat, niettegenstaande het met ingang van 26 Juni 1920 gegeven ontslag en de herhaalde handhaving daarvan, de Regiments-Commandant heeft toegelaten, dat klager ten bureele van den administrateur der IXe Infanterie-brigade, in militaire kleeding tot en met 23 Juli 1920 bureau-werkzaamheden is blijven verrichten, noch dat hij in afwijking van voormeld schrijven van verweerder van 31 Mei 1920 eerst op 24 Juli 1920 door dien administrateur als burger-hulpschrijver is aangenomen;

Overwegende dat klager ten slotte er zich op heeft beroepen, dat hem over het tijdvak van 26 Juni 1920 tot en met 23 Juli 1920 eene schadeloosstelling is toegekend, wegens het dienst doen als adjudant-onderofficier, waaruit volgens hem zou volgen, dat hij niet op den 26en Juni 1920 uit den militairen dienst was ontslagen;

Overwegende dienaangaande, dat zich onder de stukken bevindt een schrijven van klager, gedagteekend Leeuwarden, 23 Juli 1920 en luidende:

„De ondergeteekende die bij Kon. Besluit van 9 Juli 1920, No. 24, met ingang van 26 Juni 1920 is gepensionneerd, welk Besluit *op heden* alhier is ontvangen, verzoekt in aanmerking te worden gebracht voor de schadeloosstelling bedoeld in artikel 18 van het Reglt. van Adm. 1916, over het tijdvak van 26 Juni tot en met 23 Juli 1920, hebbende hij op *laatstvermelden datum zijne functie* als Adjudant-Onderofficier werkzaam ten bureele van den Administrateur der IX Infanterie-Brigade, nedergelegd.”;

Overwegende dat hem daarop met toepassing van voormeld art. 18 de gevraagde schadeloosstelling is verleend;

Overwegende dat dit artikel in het geval, dat een militair de aan zijn rang verbonden functie nederlegt na den dag, waarop volgens de wettelijke bepalingen het pensioen een aanvang neemt, de mogelijkheid opent, dat hem wegens het gemis van jaarwedde een schadeloosstelling wordt toegekend;

Overwegende dat hieruit dus volgt, dat het tijdvak, waarover die schadeloosstelling wordt verleend, noodzakelijk moet volgen op het ontslag uit den dienst en dus de door klager op het verleenen der schadeloosstelling gegronde stelling, dat hij niet op den 26en Juni 1920 uit den militairen dienst was ontslagen, is volstrekt onjuist;

Overwegende dat dus klager's volgens de wet van 1922 vastgesteld pensioen terecht berekend is naar een grondslag loopende over tot en met 25 Juni 1920 als militair genoten inkomsten, zoodat zijn grief ongegrond is;

Recht doende in Naam der Koningin!

Stelt vast dat de bestreden beslissing zal behooren te worden gehandhaafd.

Het mag wel merkwaardig genoemd worden dat de in bovenstaande beschikking bedoelde X. volgens de beslissing van het Hoog Militair Gerechtshof van 17 Januari 1913 (opgenomen in deel VIII, blz. 384 v. van ons Tijdschrift) gedurende het tijdvak van 26 Juni tot en met 23 Juli 1920 als militair zou zijn te beschouwen: ook X. is „wetende dat zijn dienstdag (op 26 Juni 1920) geëindigd was, blijven doordienen.... zonder verband.” Hetgeen militair-strafrechtelijk juist is te achten.

Red. M. R. T.

OFFICIEEL GEDEELTE.

Bezoldiging van de leden der militair-rechterlijke macht.

WET van den 1sten Mei 1924 (Staatsblad n°. 218) houdende voorloopige voorziening ten aanzien van de bezoldiging van de leden der rechterlijke en van die der militair-rechterlijke macht.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, salut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat het noodig is, in afwachting van eene algemeene herziening van de bezoldiging van de leden der rechterlijke en van die der militair-rechterlijke macht, ten aanzien van die bezoldiging eene voorloopige voorziening te treffen;

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Artikel 1.

Met wijziging in zooverre van de artikelen 1 tot en met 6 van de wet van 5 Juli 1910 (*Staatsblad* n°. 181), zoomede van de artikelen 4 tot en met 6 van de wet van 20 Juni 1913 (*Staatsblad* n°. 292), zooals deze wetten laatstelijk zijn gewijzigd, worden de op 30 April 1924 door de leden der rechterlijke en door die der militair-rechterlijke macht genoten wordende jaarwedden en vergoedingen verminderd:

a. voor hen, die op dien datum gehuwd of kostwinner van een gezin zijn, met ingang van 1 Mei 1924 met vijf, en met ingang van 1 October 1924 met tien ten honderd.

b. voor de overigen met ingang van 1 Mei 1924 met tien ten honderd.

Eene overeenkomstige vermindering wordt toegepast ten aanzien van de jaarwedden van hen, die op of na 1 Mei 1924 ingevolge eerste benoeming of bevordering in dienst treden, zoomede ten aanzien van de verhoogingen en vergoedingen, welke op of na dien datum ingaan.

Artikel 2.

Deze wet treedt in werking met ingang van 1 Mei 1924.

Lasten en bevelen, dat deze in het *Staatsblad* zal worden geplaatst, en dat alle Ministerieele Departementen, Autoriteiten, Colleges en Ambtenaren, wie zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven te 's-Gravenhage, den 1sten Mei 1924.

W I L H E L M I N A.

De Minister van Justitie,

H E E M S K E R K.

De Minister van Marine,

E. P. W E S T E R V E L D.

De Minister van Oorlog,

V A N D I J K.

Uitgegeven den *tweeden* Mei 1924.

De Minister van Justitie,

H E E M S K E R K.

**Algemeene maatregel van bestuur ter uitvoering van de
Dienstweigeringswet.**

*BESLUIT van den 3den Mei 1924 (Stbl. n°. 230) houdende
maatregelen ter uitvoering van de wet van 13 Juli 1923
(Staatsblad n°. 357) betreffende dienstweigerering.*

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER
NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Op de voordracht van Onze Ministers van Oorlog, van Marine en van Justitie, respectievelijk van 6 Maart 1924, 1ste Afdeeling, n°. 16, van 6 Maart 1924, Afdeeling B (1ste Bureau) n°. 63 en van 6 Maart 1924, 2de Afd. A, n°. 836;

Gelet op artikel 9 van de wet van 13 Juli 1923 (*Staatsblad* n°. 357) betreffende dienstweigerering, waarbij is voorgeschreven, dat de voor de uitvoering dier wet noodige maatregelen door Ons worden vastgesteld;

Den Raad van State gehoord (advies van 1 April 1924, n°. 35);

Gezien het nader rapport van Onze voornoemde Ministers van 14 April 1924, 1e Afd. n°. 3, van 28 April 1924, n°. 61, B. 1e Bur. en van 30 April 1924, 2e Afdeeling, A n°. 837;

Hebben goedgevonden en verstaan te bepalen:

Artikel 1.

De Commissie, die ingevolge artikel 2 van de wet van 13 Juli 1923 (*Staatsblad* n°. 357) van advies moet dienen over de daar bedoelde verzoekschriften, zal bestaan uit drie leden en worden bijgestaan door een secretaris.

De benoeming van de leden en den secretaris geschiedt door Ons.

Artikel 2.

De tewerkstelling bedoeld in artikel 3, eerste lid, onder *b*, der wet van 13 Juli 1923 (*Staatsblad* n°. 357) geschiedt bij den tak van Staatsdienst of het bedrijf onder beheer van den Staat, door Onzen Minister van Oorlog of, geldt het een bezwaarde, die voor de zee-macht bestemd is of daartoe behoort, Onzen Minister van Marine aan te wijzen. De Commissie bedoeld in artikel 1 van dit besluit dient mede omtrent die aanwijzing van advies.

Artikel 3.

De nadere regeling van de tewerkstelling, met inbegrip van het verblijf ter plaatse, geschiedt door Onzen Minister van Oorlog of, ten aanzien van hen, die voor de zeemacht bestemd zijn of daartoe behooren, door Onzen Minister van Marine.

Voor zooveel noodig wordt ter zake overleg gepleegd met Onzen Minister, onder wien de betrokken tak van Staatsdienst of het betrokken bedrijf ressorteert.

Artikel 4.

Dit besluit treedt in werking tegelijk met de wet van 13 Juli 1923 (*Staatsblad* n°. 357).

Onze Ministers van Oorlog, van Marine en van Justitie zijn, ieder voor zooveel hem betreft, belast met de uitvoering van dit besluit, dat in het *Staatsblad* zal worden geplaatst en waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State.

's-Gravenhage, den 3den Mei 1924.

WILHELMINA.

De Minister van Oorlog,

VAN DIJK.

De Minister van Marine,

E. P. WESTERVELD.

De Minister van Justitie,

HEEMSKERK.

Uitgegeven den vijftienden Mei 1924.

De Minister van Justitie,

HEEMSKERK.

MEDEDEELINGEN VAN DE REDACTIE.

Prof. Mr. H. van der Hoeven. †

De band die den naam van Prof. van der Hoeven, nauwer dan die van iemand anders, aan onze militaire strafwetgeving bond, zal in den vervolge helaas enkel nog maar een band der herinnering kunnen zijn. Den 21en Mei 1924 is de vader dier wetgeving te Zundert in Noord-Brabant overleden.

Wij mogen de volgende necrologie en, ter kenschetsing zijner persoonlijkheid, het volgend „persoonlijk woord” van Prof. Mr. C. van Vollenhoven aan de Nieuwe Rotterdamsche Courant (Avondblad A van 21 Mei 1924) ontleenen:

Hedenochtend is te Zundert, in den ouderdom van 81 jaren, na een ongesteldheid van slechts enkele dagen, overleden prof. mr. H. van der Hoeven, oud-hoogleraar in het strafrecht en de strafvordering aan de rijksuniversiteit te Leiden.

De overledene is den 13den Maart 1843 te Breda geboren. Hij volgde de lessen van het Kon. Athenaeum te Maastricht en daarna de colleges aan de Leidsche universiteit, waar hij in 1864 promoveerde op een dissertatie, getiteld: „Opmerkingen over de Nederlandsche „strafwetgeving voor het krijgsvolk te lande.”

Eerst werkzaam als advocaat en leeraar in de staathuishoudkunde en statistiek aan de hogere burgerschool te Breda, werd hij in 1869 substituut-officier, in 1873 officier van justitie in den Briel. In 1877 volgde de benoeming tot advocaat-generaal bij het gerechtshof te 's Gravenhage en in 1879 die tot hoogleraar te Leiden, welk ambt door hem werd aanvaard met een redevoering „Over de vaststelling en invoering van het Wetboek van Strafrecht.”

Met de hoogleraren Pols, van Hamel en Domela Nieuwenhuis heeft hij het Tijdschrift voor Strafrecht opgericht. Van de geschriften van zijn hand noemen wij: „Onze militaire strafwetgeving. Geschiedenis harer wording en vaststelling, met toestemming van Z.M. den Koning uit de op Zr. Ms. Kabinet berustende en uit andere onuitgegeven stukken geput” (1884), „Mag het Wetboek van Strafrecht ongewijzigd ingevoerd worden?” (1884), „Ontwerp-Wetboek van militair strafrecht en daarbij behoorende concept-wetsvoorstellen met toelichting” (1888), met C. H. Bogaert en H. P. J. Hennis „Ontwerp eener wet op de krijgstucht met toelichting” (1891), met anderen „Het wetboek van strafrecht, Rechtspraak en Nederlandsche literatuur tot 15 Mei 1892 systematisch geordend” (1893, met supplement bijgewerkt tot 15 October 1899), „Wetgeving, Verzameling der stukken en beraadslagen betreffende voor de praktijk of uit

anderen hoofde blijvend belangrijke wetten" (jaarg. 1891-1899), „Over waardeering en hervorming van het strafrecht" (rectorale rede, 1902), „Wetboek van militair strafrecht en wet op de krijgstuicht" (1903), „Militair straf- en tuchtrecht, Verzameling van ontwerpen, stukken, beraadslagingen enz." (1903-1904 3 dln.; 4de deel, Invoeringswet, door P. A. Kempen, 1922).

Door de regeering in 1886 belast met het ontwerpen van een nieuw militair strafwetboek voor de zee- en landmacht, heeft prof. van der Hoeven, na zich van die taak gekweten te hebben, de regeering in de Staten-Generaal bij de verdediging van het Wetboek van Militair Strafrecht en de Wet op de Krijgstucht als regeeringscommissaris bijgestaan. Met de invoering van deze in 1903 vastgestelde wettelijke regelingen zou de land- en zeemacht bevrijd zijn van de verouderde Crimineele Wetboeken en Reglementen van Discipline en ware de eenheid van een modern militair straf- en tuchtrecht verzekerd geworden. In de concept-wetsvoorstellen bij het in 1888 door prof. van der Hoeven voltooide ontwerp-Wetboek van Militair Strafrecht was reeds een grondslag gegeven voor den arbeid der voorbereiding van de invoering. Maar hoewel de regeering in Januari 1905 een daarop geschoeid ontwerp-Invoeringswet bij den Raad van State aanhangig maakte en dit college daarover enkele maanden later zijn advies uitbracht, is de invoering nog lang blijven rusten in verband met de in 1904 aanhangig gemaakte partieele herziening van het militair strafproces, welke herziening eerst tot stand werd gebracht bij de wet van 31 October 1912 (Staatsblad no. 337).

Bij beschikking van 7 October 1912 was intusschen een commissie ingesteld, aan welke werd opgedragen de samenstelling van de voor de invoering van het Wetboek van Militair Strafrecht en de Wet op de Krijgstucht benodigde ontwerpen van wet met de daarbij behorende memoriën van toelichting. Het in haar rapport vervatte ontwerp werd nagenoeg geheel door de regeering overgenomen en in 1918 bij de Staten-Generaal ingediend. Naar de verklaring van den voorzitter der commissie, mr. Dresselhuys, in de Tweede Kamer was de arbeid der commissie van geen beteekenis geweest tegenover het scheppende werk van prof. van der Hoeven. De Invoeringswet Militair Straf- en Tuchtrecht is ten slotte als wet van 5 Juli 1921 onder no. 841 in het Staatsblad van dat jaar opgenomen. Haar inwerking-treding is nader bepaald op 1 Januari 1923, op welken datum bij Kon. besluit van 2 September 1922 eindelijk ook de inwerking-treding van het Wetboek van Militair Strafrecht is vastgesteld.

Inmiddels was prof. van der Hoeven in 1908 als hoogleeraar afggetreden. Nog eenige jaren heeft hij zitting gehad in de redactie van het Tijdschrift voor Strafrecht. Ook heeft hij, als secretaris, deel uitgemaakt van het College voor de Visscherijen en, als voorzitter, van de Staatscommissie voor de Statistiek van in-, uit- en doorvoer. Verder was hij o. m. lid van de Kon. Akademie van Wetenschappen te Amsterdam.

Prof. mr. C. van Vollenhoven schrijft in hetzelfde nummer van de N. R. Ct.

Het zou den gestorvene geen genoegen, enkel displeizier, doen, als hij weten kon van lofredenen bij zijn overlijden. Hij had van die dingen een afschuw. Hij had daartoe een te open oog voor het betrekkelijke in datgene wat wij onze verdiensten noemen, en een te helder besef, hoe weinig iemands ambten, geschriften, verrichtingen en eerbewijzen zijn leven zijn. De Leidsche dissertatie van den een-en-twintig-jarige (1864), in 1866 herdrukt — met hoeveel proefschriften zou dat gebeurd zijn? — en in datzelfde jaar tot onderwerp gemaakt voor een hoofdartikel in de Gids door een lateren minister van oorlog; zijn ongemeen voorspoedige loopbaan bij de staande magistratuur; de aandrang, in 1879 op hem geoefend om in Leiden professor Modderman te komen vervangen, die minister van justitie werd; zijn zeventien-jarige enorme arbeid voor een nieuw militair straf- en tuchtrecht, bekroond door een geslaagde verdediging van de ontwerpen als regeeringscommissaris (1902—1903) en geëerd met het commandeurskruis; zijn meer dan twintigjarig lidmaatschap der Akademie van Wetenschappen; zijn dertigjarig, met toewijding vervuld, secretariaat van het College voor de Visscherijen, waarin hij Buys was opgevolgd; al die dingen stemden hem tot vreugd en tot dankbaarheid, maar geen oogenblik tot hoovaardij.

Dankbaarheid was wel de grondtoon van zijn karakter. Dat hing samen met zijn kijk op de wereld. Hij zag de wereld niet als iets waarin men probeert zich vooruit te dringen, niet als iets waar men binnentrekt met eischen van erkenning en eer en voorspoed, zeker niet als iets waar dit doel ook maar één onguur middel zou mogen heiligen; — zijn ongeveinsde nederigheid zag haar als een oord, waar men door de kleine goede dingen die men vermag — you in your small corner, and I in mine — anderen tracht te dienen, en waar alle zegen die men mocht genieten onverdiende gave is. Het zou in professor Van der Hoeven niet zijn opgekomen zoo iets te zeggen, en allerminst tot studenten; ik durf zelfs vermoeden, dat hem in zijn een-en-tachtigjarig leven geen enkele zedeles of opvoedkundige vermaning tegen wien ook, over de lippen is gegaan; maar van zijn voorbeeld — wát hij deed, en hoe hij het deed — ging een waarlijk verheffende invloed uit, en naast dat voorbeeld was de gulle levensvreugde, die zijn keus hem gaf, een honderdvoudige aansporing om jegens medemenschen en op het stuk van plicht en zelfverzaking te willen zijn als hij was.

Dàarin school toch eigenlijk ook de bekoring van zijn colleges en van zijn verdere juridische leiding; in het trekkende voorbeeld, niet in de wekkende leering. De laatste van zijn acht-en-twintig professorenjaren ging zijn ambtswerk hem vervelen, en daarom trad hij (1908) vóór den wettelijken grensleeftijd af. Maar bij zijn leiding als leermeester of als promotor was het altoos veel minder de didactische theorie geweest dan het voorbeeld: het voorbeeld van zijn rijke en gelukkig gehanteerde feitenkennis, van zijn klemmend redeneeren,

zijn vertrouwdheid met ons heele administratiefrecht, zijn talent van redigeeren en formuleeren, zijn minachting voor phrases en praatjes. Wie klagen mocht — stellig nu en dan met reden —, dat dit onder-richt wat geleerder aangekleed en, historisch of wijsgeerig, wat breeder gefundeerd had kunnen zijn, had maar eens moeten hooren, hoe vóór 1880 het strafrecht in en buiten Leiden meestal was gedo-ceed geworden, en wat een verjonging „Hans van der Hoeven” daar voor de studenten in had gebracht.

Hij was om de helderheid en zorgvuldigheid van zijn onderricht, om zijn voorkomendheid, om zijn heele persoonlijkheid gezien; om zijn meedoogenlooze collegevragen daarentegen en, vooral, zijn meedoogenlooze aanvallen bij promoties gevreesd. Deze man, die van nabij bespied, niets dan zachtheid en naastenliefde was, en van wien zijn ambtgenooten al den ootmoed en al de goedheid kenden, stond bij studenten te boek als een wreedaard. Toch wisten zij best, wat een genegen hart hij hun toedroeg — men behoefde hem maar eens op *Sempre*, als professor tusschen studenten, de pauken te zien han-teen —; toch voelden zij best, dat hij een aristocraat was in alle goede, en in geen enkele slechte beteekenis van het woord, een der-zulken wier openbaar en bijzonder leven een natie eerbiedwaardig maken. Met hooger onderwijs mogen deze eigenschappen van den leermeester niet rechtstreeks van doen hebben, zij tellen waarlijk niet gering onder datgene, wat de student van zijn academie mee-draagt.

Onder elken stand en in elken kring op zijn gemak en op zijn plaats, zag men hem toch het best in dat stukje Westelijk Noord-Bra-bant, daar zijn hart aan hing; dat sinds de dagen van René van Châ-lon nooit verkocht, alleen vererfd was; waar hij alles en allen kende; en welks omgeving hem de stof gaf voor zijn aardig, inhoudrijk, be-scheiden boek van 1920 over Zundert en zijn geschiedenis. Die bos-schen en heiden en akkers, met het oude familiehuus middenin, ze vormden zijn gewijde plek, waar hij als jongetje had gespeeld, waar hij als krachtig man verademing zocht en vond, waar zijn frissche ouderdom zich vermeide in een altijd bezig otium, en in welker na-buurschap hij nu rusten gaat in den bevrienden schoot van vertrouw-de, welgevallige aarde.

Wijziging in de samenstelling van het Hoog Militair Gerechtshof.

Bij Kon. besluit van 26 Maart j.l., no. 48, is aan den Schout-bij-Nacht-titulair N. J. J. van Rijn van Alkemade, op zijn verzoek, met ingang van 1 April, eervol ontslag verleend uit zijn betrekking van lid van het Hoog Militair Gerechtshof, onder dankbetuiging voor de in die betrekking bewezen diensten, en is benoemd tot Raad in het Hoog Militair Gerechtshof, als bedoeld in het eerste lid van artikel 28 der Provisioneele Instructie voor gemeld Gerechtshof, Kapitein-Luitenant ter zee mr. J. C. Jager te 's-Gravenhage.

Aan den Schout-bij-Nacht van Rijn van Alkemade is met ingang van bovengenoemden datum tevens eervol ontslag uit den Zeedienst verleend, onder toekenning van pensioen.

Bij Kon. besluit van 8 Februari 1924, no. 27, is aan den gep. Generaal-Majoor (tit.) der Infanterie P. A. Spaan, op zijn verzoek, met ingang van 1 Januari 1924 eervol ontslag verleend uit zijne betrekking van Raad, toegevoegd aan het Hoog Militair Gerechtshof, teneinde aan de werkzaamheden van dit rechtscollege deel te nemen als plaatsvervanger van een der militaire leden, tot de Landmacht behoorende, in alle zaken, waarin ingevolge de bepalingen van de Provisioneele Instructie voor gemeld Gerechtshof dit noodig zoude zijn of het Hof in raadkamer zulks mocht noodig keuren.

Voorts werden bij Kon. besluit van 6 Februari 1924, no. 43, en van 9 April 1924, no. 47, benoemd tot Raad in genoemd Hof, als bedoeld in het eerste lid van art. 28 der Provisioneele Instructie voor gemeld Gerechtshof respectievelijk mr. J. E. van der Meulen, rechter in de arrondissements-rechtbank te Utrecht, en gepensionneerd Generaal-Majoor Jhr. H. W. Storm van 's Gravesande, wonende te Arnhem.

De aanwijzing van Dr. van der Meulen tot Raad in het Hoog Militair Gerechtshof heeft in zooverre een merkwaardige zijde, dat de aangewezen tevens is reserve-eerste-luitenant der Infanterie. Hij zou dus ingevolge art. 120 R. L. niet lid van een krijgsraad mogen wezen, doch heeft als burger-rechtsgeleerde nu zitting in het Hof. Zijn die twee kwaliteiten wel geheel te scheiden en is het niet bedenkelijk een reserve-eerste-luitenant, zelfs al is hij met onbepaald verlof en derhalve in strafrechtelijken zin niet-militair, deel te doen nemen aan behandeling van zaken, waarin hoofdofficieren als strafopleggers of als beklaagden betrokken zijn? Wij zouden meenen — en wij bedoelen hiermede natuurlijk niets persoonlijks — dat liever een ander lid van de Utrechtsche Rechtbank had moeten zijn aangewezen, te wiens aanzien deze combinatie niet bestond.

Deze opmerking is niet overbodig. Ook vroeger is tegen dit beginsel gezondigd. Tijdens het bestaan van den krijgsraad te Arnhem was plaatsvervangend-president een advocaat aldaar, die tevens onderofficier der vrijwillige landstorm was. De regeling van den dienst aldaar scheen mede te brengen dat hij doorgaans presideerde bij de behandeling van klachtzaken, waarbij strafopleggers gehoord moesten worden. Uit een krijgstuchtelijk oogpunt bezien deugt die verhouding niet en men kan nu eenmaal moeilijk de kwaliteiten uit elkaar houden.

Moge daarom in het vervolg wat zorgvuldiger op deze zijde der zaak acht worden geslagen.

Afscheid van het lid van het Hoog Militair Gerechtshof Schout-bij-Nacht (tit.) N. J. J. van Rijn van Alkemade.

Zeer kort nadat de Staatscourant het onverwachte bericht van het eervol ontslag van den Schout-bij-Nacht van Rijn van Alkemade bevatte, werd in de zitting van 28 Maart j.l. door het Hof van dezen afscheid genomen.

Vele waren de belangstellenden, onder wie ook verscheidene dames, o.a. de echtgenoot en de dochter van den scheidende; terwijl voorts nog werden opgemerkt het oud-lid van het Hof, Vice-Admiraal de Booij en de bij het Hof geadmittleerde advocaten Drs. de Boer, Furnée, Moll, Pit, de Vink, Vuystingh en Winkel.

Toen het Hof, samengesteld uit Dr. Boekhoudt, waarnemend President, de Luitenant-Generaals Quack en Collette, de Schouten-bij-Nacht van Rijn van Alkemade en graaf van den Bosch, leden, Jhr. Dr. van Sasse van Yssel, Advocaat-Fisikaal en de Eerste-Luitenant der Artillerie Spruyt, waarnemend-Griffier, had plaats genomen, sprak de waarnemend-President de navolgende rede uit:

Het goede gebruik, bij het Hoog Militair Gerechtshof der Nederlanden in zwang, dat de Voorzitter een scheidenden medewerker herdenkt op de laatste zitting van het Hof, waaraan door dezen wordt deelgenomen, legt op mij, die wegens ziekte van den Voorzitter tijdelijk het College praesideer, den aangenamen plicht de verdiensten aan het licht te stellen van mijn medelid den Schout-bij-Nacht van Rijn van Alkemade, wien op zijn verzoek eervol ontslag is verleend uit 's Lands dienst met ingang van 1 April a.s.

De militaire rechtspraak wordt in den laatsten tijd wel gevoelig getroffen. Juist drie maanden geleden werd van deze plaats een woord van afscheid gericht tot het lid van het Hoog Militair Gerechtshof den Vice-Admiraal de Booij, die in onzen kring nog dagelijks wordt gemist. Dan legde enkele weken geleden zijn ambt neer de Fisikaal bij den Zeekrijgsraad te Willemsoord Mr. Jutte, die op zoo voorbeeldige wijze zijn ambtswerk verrichtte, getuige zijne zuiver gestelde telastleggingen en zijne feitelijk en juridisch breed gemotiveerde conclusies van eisch, welke niet alleen tot goede voorlichting hebben gestrekt aan de leden van zijn Krijgsraad, maar mede door het Hof steeds met groote belangstelling zijn gelezen.

En thans gaat wederom een officier van de Zeemacht de militair-rechterlijke macht verlaten; wederom een grondig kenner van het militaire recht gaat van ons henen.

Ruim acht jaren geleden werd de heer van Rijn van Alkemade tot lid van het Hoog Militair Gerechtshof benoemd. Eene opvallende gebeurtenis, waar voor de eerste maal een officier van administratie tot deze functie werd geroepen. Maar de benoemde had op militair-rechtelijk gebied toen reeds zijne sporen verdiend. Gedurende vele jaren toch had hij in nauwgezette plichtsbetrachting het ambt van Fisikaal bij den Zeekrijgsraad vervuld. Had hij aldus alle gelegenheid gehad zich in het militaire recht te bekwamen, deze leerschool van de

practijk was hem niet voldoende. Hij dorstte naar meer fundamentele kennis van het recht en volgde de lessen van een onzer coryphéeën in het strafrecht, Prof. van Hamel. Hoezeer hij bij dezen in aanzien stond, kan wel hieruit blijken, dat hem op initiatief van dien hoogleraar alsmede van onzen Advocaat-Fiscaal, met wie hij zitting had in de Commissieën van onderzoek naar meer uitgebreide rechtskennis van officieren van Zee- en van Landmacht, de toelage werd toegekend, waarop alleen zij aanspraak hadden, die zich aan evenbedoeld onderzoek onderwierpen. De Minister van Marine verordende tevens, dat in het naamboekje der Koninklijke Marine, hetwelk door het Departement van Marine wordt uitgegeven, aan den naam v. R. v. A. zou worden toegevoegd de eervolle vermelding: „Bijzondere kennis rechtswetenschap”, eene onderscheiding ééinig in hare soort.

Zijn naam won steeds in gezag. Waar onderwerpen werden behandeld op militair-strafrechtelijk terrein, riep men om van Rijn. Zoo werd hij belast met de redactie van het Militair-rechtelijk Tijdschrift, en werd hem een zetel gegeven in de Commissie tot voorbereiding van de invoering van de nieuwe militaire strafwetgeving. In beide functiën heeft hij zijn goeden naam versterkt.

Waarde ambtgenoot! Groot zullen de verwachtingen zijn geweest, die omtrent u werden gekoesterd, toen gij met dit ambtelijk verleden, waarvan de beteekenis nog was geaccentueerd door de decoratie met de kruizen van den Nederlandschen Leeuw en Officier in de Orde van Oranje-Nassau, als lid uwe intrede deedt in het Hoog Militair Gerechtshof.

In dezen nieuwen werkkring ontbrak waarlijk de gelegenheid niet om uwe werkkraft en uw ijver te doen blijken. Gij aanvaardde toch uw ambt in den mobilisatietijd, en wat toen van het Hof werd gevergd, is van genoegzame bekendheid. Toen de demobilisatie het vraagstuk van den rechtstoestand van het militaire personeel der Zeemacht op den voorgrond bracht, legde in December 1918 de Regeering op U wederom de hand, thans om de Commissie voor te zitten, die dat vraagstuk had te onderzoeken. Deze taak was zeer omvangrijk. Waart gij dientengevolge genoodzaakt u aan de werkzaamheden van het Hof te onttrekken, gij hebt, toen bij ons de groote drukte eenigszins begon te luwen, dadelijk (October 1920) uw werk als lid van het Hoog Militair Gerechtshof weder opgevat, en er niet tegen opgezien beide functiën gezamenlijk te vervullen.

Dat gij als lid van het Hoog Militair Gerechtshof aan de verwachtingen hebt beantwoord, hiervan zijn wij allen de getuigen. Hoe kon het ook anders? Als officier van de Zeemacht met degelijke kennis van militaire zaken toegerust, was het voor u weggelegd om door geregelde aanraking als Voorzitter van evengenoemde Commissie met dienstdoende militairen, ook met het lagere personeel, weder een frisschen kijk te krijgen op wat er leeft en wat er toen woelde in die kringen, wat vanzelf aan de behandeling van zaken door het Hof tengoede kwam. Doordat gij een werkzaam aandeel hadt in de voorbereiding van vele wettelijke regelingen, kenet gij geheimen van

militaire wetten, die voor anderen verborgen lagen. Door uwe — dank zij uwe studie en ervaring — degelijke kennis van het burgerlijke en militaire strafrecht, gepaard gaande met een niet overtroffen belangstelling wist gij in elke zaak, ook in de meest eenvoudige, iets op te sporen, dat der bespreking waard was, en hebt gij zodoende in ruime mate bijgedragen tot de verlevendiging van de discussies in onze vergaderingen. De adviezen en nota's, van u afkomstig, werden steeds hoogelijk gewaardeerd. Beslissingen van het Hof, door u uitgewerkt, bleken daarna menigwerf in belangrijkheid te hebben gewonnen. Gij leverdet gedegen werk. Wat uit uwe handen kwam, was steeds in één woord keurig naar vorm en inhoud. Gij waart een sieraad van ons college. Aan appreciatie onzerzijds heeft het u dan ook niet ontbroken, doch het is mij eene behoefte dit thans in het openbaar uit te spreken.

Op uitdrukkelijk verzoek geef ik u voorts de verzekering ook van 's Presidents groote waardeering vóór uw werk en uw persoon, onder mededeeling dat het hem leed doet niet zelf hier het woord tot u te mogen richten. Ook naar zijne overtuiging ontvalt door uw heengaan aan het Hof eene eminente kracht.

Gedurende uw lidmaatschap van het Hoog Militair Gerechtshof mocht u andermaal eene nieuwe Koninklijke onderscheiding ten deel vallen door de toekenning van den titulair rang van Schout-bij-Nacht, voor de *derde* maal eene onderscheiding ééning in de annalen van de Militaire Administratie. Ook de Regeering is dus niet spaarzaam geweest in Hare blijken van appreciatie voor al wat door u in dienst van den Lande is verricht.

Zult gij op grond van een en ander dus in volle tevredenheid en opgewekt van zin uw otium ingaan? Een lichten twijfel — ik wil dat niet verhehlen — voel ik bij mij opkomen.

Moet gij, die zoozeer bekend zijt met de onvolkomenheid van de militaire strafrechtspleging, die zoo warm voelt voor de belangen van den militair, u niet beklemd gevoelen, nu de goede gang van de militaire justitie ernstig wordt bedreigd door een voorstel van wet tot afschaffing van de approbatie van de krijgsraadsvonnissen, waardoor een contrôle-middel zou verloren gaan, dat, zal de militaire delinquent in vergelijking met den burger-beklaagde niet in al te slechten toestand geraken, eerst dan zal kunnen worden gemist, wanneer de grondslagen van de militaire rechtspleging zoodanig zullen zijn gewijzigd, dat ze bij die van de burgerlijke strafrechtspleging in deugdelijkheid niet meer behoeven achter te staan?

Kan ook een gevoel van teleurstelling u wel vreemd zijn gebleven over het geringe profijt, dat wordt getrokken uit het instituut van officieren met meer uitgebreide rechtskennis, welke officieren van u als voorzittend lid van de Commissiën van onderzoek tot kort geleden hun getuigschrift mochten ontvangen? Eene goed geslaagde proeve van de juridische vorming van deze officieren hebben wij mogen aanschouwen in de wijze waarop thans het griffierschap bij ons college wordt waargenomen (waarmede tevens het bewijs is ge-

leverd, dat de reeds meer opgeworpen vraag, of bij een rechtscollege met een griffier, die niet den meesterstitel voert, kan worden volstaan, in bevestigenden zin kan worden beantwoord). Gij die aan deze instelling van officieren met bijzondere rechtskennis uw hart hebt verpand, zult hierop zeggen — en met recht: dankbaar maar niet voldaan.

Uwe balans opmakende, zoo kom ik niettemin tot een voor u groot voordeelig saldo, en uw horoscoop trekkende, zoo waag ik het te voorspellen, dat gij ook in de toekomst nog goede vruchten van uw arbeid zult zien.

Collega van Rijn! Mede namens 's Hof's President, namens onze medeleden, en namens onzen waarnemenden Griffier wensch ik u een helderen levensavond toe. Moge de rust na werken u het volkomen herstel van gezondheid brengen! Wij blijven ons in uwe vriendschap aanbevelen.

De Advocaat-Fisikaal voor de Zee- en Landmacht, jhr. Dr. van Sasse van Ysselt hierna het woord verkrijgende, sprak daarna als volgt:

Als vertegenwoordiger van het officie-fisikaal sluit ik mij gaarne aan bij hetgeen door mijnheer de voorzitter is gezegd;

want bij ervaring weet ik, dat het militair-rechtelijk werk van u, mijnheer van Rijn van Alkemade, altijd goed verzorgd en af was.

Aan den Staat ontvalt, door uw heengaan. een getrouw ambtenaar.

Dr. M. H. de Boer, de balie vertegenwoordigende, merkte op, dat hoewel de ordonnantie op den stijl van practijk bij het voeren van procedures voor het Hof voorschrijft dat de raadslieden niet het woord mogen voeren alvorens de zaak door den secretaris ter rolle is gebracht, thans toch alle aanleiding bestaat namens de balie afscheid te nemen. Toen de heer van Rijn van Alkemade tot lid van het Hof werd benoemd, werd deze benoeming met algemeene instemming, ook door de balie, vernomen; voor allen die zich met militaire strafzaken bezig hielden was de heer van Rijn en zijn werk geen onbekende; de verwachtingen zijn niet beschaamd; met groote dankbaarheid zal worden herdacht de verhouding tusschen den heer van Rijn en de balie; deze verhouding was wel niet individueel, maar de balie is overtuigd dat bij het voordragen der zaken, de door de balie gemaakte opmerkingen door den heer van Rijn met den meesten ernst werden overwogen, al was de beslissing van het Hof niet altijd naar wensch. Spreker wenschte namens de balie den heer van Rijn van ganscher harte vele gelukkige jaren toe.

De Schout-bij-Nacht van Rijn van Alkemade zeide vervolgens slechts met een enkel woord te willen bedanken voor de voor hem zeer waardeerende woorden van den heer waarnemend President. Op dit moment, aldus spreker, is het mij niet mogelijk daarop in te gaan en meen ik thans met dezen dank te kunnen volstaan; den heer advocaat-fisikaal ook dank voor de gevoelens van waardeering. U houde

het mij ten goede dat ik het hierbij laat; de heer de Boer zij verzekerd dat het mij hoogst aangenaam is dat de gevoelens van de balie juist door u aan mij werden overgebracht, de aangename wijze van samenwerken met u zal mij altijd in herinnering blijven. Tot sprekers leedwezen is de heer president hier niet aanwezig, hem zij een spoedig algeheel herstel toegewenscht.

Mr. G. H. van Bolhuis.

Wij troffen in „het Vaderland” van 7 Mei j.l., Ochtendblad, het volgend bericht aan, dat ons zeer trof:

„Mr. G. H. van Bolhuis, oud-president van het Hoog Militair „Gerechtshof, oud-lid van den Utrechtschen Raad en van Prov. Staten van Utrecht, is gisteren door een val van de trap in het kantoor „der registratie in de Muntstraat te Utrecht ernstig verwond, zoodat „zijn overbrenging naar de Emmakliniek noodzakelijk werd geoordeeld. Zijn toestand is zeer ernstig.

„Mr. Gerrit Hugo van Bolhuis is 84 jaar en sinds 1865 doctor in „de rechten.

„In 1894 werd hij lid van het Hoog Militair Gerechtshof, in 1900 „president, wat hij bleef tot 1910 toen hij aftrad.

„Hij is een zeer gezien jurist en deken van de advocaten geweest.”

Gelukkig vernamen wij sedert, dat de genezing van de bekomen hoofdwond een gunstig verloop heeft en dat de patiënt goed vooruit gaat. Wij hopen op een spoedig herstel.

Het H. M. G. naar 's-Gravenhage.

Wij troffen in het niet-officieel gedeelte van het Utrechtsch Provinciaal en Stedelijk Dagblad van Zondag 9 Maart 1924, Eerste Blad, het hierna volgende hoofdartikel aan, waarin de overbrenging van het Hoog Militair Gerechtshof naar 's-Gravenhage en de daarmee verband houdende reorganisatie van dat college in ongunstigen zin wordt besproken.

Ofschoon wij allerminst geroepen zijn de gedragslijn in deze van de Regeering te verdedigen hebben wij ons toch de vrijheid veroorloofd hier en daar eene aantekening te plaatsen om enkele onjuistheden te signaleeren en om enkele opmerkingen van feitelijk aard bij te voegen. Om duidelijk te doen uitkomen dat die aantekeningen van ons zijn, hebben wij ze cursief doen drukken.

Een verkeerde bezuiniging.

De Regeering, die zich bij hare bezuinigingsplannen al aan meerdere misgrepen heeft schuldig gemaakt, is bezig een nieuwe flater toe te voegen aan de vele die zij beging, door een wetsontwerp in te

dienen, waarbij de berechting in hoogste instantie der onder de militaire jurisdictie vallende zaken op eenvoudiger-geheeten leest zal worden geschoeid. De toelig is, het Hoog Militair Gerechtshof niet te handhaven te Utrecht, maar het te vestigen in Den Haag. Een lid van den Hoogen Raad of het Gerechtshof zal worden aangewezen om nevens dat lidmaatschap het voorzitterschap van het Hoog Militair Gerechtshof waar te nemen, op dezelfde wijze zal worden gehandeld ten aanzien van het andere rechtsgeleerde lid, terwijl verder de advocaat-fiscaal en de griffier vervangen zullen worden door den procureur-generaal bij en den griffier van het gerechtshof te 's-Gravenhage. Ten slotte zal een afzonderlijk parket- en griffie-personeel niet worden gehandhaafd, doch in al deze diensten door het personeel van het gerechtshof worden voorzien.

De Minister van Justitie, van wien het juridische deel van dit wetsontwerp afkomstig is, danst nogal luchtigjes over de moeilijkheden heen, die aan zijn invoering zullen zijn verbonden. Hij *vertrouwt*, dat de voorzieningen zonder uitbreiding van personeel zullen kunnen geschieden, maar neemt met de eene hand de toezegging terug die uit zijn andere te voorschijn kwam, waar hij tóch uitbreiding van personeel bij het Haagsche Gerechtshof in uitzicht stelt. Dat de behandeling der zaken bij het Hoog Militair Gerechtshof niet in het gedrang zullen komen, bewijst hij niet. ¹⁾ Ook hier laat de Minister zich leiden door zijn onverstoorbaar optimisme, welks fleurigheid blijkbaar elke argumentatie ontberen kan.

Een zoo zwak gestelde Memorie van Toelichting noopt van zelve tot een onderzoek omtrent de waarde van het ontwerp, dat door zijn eigene voorstanders zoo zeer in den steek wordt gelaten.

En als men den voorgestelden maatregel overziet, dan treft in de eerste plaats de voorgenomen wijziging van domicilie van het Hoog Militair Gerechtshof. Is het waarlijk rationeel, om Utrecht als plaats van vestiging op te geven? De groote garnizoenen liggen ten Oosten van onze gemeente. Militaire beklagden en getuigen uit die garnizoenen zullen steeds via Utrecht naar den Haag moeten reizen, hetgeen noodeloze reis- en verblijfkosten en noodeloos tijdverlies met zich medebrengt. ²⁾ Ook de burger-getuigen moeten langer dan noodig is uit hun werk worden gehaald. Het lijkt alles zeer weinig oeconomisch. De verplaatsing geschiedt voorts om verschillende betrekkingen bij het Hoog Militair Gerechtshof te vereenigen met betrekkingen van hooge rechterlijke colleges in den Haag. Ook bij de

---

¹⁾ *Hoe heeft de schrijver zich dit bewijs gedacht? De bewijslast wordt hier o. i. omgekeerd, wat in casu niet billijk is.*

²⁾ *Er liggen ook vele groote garnizoenen ten Westen van Utrecht, zoodat wat de reis- en verblijfkosten eenerzijds doet toenemen, anderzijds besparing te weeg brengt. Deze factor zal wel niet van overwegende beteekenis blijken. Heeft de schrijver ook rekening gehouden met de regeling van het militair vervoer met de spoorweg-maatschappijen, waarbij de afstanden, waarover het vervoer plaats vindt, niet meer van zooveel invloed zijn als vroeger?*

toewijding en ijver, welke in de toekomstige functionarissen in die gecombineerde rechterlijke betrekkingen mag worden ondersteld, zullen zij niet kunnen ontkomen aan de noodzakelijkheid, — waar de betrekkingen aan den Hoogen Raad en het Haagsch Gerechtshof waarlijk geen sinecures zijn, en bovendien sommigen hunner functionarissen reeds met extra-arbeid zijn bezwaard — om de nieuw-opgedragen functie bij het Hoog Militair Gerechtshof waar te nemen als eene functie, die in de tweede plaats hun aandacht vergt. De vraag rijst of deze omstandigheden 's Ministers optimisme bevestigen, en de rechtsbedeeling werkelijk ongeschonden uit deze proef zal te voorschijn komen.

Maar ook indien men van bovenbedoelde bedenkingen zich verwijderd, is het ingediende wetsontwerp in hooge mate vatbaar voor kritiek.

Men meent dat het Hoog Militair Gerechtshof eigenlijk niets te doen heeft en verdedigt daarmee de combinatie met andere rechterlijke colleges. In vergelijking met de mobilisatie-jaren, toen het Hof schandelijk overladen was, is er thans minder te doen, maar het Hof heeft méér zaken te behandelen dan vóór de mobilisatie.

Sedert 1 Januari 1923, het tijdstip van invoering van de nieuwe militaire strafwetgeving, hebben de militairen het recht, zich bij het Hoog Militair Gerechtshof over krijgstuuchtelijke straffen te beklagen. Wanneer de militairen — en dit ligt in den geest van onzen tijd — hoe langer hoe meer van dat recht gebruik zullen willen maken, dan zal blijken, dat het Hof jaarlijks niet 24 beslissingen heeft te geven, in deze, volgens de Memorie van Toelichting, „veel tijd eischende zaken”, maar tot het dubbel aantal zal komen. Wij vragen ons af of het geoorloofd is, éérst een bepaald beginsel te leggen in de rechtspleging en dan, later, dat beginsel door onvoldoende rechtsbedeeling te saboteeren.¹⁾ Want het valt te verwachten, dat men het aan de militairen toegestane recht van beklag, resultaat van den groei eener volksovertuiging, in de praktijk niet al te zeer zal aanmoedigen,²⁾ wanneer men weet dat de veelvuldige toepassing van dat recht het ingekrompen Haagsche Hof in moeilijkheden zal brengen.

De Minister gaat nu een gevaarlijken weg bewandelen door, tegenover den te verwachten noodstand van het toekomstige Haagsche Hof, de approbatie van de Krijgsraad-vonnissen te willen afschaffen.

---

¹⁾ *Wordt hier wel rekening gehouden met de mogelijkheid dat alle leden van het Hof aan de werkzaamheden deelnemen, ook aan het stellen van sententiën en beschikkingen in klachtzaken (vergelijk art. 31, 32 Prov. Instr.)? Zelfs wanneer het aantal klachtzaken tot een vijftigtal per jaar zou stijgen, zou dat, nu de approbatie van krijgsraadvonnissen komt te vervallen, o. i. niet een groote werk-vermeerdering voor de leden meebrengen.*

²⁾ *Is aanmoediging van beklag noodig, en zoo ja, van wie zou deze moeten uitgaan? De volksovertuiging is ten deze toch krachtig genoeg volgens den schrijver.*

om dat Hof te verlichten. De burgerrechtelijke macht kent het approbatie-instituut niet en, zoo zegt men, nu men rechtsgeleerde presidenten van de Krijgsraden heeft, is het voor de militaire rechtspraak overbodig geworden.¹⁾ Men vergeet echter dat bij de Krijgsraden slechts één jurist aan de rechtspraak deelneemt, en dat de Krijgsraden, in tegenstelling tot de Kantongerechten, niet oordeelen over overtredingen, maar over de zwaarste misdrijven. Ook hoort de Krijgsraad weinig of geen getuigen, maar doet in hoofdzaak recht op de ter terechtzitting voorgelezen getuigenverklaringen, afgelegd voor een ondeskundig, instrueerend landsdienaar, en zijn ze vaak zeer gebrekkig.²⁾ Onder deze omstandigheden kan toezicht van het Hof op de rechtspraak van de krijgsraden door middel van het approbatie-instituut niet worden gemist en moet eene afschaffing of wijziging van dat instituut in ieder geval wachten op de in uitzicht gestelde algeheele reorganisatie der militaire strafrechtspleging.³⁾

Het is inderdaad allerwonderlijkst, dat de Regeering in een tijd als de onze, met zijn menigvuldige vraagstukken op militair-ethisch gebied, waarin aan alle zijden de rechtspositie van den militair in besprek is, de betekenis van het instituut der approbatie miskent. Het sociaal-democratisch Kamerlid Hugenholtz riep bij de behandeling van het ontwerp ter invoering van het militair straf- en tuchtrecht uit: „Als die veiligheidsklep (het Hoog Militair Gerechtshof) er niet was, zou de heele boel allerberoerdst zijn. Het is nog de eenige reddingsplank in den nood. De dwaasheden, welke in de mobilisatiejaren zijn begaan, door den door mij bedoelden Krijgsraad (die N. B. toen door een jurist werd gepresideerd) zijn geredificeerd door het Hoog Militair Gerechtshof. Het is daarom maar gelukkig, dat de approbatie nog bestaat!” Wij willen dezen uitroep van den heer Hugenholtz niet voor onze rekening nemen, maar hij geeft een duidelijk inzicht in de opvattingen, die er ter uiterste linkerzijde omtrent het werk der Krijgsraden heerschen. Ook al zou men die opvattingen niet deelen, dan gevoelt men toch ten scherpste de betekenis, die het approbatie-instituut heeft voor de bevrediging van het algemeen rechtsbewustzijn.

Het onberaden ingediende en allervluchtigst verdedigde wetsvoorstel, waartegen heden onze actie zich richt, blijft, in zijn memorie van toelichting, ten eenenmale in gebreke aan te toonen, dat de com-

¹⁾ Ook wij zijn geen bewonderaars van dezen maatregel. De praktijk heeft o. i. nog niet bewezen dat de approbatie zonder nadeel voor de justiciabelen kan worden gemist.

²⁾ Indien dit juist zou zijn, is het een schande voor de rechtspraak onder leiding van een rechtsgeleerde en bewijst het eens te meer dat de approbatie nog niet overbodig is. En zouden de krijgsraadleden en de openbare aanklagers dat alles maar goedvinden? Legt ook het H. M. G., dat nu toch toezicht op de rechtspleging moet uitoefenen (art. 57 Prov. Instr.), zich hierbij neer? Het is niet te gelooven.

³⁾ Dit afwachten is niet noodig. Reeds nu is verhoor van getuigen mogelijk en o. i. in vele gevallen plicht. De Krijgsraad behoort evengoed als de burgerlijke rechtspraak het onmiddellijkheidsbeginsel in toepassing te brengen.

binatie der rechterlijke ambten, door de Regeering voorgesteld, te aanvaarden is, wanneer tot afschaffing van de approbatie mocht worden besloten. Omtrent de mogelijkheid, een der raadsheeren van het Haagsch Gerechtshof te belasten met de bijbetrekking van lid van het Hoog Militair Gerechtshof, zal de Kamer eerst kunnen oordeelen, wanneer aan haar een staat wordt overgelegd van het aantal zaken, dat door den Hoogen Raad en door het Haagsch Gerechtshof gemiddeld jaarlijks wordt behandeld. ¹⁾

Wij blijven ten eenenmale in het onzekere, of de President, als hij lid van den Hoogen Raad blijft, in staat zal zijn, zijn arbeid bij het Hoog Militair Gerechtshof behoorlijk te verrichten, en of niet de Procureur-Generaal van het Haagsche Hof een extra advocaat-generaal, en de Griffier van dat Hof een substituut-griffier zal aanvragen, welke functionarissen dan zullen optreden, resp. als advocaat-fiscaal en als griffier van het Hoog Militair Gerechtshof. Het lager parket- en griffie-personeel is zoo klein geworden door inkrimping, dat die als extra-werkkrachten noodig blijven, voor het werk op parket en griffie van het Haagsche Hof.

De Regeering spreekt echter van „eene ingrijpende bezuiniging”. Hoe staat het daarmee? Bespaard worden de traktementen van President, rechtsgeleerd lid, advocaat-fiscaal en griffier of: f 10.000 + f 8000 + f 10.000 + f 6000... op papier. Doch hoe is het in werkelijkheid? Aan wachtgeldten zal men moeten uitbetalen f 10.000 + f 8000 + f 1000 ²⁾ (de Griffiersplaats is meestal vacant). Men zal de eerstgenoemde drie ambtenaren moeilijk tot een ander rechterlijk ambt kunnen benoemen. De President en de advocaat-fiscaal bekleeden een zoo hoog ambt, dat het buitengewoon moeilijk zal blijken hen ergens onder dak te brengen, te minder waar zij ontwend zijn aan de civiele rechtspraak en dus niet de geschikte personen om onmiddellijk als President of Procureur-Generaal van een Gerechtshof op te treden. Men zal dus waarschijnlijk den President en den advocaat-fiscaal op wachtgeld houden tot hun zeventigste jaar. De besparing bedraagt dus in werkelijkheid f 8000 + f 6000 = f 14000 in totaal. Daartegenover staat dat de twee raadsheeren in Den Haag en de Procureur-Generaal eene vergoeding krijgen, ieder van f 1000, in totaal f 3000, en mogelijk noodig zullen blijken een advocaat-generaal ad f 8500 en een substituutgriffier ad f 4500, dat is in totaal f 16000. ³⁾ Het nadeelig saldo van deze „bezuiniging” (?) is dus f 2000. In het credit van de bezuiniging komt dan nog de huur-

¹⁾ *Aan zoodanigen staat heeft men niet veel. Niet het aantal maar den aard der zaken beheerscht in de eerste plaats de arbeidspraestatie.*

²⁾ *Lees f 10.000.*

³⁾ *Gesteld al dat er een extra-kracht ter griffie noodig zou zijn, die is dan toch, evenals nu, te vinden door detachering van een officier met meer uitgebreide rechtskennis. Dat kost niet veel, indien het aan Justitie al wat kost.*

waarde van het leegkomende gerechtsgebouw ¹⁾ terug, waartegenover een debetpost staat van voortdurend loopende, hoogere reis- en verblijfkosten.

Nog eene opmerking moet ons uit de pen ten aanzien van de kansen, der op wachtgeld te stellen leden van het Hoog Militair Gerechtshof op eene betrekking bij de burgerrechterlijke macht. Hoe zal men daar gunstig over denken, wanneer men ziet, dat de President van den Krijgsraad te Arnhem, en de auditeurs-militair van de Krijgsraden te Arnhem en 's Gravenhage nog altijd op wachtgeld loopen, terwijl de krijgsraden zijn opgeheven op 1 April 1923. En loopen ook de presidenten en griffiers van de jaren geleden opgeheven raden van beroep voor een groot deel niet steeds nog rond, genietend van hun wachtgeld? De vraag dringt zich op, of het onder deze omstandigheden den Minister van Justitie wel ernst is met de bezuiniging. ²⁾

Zijn wij ervan overtuigd, dat de voorgestelde bezuiniging op het Hoog Militair Gerechtshof zoo ondoeltreffend mogelijk is, dan neemt dat niet weg dat, waar bezuiniging op alle onderdeelen van den Overheidsdienst noodzakelijke voorwaarde is van behoorlijk regeringsbeleid, ook naar bezuiniging op het Hoog Militair Gerechtshof moet worden gezocht. Naar ons inzien mag de bezuiniging niet geschieden ten koste van de rechtsgeleerde leden. Het is een schande, dat nu nog slechts twee juristen in het Hof zitting hebben. ³⁾ Wat is er niet over te doen geweest, dat in strafzaken de Gerechtshoven zouden oordeelen met slechts drie leden! Toch behandelt het Hoog Militair Gerechtshof precies dezelfde zaken. Immers het spreekt in hooger beroep recht in zaken van diefstal en oplichting, van doodslag en mishandeling. Men vindt verder gepubliceerd sententies in zaken van overtreding van de jachtwet, motor- en rijwielwet, huurcommissiewet e. d. Het Hoog Militair Gerechtshof behandelt dus volmaakt dezelfde

¹⁾ *Het gerechtsgebouw zal niet leeg komen. Het is immers de bedoeling dat daarin aanstonds wordt overgebracht de Krijgsraad, die nu te 's Hertogenbosch zetelt. (Zie Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag van de Tweede Kamer betreffende het Wetsontwerp tot aanvulling van art. 8 der Wet van 13 Januari 1923 (Stbl. n°. 6); M. R. T. Deel XIX, bladz. 47).*

²⁾ *Daarop zal wel het voordrachten-stelsel voor het lidmaatschap van rechterlijke colleges en kantonrechtersplaatsen van invloed zijn geweest, ook al zijn die voordrachten niet bindend.*

³⁾ *Was het den schrijver niet bekend — wat zeer velen ook buiten Utrecht weten — dat er onder de militaire leden ten minste twee waren, die reeds voordat zij lid van het Hoog Militair Gerechtshof waren hunne sporen op rechtskundig gebied ruimschoots hebben verdiend en in kennis en ervaring opwegen tegen menig rechtsgeleerd lid van een of andere strafkamer? Ook de militaire leden moeten zich immers in dit deel van hun taak inwerken en de keuze van dergelijke leden wordt dan ook doorgaans gedaan op grond van reeds in rechtsgeleerde richting gepraeeteerde diensten en gebleken studie. De rechtswetenschap is niet het uitsluitend eigendom van daarin gegraduateerden. Integendeel er zijn gegraduateerde juristen, wier titel slechts een vlag is die geen of weinig rechtsgeleerde lading dekt.*

De officieren met meer uitgebreide rechtskennis zijn, indien zij deze studie bijhouden en uitbreiden, aangewezen om later als militair lid het aantal rechtsgeleerden in het college uit te breiden.

rechtsquaesties als het Gerechtshof. En de beklaagden zijn militairen. maar toch evengoed staatsburgers als zij die voor het Gerechtshof terecht staan. Waarom moeten zij bij niet-militairen achterstaan?

Prof. Simons schreef in het Weekblad v. h. Recht no. 10903, terecht, dat het verminderen van het aantal rechtsgeleerde leden van 3 tot 2 een misplaatste zuinigheidsmaatregel is, en de tegenwoordige President van het Hof, mr. van Sandick, deed in het W. v. h. R. no. 10484 uitkomen, dat althans de meerderheid van zijn leden uit juristen diende te bestaan. ¹⁾ Van een arrest van het Gerechtshof is bovendien nog cassatie mogelijk, maar niet van een sententie van het Hoog Militair Gerechtshof. Is dus eigenlijk niet het Hoog Militair Gerechtshof tevens cassatie-rechter, beslissend over rechtsvragen? En dat met twee juristen! Men moet er nog bij in aanmerking nemen, dat revisie van militair-rechterlijke beslissingen ook niet mogelijk is, zoodat ook in dit opzicht de militairen er slechter aan toe zijn dan de niet-militairen.

Hoe moet er dan worden bezuinigd? Wijlen mr. van Beusekom heeft in het W. v. h. R. no. 10817 een opstel geschreven, waarin is aanbevolen, het Hoog Militair Gerechtshof in te richten op de wijze als het H. M. G. van Ned.-Indië, waar de ambtenaren, die deel uitmaken van het Hooggerechtshof, ambtshalve van het H. M. G. deel uitmaken. Waarom heeft de Regeering het Indisch systeem niet nagevolgd, voor zooveel aangaat de militaire leden, die aldaar zijn gepensioneerde officieren van de zee- en landmacht ²⁾? Geef aan deze gepensioneerden een toelage van *f* 1000, het bedrag van de vergoeding die men nu wil geven aan de Raadsheeren van den Hoogen Raad en het Gerechtshof te 's-Gravenhage, dan bespaart men 4 maal *f* 8000 min 4 maal *f* 1000 is: *f* 28000. Er zullen liefhebbers genoeg zijn. Dan heeft men een w e r k e l i j k e bezuiniging bereikt, en kan het Hoog Militair Gerechtshof in Utrecht blijven. ³⁾

Over dat laatste punt moet ons nog een boutade uit de pen. Er be-

¹⁾ *Dat juist de tegenwoordige President aldus schreef, heeft ons zeer verwonderd. Juist hij weet beter dan iemand anders, hoe de toestand was en wij nemen niet aan dat de bedoelde officieren in raadkamer over rechtsgeleerde onderwerpen het stilzwijgen bewaarden en hun licht onder de korenmaat hebben gehouden. Intusschen, ook Dr. Boekhoudt oordeelde in gelijken zin in zijn opstel op blz. 27 v. van deel XVIII van ons Tijdschrift. Is ook hij ziende blind en hoorende doof geweest? Laatstgenoemde schrijver schijnt evenwel inmiddels bekeerd te zijn, zie zijn afscheidsrede bij het vertrek van den Schout-bij-Nacht Van Rijn van Alkemade, hiervóór bladz. 605.*

²⁾ *De schrijver heeft zich geen rekenschap gegeven van de wenschelijkheid om juist actief dienende officieren uit het volle militaire leven tot het lidmaatschap te roepen. Het contact met de weermacht blijft dan ook levendiger en men heeft groter zekerheid alleszins bekwame officieren in het Hof te zien zitting nemen.*

³⁾ *Deze redeneering is ons niet duidelijk. Zou de Regeering — gesteld zij aanvaarde de bezuiniging welke hier wordt aanbevolen — de andere bezuiniging — zij het er ook eene in perspectief — moeten loslaten? Deze opvatting lijkt wat al te Utrechtsch.*

staat een ontzettend gevaar, dat men in de bezuiniging een motief gaat vinden, om den Staatsdienst zooveel mogelijk te centraliseeren, waardoor verschillende cultuurcentra verdwijnen, zéér tot schade van de bevolking en alles wordt samengetrokken in Den Haag. In dit verband is reeds de opheffing van tientallen kantongerechten en eenige rechtbanken een zeer ongelukkige maatregel. Wordt het Hoog Militair Gerechthof uit Utrecht weggenomen¹⁾ dan zal wellicht binnenkort de Centrale Raad van Beroep volgen, en Utrecht zal hoe langer hoe meer worden ontbloot van belangrijke lichamen en hoe langer hoe minder oor voor zijn belangen kunnen vinden. Het is geen stedelijk chauvinisme²⁾ dat ons tot deze uitlating drijft, maar het zijn algemeen-landelijke overwegingen. Rijk en verscheiden was, in tegenstelling tot het buitenland, onze cultuur, omdat verschillende plaatsen elk hun eigen instellingen, hun eigen karakter hadden, elk op een bijzondere wijze deelnamen aan de algemeene landscultuur. Dat wij deze vernietiging eener gelukkige en typisch-Nederlandsche differentiatie van cultuur en bestuur, nu juist moeten krijgen van een rechtsch kabinet, dat daarmede een van zijn eigen grondbeginselen verloochent, is wel diep betreurenswaardig!

Het wetsontwerp, dat wij hierboven uitvoerig hebben besproken, heeft de verdienste, in zooverre het eene wijziging brengt van de procedure bij het H. M. G. en de rechtsspraak bij het H. M. G. niet meer gedurende twee maanden van het jaar doet stilstaan.³⁾ Maar overigens! Wij hopen dat de Kamer het verwerpt, en ook de rechterzijde op grond van haar eigen beginselen het onaannemelijk zal verklaren!

Fiscaal-plaatsvervanger bij den Zeekrijgsraad te Willemsoord.

Bij Kon. besluit van 5 April 1924 is aan mr. H. Westermann, op zijn verzoek, met ingang van 25 Maart, eervol ontslag verleend uit zijn betrekking van fiscaal-plaatsvervanger bij den Krijgsraad in de directie der marine te Willemsoord, onder dankbetuiging voor de als zoodanig bewezen diensten.

Nog steeds „oorlogsgevaar“?

Onlangs vernamen wij van een vrijspraak gegeven door den Zeekrijgsraad te Willemsoord, welke het licht doet vallen op eene, naar onze meening, weinig wenschelijke consequentie van het nog steeds

¹⁾ *Er zal dan toch een krijgsraad voor in de plaats komen.*

²⁾ *Zoover bekend, heeft het wetsontwerp ook in Utrecht nog weinig emotie verwekt of stof opgejaagd. De opvatting van den schrijver lijkt ons dan ook wel wat al te somber van kleur.*

³⁾ *Ook deze voorstelling van zaken is niet vrij van overdrijving: zie art. 46 Prov. Instr. Voor spoedzaken, waartoe vroeger ook gerekend werden de zaken van beklaagden die in arrest zijn gehouden, werden altijd buitengewone zittingen in de vacantiën bepaald. Of heeft het Hof ook dezen nuttigen maatregel afgeschafft?*

niet ingetrokken Koninklijk Besluit van 30 Juli 1914 No. 72 (Buitengewone Nederl. Staatscourant No. 177*), bepalende, dat er oorlogsgevaar in den zin waarin dat woord in 's Lands wetten voorkomt, aanwezig is.

Het bij bedoeld vonnis, geaprobeerd door het H. M. G., wettig en overtuigend bewezen verklaarde, komt in het kort hierop neer:

1°. dat de beklagde, als bestuurder en gezeten op een vierwielig motorrijtuig daarmede had gereden op een voor het openbaar verkeer openstaanden rijweg, binnen de bebouwde kom van de gemeente Helder met een snelheid van 27,4 K.M. per uur;

2°. dat de beklagde niet op de eerste vordering van een agent van politie, tevens onbezoldigd rijksveldwachter, had vertoond het nummerbewijs genoemd in art. 9, 1e lid, sub 2 van de Motor- en Rijwielwet.

Voorts bleek uit de getuigenverklaringen, dat bedoeld motorrijtuig werd bestuurd en behandeld door militairen, terwijl het werd gebezigd ten behoeve van 's Rijks dienst.

De Krijgsraad overwoog vervolgens: „dat het K. B. van 30 Juli „1914, No. 72, nog steeds van kracht is, zoodat in de gemeente Helder nog altijd een toestand aanwezig is als bedoeld bij art. 1, sub „1°, der wet van 23 Mei 1899 (Stbl. No. 128), waaruit, uit hoofde „van art. 24 der Motor- en Rijwielwet, volgt, dat deze wet en evenzoo „de op die wet berustende verordeningen op de aan den beklagde „te laste gelegde overtredingen niet van toepassing is”, verklaarde op grond daarvan beklagde niet strafbaar en sprak hem vrij.

Wie van deze vrijspraak kennis neemt, moet, dunkt ons, erkennen dat het in 1914 „bestaand oorlogsgevaar” in het jaar 1924, ongeveer zes jaren na het sluiten van den vrede, een heel weinig redelijken grond oplevert om militaire overtreders van de Motor- en Rijwielwet straffeloosheid te bezorgen. Het is ons bekend, dat meermalen gepoogd is intrekking van het bedoelde K. B. te verkrijgen, maar dat de Regeering daartoe nog steeds niet heeft willen overgaan. Wij nemen gaarne aan dat het handhaven van „oorlogsgevaar”, ook in vollen vreedstijd in verschillende opzichten nut of gemak voor de administratie kan opleveren, doch daarvoor is het laatste lid van art. 188 der Grondwet niet geschreven. Als men denkt aan de buitengewone bevoegdheden die het militair gezag, door het handhaven van het bedoelde K. B., o. a. op grond van de Inkwartieringswet, de Onteigeningswet en de Telegraaf- en Telefoonwet, nog steeds bezit, dan kan men uit het ontbreken van oppositie slechts afleiden, dat van die uitzonderingsbevoegdheden geen gebruik meer wordt gemaakt en dat haar voortbestaan dus niet meer noodig is.

Intusschen op het gebied van het strafrecht heeft, naar onze meening, dat gehandhaafde „oorlogsgevaar” een niet gering ander gevaar doen ontstaan. In den negenden Titel van het Eerste Boek van het Wetboek van Strafrecht leest men in art. 87 o. m. „onder tijd van oorlog wordt begrepen de tijd waarin oorlog dreigende is”.

Zonder nu in een goochelen met woorden te vervallen, zou, dunkt ons, mogen worden volgehouden, dat, wanneer naar het oordeel van de Regeering — die daarover het best kan oordeelen — oorlogsgevaar aanwezig is, ook gezegd moet worden dat er oorlog dreigt. Voor het burgerlijk strafrecht is die consequentie niet van veel gewicht omdat de uitdrukking „tijd van oorlog” slechts in enkele weinig toegepaste artikelen (100, 2°, 102, 104, 105, 136, 331 en 332) voorkomt, maar sinds 1 Januari 1923 is dat gewicht voor het militair strafrecht des te grooter. Art. 87 Swb. geldt op grond van art. 1 Mil. Swb. voor het geheele Wetboek van Militair Strafrecht en ingevolge art. 72 W. K. ook voor de wet op de Krijgstucht; men behoeft slechts de artikelen 96, 97 en 98 Mil. Swb. op te slaan om te zien waartoe deze consequentie voert. Enorm verhoogde strafmaxima voor ongeoorloofde afwezigheid en reeds bij afwezigheid van langer dan één dag, uitsluiting van de mogelijkheid tot disciplinaire afdoening. Andere artikelen als 114, 120 enz. laten wij nu maar buiten beschouwing, alleen de desertie-artikels zijn reeds voldoende om in het licht te stellen dat een dergelijke consequentie — en wij zien niet hoe daaraan te ontkomen valt — het handhaven van bedoelde K. B. eigenlijk onmogelijk maakt.

Tijdens de mobilisatie verklaarde het H. M. G. — waarschijnlijk met het oog op de moeilijk toe te passen verouderde bepalingen omtrent desertie in tijd van oorlog — „dat het aan het Hof uit eigen we-„tenschap bekend was, dat de Nederlandsche armee zich niet in „oorlogstijd bevond”; toen stond echter ten aanzien van de militaire strafwetgeving van 1814 en 1815, tengevolge van de beperkte bepaling van art. 91 Swb., het begrip „oorlogstijd” geheel los van art. 87 van dit wetboek. Na de invoering van de thans geldende strafwetgeving is, blijkens art. 1 Mil. Swb., die toestand gewijzigd. Het is ons onbekend of de kwestie in dezen vorm na 1 Januari 1923 door eenig militair-rechterlijk college onder de oogen is gezien. Zoo niet, dan mogen wij haar — hoe onaangenaam de consequentie ook moge zijn — in de overweging van onze militair-rechterlijke colleges aanbevelen. Want ten slotte is in 1924 een veroordeeling wegens een in „tijd van oorlog” gepleegd strafbaar feit niet minder af te keuren dan een vrijspraak uit hoofde van „bestaand oorlogsgevaar”. ¹⁾

---

¹⁾ Terwijl het bovenstaande reeds gezet was, namen wij kennis van een, in het W. v. h. R. N°. 11190 opgenomen arrest van den Hoogen Raad, handelend over het, door een, ter zake van overtreding van een artikel van het Motor- en Rijwielreglement, veroordeelden chauffeur bij het Staatsbedrijf der Artillerie-inrichtingen, ingesteld beroep in cassatie, waarbij als cassatiemiddel werd aangevoerd: schending van art. 24 der Motor- en Rijwielwet, juncto het K. B. van 30 Juli 1914, N°. 72.

Het feit dat nu nog op dat K. B. een beroep kon worden gedaan geeft de Redactie de vraag in de pen: „Zou het niet eindelijk tijd worden nu eens met dergelijke „anachronismen af te rekenen en onder de oorlogswetgeving „van het jaar 1914 en volgende jaren finale opruiming te houden?”

Herziening militair strafprocesrecht.

De Minister van Justitie, de Minister van Marine, de Minister van Oorlog, hebben blijkens gemeenschappelijke beschikking van 19 Maart/27 Maart/3 April 1924 besloten:

A. aan de bij gemeenschappelijke beschikking van 7/9/21 October 1912 ingestelde commissie op te dragen, ter voorbereiding van eene herziening van het militaire strafprocesrecht, de daartoe noodige ontwerpen van wet, met de daarbij behorende memoriën van toelichting, samen te stellen;

B. aan het lid der commissie Jhr. Mr. Dr. B. de Jong van Beek en Donk als zoodanig eervol ontslag te verleen, onder dankbetuiging voor de door hem als lid der commissie bewezen diensten;

C. van het secretariaat en adjunct-secretariaat der commissie te ontheffen onderscheidenlijk de leden der commissie Prof. Mr. J. V. van Dijk en P. A. Kempen;

D. in de commissie te benoemen:

1. als lid, tevens secretaris: Mr. J. Donner, raad-adviseur bij het departement van justitie;

2. als lid: Mr. R. del Campo genaamd Camp, advocaat-generaal bij het gerechtshof te 's Gravenhage;

E. aan de commissie toe te voegen als adjunct-secretaris: W. H. Heeris, officier van administratie 1ste klasse bij de zeemacht.

Niet-ondertekende telastlegging.

Mededeeling naar aanleiding van de sententie van het H. M. G. van 26 October 1923.

In aflevering 4 van dezen jaargang, bladz. 435, publiceerden wij bovengenoemde sententie, waarbij eene telastlegging nietig werd verklaard omdat zij niet door den Auditeur-Militair was ondertekend. Wij vermeldden toen, dat de Advocaat-Fiscaal den Auditeur-Militair had uitgenoodigd de zaak op een nieuwe telastlegging wederom in behandeling te doen nemen. Zulks is geschied en beklagde Z. stond wegens hetzelfde feit als vermeld in de oorspronkelijke ongeteekende telastlegging, wederom voor den Krijgsraad terecht en werd bij vonnis van 28 December 1923 wegens het „als soldaat zijn meerdere in rang met woorden dreigen” veroordeeld tot één maand gevangenisstraf met vrijspraak van een gedeelte van het te laste gelegde. Dit vonnis werd door het H. M. G. bij sententie in appèl van 28 Maart 1924 in zijn geheel bevestigd.

Militair Straf- en Tuchtrecht.

Onder bovenstaand hoofd werd in het Voorloopig Verslag over Hoofdstuk VI der Staatsbegrooting een vraag gesteld omtrent de bestraffing van twee marineschepelingen in Indië wegens het doen drukken van een opruiend geschrift (zie M. R. T. Deel XIX, bladz. 389). In de Memorie van Antwoord werden nadere inlichtingen toegezegd, zoo gauw deze van den Commandant der Zeemacht in Nederlandsch-Indië zouden zijn ontvangen (zie M. R. T. Deel XIX, bladz. 492). Bij schrijven van 14 April 1924 heeft de Minister van Marine die inlichtingen thans aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal verstrekt.

Uit dat schrijven blijkt, dat 2 marineschepelingen, leden van het hoofd-afdeulingsbestuur van den Bond van Minder Marinepersoneel in Nederlandsch-Indië van Hr. Ms. „De Zeven Provinciën”, destijds liggende te Ambon, aan een drukkersfirma te Soerabaia een circulaire verzonden met verzoek daarvan 400 exemplaren te doen drukken. De agent dier firma ging hiertoe echter, vanwege het zeer opruiend karakter dier circulaire niet dadelijk over, doch stelde de marine-autoriteiten van een en ander in kennis. Nadat aanvankelijk was besloten, niet dadelijk in te grijpen doch het drukken der circulaire te laten doorgaan, met de bedoeling om de oplaag in beslag te nemen, wanneer zij door of namens den lastgever zou worden afgehaald, werd het bij nadare overweging toch juist geoordeeld met de inbeslagneming niet tot dat tijdstip te wachten en deze geschiedde dan ook voordat „De Zeven Provinciën” te Soerabaia was teruggekeerd.

De beide schepelingen werden ter zake van het misdrijf omschreven in art. 147 Mil. Swb. door den zee-krijgsraad respectievelijk tot 6 en 5 maanden gevangenisstraf veroordeeld met aftrek van 4 maanden vóórarrest en met ontslag uit den militairen dienst, met ontzetting van de bevoegdheid om bij de gewapende macht te dienen.

Gebleken is dat de veroordeelden geheel op eigen verantwoordelijkheid hebben gehandeld en zonder dat het verdere afdeulingsbestuur of de leden van den bond daarvan kennis droegen. Een afschrift van de bedoelde circulaire is, ter inzage van de leden, ter griffie van de Kamer nedergelegd.

Wetsontwerp staat van oorlog en beleg.

Wij lezen in de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag der Commissie van Rapporteurs uit de Eerste Kamer der Staten-Generaal omtrent de algemeene beschouwingen over de Staatsbegrooting voor 1924 o.a. het volgende:

„Wat betreft het wetsontwerp op den staat van oorlog en beleg zij medegedeeld dat de Minister van Oorlog, tengevolge van vele andere

„bemoeiingen, nog geen genoegzame gelegenheid heeft gevonden „om zich dienaangaande een vaststaand oordeel te vormen. Op grond „hiervan bestaat vooralsnog bezwaar tegen de aandeordestelling van „dit wetsontwerp.”

—————

Dagvaarding in het burgerlijk procesrecht. — Dierenbescherming. — Geldboeten. — Nieuwe strafbepalingen. — Toelating van getuigen in strafzaken. — Veroordeeling in de kosten. — Alleen rechtsprekende rechters. — Rechtspraak naar analogie.

Uit het Voorloopig Verslag van de Eerste Kamer der Staten-Generaal betreffende de begrooting van Justitie voor 1924 nemen wij het navolgende over:

Dagvaarding in het Burgerlijk procesrecht.

Een lid sprak de hoop uit, dat de Minister, als hij een nieuw procesrecht ging voorstellen, de dagvaarding zou vervangen door een klaagschrift. Dat was de nu steeds meer gebruikelijke vorm. Gewezen werd daarbij op de ongevallenrechtspraak, op die over het arbeidscontract en op die der distributiegerechten. De dagvaarding, zooals zij nu bestaat, is een valstrik voor den eischer, die toch gewoonlijk niet voor zijn genoegen tot dagvaarden overgaat. Deze kan eigenlijk geen goede dagvaarding maken, voordat hij weet, welke houding de tegenpartij zal aannemen; maar als hij dat weet, is het reeds te laat. De dagvaarding mocht dus niet langer het stuk zijn, waarop het proces werd gewonnen of verloren, maar alleen slechts het middel om den rechter in de zaak te betrekken en de zaak in beweging te brengen. Werd het mogelijk gemaakt om in den loop van het proces de dagvaarding te veranderen, zooals het plan schijnt te zijn, dan zoude reeds veel kwaad zijn gekeerd; maar geheel afdoende was die maatregel toch niet. De dagvaarding is een geheel verouderd stuk, dat in het moderne procesrecht niet meer past, en dat tot nu toe in het proces den triomf heeft gemaakt van de kwade trouw. In strafzaken behoeft de officier van justitie geene dagvaarding uit te brengen, voordat de zaak is geïnstrueerd. Hij weet dan haarfijn, wat de gedaagde te zeggen heeft, en er is geen enkele reden, om het civiele procesrecht ook hier weer bij het strafproces ten achter te stellen.

Dierenbescherming.

Onderscheidene leden wenschten strengere bepalingen tot bescherming van dieren. Vooral het ergerlijk mishandelen van trekhonden komt veelvuldig voor. Zij wezen er op, dat hoewel art. 254 van het Strafwetboek mishandeling van een dier even algemeen strafbaar stelt als art. 300 mishandeling van een mensch, in de recht-

spraak nog veelal voor het bewijs van mishandeling van een dier zwaardere eischen worden gesteld, dan wanneer mishandeling van een mensch is ten laste gelegd. In het eerste geval pleegt vrijspraak te volgen, of blijft vervolging achterwege, indien de dader zich verdedigt met de bewering, dat zijn doel niet was gericht op mishandeling, of dat hij zich niet bewust was, dat hij de grenzen van wat voor de bereiking van zijn doel noodig was, overschreed en de onwaarheid van die bewering niet bewezen kan worden. Aangezien dit dikwijls geschiedt, vindt art. 254, hoewel het voortdurend en talloos malen overtreden wordt, veel te weinig toepassing. Men vroeg of de Minister niet eene zoodanige aanvulling van art. 254 in overweging wilde nemen, waardoor het ongestraft blijven van zoo talrijke dierenmishandelingen zoude kunnen ophouden. Misschien is in deze van onze Engelsche naburen wel wat te leeren, die gewoon zijn gestreng op te treden tegenover alle wreedheid tegen dieren. Waarschijnlijk zoude bij doelmatige verbetering van de redactie van art. 254, art. 455 Strafwetboek kunnen vervallen. De daar genoemde gevallen zijn inderdaad gevallen van mishandeling en behoorden dus ook door het verbod van mishandeling getroffen te worden. Maar men heeft die handelingen veertig jaar geleden ten onrechte, voornamelijk om hun aanstoot gevend karakter, strafbaar gesteld en daarom onder de overtredingen betrekkelijk de zeden opgenomen. Het element van dierenmishandeling behoort, meende men, door wetswijziging meer naar voren te worden gebracht.

Geldboeten.

Eenige leden achtten verhooging van de maxima der geldboeten wenschelijk. Het komt thans herhaaldelijk voor, dat de te betalen geldboete slechts een gering gedeelte uitmaakt van het onrechtmatig verkregen goed, zoodat de boete niet meer een straf is en dus niet weerhoudt van het plegen van de onrechtmatige daad.

Nieuwe strafbepalingen.

Door enkele leden werd aangedrongen op het in het leven roepen van strafbepalingen tegen het desbewust besmetten van andere personen met syphilis. De Minister heeft eenmaal in de Eerste Kamer toegezegd te overwegen, of niet eene rechterlijke beslissing zoude kunnen worden uitgelokt over de vraag, of dit feit valt onder art. 302 van het Wetboek van Strafrecht. Gaarne zou men vernemen, of aan die belofte gevolg was gegeven.

De wenschelijkheid werd betoogd van het nemen van maatregelen tot krachtiger bestrijding van het misbruik van coca hier te lande. De leden, die deze zaak ter sprake brachten, meenden ook, dat het opiumverbod in Nederland niet voldoende werd gehandhaafd, en dat op de naleving van de wettelijke bepalingen betreffende sterk werkende geneesmiddelen, ten deele zelfs vergiften, niet naar behooren werd toegezien.

Strafrechtelijke belemmering van de vrijheid tot het houden van hypnotische séances, die dikwijls tot zeer onverkwikkelijke tooneelen aanleiding gaven, achtten enkelen zeer wenschelijk.

Een lid wenschte strafbepalingen te zien gemaakt tegen misbruik van macht, misbruik van eigendom en exploitatie van den eenen mensch door den ander. Hij wilde evenwel niet, dat definities van die misdrijven in de strafwet zouden worden opgenomen. Het geven toch der definities is volgens dit lid de taak der jurisprudentie, niet van den wetgever.

Toelating van getuigen in strafzaken.

Er werd tegen opgekomen, dat zoo dikwijls aangeklaagden tegen elkander als getuigen werden gehoord. Het lid, dat deze aangelegenheid ter sprake bracht, achtte dit nadeelig voor het aanzien van de rechterlijke macht.

Andere leden konden dit gevoelen niet deelen.

Veroordeeling in de kosten.

De in den laatsten tijd tot uiting gekomen gedachte, dat in strafzaken de veroordeelde de kosten behoorde te dragen, werd bestreden met de opmerking, dat zoodanige bepaling zeer ongelijkmatig zoude werken, waarbij men denke aan reiskosten, getuigen enz.

Alleen rechtsprekende rechters.

Door verschillende leden werd de alleen sprekende rechter als maatregel van bezuiniging aanbevolen. Zij waren van oordeel, dat in alle zaken, ook in strafzaken, in eerste instantie ten minste, slechts een rechter moest oordeelen, en dat geen college met rechtspraak belast ooit meer dan drie leden behoorde te tellen. Dat geldt ook voor den Hoogen Raad. Bij collegiale rechtspraak wordt het gevoel van verantwoordelijkheid licht verzwakt, doordat het individu zich achter het college verschuilt. Intellectueele arbeid is ook uit den aard der zaak vóór alles individueele arbeid.

Rechtspraak naar analogie.

Het oude adagium: „nulla poena sine lege” schijnt, naar enkelen betoogden, zeer rechtvaardig, maar werkt onrechtvaardig; stelt het feitelijk een premie op de uitvinding van nieuwe misdrijven. De wet kan de ontwikkeling der criminaliteit nooit op den voet volgen, de rechter kan dat echter wel. De leden waren van gevoelen, dat ter wille van de rechtszekerheid de rechtspraak naar analogie, welke reeds in de Schutterijwet van 1827 ¹⁾ was opgenomen, behoorde te worden ingevoerd. Niet aan iederen rechter echter kan de bevoegdheid worden gegeven de wet naar analogie aan te vullen. Er zoude

¹⁾ Zou hier niet bedoeld zijn het Crim. Wetboek voor het Krijgsvolk te Lande, art. 17?

dan geen eenheid zijn; maar als het ontslag van rechtsvervolging vervangen werd door eene verwijzing naar den Hoogen Raad, die alleen bevoegd zoude zijn tot analogische uitbreiding of interpretatie der Strafwet, zoude die eenheid verzekerd wezen. Gaarne zoude men 's Ministers meening omtrent een en ander vernemen. Andere leden konden zich in geenen deele bij dit betoog aansluiten.

De Memorie van Antwoord vermeldt dienaangaande:

Dagvaarding in het burgerlijk procesrecht.

Bij de behandeling van de voorstellen tot herziening van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering zal gelegenheid zijn de vraag onder de oogen te zien, in hoever aan de dagvaarding een meer of minder bindend karakter moet worden toegekend.

Dierenbescherming.

Is door de onderscheidene leden, die te dezer plaatse aan het woord zijn, bij hun wenschen van strengere bepalingen tot bescherming van dieren, wel voldoende aandacht geschonken aan de wijzigingen, die in de artikelen 254 en 455 van het Wetboek van Strafrecht bij de wet van 16 April 1920 (Stbl. no. 194) zijn aangebracht? Althans komt het den ondergeteekende voor, dat de in het Verslag te berde gebrachte bezwaren door die wijzigingswet zijn ondervangen. Immers de formulering van artikel 254, waarin niet meer van mishandeling wordt gesproken, is thans aldus, dat een beroep op het feit, dat het doel niet was gelegen in het toebrengen van leed, niet meer ter zake is. Ook is, in afwijking van het arrest van den Hoogen Raad van 11 November 1918 (W. 10347), waarbij alleen werd gewraakt een bewuste overschrijding van wat ter bereiking van het bij het toebrengen van leed beoogde doel *noodig* is te achten, in artikel 254 thans slechts buiten strafbaarheid gehouden wat ter bereiking van het doel *toelaatbaar* is, waarbij dan die toelaatbaarheid objectief moet worden beoordeeld en dus het inzicht daaromtrent van den betrokkene niet afdoet.

De ondergeteekende kan op grond van een en ander niet inzien, dat de wettelijke regeling dezer aangelegenheid reeds thans weder zou moeten worden ter hand genomen. Dat bepaaldelijk ook naar het doen vervallen van artikel 455, door overbrenging naar artikel 254, zou moeten worden gestreefd, schijnt hem minder juist. Met het oog op de zwaardere eischen omtrent opzet en schuld, die bij misdrijven uit den aard der zaak moeten worden gesteld, zou een uitsluitende regeling van dit onderwerp onder de misdrijven aan de bescherming der dieren wel eens kunnen blijken niet ten goede te komen. Trouwens, het aan de plaatsing van artikel 455 — onder de overtredingen tegen de zeden — ontleende bezwaar is hem niet duidelijk. Ook de titel, waarin artikel 254 voorkomt, is door den wetgever blijkens het opschrift beschouwd als delicten tegen de zeden te bevatten en, mits men zich van de ruime beteekenis, die in dit ver-

band aan het begrip „zedes” is toegekend, bewust is, schijnt daarmede de rechtsgrond der strafbepalingen niet onjuist aangegeven.

Overigens teekent de ondergeteekende nog aan, dat hij destijds bij de behandeling van de meerbedoelde wijzigingswet heeft uitgesproken (zie pag. 3 van de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag der Tweede Kamer, Zitting 1919—1920 — Stuk no. 108 —) dat hij de ontwikkeling der denkbeelden op het stuk der dierenbescherming allermint afgesloten achtte en dus de mogelijkheid niet ontkende, dat een voortgaande actie van dierenbeschermingsverenigingen, evenals van dierenvrienden in het algemeen, de opvattingen van 's menschen plichten tegenover dieren verder zou verheffen en aldus wellicht tevens verdere wettelijke voorzieningen op dit stuk zou voorbereiden. Voor het tegenwoordige evenwel kan de ondergeteekende voor den wetgever nog geen grond voor verder gaand optreden zien.

Geldboeten.

Ook naar het oordeel van den ondergeteekende is herziening van ons strafstelsel, wat betreft de toepassing van geldboeten, urgent. Hij hoopt ter zake binnenkort de indiening van een ontwerp van wet te bevorderen.

Nieuwe strafbepalingen.

De ondergeteekende heeft destijds onder dagteekening van 17 November 1920 den Procureur-Generaal te 's Gravenhage opgedragen in een voorkomend geval een rechterlijke beslissing uit te lokken omtrent de toepasselijkheid van artikel 302 van het Wetboek van Strafrecht op het desbewust besmetten van andere personen met syphilis. Naar de Procureur-Generaal hem mededeelt, heeft zich echter tot op heden een geval, hetwelk zich tot het uitlokken eener beslissing als bedoeld eigende, aan het betrokken parket niet voorgedaan. De aandacht blijft intusschen op deze aangelegenheid gevestigd.

De onderwerpen, welke onder dit hoofd in de tweede plaats zijn ter sprake gebracht, behooren meer in het bijzonder tot het ressort van den Minister van Arbeid, Handel en Nijverheid. Intusschen heeft de ondergeteekende, nu de betreffende aangelegenheden te dezer plaatse zijn aangeroerd, niet willen nalaten het oordeel van dien Ambtgenoot over de te berde gebrachte wenschen in te winnen, ten einde dat ter kennis van de Kamer te kunnen brengen.

De Minister van Arbeid, Handel en Nijverheid heeft hem in antwoord daarop medegedeeld, dat aanwijzingen, die op misbruik van cocaïne van eenige beteekenis hier te lande wijzen, hem niet ten dienste staan, zoodat, daargelaten op welke wijze krachtiger zou kunnen worden opgetreden dan thans ingevolge de Opiumwet geschiedt, voor nieuwe maatregelen geen aanleiding schijnt te bestaan. Ook ten aanzien van de handhaving van het opiumverbod is, naar

de Minister mededeelt, het thans geoefende toezicht voldoende gebleken om verschillende misstanden te achterhalen. In overweging is overigens een wijziging der Opiumwet, ten einde door verhooging van straffen en vermeerdering van de bevoegdheden van het openbaar gezag de kracht der verbodsbepalingen te versterken.

De wettelijke bepalingen betreffende sterk werkende geneesmiddelen en vergiften zijn, naar de Minister van Arbeid, Handel en Nijverheid te kennen geeft, verouderd en niet toereikend om misstanden in het verkeer met deze middelen te voorkomen of weg te nemen. Herziening der desbetreffende wetten is reeds in een ver gevorderd stadium van voorbereiding.

De vraag, of tegen hypnotische séances in het openbaar ware op te treden, heeft ten vorigen jare een onderwerp van gedachtenwisseling tusschen den ondergeteekende en zijn Ambtgenoot van Arbeid, Handel en Nijverheid uitgemaakt. Resultaat is geweest, dat laatstgenoemde de medewerking der Burgemeesters heeft ingeroepen, opdat hunnerzijds met gebruikmaking der in artikel 188 der Gemeentewet verleende bevoegdheid tegen deze tooneelen zou worden opgetreden. Naar de Minister van Arbeid den ondergeteekende heeft bericht, mag blijkens de ontvangen antwoorden, worden vertrouwd, dat als gevolg van dezen stap het kwaad zal worden beteugeld. Onder die omstandigheden was er voor den ondergeteekende geen aanleiding het optreden in dezen van den strafwetgever te bevorderen.

Het door een lid ontwikkeld denkbeeld van een drietal algemeene strafbepalingen tegen onderscheidenlijk misbruik van macht, misbruik van eigendom en exploitatie van den eenen mensch door den ander, kan de ondergeteekende niet zoo aanstonds voor zijn rekening nemen. Het belang der rechtszekerheid, hetwelk vooral op het terrein van het strafrecht van waarde is, zou, naar hij meent, op een dergelijke wijze wat al te zeer in het gedrang komen. Ook trekt dit lid, met name bij zijn algemeene strafbepaling tegen misbruik van eigendom, de grenzen van het strafrecht wel zeer ruim.

Toelating van getuigen in strafzaken.

Een algemeene uitspraak tegen het hooren van getuigen betreffende zaken, waarin zij zelf min of meer betrokken zijn geweest, kan kwalijk worden aanvaard. Uiteraard moet hier echter met beleid worden gehandeld. Dat het daaraan schort, is den ondergeteekende tot op heden niet gebleken.

Veroordeeling in de kosten.

De gemaakte bedenking verdient bij een beoordeeling van de vraag, of tot wederinvoering in strafzaken van de veroordeeling in de kosten ware over te gaan, stellig overweging.

Alleen rechtsprekende rechters.

Onder het hoofd „Bezuiniging” wordt in het Voorloopig Verslag te recht voorop gesteld, dat bij het nemen van bezuinigingsmaatregelen op justitieel gebied met voorzichtigheid moet worden te werk gegaan. Verschillende leden bevelen thans als maatregel van bezuiniging den unus iudex aan. De ondergeteekende acht het vraagstuk meervoudige kamer-unus iudex van dermate principieel belang, dat bij hem bezuinigingsoverwegingen te dezen den doorslag niet kunnen geven. Juist hier is voorzichtigheid geboden.

Een voorstel om elke zaak, hoe gewichtig ook, hetzij burgerlijke-hetzij strafzaak, in eerste instantie te doen berechten door één rechter, is van den ondergeteekende niet te verwachten. De beteekenis van het overleg tusschen de leden eener meervoudige kamer worde niet onderschat. Wat betreft de rechtspraak door den Hoogen Raad, de ondergeteekende veroorlooft zich te verwijzen naar zijn het vorige jaar ingenomen standpunt (Memorie van Antwoord, hoofd „Bezuiniging”). Sedert is zijne zienswijze niet veranderd.

Rechtspraak naar analogie.

Het standpunt tegenover de analogische toepassing van strafbepalingen, dat de ondergeteekende destijds heeft kenbaar gemaakt bij de behandeling van de wet van 19 Mei 1922 (*Staatsblad* no. 313) tot aanpassing van het Wetboek van Strafrecht aan huidige toestanden op het gebied der aanwending van electricisch arbeidsvermogen, — dat n.l. een analogische wetstoepassing als grondslag van veroordeeling wegens een door den wetgever niet rechtstreeks strafbaar gesteld feit ten eenenmale verwerpelijk is te achten (Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag der Tweede Kamer — Zitting 1921 — 1922 — stuk no. 113) is nog steeds het zijne. Kennisneming van de uitvoerige verhandelingen, welke ter zake in de vergadering van de Nederlandsche Juristenvereniging van 1922 hebben plaats gehad, hebben hem in zijn oordeel slechts kunnen versterken. Het afwijzend votum, hetwelk in die vergadering met op twee na algemeene stemmen is gevallen, hoezeer ook het denkbeeld in den vorm, waarin het in het Voorloopig Verslag is ontwikkeld, aldaar onder de aandacht was gebracht, schijnt den ondergeteekende veelzeggend.

INGEKOMEN BIJDRAGEN.

Beschouwingen naar aanleiding van „De ziekte van de Nederlandsche Krijgstucht en wegen tot herstel” ¹⁾

door

J. Th. HEINS,

Kapitein bij de Politietroepen.

In het „Militair Rechtelijk Tijdschrift” is van de hand van den eerste-luitenant der infanterie, J. t e r M a t e n, een artikel verschenen over „de ziekte van de Nederlandsche Krijgstucht en wegen tot herstel”.

De schrijver, die laatstelijk leeraar in de juridische en maatschappelijke vakken op den Hoofdcursus was, geeft in dit artikel een inzicht in de oorzaken, waardoor het leger faalde als volksopleedingsinstituut en hoe dat zou kunnen veranderen. Dat er gesaald is, zegt hij, behoeft geen verder bewijs, gezien de waardeering over en in het leger.

Wij ontleenen aan het artikel het volgende:

„Het is wonderlijk, dat, vrijwel zonder uitzondering, geen enkel meerdere zijn ondergeschikten kent, noch hun nooden of behoeften. Hoogstens de slechtsten of zwaksten loopen af en toe eens in den kijker, hoogstens bij hen vindt eenige correctieve behandeling plaats, terwijl toch aangenomen mag worden, dat waardeering en belooning van het goede en de goeden veel beter resultaten brengt. Aanmoedigen is nog steeds beter dan breken.

Zonder uitzondering komen de militairen (ook de beroeps- en reserve-militairen en allen, die geroepen zijn een commando te voeren) in dienst, zonder dat men iets van hen af weet en . . . . zoo verlaten zij den dienst ook weer. Dit laatste geldt niet alleen voor dienstplichtigen met korten dienstdtijd, maar zelfs voor de vrijwilligers met tal van dienstjaren, zie de resultaten der indeeling voor de afvloeiing.

Terwijl het absoluut noodig is, dat ten aanzien van elk militair over een zoo groot mogelijk aantal gegevens wordt beschikt, verzameld over een talrijk aantal momenten en door verschillende meerderen, beschikken we thans alleen over de . . . . straflijsten, welke alleen enkele slechte of zwakke momenten ver-eeuwigen en over den conduitestaat, welks inhoud zeker aan

---

¹⁾ Zie M. R. T. Deel XIX, blz. 402 e.v.

waarde zou winnen door toevoeging van bedoelde geregeld bijgehouden gegevens. Terwijl dag in dag uit elk militair van den vroegen morgen tot den laten avond voortdurend wordt waargenomen, meestal door tal van meerderen, wordt de schat van feitelijke gegevens, daardoor verkregen, doodgewoon aan de vergetelheid prijsgegeven. En toch zouden die momenteele feitelijke gedragingen tal van diensten kunnen bewijzen. De beoordeelde wordt er door getypeerd, dikwijls ook de beoordeelaar, meer belangstelling groeit van zelf tusschen hoog en laag, terwijl de oorlogscoumandanten (die bij de tegenwoordige organisatie niet meer tevens de vredesopleiders zijn) van het eerste moment af inzicht zouden hebben in de hoedanigheden en capaciteiten van hun ondergeschikten. Daarnaast zou, waar noodig, de massale behandeling plaats kunnen maken voor speciale en individuele." 1)

De Eerste Luitenant J. Ter Maten wekt met den sensationeelen titel, dien hij aan zijn opstel heeft gegeven, de verwachting, dat hij achtereenvolgens zal leveren:

a. beschouwingen over de „ziekte van de Nederlandsche Krijgstucht”;

b. beschouwingen over de „wegen tot herstel”.

Een gezonde krijgstucht is één der eerste levensvoorwaarden van een leger; een leger, waarbij de krijgstucht „ziek” is, draagt de meest te vreezen kiemen van verval in zich. Door de bewering, dat de tucht „ziek” is, werpt men een blaam op het leger in het algemeen, en door die ziekte te wijten aan het optreden van de meerderen, op het officierskorps in het bijzonder.

Men mag dan ook verwachten — ik zou haast zeggen *eischen* —, dat een officier, alvorens in een wetenschappelijk tijdschrift een dergelijke beschuldiging betreffende het leger en het officierskorps te uiten, zich met den meesten ernst rekenschap heeft gegeven van de beteekenis en de draagwijdte van zijne beweringen en dat die officier elk woord, elke uitdrukking, waarmede hij den naam van het Nederlandsche Leger en van het Korps, waartoe hij zelf behoort, kan benadeelen, op een goudschaaltje heeft gewogen, alvorens dat (die) aan het papier toe te vertrouwen. Bovendien behoort die officier zich ernstig af te vragen of het werkelijk in het belang van het Leger moet worden geacht om in een tijd, dat van meerdere zijden de fundamenteen van dat Leger worden ondermijnd, het streven van de sloopers te steunen door zijn ongemotiveerd „j'accuse” de wereld in te zenden.

De 1e Luitenant Ter Maten houdt blijkbaar van groote woorden en spreekt al heel gauw van „een misdaad en een ramp voor het leger” (zie blz. 408), maar is het geen misdaad en geen ramp voor het *leger*, als in een tijd, waarin zeer ernstige aanvallen op dat *leger* worden

1) Zie „De Telegraaf” van 16 Februari 1924, Avondblad, 3e blad.

gedaan, de officieren zelf het breekijzer in de voegen gaan zetten? De schrijver duide mij de opvatting niet euvel, dat een dergelijk werk niet behoort tot de roeping van den officier; in deze tijden behoort de officier op de bres te staan en zijn beste krachten te wijden aan het herstel en den nieuwen *opbouw*.

De schrijver had met zijn opstel een mooi werk in dien geest kunnen leveren doch hetgeen hij vermeent op te bouwen, begraaft hij tegelijkertijd zóó diep onder het puin, dat b.v. een dagblad als De Telegraaf alleen de afbraak ziet!

In den titel van het opstel wordt aangekondigd, dat de tucht ziek zou zijn; het komt mij niet meer dan een „plicht” van den schrijver voor, dat hij van een dergelijke ernstige beschuldiging het bewijs had geleverd. In het opstel had men moeten lezen „waarom”, volgens den schrijver, de tucht ziek is, aan welke verschijnselen die ziekte is te herkennen, enz. Thans blijkt die ziekte enkel en alleen uit den titel; het opstel zelf behandelt geheel andere onderwerpen n.l. de aanwending van tuchtmiddelen, den aard der tuchtmiddelen, de verhouding van meerdere tegenover ondergeschikte, enz.

Een en ander brengt mij op de wellicht wat ondeugende vraag: „Heeft de schrijver, die zich als apostel van het begrip „krijgstucht” opwerpt, er zich wel rekenschap van gegeven wat onder „krijgstucht” wordt verstaan?”

Een officieele definitie van dat begrip wordt gegeven in Art. 1 van het Reglement betreffende de krijgstucht, welk artikel luidt als volgt:

„De krijgstucht omvat de handhaving van regelmaat en orde in „alle, zelfs in de schijnbaar nietige zaken, den militairen dienst betreffende; stipte nakoming van alle voorschriften en nauwgezette „voldoening aan de ter zake van den dienst gegeven bevelen, ook „waar deze slechts kleinigheden betreffen. Zij eischt een voortdurend „besef van ondergeschiktheid aan iederen hooger geplaatste, het nalaten van elk min voegzaam en met de waardigheid van den militairen stand strijdig gedrag en in het algemeen *onafgebroken plichtsbetrachting*”.

De krijgstucht is „ziek” te noemen, als de regelmaat en orde in alle zaken, den militairen dienst betreffende, *niet* behoorlijk worden gehandhaafd, als de voorschriften *niet* stipt worden nagekomen, als *niet* nauwgezet wordt voldaan aan dienstbevelen, als de ondergeschikte *geen* voortdurend besef van ondergeschiktheid aan ieder hooger geplaatste blijkt te bezitten, als de militairen *niet* voldoende nalaten elk min voegzaam gedrag en als er veel valt aan te merken op de algemeene plichtsbetrachting.

Geen enkele dezer tekortkomingen maakt in het opstel een onderwerp van bespreking uit, zoodat m.i. wel reden bestaat voor de veronderstelling, dat de schrijver zich heeft schuldig gemaakt aan een eigenaardige begripsverwarring, welke echter aan het Leger, zoowel als aan het officierskorps een niet te onderschatten nadeel heeft berokkend. (Zie de aanhaling uit de Telegraaf).

Het begrip krijgstucht duidt op de handelingen, gedragingen enz.

van den *ondergeschikte* en zijne verhouding tegenover zijne meerdere; het opstel handelt alleen over minder juist geachte handelingen en gedragingen van den *meerdere* en zijne verhouding tegenover den ondergeschikte, benevens over de aan te wenden tuchtmiddelen.

Er kan nog zeer goed een voorbeeldige kinderliefde bestaan, ook al kwijten de ouders zich op allerellendigste wijze van hunne plichten; evengoed kan er een gezonde krijgstucht heerschen, ook al deugen de tuchtmiddelen niet en hapert er iets aan de verhouding van meerdere tegenover ondergeschikte, want zoowel kinderliefde, als tucht zijn in hoofdzaak gevoels-begrippen, het eerste van liefde van het kind ten opzichte van de ouders, het laatste van eerbied, ontzag, *ondergeschiktheid* enz. van den *ondergeschikte* tenopzichte van den meerdere.

Het opstel van den Luitenant Ter Maten doet mij onwillekeurig terugdenken aan den tijd, dat ik jong Luitenant was; toen schreven en lazen wij minder over tucht dan tegenwoordig, maar toch geloof ik, dat — ondanks de toen nog minder ideale tuchtmiddelen en nog minder ideale verhouding van meerdere tegenover ondergeschikte — de militair beter *gevoelde* wat tucht was dan tegenwoordig. In dien tijd, toen *wij* (thans ouderen) ons modern achtten, werden reeds de jonge kinderen, meer dan tegenwoordig, aan het begrip „tucht” gewend, zoowel in het gezin als op de school; en als zij daarna in het leger traden, waren zij meer vertrouwd met een bepaald gevoel van eerbied, ontzag, of hoe men het noemen wil, tegenover ouderen in leeftijd en in rang of stand dan in deze „eeuw van het kind”.

Toen de tegenwoordige „oude pruiken” meer of minder jonge luitenants waren, dachten zij ook vaak, dat zij het veel beter wisten dan een Minister van Oorlog en andere hoogwaardigheidsbekleeders, doch... als zij er ooit toe kwamen hunne gedachten op papier te zetten, gevoelden zij toch zóóveel eerbied en ontzag voor die ouderen, die reeds een flinke dosis ervaring bezaten, op het tijdstip, dat zij, moderner schrijvers, hunne militaire loopbaan pas begonnen, dat zij de goede, militaire vormen niet uit het oog verloren.

Toen zou een officier er zelfs niet aan gedacht hebben in een wetenschappelijk tijdschrift te doen drukken: „dat de militaire overheid en de militaire chefs, ten opzichte van de jonge militairen bij „uitzondering hun plicht doen” (blz. 403, 2e alinea);

„dat bij één der toenmalige hoogste autoriteiten bij het militair „onderwijs een ontstellend gemis aan besef eener bepaalde noodzakelijkheid bleek te bestaan” (blz. 404);

„dat er gelukkig anderen (d.w.z. hoogste autoriteiten) zijn, die „hun taak als opvoeder beter begrijpen,” (blz. 404).

Toen zou een officier het werk van den wetgever niet hebben verzeleken met dat van een kwakzalver (zie blz. 407, 5e alinea), ook al was hij geheel andere meeningen toegedaan.

Het doet wonderlijk aan, dat men dergelijke weinig disciplinaire

uitlatingen en oneerbiedigheden aantreft in een opstel over de ziekte van de krijgstucht en de wegen tot herstel.

Ik herhaal, in vroegere dagen werd minder over tucht *geschreven*, en *gesproken*, doch toen werd blijkbaar zooveel beter *gevoeld* wat „krijgstucht” beteekende; dit stemt trouwens overeen met hetgeen ik reeds hiervoren opmerkte, dat het begrip tucht in hoofdzaak een gevoels-begrip is. Naar mijne bescheiden meening (iemand die anders mocht denken oordeel ik nog niet ongeschikt een troepenonderdeel aan te voeren!) moet de eigenlijke grondslag van de ware tucht worden gezocht in den inborst, het karakter, de gevoelens van den *ondergeslikte* en doet men goed met zich af te vragen of men niet op dwaalwegen komt als men dien grondslag zoekt buiten den mindere.

Weliswaar kan het tuchtgevoel worden aangekweekt, versterkt, in juiste banen geleid door een gelukkige keuze van tuchtmiddelen, door een tactvol en opvoedkundig optreden van den meerdere, enz., doch men vergete niet, dat dit slechts hulpmiddelen (wegen tot verbetering) zijn, welker invloed nauw samenhangt met den tijdsduur, welken de militair onder de wapenen doorbrengt. Van veel belang kunnen die hulpmiddelen worden voor de *vrijwilligers*, aangezien ten opzichte van deze militairen de opvoeding in het leger kan worden voltooid (c.q. verbeterd) en getracht kan worden een eventueel onvoldoend ontwikkeld gevoel voor tucht verder te ontwikkelen; de meerderen trachten dan goed te maken hetgeen door ouders, onderwijzers en andere vorige opvoeders verzuimd of bedorven is.

Ten opzichte van *dienstplichtigen* echter, die slechts korten tijd onder de wapenen doorbrengen, ken ik aan die hulpmiddelen niet zoo'n groote waarde toe. Als de eigenlijke opvoeders van den dienstplichtige in 20 jaren tijd geen kans hebben gezien een behoorlijk tuchtgevoel bij te brengen, zoo verwacht ik niet, dat de officieren en onderofficieren in een tijdsverloop van enkele maanden, ook al beschikken zij over ideale middelen, de gebreken in die opvoeding zullen kunnen herstellen.

Als een militair, vrijwilliger of dienstplichtige, blijken geeft geen of te weinig discipline-gevoel te bezitten, schrijf ik zulks hoofdzakelijk toe óf aan het karakter van den man, óf aan een gebrek in zijne opvoeding vóór zijn komst in het leger.

Het wil mij dan ook voorkomen, dat als in een militie-leger met korten dienstdag de tucht „ziek” moet worden genoemd, men niet goed doet de oorzaken van die ziekte in de eerste plaats te zoeken in de hiervoren genoemde hulpmiddelen; de bacillen van die ziekte zijn uit de burger-maatschappij medegebracht, waar de afkeer van tucht epidemisch heerscht; het is een ziekte, die haar ontstaan dankt aan den geest van den tijd en aan den aard van ons volk.

Uit een troebele vaart zal men steeds troebel water scheppen en als het niet gelukt die verontreiniging in korten tijd met normale hulpmiddelen te verwijderen, kan men het toch bezwaarlijk aan die hulpmiddelen wijten, dat de verontreiniging in het water kwam?

Als een mensch ziek wordt kan hij dat moeilijk wijten aan den dokter of aan de dezen ten dienste staande geneesmiddelen; de dokter moet zich bepalen tot de bestrijding van de ziekte, terwijl tegen vele kwalen geen kruiden zijn gewassen.

Wat de filter is voor troebel water, het geneesmiddel is voor den zieke, dat zijn de tuchtmiddelen voor afwijkingen van het normale tucht-gevoel. Allen zijn middelen, wegen tot herstel, doch het kwaad ontstaat en woekert in meer of mindere mate voort, *ondanks* die middelen; en ook de krijgstucht kan met bacillen besmet zijn, waartegen geen kruiden zijn gewassen.

Doch *is* de Nederlandsche krijgstucht ziek? Ik kan daarover geen oordeel vellen, daar ik de laatste jaren dien bij de Politietroepen, een Korps, waarin de krijgstucht nog kern-gezond is.

De Eerste Luitenant Ter Maten kondigt de aanwezigheid van de ziekte aan in den sensationeelen titel van zijn opstel; aantoonen doet hij haar niet. Ik hoop echter, dat hij het — door dit artikel — niet aan zijn eer verplicht acht alsnog te pogen het bewijs daarvan te leveren, want daardoor zou hij het kwaad, dat hij reeds gesticht *heeft*, slechts kunnen vergrooten; er zijn ook operaties, die een patient het leven kosten, niet zoozeer als gevolg van de zwakte van den patient, als wel van de bekwaamheid van den operateur!

Men mag niet uit het oog verliezen, dat er eene bijzondere afhankelijkheid bestaat tusschen de krijgstucht (vooral in een militieleger) en de algemeene tucht in de maatschappij. Wel is waar zal het kunnen — en ook moeten — gelukken de krijgstucht tot een hooger grad op te voeren dan dien van de algemeene tucht, doch *een bepaalde grens zal daarbij niet overschreden kunnen worden* en het is m.i. iets onafwendbaars, dat bij een achteruitgang van de algemeene tucht in de maatschappij, de krijgstucht in het militieleger die beweging moet volgen!

Wie dit als juist erkent zal ook inzien, dat als thans de krijgstucht „slapper” is dan b.v. 20 jaar geleden, terwijl tevens de algemeene tucht in de maatschappij aanmerkelijk „slapper” is geworden, zulks niet meer is dan een normaal verschijnsel en het onbillijk is de schuld daarvan te geven aan de militaire meerderen en de tuchtmiddelen, die hun ten dienste staan; het zou zelfs iets abnormaals zijn, als de toestand anders ware.

Bovendien vergete men niet, dat het oordeel over het peil, waarop de krijgstucht staat, zich wijzigt met de tijdsomstandigheden; ik kan mij voorstellen, dat iemand, die geheel een kind van den tijd is, in de krijgstucht niets abnormaals ontdekt, terwijl een ander, die nog is blijven kleven aan begrippen van een kwart eeuw terug, een vernietigend oordeel daarover velt. Overtredingen, die vroeger flink gestraft werden, worden thans soms nauwelijks meer als overtreding gevoeld, (ook bij crimineele feiten valt een dergelijke wijziging in beoordeeling te ontdekken; men denke b.v. aan de wijze van bestrafing van stroopen, overspel, enz., vroeger en thans).

Ik vestig op een en ander de aandacht om tot voorzichtigheid te

manen in het uitspreken van een zeer ongunstig oordeel over de krijgstuicht; de beoordeeling van den gezondheidstoestand van de krijgstuicht is een vraagstuk, dat niet zoo eenvoudig is, als het er oogenschijnlijk uit ziet.

Dat in de huidige voor het leger zoo moeilijke tijdsomstandigheden een *officier* als propaganda voor zijne eigen denkbeelden een smet werpt op het Leger en het Officierskorps, acht ik op zich-zelf reeds een bedroevend verschijnsel; dat verschijnsel wordt echter nog bedroevender als de beschuldiging de toets der waarheid moeilijk kan doorstaan. Met enkele voorbeelden zal ik aantonen, dat de 1e Luitenant Ter Maten zijn ernstige aantijgingen met de grootste onbesuisdheid de wereld in zendt en zich onvoldoende rekenschap geeft van de juiste beteekenis van de woorden en uitdrukkingen, die hij daarbij gebruikt.

Op blz. 402 zegt hij:

„Het is wonderlijk, dat, *vrijwel zonder uitzondering*, ¹⁾ *geen enkel*, „*meerdere* zijn ondergeschikten kent, noch hun nooden of behoeften”.

Ik vermeen mij niet aan overdrijving schuldig te maken met te beweren, dat geen enkele officier van het geheele Nederlandsche Leger een dergelijke verklaring *kan* afleggen; om zoo iets te kunnen doen is zelfs niet voldoende, dat men een studie heeft gemaakt van den *algemeenen* toestand bij *alle* korpsen, dienstvakken en inrichtingen van het leger; men moet in de gelegenheid zijn geweest *alle* meerderen van de geheele landmacht, officieren zoowel als onderofficieren, nauwkeurig te kunnen gadeslaan bij hun optreden tegenover hunne ondergeschikten.

De schrijver gebruikt hier de uitdrukkingen: „geen enkel meerdere” en „vrijwel zonder uitzondering”, zonder zich blijkbaar voor oogen te stellen wat de eigenlijke beteekenis en draagwijdte daarvan is; hij ware eerlijker geweest met te schrijven: „voor zoover ik heb kunnen nagaan” en dan geloof ik, dat mag worden aangenomen, dat zulks heeft plaats gehad in een vrij beperkt kringetje.

Doch met dat al. . . . één onzer „grootste en meest gelezen dagbladen” neemt gretig die onbesuisde uitlatingen over; een verwijt kan dat blad hiervoor niet treffen; het is immers een officier, laatstelijk leeraar in de juridische en maatschappelijke vakken, die een dergelijke onthulling doet!

Op dezelfde bladzijde lezen wij in de volgende alinea:

„*Zonder uitzondering* ¹⁾ komen de militairen (ook de beroeps- en „reserve-militairen en allen, die geroepen zijn een commando te voeren) in dienst, zonder dat men *iets* ¹⁾ van hen afweet en. . . . *zoo verlaten zij den dienst ook weer.* ¹⁾”

Heeft de schrijver wel eens gehoord of gelezen, dat hij niet de eenige officier is, die er gezonde begrippen op na houdt, betreffende een juiste verhouding tusschen meerdere en ondergeschikte? Is hem onbekend, dat reeds vóór hem door bekwame officieren overeenkom-

¹⁾ Cursiveering van mij.

stige denkbeelden zijn ontwikkeld? Wil de schrijver werkelijk beweren, dat hij de eenige officier van de landmacht is, die op juiste wijze met zijn onderhebbenden weet om te gaan?

Ik denk te moeten aannemen, dat de schrijver ook hier de gecursiveerde uitdrukkingen bezigt, zonder dat de draagwijdte daarvan tot hem is doorgedrongen.

Doch hoeveel vijanden van het leger zullen zich in die onjuistheid verlustigd hebben?

Als den Luitenant Ter Maten geen enkele uitzondering bekend mocht zijn, zoo vestig ik o.a. zijn aandacht op de Politietroepen, waar ieder man door zijn chefs ter dege wordt gekend en zoo zullen er gelukkig wel meer legeronderdeelen zijn.

Het komt mij voor, dat deze beide voorbeelden, benevens hetgeen werd opgemerkt betreffende de ongelukkige keuze van den titel, de ondoordachtheid van den schrijver voldoende typeeren om het hierbij te mogen laten.

Bovendien is het weinig handig van hem, een dergelijken aanval op de militaire (zelfs op de hoogste —) chefs te doen; blijkbaar wordt vergeten, dat zijne denkbeelden alleen dan tot practische uitvoering kunnen komen, als hij den steun krijgt van de hogere autoriteiten, die thans vrijwel een brevet van onbekwaamheid van hem ontvangen en daardoor bezwaarlijk een sympathiek standpunt voor zijn geschrift kunnen innemen. En als de schrijver eenmaal een positie heeft verworven, waardoor hij zelf met zijne volgelingen de uitvoering zijner denkbeelden betreffende straffen e.a. in de hand kan werken, is er een nieuwe generatie opgestaan, die op haar beurt zijn systeem wellicht „een misdaad en ramp voor het Leger” oordeelt; de tijd staat niet stil.

.....
Eenige woorden wil ik ook wijden aan het denkbeeld van den schrijver, betreffende het te boek stellen van een reeks van gegevens betreffende elk militair (1e alinea blz. 403 en laatste lid van het citaat in de Telegraaf).

De schrijver spreekt over „elk militair” en noemt in zijn beschouwing ook de conduitestaten, zoodat ik vermeen te mogen aannemen, dat hij een dergelijke maatregel toegepast zou willen zien, zoowel op dienstplichtigen als op vrijwilligers, op officieren zoowel als op militairen van lageren rang.

Als ik den Eerste-Luitenant Ter Maten goed begrijp, wenscht hij, dat van een militair, gedurende zijn geheelen dienstdienst, aantekening wordt gehouden van alle goede en kwade „beurten” die hij geeft.

Ik vrees, dat ook hier de schrijver iets te boek heeft gesteld, van welks draagwijdte hij zich een onvoldoend duidelijke voorstelling heeft gevormd. In ieder geval had hij goed gedaan dit onderwerp wat minder oppervlakkig te behandelen, gelet op de weer meer dan onaangename wijze, waarop hij er het officierskorps een verwijt van maakt, dat het anders handelt.

In de eerste plaats doet zich de vraag voor: „moeten die aantekeningen *geheim* zijn of moeten zij steeds ter kennis van den betrok-

kene worden gebracht?" Het idee: „geheim" moet m.i. onmiddellijk worden verworpen, aangezien daardoor de weg zou worden geopend tot willekeur en onzekerheid. Elke aantekening behoort dus ter kennis van den belanghebbende te worden gebracht.

Dit leidt onmiddellijk tot de volgende vraag:

„Moet er betreffende die aantekeningen reclame-recht bestaan?"

Ik zou zeggen: „Ja", want die aantekeningen kunnen een militair vaak meer kwaad doen dan een disciplinaire straf en daar die aantekeningen bevatten zoowel de *goede* als de *verkeerde* handelingen van den militair, moet deze zoowel kunnen reclameeren als ten onrechte iets verkeerd wordt gemeld, als wanneer iets goeds ten onrechte *niet* wordt opgeschreven. Tegen eene eenzijdige beoordeeling dient de militair bij de voorgestelde regeling beschermd te worden.

Hierbij zal zich echter het eigenaardige geval voordoen, dat een officier met een flink karakter niet zal reclameeren als zijne goede beurten worden verzwegen en dat een officier, die een dergelijke reclame *wel* indient een voor hem minder gunstige kijk op zijn karakter geeft, zoodat in dergelijke omstandigheden het reclameeren vaak ongunstiger voor den betrokkene kan zijn, dan het zich neerleggen bij eene minder rechtvaardige bejegening.

Behalve, dat het denkbeeld van den schrijver de stapel papier, die dagelijks in het leger wordt verwerkt, belangrijk zou vergrooten, het aantal wrijvingen en reclames aanmerkelijk zou uitbreiden, vrees ik, dat de oogendienarij hoogtij zou gaan vieren. Een dergelijke maatregel zou *uitlokken*, dat een militair voornamelijk onder het oog van den chef zich zou inspannen tot het geven van een „goede beurt" en zelfs zóóver zou gaan om daarna te reclameeren als de chef daarvan geen aantekening deed in zijn boekje! Ik voorzie, van zoo'n maatregel een allerrellendigsten geest in het leger, benevens veel geintrigeer en gekuip.

En hoe zou zoo langzamerhand zoo'n gedragsboekje er uit zien van een militair met $\pm$ 30 dienstjaren? Vermoedelijk zal dat een roman zijn geworden, bestaande uit meerdere deelen, terwijl geen chef den moed en de lust zal hebben die te doorworstelen.

Ruim 20 jaar geleden bestond nog het voorschrift, dat bij de infanteriecompagnieën door de pelotons-commandanten van het vrijwillig kader beoordeelingslijsten moesten worden aangehouden (ik weet niet of zulks ook bij de andere wapens geschiedde; denkelijk wel). Ik herinner mij wel, dat die lijsten over het algemeen niet veel nut afwierpen en dat de afschaffing niet bijzonder werd betreurd.

Met betrekking tot de vrijwilligers acht ik het ten uitvoer brengen van het denkbeeld van den schrijver ten sterkste te ontraden, als zijnde m.i. in het *nadeel* van het leger.

Met betrekking tot de dienstplichtigen komt hier nog bij, dat die personen in dienst komen op een leeftijd, dat hunne opvattingen, neigingen, karakter, enz. over het algemeen nog sterk onderhevig zijn aan veranderingen, zoodat ik aan de aantekeningen van de goede en kwade beurten, gegeven in de weinige maanden van hun eersten

oefeningstijd, voor latere jaren (herhalingsoefeningen, mobilisatie e.d.) weinig waarde toeken.

Verder zouden die aantekeningen betreffende dienstplichtigen bij een eventueele mobilisatie te velde moeten worden medegevoerd, want veelal zullen die militairen dan komen onder officieren, die hen weinig of niet kennen. Ik kan mij echter levendig voorstellen, dat, vooral in oorlogstijd, een chef van die aantekeningen niet eens inzage wenscht te nemen en zich op het standpunt stelt, dat elk militair bij hem begint met een „schoon boekje”. In ieder geval vraag ik mij af: „Weegt het nut van die goede en slechte aantekeningen van dienstplichtigen — vaak dateerende van jaren her — op tegen den arbeid, „die is verbonden aan het bijhouden, opzenden en medevoeren?”

Ik stel mij voor, dat zoowel de 1e Luitenant Ter Maten als ondergeteekende onder de lezers van het M. R. T. aanhangers zullen vinden en zelfs, dat er lezers zijn, die nog een andere meening zijn toegedaan; onder ernstige mannen, alle officieren, die met het leger het beste voor hebben, zullen de opvattingen dus zijn verdeeld en wellicht sterk zijn verdeeld en reeds uit dien hoofde acht ik het zoo bijzonder af te keuren, dat de eerstgenoemde schrijver eigen denkbeelden zóó hoog stelt, dat hij de bekwaamheid, het plichtsgevoel, het doorzicht, enz. van anderen, die er een andere meening op durven nahouden, in een twijfelachtig licht stelt.

Een ieder is vrij zijn denkbeelden uit te werken en kan, zoo doende, daarmede zelfs een zeer goed werk verrichten, doch het is onverstandig zich zelf onfeilbaar te achten.

Een ieder mag verlangen, dat zijne meening geëerbiedigd wordt, doch daarom eerbiedige hij ook de meening van anderen en aan de helderheid en scherpte van een jeugdigen geest pare men de bezadigheid en voorzichtigheid van den ouderdom.

In het voorafgaande heb ik een heftig protest doen hooren tegen de *wijze*, waarop de 1e Luitenant Ter Maten heeft vermeend te moeten en te mogen propaganda maken voor zijne denkbeelden betreffende tuchtmiddelen, de toepassing daarvan, benevens de verhouding van den meerdere ten opzichte van den mindere.

Ware hij zoo verstandig en voorzichtig geweest zich te bepalen tot een zakelijke uiteenzetting zijner meeningen, zoo had dit protest ongeschreven kunnen blijven, ware in het oog van de burgerij geen blaam geworpen op Leger en Officierskorps en ware een werk geleverd, dat gewaardeerd had kunnen worden, want de geuite denkbeelden — alhoewel ik er mij niet geheel mede kan vereenigen — bevatten m.i. veel goeds, althans veel, dat tot verder nadenken stemt.

Ik kan er mij b.v. geheel mede vereenigen, dat het niet gewenscht is, dat het inhouden, c.q. niet verleenen van een gunst niet als straf kan worden aangemerkt; ik gevoel veel voor de opvatting, dat al wat als straf wordt „gevoeld” ook als straf behoort te worden beschouwd.

Het inhouden c.q. weigeren van een gunst, het inspectie doen maken in den vrijen tijd, enz. lijken mij evengoed tuchtmiddelen als

de verplichting om vóór het avondappèl in de kazerne of het kwartier terug te zijn, strafdienst en berisping.

Daar de wetgever zich, in de opsomming van de krijgstuuchtelijke straffen, niet heeft beperkt tot de vrijheidsbenemingen, kan ik mij voorstellen, dat men zich afvraagt waarom enkele tuchtmiddelen, die soms ernstiger worden gevoeld dan b.v. eene berisping, buiten die opsommingen zijn gehouden.

De wetgever heeft uit het aantal mogelijke tuchtmiddelen een greep gedaan en die gepromoveerd tot straffen; de Eerste-Luitenant Ter Maten had liever gezien, dat geen grens ware getrokken tusschen tuchtmiddelen als straffen en tuchtmiddelen als niet-straffen. Deze twee stroomingen kunnen tot een uitgebreide gedachtenwisseling aanleiding geven.

Men bedenke echter, dat elke opsomming van tuchtmiddelen gevaar loopt onvolledig te zijn en inconsequent kan worden genoemd, zoodra één tuchtmiddel, dat in de practijk wordt toegepast, wordt vergeten. Zoodra de wetgever zich niet beperkt tot een opsomming van vrijheidsbenemingen, blijft hij m.i. het meest consequent als hij van een verder doorgevoerde opsomming afziet en voor alle *andere* tuchtmiddelen één formule zoekt, waardoor zij *allen* tot straffen worden gestempeld. Rest de vraag of dit practisch mogelijk, c.q. wenschelijk is.

De aanval, die de schrijver op blz. 407 op den wetgever doet (hij vergelijkt zijn werk zelfs met dat van een kwakzalver!) acht ik echter niet juist; vermoedelijk wordt die aanval veroorzaakt doordat de schrijver zich op een ander standpunt plaatst en wel op dit, *dat geen andere tuchtmiddelen mogen worden toegepast dan de straffen van de W. K.* Het komt mij voor, dat de wetgever dit standpunt *niet* heeft ingenomen, d.w.z. *niet* heeft verboden, dat van andere tuchtmiddelen wordt gebruik gemaakt (b.v. inhouding van gunsten).

In werkelijkheid beschikt de strafoplegger dus over weinig minder tuchtmiddelen, dan de Lt. Ter Maten vermoedelijk verlangt, zoodat de werkelijke toestand ook niet zoo ongewenscht is, als op blz. 407 wordt afgeschilderd; met zekerheid kan ik in deze niets beweren, daar in het opstel geen straffen worden opgenoemd, waaraan behoefte zou worden gevoeld.

Tegen één ding wil ik echter een waarschuwend woord doen hooren: „men ontwerpe geen stelsel van straffen, dat alleen behoorlijk „kan worden toegepast door officieren, die *specialisten* zijn op dat „gebied!”

Men raakt naar mijne meening op den verkeerden weg, als men aan het Leger een tuchtwet geeft, die alleen bruikbaar is in handen van prima-paedagogen.

Al naar gelang iemand zich in eene bepaalde richting specialiseert, stelt hij tot eisch, dat ieder officier is: prima-tacticus, prima-strateeg, prima-instructeur, prima-administrateur, prima-paedagoog, man van zeer bijzondere karaktereigenschappen, enz., enz.

Ik vrees, dat het niet zou gelukken het vereischte aantal officieren

bijeen te krijgen, die voldoen aan al de bovengenoemde eischen, ook al verdubbelde men de jaarwedden!

Wij moeten rekening houden met de practijk, die eischt, dat de tuchtwet bruikbaar is, ook in handen van middelmatige menschen, en het wil mij voorkomen, dat men te ver gaat met een officier ongeschikt te verklaren, enkel omdat hij slechts middelmatig paedagoog is.

Ik geloof niet, dat de opvoedkundige bekwaamheid van den officier *aanmerkelijk* zal verbeteren, door bij de officiersopleiding meer zorg aan het „vak” opvoedkunde te besteden. Aan de onderwijsinrichtingen moet vrijwel worden volstaan met het bijbrengen van wat boekenwijsheid, doch met boekenwijsheid *alléén* komt men er niet; in de practijk moet de officier *toonen* paedagoog te zijn en dan laat alle boekenwijsheid hem vaak bedriegelijk in den steek.

Bovendien kan van een jongmensch van omstreeks 20 jaar bezwaarlijk worden geëischt reeds een goed opvoeder te zijn; hem ontbreekt de noodige ervaring en levenswijsheid.

De officier moet m.i. hoofdzakelijk zijn paedagogische bekwaamheid en bruikbaarheid verkrijgen, c.q. ontwikkelen, als hij eenmaal officier *is*, doch iemand zonder aanleg, zal nooit een bepaald goed paedagoog worden, ook al leest hij nog zooveel boeken over dat onderwerp. Het lijkt mij echter niet billijk hem alleen om die reden reeds niet te bevorderen tot kapitein (c.q. ritmeester).

Doch er is meer. Het streven tot inkrimping van het aantal beroeps-officieren wordt steeds sterker en gaandeweg wordt in steeds meerdere mate de taak van den beroepsofficier overgenomen door den verlofsofficier. In de toekomst zullen te velde een groot aantal van de strafopleggers verlofsofficieren zijn, die in minder gunstige omstandigheden hebben verkeerdt dan de beroepsofficieren, om hunne paedagogische bekwaamheid practisch te ontwikkelen. Alleen reeds om deze reden acht ik het af te raden een tuchtwet te ontwerpen, die alleen door eerste klas-paedagogen kan worden toegepast.

Ik wil dit artikel besluiten met het uitspreken van den wensch, dat als de Eerste-Luitenant Ter Maten zich nogmaals geroepen gevoelt zijne denkbeelden in wijden kring bekend te maken, (wat op zich zelf lof verdient), hij zulks zal doen op zuiver *zakelijke* wijze en hij vóór alles de belangen van het Leger zal behartigen en zich zal onthouden van ongemotiveerde beschuldigingen tegen het Officierskorps.

De ziekte van de Nederlandsche Krijgstucht en wegen tot herstel,

door

W. CHR. WENSINK,

Eerste-Luitenant der Infanterie.

Onder dezen titel is van de hand van den heer J. Ter Maten in een vorig nummer van dit tijdschrift een beschouwing verschenen.

In die beschouwing brengt de heer Ter Maten enkele stellingen naar voren die ik met instemming heb gelezen, evenwel meen ik sommige zijner opvattingen aan de navolgende critiek te moeten onderwerpen.

De schrijver stelt zich blijkbaar in zijn bijdrage op het standpunt dat „het ziek zijn” van de Nederlandsche krijgstucht een „communis opinio” is, immers hij vermeldt niet de verschijnselen — de symptomen der ziekte — waaruit hij de slechte toestand der krijgstucht afleidt. Als onderzoeker had de heer T. M. zich niet aan dien plicht, het aangeven der verschijnselen, mogen onttrekken en hij had eerst daarna zijn diagnose met betrekking tot de tucht kunnen stellen, gelijk een geneesheer de diagnose stelt uit de waargenomen verschijnselen bij een patient.

Indien het den schrijver niet mogelijk is, om staande bij het ziekbed van de krijgstucht, verschijnselen aan te geven, waaruit een ziekte valt af te leiden, zoo bevindt hij zich bij een patient lijdende aan een „maladie imaginaire”.

Naar mijn overtuiging is dit het geval. Tot voor ruim een jaar ben ik daadwerkelijk met den troep in aanraking geweest en uit eigen ervaring en uit mededeelingen van anderen is mij gebleken, dat de tucht in het leger zich in een goede richting ontwikkelt.

Als oorzaken van de m.i. onderstelde ziekte worden in de eerste plaats genoemd, de weinige aandacht, die door de legerautoriteiten geschonken wordt bij de vredesopleiding aan de moreele factoren, die op den strijd zoo'n grooten invloed hebben. In de tweede plaats wordt als oorzaak aangemerkt het feit, dat „geen enkel meerdere „zijn ondergeschikten kent, noch hun nooden of behoeften”.

Voor de eerste oorzaak verwijst de heer Ter Maten naar de lezing van den Kapitein van den Generalen Staf, N.-I. L., J. L. Koster, gehouden voor de Vereeniging ter beoefening van de Krijgswetenschap. De Kapitein Koster wijst hierin op het groote belang om bij strijdende troepen een goed moreel te onderhouden, en op de noodzakelijkheid om het beeld waaronder het gevaar zich toont een zoo weinig mogelijk verrassende werking op den troep te doen uitoefenen, teneinde zoo min mogelijk het moreel te schokken. Hij geeft daartoe de middelen aan om bij de opleiding der manschappen hen eenigermate bekend te maken met de omstandigheden, waaronder zij in tijd van oorlog werkzaam zijn.

Het gebrek aan belangstelling van de legerautoriteiten in dit vraagstuk, wordt nu door den heer T. M. aangemerkt als een oorzaak, van de ziekte, waaraan de krijgstucht thans lijdende is.

Kan die geringe belangstelling — indien dit het geval ware — een oorzaak zijn van de thans heerschende ziekte?

Dit komt mij twijfelachtig voor, immers de invloed van die belangstelling kan alleen blijken bij de troepen, die onder oorlogsomstandigheden werkzaam zijn en dat gebrek aan belangstelling kan m.i. kwalijk in vredesomstandigheden een oorzaak van de ziekte der krijgstucht zijn.

Indien de tweede oorzaak — de geringe belangstelling van den meerdere — inderdaad juist was, zoo waren reeds lang de schrome-

lijkste gevolgen niet uitgebleven en zouden de bladen ons dag aan dag berichten van gepleegde onkrijgstuchtelijke handelingen. En door zijn algemeenheid en door het feit, dat meer dan vroeger, zoowel de geestelijke als de materiele verzorging der militairen op den voorgrond komen, kan deze stelling volstrekt niet aanvaard worden. Voor wat betreft de geestelijke verzorging verwijs ik naar het instituut der aalmoezeniers en leger-predikanten en voor de materiele verzorging naar de kazerne-, voedings- en cantine-commissie's.

De bijdrage van den heer Ter Maten heeft evenwel de verdienste op eenige middelen te wijzen teneinde de krijgstucht verder in de goede richting tot ontwikkeling te brengen n.l. om meer dan tot heden over te gaan tot het verzamelen van gegevens over de persoonlijkheid van den militair en daardoor de heerschappij der eenzijdige straflijst te breken en door aan te dringen op de officieële erkenning van het instituut der belooningen.

Ik herinner me den strijd, dien een C.Ct. moest voeren om na een kamptijd een der bijkoks, die zich bijzonder verdienstelijk had gemaakt, officieël te mogen beloonen met twee dagen extra-verlof. Ook valt in het leger er niet aan te denken om een afdeeling die een bijzondere marschprestatie heeft verricht te beloonen met eenige malen te geven reisgelegenheid op Maandagmorgen in plaats van op Zondagavond.

Indien het legerbestuur aan de C. O. eenige aanwijzing in deze aangelegenheid gaf, zoo zullen, naar mijne overtuiging, gunstige resultaten niet uitblijven.

In het verdere verloop van het betoog schetst de heer Ter Maten de verhouding, die, naar zijn meening, bestaat tusschen den militair, en meer in het bijzonder den dienstplichtige, en de overheid.

Mij komt die verhouding in het kort aldus voor: Door de wet wordt een dienstplichtige in de strakke militaire organisatie opgenomen, krachtens de wet wordt hij onderworpen aan een bijzondere rechtspraak, op grond van de wet is hij onderworpen aan de krijgstucht. De dienstplichtige behoort de reglementen en voorschriften na te leven, die door het militair gezag gegeven zijn, omdat dit gezag tot het maken dier regelingen bevoegd is krachtens grondwet of wet. Indien het militair gezag ter rechtvaardiging van een handeling zich niet beroepen kan op een wet, dan eerst handelt dat gezag onrechtmatig, zoo handelt bijv. een C.O. in strijd met de wet, indien hij een dienstplichtige langer onder de wapenen houdt, dan de dienstplichtwet voorschrijft.

De dienstplichtige komt dus in een bijzondere rechtsverhouding te staan tot de overheid, een geheel andere dan vóór zijn indiensttreding.

Hoe denkt zich de heer Ter Maten die verhouding tot de overheid?

De dienstplichtige, zegt de heer T. M., is militair zoo lang hij daadwerkelijk arbeid verricht, door het dienstbelang gevorderd, doch

zoodra elken dag die arbeid geeindigd is, houdt hij op militair te zijn en komt hij weer in een burgerrechtelijke verhouding tot de overheid te staan, om vervolgens bij het opnemen van dien arbeid wederom in dienstverhouding te komen.

Een objectieve maatstaf bepaalt welken arbeid door het dienstbelang wordt gevorderd.

De heer Ter Maten schrijft immers:

„Door dien op hen rustenden plicht worden hun rechten in zooverre „beperkt als het militair belang dit vereischt. Elke andere beperking der burgervrijheden is onrechtmatig, tenzij wederom voortvloeiend uit een wet, b.v. straf volgens de W. K.”.

En verder: „Buiten dat door het dienstbelang gevorderde is de „militair vrij, tenzij hij gestraft is, hetgeen slechts mag plaats vinden „naar de regels van de W. K.” In tegenstelling met de positie der huurlingen in de huurlegers, voor wie elke vrijheid een gunst was.

Het komt mij voor, dat het den geachten schrijver niet duidelijk voor oogen heeft gestaan, dat het woord „vrijheid” door hem in verschillende zin is gebruikt, n.l. in de beteekenis van „burgervrijheid”, d.w.z. de rechten van den burger gewaarborgd in grondwet en wet en in de beteekenis van: „geen dienst hebben”.

Deze verwarring doet zich nu in het geheele betoog van den heer T. M. gevoelen. Hij zou zeer zeker dit bemerkt hebben, indien hij ook naast de positie van den dienstplichtige, die van het beroepspersoneel met betrekking tot „de vrijheid” behandeld had. Dit personeel immers is niet in zijn burgervrijheden beperkt (vrijheid van godsdienst, van woning, van onderwijs e.a.), evenmin als de dienstplichtige. De dienaturen worden evenwel voor beide categoriën eenzijdig door het militair gezag vastgesteld.

De heer Ter Maten komt tot een geheel ander systeem van het vervullen der militaire plichten. Met dit systeem zal, naar mijn meening, voor de krijgstucht een verkeerden weg betreden worden, om tot herstel te komen. De geachte schrijver zal toch moeten toestemmen, dat de dienst der defensie door zijn aard eischt een strenge organisatie in tegenstelling bijv. met den dienst der volksgezondheid. Welnu, dan kan een dienstplichtige slechts „vrij” zijn binnen het terrein, dat door het militair gezag op grond van de wet voor den militair is afgepaald. Niet „vrij” in den zin, zooals de man zich bevind t.o.v. de militaire overheid vóórdat hij in dienst trad.

Indien de militair geen dienst heeft, bepaalt het militair gezag wat die vrijheid voor hem beteekent. De doelmatige functioneering van dezen tak van staatsdienst zou niet verzekerd zijn, indien de overheid ter zake van den vrijen tijd van den militair geen regels zou mogen stellen.

Wat geschiedt er, indien in het systeem van den heer Ter Maten de overheid te veel militairen arbeid van den dienstplichtige eischt?

De militair is dan in zijn „burgervrijheid” aangetast, doordat de „belasting in natura” te hoog geworden is.

In het systeem van den schrijver kan de betrokken militair over die vrijheidsbeperking een beslissing uitlokken van het H. M. G. Dit college beoordeelt of de belasting in natura inderdaad te hoog is. Het heeft daartoe de beschikking over twee maatstaven, n.l. een objectieven maatstaf met betrekking tot hetgeen door den dienst kan worden gevorderd, en bovendien een subjectieven maatstaf, inhoudende hetgeen de dienst in het bijzonder van den appellant kan vorderen.

Immers de heer T. M. schrijft: „Verschil in aanleg, in taak en in „capaciteit zal noodzakelijk maken, dat van den een meer vrijheidsbeperking door den dienst wordt gevorderd dan van den ander.”

Het komt mij voor dat het H. M. G. kwalijk met twee maatstaven kan rechtspreken, en bovendien zal het met betrekking tot den subjectieven maatstaf geheel afhankelijk zijn van het oordeel van appellant's chefs.

In het systeem van den schrijver zal het H. M. G. niet bevoegd zijn kennis te nemen van alle beroepen, ingesteld ter zake van vrijheidsbenemingen. Alleen die vrijheidsbeperkingen, die na de gedane militaire dagtaak worden opgelegd en een correctief karakter dragen, zullen in hoogste instantie aan het oordeel van het Hof kunnen onderworpen worden, zooals dat reeds het geval is voor een deel der niet door den dienst gevorderde vrijheidsbeperkingen n.l. de krijgstuuchtelijke straffen.

De vrijheidsbenemingen, die geen correctief karakter dragen, zullen dus niet aan het oordeel van het H. M. G. onderworpen worden. Is dan wellicht art. 71 W. K. in toepassing te brengen? Stelt het H. M. G. zelf vast, of een vrijheidsbeneming een correctief karakter draagt? Een krijgstuuchtelijke bestraffing is, volgens den heer T. M., een niet door den dienst gevorderde vrijheidsbeperking. Waardoor dan?

Als voorbeeld diene het navolgende:

Een C.Ct. vindt het doelmatig om voorloopig drie maal per week een avondoefening te houden, omdat zijn compagnie nog onvoldoende de stilte in acht neemt, een eersten eisch voor dergelijke oefeningen.

De „belasting in natura” wordt nu hooger voor de manschappen, want zij voelen zich duchtig in hun vrijheid beperkt. Een van hen oordeelt, dat deze hoogere belasting, deze vrijheidsbeperking, niet door het dienstbelang gevorderd wordt en bovendien dat deze beperking een correctief karakter draagt. Hij komt in beroep bij het H. M. G.

Dit college bevindt, dat de vrijheidsbeperking inderdaad een correctief karakter draagt en bepaalt nu aan de hand van de objectieve en subjectieve maatstaven wat het dienstbelang vordert t.a.v. dien appellant. Het oordeelt, dat de C.Ct. onrechtmatig gehandeld heeft door dezen militair aan de avondoefeningen deel te doen nemen en het Hof draagt dien C.Ct. ter correctie aan den C. O. voor.

De dienstplichtwet wordt in dezen gedachtengang veranderd in een

militaire arbeidswet, waarin het H. M. G. de hoogste arbiter is voor het oplossen der arbeidsgeschillen uit de wet voortvloeiende.

Bovendien is m.i. de heer Ter Maten in dit gedeelte van zijn betoog met zich zelf in strijd, want hoe is die „vrijheid” van den dienstplichtige te rijmen met „het nagaan van de gangen en gedragingen „buiten dienst”, dat als plicht aan iederen militairen opvoeder wordt voorgehouden? (blz. 403 laatste regel). In dit licht bezien, begrijp ik het bezwaar niet van den schrijver tegen de opvatting van die hooge militaire autoriteit, toen deze de Indische jongelui „vrij „liet in de vacanties te doen, hetgeen zij verkozen.” (blz. 404).

Het komt mij voor, dat de heer Ter Maten in zijn schets van de officieren werkgevers en van de dienstplichtigen arbeiders maakt, en ik betwijfel het zeer of in een dergelijke verhouding te verwachten is dat de militairen „zonder dralen, *zonder zich een oordeel over de „van hoogerhand gegeven bevelen aan te matigen*, zonder morren, „zonder een oogenblik te denken aan — of te letten op eigenbelang” . . . . . zoo noodig een zekeren dood tegemoet snellen.” (blz. 405).

Het strafstelsel van de W. K.

In het vervolg van zijn betoog onderwerpt de heer Ter Maten het strafstelsel van de W. K. aan een nader onderzoek. Hij noemt de wet uit een opvoedkundig oogpunt behept met vele gebreken, o.a. omdat die wet het geheel der opvoedingsmiddelen beperkt tot enkele strafsoorten.

Allereerst zij opgemerkt, dat de schrijver in de eerste zinsnede van dat gedeelte van zijn bijdrage wat tot opschrift draagt: „Belooningen”, blijkbaar die nauwkeurige opsomming der straffen zoo kwaad nog niet vindt, waar hij als een groote grief aanmerkt, dat de belooningen juist niet nauwkeurig omschreven zijn.

In de W. K. wenscht de heer T. M. niet aan te treffen een opsomming der krijgstuuchtelijke straffen, neen, hij geeft aan een formulering de voorkeur. Hij wenscht het aantal strafsoorten onbeperkt groot, want alle opvoedingsmiddelen moeten aan den opvoeder gelaten worden. Één beperking wordt den opvoeder opgelegd; de W. K. dient n.l. alleen de maxima der straffen aan te geven.

Hoe zulks mogelijk is — de maxima aan te geven van een onbeperkt aantal strafsoorten — vermeldt de heer Ter Maten niet. Practisch komt het dan neer op een uitbreiding van het aantal strafsoorten, dat thans in de W. K. is opgesomd.

Als voordeel van één strafformule, noemt de schrijver, behalve, dat de opvoeder beter in elk bepaald geval het geëigende opvoedingsmiddel kan bezigen, bovendien dat bij weigering van „de massale gunsten” die weigering van zelf komt onder de garanties van de W. K. In het systeem van den heer Ter Maten bestaan echter die massale gunsten niet, zulks vermeldt hij op blz. 406, al. 2.

Heeft een strafoplegger behoefte aan een ongelimiteerd strafstelsel?

De heer T. M. schrijft, dat elke correctie bedoeld als een opvoedingsmiddel voor een „bepaald” individu in een „bijzonder” geval, met het gevolg, dat een opvoedingsmiddel niet is voor te schrijven.

Hiertegenover kan naar mijn meening worden gesteld, dat er toch groepen van individuen vallen op te merken met bepaald uitgesproken karakters, die als gevolg van dezelfde neigingen overtredingen van een zelfde soort plegen. Hoewel in een groep bij de individuen onderling wel eenig verschil in karakter zal zijn waar te nemen, betwijfel ik ten sterkste, dat een gemiddeld officier die fijnere nuanceering in een strafsoort tot uitdrukking kan brengen.

De groote verscheidenheid in de strafsoorten van de nieuwe W. K. is voor de practijk voldoende om met alle omstandigheden, den persoon van den overtreder betreffende, rekening te houden. Men moet verder niet vergeten, dat in tijd van oorlog het meerendeel der strafopleggers reserve-officieren zijn, die bij het bepalen der op te leggen straffen, in de wet een welkome steun zullen vinden, indien deze de strafsoorten opsomt.

Het doet eenigermate zonderling aan, waar de heer Ter Maten in het eerste deel van zijn betoog den dienstplichtige op beangstigende wijze zijn vrijheid wenscht te beschermen, dat hij in de W. K., dus daar, waar „de vrijheid” in gevaar komt, aan hen, die tot strafopleggen bevoegd zijn een onbepaald strafstelsel ter hanteering wil geven.

De heer T. M. noemt wel als correctief tegen willekeur van de zijde der strafopleggers, dat de reclame over een opgelegde straf zich dient uit te strekken over „het waarom” van straf, „soort” en van straf, „maat”, m.a.w. over de doelmatigheid van het aangewende opvoedingsmiddel, doch kan het H. M. G. op grond van schriftelijke stukken en het wellicht slechts éénmaal zien van den delinquent beoordeelen de doelmatigheid van het gebruikte middel? Ik betwijfel het ten zeerste, want indien het H. M. G. de reclame gegrond acht, omdat de strafsoort niet „doelmatig” is, zoo zal het H. M. G. zelf de strafsoort aangeven, en dus moeten voldoen aan den eisch, dien de heer Ter Maten elken strafoplegger stelt, n.l. den man door en door kennen! Het H. M. G. is alleen in staat te groote willekeur in het opleggen van krijgstuchtelijke straffen tegen te gaan.

Vervolgens onderwerpt de schrijver de in de W. K. toegestane straffen aan een critiek. Streng arrest vergelijkt hij met de celstraf, het verzuwaard arrest met de hechtenisstraf.

Is die vergelijking evenwel juist?

De arreststraffen zijn reactie's op krijgstuchtelijke overtredingen. De gevangenisstraf en de hechtenis reacties op misdrijven en overtredingen omschreven o.a. in het W. v. S., het W. v. M. S. en andere wetten.

Verder noemt de heer T. M. het een gelukkig verschijnsel, dat de burgers zoo weinig in aanraking komen met de celstraffen, terwijl hij niet begrijpt, dat de militairen het niet zonder die straffen kunnen stellen, hetgeen de schrijver met een voorbeeld illustreert.

Deze vraag wil ik den heer Ter Maten ter overweging geven: Zal de burgermaatschappij nog zoo gunstig afsteken, indien ook voor haar die discipline geldt, die voor de militaire samenleving noodzakelijk is?

Ofschoon de heer Ter Maten het streng- en het verzwaard arrest niet sympathiek vindt, kunnen die strafsoorten in bijzondere gevallen goede resultaten opleveren. De schrijver vertelt vervolgens op welke wijze men zich van een goed resultaat kan verzekeren.

Vóórdat de man de arreststraf ondergaat, dient eerst het schuldbesef te worden bijgebracht door middel van de berisping en dient de man beterschap beloofd te hebben. Zoodra de man zijn schuld beseft, en beterschap beloofd heeft, gaat de deur der cel voor hem open en ondergaat hij de straf van bijv. streng arrest.

In het licht des heeren Ter Maten's eigen beschouwingen komt mij dit geheele proces zonderling voor. Welk nut heeft het streng arrest dan nog voor den delinquent? De man heeft berouw over zijn handelingen, immers het schuldbesef moet hem zijn bijgebracht vóórdat de straf ondergaan wordt. Nogmaals, met welk doel ondergaat hij de celstraf? Uit opvoedkundig oogpunt bezien, lijkt het me juist verkeerd om, nadat het berouw is „bijgebracht" den man behalve dat berouw, ook nog de vrijheidsbeperking te doen dragen.

Bovendien is het opleggen der celstraf onbillijk tegenover dien berouwvollen delinquent, omdat de minder goed gezinde naturen, wien het schuldbesef niet kan worden bijgebracht, nooit de celstraffen zullen ondergaan. Dergelijke lieden wenscht de heer T. M. wegens ongevoeligheid uit den dienst te verwijderen.

Ik vermoed, dat het aantal dergenen, bij wie met geen mogelijkheid het schuldbesef kan worden bijgebracht, schrikbarend zou toenemen en de goede naturen den druk der dienstplicht des te sterker zouden gevoelen.

Het komt mij voor, dat, in het geval een overtreder werkelijk berouw toont over zijn misdraging, de straf van zwaar arrest de laatste is, die moet worden opgelegd, doch daarentegen die straf de eerste is, die toegepast dient te worden bij die weerbarstige naturen, die slechts door de afschrikwekkende werking dier straf onder tucht zijn te brengen.

Het bezwaar dat de schrijver ontwikkelt tegen de straf van licht arrest is m.i. juist, doch wat betreft de wenschelijkheid om te onderscheiden vrijheidsbeperking op gewone en op bijzondere dagen, dit komt mij niet bepaald noodzakelijk voor. De strafopleggers gaan immers niet zoo automatisch te werk, als de heer T. M. doet voorkomen, terwijl bovendien met de strafsoorten vermeld onder Art. 5, 2°. en 3°. W. K. veel te bereiken is.

Het gros onzer soldaten, schrijft de heer Ter Maten in het slot van zijn betoog, heeft tegenwoordig een afkeer van den dienst. De oorzaak daarvan, schuilt volgens den schrijver, in de slechte behandeling, die zij ondervinden. Hij schrijft: „De Nederlander is niet anti-militair en vatbaar voor een goede behandeling. En hij doorziet en

„doorvoelt snel de werkelijkheid. Daarom heeft het gros tegenwoordig afkeer van den dienst.”

Deze uitspraak gaat m.i. mank wegens gebrek aan bewijs. Naar mijn meening ligt de weinige sympathie voor al wat militair is meer in ons volkskarakter dan in de tegenwoordige slechte (?) behandeling. Dat karakter heeft zich aldus te allen tijde door onze geheele geschiedenis heen afgeteekend.

De historie bewaart voor ons eveneens de talrijke momenten van dreigend gevaar, waarop dat zelfde volk zonder aarzeling ter verdediging van eigen bodem de wapens opnam.

Van de gelegenheid, mij door de Redactie geboden, om den schrijvers van vorenstaande ingezonden bijdragen in deze zelfde aflevering van het M. R. T. te antwoorden, maak ik gaarne gebruik.

De bescheiden meening van den Kapitein Heins, dat de tucht moet zetelen in het gevoel, is sinds tientallen van jaren een communis opinio. Ik verwijs slechts naar Van der Hoeven, Militair Strafen Tuchtrecht III.

En als we ons afvragen wat dat gevoel moet zijn, dan verwijs ik naar denzelfden schrijver, waar hij zegt: de bereidheid om zonder dralen . . . zonder morren . . . of te letten op eigenbelang zich, met volkomen zelfverloochening handelend, elke opoffering getroosten en zoo noodig een zekeren dood tegemoet snellen, krachtig door het enkel besef, dat de plicht tegenover het vaderland het gebiedt. Ik noem deze woorden, welke staan naast die, welke thans de redactie van art. 1 R. K. uitmaken en verkeerdelijk (zie b.v. Kapitein Rouffaer in de laatste aflevering van Mavors) door den Kapitein Heins definitie van krijgstucht worden genoemd, en niet die woorden van art. 1 R. K., omdat de eerste m.i. beter aangeven, dat het aankomt op de gezindheid, *welke aanwezig moet zijn in den krijg.*

En voor de derde maal verwijs ik naar genoemden schrijver, waar hij zegt, dat bovengenoemde geestesgesteldheid *is en wel altijd zal blijven* de basis, waarop de waarde en de kracht van de krijgsmacht gegrondvest moet zijn. Het verkrijgen van die geestesgesteldheid zal dus steeds het einddoel moeten zijn. Daarentegen is de aanvangsgesteldheid een product van den tijd, en afhankelijk van die in de maatschappij. Daar ontwaren wij sinds jaren een gistings- en spijtingsproces, waardoor de noodzakelijke geest wordt aangevreten. Bezien van uit de nationale eenheidsgedachte is de geest ziek. En die ziekte werkt na t.a.v. de geestesgesteldheid, bovengenoemd, zooals we die in het leger, als het er op aan komt, noodzakelijk behoeven. Dat benkenkelijke verschijnsel noem ik de krijgstuchtziekte.

In de veronderstelling, dat ik de bestaande maatschappelijke (ziekte)verschijnselen, alsmede hun invloed op de voor het leger noodzakelijke geestesgesteldheid bekend mocht achten, meende ik te mogen uitgaan van de krijgstuchtziekte en . . . wegen tot herstel te mogen aangeven van die bekende ziekte.

Dat ik het ontstaan van die ziekte aan het leger en in het bijzonder aan het officierskorps zou wijten, daarvan moge den Kapitein Heins thans zonneklaar het tegendeel gebleken zijn. Intusschen, hij heeft dat nergens uit mijn artikel kunnen lezen. En dat het de verzwegen praemisse zou zijn, mocht hij niet aannemen, waar hij zelf zegt, dat ik scherp (volgens hem te scherp) critiseer. Deze misvatting van den Kapitein, waarvan de gevolgen in zijn critiek zoo onaangenaam scherp blijken, zal ik verder overslaan.

Uitgaande van de krijgstuchtziekte, welke zeer goed gepaard kan gaan met een tijdens de vredesopleiding voldoende opvolgen der bevelen, heb ik, gedachtig aan de woorden van Van der Hoeven, waar deze zegt: „die geestesgesteldheid, welke als het er op aan komt noodig is, is geen aangeboren, doch een door oefening en leering verworven eigenschap”, gemeent te moeten medehelpen, opdat dit aanleeren en verwerven beter plaats vinde.

Ontken ik te eenen male, dat het ontstaan der krijgstuchtziekte aan de officieren is te wijten, zulks is (dit blijkt uit mijn artikeltje) niet het geval t.a.v. de mate van bestaan dier ziekte. Het is bekend, dat in het algemeen de leiders mede verantwoordelijk worden gesteld voor het voortwoekeren der ongewenschte mentaliteit. Onder die leiders vallen ook de officieren, men leze slechts het artikel in de vorige aflevering M. R. T. van den Majoor C. C. de Gelder. En nu moge de door ons, officieren, gespeelde rol geen exceptioneele zijn, toch zijn de gevolgen voor het leger in het bijzonder betreuenswaardig waar juist het legerbelang in zoo sterke mate van een goede eensgezindheid gediend is.

Principieel verschil ik in opvatting met den Kapitein Heins daar, waar hij schrijft, dat alles draait om de ondergeschikten en ondergeschiktheid. Ik voor mij geloof, dat de rol der superieuren een zeer belangrijke is. En zoo is ze ook gedacht in de reglementen, immers art. 1. Inwendige Dienst zegt: Hare Majesteit de Koningin begeert, dat bij alle korpsen een trapsgewijze ondergeschiktheid worde onderhouden, welke... zacht en *vaderlijk* zij. De Koningin wil... dat de officieren hunne minderen leiden, besturen en beschermen. Door alle meerderen moet te juister plaats en tijd alles in het werk worden gesteld, wat kan bijdragen tot de zedelijke vorming van de onder hunne bevelen gestelde militairen. Vooral voor de jeugdige miliciens behooren zij in den waren zin des woords opvoeders te zijn. Zoo zien we, dat aan de meerderen een vaderlijke, d.w.z. opvoedende, rol is toebedeeld.

Deze taak uitschakelen en verwijzen naar de liefhebbende kinderen ongeacht plichtverzakende ouders, met overplanting van dit beeld op maatschappelijke verhoudingen, is zich stellen op een verlaten standpunt, dat tevens door de geschiedenis is veroordeeld. En dan is het ook in strijd met de voorschriften.

Intusschen de tijden en inzichten zijn gewijzigd. De tijden brachten ons helaas een verslechtering van de geestesgesteldheid. Daaruit moeten wij leeren, dat we des te harder ter verbetering moeten

werkzaam zijn; de vaders krijgen nog meer hun handen vol aan de opvoeding. De inzichten veranderden ook, want wel algemeen wordt aangenomen, dat men niet door het ouderwetsche afstand houden en leeren, en door bevelen het best opvoedt. Algemeen is wel erkend, dat men op de individuen moet inwerken. Dat dit intusschen bij het officierskorps te wenschen laat, moge den Kapitein Heins blijken uit de bekende Regeeringsverklaring (welke vanwege onverdachte zijde aan de militairen is uitgedeeld), welke aanvangt met: er zullen aan de officieren aanwijzingen moeten worden gegeven omtrent de verhouding tusschen officieren en minderen. . . . hervorming van de officiersopleiding met het oog daarop. . . . uitbouw van de geestelijke verzorging van den soldaat.

Ik geloof, dat de vaderlijke verhouding der meerderen een noodzakelijk element in de krijgstucht is. Ten zeerste zou ik het betreuren als die rol door het instituut der veldpredikers en aalmoezeniers uit hun handen werd genomen. Ik geloof, dat voor beide groepen, zeer zeker ook voor de officieren, hier een eigen taak is weggelegd.

Ik geloof wel degelijk aan de waarde van een hernieuwde opleiding der officieren, indien ze meer vermaatschappelijkt wordt (dus niet alleen paedagogie en psychologie). Dan zijn de grondslagen gelegd, waarop voortgebouwd *kan* worden.

Intusschen meende ik enkele vernieuwingen onder de aandacht te moeten brengen t.a.v. het practisch troepenleven.

T.a.v. de geleverde critieken het volgende:

In de eerste plaats is vastleggen van de goede eigenschappen even belangrijk, zoowel uit algemeen militair oogpunt als ter oplegging der juiste correctiën, als het vastleggen van de slechte momenten, zooals thans in de straflijsten plaats vindt. Ook de conduitestaten zouden daardoor winnen aan objectieve waarde. Ik wijs op deze leemte, doch, ik zei het reeds in mijn artikel, de militaire psychologen en paedagogen zullen een systeem moeten maken. Gedachtenwisseling daarover zullen velen gaarne tegemoet zien. Voorloopig meen ik de door mij gevolgde methode, als zijnde niet-deskundig, achterwege te moeten laten. Dat het een beurtensysteem behoeft te worden, zou ik den Kapitein Heins niet gaarne willen toegeven, zeker niet voor de vrijwilligers. Daarmede vervalt ook het bezwaar der boekdeelen.

Worden de menschen gekend, dan kunnen zij ook worden opgevoed. Onder de hulpmiddelen hierbij behooren de belooningen en de z.g. correcties. Voor de belooningen wil ik alleen een aanwijzing en begrenzing alsmede de autoriteiten, die ze mogen toekennen.

T.a.v. de correctiën stel ik mij voor, dat ze niet in twee deelen vallen, waarvan er een gereglementeerd en van garanties voorzien is en de andere geheel ad libitum kan worden opgelegd, in het bijzonder, omdat niet alle strafopleggers tip-top paedagogen zijn, noch zullen zijn of worden. Daarnaast moest de tuchtwet de strafopleggers niet eens voor goed belemmeren om de meest gewenschte correctie op te leggen en behoorden de bestaande garanties uitgebreid te

worden voor alle correctiën. Voorts behoorde men den eisch te stellen, dat de strafoplegger ook de strafsoort en de strafmaat motiveert, waarover reclame mogelijk zij. Van de strafopleggers blijf ik eischen, dat zij waarborgen hebben gegeven, dat hun de correctiën kunnen worden toevertrouwd (principeel verschil met den Kapitein Heins). Dat het verleen van garanties ten aanzien van alle correctiën de eigenlijke verhouding der in het leger dienenden t.a.v. hun autoriteiten zou wijzigen, ben ik met collega Wen-sink niet eens.

Zware krijgstuuchteijke straffen kunnen mijns inziens dikwijls meer uitwerken, men kan er meer paedagogisch mede werken, de vrees-factor tot het uiterste verschuiven, indien men ook in die gevallen meer op het berouw en de beterschap werkt. Dat na berouw geen straf meer noodig zou zijn, kan ik niet inzien en is in strijd met de algemeen heerschende opvatting, zooals deze blijkt in het gewone strafrecht.

Splitsing der arreststraffen heb ik voorts alleen voor sommige gevallen, maar dan ook beslist, noodzakelijk geacht, mede ten bate van mogelijke reclame vóór uitvoering der straf.

Dat de Nederlander niet anti-militair is, daartoe verwijs ik o.a. naar het leerboek der K. M. A.: Het Nederlandsche Volk.

Ten slotte dit: In lange vredesperioden hangt m.i. de waardeering van het leger voor het overgrootste deel hiervan af: in hoeverre het met zijn organen geacht mag worden te zijn het centrale insti-tuut tot opvoeding in de nationale eenheidsgedachte.

J. T. M.

WETGEVING.

EERSTE KAMER DER STATEN-GENERAAL.

Zitting 1922—1923.

Dienstweigering.

Op 11 Juli 1923 had de openbare behandeling van dit wetsontwerp in de Eerste Kamer der Staten-Generaal plaats.

In de Handelingen 1922—1923—I bladz. 103 e.v. wordt dienaangaande vermeld:

De beraadslaging wordt geopend.

De heer STEGER: Mijnheer de Voorzitter! De aard van het onderwerp, dat ons thans bezighoudt, heeft mij genoodzaakt, alvorens een conclusie te kunnen trekken die mij zelf bevredigde, à fond te bestudeeren welke de gronden zijn voor het wetsvoorstel, dat aan hen, die op grond van het gebod „Gij zult niet dooden”, gewetensbezwaren hebben tegen den militairen dienst, vrijstelling daarvan wil verleen. Wijl ik daardoor gekomen ben tot inzichten, die in enkele, naar het mij wil voorkomen niet onbelangrijke punten afwijken van die, welke mij ter beoordeeling zijn voorgelegd, voel ik mij genoopt de motieven, die tot mijn eindoordeel geleid hebben, hier kenbaar te maken. Zeer in het kort, doch naar ik hoop zonder onduidelijk te wezen, zal ik eenige bepalingen vooropstellen, welke bij de behandeling dezer stof onmisbaar zijn en waaromtrent men mij niet mag misverstaan.

Daar leeft, zoo leert de ervaring, in iederen mensch, krachtens zijn natuur, een beginsel, dat luidt: doe het goede en vermijd het kwade. Dit beginsel omvat in zijn algemeenheid al de voorschriften, die 's menschen leven en gedrag als redelijk schepsel Gods regelen. Die voorschriften zijn vervat, ten eerste in de natuurwet, ten tweede in de positieve wet, de Goddelijke zoowel als de menschelijke. De natuurwet is door den Schepper in de harten der menschen gegrift en dus aan iedereen bekend, de Goddelijke wet bevat alle bepalingen, door God op bovennatuurlijke wijze aan de menschen geopenbaard, de menschelijke wet omvat alle regels, door het wettig gezag gemaakt en afgekondigd. Wijl de natuurwet in hoofdtrekken door God nog eenmaal als Zijn Tien Geboden plechtig afgekondigd is aan Mozes op den berg Sinaï, behoort zij ook onder de Goddelijke wet. Haar voorschriften, die men met den naam van zedenwet aanduidt,

zijn echter dezelfde als die der natuurwet. Ik heb in deze Kamer hierover reeds eenmaal uitvoerig gesproken en moge ten deze derhalve verwijzen naar de *Handelingen*.

In de stukken, zoowel als bij de mondelinge behandeling van dit wetsontwerp, Mijnheer de Voorzitter, is verder voortdurend sprake geweest van de begrippen zedelijkheid, zedelijk goed en zedelijk kwaad. Wilt dit ook nu onvermijdelijk zal wezen, zou ik voor mij willen zeggen: 1°. dat in den algemeenen zin van het woord, en alleen in dien zin zal ik het in deze rede gebruiken, iemand zedelijk leeft, wanneer hij bewust en vrijwillig naar de Goddelijke en menschenlijke wetten handelt; dat ik dus 2°. onder een zedelijk goede daad begrijp een daad, waarbij men bewust en vrijwillig een gebod of verbod uit die wetten, welk dan ook, onderhoudt, en onder een zedelijk slechte daad een, waarbij men bewust en vrijwillig een gebod of verbod uit die wetten, welk dan ook, overtreedt.

Aan de overzijde van het Binnenhof, Mijnheer de Voorzitter, heeft men der Regeering verweten, dat zij het begrip zedelijkheid gekoppeld heeft aan het geloof in God, omdat zij daarmee een groot deel van ons volk voor niet zedelijk verklaard zou hebben. Dit verwijt is mijns inziens, volkomen onverdiend geweest. De Regeering heeft zich geplaatst op een standpunt, dat ieder mensch reeds op grond van zijn redelijke natuur behoort in te nemen. Dat de zedenwet door tallozen wordt erkend, die zeggen het bestaan van God niet te erkennen, Mijnheer de Voorzitter, ik ben er volstrekt zeker van, maar toch, dezulken zijn — ik neem gaarne aan onbewust — met het gezond verstand in tegenspraak, want een zedenwet zonder God is een wet zonder wetgever. Dat een Regeering dezen niet volgt, is vanzelfsprekend, maar ook bij hen gaat de natuur boven de leer. Immers, de onvoorwaardelijke eisch, overeenkomstig de natuur- of zedenwet te leven, spreekt bij ieder mensch zóo luide, zóo dringende, dat van ieder, al heeft hij ook geen duidelijk Godsbegrip, hierin de wet van een volstrekt en boven de menschen staand gezag erkennen moet. Wanneer de Regeering dan ook niet vergt de explicite erkenning van God als verordenaar van de zedenwet, waarop de dienstweigeraar zich beroept, dan doet zij m. i. wel een opmerkelijke concessie, maar waartegen ik geen verzet zal aantekenen, omdat haar grond, dunkt mij, geen andere wezen kan dan de overtuiging, dat impliciet die erkenning toch aanwezig is.

De algemeene kennis nu, die elk mensch heeft, zoowel van de voorschriften der natuurwet als van die der positieve Goddelijke en menschenlijke wetten — en hiermede zijn wij gekomen aan het hart van dit vraagstuk dat ons bezighoudt — is voor het practisch leven niet voldoende. Dit immers plaatst den mensch voortdurend, niet voor algemeenheden, maar voor bijzondere gevallen, voor de concrete vraag, of deze daad of die handeling zedelijk goed of kwaad is, derhalve mag of moet gedaan of behoort gelaten te worden. Dan moet er worden geredeneerd; en het practisch oordeel van het verstand, dat dan in elk bijzonder geval over de zedelijkheid der daad beslist,

zegt, of die daad al of niet mag of moet gesteld worden; dat oordeel is het geweten. Het geweten doet dus in laatste instantie uitspraak, want het gebiedt ons dit te doen of dat te laten, en wel omdat het, naar ons oordeel, zedelijk goed of zedelijk kwaad is, overeenstemt met de door het wettig gezag voorgeschreven verordeningen, ten slotte dus Gods wil is, die in alles, voor allen en altijd de laatste richtsnoer onzer handelingen behoort te zijn. De stem van het geweten is derhalve de laatste conclusie over de zedelijkheid van een bepaalde daad.

Hiermede hangen twee zeer gewichtige zaken samen. De eerste is, dat het geweten zich vergissen kan, de tweede, dat het moet gevolgd worden. Dat de conclusies onzer redeneeringen niet *per se* juist zijn, d. i. met de werkelijkheid overeenkomen, doch dat haar juistheid soms slechts een vermeende kan wezen, is helaas een waarheid, waaraan geen woord bewijs behoeft toegevoegd te worden. Vragen wij naar de oorzaken daarvan, dan zijn er meerdere aan te wijzen. Onvoldoende feitenkennis, beperkte redeneerkunde, invloed van omgeving en opvoeding, d. i. zedelijke vorming, om mij tot de voornaamste te bepalen. De vraag over de aansprakelijkheid, d. i. of de dwaling schuldig is of niet, een overigens buitengewoon gewichtige vraag, wil ik hier en nu, om niet te breedvoerig te worden, niet bespreken. Ik wil alleen zeggen, dat ik die aansprakelijkheid in het onderhavige geval, d. i. bij jonge mannen van 18 à 19 jaren over hun inzicht in zedelijkheidsvraagstukken, hoofdzakelijk buiten hen zoek. De weergalooze zorgeloosheid, die in onderwijs en opvoeding in dit opzicht soms heerscht, pleit hen voor een goed deel vrij van de schuld der gevolgen, eischt in ieder geval een milde beoordeeling bij de vaststelling harer grootte. Maar wat vooral nu onze aandacht vraagt, is het onloochenbare feit, dat, zelfs na ernstig verstandelijk overleg, desnoods na raadplegen van tot oordeelen bevoegd erkende personen, aan wier meening overigens groote, misschien anders onbeperkte waarde wordt gehecht, iets waartoe ieder die wil de gelegenheid toch wel kan vinden, somtijds de eigen meening, die ik nu veronderstel dat verkeerd is, toch overtuigd kan worden gehandhaafd. Het geweten is dan objectief, d. i. zakelijk, dwalend, maar blijft subjectief, d. i. persoonlijk, de norm voor de handeling. Immers, wanneer de mensch zich afvraagt, of hij zedelijk verplicht is iets te doen of te laten, een bepaalde handeling te stellen of er zich van te onthouden, dan geeft ieders individueel geweten voor hem de eindbeslissing. Dit beginsel, dat de stem van het geweten voor elk een zijn zelfstandig bindende kracht heeft, laat niet één uitzondering toe, is dus volstrekt algemeen. Hoe betekenisvol voor de vorming van het geweten de erkenning van een buiten ons staand leer-gezag ook moge wezen, elk leergezag stelt slechts de uitspraak, de wet, het voorschrift vast; het blijft altijd aan het individu om uit te maken of het bijzonder geval, waarvoor het komt te staan, onder deze uitspraak, deze wet, dit voorschrift valt. Welnu, het is juist de rol van het geweten dit uit te maken, altijd en bij iedereen. Mogen

den Katholiek bij de vorming van zijn geweten in sommige gevallen middelen ten dienste staan, die anderen missen, bijv. het gezag der vaders, het overeenstemmend gevoelen der godgeleerden, niet het minst het onfeilbaar leergezag der Kerk; bij en na dit alles geldt óók voor hem dat, eenmaal zijn geweten gevormd, het móet gevolgd worden, hoe het ook moge spreken. Deze onveranderlijke regel voor 's menschen zedelijk leven is hem door zijn redelijke natuur aan de hand gedaan; zij vordert derhalve strenge, onverbiddelijke toepassing, wil de mensch zijn verhouding tegenover den Schepper dier natuur naar recht en rede in zijn leven uitdrukken. Zij vordert dit óók, ik herhaal het nog eenmaal, wanneer de mensch zich in zijn oordeel over de zedelijkheid der te stellen daad vergist; ook het dwalend geweten gebiedt, en met niet minder strengen eisch, om gehoorzaamd te worden. Toen de Apostel Paulus voor den raad der Joden stond, aldus lezen wij in de Handelingen der Apostelen, XXIII—1, (deze en andere Schriftuurplaatsen zijn ontleend aan de uitgave der Petrus Canisius Vereeniging) sprak hij: „Mannen broeders, met een volmaakt goed geweten heb ik voor God gewandeld tot op den dag van heden.” En toch had hij, volgens het daaraan onmiddellijk voorafgaande hoofdstuk, 19de vers, tegenover God zelf getuigd: „Heer, ze weten toch zelf, dat ik het was, die, alwie in U geloofden, liet gevangen nemen en geeselen in de synagogen.” Zoo blijkt dus, dat de bestrijding van Gods werk, in zich toch zeker een zwaar vergrijp en dus volstrekt ongeoorloofd, door de vergissing van Paulus' geweten voor hem, die meende het te moeten doen, zelfs een verdienstelijke daad werd.

Waar het zoo gesteld is met den gewetensplicht van den mensch — en, wanneer ik goed ingelicht ben, bestaat er bij alle Christenen, welke overigens hun geloofsbelijdenis moge zijn, zoowel als bij allen, die ten deze practisch Christelijk denken en handelen, slechts één opvatting, die, Mijnheer de Voorzitter, welke ik de eer had uiteen te zetten —, daar is het voor het individu zoowel als voor den Staat van het allerhoogste gewicht, dat met het geweten der burgers rekening gehouden wordt. Voor het individu, omdat het volgen van het geweten, het ware of het valsche, zijn hoogste plicht is en de mensch dus, het koste wat het wil, dit doen moet; voor den Staat, omdat het hoog in eere houden van het geweten der burgers voor hem quaestie van zelfbehoud is, daar, althans logisch, met den eerbied voor de zedelijkheid tevens de eerbied voor 's Lands wetten staan of vallen zal. Intusschen, omdat de plicht is het beginsel van het recht, is het van het hoogste belang, na te gaan tot welk recht die gewetensplicht leidt.

De zedenwet verplicht mij te doen wat goed en te laten wat kwaad is. Tenzij zij zich zelf tegenspreekt, moet die zelfde wet mij dus ook de moreele mogelijkheid verschaffen tot zedelijk handelen door aan ieder ander den plicht op te leggen mij dit niet te verhinderen. Terwijl de zedenwet mij den plicht voorhoudt haar te gehoorzamen, waarborgt zij mij aldus dat ik gehoorzamen kan. Die moreele uit-

voerbaarheid van de plichtsvervulling is het recht. Elke plicht tot zedelijk handelen verschaft mij dus te gelijker tijd een recht daartoe en een recht, dat anderen verplicht mij in dat handelen vrij te laten. Legt bijv. de zedenwet mij den plicht op van gehoorzaamheid aan het wettig gezag, dan geeft zij mij ook het recht tot gehoorzamen en een recht, dat anderen verplicht, mij daarin niet te hinderen. Deze algemeene regel, zooals het gezond verstand die dicteert, geldt voor elk bepaald geval, waarvoor het geweten komt te staan en waarin het oordeel des verstands, dat immers het geweten is, de waarheid weergeeft. Vergist het geweten zich echter, dan geldt de regel alleen in zooverre, als aan mijn vermeenden plicht om dat geweten te volgen een vermeend recht beantwoordt dit te doen, maar niet in zooverre dit vermeende recht anderen verplicht zich daarnaar te schikken en mij dat niet te beletten. De natuurlijke grond hiervoor is, dat, in geval van vergissing, het gebod of verbod niet in werkelijkheid bestaat, maar verkeerdelijk gemeend wordt te bestaan. Al had Paulus den plicht de stem van zijn geweten te volgen, toen deze hem zeide de Christenen te vervolgen, en dus uit kracht van dien plicht het recht daartoe, toch verplichtte dit recht de Christenen niet zich te laten vervolgen.

De conclusie van dit alles is, dat, wanneer een individueel dwalend geweten dienstweigering gebiedt, bijv. uit kracht van het gebod „Gij zult niet dooden”, de persoon in quaestie werkelijk den plicht, zij het ook een vermeenden plicht, heeft dienst te weigeren en ook een recht, zij het een vermeend recht, daartoe, doch niet het werkelijk recht in dien zin, dat de Staat verplicht is zich daarnaar te schikken, hem vrijstelling te verleenen.

Eischt dus niet de rechtvaardigheid tegenover den dienstweigeraar, dat de Regeering hem vrijstelt, wat is dan haar motief tot het wetsontwerp, dat zij ons heeft voorgelegd?

Alle menschen, als hebbende één en dezelfde natuur, moeten elkan- der liefhebben; ook dit zegt de zedenwet. Daarenboven heeft Christus dezen plicht heel bijzonder bevestigd, uitgebreid en vervolmaakt tijdens Zijn verblijf op aarde. Hij heeft het gebod der naasten- liefde zelfs Zijn gebod genoemd. „Dit is Mijn gebod, dat gij elkan- der beminnen moogt gelijk Ik u bemind heb”, zoo zegt ons de Evangelist Johannes in Christus' tweede afscheidsrede (Joh. XV, 12).

Naast de rechtvaardigheid, die ieder het zijne geeft, staat der- halve de naastenliefde, die geeft van zich zelf. De rechtvaardigheid is wel noodzakelijk, maar alleen niet voldoende om het welzijn der maatschappij te bewerken. Waarom ook zou de een meer bezitten dan hij noodig heeft, wanneer dat niet was om er anderen, die min- der kregen, van mede te deelen? De barmhartigheid is dus evenals de rechtvaardigheid voor mensch en Staat een strikte plicht, niet een quaestie van gevoel, dat ieder vrij is te volgen of te weerstaan, en een des te zwaarder plicht, naarmate de behoefte van den een grooter en het bezit van den ander overvloediger is. De rijke uit het

Evangelie (Lucas XVI, 19 en vlg.) was in den strikten zin niet onrechtvaardig geweest jegens den armen Lazarus, maar hij had geweigerd barmhartigheid uit te oefenen en ontving daarom zijn straf.

De toepassing van deze eenvoudige redeneering leert ons nu, dat de Regeering door haar wetsontwerp een waarachtige akte van naastenliefde stellen wil, immers, heeft de dienstweigeraar geen recht tot vrijstelling, de Regeering eischt haar recht tot dienstvoering niet op, en deze daad van barmhartigheid is gemotiveerd door den individueelen gewetensplicht van den bezwaarde. Zóó, en niet anders, Mijnheer de Voorzitter, kan ik dit wetsontwerp beschouwen en uit dien hoofde heeft het mijn warme sympathie.

Na aldus het beginsel alle recht te hebben doen wedervaren, zou ik gaarne eenige beschouwingen wijden aan de toepassing daarvan. Dan moet mij allereerst iets van het hart over de beperking die het wetsontwerp inhoudt, waar het alleen spreekt over gewetensbezwaren op grond van de overtuiging, dat men den evenmensch niet dooden mag, zulks ook in verband met art. 183 van de Grondwet, dat luidt:

„Bij de wet worden de voorwaarden genoemd, waarop wegens ernstige gewetensbezwaren vrijstelling van den krijgsveldtoestand wordt verleend.”

Naar mijn meening, Mijnheer de Voorzitter, kan men in theorie slechts handelen volgens de uitspraak, die ik in haar zoo nuchteren vorm aan deze Kamer niet zou durven voorleggen, wanneer niet de Minister van Justitie zelf mij daarin, ten aanzien van het begrip „individu”, aan de overzijde ware voorgegaan, namelijk: „een gewetensbezwaar is een gewetensbezwaar”. Hij, die de waarachtige overtuiging heeft, geen krijgsveldtoestand te mogen verrichten op grond van eenig artikel der zedenwet, dat hij voor zich zóó interpreteert en niet anders, zit met een moreele moeilijkheid, waarvan de grootte en het gewicht onafhankelijk zijn van over welk artikel het gaat. Indien zijn geweten zegt: „gij moogt niet, op straffe van tegen de zedenwet te misdoen”, dan mag hij niet, welke ook de vergissing zij, die ik veronderstel dat hij begaat. Ik wil dit aanstonds toelichten met de twee gevallen, die tot nu toe alleen in het debat kwamen, maar natuurlijk niet de alleen denkbare zijn.

De burgerlijke wet roept op tot den krijgsveldtoestand. Uit kracht van het artikel der zedenwet, dat zegt: „Gij moet aan de wettige Overheid gehoorzamen”, zullen verreweg de meesten, overtuigd dat zij daarmee een zedelijk goed doen, in dienst treden. Redeneeren zij daarbij, dan zullen zij dit b.v. als volgt doen. Het is de algemeene plicht der burgerlijke Overheid, het algemeen welzijn der burgers te behartigen. Haar eerste bijzondere plicht is derhalve de handhaving der rechtsorde, want de zekerheid van het recht is de eerste voorwaarde van alle tijdelijke welvaart. Die handhaving der rechtsorde, zoowel tegen binnen- als tegen buitenlandsche aanranders, eischt een

zekere geoeffende weermacht. De Staat heeft derhalve het recht, de burgers, die hij daartoe noodig acht, tot den krijgsveld op te roepen, waaruit voor die burgers de plicht volgt om op te komen. Redeneeren zoo de meesten, Mijnheer de Voorzitter, sommigen zullen daartegenover stellen: de zedenwet verbiedt elken doodslag; welnu, de krijgsveld brengt mij onmiddellijk of middellijk daartoe; zij is dus een onzedelijke daad, die mijn geweten mij verbiedt; derhalve, ik weiger; en anderen: de zedenwet verbiedt, zich op onrechtmatige wijze te verrijken met een andersmans goed; welnu, de oorlog heeft tot doel de onrechtmatige verrijking van de eene klasse der bevolking ten koste van de andere; zij is dus een onzedelijke daad, die mijn geweten mij verbiedt; derhalve, ik weiger dienst.

Beide categorieën vergissen zich: de eerste vergeet, dat doodslag alleen verboden is zonder wettige macht of reden, als bijv.: zelfverdediging, doodstraf, oorlog als uiterste middel tot redding der levensbelangen van den Staat. De tweede verwacht een door ieder moreel mensch gewraakt misbruik van de legermacht met een goorloofd, wjl uit noodweer gewettigd gebruik, maar aan beide categorieën, in de noodzakelijke veronderstelling, verbiedt het geweten, zij het ook een dwalend geweten, den krijgsveld. Op welken theoretischen grond nu, vraag ik, wordt met het gewetensbezwaar van den eerste wël, met dat van den tweede geen rekening gehouden? Ik antwoord: op geen. Acht men van de beide veronderstellingen de eene mogelijk, de andere onmogelijk? Mijnheer de Voorzitter! Ik kan mij evengoed denken dat een jongmensch van nauwelijks 20 jaren, opgevoed in een ultra-streng milieu, waar elke berooving van het leven zijns evenmensch wordt veroordeeld als een aanranding van Gods gebod: „Gij zult niet doodslaan”, om het even of een rechtmatige Regeering dit gebiedt of niet, even diep doordrongen is van den gewetensplicht, dienst te weigeren, als een ander, die nooit anders heeft gehoord dan over de onzedelijkheid van het oorlog voeren, omdat het slechts bedoelt, het proletariaat te werpen, als aas voor de gieren, in den altijd wijder opengesperden muil van het kapitalistische goudmonster. Wie meent, dat het eerste soort milieu bestaat en het tweede niet of in minder naakte realiteit, die, Mijnheer de Voorzitter, vergist zich eerst recht en beseft al heel onvolkomen van hoe alles-beheerschenden invloed op den geest der jeugd het voortdurend leven in een atmosfeer van dwaalbegrippen wezen kan. Naar mijn meening zijn beide gevallen gevolgen van dezelfde oorzaak, een noodlottige vergissing bij de formatie van het geweten.

Daar zijn nu enkele onderscheidingen gemaakt, die het verschil in beoordeeling der beide gevallen zouden moeten verklaren. Men heeft gezegd: alleen wordt rekening gehouden met gewetensbezwaren, die hun oorzaak vinden in de verkeerde interpretatie van een goddelijk gebod, en dat uit eerbied voor Gods Woord, niet met gewetensbezwaren, die hun oorzaak vinden in een verschil van Staatkundige opvattingen. Mijnheer de Voorzitter! Mij ontgaat de beteekenis dezer onderscheiding in casu ten eenenmale, om de eenvoud-

dige reden, dat de Staatkunde toch evengoed op Gods Woord berust. Hetzij men uitgaat van de zedenwet, zooals die als natuurwet bekend is aan iedereen, hetzij dat men uitgaat van den Bijbel, waarin zij *expressis verbis* staat geschreven, in beide gevallen bevat zij toch zoowel het artikel „Gij zult niet doodslaan”, als dat andere „Gij zult niet stelen”, en of nu het een of het andere wordt gemeend in conflict te komen met dat derde artikel, dat de gehoorzaamheid aan het wettig gezag gebiedt, is theoretisch volmaakt hetzelfde; ik ten minste kan het onmogelijk anders inzien. Vergeten wij niet, Mijnheer de Voorzitter, vooropgesteld is: er bestaat bij den persoon in quaestie een gewetensbezwaar, dus een oordeel, dat een bepaalde daad, nl. dienstweigering, in conflict komt met de zedenwet, en daarom niet mag gesteld worden, al begaat de bezwaarde bij zijn redeneering ook een vergissing. Hij, die uit partijpolitieke tactiek dienst zou weigeren, komt dus heelemaal niet in aanmerking; partijpolitieke opvoeding moge de oorzaak zijn, dat het geweten verkeerdelijk gevormd wordt, dit is wat anders en wordt gereedelijk toegegeven, maar als men de partijpolitieke tactiek met de uitspraak van het verstand, die hier het geweten is, vereenzelvigt, dan verwart men de oorzaak met het gevolg.

Men heeft in de tweede plaats het verschil van behandeling der beide gewetensbezwaren, waarover ik spreek, verklaard door het eene te rangschikken onder „godsdienstige” en het andere onder „politieke”. Nu kan men door godsdienst verstaan de gezamenlijke waarheden en verplichtingen, waardoor de verhouding van den mensch tot God wordt bepaald; doet men dit, dan wordt het geval teruggebracht tot het vorige, want de zedenwet behoort daaronder. Men kan ook, in meer beperkten zin, verstaan onder de godsdienstige die geboden of artikelen der zedenwet, welke meer bepaaldelijk de plichten regelen, die de mensch jegens God heeft, terwijl dan de andere meer bepaaldelijk 's menschen plichten tot den evennaaste regelen. Wilt de geboden, waarover het hier gaat, onder de laatste vallen — en, naar ik mij door een mijner geachte Protestantsche collega's hier heb laten verzekeren, bestaat hierover geen verschil in eenig kerkgenootschap —, kan ook op dezen grond geen onderscheiding berusten en is ook hiermede het geval teruggebracht tot het vorige.

Een derde onderscheiding is gemaakt door den eisch te stellen, dat het gewetensbezwaar er een moet zijn van een „algemeen ernstig karakter”, een, dat „naar redelijk inzicht als objectief ernstig kan „worden gekenmerkt”, zoo luidt de tekst in de *Handelingen*. Hoe nu, Mijnheer de Voorzitter, moet dit worden verstaan? Als een gewetensbezwaar, dat door allen wordt gedeeld, of als een, dat zake-lijk, dus „in zich” een gewetensbezwaar is? Uit de woorden, noch uit het context kan ik anders opmaken. Maar was daar dan niet vergeten, dat men het had over vermeende, wijl op een vergissing berustende, gewetensbezwaren? Dat de vergissingen, waarover het hier gaat, heelemaal niet algemeen, doch slechts door enkelen worden ge-

maakt, behoeft toch gelukkig niet betoogd te worden, terwijl een objectieve vergissing een *conradictio in terminis* beduidt, wijl een vergissing uiteraard altijd subjectief is. Indien het motief van het gewetensbezwaar objectief valabel is, dan gaat het om een Staatswet, die in zich strijdt met de zedenwet, en deze mag door niemand ooit worden opgevolgd, wijl de mensch aan God meer gehoorzamen moet dan aan de menschen.

Mijn conclusie blijft derhalve, dat het theoretisch onjuist is onderscheid te maken tusschen den aard der gewetensbezwaren; het eenige, wat men theoretisch te beschouwen heeft, is, of er tegen het gehoorzamen aan het gebod der Overheid, om den militairen dienstplicht te vervullen, bij den persoon in quaestie een gewetensbezwaar bestaat. M. a. w., of naar zijn overtuiging dit gebod in conflict komt met wat de zedenwet hem voorschrijft.

Zeide ik reeds bij herhaling, Mijnheer de Voorzitter, te spreken over den theoretischen kant der zaak, de wetgever heeft natuurlijk ook met den practischen te maken.

Vóór alles komt hier dan de vraag aan de orde: is het gewetensbezwaar inderdaad aanwezig of slechts voorgewend? Dit nu moet het onderzoek leeren, waartoe de in art. 2 van het wetsontwerp genoemde commissie wordt ingesteld. De taak van die commissie zal zijn, uit te maken, of het aangevoerde bezwaar door het geweten en door het geweten alleen wordt gedictieerd, en wel in het bijzonder, of de persoon in quaestie oordeelt, dat de krijgsdienst hem iets oplegt, dat hij strijdig acht met het gebod: „Gij zult niet doodslaan”, en dat hij daarom niet dienen mag. Moeilijke taak, Mijnheer de Voorzitter, zeer moeilijke taak. *De internis non judicat praetor*, en het geweten is intern bij uitnemendheid. Positief en rechtstreeks kan de commissie derhalve nooit iets bewijzen, ze kan het hoogstens zoover brengen, dat, naar haar overtuiging, het gewetensbezwaar bestaat en dat zij het bewijs van simulatie niet leveren kan, en dit op uiterlijke, dus indirecte gronden.

Meestal zal het onderzoek naar levenswijze, genoten opvoeding en onderwijs, milieu van den bezwaarde, het gewenschte licht moeten verschaffen, waarbij men behoort te blijven bedenken, dat het ten slotte gaat om een foutieve redeneering, dus om een verstandsvraagstuk, zij het ook een, waarop de andere faculteiten der ziel haar invloed uitoefenen. Men heeft geadviseerd, dat in die commissie psychiaters vooral niet zouden gemist worden; natuurlijk, Mijnheer de Voorzitter, als het gezond verstand er niet is, houdt alles op, maar als het er wel is, wordt het dan naar de overtuiging van den bezwaarde goed gebruikt? Dit is de quaestie. In die commissie zal mijns inziens, wijl het gaat om de toepassing der zedenwet, ook een moralist zitting moeten hebben; eindelijk maar niet het minst, is daarin op zijn plaats een zielekenner, die gewoond is gewetens te peilen en te beoordeelen. Hebben deze drie, liefst eerst afzonderlijk, met den jongen man eens gepraat, dan maak ik mij toch sterk, dat zij met elkander in de meeste gevallen zullen kunnen beoordeelen,

of het gaat om werkelijkheid of fictie, men lette wel, Mijnheer de Voorzitter, niet om het begrijpelijke of onbegrijpelijke van 's mans redeneering in het oog van deze drie, die beter weten, maar om het al of niet overtuigd bestaan van de vergissing bij den in geweten bezwaarde.

Dit onderzoek is het zwaartepunt van het geheele wetsontwerp. Als ik nu nog even terug mag komen op de beperking der gewetensbezwaren, door de Regeering gemaakt, dan stel ik thans de vraag, Mijnheer de Voorzitter: is deze om praktische redenen verdedigbaar; m. a. w., moet worden aangenomen, dat alleen bij gewetensbezwaren op grond van de overtuiging, dat men den evenmenschet niet dooden mag, voldoende kan blijken, dat geen simulatie in het spel is en bij die op andere gronden niet? Mijnheer de Voorzitter! Ik vermag het antwoord op die vraag niet te geven, en ik meen ook, dat alleen de ervaring daartoe in staat kan stellen. Uit dezen hoofde zou ik zoo gaarne hebben gezien, dat de Regeering een proef had genomen met een wetsontwerp, dat vrijstelling gaf aan allen, die gewetensbezwaren hebben tegen den dienstplicht, als men wil „ernstige” gewetensbezwaren, wanneer men met dat ernstig dan maar uitsluitend bedoelt ernstig gemeend. Daarmede ware mijns inziens met de indicie van het wetsontwerp een nog mooier daad gesteld, ware de ook naar mijn meening niet onrechtmatige principieele bedenking tegen zijn beperking achterwege gebleven en ware het geheel conform geweest aan art. 183 der Grondwet, zooals de gewone lezer dat verstaan moet. Ik voor mij geloof niet, Mijnheer de Voorzitter, dat hier *le mieux est l'ennemi du bien* toepasselijk ware, noch dat ernstig gevaar voor misbruik van zulk een wet zou zijn te duchten, mits men zich altijd scherp hield aan de juiste formulering harer bedoeling.

Ten slotte, Mijnheer de Voorzitter, de door de Regeering gemaakte bepaling, dat de van krijgsveld dienst vrijgestelde in geweten bezwaarde een anderen Staatsdienst moet vervullen. Hier had ik zoo gaarne gezien vrijstelling zonder meer. Wanneer men zich nu eens geheel losmaakt van de gedachte aan simulatie, zou er dan zoo veel tegen zijn geweest om degenen, die een lichaamsgebrek voor den dienst ongeschikt maakt, niet milder te behandelen dan iemand, waarvan men toch gerust mag zeggen, dat een geestelijk gebrek hem den dienst tot een ware zielmarteling zal maken? Neen, Mijnheer de Voorzitter, ik meen met deze laatste uitdrukking niet te overdrijven. Zij, die dit denken, zijn of wel niet bekend met reële gewetensbezwaren, wat ik volgaarne wil toeschrijven aan de volstrekte juistheid van hun oordeelen, of wel zij verwachten, onbewust misschien, dat het dan gaan zou om groote massa's in plaats van enkelingen en vreezen, dat daardoor 's Lands verdediging gevaar zal loopen. Tot dé eersten zou ik durven zeggen: gij oordeelt lichtvaardig; menschen, die met gewetensbezwaren zitten, zijn echte stakkerds, die verdienen geholpen te worden, met medelijden, uit naastenliefde; tot de laatsten: als uw vrees voortkomt uit latente

angst voor simulatie, bij goed onderzoek, wat ik uitvoerbaar acht, behoeft dit niet; omdat gij meent dat er anders te veel werkelijk in geweten bezwaarden zullen komen: 1°. dezen ontstaan zóó niet en 2°. aan die er zijn heeft de landsverdediging tòch niets. Daarom had ik zoo gaarne gezien dat de Regeering royaal tot dezulken, die toch waarlijk niet te benijden zijn, had gezegd: gaat gij maar heen en wanneer gij uw vergissing inziet, meldt u dan weder aan. Iemand met een nauwgezet geweten, en alleen voor dezen geldt het wetsontwerp, zal toch ook die verplichting nakomen, wanneer ze zich aan hem voordoet. De rechtvaardigheid tegenover den plaatsvervanger zou bij deze vrijstelling evenmin in het gedrang komen als bij die om andere redenen; lichaamsgebreken, vertrek naar Indië, enz.; de plaatsvervanger mist alleen een voordeel, dat hem anders in den schoot gevallen ware; immers, volgens art. 181 der Grondwet is ieder, die daartoe in staat is, verplicht te dienen; alleen, niet allen worden opgeroepen.

Hoe ik sta tegenover het verlengen van den Staatsdiensttijd, den in geweten bezwaarde als ruil opgelegd tegenover den gemakkelijker dienst dien hij krijgt, zal ik wel nauwelijks meer behoeven te zeggen, Mijnheer de Voorzitter! Dat de duur dier verlenging afhankelijk wordt gesteld van de min of meerdere consequentie waarmee hij, eenmaal zich vergissend, doorredeneert, vind ik een engheid, die weinig past bij de breedheid van opvatting, die uit het wetsontwerp spreekt. Als straf voor de vergissing is de verlenging niet te beschouwen, dit is duidelijk genoeg gezegd, maar wat is het dan eigenlijk wel? De Regeering schrijft: „hij, met wiens gewetens-, bezwaar wij rekening houden, moet maar iets offeren”. Hoe nu, Mijnheer de Voorzitter, men wil barmhartig zijn, maar alleen als de ander er wat voor over heeft! Waar blijft nu het mooie beginsel? Dan zegt de Regeering ook: ik moet waarborg hebben dat gij niet simuleert. Natuurlijk, Mijnheer de Voorzitter, elk geval kan niet te nauwgezet onderzocht worden, maar eenmaal dat onderzoek geschied en daarbij het resultaat bevestigend bevonden, waartoe dan nog dat voor den in geweten bezwaarde toch uiterst pijnlijk nablijven, wanneer hij een zelfden diensttijd als de militair heeft volbracht? Een onderpand voor richtige teruggave van voorgeschoten gelden wordt toch ook niet genomen, wanneer men zijn schuld aflost! Feitelijk hebben wij hier een waarborg tegen hem, die simuleert, betaald door den werkelijk in geweten bezwaarde!

Mijnheer de Voorzitter! Resumeerend acht ik het beginsel, dat aan het wetsontwerp ten grondslag ligt, een bijzonder lofwaardig. De Staat, niet verplicht om aan den in geweten bezwaarde de uitoefening van diens vermeend recht op weigering van deelneming aan den krijgsveld te beletten, komt hem in zijn moeilijkheid te hulp door afstand te doen van zijn eigen werkelijk recht op het vervullen van den dienstplicht, geeft dus van het zijne en stelt daarmede een akte van naastenliefde.

Dit mooie beginsel is echter m.i. niet met die breedheid toegepast,

die ik er zoo gaarne aan verbonden had gezien, wijl het beperkt is tot slechts één geval van gewetensbezwaar en gebonden aan bepalingen, die ik alleen kan verklaren uit vrees voor misbruiken, welke ik, zoolang ervaring op dit punt niet bestaat, niet vermag te deelen. Dewijl haar algemeene beschouwingen eenigszins afwijken van de mijne, is niet tot uiting kunnen komen, of de Regeering haar standpunt ten aanzien van degenen, die Staatkundige gewetensbezwaren tegen den krijgsdienst doen gelden, óók op grond van vrees tot misbruik, gezien de controleerbaarheid harer werkelijkheid, zou handhaven.

Ten aanzien intusschen van de practijk en de sanctie, dat de bedoeling der wet niet voorbijgestreefd wordt, erken ik, dat de Regeering, die de verantwoording draagt, ook heeft te beoordeelen hoever met wettelijke bepalingen van de subtiliteit als de onderhavige kan worden gegaan; ook beschikt zij ongetwijfeld over gegevens en elders opgedane ervaringen, die haar restricties voldoende motiveeren, ervaringen, die anderen niet goed schriftelijk of mondeling kunnen bijgebracht worden, wijl zij daarvoor te zeer samenhangen met dat wat eigenlijk behoort te worden beleefd. Om dit alles, Mijnheer de Voorzitter, wil ik, erkentelijk voor het goede, dat ons thans geboden wordt, niet klagen, dat het niet nog meer is, en verklaren, dat ik e.q. mijn stem aan dit wetsontwerp gaarne geven zal.

Mevrouw POTHUIS—SMIT: Mijnheer de Voorzitter! De weinige woorden, welke ik over dit onderwerp zal spreken, zullen niet zoo diep gaan als de rede van prof. Steger. Zij zullen zich meer bepalen tot wat voor de hand ligt bij dit ontwerp.

Ik ben voorstandster van het principe, evenals trouwens de vorige spreker, in dit ontwerp vervat, en ik heb er mij zeer over verheugd, dat art. 183 in de Grondwet is opgenomen, waarvan dit voorstel een uitvloeisel is. Ik begrijp daarom ook niet de vele bezwaren, welke in het Voorloopig Verslag tot uiting zijn gekomen, bezwaren van niet-erkenning van rechtsgronden, van de verplichting om te gehoorzamen aan het wettig gezag, van opoffering van het algemeen en groote beginsel van gezag, gehoorzaamheid en tucht, waarmede de Regeering geen rekening zou hebben gehouden.

Ik begrijp dit niet, omdat het artikel toch reeds in de Grondwet is opgenomen; trouwens de Regeering zegt dat in haar Memorie van Antwoord ook. Dit wetsontwerp moest er dus komen.

De Regeering zegt — daarop komt het althans neder —: och, maakt u niet ongerust; degenen, die hieronder zullen vallen, wanneer dit wetsontwerp zal zijn aangenomen, zouden toch weigeren en wanneer zij dan geweigerd hadden, dan zouden zij één of andere strafrechtelijke behandeling moeten ondergaan en dan had men er verder toch voor den dienst niets aan. En de Regeering concludeert dan:

„Zelfs zou men kunnen volhouden, dat het ontwerp de weerkracht ten goede komt, nu althans voor de bezwaarden tegen

elken militairen dienst in het vervolg een ander zal worden opgeroepen."

Dat is een vinding. Op die wijze slaat men twee vliegen in één klap. De weermacht wordt nog verhoogd en tevens wordt hun, die gewetensbezwaren hebben, te gemoet gekomen. Mij dunkt, daardoor zullen de heeren, die in het Voorloopig Verslag nogal bezwaren hebben aangevoerd, wel geheel gerustgesteld moeten zijn. Wat zouden die heeren dan nog meer willen hebben? Er zal nu niets anders gebeuren dan dat eenige mensen in het land, die tot nog toe als misdadigers behandeld zijn, als arbeiders zullen behandeld worden. Dat is het enige verschil.

Merkwaardig vind ik evenwel, wat de Regeering zegt over haar inzicht omtrent de bezwaren. In de Memorie van Antwoord schrijft de Regeering:

„Dat hiermede door de Overheid de onfeilbaarheid van het individu zou worden erkend, berust op een misverstand. Integendeel de Overheid ziet in den bezwaarde een dwalende ten aanzien van de toepasselijkheid van het gebod op dit geval, doch zij meent het gewetensbezwaar ontleend aan dit Goddelijk gebod te moeten erkennen."

Dat is iets wat ik ook in de rede van prof. Steger niet goed heb kunnen volgen; die sprak ook telkenmale van „dwalenden", maar zeide daarnaast toch, dat die menschen geboden zijn om God meer te gehoorzamen dan den menschen. Maar hoe kan men dan die menschen nog „dwalenden" noemen?

Met het oog op de behandeling van dit wetsontwerp heeft het comité voor gewetensvrijheid in zake den krijgsvrijheid mij een aantal biljetten gezonden met het doel, dat ik die aan de Kamerleden zou overleggen. Ik heb aan dit verzoek geen gevolg gegeven, omdat ik meen, dat uitspraken van bekende menschen over de dienstweigering, o. a. van dr. Kuijper en van da Costa, wel volledig bekend zouden zijn aan alle leden der Kamer. Hoewel het wel typeerend is de uitspraak van dr. Kuijper te lezen:

„Het blijft stuitend en tragisch te gelijk, dat nog telkens de gevangenisdeuren zich ontsluiten voor de z. g. dienstweigerers",

of de uitspraak van da Costa:

„Geen gezag tusschen God en de consciëntie."

Als men die uitspraken leest, dan begrijp ik niet, dat de Regeering telkens spreekt van „dwalenden". De Regeering geeft echter elders in haar Memorie van Antwoord een beschouwing, die men moeilijk kan rijmen met dat spreken van „dwalenden". Zoo zegt de Regeering in de Memorie van Antwoord:

„Dat dit ontwerp gebrek aan tucht bevorderen zou, duchten zij niet, nu immers het ontwerp juist tegemoetkomt aan hen, wier bezwaar ontleend is aan hun onderworpenheid aan een tucht, waarvan de handhaving der Regeering ter voorkoming van moreel verval van eminent belang schijnt, nl. die van het geweten.”

Trouwens, dat men dergelijke bepaling zou vastleggen in de Grondwet voor „dwalenden”, doet toch eenigszins vreemd aan.

Ik zal straks vóór dit wetsontwerp stemmen, maar ik behoeft nauwelijks te zeggen, dat ook mij dit wetsontwerp niet bevredigt. Ik houd vol, dat er nu ook nog zullen zijn tal van jongelieden, die ernstig bezwaar hebben tegen den krijgsdienst en die dus toch met deze wet zullen moeten dienen. Ik houd vol — wat ook in het Voorloopig Verslag staat —, dat het juist de beste van onze jonge mannen zijn, die, al zijn zij te jong om een vaste politieke overtuiging te hebben, na den wereldoorlog op geenerlei wijze aan het militarisme willen deelnemen.

Ik spreek met opzet niet van politieke bezwaren. Ik vind ook, dat die jongelui te jong zijn om een vaste politieke overtuiging te hebben, maar ik spreek liever van pacifistische bezwaren. Wanneer deze jongelui meenen, dat het met hun geweten niet overeenkomt om aan het militarisme deel te nemen, wanneer zij het gevoel zouden hebben, dat dit hun geheele leven op hen zou drukken als een schuld, wanneer zij daarvoor hun toekomst zouden willen opofferen of hun kans om carrière te maken in de waagschaal stellen of misschien vernietigen, dan vind ik toch, dat het een groote leemte is — zooals ook prof. Steger erkent —, dat deze jongelui buiten dit ontwerp zullen vallen. Zij hebben toch ook een geweten, dat ontzien moet worden.

Men spreekt veel in dezen tijd van het cynisme van onze jongelui, van hun weinigen ernst, van hun materialistische gezindheid en van hun alles daaraan willen opofferen, maar wanneer er jongelui zijn, die het tegenovergestelde willen doen en daaraan veel willen opofferen, dan wettigt dat mijn meening, dat de meesten daarvan moeten gerekend worden onder de beste van onze jonge mannen. Hun bezwaren zullen evenwel niet worden erkend.

Thans nog een enkel woord over een paar onderdeelen van het wetsontwerp zelf. In art. 4 wordt de tijd genoemd, dat de dienstweigeraar zal moeten dienen, ten minste werken op verschillende daar aangegeven wijzen, op wien dus het bepaalde sub *a* en *b* van toepassing is. Dat wordt een tijd van 14 en van 18 maanden. Ik vind dat lang, buitengewoon lang. Ik begrijp natuurlijk wel — ik sta daarbij eenigszins anders dan prof. Steger —, dat de Regeering een of anderen maatstaf moet hebben, dat er niet gesimuleerd wordt, maar met het oog op het vak, dat men uit wil oefenen, of de studie, die men wil beginnen of reeds begonnen is, vind ik, dat die tijd heel

lang is en dat daardoor de opoffering ontzaglijk zwaar wordt gemaakt.

Dit vind ik een bezwaar tegen dit wetsontwerp, maar het is voor mij niet het grootste. Het grootste bezwaar is m.i. daarin gelegen, dat, wanneer iemand dienst weigert en dit wordt erkend, zoodat hij dus andere bezigheden mag verrichten, dan een andere jonge man, die anders vrij zou zijn, wordt opgeroepen; ik meen, dat daarbij de daad van den dienstweigeraar, weer te niet wordt gedaan, want hij zal door zijn daad door een ander laten verrichten wat hij zelf onzedelijk vindt.

Nu zegt de Regeering op een vraag, die ik bij het afdeelingsonderzoek heb gesteld en die ook in het Voorloopig Verslag is opgenomen, daar niet zoo heel veel van. Ik heb gevraagd, hoe het daarmee gesteld is in andere landen, bijv. in Denemarken en Zweden, waar een dergelijke wet bestaat. Er is geen antwoord op gekomen in de Memorie van Antwoord. De Regeering zegt, dat het niet geduld kan worden, dat de Overheid zich laat contrarieeren door den weigeraar, doch bovendien de Overheid de afwendings van de gevolgen daarvan door oproeping van een ander zou moeten achterwege laten, hetgeen onmogelijk zou zijn.

Maar dit is toch feitelijk geen antwoord op mijn vraag; dit betref de practische gevolgen, maar niet het zedelijk gedeelte.

Als ik op bladz. 2 van het Voorloopig Verslag lees die zeer sympathieke zinsnede, welke zeker van de vrienden der Regeering afkomstig is, is het mij nog minder duidelijk. Er staat daar:

„Volgens andere leden verdient het wetsontwerp daarom volle instemming, omdat het gebaseerd is op de Christelijke naastenliefde, een wet, waarmede niet alleen ieder mensch, maar ook elke Regeering rekening moet houden.”

De nadruk is daar gelegd op de Christelijke naastenliefde, maar dan blijft het mij onduidelijk, want, als de daad van dienstweigering is een daad, verricht door de Christelijke naastenliefde, dan beteekent dat te gelijk, dat een andere jongeman, die niet dienst weigert zal, omdat hij er minder over nagedacht heeft of omdat hij minder sterk van karakter is of omdat hij — dit zal in de meeste gevallen voorkomen — bang is voor de materiele gevolgen, voor zijn carrière en voor zijn toekomst, wordt gedwongen te doen, hetgeen de dienstweigeraar veroordeelt.

Daarmede vervalt m. i. de zedelijke grondslag van dit ontwerp. Zoo gezien, verliest het ontwerp zijn moreelen kant. Als ik een slechte daad nalaat, maar die slechte daad door een ander laat verrichten, dan bega ik indirect zelf die slechte daad. Ik heb hun geschriften nog eens nagegaan, maar ik heb daarin dit gezichtspunt niet gevonden. Ik meen, dat die dienstweigeraars buitengewoon sterke individualisten zijn, en het lijkt haast, dat zij zich niet storen aan hetgeen een ander vindt en alleen zeggen: ik weiger zelf

en ik ben mijns broeders hoeder niet. Maar naar mijn oordeel moeten men bij elk van zijn daden ook zien, welke de gevolgen zullen zijn voor een ander en voor de gemeenschap.

Ik had gaarne van de Regeering vernomen, en ik zou alsnog gaarne van haar vernemen, hoe zij dat standpunt verdedigbaar acht, hoe zij van gevoelen kan zijn, dat de zedelijke grondslag van dit ontwerp daardoor niet wordt aangetast. Ik zou dat niet willen weten, natuurlijk uit een oogpunt van het intact laten van het leger, want uit dat oogpunt is dit ontwerp niet gemaakt, al wordt in de Memorie van Antwoord gezegd, dat de weerkracht er misschien door wordt verhoogd, maar die zinsnede heeft mij in dit verband eenigszins vreemd getroffen. Ik zou dus gaarne van de Regeering vernemen, hoe zij dat uit een moreel oogpunt verdedigt, van waaruit toch dit wetsontwerp is tot stand gekomen.

Ten slotte zou ik nog een vraag willen stellen naar aanleiding van hetgeen ik in de *Nieuwe Rotterdamsche Courant* van vanmorgen heb gelezen. Daarin wordt gemeld, dat de Nederlandsche Vereeniging van Vrouwen voor den duurzamen vrede zich per adres tot de Koningin heeft gewend, waarin blijdschap wordt uitgesproken over de aanneming van het wetsontwerp in de Tweede Kamer, waarin de hoop wordt uitgesproken, dat deze Kamer zich er eveneens mede zal vereenigen, en waarin wordt gesproken over de dienstweergaars, die op dit oogenblik hun straf ondergaan en die door de heilzame bepalingen van dit ontwerp niet gebaat kunnen worden, omdat dit ontwerp geen terugwerkende kracht bezit. Ik zou willen vragen, of dat geen vergissing is en of niet ook voor hen, die op dit oogenblik reeds in één of ander fort zijn opgesloten, dit wetsontwerp reeds heeft gegolden, hoewel het nog geen wet is geworden. Ik heb dat destijds begrepen uit een antwoord van den Minister bij de behandeling der laatste Oorlogsbegrooting en ik zou daaromtrent gaarne nog eenige inlichtingen krijgen.

De heer ANEMA: Mijnheer de Voorzitter! Over het ontwerp, dat ons hierbij ter behandeling en beslissing wordt aangeboden, wensch ik enkele opmerkingen te maken, waartoe ik mij vooral daarom gedrongen voel, omdat ik tegenover dit ontwerp sta in een eenigszins tweeslachtige positie. Aan den eenen kant heeft het ontwerp zonder twijfel mijn sympathie, voor zoover aan hen, die werkelijk bezwaard van gemoed zijn in zake den militairen dienst, te gemoet wordt gekomen zoover het Staatsbelang het gedooft, maar aan den anderen kant bespeur ik in dit ontwerp, in verband met den gang van zaken op dit gebied in de laatste jaren, die achter ons liggen, een gevaar voor het prestige van het Staatsgezag en voor krachtige handhaving van de openbare orde. Waar wij in een tijd leven, dat meer dan ooit een krachtig gezag gewenscht is, sta ik eenigszins aarzelend tegenover dit ontwerp, zoodat ik mij genoopt gevoel mij zeer scherp rekenschap te geven van de Staatsrechtelijke grondslagen, waarop

het berust, ten einde zelf op mijn beurt niet bezwaar te krijgen, om voor het ontwerp te stemmen.

Ik zal bij de ontwikkeling van mijn standpunt zoo kort mogelijk zijn; ik zal vermijden het hooge speculatieve terrein, dat de heer Steger met zooveel bewonderenswaardige kennis dezen morgen bewandelde. Ik gevoel mij op dat terrein niet zoo thuis en zal mij dus blijven bewegen op een terrein, waarop ik mij althans eenigszins bevoegd acht, dat van den Staatsrechtelijken grondslag, en dan wensch ik eerst te onderzoeken den principieelen gedachtengang, waarop het ontwerp berust, om dan zeer summier even te spreken over de interpretatie van artikel 183 van de Grondwet en den inhoud van het ontwerp zelf.

Nu is er in de quaestie van de dienstweigering zonder eenigen twijfel een zekere verandering gekomen in de geestelijke stroomingen. In oudere tijden waren de menschen, die behoefte gevoelden aan vrijstelling van den dienst, rustige brave burgers, die met het publiek gezag liefst niet veel te maken hadden, bij wie religie en negotie een groote rol speelden, maar die verder waren steunpilaren voor elke Overheid, rustige menschen, wars van elke wanorde en die de Overheid steunden bij al haar werk. Zulke menschen zijn er ook nu nog, maar daarnaast is een rubriek dienstweigeraars opgekomen van een gansch andere soort, personen die bezwaren hebben niet tegen een bepaalden maatregel van den Staat, maar tegen elke Staatsorde of althans tegen de thans bestaande Staatsorde. Nu zijn er daaronder wel, voor wie ik persoonlijk eenige sympathie gevoel, want ieder die uit waarachtige overtuiging iets belijdt en beleeft, hoe dwaas overigens ook, wekt de sympathie van elk weldenkende; er zijn ook anderen bij, die minder sympathiek zijn. Maar aan deze menschen, sympathiek of niet, ook maar één vinger van de hand te geven, komt mij zoo gevaarlijk voor, dat, wanneer men in deze materie maatregelen wil nemen, de grondslag, waarop dat geschiedt, vooraf wel zeer vast mag staan, omdat men anders bij de moderne constellatie van omstandigheden op een weg geraakt, die ik vooral in dezen tijd van woeling en onrust buitengewoon gevaarlijk acht.

Degenen, die bezwaren hebben hetzij tegen elke Staatsorde, hetzij tegen een bepaalde Staatsorde, kunnen tweeërlei doen. Zij kunnen vooreerst in woord en geschrift hun standpunt verdedigen, maar overigens zich verder practisch schikken in gehoorzaamheid aan de bestaande Staatsorde; zij hebben dan het vrije woord, dat in ons land in de ruimste mate bestaat en de Overheid kan dan te hunnen aanzien overgaan tot de orde van den dag. Maar het kan ook anders gaan, zij kunnen ook practisch gaan optreden. Zoodra zij nu op welk punt ook gehoorzaamheid weigeren aan het Staatsgezag, moet men toezien, want dat is het begin van het einde, omdat hun verzet niet voortvloeit uit bezwaren tegen een bepaalden maatregel, maar tegen de geheele Staatsorde. Deze groep is dus òf practisch voor den Staat iets indifferents, òf het zijn eenvoudig opstandelingen, bij wie de eerste daad van verzet is het begin van een algemeen verzet tegen

het Staatsgezag, en als zoodanig mag geen stroobreed in die richting worden toegegeven. Ik beschouw die personen dan ook als staande buiten de materie van dit wetsontwerp. De vraag, die thans aan de orde komt, is derhalve deze: wanneer de Overheid bij de rechtmatige uitvoering van haar taak komt te staan tegenover personen, die zich in het algemeen aan haar orde onderwerpen, maar op een bepaald punt meenen gehoorzaamheid te moeten weigeren wegens gemoedsbezwaren, moet zij dan uit den weg gaan en, zoo ja, in hoeverre. Bij die aldus nader gepreciseerde vraag wil ik alzoo thans een oogenblik stilstaan.

Wanneer men zonder veel redeneering die vraag te gemoet treedt, dan zal bij ieder het natuurlijk spontaan gevoel ongeveer op gelijke wijze spreken. De Overheid, zoo is men dan geneigd te zeggen, is iets dat zich beweegt op het terrein van het gewone leven, zij houdt zich bezig met de bedrijvigheden van den dag, en zoodra nu daartegenover de klanken van de gewetensbezwaren worden vernomen, gaat bij ons allen een heilige snaar trillen en is men zonder veel redeneeren geneigd zich af te vragen: wanneer die man met zijn heilige consciëntiebezwaren tegenover die Overheid met haar dagelijksch bedrijf staat, moet de Overheid dan niet uit den weg gaan en ruimte maken voor dat hoogere en heilige? Intusschen, het onberedeneerde sentiment is nu eenmaal een slechte raadgever. Zoo ook hier. Gaat men dan ook de geschiedenis na, dan ziet men, dat er onmiddellijk iets hokt. Immers, de geschiedenis heeft onomstootelijk bewezen, dat het practisch eenvoudig onmogelijk is voor de Overheid om steeds voor godsdienstige bezwaren uit den weg te gaan, ook wanneer die bezwaren volkomen ernstig waren gemeend. Onder den dekmantel van den godsdienst zijn zeer zeker ook heel wat boosheid en kwaad bedreven. Bij de actie van de Wederdoopers, om nu eens iets te noemen, waren zonder twijfel ook menschen, die niet zeer respectabel waren, maar de beweging zelf berustte op hoogere, fijn religieuze motieven, die in de practijk echter bedenkelijk ont-aard zijn. Op grond van die motieven meende men geen kleeding meer te moeten dragen, en dergelijke excessen meer. Indien de Overheid voor die godsdienstige bezwaren uit den weg zou zijn gegaan, zou zij als handhaafster van de publieke eerbaarheid in haar taak totaal zijn te kort geschoten en niet alleen aan de maatschappij, maar ook aan de religie zelf onberekenbare schade hebben berokkend. Er hokt dus iets. In de geschiedenis is dit probleem bijna altijd bekeken van den kant van het individu, en dat maakt voor mij juist de groote moeilijkheid uit, dat wij thans staan voor den anderen kant, dat wij de zaak thans moeten bezien van de zijde der Overheid.

De Christenen zijn steeds in aanraking gekomen met een heidensche Overheid, althans met een Overheid, die hun vijandig gezind was. In al die gevallen heeft men zich er rekenschap van gegeven, hoe het moest, indien die Overheid van hen dingen vergde, die zij meenden niet te mogen doen. Daarbij legde men dan de norm

aan van Gode meer gehoorzaam te moeten zijn dan den menschen, maar als men niet uitsluitend let op die woorden, maar ook op de practijk van dien regel, dan blijkt, dat de toepassing altijd tot een uitermate klein terrein beperkt gebleven is. Men heeft nooit zoo geredeneerd, dat als de Overheid een maatregel nam waarmede men meende, het niet eens te moeten zijn, bijv. op gronden aan de Heilige Schrift ontleend, men daaraan niet gehoorzaamde. Alleen dan, wanneer de Overheid door haar machtsmiddelen dwong tot pertinente en onmiddellijke verloochening van God zelf en van de belijdenis van Zijn Naam, werd de gehoorzaamheid geweigerd.

Tot die gevallen heeft men zich althans in den regel strikt beperkt. Wanneer men de Institutie van Calvijn leest, ziet men, dat altijd daarbij wordt geleerd, dat men dan ook met het grootste geduld en met de grootste lijdzaamheid de straffen had te dragen, die de Overheid onrechtvaardig oplegde, in het geloof, dat God zelf ten slotte recht zou doen. Dat was het standpunt van het individu, maar het standpunt van de Overheid heeft men veel minder ingedacht, en voor die quaestie staan wij nu. Ook de Overheid heeft haar consciëntie, ook zij heeft een haar van God opgelegde taak en wanneer men deze zaak doordenkt tot in haar diepste consequenties, tot die gevallen waarin de Overheid staat met een onmiddellijk Goddelijk gebod voor haar consciëntie tot het verrichten van haar taak, en het individu komt daartegenover te staan met zijn consciëntie, met het gebod van Godswege, dat hij niet anders handelen mag, dan staan wij voor een onverzoenlijk conflict, waarin de Overheid moet praevalereen, en waarin de andere partij het toch niet mag doen, maar gehoorzaam de straf moet ondergaan, in het geloof, dat God het zoo wil.

Het Protestantsch-Christelijk beginsel van de eerbiediging van de vrijheid van consciëntie is in den loop der geschiedenis meestal toegepast op de individueele personen, maar dat zelfde beginsel betreft evenzeer de functie van de Overheid, vraagt evenzeer eerbiediging van de consciëntie der Overheid. Dat leidt mij tot de conclusie, dat een volstrekte plicht, om uit den weg te gaan voor godsdienstige bezwaren, voor de Overheid niet bestaat, maar dat in het uiterste geval juist andersom de Overheid van Godswege verplicht is haar taak te volvoeren. Dat neemt echter niet weg, dat daarin toch voor ons gevoel iets onaangenaams blijft zitten. Voor ons gevoel staat het religieuze leven nu eenmaal verre boven het dagelijksch bedrijf van de Overheid. Er zijn dus deugdelijke argumenten noodig om dit principe niet alleen te aanvaarden, maar het ook van harte te aanvaarden. Laat ik dus nog een oogenblik hierbij mogen stilstaan.

Ons menschelijk leven staat onder verschillende ordeningen. In de eerste plaats zijn er de godsdienstige ordeningen, die de verhouding tusschen God en de menschen vaststellen. In de tweede plaats de zedewet, de wet die beslist over het goede en het kwade. In de derde plaats is er de rechts- en sociale ordening. Er zijn verder ook nog

andere, als conventioneele, aesthetische en hygiënische ordeningen. maar die kunnen wij in dit geval ter zijde laten, want ik stel mij voor, dat, als iemand bezwaar mocht maken tegen den militairen dienst, omdat de kleur van de uniform niet paste bij de kleur van zijn haar of van zijn knevel, niemand geneigd zou zijn om zulke bezwaren te eerbiedigen.

Ik laat dit laatste dus verder rusten, maar bepaal mij nu tot de drie eerste ordeningen, want binnen dat terrein speelt het probleem, dat ons thans bezig houdt, zich af.

Vast staat, dat de Overheid bij de vervulling van haar taak zich alleen beweegt in de derde sfeer, de rechtelijke sfeer. De Overheid heeft haar vingers af te houden van de plichten en rechten, die bestaan tusschen God en den mensch; de Overheid is ook absoluut onmachtig, om uit te maken, wat zedelijk goed en kwaad is; voor zich zelf heeft zij zich daarnaar te richten, maar zij heeft er niets over te zeggen. In de derde sfeer, die het rechtsleven betreft, daarentegen is het, dat de Overheid zich thuis gevoelt, daar is het terrein, waar zij, met inachtneming natuurlijk van goede beginselen, beslist over de vraag, wat positief zal zijn recht of onrecht. Zij maakt niet uit wat religieus, wat zedelijk goed en kwaad is, maar wel wat positief recht en onrecht is, dat beslist de Overheid, en zij alleen.

Hoe komt het nu, Mijnheer de Voorzitter, dat in het uiterste geval van conflict die — laat ik zeggen — ruwe rechtsordering wordt doorgezet tegen de zooveel fijnere en hoogere religieuze ordening? Dat komt door het zeer bijzonder karakter der rechtsorde. De rechtsordering, bij al haar betrekkelijke grofheid, vertoont dit eigenaardige karakter, dat zij is de onmisbare levensvoorwaarde voor het fungeeren van de beide andere. Wil er een religieus leven opbloeien, wil fijner zedelijk leven zich ontwikkelen, dan is allereerst noodig een vaste rechtsorde. Om een beeld te gebruiken kan men zeggen, dat het geraamte niet een van de fraaiste deelen van ons lichaam is, maar het is noodig om andere veel sappiger en edeler organen behoorlijk te doen functionneeren. Het volk heeft dat ook altijd intuïtief gevoeld en het uitgedrukt in de bekende rechtsspreuk: *Fiat justitia, percat mundus*. Men is zoo diep overtuigd van het primordiale belang van de rechtsorde als onmisbare levensvoorwaarde, dat men zeide: *Fiat justitia, percat mundus*. Men zou misschien beter kunnen zeggen: *Nisi fiat justitia, peribit mundus*, maar daarover behoeven wij thans niet te twisten. Men moet het altijd wat kort en pakkend zeggen, een beetje overdrijven, maar ik heb het alleen hierom aangevoerd, omdat er typisch in uitkomt het intuïtieve volksbesef, hoezeer het recht is de ordening, die, ondanks haar betrekkelijk derde-rangs-karakter, toch, in geval van conflict, moet voor gaan boven alle andere.

Indien dat nu zoo is, verklaart dit volkomen, dat de Overheid, zoodra zij bij de bijzondere personen stuit op dergelijke bezwaren, niet uit den weg mag gaan, maar haar eigen taak moet volvoeren.

In het uiterste geval, bij volstrekte tegenstelling, moet de Overheid met haar rechtsorde voorgaan. Maar dan vloeit daaruit ook als vanzelf van den anderen kant voort, dat, zoodra de Overheid haar taak wel kan volvoeren, als zij rekening houdt met die bezwaren, dat het dan ook haar plicht is om met die bezwaren rekening te houden.

Wanneer zij met deze dingen in aanraking komt, komt zij immers te staan voor een heilig terrein, dat voor haar, om met den Bijbel te spreken, te „wonderlijk” is, en dan heeft zij, waar niet haar eigen taak het onmiddellijk vergt, voor hoogere bezwaren uit den weg te gaan. Zoodra niet met beslistheid voor haar geweten vast staat, dat de Overheid voor het volvoeren van haar taak onvermijdelijk geroepen is, om op een bepaald punt gehoorzaamheid af te dwingen, ontstaat voor haar de plicht, om gewetensbezwaren van haar onderdanen te eerbiedigen en daarvoor uit den weg te gaan. Kan haar taak niet worden volvoerd met eerbiediging dier bezwaren, dan gaat zij vóór, laat haar taak het wel toe, dan gaan vóór de gewetensbezwaren van het individu. Dat is, naar mij voorkomt, het staatsrechtelijk beginsel, dat over deze materie behoort te beslissen. Dat beteekent practisch, dat in heel wat gevallen met gewetensbezwaren kan worden gerekend. Ik heb gemeend, dit met eenigen nadruk te moeten vooropstellen, omdat men anders op dit gebied zoo spoedig komt tot dingen, waartoe men niet komen wil, en die afbreuk doen aan het gezag van de Overheid.

Ik kom thans tot een tweede punt, namelijk, wat te verstaan onder gewetensbezwaren? Ik zou daarover buitengewoon kort willen zijn. Ik geloof, dat men dit niet moet afmeten naar etymologische, wijsgeerige of godsdienstige omschrijvingen, maar naar de beteekenis, die het woord onder het volk heeft. Men spreekt in het Duitsch wel van „logisches Gewissen” en van „aesthätisches Gewissen” en men zou er misschien ook nog een medisch geweten bij kunnen halen, maar dat is feitelijk niets dan beeldspraak. En wat de wijsgeerige omschrijvingen betreft, deze worden veelal beheerscht door de beginselen, waarvan een schrijver of een richting uitgaat, doordat die omschrijvingen niet bieden een objectieven maatstaf. Ik geloof, dat ik de populaire beteekenis van gewetensbezwaar aldus kan omschrijven, dat het volk onder gewetensbezwaren verstaat zoodanig bezwaar, dat gevoeld wordt als berustend op een gebod van hooger aard, afkomstig van een hoogere macht dan die het gebod uitvaardigde, waartegen men zich in casu wil verzetten, een gezag, dat zoo volstrekt bindend is, dat elk ander gezag daarvoor wijken moet. Neemt men het begrip in dien zin, dan zijn er op het oogenblik te dezer zake practisch drie stroomingen. In de eerste plaats die — waartoe ook een deel van mijn geestverwanten behoort —, dat de Overheid alleen mag wijken voor godsdienstige bezwaren. Er is een tweede groep, waartoe ook de Regeering behoort, die tevens ook wil wijken voor bezwaren van zedelijken aard. Een derde groep wil bovendien nog wijken voor politieke, pacifistische, maatschappelijke

bezwaren of hoe men ze anders wil noemen. Mijnheer de Voorzitter! Ik zou aan deze quaestie thans een enkel woord willen wijden.

Allereerst dan het standpunt van hen, die op dit terrein alleen willen wijken voor godsdienstige bezwaren. Ik kan dat standpunt niet deelen. De heer Mendels vraagt, of godsdienstige bezwaren niet tevens zijn zedelijke bezwaren. Ten deele zeker, maar, zooals ik reeds zeide, ik ga nu uit van de bekende indeeling, de godsdienstige ordening, de zedenwet en de rechtsordening. Ik kan op die indeeling zelf thans niet nader ingaan, dat zou mij te ver voeren en te ingewikkeld worden. Ik vraag dus, of men alleen voor godsdienstige bezwaren zal uit den weg gaan of ook voor zedelijke en politieke. Ik geloof, dat men met het uit den weg gaan enkel voor godsdienstige bezwaren niet zal bereiken wat men bereiken wil, want dat woord „godsdienst” heeft een zeer ruime beteekenis. Er zijn velen, die intuïtief worden gedreven door de gedachte, dat eigenlijk alleen wegens Christelijk-godsdienstige bezwaren uit den weg mag worden gegaan.

Stelt men echter eenmaal de norm van godsdienstige bezwaren, dan zou men daaronder ook moeten begrijpen bezwaren van theosophischen, van pantheïstischen en van anderen religieuzen aard. Maar het spreekt vanzelf, dat dan de grens niet gemakkelijk meer zou zijn te trekken, en men tot ruimer consequenties zou komen, dan den voorstanders van de hier besproken opvatting voor oogen staan.

Rekent men enkel met positief Christelijke bezwaren en zou men de norm willen invoeren, dat de bezwaren moeten zijn gegrond op de Heilige Schrift dan zal dat in een gemengden Staat als den onze tot een geestelijk privilege moeten leiden. Dat nu is niet te aanvaarden.

Maar het is ook niet juist. Ook de bezwaren, die voortvloeien uit de zedenwet, ook wanneer die niet bewust is gegrondvest op de belijdenis van den levenden God, zijn als zoodanig te respecteren. Dergelijke bezwaren moeten worden geëerbiedigd, omdat zij volkomen voldoen aan de vereischten van gewetensbezwaren, omdat zij worden gevoeld als een bevel van een macht, staande hooger dan het Staatsgezag. Ik voor mij geloof niet veel van autonome moraal, te dezer zake deel ik volkomen het gevoelen, dat is ontwikkeld door prof. Hugo Visscher, in 1904, in zijn keurige rede over „Religie en zedelijk leven”. Maar wat daarvan zij, de moreele orde, hetzij die bewust steunt op den levenden God, hetzij die gebaseerd is op een valsch Godsbegrip of op een hoogere inspraak van het geweten zelf, wordt in beide gevallen erkend en gevoeld als een hoogere macht, die categorisch gebiedt en die staat boven het Staatswezen. In den Brief aan de Romeinen wordt door den Apostel Paulus geleerd, dat bij gebreke van kennis van God en Zijn Woord de heidenen door de zedenwet, die in hun geweten spreekt, nog een hooger maatstaf voor de onderscheiding van goed en kwaad hebben, ook al is die maatstaf natuurlijk niet volstrekt betrouwbaar.

De zedenwet, ook waar zij niet bewust op de inzettingen Gods

wordt gebaseerd, openbaart zich als een gezag van hooger orde dan dat der Overheid en moet derhalve onder de genoemde voorwaarden door haar worden geëerbiedigd.

Nu rest ons nog de moeilijkste vraag. Is aan die twee rubrieken van godsdienstige en zedelijke bezwaren nu ook nog toe te voegen die derde rubriek van de sociale, politieke, pacifistische bezwaren, of hoe men die noemen wil, maar die in ieder geval dit gemeenschappelijk kenmerk hebben, dat zij ontspruiten uit motieven, die zich bewegen op het gebied van den Staat en het recht zelf?

Wanneer zij, die zulke bezwaren koesteren, dat doen krachtens een onmiddellijke moreele inspraak van hun geweten, wordt de zaak eenigszins anders. Maar die bezwaren worden in den regel ontwikkeld op grond van overwegingen, die spelen op het terrein van den Staat zelf. Wanneer men nu de Overheid ook zou willen laten halt maken voor deze rubriek van bezwaren, dan komt men tot conclusies, die niet aanvaardbaar zijn en gaat men uit van een standpunt, dat niet het juiste is.

Immers, op het gebied van de religieuze en moreele overtuiging is met den Staat, om zoo te zeggen, niets aan te vangen, omdat de Staat zelf op dat gebied niets kan vaststellen; zoowel de Overheid als de individueele persoon staan hier voor ordeningen van hooger macht. Geheel anders echter staat de zaak, zoodra men komt op het rechtsterrein. De politieke, de sociale overtuiging, hoe heilig die ook moge zijn — en zelfs de dwaze is ten slotte eerbiedwaardig, als zij maar echt is —, beweegt zich op het rechtelijk terrein, waarop een eigen organisatie is gegeven om te komen tot een solutie. Geheel het mechaniek van vrijheid van drukpers, het recht van vereeniging en vergadering, het kiesrecht, het recht van de Staten-Generaal, van den Raad van State, van de Ministers en in hoogste instantie van de Koningin, strekt er toe, om een zekeren *Ausgleich* te geven tusschen de verschillende overtuigingen op dat gebied en om te komen tot vaststelling van de normen van positief recht.

De norm van dienstplicht is zulk een norm van positief recht, resultaat van een wettelijk en wettig procedé van rechtsvorming. Om nu, wanneer in een zóo groote mate aan alle politieke overtuigingen een rechtmatige invloed is ingeruimd, achteraf voor die bezwaren nogmaals uit den weg te gaan, Mijnheer de Voorzitter, dat ware eenvoudig abdicatie van het Staatsgezag en dit zou op den duur in de practijk leiden zonder eenigen twijfel tot anarchie. Principieel dus uit dien hoofde en voorts practisch, omdat die conclusie niet uitvoerbaar zou zijn, wensch ik voor dat derde standpunt, hoezeer ik eerlijke politieke overtuigingen overigens ook respecteer, ook niet één stap uit den weg te gaan. Zoodra eenmaal de rechtsnorm langs den gewonen wettelijken weg is vastgesteld, moet er worden gehoorzaamd en daarmee uit.

Mijn algemeene conclusie luidt dus aldus:

1. Bij volstrekte noodzakelijkheid om gehoorzaamheid af te dwingen ter volvoering van haar roeping van Godswege, krachtens haar

geweten, mag de Overheid geen enkel bezwaar, ook geen godsdienstig bezwaar, ontzien.

2. Bij ontstentenis van die noodzakelijkheid ontzie de Overheid godsdienstige en zedelijke bezwaren als gegrond op een hogere orde dan de hare.

3. Voor rechtelijke bezwaren ga zij nooit of nimmer uit den weg.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb hiermede het principiële gedeelte van mijn rede beëindigd en ik heb nu nog te bespreken art. 183 der Grondwet en den inhoud der wet. Ik meen daarmede in enkele minuten gereed te kunnen zijn en zou u willen verzoeken, mij daartoe nu nog even vóór de pauze den tijd te willen geven.

De VORZITTER: Ik verzoek u dan, uw rede te willen voortzetten.

De heer ANEMA: Wat art. 183 der Grondwet betreft, het voorschrift dus, waarop deze wet berust, zou ik daarover drieërlei opmerking willen maken, zeer kort met het oog op de kostbaarheid van onzen tijd.

Ten eerste moet het woord „gewetensbezwaren” in art. 183 der Grondwet geïnterpreteerd worden niet naar tendentieuze doeleinden, maar naar het constante spraakgebruik van het volk, dat onder gewetensbezwaren steeds verstaat wat ik zoo heb omschreven.

Ten tweede wat den oorsprong betreft van het artikel: het is afkomstig van de socialistische partij en het voorstel, om het op te nemen, is zonder hoofdelijke stemming aangenomen. Aan de terminologie hecht ik overigens niet, omdat de motie-Drion, die, in 1921, meen ik, daaraan was voorafgegaan, sprak over „gemoedsbezwaren”; het zijn steeds die termen „gemoedsbezwaren” en „gewetensbezwaren”, die m.i. — en hier ligt een klein verschil tusschen mij en den Minister van Justitie — steeds dezelfde beteekenis hebben, als ik straks aangaf.

Welnu, dat amendement der socialisten is zonder hoofdelijke stemming aangenomen door alle partijen, omdat ook zij toen zonder twijfel niet meer daarmede hebben bedoeld dan in het algemeen lag opgesloten in het woord: gewetensbezwaren.

Had men toen van socialistische zijde een interpretatie gegeven, zooals later uitkwam bij het amendement van Zadelhoff, bij de behandeling van dit ontwerp in de Tweede Kamer, dan zou ongetwijfeld het artikel destijds niet zijn aangenomen. Dat staat wel vast.

Gewetensbezwaren zijn steeds moreele of godsdienstige bezwaren, maar men heeft bij het amendement van den heer van Zadelhoff van socialistische zijde een spelletje er mede gedreven; ik bedoel dit in den meest hoffelijken zin, omdat ik overtuigd ben, dat het niet opzettelijk is geschied, ik bedoel daar dus niets onaangenaams mede. Maar bij het voorstellen van art. 183 Grondwet heeft men het woord gewetensbezwaren gebruikt in den gewonen zin en toen heeft het artikel ook geen oppositie gevonden. Het staat ook in het anti-revolutionnaire program van actie van 1922 en toen is dat amende-

ment ook door de anti-revolutionnaire leden der Kamer zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

Later bij de behandeling van het wetsontwerp heeft wederom de socialistische fractie, bij monde van den heer van Zadelhoff, een amendement ingediend, om in deze wet te herstellen de algemeene uitdrukking ingevolge art. 183 der Grondwet, maar toen niet in de beteekenis die men er aan gegeven heeft, toen men dat artikel voorstelde, maar in een veel verder gaande beteekenis, nl. dat onder gewetensbezwaren ook verstaan zouden worden politieke bezwaren, dus in een gansch pregnante, veel verder gaande beteekenis.

De heer VAN EMBDEN: Maar die toelichting bindt toch niet.

De heer ANEMA: Maar men acht zich toch onder fatsoenlijke menschen aan de oorspronkelijke beteekenis gebonden. Men wist, dat, indien men bij de behandeling van artikel 183 van de Grondwet met een woord er over had gekikt, dat het de bedoeling was politieke bezwaren te brengen onder de norm van de wet, er geen enkele stem van rechts voor geweest zou zijn.

De heer MENDELS: Mijnheer de Voorzitter! Mag ik even interrumpeeren? De circulaire van Minister de Jonge, die voor de Grondwetsherziening is uitgevaardigd, is ook op aandrang van de socialisten uitgevaardigd. Zij gold hoofdzakelijk voor de politiek bezwaarden. Wij bleven dus in dezelfde lijn.

De heer ANEMA: Mijnheer de Voorzitter! Dan wordt het erger. De goede trouw had dan geëischt, dat men had gewaarschuwd bij art. 183 Grondwet, want zoo onnoozel zijn de heeren niet. Zij wisten heel goed, dat geen stem van rechts voor dit artikel zou zijn uitgebracht, als ook de politieke bezwaren in de Grondwet waren opgenomen.

Ieder heeft steeds, wanneer het over gewetensbezwaren ging, gedacht aan godsdienstige en moreele bezwaren en niet aan politieke bezwaren. Mijnheer de Voorzitter! Ik heb daarom steeds gemeend, dat de heeren te goeder trouw zijn geweest, en ik wil dat ook nu nog aannemen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zal nu echter den draad van mijn betoog vervolgen, omdat de zaak te belangrijk en te ingewikkeld is om nu verder op interrupties in te gaan.

Bij de interpretatie van artikel 183 van de Grondwet, zoo zeide ik, geldt in de eerste plaats het algemeen spraakgebruik. Ik wees in de tweede plaats op de wijze van totstandkoming. In de derde plaats wil ik er nu nog op wijzen, dat de Grondwettelijke term is ontleend aan de wet en niet omgekeerd de term van de wet aan de Grondwet.

Minister Ruys de Beerenbrouck heeft destijds in de Tweede Kamer gezegd, dat de socialisten een wijziging in de terminologie van hun

voorstel meesten aanbrengeu, omdat het ontwerp reeds naar den Raad van State was. Het voorstel is toen gewijzigd naar des Ministers verlangen.

Men wist dus, dat de term zou worden geïnterpreteerd naar het ontwerp en het ontwerp beperkt zich tot de religieuze en moreele bezwaren. Op grond van de interpretatie van art. 183 van de Grondwet kan dus naar goede trouw en redelijkheid nooit een regeling worden gevraagd, waarbij politieke bezwaren zouden worden gebracht onder de gewetensbezwaren, die het artikel noemt.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom thans tot het einde van mijn betoog.

Ik zal nu niet spreken, hoewel ik daartoe wel lust zou gevoelen, over de verschillende praktische moeilijkheden, want ze zijn niet gering. Slechts een paar woorden over den hoofdinhoud van het ontwerp.

Men gaat bij dit ontwerp uit van de veronderstelling, dat de personen, die er van gebruik zullen maken, hooge uitzonderingen zijn. Wanneer bij de toepassing zou blijken, hoe dan ook, dat het geen hooge uitzonderingen zijn, maar dat veel gebruik van dit ontwerp zal worden gemaakt, zou ik aan de Regeering willen adviseeren, afschaffing van de wet aanhangig te maken, omdat het dan verderfelijk zou werken.

Men rekent er bij dit ontwerp op, dat het voor de uitzonderingen geschreven is, en indien men aanneemt, dat zulks het geval zal zijn, is het missen van enkele personen voor de Overheid voor de vervulling van haar taak niet onoverkomelijk en is de Overheid verplicht aan die personen te gemoet te komen. Maar ook alleen in die veronderstelling is zulks het geval.

In zooverre voldoet het ontwerp aan de vereischten, die ik getracht heb nader aan te geven.

In de tweede plaats geeft het ontwerp geen algemeene formule, maar een norm van bepaalden inhoud, namelijk het bezwaar tegen het dooden van zijn medemensch. Dat het bezwaren moeten zijn van godsdienstigen en zedelijken aard, blijkt uit de terminologie en het woord gewetensbezwaren, na wat gebeurd is bij de totstandkoming van artikel 183 van de Grondwet. De inhoud van de norm moest nader worden omschreven en die kon niet algemeen zijn, omdat bij de praktische verwezenlijking van het recht preciesheid noodzakelijk is.

Daarom juich ik het toe, dat de formule zoo scherp gesteld is en ga ik niet mede met de bedenkingen daartegen geopperd door hen, die een ruimere formule hadden gewenscht.

Wat eindelijk betreft de verlenging van den vervangingsdienst voor hen, die gewetensbezwaren hebben, is ook de rechtsgrond zeer betwist. Men heeft gesproken van een straf voor wat dan toch geen misdaad is. De rechtsgrond is voor mij gelegen in een drietal overwegingen.

Vooreerst is de langere plaatsvervangende dienst noodig als bewijsmiddel voor den persoonlijken ernst van den bezwaarde.

In de tweede plaats is die vereischt als preventieve maatregel om het getal te beperken en zoo de geheele regeling uitvoerbaar te maken.

In de derde plaats dient dit voorschrift om te waken voor de belangen van anderen, die in de plaats moeten treden van den bezwaarde.

Ik ben daarmede aan het einde gekomen van wat ik te zeggen had. Alleen de groote ernst en de gevaarlijke zijde, aan het ontwerp onmiskenbaar verbonden, hebben mij er toe doen besluiten in dezen stand van onze werkzaamheden zooveel van den tijd der Kamer te vragen. De Kamer houde mij dit ten goede, het was voor mij een quaestie van plicht.

Op grond van de aangevoerde argumenten ben ik van oordeel, dat dit ontwerp zich houdt binnen de geoorloofde grenzen en zal ik, ondanks mijn bezwaren tegen mogelijke pogingen later, om dit ontwerp uit te breiden, mijn stem daaraan geven.

De heer VERKOUTEREN: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil mij volstrekt niet tegen dit wetsontwerp verzetten, maar ik wil alleen, in aansluiting aan hetgeen de heer Anema heeft gezegd, waarschuwen, dat wij toch, hoogst voorzichtig moeten zijn. Want als men eenmaal de deur gaat openzetten voor gemoedsbezwaren, dan weet men wel waar men begint, maar niet waar men eindigt.

Toen indertijd de straatverlichting werd ingevoerd, waren er menschen, die ernstige gemoedsbezwaren hadden tegen de straatlantaarns. Want, zoo zeiden zij, het is de ordonnantie Gods, dat het des nachts donker zal zijn en dat de duisternis van den nacht alleen zal getemperd worden door het licht van de maan. De mensch mag dus niet wijzer zijn dan God en niet verder gaan dan Hij heeft gewild. Welnu, voor dergelijke gemoedsbezwaren ben ik bevreesd en ik ben nog het meest bang, dat het zal eindigen met gemoedsbezwaren tegen het betalen van belasting, op grond dat van de opbrengst daarvan geweren en kanonnen kunnen worden gekocht.

Men moet ook niet te veel idealiseeren en niet denken, dat de menschen, die gemoedsbezwaren op den voorgrond brengen, altijd zulke hoogstaande individuen zijn, die eerbied verdienen en martelaars zijn voor hun geloof.

Zij staan ook niet allen op geloovig standpunt. Men heeft hier te doen met precies hetzelfde misverstand als indertijd met het eedsvraagstuk. Toen hadden ook zeer velen, die aan God noch Zijn gebod geloofden, toch bezwaren tegen den eed, terwijl in vroeger tijd onze vaders zeiden: ge moogt geen eed doen; ik wil uw eed niet hebben, wanneer ge niet op geloovig standpunt staat. In Engeland moeten dan ook degenen, die den eed afleggen, de hand op den Bijbel leggen.

Wij hebben hier ook dikwijls meer te maken met verstands- dan

met gemoedsbezwaren, meer met bekrompenheid van het verstand dan met nauwgezetheid van het geweten.

Als men dan ook eens nagaat, wat voor menschen op het fort „Spijkerboor” gezeten hebben, dan krijgt men wel een geheel ander inzicht in het wezen der zaak en dan verliest men wel eenigszins zijn illusies en den eerbied, dien men aan andersdenkenden verschuldigd is.

Ik heb hier een citaat uit het maandblad *De Stem der Jongeren* van 1918, dat aldus luidt:

„Er zijn onder hen dieven, souteneurs en menschen, welke alle denkbare misgrepen gedaan hebben. Het gros is van de moreel-het-laagst-staande klasse der maatschappij. Deze 35 pCt. en dan zeker nog 25 pCt. van de overigen, weigeren dienst, niet omdat het hun wat schelen kan, dat de menschen elkander uitmoorden; maar omdat zij beter een jaar in de „lik” kunnen zitten, dan twee à drie jaar op eens anders bevel hun beenen recht zetten of hun dekens opvouwen. Als die soldaat zouden zijn, zaten ze tóch steeds in de provoost of in Hoorn. Als d.w. kunnen ze nu en dan nog kantinegeld krijgen, ze vragen maar! en 't wordt gestuurd; zij kunnen dus de voor hen onmisbare pruimtabak en chocolade bovendien nog koopen. Hebben ze een vrouw, dan krijgen ze uitkeering van de steunbeweging.

Als het eens zoover komt, dat kapt. Loeffen (de directeur van het fort), zijn dagboek over hier publiceert, dan kan men in kleuren en geuren te lezen krijgen, hoe de dienstweigeraars elkaar om niets de koppen te bloeden slaan; 't is meer dan ééns gebeurd! Hoe een luitenant een blauw oog geslagen werd, omdat de watermelk zuur was. En dat het maar per geluk voorkomen werd, dat diezelfde luitenant om diezelfde reden véél beestachtiger mishandeld was. Hoe diezelfde vredesapostelen elkander bekletsen bij dag en bij nacht, hoe ze steeds in tweedracht verkeerden.”

Wij mogen zeker wel aannemen, dat er onder die menschen ook waren, die eerlijk en oprecht zijn geweest, en als er voor hen iets te doen ware, dan zou ik bereid zijn om daartoe mede te werken, maar mijn eigenlijke standpunt is: man, gij zijt onsociaal, want gij wilt u niet onderwerpen aan de wetten des lands. Wij dulden geen vreemden op ons grondgebied, die zich niet aan die wetten onderwerpen, en dergelijke Staatsburgers kunnen wij evenmin gebruiken. Waarom moeten zij, die zich niet willen onderwerpen aan de wetten van een gemeenschap, lid blijven van die gemeenschap? Iemand kan geen lid blijven van een vereeniging, wanneer hij weigert zich te onderwerpen aan haar statuten. Tegen dergelijke menschen kan men zeggen: „ga heen en maak ons blij”, zooals Kruger zeide tegen de Engelschen in Zuid-Afrika. Toen het edict van Nantes werd herroepen, mochten de Hugonoten Frankrijk niet verlaten. Dat was on-

rechtvaardig, maar dat standpunt is nu overwonnen. Iedereen, die wil, kan nu zijn land verlaten, wanneer hij niet met de wetten des lands wil medegaan. Ieder dient zich aan die wetten te onderwerpen; al wie met ons mee wil gaan, die moet onze manieren verstaan, dat hebben wij reeds als kind gezongen.

Ik wil er ook nog op wijzen, dat art. 173 der Grondwet absoluut aan ieder kerkgenootschap voorschrijft gehoorzaamheid aan de wetten des lands, en die zelfde dienstweigeraars, die op Spijkerboor zitten, komen gewoonlijk overal de leer verkondigen, dat de rechten van den Staat gaan boven die der Kerk. De Staat en de Kerk zijn gescheiden. In de eerste plaats moeten dus de wetten van den Staat worden opgevolgd en daarna die der Kerk. Ik ga niet zoover, maar die menschen wel. Maar als het in hun kraam te pas komt, zooals bij deze quaestie, keeren zij de zaak om en zeggen: eerst de wetten der Kerk en dan pas die van den Staat.

Hoe kunnen zij er ook toe komen om dat ééne gebod: „gij zult niet dooden”, zoo op de spits te drijven? Hechten zij ook zooveel waarde aan de andere geboden, zooals b.v. aan het gebod: gij zult geen overspel doen, gij zult niet stelen, of gij zult geen valsche getuigenis geven?

Ik heb reeds voorgelezen, wat voor menschen daar soms op Spijkerboor zitten. Bovendien ziet het gebod: „gij zult niet dooden”, niet op den oorlogstoestand, maar alleen op moord en doodslag. Voor het geval van oorlog hadden die zelfde Joden juist het tegenovergestelde gebod: „gij zult wel dooden”. Mozes zei, dat men moest uitroeien alles wat in Kanaän was, niet alleen de mannen, maar ook de vrouwen en de kinderen, en zelfs het vee. De heer Mendels zegt, dat dat een bevel van Jehovah was, maar Mozes was een dienaar van Jehovah en gaf zijn volk in Diens Naam bevelen. Wanneer Koning Saul het waagt, van dit gebod af te wijken, komt hij in een scherp conflict met Samuel; deze laat dan den vreemden Koning voor zich komen, dien Saul gespaard heeft en doodt hem met eigen hand. Gij zult niet dooden was een gebod voor het maatschappelijk leven; gij zult wel dooden van den krijg, dat volgt uit het bovenstaande duidelijk genoeg.

Ik beroep mij ook op Luther en op Calvijn, die beiden hebben verkondigd, dat oorlogen rechtvaardig konden zijn. Luther stond meer op het standpunt der naastenliefde; hij had dus het oog op gevallen, waarin onderdrukten moesten worden gesteund en waarin men ongelukkigen te hulp moest komen. Calvijn daarentegen kwam steeds op voor de handhaving van het recht. Wanneer het recht geschonden werd, achtte hij het een heiligen plicht om daarvoor op te komen.

Reeds van Lennep heeft ook met die non-interventie den gek gestoken in zijn: „Dorp aan de Grenzen”, waarin hij zegt:

„Staat uw buurmans' huis in brand,
Vraagt hij assistentie,

Zegt gij: buurman, 'k ga naar bed,
 Ziet, dat gij u zelf maar redt!
 Dat 's non-interventie."

Als ik iemand gevaar zie loopen te verdrinken en ik kan hem redden, zonder mijn eigen leven in gevaar te brengen, en ik doe dat niet, dan verzuim ik mijn Christenplicht. Zoo is het ook met een volk, dat een ander volk kan redden. Wil het ook geholpen worden door andere volken, dan moet het beginnen met zich zelf te redden en zelf het zwaard te trekken in dienst van het recht, van de menschelijkheid en van de naastenliefde.

De Staat moet dus niet te spoedig op zij gaan voor en niet te veel eerbied hebben voor die zoogenaamde gemoedsbezwaren, op gevaar af, dat hij ten slotte zijn eigen plicht en zijn eigen taak niet meer behoorlijk zal kunnen vervullen. Wij hebben ook reeds in de oudheid dienstweigeraars gehad. Ik herinner hier aan het zoogenaamde Thebaansche legioen. De geschiedschrijver Gibbon verwijt in een van de hoofdstukken van zijn beroemd boek over den val van het Romeinsche Rijk aan het Christendom, dat het het Romeinsche Rijk heeft ondermijnd en ten val gebracht, en hij had niet geheel ongelijk. Dat de Christenen niet meer zoozeer in den Staat opgingen als vroeger de heidenen, was hun recht. Zij waren souverein in eigen kring, maar het is zeker, dat zij door dienstweigering den Staat ondermijnden op het oogenblik dat deze hun hulp het meest noodig had, omdat van alle kanten de barbaren kwamen opdringen.

Laten wij dus toonen, dat het met het Christendom bestaanbaar is om een manlijke Staatskunde te voeren en oprechte vaderlands-liefde te koesteren. Niet om het zwaard te trekken in het belang van het onrecht of om te plunderen en zich meester te maken van de goederen van anderen, maar wel om het te stellen in dienst van het recht en van de menschelijkheid. Wij moeten dan zorgen, dat wij een krachtig leger behouden, dat niet te veel op zij worde gegaan voor dienstweigeraars en dat niet steeds nieuwe aanslagen worden gedaan op onze weerkracht, onze weermacht en onze weerbaarheid.

Ik zal dus vóór deze wet stemmen, maar ik moet er ernstig op aandringen, dat men in deze niet verder zal gaan dan noodig is, dat men alleen in hoogst ernstige gevallen uitzonderingen zal toestaan en dat men, in het algemeen, zal begrijpen, dat de Staat volkomen bevoegd is, van iedereen gehoorzaamheid aan de wetten des lands te eischen. Ieder heeft dan van zijn zijde de gelegenheid om door zijn recht van spreken en schrijven, van vereenigen en vergaderen invloed uit te oefenen op de wetgeving, maar zoolang de wetten op wettige wijze zijn tot stand gekomen, moeten alle burgers er aan gehoorzamen.

De heer VAN LANSCHOT: Mijnheer de Voorzitter! Na de hoogstaande redevoeringen, welke wij vanmorgen hebben gehoord en waarin o. a. twee hoogleeraren hun meening over dit wetsontwerp hebben

gezegd, bestaat er bij mij wel eenige schroom om er iets over in het midden te brengen. Ik zal de korthed betrachten en het wetsontwerp beziën meer van de practische en, laat ik er bijvoegen, van de juridische zijde. Het vraagstuk der principieele dienstweigering is wel van uiterst moeilijken en deliçaten aard, want, terwijl de Grondwet aan den eenen kant voorschrijft, dat op dit gebied een regeling moet worden getroffen, rijst aan den anderen kant de vraag hoever de wetgever bij het maken van uitzonderingen moet gaan, waar in deze de grens is te trekken, omdat hier bestaan nuanceeringen, welke afhankelijk zijn van persoonlijk inzicht.

Dit is gebleken aan de overzijde van het Binnenhof en ook zeer sterk dezen morgen. Intusschen is het vraagstuk eenigszins meer omlijnd sedert de nieuwe Grondwet het begrip van principieele dienstweigering heeft teruggebracht tot ernstige gewetensbezwaren.

Welke is nu de beteekenis van die uitdrukking? De Minister van Justitie heeft aan de overzijde van het Binnenhof daarvan een uitlegging gegeven. Wij hebben in deze vergadering mevrouw Pothuis—Smit en anderen gehoord, die meenen, dat het begrip geweten meer omvat dan de Minister wenscht. In dat opzicht is dus hun geweten ruimer dan dat van de Regeering, natuurlijk altijd in figuurlijken zin gesproken.

Ik constateer dus, dat omtrent de beteekenis van het woord „geweten” verschil van meening bestaat en daaruit wensch ik reeds onmiddellijk een practische conclusie te trekken, nl. deze, dat het minder juist is om de uitdrukking, die in de Grondwet staat, over te nemen in dit wetsontwerp, zooals door een der geestverwanten van den heer Mendels, den heer van Zadelhoff, in de Tweede Kamer is voorgesteld.

Mijnheer de Voorzitter! Ik wijs er in paranthesi even op, dat er wel veel bezwaren geopperd zijn tegen het ontwerp van de Regeering, maar noch aan de overzijde van het Binnenhof, noch aan dezen kant is er iemand der critici geweest, die met een eigen redactie voor den dag is gekomen. Ook de geestverwant van den heer van Embden, de heer Marchant, heeft er zich toe bepaald te stemmen vóór het amendement van den heer van Zadelhoff, en als ik den geachten eersten spreker van vandaag goed begrepen heb, ging zijn rede ook eenigszins in die richting. Hij wenschte ook het geweten zoo ruim mogelijk opgevat te zien, zoodat er gelegenheid bestaat voor elk geval van dienstweigering, dit te toetsen aan de in de Grondwet neergelegde uitdrukking.

Aan het amendement van Zadelhoff kleeft echter een *vitium originis*. Bij aanneming daarvan zou eigenlijk het geheele vraagstuk onopgelost zijn gebleven. De beslissing, of iemand een principieel dienstweigeraar is, zou eenvoudig overgedragen zijn geworden van de Grondwet naar de wet en van de wet naar de administratie, den Minister, en niet alleen naar dezen Minister, maar ook naar zijn opvolgers.

En zoodoende zou ontstaan zijn een toestand van rechtsonzeker-

heid, die onduidbaar is en zou leiden tot de grootst mogelijke onbillijkheid. Opvolgende Ministers zouden, voorgelicht door de commissie van advies, geheel naar eigen inzicht de uitdrukking „ernstige gewetensbezwaarden” kunnen interpreteren. Bij de lichte van het eene jaar zouden categorieën van personen als principieele dienstweigeraars worden beschouwd, die een volgend jaar door een ander Minister geacht zouden worden daartoe niet te behooren.

Ieder gevoelt, dat zoodoende een onduidbare rechtsonzekerheid zoude ontstaan. In deze materie behoort in de wet dan ook een objectieve formule te worden neergelegd, die zoo weinig mogelijk ruimte laat voor subjectieve opvattingen van opvolgende Ministers. Het argument, dat men liever alles maar aan de opvolgende Ministers moet overlaten, maakt op mij den indruk van machteloosheid. Men reikt zichzelf daarmee uit een brevet van onvermogen om een betere redactie te vinden.

In dit opzicht verdient het voorstel der Regeering zeer zeker de voorkeur, want ook bij de critici is geen meeningsverschil gerezen over de beteekenis en de bedoeling van dat voorstel.

Het biedt dus aan opvolgende Ministers een richtsnoer en een houvast. Het heeft dit groote voordeel, dat het absolute rechtszekerheid geeft.

Welke is nu eigenlijk de beteekenis van de uitdrukking: „ernstige gewetensbezwaren”? Laat ik er op mogen wijzen, dat ook tusschen de heeren, die verder zouden willen gaan dan de Regeering, absoluut geen eenstemmigheid van gevoelen bestaat. De heer Troelstra zeide, dat het geweten (ik citeer nu letterlijk) moet beschouwd worden als een categorischen imperatief, als het zich ondergeschikt gevoelen aan een zeker beginsel. Anderen denken zich het geweten nog ruimer. De heer van Ravesteijn definieerde het als „sociaal gevoel” en ten slotte sprak de heer Wijnkoop van het geweten als „het bewustzijn”. De heer van Embden lacht er mede, maar dit is toch het bewijs, dat men het in het kamp der tegenstanders oneens is over de beteekenis van dat woord. Dat staaft hetgeen ik zooeven zeide, dat het verkeerd is deze zaak over te laten aan het subjectieve oordeel, maar dat het veel beter is, in het wetsontwerp nauw vast te leggen wat men onder geweten verstaat. Doet men dat niet, dan komt men in de practijk tot de grootste onbillijkheden.

Mijnheer de Voorzitter! Ieder zal het begrip geweten omlijnen naar eigen inzicht en levensbeschouwing, doch thans gaat het eigenlijk niet meer zoozeer om de vraag, wat geweten is, dan wat de Grondwetgever met de uitdrukking heeft bedoeld. Op het oogmerk doen wij niet anders dan de uitdrukking van de Grondwet interpreteren. Nu is het een eerste regel van interpretatie, dat, als over de beteekenis van een woord verschil van meening bestaat, men te rade gaat met de bedoeling. Ik moge er op wijzen, dat wij als wetsuitleggers in dit geval in een buitengewoon gunstige positie verkeerden. Dezelfde Ministers immers, die verleden jaar de Grondwetwijziging hebben voorgedragen, verdedigen thans dit wetsontwerp en dezelfde

rechtsche meerderheid, die verleden jaar vóór de Grondwet heeft gestemd, is ook thans nog in zeer grooten getale aanwezig. Niemand beter dan wij, en ook deze Ministers, weten wat de bedoeling is geweest van de bekende uitdrukking. Welnu, als vaststaande mag worden aangenomen, dat de ruimere beteekenis, die sommigen daaraan willen hechten, zeer zeker niet in de bedoeling heeft gelegen, omdat de Regeering dan nooit de thans bestaande redactie van art. 183 der Grondwet zou hebben voorgesteld en de rechtsche meerderheid die al evenmin zou hebben aangenomen.

Mijnheer de Voorzitter! Nemen wij de proef op de som.

De heer Troelstra zeide toen:

„Het is voor mij de groote vraag, wanneer er over geweten gesproken wordt, wanneer er gevraagd wordt, of met gewetensuitspraken rekening mag worden gehouden, of wij dan te doen hebben met personen, die feitelijk gedreven worden door een categorischen imperatief, die zich zelf ondergeschikt gevoelen aan een zeker beginsel, die zich verplicht gevoelen, in naam van dat beginsel, hun tegenstand tegen den dienst op feitelijke wijze te openbaren.”

Mijnheer de Voorzitter! Het is bekend, dat er onder de Staatskundige partijen een groep is, de communisten, die zich keert tegen het bestaande gezag. Bij de door den heer Troelstra gehuldigde ruime opvatting van „geweten” zouden dus alle communisten onder dit ontwerp vallen. Is men zoo naïef te gelooven, dat deze Regeering het voorstel tot wijziging van art. 183 Grondwet zou hebben gedaan en de rechtsche meerderheid het zou hebben aangenomen, indien de ruime opvatting van den heer Troelstra de juiste ware? Ik stel die vraag, de Minister zal er straks misschien op antwoorden, maar men voelt, dat het is een vragen naar den bekenden weg. Ik constateer dus, dat de ruime opvatting, die men aan die „gewetens-„bezwaren” wil geven, in lijnrechten strijd is met de bedoeling van den Grondwetgever. Met eenigen goeden wil kan men die uit de Grondwet zelf ook al afleiden, want als de Grondwet in art. 181 voorschrijft, dat „alle Nederlanders, daartoe in staat, verplicht zijn „mede te werken tot handhaving der onafhankelijkheid van het Rijk „en tot verdediging van zijn grondgebied”, is het dan aannemelijk, dat de Grondwetgever twee artikelen verder zegt: de communisten behoeven hier niet aan mee te doen? Met de Grondwet in de hand kan men dus reeds tot de conclusie komen, dat dit nooit in de bedoeling heeft kunnen liggen. Daarom is ook het Staatsrechtelijke bezwaar, dat aan de overzijde van het Binnenhof is geuit, dat het Grondwettelijke idee van ernstige gewetensbezwaren door dit wetsontwerp ten onrechte en in strijd met de Grondwet werd ingeperkt, onjuist.

Ik meen veeleer, dat de omschrijving van het wetsontwerp de weerslag is van de bedoeling van den Grondwetgever. Ik constateer

dus twee zaken: in de eerste plaats, dat het in strijd zou zijn geweest met elk begrip van billijkheid, om de term, die in de Grondwet staat, over te nemen in de wet, en in de tweede plaats, dat het in de bedoeling van den Grondwetgever heeft gelegen, om de uitdrukking „ernstige gewetensbezwaren” niet te ruim te begrenzen.

Mijnheer de Voorzitter! Daar zijn nog twee andere redenen, waarom men in deze materie uiterst voorzichtig moet zijn.

Ik wijs er op, dat voor ieder van hen, die profiteert van de bepalingen van dit wetsontwerp, een ander in de plaats treedt. Stel, dat de ruime opvatting zou opgaan, dan zouden in geval van oorlog de omverwerpers van de tegenwoordige Regeering rustig achter de vijandelijke linie vrij van alle gevaar aan een of anderen arbeid worden gezet, terwijl degenen, van onze jonge mannen, die willen meewerken aan de handhaving van het gezag, in de eerste vuurlinie zouden worden gesteld. Dat is natuurlijk hun plicht, maar een dergelijke schromelijke onbillijkheid. . . . .

De heer MENDELS: Die doen het ook met veel meer toewijding.

De heer VAN LANSHOT: Als de anderen in de gelederen staan, doen zij het ook wel! De troep is in het algemeen zoo kwaad niet, daarvan heb ik ondervinding als voorzitter van den krijgsraad. U moet u dat niet zoo voorstellen, u moet de standing van de troep niet te veel naar beneden halen. Naar de ondervinding, die ik er van heb, zijn het over het algemeen flinke, ferme jongens.

Thans nog een tweede reden, waarom de Grondwetsbepaling niet ruim mag worden geïnterpreteerd. Ieder, die het wel meent met onze weermacht en haar absoluut noodzakelijk acht tot verdediging van onze zelfstandigheid, ieder, die aanvaardt de in artikel 181 onzer Grondwet opgenomen verplichting, zij allen begrijpen, dat de verruiming van dit ontwerp zou kunnen leiden tot misbruiken, tot simulatie en het zich op groote schaal onttrekken aan den dienstplicht.

Ik zelf heb tijdens de mobilisatie — dat was dus voordat deze Minister van Justitie daar zat — herhaaldelijk bij het Departement van Justitie er op aangedrongen, voor de dienstweigeraars bijzondere maatregelen te treffen. Mijn ondervinding is inderdaad, dat er een zeker percentage van de dienstweigeraars is, waarvoor uitzonderingsmaatregelen gerechtvaardigd zijn. Maar aan den anderen kant ben ik het — geleerd door de ervaring — volkomen eens met den heer Verkouteren, dat verreweg het grootste percentage van die dienstweigeraars niet veel waard is en absoluut geen bijzondere maatregelen verdient.

Mijnheer de Voorzitter! Ik constateer dus, dat het overnemen der in de Grondwet gebezigde formule tot groote onbillijkheden zou leiden; dat geen der critici in staat is gebleken een formule aan de hand te doen, die boven dit ontwerp de voorkeur verdient, en ten slotte, dat de in het ontwerp opgenomen redactie geen ruimte laat voor subjectieve opvattingen van opvolgende Ministers.

In het algemeen genomen wil het mij voorkomen, dat de Regeering dit moeilijke vraagstuk op niet onverdienstelijke wijze tot oplossing heeft gebracht.

De heer HEEMSKERK, Minister van Justitie: Mijnheer de Voorzitter! De heer Steger heeft de Kamer onthaald op een uitvoerig theologisch en filosofisch betoog. Ik zal den geachten spreker daarin niet volgen, niet, omdat ik niet zou erkennen, dat zekere overwegingen van theologischen en filosofischen aard belang hebben in deze materie, maar omdat ik zou vreezen, dat ik, indien ik improviseerende ging antwoorden, niet de vereischte nauwkeurigheid zou in acht nemen en wellicht blijk zou geven eenige van de beweringen van den geachten spreker, die bij hem natuurlijk de vrucht zijn van jarenlange studie, niet geheel en al zuiver te hebben weergegeven.

Ik mag intusschen wel dezen algemeenen indruk doen kennen, dat het mij voorkwam, dat de geachte afgevaardigde meende, dat, indien ten slotte de mensch in zich de innerlijke overtuiging heeft, dat een zeker gebod zich hem oplegt, hij dat heeft te beschouwen als de stem van zijn geweten, die altijd gehoorzaamd moet worden en dat de wensch van den geachten afgevaardigde was, dat de Regeering een proef zou hebben genomen met een regeling, waarbij gewetensbezwaren, in dien zin opgevat, werden geëerbiedigd en dat de Overheid daarvoor uit den weg ging.

Nu wil ik er principieel even deze kanteekening op maken, dat niet iedere innerlijke stem, die de mensch hoort, een stem is van God, en dat men dus langs dien weg er toe zou kunnen komen, dat inderdaad ieder een beroep kan doen op hetgeen de heer Troelstra heeft genoemd een „categorischen imperatief”, zijn meening, zijn overtuiging.

Staatsrechtelijk zou het stelsel van den geachten afgevaardigde hierop neerkomen, dat, in die verhouding tusschen Overheid en de onderdanen, ieder persoon in het volk, niet de Overheid, zou beslissen wat er zou gebeuren. Iedere subjectieve meening dus, zoodat het mij voorkomt, dat de consequentie van de leer van den geachten afgevaardigde zou zijn de meest volledige anarchie.

Er zou voor de Overheid geen zedelijk recht meer bestaan in eenig opzicht een norm voor te schrijven aan iemand, die niet door die persoon individueel in ieder opzicht geheel werd goedgekeurd. Dat is anarchie, en ontbinding van alles; het leidt ten slotte tot de geweldigste tyrannie.

Het was de overtuiging van velen, die in Rusland de revolutie zagen aankomen, dat zij schrikkelijk zou zijn, en dat er vele jaren van anarchie zouden komen.

De revolutie is schrikkelijk geweest, maar anarchie is er niet gekomen, want die kan niet bestaan. De anarchie heeft zich opgelost in een geweldige tyrannie.

Met alle waardeering dus voor de zeer achtenswaardige beschouwingen van den heer Steger, waarvan natuurlijk niet de bedoeling

was, dat het zoeven genoemd resultaat zou bereikt worden, moet ik zeggen, dat de Regeering den geachten afgevaardigde op dien weg niet kan volgen. Hij moet zich zelf maar verheugen, dat dit niet gebeurt, want hij heeft liever dit wetsontwerp dan niets, en indien de Regeering een wetsontwerp had voorgesteld, gebaseerd op de denkbeelden van den geachten afgevaardigde, zou dat in deze Kamer zeer zeker niet zijn aangenomen; ja, het zou deze Kamer wel niet hebben bereikt, want de Tweede Kamer zou zulk een wetsontwerp ook wel niet hebben aangenomen.

De proef, die de Regeering zou hebben genomen, zou dan deze geweest zijn: wat kan aan de Kamers worden voorgelegd? Maar zij zouden niet aangenomen hebben een wetsontwerp in den geest van den heer Steger. De heer Steger moge dat misschien betwijfelen, maar laat hij beproeven om dat op mijn gezag nu maar eens aan te nemen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zou niet durven zeggen met den heer van Lanschot, dat het hier in het geheel niet de vraag is wat geweten is, maar van den anderen kant moet ik dien geachten spreker toestemmen, dat op het oogenblik nog hoofdzakelijk de vraag is, wat zijn gewetensbezwaren in den zin van artikel 183 der Grondwet, want dit wetsontwerp, nu eenmaal dit artikel 183 der Grondwet er is, strekt tot uitvoering van artikel 183 der Grondwet.

Was in artikel 183 der Grondwet het amendement Troelstra niet opgenomen, dan zou hetzelfde wetsontwerp zijn voorgesteld, maar nu het er eenmaal in is, is het de uitvoering van de Grondwet; maar daarbij dient men zich toch wel rekenschap er van te geven, wat eigenlijk het geweten is. Dat heeft intusschen de Regeering naar vermogen gedaan, natuurlijk in beperkte mate, want het is niet heel gemakkelijk om een juiste definitie van het geweten te geven.

Maar er is in het debat voorgelezen een definitie, gegeven door dr. Bavinck, en een definitie, die men vinden kan bij den Duitschen schrijver Friedrich Paulssen, en het komt dan toch hierop neer, dat als het geweten in den mensch werkt, dat is een luisteren naar de stem van God.

Hoe kan men dan dwalen? vraagt mevrouw Pothuis—Smit, omdat te kennen is gegeven, dat het gewetensbezwaar, dat wij hier willen eerbiedigen, toch naar onze overtuiging berust op een dwaling.

Met een enkel woord heb ik daarop den 8sten Mei in de Tweede Kamer het antwoord gegeven. De stem van God vindt in het hart, in den geest van den mensch, niet altijd een zuiveren klankbodem, vandaar dat men een gewetensbezwaar kan hebben, dat eerbiedwaardig is, maar niet juist, maar daarom is het toch van Goddelijken oorsprong; het denkbeeld, waarvan de Regeering is uitgegaan, is dan toch dit, dat het gewetensbezwaar zijn oorsprong moet hebben in de stem van God, maar dat het denkbaar is dat de mensch in de consequenties, die hij daaruit trekt, zich vergist.

Op welk standpunt heeft zich de Regeering nu zakelijk geplaatst?

Dat natuurlijk in de allereerste plaats regel is, dat gehoorzaamd moet worden aan de Overheid, maar dat men voor een gewetensbezwaar zoo mogelijk uit den weg moet gaan, indien dat berust op een concreet verbod van God.

De heer Anema heeft gezegd, dat de Regeering uit den weg wil gaan voor godsdienstige gewetensbezwaren en voor zedelijke gewetensbezwaren. Die formule is, geloof ik, niet geheel en al juist. Vooreerst moet men hierbij niet gaan generaliseeren, want de materie is zoo uiterst delicaat, dat men niet à priori kan zeggen, dat men voor ieder godsdienstig gewetensbezwaar uit den weg zal kunnen gaan. Wij moeten dat natuurlijk zooveel mogelijk doen, omdat godsdienstvrijheid en vrijheid van geweten kostbare zaken zijn, maar niet voor alle godsdienstige gewetensbezwaren moet men à priori een vrijbrief geven.

Zeer zeker kan men er niet aan denken om de formule te kiezen: wij gaan voor godsdienstige gewetensbezwaren uit den weg, want in den tegenwoordigen tijd dient zich allerlei aan onder den naam van godsdienstige bezwaren, waarin soms de ergste ketterijen zijn vervat en denkbeelden te vinden zijn, die leiden tot de meest bedenkelijke consequenties, maar ten tweede is door de Regeering ook niet gezegd, dat zij uit den weg gaat voor zedelijke gewetensbezwaren. De Regeering heeft de zaak concreet, eenvoudig, beperkt tot het gewetensbezwaar, ontleend aan de verplichting om zijn naaste niet te dooden en dan niet den eisch gesteld, dat degene, die dit gebod als een categorisch gebod aanneemt, nu ook beseffen moet, dat het is een goddelijk gebod.

De persoon, die zelfs niet heeft ontdekt, dat het gebod: Gij zult niet dooden, is een goddelijk gebod, zit wel erg verstrikt in de strikken van het ongelooft. Juist daarom kan men des te veiliger zeggen: als hij zich beroept op dat gebod, is het een goddelijk gebod, dat men immers vindt in de Heilige Schrift. Men behoeft dan ook niet nauwkeurig verder te onderzoeken of degene, die zich op dat gebod beroept, het als een goddelijk gebod aanvaardt.

Alleen in dat opzicht kan men zeggen, dat godsdienstige en zedelijke bezwaren gelijkgesteld zijn. Het is het eenige bezwaar, dat de Regeering in dit ontwerp van wet voorstelt te eerbiedigen.

Nu geloof ik, dat men vragen mag: is het niet het gewetensbezwaar, waarop het aankomt, wanneer men bezwaren maakt tegen de uitoefening van den krijgsvrijheid? De Regeering is inderdaad van meening, dat dat het eenige gewetensbezwaar is, waarop het aankomt.

De persoon in quaestie moet zich op het standpunt stellen: ik zou gaarne de Overheid willen gehoorzamen, maar hier is het goddelijk gebod: gij zult niet dooden. Op grond van het gebod: gij zult niet dooden, heb ik overwegende bezwaren en ik kan niet aannemen de redeneering, dat de Overheid het wel zou mogen doen; hier is het gewetensbezwaar, waarvan ik eerbiediging vraag.

Dat is ook volkomen conform de Grondwet en in dien zin meen

ik, dat het betoog van den heer van Lanschot in ieder opzicht juist is.

De formule, die in de Grondwet is opgenomen, is er zonder tegenstand in opgenomen. Zij is er in opgenomen met medewerking van de Regeering, met medewerking van de Tweede Kamer en met de medewerking van de Eerste Kamer, die er geen enkel bezwaar tegen geopperd heeft.

De geschiedenis van de zaak is deze: Er was voorgesteld: wegens ernstige gemoedsbezwaren, vrijstelling van den dienst. Op voorstel van de Regeering is gemoedsbezwaren veranderd in gewetensbezwaren en „van den dienst” veranderd in „van den krijgsveld”. Waarom? Mijnheer de Voorzitter! Het is in de Tweede Kamer reeds gezegd: omdat dit ontwerp van wet er reeds was en het de uitdrukking gewetensbezwaren bevatte en het die uitdrukking interpreteerde op de wijze, zooals zij daarin ook nu is geïnterpreteerd en het bedoelde vrijstelling te geven van den krijgsveld — en niet van den Staatsdienst in het algemeen —, waarvoor een andere Staatsdienst in de plaats werd gesteld.

Wat de Regeering betreft, was dus vast en stellig de bedoeling van de formule van de Grondwet: daarmede een basis te geven voor dit ontwerp van wet en geen ander.

Naar algemeene interpretatie van de regelen van de Grondwet is het echter volkomen juist, dat, wanneer in de Grondwet staat, dat aangegeven zal worden, dat met ernstige gewetensbezwaren gerekend zal worden en op grond daarvan vrijstelling van den krijgsveld zal worden verkregen, in de wet ook wordt aangeduid, wat in wettelijken zin onder gewetensbezwaren wordt verstaan.

Indien het dan mocht zijn, dat het eenigszins eng wordt uitgelegd, zou de wetgever volkomen binnen de grenzen van zijn vrijheid zijn.

Mijnheer de Voorzitter! Er is nog iets merkwaardigs. Er wordt in het ontwerp van wet ten aanzien van het begrip gewetensbezwaren niets nieuws voorgesteld. Er wordt niets anders in voorgesteld dan wat reeds te vinden was in de ministerieele beschikking van 9 November 1917 van den Minister de Jonge.

De eerste alinea daarvan luidt:

„Het komt voor, dat gewetensbezwaren bestaan tegen de vervulling van den op iederen Nederlander rustenden plicht om mede te werken tot handhaving der onafhankelijkheid van het Rijk en tot verdediging van zijn grondgebied. Ontheffing van dien plicht uit hoofde van gewetensbezwaren kan niet worden verleend.”

(Natuurlijk niet, omdat de Dienstplichtwet geen wettelijken grondslag gaf voor vrijstelling van den krijgsveld).

„Niettemin behoeft erkenning van een oprecht gewetensbezwaar tegen de uiterste consequentie van dien plicht, te we-

ten: het dooden van den evenmensch, niet uitgesloten te zijn. Zoodanige erkenning kan leiden tot tegemoetkoming voor zover daartoe in het leger gelegenheid bestaat.

Het voorgaande heeft geleid tot de volgende regeling."

Men ziet dus, dat de beschikking van den Minister de Jonge precies denzelfden grondslag van tegemoetkoming gaf als dit ontwerp en in dit opzicht deze wet dus niets nieuws geeft.

Er is eigenlijk nooit over geklaagd, dat de commissie, door den Minister de Jonge ingesteld, niet op algemeen bevredigende wijze heeft gewerkt.

Ik geloof dan ook niet, dat het noodig is stil te staan bij allerhande eischen, waaraan de leden der commissie moeten voldoen.

Alleen zou ik tot den heer Steger willen zeggen, dat, indien er al te veel geleerden in zouden zitten, men moeilijker tot een resultaat zou komen in vele gevallen, dan wanneer de commissie bestaat uit verstandige, eenvoudige, practische menschen, waarmede ik natuurlijk niet wil zeggen, dat die ongeleerd zijn.

Wat was nu echter het verschil? Het onvoldoende van de beschikking van den Minister de Jonge lag hierin, dat men geen vrijstelling van den krijgsdienst kon geven. Men moest de menschen indeelen bij de corveeën.

Nu geeft dit ontwerp dit nieuwe, dat men van den krijgsdienst kan vrijstellen, maar natuurlijk moet er dan andere Staatsdienst verricht worden, want het geldt immers menschen, die heel gaarne aan het Staatsgezag willen gehoorzamen, maar alleen maar tegen dat ééne punt gewetensbezwaar hebben.

Dit moet ook zoo wezen, want indien er zouden zijn politiek bezwaarden en dezen zeiden: Onze bezwaren tegen het Staatsgezag in het algemeen of het tegenwoordig Staatsgezag in het bijzonder zijn zoo groot, dat wij onder dit Staatsgezag den krijgsdienst niet kunnen aanvaarden, dan gevoelt toch iedereen, dat zij niet met het gewetensbezwaar tegen den krijgsdienst komen; dat zij dan komen met iets wat buiten het terrein van het Grondwetsartikel ligt en buiten het terrein van dit wetsontwerp; dat zij dan komen met een bezwaar tegen den geheelen Staatsdienst. Dus de personen, die er zoo over denken, zouden niet moeten krijgen vrijstelling van den krijgsdienst, maar zouden moeten vragen verlies van de bevoegdheid om in Staatsdienst te zijn.

Ik heb in de Tweede Kamer, toen van socialistische zijde pogingen gedaan werden om de Regeering in die richting te drijven, een kleine vingerwijzing gegeven, dat dit er toe zou leiden, dat personen wegens hun politieke richting stelselmatig van den Staatsdienst werden uitgesloten, en ik heb twijfel uitgesproken, of dit aan die socialistische leden wel zoo ontzaglijk welkom zou zijn.

Dit reeds is een duidelijk blijk, dat dit debat is beperkt tot het terrein, waarbuiten dat politieke z.g. gewetensbezwaar valt.

Nu kan men wel een stelsel construeeren, dat eigenlijk de per-

sonen, die zooveel bezwaar tegen het tegenwoordig Staatsgezag hebben, en de overtuiging bij zich zelf hebben, dat zij om goed te doen en hun categorischen imperatief te kunnen volgen, zich daarbij niet moeten nederleggen en verklaren, dat zij in geen enkel opzicht op eenige wijze voordeel van den Staat willen trekken en den Staat dienen, maar als men dat doet, dan treedt men buiten het eigenlijke begrip van het geweten. Immers, daar zijn allerlei stemmingen, die op den mensch inwerken. Men kan hier niet onderkennen den oorsprong, de goddelijke stem.

Nu is het van groot belang, dat zooveel mogelijk gewetensbezwaren geëerbiedigd worden, en tegenover de losse opmerkingen van den heer Verkouteren mag ik die opmerking toch nog wel even stellen.

Wij moeten niet al te gering er over denken en men moet vooreerst het woord „gemoedsbezwaren” niet meer bij ongeluk in plaats van het woord „gewetensbezwaren” gebruiken.

Wij hebben in den schoolstrijd het woord „gemoedsbezwaren” gebruikt, maar met allen eerbied voor Groen van Prinsterer, Elout, Kuyper, de Savornin Lohman en alle andere strijders, wil ik toch zeggen, dat men toen het woord „gewetensbezwaren” had moeten gebruiken. De gewetensbezwaren hebben wij toen zeer sterk gevoeld: gewetensbezwaren tegen een voorschrift van absolute neutraliteit op de school. Men is echter begonnen met zich aan de wet te onderwerpen; men heeft niet gezegd, dat de Minister de wet niet moest nakomen, maar een onvermoeiden strijd tegen de wet gevoerd.

Dus men moet zooveel mogelijk gewetensvrijheid hebben, maar dat neemt toch niet weg, dat men zeer voorzichtig moet zijn en dat men rekening moet houden met hetgeen de Overheid van de burgers heeft te vorderen en dat men wel zeer zeker moet zijn, dat het gewetensbezwaar, dat men wil eerbiedigen, ook werkelijk recht heeft om zoo genoemd te worden. En die zekerheid heeft men eigenlijk alleen, wanneer men het concreet formuleert in verband met een bepaald goddelijk gebod.

De heer Verkouteren moet niet aan die menschen vragen: hoe denkt gij over het gebod: gij zult niet stelen, of: gij zult niet echtbreken. Dat moet men vragen bij een andere gelegenheid, wanneer zij met die geboden in conflict gekomen zouden zijn, maar niet wanneer het gaat om deze zaak.

Men is alleen veilig, wanneer men het zoo concreet formuleert als geschied is in dit wetsontwerp en in den aanhef van de beschikking van Minister de Jonge. Zoodra men een algemeene uitdrukking gebruikt, dan geeft men aan het gezag, dat ten slotte geroepen is om te oordeelen over die gewetensbezwaren, geen behoorlijk richtsnoer en weet men niet, welken kant men uitgaat.

Mijnheer de Voorzitter! Ik geloof, dat ik hieraan eigenlijk niet veel meer heb toe te voegen om duidelijk te maken, wat de grondslag van dit wetsontwerp is, waarom het wetsontwerp geenszins op een weg leidt die gevaarlijk is, dat het terrein precies is afge-

bakend en aan den anderen kant, waarom het onmogelijk is verder te gaan dan dit wetsontwerp doet.

Nu zijn er alleen nog een paar betrekkelijk secundaire vragen gedaan. Er werd o. a. gevraagd: Is het nu wel noodig, dat in plaats van dengene, die vrijgesteld wordt wegens gewetensbezwaar, een ander moet dienen? Mevrouw Pothuis—Smit maakte de opmerking, dat in dat geval de dienstweigeraar feitelijk een ander hetzelfde werk laat doen. Ja, Mijnheer de Voorzitter, dat moet degene, wien het overkomt, zelf maar weten, of zijn gewetensbezwaren voor hem zóó ernstig zijn, dat hij gerechtigd is om een ander het werk te laten doen, waarvoor hij zelf is vrijgesteld. Maar is zijn bezwaar werkelijk onoverkomelijk, is het een zuiver gewetensbezwaar, dan geloof ik, dat hij gerechtigd zal zijn dit te doen. Indien hij echter bijbedoelingen heeft, zal hij niet vrij uitgaan. Dat moet de betrokkene zelf weten. Daarom is het echter te meer noodzakelijk, dat men zich houdt aan de strenge beperking tot dit speciale gewetensbezwaar.

Dit is echter zeker, dat een ander dienen moet. Men kan het toch niet van iemand, die gewetensbezwaren heeft, afhankelijk laten zijn, hoeveel personen wij onder dienst moeten houden! Dat zal een zaak zijn, die de Regeering zelf heeft uit te maken, in overleg met de Staten-Generaal; zij heeft daarmede toch al moeite genoeg. Ik geloof niet, dat er een land is, waar zooveel verwijten worden gemaakt aan de Ministers, die aan het hoofd staan van de Departementen van de landsdefensie, wanneer zij datgene vragen wat noodig is om het werk te doen, dat hun expresselijk is opgedragen, als Nederland. Maar dat is nu eenmaal zoo; de Regeering heeft er moeite genoeg mee. Maar indien men ook nog aan degenen, die gewetensbezwaar hebben, moest vragen: wilt gij eens zeggen, hoeveel menschen er moeten dienen, dan zou het m. i. onmogelijk worden om Ministers van Oorlog en Marine te vinden. Misschien zou dat aan voorstanders van de dienstweigering niet geheel onaangenaam zijn. Het is echter niet het standpunt van de Regeering.

Dan is er gevraagd: Waarom moeten de dienstweigeraars langer dienen dan zij in het leger zouden hebben moeten dienen?

Mij dunkt, dat dit vrij rationeel is. In het leger zouden zij dienst hebben moeten doen, waartegen zij bezwaar hebben en waarvan zij wegens die gewetensbezwaren zijn vrijgesteld. Qualitatief krijgen zij dus geen last en om eenigszins het evenwicht te herstellen, moet hun last quantitatief iets grooter zijn. Zij komen niet in het geval, dat zij iemand moeten doodschieten en hoewel naar mijn overtuiging hun bezwaar een dwaling is en een krijgsman op bevel der Overheid den vijand moet doodschieten, is dat toch niet zulk een aangename plicht. En wie daarvan is vrijgesteld, kan zich daarover waarlijk wel verheugen. Wanneer de dienstweigeraar in Staatsdienst is buiten den oorlog, dan is hij daarvan vrijgesteld.

Dan is er aan den oorlog nog dit onaangename verbonden, dat, indien de een schiet, de ander ook schiet, zoodat degene, die

in den krijgsveld is, ook zelf kan worden dood geschoten, terwijl voor dengene, die in burgerlijken dienst is, dat gevaar, al is het niet geheel uitgesloten, zooals de laatste oorlog wel heeft bewezen en ook de toekomstige oorlogen — ondanks het loffelijk pogen van de pacifisten zullen er nog wel meer oorlogen volgen — zullen bewijzen, in mindere mate bestaat. Degene, die zich op grond van gewetensbezwaren vrijgesteld ziet, kan zich er dan ook niet over beklagen, indien hij op andere wijze iets langer den Staat dienen moet. Bovendien ligt daarin een maatstaf ter beoordeeling van de vraag of het hem ernst is. Ook in dit opzicht kunnen tegen dit wetsontwerp geen bezwaren worden gemaakt.

Hiermede meen ik eigenlijk aan het einde van mijn taak te zijn. Alleen heb ik nog een vraag van mevrouw Pothuis—Smit te beantwoorden. Ik weet niet of ik die vraag goed begrepen heb. Er is een adres ingekomen om aan de dienstweigeraars, die op dit oogenblik ingesloten zijn, bij gelegenheid van het jubileum van Hare Majesteit gratie te verleen. Nu heeft mevrouw Pothuis—Smit gevraagd, naar ik meen, of die personen, als dit wetsontwerp wet wordt, niet reeds vrij zijn. Indien dat de vraag is, dan moet ik antwoorden: neen, want degene, die wordt gestraft, moet zijn straftijd uitzitten ter uitvoering van het vonnis. Daarenboven, de meesten, die thans als dienstweigeraars zitten, zouden niet onder de termen van de wet vallen, want er zijn dienstweigeraars en dienstweigeraars. Er zijn zeer enkelen, die inderdaad een gewetensbezwaar hebben. Van die enkelen kunnen er dan ook eenigen tegenwoordig ingesloten zijn, omdat hun gewetensbezwaar niet ten gevolge kon hebben, dat zij werden vrijgesteld onder de regeling, vastgesteld bij beschikking van den Minister de Jonge; wier vrijstelling eerst mogelijk is, als die door de wet is geregeld. Maar al de anderen zouden niet onder deze wet vallen. Men kan dus niet zeggen, dat degenen, die ingesloten zijn, van straf vrijgesteld zullen worden, als dit wetsontwerp wet wordt.

Ik weet niet of ik de vraag van mevrouw Pothuis—Smit goed begrepen heb, maar, is dat wel het geval, dan meen ik haar hiermede te hebben beantwoord.

Intusschen, ondanks het verschil van meening, dat gebleken is, en de verdienstelijke bijdragen voor de wetenschappelijke verklaring van de materie, die hier geleverd zijn, heb ik den indruk gekregen, dat bij deze Kamer geen bezwaar zal bestaan met deze opzettelijk zeer concreet geformuleerde en zich op practisch terrein bewegende regeling genoeg te nemen.

De heer STEGER: Mijnheer de Voorzitter! Gaarne zou ik een enkel woord van verweer spreken tegen hetgeen de Minister van Justitie heeft gezegd naar aanleiding van mijn rede.

Met zeer veel genoegen heb ik zijn waardeerdend woord vernomen en ik had ook niet anders verwacht van een zoo uitnemend wetenschappelijk jurist als deze Minister is, dan dat hij het voornemen

zou koesteren om hetgeen ik in het midden heb gebracht nog eens na te lezen alvorens er uitvoerig op te antwoorden. Ik was echter, geloof ik, beter uitgekomen, indien de Minister maar in eens mijn geheele betoog had besproken, want met het weinige, dat hij thans op mijn rede heeft geantwoord, heeft hij mij eigenlijk — ik ben overtuigd, dat hij het anders heeft bedoeld — den doodsteek gegeven.

Waar ik gezegd heb, dat ieder mensch verplicht is zijn geweten te volgen, trekt de Minister daaruit de conclusie, dat ik bedoeld heb, dat de Overheid iedereen daarin altijd vrij zou moeten laten, en dan zou men natuurlijk komen tot anarchie. Voordat men echter uit deze praemisse aanlandt bij deze conclusie, „il y a quelque pas”. Er kan hier wel iemand binnenkomen met een geladen revolver, die zich in geweten verplicht gevoelt, den Minister van Justitie dood te schieten; dan zullen wij ons allen toch volgens onze gewetens verplicht achten, vóórdat het schot is afgegaan, man en pistool door het raam te laten verdwijnen!

Ik heb in mijn rede gezegd, dat degene, die in geweten meent tegen 's Lands rechtmatige wetten te moeten handelen, verplicht is, zijn dwalend geweten te volgen, dat hij daartoe een persoonlijk recht heeft, zij het een vermeend recht, maar dat daaruit volstrekt niet volgt, dat de Overheid den plicht heeft dien man zijn gang te laten gaan. De Overheid kan zelfs in vele gevallen den plicht hebben, den man vast te zetten of hem op de een of andere wijze te verwijderen uit de samenleving. Dit is vanzelfsprekend. Ik heb het laatste zoo niet *expressis verbis* gezegd, omdat ik mij beperkt heb tot datgene, waarover het ging, de quaestie van de dienstweigering, en ik heb ten aanzien van dit geval aan den Minister gevraagd: „waarom, „waar gij de vrijstelling baseert op het goddelijk gebod: „gij zult niet „dooden”, baseert gij dezelfde daad van naastenliefde ook niet op een „ander goddelijk gebod, bij voorbeeld: „gij zult niet stelen”?”

De conclusie, die de Minister trok uit mijn praemisse „ieder is verplicht zijn geweten te volgen”, blijft dus voor de volle honderd procent voor rekening van den Minister.

Ik ben er van overtuigd, dat als Zijn Excellentie de moeite wil nemen nog eens na te lezen wat ik vanochtend heb gezegd, hij tot de overtuiging zal komen, dat ik daaraan niets behoef te veranderen, noch er iets aan behoef toe te voegen, noch er iets van behoef af te doen.

De beraadslaging wordt gesloten en het ontwerp van wet zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

Het ontwerp is als Wet van 13 Juli 1923 opgenomen in *Staatsblad* n°. 357. (Uitgegeven 30 Juli 1923).

MILITAIRE RECHTSPRAAK.

HOOG MILITAIR GERECHTSHOF.

Sententie van 14 December 1923.

President: Mr. H. W. van Sandieck.

Leden: Vice-Adm. C. J. G. de Booij, Lt. Gen^{ls}. J. C. H. A. Quack, P. P. C. Collette, Schout-bij-Nacht (tit.) N. J. J. van Rijn van Alkemade en Dr. W. Boekhoudt.

Advocaat-Fiscaal: Jhr. Dr. C. A. J. van Sasse van Ysselst.

Raadsman: Dr. J. H. Vuijstingh.

Het iemand door het opdisschen van één leugen bewegen tot de afgifte van eenig geld valt niet onder oplichting, noch onder eenige andere strafbepaling.

[Gevestigde jurisprudentie, daarom sententie niet opgenomen. Red. M. R. T.].

HOOG MILITAIR GERECHTSHOF.

Sententie van 1 Februari 1924.

Waarnd.-President: Mr. W. Boekhoudt.

Leden: Lt.-Gen^{ls}. J. C. H. A. Quack, P. P. C. Collette, Schout-bij-Nacht (tit.) N. J. J. van Rijn van Alkemade en Schout-bij-Nacht J. H. O. Graaf van den Bosch.

Advocaat-Fiscaal: Jhr. Dr. C. A. J. van Sasse van Ysselst.

Raadsman: Dr. H. W. de Vink.

Als te laste is gelegd het plegen van een feit „omstreeks 6 Mei” wordt daardoor mede omvat het plegen van dat feit „op 6 Mei”.

Wijziging eener qualificatie daar in casu uit hetgeen sub 2° is te laste gelegd niet volgt dat de dader zou hebben gebruik gemaakt van de gelegenheid hem door zijn ambt als militair geschonken.

Wijziging van de termijn voor teruggave der overtuigingsstukken nu het vonnis niet geappelleerd wordt.

In de zaak, aanhangig voor het Hoog Militair Gerechtshof
tusschen

den Advocaat-Fiscaal voor de Zee- en Landmacht, ambtshalve, bij 's Hofs beschikking van 14 December 1923 gemachtigd hooger beroep te doen instellen en vervolgen van het vonnis, door den Krijgsraad voor de Landmacht te 's Hertogenbosch op 27 November 1923 gewezen in de zaak tegen A. K., oud 20 jaar, geboren te Coevorden, gewoon dienstplichtig-stukrijder bij het 8ste Regiment Veld-Artillerie, gedetineerd te Utrecht,

Welke Advocaat-Fiscaal, verzocht en bij beschikking van 4 Januari 1924 verkregen hebbende 's Hofs lastgeving aan den exploitateur bij het Hof om te dagvaarden den voornoemden K., ter rolle van den Hove heeft eisch gedaan en geconcludeerd tot wijziging van het vonnis van den Krijgsraad, wat betreft de qualificatie, den duur der gevangenisstraf en den termijn voor teruggave der overtuigingsstukken, en dat de gedaagde alsnog bij sententie van den Hove zal worden schuldig verklaard aan: „diefstal, twee malen gepleegd, door „het begaan van welke strafbare feiten de dader, een ambtenaar, „tot de gewapende macht behoorend persoon, gebruik heeft gemaakt „van gelegenheid, hem door zijn ambt geschonken en daarenboven „eenmaal een bijzonderen ambtsplicht heeft geschonden”, en deswege veroordeeld tot vier maanden gevangenisstraf met bepaling, dat de tijd, door den gedaagde vóór de tenuitvoerlegging van 's Hofs uitspraak voorloopig in verzekerde bewaring doorgebracht, bij de uitvoering dier gevangenisstraf van 20 October 1923 tot 24 October d. a. v. en van 30 October 1923 af in mindering zal worden gebracht; dat voorts de bevolen teruggaven der overtuigingsstukken zullen geschieden onmiddellijk na de uitspraak van 's Hofs sententie, met instandhouding van het beroepen vonnis voor al het overige,

alzo eischer in hooger beroep, ter eenre,

en

genoemden A. K., gedaagde in hooger beroep, ter andere zijde, voor wien schriftelijk ter rolle is geconcludeerd, dat het den Hove behage, gedaagde vrij te spreken, subsidiair het vonnis (met verbetering van overwegingen en qualificatie) te willen bevestigen; in beide gevallen met onmiddellijke invrijheidstelling van gedaagde.

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF,

Gelet op de verklaring, door beide partijen ter rolle gedaan, dat zij afstand doen van pleidooi, en gezien de stukken van het geding;
Gelet op hetgeen gedaagde bij zijn verhoor voor het Hof heeft in het midden gebracht;

Overwegende dat gedaagde voor den Krijgsraad voor de Landmacht te 's Hertogenbosch heeft terechtgestaan ter zake, dat hij:

I. omstreeks 6 Mei 1923 te Ede op de kamer, waarop hij met

den gewoon dienstplichtig-stukrijder A. L. gelegerd was, heeft weggenomen een bedrag van twee gulden, althans eenig geld, toebehoorende aan genoemden kameraad, althans aan een ander dan aan hem, gedaagde, met het oogmerk zich dat geld wederrechtelijk toe te eigenen;

II. omstreeks 6 October 1923 te Ede in de kazerne, waarin hij met den dienstplichtigen korporaal J. B. gelogeed was, heeft weggenomen een wiel van een rijwiel met binnen- en buitenband, een freewheelinrichting en een ketting, alles toebehoorende aan dien korporaal, althans aan een ander dan aan hem, gedaagde, met het oogmerk zich die goederen wederrechtelijk toe te eigenen;

Overwegende dat de Krijgsraad, bij op 27 November 1923 gewezen vonnis, op grond van de bewijsmiddelen in het vonnis genoemd, het aan gedaagde te laste gelegde — met dien verstande als in het vonnis aangegeven — wettig en overtuigend bewezen heeft verklaard, alsmede gedaagde's schuld daaraan; het aldus bewezen verklaarde heeft gequalificeerd als: „Diefstal, gepleegd door een ambtenaar, die bij het begaan van het strafbaar feit gebruik maakt van gelegenheid, hem door zijn ambt geschonken, tweemaal gepleegd”;

en deswege gedaagde heeft veroordeeld tot eene gevangenisstraf voor den tijd van twee maanden met bepaling, dat de tijd, door den veroordeelde vóór de tenuitvoerlegging van het vonnis voorloopig in verzekerde bewaring doorgebracht, bij de uitvoering van de opgelegde straf van 20 tot 24 October 1923 en van 30 October 1923 af in mindering zal worden gebracht, met bevel tot teruggave van:

het in beslag genomen rijwiel zonder achterwiel met binnen- en buitenband en zonder freewheel en ketting aan den gedaagde, alsmede den ketting, in beslag genomen ten huize van gedaagde, en

voormeld achterwiel met binnen- en buitenband en freewheel en ketting aan den getuige J. B., aan wien die voorwerpen wederrechtelijk werden onttrokken,

een en ander na verloop van acht dagen, nadat het vonnis na approbatie zal zijn gepronuntieerd;

Overwegende dat de procureur van gedaagde tot vrijspraak heeft geconcludeerd op grond, dat als tijdstippen waarop de feiten zouden zijn gepleegd in de telastelegging voorkomt „omstreeks 6 Mei 1923” en „omstreeks 6 October 1923”, hetgeen zou beteekenen: in tijdvakken rondom 6 Mei en rondom 6 October, terwijl bewezen is, dat gedaagde die feiten heeft gepleegd op 6 Mei en op 6 October; zulks evenwel ten onrechte, omdat taalkundig aan de aangehaalde woorden geen andere beteekenis kan worden toegekend dan: „op, kort vóór of kort na genoemde data, zoodat de engere tijdsbepalingen „op 6 Mei” en „op 6 October” vallen onder de ruimere tijdsbepalingen „omstreeks 6 Mei” en „omstreeks 6 October”;

Overwegende dat ter terechtzitting van het Hof door gedaagde is bekend:

1o. dat hij omstreeks 6 Mei 1923, met het oogmerk die geldsom

als reisgeld te gebruiken, twee gulden heeft weggenomen uit de portemonnaie, welke stak in de jas van den milicien L., welke jas in de kazerne te Ede hing op de kamer, waar hij met L. was gelegerd, welk geld gedaagde niet toebehoorde; dat hij van niemand vergunning had gekregen, dat geld weg te nemen en zich toe te eigenen;

2o. dat hij omstreeks 6 October 1923 van een in de gang bij de wacht in de kazerne te Ede staand rijwiel, aan een ander dan gedaagde toebehoorende, het achterwiel met binnen- en buitenband, freewheel-inrichting en ketting heeft aangebracht op zijn eigen rijwiel, met het oogmerk die voorwerpen voor zich te behouden; dat hij van niemand vergunning had gekregen, zich die goederen toe te eigenen;

Overwegende dat door deze bekentenissen, gestaafd door de verklaringen van de beëdigde getuigen en de schriftelijke bescheiden in het vonnis des eersten rechters vermeld, wettig en overtuigend is bewezen hetgeen door den Krijgsraad op grond van gedeeltelijk andere bewijsmiddelen als rechtens bewezen is aangenomen;

Overwegende dat de qualificatie, door den Krijgsraad aan de bewezen verklaarde feiten gegeven, niet in allen deele juist is, en hetzelfde geldt voor de omschrijving van de feiten in de conclusie van den Advocaat-Fiscaal, die de qualificatie van den Krijgsraad heeft aangevuld met de woorden: „en daarenboven eenmaal een bijzonderen ambtsplicht heeft geschonden”, op grond, dat gedaagde het eerste ten laste gelegde feit heeft begaan, terwijl hij kamerwacht was;

Overwegende dat de omstandigheid, dat gedaagde, toen hij het onder I ten laste gelegde pleegde, zou zijn geweest kamerwacht, toch in de tenlastelegging niet voorkomt, en die verzwarende omstandigheid dus bij de beraadslaging over de bewezen- en schuldigverklaring buiten beschouwing moest blijven en in de qualificatie niet mocht worden opgenomen;

Overwegende voorts, dat onder II wel is ten laste gelegd dat gedaagde het feit heeft gepleegd in de kazerne, waarin hij met den door dat strafbaar feit benadeelde gelogeed was, doch niet dat de voorwerpen uit die kazerne zijn weggenomen van eene plaats, welke tot gemeenschappelijk gebruik bestemd was, zoodat uit hetgeen ten laste is gelegd niet volgt, dat de dader bij het begaan van het strafbaar feit gebruik zou hebben gemaakt van gelegenheid, hem door zijn ambt als militair geschonken, en de qualificatie derhalve moet worden verbeterd;

Overwegende ten aanzien van de opgelegde straf, dat deze te licht is, alle omstandigheden waaronder de feiten zijn gepleegd in aanmerking genomen, en deze feiten met eene gevangenisstraf voor den tijd van vier maanden behooren te worden geboet;

Overwegende dat door het ingesteld hooger beroep wijziging van den termijn, bepaald voor de teruggave van de in beslag genomen stukken van overtuiging, noodig is geworden;

Gezien de in het vonnis genoemde wetsartikelen;

Recht doende in hooger beroep in Naam der Koningin!

Doet te niet het vonnis, door den Krijgsraad voor de Landmacht, te 's Hertogenbosch op 27 November 1923 ten laste van gedaagde gewezen, voorzoover betreft de qualificatie, aan de te laste gelegde en bewezen verklaarde feiten gegeven, de aan gedaagde opgelegde straf en den termijn, bepaald voor de teruggave van de in beslag genomen stukken van overtuiging;

Qualificeert de te laste gelegde en bewezen feiten als:

„1. Diefstal door een ambtenaar, die bij het begaan van het strafbaar feit gebruik maakt van gelegenheid hem door zijn ambt geschonken;

„2. Diefstal”;

Veroordeelt gedaagde deswege tot eene gevangenisstraf voor den tijd van vier maanden;

Beveelt, dat de in het vonnis genoemde stukken van overtuiging aan de mede daarin met name genoemde personen zullen worden teruggegeven onmiddellijk na de uitspraak van deze sententie;

Houdt het vonnis, met verbetering der bewijsvoering als hiervóór aangegeven, voor al het overige in stand, mede ten aanzien van de bepaling, dat de tijd, door den veroordeelde vóór de tenuitvoerlegging van deze rechterlijke uitspraak voorloopig in verzeerde bewaring doorgebracht, bij de uitvoering van de hem opgelegde gevangenisstraf in mindering zal worden gebracht van 20 tot 24 October 1923 en van 30 October 1923 af;

Ontzegt allen anderen eisch.

de Advocaat-Fiscaal voerde aan, dat de beklaagde, in verhouding, tot hetgeen hij heeft misdreven, onvoldoende is gestraft;

dat de beklaagde het feit onder I. heeft begaan, terwijl hij kamerwacht was en, aldus, een bijzonderen ambtsplicht heeft geschonden;

dat de kamerwacht immers heeft toe te zien, dat er niets ontvreemd worde;

dat de termijn voor teruggave der overtuigingsstukken wijziging behoeft;

terwijl de raadsman betoogde:

dat gedaagde op de onderhavige tenlastelegging niet zal kunnen worden veroordeeld;

dat immers die tenlastelegging vermeldt dat gedaagde *omstreeks* 6 Mei 1923 en *omstreeks* 6 October 1923 diefstallen zou hebben gepleegd;

dat dit taalkundig niet anders kan beteekenen dan dat gedaagde zulks zou hebben gedaan in tijdvakken gelegen respectievelijk *rondom*, dichtbijgelegen bij 6 Mei en bij 6 October 1923;

• dat intusschen ten processe is komen vast te staan, dat de misdrijven door gedaagde werden gepleegd respectievelijk *op* 6 Mei 1923

en op 6 October 1923 (hetgeen intusschen nagelaten is in het vonnis te overwegen);

dat derhalve andere feiten zijn ten laste gelegd, als waarvoor gedaagde schuldig kan staan, en op deze tenlastelegging een vrijspraak zal moeten volgen;

dat dit te voorkomen ware geweest indien de gebruikelijke formule ware gevolgd, n.l. dat hij *op of omstreeks* genoemde data de feiten had gepleegd;

dat die gebruikelijke formule niet is een zinledige tautologie, doch een aanduiding van verschillende casus positiees; dat door het nalaten daarvan gebruik te maken, thans een verkeerde tenlastelegging is gebezigd en mitsdien vrijspraak zal moeten volgen;

dat voor het geval Uw Hof deze redeneering niet zou kunnen volgen, gedaagde meent te mogen opmerken, dat de extra strafverzwarende omstandigheid door den Heer Advocaat-Fiscaal naar voren gebracht, bij het bepalen van de straf niet in aanmerking mag worden genomen, omdat in de tenlastelegging van deze strafverzwarende omstandigheid niet wordt gerept;

dat dit evenzeer geldt ten aanzien van de strafverzwarende omstandigheid door het vonnis aan de qualificatie toegevoegd, waar de tenlastelegging meer geïnspireerd schijnt, op de vroegere „diefstal op de chambree”, dan op de thans geldende wetgeving;

dat het voorts den raadsman wil voorkomen, dat de door den Krijgsraad opgelegde straf, alle omstandigheden in aanmerking genomen, als voldoende zwaar moet worden beschouwd;

dat, waar de opgelegde straf reeds door het voorarrest is ondergaan, de raadsman eerbiedig verzoekt den gedaagde zoo spoedig mogelijk in vrijheid te stellen, te meer waar hij bij een bezoek aan betrokkene in het Huis van Bewaring, den indruk heeft gekregen, dat betrokkene zeer zwaar lijdt onder het ondergaan van de straf.

HOOG MILITAIR GERECHTSHOF.

Sententie van 1 Februari 1924.

Waarn^d. President: Dr. W. Boekhoudt.

Leden: Lt. Gen^{ls}. J. C. H. A. Quack, P. P. C. Collette, Schout-bij-Nacht (tit.) N. J. J. van Rijn van Alkemade en Schout-bij-Nacht J. H. O. Graaf van den Bosch.

Advocaat-Fiscaal: Jhr. Dr. C. A. J. van Sasse van Ysselt.

Raadsman: Dr. J. P. Sieburgh.

Met het woord „uitschelden” in art. 108 Mil. Swb. wordt bedoeld het uiten van scheldwoorden, die op zichzelf niet van beleedigenden aard zijn. Wijziging van eenige qualificaties door toevoeging van de

woorden „in dienst gepleegd”. Deze verzwarende omstandigheid is wel niet met zooveel woorden in de telastlegging tot uitdrukking gebracht, doch moet daarin toch worden gelezen wanneer men de te laste gelegde feiten in verband met elkaar beschouwt.

In de zaak, aanhangig voor het Hoog Militair Gerechtshof

tusschen

den Advocaat-Fiscaal voor de Zee- en Landmacht, ambtshalve, bij 's Hofs beschikking van 21 December 1923 gemachtigd hooger beroep te doen instellen en vervolgen van het vonnis, door den Krijgsraad voor de Landmacht te 's-Hertogenbosch op 27 November 1923 gewezen in de zaak tegen J. P. v. L., oud 21 jaar, geboren te Orsoy (Duitschland), gewoon dienstplichtig-huzaar bij het IIde Regiment Huzaren, gedetineerd te Utrecht,

Welke Advocaat-Fiscaal, verzocht en bij beschikking van 10 Januari 1924 verkregen hebbende 's Hofs lastgeving aan den exploitateur bij het Hof om te dagvaarden den voornoemden v. L., ter rolle van den Hove heeft eisch gedaan en geconcludeerd tot verbetering van het vonnis van den Krijgsraad, ten aanzien van een tweetal qualificaties en den duur der opgelegde gevangenisstraf, en dat alsnog bij sententie van den Hove zal komen te luiden de qualificatie onder IIb: „Als militair opzettelijk een meerdere feitelijk met ge„weld bedreigen, in dienst gepleegd”, en de qualificatie onder III: „Als militair opzettelijk een meerdere in zijne tegenwoordigheid „mondeling beleedigen, in dienst gepleegd”;

dat de gedaagde zal worden veroordeeld tot drie maanden gevangenisstraf, met instandhouding van het beroepen vonnis voor al het overige, ook wat betreft den aftrek van het voorarrest en de vrijpraak, — alzoo eischer in hooger beroep, ter eenre,

en

genoemden J. P. v. L., gedaagde in hooger beroep, ter andere zijde, voor wien schriftelijk ter rolle is geconcludeerd, dat gedaagde zich refereert aan 's Hofs oordeel.

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF,

Gelet op de verklaring, door beide partijen ter rolle gedaan dat zij afstand doen van pleidooi, en gezien de stukken van het geding;

Gelet op hetgeen gedaagde bij zijn verhoor voor het Hof heeft in het midden gebracht;

Overwegende dat gedaagde voor den Krijgsraad voor de Landmacht te 's-Hertogenbosch heeft terechtgestaan ter zake, dat hij op of omstreeks 27 October 1923 te Breda:

I. toen de wachtmeester H. hem, aangezien hij met verzwaaard

arrest gestraft was en de kazerne wilde verlaten, had gelast zich in kazernetenue te kleeden en mede naar de wacht te gaan, heeft geweigerd en opzettelijk heeft nagelaten, dat dienstbevel te gehoorzamen;

II. denzelfden meerdere opzettelijk tegen het lichaam heeft getrapt en feitelijk met geweld heeft bedreigd, althans opzettelijk in zijne tegenwoordigheid mondeling door gebaren en door daden met enig kwaad heeft bedreigd, door een gesloten zakmes uit den zak te halen, dit gedeeltelijk te openen en daarbij aan dien meerdere de woorden toe te voegen: „Ga weg, of ik steek je door je donder”;

III. zijn meerdere, den wachtmeester van M., opzettelijk heeft geschopt, althans opzettelijk feitelijk met geweld heeft bedreigd, door naar hem te schoppen, en opzettelijk in zijne tegenwoordigheid mondeling heeft beleedigd en uitgescholden, door hem de woorden: „leelijke ploert, rotzak” en „huichelaar” toe te voegen;

Overwegende dat de Krijgsraad, bij op 27 November 1923 gevezen vonnis, op grond van de bewijsmiddelen in het vonnis genoemd, het aan gedaagde te laste gelegde — met dien verstande als in het vonnis aangegeven — wettig en overtuigend bewezen heeft verklaard, alsmede gedaagde's schuld daaraan, het aldus bewezen verklaarde heeft gequalificeerd als:

„I. opzettelijke ongehoorzaamheid;

„II. feitelijke insubordinatie, en

„als militair opzettelijk een meerdere feitelijk met geweld bedreigen;

„III. als militair opzettelijk een meerdere in zijne tegenwoordigheid mondeling beleedigen en uitschelden;

„dit alles ééne voortgezette handeling uitmakende”,

en deswege gedaagde heeft veroordeeld tot eene gevangenisstraf voor den tijd van zes weken met bepaling, dat de tijd, door den veroordeelde vóór de tenuitvoerlegging van het vonnis voorloopig in verzekerde bewaring doorgebracht, bij de uitvoering van de opgelegde gevangenisstraf van den 7den November 1923 af in mindering zal worden gebracht, met vrijspraak van gedaagde van hetgeen hem meer of anders is te laste gelegd, dan als bewezen is aangenomen;

Overwegende dat de bewezen- en schuldigverklaring, op de gronden en bewijsmiddelen in het vonnis aangegeven, alsmede de vrijspraak van gedaagde van hetgeen hem meer of anders is te laste gelegd, dan als bewezen is aangenomen, te recht is geschied, hebbende de behandeling van de zaak in hooger beroep het Hof te dezen opzichte niet tot een ander inzicht dan dat des eersten rechters geleid, en derhalve het vonnis in zooverre moet worden bevestigd;

Overwegende dat de qualificatie van de feiten, onder II en III vermeld, wijziging behoeft;

dat, waar de woorden, in de telastlegging onder III vermeld, welke gedaagde den wachtmeester van M. heeft toegevoegd, eene beleedigend karakter dragen, in het spraakgebruik wel gezegd kan worden, dat gedaagde met die woorden den wachtmeester niet alleen

heeft beledigd maar tevens heeft uitgescholden, maar deze handeling niet valt onder het begrip uitschelden van artikel 108 van het Wetboek van Militair Strafrecht, aangezien hiermede blijkens de geschiedenis der wet wordt bedoeld het uiten van scheldwoorden, welke op zichzelf niet van beledigenden aard zijn;

dat voorts aan de qualificaties „als militair opzettelijk een meerdere feitelijk met geweld bedreigen” en „als militair opzettelijk „een meerdere in zijne tegenwoordigheid mondeling beledigen”, moet worden toegevoegd: „in dienst gepleegd”, welke verzwarende omstandigheid weliswaar niet met zooveel woorden in de telastlegging is tot uitdrukking gebracht, maar daarin toch moet worden gelezen, wanneer men de feiten, onder II en III te laste gelegd, beschouwt in verband met de omschrijving van het omstreeks hetzelfde tijdstip gepleegde onder I te laste gelegde feit;

Overwegende dat de opgelegde straf niet in juiste verhouding staat tot de zwaarte van de gepleegde misdrijven, immers te licht is; dat deze misdrijven met eene gevangenisstraf voor den tijd van drie maanden behooren te worden geboet;

Gezien de in het vonnis genoemde wets-artikelen;

Recht doende in hooger beroep in Naam der Koningin!

Doet teniet het vonnis, door den Krijgsraad voor de Landmacht te 's-Hertogenbosch op 27 November 1923 ten laste van gedaagde gewezen, voorzoover betreft de qualificatie van de feiten, onder II en III vermeld, en voorzoover betreft de aan gedaagde opgelegde gevangenisstraf;

Qualificeert de onder II en III vermelde feiten als:

„II. a. feitelijke insubordinatie, en

„b. als militair opzettelijk een meerdere feitelijk met geweld bedreigen, in dienst gepleegd;

„III. Als militair opzettelijk een meerdere in zijne tegenwoordigheid mondeling beledigen, in dienst gepleegd”;

Veroordeelt gedaagde ter zake van de door hem gepleegde feiten tot eene gevangenisstraf voor den tijd van drie maanden;

Houdt het vonnis voor al het overige in stand, mede ten aanzien van de qualificatie van het onder I vermelde feit, de toevoeging aan de qualificaties van de woorden: „dit alles ééne voortgezette handeling uitmakende”, en de bepaling, dat de tijd, door den veroordeelde vóór de tenuitvoerlegging van deze rechterlijke uitspraak voorloopig in verzekerde bewaring doorgebracht, bij de uitvoering van de hem opgelegde gevangenisstraf van den 7den November 1923 af in mindering zal worden gebracht.

HOOG MILITAIR GERECHTSHOF.

Sententie van 8 Februari 1924.

Waarn^d. President: Dr. W. Boekhoudt.

Leden: Lt. Gen^{ls}. J. C. H. A. Quack, P. P. C. Collette, Schout-bij-Nacht (tit.) N. J. J. van Rijn van Alkemade en Schout-bij-Nacht J. H. O. Graaf van den Bosch.

Advocaat-Fiscaal: Jhr. Dr. C. A. J. van Sasse van Ysselst.

Raadsman: Dr. R. van Woelderen.

Bij schuldigverklaring aan een subsidiair ten laste gelegd feit behoort aan die beslissing vooraf te gaan de vermelding van den grond waarop in het dictum van het vonnis de vrij spraak van het primair ten laste gelegde steunt. Bij toepassing van art. 96 Mil. Swb. behoort in de qualificatie tot uitdrukking te komen welk van de gevallen in dat artikel onder 1°, 2°, 3° en 4° vermeld zich voordoet.

In geval van toepassing van art. 96, 2°, Mil. Swb. moet uit de schuldigverklaring en qualificatie blijken of wordt aangenomen dat de buitenlandsche reis den beklagde bekend was of dat deze redelijkerwijze door hem kon worden vermoed.

In de zaak, aanhangig voor het Hoog Militair Gerechtshof

tusschen

den Advocaat-Fiscaal voor de Zee- en Landmacht, ambtshalve, bij 's Hofs beschikking van 7 December 1923 gemachtigd hooger beroep te doen instellen en vervolgen van het vonnis, door den Krijgsraad voor de Zeemacht te Willemsoord op 7 November 1923 gewezen in de zaak tegen M. W., oud 22 jaar, geboren te Rotterdam, marinier 2de klasse, aanvankelijk gedetineerd te Willemsoord, doch, ingevolge 's Hofs beschikking van 7 December 1923, op 14 December d.a.v. uit zijn arrest ontslagen, mitsdien thans gerequireerde in persoon,

Welke Advocaat-Fiscaal, verzocht en bij beschikking van 27 December 1923 verkregen hebbende 's Hofs lastgeving aan den exploitateur bij het Hof om te dagvaarden den voornoemden W., ter rolle van den Hove heeft eisch gedaan en geconcludeerd tot tenietdoening van het vonnis van den Krijgsraad wat betreft het dictum, en dat alsnog bij sententie van den Hove wettig en overtuigend bewezen zal worden verklaard met gedaagde's schuld daaraan, hetgeen aan den gedaagde subsidiair is te laste gelegd, met dien verstande, dat de bevolen reis naar eene plaats buiten het Rijk in Europa hem bekend was;

dat dit feit zal worden gequalificeerd als: „aan schuld te wijten „ongeoorloofde afwezigheid, welke in tijd van vrede den militair „eene reis, waartoe het bevel hem bekend was, naar eene plaats „buiten het Rijk in Europa met een oorlogsvaartuig geheel doet „verzuimen”;

dat de gedaagde deswege zal worden veroordeeld tot drie maanden gevangenisstraf met bepaling, dat de tijd, door den gedaagde vóór de tenuitvoerlegging van 's Hofs uitspraak voorloopig in verzekerde bewaring doorgebracht, bij de uitvoering dier gevangenisstraf van 15 October 1923 tot 14 December 1923 in mindering zal worden gebracht, met instandhouding van het beroepen vonnis voor al het overige, alzo eischer in hooger beroep, ter eenre,

en

genoemden M. C. W., gedaagde in hooger beroep, ter andere zijde, voor wien schriftelijk ter rolle is geconcludeerd, dat het den Hove moge behagen, gedaagde in geen geval een zwaardere straf op te leggen dan de tijd, die door hem reeds in verzekerde bewaring werd doorgebracht.

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF,

Gelet op de verklaring, door beide partijen ter rolle gedaan, dat zij afstand doen van pleidooi, en gezien de stukken van het geding;

Gelet op hetgeen gedaagde bij zijn verhoor voor het Hof heeft in het midden gebracht;

Overwegende dat gedaagde voor den Krijgsraad voor de Zee-macht te Willemsoord heeft terechtstaan ter zake, dat hij, dienende als marinier 2de klasse aan boord van Hr. Ms. „Tromp”, opzettelijk, althans ten gevolge van eigen schuld, van een hem verleend verlof, hetwelk op 1 October 1923 aan boord van dien bodem te Willems-oord een einde man, niet is teruggekeerd en sindsdien voortdurend en zonder vergunning afwezig is gebleven, totdat hij zich op 4 October 1923 aan boord van Hr. Ms. Wachtschip te Willemsoord heeft aangemeld, welke ongeoorloofde afwezigheid hem de buiten-landsche reis van eerstgemeld schip, welke reis is aangevangen op 2 October 1923 en eenige maanden zou duren en waartoe het bevel hem bekend was of redelijkerwijze door hem kon vermoed worden, geheel of gedeeltelijk heeft doen verzuimen;

Overwegende dat de Krijgsraad, bij op 7 November 1923 ge-wezen vonnis, op grond van de bewijsmiddelen in het vonnis ge-noemd, het aan gedaagde subsidiair te laste gelegde wettig en over-tuigend bewezen heeft verklaard met gedaagde's schuld daaraan; het aldus bewezen verklaarde heeft gequalificeerd als: „Aan schuld te wijten ongeoorloofde afwezigheid”, en deswege gedaagde heeft • veroordeeld tot eene gevangenisstraf voor den tijd van twee maan-den met bepaling, dat de tijd, door den veroordeelde vóór de ten-

uitvoerlegging der uitspraak sedert 15 October 1923 voorloopig in verzekerde bewaring doorgebracht, bij de uitvoering der hem opgelegde straf in mindering zal worden gebracht, met vrijspraak van gedaagde van hetgeen hem primair is te laste gelegd;

Overwegende dat op de gronden en bewijsmiddelen in het vonnis vermeld, de bewezenverklaring van- en schuldigverklaring aan het den gedaagde subsidiair te laste gelegde te recht is geschied, met dien verstande evenwel dat als bewezen moet worden aangenomen, dat het bevel tot de buitenlandsche reis van het oorlogsschip den gedaagde bekend was;

dat intusschen aan deze beslissing dient vooraf te gaan de vermelding van den grond, waarop in het dictum de vrijspraak van het primair te laste gelegde steunt, te weten dat dit gedeelte van de telastlegging niet wettig en overtuigend is bewezen;

Overwegende dat met de qualificatie „aan schuld te wijten on„geoorloofde afwezigheid”, door den Krijgsraad aan het bewezen verklaarde gegeven, niet kan worden volstaan, aangezien artikel 96 van het Wetboek van Militair Strafrecht een viertal strafbepalingen bevat, welke weliswaar de woorden, waarmede de Krijgsraad in het onderhavige geval het misdrijf heeft omschreven, gemeen hebben, maar die onderling in strafpositie verschillen naar gelang de verschillende gevallen, in het artikel onder 1°, 2°, 3° en 4° vermeld, zich voordoen;

dat misdien het te laste gelegde en bewezen verklaarde feit behoort te worden gequalificeerd als: „ongeoorloofde afwezigheid „van een militair, aan zijne schuld te wijten, welke afwezigheid in „tijd van vrede hem eene reis, waartoe het bevel hem bekend was, „naar eene plaats buiten het Rijk in Europa met een oorlogsvaartuig „geheel doet verzuimen”;

Overwegende dat de aan gedaagde opgelegde gevangenisstraf voor den tijd van twee maanden staat in goede verhouding tot den ernst van dit feit;

Gezien de in het vonnis genoemde wetsartikelen;

Recht doende in hooger beroep in Naam der Koningin!

Doet teniet het vonnis, door den Krijgsraad voor de Zeemacht te Willemsoord op 7 November 1923 ten laste van gedaagde gegeven, voorzoover betreft de qualificatie, aan het te laste gelegde en bewezen verklaarde feit gegeven;

Qualificeert dit feit als: „ongeoorloofde afwezigheid van een „militair, aan zijne schuld te wijten, welke afwezigheid in tijd van „vrede hem eene reis, waartoe het bevel hem bekend was, naar eene „plaats buiten het Rijk in Europa met een oorlogsvaartuig geheel „doet verzuimen”;

Houdt het vonnis met dien verstande als hiervóór aangegeven voor al het overige in stand, mede ten aanzien van de aan gedaagde opgelegde gevangenisstraf voor den tijd van twee maanden met bepaling dat de tijd, door den veroordeelde vóór de tenuitvoerlegging van deze rechterlijke uitspraak voorloopig in verzekerde be-

waring doorgebracht, bij de uitvoering van de hem opgelegde gevangenisstraf in mindering zal worden gebracht van 15 October 1923 af;

Ontzegt allen anderen eisch.

De Advocaat-Fiscaal voerde aan:

dat „subsidiar telastgelegd” hier slaat op: „althans tengevolge „van eigen schuld”;

dat, hiervan uitgegaan, met recht is verklaard, dat wettig en overtuigend is bewezen hetgeen den beklaagde is te last gelegd, met zijne schuld daaraan;

dat evenwel, in verband met den verderen inhoud der telastlegging en beklaagde's bekentenis dienaangaande, aan gezegde verklaring nog moet worden toegevoegd: met dien verstande, dat de bevolen reis naar eene plaats buiten het Rijk in Europa hem bekend was, zoodat de verklaring dan in haar geheel komt te luiden: „Verklaart „wettig en overtuigend bewezen, met beklaagde's schuld er aan, hetgeen hem subsidiar is te last gelegd, met dien verstande, dat de „bevolen reis naar eene plaats buiten het Rijk in Europa hem bekend „was”;

dat deze verzwarende omstandigheid óók in de kwalificatie voor moet komen;

dat de geeischte straf in betere verhouding staat tot hetgeen is misdreven dan de opgelegde straf;

terwijl de Raadsman betoogde:

dat gedaagde geen bezwaar heeft tegen de toevoeging aan de qualificatie van het strafbaar feit, zooals deze door den heer Advocaat-Fiscaal wordt gevraagd;

dat gedaagde echter wél bezwaar heeft tegen de gevraagde verzwarende der straf;

dat gedaagde toch tot nu toe een blanco strafregister heeft gehad;

dat ook zijne laatste beoordeeling in den dienst, die van 15 Mei 1923 bijzonder gunstig is; terwijl bij zijne laatste disciplinaire bestraffing uitdrukkelijk vermeld staat: „goed gedrag in aanmerking genomen”;

dat gedaagde volkomen beseft, dat hij voor hetgeen hij gedaan heeft, gestraft behoort te worden, doch meent, dat, het vorenstaande in aanmerking genomen, de door den Krijgsraad opgelegde straf eerder te zwaar dan te licht is.

HOOG MILITAIR GERECHTSHOF.

Sententie van 8 Februari 1924.

Waarnd. President: Dr. W. Boekhoudt.

Leden: Lt.-Gen^{ls}. J. C. H. A. Quack, P. P. C. Collette, Schout-bij-Nacht (tit.) N. J. J. van Rijn van Alkemade en Schout-bij-Nacht J. H. O. Graaf van den Bosch.

Advocaat-Fiscaal: Jhr. Dr. C. A. J. van Sasse van Ysselst.

Raadsman: Dr. F. C. M. Boenders.

Verzet met geweld tegen een, uit een meerdere en een niet-meerdere bestaande patrouille, levert niet op „feitelijke insubordinatie” — voor zoover betreft het verzet tegen den meerdere — en wederspannigheid — voor wat aangaat het verzet tegen den niet-meerdere —, maar vormt één complex handelingen, verzet tegen een patrouille, en moet op grond van art. 128 Mil. Swb. worden gequalificeerd als „feitelijke insubordinatie”.

Ten onrechte heeft de krijgsraad aangenomen dat de insubordinatie in casu buiten dienst zoude zijn gepleegd.

In de zaak, aanhangig voor het Hoog Militair Gerechtshof

tusschen

den Advocaat-Fiscaal voor de Zee- en Landmacht, ambtshalve, bij 's Hofs beschikking van 4 December 1923 gemachtigd hooger beroep te doen instellen en vervolgen van het vonnis, door den Krijgsraad voor de Landmacht te 's-Hertogenbosch op 13 November 1923 gegeven in de zaak tegen Th. de K., oud 23 jaar, geboren te Utrecht, gewoon dienstplichtig-korporaal; W. de K., oud 26 jaar, geboren te Utrecht, gewoon dienstplichtig-soldaat, beiden bij het 11de Regiment Infanterie, gerequireerden in persoon.

Welke Advocaat-Fiscaal, verzocht en bij beschikking van 4 Januari 1924 verkregen hebbende 's Hofs lastgeving aan den exploitateur bij het Hof om te dagvaarden de voornoemde gedaagden, ter rolle van den Hove heeft eisch gedaan en geconcludeerd tot verbetering van het vonnis van den Krijgsraad, wat betreft de qualificatie „feitelijke insubordinatie, buiten dienst gepleegd”, en het niet uitspreken der verlaging van den beklaagden korporaal, en dat alsnog bij sententie van den Hove, met weglating van artikel 121 van het Wetboek van Militair Strafrecht en aanhaling der artikelen 6b. 2o. en 25 1o. van dit Wetboek, ten opzichte van elk der gedaagden de gezegde qualificatie kortweg en zonder meer zal luiden: „feitelijke insubordinatie”;

dat voorts de gedaagde Th. de K. zal worden verlaagd tot den stand van soldaat, met instandhouding van het beroepen vonnis voor al het overige,

alzoo eischer in hooger beroep, ter eenre,

en

genoemde Th. de K. en W. de K., gedaagden in hooger beroep, ter andere zijde, voor wie schriftelijk ter rolle is geconcludeerd tot het opleggen van eene clemente straf en tot het niet-uitspreken van de straf van verlaging, refereerende gedaagden zich overigens aan het oordeel van het Hof.

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF,

Gelet op de verklaringen, door beide partijen ter rolle gedaan, dat zij afstand doen van pleidooi, en gezien de stukken van het geding;

Gelet op hetgeen gedaagden bij hun verhoor voor het Hof hebben in het midden gebracht;

Overwegende dat gedaagden voor den Krijgsraad voor de Landmacht te 's-Hertogenbosch hebben terechtgestaan ter zake dat zij omstreeks 10 September 1923 te Nijmegen, nadat de sergeant L. en de soldaat H., beiden der politietroepen, die zich aldaar op patrouille bevonden, hun hadden aangemaand om door te loopen en naar de kazerne te gaan, omdat zij in staat van dronkenschap verkeerende langs den weg liepen te slingeren en de aldaar passerende vrouwen lastig vielen en naschreeuwden, en zij aanvankelijk aan dien last hadden voldaan, doch na een eindweegs verder geloopt te hebben bleven staan en de sergeant L. hun het voorloopig arrest had opgelegd en hun gelast had zich te melden bij den commandant der kazernewacht No. 1,

a. de gedaagde W. de K.: den sergeant L. opzettelijk heeft bedreigd met geweld door met gebalde vuist op hem toe te loopen, hem toevoegende: „jij hebt niets te geven”;

b. de beide gedaagden: nadat zij daarna over eenigen afstand waren doorgeloopt en de sergeant L. hun gelastte naar de kazerne te gaan, hebben geweigerd en opzettelijk nagelaten, dat dienstbevel te gehoorzamen, en te zamen vereenigd, althans ieder voor zich, dien meerdere in rang en dien soldaat opzettelijk hebben aangerand en mishandeld, door hen beiden vast te grijpen en met gebalde vuisten te stampen en te slaan, waardoor zij pijnlijk werden aangedaan;

c. de gedaagde W. de K.: toen de sergeant L. hem had vastgegrepen, ten einde hem naar de kazerne over te brengen, zich tegen dien meerdere met geweld heeft verzet, door met hem te worstelen en hem te slaan en te stampen;

d. de gedaagde Th. de K.: toen de soldaat der politietroepen H. hem op last van den sergeant L. had vastgegrepen, ten einde hem naar den commandant der hoofdwacht te brengen, zich tegen dien

ambtenaar met geweld heeft verzet, door met hem te worstelen, hem te stompen en te slaan;

Overwegende dat de Krijgsraad, bij op 13 November 1923 gevezen vonnis, op grond van de bewijsmiddelen in het vonnis genoemd, het aan gedaagden te laste gelegde — met dien verstande als in het vonnis aangegeven — wettig en overtuigend bewezen heeft verklaard, alsmede de schuld van gedaagden daaraan; het aldus bewezen verklaarde heeft gequalificeerd als, ten aanzien van gedaagde Th. de K.:

„opzettelijke ongehoorzaamheid,
„feitelijke insubordinatie, buiten dienst gepleegd, en
„wederspannigheid,
„dit alles ééne voortgezette handeling uitmakende”,
en ten aanzien van gedaagde W. de K. als:

„als militair opzettelijk een meerdere feitelijk met geweld be-
„dreigen,

„opzettelijke ongehoorzaamheid, en
„feitelijke insubordinatie, buiten dienst gepleegd,
„dit alles ééne voortgezette handeling uitmakende”,

en deswege ieder der gedaagden heeft veroordeeld tot eene gevangenisstraf voor den tijd van negen en dertig dagen met bepaling, dat de tijd, door de veroordeelden vóór de tenuitvoerlegging van het vonnis voorloopig in verzekerde bewaring doorgebracht, bij de uitvoering van de opgelegde gevangenisstraf voor ieder hunner in mindering zal worden gebracht van 10 September 1923 tot 19 October d.a.v., met vrijspraak van gedaagden van hetgeen hun meer of anders is te laste gelegd, dan als bewezen is aangenomen;

Overwegende dat de bewezen- en schuldigverklaring, op de gronden en bewijsmiddelen in het vonnis aangegeven, alsmede de vrijspraak van gedaagden van hetgeen hun meer of anders is te laste gelegd dan als bewezen is aangenomen, te recht is geschied, hebbende de behandeling van de zaak in hooger beroep het Hof te dezen opzichte niet tot een ander inzicht dan dat des eersten rechters geleid;

Overwegende dat ten onrechte het onder *d* aan gedaagde Th. de K. te laste gelegde is omschreven als wederspannigheid;

dat toch de soldaat H., tegen wien deze gedaagde zich heeft verzet, met den sergeant L. vormde eene troepenafdeeling, belast met patrouilledienst, en op dien grond zijn tegen dien soldaat gericht verzet was verzet tegen de patrouille;

dat ingevolge artikel 128 van het Wetboek van Militair Strafrecht ten aanzien van de misdrijven tegen de ondergeschiktheid eene troepenafdeeling belast met patrouilledienst is gelijkgesteld met een meerdere, en derhalve het hier bedoelde verzet, evengoed als het verzet, door den medegedaagde tegen den sergeant L. gepleegd, met de gewelddadigheden onder *b* te laste gelegd één complex handelingen vormt, hetwelk valt onder de omschrijving: feitelijke insubordinatie;

Overwegende dat mede artikel 121 van het Wetboek van Militair Strafrecht door den Krijgsraad ten onrechte is toegepast, waar toch de te laste gelegde en bewezen feitelikheden door de gedaagden niet gepleegd zijn buiten dienst, integendeel is gebleken, dat ze zijn gepleegd in dienst, immers toen zij niet naar behooren voldeden aan de aanmaning van hun meerdere, de sergeant der militaire politie R. Lens, chef van de patrouille, om door te loopen en naar de kazerne te gaan, nadat deze hun het voorloopig arrest had aangezegd en hun gelast had zich te melden bij den commandant der kazernewacht No. 1;

Overwegende dat de aan ieder der gedaagden opgelegde gevangenisstraf voor den tijd van negen en dertig dagen staat in goede verhouding tot den ernst der gepleegde feiten;

Overwegende dat gedaagde Th. de K. ter zake van de door hem gepleegde feiten ongeschikt is om in den door hem bekleeden rang te blijven dienen;

Gezien, behalve de in het vonnis genoemde wetsartikelen, — (met weglating van artikel 121 van het Wetboek van Militair Strafrecht) — artikel 25 aanhef en lo. en artikel 128 van dit Wetboek;

Recht doende in hooger beroep in Naam der Koningin!

Bevestigt het vonnis, door den Krijgsraad voor de Landmacht te 's-Hertogenbosch op 13 November 1923 ten laste van gedaagden gezezen, met dien verstande, dat de qualificaties komen te luiden:

ten aanzien van gedaagde Th. de K.:

„opzettelijke ongehoorzaamheid, en

„feitelijke insubordinatie,

„deze feiten ééne voortgezette handeling uitmakende”;

en ten aanzien van gedaagde W. de K.:

„als militair opzettelijk een meerdere feitelijk met geweld bedreigen,

„opzettelijke ongehoorzaamheid, en

„feitelijke insubordinatie,

„dit alles ééne voortgezette handeling uitmakende”;

Verlaagt gedaagde Th. de K. tot den stand van soldaat;

Ontzegt allen anderen eisch.

De Advocaat-Fiscaal voerde aan: dat, wegens de gegeven omstandigheden, de feitelijke insubordinatie niet buiten dienst is gepleegd; dat de telastlegging dan ook gewaagt van een dienstbevel;

dat de beklaagde korporaal de K., op grond van het begane feit, onwaardig is te achten om in den door hem bekleeden rang te blijven dienen;

terwijl de Raadsman betoogde:

dat op grond van verschillende getuigenissen, vooral van de heeren B. en J. is aan te nemen, dat de militaire politie zeer ontactisch,

om niet te zeggen barbaarsch, is opgetreden, dat, daar dronkenschap niet aanwezig was, de arrestatie van gedaagde hun zeer onredelijk moest toeschijnen, terwijl het optreden van de politie hen zeer opwond;

dat gedaagden berusten in de juridische qualificatie van den Heer Advocaat-Fiscaal;

dat echter de clementie van het Hof wordt ingeroepen en dan, zoo Uw Hof het eenigszins mogelijk acht, gevraagd wordt geen degradatie van gedaagde Th. de K. toe te passen.

HOOG MILITAIR GERECHTSHOF.

Sententie van den 4en Maart 1924.

Waarnd. President: Dr. W. Boekhoudt.

Leden: Lt.-Genls. J. C. H. A. Quack, P. P. C. Collette, Schout-bij-Nacht (tit.) N. J. J. van Rijn van Alkemade, Schout-bij-Nacht J. H. O. Graaf van den Bosch, en plaatsvervangend lid: Dr. J. E. van der Meulen.

Advocaat-Fiscaal: Jhr. Dr. C. A. J. van Sasse van Yssel.

Raadsman: Dr. S. J. Pit.

Het woord „schijthuis” is kwetsend voor het eergevoel van een militair en derhalve beledigend, maar door het toevoegen van dat woord wordt die militair niet tevens beschimpt, d.i. hoonend bespot.

Opzettelijke mondelinge belediging gepleegd tegen een, uit een meerdere en een niet-meerdere bestaande patrouille, levert niet op „het als militair opzettelijk een meerdere in zijn tegenwoordigheid mondeling beledigen” — voor zoover betreft de belediging van den meerdere — en „eenvoudige belediging” — voor wat aangaat de belediging van den niet-meerdere — maar vormt één complex handelingen, belediging van een patrouille, en moet op grond van art. 128 Mil. Swb. worden gequalificeerd als „het als militair opzettelijk een meerdere in zijn tegenwoordigheid mondeling beledigen”.

In de zaak, aanhangig voor het Hoog Militair Gerechtshof

tusschen

den Advocaat-Fiscaal voor de Zee- en Landmacht, ambtshalve, bij 's Hof's beschikking van 21 December 1923 gemachtigd hooger beoep te doen instellen en vervolgen van het vonnis, door den Krijgs-

raad voor de Landmacht te 's Hertogenbosch op 3 December 1923 gewezen in de zaak tegen J. H. V., oud 21 jaar, geboren te Enschedé, gewoon dienstplichtig-huzaar bij het Iste Regiment Huzaren, gerequireerde in persoon,

Welke Advocaat-Fiscaal, verzocht en bij beschikking van 10 Januari 1924 verkregen hebbende 's Hofs lastgeving aan den exploitateur bij het Hof om te dagvaarden den voornoemden V., ter rolle van den Hove heeft eisch gedaan en geconcludeerd tot verbetering van het vonnis van den Krijgsraad, wat betreft de gronden, waarop het steunt, en tenietdoening van het vonnis ten aanzien der qualificatie, en dat de gedaagde alsnog bij sententie van den Hove, met weglating der artikelen 56, 266 van het Wetboek van Strafrecht en aanhaling der artikelen 128 van het Wetboek van Militair Strafrecht en artikel 193 der Rechtspleging bij de Landmacht, zal worden schuldig verklaard aan: „als militair opzettelijk een meerdere in zijne „tegenwoordigheid mondeling beleedigen”, met instandhouding overigens van het beroepen vonnis, inzonderheid wat de bestraffing betreft, en met vrijspraak van den gedaagde van hetgeen hem meer of anders is te laste gelegd, dan als bewezen aangenomen, alzoo eischer in hooger beroep, ter eenre,

en

genoemden J. H. V., gedaagde in hooger beroep, ter andere zijde, voor wien schriftelijk ter rolle is geconcludeerd, dat het den Hove behage, met vernietiging van het beroepen vonnis den gedaagde vrij te spreken, althans te ontslaan van rechtsvervolging, subsidiair aan gedaagde een aanzienlijk lichter straf op te leggen.

HET HOOG MILITAIR GERECHTSHOF,

Gelet op de verklaring, door beide partijen ter rolle gedaan, dat zij afstand doen van pleidooi, en gezien de stukken van het geding;

Gelet op hetgeen gedaagde bij zijn verhoor voor het Hof heeft in het midden gebracht en op de met eede bevestigde verklaringen van den ter terechtzitting van het Hof gehoorde getuige G. N., sergeant bij de Groep Deventer, Afdeling Hengelo (O.) der 6de Compagnie Politietroepen;

Overwegende dat gedaagde voor den Krijgsraad voor de Landmacht te 's Hertogenbosch heeft terechtgestaan ter zake dat hij omstreeks 20 October 1923 te Kamp bij Millingen, gemeente Apeldoorn, opzettelijk G. N. en J. B., de eerste sergeant, de tweede soldaat der Politietroepen, die zich aldaar op patrouille bevonden, in hunne tegenwoordigheid mondeling heeft beleedigd en beschimpt door hun toe te voegen: „Militaire politie, jullie zijn schijthuizen”;

Overwegende dat de Krijgsraad, bij op 3 December 1923 gewezen vonnis, op grond van de bewijsmiddelen in het vonnis genoemd, het aan gedaagde te laste gelegde wettig en overtuigend bewezen heeft

verklaard, alsmede gedaagde's schuld daaraan; het aldus bewezen verklaarde heeft gequalificeerd als:

„1. Als militair opzettelijk een meerdere in zijn tegenwoordigheid mondeling beleedigen en beschimpen,

„2. eenvoudige beleediging,

„dit alles ééne voortgezette handeling uitmakende”,

en deswege gedaagde heeft veroordeeld tot eene gevangenisstraf voor den tijd van veertien dagen;

Overwegende dat de Krijgsraad terecht als bewezen heeft aangenomen, dat gedaagde op tijd en plaats, als in de telastlegging vermeld, opzettelijk de patrouille daarin bedoeld, in hare tegenwoordigheid mondeling heeft beleedigd, door haar toe te voegen: „militaire politie, jullie zijn schijthuizen”, alsmede gedaagde's schuld daaraan, zulks op grond van den inhoud der bewijsmiddelen, in het vonnis vermeld, zoo daaruit worden weggelaten de alle bewijskracht missende verklaring van den getuige J. B., dat hij geheel accoord gaat met de verklaringen van den sergeant G. N., en de opgaven van gedaagde worden aangevuld met hetgeen door hem nader ter terechtzitting van het Hof is verklaard, namelijk, dat, toen hij de woorden: „militaire politie, jullie zijn schijthuizen” heeft toegeschreeuwd aan twee mannen der Militaire Politie, hij wel heeft begrepen, dat deze militairen een patrouille vormden, zulks omdat vrijwel geregeld door de Militaire Politie in het kamp werd gepatrouilleerd;

Overwegende dat het woord „schijthuizen”, door gedaagde gebezigd, eene uitdrukking is, welke kwetsend is voor het eergevoel van een militair en derhalve als beleedigend is te beschouwen, terwijl het door gedaagde aanvankelijk erkende, doch laatstelijk ontkende opzet om te beleedigen voortvloeit uit zijne aanvankelijke erkenning in verband met het toeschreeuwen van dat woord aan de patrouilleerende militairen, toen gedaagde zich, zooals door hem mede is erkend, bevond te midden van tegen het patrouilleeren der militaire politie mukkende kameraden;

Overwegende dat gedaagde evenwel niet gezegd kan worden door het bezigen van datzelfde woord tevens die patrouille te hebben beschimpt, d. i. hoonend bespot, en dat, vermits in de telastlegging ook geen andere door gedaagde geuite woorden zijn vermeld, strekkende tot feitelijke omschrijving van het begrip beschimpen, gedaagde had moeten zijn vrijgesproken van het hem te laste gelegde beschimpen, hetgeen thans in appél zal behooren te geschieden;

Overwegende dat de Krijgsraad in zijne qualificatie ten onrechte het gepleegde feit heeft beschouwd als twee feiten, het eene gepleegd tegen een sergeant, een meerdere, het andere tegen een soldaat; dat toch het feit is begaan tegen die beide personen als militaire patrouille, welke in artikel 128 van het Wetboek van Militair Strafrecht ten aanzien van misdrijven tegen de ondergeschiktheid is gelijk gesteld met een meerdere;

Overwegende dat derhalve de qualificatie wijziging behoeft;

Overwegende dat de aan gedaagde opgelegde gevangenisstraf voor

den tijd van veertien dagen staat in goede verhouding tot den ernst van het gepleegde feit;

Gezien de in het vonnis genoemde wets-artikelen, — (met weglating van de artikelen 56 en 266 van het Wetboek van Strafrecht) — en bovendien artikel 128 van het Wetboek van Militair Strafrecht;

Recht doende in hooger beroep in Naam der Koningin!

Doet teniet het vonnis, door den Krijgsraad voor de Landmacht te 's Hertogenbosch op 3 December 1923 ten laste van gedaagde gezezen, voorzover betreft de qualificatie;

Qualificeert het te laste gelegde en bewezen feit als: „als militair „opzettelijk een meerdere in zijne tegenwoordigheid mondeling be„leedigen”;

Spreekt gedaagde vrij van hetgeen hem meer of anders is te laste gelegd, dan als bewezen is aangenomen;

Houdt het vonnis, met aanvulling en verbetering der bewijsvoering als hiervóór aangegeven, voor al het overige in stand, mede ten aanzien van de aan gedaagde opgelegde gevangenisstraf voor den tijd van veertien dagen;

Ontzegt allen anderen eisch.

de Advocaat-Fiscaal voerde aan:

dat, blijkbaar, te deze geen rekening is gehouden met het bepaalde in artikel 128 van het Wetboek van Militair Strafrecht;

terwijl de Raadsman betoogde:

dat niet vaststaat, dat de sergeant N. en de toenmalige soldaat B. toen gedaagde het feit pleegde, op patrouille waren en zeker niet, dat gedaagde zulks heeft geweten;

dat bovendien niet is bewezen dat gedaagde, toen hij uit het raam schreeuwde, wist dat een der beide personen *sergeant* was;

dat derhalve het feit zoude moeten worden gequalificeerd als „eenvoudige belediging”, indien bewezen ware, dat bij gedaagde inderdaad het opzet aanwezig was om te beledigen;

dat zulks evenwel niet het geval is, daar, zooals gedaagde heeft verklaard, bij hem *niet* het opzet om de beide personen in kwestie te beledigen, aanwezig was, doch zijn woorden slechts een uiting van algemeene ontevredenheid waren;

dat ook in de woorden zelf: „Militaire politie, dat is de knijp, jullie zijn (allemaal) schijthuizen”, geenszins een *persoonlijke* belediging is gelegen, doch slechts een *collectieve* belediging gericht aan het adres van de militaire politie *in het algemeen*, welke niet strafbaar is;

dat gedaagde derhalve zal moeten worden vrijgesproken, althans van rechtsvervolging ontslagen;

dat, indien het Hof evenwel anders mocht oordeelen en mocht

beslissen dat gedaagde schuldig is aan: „eenvoudige belediging”, of, wat nog onwaarschijnlijker is, aan: „als militair opzettelijk een meerdere in zijne tegenwoordigheid mondeling beledigen”, de door den Krijgsraad opgelegde straf niet zal kunnen worden gehandhaafd;

dat het door gedaagde gepleegde feit hoewel onbehoorlijk en afkeurenswaardig, toch eigenlijk meer het karakter van een kwa-jongensstreek, dan van een misdrijf draagt;

dat, mede gezien gedaagde's blanco strafregister en diens zeer goede straflijst, derhalve de opgelegde straf van *14 dagen* gevangenisstraf veel te zwaar is en deze aanmerkelijk moet worden verlicht.

BURGERLIJKE RECHTSPRAAK.

Arrond.-Rechtbank te 's-Gravenhage.

Eerste Kamer.

Zitting van 29 Juni 1923.

Voorzitter: Mr. A. H. du Mosch.

Rechters: Mrs. W. Lunsing Tonckens en C. M. de Kuyper.

Financieele verhouding tusschen Staat en ambtenaar. — Korting door den Staat, van 1 Oct. 1914 af, van het bedrag van het militaire tractement op de jaarwedde van gemobiliseerde burgerlijke ambtenaren en andere in 's Rijks dienst werkzame personen gedurende den tijd hunner mobilisatie; zulks krachtens K. B. van 30 Sept. 1914 No. 89, S. 467. — Niet-uitbetaling der achterstallige toelage ex K.B. van 2 April 1908, No. 17.

De aanstelling van eischer tot reserve-officier onder vigeur van de destijds geldende algemeene salarisregeling en zijne tot verkrijging daarvan aangegane verbintenis brachten geenerlei beperking ten gunste van eischer in de grondwettelijke bevoegdheid van het gezag, waarvan voormelde regeling uitging, om daarin voor de toekomst wijziging te brengen.

Door de geschiede korting is eischer dus niet in eenig recht verkort.

De niet-uitbetaling echter van de achterstallige toelage ex K. B. van 1908 gedurende eischers verblijf onder de wapenen was onrechtmatig, nu de bepaling onveranderd van toepassing is gebleven en kan niet steunen op het eerst later uitgevaardigd K. B. van 28 Maart 1918, no. 43.

A. M. Kok, directeur bij de Rijkstelegraaf, Reserve-Eerste-Luitenant der Genie, met bestemming voor den militairen telegraafdienst, wonende te Delft, eischer, procureur Mr. C. J. de Vries, advocaat Mr. L. van Gigch, te Amsterdam,

tegen

den Staat der Nederlanden, wiens zetel is gevestigd te 's Gravenhage, gedaagde, procureur Mr. A. F. Telders, advocaat Mr. J. H. Telders.

De Rechtbank enz.;

Overwegende, dat eischer, stellende:

dat, nadat tusschen eischer en gedaagde op of omstreeks 1 October 1888 eene overeenkomst gesloten was, volgens welke eischer bij gedaagde als leerling-telegrafist bij de Rijkstelegraphie werkzaam werd, in Juli en begin Aug. 1914 eischer bij gedaagde de functie vervulde van commies der telegraphie eerste klasse, tegen een salaris van *f* 2500 per jaar, terwijl van begin Aug. 1914 af tot Juli 1916 eischer bij gedaagde de functie vervulde van hoofdcommies bij de Rijkstelegraphie, tegen een salaris van *f* 2700 per jaar;

dat gedaagde aan eischer van dit salaris van den 1en Oct. 1914 tot den 1en Juli 1916 op onrechtmatige wijze maandelijks een bedrag van *f* 125 niet heeft uitbetaald;

dat toch naast voornoemde overeenkomst eischer met gedaagde in den aanvang van 1893 geheel vrijwillig eene overeenkomst aanging als bedoeld bij het Koninklijk Besluit van 15 Mei 1891, no. 45, welk K. B. vervangen is door het K. B. van 2 April 1908, no. 17, waarna op of omstreeks 20 Nov. 1908 eischer met gedaagde geheel vrijwillig eene overeenkomst aanging als bedoeld bij K. B. van 2 April 1908, no. 17, krachtens art. 8 van dat besluit, waarbij eischer zich verbond onder zekere voorwaarden gedurende 5 achtereenvolgende jaren als reserve-officier der Genie bij den militairen telegraaphdienst beschikbaar te stellen en waarbij aan eischer den rang van reserve-tweede-luitenant der Genie werd verleend;

dat aan eischer daarna op of omstreeks Juli 1912 den rang van reserve-eerste-luitenant der Genie door gedaagde is verleend;

dat na afloop van dezen vijfjarigen termijn op of omstreeks 20 Nov. 1913 onder gelijke voorwaarden voor een nieuwen termijn van vijf jaren tusschen partijen eene gelijke overeenkomst werd aangegaan;

dat de voorwaarden dezer overeenkomst onder meer inhielden, dat bij opkomst onder de wapenen naast het militaire tractement de volle burgerlijke jaarwedde bleef doorgaan;

dat gedaagde dit uitdrukkelijk bevestigde bij beschikking van den Directeur-Generaal der Posterijen en Telegrafie van 1 Dec. 1908, no. 5876 S.;

dat eischer, die van 1 Aug. 1914 tot 1 Juli 1916 onder de wapenen is verbleven, recht had, naast zijn militair tractement, hetwelk *f* 125 's maands bedroeg, op zijn vol burgerlijk salaris;

dat, in weerwil dezer vrijwillige tusschen partijen gesloten overeenkomsten, gedaagde in gebreke is gebleven deze na te leven en gedurende den tijd van 1 Oct. 1914 tot 1 Juli 1916 van het burgerlijk salaris maandelijks niet heeft uitbetaald een bedrag van *f* 125, gelijk aan het maandelijks genoten militair tractement, tot een totaal bedrag van *f* 2600;

dat gedaagde deze niet-betaling kenbaar maakte door en grondde op een Koninklijk Besluit van 30 Sept. 1914, no. 89, Stbl. 467, doch gedaagde ten onrechte zich hierop beroept, kunnende toch nimmer

op deze wijze gedaagde eenzijdig zich onttrekken aan de gevolgen van een geheel vrijwillig gesloten overeenkomst met eischer;

dat eischer voorts genoot, naast het salaris van *f* 125 's maands, hetwelk hem tijdens zijn verblijf onder de wapenen toekwam, krachtens het Koninklijk Besluit van 2 April 1908, no. 17, art. 2, juncto Koninklijk Besluit van 20 Sept. 1905, no. 75, art. 2, eene jaarlijksche toelage van *f* 300 krachtens het Koninklijk Besluit van 2 April 1908, no. 17, art. 5;

dat dit in art. 5 van het Koninklijk Besluit van 2 April 1908, no. 17, bepaalde eene uitzondering vormt, gelijk in art. 2 van ditzelfde besluit voorzien, en, bij gebreke van iedere bepaling daaromtrent, deze jaarlijksche toelage geacht moet worden te blijven doorgaan ook gedurende den tijd, welke eischer onder de wapenen doorbracht;

dat gedaagde echter onwillig was deze toelage ook uit te betalen gedurende den tijd, welke eischer onder de wapenen doorbracht, en eerst na herhaaldelijk aandringen en protesteeren het gedurende dien tijd verschuldigde gedeeltelijk uitbetaalde;

dat gedaagde toch bij deze uitbetaling de restrictie maakte, gelijk hij kenbaar maakte in en grondde op het Koninklijk Besluit van 28 Maart 1918, no. 43, art. 3, dat bij de uitbetaling dezer achterstallige toelage zou worden gekort hetgeen eischer over de maanden Aug. en Sept. 1914 aan dergelijke bezoldiging meer ontvangen heeft, dan waarop hij recht zou hebben gehad, indien het Koninklijk Besluit van 30 Sept. 1914, no. 89, Stbl. 467, reeds op 1 Aug. 1914 in werking was getreden;

dat deze inkorting eene geheel onrechtmatige en willekeurige is en gedaagde nimmer op deze wijze zich eenzijdig kan onttrekken aan de gevolgen van een geheel vrijwillig gesloten overeenkomst met eischer;

dat ten gevolge van voornoemde bepaling gedaagde alsnog in gebreke is gebleven van de bovengemelde toelage een bedrag van *f* 250 te voldoen;

dat eischer van gedaagde minnelijke betaling der bedragen voornoemd van *f* 2625 en van *f* 250 niet kan verkrijgen;

heeft gevorderd en geconcludeerd, dat gedaagde zal worden veroordeeld ter zake voormeld aan eischer tegen kwijting te betalen de bedragen van *f* 2625 en van *f* 250, vermeerderd met de renten dezer bedragen ad 5 pct. 's jaars van den dag der dagvaarding tot dien der voldoening, alles met veroordeeling van gedaagde in de kosten van het geding;

Overwegende dat gedaagde voor antwoord heeft doen zeggen:

dat eischer zich telkenmale op het standpunt stelt, dat tusschen hem en den Staat overeenkomsten zijn gesloten, welke hij blijkbaar wenscht voor te stellen als handelingen uit het civiele recht met civiel-rechtelijke gevolgen;

dat gedaagde deze voorstelling niet kan aanvaarden, daar hij èn

als ambtenaar en als militair in publiekrechtelijke verhouding tot den Staat heeft gestaan;

dat, met handhaving van dit standpunt, gedaagde kan erkennen, dat begin Aug. 1914 eischer hoofdcommies bij de Rijkstelegrafie was tegen een salaris van *f* 2700 per jaar;

dat voorts gedaagde kan erkennen, dat den eischer niet meer is uitbetaald, behoudens dan de toelage waarover hieronder zal worden gesproken, dan naar rato van *f* 2700 per jaar;

dat gedaagde uitdrukkelijk moet ontkennen, dat de rechtsbetrekking tusschen eischer en gedaagde medebracht of, zooals eischer stelt, de overeenkomsten inhielden, dat bij opkomst onder de wapenen naast het militaire tractement de volle burgerlijke jaarwedde bleef doorgaan;

dat gedaagde hierbij overlegt eischers militaire verbintenis van 21 Mei 1908;

dat bij eene dergelijke verbintenis een ambtenaar en zeer zeker een militair zich onderwerpt aan de financieele regelingen, die daarvoor bestaan, gelijk deze door den Koning zijn vastgesteld of door den Koning zullen worden vastgesteld, terwijl aan den Koning de bevoegdheid toekomt in het belang van den dienst daaromtrent zoodanige regelingen te maken, ook in afwijking van vroegere regelingen, als Hem geraden voorkomen;

dat in overeenstemming met de gedachte reeds neergelegd in het besluit van den Souvereinen Vorst van 15 Febr. 1815, no. 16, en van het Koninklijk Besluit van 5 Nov. 1851, no. 141, het Koninklijk Besluit van 30 Sept. 1914, no. 89, Stbl. 467, voor het geval, waarin eischer zich bevindt, heeft bepaald, dat genoten zou worden de bezoldiging verbonden aan het burgerlijk ambt, voor zoover deze hooger is dan hetgeen aan soldij genoten wordt;

dat eischer derhalve heeft genoten wat hem volgens de op dat stuk vastgestelde bepalingen toekwam;

dat, al ware in de periode aan 1 Oct. 1914 voorafgaande tijdelijk een andere regeling geldende geweest en zulks aan eischer door Staatsambtenaren medegedeeld, dit volkomen onverschillig is, nu de dagvaarding zich uitsluitend beklaagt over eischers behandeling na 1 Oct. 1914;

dat de toelage van *f* 300 aan eischer toekwam krachtens Koninklijk Besluit van 2 April 1918, no. 17, doch het Koninklijk Besluit van 28 Maart 1918, no. 43, uitdrukkelijk heeft vastgesteld, dat met deze toelage zou gehandeld worden, gelijk daarmede ten opzichte van eischer gehandeld is, zoodat ook de inkorting niet onrechtmatig en willekeurig is, doch gebaseerd op dit volkomen rechtsgeldig Koninklijk Besluit;

dat met deze regeling, in dit Koninklijk Besluit belichaamd, de reserve-officier bij de telegraphie in voordeeler conditie kwam dan andere reserve-officiëren, wier toelage tijdens mobilisatie geheel kwam te vervallen;

met conclusie: tot niet-ontvankelijkverklaring, immers ontzegging der vordering, cum expensis;

Overwegende dat op de verdere beweringen van partijen, voor zoo-
veel noodig, hieronder zal worden teruggekomen;

Overwegende dat eischer blijkens zijne ingestelde vordering in de
meening verkeert, als zoude hij door de onderteekening van de in
het geding zijnde verklaring van 21 Mei 1908, waarbij hij zich ver-
bond om na zijn benoeming tot reserve-tweede-luitenant, onvermin-
derd de wettelijke verplichtingen, die krachtens de wet voor het
reservepersoneel der Landmacht 1905, op hem zouden rusten, gedu-
rende minstens vijf achtereenvolgende jaren ter beschikking van
het Legerbestuur te blijven, met gedaagde een overeenkomst hebben
aangegaan, waaraan hij, eischer, het recht kan ontleenen op onver-
anderde handhaving te zijnen aanzien van de toenmaals krachtens
het K. B. van 2 April 1908, no. 17, geldende algemeene salarisbepa-
lingen voor reserve-officieren van de categorie, waartoe eischer ging
behooren;

Overwegende dat deze opvatting van eischer echter onjuist moet
worden geoordeeld;

Overwegende immers, dat het overleggen van voormelde ondertee-
kende verklaring volgens art. 3, onder 6o, van voormeld K. B. slechts
vormde eene van de voorwaarden, waarop eischer voor eene benoe-
ming tot reserve-luitenant in aanmerking kon komen, en door zijne
daarop gevolgde benoeming in dien rang op eischer van toepassing
werden alle algemeene bepalingen, zoo van geldelijken als van an-
deren aard, toen en in het vervolg voor reserve-officieren van eischers
categorie geldende;

Overwegende dat eene overeenkomst als door eischer bedoeld even-
min volgt uit de overgelegde beschikking van den Directeur-Generaal
der Posterijen en Telegrafie van 1 Dec. 1908, no. 5876 S, waarop
eischer tot steun van zijn standpunt nog beroep meent te kunnen
doen, vermits die beschikking kennelijk niets anders beoogt dan, zon-
der eenige toezegging of verbintenis voor de toekomst, de aandacht
van belanghebbenden te vestigen op de toen van kracht zijnde rege-
ling, volgens welke bij opkomst onder de wapenen van ambtenaren
van eischers dienstvak, ingevolge eene verbintenis als door eischer
aangegaan, hunne jaarwedde bleef doorgaan;

Overwegende dat dus de aanstelling van eischer tot reserve-offi-
cier onder vigeur van de destijds geldende algemeene salarisregeling
en zijn tot verkrijging daarvan aangegane verbintenis geenerlei be-
perking ten gunste van eischer bracht in de grondwettelijke bevoegd-
heid van het gezag, waarvan voormelde regeling uitging, om daarin
voor de toekomst wijziging te brengen;

Overwegende dat nu voormelde salarisregeling gewijzigd is door het
K. B. van 30 Sept. 1914, Stbl. 467, volgens hetwelk burgerlijke amb-
tenaren en andere doorlopend of voor een bepaald werk in 's Rijks
dienst werkzame personen — voor zoover zij van 1 Oct. 1914 af bij
de gemobiliseerde strijdmacht anders dan voor eerste oefening onder
• de wapenen zijn — van dien datum af bezoldiging, aan hun burger-
lijk ambt of hunnen burgerlijken dienst verbonden, genieten, indien

en voor zoover deze hooger is dan hetgeen zij in militairen dienst als soldij-, jaarwedde of tractement genieten;

Overwegende dat laatstgemeld K. B. in verband met het hierboven overwogene, evenzeer op eischer, als op iederen anderen, in gelijke omstandigheden verkeerenden burgerlijken ambtenaar van toepassing is en eischer, die, gelijk uit zijn eigen gestelde blijkt, tot 1 Oct. 1914 de bezoldiging heeft genoten, welke hem naar het K. B. van 2 April 1908, no. 17, toekwam, niet in eenig verkregen recht is verkort, doordien hem sedert voormelden datum, ingevolge de inmiddels door het bevoegde gezag getroffen wijziging der algemeene op eischer krachtens zijne voormelde benoeming toepasselijke salarisregeling, alleen zijn burgerlijk tractement werd uitbetaald, al werden daardoor ook teleurgesteld verwachtingen, welke de salarisregeling, geldende ten tijde van eischers benoeming tot reserve-officire, bij hem kan hebben opgewekt;

Overwegende dat eischers vordering tot betaling van *f* 2625 wegens niet genoten militair tractement hem derhalve behoort te worden ontzegd;

Overwegende wat betreft de door eischer mede gevorderde som van *f* 250 wegens achterstallige toelage, dat gedaagde heeft erkend, dat den eischer eene jaarlijksche toelage van *f* 300 toekwam, krachtens meergemeld K. B. van 2 April 1908, no. 17;

Overwegende dat hieruit volgt, dat eischer, die van 1 Aug. 1914 af tot 1 Juli 1916 onder de wapenen is verbleven, nu de bepaling, krachtens welke voormelde toelage hem naar gedaagde's erkenneis verschuldigd was, gedurende bedoeld tijdperk onveranderd van toepassing is gebleven, ten tijde, waarop het door gedaagde genoemde K. B. van 28 Maart 1918, no. 43, werd uitgevaardigd, een verkregen recht bezat op volledige uitbetaling dier toelage over den tijd van zijn verblijf onder de wapenen en hierop geen inbreuk kan worden gemaakt door de korting in art. 3 van dat latere K. B. voorgescreven;

Overwegende dat dit deel van eischers vordering hem mitsdien behoort te worden toegewezen en de Rechtbank, nu ieder der partijen voor een deel in het ongelijk wordt gesteld, termen aanwezig acht om de kosten van het geding te compenseeren, in voege als hieronder zal geschieden;

Recht doende:

Veroordeelt gedaagde om aan eischer tegen kwijting te betalen het bedrag van *f* 250 met de rente daarvan naar 5 pct. 's jaars sedert den dag der dagvaarding tot dien der voldoening;

Ontzegt het meer gevorderde;

Compenseert de kosten van het geding, des dat eischer zijne eigen kosten drage en *f* 150 in de kosten van gedaagde.

W. v. h. R. No. 11170.

PENSIOENZAKEN.

Centrale Raad van Beroep.

Uitspraak van 20 November 1923.

(1923. D. No. 61; I. No. 25).

Fungeerend-Voorzitter: Mr. B. Tellegen.

Leden: Mrs. J. Th. Endtz en A. Burger.

Artt. 150 en 151 van de Pensioenwet 1922 (Stbl. no. 240).

Bedoeling van beide artikelen.

De berekening van het pensioen geschiedt behalve in geval van bedoeld art. 151, naar de middelsom van de als pensioensgrondslag vastgestelde bedragen.

De Centrale Raad van Beroep heeft de volgende uitspraak gegeven in zake:

V. te N., klager, niet verschenen,

tegen:

den Pensioenraad, verweerder, voor welken ter openbare terechtzitting als gemachtigde is opgetreden: M. J. J., commies bij dien Raad, wonende te 's-Gravenhage.

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

Gezien de stukken en gehoord den bovengenoemden gemachtigde;
Wat aangaat de feiten van het twistgeding:

Overwegende dat klager met ingang van 1 September 1922 eervol is ontslagen als leeraar aan de Rijks Hoogere Burgerschool te N. en dat de Pensioenraad hem bij beslissing van 17 Maart 1923 met ingang van 1 September 1922 een pensioen heeft toegekend van f 2008 per jaar, berekend naar de middelsom der pensioensgrondslagen over den tijd van 1 Januari 1920 tot 1 September 1922 als volgt:

van 1 Januari 1920 tot 1 September 1920, zijnde 8 maanden, jaarwedde en pensioensgrondslag <i>f</i> 3220.— . . .	<i>f</i> 2146 2/3
van 1 September 1920 tot 1 September 1921, zijnde 1 jaar, wedde en pensioensgrondslag <i>f</i> 4490.— . . .	„ 4490.—
van 1 September 1921 tot 1 September 1922, wedde <i>f</i> 2500.— bevestigde pensioensgrondslag <i>f</i> 4490.— . . .	„ 2500.—
Totaal over 32 maanden . . .	<i>f</i> 9136 2/3
of gemiddeld per jaar . . .	„ 3426.25

Overwegende dat klager in zijn tegen deze beslissing gericht klaagschrift bezwaar maakt tegen het feit, dat over het jaar van 1 September 1921 tot 1 September 1922 niet de bevestigde pensioensgrondslag groot *f* 4490 doch de werkelijk genoten wedde groot *f* 2500.— in rekening is gebracht, tot staving waarvan hij aanvoert, dat hij in Juni 1921 vermindering van lessen en salaris aanvroeg, onder uitdrukkelijke voorwaarde, dat zijn pensioensgrondslag van *f* 4490.— bestendig zou blijven en dat dan ook zijn pensioensgrondslag op dit bedrag is bevestigd;

Overwegende dat de Pensioenraad bij contra-memorïe hiertegen het volgende aanvoert:

Krachtens artikel 150 der Pensioenwet 1922 kon klagers pensioensgrondslag na 1 Juli 1922 niet dalen beneden *f* 4490.—. Volgens artikel 151 moest echter voor de berekening van zijn pensioen zijn wedde van *f* 2500.— gelden als pensioensgrondslag over het laatste jaar van zijn diensttijd.

De wet wil aan den ambtenaar die volgens de vroegere pensioenregeling, juncto de wet van 29 Mei 1920 (Staatsblad no. 283), recht zou hebben gehad op een pensioen hooger dan dat, berekend volgens de nieuwe wet, het hoogere pensioensbedrag zien toegekend (artikel 142 en artikel 173 I b). Maar dan moet de berekening volgens de vroegere bepalingen voor hen die op het tijdstip van den overgang van de oude naar de nieuwe wetgeving in dienst waren, ook geschieden naar een pensioensgrondslag, niet lager dan die, vastgesteld volgens de vroegere wet, al gaat deze boven de wedde uit. Vandaar artikel 150.

Over een pensioensgrondslag, hooger dan de wedde, mag een pensioen echter niet worden berekend, wanneer bij de regeling de mildere bepalingen der nieuwe wet toepassing vinden, omdat de belanghebbende niet zoowel van de meer vrijgevinge voorschriften der nieuwe wet als van die der vroegere voordeel mag trekken. Hierin voorziet art. 151.

Aangezien in casu het pensioen, berekend volgens de oude bepalingen over den pensioensgrondslag, met de verhooging ingevolge de wet van 29 Mei 1920 (Staatsblad no. 283) — *f* 1705 — minder bedraagt dan dat, berekend met toepassing van de nieuwe voorschriften over de wedde *f* 2008.—, moest aan appellant laatstgenoemd bedrag worden toegekend.

Wat het recht betreft:

Overwegende dat deze Raad, overnemende hetgeen hierboven als inhoud van de contra-memorie is weergegeven, van oordeel is, dat daarmede de juistheid van de beslissing, waartegen het beroep is gericht, afdoend is aangetoond;

Overwegende dat klager bij naderen brief aan dezen Raad nog heeft aangevoerd dat, wanneer niet met de pensioensgrondslagen, doch met de werkelijk genoten wedden rekening wordt gehouden, ook in aanmerking had moeten worden genomen een bedrag van f 846 $\frac{2}{3}$, door hem over het tijdvak van 1 Januari 1920 tot 1 September 1920 boven de vaste wedde en boven het bedrag van den pensioensgrondslag genoten, waarmee hij blijkens ingewonnen inlichtingen doelt op beloningen van tijdelijken aard voor tijdelijke lesuren;

Overwegende dat klager hierbij over het hoofd ziet, dat behalve in het geval van art. 151 der Pensioenwet 1922, dat hem niet kan baten, de berekening van de middelsom der pensioensgrondslagen steeds geschiedt naar de daarvoor vastgestelde bedragen;

Recht doende in Naam der Koningin!

Bevestigt de beslissing, waartegen het beroep is gericht.

Centrale Raad van Beroep.

Uitspraak van 11 December 1923.

(1923. D. No. 275; I. No. 15).

Fungeerend-Voorzitter: Mr. B. Tellegen.

Leden: Mrs. J. Th. Endtz en A. Burger.

Artt. 127 en 130 Pensioenwet 1922 (Stbl. No. 240).

Niet-ontvankelijkverklaring van klagster in haar beroep, omdat ten aanzien van 2 beslissingen van den Pensioenraad, waartegen het beroep kan zijn gericht, niet is in acht genomen de termijn gesteld in art. 127 (1) bovengenoemd, en het geval van art. 127 (2) niet aanwezig is, terwijl ten aanzien van de derde — het bericht van den Pensioenraad dat deze geen termen heeft gevonden om aan een gedaan verzoek tot herziening van een pensioen op grond van art. 130 (1) bovengenoemd te voldoen — wordt verstaan dat dit geen beslissing van den Pensioenraad is waartegen beroep openstaat.

De Centrale Raad van Beroep heeft de volgende uitspraak gegeven in zake:

- de Gemeente Haarlem, klagster, vertegenwoordigd door haar

waarnemenden burgemeester: Mr. J. N. J. E. H. T. te Haarlem,
niet verschenen,

tegen:

den Pensioenraad, verweerder, voor, welken ter openbare terechtzitting als gemachtigde is opgetreden: Mr. E. G. van B., commies bij dien Raad, wonende te 's Gravenhage.

DE CENTRALE RAAD VAN BEROEP,

Gezien de stukken en gehoord den bovengenoemden gemachtigde;

Wat aangaat de feiten van het twistgeding:

Overwegende dat de Pensioenraad bij beslissing van 6 Maart 1923 van de gemeente Haarlem ingevolge art. 158 der Pensioenwet 1922 heeft gevorderd jaarlijksche betaling aan het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds van f 1246 voor X., gepensionneerd bewaarder aan de scholen voor gewoon lager onderwijs Nos. 29 en 30 in die gemeente, zijnde dit bedrag gelijk aan het jaarlijksch bedrag van het aan genoemden X. bij beslissing van 17 Maart 1923 toegekende pensioen;

Overwegende dat Burgemeester en Wethouders van Haarlem daarop bij besluit van 20 Maart 1923 hebben ingetrokken een vroeger door hen ten aanzien van den pensioensgrondslag van voornoemden X. genomen besluit en, onder mededeeling van een afschrift van dit nieuwe besluit, bij brief van 20 Maart 1923 den Pensioenraad hebben medegedeeld, dat de voormelde beslissing van dien Raad van 6 Maart 1923 ten deele berust op de vroeger door hen genomen beslissing omtrent den pensioensgrondslag van X., die echter foutief was en een te hoog bedrag bepaalde, daar uit een in een andere zaak gegeven uitspraak van den Centralen Raad van Beroep van 19 December 1922 ¹⁾ zou blijken, dat ten onrechte voor X. in den pensioensgrondslag was opgenomen een bedrag voor het genot van vrije woning en dat deze fout thans door het nieuwe besluit is hersteld, op welke gronden zij den Pensioenraad hebben verzocht, zijne beslissing tot toekenning van een jaarlijksch pensioen aan genoemden X. van f 1246 te willen herzien, overeenkomstig het bepaalde bij art. 130 (1) der Pensioenwet 1922;

Overwegende dat de Pensioenraad in antwoord hierop aan burgemeester en wethouders bij brief van 12/13 Juni 1923 heeft bericht, dat hij geen termen heeft gevonden om aan het gedane verzoek te voldoen, daar art. 130 (1) der Pensioenwet 1922 hier niet van toepassing is;

Overwegende dat namens de gemeente Haarlem onder dagteekening van 4 Juli 1923 een klaagschrift aan dezen Raad is ingezonden, waarin de reeds vermelde kwestie uitvoerig is uiteengezet en voorts wordt gesteld:

¹⁾ Zie M. R. T. Deel XVIII, bladz. 430.

dat de gemeente zich door de beslissing van den Pensioenraad ten aanzien van het door haar jaarlijks terug te betalen bedrag bezwaard acht en meent dat het pensioen van X. had moeten worden vastgesteld op *f* 1239 per jaar en het door de gemeente jaarlijks terug te betalen bedrag eveneens op *f* 1239;

dat — afgescheiden van de vraag of de mededeeling van den Secretaris van den Pensioenraad d.d. 6 Maart 1923 is aan te merken als eene beslissing in den zin van art. 127 (1) der Pensioenwet 1922 S. No. 240 — het beroep tegen de aan de gemeente opgelegde terugbetaling eerst kon worden ingesteld nadat van den Pensioenraad bericht was ontvangen, dat de vaststelling van het bedrag op *f* 1246 niet een gevolg is van een gebleken onjuistheid van enig aan de beslissing ten grondslag liggend feit, doch van een verschil van interpretatie van een bepaald artikel der wet;

dat dit bericht is gedagteekend 12/13 Juni 1923;

dat de beroepstermijn, bedoeld bij art. 127 (1) van meergenoemde wet derhalve eerst is aangevangen op laatstgenoemden datum;

Overwegende dat de gemeente heeft geconcludeerd:

1o. tot vernietiging van het besluit van den Pensioenraad tot toekenning van een jaarlijksch pensioen van *f* 1246 aan X. voornoemd,

2o. tot nadere vaststelling van dit pensioen op *f* 1239 per jaar,

en 3o. tot het in overeenstemming brengen van het door de gemeente jaarlijks voor het pensioen van genoemden X. aan het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds te betalen bedrag met het aan hem nader toe te kennen pensioen;

Overwegende dat de Pensioenraad bij contra-memorïe vooreerst heeft aangevoerd, dat het op 7 Juli 1923 bij den Centralen Raad van Beroep ingekomen klaagschrift ingevolge art. IV (3) der wet van 30 Juni 1923 (Staatsblad No. 307) aan den Pensioenraad had moeten worden ingezonden en had moeten worden geacht, op eerstgenoemden datum bij dien Raad als bezwaarschrift te zijn ingediend;

Overwegende dat de Pensioenraad verder heeft betoogd, dat art. 130 (1) der Pensioenwet in deze niet kan worden toegepast;

Wat het recht betreft:

Overwegende dat de inhoud en bepaaldelijk de conclusie van het klaagschrift twijfel overlaat omtrent de vraag, of het beroep is gericht:

a. tegen de beslissing van den Pensioenraad van 17 Maart 1923, waarbij aan X. een pensioen van *f* 1246 is toegekend,

of *b.* tegen de beslissing van den Pensioenraad van 6 Maart 1923 houdende vaststelling van het jaarlijks in verband met dat pensioen door de gemeente aan het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds te betalen bedrag,

of *c.* tegen voormelden brief van den Pensioenraad van 12/13 Juni 1923;

Overwegende dat, mocht het beroep gericht zijn tegen een der onder *a* of *b* bedoelde beslissingen, het niet kan worden ontvangen, daar de bij art. 127 (1) der Pensioenwet 1922 — zooals dat luidde

vóór de wijzigingswet van 30 Juni 1923, Stbl. No. 307 — bepaalde termijn voor het instellen van beroep ver is overschreden, terwijl het geval van art. 127 (2) zijnde het eenige waarin overschrijding van dien termijn niet tot niet-ontvankelijkverklaring van het beroep behoeft te leiden, niet aanwezig was;

Overwegende dat de onder *c* vermelde brief niet is een beslissing van den Pensioenraad, waartegen beroep openstaat, doch enkel een mededeeling, dat die Raad niet wenscht over te gaan tot herziening van een te voren door hem genomen beslissing, zijnde dit een daad, waartoe die Raad onder de in art. 130 (1) der wet genoemde omstandigheden bevoegd doch nimmer verplicht is;

Overwegende dat hieruit volgt, dat het beroep, ook voor zoover het mocht zijn gericht tegen den inhoud van den onder *c* vermelde brief, niet kan worden ontvangen, en tevens dat art. IV (3) der wet van 30 Juni 1923 (Staatsblad No. 307) in deze niet toepasselijk is;

Recht doende in Naam der Koningin!

Verklaart klaagster niet-ontvankelijk in het door haar ingestelde beroep.

I N H O U D.

	Blz.
Aanslag. Samenspanning tot „het ondernemen van een — met het oogmerk om den wettigen Regeeringsvorm van Nederlandsch-Indië op onwettige wijze te veranderen” en tot „opstand”	197
Administratie en beklagde. Verbod tot het nemen van belangrijke administratieve beslissingen ten aanzien van beklagden, zonder toestemming van den Minister van Oorlog (Legerorder)	243
Adreslijst. Militaire —	400
Advies van den Auditeur-Militair. De Auditeur-Militair die kennis draagt van een door een militair begaan strafbaar feit, moet dit ter kennis brengen van den Garnizoenscommandant, doch mag daarbij <i>niet</i> tevens zijn advies voegen . 88 zie ook	241
— Ten aanzien van een feit, niet vallende onder artikel 2 no. 1 W. K., moet de Garnizoenscommandant, vóórdat hij de beslissing van den commandeerenden officier van den verdachte, ten opzichte van de al of niet krijgstuuchtelijke afdoening van het feit, al of niet bevestigt, het — inwinnen .	88
Afwezigheid. Zie „Ongeoorloofde Afwezigheid” en „Desertie”.	
Ambtenaar. Het als — aannemen van een gift, wetende dat zij hem gedaan wordt naar aanleiding van hetgeen door hem in strijd met zijn plicht, in zijne bediening is gedaan en nagelaten. (het per Rijksradio-toestel overbrengen van particuliere cijfertelegammen aan derden)	209
— Voor het zijn van — in den zin van art. 3 der Pensioenwet 1922 is noodig dat de wedde wordt voldaan uit de inkomsten van Rijk, provincie, veenpolder enz.; zulks is in casu niet het geval	449
— Wijziging eener qualificatie, daar uit de telastlegging niet volgt dat de dader zou hebben gebruik gemaakt van de gelegenheid hem door zijn ambt als militair geschonken . .	694
— Financieele verhouding tusschen Staat en —. Korting door den Staat, van 1 Oct. 1914 af, van het bedrag van het militair tractement op de jaarwedde van gemobiliseerde ambtenaren, krachtens K. B. van 30 Sept. 1914, Stbl. no. 467. Niet uitbetaling der achterstallige toelage ex K. B. van 2 April 1918, no. 17	716
Amnestie voor deserteurs (Oorlogsbegrooting 1924).	389, 493
— idem (Justitiebegrooting 1924).	392, 495
— idem (Justitiebegrooting 1924).	392, 495
Analogie. Rechtspraak naar — (Justitiebegrooting 1924)	621

Approbatie. Een geval van — van een vonnis, met gelijktijdige verandering van het gedeelte van het preventief arrest, dat bij de uitvoering van de straf in mindering zal worden gebracht	572
Arrestlokalen zie arreststraffen.	
Arreststraffen. Wijze waarop — bij de Landmacht moeten worden ondergaan (Legerorder)	118, 241
Auditeur-Militair. Zie ook „Advies van den Auditeur-Militair.”	
— De ambtshalve vervolgingsbevoegdheid van den —	361
— Het door den — niet onderteekenen van de telastlegging aan den voet van het bevelschrift tot bijeenkomen van den krijgsraad, maakt die telastlegging nietig	435, zie ook 619
Baren. C. B. van — Eenige beschouwingen over art. 357 W. v. Sr.	38
Begravenis. De — van den Arnhemschen Krijgsraad	19
Beleg. Wetsontwerp staat van oorlog en —	620
Beledigen. Het woord „schijthuis” is voor een militair beledigend. Door het toevoegen van dat woord wordt die militair <i>niet</i> tevens beschimpt, d. i. hoonend bespot	711
— van een patrouille	711
België. Gedeeltelijke afschaffing van de militaire rechtspraak in —	361, 482
Belooningen. Wijze waarop — in de Weermacht moeten worden toegekend, opdat het instituut van — opvoedend werkt	405, men zie ook bladz. 628, 639 en 647
Beschimpen. Door het toevoegen van het woord „schijthuis” wordt een militair wél beledigd, maar niet tevens beschimpt, d. i. hoonend bespot	711
Bevordering van een voorwaardelijk veroordeeld militair gedurende den proeftijd	4
Bezoldiging van de leden der militair-rechterlijke macht. (Wet van 1 Mei 1924 (Stbl. no. 218))	597
Bolhuis Mr. G. H. van —. Bericht omtrent een ongeval aan dezen overkomen	609
Booij. C. J. G. de —. Afscheid van dezen als lid van het Hoog Militair Gerechthof	359
Bosch. J. H. O. Graaf van den —. Benoeming van dezen tot lid van het Hoog Militair Gerechthof	359
Brieven. Inbeslagneming in militaire strafzaken van — enz. op de postkantoren in Nederl.-Indië	244
Buitenlandsche reis. In geval van toepassing van art. 96, 2°, Mil. Swb. moet uit de schuldigverklaring en qualificatie blijken of wordt aangenomen dat de buitenlandsche reis den beklagde bekend was, of dat deze redelijkerwijze door hem kon worden vermoed	703

Commissie tot het instellen van een onderzoek naar de bijzondere rechtskennis van officieren der Zee- en Landmacht.	120, 476
— Aanvulling van de — belast geweest zijnde met het voorbereiden van de invoering van de militaire strafwetten en opdracht aan deze — tot voorbereiding der herziening van het militaire strafprocesrecht	619
Competentie. Het tijdstip waarop een feit gepleegd is, is zoowel voor de absolute — als voor de relatieve — beslis-send	360, 437, 440, 442
Crimineel Wetboek Landmacht. De allernieuwste navolging van het oude art. 17 — (zie ook onder „Analogie”)	488
Dagvaarding in het burgerlijk procesrecht (Justitiebegroting 1924)	621
Deserteurs. Amnestie voor — (Oorlogsbegroting 1924)	389, 493
— idem (Justitiebegroting 1924)	392, 495
Desertie. Waar in casu aan beklagde 2de — is te laste ge-legd, mag de Adv.-Fiscaal niet op herhaling voor de 2de keer (3de desertie) opmerkzaam maken, daar dit geen straf-verzwarende omstandigheid is, maar eene die leidt tot telastlegging van een ander misdrijf	427
Deskundige-conclusie. Hoewel klager door een commissie van geneeskundigen ongeschikt wordt geacht tot waarneming van zijn ambt wordt deze — door den Pensioenraad en den C. R. v. B. <i>niet</i> overgenomen en aan klager dan ook geen in-validiteitspensioen toegekend	227
— Een — dat de ziekte waaraan klager lijdende is en die hem ongeschikt maakte tot verdere waarneming van den mili-tairen dienst, <i>niet</i> het gevolg is van een der oorzaken ge-noemd in art. 2, 2° der Pensioenwet voor de Landmacht 1922 (Stbl. no. 66) wordt door den C. R. v. B. overgenomen	232
— Een — dat het onwaarschijnlijk is dat de ziekte waaraan klager lijdende is, het gevolg is van de uitoefening van zijn beroep, wordt door den C. R. v. B. overgenomen en mitsdien de toekenning van verhoogd invaliditeitspensioen geweigerd	452
— Noch volgens de Burgerlijke Pensioenwet (Wet van 9 Mei 1890, Stbl. no. 78), noch volgens de Pensioenwet 1922 is een — bindend voor de autoriteit die over de pensioensaanvraag heeft te oordeelen. In casu wordt de vraag of klager voor de waarneming van zijn ambt van onderwijzer ongeschikt was door den Pensioenraad en door den C. R. v. B. ontkennend beantwoord	456
— Een — dat klager ongeschikt is voor de verdere waar-neming van zijne betrekking als politieagent wordt door den C. R. v. B. overgenomen	585

Diefstal. Het oprapen en bij zich steken van een gevonden ring gequalificeerd als — en gedaagde's verweer, dat hij bij het oprapen van den ring niet het voornemen had dezen te behouden, verworpen	546
Dienst. Al is de verzwarende omstandigheid dat een feit in — is gepleegd niet met zooveel woorden ten laste gelegd, zoo kan die omstandigheid toch uit het verband met andere te laste gelegde feiten in de telastlegging worden gelezen. Wijziging van eenige qualificaties dientengevolge	699
— Een geval waarin door den krijgsraad ten onrechte is aangenomen dat de insubordinatie buiten — zou zijn gepleegd .	707
Dienstbevel. Voor een — is geen vereischte dat het woord „gelasten” of „bevelen” wordt gebruikt, zoo slechts duidelijk blijkt dat het gezegde als een last of bevel is bedoeld	563
— Onder — in art. 114 Mil. Swb. moet worden begrepen een bevel enig militair dienstbelang betreffende	567
Dienstplichtwet Art. 12, 1ste lid der — heeft slechts betrekking op voor den dienstplicht ingeschrevenen, en niet op reeds ingelijfdn	551
— Art. 30 van de — maakt deel uit van de in art. 110 Inv. Wet Militair Straf- en Tuchtrecht bedoelde „oude wetgeving” welke bij het in werking treden van het Mil. Swb. is afgeschaft; de bepalingen van transitoir recht van de Inv. Wet zijn dus in casu toepasselijk	560
Dienstweigering. Zie ook onder „Ongehoorzaamheid”.	
— Berechting van principiële dienstweigeraars	126
— Hoe algemeen de bewoordingen van art. 95 C. W. L. ook mogen zijn, onder de daar bedoelde orders kunnen niet vallen die, tegen wier niet-nakoming reeds andere wetsbepalingen bijzonderlijk voorzien	304
— (Oorlogsbegrooting 1924)	389, 493
— (Justitiebegrooting 1924)	495
— Algemeene maatregel van bestuur (K. B. van 3 Mei 1924 Stbl. no. 230) ter uitvoering van de Wet betreffende — . .	598
Dierenbescherming (Justitiebegrooting 1924).	621
Drukfout in de „Verzameling van Wetten en Besluiten betreffende het Militair Straf- en Tuchtrecht” uitgegeven door de Departementen van Marine en van Oorlog	442
Fiscaal. Vervanging van den — bij den Zeekrijgsraad te Willemsoord	476
Fiscaal-plaatsvervanger bij den Zeekrijgsraad te Willemsoord	616
Franken. D. B. A. — Verband tusschen de beschikking tot verwijzing en de telastlegging	129
Geldboete. Toepassing van art. 74 W. v. Sr.	62, 300
zie ook onder „Wijziging Wetboek van Strafrecht” op bladz. 392, 495 en 621	

Geloofsbelijdenis. Plaatsing naar — (Marinebegrooting 1924)	388, 488
Gelder. C. C. de —. De taak van den officier in de maatschappij	509
Gemeentelijke politieverordening. Veroordeeling door den Krijgsraad wegens overtreding van de — voor de gemeente Breda; in hooger beroep veroordeelt het H. M. G. wegens overtreding van art. 308 W. v. Sr.	64
Georganiseerd Overleg bij de zeemacht (K. B. van 24 Nov. 1923, Stbl. no. 527).	355
— (Marinebegrooting 1924)	388, 488
— bij de Landmacht (K.B. van 9 Februari 1924, Stbl. no. 37).	470
Gepensionneerd ambtenaar. Op de vraag wat voor de toepassing van den zevenden Titel der Pensioenwet 1922 onder — moet worden verstaan, geeft art. 9 dier wet antwoord . . .	342
Gerechtskosten. Veroordeeling in de — (Justitiebegrooting 1924)	621
Getuigen Toelating van — in strafzaken (Justitiebegrooting 1924)	392, 495, 621
Godsdienstige Verzorging. (Oorlogsbegrooting 1924)	389, 493
Gratie. Toepassing van het recht van — (Justitiebegrooting 1924)	392, 495
Groeneijk. J. W. — †	242
Haeften G. A. van — Politie-Organisatie	399
Heins J. Th. —. Beschouwingen naar aanleiding van „De ziekte van de Nederlandsche Krijgstucht en wegen tot herstel”	628, zie ook bladz. 402 en 639
Herinneringswoord van de Redactie bij het 25 jarig regeringsjubileum van Hr. Ms. de Koningin	113
Herpensionneering. Een gepensionneerd officier van administratie der zeemacht geherpensionneerd als officier der landmacht op grond van art. 26 jo. art. 71 der Pensioenwet voor de Landmacht 1922 (Stbl. no. 66) jo art. 9 der Pensioenwet voor de Landmacht 1902 en art. 76 der Bevorderingswet voor de Landmacht 1902. Beantwoording der vraag of klager toen hij bij het interneringskamp te Groningen in functie werd gesteld, weder in militairen dienst trad?	107
— Bij de vaststelling van den pensioensgrondslag van een weder in dienst gesteld gepensionneerd officier, die bij zijne weder-indienststelling, krachtens het K. B. van 25 Juni 1915, no. 40, boven zijn vroeger pensioenbedrag een dagelijksche toelage, vrije woning enz. genoot, kan dat <i>vroegere</i> pensioen niet worden beschouwd als te dragen het karakter van belooning van diensten door hem in zijn laatste betrekking bewezen. Vaststelling van den pensioensgrondslag overeenkomstig art. 15 Pensioenwet voor de Landmacht 1922	345

- Op klager die tusschen 1 Januari 1920 en den dag der afkondiging van de Pensioenwet voor de Landmacht 1922 in dienst was, zijn krachtens art. 78 (2, 2°) dier wet, de in dat artikel genoemde afdeelingen der Pensioenwet voor de Landmacht 1902, indien die voor hem voordeelig zijn, toepasselijk, en zou hij daaraan recht op — kunnen ontleenen. In casu kan dit echter niet omdat geen der in art. 2 van die Pensioenwet 1902 bedoelde bepalingen aanspraak op hooger pensioen geven dan hem reeds vroeger is toegekend . . . 466
- Herziening v/d. beslissing i/z. pensioen.** Wegens niet in acht nemen van den termijn van 3 maanden, genoemd in art. 53 van de Pensioenwet voor de Landmacht 1922 (Stbl. no. 66) is het verzoek van klaagster om —, terecht afgewezen . . . 95
- Wegens niet in acht nemen van den termijn van 3 maanden, genoemd in art. 4 lid 2 der Wet van 21 Maart 1896 (Stbl. no. 50) is het verzoek van klager om — terecht afgewezen . . . 112
- Wegens niet in acht nemen van den in art. 28 der Pensioenwet voor de Landmacht vermelden termijn van 5 jaar, is het verzoek van klager om — terecht afgewezen . . . 341
- De C. R. v. B. heeft het feit van het ontslag van klager te aanvaarden en is onbevoegd te oordeelen over klagers bezwaar dat hem ontslag uit den dienst is verleend vóór het verstrijken van den, in zijn dienstverbintenis vermelden termijn . . . 351 zie ook 591
- De C. R. v. B. is niet bevoegd tot kennisneming van een rauwelijks tegen de oorspronkelijke afwijzende beschikking op klagers verzoek om — ingesteld beroep. — had door klager overeenkomstig art. 51 (1) der Pensioenwet voor de Zeemacht 1922 aan de Koningin moeten worden verzocht . 455
- Aan de Pensioenwet voor de Landmacht 1922 kan geen recht op pensioen over de jaren als vrijwilliger bij den Landstorm doorgebracht worden ontleend; ook kan zulks in casu niet geschieden aan art. 2 van de Pensioenwet voor de Landmacht 1902, — kan dus niet plaats hebben . . . 466
- De C. R. v. B. heeft het feit van klagers ontslag te aanvaarden en is onbevoegd te beoordeelen of de Minister van Oorlog ten aanzien van klager de desbetreffende Legerorder juist heeft toegepast . . . 591 zie ook 351
- Niet-ontvankelijk-verklaring van klaagster in haar beroep, omdat ten aanzien van 2 beslissingen van den Pensioenraad, waartegen het beroep kan zijn gericht, niet is in acht genomen de termijn gesteld in art. 127 (1) der Pensioenwet 1922 en het geval van art. 127 (2) niet aanwezig is, terwijl ten aanzien van de derde beslissing, het bericht van den Pensioenraad dat deze geen termen heeft gevonden om aan een gedaan verzoek tot — op grond van art. 130 (1) te voldoen,

	Blz.
wordt verstaan dat dit geen beslissing van den Pensioenraad is waartegen beroep openstaat	724
Hoeven , Prof. Mr. H. van der — †	600
Hoog Militair Gerechtshof . Benoeming van den Schout-bij-Nacht J. H. O. Graaf van den Bosch tot lid van het — . . .	359
— Afscheid van den Vice-Adm. (tit.) C. J. G. de Booy als lid van het —	359
— Mededeeling naar aanleiding van de sententie van het — van 7 November 1922 (M. R. T. Deel XVIII bladz. 531 e.v.).	383
— Verplaatsing van het — (Justitiebegroting 1924) . . .	392, 495
— De werkzaamheden van het — gedurende 1923	477
— Bezoldiging van de leden der militair-rechterlijke macht (Wet van 1 Mei 1924, Stbl. no. 218)	597
— Wijziging in de samenstelling van het —	603
— Afscheid van den Schout-bij-Nacht (tit.) N. J. J. van Rijn van Alkemade als lid van het —	605
— Het — naar 's-Gravenhage (artikel uit het Utrechtsch Provinciaal en Stedelijk Dagblad van 9 Maart 1924)	609
Hooger beroep . Van eene beslissing omtrent inhouding op pensioen als bedoeld in art. 117 der Pensioenwet 1922, staat — op den C. R. v. B. open	222
— Van eene beslissing van den Pensioenraad, ingevolge art. 102 der Pensioenwet 1922 waarbij een verzoek om verhooging van het weduwnpensioen wordt afgewezen, staat — op den C. R. v. B. open. In casu is echter geen den klager toekomend recht geschonden, zoodat het ingesteld beroep moet worden afgewezen	225 zie ook 586
— Het bericht van den Pensioenraad dat deze geen termen heeft gevonden om aan een gedaan verzoek tot herziening van een pensioen op grond van art. 130 (1) der Pensioenwet 1922 te voldoen is geen beslissing waarvan — op den C. R. v. B. openstaat	724
— Niet-ontvankelijk-verklaring van klaagster in haar — omdat de termijn van art. 127 (1) der Pensioenwet 1922 niet is in acht genomen en het geval van art. 127 (2) dier wet niet aanwezig is	724
Huwelijken van Maréchaussées (Oorlogsbegroting 1924) . . .	389, 493
Inbeslagneming in militaire strafzaken van brieven enz. op de postkantoren in Nederl.-Indië	244
Inhouding . Op grond van art. 170 der Pensioenwet 1922 is de Pensioenraad de aangewezen autoriteit voor het nemen van beslissingen omtrent — op een pensioen, ook al is, voor wat het materieel recht betreft, de oude pensioenwetgeving voor dat pensioen toepasselijk	222
— Van eene beslissing omtrent — op pensioen als bedoeld in art. 117 der Pensioenwet 1922, staat hooger beroep op den C. R. v. B. open	222

- Art. VI der Wet van 21 Juni 1913 (Stbl. no. 303) sluit — *anders* dan door korting op wedde of pensioen van den betrokken ambtenaar, of op andere hem van de betrokken gemeente toekomende inkomsten uit 222
- Het voor 1 Januari 1918 in dienst zijnde beroepspersoneel der Landmacht had als jaarwedde over 1918 slechts aanspraak op het, naar de overgangsbepalingen van het K. B. van 20 December 1918, no. 125 voor ieder vast te stellen bedrag, niet op het volle in de regeling zelve naar hun rang en diensttijd bepaald bedrag; van een — in den zin van art. 14 (6) der Pensioenwet voor de Landmacht 1922 is dan ook geen sprake 235
- Inkoop diensttijd.** Tijd vóór 1 Juli 1922 in lossen dienst doorgebracht kan niet voor pensioen worden ingekocht; die mogelijkheid bestaat volgens art. 134 (1) der Pensioenwet 1922 alleen voor den tijd voor 1 Juli 1922 als ambtenaar, of in zijdelingschen of in onbezoldigden dienst doorgebracht . . . 348
- Insubordinatie.** Het schoppen en slaan naar een meerdere in rang zonder dien te raken, levert *niet* op feitelijke — strafbaar gesteld in art. 117 Mil. Swb. 567
- tegen een patrouille 707
- Inwerkingtreding** van de nieuwe militaire strafwetten. Toepassing van de bepalingen betreffende strafbare feiten vóór den dag der — begaan en nadien berecht 73
(zie ook 125) 78, 206, 214, 323, 427, 430, 560
- van de nieuwe militaire strafwetten. Toepassing van de bepalingen betreffende krijgstuftelijke vergrijpen vóór den dag der — begaan (113 W. K.) moet ook door den militairen rechter geschieden 329
- Jaarwedde.** Het voor 1 Januari 1918 in dienst zijnde beroepspersoneel der Landmacht had als — over 1918 slechts aanspraak op het, naar de overgangsbepalingen van het K. B. van 20 December 1918 no. 125 voor ieder vastgesteld bedrag, niet op het volle in de regeling zelve naar hun rang en diensttijd bepaald bedrag; van een inhouding in den zin van art. 14 (6) Pensioenwet voor de Landmacht 1922 is dan ook geen sprake. 235
- Korting door de Staat, van 1 Oct. 1914 af, van het bedrag van het militair tractement op de — van gemobiliseerde burgerlijke ambtenaren, krachtens K. B. van 30 September 1914 N°. 89, S. 467 716
- Jager.** Mr. J. C. —. Benoeming van dezen tot plv. lid van het H. M. G. 603
- Jongh.** J. B. de — Krijgstucht 504
- Jubileum.** Herinneringswoord van de Redactie ter gelegenheid van het — van H. M. de Koningin (Sept. 1923). 113

	Blz.
Jutte. Eervol ontslag aan Mr. G. J. — als Fiscaal bij den zee- krijgsraad te Willemsoord	476
Klachtrecht van den strafoplegger	121
Klachtzaken. (Behandelde). Achterblijven van verlof op grond van eene schriftelijke verklaring van een burger-ge- neeskundige, volgens welke verklaring klager niet naar zijn garnizoen kon terugkeeren. Deze verklaring had een andere beteekenis dan daarin letterlijk was uitgedrukt en klager, zulks wetende, en overtuigd dat hij zonder schade voor zijn gezondheid naar zijn garnizoen kon terugkeeren, had dien ge- neesheer daarop opmerkzaam moeten maken	83
— Het door een militair in uniform gekleed, in het openbaar, ten verkoop aanbieden van het blad „De Strijdkreet”, orgaan van het Leger des Heils	92
Korting door den Staat, van 1 October 1914 af van het bedrag van het militair tractement op de jaarwedde van gemobili- seerde burgerlijke ambtenaren krachtens het K. B. van 30 September 1914, Stbl. no. 467	716
Kortingwet. (Wet van 24 Jan. 1815, Stbl. no. 5) Artikel 2 van de —	245
Krijgsraad. De begrafenis van den Arnheemschen —	19
— Bezoldiging van de leden der militair-rechterlijke macht (Wet van 1 Mei 1924, Stbl. no. 218)	597
Krijgstucht en overtreding . . . 7, 123, 124, 329, zie ook bladz.	88
— Beschouwingen over — (Gedachten naar aanleiding van het nieuwe R. v. K. door M. B. in het orgaan van de N.-I. O. V. 1923 no. 1)	383
— De ziekte van de Nederlandsche — en wegen tot herstel door J. Ter Maten	402
— De — door J. B. de Jongh	504
— Beschouwingen naar aanleiding van het artikel „De ziekte van de Nederlandsche — en wegen tot herstel” door J. Th. Heins	628
— als voren door W. Chr. Wensink	639
— Antwoord van J. Ter Maten op beide vorengenoemde be- schouwingen	647
Krijgstuchtelijke afdoening. Rapport bij — van feiten om- schreven in art. 2, [2°—6°] W.K. (Legerorder)	242
— Aanteekenen in strafregister van het rapport bij — van feiten omschreven in art. 2 [2°—6°] W.K. (Zeemacht)	300
— Bij feiten, vallende onder art. 2, 6° W.K. moet wel, ingeval van oplegging door den rechter van een straf, nadat be- klaagde reeds disciplinair is gecorrigeerd, ingevolge art. 194, 2de lid R. L., van die omstandigheid en van de disciplinaire straf in het vonnis worden melding gemaakt, maar moet de krijgsraad zich zelfs in een overweging van het vonnis ont-	477

houden van het uitspreken van een oordeel omtrent de wijze waarop de bevoegde meerdere van zijn bevoegdheid tot — heeft gebruik gemaakt	557
— Het ligt in de rede dat bij feiten genoemd in art. 2, 2° W.K. alleen dan — plaats heeft indien zij onder voor den dader verlichtende omstandigheden zijn begaan en tevens de zaak zóó eenvoudig is dat de meerdere, zonder omstandig onderzoek, een beslissing kan nemen	329
Krijgstuchtelijke straffen. Wijze waarop — (arreststraffen) bij de Landmacht moeten worden ondergaan (Legerorder). 118, 241.	
Landstorm. Pensioenwet voor het personeel van den Vrijwilligen — (Oorlogsbegrooting 1924)	389, 493
— Aan de Pensioenwet 1922 kan geen recht op pensioen over de jaren, als vrijwilliger bij den — doorgebracht, ontleend worden, daar die wet in art. 1 vrijwilligers bij den — uitsluit. Ook kan zulks in casu niet geschieden aan art. 2 van de Pensioenwet voor de Landmacht 1902	466
Landweer. Op een verlofganger van de — rust als zoodanig geen wettelijke verplichting om van eene verhuizing <i>binnen</i> de gemeente aan den Burgemeester kennis te geven	329
Locaalspoor- en Tramwegwet. Art. 11 van het Tramwegreglement en art. 6 van de —	246
Losse dienst. Art. 3 (2) der Pensioenwet 1922 werkt niet terug en — van vóór 1 Juli 1922 van meer dan het aantal maanden als daar genoemd, wordt daardoor <i>niet</i> gestempeld tot dienst als ambtenaar. Tijd vóór 1 Juli 1922 in lossen dienst doorgebracht kan niet worden ingekocht	348
Mandament tot dagvaarding wegens feiten die ook krijgstuchtelijk kunnen worden gestraft	123
Maréchaussées. Huwen door — (Oorlogsbegrooting 1924). 389, 493	
Meulen, Mr. J. E. van der — Benoeming van deze tot Raad in het H. M. G.	603
Mobilisatie. Kortings door den Staat van het militair tractement op de jaarwedde van gemobiliseerde burgerlijke ambtenaren	716
Militaire Adreslijst	400
Militaire Politie. Zie „Politietroepen.”	
Militaire Rechtspraak. Afschaffing van de — in Zweden	8
— (hoofdartikel uit de Nederlander van 7 Juni 1923)	27
— Gedeeltelijke afschaffing van de — in België	361, 482
— Mededeeling naar aanleiding van de Sententie van het H. M. G. van 7 November 1922 (M. R. T. deel XVIII bladz. 531 e.v.)	383
— in Spanje	482
— Herziening van het militair strafprocesrecht	619
Militair strafprocesrecht. Herziening van het —	619

- Militair Straf- en Tuchtrecht.** (Marinebegrooting 1924) 388, 488, 620
- Motor-Kenteeckenbesluit 1905.** Dit — moet op grond van zijn laatste artikel worden aangehaald met bijvoeging van het jaar en den datum van de Staatscourant waarin het werd geplaatst. 543
- Motor- en Rijwielreglement.** Krijgstuchtelijke of strafrechtelijke bestraffing wegens overtredingen van art. 25 van het —? 7, 123, 124
- Bij telastlegging van het feit genoemd in art. 25 van het — behoeft niet met zooveel woorden te worden vermeld dat gereden is tusschen een half uur na zonsondergang en een half uur vóór zonsopgang; de telastlegging behoeft dit slechts feitelijk in te houden 557
- Motor- en Rijwielwet.** Het als bestuurder van een motorrijtuig op meer dan 3 wielen, tusschen een half uur na zonsondergang en een half uur vóór zonsopkomst over een weg rijden zonder dat het nummer met letter aan de achterzijde van het rijtuig aangebracht helder verlicht is, is strafbaar volgens de artt. 9 jo. 18 van de — en art. 5 van het Motor-kenteeckenbesluit 1905 (Nederl. Staatscourant no. 276 van 24 November 1905) 543
- Art. 24 van de — en het op grond van het K. B. van 30 Juli 1914 no. 42 nog steeds bestaande, oorlogsgevaar 616
- Officier.** De sociale taak van den — . . . . . 246 zie ook 482
- De taak van den — in de maatschappij (C. C. de Gelder) 509
- Onderofficieren.** Rechtspositie van de — (Oorlogsbegrooting 1924) 389, 493
- Onderscheidingsteekenen en medailles.** Hoe te handelen voor wat betreft de toekenning van — voor eerlijken en trouwen dienst aan voorwaardelijk veroordeelde militairen 4
- Ongehoorzaamheid.** Zie ook onder „Dienstweigerling.”
- Opzettelijke — 478
- Voor een dienstbevel is geen vereischte dat het woord „gelasten” of „bevelen” wordt gebruikt, zoo slechts op duidelijke wijze blijkt, dat het gezegde als een last of bevel is bedoeld 563
- Onder „dienstbevel” in art. 114 Mil. Swb. moet worden begrepen een bevel eenig militair dienstbelang betreffende 567
- Ongeoorloofde afwezigheid.** Artt. 96 e.v. Mil. Swb. bedreigen straf tegen het als militair zich tijdens den werkelijken dienst onttrekken aan de *alsdan* op hem rustende dienstverplichtingen; op den militair niet in werkelijken dienst is ingeval van — art. 150 Mil. Swb. toepasselijk . . . . . 73 (zie ook 125)
- van een schildwacht 125
- aangevangen vóór 1 Januari 1923 en daarna geëindigd 125

- Heeft gedaagde, die geen toestemming tot de uitoefening van de buitenlandsche zeevaart had gevraagd en bekomen en die krachtens art. 91 der Militiewet in werkelijken dienst was geroepen, doch van die oproeping geen kennis heeft gekregen, de reden zijner afwezigheid ten genoegen des rechters bewezen? Krijgsraad: Ja, H. M. G.: Neen 214
- Op een verlofganger van de Landweer rust als zoodanig geen wettelijke verplichting om van een verhuizing *binnen* de gemeente aan den Burgemeester kennis te geven. Waar beklagde's adresverandering *wel* in het gemeentelijk bevolkingsregister was ingeschreven moet dit geacht worden ook bij den Burgemeester bekend te zijn geweest, zoodat beklagde op grond van § 51 alinea 5 in fine van de Landweer-Instructione I van zijne oproeping bij openbare kennisgeving een persoonlijke kennisgeving had moeten ontvangen. Waar zulks niet is geschied, is beklagde's afwezigheid ten genoegen der rechters bewezen 329
- Bij vervolging wegens het misdrijf genoemd in art. 150 Mil. Swb. mag (doch behoeft niet te) worden volstaan met, in het algemeen, het niet voldoen aan een wettige oproeping voor den werkelijken dienst ten laste te leggen, de rechter heeft dan later uit te maken of het feit al dan niet opzettelijk is gepleegd. 554
- Bij toepassing van art. 96 Mil Swb. behoort in de qualificatie tot uitdrukking te komen welk van de gevallen in dat artikel onder 1°, 2°, 3° en 4° vermeld, zich voordoet . . . 703
- In geval van toepassing van art. 96, 2°, Mil. Swb. moet uit de schuldigverklaring en qualificatie blijken of wordt aangenomen dat de buitenlandsche reis den beklagde bekend was of dat deze redelijkerwijze door hem kon worden vermoed 703
- Ontslag uit den militairen dienst.** Indien bij een vonnis — wordt uitgesproken, bestaat voor het vooraf-opleggen van eene verlagings geen reden 206
- zonder ontzetting opgelegd, omdat beklagde wél ongeschikt is om in den militairen stand te blijven, maar niet zóódanig ongeschikt, dat hij voor goed moet worden uitgesloten. 206, 323
- met ontzetting opgelegd, omdat beklagde zoodanig ongeschikt is dat hij voor goed van dienst bij de gewapende macht behoort te worden uitgesloten 336
- Bij oplegging van de bijkomende straf van — moet uit de formulering blijken of het ontslag al of niet gepaard gaat met ontzetting van de bevoegdheid om bij de gewapende macht te dienen 551
- **Ontslag bij opheffing betrekking.** De wetsbepaling van art. 48 (2) Pensioenwet 1922 ziet alleen op gevallen waarin een

ambtenaar een voor <i>onbepaalden tijd</i> vervuld wordende be- trekking door opheffing verliest; in casu is zulks niet het geval	218
Oorlog. Wetsontwerp staat van — en beleg	620
Oorlogsgevaar. Nog steeds — ?	616
Oplichting. Het iemand door het opdisschen van één leugen bewegen tot de afgifte van geld, valt niet onder —, noch onder eenige andere strafbepaling	694
Opstand. Samenspanning tot — en tot „het ondernemen van een aanslag met het oogmerk om den wettigen Regeerings- vorm van Nederlandsch-Indië op onwettige wijze te ver- anderen”	197
Overbrengen van een telegram. Hoewel vóór het afzenden van de cijfertelegammen geen bepaald station is opgeroepen en dus in zuiver theoretischen zin van het — niet kan worden gesproken, toch aangenomen dat zulks heeft plaats gehad.	209
Overgangsbepalingen van de Invoeringswet Mil. Straf- en Tuchtrecht 73, (zie ook 125), 78, 206, 214, 323, 329, 427, 430, 560 — van de Pensioenwetten 1922. . . 96, 98, 100, 222, 238, 239, 341, 348, 351, 455, 456, 466, 582, 722	
Overleg. Georganiseerd — bij de zeemacht (K.B. van 24 Nov. 1923, Stbl. no. 527)	355
— Georganiseerd — (Marinebegrooting 1924)	388, 488
— Georganiseerd — bij de Landmacht (K.B. van 9 Februari 1924, Stbl. no. 37)	470
Overmacht. Terecht is — aangenomen, nu de beklagde heeft gehandeld om, volgens de bewezen verklaarde omstandig- heden, onmiddellijk dringende hulp aan een derde te verlee- nen, die in zeer hulpbehoevenden toestand verkeerde	446
Overtuigingsstukken. Wijziging van de termijn in het vonnis gesteld voor de teruggave der —, nu het vonnis niet wordt geapprobeerd	694
Patrouille. Verzet met geweld tegen een, uit een meerdere en een niet-meerdere bestaande, — levert <i>niet</i> op „feitelijke in- subordinatie”, voor zoover betreft het verzet tegen den meerdere, en wederspannigheid, voor wat aangaat het verzet tegen den niet-meerdere, maar vormt één complex hande- lingen, verzet tegen een —, te qualificeeren als „feitelijke insubordinatie”	707
— Opzettelijke mondelinge beleediging gepleegd tegen een, uit een meerdere en een niet-meerdere bestaande —, levert <i>niet</i> op „het als militair opzettelijk een meerdere in zijn tegenwoordigheid mondeling beleedigen”, voor zoover betreft de beleediging van den meerdere, en „eenvoudige beleedi- ging”, voor wat aangaat de beleediging van den niet-meer-	

- dere, maar vormt één complex handelingen, belediging van een —, te qualificeeren als „het als militair opzettelijk een meerdere in zijn tegenwoordigheid mondeling beledigen” . 711
- Pensioensberekening.** Zie ook „Pensioenstoekenning.”
- bij ontslag uit één betrekking, terwijl uit een andere, mede vervulde, betrekking géén ontslag plaats vindt. Alleen de diensttijd en de pensioensgrondslagen in die laatste betrekking tellen dan voor de bepalingen van het pensioen *niet* mee 104
- De berekening van het pensioen der weduwe van een in October 1922 overleden gemeente-werkman die indertijd, bij zijn ontslag zonder pensioen of wachtgeld, heeft gebruik gemaakt van de hem naar art. 3 der Weduwenwet voor de gemeente-ambtenaren 1913 toekomende bevoegdheid, moet plaats hebben naar laatstgenoemde wet en niet naar art. 97 der Pensioenwet 1922, zooals door de weduwe werd verlangd. 239
- Art. 3 (2) der Pensioenwet 1922 werkt niet terug en losse dienst van vóór 1 Juli 1922 van méér dan het aantal maanden als daar genoemd, wordt daardoor niet gestempeld tot dienst als ambtenaar. Tijd vóór 1 Juli 1922 in lossen dienst doorgebracht kan niet voor pensioen worden ingekocht . . 348
- Nu in casu uit niets blijkt dat de moeder overleden is, moet het pensioen van de minderjarige kinderen worden berekend met toepassing van art. 97, 4e lid a der Pensioenwet 1922. Scheiding van tafel en bed, noch ontzetting uit de ouderlijke macht ontnemen aan de moeder haar aanspraak op weduwenpensioen 350
- Onder de bijzondere eischen in art. 56, 1e lid A, van de Pensioenwet 1922 genoemd, moet in casu worden verstaan inkoop van den diensttijd en betaling van uit dien hoofde verschuldigde bijdragen. Aan die eischen is in casu niet voldaan en kon ook niet worden voldaan 588
- De — geschiedt, behalve in geval van art. 151 van de Pensioenwet 1922, naar de middelsom van de als pensioensgrondslag vastgestelde bedragen 722
- Pensioensbijdrage.** De verplichting tot storten der bijdrage genoemd in het derde lid van art. 27 der Weduwenwet voor de Rijkswerklieden 1914 vervalt voor hem, die als ambtenaar komt te vallen onder de Pensioenwet 1922, vanaf 1 Juli 1922. Hetgeen betaald is voor den tijd *na* 30 Juni 1922, moet als niet verschuldigd worden beschouwd en klager heeft te dien opzichte aanspraak op terugbetaling 96
- Pensioensgrondslag.** Waar de — nog slechts voorloopig was vastgesteld, ontbrak een der gegevens, noodig voor het onderzoek om te beslissen of op grond van art. 145 der Pensioenwet 1922 (Stbl. no. 240) pensioensverhooging behoorde te worden toegekend. De beslissing waarbij die verhooging plaats had, moet worden vernietigd 99

- . Het hoofd eener school, die aan die school ook onderwijs geeft, bekleedt slechts één betrekking, onverschillig of hij bij één besluit is benoemd tot hoofd, tevens onderwijzer, of bij twee achtereenvolgende besluiten eerst tot onderwijzer en daarna tot hoofd; art. 18 (2) der Pensioenwet voor de gemeenteamtbenaren 1913 is dus niet op hem van toepassing . 110
- . Het vóór 1 Januari 1918 in dienst zijnde beroepspersoneel der Landmacht had als jaarwedde over 1918 slechts aanspraak op het, naar de overgangsbepalingen van het K.B. van 20 December 1918 no. 125 voor ieder vastgesteld bedrag, *niet* op het volle in de regeling zelve naar hun rang en diensttijd bepaald bedrag; van eene inhouding in den zin van art. 14 (6) der Pensioenwet voor de Landmacht 1922 is dan ook geen sprake 235
- . Bij de vaststelling van den — van een weder in dienst gesteld gepensionneerd officier, die bij zijne weder-indienststelling, krachtens het K. B. van 25 Juni 1915, no. 40 boven zijn vroeger pensioenbedrag een dagelijksche toelage, vrije woning enz. genoot, kan dat *vroegere* pensioen niet worden beschouwd als te dragen het karakter van belooning van diensten door hem in zijn *laatste* betrekking bewezen. Vaststelling van den — overeenkomstig art. 15 Pensioenwet voor de Landmacht 1922 345
- . Het verzoek tot vaststelling van een — moet in casu worden afgewezen, omdat klager geen ambtenaar is in den zin van art. 3 der Pensioenwet 1922, daar zijne wedde niet wordt voldaan uit de inkomsten van den betrokken veenpolder 449
- Pensioensinhouding.** Op grond van art. 170 der Pensioenwet 1922 is de Pensioenraad de aangewezen autoriteit voor het nemen van beslissingen omtrent —, ook al is, voor wat het materiele recht betreft, de oude pensioenwetgeving voor dat pensioen toepasselijk 222
- . Van eene beslissing omtrent — als bedoeld in art. 117 der Pensioenwet 1922, staat hooger beroep op den C. R. v. B. open 222
- . Art. VI der Wet van 21 Juni 1913 (Stbl. no. 303) sluit verhaal *anders* dan door korting op wedde of pensioen van den betrokken ambtenaar, of op andere hem van de betrokken gemeente toekomende inkomsten uit 222
- Pensioenstoekening.** Niet in acht nemen van den voorgeschreven termijn binnen welken een verzoek om herziening van eene beslissing over — moet zijn ingediend 95, 112
- volgens art. 48 (2) Pensioenwet 1922 heeft alleen plaats wanneer een ambtenaar een voor onbepaalden tijd vervuld wordende betrekking door opheffing verliest; in casu is zulks niet het geval . . . . . 218•

- Hoewel klager door eën commissie van geneeskundigen ongeschikt wordt geacht tot waarneming van zijn ambt, wordt deze conclusie, mede op grond van den uitslag van vroeger geneeskundig onderzoek door den Pensioenraad en den C. R. v. B. *niet* overgenomen en heeft geen — (invaliditeitspensioen) plaats 227
- Op de gronden neergelegd in het rapport van den deskundige is de C. R. v. B. van oordeel dat de ziekte waaraan klager lijdende is en die hem ongeschikt maakte tot verdere waarneming van den militairen dienst, *niet* het gevolg is van een der oorzaken genoemd in art. 2, 2° der Pensioenwet voor de Landmacht 1922, (Stbl. no. 66) en heeft geen — plaats. 232
- Niet in acht nemen van den termijn voorgeschreven in art. 28 van de Pensioenwet voor de Landmacht 1902 341
- De C. R. v. B. heeft het feit van het ontslag van klager te aanvaarden en is onbevoegd te oordeelen over klagers bezwaar dat hem ontslag uit den dienst is verleend vóór het verstrijken van den, in zijn dienstverbintenis vermelden termijn. Terecht is aan klager met ingang van den datum van ontslag pensioen toegekend; het feit dat klager na zijn ontslag zijne medewerking is blijven verleenen bij alle concerten die nog gegeven moesten worden, doet daaraan niet af. 351
zie ook 591
- (Weduwen- en weezenpensioen). Op de vraag wat voor toepassing van den zevenden Titel der Pensioenwet 1922 onder „gepensionneerd ambtenaar” moet worden verstaan geeft art. 9 dier wet antwoord 342
- Met den deskundige acht de C. R. v. B. het onwaarschijnlijk dat de ziekte waaraan klager lijdende is, het gevolg is van de uitoefening van zijn beroep. De beslissing van den Pensioenraad waarbij de toekenning van verhoogd invaliditeitspensioen geweigerd werd, wordt door den C. R. v. B. dan ook bevestigd 452
- De C. R. v. B. is niet bevoegd tot kennisneming van een rauwelijks tegen de oorspronkelijke afwijzende beschikking op klagers verzoek om herziening van een hem toegekend pensioen ingesteld beroep; klager had op grond van art. 51 (1) der Pensioenwet voor de Zeemacht 1922 aan de Koningin herziening van de beslissing moeten verzoeken 455
- Nòch volgens de Burgerlijke Pensioenwet (Wet van 9 Mei 1890, Stbl. no. 78), nòch volgens de Pensioenwet 1922 is het oordeel van de, over de vraag der ongeschiktheid gehoorde, deskundigen, bindend voor de autoriteit die over de — heeft te oordeelen. In casu wordt de vraag of klager voor zijn ambt van onderwijzer ongeschikt was door den Pensioenraad en door den C. R. v. B. ontkennend beantwoord 456

- Blz.
- . Aan de Pensioenwet voor de Landmacht 1922 kan geen recht op pensioen over de jaren als vrijwilliger bij den Landstorm doorgebracht, ontleend worden, daar die wet in art. 1 vrijwilligers bij den Landstorm uitsluit 466
- . Klager, die lijdende is aan zeer slappe voeten, is naar het oordeel van den C. R. v. B. ongeschikt voor de verdere waarneming van zijne betrekking van politieagent en heeft recht op invaliditeitspensioen 584
- . De C. R. v. B. heeft het feit van klagers ontslag te aanvaarden en is onbevoegd te beoordeelen of de Minister van Oorlog ten aanzien van klager de desbetreffende Legerorder juist heeft toegepast. Klager moet geacht worden te zijn ontslagen op den in die Legerorder aangegeven, hem bekenden datum, ook al heeft hij na dien nog bureauwerkzaamheden verricht . . . . . 591 zie ook 351
- Pensioensverhooging.** Waar de pensioensgrondslag nog slechts voorloopig was vastgesteld, ontbrak een der gegevens, noodig voor het onderzoek om te beslissen of op grond van art. 145 der Pensioenwet 1922 (Stbl. no. 240) — behoorde te worden toegekend. De beslissing waarbij die — plaats had, moet worden vernietigd 99
- ingevolge art. 56 der Militaire Weduwenwet 1922 (Stbl. no. 337). Het voorschrift van dit artikel moet ruim worden opgevat. Beteekenis van dat artikel 100
- Eene afwijzende beslissing van den Pensioenraad ingevolge art. 102 der Pensioenwet 1922 op een verzoek om verhooging van het weduwenpensioen, is een voor hooger beroep bij den C. R. v. B. vatbare beslissing. In casu is echter geen den klager toekomend *recht* geschonden, zoodat het ingesteld beroep wordt afgewezen . . . . . 225 zie ook 586
- . Voor hem, die op onderscheiden tijdstippen tusschen 1 Januari 1920 en 1 Juli 1922 is gepensionneerd, eerst als onderwijzer bij het lager onderwijs en later als onderwijzer bij het herhalingsonderwijs, komt, bij de beantwoording van de vraag of op grond van art. 145 der Pensioenwet 1922 — moet plaats hebben, alleen het *totaalbedrag* aan pensioen in aanmerking 238
- . Aan de Pensioenwet voor de Landmacht 1922 kan geen recht op pensioen over de jaren als vrijwilliger bij den Landstorm doorgebracht, ontleend worden, daar die wet in art. 1 vrijwilligers bij den Landstorm uitsluit. Ook kan klager zulks in casu niet doen aan art. 2 van de Pensioenwet voor de Landmacht 1902, dat indien voordeelig op hem van toepassing zou kunnen zijn, omdat hij als vrijwilliger bij den Landstorm ontslagen is wegens zijne benoeming tot reserve-Eerste-Luitenant en dus niet valt onder art. 2, 4° van die wet, terwijl hij ook aan geen der overige in dat artikel 2 bedoelde bepalingen aanspraak op — kan ontleenen 466

---. Bij het, ingevolge art. 145 der Pensioenwet, in te stellen onderzoek, of klagers pensioen met de bij de Wet van 29 Mei 1920 (Stbl. no. 283) bedoelde „verhooging” lager is dan het pensioen waarop klager aanspraak zou hebben gehad wanneer reeds op het tijdstip van ingang van zijn recht op pensioen de Pensioenwet 1922 van kracht ware geweest, heeft de Pensioenraad geen rekening te houden met het feit dat aan klager abusievelijk een te groote „verhooging” is uitbetaald.	582
---. Art. 102 der Pensioenwet 1922 kent <i>niet</i> aan elk gehuwd ambtenaar imperatief het recht toe voor zijn weduwe een verhoogd weduwenpensioen te verzekeren	586
Pensioenwetten. Overgangsbepalingen van de nieuwe —	96,
98, 100, 222, 238, 239, 341, 348, 351, 455, 456, 466, 582, 722	
---. Militaire — (Oorlogsbegrooting 1924)	389, 493
---. Pensioenwet voor het personeel van den Vrijwilligen Landstorm (Oorlogsbegrooting 1924)	389, 493
Plaatsing naar geloofsbelijdenis (Marinebegrooting 1924). 388, 488	
Politie-Organisatie door G. A. van Haeften. Oud-Inspecteur der Kon. Maréchaussée	399
Politietoepen. Verzet tegen militairen van de —. Militairen van de — zijn dienaren van de openbare macht. Een dienaar van de openbare macht geniet slechts <i>dan</i> de bescherming van art. 180 Swb. wanneer de verrichte ambtshandeling, ongeacht of art. 41 Sv. hiertoe verplicht, bepaaldelijk behoort tot de bediening waarin hij is aangesteld. Het aanhouden van een burger op grond van art. 41 Sv. behoort niet tot de bediening van een onbeëdigd militair der —	576
Preventief arrest. Een geval waarin bij de approbatie van het vonnis, verandering wordt gebracht in het gedeelte van het — dat bij de uitvoering van de straf in mindering wordt gebracht.	572
Rangschikkingsregeling. Aan gedaagde, die in categorie C. werd gerangschikt, wordt de straf van verlaging, die anders gerechtvaardigd zou zijn, <i>niet</i> opgelegd, daar deze een te ernstig geldelijk nadeel ten gevolge zou hebben	76
Rapport krijgstuuchtelijke straffen. Bij krijgstuuchtelijke afdoening van feiten, omschreven in art. 2, 2 ^o , 3 ^o , 4 ^o , 5 ^o en 6 ^o W.K. behoort daarvan te worden gerapporteerd (Legerorder)	242
zie ook	300
---. Aanteekenen in het strafregister van — opgelegd voor feiten omschreven in art. 2 [2 ^o —6 ^o] W. K. (Zee-macht)	477
Rechter. Alleen rechtsprekende — (Justitiebegrooting 1924)	621
Rechtsgeleerde studie. Commissiën tot het instellen van een onderzoek naar de bijzondere rechtskennis van officieren der Zee- en der Landmacht	120, 476
— van officieren bij de Landmacht	120, 476

Rechtspleging bij de Zee- en Landmacht (Verzoekschrift door C. A. M. B. O. gezonden aan de Ministers van Marine, van Oorlog en van Justitie)	5
— Artikel 8 van de — bij de Zeemacht	192
— bij de Landmacht (art. 292) (Legerorder)	241
— bij de Landmacht (artt. 8 t/m. 10).	300
— bij de Landmacht (Legerorder omtrent het opmaken van een bewijs van uitreiking van een afschrift van de beschikking tot verwijzing naar den krijgsraad)	357
— bij de Landmacht (art. 13)	360, 437, 440, 442
— bij de Landmacht, De ambtshalve vervolgingsbevoegdheid van den Auditeur-Militair	361
Rechtspositie. Zie Rechtstoestand.	
Rechtspraak naar analogie (Justitiebegroting 1924)	621
— Alleen rechtsprekende rechter (Justitiebegroting 1924)	621
Rechtstoestand. Commissie voor de regeling van den — van het militair personeel der Zeemacht (Marinebegroting 1924)	388, 488
— der Onderofficieren (Oorlogsbegroting 1924).	389, 493
Recidive. De formulering der — in de telastlegging, luidende: „beide feiten gepleegd na reeds terzake van tweede desertie in tijd van vrede te zijn gestraft”, levert bezwaar op voor de toepassing van art. 99 aanhef en 1 ^o Mil. Swb.	323
	zie ook 427 en 430
Reclasseering. (Justitiebegroting 1924)	392, 495
Regeeringsjubileum. Herinneringswoord van de Redactie ter gelegenheid van het 25 jarig — van H. M. de Koningin	113
Reiskosten van krijgstuuchtelijk gestraften die hun beklag doen bij den in art. 61 W. K. bedoelden medere of bij het H. M. G.	4
— van militaire beklagden en klagers met groot verlof.	121
Rijn van Alkemade. N. J. J. van —. Eervol ontslag van dezen als lid van het Hoog Militair Gerechtshof	603 zie ook 605
Samenspanning tot „het ondernemen van een aanslag met het oogmerk om den wettigen Regeeringsvorm van Nederlandsch-Indië op onwettige wijze te veranderen” en tot „opstand”	197
Schijthuis. Het woord — is kwetsend voor het eergevoel van een militair en derhalve beleedigend, maar door het toevoegen van dat woord wordt die militair <i>niet</i> tevens beschimpt, d.i. hoonend bespot	711
Schildwacht. Ongeoorloofde afwezigheid van een —	125
Schorpioen. Verbod tot aansluiting aan vakorganisaties aan boord van Hr. Ms. — (Marinebegroting 1924)	388, 488
Schuld bij overtredingen. Vrijspraak van een telastgelegde overtreding omdat beklagde zonder eenige schuld heeft gehandeld	83

	Blz.
Sociale taak. De — van den officier	246 zie ook 482
— De taak van den officier in de maatschappij (C. C. de Gelder)	509
Spaan P. A. Eervol ontslag van dezen als Raad toegevoegd aan het H. M. G.	603
Spanje. Militaire rechtspraak in —	482
Staat van oorlog en beleg. Wetsontwerp op den —	620
Storm van 's Gravesande. Jhr. H. W. — Benoeming van dezen als Raad in het H. M. G.	603
Strafbepaling. De — van art. 134 C. W. L. is minder ongunstig dan die van art. 150, 3de lid, Mil. Swb.	73, (zie ook 125), 214, 329 en 560
— De — van art. 136 C. W. L. jo. de Wet van 14 Februari 1887 (Stbl. no. 35) is minder ongunstig dan die van art. 98 aanhef en 2° Mil. Swb.	78, 427
— De — van art. 134 C. W. L. jo artt. 17 en 132a C. W. L. is minder ongunstig dan die van art. 98 aanhef en 1° Mil. Swb.	206
— De — van artt. 97 aanhef en 1° en 98 aanhef en 2° Mil. Swb. zijn minder ongunstig dan die van art. 138 jo 159 C. W. L.	323 zie ook 430
— Nieuwe strafbepalingen (Justitiebegroting 1924)	621
Strafbevoegdheid. Opnoeming van eenheden welke gerekend worden te zijn een formatie als bedoeld in art. 39 sub 3° W. K. en in art. 41 sub 2° W. K. Intrekking van een aantal Koninklijke Besluiten betreffende — (Kon. Besluit 24 Maart 1923, no. 66)	1
— Ministerieele Beschikking van 18 April 1923, IIe Afd. no. 98, ter uitvoering van bovengenoemd Kon. Besluit . .	2
— Opnoeming van eenheden welke gerekend worden te zijn een formatie als bedoeld in art. 39, sub 3° W. K. en in art. 41 sub 2° W. K. (Artillerie-inrichtingen te Hembrug en Delft) (Kon. Besluit van 24 December 1923, no. 66). . . .	469
— Ministerieele Beschikking van 16 Januari 1924, IIe Afd. no. 21, ter uitvoering van bovenstaand Kon. Besluit . . .	469
— Over twee meerderen verdeeld	539
Strafprocesrecht. Herziening militair —	619
Strafrecht. Militair — en Tucht recht (Marinebegroting 1924)	388, 488
— Wijziging Wetboek van — (Justitiebegroting 1924) . .	392, 495, zie ook 621
Strafstelsel (Justitiebegroting 1924)	392, 495, zie ook 621
Strafverzwarende omstandigheid. Waar in casu 2de desertie is ten laste gelegd, mag de Adv. Fiskaal niet op herhaling voor de 2de maal (3de desertie) opmerkzaam maken, daar dit geen — is, maar eene die leidt tot telastlegging van een ander misdrijf	427

—. Het H. M. G. is verplicht acht te slaan op een — waarop de Adv.-Fiscaal ter terechtzitting het Hof opmerkzaam heeft gemaakt	430
Strafzaken. Toelating van getuigen in —. (Justitiebegrooting 1924)	392, 495, zie ook 621
Telastlegging. Verband tusschen de beschikking tot verwijzing en de — (door D. B. A. Franken)	129
—. Art. 167 R. L. laat ongerept het beginsel neergelegd in art. 114 R. L. dat een beklaagde niet aan een ander feit mag worden schuldig verklaard dan hetgeen voorkomt in de — aan den voet van het bevelschrift tot bijeenkomen van den krijgsraad	427
—. Wijziging van de — is sinds de wijziging van de R. L. in 1912 niet meer geoorloofd, maar wel geldt het beginsel van art. 167 R. L. ook voor de procedure van het H. M. G.	430
—. Het door den Auditeur-Militair niet onderteekenen van de — aan den voet van het bevelschrift tot bijeenkomen van den krijgsraad, maak die — nietig	435 zie ook 619
—. Bij — van het feit genoemd in art 25 van het Motor- en Rijwielreglement behoeft niet met zooveel woorden te worden vermeld dat gereden is tusschen een half uur na zons- ondergang en een half uur vóór zonsopgang; de telastleg- ging behoeft dit slechts feitelijk in te houden	557
—. Als ten laste is gelegd het plegen van een feit <i>omstreeks</i> zekeren datum, wordt daardoor mede omvat het plegen van dat feit <i>op</i> dien datum	567, 694
—. De verzwarende omstandigheid dat het feit „in dienst is gepleegd” is wel niet met zooveel woorden in de — tot uitdrukking gebracht, maar moet daarin toch worden gelezen wanneer men de ten laste gelegde feiten in verband met elkaar beschouwt. Wijziging van eenige qualificaties dien- tengevolge	699
—. Bij een subsidiaire — behoort, indien schuldigverklaring aan het subsidiair ten laste gelegde plaats vindt, aan die beslissing vooraf te gaan de vermelding van den grond waarop in het dictum van het vonnis de vrijspraak van het primair ten laste gelegde steunt	703
Ter Maten. J. —. De ziekte van de Nederlandsche krijgstucht en wegen tot herstel	402 zie ook 628, 639 en 647
Toelating getuigen in strafzaken (Justitiebegrooting 1924)	392, 495 zie ook 621
Tollenaar. Mr. D. —. Benoeming van Mr. D. — tot plaatsvervangend-Fiscaal bij den Zeekrijgsraad te Willemsoord.	476
Tramwegreglement. Art. 11 van het — en art. 6 van de Locaal Spoor- en Tramwegwet	246

Transitoir recht. Zie „Overgangsbepalingen van de Invoe- ringswet Mil. Straf- en Tuchtrect” en voor de Pensioenwet „Overgangsbepalingen van de Pensioenwetten 1922”.	
— Art. 30 Dienstplichtwet maakt deel uit van de in art. 110 Inv. Wet Mil. Straf- en Tuchtrect bedoelde „oude wet- geving”, welke bij het in werking treden van het Mil. Swb. is afgeschaft; de bepalingen van — van de Inv. Wet zijn dus in casu toepasselijk	560
Tuchtrect. Militair Strafrecht en — (Marinebegrooting 1924)	388, 488
Uitlokking Mislukte — (Hoofdartikel uit het W. v. h. R. no. 11095)	395
Uitschelden. Met het woord — in art. 108 Mil. Swb. wordt bedoeld het uiten van scheldwoorden, die op zichzelf niet van beledigenden aard zijn	699
Vakorganisaties. Verbod tot aansluiting aan — aan boord van Hr. Ms. Schorpioen (Marinebegrooting 1924).	388, 488
Verduistering. Het oprapen en bij zich steken van een ge- vonden ring gequalificeerd als „diefstal” en gedaagde’s ver- weer, dat hij bij het oprapen niet het voornemen heeft gehad den ring te behouden, verworpen. (Anders Krijgsraad die wegens — had veroordeeld)	546
Verjaring. Het recht tot strafvordering wegens een over- treding vervalt indien tusschen de uitreiking van het af- schrift van de beschikking tot verwijzing naar den Krijgs- raad en de volgende daad van vervolging, de beteekening van de beschikking tot het bijeenroepen van de Krijgsraad, meer dan een jaar verloopt	327
Verlaging. Wegens de rangschikking van gedaagde in cate- gorie C wordt de straf van —, die anders gerechtvaardigd zou zijn, niet opgelegd, daar deze een te ernstig geldelijk nadeel ten gevolge zou hebben	76
— Indien bij rechterlijk vonnis het ontslag van een onder- officier wordt uitgesproken, bestaat voor het vooraf opleg- gen van de straf van — geen reden	206
— Indien tot — wordt veroordeeld en de veroordeelde behoort tot een onderdeel der krijgsmacht waarbij de mindere mili- tair en in klassen zijn verdeeld, moet in het vonnis worden vermeld tot welke klasse de veroordeelde wordt verlaagd (Art. 25 Mil. Swb.)	209
Vervolgingsbevoegdheid. De ambtshalve — van den audi- teur-militair	361
Verwijzing. Verband tusschen de beschikking tot — en de te- lastlegging (door D. B. A. Franken)	129
- naar den Krijgsraad is een daad van vervolging, zij stuit, indien zij den beklaagde bekend is, de verjaring	327

- De vermelding van de uitreiking van een afschrift van de beschikking tot — aan beklaagde, staat in casu in die beschikking zelve vermeld; zulks is onjuist, doch daaruit kan niet anders worden gelezen dan dat de uitreiking heeft plaats gehad dadelijk na de onderteekening van de beschikking 327
- Bij — naar den tot straffen bevoegde meerdere (art. 58 W. K.) moet de rechter niet eerst een bewezenverklaring van en schuldigverklaring aan het ten laste gelegde feit uitspreken. Hij behoort dan aan het oordeel van dien meerdere over te laten of een krijgstuchtelijke straf zal worden opgelegd en of het ondergane voorloopig arrest in mindering zal worden gebracht 336
- Voorschrift omtrent het opmaken van een bewijs van uitreiking van een afschrift van de beschikking tot — naar den krijgsraad (Landmacht) aan beklaagde 357
- De Commandant van het garnizoen, waartoe het korps, waarbij de verdachte dient, ten tijde waarop het feit zou zijn gepleegd behoort, is tot — bevoegd, óók indien ontslag uit den dienst of vertrek met groot verlof heeft plaats gehad vóórdat over die — wordt beslist. 437, 442
- Indien op grond van art. 15 R. L., de beslissing van het H. M. G. wordt ingeroepen, moet, indien het Hof de — naar den krijgsraad bepaalt, die — plaats hebben door de autoriteit oorspronkelijk tot de — bevoegd, óók al is beklaagde in-middels in het genot van groot verlof gesteld 440
- Voorloopige pensioensgrondslag.** Waar voor klager nog slechts een — was vastgesteld, ontbrak een der gegevens, noodig voor het onderzoek, om te beslissen of op grond van art. 145 der Pensioenwet 1922 (Stbl. no. 240), met ingang van 1 Juli 1922, pensioensverhooging behoorde te worden toegekend. De beslissing waarbij die verhooging plaats had, moet worden vernietigd 98
- Voorwaardelijke veroordeeling.** Hoe te handelen ten aanzien van militairen tegen wie eene — is uitgesproken voor wat betreft de toekenning van onderscheidingsteekenen en medailles voor eerlijken en trouwen dienst, en voor wat aangaat eventueele bevordering. Van eene — behoort in de straflijst aanteekening te worden gehouden 4
- Eene — uitgesproken door den Krijgsraad door het H. M. G. veranderd in eene onvoorwaardelijke 209
- Vragen.** Eenige — naar aanleiding van de Wet op de Krijgstucht. (Zie voorts onder „Wet op de Krijgstucht”). 248
- Wederrechtelijk wegblijven.** Het woord „wederrechtelijk” in art. 444 W. v. Sr. beteekent: „zonder geldige reden van versooning”. De Rooms-Katholieke kerkelijke inzegening van beklaagdes huwelijk, welke geruimen tijd van te voren was vastgesteld, is een geldige reden van wegblijven 70

Wederspannigheid. Verzet tegen militairen van de Politietroepen. Militairen van de Politietroepen zijn dienaren van de openbare macht. Een dienaar van de openbare macht geniet slechts dan de bescherming van art. 180 Swb. wanneer de verrichte ambtshandeling, ongeacht of art. 41 Sv. hiertoe verplicht, bepaaldelijk behoort tot de bediening waarin hij is aangesteld. Het aanhouden van een burger op grond van art. 41 Sv. behoort niet tot de bediening van een onbeëdigd militair der politietroepen	576
— Verzet met geweld tegen een, uit een meerdere en niet-meerdere bestaande patrouille, levert <i>niet</i> op „feitelijke insubordinatie”, voor zoover betreft het verzet tegen den meerdere, en —, voor wat aangaat het verzet tegen den niet-meerdere, maar vormt één complex handelingen, verzet tegen een patrouille, te qualificeeren als „feitelijke insubordinatie”	707
Wensink, W. Chr. — De ziekte van de Nederlandsche Krijgstucht en wegen tot herstel	639
	zie ook bladz. 402, 628 en 647
Wetboek van Strafrecht. Eenige beschouwingen over art. 357 —. (C. B. van Baren)	38
Wetgeving.	
1. <i>Aanvulling van artikel 8 der wet van 13 Januari 1923 (Staatsblad no. 6), houdende eenige maatregelen van bezuiniging betreffende de militair-rechterlijke macht.</i>	
Ontwerp van Wet	45
Memorie van Toelichting	46
Voorloopig verslag van de Tweede Kamer	47
Memorie van Antwoord	47
Eindverslag van de Tweede Kamer	49
Openbare behandeling in de Tweede Kamer	50
Eindverslag van de Eerste Kamer	50
Openbare behandeling in de Eerste Kamer	50
Afkondiging der Wet	50
<i>Dienstweigering</i> , (zie voor Ontwerp van Wet, Memorie van Toelichting en Voorloopig verslag van de Tweede Kamer M. R. T. deel XVII bladz. 550 e.v.).	
Memorie van Antwoord	51
Nota van wijziging	57
Gewijzigd ontwerp van Wet	59
Eindverslag van de Tweede Kamer	61
Openbare behandeling in de Tweede Kamer	141, 253
Voorloopig Verslag van de Eerste Kamer	411
Eindverslag van de Eerste Kamer	414
Openbare behandeling in de Eerste Kamer	651
Afkondiging der Wet	693
Algemeene maatregel van Bestuur (K. B. van 3 Mei 1924, Stbl. no. 230) houdende maatregelen ter uitvoering van de wet	598

3. <i>Wijziging en aanvulling van de bepalingen van het Wetboek van Strafrecht met betrekking tot de uitlokking.</i>	
Ontwerp van Wet	418
Memorie van Toelichting	419
Voorloopig Verslag van de Tweede Kamer	421
4. <i>Afschaffing der approbatie van vonnissen en dispositiën door krijgsraden gewezen, en, in verband daarmee, toekenning van hooger beroep aan de auditeurs-militair en aan de fiscaals.</i>	
Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag van de Tweede Kamer	514
Gewijzigd ontwerp van Wet	519
5. <i>Wijziging van de organisatie van en de rechtspleging bij het Hoog Militair Gerechtshof.</i>	
Ontwerp van Wet	526
Memorie van Toelichting	531
6. <i>Wet van den 1sten Mei 1924 (Staatsblad no. 218) houdende voorloopige voorziening ten aanzien van de bezoldiging van de leden der rechterlijke en van die der militair-rechterlijke macht . . . . .</i>	597
Wet op de Krijgstucht. Artikel 58 van de —	31
— Overtreding van art. 461 W. v. Sr. valt niet onder art. 2 van de — en mag dus niet krijgstuchtelijk worden afgedaan.	88
— Valt overtreding van art. 25 v/h. Motor- en Rijwielreglement onder art. 2,6°, van de — ?	7, 123, 124
— Artikel 71 van de —	121
— Artikel 25 van de —	192
— Eenige vragen naar aanleiding van de —	248
Wetten en Besluiten. Drukfout in de Verzameling van — betreffende het Militair Straf- en Tuchtrecht, uitgegeven door de Departementen van Marine en van Oorlog	442
Wijziging van het Wetboek van Strafrecht (Justitiebegrooting 1924)	392, 495, zie ook 621
Zeekrijgsraad. Vervanging van den Fiscaal bij den — te Willemsoord	476
— Fiscaal-plaatsvervanger bij den — te Willemsoord	616
Zwaar lichamelijk letsel. Het, in de uitoefening van eenig beroep, door schuld veroorzaken van —	316
Zweden. Afschaffing van de militaire rechtspraak in —	8

WETSBEPALINGEN,

behandeld in deel XIX Militair-Rechtelijk Tijdschrift.

Artikelen.

Bladzijden.

C. W. L.

95	304.
134	73, (zie ook 125), 206, 214, 329, 560.
136	78, 427.
138	323, 430.
159	78, 214, 323, 329, 427, 430.

R. Z.

5 t/m. 7	361.
8	192, 361.
9	129.
112	129.
242 en 243	361.

R. L.

8 t/m. 10	300, 360, 361, 437, 440, 442.
11 en 12	88, 360, 361, 437, 440, 442.
13	360, 361, 437, 440, 442.
14	129.
15	88, 440.
114	129, 427, 430, 435, 567, 694.
167	427, 430.
193	82.
197, 2 ^{de} lid	557.
274	361.
292	88, 241, 361.

P. I.

57 j° 62	572
--------------------	-----

Artikelen.

Bladzijden.

Mil. Swb.

23	206, 323, 336, 551.
25	76, 206, 209.
69	125.
96	73 (zie ook 125), 703.
97	125, 323.
98	78, 206, 323, 427.
99	125, 427.
108	699, 711.
114	551, 563, 567, 699, 707.
116	669, 707.
117	567, 699, 707.
128	707, 711.
129	125.
150	73 (zie ook 125), 214, 554, 560.

Wet op de Krijgstucht.

2, 1°	83, 88, 92.
2, 2°	329.
2, [2°—6°]	242, 300.
2, 6° j° art. 25 v/h Motor- en Rijwielreglement	7. 123, 124.
7	248.
8	118.
9	118.
25	192.
39	248.
41, 4°	248.
55	248.
58	31, 329, 336.
62	248.
67	248.
71	121.

Inv. Wet Mil. Straf- en Tucht recht.

102	73 (zie ook 125), 78, 206, 323, 427, 430, 560.
104	78, 323, 427, 430.
106	73 (zie ook 125), 206, 560.
110	323, 430, 560.
111	73 (zie ook 125), 78, 206, 427, 560.
113	329.

Artikelen. Bladzijden.

Militiewet 1912 (vervallen).

90 en 91 . . . . . 214.

Militiebesluit II (vervallen).

71 . . . . . 214.

Landweer-Instructie I (vervallen).

§ 51, alinea 5 . . . . . 329.

Dienstplichtwet.

12, lid 1 . . . . . 551.

30 . . . . . 560.

W. v. Sr.

40 . . . . . 446.

44 . . . . . 694.

55 . . . . . 125.

56 . . . . . 125.

70 . . . . . 327.

72 . . . . . 327.

74 . . . . . 62, 300.

87 . . . . . 616.

180 . . . . . 576.

308 . . . . . 64, 316.

309 . . . . . 316.

310 . . . . . 76, 336, 546, 694.

321 . . . . . 336, 546.

326 . . . . . 694.

357 . . . . . 38.

363 . . . . . 209.

444 . . . . . 70.

461 . . . . . 88.

W. v. Sv.

41 . . . . . 576.

W. v. Sr. voor Nederl.-Indië.

108 . . . . . 197.

109 . . . . . 197.

110 . . . . . 197.

Artikelen.

Bladzijden.

Kortingwet (Wet van 24 Januari 1815, Stbl. no. 5).

2 . . . . . 245.

Motor- en Rijwielwet.

9 j° 18 . . . . . 543.

24 . . . . . 616.

Motor- en Rijwielreglement.

25 j° art. 2 sub 6 W.K. . . . 7, 123, 124, 557.

**Motor- kenteeckenbesluit 1905
(Nederl. Staatscourant no. 276 van 24 November 1905).**

5 . . . . . 543.

Algemeen Reglement voor het vervoer op de Spoorwegen.

17bis . . . . . 82.

Locaal Spoor- en Tramwegwet.

6 . . . . . 246.

Tramwegreglement.

11 . . . . . 246.

Kon. Besluit van 30 September 1914 (Stbl. no. 467).

1 . . . . . 716.

Kon. Besluit van 2 April 1908, no. 17.

5 . . . . . 716.

Gemeentelijke Verordeningen.**Algemeene Politieverordening voor de gemeente Breda.**

31a en 44 . . . . . 64.

Pensioenwet 1922 (Stbl. no. 240).

3 . . . . . 449.

3 (2) j° art. 134 (1) . . . . 348.

Artikelen.	Bladzijden.
9	342.
48 (1) sub <i>c</i>	227, 584.
48 (1) <i>d</i>	452.
48 (2)	218.
61	104.
91, 1 ^e lid <i>b</i>	342.
97, 4 ^e lid <i>a.</i> en <i>b.</i>	350.
117	222.
125	222.
125 j ^o . art. 102	225, 586.
127	724.
130	724.
134 (1)	348.
145	98, 238.
145 j ^o de Wet van 29 Mei 1920 (Stbl. no. 283)	582.
150	722.
151	722.
170	222.
173, XI <i>a</i>	239.
173, XII <i>b</i>	96.
176 j ^o art. 3, eerste lid <i>c</i> der Bur- gerlijk Pensioenwet (Wet van 9 Mei 1890, Stbl. No. 78)	456.

Pensioenwet voor de Landmacht 1922 (Stbl. no. 66).

2, 2 ^o	232.
10, 4 ^o j ^o art. 56, 1 ^e lid A van de Pensioenwet 1922 (Stbl. no. 240)	588.
14 (6) j ^o K.B. van 20 December 1918, No. 125	235.
15 j ^o . K.B. van 25 Juni 1915, No. 40	345.
26 j ^o , art. 71	107.
53	95.
77	351, 591.
78 (1) j ^o art. 28 Pensioenwet van de Landmacht 1902	341.
78 (2, 2 ^o) j ^o art. 2, 4 ^o Pensioen- wet van de Landmacht 1902	466.

Pensioenwet voor de Zeemacht 1922 (Stbl. no. 65).

51	455.
73 j ^o artt. 51 en 52.	455.

Artikelen.

Bladzijden.

Militaire Weduwenwet 1922 (Stbl. no. 337).

56 . . . . . 100.

Pensioenwet voor de gemeenteambtenaren 1913.

18 (2) . . . . . 110.

Weduwenwet voor de Gemeenteambtenaren 1913.

5a . . . . . 342.

Wet van 21 Juni 1913 (Stbl. no. 303).

VI . . . . . 222.

Wet van 21 Maart 1896 (Stbl. no. 50).

4, lid 2 . . . . . 112.

K. B. van 22 December 1922 (Stbl. no. 684).

23 . . . . . 225, 586.

24 . . . . . 225, 586.